IOAN SLAVICI
IOAN SLAVICI
O 1» GREI> *Îngrijirea Unui Colectiv* VIII
KOMANtî
SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA *Bucureşti*, *1976*
TEXT ALES ŞI STABILIT ÎN VARIANTE LA VOLUMUL VIII: *C. MOHANU* NOTE: *D. VATAMANIUC*
DIN DOUĂ LUMI
NARAŢIUNE
DIN DOUĂ LUMI
NARAŢIUNE
PARTEA ÎNTÂI
FIERARUL

— Ori dai, ori te laşi! se răsti Dinu, calfa, ridicând cu o mişcare smâncită drugul de fier de pe nicovală şi izbindu-l iar înapoi.

Dumitru, ucenicul, băietan vânjos şi el, lăsă barosul cel greu la pământ şi se uită zâmbind cu un fel de răutate când la drug, când la Dinu.

— Dar nu mai e cald, zise.

— Cald ori necald, se moaie dacă-i dai cu virtute! întâmpină acesta nerăbdător.

De câte ori n-a bătut el fierul rece de l-a muiat din bătăi şi tot a făcut ce-a voit din el?!

Acum avea să mai subţieze puţin drugul, un stâlp de poartă, ca să-l poată trece prin o verigă: pentru atâta treabă nu-şi mai perdea timpul aducându-l la foc.

— Eşti în stare să mi-l ţii ca să-i dau eu câteva? întrebă.

— O să-mi pun mintea cu el, răspunse Mitrea şi-i trecu barosul, ca să prindă cu amândouă mânile drugul.

Dinu luă barosul, şi ai fi crezut că-l ridică şi dă acum cu el ca să strivească şi drug, şi nicovală. Trecuseră însă unsprezece ani de când lucra el la nicovala aceasta şi ştia cum se dă cu barosul. Dacă ar fi dat cum putea, i-ar fi zburat băiatului drugul din mâni. Avea apoi să-l bată când

pe-o muche, când pe alta. Lovea deci rar şi din scurt, dar apăsat, şi nimerea drugul fără ca să-l zguduie, iar după lovitură striga: „Alta!” ca Mitrea să schimbe muchea, şi dedea tot mai des, mai întins şi mai apăsat, încât te mirai că nu zboară ţăndări din drug, şi băiatul se uita cu ochi plini de uimire sfioasă la el.

Ce păcate avea fierul acela de nu-l mai slăbea din bătăi?!

Nu era fierul ceea ce-l îndârjise; dincolo însă, la dreapta, în cerdacul larg al casei se auzeau chicotele Firei, care de vreo două ceasuri acum stetea acolo cu Tănase, fratele ei mai mare, şi asculta palavrele lui Felescu, un prieten al acestuia.

Nu-l prea avea Dinu la inimă pe Tănase, un fel de perde-vară, care făcuse cu chiu cu vai cinci clase, iar acum scria pe undeva, pe la primărie pentru o sută de lei pe lună şi se însoţise cu Felescu, altă poamă bună, băiatul bărbierului din piaţă şi student, cum se zicea.

„Ce-or fi având de nu mai sfârşesc? se întreba Dinu dând din ce în ce mai vârtos cu barosul. Nu trece zi fără ca să-l aducă. Nu mai scapă biata fată de el.”

Gândul că Fira nici nu prea ţinea să scape nu putea să-i treacă prin minte!

O ştia de când era copiliţă de patru ani, se uita la ea ca la cel mai scump cdor, şi-o gândea cuminte fără seamăn şi nu s-ar fi mâhnit nici dac-ar fi ştiut că ea nu ţine să scape de Felescu. Sângele îi zvâcnea însă în vine când i se părea că alţii n-o socotesc tot ca dânsul.

Afară, adecă în mijlocul curţii, Gigiu, italianul, şi Andrei cu Iorgu şi cu ceilalţi trei ucenici lucrau la zăbrele şi se uitau din când în când într-acolo, ba Andrei parcă şi zâmbea cu un fel de răutate.

Asta-l scotea pe el din sărite, iar nu fierul, nici chicotele, nici apropierea serii.

El se opri în cele din urmă, luă drugul şi-l trecu prin verigă, apoi îl aruncă cât colo, parcă ar fi fost un fuştei de soc.

— Aşa! grăi mulţumit de treaba pe care o făcuse şi

rămase pe o clipă stând drept şi nemişcat, o frumuseţe de om, înalt, spătos, cu braţele vânjoase, cu ochii mari, 4 O cu sprâncenele dese şi cu mustaţa tunsă scurt, om care se joacă cu barosul ca scrietorul cu pana şi care coboară din pălămar el singur butoiul în pivniţă.

Cum stetea aşa, parcă voia să zică: „Uitaţi-vă bine la mine şi puneţi-vă pază gurii, că cu mine nu se glumeşte!”

Plecând în cele din urmă Tănase cu prietinul său, aerul era mai puţin înăbuşitor. Lui Dinu îi venea cu toate acestea să dea zor cu cina pentru ca să se mai răcorească apoi undeva stând aşa singur cu sine la un pahar cu vin.

Se scula, ce-i drept, acum vara, pe la patru şi muncea toată ziua din greu, dar tot mai putea să stea până colea pe la miezul nopţii, ca să-şi potolească firea.

El dete semn pentru încetarea lucrului, şi Gigiu îşi desuflecă mânecile şi-şi îmbrăcă surtucul, apoi plecă acasă, unde-l aşteptau nevasta şi copiii, iar ceilalţi se duseră să se spele şi să se peptene, ca să se aşeze apoi la masă cu stăpânii lor şi cu copiii acestora.

Aşa era rânduiala casei. Ea rămăsese de pe timpul când Costache, stăpânul, lucra numai el cu calfa şi cu doi ucenici şi potcovea, strângea roate ori fereca din când în când câte o căruţă. Multe s-au schimbat însă de atunci, multe calfe s-au perindat şi mulţi ucenici au ieşit calfe de când Dinu se afla la casă. Costache 25 şi-a zidit case frumoase cu două încăperi la stradă, alte trei cu ferestre spre curtea largă, două iatacuri pentru calfe şi ucenici şi atelier încăpător în fundul curţii. Nu se mai potcovea însă în atelierul cel nou, căci timpurile se schimbaseră şi nu biruiau adeseori 30 nici şapte calfe grilajele, balcoanele, porţile şi zăbrelele, care se plătesc mai bine. Gigiu făcea desemnurile, Dinu croia modelurile, iar ceilalţi ciocăneau, şi după câteva luni şi cel mai prost fierar se făcea în atelierul lui Costache maistru iscusit. 35 Costache el însuşi arareori mai lua barosul, aşa, de la vreunul dintre ucenici, ca să-i arate cum se dă cu el. Lasă că nu mai avea nevoie, dar era şi astmatic şi de aceea-l şi luase pe Dinu tovarăş la parte. Om sfătos, care ştie să învârtă treburile, el umbla de

ici până colo, avea multe cunoştinţe, era bine cu cei de la primărie, ba, om straşnic la alegeri, fusese într-un rând chiar membru în comisiunea interimară, şi mulţi îi ziceau „Costache consilierul” ca să-l deosebească de alţii, care erau tot Costache, dar nu ajunseseră pe la primărie. Întâlnindu-ie mai cu unul, mai cu altul, el se cinstea cam des, ceea ce nu prea îi făcea bine, dar oamenii se înţeleg mai uşor la un pahar de vin decât cu limba seacă şi e bun vara pelinul, iară toamna tulburelul.

Mai ales de cină nu-l prea prindeai pe Costache acasă. Nici nu prea era nevoie de el, căci se afla acolo Lina, soţia lui, care mai nainte de a se fi măritat fusese bucătăreasă prin case bune, era mare meşteră în ale gătirii şi ţinea să vadă masă mare şi oameni care mănâncă cu poftă. Se bucura, dar, că e nevastă de fierar şi stă la masă cu oameni ca Dinu, care muncea, ce-i drept, dar şi mânca pentru trei. Pe urma lui Costache mai puţină mulţumire avea, căci el pişcă numai de ici, de colo.

încă mai mult se bucura Lina că poate să şadă în capul mesei, în vreme ce Fira, fata ei cea mai mare, ţinea rânduiala bucatelor. Aşa o îndrumase de când era mică şi tot aşa trebuia să fie şi acum, după ce se făcuse domnişoară în toată firea. Găteau amândouă cu rândul, câte o săptămână fiecare, dar grija mesei o purta Fira cu Marghioala, care era de toate în casă. Costache, om trăit în lume, ar fi voit să scoată din fata lui, care era şi frumoasă, şi deşteaptă, ceva mai subţiat, şi a şi trimis-o la şcoala secundară, dar în casă Lina era stăpână, pe Dinu îl supăra hoinăreala pe uliţi a fetei şi la vârsta de patrusprezece ani Fira a trebuit să rămâie acasă, ceea ce n-o supăra, căci avea şi dânsa slăbiciune pentru ale casei şi ţinea să nu iasă din vorba lui Dinu.

Ar fi fost şi de mirat ca cineva să se mire de aceasta, căci în nenumărate rânduri îi făcuse Dinu plăcerea de a o purta ca pe o păpuşică în palmă, un lucru pe care ar fi fost şi acum în stare să-l facă dacă ar fi fost şi ea, ca atunci, în stare să se ţină ţeapănă. Ea însă a crescut aşa deodată, se făcuse înaltă, subţirică şi plăpândă, încât i-ar fi

fost greu să umble cu ea ca odinioară. Plăpândă însă i se părea numai lui, care ar fi voit s-o vadă ca Marghioala cea înaltă şi vârtoasă, să spargi zidurile cu ea.

Alţii o socoteau pe Fira fată bine legată şi sprintenă piper, plină şi rumenă la obraji, care de dimineaţa *5* până seara o ducea într-un râs, şi când râdea, făcea o gropiţă în obraji, şi strânge - nu ştiu cum - din ochi de-l scoate din sărite pe cel mai posac om.

Râdea şi acum tot aşa, dar pe Dinu nu-l putea înviora.

io Nu doară c-ar fi fost om posac din fire şi nu i-ar fi plăcut ochii aceia, dar i se părea că Andrei tot mai zâmbeşte şi vedea şi pe Lina cam supărată, iar supărarea trece şi ea, ca căscatul, din om în om.

Lina nu era însă supărată decât pentru că Marghioala, 1 3 supărată şi ea, îi spusese că el nu e în voile lui cele bune, cam dedea cu socoteala de ce nu e, şi ţinea ca toţi să intre în voile lui, căci pe el se razemă toată casa.

Lina şedea ca stăpână în capul mesei; lângă dânsa, la stânga, era scaunul Firei, în faţa Firei şedea Dinu, 20 după Fira veneau ceilalţi trei copii, Fănică, Leanca şi Costea, iar după Dinu urmau Iorgu, ucenicii şi tocmai la cellalt capăt al mesei, în faţa Linei, era locul lui Andrei, care se uita cam pe sub gene la Dinu.

Când Fira aduse blidul, nişte varză călită cu cârnaţi 25 pe ea, şi-l puse în faţa Linei, veni şi Marghioala cu alt blid, pe care-l aşeză în faţa lui Andrei.

Costea, un pui de drac de vreo opt ani, frate şi cu Tănase, şi cu Fira, ochise încă din depărtare un cârnăţel, care i se părea mai zămos, şi-l înşfăcă îndată ce 30 văzu blidul pe masă, iar Fănică, fratele lui mai mare, îi trase cu plăselele furculiţei una peste mână, ca să se înveţe a nu băga mâna în blid.

Cam aşa mergeau lucrurile la masa lui Costache şi când era el acasă. Unde sunt copii e şi gâlceavă. 35 Acum însă ucenicii se rânjiră, Andrei zâmbi mai pe faţă, Dinu strâmbă din nas, Fira râse cu toată inima, iar Lina, care se hărţuia toată ziua cu copiii ei, ţiind să-i stăpânească cel

puţin la masă, îi dete lui Fănică un pumn în spate. -Ei! grăi Dinu. Lasă-i că se descurcă ei. Copiii sunt copii!

— Aşa zici d-ta totdeauna, întâmpină Lina cam scoasă din răbdări. Bunătatea cea mare a d-tale mi-i strică. Uite - urmă apoi uitându-se la Fira - şi pe ea d-ta mi-ai răsfăţat-o de nu mai ştiu cum s-o iau.

Ochii tuturora se-ndreptară asupra Firei, care rămase zăpăcită.

Aşa veselă şi neastâmpărată cum era, încât alerga şi acum, fată mare, după pisici şi sărea ca un ştrengar câte patru scări deodată, ea era simţitoare şi duioasă, încât i se muiau ochii îndată ce nu te uitai cu destulă dragoste la ea. Acum se simţea jignită şi pentru că, afară de calfe şi de ucenici, mai era de faţă şi Marghioala, care, deşi slugă la casă, era mai mare decât dânsa şi-o dăscălea mereu. - Dar ce-am mai făcut?! întrebă ea.

în adevăr, nu putea să-şi dea seama prin care anume dintre faptele ei a supărat pe mama sa, căci nu putea să-i treacă prin minte gândul ca cineva să se fi putut supăra pentru că ea a stat de vorbă cu fratele ei şi cu prietenul lui, şi-n faţa ei era atâta nevinovăţie, încât chiar şi Andrei se căia oarecum de privirile pe care le aruncase spre ceardac.

Nici nu de aceea se supărase Dinu, şi acum îi venise să se ridice de la masă, dar nu putea s-o facă aceasta în faţa Marghioalei, care se uita cu ochii ei mari la dânsul ca şi când ar fi voit să-i facă mustrări. El îşi căuta dar de mâncare, parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, dar după ce s-au sculat de la masă, a plecat, cum îşi pusese în gând, aşa singur. Când trecea colţul, se pomeni cu Andrei în urma lui.

El se opri pentru ca nu cumva Andrei să-şi facă gândul că umblă să scape de el, ceea ce dealtminteri era adevărat.

— Dar tu... încotro? îl întrebă.

— Uite, am plecat şi eu aşa fără de nicio treabă, ca să-mi mai dezmorţesc vinele, răspunse Andrei, deşi era hotărât să se ţie de el, şi s-a şi ţinut.

Peste câtva timp ei şedeau singuri la o masă mai retrasă în grădina de lângă „Pisica cu clopoţel”. Ei vor- 4 O beau, gustând niţel câte niţel din pahare, despre toate şi despre nimic.

Andrei avea însă gândurile lui. Cu câţiva ani mai în vârstă decât Dinu, el era unul dintre oamenii care, mereu nemulţumiţi cu lumea, îşi fac mereu planuri.

Stetea adeseori de vorbă mai cu Gigiu, mai cu Iorgu, 5 mai cu alţii şi-şi făceau socotelile cât câştigă Costache pe urma muncii lor şi cât ar câştiga ei dacă ar face tovărăşie cu Dinu, care-şi pricepea meseria şi adunase şi ceva parale, şi ar lucra în socoteala lor. Era însă la mijloc şi Fira, şi de Dinu nu se putea apropia chiar nici acum, l o când îl ştia supărat, căci el era scurt la vorbă şi nu intra în intimităţi cu nimeni. Pelin însă, tulburel ori vin mai vechi din Dealul-Mare, chiar şi dacă nu vei fi având slăbiciune de el, îşi face efectul şi ori te înveseleşte, ori te înduioşează, ori te duce la hărţag, şi Dinu, bând, 15 se făcea şi mai tăcut, şi mai posomorit, iar Andrei avea tot mai multă mâncărime de vorbă.

— Ce-ţi mai faci inimă rea? grăi dânsul în cele din urmă cam cu jumătate de gură.

Dinu se uită lung la el. 20 Dacă n-ar fi fost la mijloc cele câteva pahare, l-ar fi pus la locul lui, căci nu suferea el să se amestece orişicine-n treburile lui. Acum era însă cam muiat şi parcă se simţea ispitit să vorbească.

— Dar cine ţi-aspuscă-mifacinimărea? —întrebă - 25 şi cam de ce aş fi având să mi-o fac?

— Asta-i! întâmpină Andrei mai dezgheţat. Nu mai e nevoie să ţi-o spună cineva: se vede din faţa ta şi din toate cele ce faci. Păcatele mele! Ce-ţi pasă?! Om ca tine stă ţeapăn ca stâlpul prins în beton: să fii o dată de capul tău şi într-un an, doi te masori cu orişicine. De ce să stai slugă la un nevolnic?!

Dinu dete din umeri: nu voia să-l înţeleagă.

— Nu prea-mi dau seama unde adecă vrea să-ţi bată vorba, grăi dânsul.

Andrei era şi el fierar obicinuit a da cu barosul şi nu

ştia să cocoloşească.

— Las-o-n ştirea Domnului, că nu face! izbucni el cu toată îndrăzneala pe care i-o dăduseră cele câteva pahare.

Dinu se încruntă, dar nu izbucni, ci-i întoarse spatele.

Nu de ieri, nici de alaltăieri, ci de ani de zile era lucru hotărât şi ştiut de mulţi ca el nu e om străin la casa lui Costache. N-ar fi umblat Costache hoinar dacă nu s-ar fi răzămat pe aceasta, şi n-ar fi fost Fira atât 5 de răsfăţată dacă nu i-ar fi ştiut slăbiciunea.

— Prostii! zise peste puţin, întorcându-se iar spre Andrei. Ceea ce-ţi umblă ţie prin gând nu e-n lumea aceasta cu putintă.

— Ba e!

— Ba nu e!

Cum, Doamne, să mai fi fost cu putinţă, când mama lui, cele două surori mai mari ale lui şi toate rudele aşteptau de atâta timp să crească odată fata, ca să-l vadă ginere-n casa lui Costache, iară el însuşi nu mai jutea să-şi închipuiască viaţa altfel decât aşa?!

El îşi mai apropie scaunul de Andrei.

— Nimicuri! grăi mai pe şoptite. Răsfăţări copilăreşti! Nu vezi tu că nici nu-şi dă seamă despre ceea ce face?!

— De! răspunse Andrei râzând Cu răutate. Dracul nu umblă încălţat, ci calcă uşor, în vârful degetelor, îşi face treaba tiptil, încât nu prinzi de veste decât atunci când el începe să râdă cu hohote. Nu-şi va fi dând ea seama, iar tu stai toată ziua cu barosul în mână şi nici n-ai vreme s-o păzeşti.

Dinu iar se-ncruntă.

— Degeaba te-ncrunţi, c-aşa e, cum zic eu, urmă Andrei. Dânsa e femeie care vrea să fie gătită şi distrată şi plimbată şi păzită, iar tu eşti soios şi plin pe haine, şi pe faţă, şi pe mâni de cărbuni şi de fum, în vreme ce alţii mai spelcuiţi ştiu să i le toarne pe plac.

în alte-mprejurări Dinu ar fi sărit la el şi l-ar fi prins de pept, ca să-l scuture o dată, încât să i se-ncurce toate măruntăile: acum se uită cam peste umăr la el, parc-ar fi voit să-i zică: „Adecă ce mă socoteşti pe mine?!”

Nu era el om de adunătură, ci neam de fruntaş, pe care nu-l schimbi cu orişicine. Fecior de dascăl, învăţase şi la şcoală şi de la tatăl său să citească *Apos-*

40- *iolnl* şi să cânte-n strană, şi duminecile şi zilele de sărbători, când se rădea, îşi tundea scurt mustaţa groasă, se peptena cu cărarea la mijloc şi se ferchezuia, se opreau şi pe uliţă, şi la biserică toţi ochii asupra lui. Nu! cu stârpituri de pui de bărbier el nu se sămuia.

— Uite - grăi cam în silă - tot prostie e şi asta. Cei 5 câţiva ani pe care i-a petrecut umblând cu toate adunăturile mahalalelor la şcoală au cam zăpăcit-o, ce-i drept, i-au umplut capul de fumuri şi de fel de fel de drăcii, dar - adăugă zâmbind - e destul să-i dai o bătaie bună ca să-i iasă toate din cap.

Andrei nu-şi putu stăpâni râsul.

— Şi - zise - cam cine ar fi având să-i deie bătaia? Costache nu prea ştie ce se petrece la casa lui. Lina e intrată slugă la copiii ei. Tănase umblă pe toate cărările, face pe coconaşul şi, după cât văd, o să-i mănânce lui Costache şi urechile. Cine mai rămâne?

— Uite eu! răspunse Dinu.

— Tu?! ăsta care stai în faţa mea?! întâmpină Andrei. Ai fi în stare s-o crezi, şi aş crede-o, poate, şi eu dacă n-ar fi vorba de dânsa. Du-te-ncolo, omule!

în faţa ei te faci mititel de te bate măr muiat şi rabzi parcă te mângâie.

— Rău mă cunoşti, grăi Dinu. Eu sunt om foarte aspru la fire, şi Dumnezeu să-l aibă în paza sa pe cel ce mă scoate pe mine din răbdare.

Necăjit apoi pe vinul care-l făcuse să scape vorba aceasta, şi temându-se ca nu cumva să mai scape şi altele, el se ridică şi plecă cuprins de simţământul c-a săvârşit, dându-se de gol, un greu păcat.

Mai era încă până la miezul nopţii, dar el grăbea pentru ca nu cumva să mai scape vreo vorbă.

Sosit la colţ, el se opri.

îi era parcă la poartă stătuse cineva, care la ivirea lor se trase-n curte, ca de pândă.

El se-ntoarse spre Andrei şi i se uită ţintă-n ochi.

— Măi - îi zise - vei fi voind ce vei fi voind şi vei fi gândind ce vei fi gândind; eu stăpân pe mintea nimănui nu pot să mă fac: să te ferească însă Sfântul să nu aflu, că i-ai vorbit cuiva despre cele ce am vorbit noi adineaoară. Mă ştii cine sunt: cinstea casei în care

— 10 trăiesc să n-o atingă nimeni!

— Cu ce-aş putea s-o ating dacă nu ştiu nimic?! răspunse Andrei urmându-şi drumul.

După ce întrară-n curte. Dinu se opri şi se uitămprejur, în vreme ce Andrei trecu în atelier, de unde 5 se deschidea uşa spre iatacul lor.

Uşa de la bucătărie era crăpată.

Dinu făcu câţiva paşi spre ea, şi Marghioala se ivi, deschizând uşa, în prag.

— Dar tu ce stai de nu te-ai culcat până acum?] o o-ntrebă el, apoi o cuprinse cu braţul şi intră cu dânsa în bucătărie, ca să nu-i vadă cineva stând în cap de noapte împreună.

— De ce mă-ntrebi când ştii foarte bine că nu puteam să mă culc şi că n-aş fi putut, dacă m-aş fi culcat, să dorm când te ştiam pe d-ta plecat cu supărare? îi răspunse ea. Ce nevoie aveai să turburi toată casa pentru un lucru de nimic?! Nu i-a zis nimeni nimic şi a petrecut toată seara plângând de mi se rupea inima. De ce s-o faci să plângă acum?! O să aibă ea de ce să plângă, 20 că viaţa e lungă!

„Ce ai tu să te amesteci în lucruri care nu te privesc? \ „ ar fi voit Dinu să-i zică, dar nu îndrăznea, căci îi venea şi lui să plângă.

— Du-te şi te culcă, îi zise dar.

— D-ta să te duci! — răspunse ea - şi grija mea să n-o ai, că eu sunt în toată firea.

Ea rămase apoi uitându-se după dânsul cu un fel de milă.

„Săracii de voi! zise ea-n gândul ei. Se vede că nu 30 ştiţi ce e amarul vieţii, căci altfel n-aţi căuta dinadins cuvinte de a vă mâhni.”

II

Lucru de nimic?!

„Nu! îşi zicea Dinu zbătându-se în culcuşul lui.

Lucru de nimic nu e când toţi ştiu, toţi vorbesc, toţi îşi fac fiecare în felul lui gândurile. Andrei ca el, Marghioala ca ea. Va fi simţit apoi şi Gigiu şi-i va fi spus nevestei sale, vor fi simţit ucenicii, care nu mai sunt nici ei copii: nu e nimic mai urât decât să te ştii dat pe gura lumii ce stă la pândă, ca să afle cele ce se petrec prin casele oamenilor şi să facă mare din mic şi negru din alb.

Iar vinovat cine era?”

„Tu!” îi zisese Marghioala, pe care o vedea în faţa lui înaltă, ţeapănă şi cu ochii pătrunzători.

De unde a răsărit femeia aceasta şi ce avea dânsa, că toţi se uitau în gura ei? 10 Nu se împliniseră încă doi ani de când Lina o găsise undeva prin piaţă şi-o luase slugă, ca să-i spele vasele, să-i dereticească prin casă şi să spele rufe - aşa, nici jupânească, nici ţărancă proastă - şi acum le era tuturora stăpână, căci se pricepea la multe, se amesteca 15 în toate şi nu-şi pierdea niciodată răbdarea.

Cum să şi-o şi peardă când crescuse rabdând şi purtând grijă de alţii?!

Tatăl ei, un învăţător rămas văduv cu patru copii, între care cea mai mare dânsa, era şi beţiv, şi pornit 20 spre hoinărie. Ani de zile de-a rândul, până la moartea lui, ea a purtat grijă de surioara şi de frăţiorii ei, ea s-a bălăbănit cu copiii din şcoală, şi numai Dumnezeu ştie cât a răbdat la foame şi la frig, cât şi-a înnodat zdrenţele şi câte bătăi a suferit. 25 Rămasă fără de tată, a alergat de şi-a căpătuit sora şi fraţii, apoi a slujit când ici la un cârciumar, când fată în casă pe la case boiereşti, când dădacă la copii, mereu hărţuită. Aci era cu totul altfel. Lina gătea, dar ea îi spunea ce are să gătească. Se ducea cu Fira în 30 piaţă ori la băcănie, dar ea îi spunea ce şi cât să cumpere, ea-i purta socotelile, şi nu putea Fira să înceapă nimic fără ca s-o întrebe pe dânsa. Copiii de la dânsa cereau ajutor serile, când îşi făceau temele ori îşi preparau lecţiunile. Ucenicii la ea se duceau când li se 35 făcea o nedreptate ori când se certau între dânşii, şi nu puteai să

ceri de la ea nimic ce nu făcea cu toată inima.

Cum ai mai fi putut să zici „ba” când ea zice „da” dacă ştiai că toţi îi dau dreptate?!

Şi în adevăr nu de chicotele Firei, ci de supărarea lui 40 se umpluse lumea.

„Mâne de dimineaţă, nu mai departe, am să-i vorbesc”, îşi zisese în gândul lui, şi somnul l-a furat chibzuind vorbele ce avea să-i grăiască.

A trecut cu toate acestea dimineaţa fără ca să-i 5 fi vorbit Firei.

N-ar fi crezut că e cu putinţă ca vreodată în viaţa lui să-i vie greu a vorbi cu dânsa despre ceva, iar acum nu ştia cum să se apropie şi cum s-o apuce. Întâia oară simţea că dânsa nu mai e copilă, pe care poate s-o mân- 10 gâie ori s-o certe, şi mereu se ivea în mintea lui gândul că dânsa ar putea să se simtă jignită şi să-i zică: „Dar ce te priveşte dacă fac ori nu ceva?!”

Lucrul acesta nu era în adevăr cu putinţă.

Fira îl punea în gândul ei mai presus de toţi şi, dac-ar 15 fi căzut în apă, pe el l-ar fi chemat s-o scape, dac-ar fi văzut că iau foc hainele de pe trup, la el ar fi alergat să stingă focul, dacă nu l-ar fi ştiut pe el prin apropiere, s-ar fi socotit părăsită în lume. O ştia şi el aceasta, dar tinereţele sunt năvalnice şi nu ştie nimeni ce e în stare 20 să facă o fată de şasesprezece ani când îi vin toanele, şi trebuia să vorbească cu dânsa.

Ştia Fira, ce-i drept, că el s-a supărat, dar nu-i înţelegea supărarea şi nu-i dedea dreptate. Ea-şi ştia sufletul şi nu făcea în gândul ei nimic rău dacă stetea de 25 vorbă cu un om deştept şi foarte cumsecade. Orişicât ar fi ţinut dar să nu-l supere pe Dinu, ea era hotărâtă nu să nu mai steie de vorbă cu nimeni, ci ca în viitor s-o facă aceasta prin ascuns, ca să nu afle el, ceea ce era mai rău.

Cu cât mai mult se apropia dar timpul când Tănase-şi aducea de obicei prietenul, cu atât mai neliniştită era dânsa şi cu atât mai rău ferbea Dinu în el... Era oarecum ca-n ajunul furtunei.

Omul acela n-avea, la urma urmelor, nicio treabă 35

la casa lui Costache, şi era cu ochi şi cu sprâncene că numai de dragul ei vine. O ştiau aceasta toţi, şi lui Dinu i se răci sângele-n vine când atâţia ochi se-ndreptară spre portiţa în care se iviseră cei doi prieteni. Firei i se strânse inima, iară Mitrea ar fi vrut să stea pe 4 O acoperişul casei cu o găleată de apă, ca să i-o toarne lui Felescu-n cap.

Ce-ar fi fost adecă dacă s-ar fi dus la el, ca să-l apuce de pept şi să-l scuture o dată?

Scandal, de-ar fi vuit toată mahalaua.

Nu-i rămânea decât să-şi stăpânească firea.

Peste puţin el se mai linişti.

Tănase şi Felescu nu se aşezaseră de-a binelea în cerdac, când Marghioala începu să scoată prin faţa lor unul câte unul scaunele din salcn, ca să le scuture, şi le scotea a-ndelete şi fără de grabă, iar după ce le-a 10 scos, nu-ncepu să le scutuie, ci trecu la bucătărie, de unde se întoarse peste puţin cu un lighean plin de apă şi cu o cârpă curată pe umăr, ca să şteargă geamlâcul cerdacului.

Nu mai răsunau acum din cerdac chicotele, căci în 15 salon nu puteau să-şi treacă Tănase şi Fira giuvaerul de oaspe, iar în cerdac o aveau în spinare pe Marghioala cea cu cchii de prepelicar, caie nu numai trăgea cu urechea, dar mai şi stropea din când în când. Au stat dar cât au stat, apoi s-au despărţit. Fira strâmtorată, 20 Tănase cătrănit, iar Felescu plouat, dar toţi trei foarte cuminte, fără ca să crâcnească.

„Să mai vii când n-ai altă treabă - bombăni Marghioala printre dinţi - c-o să-ţi mai pregătim şi altele.”

Dinu zâmbi, dar tot ar fi dorit iă ştie dacă Marghioala 25 a făcut-o de capul ei, ori, cum ar fi dorit el, în înţelegere cu Fira.

În înţelegere cu Fira nu, căci pe dânsa aceasta nu putea decât s-o îndărătnicească. Dac-ar fi lăsat-o-n voile ei, s-ar fi săturat în curând de flecăriile lui Felescu şi-ar fi căutat să scape de ele; aşa însă se simţea jignită şi ispitită să arate că tot va face cum ea însăşi voieşte.

Pe înserate poarta şi zăbrelele erau gata. Rămânea acum că ziua următoare Dinu să se ducă cu Iorgu şi cu doi

dintre băieţi ca să le aşeze la lccul lor. Făcuse de multe ori aşa ceva; acum însă îi era nesuferit gândul că o să lipsească toată ziua de acasă, întrebându-se mereu: „Ce va fi făcând dânsa în lipsa mea? \ „

Tot avea, la urma urmelor, Andrei dreptate când zicea că dânsa vrea să fie gătită, distrată, plimbată şi păzită, în vreme ce el dedea cu barosul, ca să moaie fierul în bătăi.

„Ei nu! îşi zise el într-un târziu. N-am numai să-i vorbesc, ci să-i şi bag spaima în oase: pe mine n-are să mă ţie-n zbuciumare necurmată; eu am treabă şi nu pot să mă perd în astfel de nimicuri.”

Asta era gândul lui, când deodată toate luară altă faţă...

Unul dintre ucenici alergă la poartă, ca să o deschidă pentru trăsura în care aduceau iar pe Costache, cum se zice, mai mult mort decât viu. Plecase-n curând după-prânz în treburile lui, umblase de ici până colo, gustase ici icre negre, colo măsline, mai o ţuică, mai o mastică, mai un pelin cu un prieten şi-i venise în cele din urmă rău şi-l înecase astma, încât căzuse pe uliţă. Nici că s-ar fi putut altfel: prea puţin se cruţa, prea mult umbla după daraveri, prea des se cinstea, prea rar se-ntorcea serile la timp acasă.

Deşi se mai întâmplase-n câteva rânduri aşa ceva, spaimă, plânsete, alergătură, zăpăceală, se urmară repede una după alta, şi cel mai uluit dintre toţi era Dinu, care ştia că toate-n capul lui se sparg. Marghioala, liniştită şi acum, trimise-n grabă mare după doctor, care îi mai linişti apoi şi pe ceilalţi, încredinţându-i că o să treacă toate cu bine, dar stărui să-l ducă cât mai curând sub pază bună undeva la aer de munte şi să-l ţie acolo câteva săptămâni la viaţă regulată.

— Chiar mâne, nu mai departe! grăi Dinu.

Ar fi fost în stare să plece cu el fie la Văratec, fie la Slănic, fie la Suzana, fie undeva-n Valea Prahovei. El însă nu putea să părăsească atelierul. Lina nu putea nici ea să părăsească casa şi copiii. Mai rămânea Fira, care era

acum fată mare.

— Nu se poate! strigă Dinu.

— Mă duc şi eu cu dânsa, stărui Marghioala.

— Aşa da! zise Dinu.

Fără îndoială că aşa ar fi fost mai bine; Lina nu-şi mai putea închipui casa fără de Marghioala şi - mamă, ce să-i faci?! — stăruia să meargă Tănase, care îi era fiu lui Costache şi frate mai mare Firei.

„Cu el ca fără de el, dacă nu chiar mai rău", îşi zicea 4 O Dinu, hotărât ca cu niciun preţ să nu se-nvoiască; mai erau însă de pus la cale şi altele, cu mult mai grele.

D-l Spirea, advocat şi bun prieten al lui Costache, stăruia ca acesta, înainte de plecare, să-şi facă testamentul şi să rânduiască pe tovarăşul său purtător de grijă pentru averea sa şi tutor al copiilor săi. Lina 5 zicea că nu e bine, iară Dinu era de părere că nu e nevoie şi, strivit de gândul grelei sarcini pe care o lua asupra sa, nu mai avea destulă inimă spre a stărui ca nu Tănase să însoţea; că pe Fira.

A rămas dar cum au voit Tănase şi Lina, care stăruiau 10 să meargă la Poiana-Ţapului, nu doară pentru că e aproape şi de Sinaia, şi de Buşteni, ci pentru că e, aşa zicea el, linişte şi lărgime acolo.

După ce Costache a plecat cu cei doi copii mai mari ai săi, Dinu era nevoit să se rupă-n două: stătea cât 15 putea-n atelier, dar trebuia să mai facă şi ceea ce mai-nainte făcea Costache, mai să cumpere material, mai să se învoiască ici cu un proprietar, colo cu un antrenor, mai să facă încasări, tot lucruri pentru el neobicinuite şi astfel şi mai mult ori mai puţin nesu- 20 ferite.

Cu desăvâişire greu îi erau însă socotelile ce trebuia şi ţinea să pcarte despre tot ceea ce dă ori ia. Ar fi lucrat bucuros cu două barosuri decdată dacă-n schimb l-ar fi scăpat cineva de socoteli, şi serile, când se aşeza 25 la masă şi lua condeiul cel uşor, ca s ă treacă în condică, cum îl învăţase Gigiu, la stânga ceea ce a luat, iar la dreapta ceea ce a dat, îl treceau năduşelile, iară duminecile după-prânz, când îşi încheia socoteala săptămânii, se simţea ca fiind pus în faţa celor mai nemiloşi jude- 30 cători, care-i

ţineau, parcă, pistolul în piept şi-i ziceau: „Nu cumva să-ţi scape condeiul, că descarc!”

De unde i-ar mai fi rămas lui timp să se gândească şi la cele ce va fi făcând Fira departe de dânsul?!

îi era destul să ştie că Costache mergea bine - asta 35 o scria Fira - şi că Fira se face din ce în ce mai îmbujorată, asta o scria Tănase. Mai aflase - asta de pe la alţii - că Tănase se plimbă mult de la Sinaia până la Predeal cu o gabrioletă şi mână caii parc-ar fi crescut pe capră. Cu cine se plimbă?—ce fel de gabrioletă? 4 O ce fel de cai? — nu cumva se va fi nimerind şi Felescu pe acolo? Aşa se-ntreba Dinu când n-avea altă treabă şi mult ar fi dat să se poată repezi într-o duminecă pân-acolo, ca să mai răsufle şi el.

Nu era însă cu putinţă, căci se adunau prea multe peste săptămână şi mai erau şi nenorocitele de socoteli.

— Mai lasă-le şi d-ta, ca să poţi să le faci şi după aceea, îi zise Lina, care ţinea şi ea ca el să se ducă.

El dete deznădăjduit din cap.

După-masă el stetea pe gânduri, în vreme ce Marghioala aduna tacâmurile.

— Dacă e vorba numai de socoteli - grăi dânsa căutându-şi de treabă - ai încredere-n mine, că ţi le fac eu. Cocoana Lina are dreptate: nu poţi s-o laşi pe Fira parcă n-ar fi pe lume.

Dinu se uită lung şi mirat la ea.

— Degeaba te uiţi aşa la mine - urmă ea - căci, dereticând prin casă, îţi văd în toate zilele socotelile, şi aşa, cum le faci d-ta, sunt şi eu în stare să le fac. Şi - adăugă peste puţin - mai curând s-ar putea să greşeşti d-ta decât să te înşel eu.

— Nu de aceasta e vorba, întâmpină el. Le faci tu, dacă zici, chiar mai bine decât mine, căci eu port cam greu pana, iar de-nşelat nu eşti în stare să-nşeli pe nimeni. Stau însă câteodată şi mă gândesc ce te va fi făcând să le iei aşa de bunăvoie toate asupra ta.

5 Acum se uită ea lung la el.

— Tocmai d-ta, hamalul tuturora - îi zise - stai şi te

gândeşti şi nu înţelegi de ce vor mai fi făcând şi alţii ca d-ta?

— Eu sunt altăceva, grăi dânsul. Am rostul meu în casă. De ce însă ţii şi tu atât de mult la Fira?

Marghioala lăsă tacâmurile adunate pe masă şi sentoarse spre el.

— La Fira? răspunse. Dar la d-ta, ce crezi, ţiu ori nu?

— Nu o cred aceasta - grăi dânsul - ci o ştiu fiindcă o văd în fiecare zi.

— Atunci nu mai întreba de ce ţiu la ea, urmă Marghioala. Nu ţiu anume la ea, numai la ea, ci la toţi, la casa în care nu mă simt străină şi-n care nimeni nu mă

O socoteşte slugă. Aş putea oare - urmă ea peste puţin - să fiu mai bine la o casă boierească ori la vreun restaurant decât aici, unde fac ceea ce m-am deprins a face la părinţii mei?! Cum aş putea să nu ţiu la stăpânul casei, care s-ar supăra dacă nu i-aş zice „nea Costache”? Cum aş putea să nu ţiu la cocoana Lina, 5 care munceşte alături cu mine şi alege totdeauna partea cea mai grea? Cum aş putea să nu iubesc copiii, care-n toate nevoile lor aleargă la mine parcă le-aş fi soră mai mare? D-ta de ce ai stat aici unsprezece ani şi eşti gata să stai toată viaţa? 10 Dinu era muiat.

— De ce ţiu la tine?! urmă ea înduioşată. S-ar putea oare să nu ţiu şi la ea, şi la d-ta?! Eu ştiu prin câte am trecut până ce am ajuns aici, ca pasărea gonită de uliu. Mi-e parcă-mi sfâşie cineva carnea de pe oase când îl văd pe nea Costache cum îl ştii, o văd pe cocoana Lina cum o ştii, îl văd şi pe Tănase cum îl ştii şi mă uit la copiii aceia buni, că buni sunt. Ce s-ar alege de casa aceasta dacă n-ai fi d-ta în ea?! în foc aş sări, şi zi şi noapte aş sta de pază ca nu cumva să apuce 20 şi Fira drumul lui Tănase, că tare e drăguţă şi bună de inimă, dar şi năvalnică la fire şi uşoară la minte.

Lui Dinu i se deschidea o lume nouă, deşi ceea ce dânsa zicea acum el de ani de zile simţise.

— Lasă-le toate - adăugă dânsa - şi du-te, că nu 25 e-n lume om la care ţine ca la d-ta, şi e păcat s-o faci să

creadă că nu ţii şi d-ta la ea.

— Dar mă duc, răspunse el. Cum să nu mă duc?!

Aceste se petreceau însă vineri după-amează̆zi, iar în aceeaşi zi pe-nserate a venit pe la el Budini, antre- prenorul, ca să vadă dacă nu cumva pot să se înţeleagă pentru un grilagiu şi două porţi la spitalul ce era pe sfârşite.

Era o lucrare mai însemnată, şi-ar fi fost păcat s-o scape, iar pentru ca să-şi poată da seamă de preţuri, trebuia să vadă desemnurile făcute de inginer şi să alerge pe la ferării, ca să se-ncredinţeze dacă găseşte ori nu destul fier potrivit şi cu ce preţ poate să-l cumpere. A trecut dar ziua de sâmbătă fără ca să se poată dumiri dacă-l iartă ori nu treburile să lipsească duminecă de O acasă.

E frumoasă Valea Prahovei aşa când o vezi cum în câteva rânduri o văzuse Fira trecând de-a lungul ei;

frumuseţele cele-ncântătoare i le ştia însă numai cel ce a intrat în amănuntele ei mai ascunse. S-a bucurat dar Fira când Tănase stăruia pentru Poiana-Ţapului, unde e, cum zicea el, linişte şi lărgime, dar abia sosită acolo, simţea că avea în adevăr de ce să se bucure. Din faţa casei ţărăneşti pe care o luaseră cu chirie se deschidea peste arinii din Valea Prahovei zgomotoase o largă vedere spre Sinaia, care se află la dreapta, în depărtare de vreun ceas la vale, spre Buştenii mai apropiaţi la stânga, iar înainte peste poienele de la Zamora şi peste coastele acoperite de brădet până-n poienele curate şi limpezi ale Cumpătului, întinderi parcă nemărginite, unde se vedea pe ici, pe colo câte o tunnă de oi, şi pe care e peste putinţă să le vezi din depărtare fără ca să te simţi ademenit de dorinţa de a le cutreiera-n lung şi-n lat.

încă mai ademenitoare era însă priveliştea din dosul casei. Dacă spre Cumpătul ochiul e încântat de seninătatea nespusă a întregului, înspre Bucegi sufletul rămâne uimit de mulţimea amănuntelor şi de măreţia lor. 2 5 Ici Peatra-Arsă, lângă ea Jepii, mai departe Caraimanul greoi şi tocmai în fund Morarul de la poalele Omului; tot colţuri stâncoase şi pleşuve, prăpăstii adânci şi văi strimte şi

ascunse oarecum în fundul munţilor.

„Ce-o fi acolo?... dar dincolo?” se-ntreba mereu 30 Fira şi, stăpânită de o nesăţioasă dorinţă de a se duce, îi venea parcă să zboare.

Dar ea nu venise aici ca să se plimbe, ci ca să poarte grijă de tatăl său, căruia medicul îi recomandase să se plimbe prin brădet fără ca să urce, să se ferească 35 de oboseală, să mănânce bine, dar să bea numai apă bună, să se culce şi să se scoale devreme.

Se gândea fata cu bucurie cum o să-i gătească bucate bune, cum o să stea toată ziua cu el, cum o să-l plimbe pe aci prin apropiere, cum o să-l îngrijească, şi le-a 4 O şi făcut acestea o zi, două. Costache nu era însă bolnav ca să-l vezi că e bolnav. Se cam perduse, ce-i drept, sângele din obrajii lui, răsufla cam anevoia, dar altfel era voinic, şi puţin i-a trebuit să se ţie cum îi recomandase medicul pentru ca să se simtă iar în putere şi să-şi zică: „Nici ale doftorului toate!” 5 Era şi el om şi părinte şi, dacă ţinea fata să-l îngrijească, ţinea şi el să nu-i fie prea mare sarcina şi să umble-n voile ei.

Tănase?! Ce să-i faci?! Băiat plin de viaţă! El ştia să se-nvârtă-n lume, să se îmbrace după cel mai nou 10 fason, să-şi poarte cravata şi manşetele şi era băiat curăţel şi de efect. A ţinut la Poiana-Ţapului fiindcă aici e linişte şi lărgime, dar nu trecea cu vederea că sunt aproape Buştenii şi că nu e departe Sinaia, nici Azuga, nici chiar Predealul, şi dacă Fira era dusă cu 15 gândul la desişul pădurilor, la văile adânci şi răcoroase, la pâraiele ce se varsă spumegând peste bolovani şi la poienele largi, fratele ei, om mai trăit în lume, era dus mereu cu trup, cu suflet pe la parcurile unde cânta muzica, pe la restaurante, pe la sălile de dans, pretu- 20 tindeni unde se-ndesuiau oamenii.

Costache era dar mai mult ori mai puţin singur cu fata lui şi trebuia s-o plimbe, se-nţelege, fără ca să urce şi fără ca să se obosească prea tare.

Era, înainte de toate, uşor şi frumos şi nu prea lung 25 drumul până la Buşteni, unde aveau şi nevoie de a se duce, ca să cumpere mai una, mai alta pentru mica lor

gospodărie.

Umblând apoi aşa, în treburi, te-întâlneşti ici cu unul, colo cu altul, ea cu o prietenă din şcoală, el cu 30 un vechi cunoscut, care se bucură că te vede, şi din vorbă-n vorbă te scoate din minţi, ca să te duci la o plimbare mai lungă, la o petrecere, la o serbare, tot lucruri priincioase pentru cei ce-şi caută de sănătate.

Peste vreo opt zile Costache-şi ducea fata la parcul

 5 din Buşteni, unde cânta muzica militară şi se aduna lume multă, ca să vadă şi să se arate, iar săptămâna viitoare, Aneta, o prietenă din şcoală, a făcut-o pe Fira să meargă şi la matineul de la „Eliseul” din Valea Cerbului, unde e cel mai frumos loc din Valea Prahovei,

 O poziţiune minunată la stânga şoselei, pe unde trece lumea ce se plimbă de la Sinaia spre Azuga şi înapoi.

Costache s-a dus şi el. Ş-ar fi putut adecă ^ă-şi lipsească fata de mulţumirile cuvenite tinereţelor ori s-o lase singuiă?!

Era, ce-i drept, pe acolo şi Tănase, dar el avea alte 5 trebuii şi nu putea să-şi bată capul cu sora lui.

Băiet vioi şi sprinten, el ştia să-şi facă drum prin lume, şi Costache, bându-şi afară pe terasă „şpriţul”, trăgea zâmbind cu ochiul spre sala de dans, unde o vedea pe fiică-sa înconjurată de cavaleri eleganţi, în 10 vreme ce fratele ei se-nvârtea împrejurul cocoanelor şi-i întrecea pe toţi în galanterie.

„Pui de drac! îşi zicea el. \-ar zice nimeni că alerga desculţ când era mic. Soi, ce să-i faci?!”

Mai frumos decât toate era că nu avea Costache nevoie, 15 cum credeau Andrei şi alţii, să-şi îndoape băiatul cu bani. îşi făcea el din vrednicia lui. Lesucea şi le-nvârtea de-şi punea însuşi lucrurile la cale. îi făcea ici unuia, colo altuia vreo treabă, mai dincolo alta, destul că n-avea nevoie să ceară. Era mai ales doamna Chi- 20 riadi, văduvă, săraca, şi femeie cu avere frumoasă, cu multă trecere în lumea cea bună şi cu multe daraveri, pe care n-ar fi putut să le descurce făr' de ajutorul unui om isteţ ca Tănase, care, deşi trecut abia de douăzeci şi doi de ani, se

pricepea şi la acte, şi la 25 taxe, şi la cumpărări, şi la încasări şi la alergături, şi la galanterii, şi la multe altele, iar degeaba nu aleargă nimeni, nici nu osteneşte.

Deşi însă Tănase îşi făcea de lucru cu doamna Chiriadi, care şedea într-un colţ înconjurată de cavaleri, 30 iară Costache şedea la „spriţul” lui, Fira nu se simţea părăsită; o fată înaltă şi subţirică, cu obraji plini ca mărul şi rumeni ca cireaşa, cu gropiţe-n aceşti obraji şi cu ochii vioi şi mereu râzători nu trece nicăiri nebăgată-n seamă şi îşi petrece bine timpul chiar şi dacă

 5 n-ar fi încă cea mai uşoaiă „vălsuitoare”.

Era mai ales unul, Văleanu, un tânăr de vreo douăzeci şi şase de ani, figură distinsă, care-şi zicea mereu: „Ştii că e nostimă?!” şi se ţinea cu atâta stăruinţă de capul ei, încât d-na Raitu, nostimă şi ea, îşi muşca din

 O când în când buzele, se-nţelege, fără ca s-o simtă aceasta şi soţul ei, bunul prieten al lui Văleanu.

Cam pe la zece, „matineul” era pe sfârşite. Tănase a luat-o pe d-na Chiriadi de braţ şi-a dus-o la gabrioletă, d-na Raitu a luat şi ea braţul soţului său şi a plecat cu oarecare ostentaţiune, iar Costache nu şi-a 5 mai comandat alt „spriţ”.

Ar fi putut să-şi ieie şi el o trăsură, căci - Dinu să trăiască! — îi dedea mâna. Fira însă şi Aneta şi Miţa, prietena acesteia, şi doamna Yoicu, mama Miţei, erau de părere c-ar fi păcat de o seară atât de frumoasă. 10 Luna aproape plină răsărise tocmai despre Valea - Fetei, şi razele ei se resfrângeau din colţii Caraimanului. Răcoare era, linişte era, frumuseţă era: nu se putea lucru mai plăcut decât să mai ai şi tinereţe şi să faci pe jos drumul până la Poiana-Ţapului, mai ales când 15 n-ai să-l faci singur, căci nu li-ar fi şezut bine cavalerilor să-şi lase damele singure la un drum atât de lung.

Fericite sunt tinereţele!

Să fii fată de şasesprezece ani şi să te plimbi după un „matineu” - petrecut într-o răsuflare - aşa la lună 20 şi pe răcoare nu te mai saturi şi ai voi să nu se mai sfârşcască noaptea cu tăinicia umbrelor ei. Puţin îţi pasă ce are să fie

mâne dimineaţă.

Ce-şi mai făcea Dinu gânduri despre Felescu? Nu mai era nevoie de Felescu în mijlocul unei lumi pline de oameni care trăiesc ca să se bucure de viaţă; toate vin ele de ele când nevinovăţia oarbă se-ntâlneşte cu viclenia, care toate le vede şi le ştie.

Acolo, în cercul strâmt în care-şi petrecuse până atunci viaţa, Fira ştia numai oameni care o păzeau ca lumina ochilor săi, şi aşa îi vedea dânsa pe toţi oamenii, şi pe aceştia.

Era un farmec nespus în inima deschisă cu care dânsa vorbea despre toate, până chiar şi despre cele mai intime lucruri; Văleanu însă, băiat de bani gata, care trăia numai pentru ca să trăiască, nu mai cunoscuse în viaţa lui şi alte fete ca dânsa şi o ştia soră a lui Tănase, lua uşurinţa copilărească a ei drept îndrăzneală stăruitoare şi nu se mai sătura să o descoase. Mai nainte dar de a fi sosit la Poiana-Ţapului, le ştia O toate, şi cele de aici, şi cele de acasă.

Era mare frumuseţă s-o asculţi când spunea cum găteşte dimineţile pentru tatăl ei, cum îl culcă după masă şi cum îl scoală după ce şi-a făcut somnul.

— Şi d-ta ce faci în vreme ce el doarme? întrebă Văleanu, care ţinea să le ştie toate.

— Uite - răspunse ea - mai stau, mai citesc, mai lucrez câte ceva, mă mai plimb pe aci prin apropiere, mai adun flori prin poieniţă, nu mi se urăşte niciodată.

Văleanu, care se scula pe la zece şi nici înainte de masă nu făcea nimic, nici după-masă nu citea, nu lucra câte ceva, nu se plimba, nici nu culegea flori nu ar fi putut să zică şi el că nu i se urăşte niciodată. Se simţea, din contra, foarte strâmtorat când se pomenea singur cu sine şi mereu căuta să scape din strâmtorarea aceasta, un lucru despre care ar fi putut să dea mărturie şi d-na Raitu, care-i ţinea adeseori de urât când d-nul Raitu funcţionar de bancă, nu putea să stea cu dânsa la Sinaia.

Era deci hotărât ca ziua următoare să se înfiinţeze la Poiana-Ţapului îndată după-masă, ca-n timpul când

Costache doarme, să adune şi el flori - pe aci prin apropiere.

Ceilalţi, care rămăseseră mai în coadă, îşi făcuseră însă alte planuri: o excursiune la Urlătoare - nu se 2 5 putea ceva mai frumos.

O singură greutate era la mijloc: pentru Costache drumul ar fi fost prea obositor.

Văleanu nu era om căruia îi place să umble, să se urce şi să coboare, cu Fira însă i-ar fi plăcut să facă 30 şi asemenea plimbare.

— O idee încă mai bună! grăi dânsul. Mergem până-n poieniţă cu trăsura şi luăm acolo prânzul, iar dupăprânz cine vrea trage un pui de somn la umbră de brad, iar ceilalţi, care putem, mergem pe jos mai departe.

Ce era pentru el o cheltuială de o sută, două de lei?!

Nu-i vorba, risipitor, ba chiar nici cheltuitor nu era Văleanu, îşi număra şi păstra bine banii şi se uita şi la gologani, dar avea de unde să deie şi pentru plăcerea 4 O lui îi era mică cheltuiala.

S-a făcut dar şi excursiunea aşa cum a pus-o el la cale, cu trăsuri până la poiană, cu miel fript la frigare, cu mezeluri alese, cu prăjituri de la „Capşa”, cu şampanie şi cu taraf de lăutari, încât Aneta şi Miţa şi Fira 5 erau şi-ncântate şi ameţite. Costache dormea dus după-prânz şi plimbarea s-a făcut mai departe, până la Urlătoare, în cântece voioase, şi seara, când s-au întors, erau cu toţii parcă şi-ar fi petrecut viaţa întreagă împreună.

Ziua următoare apoi Văleanu s-a dus mai pregătit la Poiana-Ţapului, iară Fira, care-l aştepta parcă, i-a alergat sprintenă şi voioasă-n cale.

— E minunat! îi zise el. Care va să zică şi d-ta, domnişoară, tot pe aici îţi aduni florile. 15 - Aş! parcă n-o ştii din seara când ne-ntorceam de la Buşteni, îi răspunse ea. Să vezi ce frumuseţă de poieniţe sunt pe aici, ce luminişuri, ce potecă spre Sinaia şi spre Urlătoare!

El le cam ştia toate aceste, dar altfel îi erau văzute 2 O împreună cu dânsa, şi se arăta mirat. Aşa, p e 1 a amează̆zi, şi cu o fată ca dânsa e mai plăcută plimbarea

prin pădurea umbroasă decât prin poiana bătută de soare şi deschisă la vederea tuturora.

Nici nu mai era apoi domnişoara Fira cum o ştiuse el de la „Eliseu” şi de la Urlătoare, gătită, încorsetată şi peptănată de efect, ci cu capul gol, într-o iie curată şi cu şorţul alb încins peste nişte foi cam scurte; aşa însă ea era pentru dânsul ceva mai neobicinuit şi mai apropiat şi avea mai mult farmec. Un fel de scarloi, care aleargă, sare peste gropi, trece peste pârău călcând din peatră în peatră şi ridicându-şi puţin poala rochiei, ca să-i vezi şi piciorul mic şi gleznele subţiri şi o parte din pulpile delicate, o copilă zglobie, care e, parcă, în fiecare clipă să ţi se arunce-n gât. Era o clipă când îi venea, cuprins de un fel de-ngrijare, să spună c-a plecat la Sinaia şi să-şi caute de drum.

Intraţi pe poteca bine-ngrijită ce duce prin pădure la castelul Peleşului, el îi dete braţul şi ea începu să-i - spună ce e înainte, ce rămâne la dreapta şi ce vine-n stânga.

El o cuprinse, cum era obicinuit, cu braţul.

Ea se lăsă: ce era, la urma urmelor?! Tot cam ca la „Eliseu”.

Dânsa nu putea să se depărteze mult, căci n-ar fi *5* voit s-o caute tatăl ei după ce se va fi deşteptat. Se aşezară deci pe o bancă de la marginea drumului, de unde ar putea să vadă printre copaci şi peste poiană până acasă.

El îi luă ca din întâmplare mâna şi se jucă cu ea uitân- du-se la degetele ei subţiri şi lungi.

— Ştii că eu ghicesc din palmă? grăi dânsa peste puţin, apoi întoarse mâna lui cu palma-n sus, ca să se uite-n ea.

Văleanu se uită-n faţa ei; deşi mai mult bălană, ca mama ei, acum, când se uita la trăsăturile din palma lui, era parcă ceva ţigănesc şi oarecum primejdios mai ales în ochii ei cei neastâmpăraţi.

Faţa ei se posomori din ce în ce mai mult, încât lui Văleanu îi venea în cele din urmă să râdă. -Ei, ce vezi de te-ncrunţi aşa? întrebă el.

— Xu-nţeleg nimic, răspunse ea uitându-se cu ochi scrutători în faţa lui. Mi se-ncurcă toate.

Era şi-n palma, şi-n ochii lui ceva ce-o făcea să-i fie frică de dânsul. *25* -A bine nu mi se pare, urmă dând din umeri şi depărtându-se puţin de el. Dac-ar fi cum se arată-n palmă, ai gând rău d-ta.

Era un haz nespus în felul ei de a o spune aceasta, şi el întinse oarecum fără de voie braţul, ca s-o cuprindă 30 şi să şi-o apropie iar.

— Gând îău? întâmpină. Dac-ar fi-n mine răutate, n-aş fi acum aici. Răutăcioasă eşti d-ta, care cu toate ale d-tale-l scoţi pe om din minţi şi-apoi zici că are gând rău.

— Nu eu zic, ci aşa se arată-n palmă, grăi dânsa şi iar făcu o mişcare ca să se depărteze de dânsul, ceea ce-l ispiti s-o strângă la pept cum copilul strânge pasărea ce vrea să-i scape.

Fira se lăsă cum s-ar fi lăsat dacă Dinu ar fi făcut 4 O acelaşi lucru, căci aşa era deprinsă de mică. îmbrăţişarea ori sărutarea erau pentru dânsa semne de dragoste, dovezi neîndoioase că nu are de ce să se teamă. Cu toate aceste, ea se sâmţi peste puţin cuprinsă de un fel de fior, se uită din nou în ochii lui, apoi voi să se ridice.

— Mă duc - zise ea - că se va fi sculat tăticu.

Văleanu o ţinea încă mai strâns.

Nu-şi închipuise niciodată că poate un trup omenesc să fie atât de fraged, de mlădios şi atât de cald ca al ei.

„M-am nenorocit!” îşi zise.

— Nu mă lua, domnişoaiă, atât de repede - urmă apoi peste puţin - că e cu mult mai greu de cum crezi d-ta să te las.

Dânsa îi aruncă o privire oarecum sperioasă, şi el, temându-se ca să n-o supere, se ridică şi o-nsoţi ducând-o de mână până la poiana cosită, peste care trecea poteca spre casa din vale.

— Când ne mai vedem? o-ntrebă apoi.

— Nu ştiu, răspunse ea.

— Eu viu şi mâne, o încredinţă dânsul.

— Eu nu, grăi dânsa repede.

— Eu tot viu, stărui dânsul, apoi se plecă şi-i sărută mâna.

— Aoleo! strigă dânsa şi zbură oarecum la vale.

El se uită câtva timp zăpăcit după ea.

„Se poate - îşi zise apoi - ca un om ca mine să se prostească cum m-am prostit eu?!”

IV

— Lasă, măiculiţă, că tu n-ai nevoie să te canoneşti ca alţii, aşa-i zicea lui Văleanu, când era mai măricel, 30 mama lui, care nu-nvăţase nici ea multe şi tot ajunsese cocoană mare şi era bine văzută orişiunde se ducea.

Nace Velicu, bărbatul ei, ştia şi el puţină carte, dar se pricepea la multe şi, mai cu întreprinderi de 33 poduri şi de şosele, mai cu păduri luate-n tăiere, mai cu zestrea nevestei şi arenzi bine chibzuite, a ajuns să-şi cumpere moşia Vălenii, iar de atunci surugiul îi mână, când se duce la oraş, cinci cai ca cinci zmei, găseşte pretutindeni uşile deschise şi nu-i trece nimeni pe dinainte.

Trei fete a măritat cu zestre frumoasă, toate trei după băieţi săraci, dar buni, şi trei gineri a căpătuit, 5 unul judecător la tribunal, altul inginer la judeţ, ba al treilea, advocat, chiar deputat. Boier însă, adevărat boier, tot nu se socotea Nace Velicu, şi ţinea ca fiul său să fie ceea ce el însuşi nu era.

Atât băiat avea, ba şi acesta prâslea, cel mai mic între copiii lui: cum ar fi putut să-l lipsească de vreo mulţumire?!

Mai era apoi Văleanu şi viţel ce suge la două vaci:

 avea şi pe cocoana Mariţa, sora mai mare a mumei lui, babă bătrână, care numai pe el îl avea în lume şi nu s-ar fi bucurat de averea ei dacă n-ar fi ştiut că lui i-o lasă, ori ar fi aflat că el se plânge de ceva.

Nici că s-a plâns vrecdată, căci toate îi veneau din plin şi totdeauna i-a trebuit mai puţin decât ceea ce

 se dedea, totdeauna, şi prin pensioane, şi la Paris

 O a făcut mai mult decât ceea ce i se cerea, totdeauna avea dânsul şi pentru sine, şi pentru alţii şi astfel era pretutindeni căutat, iubit şi-nconjurat mai ales

de chilipirgii, care-l măguleau şi-i făceau toate voile.

Tot cam aşa-i mersese şi-n lumea aventurilor galante.

Petrecuse aproape jumătate din viaţa lui alergând după plăceri, căci altă treabă nu avea. Băiat frumuşel şi elegant, om cu punga totdeauna plină şi măiestru desăvârşit, cum îi spuneau prietenii, în manevrele galante, el o dusese din succes în succes şi se socotea

„irezistibil”.

Dăduse acum decdată peste cineva care nu intra în voile lui, un fleac de fată, care voia, parcă, să râdă de dânsul.

Două zile de-a rândul s-a dus ca un băiat prost şi

 5 s-a plimbat pe la Poiana-Ţapului degeaba.

„Dă-o-ncolo!” îşi zise el şi-şi urmă drumul spre Sinaia, unde-l aştepta doamna Raitu, cu care a făcut apoi seara, pe lună, o plimbare până la Predeal şi înapoi.

 O în zadar, însă, căci mai era la mijloc şi vecinicul adevăr că cel ce se joacă cu focul uşor ajunge să se ardă. O luase-n glumă, iar acum prinsese slăbiciune, prima slăbiciune adevărată în viaţa lui, iar pentru oameni ca dânsul, care nu ştiu ce va să zică a răbda, a suferi şi a-ţi călca pe inimă, cea mai mică slăbiciune 5 ia dimensiunile unei patimi covârşitoare. Lasă că flecăriile prietenilor săi îi păreau searbede, şi petrecerile de mai înainte nu-l mai ispiteau, dar în drum spre Sinaia el era cu gândul mereu la Poiana-Ţapului, iară seara, în timpul frumoasei plimbări, d-na Raitu îi părea din 10 când în când foarte plicticoasă.

La Poiana-Ţapului însă nu s-a mai dus: atât de rău tot nu ajunsese!

Iară Fira se sâmţea din ce în ce mai jignită de gândul că-n urina purtărilor ei copilăroase el a luat-o drept 15 o jucărea, şi ţinea să-i arate că se sâmte. Se mai sâmţea da.r şi umilită când a văzut că el nu mai trece pe la Poiana-Ţapului, şi-a-nceput să-l caute [ea] pe el, ca să-l întâlnească aşa, ca din întâmplare.

S-a plimbat pe la Buşteni, a fost în două rânduri pe 20 la muzică, s-a dus iar la „matineu”: nicăiri n-a dat peste el; era parcă plecat.

Mai rămânea duminecă - la biserică - unde de asemenea se adunau oamenii ca să vadă şi să fie văzuţi.

Tocmai aceasta era însă dumineca în care scăpase 25 Dinu ca să vie la Buşteni.

Sărac de sufletul lui.

Mai ales duminecile şi zilele de sărbători e mare îndesuială prin gările din Valea Prahovei şi prin trenurile ce urcă la deal ori coboară la vale de-a lungul 30 ei - lume nu numai multă, ci totdecdată şi foarte amestecată, care dă cu cotul şi nu prea ştie să aleagă vorbele.

„Mare canon \" îşi zicea Dinu din când în când, ştergându-şi sudorile. 35 Norccul lui că, om cu măsură, nu luase clasa II. Deşi însă în cl[asa] III oamenii sunt mai cuviincioşi, el se sclivisise şi era pe ici, pe colo câte unul care se uita la el cam chiorâş, parc-ar fi voit iă-i zică: „Dar d-ta, boierule, cum ai rătăcit pe aici!" 40 Excursionişti cu boccele, muncitori de pe la fabrici, salahori de la binale, ovrei cu mărunţişuri, turci cu braga, precupeţi cu ouă, cu poame ori cu zarzavaturi, rândaşi, vizitii şi slujnice, care se-ntorceau cu desagii plini în Ardeal, ţărani şi muncitori de pe linie cu uneltele de muncă erau îngrămădiţi cum da Dumnezeu, 5 îndesuindu-se unii peste alţii pe bănci ori stând în picioare printre bănci, pe platforme, până chiar şi pe scările vagonului.

Dinu, ţiind să-şi cruţe hainele, nu s-ar fi putut aşeza nici dac-ar fi găsit vreun colţişor pe vreo bancă, ci 10 stătea în picioare. Trecea însă lumea dintr-un vagon în altul, ici bragagiul, colo unul cu limonadă, un rahatgiu cu acadele, un plăcintar cu brânzoaice, un italian cu bricege şi foarfeci, un ovrei cu punguliţe şi butoni, şi Dinu, lovit mereu când de la dreapta, când de la stânga, 15 se scutura întruna cu palma mai pe o mânecă, mai pe pulpană şi iar se ştergea, răsuflând din greu, de sudori.

De la Comarnic înainte, unde valea se strâmtează, el a ieşit pe platformă. Aci era şi mai răcoare, dar îl 2 O supăra fumul de la maşină, încât nu mai vedea nici stâncile prăpăstioase, nici munţii cei frumoşi, n-auzea vâjâitul Prahovei cu apă limpede, nu se bucura de aerul proaspăt,

şi drumul, care la plecare i se păruse scurt, acum nu i se mai sfârşea. 25 Tot ca om cu măsură mai făcuse şi alta, de care se căia acum.

Fiind sâmbătă încurcat cu Budini, nu ştia dacă va putea ori nu să plece şi nu l-a vestit pe Costache că are să vie.

Ar fi putut să-l vestească duminecă dimineaţa, înainte de plecare. De ce să mai cheltuiască însă pentru depeşă dacă venea el în persoană?!

„Mă pomenesc - îşi zicea acum - că se vor fi dus şi ei ca alţii fie la Sinaia, fie la Predeal, fie la vreo

 plimbare, şi eu fac drumul degeaba.”

Deşi dar om tare ca fierul, călit, el era muiat rău de tot când a sosit, în sfârşit, la halta de la Poiana- Ţapului.

Unde şi cum să-i găsească? io întreabă din om în om, hai la deal, coboară-n vale, dă la dreapta, ia-o la stânga, mergi drept, ocoleşte;

asta ca să facă o economie de câţiva gologani. Om cu rost era el?!

Li-a dat în cele din urmă de căpătâi, dar Costache plecase, aşa credea ţăranca, la biserică cu fiică-sa.

— O să se-ntoarcă de prânz acasă? întrebă Dinu ştergându-şi iar sudorile.

— Asta nu pot s-o ştiu, răspunse femeia. De gătit n-a gătit domnişoara ca alte dăţi. Se poate, că iau masa acolo, dar - de! — câteodată-şi aduc mezeluri.

Dinu răsuflă din greu şi rămase câtva timp ca omul ce nu mai ştie încotro s-apuce.

Un lucru i se părea lămurit: că trebuie să meargă şi el la Buşteni, iar aceasta cât mai curând.

— Sunt - întrebă - mai multe drumuri de aici la Buşteni?

— De! — grăi femeia - unul ar fi să fie pe şosea, care e cel mai scurt. Vin însă unii şi de-a lungul şinelor, ba cei ce vreau să se plimbe trec Prahova şi [o] iau pe la Zamora.

Dinu iar răsuflă din greu.

De acolo unde se afla el se vedeau şi Buştenii, şi şoseaua, şi calea ferată, şi poieniţele de la Zamora: cel mai

scurt era drumul pe şosea. Un om ca dânsul îl face şi într-un pătrar de ceas.

Nu mai perdu deci timpul, ci plecă - înalt, spătos şi greoi cum era - ca din puşcă.

Peste câtva timp însă-şi încetini pasul.

„Şi - îşi zise - dacă-n vreme ce eu mă duc ca un prost pe şosea, ei se întorc pe la Zamora?!”

Tot era mai cuminte să apuce de-a lungul şinelor, pe la mijloc, de unde putea să vadă şi spre şosea, şi spre Zamora.

El se întoarse spre haltă, ca să ieie drumul şinelor.

Nici aşa nu era însă bine.

Fira şi Costache tot ar fi putut să scape nebăgaţi în seamă, să ieie o gustare şi iar să plece.

„Păcatele mele! îiş zise el. Trebuia să le las vorbă să mă aştepte dacă se vor fi întorcând acasă.”

Se întoarse iar, ca să o facă aceasta.

în pridvorul uneia dintre casele de pe şosea şedea o cocoană bătrână, care-l văzuse încă la sosirea lui şi, neavând altă treabă, umbla mereu cu ochii după el.

„Sfântă maică Paraschivă! îşi zise ea crucindu-se.

Cine-o fi zăpăcitul ăsta, care tot umblă-ncoa' şi încolo şi nu se mai poate descurca?”

Zăpăcit era, în adevăr zăpăcit; iar pe când el umbla aşa, Fira îl găsise-n faţa bisericii pe Văleanu şi se despărţise de tatăl ei, ca să mearga cu fetele şi cu l o Văleanu 1 a muzică, u n lucru de care tocmai acum n u prea avea nevoie şi pe care nici nu l-ar fi făcut dacă Dinu ar fi cheltuit gologanii pentru depeşă.

Era mare frumuseţă să-l vezi cum, după ce a luat, în sfârşit, drumul spre Buşteni, înainta de-a lungul 15 şinelor uitându-se, ca un făcător de rele ce se teme ca nu cumva să fie încolţit, când la stânga, spre şosea, când la dreapta, spre Zamora, şi ştergându-şi din când în când sudorile.

Era, fireşte, prea târziu când a sosit la biserica din 20 Buşteni: lumea ieşise, şi el iar nu mai ştia încotro să apuce.

„Ptiu! Mare pacoste pe capul meu! oftă el. Cine m-a pus s-o iau aşa razna?!”

Degeaba! Aşa era Dinu. Să-i dai barosul cât de mare-n 25 mână, să-i încarci drugii de fier în spinare, să-l pui să lase butoaie-n pivniţă, să-l faci să sară-n foc ori să se arunce-n puhoi, dar în lume să nu-i dai drumul, că se-ncurcă şi nu mai ştii ce prostie e-n stare să facă.

Buştenii sunt acolea câteva case risipite de-a lungul 30 şoselei, pe Valea Iepii şi şi pe Valea Albă; acum însă lumea roia din toate părţile, lui i se părea cătunul un oraş întins, şi stetea ameţit şi cuprins de sâmţământul că nu-i rămâne decât să se-ntoarcă acasă, să-l vestească de acolo pe Costache şi să vie apoi din nou ca om cu 35 rost.

Să-l caute? cum şi unde? Putea el să cutreiere toate locurile de plimbare, toate potecile, toate restaurantele? Să-ntrebe? Cum şi pe cine?

Costache era, cu toate aceste, numai aci, trei case 4 O mai la deal, la „Berbec”, unde stetea la un pahar de bere şi-o aştepta pe Fira, care nu era nici ea departe.

Când la biserică se cântă cel din urmă „Amin”, sus în parcul din deal se porneşte muzica şi-i cheamă pe toţi acolo. Viind, Dinu a auzit.muzica şi, dacă n-ar fi umblat atâta timp zăpăcit, ar fi găsit-o pe Fira la 5 biserică, şi toate se descurcau. Acum însă era pauză şi el şi uitase-n zăpăceala lui că auzise muzica. A ieşit dar în stradă şi se uita buimac în jos şi în sus la lumea ce trecea prin faţa lui. Când însă muzica se porni din nou, el plecă la deal, căci în gândul lui Fira 10 şi muzica erau la acelaşi loc.

Cum s-o găsească-n parc, unde era lume multă?

Fira nu era numai cu Văleanu, ci şi cu cele două fete, Aneta şi Miţa, şi pe când aceste ţineau să rămâie aproape de orchestră şi în mijlocul lumii, el făcea fel 15 de fel de manevre ca s-o despartă pe Fira de ele şi s-o ducă pe căi mai lăturalnice, unde nu putea s-o găsească Dinu, care, plictisit de atâta umblătură zadarnică, se uita cu ochii-npaingeniţi în toate părţile, zicând mereu: „Nu-i şi nu-i!” şi n-ar fi zărit-o, poate, nici 2 O dac-ar fi trecut pe lângă ea.

Nici c-ar fi fost însă tocmai bine ca s-o găsească, aşa, pe căi lăturalnice, singură cu Văleanu.

Deşi nu puteau însă să vorbească, Fira şi Văleanu se-

nţeleseseră din ochi şi era parcă n-a fost nimic. 2 5 -După-amiazăzi eu vin, domnişoară îi zise el încet după ce rămaseră mai în urmă.

— Noi rămânem de prânz aici şi n-o să ne-ntoarcem decât pe-nserate, răspunse ea cu învederată părere de rău.

El sâmţi această părere de rău.

— Să nu rămâneţi - îi zise - de la d-ta atârnă. N-ai decât să spui că nu mai vrei, că nu te simţi bine, în sfârşit, ceva.

Fira nu voia, dar îi era greu să nu voiască. 35 - Nu se poate! răspunse ea hotărâtă şi-şi grăbi pasul, ca să se apropie de prietenele ei.

El o opri.

— Degeaba fugi - îi şopti - că eu nu mă dau, nu te slăbesc, de mine nu scapi. Să facem - urmă apoi o stăruitor - astă-seară o plimbare cu trăsura până la

Predeal şi înapoi. Acum e lună plină, şi cine ştie dacă va mai fi vreodată.

Fira se uită speriată la el.

Nu-şi dedea deloc seamă despre îndrăzneala stăruin-5 ţei lui, dar lucrul i se părea afară din cale adimenitor.

— Nu se poate! răspunse iar. Ce-ţi trece prin minte?!

— Parcă el doarme numai după-masă?! întâmpină el. Se poate dacă vrei d-ta!

— Eu însă nu vreau, grăi dânsa. D-ta mă iei drept 10 un copil, cu care te poţi juca pentru ca să-ţi treacă de urât.

— Te-nşeli, domnişoară, o-ncredinţă el. Am ajuns de numai la d-ta mă gândesc, şi nu ştiu unde-o să ajung dacă mă iei aşa.

Fira îşi iuţi din nou mersul şi se uită oarecum speriată împrejur.

Ochii ei se opriră asupra lui Dinu, care stetea la o parte cu pălăria-n mână şi-şi ştergea cu batista sudorile.

îi era bietei fete parcă Arhanghelul i s-a ivit în cale. 20 -Nea Dinu! strigă ea şi alergă ca ieşită din minţi la el şi-i sări de gât ca de atâtea ori când era mai mică, încât lumea cea multă se opri o clipă-n loc ca să se uite la dânsa.

Dinu, luat repede şi chiar mai zăpăcit de cum fusese,

25 o îmbrăţişă şi-o sărută de mai multe ori cum săruţi pe copilul ce ţi se aruncă în braţe, şi abia după ce se mai dezmetici o întrebă ce mai face şi unde e Costache.

Avea pe cine să întrebe, căci Firei nu i se mai oprea gura când se pornea o dată. Nu mai erau acum pentru 30 dânsa nici lume, nici Aneta şi Miţa, nici Văleanu, care rămăsese ca trăsnit din senin, ci a pornit cu Dinu la vale şi abia după ce a sosit la „Berbec" şi-a adus aminte că trebuia să ieie ziua bună de la fete şi de la Văleanu.

Iară Dinu era stăpânit de un singur gând: că n-a 35 venit degeaba.

— Bată-te să te bată! Dar de unde ai răsărit!... strigă Costache. Ştii c-ai venit la timp?! Tocmai mă întrebam, stând aşa singur, ce-o mai fi pe acasă.

— Toate bune - răspunse Dinu - şi văd că şi pe 4 O aici e tot bine.

Ei se perdură apoi în vorbă despre daraverile fierăriei, în vreme ce Fira se uita la lumea ce trecea mai pe jos, mai în trăsuri, la deal ori la vale.

— îţi faci - grăi peste câtva timp Costache - soco- 5 teala cât te costă materialul şi cât dai pentru lucru, mai pui pe deasupra carnetele banilor şi te mulţumeşti cu câştig mai mic când vezi c-are să-ţi ieie altul lucrarea din mână.

— Dar dacă nu-mi rămâne niciun câştig, ba mă 10 pomenesc că am să mai dau de la mine?! întâmpină

Dinu. Uite, fierul s-a scumpit cu 18 bani la suta de kilograme şi-ar putea să se mai scumpească iar lucrătorii nu-i prea găseşti acum vara.

— Neguţătorie fără de pagubă nu se poate, răspunse 15 Costache. Ici câştigi, colo perzi: lucrul de căpetenie e ca oamenii să a£>ă totdeauna de lucru, căci ziua le merge şi mâncarea li-o dai.

— Tot aşa aş zice şi eu dac-aş lucra-n socoteala mea, grăi Dinu; când lucrezi însă cu banul altuia, îţi tremură mereu mâna şi te trec des sudorile.

— Ştii că mă superi?! îl mustră Costache. Tu nu şi-n socoteala ta lucrezi?! îmi pare rău! La o lucrare mică umbli după câştig mai mare, dar când vorba e de douăzeci şi trei

de mii de kilograme, te mulţumeşti şi cu mai puţin, căci de multe ori câte puţin face la un loc mult. Ia lucrarea dacă Budini-ţi dă câştig de câte trei parale la kilogram.

Aşa se gândise şi Dinu, dar tot era mai bine să i-o spună stăpânul decât s-o facă el de capul lui, şi mai ales asta-l zorise să vie.

Fira era supărată.

Care va să zică Dinu venise numai ca să-şi descurce daraverile cu Costache.

în urechile ei răsunau vorbele lui Văleanu, care se gândea mereu la dânsa.

— Nea Dinule, grăi dânsa în cele din urmă cu un fel de-ndărătnicie. Eu nu mai rămân aici.

Dinu şi Costache se uitară miraţi la ea.

— Cum aşa, deodată, ca din senin? grăi Costache. Ce ţi-a venit?

— Nu e deodată, nici din senin, răspunse ea. D-ta te-ai făcut bine; Tănase-şi caută de ale lui; eu ce mai fac aici?!

Avea dânsa ale ei, pe care nu era în stare şi nici n-ar fi putut să le spună, şi multă bătaie de cap au avut amândoi cu ea până ce au ajuns s-o înduplece.

Mai întâi şi mai întâi Dinu a trebuit să-i făgăduiască că o să vie toate duminecile şi toate zilele de sărbători, apoi a rămas ca de astă dată el să nu plece, cum avuse de gând, pe-nserate, ci să rămâie până mâne dimineaţă.

Dinu era foarte strâmtorat. Dar, la urma urmelor, de ce muncea el dacă nu pentru ca să-şi poată face din când în când câte o plăcere?! Adunase, punând ban lângă ban, vreo şase mii de lei, iară de patru ani, de când era tovarăş la parte, îi veneau câte trei, patru mii pe an; mai erau apoi şi carnetele. Era puţin lucru pentru el să cheltuiască câteva dumineci de-a rândul acolea câte un pol, doi. O scotea din altele, muncind ceva mai mult, şi nu se sâmţea. Au mers dar după-masă la Sinaia, ca să se plimbe, ba seara au făcut pe lună o plimbare la Predeal şi înapoi, şi era frumos, şi bine.

— Păcat de tine, băiete! îi zise lui Tănase doamna

Chiriadi, care, tolănită pe canapea, stătuse câtva timp pe gânduri.

— De ce păcat, cucoană? o întrebă el cu un fel de răsfăţare, apoi luă un scaun, îl aşează-n faţa ei cu răzămătoarea spre ea şi se aşează de-a călarea pe el. Nu sunt tânăr? Nu sunt levent? Nu sunt deştept? Nu sunt îndatoritor? Ce mai vrei, cucoană?

— Vezi, tocmai de aceea! urmă ea ridicându-se, ca să-şi ieie de pe mescioară o ţigară.

Tănase sări şi trase un chibrit, ca să i-o aprindă, apoi 35 iar se aşeză.

Cucoana Lila - aşa-i ziceau prietenele ei - era femeie în floarea vieţii, aşa de vreo treizeci şi câţiva, să zicem patruzeci, cel mult cincizeci şi şase de ani, se ţinea bine, rămăsese cu avere foarte frumoasă de la bărbatul ei, om cu vreo douăzeci de ani mai bătrân decât dânsa, îi plăcea să trăiască, ştia să se folosească de averea ei, pe care n-avea de gând nici s-o ducă-n 5 groapă cu dânsa, nici s-o dăruiască vreunei mănăstiri de călugăriţe, şi de aceea mulţi o socoteau cam uşuratică, ceea ce nu era. Ţinea fără îndoială să n-aibă nicio supărare, să-şi facă toate plăcerile, n-avea slăbiciuni, dar era femeie cuminte, cunoştea lumea şi avea inimă io generoasă.

— Tocmai de aceea, repetă dânsa după ce trase câteva fumuri. Tocmai pentru că eşti, e păcat să-ţi petreci viaţa în flecării şi să rămâi fără de rost.

— Mai cu rost de cum sunt eu?!

— N-ai niciun rost, stărui dânsa. Eşti un fluştiuratic, un om fără de căpătâi. Trebuie să cauţi să-ţi iei de undeva o diplomă.

— O diplomă, eu?! exclamă el râzând. Poate vro diplomă ca inginer de poduri.

— Nu! — întâmpină dânsa cu oarecare asprime - ci una ca să poţi fi judecător ori advocat, că figură ai, îndrăzneţ eşti, gura-ti umblă: nu-ti lipseşte decât titlul.

— Dar tocmai pe acesta nu-l pot avea, grăi dânsul 25 acum mai aşezat.

— Ba da! îl încredinţă ea. Am vorbit eu cu cineva

care ştie rândul lucrurilor; se poate: toate se pot dacă omul ştie să voiască. Sunt o mulţime de oameni care au făcut carieră frumoasă fără multă bătaie de cap, ba poate că tocmai pentru că s-au cruţat. Vii cu mine undeva, fie în Belgia, fie la Paris, şi te-ntorci om făcut. Ce-ţi lipseşte? Diploma de bacalaureat. Pe aceasta e greu s-o iei stând aci, dar acolo o să ţi se trimeată. Un om ca tine face apoi într-un an treabă mai multă 35 decât alţii în trei; dar şi puţin importă ce şi cât vei fi învăţat: vorba e să ai ceva la mână. Nu ceea ce ştii, ci ceea ce faci îţi deschide drumul - urmă ea - şi omul stăruitor şi îndrăzneţ răzbeşte şi fără de ştiinţă mai uşor decât cel învăţat care aşteaptă ca alţii să-l 40 cheme şi să-i deschidă calea. Profită, băiete, de ocaziune - adaugă apăsând asupra vorbelor - şi mai fii şi strâns la pungă, ca să-ţi faci şi ceva capital, căci fără de aceasta cu anevoia o porneşti.

Tănase nu şi-a bătut niciodată capul cu asemenea lucruri, dară vorba despre punga strânsă o înţelegea şi 5 gândul unei călătorii prin străinătate-l încânta.

— De! — grăi - o încercare n-ar strica.

— Tatăl tău, precum îmi spui, e om cu avere, cu oarecare stare - urmă ea - şi ar putea să-ţi deie vreo mie, două de lei, iar celelalte le pun eu la cale prin l o alţii.

— Ar da el şi mai mult pentru aşa ceva, grăi dânsul. Ce fac însă cu o mie, două de lei?!

— Tare eşti prost, întâmpină ea. Le iei şi le păstrezi, că-ţi vor prinde bine mai târziu.

N-avea dânsa nevoie de miile lui Costache, ba, la drept vorbind, nici la diplomă pentru Tănase nu ţinea morţiş, ţinea însă să păstreze formele.

— Vine mai bine - adăugă ea - ca să se ştie că tatăl tău te-a trimis în străinătate ca să-ţi complectezi studiile. Ce vor fi crezând unii ori alţii, asta nu mă priveşte.

Voia să-şi petreacă viaţa nesupărată de nimeni, ceea ce nu prea era cu putinţă aici, unde toţi o ştiau. Deşi era abia pe la sfârşitul lunei iulie, ea se săturase 25 de Sinaia.

I se răzvrătea firea când vedea zâmbetul răutăcios al celor ce-i treceau prin faţă, căci îi ştia pe toţi ce preţuiesc,

cum îşi petrec viaţa, cum se grăiesc de rău unii pe alţii şi cum se pupă-n bot când se-ntâlnesc, parc-ar fi cele mai nevinovate suflete, cum umblă-n voile ei fiindcă o ştiu că e bogată, că are şi multe legături şi trecere la cei puternici. Era hotărâtă să scape cât mai curând, să petreacă câteva săptămâni în împrejurimile lacului de Geneva, apoi să se stabilească fie la Paris, fie undeva unde iarna e blândă şi viaţa plină de variaţiuni plăcute. Una e însă să călătoreşti singură ori cu o slugă şi alta să fii însoţită de un om deştept, sprinten şi simpatic, care îţi este-n toate împregiurările mâna dreaptă, îţi ghiceşte gândurile, te distrează şi cu care poţi să te duci orişiunde.

— Să vii, băiete - adăugă dânsa - că n-o să-ţi pară rău!

— Să vin, răspunse Tănase, şi ziua următoare, luni când Dinu a plecat de la Buşteni, Costache n-a mai dormit după-masă, ci stătea de vorbă cu fiul său şi cu fiică-sa, care îi făceau socoteala că două mii de lei ar fi prea puţin.

— Nu e vorba de asta, grăi Costache.

în cuprindea un fel de ameţeală când se gândea că e cu putinţă ca Tănase al lui să meargă-n străinătate, să se-ntoarcă cu diplomă şi să ajungă advocat, ba poate chiar deputat.

— Ţine-mă, Doamne, ca s-o mai văd şi asta! zicea el şi-ar fi fost gata să dea şi jumătate din averea lui.

Tot nu se putea însă hotărî fără ca să fi vorbit mai nainte cu Dinu, şi astfel ţinea să mai amâne lucrurile până dumineca viitoare, când Dinu urma să vie la Poiana-Ţapului.

Erau însă la mijloc şi lucruri pe care el nu le ştia. D-na Chiriadi era hotărâtă să plece, şi vorba rămăsese ca Tănase s-o găsească cât mai curând la hotelul „Kranz" din Viena. Tănase dădea deci zor să plece cât mai curând acasă pentru ca să-şi scoată paşaportul şi celelalte acte. Miercuri s-a hotărât dar că pleacă, şi Costache cu el.

Fira-şi puse piciorul în prag.

Atât luni, cât şi marţi ea-l văzuse pe Văleanu mai plimbându-se prin poiană şi pe la marginea pădurii, mai

trecând cu trăsura spre Sinaia şi înapoi. Ţinea omul să ştie cine e „nea Dinu” acela.

— Atunci vin şi eu cu voi, strigă dar Fira. Nu se poate să mă lăsaţi singură-singurică aici!

Iar se uitară amândoi miraţi la ea.

— Cum singură?! grăi Costache. Nu e aici Bucur şi nevasta lui şi copiii lor?!

— Cine-o să te mănânce?! adăogă Tănase.

Ea nu putea să le spună de ce nu poate să rămâie singură, de ce ori de cine se teme, dar se zbătea şi nu voia să rămâie.

— Uite - îi zise în cele din urmă Costache - eu într-un ceas mi-am făcut treaba cu Dinu. Plec mâne dimineaţă şi tot mâne sunt pe înserate aici.

Aceasta o mai linişti pe Fira.

De unde ar fi putut Văleanu să afle că Costache a plecat şi să profite de lipsa lui?!

Aici se-nşela dânsa.

D-na Chiriadi a plecat luni seara, şi aceasta o ştia lumea. Mercuri dar, când Tănase a luat rămas bun de la prietenii săi, era pe ici, pe colea câte cineva care dedea cu socoteală că e oarecare legătură între plecarea lui şi a doa.mnei Chiriadi şi se şi vorbise despre aşa ceva. Atât ar fi fost destul pentru ca Văleanu să se intereseze şi să afle că Tănase nu pleacă singur. Mai era însă şi viua frământare de care fusese cuprins după ce două zile de-a rândul umblase în zadar s-o întâlnească, ba şi neliniştea ei, care, vrând-nevrând, mereu se uita când spre poiană şi spre marginea pădurii, când spre şosea. Nu erau apoi nici acasă lucrurile cum şi le închipuia dânsa.

După înţelegerea luată cu Costache, Dinu s-a învoit cu Budini şi-a stors de la el nu trei, ci patru parale la kilogram. Lucrarea trebuia apoi să fie gata în vreo trei săptămâni. Dacă munceau însă cu vârtute, o scoteau la capăt şi cu câteva zile mai curând. El s-a înţeles dar cu Gigiu şi cu Andrei că le dă lor acel ban de kilogram dacă dau zor, ceea ce iar sporea câştigul.

Când să cumpere însă fierul, nu-l mai găsea cu preţul

3 O cum şi-l socotise, ci cu douăzeci de bani la suta de kilograme mai scump.

— Şi poate încă să se mai scumpească - îl încredinţa neguţătorul - căci vara aceasta consumaţiunea e mare.

5 Lui Dinu iar îi tremura mâna.

Cum scăpa el din încurcătura aceasta după ce făcuse învoiala cu Budini?

Nu-i rămânea decât s-o ieie în gât.

„Cumpăr - îşi zise - ferul în socoteala mea şi îl 40 trec la atelier cu preţul pe care i l-am spus lui Costache. Mai bine să perd decât să mă fac de ruşine.”

Nici n-avea apoi timp de perdut, căci oamenii trebuiau să înceapă lucrul, ceea ce au şi făcut luni dupăamează̆zi. Au lucrat apoi întins marţi şi miercuri.

Pe-nserate, când Costache şi Tănase se pregăteau 5 ca dimineaţa să fie gata de plecare, Budini a trecut pe la atelier ca să vadă ce mai e pe acolo.

— Ia staţi puţin, zise el cam îngrijat. Pare-mi-se că ne încurcăm.

D-l inginer, care făcuse devizul, ţiind la soliditate, prevăzuse pentru vergelele de fier o anumită grosime şi în contract preţul era stabilit pe metru liniar de atâte şi atâte kilograme.

— Teamă mi-e că vergelele n-au grosimea prevăzută în deviz, urmă antreprenorul.

— Se poate - răspunse Dinu - dar ce-ţi pasă? O să iasă mai puţine kilograme şi plăteşti mai puţin.

— Da, da! — întâmpină Budini - dar nu-mi ia inginerul lucrarea în primire.

Dinu tresări. îi venea parcă să leşine.

„Cine m-a pus să mă apuc de treburi la care nu mă pricep?!” îşi zise strivit de sâmţământul că el nu e-n stare să chivernisească ferăria fără de Costache.

Aşa steteau lucrurile când Costache şi Tănase au sosit acasă.

5 Nu mai era acum Dinu om care se-ncumătă să-şi dea părerea.

Costache începu să zâmbească cu oarecare răutate.

— De! — zise - aşa sunt daraverile. Cu barosul nu poţi să le descurci, ci trebuie să te pricepi şi la-nvârtirea lor. Lucraţi înainte, c-o să mai îngroşăm vergelele.

Ştia el cum se pun lucrurile la cale.

Pentru o diferenţă de câteva kilograme la metrul linear nu se prăpădea ţara, şi, puse o dată porţile şi zăbrelele la locul lor, nu le mai cântărea nimeni. C-o vorbă bună la d-l inginer se puteau pune toate-n bunărânduială.

Lucrul acesta el nu putea să-l facă joi, ci trebuia să mai steie şi vineri, ceea ce Fira nu putea să prevadă, dar Văleanu putea să afle.

Joi seara Fira s-a dus la haltă, ca să aştepte sosirea trenului cu care trebuia, cum fusese vorba, să se-ntoarcă tatăl ei.

Văleanu era şi el acolo - aşa, mai la o parte.

Trenul a sosit şi a plecat - fără Costache.

Firei îi era parcă i se surpă toate-n cap.

— Care va să zică ai lămas singură, domnişoară, grăi Văleanu, care acum se apropie oarecum târâş.

Fira era supărată pe toată lumea.

— De unde poţi să ştii dac-am rămas ori nu singură?! răspunse ea urmându-şi drumul.

— îmi era destul să ştiu că pleacă frăţiorul - zise el luându-se după dânsa - pentru ca să mă interesez dacă pleacă singur ori însoţit de cineva.

F ira era mândră de fratele ei şi, bucurându-se că poate vo -f”bi despre el, îşi mai încetini pasul.

— Cine ţi-a spus - îl ispiti ea - că fratele meu pleacă?

— O! — răspunse el - aceasta putea orişicine s-o prevadă. A plecat d-na Chiriadi, trebuia să plece, mai curând ori mai târziu, şi el.

Fira se opri şi se uită nedumerită la dânsul.

— Ce are a face una cu alta?! exclamă ea.

Văleanu, aşa cum îl făcuse lumea în care trăia, avea părerile lui şi nu putea să-şi închipuiască pe cineva care avea alte păreri în ceea ce priveşte legăturile dintre d-na Chiriadi şi multpreţuitul ei favorit.

— Ce are a face?! răspunse dar. D-na Chiriadi e

femeie căreia-i place să-şi facă toate gusturile şi...

O -Dar - îl întrerupse Fira - Tănase se duce să-şi complecteze studiile.

— Fără-ndoială - întâmpină Văleanu - dar d-na Chiriadi are să fie şi ea pe acolo, nu mai poate să înceapă nimic făiă de dânsul, o să-l caute şi-o să-l găsească.

 5 Fira tot nu înţelegea.

— Uite, domnişoară - stărui dânsul - aşa cum alerg eu după d-ta şi mă gândesc zi şi noapte ce să fac ca să nu fugi de mine şi să nu mă mai alungi de la d-ta, aşa aleargă şi dânsa după el, dar e mai norocoasă decât

1. O mine, căci el nu fuge ca d-ta.

Era-n vorbele aceste şi-n felul cum fuseseră rostite o neruşinare fără de seamăn care o jignea îndoit, şi ca soră, şi ca femeie; el însă era atât de stricat în felul lui de a gândi şi-şi perduse-n nerăbdarea lui atât de 5 mult măsura, încât nu-şi dedea seama despre aceasta şi nu înţelegea rcşaţa ce se ivi decdată în obrajii ei.

Se sâmţea umilită, călcată-n picioare, aruncată ca o otreapă la margine de drum, şi întreaga fiinţă îi era răzvrătită, dar nu îndrăznea să i se uite-n faţă,

2. o căci s-ar fi putut să fie adevărat ceea ce zicea el.

Ea-i aruncă o privire plină de mânie, apoi se depărtă cu paşi repezi fără ca să se mai uite napoi.

Văleanu se uită câtva timp după ea împins de viuă nedumerire.

Nu şi-ar fi închipuit niciodată că poate o femeie să fie atât de îndărătnică şi atât de fără minte.

„Dă-c-ncolo!” îşi zise iar, dar acum cam înăcrit, şi gândul i se duse la d-na Raitu.

Iară Fira, sosită acasă, îşi scoase pălăria, şi-o aruncă pe pat, apoi se aruncă şi ea cu faţa în jos lângă pălărie. O-năbuşea plânsul şi nu-i veneau lacrămile, căci ceea ce-o zguduia nu era, la urma urmelor, durere, ci ciudă, îndârjire şi amărâciune.

Prea era însă pornită prin chiar firea ei spre veselie

3. 5 pentru ca să nu-şi găsească ieşire din această stare sufletească.

/,Ei şi! îşi zise peste câtva timp, ridicându-şi capul. Face fiecare ce vrea! Lumea te socoteşte şi ea cum vrea şi cum îi place!”

în cele din urmă îi părea rău că l-a luat atât de repede pe Văleanu. Ce-ar fi fost adecă dac-ar fi stat cu el, când toţi ceilalţi au părăsit-o?

Părerea de rău îi era şi mai viuă ziua următoare, când Costache, întors cu trenul de seară, i-a spus că duminecă n-o să vie Dinu.

— Da - grăi dânsa plină de amărăciune - ce-i pasă lui cum o ducem, cum n-o ducem noi aici?!

— De! grăi dânsul, care nu-i înţelegea amărăciunea. Daraverile sunt daraveri şi se-ncurcă dacă nu te ţii

O de capul lor.

Se-ncurcă toate dacă nu te ţii de capul lor.

— Unde, păcate, se va fi înfundat Văleanu al nostru de nu mai poţi, de o,bucată de timp, să pui mâna pe el?! întrebă-ntr-una din zile Gogu.

— Pe la Sinaia s-a-ncurcat, pare-mi-se, cu cineva, că de acolo l-am văzut în câteva rânduri întorcându-se, grăi Costică. Zice că i-a venit o mătuşă, pe care nu poate s-o neglijeze.

— Vreo mătuşă, vreo verişoară, vreo nepoată, adăugă 1 o Spiridon râzând.

— Eu n-am văzut-o!

— Nici eu.

Vorbe de oameni tineri, din care nu urmează nimic.

Când au aflat, însă, vineri dimineaţa că Văleanu a 15 plecat de la Sinaia la Predeal fără ca să se fi oprit la Buşteni, Gogu, Costică, Spiridon şi ceilalţi se-ntrebau de ce a plecat hoţeşte nu de la Buşteni, ci de la Sinaia. După ce-au mai aflat apoi şi că nu s-a oprit la Predeal, ci a trecut la Braşov, era cu ochi şi cu sprin§ *20* cene că n-a plecat singur, ci cu cineva care se ascunde.

— Cine-o fi? cine?

Ca să-l dibuiască, Naie şi Gogu-l aşteptau regulat la gara din Azuga, ca să vie cu el în tren, iar ceilalţi îl pândeau la Buşteni, ca să-l ieie-n primire când se dă *25* jos

din tren.

Jucării copilăreşti.

Parc-aşa se dibuieşte!

Văleanu a plecat singur şi s-a-ntâlnit cu d-na Raitu la Predeal şi tot numai singur putea să se şi întoarcă. Era un capriciu călătoria aceasta.

A făcut-o ca să arate că puţin îi pasă de îndărătniciile Firei.

Cui să-i arate însă?

Fira nu ştia nimic, de alţii se ascundea, iar pe sine însuşi nu se putea prosti.

E, nu-i vorba, mult farmec în asemenea plimbări, şi-n alte împrejurări i-ar fi rămas lui Văleanu pe urma ostenelilor o plăcută reamintire. Acum însă era dezamăgit şi-i era oarecum mai urât la-ntoarcere decât la O plecare.

Nu doară că doamna Raitu, femeie cu vreo doi ani mai tânără decât dânsul, ar fi fost vreo mofturoasă. Asta nu, căci dacă e vorba, nu el o dusese pe ea, ci ea îl purta pe el şi-şi dedea toată silinţa să-i facă cât se poate de plăcut scurtul timp pe care le era dat să-l petreacă împreună. Una era însă doamna Raitu, care se furişase la Braşov ca să-l întâlnească acolo, şi alta Fira, care-i zicea să-şi caute de drum. Dacă n-ar mai fi fost şi altele, era destulă aceasta pentru ca şi pe drum, şi în timpul petrecerii lor la Braşov el să se gândească mai mult la ceea ce n-avea decât la ceea ce i se dedea cu prisos, încât d-na Raitu mereu îl întreba: „Ce ai, puiule?!” şi-şi întrebuinţa toate meşteşugurile ca să-l înviioreze. Tocmai aceasta-l obosea însă şi-l plictisea.

Când te duci apoi la Braşov, nu te-ntorci cu mâna goală. Sunt pe acolo fel de fel de nimicuri care te ademenesc, mai un inel, mai cercei, mai broşă, mai lanţuri, câte de toate, şi d-na Raitu, fetneie de bun-gust, ştia să aleagă. Era pregătit Văleanu şi pentru aşa ceva, dar, vorba lui Dinu, îi cam tremura mâna când număra bani.

„Uf!... slavă Domnului c-am scăpat!” şi-a zis dar la plecarea ei.

Cu toate aceste, aşteptând plecarea celui mai

apropiat tren, el a mai cumpărat o brăţară, care mai nainte i se păruse prea scumpă, ba şi o broşă, căci nu putea să se-ntoarcă cu mâna goală, şi asemenea nimicuri fac efect.

Pe drum, de la Braşov până la Buşteni, a avut destul timp să-şi dea seamă despre ceea ce voia să facă, dar nu era-n stare să se judece pe sine însuşi. Om care n-avea nicio treabă, nu se luptase-n viaţa lui cu nicio greutate şi nu ştia ce va să zică răspundere, el se sâmţea 35 umilit şi-i era ruşine că încă n-a răuşit, dar era pe deplin încredinţat că va răuşi. îşi zicea adeseori: „Cu asta să glumeşti, dar să nu te-ncurci!” şi nu-şi dedea seamă că se-ncurcase şi se-ncurca din ce în ce mai rău. Odată a fost cuprins de sâmţământul că s-a 4 O nenorocit, dar era numai o licărire.

Sosit la Buşteni, el era obosit şi n-avea deloc poftă de glume.

— Te-am prins, nepoate, îi zise Spiridon. Mătuşa ce face? Urmează drumul spre Sinaia?

— Ce vorbă mai e şi asta?! întâmpină Văleanu.

— Ei, lasă, nu mai umbla cu fasoane, grăi Gogu. Aşa singur nu te plimbi tu pe la Braşov. îţi ştim întâlnirile de la Sinaia.

Văleanu se simţea ca făcătorul-de-rele care se vede 10 încolţit de poliţie. Nu-i era lui de cele ce s-au petrecut la Sinaia şi la Braşov, dar îl apucau răcorile când se gândea la batjocura pe care ar suferi-o de la prietenii săi dac-ar afla cele petrecute la Poiana-Ţapului.

Nu! — mai ales acum el trebuia să se ferească şi 15 pentru că ea s-ar fi făcut încă mai îndărătnică dac-ar fi sâmţit că mai sunt şi alţii care ştiu ceva.

Trebuia, cu toate aceste, s-o întâlnească.

Duminecă s-a dus la biserică, dar l-a găsit şi pe Gogu acolo cu vreo alţi doi, trei gură-cască şi n-a mai 20 stat, ci a trecut în parc, ca s-o aştepte acolo.

Fira însă, negăsindu-l la ieşirea ei din biserică, şi-a ridicat o dată capul, a şoptit printre dinţi vorbele: „Puţin îmi pasă!” şi s-a întors cu tatăl ei acasă.

Neastâmpărat cum era, Văleanu a pândit după-masă 25 o clipă, în care scăpase de sub ochii prietenilor săi, s-a

aruncat hoţeşte în trăsură şi-a plecat spre Sinaia. Ajuns apoi la valea Peleşului, s-a uitat împrejur şi, încredinţându-se că nu-l vede nimeni, a dat drumul trăsurii şi a întrat în pădure, ca să apuce poteca şi 30 să se întoarcă la Poiana-Ţapului.

Era o prostie ceea ce făcea, căci drumul de la Sinaia până la Poiana-Ţapului e lung şi, când a sosit el acolo, Costache-şi făcuse somnul şi plecase cu Fira la Buşteni. Pe când dar el se plimba din ce în ce mai amărât pe la 35 marginea pădurii, Fira se plimba şi ea pe la „Eliseu", unde cânta muzica. Obosit în cele din urmă, el s-a întors iar la Buşteni, dar ca nu cumva să întâlnească pe vreunul dintre prietenii săi, a luat-o pe la Zamora, în vreme ce Fira se întorcea pe şosea acasă din ce în 4 O ce mai muiată de sâmţământul că de dânsa nimeni nu se interesează.

Ajunsese, biet de el, în doaga lui Dinu, se zbuciuma-n sec şi se zbătea ca peştele pe uscat. Tot mai zicea din când în când: „Dă-o-ncolo!", dar cum zicea şi Fir a: „Ce-mi pasă?!" şi mergea înainte, el singur nu ştia 5 unde.

Seara, Gcgu, Costică şi Spiridon l-au primit cu alai.

Era destul să-l caute şi =ă nu-l găsească pentru ca să-i ispitească pe birjari şi să afle cum s-a dat jos la valea Peleşului. 10 -Ca să culeagă fragi! strigă Spiridon.

— Ori să adune zmeură! grăi Costică.

— Ba să strângă bureţi! adăugă Gogu.

Râdeau cu toţii, ba râdea chiar şi Văleanu el însuşi, şi era în adevăr lucru de râs ca un om ca dânsul, care 15 trecuse prin atâtea şi atâtea, să umble ca un copil - nici el însuşi n-ar fi putut să spună după ce.

Umbla însă şi nu se mai putea opri.

Luni a stat, ca să-şi arate sie însuşi că poate şi să nu umble când nu vrea; marţi însă a plecat, un drum lung 20 şi obositor, la Urlătcare, ca iă coboare de acolo la Poiana-Ţapului.

Sosit însă la marginea pădurii, el nu îndrăznea să iasă din poiană ca dânsa să-l poată vedea. îi era parcă în fiecare tufiş, în dosul fiecărui copac, după fiecare 25 stâncă stă câte cineva la pândă. '

în zadar făcuse drumul cel lung şi greu, el tot trebuia să iasă-n lărgime, unde putea să-l vadă nu numai dânsa, ci orişicare altul.

Îndârjit în cele din urmă, el îşi luă inima-n dinţi 30 şi plecă-ntr-un noroc la vale. Nu mai întreba cum, dacă stă ori nu cineva la pândă, şi-ar fi fost în stare să deie năvală chiar în casă la ea.

Fira şedea-n cerdac şi tresări, parcă gata să fugă, când îl zări.

„Care va să zică totuşi!” îşi zise însă şi plecă spre el cum se porneşte la vale peatra mişcată din loc.

— Am fost - îi zise el - la Braşov, domnişoară.

— Aşa?! grăi dânsa mângâiată de gândul că de aceea n-a mai venit pe la Poiana-Ţapului. Mă miram că nu te mai văd.

— M-am întors încă sâmbătă şi de atunci umblu mereu să te găsesc - urmă el grăbit - dar trebuie să mă păzesc, căci prietenii mei mă urmăresc.

— Dar ce-ţi pasă de dânşii?!

— Nu voiesc să ştie şi dânşii. Prea îmi este scumpă taina pentru ca s-o dau pe gura unor flecari. Uite, şi acum am venit tocmai pe la Urlătoare, ca să nu-mi dea de urmă.

Fira era viu mişcată de discreţiunea aceasta. 10 -Stau - urmă el - şi acum ca pe spini şi mă uit mereu împrejur, căci ar fi destul să mă zărească vreunul dintre dânşii aici, ca mâne să vuie Buştenii şi Sinaia.

Aceasta o-nţelegea Fira chiar mai bine decât dânsul, şi iar îi venea să fugă. Ea stete puţin pe gânduri. ii 15 era ciudă, şi femeia înciudită e născocitoare.

— Vino, dacă vrei, pe la cinci, fie chiar pe la patru dimineaţa, că eşti acasă când se scoală ei, grăi dânsa, apoi îi întinse mâna de plecare.

El o opri şi scoase cele două cutii, cea cu brăţara şi 20 cea cu broşa.

— Să nu mă refuzi, domnişoară - stărui dânsul - că mă mâhneşti. Două mici suveniri de la Braşov.

Ea luă cutiile şi se depărtă răpede.

Ce deosebire! Unul, care nici măcar duminecile nu-şi

25 părăseşte daraverile şi n-are timp şi pentru dânsa, iar cellalt, care aleargă mereu s-o găsească şi se gândeşte totdeauna şi pretutindenea la dânsa.

La aceea că acesta n-are altă treabă nu se mai gândea Fira.

Ea-şi dedea foarte bine seamă că e îndrăzneţ lucrul pe care voia să-l facă, dar o adimenea gândul tăiniciei şi era hotărâtă din propriul ei îndemn, răpusă oarecum de sine însăşi. Noaptea a petrecut-o în viuă nelinişte, iar dimineaţa şi-a pus brăţara şi broşa, care îi plăceau 35 fără ca să-şi poată da seamă despre valoarea lor, şi Văleanu a găsit-o plimbându-se, aşa în zori de zi, pe răcoare, printre flori stropite de rouă.

Nu erau însă lucrurile tocmai cum şi le închipuise ea.

Crezuse că poteca şi pădurea, aşa-n zori de zi, sunt 40 pustii; mergând însă spre castel şi mai ales întorcându-se la Poiana-Ţapului, ei întâlneau în calea lor ici un pietrar ce se ducea la cariere, colo un tăietor de lemne, un excursionist care pornise pe răcoare, o femeie care se ducea cu unt ori cu brânză la Sinaia, şi toţi se uitau 5 cam lung la dânsul şi mai ales la dânsa. Ea se sâmţea dar strâmtorată, căci ar fi putut să tntâlnească şi pe cineva care a mai văzut-o, ba poate chiar şi vreun cunoscut.

Au mers dar câtva timp înainte vorbind, ea despre toate şi despre nimic, cum îi era firea, iară el mai mult 10 uitându-se cu neastâmpăr la ea, apoi s-au întors, se înţelege, mergând din ce în ce mai încet. El îi trecu acum braţul peste mijloc, tot cum era obicinuit să facă în asemenea împrejurări.

— Ne vede cineva! grăi dânsa şi se dete puţin la 15 o parte.

Care va să zică vorba era numai să nu vadă nimeni.

Aceasta era o-mbărbătare pentru dânsul, mai ales după ce ea-l chemase să vie acum în zori de zi.

Sosiţi la o cotitură, el se opri. 20 - Uită-te, domnişoară - îi zise - şi înainte, şi înapoi nu e nimeni, nimeni nu ne poate vedea.

Fără ca să mai aştepte apoi vreun răspuns, el o

cuprinse cu amândouă braţele, o strânse la piept şi o sărută cu oarecare sfială sub urechea din stânga. 25 Ea se lăsă. Avuse de câteva^zile şi mai ales seara trecută destul timp să se gândească la aşa ceva şi să se dumirească ea însăşi prin sine că nu e păcat, căci nu pierde nimeni nimic.

iâa-şi dete puţin capul înapoi şi se uită mai întâi la 30 dreapta şi la stânga, apoi în ochii lui.

— Ce plăcere mai poate fi şi aceasta! grăi apoi.

— Mare plăcere, răspunse el şi iar o strânse la piept şi-i sărută buzele, un sărutat lung şi nesăţios, cum el nu-şi putuse închipui sărutatul.

Ea se lăsă şi acum, ba parcă-l săruta şi ea oarecum fără ca să-şi deie seamă.

Aceasta nu se-nvaţă, nu se ia prin deprindere, ci e din fire.

Peste puţin însă ea fu cuprinsă de un fel de tremurare fioroasă şi se desfăcu din braţele lui, ca să-şi urmeze drumul.

— Acum a fost destul - zise - şi vezi şi d-ta că 5 nu mi-e frică.

— Mie nu mi-a fost destul. Nu m-aş sătura toată viaţa, grăi dânsul. Iar frică de ce să-ţi fie?

Ea-şi urmă drumul mai iute, căci putea să se deştepte tatăl ei, iară el o luă de mână, ţiind pas cu ea.

io Abia sosiţi deasupra poieniţei, de unde se vedea casa, iar o opri în loc.

Ea-l înţelese, se uită la dreapta şi la stânga, apoi dete din cap.

— Mâne dimineaţă, îi zise, voind să plece.

— Nu, stărui dânsul, voind s-o îmbrăţişeze.

Ea se desfăcu şi fugi cu o săritură înspre desişul pădurii, unde era în adăpost.

„Aşa da!” îşi zise el, făcu câţiva paşi spre ea şi o prinse.

— Acum destul! zise ea în mai multe rânduri, dar se lăsă şi-l sărută şi ea, parcă voind s-o facă aceasta.

— Destul - grăi în cele din urmă-că nu mai viu mâne dacă nu mă laşi.

El o lăsă, dar o ţinu strâns de mână.

Nu mai vine mâne?! Chiar dac-ar veni mâne, se putea să nu mai vie poimâne. Odată neapărat că nu mai venea. Uitase-n zăpăceala lui cele petrecute în parc şi acum deodată-l vedea în faţa lui pe nenea Dinu şi-o ţinea strâns pe Fira, ca să n-o scape iar.

— Domnişoară - îi zise cuprins de un fel de ameţeală - să plecăm amândoi, să ne perdem în lume, ca nimeni să nu ne poată da de urmă, şi nu poţi să ai dorinţă care nu ţi se împlineşte.

Fira începu să tremure şi-şi închise ochii, ca să vadă-n gândul ei mai desluşit icoana vieţii c u care o adimenea el.

— Nu pot, grăi dânsa cu inima îndoită şi-şi scoase mâna din a lui.

— Vii mâne?

— Viu! răspunse ea cu hotărâre.

Ce prostie! Oamenii îşi cumpără scule cu bani scumpi ca să le arate, să se-mpodobească şi să se fălească cu ele, iară Fira avea o broşă frumoasă, o brăţară încă 5 mai frumoasă şi nu ştia cum şi unde să le ascundă, ca nu cumva să deie cineva peste ele şi s-o întrebe de unde le are.

Are, ce-i drept, tăinicia, fermecele, dar şi neajunsurile ei.

Joi dimineaţa Fira l-a aşteptat, ce-i drept, pe Văleanu, cum îi făgăduise, dar n-a mai voit să se plimbe, ci au stat tot timpul pe banca de unde se deschidea vederea spre case. Chiar de la început era hotărât că se întâlnesc în fiecare zi, şi el nu mai stăruia atât de mult 15 ca ziua trecută asupra gândului de plecare, dar pe la şapte, când ea voia să se întoarcă, li se părea amândurora foarte lung timpul până mâne dimineaţă, şi Văleanu iar a început să vorbească despre o plimbare până la Predeal şi înapoi, deşi acum nu mai erau serile 20 luminate de lună.

Vineri dimineaţa Fira şi Văleanu n-au mai stat pe bancă, ci s-au plimbat iar, însă spre Urlătoare, pe unde e mai puţină lume. Văleanu iar stăruia asupra plimbării la

Predeal. Fira-i spunea că nu se poate, dar îl strângea de mână şi stăruia să vie şi după-masă, ca mai înainte.—El a şi venit, dar şi atât îi era prea puţin, şi iar vorbea despre lumea cea mare, despre mătăsuri şi catifele, despre scule preţioase. Fira era ameţită, dară seara tot nu voia să-l întâlnească. - Ce-ar fi - zicea dânsa - dacă s-ar deştepta tăticu şi nu m-ar găsi?!

Sâmbătă dimineaţa Fira era nedormită şi posomorită.

— De ce ţii d-ta atât de mult să ne întâlnim seara, când ştii că nu e cu putinţă?! grăi dânsa cu un fel de necaz.

— Pentru că mi-e prea mult până mâne - răspunse el, apoi îi puse mâna cu sfială pe sân - şi aş vrea să te sărut aici, şopti cu glas ademenitor.

— Ce plăcere ar mai putea să fie şi aceea?! grăi dânsa, lăsându-se neştiutoare în voile lui.

— Vii astă-seară? stărui dânsul.

— Nu se poate! se zbătu dânsa. Dacă vrei - urmă apoi peste puţin cam cu frică - să ne vedem aici, pentru cel mult jumătate de ceas.

Lui îi era destul şi atât. Celelalte urmau ele încetul cu încetul.

Pe la zece însă factorul a adus cartea poştală prin care Dinu, om cuminţit, li vestea că vine mâne, duminecă, şi că le dă depeşă dacă s-ar întâmpla ca să nu poată veni.

Era, parcă, prea târziu acum.

Supărată nu era Fira, dar neliniştită da, şi n-ar fi fost supărată dac-ar fi venit depeşa.

Seara a sosit însă fără ca să fi venit depeşa, şi neliniştea. Firei era din ce în ce mai viuă.

Nu doară că s-ar fi sâmţit vinovată, căci în gândul ei toate veniseră oarecum de-a valma peste ea şi nu-i făcuse nimănuia niciun rău, nici n-avea de ce să se căiască. îl ştia însă pe Dinu om de o fire aspră şi se temea ca nu cumva el, aflând ceva, să-şi facă gânduri rele şi să-şi verse mânia asupra lui Văleanu, care era în adevăr nevinovat, căci ea îi spusese că Costache doarme după-masă, ea-l chemase să vie dimineţile, ea îi ieşise pretutindeni în cale.

Se caia acum că i-a făgăduit întâlnirea de seară, dar

trebuia să se ducă, neapărat trebuia, şi după ce s-a încredinţat că tatăl ei doarme, a ieşit tiptil, cu 30 răsuflarea oprită şi cu inima strânsă.

El o aştepta.

— Am venit numai pe o clipă, ca să-ţi spun să nu mai aştepţi - îi zise ea grăbită - că mâne vine nenea Dinu şi nu pot să stau.

Elâiluămâna.

— Vine - îi zise-mâne şi nu poţi să stai acum?! Dar cine e acel „nenea Dinu”?

— E tovarăşul tăticului, e omul nostru, e, aşa cred, viitorul meu, răspunse ea scurt şi cu asprime nemiloasă.

Văleanu îi strânse mâna, ca să nu scape din ea.

— De ce am zis eu să ne ducem - grăi dânsul - şi să ne perdem în lume?! Omul acela poate să fie foarte cumsecade, dar nu faci pentru el şi te nenoroceşte.

— Nu ştiu, răspunse ea; acum nu pot să stau. O 5 să vorbim altă dată. Dacă ţii la mine, lasă-mă o zi, două să mă dezmeticesc.

Grăind aceste, ea-şi scoase mâna dintr-a lui şi se depărtă cuprinsă la fiecare pas de pornirea de a se întoarce.

Se-nţelege că ziua următoare, când l-a întâlnit la haltă pe Dinu, nu i-a mai sărit de gât şi a rămas cuprinsă de viuă turburare când s-a uitat în ochii lui plini de cea mai curată bucurie a revederii.

— Dar tu ce ai? o-ntrebă el uitându-i-se în faţă.

îi părea oarecum schimbată.

Ea se uită speriată la lumea de dimprejur şi-şi stăpâni lacrămile.

— Nimic nu am - îi răspunse - dar nici să mă tăiaţi, nu mai rămân aici.

în faţa lui se răsturnară deodată toate-n sufletul ei.

Dinu o-nţelegea-n felul lui, dar Costache, care vorbise şi mai nainte de sosirea trenului cu dânsa, se uită mirat la ea: îi era însă destul şi lui s-o vadă ca să nu se mai îndoiască despre hotărârea ei.

1. 5 Nici că şi-au mai dat silinţa s-o oprească şi de

astă dată, căci şi lui Costache îi mai plăcea acasă, unde putea să-şi umble-n treburi, iară Dinu era greu apăsat de sâmţământul, care-l cuprinsese când cu vergelele prea subţiri şi o vedea pe Fira acasă mai bucuros decât orişiunde.

Mai era însă o greutate pe care Dinu şi Costache trebuiau s-o-nfrunte.

Fira ţinea să mai facă înainte de plecare o plimbare la Braşov pentru ca să cunoască drumul, care, după

2. 5 cum i se spusese, era foarte frumos, să poată spune c-a fost şi prin străinătate şi să cumpere câte ceva, ca să nu se-ntoarcă cu mâna goală acasă. ' Nu se putea ceva mai firesc şi mai nevinovat decât lucrul acesta: pleci dimineaţa, stai câteva ceasuri acolo şi seara te întorci. Oameni ca Costache însă şi mai ales cei ca Dinu îşi fac socoteala, şi o treceau pe Fira năduşelile când îi vedea chibzuind cât face dusul şi întorsul, cât o să ieie birjarul până în oraş şi înapoi, cât o să dea pentru masă şi cam ce vor fi putând să cheltuiască pentru cumpărări.

— Uf - izbucni 'ea-n cele din urmă, scoasă din răbdări - mă plictisiţi cu socoteala de acasă, care nu se potriveşte cu cea din târg. Eu nu plec cu mai puţin decât două sute de lei.

— Două sute?! exclamă Costache, uitându-se spe- 10 riat la ea. Dar Gigiu, Andrei şi Gcgu sunt lucrători de frunte şi nu iau înpreună atât pe săptămână.

— Puţin îmi pasă cât iau dânşii, întâmpină dânsa. Eu cu mai puţin n-am ce să caut la Braşov.

— Aşa e, grăi Dinu scoţându-şi batista, ca să-şi 15 şteargă fruntea. Acum o dată te duci, şi cine ştie când o să mai ajungi pe acolo.

Nu! mult nu-i era, ba mai adăugă două piese de câte cinci lei pe deasupra.

— Eu însă - adaugă - n-o să mă pot duce.

Nici nu ţinea Fira să-l ieie şi pe el, ba mai bucuros s-ar fi dus singură dacă ar fi fost cu putinţă. Plecată luni cu tăticul ei, a trebuit să se folosească de fel de fel de tertipuri ca să. poată scăpa de el şi să se ducă singură la

un giuvaergiu, să cumpere mărunţişuri 2 5 şi să-l întrebe, ca din întâmplare, cam cu cât se vor fi plătind brăţara şi broşa ei.

Neamţul se uită cu luare-aminte la ele.

Brăţara, lucru masiv şi greu, avea cinci petri, una mai mare la mijloc şi patru mai mici împrejurul ei, 30 iară broşa avea trei mărgăritare.

— De - îi zise - aurul e bun, lucrul e frumos, petrile sunt veritabile: broşa ai putea s-o ai cu o sută, dar pentru brăţară ar trebui să dai vreo şase sute de lei.

Fira rămase într-un fel de aiurire.

Neştiind ce va să zică banul luat pe nemuncite, ea se speria de atât bănet.

îi vedea pe Costache şi pe Dinu călicindu-se, îşi făcea şi ea socoteala cât ar fi trebuit Dinu, Andrei, io Gigiu şi ceilanţi să bată cu ciocanul ca să ia şapte sute de lei, şi cât ar putea dânsa pentru atât să cumpere la băcănie, la măcelar şi în piaţă.

Iară ea fugea de Văleanu.

Omul şi mai ales femeia se ştie pe sine cum se vede 5 în oglindă şi se preţuieşte după cum o preţuiesc alţii, şi dacă ţinem la oglinda ce ne arată pe placul nostru, ţinem cu atât mai vârtos la omul ce pune mare preţ pe noi şi-l preţuim după cum ne preţuieşte. Nu-l mai vedea dar Fira nici pe Văleanu, nici pe Dinu cum îi HO văzuse, şi fără de veste se furişă în inima ei sâmţământul că nu e vrednic Dinu de jertfa pe care i-o aduce şi că el nici nu e-n stare să-şi dea seamă despre mărimea ei.

Dar, mulţumită că nu mai are acum nevoie să-şi 15 ascundă sculele, căci putea să spună că le-a cumpărat ea însăşi, Fira s-a împodobit cu ele pe drum, aproape de Predeal, ca să le treacă prin vamă.

Ochii lui Costache se opriră asupra brăţării.

— Dar asta? întrebă el întinzând mâna.

A călcat rău Fira când a început să facă ceea ce nu-i dedea mâna să spună, dar a lunecat rău de tot acum, când a pornit pe calea minciunilor.

— Am cumpărat-o azi, răspunse arătându-i-o.

Nu se pricepea Costache la de aceste, dar o vedea 25 că e grea şi frumoasă şi ştia că nu e de fier.

— Frumoasă, grăi cântărind-o în palmă. Ce-ai dat pe ea?

Fira se cam roşi. Abia două sute de lei avuse şi mai avea şi broşa, ba trebuia să pună-n socoteală şi mărun- 30 ţişurile.

— O sută şi zece lei, răspunse cam în silă.

Costache se strâmbă uitându-se când la fată, când la brăţară.

— Dacă nu-i de pomană - grăi - ori e de furat, 35 ori falşificare.

Fira rămase cu ochii în pământ: ieşise parcă trenul de pe şine şi se prăvălea în prăpastie.

Ce-ar fi fost dacă el ar fi văzut brăţara încă la Braşov şi s-ar fi dus cu ea la vreun giuvaergiu? Ce-ar fi, 4 O dacă-n nedumerirea lui ar face-o aceasta acasă?!

Dânsa tot nu putea să poarte sculele şi să se fălească cu ele, tot nu putea să le păstreze. O ardeau oarecum şi-i venea să le arunce pe gârlă, ba îi era în cele din urmă ruşine că le-a primit, parcă ar fi fost pus blestem pe ele.

„De pomană”, zisese tatăl ei.

Nu, de pomană nu erau, ci de momeală.

Ea şedea oarecum înfundată într-un colţ al vagonului, se vedea pe sine însăşi pornită pe povârniş la vale şi căzând tot mai adânc în gândul celui ce i le 10 dăduse ca s-o scoată din minţi. Unul câte unul îşi reamintea amănuntele propriilor ei fapte şi se sâmţca strivită de ruşine întrebându-se mereu: „Ce va fi gândind despre mine?!” „Cum vor fi râzând prietenii lui când le va vorbi despre uşuratica mea prostie?! 15 Am să i le trimit cu poşta - îşi zise ea - şi va înţelege el şi de ce am plecat.”

Aşa a şi făcut.

VIII

Trecută acum de şaptezeci şi văduvă de optsprezece 20 ani, cocoana Mariţa trăia în vechile şi încăpătoarele case boiereşti de la Răstoacă, în care se pomenise, numai cu Luţa, o slugă tot bătrână şi ea, cu Anica, nepoata de

fiică a acesteia, şi cu Ghinea, fostul arnăut al răposatului, un cm voinic şi chipeş, cu mustaţa *2 5* mare şi cu nasul încovoiat, paznic neînfricat, care la zile mari îşi punea şi acum fustanela şi pistoalele şi se lăuda, când avea cui, cu vitejiile pe care le-ar fi făcut dac-ar fi avut ccaziune.

Orişicât de încăpătoare însă, casele nu erau pustii, 30 căci cocoana Mariţa, deşi nu era neam de boier, trăia în avere boierească, nu se ducea decât foarte rar la oraş şi luase apucăturile boiereşti de la fie-iertata vorniceaiă, căreia tatăl ei îi fusese om de încredere şi de la care se trăgea şi averea. 35 Băbuşcă mărunţică, cam slabă şi sprintenă, ea-şi petrecea zilele în lucrai e neobosită.

îşi avea cotoiul, care torcea tignit în colţul divanului, dulăii, care îi ieşeau dimineaţa în cale şi îşi puneau labele pe umerii ei, îşi avea găinile încălţate, raţele leşeşti, gâştele albe, bibilicile pestriţe şi porumbeii jucători, avea vaci cu lapte, cai cu mers potolit, oale cu flori şi pomi de soi ales, umbla dar mereu de ici 5 până colo, ca să le vadă şi să le îngrijească toate şi să se bucure de ele.

Mai avea şi căinară curată şi ticsită cu toate bunătăţile, ici fel de fel de dulceţuri, de peltele şi de siropuri, colo magiunuri, sugiuce, paste, marmelade şi 10 vişinaturi, prin săculeţe bine legate tot soiul de poame uscate, iară atârnate prin cui erau muşchiuleţe, costiţe, şunci, limbi, cârnaţi şi fâşii de slănină, toate preparate de ea însăşi cu ajutorul Luţei şi a fetichii, ca să se uite cu mulţumire la ele şi să le poată face parte şi 15 celor ce nu ştiu ori n-au timp să le facă.

Mai avea apoi cocoana Mariţa în pridvor şi în cerdacul cel mare războaie şi urzitori şi vârtelniţe, căci e frumos să stai iarna la şezătoare, iar în timpul verii să le auzi pe fete cântând aşa mai încet, în vreme ce 20 unele urzesc pânza, altele dau la vârtelniţe, iar altele bat din spete ori lucrează la gherghef, iar dacă se adună valurile de pânză şi cele de borangic, ştergarele înflorite, iile, velinţele şi covoarele, e mare mulţumire să alegi din ele pentru vreo nepoată, vreo prietenă, vreo 25 fină ori vreo biată de fată ce se mărită. Ce noimă ar mai avea viaţa dacă

n-ai avea ca să poţi da?!

Crescuse purtând la casa vornicesei tava cu dulceţuri şi ducând papucii la divan, iar acum trăia în belşug şi-şi închipuia că toate vin de la Dumnezeu, care 30 ţine socoteala şi le face prin ai săi tuturora parte.

— Mi-a dat - zecea adeseori - ca să dau: asta e boierie!

Sâmbetele dar şi-n ajunul sărbătorilor părintele Xeagu venea să facă sfeştania, şi atunci îşi luau cu 3 5 toţii partea, unii milă, alţii cinste, ca să se bucure-n ziua ce vine, căci avea cocoana şi morţi, cărora li-e mângâiere orişice dar făcut în numele lor.

Din sus de curtea boierească, până la marginea pădurii, erau via şi livezile, mai ales pruni şi nuci, iar în pădure, 40 adăpostit în fundul văii, se afla schituleţul, o biserică zidită de bunicul vornicului, şi opt căsuţe pentru maici, toate curate, bine îngrijite şi fiecare cu grădiniţa sa.

Postul Sfintei Mării, câteva zile din postul Crăciunului şi Săptămâna Patimilor cucoana Mariţa le petre- 5 cea acolo făcând privegherile şi rugăciunile alături cu maicile, şi nu lua cu dânsa decât pe Mariţa, fina ei cea cuminte, fata părintelui Neagu.

Plăcute erau bătrâneţele cocoanei Mariţei şi pline, dar senine nu, căci una le lipsea şi asta era cea mai 10 mare: nu avuse parte de copii şi n-avea parte de nepoţi.

Multă dragoste avea pentru nepoatele ei, dar puţină bucurie îi aduceau, căci trăiau la oraş, se lepădaseră de obiceiurile boiereşti şi luaseră apucături de lume 15 nouă. Una singură dintre ele, nevasta judecătorului, o mai mângâia întrucâtva.

încă mai mare îi era dragostea către nepotul ei, căci era nu numai băiat, ci totodată şi singur în familie. Şi el însă tot om de lumea nouă. Umbla aşa fără de 20 niciun rost prin lume.

— Vino, maică - îi zisese adeseori - fă-te aici om aşezat la casa ta, că toate ale tale sunt şi nu e viaţă mai frumoasă decât să porţi grijă de ale tale şi să le fii părinte celor rânduiţi de Dumnezeu să stea sub 25 ascultarea ta,

să vezi firul de iarbă şi lanul de grâu şi puietul de pom şi mielul şi viţelul şi mânzul crescând sub ochii tăi şi să-ţi petreci zilele chivernisind partea ta din bogăţiile lumii.

El însă nu voia să ştie, ba nu o dată scăpa şi vorba 30 că mai are vreme să între în jug, că slugă la stăpân n-o să între câtă vreme n-are nevoie.

Când a primit însă pachetul cu cele doauă cutii şi s-a încredinţat că Fira în adevăr a plecat, el a rămas cuprins nu de ruşine, ca dânsa, ci de căinţă, căci nu 35 din uşurinţă, ci din gând rău îi porniseră faptele.

înţelegea acum şi el că nu poţi să legi fără ca să te legi, că ai să întri slugă ca să poţi fi stăpân şi o vedea pe băbuşca alergând de ici până colo perdută de dimineaţă până seara în micile ei treburi. 4 O Acolo era scăparea lui.

PARTEA A DOUA

STĂPÂN 1 REA LUI VLA1CU

Din cerdacul caselor boiereşti de la Răstoacă se 5 deschidea spre satul risipit în vale o vedere largă, iar între sat şi case era ograda gospodăriei. La stânga ogrăzii, mai pe coaste, se-nălţa biserica, zidită şi ea tot de vornicul, iar ceva mai în vale era şcoala, pe care o zidise cocoana. 10 Ograda, deşi cam plină de gunoaie şi de bălării, era largă şi împrejmuită cu gard de nuiele destul de bun, iar casele de gospodărie, grajdiurile, şGproanele, pătulele şi grânarul din ea se aflau, cel puţin la vedere, în stare bună. Ţinea cocoana la aceasta, iară Vlaicu, omul ei 15 de încredere, îi făcea voile şi le văruia cel puţin câte o dată pe an, încât de la oarecare depărtare nu se vedea că zidurile sunt pe ici, pe colo crăpate şi tencuiala e pe mari întinderi căzută.

Acolo-n cgradă şi-n împrejurimile ei, ba până chiar şi 20 pe-ntreaga moşie, era stăpân Vlaicu, căruia nimeni nu îndrăznea să i se pună împrotivă. Dacă „albă" zicea el, albă trebuia să fie, orişicum ar fi fost. Până chiar şi cocoana numai rar se ducea pe acolo, şi nici nu prea avea ce să caute. 25 Om mărunt, slab şi supt la faţă, cu o barbă cam rară, care bătea-n roşu, cu ochii spălăciţi şi pânditori, iute-n toate mişcările lui, Vlaicu mai era şi crăcănat, călca parcă umblă printre ouă şi avea căutătura fioroasă de-i

fugeau copiii din cale şi-l lătrau toţi cânii, iar glasul lui îţi tăia auzul, încât se cutremurau toţi când se răstea, iară el mai ales răstit vorbea. Aşa se face omul care vrea să facă treabă când are să lucreze „cu 5 nişte brute ca ţăranii, din care numai frica scoate oameni”.

Orişicât de ştraşnic însă, Vlaicu era şi cam sucit, făcea multe d-a-ndoaselea, şi prostimea râdea câteodată de el văzându-l că nu ia boul de coarne, ci de coadă. 1 o Făcuse secerişul şi se afla acum în toiul treieratului.

La seceriş el adunase snopii ici ceva, colo ceva, dincolo iar ceva, cum i-a venit mai la îndemână. Ca să nu fie nevoit a purta maşina de ici până colo şi a-şi face arii pe la toate cotiturile, el treiera-n ogradă, unde 15 locul era bătătorit. Paiele nu putea însă să le lase-n curte, căci erau multe şi se mai temea şi de foc. Pe când dar un rând de care întra-n curte cu snopii de la câmp, alt rând scotea din curte paiele ieşite la maşină, şi-n toată clipa se-nfundau poverile la poartă. în acelaşi 20 timp un rând de oameni lucra la maşină, alt rând umplea sacii şi-i ducea la grânar, iar alt rând scotea din grânarj ca să treacă la trior, căci ţinea Vlaicu ca şi lucrul acesta tot acum să se facă. Era dar o încurcătură şi-o gălăgie de-ai fi crezut că se prăpădeşte lumea, şi din toate nu 25 mai ieşea desluşit la iveală decât glasul acum răguşit al lui Vlaicu, care înşira mereu toţi sfinţii din călindar.

Tot cam aşa mergeau la el şi altele, dar ştia să le-nvârtească şi să le potrivească atât de bine, încât scotea din moşie totdeauna cât scosese răposatul, soţul cocoanei, 30 şi atât ştia dânsa că şi trebuie să iasă. Mai puţin ar fi fost un semn că Vlaicu nu ştie să gospodărească, iar mai mult ar fi fost cea mai neruşinată ocară pentru răposatul. De aceea îşi şi avea Vlaicu partea ca la moară, una din opt. 35 Erau fără îndoială şi oameni care ziceau că îşi făcea Vlaicu şi mai mare partea şi că, după cum s-au schimbat vremurile, ar putea să iasă şi mai mult decât scosese răposatul. Nu era între aceştia şi părintele Neagu, care, deşi şedea din jos de biserică, poartă-n poartă cu ograda, 4 O nu vedea, n-auzea nimic. Om tot mărunt şi el, dar bine

hrănit şi cam durduliu, părintele Neagu avea opt copii în fiinţă, dintre care cel mai mare de şaptesprezece ani, era voios şi dulce la fire, făcut, parcă, anume să râdă toată viaţa lui şi cu ochii, şi cu gura şi să nu se amestece-n lucruri care nu-l privesc. Cocoana Mariţa, căreia 5 îi plăceau şi oamenii care rid, şi copiii mulţi, rânduise să i se deie fără de plată şi pe ales câte un pogon de muncă pentru fiecare copil, păşune pentru două vaci cu prăsila lor, pentru o pereche de boi şi pentru doi cai, precum şi lemne din pădure. Iar celelalte urmau 10 sâmbetele, de sfintele sărbători ori toamna, când se cărau toate la cămară. Ce mai avea el să se strice cu lumea amestecându-se în lucruri caie, la urma urmelor, nu-l priveau?

Iară primarul, Nică al lui Voicu, ştiindu-se om al 15 stăpânirii, îşi căuta de slujbă, ca să n-o pată ca Mitu, fostul primar, pe care Vlaicu-l scosese vinovat. De! carele de fân, sacii de grâu şi de cvăz, curcanii graşi şi butoiaşele de ţuică ori de vin nu altul i le trimitea subprefectului.

Era însă Ciornă, învăţătorul, cm slab şi înalt, care se ştia superior faţă cu ceilalţi şi nu putea să-l ierte pe pomanagiul de popă, care se-ntâlneşte mereu cu cocoana, dar făţarnic, ca toţi popii, nu-şi deschide gura, ca să o lumineze. 25 -Aveţi răbdare, că toate le vede Dumnezeu şi le drege!

— Dar cocoana nu înţelege, i se răspundea.

— Ei! — grăi dânsul - o fă mai vie pe aici şi alţii, care-nţeleg.

îi era lui Ciornă destul s-audă vorba aceasta ca să i-o şoptească lui Vlaicu, caie nici dealtminteri nu se-ndoia că e zavistnic popa, ca toţi popii, îţi râde-n faţă, dar ştie multe şi te sapă prin ascuns.

Doi se speriară dar când trăsura trasă de patru cai 35 cu clopoţei trecu pe lângă cgradă la deal: Văleanu, care şedea-n trăsură şi nu înţelegea gălăgia ce se desfăşura sub cchii lri la maşina de treierat, şi Vlaicu, care înţelegea acum cine anume era să vie.

Nu ştia nimeni mai bine decât dânsul cine e Văleanu 4 O şi ce rost are el la Răstoacă; ştiind dar că popa e cel ce

l-a făcut să vie, a grăbit să fie cel dintâi care îi vorbeşte şi să-i spună din vreme că cei de la primărie sunt nişte proşti ce nu înţeleg nimic, învăţătorul e un sec înfumurat şi-un zurbagiu, care impuie capetele oamenilor, iar popa e un beţiv şi-un zavistnic, care umblă toată ziua cu minciuni.

întors apoi acasă, el a stat până după miezul nopţii la masa lui de lucru, ca să-şi revadă socotelile şi să-şi pună în rânduială hârtiile, iar în zori de zi i-a pus pe oameni să ridice gunoiul şi să curăţe bălăriile, să rânească grajdiurile şi să ţesele vitele. Când se lumina de ziuă, pretutindeni era curăţenie şi bună rânduială, cazanul maşinii era înfierbântat şi peste puţin oamenii au întrat în lucru.

Era frumuseţă mare să-l vezi acum pe Vlaicu potolit şi dulceag de a-i fi crezut că nu e în stare să smulgă o pană din coada unui răţoi. îi lua pe toţi cu binişorul şi muncea plin de pleavă şi de prav în rând cu ceilalţi, căci aşa sendeamnă oamenii la lucru, şi spor vede numai stăpânul care pune şi el mâna. Ana, nevasta lui Florea lui Colac, o femeie curăţică, sprintenă şi cam ţanţoşă, ridica snopii-n furcă şi trăgea din când în când cu coada ochiului.

— Mare bunătate de om s-a făcut ciocoiul, grăi dânsa aşa mai printre dinţi. Să-l pupi, şi nu altă. De-ar *25* da bunul Dumnezeu să mai steie coconaşul pe aici, că vedem şi noi zile mai bune.

Vlaicu o auzi şi-ar fi luat-o-n palme dacă n-ar fi ştiut-o că e de casa popii, care îi dedea nas fiindcă îi venea preutesei ajutor mai la una, mai la alta. Şi-a crestat-o însă, până după plecarea lui Văleanu.

Văleanu însă nu venea. A trecut prânzul cel mic şi cel mare, şi el n-a venit.

„Ce vor fi clocind?! se-ntreba Vlaicu, căci nu puteau, în gândul lui, doi oameni să stea într-un colţ fără ca să pună vreo mişelie la cale.

S-a făcut, în sfârşit, seară, şi Văleanu tot n-a venit să vadă curtea curată, grajdiurile rânite, socotelile şi hârtiile puse-n rânduială.

Păcat era de bunătatea lui Vlaicu! „Şi asta - îşi

zise el - tot popa mi-a făcut-o!”

Văleanu nici că se gândea să turbure stăpânirea lui Vlaicu.

Se bucura cocoana Mariţa că i-a venit nepotul parcă cu gândul ca să stea mai mult la dânsa, dar slă- biciunile bătrâneţelor sunt ca ale copilăriei, motanul ei era motanul ei, găinile ei erau găinile ei, şi de dragul nimănuia-n lume ea nu-şi strica rostul vieţii. Umbla dar Văleanu în coada ei de ici până colo, şi prin curtea de păsări, şi pe la grajdiuri, şi pe la straturile de flori, şi prin cămaiă, şi pe la războaie, iară ea se bucura că poate să-l poarte, şi nu se- ndoia că şi lui îi fac toate plăcere mare. îi şi făceau mai multă decât alte dăţi, daiă i-ar fi făcut şi mai multă dacă n- ar fi umblat cu dânşii şi Mariţa cea mică, fina, fără de caie cocoana Mariţa nu se sâmţea bună de nimic. Nu-i vorba, Mariţa era fată foarte drăguţă, vioaie şi de tot sfiicioasă, dar deşi era oacheşă şi mărunţică, semăna cu Fira, cum semăna între ele toate fetele de şasesprezece ani, şi el ar fi voit să fie mai mult singur cu mătuşa lui. Mai era apoi şi alta.

Vlaicu avea o fată cam de vârsta Mariţei şi trei băieţi mai mici: părintele Neagu avea cinci copii, care alergau! Ciornă avea şi el patru: toţi copiii aceştia se adunau din zori de zi şi nu se mai despărţeau decât seara. Dacă-i alunga Vlaicu de la arie, se adunau la popa; dacă-i lua popa la goană, treceau la şcoală; dacă băga învăţătorul spaima în ei, o apucau la deal; dacă i-ar fi închis fiecare pe ai săi în casă, ar fi fugit desculţi şi cu capul gol pe fereastră şi tot s-ar fi adunat undeva. Iar în fiuntea lor aleargă totdeauna Ursu, un căţelandru durduliu, cu părul mare, cu urechile pleoştite şi cu labele tăpăloage şi bădărănoase. N-ar fi putut nimeni să spuie al cui e, căci dormea unde-l prindea noaptea, dar de obicei se ţinea după Mariţa cea mică fiindcă ea-l luase de la curtea cocoanei, şi Vlaicu nu putea să-l suferă, căci zicea că se ţine de casa popii.

Aşa, după-amează̆zi, droaia trecea pe la curte şi trimitea pe vreunul mai prostănac să cheme pe Mariţa ori

s-o-ntrebe ceva, iară cocoana nu putea să vadă 4 O copii fără ca să-i mângâie. Nu se poate însă să mângâi un copil aşa-n sec, fără ca să-i şi dai ceva, fie măcar şi numai o lingură de dulceaţă.

— Haide, veniţi şi voi - le zicea apoi cocoana celor rămaşi la poartă - şi se făcea dandana mare, căci 5 Ursu, care nu era poftit şi el, începea să alerge ici după o raţă, colo după o gâscă ori după o curcă, copiii după el, iar dulăii după copii, de era gălăgie ca la aria lui Vlaicu.

Şi asta era ceva ce nu-l lăsa pe Văleanu să se coboare-n l o vale, căci, o ţinea pe baba-n loc şi el n-ajungea să stea singur cu dânsa.

Om care nu s-a luptat în viaţa lui cu nicio greutate, n-a-nfruntat nicio primejdie, n-a fost niciodată nevoit să-şi adune toate puterile, el nu ştia să voiască prin 15 sine şi sta acum neajutorat, aşteptând să-l împingă, cineva, să-l adimenească ori să-l facă silă.

„Nu s-a sfârşit încă” îşi zicea, dar nu era-n stare să-şi dea seama nici măcar cum ar dori el să se urmeze şi să se sfârşească, căci nu era om deprins a primi 20 răspunderea faptelor sale.

Nace Velicu îşi căutase dinadins băieţi săraci drept gineri pentru ca să nu-şi dea fetele slugi la casa bărbatului. Judecătorul era fiu de plăcintar, advocatul fiu de portar, iar inginerul fiul unei văduve: toţi trei 25 trebuiau să sâmtă că prin soţiile lor şi prin socrul lor s-au ridicat.

Cu băiatul însă Nace ţinea să intre-n rândul boierilor şi aici se-ntâlnea şi cu ginerii săi, care căutau legături, şi cu fetele sale, care voiau să intre-n lumea cea bună. 30 Slugă la stăpân Văleanu nu voia să intre, dar nu se putea împăca nici cu gândul că surorile lui să se uite la ea peste umăr. De aceea îi fulgerase-n câteva rânduri prin minte gândul să se ducă perdut în lume, iar acum îşi aducea aminte cum mătuşă-sa-l chemase să vie la 35 dânsa.

Şi pentru aceste se cerea însă voinţă, hotărâre, oarecare bărbăţie, tot lucruri care lui îi lipseau, şi aştepta ca bătrâna iar să-l cheme, aşa, din întâmplare.

Abia ziua a patra, după-masă, la cafele, au ajuns 40

să stea timp mai îndelungat împreună.

Din întâmplare Anica deduse la cafele şi vişinată, iar vişinata, foarte bună, era făcută de Mariţa cea mică după îndrumările primite de la naşa ei.

— Bună fată! grăi bătrâna gustând niţel câte niţel 5 din vişinată. Mare giuvaer! Fericit om popa: opt copii, şi toţi în viaţă. Dac-aş mai ajunge să te văd şi pe tine om aşezat!

Văleanu îi sări oarecum în vorbă.

— E foarte greu, zise el. N-aş putea s-o fac numai l o după placul meu, ci-ar trebui să ţiu seamă şi de dorinţele altora.

— Foarte cuminte! grăi bătrâna, care se gândea la dorinţele ei de acum. N-ai s-o iubeşti numai tu, ci şi cei ce ţin la tine.

— Ei ar vrea însă să iau vreuna căreia nu-i ajungi cu prăjina la nas, întâmpină el.

— Nu, strigă cocoana Mariţa. Să nu ţii seamă de fumurile lor! Să faci ce vrei tu! Să-ţi iei o fată cum a fost mama ta - uite, una ca Mariţa - care ştie ce să facă la casa ei şi n-are vreme să umble sălăhuie prin lume. Tu ai destul şi pentru tine, şi pentru alţii - urmă dânsa - şi n-ai nevoie să râvneşti: sunt aici peste trei mii de pogoane şi lccuri de bani gata. Stai aici şi nu-ţi pasă de nimeni.

Aici voise Văleanu să ajungă.

— De! aşa tot s-ar putea, grăi dânsul strâmtorat.

Îi era însă foarte greu să vorbească. Mai ales de când firimise înapoi brăţara şi breşa, el o punea pe Fira carte sus în gândul său şi i se părea lucru neiertat să-i vorbească cuiva despre dânsa.

Cocoana Mariţa, şi femeie, şi bătrână, vedea că are ceva pe sufletul lui şi se mai apropie de dânsul.

— Ia spune - stărui dânsa - nu cumva?!... Mie poţi iă-mi vorbeşti. Cui adecă, dacă nu mie?!

— Nu e nimic hotărât, grăi dânsul. Voiam numai să zic că aşa cum zici d-ta nu ar fi tocmai de tot greu. S-ar găsi multe. Am făcut, ca să spun ceva, la Buşteni cunoştinţa unei domnişoare, o fată de fierar.

Bătrâna iar se dete înapoi.

— Cum? Aşa, fără ca să o cunoască măcar cineva dintre noi?! grăi dânsa.

Văleanu se caia c-a scăpat vorba. Era în adevăr o pripire, când nimeni n-o cunoştea şi nici el însuşi nu avea un gând hotărât. Nu se-ndoia că dânsa ar fi în stare să-i adimenească pe toţi dacă ar cunoaşte-o; cum 5 însă ajungea el a-i face s-o cunoască?!

— Dar nu zic nici eu nimic, ci am vorbit numai aşa, răspunse el şi le lăsă deocamdată încurcate.

Vorba era numai că ceea ce ştia cocoana Mariţa trebuia să afle mai curând ori mai târziu şi Luţa, iar 10 de la Luţa vorba trecea prin Anica la toată lumea.

11

„Omul lui Dumnezeu!” ziceau toţi cei ce-l cunoşteau pe părintele Neagu, care totdeauna râdea, pentru toţi avea câte o vorbă bună, nu era-n stare să-i facă nimă- 15 nuia vreun rău şi pe toţi îi ajuta cu câte un sfat părintesc, căci altăceva de la popi nu prea poţi să iai. Vlaicu ştia însă că e prefăcută bunătatea aceasta şi că în dosul feţei zâmbitoare se ascunde cea mai haină fire.

îşi făcea bietul de el socoteala câte a vroit şi n-a 20 îndrăznit să facă fiindcă-l avea pe afurisitul de popă în spinare, şi câte-ar face dacă nu l-ar şti aci, poartă în poartă, spion ce stă zi şi noapte la pândă şi-i ispiteşte pe oameni, ca să le afle toate. Multe rele ar fi făcut popa dacă Vlaicu n-ar fi ştiut să-l ţină de scurt, ca 25 să-şi pună pază gurii.

Cine era, la drept vorbind, cocoana Mariţa?

O dulceaţă zaharisită ori un cozonac nu pe din destul dospit, o crâmpiţă-n război ori o împunsătură greşită-n gherghef, câteva ouă stricate subt o cloşcă ori un pui 30 plouat erau pentru dânsa lucruri cu mult mai mari decât o grindină pe o moşie, o secetă îndelungată ori o scădere de câţiva lei la chilă în preţul bucatelor. Aceste nu erau urmări ale pripirii ori ale lipsei de purtare de grijă, ci lucruri rânduite de Dumnezeu, pe 35 care ai să le primeşti fără de cârtire.

Ea-şi număra-n fiecare zi păsările şi era nemângâiată când îi lipsea vreun porumbel şi s-ar fi făcut foc dacă i-ar fi lipsit, Doamne fereşte, vreun măr din cămară ori vreo lingură de dulceaţă dintr-un borcan, dar nu ştia câte chile de grâu ori de porumb i s-au strâns pe moşie, câte vedre de ţuică au ieşit din livezi, câte butoaie de vin sunt în pivniţă ori câţi stânjeni de lemne 5 au fost căraţi din pădure. Aceste-l priveau pe Vlaicu: de ce-l mai ţinea şi-i făcea şi parte dacă ar mai fi trebuit să ostenească şi să-şi bată capul şi ea?

Ţinea dar şi Vlaicu s-o ferească de asemenea griji, căci de aceea era „cucoana”, şi vai ar fi fost şi amar de

1. O capul omului care ar fi îndrăznit s-o supere pe cocoană cu vreo cerere ori poate chiar cu vreo plângere. Lasă că mânca trânteală, dar nu-l mai ierta Vlaicu şi nu-l mai primea pe moşie.

O ştia aceasta şi-şi păzea treaba. 15 Acum se schimbaseră toate, căci mai era pe lângă cucoana cineva care putea să le vadă toate şi să-şi bată capul, ceea ce-l neliniştea pe Vlaicu mai ales acum, spre toamnă, când toate se adună, se numără şi se trec la socoteală.

2. O O singură răsuflătoare îi rămânea: să se vâre sub pielea lui Văleanu.

Văleanu însă îi părea om neapropiat.

Umbla aşa fără de rost şi oarecum buimac mai pe la vie, mai prin livezi, mai prin pădure, ba într-un 25 rând s-a dus chiar până la schit, unde a stat o zi întreagă, şi prietenii lui ar fi râs de s-ar fi prăpădit dacă l-ar fi văzut umblând după el cu droaia de copii, pentru care avea acum un fel de slăbiciune.

într-una din zile, Ana, care se afla cu bărbatul ei 30 la porumbişte, i-a dat acestuia brânci, şi Florea lui Colac, văzându-l cu droaia de copii după el, şi închipuindu-şi-l om cu inimă bună, cum îl ştia din copilărie, i-a aţinut drumul.

— Sărut mâna, coconaşule, îi zise. Să mă ierţi că te 35 opresc din drum, dar te ştiu om bun şi am să-ţi fac o rugăminte dacă Dumnezeu mi te-a scos în cale.

— Ce e, omule? întrebă Văleanu, care ţinea să fie

socotit om bun.

— Să vezi - îi zise Florea - nu ştiu dacă-ţi vei mai 4 O fi aducând aminte de mine, că vii de la o vreme cam rar pe aici. Eu sunt Florea lui Colac şi te ştiu de când eram copii, că ne jucam împreună pe colo prin livezi şi prin pădure. Am nevastă curăţică şi foarte harnică şi de treabă - urmă el cu învederată mulţumire - şi ni-a dat Dumnezeu până acum trei copii.

Văleanu parcă-şi aducea aminte de el.

— Să-ţi trăiască! îi zise.

Ar fi trebuit să mai zică şi: „Cei mulţi înainte”, dar în lumea în care trăia dânsul se perduse obiceiul acesta şi se zicea: „Să te ferească Dumnezeu de alţii!”

— Sunt acum vreo trei ani - urmă Florea - a murit tata, Dumnezeu să-l ierte, şi n-aveam cu ce să-l îngrop şi să-i fac pomenile, căci avuse[se]m şi eu cheltuieli mai cu nunta, mai cu botezul copilului, că, de! creştini suntem. Am alergat dar şi la unul, şi la altul, ca să mă ajute...

— Să te fi dus la Vlaicu, grăi Văleanu.

— Aoleo! întâmpină Florea. De ăla nu poţi să te apropii. Lasă că-ţi ia şapte pei când te ştie în strâmtorare, dar mai şi mănânci trânteală dacă nu-i întri-n voie.

Am cu el o socoteală de vreo cinci ani, muncesc întruna ca s-o scad, dar nu ştiu cum mă răfuieşte, că tot dator îi rămân. M-a ajutat Mitu, care atunci era primar, cu şaptezeci de lei, de mi-am făcut datoria. Camătă nu mi-a cerut omul lui Dumnezeu, dar i-am lăsat cele trei pogoane ce mi-au rămas de la tata, ca să le folosească el până ce nu mă voi fi lesnit să-i înapoiez banii.

Văleanu nu punea-n lumea aceasta nimic mai presus de banul care ţi le aduce toate.

— Bine, omule - îi tăie dar vorba - cum zici că nu ţi-a luat camătă când i-ai lăsat cele trei pogoane, care fac în doi ani îndoit cei 70 lei?

— Tocmai asta e! stărui Florea. Camătă nu-i, dar e păcat să-i mai las pământul şi pe al patrelea an, carencepe de Sf. Dumitru. Am făcut ce-âm făcut şi-am adunat patruzeci de lei, mi-ar mai trebui treizeci, şi o să-i muncim

cinstit, nevasta mea şi eu.

Văleanu stete puţin pe gânduri. Nu se-ndoia c-o să plătească Florea, care a fost în stare să-şi dea pogoanele

O fără ca să se plângă, şi mare lucru nu ar fi fost să-l ajute cu treizeci de lei. Pentru aceasta s-ar fi cerut însă oarecare pricepere, oarecare voinţă, oarecare avânt, tot lucruri pe care Văleanu nu putea să le aibă din lumea în care trăise.

— Să te duci la Vlaicu - îi zise - şi să-i dai biletul 5 acesta, în care-i spun să-ţi dea cei treizeci de lei.

El scoase apoi un bilet de vizită, scrise cu creionul câteva vorbe pe el şi i-l dete, închipuindu-şi c-a făcut un lucru mare.

Florea luă biletul şi se uită cu faţa înăcrită la el.

Tocmai de Vlaicu voise să scape şi i-o şi spusese aceasta destul de respicat.

— Nu mă duc nici tăiat! îşi zise el amărât,

— Ba o să te duci, stărui Ana, care pe lângă toate celelalte mai era şi hărţăgoasă. Aş vrea eu să-l văd pe

Vlaicu ce zice şi ce face când vede slova aceasta.

— Zice şi face tot ceea ce-i place lui, întâmpină Florea. Boierii ca ăsta sunt slugi la slugile lor: te-ncurcă, apoi pleacă şi te lasă încurcat.

N-a scăpat, cu toate aceste, Florea de gura nevestei până ce nu s-a dus cu biletul.

Vlaicu citi biletul în mai multe rânduri.

„Ferit-a Sfântul!” îşi zise.

El ştia câtă bătaie de cap a avut până ce li-a tăiat sătenilor pofta de a se duce la cocoana.

Nu lipsea acum decât ca ei să prindă obiceiul de a lua bilete de la nepotul cocoanei. Şi cine face începutul? Tocmai bărbatul Anei, care trăia mai mult la casa popii decât la bărbatul ei.

Biletul era însă pe masă, şi Vlaicu nu putea zice că nu dă.

— Măi - îi zise lui Florea - mă crezi tu pe mine atât de prost ca să nu înţeleg că popa te-a pus la cale să te duci la coconaşul? Cum crezi că am să te ajut, când te văd lucrând

prin ascuns cu popa?!

— Sfinte Arhanghele! exlamă Florea crucindu-se. Ce am eu cu popa?! Caut de nevoile mele şi mă dau cu cei ce pot să mă ajute-n ele.

— Ori te laşi să fii prostit de nevastă-ta - urmă Vlaicu - ţanţoşa şi guraliva aceea, care şade toate

O zilele cu popa şi chibzuiesc împreună cum să-ti pună fitil.

Florea înghiţi un ncd. în adevăr Ana îi dăduse la toate brânci, şi se putea ca popa să fie la mijloc.

— Vino la timp mai potrivit, adăugă Vlaicu. Mai va până la Sf. Dumitru.

Florea plecă rău cătrănit c-a ascultat de nevastă-sa; sosit apoi acasă, se luă la ceartă cu Ana, ceea ce numai de tot rar se-ntâmpla, dar lucru greu nu era, căci ea uşor ajungea să-l facă „blegotenie de om”. El apoi una, ea alta, s-au petrecut lucruri slabe, încât ziua următoare 10 s-a dus vorba printre vecini, ba şi mai departe, că Florea şi-a bătut nevasta fiindcă umblă prea mult pe la popa.

„Tot i-am mirosit eu bine!” îşi zise Vlaicu, şi puse la cale pe Sanda, servitoarea lui, să ducă vestea la Anica, 15 pentru ca aceasta să i-o deie Luţei.

Seara apoi, când o dezbrăcă pe cccoana Mariţa, Luţa-şi făcea de lucru prin iatac.

— Cocoană! grăi dânsa pe şoptite, deşi erau numai ele singure. Ştii că s-a întâmplat ceva? Florea lui

Colac - mi-e şi greu să-ţi spun - şi-a prins nevasta cu popa.

Cocoana Mariţa se uită lung la ea. Lucrul i se părea şi ca năpăstuire atât de urât, încât îi venea să-i tragă o palmă.

— Minciună... mişelie!... izbucni dânsa. Ticălos cine ţi-a spus-o.

— De! — grăi Luţa - şi eu parcă aş fi gata să bag mâna-n foc pentru el.

Bănuitoare însă ca bătrânii, care se plâng mereu că 30 lumea s-a stricat, şi se tem ca nu cumva să fie prostiţi, cocoana Mariţa s-a pus pe gânduri. Nu credea, dar nici nu

se mai avânta, şi în ziua următoare Mariţa, fina ei, biata fată, îi era şi mai dragă, căci rău era pentru ea şi dacă era adevărat ceea ce se zicea, şi dacă îl năpăstuiau pe popa.

N-o nimerise dar Vlaicu, şi pe-nserate, când Sanda a venit să-i spună că cocoana e foarte supărată pe cei ce-l grăiesc de rău pe popa, el se plimba încă mai supărat prin casă.

— De, boierule - grăi Sanda - ţine nu atât la popa, cât la Mariţa, fina ei, pe care ar vrea, aşa zice lelea Luţa, s-o mărite după coconaşul.

Vlaicu se opri şi se uită sperios la ea.

— După Văleanu?! exclamă el.

— Aşa zice Anica că i-a spus lelea Luţa, răspunse Sanda.

Lui Vlaicu îi venea să răcnească.

O cunoştea pe cocoana Mariţa şi-o ştia că e zănatică. Dacă i-a întrat un purice în ureche, nu i-l mai scoate nimeni. Da! e-n stare s-o facă. La ea toate sunt cu putinţă! Iară el?! Fata e curăţică şi deşteaptă, vicleană ca tatăl ei: ce nu faci ca să poţi lua o moştenire frumoasă şi mare?! „Stai, popă, că te joc eu, ca să nu mă mai uiţi cât vei trăi! grăi în cele din urmă.

Stai - urmă iar gândindu-se la Văleanu - că mai sunt şi alţii care au să spună câte-o vorbă, mai sunt judecătorul, şi inginerul, şi advocatul, mai ales el.” El se aşează apoi la masă şi îi trânti d-lui advocat şi deputat Iorgu Palea, cu slovă prefăcută, următoarea anonimă:

„Sărut mâna, cucoane Iorgule,

Să băgaţi, vă rog, de seamă că Vlaicu, administra- torul de la Răstoacă, un pungaş de frunte, şi popa Neagu, un beţivan şi un gheşeftar să-i cauţi pereche, umblă cu fel de fel de metehne ca să-ncurce pe fata popii cu nepotul cucoanei, un sălăhui care s-a pripăşit de câtva timp pe acolo, şi s-o prostească pe cocoana, babă ajunsă-n anii copilăriei. Lucrul e pus la cale, şi dacă nu le faceţi cât mai curând vânt celor doi tovarăşi de treburi, azi, mâne cucoana Mariţa-şi trece toată averea pe numele nepotului său, că ţine la fata popii, care îi este fină şi ca copil de

suflet.

Un om de credinţă”

Ziua următoare apoi el a plecat dis-de-dimineaţă la oraş, ca să trimită de acolo scrisoarea, pentru ca nimeni să nu-l poată bănui pe el de a o fi trimis.

D-l advocat Iorgu Palea era om deştept, muncitor şi cinstit, câştiga, mai ales de când era deputat, peste douăzeci de mii de lei pe an, luase cu cocoana Zinca 5 trei sute de mii de lei zestre şi avea trecere, dar tocmai aceasta-l punea-n rândul oamenilor nevoiaşi.

Trecerea o au de obicei oamenii feriţi de nevoi; dai însă de multe nevoi când te pui în rând cu aceştia. îi faci azi unuia o vizită şi ţii să-l primeşti cam cum te-a primit l o el dacă mâne ori poimâne-ţi întoarce vizita. Te-a poftit el la masă, şi ţi-e greu să te duci dacă nu-ţi dă mână să-l pofteşti şi tu, căci altfel te ia cam peste umăr, ceea ce-ţi scade trecerea. Cu cine te legi, cu acela ai să te potriveşti, ori nu te mai legi, şi mai ales cocoana 15 Zinca ţinea ca soţul ei să nu se deie de gol prin felul lui de a se prezenta în lume. Tu, dar case cu lărgime, tu, mobilă potrivită, tu, slugi destule, ba cocoana Zinca ţinea să-şi aibă şi trăsura deschisă, şi cupeaua, ceea ce-i plăcea şi d-lui Palea, căci una e să Umbli pe 20 jos, alta să te aştepte trăsura la scară, şi lumea te preţuieşte şi după biciul vizitiului.

Alerga dar d-l Pelea de dimineaţă până noaptea târziu şi ostănea, îşi călca adeseaori pe inimă şi-nghiţea la nevoie şi noduri, dar socotelile tot nu-i ieşeau cum 25 ar fi trebuit să iasă, şi nu o dată a trebuit să plătească socru-său la scadenţă pentru dânsul.

Primind anonima, l-a chemat dar pe Vlaicu la Bucureşti, ca să-i ceară socoteală şi să-l bage-n răcori.

Vlaicu, care tocmai aceasta o voise, l-a luat cu dânsul 30 şi pe Nică, primarul, ca să-l aibă-ntr-ajutor.

— Ferească Sfântul, cocoane Iorgule, grăi dânsul foarte mirat de cele cuprinse-n anonimă. E năpaste! De unde tovărăşie între popa şi mine?! E vreun duşman al meu, care-ncearcă să mă negrească. 35 - Stau eu mărturie, boierule, stărui Nică. L-ar îneca pe dumnealui, dac-ar

putea, într-un pahar de apă. E om vrăjmaş de ne face valvârtej tot satul. Când e beat, tot mai merge, că vorbeşte prostii şi se leagă de muierile oamenilor, dar după ce se deşteaptă, se pune 4 O pe zavistii, şi mare minune-ar fi dacă nu ni i-ar răsculantr-o bună dimineaţă pe săteni. Să spună dumnealui, care ştie, câte îi pate pe urmă.

— Eu n-aş putea să spun nimic, întâmpină Vlaicu, nevinovatul şi smeritul. Chiar şi dac-aş fi aflând aşa din zvon câte ceva, sunt slugă la stăpân, am nevastă şi copii şi trebuie să tac şi să-mi caut de ale mele, ca s-o pot duce bine cu toată lumea. Sunt om sărac, care trăieşte pe urma muncii sale, şi nu pot să grăiesc de rău pe nimeni. D-ta ştii mai bine, că ai diregătoria 10 de-a sta între oameni.

D-l Palea, grăbit ca totdeauna, nu avea timp să-i asculte.

— Vorba e, fată are? întrebă el scurt.

— Ce să zic? răspunse Vlaicu. Nu pot tăgădui: 15 bună, cuminte, curăţică, aş putea să zic chiar frumoasă.

— Şerpoaică - adăugă Nică - şi stă toată ziua cu cocoana, care îi este naşă şi-o ţine chip fată de suflet, cum se zice şi-n scrisoare.

— Popa umblă şi el pe la cocoana? întrebă iar d-l 20 Palea.

— Ba bine că nu! răspunse primarul. Toate sâmbetele se duce să-i citească şi s-o descânte şi nu umblă degeaba, că ia de toate, şi dulceţuri, şi putină cu brânză, şi costiţe afumate, şi saci de fasole, şi pogoane de muncă, din toate ştie să-şi facă parte. Să spună dumnealui, că le ştie mai bine decât mine.

— Ce să zic? răspunse iar Vlaicu. Cocoana e miloasă şi cu frica lui Dumnezeu. Eu fac ce mi se porunceşte.

D-l Palea era dumirit. 30 O ştia elpebătrână că se-nchină mult şi e bisericoasă, obicinuită din copilărie şi păcat al bătrâneţelor: nu mai încăpea îndoială că e vorba de captaţiune şi-n capul lui erau puse lucrurile la cale.

Cei doi cumnaţi ai săi o puneau pe soacră la cale 35 să ceară punerea sub curatelă a bătrânei, iară el însuşiţ ca să fie sigur de succes, se da în partea ei, îi lua apărarea şi-i

perdea procesul.

Deocamdată însă trebuia să-i facă vânt popii, ca nu cumva s-o înduplece să-i facă testamentul.

Ziua următoare cccoana Zinca a plecat la surorile ei, ca să meargă împreună la m^ma lor, iar d-l Palea a trecut pe la Ministerul Cultelor, ca să pună o vorbă.

Alte două zile-n urmă părintele Ilie, protoiereul, a mers gâfăind la Episcopie, unde era mare alergătură, căci preasfinţia-sa, foarte supărat, dăduse poruncă să i se facă fără de întârziere o listă a parohiilor vacante şi alta a preoţilor ce-ar putea să fie mutaţi fie după cererea lor, fie în interes de serviciu. De ce? Aceasta o ştia numai ieromonahul Ilarie, călugărul cel mărunt, care se bucura de particulara încredere a arhiereului tocmai pentru că ştia să facă şi să tacă.

La el a fost trimis părintele Ilie.

— Bea? întrebă călugărul după ce îi spuse că e vorba de părintele Neagu.

— Nu! răspunse protoiereul.

— E muieratic?

— Nu.

— E zurbagiu?

— Răspund cu darul meu că e unul dintre cei mai de treabă preoţi din eparhie, stărui protoiereul.

— Atunci trebuie să fie la mijloc vreun interes superior, grăi părintele Ilarie.

— E vreo arătare? vreo plângere?

— Nu, o simplă-mpărtăşire că proprietara stăruie să fie depărtat, şi-ar face bine să ne scape de greutăţi cerându-şi mutarea.

Părintele Ilie ştia ce va să zică simplă împărtăşire şi interes superior: lucrul trebuia să se facă cât mai curând şi fără ca să rămâie vreo urmă la acte.

— N-aş putea să vorbesc cu preasfinţia-sa? stărui dânsul.

— De ce să-l mai superi?! răspunse călugărul. Dacă sunt la mijloc interese superioare, nu ne rămâne decât s-o facem, ca să scăpăm. N-o faci sfinţia-ta cu bunăvoinţă, o

face altul cu-ndârjire. în faţa celui puternic nu-ţi rămâne decât să te supui dacă nu-l poţi îmblânzi.

„De! îşi zise protoiereul. O fi la mijloc vreunul care dispune de câteva voturi, şi toţi, de la ministru până la paraclisier, avem să ne supunem.”

— Dac-ar putea să-şi găsească vreo proptea bună mai adăugă ieromonahul.

— Dacă... repetă părintele protoiereu şi plecă să-şi facă greaua datorie.

în adevăr grea datorie.

Dacă-l chema pe părintele Neagu, care era fără îndoială bine păzit, cădea-n bănuială că-l părtineşte. Trebuia să trimită pe cineva la el, ca să-l ispitească aşa ca din întâmplare, fără ca el să simtă că e vorba să i se facă, la nevoie, vreo cercetare.

După îndelungată chibzuire, a chemat pe maica Fevronia, stariţa schitului, care putea să vorbească cu părintele Neagu fără ca cineva să bănuiască ceva.

Maica Fevronia, femeie voinică şi încă în putere, nu semăna câtuşi de puţin a călugăriţă: călca apăsat, îşi ţinea capul sus şi ochii îi umblau parcă era-n toată clipa gata de ceartă.

Ea ascultă cu un fel de umilinţă lămuririle pe care i le dete protoiereul, apoi se cruci. Nu era-n stare să-şi închipuiască ce-a putut să se-ntâmple ca cocoana Mariţa să-şi schimbe deodată purtările faţă cu părintele Neagu. Dar nu degeaba fugise ea din lume.

— Se poate, sfinţia-ta - zise - toate sunt cu putinţă. Vezi doi oameni care se ocăresc între dânşii de ţi-e mai mare ruşinea şi fac toate mişeliile ca să se surpe unul pe altul, iară mâne se pupă şi merg braţ la braţ, în vreme ce alţi doi, pe care-i credeai legaţi cu trup şi suflet, se dau pe faţă ca duşmani neînpăcaţi. Nu mai ştii în lumea aceasta pe cine ai şi pe cine n-ai să te razămi, de cine ai şi de cine n-ai să te temi.

Întorcându-se apoi la schit, i-a lăsat părintelui Neagu vorbă că are să-i spună ceva, apoi a trecut pe la cocoana Mariţa, pentru ca, luând-o pe departe, să afle ce va fi

având cu dânsul.

Cocoana Mariţa ţinea mult la maica Fevronia mai întâi pentru că era stariţă, apoi pentru că avea firea deschisă şi mai ales pentru că o socotea femeie foarte deşteaptă. Când veni dar, aşa, ca din întâmplare, vorba 40 la cele ce se vorbeau despre popa, ea-şi dete fără de încungiur gândul pe faţă.

— De - grăi dânsa - o fi, poate, o năpăstuire, dar mâna-n foc pentru nimeni să nu ţi-o bagi. Uite - urmă apoi plecându-se puţin spre călugăriţă şi vorbind mai pe şoptite - şi băiatul ăsta, nepotul meu, s-ancurcat pe acolo, pe la Buşteni, pe unde a fost, cu una, fată de fierar - ce-o fi de capul ei - şi n-aş fi crezut, dacă nu mi-ar fi spus chiar el şi nu l-aş vedea, că e-n adevăr rău încurcat.

Maica Fevronia ar fi fost în stare să-şi bage mâna-n foc, şi era acum încredinţată că protoiereul e pornit pe cale greşită dacă crede că cocoana Mariţa-l prigoneşte pe popa; ea era cu toate aceste supărată pe părintele Neagu fiindcă preuteasa era cea mai bună dintre prietenele ei.

Părintele Neagu însă se ţinea şi acum tot cu pântecele cam scos, cu trupul dat pe spate şi cu capul ridicat şi, sosit la schit, nu băgă de seamă că maica stariţa era mai posomorită decât de obicei în chilia ei luminoasă.

O -M-am înfiinţat! grăi dânsul, pornit ca totdeauna pe glumă. Care e porunca? Ori poate că e la mijloc numai dorinţa de a mă vedea.

— Mai potoleşte-te, părinte, că eşti preot şi ai casă plină de copii, grăi dânsa. Prea le iei toate-n glumă, şi eu am să-ţi spun lucruri grele.

Ea-i spuse apoi din fir în păr ceea ce ştia, şi multe pe care, după îndrumările primite de la protoiereu, nu avea să i le spună.

Părintele Neagu râdea şi acum.

— Prostii! grăi dânsul. Aceste nu pot să fie decât născociri de ale lui Vlaicu, care, ştiindu-şi păcatele, se teme şi de umbra lui. Apa se turbură şi iar se limpezeşte dac-o laşi în pace. O să adoarmă şi asta.

— N-o lua-n glumă, părinte, că nu adoarme, stărui

călugăriţa. Lucrurile stau aşa, că ori îţi ceri mutarea, ori îţi fac cercetare.

— Eu, mutarea?! întâmpină popa. Când vor veni cu carul, ca să mă ducă la groapă.

— Atunci te scot vinovat, grăi călugăriţa. Fii om

— 4 O cuminte, că lucrurile s-au pornit de sus, de la ministeriu, şi s-au pus în picioare toţi cei de la Episcopie.

— Dar toate ministeriile şi toate episcopiile să se pună-n picioare şi nu pot să-mi facă nimic - răspunse popa - când nu ştiu nici măcar ce vină ar putea să-mi pună.

— Vina ţi-o găsesc ei şi dacă n-o ai, îl încredinţă stariţa. Dă din mâni şi din picioare, că eu ţi-am spus şi ceea ce nu avem să-ţi spun. Caută-ţi o proptea bună!

— Proptea?! răspunse popa. Proptele se pun la ulucile care se clatină când bate vântul. Eu stau ţeapăn, şi la aşa ceva nu m-am gândit niciodată. Mai proptele decât cocoana cu ginerii surorii ei?!

— Pe cocoana să nu te razămi, grăi maica Fevronia. O ştii cum e. E supărată pentru că nepotul ei s-a-ncurcat pe la Buşteni c-o fată de fierar şi nu se mai apropie 15 nimeni de dânsa. La advocatul să te duci, că e şi deputat şi are trecere.

Părintelui Neagu i se păreau prea depărtaţi Bucureştii, dar, zorit de stariţă, nu i-a rămas decât să se ducă şi acolo.

Cânt te duci la vreun boier, dai, înainte de toate, peste sluga care-ţi deschide uşa.

Aceasta o ştia părintele Neagu şi se bucura că e prieten bun cu Chivu, feciorul de casă al lui Palea, pe care-l cinstise-n câteva rinduri, când fusese pe la Răs- 25 toacă, şi cu vorbe bune, şi cu altăceva.

Chivu, slugă veche, ştia multe, pe care nu le ştia fie şi boierul, fie şi cocoana. Cu atât mai vârtos trebuia să ştie ceea ce se vorbea la masă, căci de o slugă credincioasă nu se fereşte stăpânul. Nici protoiereul, 30 nici episcopul, nici ministrul nu puteau dar să-l du= merească pe părintele Neagu atât de bine ca Chivu. Tocmai de aceea însă l-a primit pe părintele Neagu parc-ar fi voit să-i zică: „Fugi,

nenorocitule, că e vai de capul tău dacă prinde de veste că te afli prin apro- 35 piere!” Părintelui Neagu îi trecu deodată pofta de râs.

— Nu cumva a fost Vlaicu pe aici? întrebă el încet.

Chivu se apropie de dânsul, apoi se traseră amândoi întru-un colţ, şi Chivu spunea pe şoptite, iar popa asculta cu urechile ascuţite. 40 Când vorba veni la încurcătura cu Mariţa cea mică, părintele Neagu izbucni într-un râs nervos.

— Bine, bre - grăi dânsul - dar asta nu e numai ticăloşie, ci şi prostie. Văleanu e-ncurcat pe acolo, pe la Buşteni, pe unde a fost, cu o fată de fierar, şi n-am decât s-o spun aceasta, pentru ca coconul Iorgu să vadă că l-au prostit şi toate-n capul lor să se spargă.

Acum îşi ascuţi Chivu urechile.

Vorba cu fata de fierar îi plăcea.

— Ba de aşa ceva să te fereşti, grăi dânsul. Altfel se pun la cale asemenea lucruri. Dacă i-o spui sfinţia-ta,

3. o n-o crede. Uite - urmă - poimâne, duminecă, pleacă şi boierul, şi cocoana la Văleni. Eu fac o plimbare pe la Buşteni, iar după ce mă-ntorc, îi spun coconiţei, aşa, mai în taină, ca să nu se afle şi boierul că am aflat acolo ceea ce-mi spuseşi. Să fii sigur că i-o spun mai încornurată. Aşa se fac, părinţele, lucrurile în lumea de azi: îi pui fitilul, apoi te dai la o parte şi-aştepţi.

Aşa era fără îndoilă mai bine. Chivu le făcea stăpânilor săi un serviciu preţios şi se plimba pe la Buşteni pe cheltuiala părintelui - dus, întors, mâncare, udătură, ba şi ceva pentru ostăneală, căci de pomană nu aleargă nimeni.

A dat popa bucuros, căci îi râdea barba când se gândea cât de necăjiţi o să fie Vlaicu şi Nică după ce li se va fi dat pe faţă mişelia.

4. *5* Chivu, căutând la Buşteni urma lui Văleanu, a dat peste Spiridon, Gogu şi ceilalţi, care nu-şi putuseră da seamă ce-l va fi făcut pe prietenul lor să plece aşa deodată.

Ei săriră ca-nţepaţi de vespi când Chivu aduse vorba

5. O la fata de fierar.

— Auzi d-ta! strigă Gogu. Sora lui Tănase! Care va să zică el cu ea se-ntâlnea la Sinaia!

— Cu dânsa se plimba pe la Predeal şi pe la Braşov! adăugă Costică.

1. 5 - Giuvaer, boboc, bre! stărui Spiridon. Acum înţeleg eu de ce a plecat el aşa deodată. A mers după dânsa.

Ştiau acum şi ei, ştia şi Chivu cum stau lucrurile, iar ziua următoare au aflat şi Buştenii, ba a mers vestea şi la d-na Raitu, care era interesată s-o deie

2. O mai departe.

în curând se şoptea şi prin mahalaua unde toţi o ştiau pe Fira încă de copilă mică şi de mult băgaseră de seamă că ea nu mai e cum a fost.

„Nu-mi mai place! Nu mai e cum a fost”, îşi zicea Marghioala uitându-se cu ccada cchiului la Fira.

Stetea şi ie mira cum pcate cineva să treacă în atât de timp scurt prin atât de mari schimbări.

Câteva săptămâni trăite-n lume, şi nu-i mai şedeau 10 ochii ca mai înainte-n cap, şi altfel îi umblau când trecea printre oameni. Altfel călca, altfel îşi mlădia trupul în mersul ei, altfel îşi prindea rochia acum mai lungă, altfel îşi sugea buzele şi-şi potrivea zâmbetul: era parcă caută pe cineva şi-şi dă-n fiecare clipă silinţa 15 să fie văzută şi să-i vadă şi ea pe toţi şi să afle cum se uită fiecaie la dânsa. Eia femeia care se ştia frumoasă şi adimenitcaie şi ţine să se bucure cât mai des de acestea văzându-se admirată de alţii şi pizmuită de altele.

Schimbată era însă Fira mai ales în casă, unde sempedeca de toţi şi de toate.

Mama ei i se păi ea femeie simplă. Sora ei şi fraţii ei mai mici o supărau prin întregul lor fel de a fi. Calfele şi ucenicii îi erau o adunătură de oameni ordi- 25 nari. Marghioala era o slugă proastă, căreia i se dedea prea mult nas. Dinu era cel mai vrednic şi mai bun om, dar un fel de bădăran, care nu ştie să-şi dea bunătatea în o formă plăcută pe faţă.

Toate aceste ea nu le spunea, dar şi le gândea Mar-

30 ghioala când o vedea cum strâmbă din nas. Se vedea din toate că nu mai e mulţumită de lumea în mijlocul căreia se află şi că e ceva ascuns în sufletul ei.

Aşa şi era, şi adeseori o cuprindea iar sâmţământul că e prea mare jertfa adusă de dragul lui Dinu, care 35 căuta de treburile lui parcă dânsa nici n-ar fi pe lume.

Lucrurile nu puteau să rămâie aşa şi nici n-au rămas.

Costache, întrămat în timpul celor din urmă câteva săptămâni petrecute la aer curat şi la viaţă cu bună rânduială, nu se mai socotea 0111 cu slăbiciune şi iar umbla după daraveri, petrecea cu bunii săi prieteni, se cinstea şi se-ntorcea serile târziu acasă. în zadar îl sfătuia mai unul, mai altul să mai lase treburile în 5 seama lui Dinu, căci el se sâmţea om în putere şi nu-l ierta firea să-şi petreacă viaţa în nelucrare.

Trei săptămâni a dus-o aşa, apoi l-au găsit într-o dimineaţă mort în culcuşul lui.

Li-a fost mare tuturora durerea, dar lucrul acesta 10 li se întâmplă tuturora: i s-a făcut înmormântare frumoasă, cu dric tras de patru cai, cu prohod citit la biserică, cu cor de băieţi şi cu muzică, s-au îmbrăcat cu toţii în negru şi l-au jeluit, i s-au făcut pomenile cuvenite, şi ştiau cu toţii că de acuma înainte cârma 15 casei o are Dinu.

Dinu însă umbla cu frică, nu îndrăznea să facă nimic şi numai stăpân nu era.

Abia acum sâmţea cât de greu lucru e să ai pe răspunderea ta o casă mare şi o mulţime de daraveri 20 încurcate, o fată mare şi una mai mică, un băiet dus în străinătate şi alţi doi acasă, iar alăturea cu tine o văduvă care n-a făcut în viaţa ei nimic de capul ei.

Nu se sâmţea Dinu destoinic să poarte asemenea sarcină, căci dacă nu-i ieşea ceva bine, nu-i mai priia 25 mâncarea, nu-i sporea lucrul, nu-i tignea somnul şi-l vedea mereu pe Costache-n vis.

Trebuia cu toate aceste s-o ducă înainte, şi singurul suflet pe care se putea răzema era Marghioala.

Dacă vreo daravere ieşea bine, el se bucura ca un 30 copil şi făcea cu el cine ce voia; dacă alta ieşea rău, el îşi

făcea inimă rea, se cătrănea şi nu mai putea nimeni să între-n voile lui.

Marghioala îşi păstra în toate împrejurările cumpătul şi-l potolea şi pe el. Tănase n-a venit la înmormântare, dar a mai cerut două mii de lei.

Dinu era foarte amărât. Lasă că cheltuise mult cu înmormântarea, dar abia de curând luase Tănase bani, şi nu voia să-i mai trimită.

Marghioala-l dumiri că trebuie să-i trimită, căci Tănase era major şi nu se afla ca ceilalţi copii sub epitropia lui.

— Trimite-i - grăi dânsa - dar din partea lui, şi spune-i să vie cât mai curând să ia ceea ce i se cuvine.

— Aşa-i, zise Dinu. Noi n-o să muncim şi pentru dânsul. O să-i scad din capete, dar din câştiguri nu i se cuvine parte.

Dumineca următoare apoi, când treceau socotelile în condică, ea se uită nedumerită la el.

— Bine - îi zise - dar văd că i-ai trimis două mii de lei în cap.

— Fără îndoială, răspunse Dinu. Aşa rămăsese vorba să fac.

— Dar trebuia să scazi cheltuielile făcute cu trimiterea banilor, întâmpină ea.

— Ei - grăi dânsul - pentru câtiva lei atâta încurcătură.

— Să mă ierţi, stărui dânsa. Mică ori mare să fie încurcătura, cinstea e cinste: un gologan dac-ar fi, nu poţi să-l treci în socoteala celorlaţi patru copii.

— O să-i dau de la mine, întâmpină Dinu strâmtorat.

— îmi pare rău, grăi dânsa. Alergi, îţi baţi capul, munceşti de te trec năduşelile şi aş înţelege să dai pentru un sărac, pentru o văduvă, pentru un orb ori pentru un olog, dar nu pentru Tănase, care se plimbă şi-şi face toate chefurile. Aşa n-o s-o duci departe.

Dinu era foarte supărat de acest amestec în treburile lui, dar de aici înainte o mai întreba şi pe ea când voia să facă ceva.

Azi apoi una, iar mâne alta ca aceasta şi lucrurile au ajuns încetul cu încetul acolo că adevăratul stăpân al casei era Marghioala, fără de care nici Lina, nici Dinu nu mai făcea nimic. Mai era însă şi Fira în casă.

Fănică era trecut acum de treisprezece ani şi rămăsese corigent în a doua clasă gimnazială. Nu era lucru mare, căci din 64 de băieţi trecuseră 16, căzuseră 14, iar ceilalţi erau corigenţi. Dinu era cu toate aceste de 4 o părere c-ar fi mai bine ca băiatul să pună şorţul şi sănveţe meseria cu care tatăl său îşi agonisise averea.

Lina ar fi dorit-o şi ea aceasta. Fira ţinea însă ca din fratele ei să iasă un om, şi nici Dinu, nici Lina nu erau în stare să se pună-n pizmă cu Fira. Nu s-a pus nici Marghioala, dar peste câtva timp s-a-ncăpăţânat băiatul, 5 a pus şorţul şi nu mai voia cu niciun preţ să meargă la şcoală, iar Fira ştia că numai Marghioala a putut să-l scoată din minţi.

Marghioala o ducea cu toate aceste şi cu Fira destul de bine.

io în timpul cât Fira a lipsit de acasă, toate au mers şi fără de dânsa. A mai urmat apoi şi zăpăceala cu moartea lui Costache. Nu prea se sâmţea dar că Fira nu mai ţinea rânduiala la masă, nu mai găteşte bucate, nu mai deretică prin casă, ba Marghioala îi făcea 15 adeseori şi patul. Tot mai umbla însă Fira după cumpărături, ba chiar ţinea să-ţi facă de lucru prin oraş, se înţelege mergând ea înainte şi Marghioala cu coşul după ea.

Marghioala, fată voinică şi nu urâtă, era şi foarte 20 sâmţită şi se gătea curat când ieşea din casă. Era o frumuseţă s-o vezi pe Fira cu asemenea servitoare după ea.

Când era însă supărată. Marghioala avea multe de lucru şi nu mai putea să aştearnă şi patul Firei, o 25 făcea pe aceasta să aştepte şi nu se mai gătea înainte de a ieşi cu dânsa, ba, grăbită, nu mai mergea după ea, ci alăturea cu dânsa, apuca din când în când înainte şi îi dedea mereu zor. Ţinea dar Fira să n-o supere pe Marghioala şi umbla-n voile ei. 30 Aflase însă, gândise şi sâmţise atât de multe

care nu se potriveau cu felul ei de mai nainte, făcuse ori voise să facă atât de multe prin ascuns, încât nu mai era nevinovată, şi în gândul ei avea şi acum gânduri şi porniri, dorinţe şi nedumiriri pe care nu putea să 35 le mărturisească, se ferea dar de toţi şi mai ales de Marghioala, ale cărei priviri scrutătoare o băgau adeseori în răcori.

Slăbiciuni care se prind în timpul copilăriei foarte cu anevoia se perd însă, şi ea se trezise în lume cu 4 O gândul că nici nu e, nici nu poate să fie om care o iubeşte ca Dinu şi că nu e nimic ce el n-ar fi în stare să facă pentru dânsa. Ţinea dar la el. Acum însă, după cele petrecute, ea s-ar fi sâmţit cuprinsă de un simţământ neplăcut şi ar fi dat cu cotul dac-ar fi voit el s-o cuprindă cu braţul ori poate chiar s-o 5 sărute, lucruri la care dealtminteri nici nu se gândea Dinu. Ea era cu toate aceste din ce în ce mai greu atinsă de intimitatea în care-l vedea cu Marghioala, căci ştia acum ce fac bărbatul şi femeia când se află singuri: orişicât de nevinovate, îmbrăţişările şi săru- JO ţările din pădurea de la Poiana-Ţapului aveau şi ceva otrăvitor în ele, şi nu o dată era şi Fira cuprinsă de sâmţământul că nu s-au sfârşit încă toate, iară aceasta o-nstrăina din ce în ce mai mult de ai săi.

N-o sâmţeau aceasta Dinu şi Lina, care aveau prea 15 multe griji pe capul lor şi n-ajungeau să răsufle. Marghioala însă, care trăia mai mult cu dânsa, adeseori îşi zicea: „Dacă mai merge câtva timp aşa, o să ajungem să nu mai putem trăi sub acelaşi acoperemânt”.

Şi în adevăr, ori una, ori alta dintre ele trebuia 20 să se ridice deasupra.

— Stau şi mă uit, grăi în cele din urmă Marghioala. Văd că ai şi ascunzi ceva: nu-nţeleg de ce nu-ţi uşurezi sufletul spunându-mi-o mie.

Fira se uită speriată la ea. 25 „Nu cumva - îşi zise-n gândul ei - voi fi scăpat vreo vorbă prin vis?!”

— Ce aş fi putând să am şi să ascund?! îi răspunse. Cum îţi vine s-o crezi aceasta?!

— O văd - grăi Marghioala - din toate pe care le 30

faci ori nu le faci. Dar - urmă peste puţin-eu silă nu-ţi fac, ci-ţi spun numai să vii ca mai nainte la mine când ai ceva pe suflet.

— Dar n-am nimic, o-ncredinţă Fira, hotărâtă în gândul ei să facă tot ce-i va sta prin putinţă ca ea să plece din casă.

Pe când însă adevărul vestit cu glas tare răzbeşte cu anevoia şi se strecoară numai încetul cu încetul, minciuna spusă pe şoptite se revarsă iute ca apa pe povârniş, şi ceea ce unul presupune, altul crede şi iar 4 o altul ştie ca lucru neîndoios. Vecinele au început în curând să alerge la fereastră ori să se uite prin crepăturile ulucilor când Fira trecea de-a lungul uliţei călcând ca o porumbiţă şi mlădiindu-şi trupul. Ele ştiau că Văleanu se afla şi el pe aci prin apropiare şi se întrebau ce ar fi dacă Dinu ar da deodată peste el.

Nici Dinu însă, nici Lina nu puteau afla nimic despre cele ce se ştiau prin mahala, căci nu îndrăznea nimeni să le vorbească. Marghioala însă vedea şi auzea.

„Minciuni! Cele mai neruşinate născociri!” şi-a zis ea când a aflat ce se vorbea, dar se vorbea, şi ceva adevărat 10 trebuia-să fie în dosul minciunilor, şi ea se cutremura când se gândea ce-ar zice Dinu dac-ar afla ce se vorbeşte.

„Sunt o nemernică, îşi zise ea în cele din urmă. Ştiam foarte bine că e rău să meargă ea singură la Poiana-Ţapului, şi nu am stăruit îndestul să mă duc şi eu 15 cu dânsa.”

Orişice s-ar fi întâmplat, vinovată era şi ea şi trebuia să afle adevărul.

Ea o luă în cele din urmă pe Fira într-un colţ.

— Să-mi spui fără de încungiur - îi zise - ce ai 20 avut cu un oarecare Văleanu la Poiana-Ţapului, căci prin mahala se vorbeşte că vă întâlneaţi prin pădure, vă plimbaţi noaptea pe la Predeal, că aţi fost împreună la Braşov.

Fira rămase ca trăsnită. 25 Multe greşeli făcuse, dar toate împreună erau şi prea puţine, şi prea mici pentru asprimea cu care se vedea pedepsită de acel mizerabil

care nu numai a spus tot, dar a şi minţit cu o neruşinare fără de margini.

— Minciuni! strigă ea. Da! m-am întâlnit cu el de câteva ori, dar celelalte sunt minciuni!

— Ştiu că sunt - o-ncredinţă Marghioala - dar lumea le crede fiindcă-i place să bârfească.

— N-am să mai ies din casă - grăi Fira - şi-o să le uite toate dacă nu mă mai vede.

— O să vedem, îi zise Marghioala; lasă-te pe mine, şi prea multă inimă rea să nu-ţi faci, că pe cucoana Lina şi pe nenea Dinu o să-i pregătesc eu.

Nu mai umbla acum Fira cu gândul de a o scoate pe Marghioala din casă şi iar ţinea rânduială la masă, iar îşi făcea rândul la bucătărie, iar deretica prin casă, dar se sâmţea vinovată şi era chinuită mereu de căinţă.

Vlaicu aştepta să se-ntâmple ceva şi era din ce în ce mai neliniştit, căci îl vedea pe popa, parcă, chiar mai voios decât mai nainte.

El avea însă grabă, căci mântuise cu treieratul, sacii plini de grâu trecut prin trior steteau unii peste alţii în grânar şi-şi făcuse încă demult obiceiul de a vinde cât mai curând recolta, iar acum îi steteau în cale şi Văleanu, şi popa. Mai era apoi la mijloc şi d-l Caridis, morarul, care îşi făcuse şi el obiceiul de a-şi cumpăra cât mai curând proviziunile de grâu şi dedea zor acum, când preţurile erau mai scăzute, iar cumpărător ca şi Caridis cu anevoia mai putea Vlaicu să găsească.

Om cu bun-simţ, practic şi neguţător priceput, Caridis, care măcina pentru brutari, cumpăra şi zoana, ca s-o macine împreună cu bobul curat, căci făina e făină şi brutarii o cumpără mai bucuros dacă e mai ieftină, iar sărăcimea flămândă mânâncă pânea şi dacă e ceva mai amară, ba se bucură, că e mai săţioasă. De aceea ţinea Vlaicu atât de mult să treacă griul prin trior. Bobul curat trecea la magazie, iară zoana rămânea pentru porci şi pentru păsări, deci nu întra-n socoteala gospodăriei, ci trecea la pleavă. Nu mai încăpea însă nicio îndoială că atât păsările, cât şi porcii se hrănesc mai bine cu porumb.

Vlaicu dar, gospodar cu rost, vindea şi zoana, iar învoiala era la zece saci bob curat doi de zoană.

Socoteală mai lămurită şi mai curată nu se putea: d-l Caridis oferea 56 l[ei] pentru chilă, iar d-l Vlaicu 30 îi dedea 700 chile bob curat, 140 chile zoană şi lua 47040 l[ei], din care trecea în socoteala moşiei numai 39200 l[ei] pentru cele 700 chile.

Lucrul acesta numai cu d-l Caridis şi numai acum se putea face, cum s-a făcut atâţi ani de-a rândul; de frica 3 5 popii şi a lui Văleanu nu putea să-şi strice Vlaicu rânduiala.

Tot îi venea însă greu şi-l purta pe d-l Caridis cu vorba de azi pe mâne.

Poate că l-ar mai fi purtat dacă popa n-ar fi scăpat 40 vorba despre fata de fierar.

Vlaicu a stat pe gânduri când a aflat şi el că cocoana Mariţa e supărată pentru că nepotul ei s-a-ncurcat pe acolo, pe la Buşteni, c-o fată de fierar. Acum nu se mai temea nici de popa, nici de Văleanu, care avea şi 5 el o slăbiciune şi nu părea nici altfel om care se amestecă-n lucruri ce nu-l privesc.

Se-nşela însă. Când vorba era de bani, el sărea-n picioare.

— Cincizeci şi şase de lei e de tot puţin pentru o 10 chilă, îi zise el bătrânei.

— Ce să-i faci dacă aşa sunt preţurile?! răspunse baba.

— Să mai aştepte până ce se vor mai fi urcat preţurile, că n-aveţi niciun termen de plată şi nu vă curg cametele de întârziere, stărui Văleanu.

— La aceasta nu te pricepi tu, grăi cocoana Mariţa. Dacă griul stă-n magazie, îl mănâncă şoarecii, care mai strică şi sacii, şi paguba e încă mai mare.

Văleanu dete din cap. Acesta era în adevăr un lucru 20 la care el nu se pricepea. S-a dus dar după-masă ca să vadă grânarul şi şoarecii şi sacii roşi de ei.

„Ce va fi voind?!” îşi zise Vlaicu cuprins de nelinişte când îl văzu examinând magazia.

— Bine - grăi Văleanu - dar grânarul ăsta e rău 25

dărăpănat.

— Rău de tot - stărui Vlaicu - şi plin de şoareci, de guzgani, ba, dacă stă griul în el, se-nciubă şi căţeiipământului.

— Apoi, nu trebuie să fie aşa, grăi iar Văleanu. Nu trebuia să-l lăsaţi s-ajungă-n halul ăsta. Văd c-a căzut tencuiala, au crăpat zidurile şi nici nu l-aţi tencuit, nici n-aţi dres crăpăturile, ci aţi tras aşa cu var pe deasupra.

Vlaicu nu era obicinuit să i se facă asemenea observaţiuni şi-ar fi fost foarte supărat dacă nu i-ar fi fost şi frică. El înghiţi dar un nod şi o lăsă-ncurcată.

Văleanu întră-n grânar şi începu să examineze sacii şi găurile din pcdele.

Ar fi vrut să-şi poată face socoteala când e paguba O mai mare: dacă vinzi fără preţ ori dacă laşi să mai mănânce şi şoarecii.

— Cât grâu este aici? întrebă el.

Vlaicu nu se mai îndoia acum că Văleanu e pus de popa la cale, dar un răspuns lămurit odată cu capul nu putea să deie, căci îşi avea acolo şi sacii de zoană.

— De - răspunse el - sunt, una peste alta, de toate, grâu de sămânţă, zoană pentru păseri, vreo 700 chile, care se pot vinde.

— Bine - urmă Văleanu - şi cam cât ar mânca şoarecii, dac-ar mai sta o lună, două până ce se mai urcă l o preţurile?

Abia acum se sperie Vlaicu.

— Mult, foarte mult, grăbi el să răspundă. Nu se poate să aşteptăm. Se duc zece, chiar cinsprezece la sută.

— Bun, grăi Văleanu. Nu vezi d-ta că din banii pe care i-ai lua pentru griul pe care-l mânâncă şoarecii în doi, trei ani ai putea să faci o magazie bună, ba chiar una de tablă de fier, în care nu pot să între şoarecii?

Magazie de fier?!

Faţa lui Vlaicu se lumină.

„Hait! l-am prins!” îşi zice el.

Nu se putea ca un om ca Văleanu să vorbească de fier fără ca să se gândească şi la o fată de fierar.

— Da! — grăi dânsul plin de zel - o magazie de fier, asta ar fi ceva. Vopsită bine, ca să nu rugineasc㠟i căptuşită cu scânduri, ca să fie vara răcoroasă, iară iarna călduroasă. Aşa ceva înţeleg şi eu! Dac-ai şti d-ta vreun fierar care poate să ni-o facă, ar fi lucru minunat.

Văleanu se uita la el cuprins de-un fel de ameţeală.

Nu se gândise la fata de fierar, dar acum se gândea şi-i era parcă toate au fost de mai nainte rânduite ca el să găsească drumul care duce la dânsa.

— Da - grăi dânsul - ştiu unul care ar putea, aşa cred, s-o facă.

— Cât mai curând trebuie să-l căutăm, ca să ne înţelegem cu el asupra planului, stărui Vlaicu. Iarna fierarii nu prea au de lucru şi le fac toate mai ieftin, iar la primăvară se zidesc temeliile şi vine apoi de aşează fierăria, ca totul să fie la timp gata.

O Era acum cine să-i deie brânci lui Văleanu, şi încă [în] ziua aceea cocoana Mariţa i-a zis:

— Faceţi, maică, faceţi magazie de fier, căci tu te pricepi mai bine şi Vlaicu e gospodar cu rost, şi dacă ziceţi voi amândoi, nu poate să fie decât bine.

Erau pornite toate, şi Văleanu se sâmţea mergând 5 pe dibuite ca omul împins prin întunerec, el singur nu ştie încotro.

Nu-i era greu să găsească pe Costache, tatăl lui Tănase; ar fi dorit însă să meargă singur, ca nimeni şi mai ales „Vlaicu să nu bănuiască nimic. Vlaicu ţinea io cu atât mai vârtos să nu-l lase singur şi nu l-a slăbit nici pe o clipă măcar.

La atelier n-au găsit, se-nţelege, pe Costache, ci pe Dinu, care le spuse, cu faţa posomorită, că nici n-a văzut în viaţa lui magazie de fier şi că-n daraveri la 15 care nu se pricepe nu voieşte să între.

Lucrase însă Gigiu la asemenea magazii şi-l încredinţă că se pricepe Budini, care făcuse câteva.

— Prea bine - grăi Dinu - s-o ieie el în socoteala lui, şi eu o să-i lucrez ferăria după planurile ce-mi va da.

Nu le rămânea decât să se ducă la Budini.

Budini era gata să primească lucrarea, dar ţinea să se-nţeleagă mai nainte cu Dinu.

S-au întors dară iar la atelier. Dinu ţinea şi el să vadă ceva planuri mai nainte de a-şi da părerea.

Au umblat dar trei zile de-a rândul de la Dinu la Budini şi de la Budini la Dinu, uitându-se mereu amândoi la toate ferestrele, că doară vor vedea pe Fira. Cu ce se alegeau adecă dacă n-ajungeau nici măcar s-o vadă?!

Lucrul acesta era peste putinţă.

Când l-a zărit pe Văleanu trecând pe sub fereastră, Fira a început să tremure şi într-o clipă s-au răsturnat toate în sufletul ei.

„Ce-o veni să vie!” îşi zicea şi aştepta cu ochii închişi şi păzindu-se ca nu cumva Marghioala să sâmtă ceva. Mereu stetea la pândă ca să-l vadă, dar şi mereu se ascundea ca să nu fie văzută. O S-a făcut, în sfârşit, învoiala ca Budini şi Dinu să ieie magazia în tovărăşie şi ca să vie cât mai curând la Răstoacă pentru ca să potrivească planul la faţa locului.

Văleanu însă nu voia să plece fără ca să fi dat ochi cu dânsa, iară Vlaicu se ţinea nedespărţit de el pentru ca nu cumva întâlnirea să se facă prin dosul lui.

— Planul îl priveşte pe Budini, grăi Dinu. Nu e nevoie să mă mai duc şi eu pe acolo.

— Ba e, stărui Vlaicu. Când va veni rândul să încheiaţi magazia, o să staţi acolo câteva săptămâni io de-a rândul, şi e bine să vă alegeţi de pe acum locul pentru baratca în care vă veţi instala atelierul, ca să vi-l rezervăm. O mică şi plăcută plimbare, acum, toamna, urmă el dulceag. Venim noi cu fiica mea şi vă luăm cu trăsura curţii. Strugurii sunt copţi, pomii sunt în- cărcaţi de fructe, şi domnişoarele s-ar bucura şi ele dacă ar sta vreo zi, două la Răstoacă.

Dinu nu zicea nici da, nici ba, căci lucrul nu atârna numai de dânsul, iară Văleanu începu să se-nece şi scoase batista, ca să-şi şteargă, ca odinioară Dinu, sudorile care-l treceau când se gândea că s-ar putea să o vadă pe Fira chiar la Răstoacă.

Vlaicu, care după toate semnele nu ştia nimic, i se părea un om providenţial.

Mai era însă şi altă providenţă. *25* Firei i s-a răcit sângele-n vine când Dinu i-a vorbit despre plimbarea ce urmau să facă la Răstoacă. Ştia mai bine decât orişicine care e gândul celui ce stăruie s-o facă, dar nu mai putea să se deie înapoi, iară Leanca sărea de bucurie şi Lina ţinea să aibă fetele ei mul- 30 ţumirea aceasta.

Marghioala însă o trase pe Fira de mânecă.

— Nu se poate, îi şopti la ureche. Ar zice lumea că te duci undeva să-l întâlneşti pe Văleanu.

Fira se uită cuprinsă de groază la ea: i se părea că 35 e ceva demonic în fiinţa ei, încât sâmte ceea ce nu poate să ştie.

A venit dar peste câteva zile Vlaicu cu Caliopi, fata lui, dar toate stăruinţele li-au rămas zadarnice, căci Fira nu putea să plece. 40 -Altă dată... mai târziu! le zicea, şi mai mult nu puteau să scoată de la dânsa.

„De ce nu acum?!” se-ntreba Văleanu.

Era treaba lui Vlaicu să-i bage-n cap gândul că-i este greu să vie aci poartă-n poartă cu popa şi cu Mariţa, fata lui, care stau mereu la pândă, ca să-i bage cocoanei 5 în fiecare zi câte un purece-n ureche. Nu era de tot greu lucrul acesta după toate laudele pe care le punea cocoana Mariţa pe fina ei, şi două, trei zile-n urmă Vlaicu a ajuns să-l apere pe părintele Neagu în faţa lui Văleanu, care se-ncredinţase că în adevăr popa din Răstoacă 10 e un om stricat, un beţiv şi-o adevărată plagă pentru sat, şi nu mai înţelegea cum poate mătuşă-sa să-l îndoape cu toate bunătăţile.

— Dacă ţine la fata lui şi are slăbiciune şi pentru ceilalţi şapte copii, zicea Vlaicu.

vi

Erau foarte departe unul de altul cei doi cumnaţi, advocatul şi judecătorul, şi cu anevoia se apropiau, căci unul grăbea, iar cellalt îşi lua răgaz.

Nace Velicu era de părerea că li-a dat fiicelor sale 20 destulă zestre şi că şi-a căpătuit ginerii destul de bine, iar

mama-soacră avea slăbiciune pentru fiul ei şi nu era câtuşi de puţin mâhnită de gândul că el o să moştenească numai singur pe sora ei. Aşa se cuvenea, căci el fusese crescut mai boiereşte, avea nevoi mai mari şi, orişicât de mult i-ar fi rămas de la părinţi şi de la mătuşă, prea mult nu putea să-i fie.

D-l Palea însă nu putea să iasă din ceea ce avea şi zicea că li se face fetelor nedreptate.

„Nu!” zicea Philopolu, judecătorul, un fel de maniac care-şi petrecea zilele înfundat în acte, iar serile citind prin cărţi, şi le drămuia toate.

El luase pe Frosa lui în căsătorie şi era mulţumit că i-a adus zestre de trei sute de mii de lei, i-a dat patru copii şi purta cu hărnicie grijă de casa ei. Mai mult nu i se cuvenea.

— Nedreptate nu-i, grăi dânsul. M-aş bucura şi eu dacă mi-ar mai veni ceva; un drept nu am însă şi n-am să jignesc pe cocoana Mariţa la bătrâneţele ei.

— Dacă ea nu mai'e însă în stare săTşi chivernisească averea, n-o să lăsăm pe alţii să profite de neputinţele ei, întâmpină d-l Palea.

— Asta s-o vedem! răspunde Philopolu. Să megem la faţa locului, tu advocat şi eu judecător, şi să nencredinţăm dacă e ori nu în stare să-şi chivernisească averea. Aşa, numai pe spuse şi pe crezute, n-o. putem porni, căci ar râde alţi advccaţi şi alţi judecători de noi. Zici apoi că cumnatul acela al nostru, cu care nu vreau nici eu <ă mă laud, se-ncurcă ici cu una, colo cu alta. Dacă n-are altă treabă! Să vorbim îni,ă cu el, ca să vedem care îi este gândul, şi numai apoi să-i facem judecata. Ai răbdare, c-o să mă duc acolo, şi apoi o să vorbim.

Din asta nu putea nimeni să-l seoafă şi nu-i rămânea lui Palea decât să-şi recunoască neputinţa şi să aştepte. Tocmai aceasta îl jignea în amorul lui propriu.

Mai greu însă îl apăsau nevoile, şi puţin i-ar fi păsut dacă cumnatu-său şi-ar fi frint gâtul în vreo aventură galantă, ceea ce făcea pentru Zinca un adaos de câteva sute de mii de lei la împărţirea moştenirii.

Cu atât mai jignit se simţea dar când a aflat că părintele Neagli şi după mai multe săptămâni stetea liniştit la Răstoaca.

— Ştia, ce-i drept, că Văleanu se-ncurcase pe la Buşteni, şi n-ar mai fi avut niciun interes ca popa să fie mutat, dar intervenise să i se facă acest mic serviciu şi era mâhnit că nu i s-a făcut cu cuvenita grăbire! Ce mai preţuia vorba lui dacă nici după atâta timp nu-l mutaseră

— O pe popa?! La ce se putea aştepta când cerea alte ser vicii mai mari?! Era el deputat?! era om cu trecere în partid?!

în adevăr, însă, vinovat era numai Chivu, care credea c-a făcut destul puind,1 cum zisese el, fitilul.

Cei de la ministeriu, supăraţi, se descărcaseră asupra celor de la Episcopie, aceştia, încă mai supăraţi, se descărcaseră asupra protoiereului, acesta, şi mai supărat, se descărcase asupra stariţei, iară stariţa aştepta răspuns de la Chivu, şi toţi de la Chivu până la ministru

4o se bucurau că pot s-o lase adormită.

A fost dar destul că d-l deputat Iorgu Palea să sencrunte o dată pentru ca să răsune din sus în jos întrebarea: „Ce e cu popa de la Răstoaca?”, şi în ziua în care protoiereul a întrebat pe maica stariţa dacă popa 5 îşi cere ori nu mutarea, a fost vestit şi Vlaicu să fie toate gata, că vine protoiereul la faţa locului.

— Care va să zică tot e ceva la mijloc! grăi cocoana Mariţa, foarte turburată.

— Ba bine că nu! răspunse Văleanu. Azi-mâne o să 10 vie protoiereul, trimis din partea Episcopiei.

Cocoana Mariţa era biruită: ea nu putea să primească ruşinea de a fi socotită drept ocrotitoare a unui popă cu pricină.

— Să spui lui Vlaicu că nu-i mai dau popii nici 15 pogoane, nici păşune, nici lemne, nimic nu-i mai dau grăi dânsa - şi toate silinţele lui Vlaicu de a o îndupleca să-i dea au rămas zadarnice.

Părintele Neagu stetea zăpăcit şi dedea din umeri, iară maica stariţa alerga de la Vlaicu, cel mai bine- 20

voitor dintre toţi, la Văleanu, şi de la acesta, la cucoana, dar în zadar.

— Acum, părinte - îi zise ea în cele din urmă popii - tot o să asculţi sfatul părintelui protoiereu şi-o să-ţi ceri mutarea, că ai casă plină de copii.

— Ba tocmai acum nu, şi tocmai că am copii nu! răspunse părintele Neagu. Dac-ar înjuga patru boi ca să mă scoată târâş, tot rămân, fie chiar şi ca om care poate trăi din vrednicia lui. Nu vreau ca să zică nici sătenii, nici mai ales copiii mei c-am fugit de judecată 30 fiindcă mă sâmţeam vinovat. Să mă scoată cine poate, dar nu e lumea atât de ticăloasă cum ni se pare câteodată, şi dacă pot o mulţime de nemernici s-o ducă bine în ea, n-o să ne prăpădim nici noi, oamenii mai de treabă. Nu, maică stariţă - adăugă el - eu nici 35 n-o să fug, nici n-o să mă căciulesc la nimeni, şi dacă voi fi având vreo vină, se cuvine să sufăr pentru ea.

Putea din partea popii să facă Vlaicu tot ceea ce vrea.

Era-n preajma zilei de Sf. Dumitru, şi ograda era 40 plină de oameni, care veniseră ca să-i socotească Vlaicu, acum chiar mai încruntat decât de obicei, căci era, aşa zicea el, rău mâhnit din cauza supărării pe care i-o făcuse popa cucoanei.

— Dar ce suntem noi vinovaţi - ziceau oamenii - dacă popa îi face supărări cocoanei?!

N-ar fi fost vinovaţi, dar Vlaicu ţinea să-i bage-n răcori, ca să-l ştie de frică în ziua când va veni protoiereul şi să bage de seamă ce vorbesc.

Florea lui Colac veni şi el la rând.

— Ştii că mai eşti dator cu cinzeci şi patru de lei? 10 îi zise Vlaicu.

După cum îşi făcuse Florea el însuşi socoteala, erau numai treizeci şi şase. Ce să-i facă în;ă?

— De, o fi! grăi, călcându-şi pe inimă.

— Dacă-ţi mai dau acum treizeci, fac optzeci şi 15 patru, cu carnete cu tot se urcă şi peste o sută! urmă

Vlaicu. Când o să scazi atâta datorie?

— Dacă iau pogoanele, mă ajut, răspunse Florea; mai

muncim apoi eu şi nevasta mea.

— Nevasta ta - grăi Vlaicu - poama aceea bună. Aud c-ai prins-o cu popa; cum te-ai descurcat cu el?

Florea se uită mânios la el. Dacă n-ar fi fost nevoile lui la mijlcc, sărea şi-l apuca de piept.

— Un ticălos a fost cine ţi-a spus minciuna aceasta! grăi dânsul.

Vlaicu sună, ca să intre Vulpe, gornicul, cu Ilie al Saftei, pe care-l prinseseră cu lemne furate din pădure.

— Tăgăduieşti tu - îi zise Vlaicu lui Florea după ce aceştia intrară - dar lumea tot ştie adevărul.

— Nu tăgăduiesc, că n-am ce tăgădui - răspunse Florea - dar e mişel cine scorneşte minciuni.

— Destul, îi zise Vlaicu. O să te chem zilele aceste, ca să-ţi dau banii.

Florea ieşi.

— îl auzii ăţi acum, le zise apoi Vlaicu celor doi oameni. A venit să mi se plângă că l-a prins pe popa cu Ana, şi spune că i-a făgăduit popa o sută de lei ca să tăgăduiască. Zice că nu tăgăduieşte, dar dacă ia suta, tot va tăgădui. Aşa sunteţi voi, pentru câţiva lei vă daţi şi sufletul. Dar tu, măi? urmă adresându-se la Ilie. Ce să fac eu acum cu tine? Ştii că legea pune pedeapsă grea pe furturile din pădure? Plăteşti înzecit lemnele şi mai stai şi vreo doi ani la închisoare.

— Să mă ierţi, boierule, se milogi Ilie. Păcatele mele! Necuratul m-a pus.

— Aşa de uşor n-o să scapi, îi zise Vlaicu. Mi-e milă de bieţii ăia de copiii tăi, şi am rugat pe.primarul să-ţi deie drumul, ca să-ţi faci treburile, dar să ştii că mai avem socoteală unul cu altul.

Aşa.îi regula Vlaicu pe toţi, unul câte unul, pe fiecare potrivit cu nevoile lui, ca să fie gata.

Când a mers vestea că a sosit protoiereul, ba a venit şi subprefectul cu câţiva jandarmi, oamenii doritori de a afla ce are să fie s-au adunat la primărie; ştiindu-şi însă socotelile cu Vlaicu, în curând au fost cuprinşi de o temere nehotărâtă şi s-au risipit, ca nu cumva să fie luaţi la

întrebare.

Părintele protoiereu era foarte liniştit. Ştia ce anume are să constate, îşi avea procesul-verbal de mai nainte făcut şi era cu conştiinţa împăcată, ca tot omul care-şi face datoria supuindu-se poruncilor primite de la maimarii săi, iar părintele Neagu nu mai râdea acum, ci trăgea din când în când cu degetele prin barba lui creaţă şi scurtă ori îşi netezea părul, tot cam creţ şi el.

Cel dintâi pe care protoiereul l-a luat la întrebare a fost, se-nţelege, Vlaicu, pe ale căruia vorbe se putea pune mai mult temei.

— Eu - grăi dânsul - stau de ani de zile poartă în poartă cu sfinţia-sa, dar n-aş putea să zic decât bine despre cele; ce am văzut. Ce vor fi văzut alţii, nu ştiu, şi chiar dac-ar fi voit cineva să-mi spună ceva, nu l-aş fi ascultat, ci l-aş fi dat afară.

Aşa vorbesc oamenii cumsecade ca Vlaicu, şi tot aşa vorbea şi Nică, primarul, tot om cumsecade şi el.

— Eu nu am căderea de a cerceta ce e şi ce nu e adevărat - grăi dânsul - dar zic oamenii că e zurbagiu părintele, că se-mbată pe la ospeţe, pe la pomeni şi pe la cumetrii, că se leagă de muierile altora, şi altele de felul acesta.

— Ce zici, părinte? întrebă protoiereul. Aceste sunt învinovăţiri grele.

Părintele Neagu zâmbi.

— Tocmai pentru că sunt grele - răspunse el - chiar dac-ar fi adevărat, eu ar trebui să zic că nu sunt. Cel ce cade-n atât de grele păcate se ruşinează şi se ascunde, nu poate dar să nu fie şi mincinos. întrebaţi-i pe oameni, iară eu tac şi ascult, dacă-mi dai sfinţia-ta voie să aflu şi eu care-mi sunt păcatele.

Protoiereul se uită la subprefect, iar subprefectul se-ntoarse spre Nică.

— Ei - zise el - care sunt oamenii? Părintele protoiereu vrea să-i asculte.

— Toţi - grăi Nică - orişicare. Iacă, urmă uitându-se pe fereastră în curte, unde rămăseseră numai cei ce

primiseră poruncă să nu plece. Să chemăm, din întâmplare, pe câţiva. Măi Ilie, măi Tudore, măi Vulpe, intraţi!

Ilie şi Tudor şi Vulpe întrară cu capetele descoperite şi se opriră-n faţa subprefectului, care în gândul lor era cel mai mare dintre cei de faţă.

— V-am chemat - le zise acestaca să spuneţi dac-aţi auzit vreodată pe părintele Neagu”"vorbind că legile sunt rele, că stăpânirea e maşteră, că judecăţile sunt strâmbe, că birurile sunt grele, că boierii sunt strâmtoraţi, că traiul e de nesuferit şi altele de felul acesta.

Ilie şi Vulpe se uitau unul ia altul.

— Aşa e! grăi Tudor, care era mai prostănac. Să trăiţi, domnule suprefect! Aşa cum zici, tocmai aşa. Nu mai e de trăit, şi aşa zice toată lumea.

— O Subprefectul înghiţi un ncd.

— Dar părintele protoiereu vrea să ştie - grăi dânsul - dacă părintele Neagu zice şi el aşa?-

Tudor se uită strâmtorat la părintele Neagu.

— Dar cum să zică dacă aşa este!? răspunse el.

Părintele Neagu făcu un pas înainte.

— - Nu mai stărui, părinte - îi zise pro.toiereului - că-ţi fac eu mărturisirea, că în adevăr aşa zic toţi, cum a spus d-l subprefect, şi atât de cinstit” ca omul acesta trebuie să fiu şi eu, care sunt slujitor al'altarului.

— O Scrie acolo în procesul-verbal că zic şi eu ceea ce a zis d-l subprefect, care ştie ce zice lumea.

Subprefectul se-ncruntă, protoiereul dete din umeri, Vlaicu zâmbi, iară Nică îi făcu prostănacului de Tudor semn să iasă.

— Bea părintele? întrebă suprefectul pe Ilie.

— De... răspunse Ilie uitându-se în ochii lui Vlaicu. Ce să zic? După cum e beutura, dar rău nu e la beţie, ci mai mult bun, că se leagă ici de un copil, colo de o fată, colo de o muiere.

Părintele Neagu n-ar fi putut să spună că Ilie minte. 10 Avea în adevăr slăbiciunea de a mângâia ici pe un copil, colo pe o fată, ba şi pe o femeie, care fusese cununată de

dânsul. în dosul mărturisrii făcute de Ilie era însă şi un gând mişelesc.

— Se leagă - adăugă Vulpe - ba ştie tot satul că Florea lui Colac şi-a bătut nevasta pentru că a prins-o cu părintele.

Părintele Neagu tresări.

— Cine ţi-a băgat în cap minciuna aceasta?! strigă el.

— Florea el însuşi, răspunse Ilie. O ştie şi d-l Vlaicu, care era de faţă când a zis că n-o tăgăduieşte.

— Eu am multe pe capul meu - grăi Vlaicu - şi nu-mi mai aduc aminte dac-am auzit ori nu aşa ceva. Să spună Florea el însuşi.

Florea trebuia să fie şi el prin apropiere, şi primarul trimise după el.

Părintelui Neagu îi era parcă se clatină toate împregiurul lui. N-ar fi crezut niciodată că nevoile pot să-i aducă pe oameni la asemenea ticăloşie, şi-i era milă de dânşii şi mai ales de Florea, care intră zăpăcit, mai mult îmbrâncit.

— Uite, îi zise protoiereul cu oarecare blândeţe. Să ne spui ce pricină ai avut cu părintele.

Florea se uită buimac împregiurul său.

— Eu, pricină? grăi. Ce să am eu cu părintele? Nicio pricină n-am avut.

— Dezmeticeşte-te - interveni subprefectul - şi vorbeşte desluşit. De ce ţi-ai bătut nevasta?

— N-am bătut-o, răspunse Florea.

— Dar ştie tot satul c-ai bătut-o, stărui Nică.

— Nu ştie bine, întâmpină Florea. Eu ştiu mai bine cum a fost. Să vezi, părinte - urmă el întorcându-se spre protoiereu - e gureşă şi obraznică, şi-ar trebui s-o chemaţi şi pe ea aici, ca să ne puteţi judeca cu dreptate. Fiindcă e harnică, isteaţă şi pe deasupra şi curăţică, se crede şi e-ndrăcită, se ţine de capul omului şi nu se lasă pără ce nu lămâme pe a ei. Eu, ca să am pace-n casă, rră dau după păr. Dacă mi s-a zis, însă, că sunt irămăligă nefrecată, că-mi mănâncă cânii din traistă, c-o s-ajung să adun spice de pe mirişte, ba a mai şi sărit la mine, nu mai aveam nici eu

ce să fac. 10 -Bravo! acum ai pornit-o bine, îl îmbărbătă subprefectul. Adecă v-aţi certat şi din ceartă aţi ajuns la bătaie. Dă înainte.: pentru popa v-aţi certat?

— Da, pentru popa - răspunse - pentru părintele ne-am certat. Eu am zis adecă să se ducă mai rar pe la popa. Ea a zis adecă că se duce orişicând o vrea, că nu se duce la popa, ci la preuteasa. Eu am zis ca să nu se ducă, fiindcă lumea vorbeşte multe. Ea a sărit cu gura pe mine: „Ce vorbeşte, năucule, ce poate să vorbească?!" „Uite, vorbeşte" i-am răspuns eu. Ea a *20* început să mă ocărască pentru că las ca lumea să vorbească. „Cum s-astup, fă, nebuno, gura lumii?! i-am zis eu. Cum să mă iau la harţă cu toată lumea când mie nu-mi spune nimeni nimic?! Nu ştii vorba că ştie satul ce nu ştie bărbatul?!" „Cum?! — sluţenie 25 de om! — nu cumva te superi şi tu?!" a strigat ea atunci ca ieşită din minţi, m-a scuipat ca pe un nemernic şi s-a repezit la mine. Aşa a fost: n-am bătut-o, părinte, ci ne-am bătut şi, dacă e vorba, mai multe-am luat decât am dat. 30 - Care va să zică nu e adevărat ceea ce zice lumea? întrebă protoiereul. care nu ţinea să-l găsească şi de asta vinovat pe părintele Neagu.

— Asta-i! răspunse Florea. De unde-ţi vine să mă întrebi pe mine asemenea lucruri?! Ce ştiu eu ce va fi ştiind şi ce va fi vorbind lumea?! Astea se şoptesc şi mie nu-mi spune nimeni nimic.

— N-ai zis tu în faţa mea şi a lui Ilie - grăi Vulpe '- că nu tăgăduieşti că ţi-ai prins nevasta cu popă?

Florea se dete puţin înapoi şi-i măsură pe amândoi 40 cu ochii.

— Eu?... ăsta care sunt aci am spus-o aceasta?! grăi dânsul. Tare sunteţi ticăloşi, măi. Ana e femeie pe care o baţi când o prinzi cu cineva?! Ar mai fi părintele aici dacă aş crede aşa ceva?! Când ai, nemernicule, nevastă ca Ana mea şi-o prinzi cu cineva, faci moarte de om şi-ţi plâng şi judecătorii de milă! Scuipă, părinte - urmă el adresându-se la protoiereu - şi lasă-i să-şi caute de drum!

— Nu mai tăgădui, omule, că te-ncurci, stărui sub- 10 prefectul. Nu vezi că sunt aici mărturii?!

— Dacă aveţi mărturii - grăi părintele Neagu - ce ne mai întrebaţi pe noi?! Noi tot nu vi-am spline, nici dac-ar fi adevărat.

VII

„Ce-o să mai vie?!” se-ntreba toată lumea la Răstoacă unde vrajba pornită de la Vlaicu se-ntinsese încetul cu încetul de-i cuprinsese în cele din urmă şi pe copii.

Părintele Neagu stetea ca înfipt şi-şi căuta de treabă parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, dar nu mai avea trai bun cu preuteasa, care, amărâtă până-n fundul inimii, îi dedea ipereu zor să-şi caute dreptatea şi să deie de ruşine pe năpăstuitorii lui.

— Lasă-le, că vin toate ele de ele - zicea popa - minciuna nu poate să dăinuiască.

S-ar fi liniştit, poate, şi preuteasa, dar erau rudele şi prietenii şi finii care o ţineau în frământare, şi era mai ales maica Fevronia, femeie de fire năvalnică, pe care o scotea din sărite răbdarea părintelui. -De ce nu m-a făcut Dumnezeu pe mine bărbat?.' zicea dânsa. Eu aş şti ce am să fac când cineva mă atinge.

Mai procleta decât maica Fevronia era însă Ana lui Florea, care nu mai pu!tea să-şi vadă bărbatul în ochi şi-ar fi fost în stare să răzvrătească tot satul asupra lui Vlaicu, de la care porneau în gândul ei toate relele.

— Nu! îi zicea Florea cu sfială. Toate de la Văleanu pornesc, de la el şi numai de la el. Dacă mi-ar fi dat el atunci cei treizeci de lei, ori dacă ar fi fost destul de cinstit ca să-mi spună apriat că nu-mi dă, nu mai venea năpastea aceasta pe capul meu. Biletul acela a fost afurisit!

îşi căuta, biet de el, de treabă, dară orişice făcea şi orişiunde se afla, îl muncea gândul că Ana lui nu mai e cum a fost, că nu mai are trai bun cu ea, şi-i venea să-i deie foc casei şi satului şi să-şi ieie lumea-n cap, apoi strângea pumnii aducându-şi aminte de biletul pe care i-l dăduse Văleanu. Popa şi preuteasa, Ana şi Florea, toţi patru la un loc şi dimpreună cu maica Fevronia, cu toate rudele, toţi prietenii şi toate cumetriile lor nu aveau în sufletele lor atâta amărâciune ca cucoana Mariţa, care era deprinsă să-

şi facă toate voile şi nu suferise-n viaţa ei nici dureri, nici amărâciuni.

O momiseră, şi ea o luase prea răpede.

Era foarte frumoasă vorba că ea nu ocroteşte popă cu pricină, dar cea mai mare dintre bucuriile bătrâneţelor ei era să deie, să ocrotească, să vadă pe alţii bucurându-se pe urma faptelor ei, iar acum nu mai avea cui să deie, pe cine să ocrotească, de a cui bucurie să se bucure, ba, ceea ce le punea tuturora vârv, tocmai acum, toamna, când se aşează toate-n cămară, nu mai venea nici Mariţa, fina ei, pe la dânsa - biata fată, nu mai putea să vie.

S-ar mai fi uşurat dac-ar fi avut pe cine să arunce vina, dar a făcut-o ea de capul ei: Luţa tăcea, iar Vlaicu, om cuminte ca totdeauna şi suflet bun, a stăruit mult să o lase de capul ei. Era, ce-i drept, nepotul ei care o îndemnase, dar pe el, mai ales acum, ea nu putea să arunce nicio vină.

Atâta mângâiere îi mai rămăsese;

Nu e în lumea aceasta viaţă mai plină de adimeniri decât a plugarului, şi fericit cel ce prinde slăbiciune pentru plugărie. Slăbiciunea aceasta n-o prinde însă nimeni la seceriş, ci urmărind pornirea spre viaţă a tot ceea ce creşte.

Văleanu se plimba cu copiii şi cu Ursu când Vlaicu treiera; tot în plimbare a trecut pe la culesul viilor şi când se adunau prunele, merele, perele şi nucile din livezi. Când a început însă să răsară rapiţa şi să crească.

el mergea singur la câmp, se bucura de orişice ploicică şi nu-i mai vorbea bătrânei decât despre frumuseţea rapiţei. După ce au început apoi să răsară perie deasă şi semănăturile de grâu, Văleanu se scula-n zori de zi ca să iasă cu semănătorii şi se uita mereu, la cer, ca nu cumva să se strice timpul mai nainte de a se fi făcut toate arăturile, căci era mare întinderea.

Cum să-i găsească cocoana Mariţa vreo vină când îl vedea pornit pe calea în care de atâta timp şi-l dorea?!

Vinovată era ea şi numai cu nenorocita ei de fire miloasă.

Nu se bucura însă şi Vlaicu de ajutorul pe care i-l dedea nepotul cocoanei.

îi ieşiseră toate-n plin: griul şi-l vânduse ca de obicei;

socotelile şi le făcea cum ştia el; slăbiciunea lui Văleanu o dibuise; pe popa-l înfundase. Tot se temea însă de toţi şi de toate, şi gândul îi era mereu la magazia de fier, care n-avea niciun rost dacă nu era un mijloc spre a-l face pe nepotul cocoanei să nu se mai plimbe atât de des pe la rapiţă şi pe la semănăturile de grâu; unde stetea de vorbă cu oamenii.

De Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, care cădeau sâmbăta - două sărbători una după alta - era hramul schitului, şi mai ales când timpul era frumos se aduna la Răstoacă multă lume din împregiurijni.

Maica stariţă, voind să plece joi dimineaţă în oraş, a trecut pe la cocoana să-i spună că are să cumpere mai una, mai alta pentru sărbătoare şi să-i ceară, ca alte dăţi, trăsura.

Vlaicu, căruia gândul bun îi venea totdeauna la timp, s-a bucurat că poate să-i facă această lesnire.

— Să ieie, maică - zise el - şi pe Caliopi a noastră. Vă dau trăsura cea mare. Timpul e frumos, şi poate că aduceţi cu d-voastre două domnişoare, fiicele fabri-

— 5 cantului care lucrează magazia de fier.

Maica Fevronia s-a bucurat că nu face călătoria singură, a luat-o pe Caliopi, s-a dus cu ea la fabricant şi s-a întors vineri după-amează cu cele două surori, care îi păreau foarte drăguţe şi pe care le-a luat cu

— O dânsa la schit.

Cine ar mai fi putut zice că n-au să se ducă?!

Nu se putea ceva mai frumos decât să te duci la hramul unui schit chiar cu maica stariţă.

Mai ales Fira, care stătuse de atâta timp ca închisă-n temniţă şi chinuită de fel de fel de gânduri, era slăbită 5 şi avea chiar trebuinţă de o mică schimbare de aer şi de oarecare distracţiune.

Ce schimbare de aer?! Ce distracţiune?!

Din clipa în care i s-a hotărât plecarea, ea a început

să tremure până-n cele mai mici părticele ale trupului ei 10 slăbit şi tremurând a făcut drumul, parc-ar fi fost dusă la pierzare.

Maica Fevronia, care nu din răsfăţare intrase în mănăstire şi cunoştea durerile vieţii, îi vedea faţa, i se uita-n ochi şi-i strângea din când în când mâna, 15 parc-ar fi voit s-o mângâie şi s-o îmbărbăteze. Vedea dânsa că greu e muncită-n sufletul ei, dar nu s-ar fi încumătat, Doamne fereşte, s-o jignească scrutând tainele inimii ei.

Din vorbă-n vorbă, aşa pe nesâmţite, s-a dumirit 20 Fira ce e pe la Răstoacă, cine e şi cum cocoana Mariţa, ce face nepotul ei, un oarecare Văleanu, şi-i era din când în când parcă-i vine un fel de sfârşeală.

Toate aceste nu erau însă decât un fel de pregătire pentru cele ce aveau să urmeze. 25 D-l Philopolu, judecătorul, a profitat şi el de cele două zile de sărbătoare şi a venit cu cocoana Frosa şi cu cei patru copii ai lor s-o vadă pe cucoana Mariţa; să-l întâlnească pe cumnatu-său şi să se-ncredinţeze la faţa locului, cum îi făgăduise lui Palea. 30 El a sosit vineri pe-nserate şi a găsit-o pe cocoana Mariţa foarte mâhnită.

în ajunul unei zile atât de mari îi era stricat tot rostul casei. Venise, ce-i drept, părintele Visarion, un călugăr bătrân, ca să facă slujba la schit, şi-l chemase, 35 ca să-i citească sfeştania, dar ea era obicinuită să i-o citească părintele Neagu, să vie şi copiii, să-mpartă daruri şi s-o aibă pe Mariţa la-ndemână. De câte ori ieşea apoi în cerdac ori se uita pe fereastră, ochii ei se opreau asupra bisericii, iar din jos de biserică era 4 O casa popii, pe care odată cu capul nu l-ar fi primit în casa ei, mai ales acum, după ce ieşise protoiereul la faţa locului, ceea ce nu se mai întâmplase niciodată la Răstoacă.

Aceasta riu mai putea să ţie aşa.

D-l Philopolu îi înţelegea mâhnirea, o găsea foarte 5 bine întemeiată şi era şi el de părerea că lucrurile nu mai pot să rămâie aşa.

— Vinovat ori nevinovat - zicea el - popa trebuie să plece pentru ca să înceteze vrajba. O vină neapărat avea:

că n-a ştiut să păstreze liniştea.

l o A vorbit dar cu Văleanu, care-l grăia de rău pe popa; a vorbit cu Vlaicu, care nu-l ridica-n slava cerului nici el, dar spunea că e năpăstuit şi că el a stăruit ca cocoana să nu-l horopsească.

— Eşti bine cu el? îl întrebă Philopolu.

— S-ar putea să nu fiu?! răspunse Vlaicu. Trăim de atâta timp poartă în poartă şi n-am avut niciodată vreo supărare între noi.

— Ei bine! vorbeşte cu el, înduplecă-l să plece de bunăvoie, că aici tot nu mai poate să aibă trai bun, stărui Philopolu.

— N-am stăruit?! n-a stăruit şi maica stariţă?! Protoiereul n-a stăruit?! E om încăpăţânat: nu e chip să-l înduplecі!

— Ei bine! o să plece şi fără ca să vrea, grăi Philopolu îndârjit.

Era dumirit; nu mai încăpea îndoială că Palea era om pripit: cocoana Mariţa avea toată dreptatea, era femeie cu judecată, şi vorba despre fata popii era o prostie.

Rămânea însă cealaltă.

Philopolu nu era om care umblă cu momeli şi venise anume cu gândul de a vorbi fără de încungiur cu Văleanu.

Seara, după-masă, el se retrase cu Văleanu într-un colţ.

— Se vorbeşte - îi zise - că ai de gând să te însori. Ar fi şi timpul.

Văleanu se făcu răce ca gheaţa. Acum era timpul să se dumirească într-un fel, căci nu era-n familia lui om cu care se putea înţelege atât de bine ca cu Phi-- lopolu.

— De vrut aş vrea - răspunse el - dar lucrul acesta nu atârnă numai de mine.

— Dar mai ales de tine, întâmpină Philopolu. Faci, la urma urmelor, ce vrei. Ce e cu domnişoara de la

Buşteni? E în adevăr ceva serios?

Văleanu se uită cu ochi mari la el. De unde putea dânsul să ştie ceva despre cele petrecute la Buşteni?!

— îmi spune Palea - urmă Philopolu - că aveaţi

întâlniri prin pădure, c-aţi făcut plimbări pe la Braşov.

Văleanu se ridică în picioare.

— Palea e un prost, care pune temei pe toate minciunile, grăi dânsul. Minciuni sunt toate! Domnişoara aceea, dacă vă interesaţi atât de mult de ea, nu e cineva cu care se pot face plimbări pe la Predeal şi pe la Braşov.

El făcuse însă în adevăr plimbări şi la Predeal, şi la Braşov şi mintea i se turbura când se gândea că asupra ei se revărsau păcatele lui.

— Minciuni! — repetă el - toate sunt minciuni!

— Care va să zică nu e nimic? întrebă Philopolu.

— Nimic! răspunse Văleanu, strivit de sâmţământul că a compromis-o prin purtările lui uşuratice.

Ce ar mai fi putut să zică acum, când o vorbă scăpată de dânsul ar fi produs în gândul tuturora convingerea că sunt adevărate cele ce se ziceau?!

Şi ce putea să facă ziua următoare, în biserica plină de lume, când ochii lor s-au întâlnit?!

Stăteau răciţi până-n măduva oaselor şi nu „cutezau să se uite unul la altul, în vreme ce Vlaicu îi pândea rătras într-un colţ şi vedea cu ochii lui pătrunzători din feţele lor zbuciumul din sufletele lor.

O nouă mişelie ar fi fost dacă el ar fi, arătat c-o cunoaşte, c-o ştie, că dânsa e ceea ce se întâlnea cu dânsul prin pădure şi se plimba pe la Predeal şi pe la Braşov.

5 „Fugi, ar fi voit să-i zică; ascunde-te, nenorocfto, ca nu cumva lumea să afle cine eşti!”

Vedea, parcă, pe cele trei surori ale lui uitându-se peste umăr la ea şi bătându-şi joc de dânsa, şi-o nespusă amărâciune se revărsă-n sufletul lui.

Iară Fira stetea cu ochii plecaţi şi strivită de gândul că dânsul aleargă după ea prin ascuns, dar în faţa lumii nu vrea s-o cunoască.

VIII

— Voi trei, cu cumnatul Nace, o să-mi puteţi face 5 atâta treabă ca să mă scăpaţi de popa ăsta, grăi cocoana

Mariţa când luă ziua bună de la Philopolu.

— Să fii liniştită, răspunse acesta, şi două zile-n urmă

a şi trecut pe la Episcopie, ca să vadă ce s-a ales de cercetarea făcută de protoiereu la Răstoacă.

El a fost trimis la ieromonahul Ilarie cel preţuit pentru darul lui de a tăcea.

Cu oameni ca Philopolu părintele Ilarie se purta cu multă smerenie. Mai nainte însă de a-i vorbi, ţinea să afle ce ştie şi ce nu ştie judecătorul.

— Părintele Neagu de la Răstoacă - grăi dânsul nedumirit - trece aici la noi drept un preot bun, de care nimeni încă nu s-a plâns.

— Mă mir, întâmpină Philopolu. Eu ştiu că s-a făcut la ministeriu o reclamaţiune, în urma căreia

O a fost trimis de aici părintele protoiereu la faţa locului, şi cred că va fi prezentat vreun raport.

Călugărul ştia acum ceea ce voia să ştie.

El dete din umeri.

— Eu cred c-aţi fost rău informat - zise el - căci în actele Episcopiei nu e nicio urmă despre o asemenea reclamaţiune. Se poate însă ca protoiereul, făcându-şi obicinuitele inspecţiuni, va fi trecut, din întâmplare, pe la Răstoacă şi va fi constatat oarecare neajunsuri, iar lumea crede c-a fost trimis dinadins acolo. Raport nu ni-a venit încă. Ţiu însă să vă servesc, şi dacă vă interesaţi, o să cer de la protoiereu raport şi-o să vi-l aiăt.

D-l Philopolu mulţumi pentru bunăvoinţă şi rămase să treacă iar peste vreo două zile pe la Episcopie.

Adevărul era că raportul se afla în saltarul mesei, dar nu era făcut ca să-l poată vedea orişicine. Trebuiau deci să se facă oarecare schimbări în el dacă era vorba să-l citească d-l Philopolu, care era şi judecător, şi om interesat în cauză.

Protoiereul, om trăit în lume şi slujbaş cu practică îndelungată, ştia că orişice raport are să fie făcut 5 aşa cum vrea să-l ai£>ă acela căruia i-l adresezi. Voind dară să uşureze poziţiunea. Episcopiei, îl încărcase pe părintele Neagu scoţând la iveală amănuntele vinovăţiei lui. Ieromonahul Ilarie, însă, ştiind acum de unde vine reclamaţiunea, ţinea să uşureze poziţiunea Episcopiei

descărcându-l pe părintele Neagu, căci, dacă de hatâr era vorba, el era cu atât mai mare cu cât mai mică era vina celui sacrificat. Pretutindeni, dar, unde protoiereul zicea „*s-a constatat*”, el a şters vorba şi a scris „*se zice*”, iar în loc de „după *mărturisirile*”, a pus „după *spusa*”.

Citind raportul astfel prefăcut, d-l Philopolu strâmbă din nas.

— Dar din raportul acesta nu rezultă nimic, grăi dânsul.

— Cum să nu rezulte? grăi ieromonahul. Sunt Qxpuse cu toată claritatea plâiigerile sătenilor.

— Dar nu se constată dacă ele sunt ori nu întemeiate. Asta e o sperietoare pentru popa: trebuia să i se constate vina!

— N-are protoiereul căderea s-o facă fără de însărcinare formală - răspunse călugărul - ci afacerea trebuie să treacă-n judecata consistoriului.

— Asta e zamă lungă, părinte! — exclamă d-l Philopolu - o să-mbătrânim cu toţii până la sfârşitul procesului.

— Formele, domnule judecător, formele! răspunse călugărul. Dar - urmă apoi, schimbând tonul - atârnă de la înţelepciunea preasfinţiei-sale, care în virtutea puterii sale arhiereşti poate să le scurteze toate, dacă aşa cere buna-rânduială şi păstrarea păcii în biserică.

— Aceasta e - grăi Philopolu - pacea şi buna rânduială. Dacă se produce un conflict între preot şi proprietarul moşiei, fără îndoială că nu proprietarul,

O ci preotul are să plece.

— Fără îndoială! stărui călugărul.

— Când aş putea să văd pe preasfinţia-sa? întrebă Philopolu.

Călugărul puse amândouă mânile pe pept şi se plecă.

Dacă era vorba de un hatâr, nu d-lui Philopolu, ci 5 ministeriului avea să i-l facă Episcopia.

— Orişicând - grăi dânsul - d-voastre orişicând, dar aţi ostăni în zadar, căci preasfinţia-sa se foloseşte de puterea” arhierească numai când i se cere aceasta de sus.

Judecătorul zâmbi cu răutate.

— Care va să zică, o are numai când vor cei puternici s-o aibă grăi dânsul.

— Cam aşa, cam aşa - şopti călugărul - şi preasfinţia-sa v-ar trimite la ministeriu. Acolo se pun toate la cale.

— Dausă dai! grăi Philopolu supărat. Nu mă mai bag, nu mă mai amestec pe la ministerii nu umblu; aceasta' e treaba cumnatului meu, care e deputat şi face politică.

O Domnul Iorgu Palea însă tocmai pentru că era deputat şi făcea politică nu mai putea să treacă pe la ministeriu.

Cum?! Forme peste forme?! Raporturi în doi peri?! Judecată la consistoriu?! După două luni de zile lucrurile nici nu erau bine pornite?!

Aceasta era o ticăloşie nemaipomenită!

El nu ceruse să i se facă dreptate, căci dreptate trebuie să i se facă şi celui din urmă hamal. Un mic serviciu a cerut, şi acesta trebuia să i se facă fără de întârziere, chiar şi dacă n-ar fi având dreptate. Altfel, ce mai preţuieşte votul lui? Ce? mai preţuieşte glasul lui în Parlament? de ce-şi mai perde el timpul la club şi la întruniri? care mai e trecerea lui?

Mai erau câteva săptămâni până la deschiderea sesiunii de iarnă.'

— O să ne vedem! zicea el.

Nu era singur. O! erau mulţi, tot unul şi unul, şi nu rămânea decât să se înţeleagă între dânşii pentru ca să se impună.

O Dar era supărată cocoana Mariţa, şi el avea cuvinte de a alerga ca s-o-mpace.

Philopolu îi spunea hotărât că nu e nimic ce-ar putea motiva punerea sub interdict a bătrânei.

Nu rămânea deci decât să-şi asigureze bunăvoinţa ei. îi mai dădea zor şi cocoana Zinca, pentru care era 5 scandal nemaipomenit ca ei toţi împreună să nu fie-n stare a scoate din sat pe un popă prost. El însă nu voia cu niciun preţ să se umilească şi să-şi pună-n joc dignitatea căciulindu-se a treia oară pentru un lucru de nimic.

Zilele treceau, dar, fără ca să-i vie cocoanei vreo veste îmbucurătoare, ceea ce o făcea din ce în ce mai îndârjită.

Era supărată că nu mai merg la casa ei lucrurile potrivit cu deprinderile ei: ea însă, prea bătrână spre 15 a mai putea lua alte deprinderi, le întoarcea toate pe dos şi făcea din cel mai mic lucru cestiune de amor propriu.

Părintele Neagu nu se-ndoia că, mai curând ori mai târziu, ea-şi va schimba gândul şi era gata să-i ceară 20 iertare, s-a şi dus în câteva rânduri să-i facă sfeştania obicinuită, ea însă n-a vroit să-l primească.

Maica stariţa a luat înţelegere cu Vlaicu şi cu Văleanu şi-a vorbit cu părintele Barbu din satul vecin, ca să vie dânsul la sfeştanie; nici pe el n-a voit însă să-l 25 primească.

Se socotea foarte umilită când i se spunea că o să mai ţie mult până ce vor ajunge să-l scoată pe popa din sat; dac-ar fi venit însă cineva să-i spună că el pleacă, ea ar fi sărit să-l oprească. Nu mai putea nimeni 30 să ştie ce vrea şi ce nu vrea: era supărată pe toată lumea şi se uita la toţi cu neîncredere; nu mai putea nimeni să intre-n voile ei.

în adevăr ea ar fi voit să fie toate cum trebuia, deci ca mai nainte - pace, linişte, dragoste, bucurie, 35 droaie de copii şi Mariţa cea mică pretutindeni - şi i se turburau minţile când simţea că aceasta nu mai e cu putinţă.

Puţin i-a mai trebuit ca să-şi dea seamă că lucrurile au pornit spre rău numai de când a venit nepotul ei 4 O în casă. Nu-l făcea nici acum pe el vinovat, dar îi era parcă e la mijloc un duh necurat care calcă pretutindeni cu pizmă şi cu răutate pe urmele lui.

— Ai, maică, duşmani care te urmăresc pentru că eu te iubesc şi vreau - zicea dânsa - să-ţi las averea 5 mea. Fă rugăciuni, ca Dumnezeu să-i facă neputincioşi.

Chiar şi dacă n-ar mai fi fost şi altele, erau destule şi aceste pentru ca să i se facă lui Văleanu din ce în ce mai nesuferită viaţa la Răstoacă. 10 Ce mai caută el aici acum, după ce frunza se scuturase şi toate semănăturile erau făcute?! Cum putea el să petreacă iama întreagă cu baba

aceasta, pe care nimic n-o mai putea mulţumi?

Are tot omul în viaţa lui clipe în care e rău, alte 15 clipe în care e bun, iar altele în care e fie tâmpit, fie cu mintea luminată: lui i se luminau, parcă, toate când se ivea-n sufletul lui pornirea de a se duce-n lume, ca să i se peardă urma.

„Da - îşi zicea - aşa, mereu singur, unde nimeni *20* nu mă ştie cine sunt şi ce caut."

Era acolo la Răstoacă un fel de zăduf ca-n ajun de furtună. Baba ar fi voit şi n-o ierta firea să se-mpace cu popa; Vlaicu ţinea să scape de popa şi nu putea să-l vadă-n ochi pe Văleanu; Florea şi Ana erau în 25 stare să facă moarte de om: trebuia să moară cineva pentru ca lucrurile să intre iar în desfăşurarea lor de de mai nainte.

Cuprins de sâmţământul acesta, Văleanu a şi plecat, el singur nu-şi dedea seamă unde. 30 Aflând-o aceasta, d-l Palea a simţit în sufletul lui o tainică uşurare. Se-nşelase deci Philopolu când credea că cumnatul lor s-a aşezat la Răstoacă oarecum ca stăpân, şi cei rămaşi puteau acum să răsufle mai uşor şi s-o prelucreze pe bătrână. Era mare nevoie 35 de aceasta, căci urmau zile grele pentru el: mese, ceaiuri şi soarele, consfătuiri şi întruniri, care toate costă, ba chiar şi-o gazetă independentă, dacă îşi găsea tovarăşi şi putea să angajeze şi pe socrul său şi să stoarcă ceva şi de la baba, care, lucru ştiut de toţi, 40 avea casa de fer plină.

„Trebuie - aşa era vorba - să le arătăm că suntem şi noi cineva, că putem ceva şi nu primim fără de răzbunare ruşinea ce ni s-a făcut. „-

Dinu-şi urma lucrarea cu multă grijă. Temându-semereu ca nu cumva să deie greş, el băga bine de seamă, să n-o mai pată cum a păţit-o cu vergelele, şi nu întră în nicio întreprindere care i se părea câtuşi de puţin riscată. Tocmai de aceea i se-ntâmpla câteodată că n-avea destul de lucru, ceea ce era o pagubă, căci oamenii mâncau şi le mergea şi plata.

— Eu nici nu ştiu de ce n-ar putea adecă să fie toţi lucrătorii ca Gigiu, care nu e cu mâncarea, grăi într-una

din zile Marghioala.

— Obiceiul casei este ca ei să mănânce cu noi, răspunse Lina. Le vine şi lor mai bine, şi nouă mai uşor, căci tot gătim pentru noi, şi pentru ucenici.

— De! — întâmpină Marghioala - obiceiul s-a făcut când trăia nenea Costache şi când fetele erau mici.

Acum, când nu mai e stăpân la casă, e greu să pui fetele mari la masă cu orişicine. Dacă n-ar fi alta, lucrătorii duc şi aduc vorbe.

Ea ştia ce zice, dar Lina, care n-o înţelegea, ţinea la obiceiul casei.

Nici Dinu n-o înţelegea, dar îşi făcea socoteala că în zilele când e puţin de lucru, perderea e mai mică dacă lucrătorii nu mănâncă la masă cu stăpânul.

Lucru mare nu era însă, căci erau de obicei, afară de Gigiu, numai doi lucrători. După ce au făcut însă cu Budini învoiala pentru magazia de la Răstoacă, Dinu a mai învoit alţi trei lucrători, şi acum i-a luat pe toţi fără ca să le deie şi de mâncare, iar ucenicii mâncau de aici nainte la o masă deosebită, care li se aşternea în atelier.

Mai ales Andrei se sâmţea greu jignit de schimbarea aceasta, care-n gândul lui nu putea să pornească de la Dinu, ci din fumurile Firei, care-l sucea şi-nvârtea după placul ei.

Tocmai pentru că mânca şi dormea în casă, Andrei ieşea rar de tot în lume şi nu aflase nimic despre cele ce se vorbeau prin mahala. O vedea dar pe Fira mai tăcută şi mai îngândurată decât mai nainte şi le lua 5 aceste drept fumuri.

— Care va să zică ne scoase domnişoara Fira de la masă şi alungă şi pe ucenicii ăia murdari, îi zise el Marghioalei.

Marghioala ţinea să fie bine cu toţi şi mai ales cu 10 Andrei, pe care-l ştia rău de gură.

— Te-nşeli, îi zise ea. Nici cucoana Lina, nici nenea Dinu, nici mai ales domnişoara Fira n-ar fi făcut-o aceasta dacă nu m-aş fi plâns eu, că singură nu mai pot birui cu atâta lume. Nu e cum o iei, şi rău faci că te superi.

Andrei era acum şi mai supărat. Trăia de atâta timp sub acelaşi acoperemânt cu Marghioala, vedea mereu că ea-nvârte toată casa şi-i zicea adeseori „topor de oase”: acum se schimbară deodată toate în capul lui.

— Care va să zică te-ai făcut stăpână peste stăpâni, grăi dânsul; dacă vrei d-ta, e bine, iar dacă nu vrei, e rău!

Ceea ce-l atingea era nu c-a făcut-o, ci că are îndrăzneala de a o şi mărturisi.

— Ia lasă-mă-n pace - zise ea întorcându-i spatele - că d-ta, când îţi intră ceva-n cap, în toate găseşti clenci.

El se uită lung după ea, apoi se bătu cu pumnul în frunte.

„Dovleac, iar nu cap!” îşi zise.

De mult ar fi trebuit el să înţeleagă că nu degeaba stă dânsa atât de mult cu Dinu.

„Lasă, c-o să vă pasc eu!” zise, mai mult însă cu părere de bine decât cu răutate, căci el de mult zisese că nu face Fira pentru Dinu, iar acum zicea că nu face Dinu pentru Fira.

El n-avea, în adevăr, nevoie să-i pască, deoarece Marghioala avea multă slăbiciune pentru Dinu, dar slăbiciune de femeie chinuită-n copilăria ei, pe care n-avea de ce s-o ascundă ori s-o tăgăduiască. Dac-ar fi bătut-o Dinu, eaar fi răbdat şi tot ar fi fost gata să muncească, să rabde la foame şi la frig şi să-şi deie-n cele din urmă şi cămaşa pentru dânsul. De ce s-o tăgăduiască aceasta când singura ei mulţumire era ca şi el, şi toată lumea s-o ştie?!

Andrei le lua acum de-a-ndoaselea şi zicea că Dinu se lasă să fie purtat de dânsa, ceea ce părea, dar în adevăr nu era adevărat.

Afacerea cu Budini ieşise bine. Fierul se mai scumpise şi Dinu se alesese cu un câştig de vreo trei sute de lei.

Acesta-l ispitea să mai facă cum a făcut şi-şi băga din când în când banii în afaceri. Când a venit rândul să cumpere tablă şi fier pentru magazie, el n-a putut să facă încasările la timp şi, ca să nu mai aştepte, a cumpărat din banii lui.

— Rău faci! i-a zis Marghioala, care n-avea, la urma urmelor, să se amestece-n asemenea lucruri. De ce să-ţi perzi carnetele?

El a făcut tot ceea ce a vrut, şi astfel a rămas între dânşii o mică supărare.

Peste câteva zile a venit răspuns de la Tănase.

El spunea în scrisoare că nu poate veni să-şi ieie partea şi că nu consideră, prin utmare, cele două mii 25 ca fiind scăzute din capete, ci ca parte ce i se cuvine din venituri.

Dinu nu-şi prea dădea seamă despre deosebirea pe care o făcea Tănase, dară Marghioala încă atunci când i-a trimis banii stăruise să nu muncească şi pentru 30 Tănase.

— Nu vezi - grăi dânsa - că se face pe nemuncite tovarăş la parte?!

— Dar eu ce să-i fac dacă aşa vin lucrurile!? răspunse el.

— Vorbeşte cu vreun advocat, ca să te descurce, stărui dânsa.

Cu advocaţi nu voia Dinu să-şi facă de lucru, şi supărarea era şi mai mare.

Tot atunci a mai ieşit apoi la iveală că Dinu, neavând 4 O după înmormântare bani în casă, trimisese cele două mii de la dânsul.

— Care va să zică şi lui tot de pomană îi dai?! grăi Marghioala.

Era foarte mare deosebirea între ei amândoi. Grija lui era ca nu cumva să zică cineva că nu are destulă *3* inimă pentru avutul văduvei şi al copiilor ei şi ca lucrurile să meargă cel puţin atât de bine ca mai nainte, când trăia Costache.

„Mai bine să treacă de la mine decât să suferă casa vreo pagubă” îşi zicea el, gândindu-se mereu că are să 10 deie socoteală despre chivernisirea lui şi că cu banii lui putea să facă tot ceea ce vrea. El, om voinic şi harnic, care se mulţumea cu puţin, nu se temea c-o să peară.

Marghioala îi ţinea însă socoteală mai ales despre 15 averea lui, şi adeseori era parcă ar fi voit să-i zică: „Ba mai

bine să treacă la tine!”

Cel puţin aşa o-nţelegea el, şi de aceea se simţea jignit de presupunerea c-ar fi în stare să tragă fie chiar şi numai o para de la văduvă şi de la copii. -Fac tot ceea ce vreau cu banii mei, îi răspunse el dar. Nu cumva o să-mprumut de la alţii când am eu însumi bani?!

— Faci, faci! grăi dânsa, şi acum supărarea era şi mai grea.

Slăbiciunea însă tocmai la supărare se dă mai învederat pe faţă.

Ea era mâhnită pentru că l-a supărat. El era mâhnit pentru că îi dedea dreptate. Ea ar fi voit să-i ceară iertare. El era hotărât să pună-n socoteală carnete pentru banii pe care-i dă de la dânsul şi ţinea să i-o spună aceasta. Se căutau deci mereu cu ochii şi ţineau mai mult decât de obicei să fie ei singuri într-un colţ, iară Andrei le vedea toate şi le-nţelegea-n felul lui.

Aceste se petreceau în primele zile după Sfinţii Arhangheli, când Fira s-a-ntors de la Răstoacă cu maica stariţa.

în timpul celor câteva zile pe care le-au petrecut împreună, maica Fevronia prinsese slăbiciune de Fira, care i se părea foarte nenorocită, iară Fira se alipise cu multă dragoste de ea. A fost dar grea despărţirea, şi după ce maica s-a-ntors iar la schit, Fira se sâmţea singură şi părăsită şi-şi dedea seamă că s-a-nstrăinat încetul cu încetul de toţi cei ce o iubeau, iar aceasta din slăbiciune păcătoasă către omul care nu voia s-o cunoască-n faţa lumii.

Greu i-a fost, dar se sâmţea acum scăpată, dezmeticită şi pornită iar spre viaţa ei de mai nainte. De atâta timp era nepăsătoare faţă cu cele ce se petreceau împregiurul ei. Acum iar se-ntreba: „Ce e cu Dinu? Ce e cu Marghioala?”- Nu mai era dar nevoie ca Andrei să-i spună ceva pentru ca ea să sâmtă iar că Dinu şi Marghioala stau prea des şi prea mult împreună. Sâmţământul acesta mereu o apăsa şi pe nesâmţite se furişă-n mintea ei gândul că pe când unul numai prin

ascuns, cellalt nu- 15 mai în faţa lumii vrea s-o ştie.

S-a-ntâmplat însă şi mai mult.

Un lucru pe care mai nainte nu l-ar fi băgat în seamă: Andrei stetea adeseori la pândă.

Seara a patra după întoarcerea ei de la Răstoacă, 20 Dinu şi Marghioala au ajuns, în sfârşit, să se dumirească. Steteau amândoi în iatacul de lângă atelier, unde Costache-şi avea, cum zicea el, „cantorul”.

Marghioala şedea la masă cu condica-n faţa ei, iară Dinu stătea în dosul ei în picioare şi se uita peste 25 umărul ei la condică, în care frunzăreau ca să găsească sumele date de Dinu dintr-al lui şi să se dumirească asupra carnetelor ce au să treacă-n socoteală. Din când în când ea se-ntoarcea spre el şi parcă se certau.

Andrei le vedea toate aceste din curte, unde stetea 30 cam ascuns şi se uita pe fereastră. El îşi dete-n cele din urmă seamă că ei ar fi lăsat perdelele dac-ar fi vorba de ceva ce nu poate să vadă orişicine şi plecă.

Fira, care-l văzuse din fereastră stând la pândă, ieşi tiptil şi se duse să vadă la ce se uita el. Andrei 35 plecase pentru că nu vedea nimic. Fira însă vedea mult, şi-i trecu parcă un sloi de gheaţă prin inimă.

Nu mai era Dinu omul pe care-l ştia dânsa: aşa cum îl vedea acum plecându-se peste umărul Marghioalei şi uitându-se din când în când în faţa ei, era mai mlă- 4 O dios, cu faţa mai deschisă, cu ochii mai vioi, om de o rară jingăşie.

„L-am perdut!” îşi zise ea şi rămase câtva timp cu inima încleştată.

„Nu!” zise ea peste puţin.

Pe el nu putea să-l peardă, nicicdată!

Dacă n-ar fi ştiut Marghioala câte ştia, Fira ar fi urgisit-o. Aşa însă nu-i rămânea decât să se retragă iar în iatacul ei şi să plângă - strivită acum - nu de ruşine, ci de căinţă.

„Nu! nu sunt minciuni!” îşi zise ea. 10 Toate le făcuse în gândul ei. Dorea să se ducă cu el şi la Predeal, şi la Braşov, şi se sâmţea nemângăiată că nu îndrăzneşte; s-a

dus la Răstoacă anume ca să-l întâlnească pe el şi ardea de dorinţa de a-l vedea. Mult era vinovată.

Iară Marghioala, care ştia atât de multe şi-i era lui Dinu atât de apropiată, nu i-a spus nimic.

I se părea peste putinţă ca ea să nu-i fi spus.

— De ce să-i spui?! grăi Marghioala ziua următoare, când o ispiti. De ce folos i-ar fi să ştie lucruri pe care 20 nu poate să le înţeleagă şi le-ar lua-n mai rău de cum în adevăr sunt. Nu că nu i-am spus, dar l-am făcut să n-asculte nici dac-ar voi să-i spună alţii.

Fira rămase smerită-n faţa ei şi pe nesimţite a-nceput să se ia-n toate la întrecere cu dânsa, încât în curând *25* a ajuns să-l ajute şi ea, ba chiar numai ea pe Dinu la purtarea socotelilor, un lucru pe care-l făcea şi mai uşor, şi mai bine, şi mai cu plăcere decât alţii şi prin care îi făcea lui Dinu mare bucurie.

N-ar fi fost adevărat dacă s-ar fi zis că şi Marghioala, 30 care se temea de multe, nu mai îndrăznea să vorbească cu Dinu ca mai nainte.

.Mult s-a schimbat Fira după zguduirea prin care trecuse, şi nu i-a mai rămas decât un lucru, pe care Marghioala nu putea să-l ştie: tot ascundea-n sufletul 35 ei fiorul de care era cuprinsă când se gândea la dânsul.

PARTEA A TREIA

VALURI DE PATIMI

— Părinte, când trimiţi carele la pădure ca să-ţi 5 ridici lemnele? întrebă Vlaicu aşa, în treacăt.

Părintele Neagu se uită cu coada ochiului la el: nu putea să-şi deie seamă dacă-l ia ori nu în bătaie de joc.

— Ştii foarte bine - îi răspunse - că nu mai am 10 voie să le iau.

— Aida-dee! grăi Vlaicu. Te credeam om mai cumpenit. Aceea era aşa, o vorbă zisă de nevoie! Trăim de atâta timp poartă-n poartă şi-am fost, pe cât ştiu, totdeauna prieteni buni; n-o să ne stricăm pentru că s-a sculat o dată cocoana cu piciorul stâng din pat. O să-i treacă şi ei, c-o ştii cum e. S-ar putea să-ţi opresc vitele de la păşune, să nu-ţi las pogoanele pe care le ai de atâta

timp, ori să nu-ţi dau lemne pentru copii?! Trimite, părinte, carele. De unde ştie cocoana 20 cine ia şi cine nu ia? şi chiar dac-ar şti, nu cred c-o să-i pară rău.

Erau atât de chibzuite vorbele aceste, încât îi era foarte greu părintelui Neagu să nu se potrivească cu ele. El, cu toate aceste, n-ar fi trimis carele-n pădure 25 dacă nu s-ar fi pus pe capul lui preuteasa şi maica stariţă, care ar fi fost gata să jure că Vlaicu n-o face de capul lui, ci după un semn primit de la cocoana.

— Dacă e aşa, e bine - grăi popa - dar dacă nu, mă fac tovarăş cu el.

Aşa şi era.

Tocmai maica stariţa-l pusese, fără ca să-şi dea seamă, 5 pe Vlaicu la cale.

Ca să iasă din încurcăturile şi pentru ea nesuferite, dânsa-i făcuse lui Vlaicu propunerea să se pună amândoi pe capul popii ca să mărite pe Mariţa după un seminarist şi să-l lase pe acesta preot la Răstoacă, iară el să se 10 mute aiurea. Nu mai încăpea îndoială că cocoana ar primi foarte bucuros pe soţul Mariţichii.

Vlaicu nu se îndoia nici el şi zicea că ideea e minunată, dar nu era atât de prost ca să nu-şi dea seamă c-ar cădea din lac în puţ dacă ar veni în locul părintelui 15 Neagu un preot pe care cocoana îl primeşte bucuros. Acum, când nu-i mai stetea nimeni în cale, el voia să aibă popă care atârnă de dânsul, şi n-avea părintele Neagu sprijinitor mai adevărat decât dânsul. Numai însă dacă primea de la dânsul, iar nu de la cocoana, 20 şi lemne, şi pogoane, şi păşune.

Părintele Neagu le-a primit, căci nu putea să ştie dacă are maica stariţă ori nu dreptate, şi iar se aduna droaia de copii, Mariţa şi Caliopi iar erau toată ziua împreună, şi nu se poate prietenie mai strânsă decât 25 a celor doi vecini.

Avea Vlaicu fata lui, şi tot umbla mereu să caute un ginere pentru popa, dar o făcea pentru ca nu cumva să-l găsească alţii.

— Măi, ticălosule - îi zise apoi într-una din zile 30 lui

Florea - tare eşti neajutorat. O să te fac pândar ca să ai şi tu ceva şi să-ţi scazi mai uşor datoria. îţi faci treaba la câmp şi te uiţi la dreapta şi la stânga.

— Să trăiţi, boierule! a răspuns Florea, şi era gata să-i sărute mâna.

Iar a păţit-o însă cu Ana, care-l făcea ticălos pentru că a intrat slugă la un nemernic ca Vlaicu.

— Dar nu la el, ci la moşie am intrat - îi răspunse Florea - şi el ar fi, săracul, om foarte bun dacă nu i-ar fi câinos stăpânul.

Nu putea să-l ierte Florea pe Văleanu, şi fiindcă el nu-l ierta, nu ierta nici Ana pe Vlaicu, şi abia mai trecea ziuădată deDumnezeufărăcasă se certe amândoi.

N-o ştia Vlaicu aceasta, dar şi dac-ar fi ştiut-o, el 5 nu s-ar fi supărat: îi era destul ca popa să vadă des pe Florea pe la ograda de gospodărie şi să-şi pună minţile la cap.

Mai înspre Crăciun d-l Palea şi cocoana Zinca au început să vie des pe la Răstoacă: Vlaicu sâmţea cam 10 de ce vin.

Nu se înfiinţase, ce-i drept, gazeta, dar se ţineau lanţ mesele, soarelele, teatrele şi, pe ici, pe colo, jocul de cărţi, şi nici afacerile lui Palea nu mai mergeau ca mai nainte. Cele mai bănoase treburi le făcuse mai 15 nainte Palea nu pe la Tribunal ori pe la Curte, ci prin biurourile de pe la deosebitele ministerii, ale cărora uşi îi erau deschise şi unde mijlocea mai o antrepriză, mai o păsuială, mai vreo altă daravere.— Ţinea acum să nu mai calce pragul acelor biurouri pentru ca mai 20 târziu să i se facă toate mai pe plac; deocamdată o ducea însă greu şi era nevoit să vândă, cum se zice, pelea ursului din pădure.

Cucoana Mariţa era însă darnică numai când era vorba de dulceţuri, de costiţe afumate, de curcani 25 graşi ori de velniţe: bani zicea că nu prea are.

Mai era apoi şi supărată pentru că nu i s-a făcut pe plac în ceea ce-l priveşte pe popa.

— De, cocoană Mariţăâi zise Palea în strâmtorarea lui - e foarte greu. Popă pe popă nu se surpă, şi protoiereul nu i-a găsit nicio vină. Se vede că e năpăstuit popa.

N-avea părintele Neagu apărător mai călduros decât Palea, care voia să scape de supărarea aceasta.

— Dar e obrazinic popa - grăi cocoana Mariţa - şi vreau să ştie că pot să-l scot când vreau, că de la mine atârnă.

Palea i le făgăduia toate; făgăduia dar şi ea că o să vorbească cu Vlaicu să vândă ceva. Erau lemne-n pădure; erau coşarele pline de porumb; în pivniţă abia mai încăpeau butoaiele de vin şi cele de ţuică. De ce atâta încongiur? De ce să mai ostănească biata de bătrână?

Palea a vorbit el însuşi cu Vlaicu, şi lucrul mergea strună, ba Vlaicu, pentru ca să-l îndatoreze cu atât mai vârtos pe Palea, îl mai şi împrumuta, se-nţelege, dându-şi şi cocoana Zinca iscălitura.

Mai stăpân decât Vlaicu nu putea acum să fie nimeni Făcea tot ceea ce voia şi nu-ndrăznea nimeni să crâcnească, iară când mergea pe la Bucureşti, d-l Palea şi cocoana Zinca-l puneau la masa lor boierească, iar după-masă d-l Iorgu Palea alerga pe la direcţiunea Creditului Fonciar, ca să vadă dacă nu cumva poate găsi vreo moşie potrivită pentru d-l Vlaicu.

Muncise destul pentru alţii şi era timpul să fie şi stăpân cdată.

Un singur gând îl mai neliniştea pe dânsul: ce-o să fie după ce se va fi întors Văleanu, de la care nu mai venea nicio veste?

Toate îi ieşiseră bine, dar magazia de fier nu mai avea niciun rost.

Cu aceasta lucrurile n-au ieşit cum le croise el, şi mult ar fi dat s-o poată face nefăcută.

Lasă că era plătită îndoit fără ca el însuşi să aibă parte la câştig, dar de o mâgazie de fier, în care nu pot să intre şoarecii, nici nu era nevoie la Răstoacă.

Cu Dinu însă nu era chip să se înţeleagă: el lucra înainte, ca să fie, după contract, gata la timp.

„O să ţi se amărească ţie viaţa cu magazia aceea”, îşi zise Vlaicu, care ştia că de el atârnă toate, că el o să fie cel ce ia magazia în primire şi face şi plata lucrărilor.

II

— Şi ce mai face cocoana? întrebă Fira, care ţinea să ştie cum stau lucrurile pe la Răstoacă mai nainte de a se hotărî să-şi petreacă, cum stăruia stări ţa, Sfintele Paşti la schit.

— Tot supărată, îi răspunse maica. Lasă că nu se poate-mpăca cu popa, dar o mai amăreşte şi nepotul acela al ei, care a plecat încă de astă-toamnă şi nu mai scrie nimic.

Firei îi trecu un junghi prin inimă.

— Cum aşa? grăi dânsa. Tot vor fi ştiind unde se află.

— în străinătate s-a dus - zise maica - dar nu stă, ci umblă de ici până colo. E şi aci - urmă ea dând din umeri - pare-mi-se, tot o supărare la mijloc. El ar vrea una, iar ceilalţi vor alta, şi s-a dus omul în lume, ca surorile şi cumnaţii să nu sară cu gura pe el.

Fira nu mai stărui. Ştia destule, poate chiar prea multe.

Cuprinsă de sâmţământul că i-a făcut nedreptate plângându-se că el n-a voit să o cunoască, ea îi înţelegea suferinţele, ba i le mărea în gândul ei.

„N-a putut! Aşa trebuie să facă!” îşi zicea şi-l vedea alergând nemângâiat prin lume. Abia acum înţelegea de ce stăruia dânsul să se ducă amândoi şi să se peardă neştiuţi de nimeni.

Ce adimenitor gând!

I-a fost urâtă iarna şi lungă. Stând mereu închisă în casă şi dusă cu gândul fie la cele trecute, fie la viitorul îndoios, ea perise văzând cu ochii, dar întrase încetul cu încetul liniştea în sufletul ei: acum iar îi era perdută şi liniştea.

Dinu, văzând-o din ce în ce mai şubredă, îşi aducea aminte de vorbele lui Andrei şi încă de mult îşi pusese de gând s-o scoată la aer când va ieşi la Răstoacă pentru ca să înceapă lucrările. Cu atât mai vârtos stăruia deci acum ca ea să plece cu maica stariţă şi cu Leanca.

Ele au şi plecat sâmbătă, în ajunul Floriilor, iară luni, după Florii, Dinu a încărcat ferăria şi a plecat şi el cu

ea pentru ca îndată după Dumineca Tomii să înceapă lucrările la faţa locului.

Chiar la descărcare el a dat de greutăţi. La locul pe care şi-l rezervaseră pentru baratca în care urma 35 să-şi instaleze atelierul, Vlaicu aşezase câţiva stângeni de lemne, pe care nu voia să-i ridice, ci stăruia să-şi pună baracta şi astfel să să descarce ferăria la alt loc, depărtare de vreo trei sute de paşi.

în zadar şi-a dat Dinu silinţa să-l dumirească ară- 4 O tându-i că prin o asemenea aşezare a baratcei şi a ferăriei se perde mult timp şi se fac mari cheltuieli când cu cărarea la magazie a materialului: Vlaicu nu voia să înţeleagă.

însă mai mari au fost greutăţile când vorba a venit la regularea socotelilor.

După contract cocoana Mariţa urma să achite jumătate din preţul magaziei în ziua când fierăria va fi fost depusă în curtea ei. Nu zicea nici Vlaicu că nu, dar dedea din umeri şi spunea că el nu poate să ştie dacă e ori nu toată ferăria adusă, nici să-şi dea seamă 10 dacă ea e ori nu de calitatea prevăzută în contract, în zadar şi-a dat Dinu silinţa să-l dumirească spuindu-i că a cheltuit mii cu procurarea materialului şi cu plata lucrătorilor şi nu mai poate să urmeze lucrările dacă nu i se dau banii: Vlaicu ţinea una şi strună, 15 că el nu poate să ia asupra lui o răspundere atât de mare şi că are să aştepte până ce nu se va fi întors Văleanu, care poate s-o ia.

Abia pe înserate a putut deci să treacă Dinu în grabă mare pe la schit ca să vadă cum au sosit şi ce fac fetele. 20 - Se vede că aşteaptă să-i dai ceva, îi şopti stariţa când află despre greutăţile pe care i le făcea Vlaicu.

Diriu se uită cam aspru la ea: se sâmţea jignit de presupunerea că el ar fi în stare să primească, ba până chiar să şi facă o asemenea propunere. 25 - Acolo să rugineasca fierul acela, maică - grăi, dânsul - şi-n asemenea lucru tot nu mă bag.

După ce s-a-ntors însă acasă, Budini, cm mai bătrân şi mai trăit în lume, l-a încredinţat că altfel nu se poate, i-a făcut socoteala că câştigul lor e de cel puţin 40 la sută 30

şi că tot e mai cuminte să dea vreo zece din aceşti 40 decât să sufără perderi mai mari prin tărăgăniri.

— Atunci fă-o d-ta, îi zise Dinu aducându-şi aminte de vergelele prea subţiri.

îl redea însă rău lucrul acesta. 35 Vineri a plecat apoi din ncu la Răstoacă pentru ca să petreacă şi el sfintele sărbători la schit.

Ce n-a luat cu el! Două lăzi pline de bunătăţi adunase şi de la băcănie, şi de la cofetărie. De ce muncea el?! Când a sosit la schit, a găsit-o şi pe cocoana Mariţa, 4 O care venise marţi, ca să steie până după înviere, să-şi facă postul şi mătăniile, să se mărturisească, să ieie sfânta cuminecătură, apoi să se-ntoarcă acasă şi să facă pregătirile pentru a doua zi de Paşti, când aveau să-i vie sora cu bărbatul ei şi cele trei fete ale lor cu bărbaţii şi cu copiii, ca să petreacă împreună ziua cea mare.

Lihnită de fete tinere, bătrâna chiar dintru început a prins mare slăbiciune mai ales pentru Fira, care era gingaşe şi se făcuse potolită şi duioasă. îşi stâmpăra baba oarecum focul când se uita la ea.

Seara, când a sosit, Dinu nu le-agăsit. Se duseseră la 10 biserică, ca să asculte *Prohodul*. S-a spălat în pripă, s-a peptănat, s-a periat pe haine şi s-a dus şi el, ca să cânte, slăbiciune prinsă-n copilărie.

Baba şedea-n strană şi moţăia, deschizând din când în când ochii. Deodată ea ridică repede capul şi se uită 15 cu ochi mari la Dinu, care începuse să cânte în cealaltă strană.

— Cine e acela? întrebă dânsa trăgând-o pe maica stariţă de mânecă.

Maica Fevronia se-ntoarse puţân spre ea. 20 - Fabricantul, îi şopti. Pare-mi-se că viitorul Firei.

Bătrâna se uită lung la Dinu.

— Aşa om zic şi eu, grăi dânsa. Frumoasă pereche!

Când faci daruri, ţi se cuvine şi mulţumirea să vezi bucuria celor ce le primesc, şi ziua următoare Dinu şi-a 2 5 deschis lăzile, a scos una câte una cele din ele şi le-a înşirat pe masă.

Baba se uita, se uita şi ştergea din când cân când clte o lacrămă. Aşa sunt bătrânii, plâng uşor, şi-o răpunea bucuria pe care o vedea în feţe. 30 - Să trăieşti, băiete! izbucni ea-n cele din urmă, apoi îi luă capul cu amândouaă mânile şi-l sărută pe frunte. Că n-am eu parte să-l văd şi pe nepotul meu aşa!

Fira, copila plăpândă şi istovită de post şi de nedormire, scoase un ţipet, i se făcu negru înaintea ochilor, 35 îşi căută şovăind un razăm şi căzu leşinată-n braţele maichii stariţei.

Nu era nimic: bucuria prea mare o răpusese şi pe ea. Aşa ziceau toţi, şi nu putea să zică nici dânsa altfel după ce şi-a venit în fire, deşi moartă se ştia în sufletul ei. 4 O Puţin timp în urină cocoana Mariţa şedea într-un jeţ cu capul lăsat pe umărul stâng şi cu ochii închişi, şi iar deschidea clătinând puţin din cap pe o clipă ochii şi iar îi închidea.

Părintele Visarion îi spusese că după rânduiala sfintei biserici nu poate să-i deie cuminicătura câtă vreme ea 5 se mărturiseşte învrăjbită cu un slujitor al altarului.

— Dacă e vinovat - i-a zis el - să-l ierţi, ca iertare să ai, iar dacă e nevinovat, să te căieşti, ca vina să ţi-o speli.

Nu-i mai era acum atât de greu ca mai nainte să 10 înţeleagă că nu preotul, ci omul a greşit şi că nu se-njoseşte, ci se înalţă dacă e îngăduitoare şi miloasă.

— Să vie popa, a zis dar.

Peste puţin şi-a schimbat însă gândul, a poruncit să-i vie trăsura şi s-a dus cu ea la părintele Neagu, dim- 15 preună cu maica stariţă.

A fost foarte viuă emoţiunea ce s-a prcdus când a sosit ea la casa preotului, nici peste drum nu era însă mai mică.

Vlaicu se sâmţea parcă i se surpă deodată toate-n cap. 20 I se şi surpau.

— Nu sunt vrednic, cocoană, de bunătatea pe care mi-o arăţi, zise părintele Neagu adânc ruşinat de făţărnicia sa.

Ştia atât de multe pe care ar fi trebuit să le spună 25 şi nu i le-a spus cocoanei, ba în cele din urmă întrase chiar

într-un fel de tovărăşie cu Vlaicu.

Nu putea nici acum să i le spună, dar era hotărât a-şi uşura sufletul spuindu-i-le în alte împregiurări.

întoarsă la schit, cocoana Mariţa era voioasă cum de mult nu mai fusese, iar ziua următoare, după slujba învierii, a luat sfânta cuminecătură, apoi s-a întors acasă luând cu dânsa pe maica stariţă, pe cele două fete şi pe Dinu, ca să stea la masă împreună.

După-masă s-au început apoi pregătirile pentru ziua de mâne şi cocoana Mariţa iar se sâmţea stăpânâ deplină la casa ei.

Ea cu Luţa, cu Anica, nepoata acesteia, şi cu cele două surori lucrau pie ca^ete-n bucătărie, în sufragerie, în cămară şi-n iatacuri, iară Dinu şi Ghinea ridicau O mese şi mutau dulapuri şi canapele, căci era multă lumea, pe care avea s-o ospăteze şi s-o găzduiască cocoana şi era nevoie de mari schimbări în casă pentru ca toţi să se sâmtă bine.

încă pe-nserate s-au auzit, în vale, clopoţeii de la două trăsuri: într-una erau bătrânii, iar în cealaltă Palea, care ţinea să fie între cei dintâi, cu cocoana Zinca şi cu copiii.

Judecătorul şi inginerul au venit luni dimineaţa, ca să-i poată face cocoanei Mariţei şi mulţumirea de a merge la biserică. Era masă mare, praznic în puterea cuvântului, la vechile case ale vornicesei. Nu se mulţumise cocoana Mariţa cu ai săi, ci mai poftise şi pe maica stariţă cu părintele Visarion, precum şi pe părintele Neagu cu Mariţa cea mică. Fira s-ar fi perdut în lumea cea multă, ceea ce ar fi şi dorit, dacă cocoana Mariţa n-ar fi ţinut s-o scoată la iveală şi să-i şoptească la ureche mai uneia, mai alteia dintre nepoatele ei: „Uite, aşa ceva să-şi găsească frăţiorul tău”.

N-auzea Fira asemenea vorbe, dar o ardeau privirile îndreptate asupra ei.

— E bine! zicea Zinca.

— E de tot gentilă, zicea Marieta, sora ei, nevasta inginerului.

Iară cocoana Frosa nu se mai putea despărţi de ea şi a ţinut cu orice preţ s-o ieie lângă dânsa la masă.

Grea masă.

Lipsea de la ea cineva care îi era cocoanei Mariţei foarte drag şi toţi vorbeau, foarte fireşte, despre el, iară Fira asculta, schimba feţe-feţe şi tăcea tăcerea celui osândit la muncă grea.

— Mai ştiu şi eu?! grăi Nace Velicu. Nu mă-ndoiam c-o să venim împreună, căci mi-a scris încă acum trei săptămâni de la Paris că pleacă şi-o să fie de Paşti acasă. Se vede că iar s-a înfundat pe undeva. Ar putea însă să pice în tot minutul, şi am lăsat acasă vorba să vie aici dacă soseşte.

Fira auzea, se uita cu groază la Dinu şi iar o-mpresura leşinul în faţa gândului c-ar putea să-i vadă faţă-n faţă pe amândoi. Ce făcea ea atunci?!

Iară Dinu stătea de vorbă cu inginerul, lângă care şedea şi care se interesa de magazia de fer.

După-masă s-au şi dus amândoi ca să vadă ferăria.

D-ILăescu, inginerul, cunoscător în asemenea lucruri, examină ferăria cu multă luare-aminte.

— Foarte frumos, zise el cu învederată mulţumire. Ai, se-nţelege, lucrători străini?

— Unul singur - răspunse Dinu - un italian. Ceilalţi, şi calfe, şi ucenici, suntem de ai noştri.

— îmi pare bine c-am ajuns şi noi să ne măsurăm cu străinii, urmă d-l Lăescu. E foarte bine lucrată ferăria aceasta. Dacă e vorba - adăugă el peste puţin - d-ta ai putea să lucrezi şi poduri de fier.

— N-am încercat niciodată, îi zise Dinu.

— E tot aceasta, ba încă mai uşor, căci toată ferăria e gata şi n-ai decât s-o închei, îl încredinţă inginerul.

Apoi îi spuse că are de făcut la judeţ patru poduri, o întreprindere de vreo 500 000 de lei, la care ar putea să aibe un câştig frumos.

— Ia de încercare unul, şi dacă-ţi iese, le iei şi pe celelalte, urmă el. De ce să le dăm la străini când avem oamenii noştri?

Dinu-şi puse de gând să vorbească cu Gigiu.

Acum veni-n grabă mare şi Vlaicu, care, zi de Paşti fiind, stătuse mai mult decât de obicei la masă.

— Unde-o să fie magazia? întrebă inginerul.

Vlaicu-i arătă locul.

Inginerul se uită cam mirat la Dinu.

— Bine - grăi dânsul - dar atunci nu trebuia să aşezaţi materialul aici, la depărtare atât de mare.

— Deocamdată, deocamdată, grăbi Vlaicu a răspunde. Acum, fiind sărbători, n-am putut să ridicăm lemnele. Poimâne însă, nu mai departe, o să pun oamenii să ridice lemnele şi să care ferăria la locul ei.

Dinu zâmbi cu oarecare mulţumire.

— Iar pentru celelalte - grăi dânsul - îl rog pe d-l inginer să-şi dea părerea dacă ferăria e ori nu de bună calitate şi bine lucrată.

Vlaicu se uită cu coada ochiului la el. Nu mai încăpea îndoială că-i vorbise inginerului şi că tot de la el a pornit şi împăcarea cocoanei cu popa. îşi muşca degetele că l-a adus la Răstoacă, dar se stăpânea.

— Nu m-am îndoit nicicdată - grăi dânsul - dar nu sunt stăpân şi mi-e destul vorba d-lui inginer ca să regulez socoteala.

„Stai! adăugă însă după ce ei plecară. O să plece inginerul şi rămâi cu mine şi cu Palea. Pe tine am eu cum să te regulez!”

Inginerul a plecat apoi marţi după-prânz, iară Palea] o a rămas, ca să afle de la Vlaicu ce e cu magazia de fier şi cum au venit lucrurile cu popa.

Vlaicu dete din umeri.

El ştia foarte bine care e rostul magaziei de fier, dar nu voia deocamdată s-o spună aceasta. 15 -Magazia - zise el - a-nvoit-o Văleanu. De ce? Nu ştiu. Iar cu popa nu pot să-mi dau seamă cum au venit lucrurile. Cred, însă, că s-au pus pe capul cocoanei călugărul acela, stariţa, fierarul şi fetele. Mă tem că iar o să se obrăznicească. 2 O -Afacerea lui doarme, grăi Palea. N-am decât să mişc puţin, ca să-i trag o sperietură.

— Să i-o tragi - stărui Vlaicu - chiar una cât de bună.

Atât a fost, şi Dinu a plecat joi dimineaţa, ca să-l '25 trimită la Răstoacă pe Budini, iar fetele au mai rămas la schit.

Firei îi venea să plângă la despărţire. Se temea să rămâie, nu putea să plece şi-i era parcă se află într-un leagăn şi e săltată mereu sus, de tot sus, ca să cadă 30 ameţită jos, de tot jos.

iii

Cel maiurât lucru e-n lumea aceasta urâtul el însuşi, şi ţa să scape de urât, oamenii se iau.unii pe alţii la goană. Era rău când Fira, făcându-şi mai ici, mai colo 35 de lucru, umbla zi cu zi pe sub ferestrele vecinilor, care se-ntrebau: „Unde se duce? pe cine caută? cine viea s-o vadă?” 1

Nu era bine nici când stetea mereu în casă. Acum vecinele se-ntrebau: „De ce nu iese? de ce se teme? de ce se ascunde? de ce se fereşte de ochii lumii?”

Slăbise... „De ce a slăbit? ce-i seacă puterile?”

— De!... mai ştii?! zicea una, ca să facă o glumă, care nu i se părea proastă.. Când ai întâlniri prin pădurea deasă şi umbroasă şi te plimbi şi pe la Predeal, şi pe la Braşov, uşor ţi se întâmplă să te alegi cu ceva.

— Tot ce se poate, zicea alta. Au mai păţit-o, ba o 10 mai pat şi altele.

Aşa se plăsmuiesc întâmplările nepetrecute: unul... „De, mai ştii?!” - altul... „Tot ce se poate!” - iar altul... „Pare-mi-se” ori... „Nu mai încape îndoială!”, şi te pomeneşti, în cele din urmă, că lumea ştie mai 15 bine decât tine ce ai visat, ce gând ai, ce faci ori ce te doare.

Rău de tot era deci când s-a zvonit că Fira a plecat undeva, la un schit, cum se zicea, cu maica stariţa.

— Aşa!... la schit, cu maica moaşa! grăi una rea 20 de gură, şi voţba s-a pornit tocmai de Paşti, când oamenii n-au altă treabă şi se-ntâlnesc la toate colţurile.

Mai ici, mai colo făcea câte una şi socoteala lunilor şi găsea că e tocmai timpul ca Fira să nu mai poată sta acasă.

Andrei, care nu mai stătea, ca mai nainte, toată ziua

acasă, trebuia să prindă de veste. îl sâmţise lumea că vorbeşte, deci şi ascultă bucuros.

— Dar la voi când se face botezul? îi zise într-o seară Sanda din colţ.

El se uită râzând la ea. Nu-i venea să creadă ceea ce dânsa zicea, dar îi părea bine c-o zicea.

— De unde-ţi întră asemenea prăpăstii în cap?! răspunse el.

— Aşa!... grăi dânsa. O ştie toată lumea, şi vorbeşte 35 mahalaua întreagă. N-aveţi destule fete mari în casă?!

Asta era marţi seara, şi până joi, când s-a întors Dinu de la Răstoacă, Andrei a avut destul timp că să se încredinţeze că în adevăr mahalaua vorbeşte.

Dinu făcuse rânduiala că în timpul cât va lucra el 40 cu Gigiu, cu trei ucenici şi cu alţi doi lucrători la Răstoacă, Andrei să rămâie cu doi lucrători şi cu doi ucenici ca să ducă înainte lucrările din atelier, iar pentru aceasta îl sporise şi pe el, ca pe Gigiu, cu un leu pe zi pentru tot timpul cât va conduce lucrările din atelier.

Aşa luau Dinu şi Andrei vineri seară înţelegere între 5 dânşii.

— Dar - zise Andrei - cu femeile aceste eu nu mă bag, nu mă amestec, şi dacă s-ar întâmpla ceva cu vreuna din ele, pe mine nu mă priveşte.

Dinu se uită nedumirit la el.

— Ce vofbă e aceasta?! întrebă. Ce adecă ar fi putând să li se-ntâmple?!

— Eu nici nu ştiu, nici nu cred nimic - răspunse Andrei - dar pe-aci, prin vecini, se vorbesc multe, şi ştii vorba românului, că e mai uşor să păzeşti un car de purici decât o femeie?

— Ce se vorbeşte?!... ce se poate vorbi?! întrebă iar Dinu, cam răstit.

— Nu mă lua aşa - grăi Andrei - că-n capul tău se sparg toate şi eu nu rău, ci bine vreau să-ţi fac vorbindu-ţi. N-o fi adevărat, dar e destul că să zice c-o să avem în curând botez la casă, şi eu ţi-o spun acum pentru ca nu cumva, auzind-o mai târziu, să mă faci pe mine vinovat.

Dinu rămase câtva timp ca şi când l-ar fi lovit cineva cu barosul în cap.

Da, era destul că se zice, ba parcă mai uşor i-ar fi fost să fie adevărat şi să nu se zică decât ca lumea să-l poarte-n gura ei nespălată. Iară el, după cele ce ştia şi după cum îi era firea, numai pe sine însuşi putea să st socotească vinovat, căci el trebuia să păzească nu numai avutul, ci şi cinstea casei.

Mai nainte s-ar fi dus în asemenea împregiurări la Marghioala; acum însă ea se înstrăinase, parcă, de dânsul fără ca el să-şi fi dat vrecdată silinţa de a se dumiri că de ce-i este oarecum frică de dânsa.

— Sunt ticăloşii - îi zise el dar lui Andrei - mari ticăloşii, dar gura lumii nu poţi s-o astupi. O să vezi tu că sunt ticăloşii, şi te rog să nu scapi vreo vorbă-n faţa cocoanei, nici mai ales în faţa Marghioalei. De ce folos i-ar fi cuiva să afle şi ele?!

„De ce mai ales în faţa Marghioalei?!” se întrebă Andrei.

Asta-nsemna ceva. Tocmai ei trebuia să i-o spună.

Dinu, deşi avea foarte mult de lucru, sâmbătă în 5 zori de zi a plecat apoi s-o aducă pe Fira acasă şi s-o trimită-n fiecare zi la plimbare pentru ca lumea s-o vadă.

Vineri seara sosise şi Văleanu la Răstoacă, şi Fira, care o ştia aceasta, se cutremura mereu gândindu-se 10 că în curând îl va întâlni.

Când îl văzu pe Dinu şi află că el a venit s-o ieie, ea rămase ca-ntr-un fel de aiurire.

De ce venea s-o ieie tocmai acum, pe neaşteptate, de ce, când vorba fusese să mai steie? 15 „Ştie, îşi zise cu inima încleştată. De unde ştie? De la Marghioala?! Dar ea de unde ştie?!” El era turburat nu putea să-i spună de ce o ia, şi nu ştia ce să zică; ea era cuprinsă de frică şi nu mai ştia cum să-i vorbească: aşa au făcut drumul până acasă cuprinşi 20 de o foarte nesuferită stare sufletească, dar din când în când dânsa iar răsufla mai uşor şi iar se uita la el parc-ar fi Arhanghelul care a venit s-o ieie şi s-o scape.

Acum, după ce au sosit acasă, în adevăr că nu mai

era chip ca Fira şi Marghioala să trăiască sub acelaşi acoperemânt.

Marghioala, femeie zbuciumată şi ea, ştia şi ea ce aflase Andrei de prin vecini şi-nţelegea că aşa trebuiau să vie lucrurile, se uita pe furiş la Fira, o vedea mai perită de cum fusese la plecarea ei şi frământată şi acum sufleteşte, încât mereu se ascundea şi se întreba neîncetat: „Ce e? ce se petrece? ce s-a-ntâmplat la Răstoacă?”

Fira o bănuia de a-i fi spus lui Dinu tot ceea ce ştia, ba poate chiar şi mai mult, vedea ochii ei pânditori, se uita la ea din când în când plină de mânie şi era-n fiecare clipă gata să i se oprească-n faţă şi să-i zică: „Eşti o nemernică!”

Şi dacă i-ar fi zis-o aceasta, Marghioala ar fi stat în faţa ei smerită şi-ar fi răspuns: „Da, sunt!” Nemernică se sâmţea fiindcă-l înşela pe Dinu şi nu-i spunea ceea ce mai presus de toţi el trebuia să ştie.

Duminecă dimineaţa ea-l trase în sfârşit de mânecă şi-i spuse că vrea neapărat să vorbească cu dânsul mai nainte de a fi plecat.

— Să vorbim acum, răspunse el; n-am altă treabă.

— Munte de om şi tot copil! răspunse ea. Nici până acum n-ai ajuns să sâmţi că noi nu mai putem vorbi? E destul să ne apropiem unul de altul, pentru ca toţi, şi Andrei, şi ucenicii, şi Fira să steie la pândă.

El în adevăr n-o simţise acesata, dar acum parcă-şi dădea seama că aşa este.

— Ce să facem dară? întrebă el zăpăcit.

— Să ne-ntâlnim undeva unde nimeni nu ne vede, nimeni nu stă la pândă, că eu am să-ţi spun multe şi vreau să vorbesc fără sfială, răspunse ea.

Dinu se uită încă mai zăpăcit la ea.

El să se-ntâlnească prin ascuns cu Marghioala?! Era peste putinţă! Nu, aceasta el, Dinu, n-o făcea.

— Dar să steie la pândă Maica Precestă şi Sf. Petru cu toţi apostolii şi cu toate muceniţele şi mie nu-mi pasă! grăi dânsul. Ce e dacă stăm de vorbă?! Nu cumva facem ceva ca să ne fie ruşine şi să avem nevoie de a ne

ascunde?!

— Nu ştiu, răspunse ea. Chiar însă dacă nu, oamenii îşi fac gândurile lor. Toată viaţa aceasta e o ţesătură de bănuieli, de presupuneri şi de minciuni, şi te trec fiorii când vezi ce sunt oamenii în stare să născocească.

Dinu tresări.

) „Nu cumva a aflat şi ea ceva?!” se întrebă el. O luă de mână şi intră cu dânsa în ietacul unde lucrau adinioară împreună.

— Ce vrei să-mi spui? o-ntrebă el.

Ea dete din umeri şi rămase câtva timp cu ochii perduţi în vânt.

Nu putea să vorbească. Cu totul altfel îşi închipuise ea lucrurile.

— Nu - zise - eu nu mai pot să stau în casa aceasta. Nu asta e ceea ce voiam să-ţi spun - adăugă ea peste puţin - şi aş vrea să stau, dar în clipa aceasta sâmt că nu mai pot.

— Nu mai poţi?! grăi dânsul şi începu să se.plimbe prin iatacul strâmt.

O-nţelegea. Nu o dată, dând cu barosul, s-a gândit că o să ajungă aici lucrurile, şi se simţea ca fierul pus pe nicovală.

El se opri în faţa ei.

— Aş face eu bine - o-ntrebă - dac-aş zice să stai, când tu-mi spui că nu mai poţi?

— Nu - răspunse ea - căci te-ai căi-n urmă şi ar fi şi mai rău.

— Atunci faci ce vrei, zise el. Dacă poţi să mă laşi l o singur în casa aceasta şi crezi c-o să te sâmţi mai bine aiurea, aşa să faci. Eu îţi spun numai că mie o să-mi fie foarte greu.

— Dar de ce folos mai pot să-ţi fiu!? întâmpină ea. D-ta nu mai ţii seamă de mine; îţi sunt parcă n-aş mai fi, şi tremur în fiecare clipă ca nu cumva să sentâmple ceva ce mi-ar strica toată viaţa.

— Ce-ar putea să se-ntâmple?! întrebă el cu un fel de sfială.

Ea se apropie de dânsul.

— De ce ai plecat aşa-n pripă ca s-o aduci înapoi?! şopti ea. Ce s-a petrecut acolo?... cine mai era acolo?... de ce te temeai?

El se uită strâmtorat la ea.

— Nu ştiu ce-ţi va fi intrat şi ţie în cap de mă iai aşa de scurt, grăi dânsul. Vorbe care se şoptesc pe aici...

prostii... lucruri care sunt peste putinţă.

— Ba sunt cu putinţă, stărui dânsa; toate sunt în lumea aceasta cu putinţă, la orişice poţi să te aştepţi; de multe ai să te temi.

Acum era timpul să-i vorbească; iar simţea însă că nu poate.

— Eu nu vreau să zică cineva, nici să crezi tu că mă pun între tine şi Fira, urmă ea. Să mă ferească Dumnezeu! Mă uit însă la ea şi văd că i s-a-ntâmplat ceva. Nu ştiu ce, dar i s-a întâmplat. Păzeşte-o! N-o lăsa singură! N-o scăpa din ochi, căci pe sufletul d-tale rămâne. Eu ce fac după plecarea d-tale cu ea când o văd că are nu ştiu ce cu mine, încât m-aştept în fiecare clipă să-mi sară-n cap?! Cum rămânem noi amândouă fără de d-ta în casa aceasta?!

Dinu stetea şi nu mai ştia ce să-i zică şi ce să-i facă.

Acelaşi lucru ca şi cu Andrei.

— Tu ştii ceva ce nu-mi spui, stărui dânsul.

Acum trebuia să-i vorbească, dar tot nu putea.

— Multe vor fi pe care nu pot să ţi le spun, grăi dânsa. Şi d-ta vei fi ştiind nu una pe care nu mi-o spui.

Vorba e că lucrurile nu mai pot să rămâie aşa cum sunt: ce mai fac eu aici?!

El trebuia să aleagă între amândouă, dar nu putea. Acum, în clipa aceasta, când se uita-n ochii ei, nu ar mai fi stătut câtuşi de puţin la îndoială, dar mai ales după cele petrecute la Răstoacă se sâmţea legat şi era pătruns cu desăvârşire de sâmţământul că s-ar căi toată viaţa lui dacă s-ar pripi acum.

El o cuprinse cu braţul, se plecă puţin şi i se uită-n faţă.

— Rabdă - îi zise cu glas stăruitor - şi nu mă părăsi,

că mie mi-e destul să te ştiu că eşti aici, că ochii tăi văd şi că pot să stau din când în când de vorbă cu cu tine. Cum mi-aş căuta eu de treabă dacă nu te-aş mai şti pe tine în casa aceasta? Tu eşti destul de înţeleaptă ca să te ştii pune bine cu ea - urmă el netezindu-i cu mâna lui mare părul pe frunte - şi-o faci dacă te rog eu.

Marghioala era biruită, ba parcă un sâmţământ de 25 milă o cuprindea când se gândea la Fira.

— Ce nu sunt eu în stare să fac pentru d-ta când ştiu că vrei?! grăi dânsa uitându-se cu ochii umezi în faţa lui.

Altfel stetea dânsa acum în faţa Firei şi altfel i se 30 uita în ochii plini de mânie.

— Cum s-a-ntâmplat de te-ai întors atât de curând acasă? o-ntrebă ea după plecarea lui Dinu. Vorba era să staţi câteva săptămâni.

— Asta o vei fi ştiind tu mai bine decât mine, răs- 35 punse Fira fără ca să-şi stăpânească mânia. Se vede că i-ai spus toate minciunile, ba şi mai mult.

— Ce minciuni?! răspunse Marghioala. Ceea ce ştiu eu şi puteam să-i spun lui sunt tot lucruri adevărate. E adevărat c-ai făcut la Poiana4Ţapului cunoştinţă

O cu un Văleanu oarecare şi că te-ai întâlnit în mai multe rânduri cu el. Dumnezeu îmi vede sufletul şi ştie că nu mă-ndoiesc c-a fost în toată nevinovăţia, dar e adevărat că lumea zice că v-aţi plimbat pe la Predeal şi pe la Braşov, c-ai stat atâta timp închisă-n casă fiindcă-ţi era ruşine să ieşi în lume şi că ai plecat acum 5 de acasă cu o moaşă îmbrăcată în haine de călugăriţă? Aceste - urmă ea stăruitor - nu sunt minciuni, ci lucruri adevărate: în adevăr aşa zice lumea şi-o zice fiindcă d-ta ai fost uşuratică şi le-ai făcut toate de capul d-tale. l o Fira-şi acoperi faţa cu amândouă mânile.

— Le va fi ştiind însă nenea Dinu ori nu - urmă iar Marghioala - aceasta no ştiu. Ştiu însă că de la mine nu le-a aflat şi că nu le crede. D-ta vezi că nu lecrede, căci altfel ar vorbi şi s-ar purta dacă le-ar 15 crede, şi-ţi spun eu că le-ar crede dacă i le-aş spune eu, fiindcă eu nu-l mint nicicdată, dar nu i le spun, căci mi-e ruşine şi mi-e milă şi

de el, şi de d-ta, şi de cocoana Lina.

Fira stetea iar smerită-n faţa ei, dar tot nu-i spunea nimic.

IV

Mintea omenească e ca apa mării-n necurmată mişcare. Stai şi lucrezi, iar gândurile ţi se-nşiră ele de ele, şi te miri adeseori ce lucru de nimic ţi se iveşte în minte ca amintire din trecutul depărtat. Cu atât mai vârtos trăieşti cu sufletul în trecut când n-ai nicio treabă, ca Văleanu, care mai din îndemnul său propriu, mai în urma stăruinţelor cumnatului său plecase-n străinătate, ca să uite partea cea din urmă a vieţei sale şi să se întoarcă încetul cu încetul la cele de mai nainte.

El se oprise la Braşov. îi plăcea orăşelul acesta pentru că din zori de zi până seara uliţele lui sunt pline de oameni, care nu umblă, ci aleargă-n treburile lor şi n-au vreme să se uite la dreapta ori la stânga şi să cerceteze cine sunt şi-n ce treburi umblă aceia cu care se-ntâlnesc. Se plimba aşa singur pe aleile nesfârşite, deşi frunzele se scuturaseră, îşi lua masa mai ici, mai colo, citea prin cafenele gazete, se uita prin foile ilustrate şi se simţea destul de bine. Gândurile îi erau însă mereu duse şi de cele mai multe ori supărătoare.

Un dezgust adeseori foarte viu îl cuprindea când i se impuneau reamintirile zilelor petrecute cu prietenii săi fie la Bucureşti, fie la Paris. Mai ruşinea, mai o o dureroasă dezamăgire i se ivea-n suflet când îşi aducea aminte de cele petrecute la Buşteni. Soare, lumină şi oarecare bucurie i se revărsa peste toate numai când se gândea la baba de la Răstoacă, la plimbările pe care le făcea cu droaia de copii pe la livezi, pe la vie, prin pădure şi abia acum îşi dedea seamă despre slăbiciunea pe care o avuse bătrâna pentru Mariţa, fina ei mereu voioasă, plină de zel şi neobosită, mereu neobosită şi fericită când putea să ia asupra ei o sarcină cât se poate de grea. Era, aşa i se părea acum, o viaţă în care omul foarte uşor se perde pe sine însuşi.

După vro opt zile tot s-au găsit şi la Braşov oameni

care au început să se uite mai cu dinadins la omul răzleţ ce-şi petrecea viaţa aşa singur şi să se-ntre.be cine-o fi el şi-n ce treburi va fi umblând.

îndată ce a sâmţit-o aceasta, Văleanu a plecat, puţin îi păsa unde. A mai stat la Pesta, la Viena, la München, la Zürich şi tocmai după Crăciun li-a scris celor de acasă că a sosit la Paris bine şi sănătos. Orişiunde s-ar fi aflat şi orişice s-ar fi petrecut împregiurul lui, el petrecea mereu în trecut şi mai bucuros la Răstoacă.

Pe la sfârşitul lunei fevruarie, când au început să se topească zăpezile, el se-ntreba cum va fi ieşit din iarnă rapiţa şi grâul, pe care-l lăsase atât de frumos, şi-i era dor de ţară.

„O fi de Paşti, o fi ceva mai nainte ori ceva mai târziu - îşi zicea el - când iese lumea la câmp, trebuie să fiu şi eu acolo.” Când a sosit la Răstoacă, a găsit aici o lume cu totul schimbată.

Din toate cele spuse cam alandala de mătuşa lui un singur lucru i se desluşea: că Fira a venit la schit cu logodnicul ei, că ea a stat de Paşti la masă cu părinţii şi cu surorile lui, că toţi au găsit-o foarte drăguţă şi că ea se afla la schit.

Dacă i s-ar fi spus aceste mai nainte de plecarea lui, el ar fi fost cuprins de-o viuă frământare sufletească. Acum, după patru luni petrecute-n mijlocul unei lumi zgomotoase, el abia mai putea să şi-o înfăţişeze pe Fira în gândul lui şi-i era greu să-şi dea seamă cum s-au petrecut lucrurile ca el să-şi schimbe aşa deodată întregul fel de a fi. Stând aşa singur în timpul petrecerii lui în străinătate, se încredinţase în nenumărate rânduri el însuşi pe sine că prea sunt el şi Fira departe unul de altul pentru ca să se mai poată intâlni, nu mai ţinea să fie înpins spre ea şi se sâmţea uşurat ştiind că dânsa e logodită, ceea ce-i spusese într-un rând şi ea. Erau sfârşite toate, şi el putea să facă tot ceea ce vrea.

Duminecă dimineaţa, când a aflat că dânsa a plecat în pripă de la schit, el era cu toate aceste dureros atins, şi acum dorea s-o vadă.

Vecinica presupunere că-n viaţa omului minciuna ţine atât de des loc de adevăr: nu se-ndoia că dânsa a plecat dinadins când a aflat că el a sosit, şi bănuia că Dinu ştie şi el ceva, poate chiar de la dânsa, ceea ce-l jignea adânc.

Aceste iar îi răscoleau sufletul şi-l duceau spre dânsa.

Din clipa sosirii lui el fusese cuprins de sâmţământul că nu mai e la Răstoacă lumea cum a fost - Luţa, Anica şi Ghinea umblau mai în vârful degetelor prin casă şi vorbeau mai încet, deşi cocoana Mariţa nu mai era ursuză. Mariţa, Caliopi şi droia de copii nu mai veneau pe la curtea boierească, deşi îl iertase cocoana pe părintele Neagu. Nu mai era nicăiri veselia de mai nainte, şi duminecă după-amează̆zi el a ieşit singur spre livezi, unde nu mai era atât de frumos ca mai nainte, deşi era soare, adiere primăvăratică, iarba încolţise şi pomii erau înmuguriţi.

Luni după-prânz, auzind ciocăniturile lucrătorilor, care-ncepuseră să încheie baratca, el se coborî în ogradă.

îi era parcă-i vine să se-ntoarcă iar la deal când îl zări pe Dinu, care era posomorit şi smâncea oarecum şi arunca lucrurile ce-i treceau prin mâni. Tot nu putuse Budini să puie mâna pe bani fără de scăderea cuvenită.

Nu tocmai aceasta-l supăra însă.

— Ţi-e uşor d-tale, îi zise lui Budini, care-l încredinţa că altfel nu se poate. D-ta n-ai să-i dai nimănuia socoteală. Eu cum o trec însă-n condică?

— Scrii acolo „cheltuieli de mijlocire” şi pui suma, grăi Budini. înţelege orişicine de ce e vorba. Asta ţi-o pui în socoteală când faci preţurile.

Aceste cheltuieli de mijlocire îl rodeau pe Dinu, căci nu treceau de la el, ci de la văduvă şi de la copii.

Când îl zări dar pe Văleanu, se uită la el parc-ar fi voit să-l întrebe: „Dar la d-voastre cheltuielile de mijlocire sunt lege?”

în clipa aceasta răsări ca din pământ un căţălandru deşirat şi lăţos şi se răpezi ca din puşcă la Văleanu şi-ncepu să se gudure-mpregiurul lui, să-i lângă mânile şi să-i sară pe umeri' zăpăcit de bucuria revederii.

— Ursule, Ursule! grăi Văleanu viu mişcat şi începu

să-l mângâie. Tu tot mă mai cunoşti, tot îţi mai aduci aminte de mine, parcă numai tu.

în vreme ce el mângâia cânele, Vlaicu, care-l zărise mergând spre lucrători, grăbi la dânsul.

Ursu deodată se opri, ciuli, se-ntoarse şi începu să-l latre parc-ar fi voit să-l sfâşie, ca nu cumva să se apropie.

— Asta-i - grăi Vlaicu mânios - o s-ajung să nu mai pot umbla prin curtea casei mele!

— Se vede că te vei fi uitat vreodată rău la el, îi zise Văleanu şi-l chemă şi mângâie pe Ursu, ca să se astâmpere.

Dinu se-ntoarse spre Văleanu şi se uită cu ochii lui limpezi în faţa lui.

— E minune cum îi cunoaşte cânele pe oameni, zise el încet. Uite, pe mine, nu m-a văzut niciodată şi tot nu mă latră.

Cu vorba aceasta şi-a deschis fără ca să vrea drum la inima lui Văleanu, şi foarte în curând Vlaicu a trebuit să sâmtă că Văleanu îi este neapropiat.

Stetea omul trăit în trândăvie şi moleşit de plăceri şi se uita cu un fel de sfială religioasă la muncitorul

O cu braţe vânjoase, care lua drugii de fier şi umbla cu ei parc-ar fi trestie şi nu obosea niciodată. Şi tare ca braţul îi era şi sufletul: vorba lui scurtă nimerea ca barosul drept la ţintă şi nu şovăia nici la dreapta, nici la stânga.

Ce putere de om! Ce frumoasă viaţă!

Iară el însuşi!?

Stetea uluit când Dinu i-a vorbit câteva zile în urmă despre „cheltuielile de mijlocire” şi-i venea, cuprins oarecum de frică, să-i roage ca să nu li-o mai spună şi altora.

— Lasă-l, îi zise. E un nemernic, un mişel.

N-avea în el destulă vârtute ca să se ducă şi să-l scuture pe Vlaicu, dar nici destulă inimă ca să zică: „Dau de la mine!”

„E prost de blajin şi bun ce e”, îşi zise Dinu şi-I 15 lăsă-n pace.

Dinu şi Vlaicu însă chiar şi fără cheltuieli de mijlocire

erau doi oameni care numai hărţuindu-se puteau să trăiască alături în aceeaşi lume. Dinu nu putea să-l vadă-n ochi pe crăcănatul cu barbă roşie, li-o spunea aceasta tuturora, ba era pentru el un fel de mulţumire diavolească să i-o arate şi lui Vlaicu. Acesta, om cumpenit, se făcea că nu înţelege, dar îl păştea şi-şi dedea silinţa să-l ţie departe şi de Văleanu, şi de popa, cel puţin deocamdată, până ce nu va fi venit sperietura.

Nu se mai supăra Vlaicu când Văleanu ieşea la câmp unde munca era-n toiul ei, ci stăruia mereu să-l ducă cu dânsul, în vreme ce Dinu îşi urma cu ai săi şi cu Budini lucrarea în ogradă. Umblând aşa amândoi pe câmp, Vlaicu îl pipăia mereu pe Văleanu, ca să se dumirească ce e cu fata fierarului, care tocmai acum nu mai vine pe la.Răstoacă. Văleanu se ferea, dar întră din ce în ce mai tare în bănuiala că Vlaicu ştie ceva, şi-l ştia de frică deoarece rău ar fi putut să vie lucrurile dacă i-ar fi şoptit ceva lui Dinu la ureche.

Cam aşa ar fi mers lucrurile toată vara dacă n-ar mai fi fost la Răstoacă şi Ciornă.

El stătuse-n timpul când era hărţuit, zâmbind cu mul-
4 O ţumire, la o parte. Acum însă iar îl năpădise veninul şi era galben şi verde la faţă, căci nu-nţelgea de ce să fie mereu îndopat şi de toţi miluit popa, care nu face nicio treabă.

Ciornă nu era însă-n stare să zică vreo vorbă rea
5 despre cineva, ci-i punea pe alţii la cale.

I-a fost destul să treacă o dată, de două ori pe la ogradă, ca să vadă şi el cum se lucrează la magazie, pentru ca să se încredinţeze că nu e trai bun între Dinu şi Vlaicu şi că Dinu are trecere şi la Văleanu, şi la
10 cocoana.

Trai bun n-avea însă nici Florea cu Ana, femeia rea de gură, care o ţinea una şi strună că toate relele de la Vlaicu se trag. Florea, care acum era om al curţii şi ştia multe, le spunea apoi toate când erau numai
15 ei amândoi, ca să scape de gura ei, încredinţând-o că Vlaicu nu de capul lui le face.

Mai ştia Ana şi de la popa altele, şi dânsa nu era

femeie care-şi pune pază gurii. N-avea dar Ciornă decât să scape vorba: „Fierarului să i le spui!”, pentru 20 ca în curând Dinu să le ştie şi el toate şi să i le spună şi lui Văleanu.

Văleanu schimba feţe când Dinu îi spunea cum se vinde grâul, cum sunt socotiţi oamenii, cum şi-a luat popa pogoanele şi lemnele, cum au scos Vlaicu şi Pa- 25 lea porumb din coşare, lemne din pădure şi butoaie din pivniţă.

El ştia să preţuiască banul şi-i era şi greu, şi ruşine, dar se temea de Vlaicu şi nu-i rămânea decât să spună că toate cu voia cucoanei Mariţei s-au făcut. 30 „Dar cheltuielile de mijlocire?!” îşi zise Dinu.

Nu! Acum nu i se mai părea Văleanu blajin şi bun, ci un nemernic, care nu-ndrăzneşte fiindcă va fi făcând şi el ca cumnatul său.

Altfel de om inginerul. 35 -Da! grăi Budini care, era pe sfârşite cu betonul temeliilor. Acela e om de-nţelegere. îl ştiu, c-am lucrat cu el. Era acelaşi cu care Costache îngroşase vergelele.

— Ce păcate; nu sunt în lumea aceasta şi oameni 40 cumsecade?! exclamă Dinu.

— Nu pot să fie, răspunse Budini. De la unul se spurcă toţi. Dar ce-ţi pasă!? Negoţătoria e negoţătorie: câştig să fie, şi oamenii prin care-l ai nu te privesc. Dacă îţi dă el lucrarea, ai câştig bun: asta s-o ştii.

— Tot cu cheltuieli de mijlocire, întâmpină Dinu.

— Nu te privesc, stărui Budini; le pun eu toate la cale.

Putea Dinu să zică „nu!” când erau la mijloc văduva 10 şi copiii ei? Nu!

Apele umflate-n timpul celor din urmă doi ani rupseseră mai multe pcduri. Era cestiune de gospodărie că ferăria de la aceste pcduri să nu mai zacă 15 părăsită în câmp, şi d-l Lăescu urma s-o vândă cu observarea tuturor formelor legale, iar Budini dedea cel mai mare preţ.

Tot d-l Lăescu făcuse planuri şi devize în regulă pentru alte pcduri, şi acela, care, cu observarea tuturor 20

formelor legale, oferea cel mai mic preţ, era Dinu.

Rămânea deci numai ca Budini şi Dinu să se facă tovarăşi şi să le tragă podurilor o văpsea bună pentru ca d-l inginer să nu facă greutăţi la luarea în primire a lucrării.

Cheltuielile de mijlocire erau fără îndoială cam mari, dar nici câştigul nu era mic.

Lucrul trebuia însă să se facă cu grăbire, căci suferea comunicaţiunea.

Ei bine! la': Răstoacă nici Văleanu, nici mai ales 30 Vlaicu nu dădeau zor. Putea magazia să fie gata şi mai pe toamnă, după ce se va fi vândut griul. Dinu a lăsat deci un lucrător cu doi ucenici la Răstoacă pentru ca să ciocănească încetul cu încetul, iară el a trecut cu ceilalţi lucrători şi cu alţii, pe care i-a mai 35 învoit, la poduri şi venea numai din când în când, aşa, mai în grabă, ca să vadă cum înaintează lucrările la magazie.

Aşa îi mai plăcea şi lui Vlaicu, ba şi lui Văleanu, care a ajuns în curând a dori ca Dinu să nu mai fie 40 şi el pe lume.

„Toate se mişcă-ncet, se tărăgănează şi se amână de azi pe mâne", îşi zicea adeseori Dinu, care era obicinuit să meargă repede înainte.

Umbla de ici până colo, dedea zor, punea pretutindenea mâna, ca să urnească, mai dedea duminecile şi zilele de sărbători-aşa, pentru câteva ceasuri-pe acasă, alerga, ostănea şi-şi bătea capul, dară spor nu vedea.

Pe la Rusalii crezuse că va fi gata cu magazia, iar

— o acum se temea că va lucra şi toamna la ea. În atelier se-ngrămădeau tot mai mult lucrările şi lucrătorii nu le mai puteau birui. Pcdurile înaintau, ce-i drept, dar încasările se făceau cu anevoia.

După socoteala pe care şi-o făcea-n capul lui, într-un singur an câştiga mai mult decât în cei cinci de când erau tovarăşi, împreună; cheltuielile de mijlocire-i încurcau însă socotelile, căci afară de inginer, mai erau pe la casierie şi prin alte biurouri destui care opreau hârtiile-n loc dacă Budini nu le făcea drum. Avea să

— O ieie, ş i nu se-ndoia că va ş i lua bani buni, dar

deocamdată cheltuia de la dânsul, ba mai fusese nevoit să-i trimită şi lui Tănase trei mii de lei.

Orişicât de nesuferite i-ar fi fost socotelile, purtarea lor a fost timp îndelungat una din mulţumirile vieţii lui, căci stetea la ele mai întâi cu Marghioala, apoi cu Fira. Acum avea ici o fiţuică, colo alta, iar când trecea în condică, o făcea prin ascuns, ca să nu jignească nici pe una, nici pe alta din ele şi să nu mai fie nevoit a da explicaţiuni, şi nu-şi mai lăsa condicile la vederea orişicui. O apucase şi el fără ca să-şi deie seamă pe drumul bătut de lumea în care trăia, şi nu le mai spunea toate nici Marghioalei.

— Cum o duceţi? o-ntreba el când ajungeau să fie singuri şi iar o mângâia netezindu-i părul de pe frunte.

După ce apucase o dată aşa, nici că se mai putea altfel, căci ea s-ar fi sâmţit jignită.

— Bine, chiar foarte bine! răspundea dânsa. Când nu eşti d-ta aici, e foarte drăguţă, iară mie-mi este dragă, asta o ştii, şi dacă vrei d-ta, le rabd toate

O de la dânsa.

— Eşti fată cuminte, îi zicea el, o mângâia din nou, şi atât era destul ca să poată pleca liniştit.

în ajunul Rusaliilor iar a venit maica stariţa să cumpere mai una, mai alta pentru sărbătoare şi iar 5 le-a poftit pe fete la schit.

Din vorbă-n vorbă Fira a aflat că nepotul cocoanei e tot la Răstoacă, dar nu zicea că nu se duce, ba chiar ţinea să se ducă. îi trecuse, ce-i drept, şi focul, şi frica, dar o adimenea gândul că acum poate să se plimbe, 10 să stea de vorbă ori să ia masa cu el fără ca cineva să se mai întrebe de unde şi până unde se ştiu unul pe altul.

Dac-ar fi fost de faţă Marghioala şi-ar fi scăpat cineva vorba „Văleanu”, tot s-ar fi dus Fira la 15 Răstoacă, n-a scăpat însă nimeni în faţa Marghioalei vorba aceasta, şi Dinu a dus-o chiar el pe Fira, căci putea s-o facă acum, după ce lumea nu mai vorbea.

La Răstoacă iar se porniseră lucrurile ca mai nainte.

Popii îi venise, ce-i drept, sperietura. Umbla mereu

20 pe la protoiereu şi pe la consistoriu, în vreme ce Ciornă zâmbea, iară Vlaicu-şi căuta liniştit de treburi.

— Degeaba! zicea maica stanţă. Asta nu se mai sfârşeşte. Bunăvoinţa cocoanei nu-ţi este de niciun ajutor, şi tot n-o să-ţi rămâie decât să măriţi pe Mariţa şi să-ţi laşi ginerele aici.

Aşa zicea acum şi popa, care voia cu orice preţ să spună ceea ce ştia şi vedea că n-o să poată vorbi câtă vreme stă la Răstoacă. i

Deocamdată, însă, Mariţa iar mergea la curte şi 30 iar era mâna dreaptă a cocoanei, droaia de copii iar se aduna şi Văleanu iar îşi făcea plimbările prin livezile înflorite cu Mariţa şi cu Caliopi, cu droaia de copii şi cu Ursu, care alerga şi acum după păsări şi-i lătra pe trecătorii care nu-i plăceau... iar ar fi râs cu multă 35 poftă prietenii lui de cdinioară dacă l-ar fi văzut plimbându-se astfel în rând cu copiii.

Cu toate acestea, tocmai printr-înşii a ajuns el unde se afla. Trăit încă din timpul copilăriei lui în mijlocul lumii mereu zbuciumate, el se speria de linişte şi de *4 O* singurătate şi avea neapărată trebuinţă de zgomot şi de gălăgie, de o mişcare cât se poate de viuă împrcgiurul lui. Ce-avea el cu Mariţa şi cu Caliopi? ce-avea cu copiii? Ce-ar fi putut să le spună ori să afle de la dânşii? Ţinea să aibă lumea aceasta împregiurul său findcă-l lăsa în pace şi nici nu-i spunea, nici nu-l întreba 5 nimic, ci-i cânta oarecum la ureche şi-l făcea din când în când să zâmbească. Tot cam aşa au rămas lucrurile şi după ce a venit Fira la Răstoacă.

Se şterseseră oarecum toate în sufletul lui, şi chiar şi dacă n-ar fi fost la mijloc şi temerea de Vlaicu şi de 10 Dinu, îi era destul gândul acum învechit că toate s-au sfârşit şi trebuie să fie sfârşite pentru ca să nu se mai emoţioneze când o-ntâlneşte.

Nu aşa şi Fira, care abia de curând trecuse prin vii zbuciumări şi-şi dete seamă că-l înşeală pe Dinu, care 15 n-ar fi adus-o dac-ar fi ştiut ceva.

— îmi pare foarte bine, grăi Văleanu când maica stariţă îi prezentă pe Fira. Domnişoara şi eu ne cunoaştem

încă din anul trecut. Ne-am văzut la Buşteni.

Firei iar îi trecu un fel de sloi de gheaţă prin inimă în vreme ce Văleanu se uită la stariţă şi la Dinu, casă vadă din feţele lor dacă au fost ori nu atinşi de vorbele lui.

Toate semnele arătau că nu ştiu nimic şi găsesc că e lucru firesc ca oamenii să se-ntâlnească dacă stau un un timp oarecare în aceeaşi localitate. Fira şi Văleanu se uitară pe furiş unul la altul.

Nu mai era ce-a fost.

El o găsea cu desăvârşire schimbată. Slăbise, mai crescuse ceva, se deşirase oarecum, îi pierise carnea de pe trup, îi ieşiseră şi umerii obrajilor, şi fălcile, nu mai era-n faţa ei frăgezimea, nici zburdălnicia copilărească pe care o ştia el, dar îi părea mai pătimaşă.

Şi ea-l găsea schimbat, cu totul alt om, mai aşezat şi mai nepăsător.

A doua zi de Rusalii Dinu a plecat în treburile lui. şi după-amează Văleanu a ieşit, ca de obicei, cu droaia şi cu cele două fete şi s-au dus la schit, de unde au luat şi pe Fira dimpreună cu sora ei.

Cele patru fete mari era nedespărţite, copiii se risipeau mereu şi iar se adunau, Ursu alerga şi iar se- O ntorcea mai ales la Văleanu, care umbla şi acum răzleţ dar nu se mai sâmţea singur, ci o căuta mereu pe Fira cu ochii şi asculta, ca să-i audă glasul. Din când în când ochii lor se-ntâlneau, la început din întâmplare, apoi dinadins.

Abia însă pe-nserate, când se-ntorceau iar spre schit, ca să le ducă pe cele două surori la maica stariţă, Fira şi Văleanu au ajuns, ca din întâmplare, să rămâie mai la o parte.

— A fost frumos şi bine, grăi dânsa.

— Chiar foarte bine şi foarte frumos, o-ncredinţă el, apoi îşi urmară drumul câtva timp în tăcere.

— Nu-ţi pare d-tale lucru de mirat că am ajuns să ne-ntâlnim aici? întrebă dânsul în cele din urmă.

Ea se uită cu oarecare stăruinţă la dânsul.

— E numai din întâmplare? întrebă apăsând asupra vorbelor.

— Nu! răspunse el dezgheţat. Tocmai din întâmplare nu e. Nu poţi d-ta să-ţi închipuieşti prin ce zbuciumări sufleteşti am trecut eu.

„Nu prin atât de mari ca mine”, îi venea ei să zică, 20 dar ea nu mai era copila de mai nainte şi se stăpâni.

— De ce? îi zise. Eu îmi închipuiam că puţin te turbură cele petrecute, şi fără îndoială o foarte rea idee îţi vei fi făcut despre mine. Aveai, dealtminteri, şi toată dreptatea.

— Nu, domnişoară, nu! stărui dânsul. D-ta îţi vei fi făcut despre mine o idee rea.

în Fira iar ieşi la iveală femeia îndărătnică.

— Nu zic că nu, răspunse ea. N-aş fi crezut că d-ta eşti în stare să le vorbeşti despre cele petrecute între noi unor oameni care-au umplut lumea, spunând şi ceea ce nu e adevărat.

Văleanu rămase încremenit.

— Eu, domnişoară? îi răspunse. Niciodată, nimănui!

Mariţa, Caliopi şi Leanca iar se apropiară şi le curmară vorba, încât numai prin o stăruitoare strângere de mână au putut să se-ncredinţeze unul pe altul că doresc, mult doresc să mai vorbească.

Vlaicu stetea la pândă.

Abia acum se porneau în gândul lui lucrurile după 40 cum le croise el.

— Şi voi ce-aţi mai făcut azi? o-ntrebă el seara pe Caliopi, care trebuia să ia parte la toate plimbările tocmai pentru ca el să poată afla de la dânsa ceea ce voia să ştie.

— Ne-am plimbat, răspunse Caliopi.

— Ştiu că v-aţi plimbat, îi zise tatăl ei. Dar Văleanu ce face şi ce mai zice când vă plimbaţi?

— Se plimbă şi el - răspunse iar Caliopi - şi nu zice nimic. El e tot singur şi nu vorbeşte cu nimeni.

Vlaicu nu mai stărui. Era, la urma urmelor, de sine înţeles că-n faţa copiilor şi a celorlalte fete el se ţine departe de dânsa.

„Dar înţelegere tot vor fi luând să se-ntâlnească şi singuri”, îşi zise, şi ziua următoare-l chemă pe Florea 15 şi-

i spuse să-l păzească pe Văleanu, să-l urmărească ori de câte ori va fi ieşind fie singur, fie cu altcineva şi să vie serile, ca să-i spună.

Lucrul acesta ar fi putut însă să iasă pe placul lui Vlaicu numai dacă Văleanu ar fi fost în adevăr singur. Nu mai era însă cu putinţă să-l găseşti pe Văleanu fără de Ursu, care alerga, ce-i drept, şi lătra mai pe unul, mai pe altul, dară iar se-ntorcea la Văleanu şi se uita-n ochii lui parc-ar fi voit să-l întrebd: „A fost bine? mai vrei ceva?” Iară când Văleanu se oprea undeva ori se aşeza, Ursu se-ntindea cu capul pe labe, sta liniştit, ciulea din când în când şi sărea-n picioare îndată ce sâmţea prin apropiere ceva ce nu i se părea a bine.

Era, vorba lui Dinu, peste putinţă să se uite-n ochii lui Vlaicu fără ca să latre: cum ar fi fost cu putinţă să se uite-n ochii lui Florea fără ca să-l sâmtă că are gând rău!? Nu, orişice-ar fi făcut Florea, el nu se putea apropia, căci Ursu-l mirosea de departe şi-ncepea să latre, şi i-au fost lui Văleanu destul câteva zile ca să-şi dea seamă că e urmărit de Florea şi să se păzească. Ce putea să afle Vlaicu de la Florea?

Tot ceea ce-i spunea şi Caliopi: „Ne mai plimbăm, mai odihnim, şi Văleanu stă mai cu una, mai cu alta la depărtare potrivită de vorbă, iară Ursu se uită din când în când în ochii lui şi sare când sâmte ceva”. O - Dar va fi mergând, prostule, fie ziua, fie peste noapte, undeva, îi zise Vlaicu.

— Nu se poate, boierule, răspunse Florea. îl sâmte cinele şi se ia după el şi-l dă de gol!

Aşa şi era în adevăr.

Chiar şi dac-ar fi voit, Văleanu nu ar fi putut să scape de Ursu, care-l păzea de toate relele.

Nu ţinea însă Văleanu să scape de Ursu. Era un farmec nespus şi-o nespusă dulceaţă în aceste convorbiri urmate oarecum pe furiş, ici o bucăţică, colo alta, azi începute şi mâne continuate. Tocmai pentru că grăbeau, nu mai aveau timp să umble cu încungiur, ci şi le spuneau toate făţiş şi cu oarecare îndrăzneală.

S-a-ncredinţat Fira că nu de la el au pornit vorbele, ci de la prietenii lui, care-au simţit ceva şi-au născocit ceea ce nu puteau să afle.

— Nu era oare mai cuminte să facem plimbarea şi la Predeal, şi la Braşov? zise el. Lumea tot crede că am făcut-o. D-tale nu-ţi făcea însă plăcere aşa ceva.

— Te-nşcli, îi răspunse ea. Ardeam de dorinţa de a o face, dar mă temeam; azi îmi pare însă bine că n-am făcut-o.

Mai departe nu putură urma, căci se-apropia Leanca.

— Şi de ce-ţi pare bine? întrebă el ziua următoare.

— Pentru că nu ştiu unde-am fi ajuns, răspunse ea. -Unde? grăi dânsul. Ne-am fi dus mai departe şi-am trăi azi fericiţi undeva.

— Fericiţi nu, întâmpină dânsa.

— De ce nu? întrebă iar dânsul.

— O, doamne-îi zise ea - dar trăia atunci tata, am mamă, am soră, am fraţi, e o întreagă lume care mă ştie; cum aş fi putut să fiu fericită ştiind că i-am mâhnit adânc?!

— Şi-l mai ai şi pe dânsul, grăi Văleanu cu un fel de răutate.

Se apropia Caliopi, şi Fira nu putu să mai spună decât vorbele:

— Da, şi pe dânsul.

Grăite-n pripă şi cu oarecare-ndărătnicie, vorbele aceste-l jigneau adânc pe Văleanu. -Şi ţii d-ta în adevăr atât de mult la dânsul?! întrebă el ziua următoare.

Fira se uită lung în faţa lui.

— Nu ştiu ce să-ţi răspund - grăi dânsa - căci orişicum ţi-aş spune-o, d-ta tot n-o să înţelegi ce-mi este el. Ar trebui să-l cunoşti mai bine şi ai înţelege-o şi fără ca să ţi-o spun.

— îl cunosc, răspunse Văleanu. E om straşnic cum n-am mai văzut în viaţa mea, şi ţi-e frică de el.

Ea dete din cap, apoi se uită înpregiurul ei.

— Nu-l cunoşti, grăi dânsa după ce se-ncredinţă că nu e nimeni prin apropiere. D-ta poţi să te temi de el, dar eu nu mă tem şi nu am de ce să mă tem. Dac-aş fi făcut

ceea ce ziceai d-ta şi ceea ce atunci, ameţită cum eram, aş fi şi fost în stare să fac, nu m-ar fi iertat nicicdată părinţii d-tale, pe care acum 15 îi cunosc, încă mai puţin m-ar fi iertat surorile d-tale, pe care de asemenea le cunosc, şi mi-ar fi amărât viaţa sora mea şi fraţii mei, dară m-ar fi iertat mama şi cucoana Mariţa, iară el mi-ar fi plâns de milă. Uite - adăugă dânsaaşa e dânsul şi aşa să-l ştii. 20 Nicicdată în viaţa ei nu şi-l gândise cu atâta claritate ca-n clipa aceasta, dar nici Văleanu nu-şi închipuise niciodată că poate un bărbat să se ridice atât de sus ca Dinu în gândul unei femei.

Nu era nimeni prin apropiere şi nici nu venea nimeni 25 spre dânşii; ei, cu toate aceste, curmară vorba. Ei îi părea rău de a fi spus ceea ce a spus, iară el se uită la dânsa ca la un fel de minune.

— Domnişoară - grăi dânsul într-un târziu, oarecum gângăvind - nici să nu te superi, nici să nu râzi de mine dacă-ţi mărturisesc că nu-nţeleg de ce ai venit aici!

— Asta e alta, răspunse ea. Aş putea să zic că-mi face plăcere şi că mi se pare nevinovată plăcerea aceasta; n-ar fi însă adevărat. Crezi d-ta că nu-mi dau eu seamă că nu am făcut o mişelie viind chiar cu el aici, unde toată lumea ne socoteşte logodiţi'?! N-am făcut-o însă şi n-o fac, ci vin toate peste capul meu - adăugă ea stăpânindu-şi glasul - iar vinovat eşti d-ta, care m-ai scos din minţi...

Văleanu se mai apropie de dânsa. 40 -Dacă e aşa, domnişoară - îi zise stăruitor - să mergem acum la cocoana Mariţa şi să rămânem aici despărţiţi de toată lumea, retraşi, trăind numai unul pentru altul.

Mariţa şi Caliopi veneau să-i aducă Firei din florile adunate de ele.

— Asta n-ar fi fericire-grăi Fira-n pripă-nici pentru d-ta, nici pentru mine mai ales. O zici acum şi-n clipa următoare-ţi pare rău c-ai zis-o. Am face-o o dată aruncându-ne cu ochii închişi în valuri şi ne-am căi de o mie de ori.

Copiii alergau după fluturi, Ursu lătra-n urma lor, Caliopi auzise cele din urmă vorbe, iară Florea stetea-n

depărtare şi se uita.

Ce-ar fi putut însă, fie Caliopi, fie Florea să înţeleagă şi să-i spună lui Vlaicu?!

Dinu, chiar el însuşi, dac-ar fi auzit şi-ar fi văzut, ar fi zis că nu e nimic când nu poate nimeni să zică ceva.

vi

„Tot are dreptate Palea, îşi zise Philopolu când primi Palea biletul cu rugămintea de a trece iar pe la

— O Episcopie, ca să pună în mişcare afacerea popii. Nu mai încape îndoială că e ţâcnită cucoana Mariţa şi zănatică. Azi se supără, mâne-i trece şi poimâne iar îi vine, încât pune toată lumea în picioare. Hotărât că sunt cuvinte pentru punerea ei sub interdict.”

Palea şi Vlaicu ar fi putut sări să-i mai spună şi altele chiar mai temeinice, dar acum Palea nu mai ţinea, iar Vlaicu nu ţinuse nicicdată să i se facă la bătrâneţe o asemenea supărare.

Mai tare convins era d-l Philopolu peste câteva zile,

— O când a trecut pe la dânsul maica stariţă cu rugămintea cucoanei Mariţei ca să facă ce o face pentru ca Episcopia să-l lase pe popa-n pace.

— Iar s-a schimbat?! zise el supărat. Eu nu mai pot să fac nimic. Abia ieri-alaltăieri am umblat într-un fel şi nu pot să mă fac de batjocură.

Nu putea să-i treacă lui prin minte gândul că cumnatul său, om în toată firea, advocat şi deputat, l-a minţit când i-a spus că cocoana Mariţa iar vrea ca popa să fie urmărit.

Ce nu e însă omul în stare să facă la strâmtorare?! O minciună era pentru Palea puţin lucru: asta ar fi 5 putut să i-o spună lui Philopolu socru-său, care ştia mai multe şi începuse a umbla cu gândul de a-şi lua măsurile ca să scape zestrea fiicei sale.

în zadar! Românul are multă dreptate când zice că obrazul subţire cu cheltuială se ţine. 10 Nu avea Palea ambiţiuni mari, dar trebuia să trăiască păstrând decorul poziţiunii sale, şi aceasta nu era cu putinţă dacă nu i se lăsa pe ici, pe colo câte o afacere mai grasă.

El îşi făcuse bine socoteala când îşi zisese că trebuie 15 să-şi arate colţii dacă e vorba' să se ţină seamă de pretenţiunile lui legitime. Cei de la guvern însă oameni cu bun-simţ şi îndelungă practică în ale stăpânirii, ţineau să aibă oameni devotaţi, siguri şi în toate împregiurările supuşi, potriveau dar dinadins lucrurile 20 aşa ca el să ajungă-n strâmtorare, căci numai cu omul strâmtorat poţi să faci tot ceea ce vrei. Au trecut dar şi toate legile, şi budgetele şi fără de votul d-lui Palea. Nu-i rămânea decât să mai aştepte şi să o ducă târâşgrăpiş până ce nu va fi venit o situaţie mai grea pentru 25 guvern şi mai priincioasă pentru el.

Era prea mare zestrea cocoanei Zinchii pentru un om fără de pretenţiuni, dar prea mică pentru ca el să-şi fi putut permite luxul de a fi om independent. Subscria dar cocoana Zinca poliţe, iar Nace le gira şi le plătea 30 la scadenţă, din ce în ce mai nerăbdător.

O singură scăpare mai vedea Palea: partea din cele două moşteniri, care-l sălta dintr-o dată.

Deocamdată îi era de mare ajutor Vlaicu, de la care lua anticipaţiuni pentru ceea ce-o să fie după seceriş 35 şi la toamnă.

Era însă la mijloc şi Văleanu.

— Aş! zise Vlaicu. Ceea ce ţi se cuvine, d-le Palea, ţi se cuvine. Pe el îl încurcăm chiar mai uşor decât pe cocoana. Vorba e ca popa să ştie de frică. 4 O Iară popa ştia de frică.

De Sf. Petru el şi-a logodit fata cu un băiat bun, şi era la Episcopie lucru pus la cale că de dragul bunei păci el se mută şi-şi lasă ginerele la Răstoacă. Cocoana Mariţa, naşa, care avea să-i cunune, n-o ştia încă 5 aceasta, dar se bucura, ţinea să facă nuntă mare, la care să poftească pe toţi ai săi, şi stăruia ca cununia să se facă de Sf. Mărie, când era ziua ei şi a miresei.

— Nu cumva ai de gând să ne părăseşti, părinte? grăi Vlaicu aducându-şi aminte de planurile maichii stariţei.

— N-am vrut-o-n alte timpuri - îi răspunse părintele Neagu - şi cu atât mai puţin aş putea s-o voi esc acum.

Chiar şi dac-ar fi spus însă c-o vrea, nu putea Vlaicu, orişicât de deştept era, să-şi deie seamă ce-o să facă popa după ce va fi plecat de la Răstoacă, şi era foarte liniştit, ca omul care-şi ştie puse treburile-n bună-rânduială. Singura lui nedumerire era de ce a pus Văleanu la cale magazia de fer.!

Fira şi Leanca plecaseră fără ca fie Caliopi, fie Florea să fi putut spune ceva.

Nu se-ndoia dânsul că vor fi având ei ce vor fi având, dar se ascund şi se păzesc.

— Umblă şi tu mai pe aproape şi stăi la pândă, ca să nu te vadă, îi zise el necăjit lui Florea.

— Nu ţi-am spus că nu se poate!? răspunse Florea. E afurisitul acela de câne, care te sâmte de la mare depărtare.

— Iară cânele?! strigă Vlaicu.

Nesuferit i-a fost totdeauna Ursu nu numai pentru că se ţinea de casa popii, ci şi pentru că-l lătra, dar încă mai nesuferit îi era acum.

— N-ai puşcă la tine?! adăugă el veninos. Trage-i una!

Era o vorbă grăită aşa, la necaz, fără ca să fi pus vreun temei în ea. Florea însă, care avea năcaz pe Văleanu, şi-o însemnă bine. Lui nu îi era de Ursu, care era câne ca toţi cânii, ci de năcazul pe care i-l făcea lui Văleanu.

— Bine, grăi dar. Dacă zici d-ta, pot să o fac când 4 O îmi vine la îndemână.

Nu-i venea însă la îndemână, căci Văleanu şi Ursu erau nedespărţiţi şi vorba era s-o facă oarecum pe nesimţite şi cu ceva temei, când Ursu face-n neastâmpărul lui vreo stricăciune.

Cocoana Mariţa nu se mai gândea decât la nunta finei sale, şi cum îi treceau multe prin cap, a-nceput să-i dea zor lui Văleanu ca până la Sf. Maria să fie gata magazia, pentru ca acolo să se facă nunta. Ce frumuseţe: ghirlande de frunze de stejar cu flori presărate printre io ele, covoare, velinţe şi ştergare pe pereţi, steguleţe, mese-

ntinse, lume care trage hora-n lărgime, toate îi jucau cocoanei Mariţei una peste alta-n cap, şi aşa trebuia să fie.

Dinu, care auzi aceste vorbe, se bucura şi el, dacă scăpa de grija aceasta, şi iar s-a umplut ograda de lucrători, iar venea Văleanu mai des, ca să vadă cum înaintează lucrările, Ursu iar îl lătra pe Vlaicu ori alerga după curcani.

Vlaicu nu se bucura de graba cu care se lucra la magazie, după a lui părere, nefolositoare şi era supărăcios, bombănea mereu şi scăpa des vorba c-a ajuns baba-n anii copilăriei.

— Mare pacoste cânele acesta pripăşit, grăi dânsul într-un rând. Face o mulţime de stricăciuni, şi minune n-ar fi dacă i-ar da o dată cineva în cap.

— Ba nu e câtuşi de puţin pripăşit - îi zise Văleanu - că se ţine de mine, şi are voie să facă tot ceea ce vrea pe moşia aceasta.

Dinu se bucura, la urma urmelor, şi se uită cu un fel de mirare la el: n-ar fi crezut că poate să vorbească atât de dezgheţat.

Nici Vlaicu n-ar fi crezut: întâia oară îi vorbi Văleanu ca om care se socoteşte stăpân.

Ursu nu mai lătra, dar stetea la o parte, se uita cu coada ochiului spre Vlaicu şi hârâia din când în când printre dinţi.

;,O să vedem - îi zise iar Vlaicu, tot printre dinţi - dacă eşti ori nu stăpân. Vor mai fi şi alţii care au să zică ceva.”

Fira se pregătea pentru nunta Mariţei, şi maica stariţă venise s-o ia.

Dinu terminase magazia şi luase şi banii chiar de la cocoana, prin mijlocirea lui Văleanu, deci, spre marele necaz al lui Vlaicu, fără de nicio scădere. Ţinuse dar să fie galant, şi Fira a putut să-şi comandeze rochia după plac şi-n toată lărgimea la una din cele mai bune croitorese, ba Lina, după dorinţa ei, i-a cumpărat şi-o brăţară, o broşă şi-un evantai de toată frumuseţea.

Lina, mamă ca toate mamele, se uita la ea cu ochii

muiaţi în lacrămi şi ţinea s-o aibă fotografiată întocmai cum are să fie la nuntă. S-a gătit dar Fira până. în cele mai mici amănunte, cu peptănătură de bal, cu 15 brăţară, cu broşă, cu evantai, cu papuci de atlaz, ca să meargă la fotograf.

Era frumoasă, în adevăr frumoasă, făcută parcă anume pentru ca ochii tuturora să zboare după ea, şi Marghioala se uita cu o dureroasă admiraţiune la dânsa. 20 - Foarte bine! grăi Dinu uitându-se cu mare drag la ea, parcă el ar fi făcut-o, dând cu barosul, să fie cum e.

Marghioala suspină o dată din inimă şi se uită-n ochii lui Dinu, încât el tresări puţin şi se căi de a fi rostit în faţa ei acele două vorbe. 25 -De! — grăi dânsa îndurerată - ceea ce e bine nu e rochia, nici croiala, ci ceea ce a pus mâna lui Dumnezeu cu atâta dărnicie. Ei îi vin bine toate.

Maica stariţă se uită dând din cap la ea.

— Tare e drăguţă, grăi dânsa mai pe şoptite.

— Şi cu cine cunună cucoana Mariţa? o întrebă Dinu pe stariţă după ce Lina şi Fira plecară la fotograf.

— Mai întrebi? răspunse maica. Cu nepotul ei, cu Văleanu.

Margioala se rezămă de un scaun: i se clătină pă- 35 mântul sub picioare şi se-nvârteau toate împregiurul ei, dar ea-şi încleştă fălcile şi-şi stăpâni firea!

— Văleanu? întrebă ea. Nepotul cucoanei e unul căruia îi zic Văleanu? Am auzit parcă de el. Nu e unul care a fost vara trecută pe la Buşteni?

— Acela e, grăi Dinu. Mi-a spus chiar el c-a întâlnit-o acolo pe Fira. Ea-ţi va fi vorbit despre dânsul.

Maica Fevronia rămase şi ea într-un fel de aiurire. Abia acum îşi puse-ntrebarea dacă nu cumva Fira 5 e fata de fierar de care-i vorbise cocoana, şi parcă i se desluşeau multe lucruri care mai nainte i se păruseră nenţelese.

Dar ea şi Dinu şi Marghioala nu puteau să vobească împreună despre asemenea lucruri. 10 -Aşa se vede că ea mi-a vorbit, zise Marghioala, şi cu asta s-a curmat vorba şi au trecut la altele.

Abia după câteva ceasuri petrecute-n grele

frământări sufleteşti, când a ajuns să fie singură cu Dinu, şi-a deschis Marghioala inima pe cât putea să şi-o deschiză. 15 Femeie ca toate femeile, stăpânită mai mult de pornirile inimii decât de judecată, ea se blestema însăşi pe sine pentru că n-a vorbit la timp şi-i venea să-şi smulgă părul din cap că nu poate nici acum să spună tot.

Ea-l apucă, ceea ce nu mai făcuse nicicdată, cu amân- 2 O doauă mânile de braţ.

— Dacă ţii la mine şi dac-ai iubit vrecdată pe cinevaâi zise ea cu glas stăruitor - fă ce faci ca să n-o duci pe Fira la Răstoacă.

Dinu-şi reaminti căutarea pe care i-o aruncase când el 2 5 se uita cu drag la Fira.

— Te ştiu - zise el - fată cuminte şi mă mir cum poţi să ceri de la mine lucrul acesta. Nu vezi că după toate pregătirile ce s-au făcut e peste putinţă să nu se mai ducă?!

— Peste putinţă?! exclamă Marghioala. Prea târziu?! exclamă iar cu un fel de ciudă. Uită-te la mine, ascultă-mă... Urmă apoi: Să ştii că dânsa se duce la Răstoacă pentru ca să se întâlnească. cu acel Văleanu, pe care-l ştie de la Buşteni. Eu atât îţi spun şi te rog să ţii seamă o5 de vorbele mele: mai mult nu pot!

El se uită cu un fel de milă la dânsa.

Ce voia dânsa să zică?!

Că se cunoşteau Fira şi Văleanu de la Buşteni, aceasta o ştia şi el chiar de la Văleanu, tocmai de aceea însă i 4 O se părea o curată nebunie presupunerea că ea se duce la Răstoacă anume pentru ca să se întâlnească cu el.

A fost dânsa la Răstoacă şi de hramul schitului, când n-au vorbit amândoi, şi de Paşti, când el nu se afla acolo, şi n-ar fi fost niciodată dacă nu era la mijloc magazia de fer. Ştia Dinu foarte bine cum au venit lucrurile, şi 5 se sâmţea jignit de presupunerea ei.

— îmi pare rău că-n supărarea ta neîntemeiată îţi faci asemenea gânduri, grăi dânsul şi, ca s-o potolească, el iar voi s-o mângâie.

Ea se dete la o parte. 10 - Nu cumva crezi c-o fac din

răutate?! întâmpină dânsa mâhnită. Nu! pizmă femeiască nu e-n sufletul meu, şi ca să-ţi arăt că nu-i, urmă ea hotărâtă, o voi face eu să nu se mai ducă la Răstoacă.

— Nu cumva ai de gând să-i vorbeşti ei? întrebă el speriat.

— Nici nu trebuia să-ţi vorbesc d-tale, răspunse ea. De ce s-o jigneşti d-ta, când pot să te scap de aceasta?! Şi să ştii că ea o să mă-nţeleagă mai bine decât d-ta.

Dinu se uită deznădăjduit la ea. Se uita la ea, vedea că nu are niciun mijloc de a o face să-şi schimbe hotărârea şi se-nfiora de gândul unei certe între dânsa şi Fira.

— Eşti tu în stare să mi-o faci mie aceasta chiar acum?! îi zise el cu amărâciune. Vrei să mă faci să părăsesc casa aceasta?

— Nu poţi, întâmpină ea. Am zis-o şi eu şi n-am făcut-o; încă mai puţin o să o faci d-ta.

Un singur mijloc mai avea Dinu.

— Fă-o! dar să ştii că n-am să te uit niciodată! grăi dânsul şi se depărtă încredinţat că ea-şi va schimba gândul.

— Dar o să mă ierţi! zise ea.

Seara apoi a căutat să fie singură cu Fira, care urma să plece a doua zi după-prânz. - Care va să zică d-ta umbli pe la Răstoacă pentru ca să te-ntâlneşti acolo cu Văleanu, îi zise luând-o repede.

Firei îi venea s-apuce lampa, să i-o arunce-n cap şi să-i zică: „Mizerabilă, crăpi de ciudă pentru că m-ai văzut gătită şi ştii că plec cu el”. Nu-i dedea însă mâna, O şi-şi făcu de lucru prin dulap pentru ca Marghioala să nu-i poată vedea faţa.

— Cine ţi-a spus că de aceea mă duc? întrebă ea pentru ca să o descoasă.

— Nenea Dinu şi maica stariţă - răspunse Marghioala - care ştiu că-l cunoşti de la Buşteni.

Fira se-ntoarse zâmbind spre ea.

— Şi ce mai ştiu? întrebă iar.

— Aceasta nu mi-au spus-o - grăi Marghioala - dar

ştiu eu fie chiar şi numai ce mi-ai spus d-ta, şi atât e destul pentru ca să nu te mai duci la Răstoacă. Vrei ca lumea să-nceapă iar a vorbi?

Fira râse cel mai nevinovat din toate râsurile care sunt cu putinţă.

Ea să nu se ducă?! Dar dac-ar fi tunat şi-ar fi fulgerat şi ar fi căzut foc şi pucioasă din cer, ea tot s-ar fi dus.

— Tocmai pentru că lumea a vorbit, am să mă duc, ba trebuie chiar s-o fac, zise ea. Dacă nu m-aş duce, până chiar şi voi, stariţa, nenea Dinu şi tu, aţi crede că tot e ceva la mijloc, că mă sfiesc, mă tem, am ceva pe suflet.

Lucrul acesta i se părea Marghioalei atât de adevărat, încât ea se sâmţi biruită. Era şi peste putinţă să nu fie biruită, căci inima deschisă nu poate niciodată să ţie pept cu viclenia bogată-n arme. în adevăr însă Fira spunea numai ceea ce gândea. Iar ajunsese să se încredinţeze pe sine însăşi că nici ceea ce a făcut, nici ceea ce avea de gând să mai facă nu e păcat şi că nimeni nu sufere nimic pe urma plăcerilor ei nevinovate.

— Lumea - urmă ea - a zis tot ceea ce a voit, şi orişice s-ar mai întâmpla, ea n-ar putea să zică decât tot ceea ce a mai zis. Nu rămâne decât să-i arătăm că nu ne pasă. Chiar şi tu îţi vei fi închipuit cine ştie ce: uite, îmi zici să nu mă duc, şi eu am să merg tocmai pentru ca să vezi că n-a fost şi nu e nimic.

Ce-ar mai fi putut să zică Marghioala când sâmţea că în adevăr nu mai are îndoielile, nici temerile care atât de adeseori o chinuiseră.

Dinu era greu mâhnit când a văzut că dânsa n-a ţinut seamă de stăruinţele lui şi tot a vorbit cu Fira. Aştepta cu viuă nelinişte să vadă ce-o să iasă din întâlnirea lor, a căutat-o, dar după ce dânsa s-a despărţit de Fira.

— Ce e? o-ntrebă el.

— Ce să fie?! răspunse ea. Faceţi ce vreţi. Eu voiesc numai să ştiţi că la mine gând rău nu e şi nici nu-i cu putinţă.

El răsuflă uşurat.

—: Tu tot fată cuminte, îi zise, apoi iar o mângâie pe

frunte.

Ea-şi dete capul la o parte.

— Aşa nu! îi zise, apoi sărută cu sfială mâna lui şi se depărtă cu paşi grăbiţi.

viii

Cocoana Mariţa plângea.

Cum să nu plângă când era nuntă, şi nu nunta lui?!

O cuprindea înduioşarea când vedea lumea cea multă şi-nvălmăşeala şi veselia şi se gândea ce-ar fi dacă a lui ar fi nunta.

D-l Philopolu lua cu toate aceste şi lăcrămile ei drept un semn că avea cumnatul său dreptate când stăruia ca baba să fie pusă sub interdict. Prea făcuse multe cheltuieli cu nunta unui popă cu pricină şi prea spunea lucruri care n-aveau niciun rost.

Prinsese acum slăbiciune de Fira. O vedea gătită, nu-şi mai lua ochii de pe ea şi aiura mereu că nu face pentru ursuzul acela de Dinu şi că aşa ceva i-ar trebui nepotului ei, care îi şi făcuse mărturisirea că are oarecare slăbiciune pentru ea.

„Poate să aibă, îşi zicea Philopolu. Aş vrea şi eu. Pentru asemenea fată prinde orişicine slăbiciune. Nebunia însă tot nebunie rămâne; lasă că om ca dânsul se gândeşte mult mai nainte de a lua asemenea femeie, dar dânsa e şi logcdită.”

El se uita mereu când la Fira cea voioasă, când la Dinu, care era în adevăr morocănos, stetea când într-un colţ, când într-altul şi nu-şi mai lua ochii de pe Fira decât pentru ca să caute cu ei pe Văleanu.

în zadar! El nu credea, dar nici nu ştia, şi cel ce nu ştie se-ndoieşte, iar în îndoială e totdeauna şi-o bucăţică de temere.

„Şi dacă, cu toate aceste, ar fi?! îşi zicea şi stetea de pază.

în alt colţ stetea de pază maica Fevronia, care nu ştia nici ea şi avea îndoieli chiar mai mari decât ale lui Dinu.

Vlaicu se plimba cu Palea prin curte, aşa mai la o o parte, şi-i spunea ce ştia şi Palea de la Chivu despre cele

petrecute pe la Buşteni şi-l dumirea cum au ajuns la magazia de fier. 10 Palea-l ştia pe Dinu şi-l văzuse morăcănos.

— Fă ce faci să-l dai pe mâna lui, îi şopti lui Maieu. Acela e om caie nu ia lucrurile-n glumă!

Erau deci şi ei amândoi cu ochii când la Fira, când la Văleanu.

Iară cocoana Zinca, cocoana Marieta şi mai ales cocoana Frosa, femei acum mai trecute, se uitau cu mult drag la Fira, care era atât de tânără şi de drăguţă.

Fira, femeie şi ea, chiar şi dacă n-ar fi ştiut nimic, trebuia să vadă că sunt mulţi de tot ochii care-o urmă- 20 resc, şi nu numai se păzea, ci-şi încorda toate puterile ca să înşele vederea prin o veselie nepăsătoare. în sufletul ei clocoteau însă toate una peste alta. Din ce în ce mai covârşitor era în mintea ei gândul că acum a venit şi n-o să mai poată veni la Răstoacă, şi gândul 25 acesta nu numai îi era dureros, dar o şi îndărătnicea din ce în ce mai mult.

Se adunase multă lume de prin împregiurime, fel de fel de oameni, invitaţi de ai părintelui Neagu, de ai mirelui, de ai nunilor, unii şi nepoftiţi, şi era-nde- 30 suială în magazia frumos împedobită. Se juca ici o o horă, colo o sârbă, o chindie, şi iar un vals ori o polcă. Fira însă şi Văleanu nici în îndesuială nu se puteau pe;de şi numai la câte un vals se mai puteau apropia unul de altul. 35 -Eu sunt foarte fericit, îi şopti el.

— De ce? întrebă dânsa.

— Nu vezi cât de diăguţe sunt cu d-ta mama şi surorile mele? lăspunse el.

— D-ta toată viaţa ai să rămâi copil, întâmpină ea. 4 O Sunt cum le vezi, fiindcă mă ştiu logedită cu el; altfel ar fi dacă n-ar şti-o aceasta.

— Dar nu eşti logcdită, grăi dânsul.

— Pentru ele sunt, zise ea. în lumea aceasta totul e minciună, totul părere, toate se întemeiază pe credinţă, presupuneri şi bănuieli. Cum se uită Vlaicu la noi... urmă muşcându-şi buzele. Păzeşte-te, căci şi el, şi maica stariţă ştiu, mai ştiu, precum se vede, şi alţii şi stau toţi la pândă.

El asculta şi magazia de fer se clătina parcă şi ea în tact de vals.

— Să ştii - adause ea - că eu n-o să mai pot veni la Răstoacă.

El o duse la locul ei şi se depărtă ca luat la goană.

Acum se ridicau valurile şi se zbăteau.

în timpul pauzei dânsa sta la întrare şi-şi făcea vânt. El se apropie. Ursu după el.

Dulăul ciobanilor noştri e fără îndoială unul din cei mai minunaţi câni, nu mare, dar frumos, potolit, vânjos, îndrăzneţ şi era o privelişte de rară frumuseţă când Ursu se răp^zea şi sălta-n fuga lui peste pedecile ce-i

O cădeau în cale. Le întrecea însă toate cuminţenia privirii şi limpezimea ochiului cu care dulăul se uita-n faţa stăpânului, parc-ar voi să-i zică: „Şi ce mai vrei, că eu toate sunt gata să le fac?!”

— Noi, cu toate aceste, trebuie să ne-ntâlnim, îi

— 5 zise el Firei.

— Cu orice preţ - răspunse ea - dar cu multă pază, ca:ă nu ne surprindă cineva.

Văleanu se uită-n cchii lui Ursu.

— Pe mine - zise el mângâind cânele - nu mă sur-

— O prinde nimeni, de mine nimeni nu se apropie fără de veste.

Ursu, uitându-se-n ochii lui, începu să joace neastâmp ărat şi să deie din coadă, apoi îşi roti ochii-mpregiur, ca să afle încotro are iă se iăpeadă.

„Unde să sar? pe cine să apuc?!”

Nu, fără de veste nu putea nimeni să se apropie de Văleanu, dar nu putea nici el să se depărteze fără de veste; dacă l-ar fi pus sub zăvor ori l-ar fi legat în lanţuri, Ursu tot ar fi dat de veste c-a rămas singur.

A trecut dar nunta fără ca Fira şi Văleanu să sentâlnească. Lumea s-a risipit, şi ziua următoare era a celor mai apropiaţi.

După-amează̆zi, mai pe-nserate, copiii se jucau prin 5 ogradă, Dinu, care giăbea să se ducă la poduri, încărca unelte şi rămăşiţe ca să le trimită acasă, mirii, cu Văleanu,

cu Fira, cu Caliopi şi cu puţinii ce mai rămăseseră îşi petreceau în magazia ţinută în plină pcdoabă, iară Ursu alerga după copii. 1 o Deoadată se descărcă-n curte o puşcă şi într-o clipă se-nvârtejiră toate.

Ursu, nimerit, începu să urle, copiii o luară ţipând şi plângând în toate părţile, Dinu se porni cu ochii împăingeniţi spre Florea, care descărcase, iar cei din 15 magazie alergară toţi afaiă.

Ursu, nimerit în dreptul coastelor de din urmă şi cu spinarea frântă, se trase, când îl zări pe Văleanu, târându-şi picioarele de din dos, ca să ajungă la el şi să-i lângă mâna. Mariţa, auzind gemetele lui şi văzând 20 dâra de sânge, scoase un ţipet, strigă: „Apă, apă!”, apoi se apucă ca să spele rana şi s-o lege. Acum se adunară copiii şi ceilalţi împregiurul ei.

Văleanu stetea zăpăcit parcă nu putea să-şi deie seamă ce s-a petrecut, ce se petrece şi ce-ar mai putea 25 el să facă. Vedea că e frântă spinarea cânelui şi se cutremura văzând ochii multiubitului său Ursu.

— Nu-l chinuiţi!... nu-l mai lăsaţi să se chinuiască! — strigă el ca ieşit din minţi, apoi se iăpezi spre Florea, care se depărta cu puşca.

Dinu se opri pe o clipă, apoi iar plecă înainte când văzu că Văleanu îi smunceşte lui Florea puşca din mână, daiă iar se opri când Văleanu se-ntoarse la câne ca să descarce cealaltă ţeavă în capul lui.

Alte plânsete, alte ţipete. 35 Fira, care rămăsese tot timpul într-un fel de aiurire şi cu inima încleştată, când îl văzu pe Văleanu descărcând în capul lui Ursu, îşi acoperi ochii cu amândouă mânile, scoase un ţipăt şi căzu leşinată.

— Asta e cea mai mare mişelie care s-a făcut vreo- 4 O dată în lumea aceasta! strigă Văleanu aruncând puşca cât colo, apoi, fără ca să mai ţie seamă de cele ce se petrec împregiurul lui, se răpezi iar spre Fior ea, în vreme ce Dinu alergă s-o ridice pe Fira, împregiurul căreia se-ngrămădeau ceilalţi.

Vlaicu stetea la o parte şi râdea când a văzut că 5 Văleanu-l ia-n palme pe Florea, care era om voinic şi putea

să-i deie o dată brânci ca să nu se mai scoale.

Florea însă, român adevărat, se ferea, zicea câte un: „Nu da, domnule!”, dar nu ridica mâna, ci primea palmele, le suferea şi le număra, ca să le ţie minte.

Decdată răsări ca din pământ Ana.

— Nu te lăsa! strigă ea din depărtare. Bărbat eşti tu?! Scutură-l o dată ca să-i rumpi şi maţele din pântece!

Sosită apoi, ea se izbi în peptul lui Văleanu.

— în cine dai, ciocoiule?! strigă ea. Cine eşti tu ca să dai aşa?! Un prost eşti?! Acolo - urmă arătând spre Vlaicu - în ăla să dai, că ăla e care l-a pus să-ţi împuşte cânele!

— Dobitocule!... nemernicule!... gunoiul satului ce eşti! urmă apoi, întorcându-se spre Florea. Spurcăciune de om! La asemenea ticălos ai ajuns tu slugă?! De hengheri ca Vlaicu asculţi tu?!

Văleanu tremura-n trupul şi de mânie, şi de mâhnire, şi de ruşine.

— Care va să zică el?! grăi întorcându-se spre Vlaicu, care se afla la depărtare de vreo cinzeci de paşi. Palme, lui?!—urmă - le-ar primi şi ar tăcea, dar mi-e silă, că palme numai oamenilor li se trag. Am eu cum să te potrivesc pe tine! strigă ridicând pumnul. Crezi că nu ştiu toate mişeliile pe care le faci cu vânzarea grâului, cu socotirea oamenilor?... crezi că nu vă ştiu cum scoteaţi cu poama aia de cumnatul meu lemnele din pădure şi butoaiele din pivniţă?! Toate le ştiu şi le-am suferit, dar o să te-nvăţ!

— Aşa, vezi, aşa! strigă Ana. O şă-ţi mai spun şi eu altele. Pentru ăla nu sunt furci destul de-nalte, nici ocne destul de-ntunecoase!

Vlaicu stetea nemişcat şi galben la faţă în vreme ce Văleanu se-ntoarse iar spre magazie.

Abia acum află că Firei i-a venit iău când el a descărcat în Ursu şi că maica stariţă a pus-o, după ce i s-a făcut mai bine, în trăsură şi a dus-o la schit.

Era ameţit şi umbla buimac de ici până colo.

— N-ai făcut-o cum se face, îi zise Dinu. Dac-ar fi căzut pe mâna mea, nu se mai alegea om din el. Ăla e mai câne decât cânele, şi nu e păcat să-l dai olog!

Nu voia însă Vlaicu s-ajungă olog, şi peste vreun ceas el şi Palea steteau închişi în casă şi vorbeau pe 10 şoptite.

— Tot ştie, tot! zicea şi iar zicea Vlaicu.

Nu mai era acum vorba numai de o parte oarecare din moştenire, ci totcdată şi de ceva mai greu. Da! dacă n-ar fi fost Văleanu, două moşteniri se-mpărţeau 15 în trei, iară acum?!

— Bine, grăi Palea. Nu putem noi să scăpăm de el?

— Cum să scăpăm?! întrebă Vlaicu pentru ca să capete răspuns.

— Cum? Cum?! grăi Palea plimbându-se neastâm-

— O părat prin casă, N-ar mai putea să facă Florea ce-a făcut?!

Vlaicu dete din umeri.

— De...! nu ştiu, răspunse el.

Iară dincolo, peste drum, Mariţa tot mai spunea, 25 plângând, cum îl hrănea pe Ursu când era mic, cum alerga după ea, cât era de frumos şi cum alerga pretutindeni cu ea şi cu copiii.

Părintele Neagu, preuteasa şi ginerele lor steteau şi ascultau, mai ccărau din când în când pe Florea 30 şi pe Vlaicu şi se sâmţeau parcă o mare nenorocire i-ar fi ajuns.

— Ei!... şi ce s-a făcut cu cânele acela? întrebă în cele din urmă popa.

— Zace şi acum acolo-n mijlocul ogrăzii, răspunse

— 5 ginerele.

— Auzi!... auzi!... se boci Mariţica. Nu s-a găsit nimeni ca să-l ieie şi să-l îngroape. O, ce tristă nuntă am avut noi!

Părintele Neagu ieşi, ca să trimită doi oameni să

— O sape din sus de sat o groapă, şi se-nserase bine când au adus pe Ursu şi-au aruncat pământul peste el.

— Eu, tată - grăi acum ginerele - eu nu rămân aici; mai bine mă fac hamal decât să stau popă-n satul acesta.

Părintele Neagu suspină o dată şi se uită lung la el.

— Eu - răspunse - ziceam cdată că nici târâş, cu patru boi înjugaţi, n-ar putea să mă scoată, dar acum ţiu ca neam de neamul meu să nu mai ajungă pe aici. O să se găsească

şi pentru voi vreun alt sat mai omenesc.

IX

O seară liniştită şi plăcută, înviorată de o adiere răcoroasă, dar nu rece, ci încă văratică... Peste zi cerul fusese senin, iar acum se iviseră pe el câţiva nouri răzleţi şi uşori, care treceau din când în când grăbiţi peste luna nouă şi coborâtă acum spre apusul luminat 15 puţin de zarea amurgului.

Dinu se întorcea pe drumul din vale de la schit, unde o lăsase pe Fira foarte tristă, iară Văleanu urca pe poteca din livezi, acum singur şi nebăgat de nimeni în seamă, şi înainta spre pădure. 20 'Era istovit cu desăvârşire în urma celor petrecute. Nicicdată încă în viaţa lui nu îndurase dureri grele, nicicdată nu se avântase în luptă cu nimeni, nicicdată nu s-a certat cu nimeni, nici n-a lovit pe cineva cu mâna lui, şi acum era mâhnit, îi părea rău de ceea ce 25 făcuse şi o temere nelămurită îl ispitea să fugă, să se ducă unde nu mai dă ochi nici cu Vlaicu, nici mai ales cu cumnatul său Palea, pe care trebuia să-l cruţe tocmai pentru că era soţul surorii sale şi avea oarecare drepturi pe moşie. 3 O Era dată în sec lovitura. N-avea Vlaicu decât să se ascundă în dosul lui Palea, şi nu numai că nu-i mai trecea lui Văleanu prin minte gândul de a-i vorbi cocoanei Mariţei ori altcuiva despre cele ce ştia, ci era chiar hotărât să-l roage pe Vlaicu să nu-i spună lui Palea 3 5 nimic, şi ceea ce-l neliniştea era c-au mai auzit şi alţii, în pădure el apucă poteca ce ducea spre schit, un drum mai scurt decât cel din vale.

i După ce Firei îi venise rău, era cestiune de bunăcuviinţă să se intereseze cocoana Mariţa şi el cum se sâmte dânsa. El ţinea însă s-o şi vadă, dacă se poate, fie chiar şi numai pe o clipă, şi să facă tot ceea ce-i stă prin putinţe ca ea să nu plece ziua următoare, cum aflase că vrea Dinu, care încărcase tot ceea ce mai avea la Răstoacă.

Cu cât mai mult se apropia însă de schit, cu atât mai anevoia înainta, cu atât mai stăruitor se reivea-n sufletul lui temerea nelămurită de care fusese cuprins dintru început.

El se opri-n loc când începu să zărească pe ici, pe colo, printre copaci, luminile de la schit.

Fira era singură-n ietăcelul ei: se dezbrăcase în lumina slabă a nopţii de vară, deschisese fereastra,: dar nu făcuse lumină pentru ca să nu intre ţânţarii şi flutureii şi timp îndelungat a stat în bătaia aerului umed şi plin de mirosul fânului de curând cosit, ascultând cântatul greierelor şi ştergându-şi din când în când lacremile. O durere lină îi cuprinsese sufletul şi un fel de nepăsare somnoroasă. Se cutremura când şi-l reamintea pe Văleanu trăgând în câne, peste puţin însă ea îşi zicea: „Vie ce vine!” şi se lăsa-n voia-ntâmplării.

Ea închise în cele din urmă fereastra, aprinse luminarea şi începu să-şi reguleze părul în faţa oglinzii atârnate lângă fereastră.

Dac-ar fi venit pe drumul din vale, pe unde se-ntorsese Dinu, ei s-ar fi întâlnit, Dinu ş-ar fi întors după toată probabilitatea cu dânsul şi ar fi trecut amândoi înainte, spre faţa casei, casă vorbească cu maica stariţă. Viind însă prin pădure, Văleanu se pomeni decdată în faţa ferestrei care dedea spre partea aceea şi-o văzu de la depărtare de vreo douăzeci de paşi pe Fira în cămaşă şi cu braţele dezvelite ridicate spre cap.

El rămase perdut în privirea ei şi, cuprins de un fel de sfială, se dete peste puţin la o parte.

Era ceva ca o sfinţenie în întreaga ei ivire. O clipă însă numai: în clipa următoare el porni înainte, hotărât de a bate în fereastră.

Acum trebuia să vorbească cu dinsa, în adevăr singuri şi nesupăraţi de nimeni.

Fira strânse repede luminarea când auzi bătaia degetelor lui în fereastră.

Nu-l aşteptase, nu se gândise că el ar putea să vie, dar ştia că el este, căci altcineva nu putea să fie.

Ea stete o clipă, apoi se duse şi încuie uşa, se îmbrăcă în pripă şi rămase nemişcată, aşteptând să vadă dacă va mai bate ori nu la fereastră. 10 Văleanu stetea tremurând la fereastră şi nu mai îndrăznea să bată, căci ar

fi putut să-i audă bătăile şi altcineva. Casele erau însă mici, ca toate casele maicilor, şi cu ferestrele joase, încât a fost destul ca el să se arate-n faţa ferestrei pentru ca ea să-l vadă 15 de la piept în sus şi să-l cunoască.

Ea deschise încet fereastra.

— Ce e? îl întrebă.

— Eu trebuie neapărat să vorbesc cu d-ta, îi şopti el.

— Da - răspunse ea - dar nu aşa, stând la fereastră, 2 O unde ar putea să te vadă cineva!

— Dă-mi voie să intru, stărui dânsul.

— Cum crezi că ar fi cu putinţă?! îi zise ea trăgând iar fereastra, ca s-o închidă.

El puse mâna pe fereastră ca s-o oprească. 25 -Vreau cu orice preţ! stărui din nou.

— Voiesc şi eu să vorbesc cu d-ta, dar nu acum şi nu aci, grăi dânsa cu hotărâre. După ce va fi plecat el. El crede că plec şi eu cu dânsul - adause - dar nu plec, şi dacă se duce, are de lucru şi n-o să vină să mă ieie decât duminecă. Până atunci vom găsi ocaziune.

Ea-i întinse mâna de plecare, iară el i-o sărută de mai multe ori, apoi o trase spre sine, se ridică-n sus, îi cuprinse gâtul cu braţele şi începu să o sărute.

Fira se lăsă cuprinsă de un fel de beţie-n voile lui, 35 dar când el se săltă pe fereastră, ea se dete repede înapoi.

— Ţip! îi zise şi închise fereastra.

Mult au mai stat el pe la marginea pădurii şi ea la fereastră, el aşteptând ca ea tot să mai deschidă 4 o fereastra, iară ea stăpânindu-şi pornirea de a o deschide.

Dimineaţa zilei următoare Fira era nedormită şi se plângea de dureri de cap, dar stăruia să plece acasă. Maica Fevronia nu voia însă cu niciun preţ s-o lase, deşi Dinu, având treburi, nu putea s-o aştepte.

— O duc eu însămi îndată ce se va fi făcut bine, îl încredinţă călugăriţa, şi-n purtarea ei de grijă putea s-o lase.

Acum erau toate hotărâte.

Când l-a văzut pe Dinu plecând cu carele, Văleanu 10 a-nceput iar să tremure ca seara trecută la fereastră şi a

plecat şi el spre schit, ca să afle de la maica stariţă cum îi merge Firei.

Fira-l aştepta, acum dată cu desăvârşire gândului de a nu-şi mai face silă. 15 „Să se rumpă cdată într-un fel” îşi zicea dânsa, obosită de atâte zbuciumări.

El era stăpânit de un singur gând, cel vechi: să plece amândoi şi să se întoarcă numai după ce vor fi chemaţi cu multă stăruinţă. 20 Altă cale nu i se deschidea: numai aşa putea să scape de frica pe care i-o inspira Dinu, omul aspru şi nemilos.

Să vorbească cu mătuşă-sa? Cum să vorbească mai nainte de a fi luat înţelegere cu Fira? De ce să mai vorbească după ce dânsa îi zisese cdată: „Păcat că e 25 logodită, căci nu e cu noroc stricarea unei logcdne”? Ea aşa gândea, nu putea să gândească altfel, şi-i dădea şi el dreptate.

Luând drumul din vale, el l-a văzut pe Florea, din întâmplare, prin livezi, unde trebuia să fie, căci pomii

— O erau încărcaţi de rcd.

Când se apropia însă de schit, iar l-a zărit pe Florea, acum pe la marginea pădurii, unde n-avea ce să caute.

Pe drum cobora însă despre pădure un car încărcat de crăci, şi când Văleanu trecu pe lângă car, Florea 35 rămase-n urmă, iar peste puţin, trecând pe la o cotitură, Văleanu zări pe Fira plimbându-se din jos de schit cu sora Aglaia, ucenica maichii Fevroniei. Nu mai era acum Ursu, care-l păzea.

Se-ntoarseră împreună la schit şi, când ajunseră mai

— O aproape, sora Aglaia o luă înainte ca s-o vestească pe stariţa şi să pregătească de dulceaţă şi de cafea.

— Cum facem, domnişoară? întrebă el.

— Cum vrei d-ta, aşa voiesc şi eu, răspunse ea.

— Să viu astă-seară?

Fira se uită în ochii lui.

Maica stariţa se ivi în faţa casei, ca să le iasă-n cale.

— Nu mai întreba, grăi Fira încet. Ţi-am spus că voiesc şi eu ce vrei d-ta.

Atât au putut să vorbească, dar de mai mult nici nu era nevoie.

Puţin a mai stat Văleanu la schit şi s-a întors dimpreună cu Fira, cu maica stariţa şi cu Aglaia, care ţineau să-l însoţească.

Chiar şi dacă nu l-ar fi zărit iar pe Florea mai întâi la marginea pădurii, apoi în livezi, Văleanu, cuprins cum era de temere, trebuia să sâmtă că e urmărit, nu de Florea, ci de Vlaicu, care bănuia, după toate semnele, ceva.

Seara dar, când a ieşit ca să plece la schit, el s-a uitat împregiur. Nevăzând pe nimeni, a plecat spre livezi, ca să apuce drumul prin pădure. Peste câtva timp însă l-a zărit iar pe Florea, a stat puţin, apoi s-a întors hotărât să ieie alt drum şi să se ducă la schit cu mare încungiur, prin dosul bisericii şi pe cellalt deal, unde erau vii.

Aşa a şi făcut.

După ce a trecut de vii, pe unde Florea nu putea să-l vadă, a coborât, a trecut drumul din vale, a intrat în pădure şi-a ieşit iar în poteca ce ducea la fereastră, acum sigur că nu-l ştie nimeni.

Se-nşela însă.

Nu mai trăia, ce-i drept, Ursu, dar mai era un câne, acum bătrân, care păzea casa cocoanei Mariţei.

N-avea Văleanu obiceiul de a ieşi serile, şi era peste putinţă ca Ghinea, arnăutul lăudăros, să nu bage de seamă că iese acum de a doua oară.

Când dar Văleanu a ieşit, Ghinea l-a urmărit cu ochii, l-a văzut apucând spre livezi, oprindu-se şi întorcându-se, ca să apuce spre biserică.

„Unde se duce?! se-ntrebă el. De ce a luat-o mai nainte spre livezi, apoi s-a-ntors?”

Deodată-l zări în lumina slabă a lunei şi pe Florea, care-l perduse, precum se vedea, şi se uita-n toate părţile, ca să-l găsească.

„Hait! — strigă Ghinea - se duce la Ana, şi l-a sâmţit Florea!”

Ochii lui se aprinseră, şi el se răpezi în casă, îşi luă hangerul şi pistoalele ghintuite, le vârî repede-n brâul

lui lat, apoi se porni oarecum târâş, ca pisica, în urma lui Văleanu, pas cu pas, cu inima încleştată, cu mâna pe pistol, gata să culce la pământ pe orişicine care s-ar fi ivit prin apropiere.

„Nu e!” îşi zise el când văzu că Văleanu n-o ia spre casa lui Florea, care era la dreapta, ci la deal, spre vii. îl urmări însă pitit şi iar i s-a încleştat inima când l-a văzut luând-o spre schit, iar a pus mâna pe pistol când l-a văzut întrând pe fereastra deschisă, care şi deschisă a rămas, pentru ca în toată clipa să poată sări înapoi prin ea.

Acolo, pitit în dosul unui copac şi cu răsuflarea oprită, a stat Ghinea, pază-ndârjită şi-nduioşată, până târziu spre miezul nopţii, când Văleanu a ieşit, ca să se-ntoarcă pe drumul din vale. „Ce-o să iasă de aici?!” se întreba din când în când Ghinea, ştergând câte o lacrămă.

X

Pentru ca să faci ceva, nu e destul să vrei, ci să şi stărui cu tot dinadinsul, să-ţi încordezi puterile, să înfrunţi primejdii, să învingi greutăţi, să fii om, iară Văleanu ştia numai să dorească.

Nu e viaţă omenească să petreci toată ziua frământat de viuă nelinişte pentru ca seara să te străcori cu inima încleştată şi să ai câteva clipe de mulţumiri dureroase; el însă ar fi fost încântat de gândul că are să fie mereu aşa, şi ceea ce-l neliniştea era numai temerea că n-o să fie cu putinţă. Dinu se putea întoarce-n fiecare zi ca s-o ieie, putea să sâmtă ceva, şi Fira plângea din ce în ce mai des.

O, dac-ar fi fost şi acum la Buşteni, aproape de Predeal, şi-ar fi putut să profite, ca de obicei, de înde- mânătăcia vreunui prieten, ajungea foarte uşor la Braşov, iar de acolo înainte şi le făcea toate pe plac.

Aici, însă, ce făcea el? Cum o lua pe Fira de la schit şi cum pleca cu ea fără ca să prindă de veste maicile, sătenii, primarul şi mai ales Vlaicu şi Florea, care stetea mereu la pândă?

Unde s-o ascundă? Cum s-o treacă peste graniţă?

Toate aceste erau lucruri pe care dânsul nu se sâmţea-n stare să le scoată la capăt aşa numai el singur,

fără ca să fie ajutat de vreunul mai îndămânatic, mai născo- citor şi mai îndrăzneţ, mai deprins a-şi face, dând cu cotul, drum prin lume, iar ajutor nu putea să ceară de la nimeni. Fira-l vedea dar umblând neajutorat fără ca să-nceapă ceva şi era din zi în zi mai deznădăjduită.

O!... dac-ar fi fost ea bărbat, ar fi ştiut de unde să apuce lucrurile, cum să le ducă înainte, şi cum să iasă la capăt cu ele. îi spunea şi lui, dar nici el nu se pornea, nici ea nu avea încredere-ntr-însul.

De ce nu era el om ca Tănase, care le-ar fi descurcat toate dintr-o răsuflare?!

Cel mai de căpetenie lucru, bani, avea, ca totdeauna, Văleanu, şi rămâneau numai amănuntele uşoare.

— Pleci - îi zise ea - la Bucureşti, iai paşaport pentru tine şi pentru mine, te-ntorci cu trăsura de la gară, pe care o laşi în satul vecin, apoi vii peste noapte, mă iei de aici şi mă duci la trăsură, iar celelalte sunt uşoare.

Toate ar fi fost uşoare, nu însă pentru un om căruia totdeauna alţii i-au făcut treburile. Cum să plece la Bucureşti fără de ştirea cocoanei Mariţei? Cum să scoată paşaport pentru dânsa, care nu era acolo şi al căreia nume nu putea să-l spună, când el nici pentru sine nu scosese nicicdată însuşi paşaportul?

Trebuia, cu toate aceste, să le facă toate.

— Dar n-ai nevoie să pleci fără de ştirea cocoanei, îi zise ea. Trebuie chiar să-i spui că eşti hotărât să pleci iar în străinătate şi că te duci să-ţi iai paşaportul.

— Da, grăi dânsul înviorat. în adevăr, greutatea e numai cum iau paşaportul pentru tine.

— Cu bani! strigă dânsa îndârjită. Cu bani toate se pot avea!

El sări-n picioare.

Nu luase-n viaţa lui nicio răspundere asupra sa,

— o şi acum se sâmţea strivit când ea îi spunea că el e om incapabil de a trăi în lume, că ea pleacă acasă cea mai nenorocită femeie de pe faţa pământului, că nu-i rămâne decât să-şi curme zilele.

Trebuia să-şi ieie în cele din urmă avânt.

— Da, cu bani! zise el. Am să găsesc eu pe cineva, vreun agent ori vreun ovreu, care scoate pentru o fată ori ia de la o fată ce seamănă cu tine paşaport. Ce-i pasă lui pentru cine-l dă? Bani să ieie. Ce le pasă celor de la graniţă cine trece cu paşaportul?! Paşaport să fie!

— Aşa te vreau! grăi dânsa uitându-se cu drag la el.

Aceasta era sâmbătă, iar ziua următoare-l aşteptau pe Dinu. înainte de despărţire ei hotărâră că ea cu niciun preţ nu pleacă, iară el se duce încă înainte de

— 5 amează zi la Bucureşti.

— Dacă nu te găseşte aici şi mai află şi că ai să pleci în străinătate - zise ea - Dinu se va învoi uşor să mai stau aici.

Văleanu, cu toate aceste, trăgăna plecarea.

— O Dinu l-a găsit dar la Răstoacă, deşi gata de plecare.

Acum îi venea lui Văleanu să plece numai după ce va fi plecat Dinu. îl cuprinsese deodată temerea că Fira nu va putea să rămâie; îi mai trimisese apoi Vlaicu cocoanei vorba că trenul care trece pe la amează zi

5 spre Bucureşti nu e bun şi că e mai bine să plece cu cel de la opt seara.

Dinu a plecat pe la trei după-amează zi singur. Acum Văleanu era hotărât să-şi amâne plecarea pe luni, ca să mai poată vedea pe Fira; cocoana Mariţa stăruia însă să nu scape trenul cel bun, iară Vlaicu, care se plimba neastâmpărat prin ogradă, a pus în curând după cinci caii la poştalion.

,;Zice el că după paşaport se duce - bombănea Vlaicu - dar dau eu cu socoteala care îi sunt gândurile.”

Era pe la şase aproape când Văleanu s-a urcat în silă, oarecum îmbrâncit, în trăsură.

Ghinea, cu hangerul şi cu pistoalele la brâu, se urcă 10 şi el pe capră, un lucru pe care-l făcea numai rar de tot, când pleca cocoana undeva.

— Dar tu?! întrebă Văleanu.

— Uite, mă plimb şi eu până la gară.

— Dă-te jos, omule! 15 - B a nu mă dau!

Cocoana Mariţa-i făcu lui Văleanu semn să-l lase: îi şedea bine cu arnăutul pe capră, ca în timpurile cele bune.

Poştalionul plecă-n goana cailor, coborî-n vale şi 2 O apucă, pe lângă ogradă, şoseaua.

Vlaicu sâmţi parcă-i îngheaţă măduva-n oase când îl văzu pe arnăut pe capră şi era s-alerge după trăsură, ca s-o oprească.

La una ca aceasta nu se gândise. 25 Florea plecase înainte, casă steie la o cotitură ştiută şi să tragă una după alta din amândouă ţevile.

„O să tragă când îl vede pe Ghinea pe capră? se-ntreba Vlaicu. Şi ce se-ntâmplă dacă trage?!”

Depărtare de vreo trei kilometri de la sat, el a tras, 30 dar numai dintr-o ţeavă, căci în clipa când s-a luminat descărcătura, Ghinea a şi zburat de pe capră şi, fără ca să se mai uite-napoi, ca să vadă dacă l-a nimerit ori nu pe Văleanu, l-a luat pe Florea la goană, descărcând din când în când pistolul în urma lui. 35 în zadar, însă, căci n-a putut nici să-l ajungă, nici să-l nimerească şi peste vreo jumătate de ceas l-a perdut şi s-a întors la trăsură.

Văleanu, nimerit între coaste, era acum mort.

Ghinea începu să se bată cu pumnii în cap.

Nu se-ndoia că Florea a fost, căci de câteva zile-l urmărise: cum să-l dovedeşti însă?!

Abia luni pe la prânz, când l-au luat pe Florea de scurt, s-a constatat că-l nimerise Ghinea-n spata de 5 la stânga.

— N-a făcut-o el de capul lui! strigă Ana. Tot Vlaicu-l va fi pus la cale!

— Da - zise Florea - pe sufletul lui să cadă păcatul!

Iară cocoana Mariţa stetea tâmpită şi nesimţitoare în jeţ şi nu plângea, ci clătina numai din când în când din cap.

IARTEA A PATRA

PE POVÂRNIŞ

Pe la mijlocul lunii octomvrie, Tănase, acum d-l 5 Anastasie Costache, licenţiat al Facultăţii juridice de la Iaşi şi doctor în drept, a mai primit de la Dinu două mii de lei şi s-a întors în ţară, dar nu acasă, ci la Bucureşti, unde erau

mai rari oamenii care-l cunosc.

Nu-şi pierduse timpul degeaba. Ştia el multe chiar 10 când a plecat; în timp de un an a muncit însă întins şi le-a învăţat toate, încât se putea măsura-n faţa lumii cu orişicine. Mai ştia apoi şi cum se inaugurează o carieră: câteva notiţe prin gazete, câteva bilete de recomandaţiune pentru oameni cu trecere, câteva 15 vizite de cunoştinţă, o conferenţă asupra vreunui subiect interesant la Ateneu, iar celelalte se desfăşoară una dintr-alta.

— Nu te obrăznici, îi zicea însă cocoana Lila, care ştia mai multe decât dânsul. Stăi mcdest într-un colţ, 20 fii corect în toate împregiurările, nu te-nfige şi nu supăra pe nimeni!

El era, ce-i drept, tot el însuşi, dar se putea găsi cineva care îl ştia că e Atanasie Constantinescu şi nu înţelegea cum s-a făcut el din Atanasie, Anastasie 25 şi din Constantinescu, Costache, poate pentru că tatăl său se chema Costache. El nu trecuse apoi de douăzeci şi opt de ani, nici nu era născut în judeţul Botoşanilor, cum rezulta din diploma răposatului Anastasie Costache, pe care i-o cumpărase cocoana Lila, ca să se-nscrie cu ea la Universitate.

Era dar destul de cuminte ca să ţină seamă de sfaturile cocoanei Lilei şi era mcdest şi corect, îşi dedea 5 silinţa să nu supere pe nimeni.

Se instalase-ntr-o casă din mahalaua Batiştea, potrivit cu poziţiunea lui, cu mobilă adusă de la Paris şi cu *groom* îmbrăcat în livrea de coloare castanie, care stetea mai ales în faţa intrării pentru ca trecătorii 10 să-l vadă. îmbrăcat totdeauna cu mare îngrijire, corect, după cel mai nou fason, el îşi făcea deocamdată puţinele vizite în cupea fără de număr şi tot în cupea se ducea, când vremea era urâtă, şi la Curtea de justiţie, unde nu avea mult de lucru. Avea însă Tănase cheag 15 bun, afacerile doamnei Chiriadi şi ale număroşilor ei prieteni.

în politică nu putea deocamdată să se înregimenteze. Pe el îl trăgea firea spre cel mai înaintat democratism. Cocoana Lila însă, care era cu toate partidele, îl ţinea-n 20

loc.

— Cu liberalii - zicea dânsa, răutăcioasă ca totdeauna - n-ai s-ajungi departe, căci la dânşii se-ndesuie toţi oamenii ca tine. Conservatorii, fiind înfumuraţi şi leneşi, au mai multă nevoie de oameni vioi, 25 care şi muncesc câteva ceva.

Nu va fi avut dreptate cocoana Lila, dar aşa vedea dânsa lucrurile, şi gândul ei era ca Tănase să se însoare cât mai curând şi să între apoi fie la liberali, dacă socrul său e conservator, fie la conservatori, dacă socrul său 30 e liberal.

Deocamdată grija de căpetenie a lui Tănase era să se descurce cu Dinu şi să-şi ieie partea din moştenirea rămasă de la răposatul său tată.

Lucrul acesta era, după părerea cocoanei Lila, prea 35 penibil pentru ca un om ca Tănase să-l facă el însuşi, şi era cestiune de tact să însărcineze pe cineva ca să-i ceară lui Dinu socoteală despre chivernisirea averii şi să stabilească apoi împreună suma ce i se cuvine fiecăruia dintre cei cinci copii. 4 O Tănase a dat dar procură tot d-lui Spirea, care făcuse şi testamentul lui Costache.

Era pe la-nceputul lunei noiemvrie când d-l Spirea a trecut pe la Dinu, ca să între-n vorbă cu dânsul.

Dinu se bucura că scapă, în sfârşit, de Tănase, deşi li se părea tuturora lucru nepotrivit şi dureros că *5* Tănase, deşi întors în ţară, n-a venit să vadă pe ai săi şi să-şi reguleze el însuşi afacerile.

Cu desăvârşire dureros se simţea însă atinsă Fira. întoarsă de la Răstoacă, ea nu mai îndrăznea să-şi deie pe faţă starea sufletească. Prin înstrăinarea fra- 10 telui ei peidea cel din urmă razem pe care mai spera să-l aibă în lume.

Moartea lui „Văleanu o umpluse de spaimă.

„Ce se alege de mine?!" a strigat dânsa când i s-a spus că el a fost împuşcat, şi de atunci mereu îi sta 15 înfiptă-n minte întrebarea aceasta.

L-a văzut mort, dar tot nu putea să-l şi sâmtă altfel decât ca trăind şi adeseori îi era parcă trebuie neapărat să

iasă iar de undeva la iveală.

Deoarece nu putea să i se plângă nimănui, căzuse

— o într-un fel de nesimţire mută, ca robul osândit la pedeap să grea şi împăcat cu gândul că nu mai are scăpare.

Una câte una se reiviau în mintea ei faptele petrecute, şi vedea acum cu toată limpezimea că toate s-au pornit din clipa în care l-a adimenit pe Văleanu 25 spuindu-i că tatăl ei doarme după-masă. S-a dus prin ascuns, ca să-l întâlnească şi tot prin ascuns a mers mai departe şi tot mai departe, înşelând pe tatăl ei, pe mama ei, pe Dinu, pe Marghioala, pe maica stariţă, pe toţi ce-i ce-o păzeau cu iubire şi voiau s-o ferească de

— O rele: era greu vinovată, dreptate i se făcea, iar îşi zicea însă: „Ce-o veni să vie!”

S-a cutremurat apoi, cuprinsă de spaimă, când s-au ivit semnele stării binecuvântate.

Altă femeie şi-ar fi curmat zilele; Fira avea într-însa 3 5 prea multă sete de viaţă pentru casă poată fi stăpânită de un asemenea gând.

„Mă duc în lume! îşi zise ea. M-ascund!”

O, câte sunt femeile care trec prin aceasta şi tot ajung în urmă fericite.

„M-ascund!” îşi zise iar, şi acela care putea s-o ajute să se ascundă era Tănase, numai el, care putea s-o înţeleagă.

Trebuia neapărat să vorbească cu dânsul, şi dacă 5 nu putea el să vie acasă, era lucru uşor să se ducă la el dânsa cu mama ei, care de asemenea dorea să-l vadă.

Dinu era şi el de aceeaşi părere; Tănase el însuşi ar fi plecat însă, din întâmplare, de acasă dac-ar fi ştiut că-i vin mama şi sora. 10 Lasă că mama lui, deşi femeie foarte cumsecade, semăna cam a jupânească, ceea ce nu se potrivea cu *groomul* de la întrare, dar nu era deocamdată bine ca să meargă prin mahala vorba că are pe-aci prin apropiere mamă şi soră, apoi nici nu prea avea, după 15 o atât de-ndelungată despărţire, ce să vorbească cu ele.

După ce au venit însă, nu i-a rămas decât să le

primească cu multă dragoste, iar nu ca pe alte persoane mai de seama lui.

Se bucura foarte mult că le vede şi era foarte supărat 20 că are foarte mult de lucru şi n-o să poată sta mult cu ele.

Fira era şi ea foarte turburată, căci se temea că n-o să poată vorbi cu dânsul.

— Dar tu? îi zise el peste câtva timp Firei. Ce-ai 25 avut cu nenorocitul acela de Yăleanu? îmi spune

Spiridon că vă plimbaţi mereu după ce plecasem eu.

Fira clipi o dată din ochi.

— Spiridon al tău spune minciuni, răspunse ea.

— Aşa mi-am zis şi eu, întâmpină Tănase. Ştiţi că 30 are să iasă o afacere de mare senzaţiune? Sunt pline gazetele, se vorbeşte pretutindeni, pe la Palatul de justiţie, prin localuri publice, prin saloane, şi toate semnele arată că ucigaşul a fost pus la cale de cumnaţii lui, ca să împartă între dânşii moştenirea ce i se cuvenea. 35 Fira tresări.

— Se poate, asta e cu putinţă grăi dânsa, scăpând vorbele oarecum pe neştiute.

— Păcat de el! urmă Tănase. Era mare secătură, dar băiet bun.

O Vorbele aceste şi tonul în care fuseseră rostite au atins-o greu pe Fira. Era ameţită de îi venea să leşine şi nu mai îndrăznea să-i vorbească fratelui său, care îi părea om cu desăvârşire înstrăinat şi lipsit de bunăvoinţă.

Nici c-ar mai fi putut să-i vorbească, deoarece Tănase 5 era grăbit, trebuia să plece la Curtea de justiţie, unde-l aşteptau treburi mari, care nu sufereau amânare.

Trăit timp mai îndelungat în străinătate şi întrat în o lume cu totul noauă, el nu se mai socotea şi nici nu era de seama lor.

— o - îmi pare foarte bine că v-am văzut - grăi dânsul gătindu-se de plecare - şi sunt foarte mâhnit că nu mai pot să stau cu voi, căci multe am să vă spun şi multe doresc să aflu de la voi. Sper însă că azi-mâne o să mai pot să răsuflu şi să mă duc pe acasă şi atunci ne vom dumiri despre toate.

Cocoana Lina, mândră de a-şi şti feciorul ajuns om atât de-nsămnat, se mângâia şi cu atât numai, iară Fira a rămas cuprinsă de învăţământul că de la fratele ei la niciun razăm n-are să se aştepte.

— O Duminecă, ieşind de la biserică, Dinu a trecut pe la d-l Spirea şi-au luat amândoi înţelegere să se înţeleagă prieteneşte în ceea ce priveşte partea din moştenire a lui Tănase.

— Lucrul mi se pare lămurit, îi zise d-l Spirea. Ştim câtă avere a rămas. Fiindcă răposatul a lăsat văduvei parte egală cu a fiecăruia dintre copii, se face şase părţi, iar din aceste una este a lui Tănase.

— Aşa este, îi răspunse Dinu. I-am şi trimis din partea aceasta opt mii de lei pân-acum.

— Acestea se scad-întâmpină d-l Spirea - iar din veniturile pe timpul de la moartea lui Costache tragi d-ta a patra parte, şi ceea ce rămâne e a văduvei şi a copiilor.

— A copiilor care sunt încă minori şi erau minori şi

— 5 la moartea tatălui lor, grăi Dinu aducându-şi aminte de supărările Marghioalei. Tănase nu poate să aibă şi el parte la venituri.

Advocatul rămase câtva timp pe gânduri, apoi se uită cam mirat la el: chestiunea i se părea bine pusă.

— Dar - zise el - erau şi banii lui puşi în întreprindere.

— Dacă erau - răspunse Dinu - i se cuvin carnete pentru ei, scăzând cele opt mii, pe care le-a scos, dar tovarăş la parte nu e.

D-l Spirea-şi dedea seamă că Dinu apără, după ce a scos partea sa, numai interesele copiilor puşi sub tutoratul său, şi-i dete dreptate. în adevăr, Tănase, care scosese în timpul anului opt mii de lei, nu mai 10 putea să aibă parte egală cu ceilalţi copii, chiar şi dacă ar fi fost minor, ceea ce nu era.

El ştia apoi că-n timpul anului, mai ales la poduri şi la magazie câştigurile au fost de tot mari şi-şi închipuia că diferenţa e de câteva sute de lei numai. 15 - Ne înţelegem, grăi dânsul, şi rămase ca mercurea viitoare să vadă împreună socotelile şi să facă apoi actul de învoială.

Dinu era deci foarte voios când s-a-ntors acasă şi voios a rămas şi-n timpul mesei, şi după-masă, iară 20 Dinu se muia când era voios, de se făcea ca fierul roşu şi-o dulceaţă oarecum oarbă se revărsa în toată fiinţa lui, încât ar fi fost în stare să-şi deie şi cămaşa de pe trup, ca să înveselească şi pe alţii.

Acum putea Fira să-ndrăznească a-i vorbi şi nu mai 25 rămânea decât să aducă lucrurile aşa, ca să rămâie singură cu dânsul.

După-amiazăzi însă a venit pe la dânşii maica stariţa şi deodată s-au schimbat toate lucrurile.

II

Cocoana Mariţa a stat în jeţul ei ca tâmpită după ce a aflat că Vlaicu-l pusese la cale pe Florea.

Nu o dată zisese dânsa în gândul ei că Vlaicu e un mişel, şi tot l-a ţinut pe moşie, tot l-a lăsat să facă ce vrea: ea era vinovată, înainte de toate, ea.

Vlaicu tăgăduia şi era foarte liniştit căci nu se putea dovedi ceea ce el vorbise între patru ochi cu Florea şi avea în dosul său pe Palea, advocat şi om cu mare trecere. A grăbit dar la Bucureşti, ca să vestească pe Palea despre cele petrecute.

D-l Palea foarte speriat îşi dedea foarte bine seamă 5 că Vlaicu, ajungând în strâmtoare, va face tot ca Florea şi că însuşi nu poate scăpa decât scăpându-l pe Vlaicu.

— Să te duci - îi zise - fără de întârziere la cumnatul meu Philopolu şi să-i spui tot ceea ce ştii despre magazia de fier şi despre legăturile lui Văleanu cu fata l o fierarului. Dai martori pe Chiru şi pe popa, pe prietenii din Buşteni şi pe maica stariţa. Dacă Dinu a fost în ziua aceea pe la Răstoacă, nu-i judecătorului greu să-l scoată vinovat.

Philopolu, om cinstit cum era, a sărit în picioare 15 când a aflat mai ales cele ce i-a spus Vlaicu despre magazie şi nu mai a intervenit potrivit cu dorinţele lui Palea, dar a cerut, în interesul moştenitorilor legitimi, punerea sub interdict a cocoanei Mariţei.

Cu aceasta s-au hotărât apoi toate, căci acum a sărit 20 şi cocoana Mariţa în picioare.

încă de mult simţise ea că nepotul ei e duşmănit de cumnaţii lui, care râvnesc la averea ei. Nu mai rămânea decât să afle şi ceea ce a spus Văleanu în auzul tuturora când cu pălmuirea lui Florea şi ceea ce-i mai spunea 25 acum Ana şi Florea şi popa şi alţii, pentru ca să fie convinsă că în adevăr Vlaicu a pus la cale omorul, în înţelegere cu cei trei cumnaţi. Nu, nepotul ei nu putea să fie un mişel. Asemenea lucru nu s-a întâmplat niciodată în familia ei. Când a mai urmat apoi o cerere de punere 3 O sub interdict, ea se simţea întinerită cu treizeci de ani.

— N-am să le dau nimic, strigă ea şi porunci să-i pună caii la poştalion şi să se pregătească Ghinea ca să plece la Bucureşti.

— îmi dau - strigă iar - toată averea ca să nu se

— 5 vorbească despre biata aceea de fată nevinovată şi despre Dinu, cel mai cumsecade dintre oameni, şi să-i înfunde pe dânşii-n ocnă!

Ghinea stătea ca pe spini şi pe jeratec.

Acum nu mai putea să tacă.

— O -Sărut mâna cocoană - grăi dânsul - am să-ţi spun ceva, înainte de plecare, în toată taina.

Mult au stat apoi cocoana Mariţa şi Ghinea închişi în casă, deşi puţine avea Ghinea să-i spună.

Cocoana Mariţa îşi ştergea din când în când sudorile reci şi se uita la el parc-ar fi voit s-l omoare pentru ca 5 să nu mai fie în lume nimeni care să ştie ceea ce îi spunea el.

— Şi mai ştie cineva, Ghineo? întrebă dânsa într-un târziu.

— Eu cred că nimeni afară de mine, răspunse el. 10 Poate maica stariţă.

— Ghineo! grăi' bătrâna. Să te ajungă moartea năpraznică în clipa când vei mai deschide gura ca să spui cuiva ceea ce mi-ai spus mie!

— Nici preotul în ceasul morţei - răspunse Ghinea - 15 că nu e păcat, ci faptă bună ca să taci.

— Să-mi aduci pe maica stariţă! mai zise cocoana Mariţa.

Maica stariţă nu ştia nimic şi era gata să jure-n faţa

icoanei Maicii Domnului că nu poate să fie suflet mai curat decât al lui Dinu.

— Să te duci, maică - îi zise cocoana Mariţa - să-i spui ce se urzeşte împotriva lui, ca să fie pregătit. Şi să-i mai spui - adăugă ea - să nu se teamă de nimic, că eu n-am să las lucrurile până ce nu voi dovedi că minciuni sunt toate. Cu însărcinarea aceasta a plecat maica stariţă în acea zi de duminecă să-l întâlnească pe Dinu.

„Urâtă lume!" a zis maica Fevronia când a aflat cele petrecute când cu plecarea la gară a lui Văleanu. Ea o cunoştea lumea aceasta şi de aceea a fugit din mijlocul ei, dar tot n-o credea atât de înrăită cum o vedea acum.

Cunoscându-l bine pe Florea, ea nu se-ndoia că el, numai strâmtorat de Vlaicu, a putut să săvârşească fapta ceea urâtă.

Aceasta i-a spus-o şi lui Dinu când acesta venise la schit s-o ia acasă pe Fira.

— Săracul, a zis fiind vorba de Văleanu. Om din fire bine pornit, dar căzut în mijlocul unei lumi care

O l-a pornit spre răutate.

„Un perde-vară, care le făcea toate ca să nu i se urască şi fără ca să-şi deie seamă!" a zis Dinu-n gândul lui.

N-au trecut însă decât puţine zile după plecarea de 5 la schit a Firei, şi printre sătenii de la1 Răstoacă s-a pornit vorba că nu Vlaicu, ci Dinu este acela care l-a năimit şi l-a pus la cale pe Florea.

Abia acum a aflat maica Fevronia că Fira şi răposatul se cunoşteau de mult, petrecuseră zile fericite la Buş- 10 teni şi la Braşov, că Văleanu luase înţelegere cu Vlaicu să zidească magazia cea nouă tocmai pentru ca s-o poată aduce pe Fira la Răstoacă şi multe altele, pe care le ştia ori le scornea Vlaicu.

„Care va să zică eu am fost paravan", îşi zise maica 15 Fevronia cătrănită.

Tot nu-i venea însă să creadă că Dinu a fost în stare să-l împingă pe Florea la păcatul cel greu. Prea i se părea om întreg, cu inima curată şi un suflet bun.

Nu credea dânsa, dar sta la îndoială. 20 Căzut în

bănuială grea, Vlaicu se răzăma pe cumnaţii răposatului, şi mai ales pe Palea, pe care-l şi ştia vinovat. Aveau ei destulă trecere ca să-l scape pe el, scăpându-se pe sine însuşi. Pentru aceasta era însă nevoie de un alt vinovat, iar acesta nu putea să fie decât Dinu, logod- 25 nicul Firei.

Ştia Vlaicu şi putea să-i spună şi lui Palea destule ca să nu mai rămâie nicio îndoială că în adevăr Văleanu avea legături foarte intime cu logodnica lui Dinu, care astfel a căutat să scape de un rival primejdios. 30 A ispitit deci maica Fevronia mai pe una, mai pe alta dintre femeile de la curte, a luat-o de scurt mai ales pe Ana, duşmanca lui Vlaicu, dar nu s-a putut dumiri şi-n cele din urmă a plecat la Ploieşti, ca să ispitească pe Dinu el însuşi. 35 -Avem - i-a zis - o vorbă grea, foarte grea, dar numai noi amândoi, în cea mai mare taină.

îi era lui Dinu destul să se uite-n faţa ei ca să înţeleagă că vorba e de Fira, care stătuse câteva zile-n casa ei.

O -Cum vrei şi porunceşti, maică, îi răspunse dar, adunându-şi toate puterile.

Au stat apoi mult de vorbă, ea spuind tot ceea ce auzise, ce ştia şi gândea, iară el ascultând din ce în ce mai greu atins.

— Nu se poate! strigă el în cele din urmă. Toate o sunt născociri ale lui Vlaicu, omul hain, care caută să scape năpăstuindu-mă pe mine.

— D-ta trebuie să ştii mai bine decât orişicine dacă „da” ori „nu”. Dacă însă adevărat e că d-ta ai pus la cale pe Florea, sunt adevărate şi celelalte, răspunse călugăriţa.

Dinu se uită oarecum speriat împregiurul său. îşi aducea aminte de stăruinţele Marghioalei ca să n-o trimită pe Fira la Răstoacă şi-i era parc-o vede stând într-un colţ şi făcându-i cele mai aspre mustrări. 15 -Nu cred, maică, zise el stăpânindu-şi glasul. Sunt făcut aşa că nu pot să cred. Dar - urmă peste puţin cu ochi plini de mânie - mi-e destul să ştiu că se vorbeşte, că numele ei e purtat cu ocară din gură-n gură. De! — urmă iar scuturând din cap - *20* parcă mi-ar fi mai uşor dacă adevărat ar fi şi nu s-ar vorbi.

El se plimbă apoi câtva timp prin casă, strânse de câteva ori pumnii şi scrâşni din dinţi, apoi se-ntoarse spre maica Fevronia. 25 - Te rog, maică - îi zise - să ai milă de ea şi de noi şi să nu le mai spui aceste nimănui. Du-te, te mai rog, să-i spui că voiesc să vorbesc cu ea. Fă-o, te rog, să vie aici.

Era-n faţa lui, în glasul cu care rostise vorbele aceste, 30 în întregul lui fel de a fi ceva ce-o făcea pe călugăriţă să tremure şi să se căiască de a-i fi vorbit.

Ea se uită deci cu hotărâre în ochii lui, acum liniştită, şi se depărtă, lăsându-l stând ca un stâlp de peatră.

Peste puţin Fira se ivi-n uşă. 35 Uitându-se-n faţa lui, ea tresări şi se opri o clipă-n loc.

Nu se mai îndoia că stariţa îi spusese tot.

Ea se avântă repede spre dânsul şi, acoperindu-şi faţa cu amândouă mânile, căzu în genunchi.

— Iartă-mă! îi zise încet. Ai milă de mine! Nu mă 40 părăsi.

El se uită înduioşat la ea şi se dete un pas înapoi.

— Asta nu se iartă niciodată! grăi dânsul încet. Dacă nu ţi-a fost ţie milă de mama ta, care a muncit atât de mult şi a răbdat atât de mult pentru voi, dacă nu te-a durut inima pentru mine, care te-am iubit mai mult decât lumina ochilor mei, dacă nu ţi-a fost ruşine de Marghioala, care, slugă proastă, sta curată ca picătura de rouă în faţa ta, cum ar mai putea să-i fie cuiva milă de tine?! Ne-ai dat, Firo, pe gura lumii, ai batjocorit prin uşurinţa ta casa în care te-ai născut, io în care ţi-ai petrecut anii copilăriei şi-n care ai să-ţi trăieşti zilele vieţii. Se iartă, Firo, greşelile făcute în clipe de nesocotinţă, dar tu ai stăruit în căile rele, ne-ai minţit, ne-ai înşelat...

Ea se cutremură şi începu să plângă.

— Nu! urmă el cuprins de adâncă înduioşare. Tu ai fost bucuria tinereţelor mele, dar la mine n-ai să mai cauţi iertare, ci numai scăpare. Nu am să te părăsesc, căci i-am dat răposatului făgăduinţa de a-ţi fi în toate împregiurările ocrotitor...

Fira se ridică şi, apucându-l cu amândouă mânile de

braţ, i se uită cu încredere-n ochi.

— Trimite-mă undeva unde nimeni nu mă ştie - îi şopti dânsa - şi după ce voi fi născut, mă-ntorc şi nu află nimeni nimic.

Dinu se dete îngrozit înapoi, îşi puse amândouă mânile-n cap, apoi iar înaintă spre ea, o apucă de umeri, o scutură parc-ar fi voind s-o deştepte din somn şi i se uită stăruitor în faţă.

N-auzise vorbele grăite de ea, nu putea să le desluşească înţelesul.

— Cum ai zis?! întrebă el rostind vorbele încât abia putea să le audă. După ce vei fi?!... tu... vei fi născut?! Care va să zică e adevărat acum ceea ce se zicea odată?! Mi se face negru înaintea ochilor! Firo, ce-ai făcut?!

— Omoară-mă, că nu e păcat!—suspină dânsa - şi rămase-n faţa lui cu ochii la pământ şi cu capul tras între umeri.

Dinu nu-şi mai putea stăpâni firea şi lăcrămile-l năpădiră.

O -Ah! ah! ah!... răcni el, încât răsuna toată casa. Costache! răsări din mormânt, stăpânul şi tata meu, răsări, ca să vezi ce s-a ales de cinstea casei tale, cum ţi-am păzit copilul şi odorul tău şi-al meu!

Uşa se deschise, şi intrară, cuprinse de spaimă, una după alta, maica stariţă, cocoana Lina şi Marghioala.

Firei îi venea să fugă, să se ascundă-n pământ, să se răpeadă cu capul de zid, iar Dinu îşi ridică capul. I se luminară dintr-o dată toate: Lina şi mai ales Marghioala nu trebuiau să afle, pentru dânsul, atât de-nspăimântătorul adevăr. 10 -Da! — grăi dânsul rostind vorbele cu hotărâre neînduplecată - acum, cât mai curând, trebuie neapărat să se facă cununia noastră: eu numai ca soţ al tău, ca ginere al cocoanei Linei şi ca cumnat al celorlalţi copii pot să stau în faţa lui Spirea. Dar nu eşti pregătită?! 15 urmă el. O facem fără de mult zgomot, şi îndată după cununie plecăm amândoi undeva.

Fira ridică ochii spre el: ar fi voit să fie singuri, ca să-i cadă iar în genunchi şi să-i sărute mâna, iar maica stariţă

şi cocoana Lina îi făcură semn să nu se mai împrotivească, în vreme ce Marghioala stătea mută şi nemişcată la o parte.

Ochii lui se opriră asupra acesteia.

— Aşa trebuie să fie! altfel nu se poate! grăi dânsul. Trebuie să-şi primească fiecare soarta cu supunere!

Facem toate pregătirile - adăugă el - şi-o rugăm pe maica stariţă să ne deie voie să ne ducem la schit şi să facem cununia acolo, numai noi între noi.

— O să ne bucurăm, îi răspunse stariţa.

Firei i se răci sângele în vine. Să meargă acum la locurile unde a păcătuit?

Ea începu să-şi frângă mânile, cuprinsă de deznădejde, şi se apropie din nou de el.

— Nu! îi şopti uitându-se în ochii lui.

O, multe i-ar fi spus dânsul dac-ar fi fost numai ei amândoi: acum însă trebuia să se stăpânească.

— Aşa avem să facem! grăi scurt.

Era vorba de nuntă: în faţa lui însă şi-n ochii lui era o asprime atât de nemiloasă, încât celor patru femei vorbele lui le sunau în urechi parc-ar fi zis: „Ai să mori!”

Fira-şi purta soarta în umilită şi tăcută supunere, făcându-şi mereu sâlă ca să pară voioasă şi să nu-şi deie de gol suferinţele, deşi foarte adeseori o biruia dorul de moarte. Ceea ce o ţinea era numai nădejdea că el tot se va muia în cele din urmă, o va ierta şi iar va fi ca mai nainte.

Silinţele ei de a mai vorbi cu dânsul rămâneau însă zadarnice. În faţa altora el era de rară bunăvoinţă către dânsa şi nici măcar cu privirea nu-şi dedea pe faţă mâhnirea, dar nu voia cu niciun preţ să rămâie singur cu dânsa. Chiar în drumul lor spre schit el a lăsat-o să meargă cu mama ei şi a făcut drumul cu Leanca în altă trăsură. Numai în timpul cununiei l-a răpus înduioşarea şi abia mai putea să-şi stăpânească lacrămile, care se storceau în picături mari una câte una şi-i curgeau peste obrajii sleiţi de sânge fără ca el să le şteargă.

Şi e lucru fioros să vezi plângând pe un om atât de puternic ca dânsul.

După cununie el a sărutat-o cu toată dragostea lui cea veche şi adâncă, iară dânsa i-a sărutat mâna, s-a-ncleştat cu amândouă braţele de gâtul lui şi a început să plângă cu hohote şi să râdă înecată de plâns. Plângea şi cocoana Lina, şi maica stariţă, şi Leanca, şi puţinii care mai erau împregiurul lor, cum se plânge la nuntă, cu lacrămi de bucurie. Nu se mai stăpânea dar nici el.

— Să nu râdeţi de mine fiindcă mă vedeţi plângând, grăi dânsul desfăcându-se de Fira şi scoţând batista, ca să-şi şteargă lacrămile ce-i ardeau obrajii. Eu am purtat-o-n braţe, am văzut-o crescând sub ochii mei, am iubit-o-n toate clipele vieţii mele, n-am avut afară de dânsa altă bucurie în lumea aceasta, am păzit-o ca lumina ochilor mei şi, gândindu-mă la dânsa, mi se lumina întrega viaţă. O, cum să nu plâng?!

Fira se uită cu înfiorare la buzele lui. Fiecare vorbă rostită de ele era pentru dânsa o lovitură nemiloasă şi grea.

— Nu mai spune, strigă ea cuprinsă de deznădăjduire. Le ştiu toate şi mi le spun în fiecare clipă!

Şi, cu toate aceste, lacrămile pe care le vărsa el nu erau lacrămi de durere.

— Cum să nu-i mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a dat destulă putere ca să săvârşesc fapta aceasta?! urmă el, apoi îi luă capul cu amândouă mânile şi-i sărută fruntea. El se va-ndura - adause - şi va face ca toate să fie uitate!

Dinu şi le pregătise toate ca seara să poată pleca cu dânsa la gară, să ieie trenul ce trecea spre Vârciorova şi s-o ducă undeva în străinătate.

Pe-nsărate a venit însă pe la schit Ghinea să-i spună că-l roagă cocoana Mariţa să vie neapărat şi cât mai curând pe la dânsa.

Atât graba cccoanei, cât şi tăinicia cu care i-a vorbit Ghinea l-au umplut pe Dinu de nelinişte.

După cele ce aflase de la maica stariţă, cocoana Mariţa nu putea să-l cheme cu atâta stăruinţă decât

O spre a-i spune ceva greu în ceea ce priveşte moartea lui Văleanu.

Nu se temea Dinu de nimic, căci el era om care nu ştie să se teamă. Dreptatea omenească i se părea lucru atât de firesc, încât era pe deplin încredinţat că nevinovăţia lui va ieşi fără de-ntârziere la iveală.

îl neliniştea însă gândul că, viind vorba despre cele petrecute între Fira şi Văleanu, ar putea să fie împedecat de a pleca fără de amânare.

Neliniştea îi era şi mai viuă după ce se duse la cocoana Mariţa, care se plimba neastâmpărată prin casă, se uita cu un fel de frică la dânsul şi nu ştia cum să înceapă ceea ce voia să-i spună.

— Uite - îi zise în sfârşit - te-am rugat să vii fiindcă am o greutate pe suflet şi n-aş avea nici în mormânt

— 5 odihnă dacă nu m-aş uşura. Te ştiu om cumsecade şi cu inimă bună, care ştie să tacă.

Dinu dete din umeri.

— Dacă tăcerea n-ar fi cumva păcat, întâmpină el.

— Nu e păcat, nu-i! îl încredinţă ea. E semn de

— O dragoste, de milă şi de iertare.

El tresări când auzi vorba „iertare”.

„Nu cumva ştie şi dânsa?! îşi zise. Nu cumva ştiu şi alţii?! Nu cumva toată lumea vorbeşte?”

— Aş vrea - urmă ea - să risipesc, să ard, să prefac în praf şi cenuşă tot ceea ce am, ca să nu le mai rămâie mişeilor nimic după moartea mea, dar advocatul cu care am vorbit îmi spune că orişice aş face eu, dânşii, care au trecere, vor şti să strice. Am făcut dar testament la tribunal şi am lăsat tot ceea ce se va găsi după moartea mea pentru copiii lor, care 10 nu sunt vinovaţi de păcatele părinţilor săi.

— Eşti miloasă, cocoană, şi dreaptă, îi zise Dinu.

— Mai am însă o dorinţă - urmă iar bătrâna - şi, apucându-i amândouă mânile, i se uită stăruitor în faţă. Nu te turbura şi ai milă de bătrâneţele mele.

— Ce vrei să-mi spui, cocoană? o-ntrebă el încet şi viu mişcat.

— Trebuie să-ţi spun, îi răspunse ea. Ştii d-ta ce-a fost între nepotul meu şi...

El ridică mâna şi-i făcu semn să nu mai urmeze. - De aceea am grăbit cununia, îi zise.

Cocoana Mariţa se uită lung la el.

îşi aduse aminte cum l-a sărutat când l-a văzut scoţându-şi darurile din lăzi şi-ar fi voit să-l sărute şi acum, dar nu mai îndrăznea, şi cchii i se umplură de lacrămi.

— Fii om până-n sfârşit - grăi dânsa - şi nu horopsi pe biata aceea de copilă. Vinovat a fost el,' nenorocitul - strigă cuprinsă de durere - căci e mişel bărbatul care nu păzeşte cu sfinţenie curăţia femeii ce i se aruncă cu încrederea uşuratică a nevinovăţiei în braţe.

Dinu dete posomorit din cap.

— Tăcerea ei nu se poate, ierta grăi dânsul.

— Ia-o ca vârtute femeiască! întâmpină bătrâna, apoi se duse la casa de fier şi-i deschise larg amândouă uşile. Iată - urmă - aici e ceea ce soţul meu, răposatul, şi eu am adunat stăpânindu-ne pe noi înşine un lung şir de ani: lasă-mi pentru ceasul morţii mângăierea ca să ştiu că nu lor le rămâne, şi ia pe nenumărate tot ceea ce vezi aici şi uşurează-mi sufletul. Al vostru să fie!

Dinu se uită la şirul de săculeţe pline de galbeni şi la teancurile de hârtii legate cu panglică albastră şi dete din cap.

— Nu - zise - al meu şi al ei nu!

— Al copiilor ei! stărui bătrâna.

Dinu se plecă şi peste vreo jumătate de ceas el se-ntorcea pe poteca din pădure la schit, ducând cu Ghinea o geantă grea.

Dacă i-ar fi întâlnit cineva, n-ar fi putut să spună ce este-n geantă, dar Vlaicu ştia că Dinu s-a cununat cu Fira la schit, c-a fost în urmă pe la cocoana Mariţa şi are să plece în străinătate. El s-a pus dar călare şi s-a dus în goana calului ca să-l vestească pe d-l Philopolu despre aceste. Domnul Philopolu, nesâmţându-se pe din destul dumirit, se mărginise a stărui ca lucrurile să fie ţinute-n loc până ce nu va fi adunat el destule dovezi.

Florea spunea, ce-i drept, că Vlaicu l-a pus la cale, şi cocoana Mariţa, în urma celor aflate de la Ana şi de la

părintele Neagu, era convinsă că Vlaicu a fost pus şi el la cale şi toată lumea vorbea că adevăraţii vinovaţi sunt cei trei cumnaţi. Tocmai fiind însă în joc aceştia, mai ales Palea, deputatul, era un interes public ca lucrurile să nu fie pripite, şi mărturi- 25 sirea făcută de Florea era luată drepţt o apucătură spre a duce pe judecător pe o cale greşită. Vorba era dar de a-l face pe Florea să mărturisească că în adevăr nu Vlaicu, ci Dinu l-a pus la cale, ceea ce el, în ciuda tuturor adimenirilor şi a tuturor torturilor, nu voia 30 să facă.

Aflând acum că Dinu s-a cununat şi vrea să plece în străinătate, deci să fugă, d-l Philopolu nu a mai stat pe gânduri. I se părea lucru învederat că Dinu, ţiind să puie mâna pe zestrea Firei, care nu voia să se 35 mărite după el fiindcă era încurcată cu Văleanu, a pus la cale omorârea acestuia, iar acum şi-a împlinit gândul şi vrea să fugă pentru ca să nu fie urmărit.

El a stăruit dar ca Dinu să fie arestat fie la Vârciorova, fie pe drum şi a trecut apoi pe la Episcopie 40 şi a cerut ca părintele Ilarie să-l cheme cât mai neîn^ târziat pe părintele Neagu, care făcuse cununia.

Lucrurile n-au putut însă să iasă după cum le plănuise el, căci Dinu n-a plecat, precum avea de gând, spre Vârciorova, ci spre Bucureşti.

Trebuia, înainte de toate, să aducă geanta la Casa de 5 depuneri.

în timpul când Dinu şi Fira-şi urmau drumul spre Bucureşti, telegraful juca pe toată linia, şi în curând după sosirea lui la Bucureşti se ştia că el n-a plecat spre Vârciorova, ci trebuie să se afle la Bucureşti, unde io poliţia se pusese-n mişcare ca să-l găsească.

Lucrul acesta era însă cu mult mai greu de cum şi-l închipuiau agenţii de siguranţă.

Nu voia Dinu cu niciun preţ să rămâie singur cu Fira. Mai ales în urma celor petrecute la cocoana Ma- 15 riţa, el se sâmţea muiat şi slab, se temea de explicaţiunî şi ţinea să n-o mai jignească pe Fira.

— Eu n-o să pot trage cu tine la hotel, îi zise dar pe

drum.. Ar fi lucru primejdios să stau la hotel cu geanta aceasta. O să te las dar pe tine la hotel, şi eu o să mă duc la un prieten, care stă pe la Obor.

— Cum vrei - răspunse Fira umilită - şi-n vreme ce agenţii cutrierau hotelurile, ca să găsească doi însurăţei, ea plângea singură-n cdaia pe care i-o luase Dinu.

Zadarnic nu ostăniseră însă agenţii: luni dimineaţa se ştia că dânşii au sosit şi stau ascunşi undeva-n Bucureşti, iar pe la zece ceasuri, când Dinu-şi ducea geanta la Casa de depuneri, era găsit şi birjarul care-i luase de la gară şi putea să spună unde a lăsat-o pe ea şi unde 30 l-a dus pe dânsul.

La Casa de depuneri Dinu a dat peste o greutate.

— Aşa cum se află - i s-a zis - geanta nu poate să fie primită. Trebuie să pui pe ea pecetea d-tale în mai multe locuri. 35 Ce putea să facă?

Nu i-a rămas decât să ia geanta, să se ducă la un gravor, ca să-i facă cu cea mai mare grabă pecete cu numele lui, şi să se-ntoarcă iar la Casa de depuneri pentru ca să poată pleca încă după-amează, acum 40 spre Predeal, unde trenul pleca mai curând.

în vreme ce el stetea la gravor, un agent o păzea la hotel pe Fira, iar altul îi luase urma de la prietenul din mahalaua Oborului, dară iar i-a perdut-o la Casa de depuneri, unde n-a putut să afle decât că în adevăr 5 a fost, dar peste puţin iar a plecat un om înalt, spătos, cu mustaţa tunsă şi bine îmbrăcat.

Dinu, cu toate aceste, a ajuns să-şi depună geanta la timp, a luat-o pe Fira de la hotel în curând dupăamează şi s-a dus cu ea la un restaurant, unde au prânzit împreună, în vreme ce agentul care-i urmărea mânca şi el la masa de alături şi trăgea cu urechea.

— Te-a căutat azi pe la nouă cineva, un domn, grăi Fira. Te-a găsit?

— Cine putea să mă caute?! îi răspunse Dinu mirat.

Nu ştie nimeni că ne aflăm aici.

— Nu ştiu, zise dânsa. Fiindcă nu mi-ai spus unde te afli, n-am putut nici eu să-i spun decât c-o să vii pe la mine,

şi mă mir că n-a mai venit şi nu te-a aşteptat. Poate acum, când ne-ntorcem iar la hotel, ca să plecăm la gară.

Dinu rămase câtva timp pe gânduri.

Cine putea să fie când un ceas mai nainte de a fi plecat de la Răstoacă nu ştia nimeni c-o să vie la Bucureşti?!

— Nu cumva o fi de la poliţie?! întrebă el încet.

— Se poate, răspunse ea. Da, se poate, repetă iar aducându-şi aminte de feţele pe care le făcea chelnerul care venise cu domnul acela. Ce-ar putea însă poliţia să aibă cu noi?!

Dinu îşi comandase o ciorbă de perişoare, şi lingura ii tremura în mână.

El şi poliţia?!

Era lume multă, fel de fel de oameni împregiurul lui, şi trebuia să se stăpânească.

Cu toate s-ar fi împăcat, dar ea nu trebuia să sâmtă nimic. Cu orice preţ trebuie s-o dea la o parte.

Era mulţumit c-a putut să depună geanta, ca poliţia să n-o găsească la el. Avea însă la dânsul recipisa.

El îşi apropie scaunul de Fira, îi aruncă o căutătu-O ră aspră, apoi scoase portofelul şi i-l dete prin ascuns.

— Păstrează-l bine - îi zise - că sunt într-însul peste două mii de lei şi hârtii de mare preţ. Ieşi, ia o birjă, du-te la gară şi aşteaptă-mă acolo, că eu trec pe la hotel, îţi iau lucrurile şi viu după tine. Dacă s-ar întâmpla însă ca să întârzii, pleacă şi fără de mine şi aşteaptă-mă la Predeal.

— Dar de ce?! întrebă ea speriată.

El îi luă mâna şi o strânse nervos.

— Nu mai întreba nimic - grăi dânsul - ci fă cum 10 ţi-am spus.

Peste puţin Fira plecă ţiindu-se abia pe picioare, iară Dinu-şi urmă prânzul liniştit, parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Agentul îşi lua şi el liniştit cafeaua. 15 îi era destulă tăinicia cu care-i văzuse vorbind ca să se ştie pornit pe cale bună şi să plece cu pas sigur peste vreun sfert de ceas, când Dinu şi-a scos punga, şi-a făcut plata şi a plecat

la hotel.

iv

„E smintită!” zicea d-l Philopolu când i se vorbea despre mânia cocoanei Mariţei şi despre zvonul pornit de la dânsa; el nu se avânta însă şi toţi cei ce-l cunoşteau mai de aproape se mirau de liniştea cu care-şi aduna dovezile. îi era destulă făgăduinţa judecătorului de în- 25 strucţiune, un bun prieten al său, că nu va face nimic fără ca să-l fi vestit şi pe el şi că va ţinea lucrurile cât de mult în loc.

Duminecă seara, pe la opt, când a venit Vlaicu să-i vorbească despre cele petrecute la schit şi să-i spună 30 că Dinu pleacă în străinătate, Philopolu s-a mărginit a-i face prietenului său înpărtăşire despre cele ce-a aflat.

Planul lui era făcut.

Avea martori pe părintele Neagu, pe Chivu şi pe 35 prietenii din Buşteni că Văleanu a avut la Buşteni legături cu Fira. Nu mai încăpea dar îndoială că Vlaicu spune adevărul când mărturiseşte că au pus la cale magazia de fer anume pentru ca s-o aducă pe Fira la

Răstoacă, unde ea a şi venit în mai multe rânduri şi s-a-ntâlnit adeseori cu Văleanu. Orişicât de mult ar fi tăgăduit dar Florea, legăturile dintre Fira şi Văleanu erau neîndoioase şi stariţa nu putea să fie decât o mijlo- 5 citoare. De ce altfel atâta grabă cu încheierea căsătoriei? de ce cununia tocmai la schit? de ce fuga peste hotare? Călugăriţa era amestecată în toate şi putea să spună multe. Tocmai de aceea ţinea Philopolu ca să-l ieie de scurt pe părintele Neagu mai nainte de a fi vorbit 10 cu dânsa, şi luni, pe la zece înainte de amează̆zi, când a primit înştiinţarea că s-a găsit la Bucureşti urma lui Dinu, el şi părintele Ilarie-l ispiteau pe popa.

Părintele Neagu se sâmţea cu atât mai strâmtorat cu cât avuse[se] şi el încurcături cu Florea şi cu Ana. Tot 15 îşi repetase dar mereu vorbele:”Dacă vrei să nu te-ncurci, spune adevărul, numai adevărul şi tot adevărul”.

El li-a spus dar că de la stariţa a aflat ceea ce ştia despre legăturile de la Buşteni ale lui Văleanu şi că maica stariţa o ştie aceasta de la cocoana Mariţa. 20 - Preţioasă

mărturisire! exclamă d-l Philopolu. Va să zică şi bătrâna ştia. Şi de unde cunoaşte stariţa pe fata ferarului?

— N-o cunoştea - răspunse popa - dar a trimis-o la ea Vlaicu şi a mers împreună cu Caliopi, fata acestuia, care o cunoştea.

— Care va să zică mişel e şi Vlaicu, grăi Philopolu. Era amestecat şi el. Ce s-a petrecut la Paşti, când te-ai împăcat cu cocoana?

— Nu ştiu, răspunse popa. Ştiu numai că a venit cocoana pe la mine şi ne-am împăcat. Cred însă că părintele Visarion, maica stariţă, ferarul şi logcdnica lui au îndemnat-o.

Şi mărturisirea aceasta o găsea d-l Philopolu foarte preţioasă.

— Ce s-a-ntâmplat mai târziu - întrebă el - că iar s-a supărat cocoana şi iar v-aţi înpăcat?

— Nu s-a mai întâmplat nimic; nu s-a mai supărat cucoana; nu ne-am mai împăcat, grăi popa.

— Adă-ţi bine aminte, părinte, stărui d-l Philopolu. Cumnatul meu mi-a scris că iar e supărată.

Părintele Neagu răsuflă o dată.

— Dacă ţi-a scris aşa ceva - grăi dânsul dezgheţatsă mă ierţi, cocoane, dar a spus minciuni, pe care i le-a şoptit la ureche Vlaicu.

D-l Philopolu rămase puţin pe gânduri.

Dacă popa spune adevărul, era mişel şi cumnatul său, advocatul şi deputatul.

— îţi dai seamă cât de grea e vorba pe care ai zis-o? întâmpină el.

Părintele Neagu iar răsuflă. -Tocmai de aceea am zis-o - răspunse el - şi-ţi spui aici în faţa părintelui Uarie că toate de la Vlaicu şi numai de la el vin.

El începu apoi să spună, iar să spună şi mereu să spună tot ceea ce ştia ori aflase fie de la Ana, fie de la alţii, în vreme ce părintele Ilarie stătea parc-ar fi şi surd, şi mut, iar d-l Philopolu asculta şi schimba feţe. Nu-i părea rău că le află, ar fi dat însă mult dacă n-ar fi fost şi călugărul de faţă.

— Aceste sunt, părinte - grăi dânsul în cele din urmă - minciuni adunate de pe uliţă, pe care n-o să ţi le creadă nimeni, şi faci foarte bine dacă nu le mai vorbeşti şi altora despre ele.

Era foarte supărat d-l Philopolu, dar nu mai ţinea să o ieie şi pe maica stariţă de scurt, şi după unsprezece, când a plecat de la Episcopie, a dat prietenului său depeşa:

„Nu vă pripiţi, că ne compromitem cu fierarul. Mergi înainte pe calea apucată”.

Putea dar Dinu să plece pe la trei, că nu-l mai urmărea nimeni, dar el n-o ştia aceasta, se temea dar ca nu cumva să fie arestat fie la gară, fie pe drum, fie la Predeal, şi a lăsat-o pe Fira să plece singură, părăsită, rămasă fără de razăm, în lume.

Stătea tâmpită şi cu ochii închişi în colţul cupelei şi se chinuia însăşi pe sine ca să nu-şi deie de gol starea sufletească. Cu cât mai mult se apropia de Sinaia şi de Poiana-Ţapului şi de Buşteni, cu atât mai des îi răsunau în ureche vorbele „curată ca picătura de rouă”, şi cu atât mai greu îi era să-şi stăpânească pornirea de a se arunca între şine, sub roatele trenului, şi gemea, biata femeie greu canonită, pe înfundate.

Ce noapte a fost noaptea ei! Pentru ce zi şi-a deschis ochii marţi dimineaţa? Cum îl aşteaptă întrebându-se dacă mai vine ori a lăpădat-o?

Vai de sufletul celui ce poartă sarcina unui greu păcat!

Uşoare nu i-au fost însă nici lui ceasurile petrecute departe de dânsa.

Mereu o vedea în faţa sa pe cocoana Mariţa şi ca bătăi de tun îi răsunau în urechi vorbele „încrederea uşuratică a nevinovăţiei” şi „tăcerea e virtutea femeiască”.

Nu era vinovată ea, nu era... el însă iară şi iarăşi zicea: „Asta nu se iartă nicicdată”.

Când a văzut-o, în sfârşit, la Predeal, albă la faţă şi ţinându-şi abia trupul istovit, floare ofilită în timp de o zi, el a fost cuprins de' adâncă înduioşare şi iar a mângâiat-o cu drag, cum mângâi pe copilul pe care l-ai certat

stăpânindu-ţi durerea. Pe copil însă, numai pe copil îl mângâia, şi când îşi aducea aminte că e şi femeie, iar îşi zicea: „Asta nu se iartă” şi iar i se înăsprea firea.

Mai era mult timp până la plecarea trenului spre Braşov.

El se retrase cu dânsa într-un colţ.

— Ai dorit - îi zise - să mergi undeva unde nu te ştie nimeni, şi înţeleaptă îţi este dorinţa. Te duci acum ca femeie cu rost, iar nu ca fată rătăcită şi horopsită.

Ea-i apucă mina cu amândouă mânile şi începu să plângă.

— Stăpâneşte-te, Firo, că lumea te vede - urmă el - şi acum, şi de aici înainte să te stăpâneşti, şi părăsită să nu te simţi, căci eu nu te-am iubit nicicdată cum te iubesc acum, când ai nevoie de multă iubire, de multă mângâiere şi de mult sprijin. Razămă-te, dragă, pe mine ca pe cel mai bun părinte, ca.pe cel mai adevărat frate...

O - Ah! — suspină ea - nu mă chinui! Ceârtă-mă, bate-mă, calcă-mă-n picioare, dar glasul acesta nu pot să-l aud şi-mi perd minţile când te uiţi cu atâta bunăvoinţă la mine, adăugă şi se depărtă cu paşi grăbiţi. El plecă în urma ei.

— Stăpâneşte-te, îi zise iar. Trebuie să ne înţelegem 5 aici şi acum, ca să ştiu ce faci şi unde vrei să te las.

— Cum vrei d-ta aşa fac, răspunse ea.

— Eu cred - zise el - că faci bine dacă rămâi la Braşov vreo două săptămâni, apoi te-ntorci acasă şi vii iar când va fi nevoie. Stai în vreo familie potrivită, în care te sâmţi bine.

— Şi d-ta?! întrebă ea speriată.

— Eu poate că voi fi nevoit să rămân aici, răspunse el. Ea rămase pe-o clipă cu ochii în pământ, apoi iar îl apucă cu amândouă mânile de braţ. 15 - Nu mă mai lăsa singură, că mă prăpădesc, stărui cu toată căldură.

El nu mai putea să-şi ascundă temerile.

— Liniştеşte-te, draga mea, îi zise. Se poate că nu mă vor lăsa să trec graniţa.

— De ce?

— Sunt bănuit de a fi pus la cale uciderea lui. Fira

începu să tremure şi se uită cuprinsă de groază la el.

— Şi asta?! şopti. O, de ce nu vine moartea când 25 o doreşti?!

Saloanele d-nei Chiriadi erau loc de-ntâlnire pentru fel de fel de oameni, lume multă şi vioaie, care-şi petrece viaţa-n goană mare, culcându-se târziu după miezul 3 O nopţii şi sculându-se pe la amează̆zi.

Veneau unii pentru ca să-şi petreacă fie făcând curte, fie jucând cărţi, alţii ca să mai afle câte ceva despre cele ce se petrec „în dosul culiselor”, iar alţii ca să urzească vreo intrigă, să pornească vreun zvon, să 35 „lanseze” ceva ori să încheie vreo legătură, fiecare cu ale sale: aici se ştiau şi se puneau toate la cale.

Doamna Chiriadi umbla de ici până colo, stetea ici cu unul, colo cu altul, avea-n faţă pentru fiecare câte o vorbă bună, iar în dos câte o observaţiune răutăcioasă, ştia tot ceea ce ştiau toţi şi-şi dedea silinţa să le facă tuturora plăcute cele câteva ceasuri petrecute-n casa ei: asta era plăcerea ei când petrecea sezonul de iarnă 5 la Bucureşti.

Acum ţinea să-l petreacă fiindcă avea şi dânsa ceva de pus la cale.

Ţiind totdeauna să fie corectă, să păstreze formele şi să salveze aparenţele, ea se ferea de tot ceea ce ar 10 fi putut să semene a scandal. Fiindcă gurile rele, care sunt multe şi neastâmpărate, spuneau pe ici, pe colo câte ceva nepotrivit asupra particularei stăruinţe cu care ea recomanda pe d-l Anastasie Costache prietenilor săi ca tânăr distins şi capabil, dânsa a pornit 15 o adevărată vânătoare de fete, ca să-i găsească lui Tănase o partidă potrivită cu poziţiunea lui în societate.

„Uite, aşa o gâsculiţă crescută la călugăriţe - îşi zicea dânsa - care are ceva zestre şi aduce şi oarecare 20 legături.”

Ei nu îi era greu s-o găsească.

D-l căpitan Ţinteş, mare frumuseţă de om, şi instruit, şi deştept, şi bogat, cea mai distinsă figură în salonul d-nei Chiriadi, avea o fată pe care o iubea foarte mult, 25 dar de care voia să scape, căci era om tânăr încă şi i se cuvenea

să trăiască în libertate. Cocoana Zce, mama fetei, era încă mai tânără, trecută abia de treizeci şi cinci de ani, şi ţinea şi ea să trăiască în libertate, căci era. şi ea frumoasă, deşteaptă şi bogată. Se luaseră 30 Ţinteş şi Zoe din mare dragoste, dar cum adeseori se-ntâmplă, dragostea a slăbit, au început să umble fiecare de capul său, iar de câţiva ani nu-i mai ţinea la un loc decât Natalia, fata lor, pe care cocoana Zoe o iubea chiar mai mult decât pe soţul ei legitim. Acum, 35 de câteva săptămâni, de când, în urma stăruinţelor d-nei Chiriadi, o aduseseră pe Natalia acasă, ei făceau chiar „menagiu bun", deşi erau zoriţi a sfârşi cât mai curând cu el.

Mai era însă o greutate la mijloc, d-l Căzănescu, 4 O fratele cocoanei Zoe.

D-l Căzănescu acesta era un fel de curiozitate.

Deşi om cu avere frumoasă, se întorsese de la Paris cu diplomă de inginer şi, deşi avea diplomă de inginer, n-a stat decât un an şi jumătate la Căile Ferate, unde i se deschidea carieră frumoasă, ci s-a căsătorit şi s-a 5 mutat la moşie, unde trăia cu ţăranii parcă n-ar fi făcut nicicdată studii la Paris. Mare amator de muzică şi de teatru, d-l Căzănescu-şi petrecea iarna la Bucureşti, unde era bine cunoscut şi luat adeseori în zeflemea fiindcă umbla de cele mai multe ori cu droaia după 10 el, cinci băieţi şi trei fete, acum cea mai mică de noauă ani. Era senator, un lucru la care ţinea foarte mult, umbla mult în lume şi avea o particulară slăbiciune pentru cocoana Lila, care ştia să-şi bată joc de toţi şi de toate.

în politică d-l Căzănescu era totdeauna cu guvernul, căci, după părerea lui, guvernul, orişicare ar fi el, reprezentă ţara.

în familie nimic nu se făcea fără de voia lui, şi mai ales Natalia era mai mult fata lui decât a cocoanei 20 Zoe, pe care el o socotea foarte nenorocită.

— Ei, ce zici, cocoane? îl întrebă d-na Chiriadi, trăgând cu ochiul spre Tănase.

— Ce să zic? răspunse el. Ideea n-ar fi proastă, şi băiatul e vioi şi pare om cu multe mijloace, din care

5 ar putea să iasă ceva. Nu ştii însă nicicdată cum are să se-ndrumeze un om în societatea noastră, care caută mereu şi stoarce tot ceea ce e rău în fiecare. Mai cuminte decât prietenul meu Velicu nu poate să fie nimeni, şi ai văzut ce-a păţit cu Palea? 30 -De el să nu te doară capul, întâmpină cocoana Lila. îl scapă guvernul, ca să-l aibă aderent devotat. Acela nu mai face opoziţiune!

D-l Căzănescu scutură supărat din cap.

— Nu pentru că nu mai face opoziţiune, nici pentru 35 ca să-l aibă devotat - grăi dinsul - ci pentru că interese superioare ale ţării cer ca să nu rămâie o asemenea pată asupra unui membru al Parlamentului. Cum ne-ar judeca lumea dacă s-ar dovedi că un deputat şi om cu trecere a pus la cale uciderea cumnatului 4 O său?! Ce ţară mai suntem noi?!

— Fără-ndoială... fără-ndoială, stărui cocoana Lila cu obicinuita-i răutate. Asemenea pete se şterg ori cel puţin se acoper, tot aceasta o zisei şi eu.

— Eu m-am interesat foarte mult de afacerea aceasta 5 - urmă d-l Căzănescu - şi deşi nu sunt advocat, găsesc uşoară poziţiunea apărării. Greu e pentru Velicu, care şi-a perdut feciorul şi are cuvinte de a-şi bănui ginerele, dar Palea iese uşor. Să vezi d-ta, urmă el cu oarecare vioiciune. Pândarul împuşcase câteva 10 zile mai nainte un câne al lui Văleanu, iar acesta-l pălmuise în faţa soţiei lui, care intervenise şi ea. Presupunerea firească e dar că pândarul, instigat de soţia sa, o femeie pătimaşă, a săvârşit un act de răzbunare şi zice c-a fost pus la cale de Vlaicu pentru ca să-şi 15 uşureze poziţiunea, iară Vlaicu tot spre a-şi uşura poziţiunea se descarcă asupra lui Palea, pe care-l ştie om cu proptele. Nu e vorba nici să se şteargă, nici să se acopără, ci să se arate că nu e în adevăr pată.

Cocoana Lila era prea deşteaptă pentru ca să nu-şi 20 deie seamă despre puterea convingătoare a acestui raţionament.

— Cum rămâne însă cu matrapazlâcurile pe care Palea şi Vlaicu le-au făcut împreună? întâmpină ea.

— Asemenea lucruri se fac ori nu se fac - răspunse 25

d-l Căzănescu-nu se ştiu and se fac şi se spun şi fără ca să fi fost făcute, şi sunt mijloace spre a face ca popa şi ceilalţi să-şi mai schimbe mărturisirile puşi în faţa primarului şi a învăţătorului, care spun că nu ştiu nimic! 30 - Iată o foarte potrivită ocaziune pentru tânărul nostru ca iă se pună în evidenţă, grăi cocoana Lina.

— S-o facă, stărui d-l Căzănescu. Să se înscrie între apărători şi să ne-nţelegem noi amândoi cum are să susţie felul meu de a vedea lucrurile.

Aşa a intrat Tănase-n rândul apărătorilor lui Palea, susţinând îndeosebi nevinovăţia lui Vlaicu, omul năpăstuit, care într-un îndelungat şir de ani a dat cele mai neîndoioase dovezi de credinţă către cocoana Mariţa, acum indusă-n eroare de popa şi de uneltele lui. 40 Mulţumită stăruinţelor d-lui senator Căzănescu iar a fost chemat apoi părintele Neagu la părintele Ilarie, care şi-a frecat mânile şi l-a sfătuit cu toată dragostea ca, în interesul bunei păci şi-al sfintei biserici, să se astâmpere şi să nu se ieie-n coarne cu cei puternici, căci cei morţi tot nu au să mai învie şi de duşmănia 5 celor vii avem să ne ferim.

Nici nu avea părintele Neagu să scadă nimic din cele mărturisite de dânsul: era destul să adauge pe ici, pe colo câte un „precum am auzit" ori „pe cât ştiu din zvon".

Avea Tănase succese din ce în ce mai învederate şi erau din zi în zi mai multe uşile care i se deschideau.

Ca să se ţie însă la nivel, avea nevoie de bani şi-i dedea mereu zor d-lui Spirea, iubitul său coleg, să scoată la capăt afacerea cu Dinu şi să stoarcă cât se 1 5 poate de mult.

vi

„Cum vrei d-ta, aşa fac!" zisese Fira, şi aceasta era de aici înainte legea vieţii ei.

Nu ştia însă el totdeauna ce are să voiască. în lumea 2 O în care trăia, orişicum ai fi dat, nu puteai să ştii unde are să crape. „La una mă aştept, şi cu altă mă pomenesc - zicea el - şi-n zori de zi nu poţi să prevezi ce ai să vrei pe înserate".

La Braşov au trecut fără de greutate şi chiar în *25*

ziua sosirii lor au găsit, cum zisese el, o famile potrivită, în care ea se sâmţea bine, iară el a rămas la un hotel şi venea-n fiecare zi s-o ieie la masă şi la plimbare.

Mai bine decât aşa nu putea să fie, şi după o zi, două s-au deprins amândoi cu gândul că numai aşa e bine: nicicdată ei amândoi singuri, totdeauna nevoiţi a se stăpâni în faţa celor ce îi văd şi-ar putea să audă ori să-nţeleagă din purtările lor ceea ce-şi zic unul altuia.

Nici nu mai aveau în adevăr ce să-şi zică: ceea ce se putea spune îşi spuseseră în timpul celor câteva zile de zbuciumare sufletească, şi acum, cuprinşi de liniştea oboselii, se fereau amândoi de a rămânea singuri, ea i se supunea orbeşte, iară el ţinea s-o cruţe şi era de o bunăvoinţă fără de margini.

Toată viaţa nu puteau însă s-o ducă aşa, şi-n ziua când au plecat acasă, iar au început să se neliniştească.

Nu era cu putinţă să trăiască amândoi sub acelaşi acoperiş fără ca să rămâie câteodată şi numai ei singuri şi fără ca să-şi spună în vreo clipă de slăbiciune ceea ce mai aveau pe inimă. Mai era apoi şi Marghioala, de care amândoi se temeau pentru că ea putea să le facă mustrări grele.

Fira, tot femeie, îşi reamintea mereu vorbele „curată ca picătura de rouă” şi se sâmţea când umilită şi ruşinată, când pornită spre mânie, totdeauna jignită în amorul ei propriu, şi era destul o vorbă scăpată din întâmplare ori o privire furişată pentru ca ea să-şi peardă bunulcumpăt.

El nu putea să-i ştie gândurile, dar îşi aducea aminte şi cele petrecute, şi vorbele pe care le rostise, le vedea pe amândouă-n faţa sa şi i se părea lucru peste putinţă ca ele să mai poată trăi în aceeaşi casă: prea erau multe lucrurile pe care nu puteau să şi le spună fără ca să li se răzvrătească întreaga fiinţă.

Era, cu toate aceste, peste putinţă ca Marghioala să plece din casă. Tocmai acum trebuia neapărat să rămâie. De ce adecă să plece?!

Orişicât de neînduplecat ar fi fost el în hotărârea de a cruţa pe Fira, încă mai mult ţinea ca asupra Marghioalei să

nu poată cădea nici cea mai mică umbră de bănuială. „Are să rabde!” îşi zicea el, parcă dânsa 30 anume spre a răbda a fost născută pe lume.

N-o cunoşteau însă nici Fira, nici Dinu îndeajuns pe Marghioala.

Ea nici alungată cu biciul de foc n-ar fi plecat acum.

„Nu-i a bine!” şi-a zis ea atunci când l-a văzut spu- 35 nând că cununia trebuia să se facă cât mai curând.

Nu ştia dânsa ce s-a petrecut între dânşii, dar ştia destule, vedea faţa lui şi faţa ei şi nu mai avea nevoie să-i mai spună cineva încă ceva pentru ca să sâmtă că se duc ca la-nmormântare când au plecat la schit 40 şi să-i plângă Firei de milă.

O, ea-l cunoştea pe Dinu. De câte ori voise, în clipe de slăbiciune, să se apropie de dânsul şi el o ţinea departe. Dacă lumea întreagă ar fi strigat într-un glas că dânsul e om duios şi dulce la fire, ea-l vedea cu 5 barosul în mână şi-l ştia aspru, neapropiat şi fără de milă.

O plângea Marghioala pe Fira, iară Dinu, care nu ştia cum se leagă la suferinţe femeie cu femeie, a rămas într-un fel de aiurire când le-a văzut pe amândouă o faţă-n faţă.

Lina, mamă, şi Leanca, soră, s-au bucurat, lucru firesc, când au revăzut-o pe Fira, deşi ea abia mai putea să-şi stăpânească lacrămile.

Marghioala, când i-a văzut trupul şubred, faţa ei suptă, obrajii ei veştezi şi ochii ei stânşi şi umezi, a înaintat pas cu pas, şovăind, spre ea şi n-a mai putut să-şi stăpânească lacrămile. A fost destul ca ochii lor să şe-ntâlnească pentru ca ele să se-nţeleagă, şi Fira i s-a aruncat plângând în braţe.

Nu putea, nimeni să-şi deie seamă şi nu ar fi fost nici ele însele în stare să spună de ce plâng, dar trebuiau să plângă.

..— Ştie tot, tot! se tângui Fira peste vreun ceas, când se aflau singure.

— Şi e, îl ştiu, aspru şi nemilos, întâmpină Marghioala.

— O, nu!—grăi Fira deznădăjduită - cu bunăvoinţa lui

mă omoară, cu cruţarea despreţuitoare.

Abia acum sâmţea ce uşurare e să ai pe cineva căruia poţi să-i spui tot ceea ce-ţi zbuciumă sufletul, se căia de a nu-şi fi deschis mai nainte inima şi se plângea de a nu fi ţinut seamă de îndemnurile Marghioalei.

— Nu puteai, o linişti aceasta. Sunt lucruri pe care femeia nu le spune, iară bărbatul trebuie să şi le gândească, dacă are inimă, şi fără ca să i le fi spus cineva.

Ştia şi dânsa lucruri pe care nu era-n stare să le spună, o socotea pe Fira mai mult nenorocită decât vinovată şi-şi dedea silinţa s-o mângâie şi s-o-mbărbăteze.

Atât îi şi trebuia Firei.

— Nu mă părăsi - îi zicea - şi nu mă lăsa singură mai ales noaptea, când, perindu-mi somnul, mi se înfăţişează toate în chip îngrozitor.

Veneau toate atât de fireşte, încât li se părea tuturora lucru de sine înţeles ca Lina să fie cruţată şi, Marghioala să-şi facă rost ca să doarmă-n iatacul Firei, care avea din când în când nevoie de ajutor în starea de slăbiciune la care ajunsese.

Iar s-a liniştit dar casa, o linişte, ce-i drept, tristă şi tăcută, dar binefăcătoare, şi lucrurile s-ar fi îndrumat, poate, spre bine dacă n-ar mai fi fost la mijloc şi stăruinţele lui Tănase, care nu putea să aştepte.

După ce luase înţelegere cu Tănase, d-l Spirea nu se mai învoia cu niciun preţ ca cele opt mii să fie scăzute din capete, ci stăruia ca ele să fie socotite drept parte din venituri.

Dinu însă era neînduplecat: ar fi dat din al său, dar de la ceilalţi copii nu lăsa nimic să treacă; deocamdată însă nu zicea nimic. - Să vedem mai nainte cât fac veniturile, care e partea fiecăruia şi dacă i se cuvin din venituri opt mii, mai mult ori mai puţin, grăi dânsul şi rămase ca să treacă împreună peste socoteli.

Abia acum s-au ivit greutăţile cele mari, şi n-a asudat Dinu niciodată cum asuda de aici înainte.

Spirea stăruia, înainte de toate, să i se dea socoteală în toată regula despre ceea ce s-a cheltuit în casă cu

întreţinerea copiilor - mâncare, îmbrăcăminte şi celelalte - ca aceste cheltuieli să fie scăzute ca cele opt mii de lei pe care le-a luat Tănase.

O socoteală de felul acesta era însă peste putinţă, căci în casă se făcuseră cheltuieli şi pentru întreţinerea ucenicilor şi-a atelierului, ba timp îndelungat şi pentru hrana, adăpostirea şi spălătura calfelor. 35 Nu voia apoi d-l Spirea să ştie nimic despre carnetele sumelor, pe care Dinu le anticipase din al său fie ca să-i trimită lui Tănase, fie ca să acopere cheltuieli grabnice.

— Cum? zicea dânsul. D-ta aveai bani de încasat 40 şi amânai încasările pentru ca să poţi fructifica în întreprindere economiile d-tale?!

Dinu-şi ştergea sudorile reci. Nu îi era atât de perderea carnetelor, cât de bănuiala c-a abuzat de poziţiunea lui.

Aceste erau însă nimicuri: lovitura cea grea a urmat *5* când a venit rândul la „cheltuielile de mijlocire", care erau multe şi, adeseori, mai ales la pcduri, foarte mari.

D-l Spirea nu voia să înţeleagă rostul acestor cheltuieli, iară Dinu nu era în stare să-i spună cui a dat şi anume pentru ce.

o - Aşa poţi d-ta să treci în socoteli cât îţi place, îi zicea d-l Spirea; asemenea socoteli te privesc numai pe d-ta şi au să fie scăzute din a patra parte, care ţi se cuvine din venituri.

Dinu o vedea pe Marghioala stând cu faţa mâhnită 15 înaintea lui şi zicându-i: „De ce faci asemenea lucruri?!"

— Nu-ţi rămâne - îi zicea dânsa acum - decât să dai de la d-ta şi să cauţi împăcarea prin bună învoială!

— Nu se poate! strigă însă Fira.

I se turburau toate simţurile când se gândea c-ar fi cu putinţă să i se dea o atât de grea lovitură omului care-a muncit atât de mult, nu s-a gândit decât la binele casei în care trăia şi s-a dat pe sine însuşi jertvăca să scape cinstea ei.

— Nu! strigă dânsa, căzându-i în genunchi. Asta să 25 n-o faci, căci asta ar fi moartea mea. De numele tău

nimeni să nu se atingă, curăţia gândurilor tale nimeni să nu o pună la îndoială!

Acum întâia oară a auzit el de pe buzele ei vorba „tu”: cum ar mai fi putut el să nu facă ceea ce zicea dânsa!?

Chiar şi Marghioala şi-a schimbat gândul.

— Da - a zis - tot e mai puţin să te judeci şi să ţi se facă nedreptate decât să te declari însuţi vinovat: pe dânsa s-o asculţi, că-i eşti mai mult decât mie.

L-a lăsat dar Dinu pe d-l Spirea să facă ce vrea, dar cu aceasta n-a putut să-i dea Firei liniştea. Umbla nemângâiată de ici până colo şi-ar fi voit s-alerge de-a lungul uliţilor şi să iasă-n mijlocul pieţei, ca să strige-n gura mare că sunt mişei fără de seamăn cei ce-ndrăznesc O să-l atingă pe Dinu.

Nu voia în adevăr nimeni să-l atingă.

— Ori se mlădie, ori îl frâng! a zis Tănase când a aflat că el se-ncăpăţânează şi, luând apărarea lui Vlaicu, iar a scos la iveală bănuiala că Florea îndemnat de Dinu a săvârşit fapta.

Nu ţinea s-o dovedească aceasta, ci să-l moaie pe Dinu purtându-l pe la judecătorie.

A cerut dar să fie chemat deocamdată ca mărturie, care fusese de faţă când Văleanu îl pălmuise pe Florea, ba sărise chiar să-l apere şi rostise vorbele „mai câne decât cânele”. Iar dacă tot nu se muia, nu era greu să-l încurce.

Dar era la mijloc şi sora lui.

Ei! şi ce perdea dânsa?!

Era măritată, nu mai avea nevoie de bună reputa- ţiune, şi soţul ei trebuia să ştie ce este şi ce nu este adevărat, iară lumea vorbeşte şi când are şi când n-are de ce să se lege. Trecea şi asta cum trec cele multe, şi vreo mare ruşine nu era pentru dânsa dacă se vorbea timp de câteva săptămâni despre legăturile ei cu un om ca Văleanu, care nu era orişicine.

„Şi despre mine zice lumea multe, şi eu tot merg înainte!” îşi zicea el.

Fira era însă bolnavă sufleteşte şi ruinată trupeşte şi a căzut într-un fel de toropeală când a aflat că Dinu 25 e chemat la judecătorie.

Stetea nemişcată şi cu ochii închişi şi zicea mereu: „Nu mai pot!... nu mai pot!”

Aşa au găsit-o lungile nopţi de iarnă.

D-l Spirea, care-i fusese prieten bun lui Costache 30 şi ţinea la casa lui, îşi dedea toată silinţa să-mpace lucrurile.

— Fii şi dumneata om de-nţelegere şi mai lasă ceva - îi zicea - că cumnatul d-tale e om cu trecere şi-ar putea mijloci ca apărarea să renunţe la mărturisirea d-tale şi să nu mai ai nevoie de a te duce la judecătorie.

— Dă-i! stăruia şi Marghioala.

— Dar e mult - îi răspundea el - şi puţin îmi mai rămâne dacă-i dau!

O -Puţin, chiar nimic, dar scapi - îi zicea dânsa - şi n-ai nevoie să-i mai spui şi ei.

Mult a stat Dinu pe gânduri pâna ce s-a hotărât într-un fel.

După testamentul lui Costache, casele şi atelierul, cu toate cele ce se ţineau de el, urmau să fie zestrea 5 Firei, care avea să le dea celorlalţi copii partea cuvenită în bani şi să ţie pe mama ei cât va trăi. Precum steteau lucrurile acum, puţin mai avea să dea Fira ca să rămâie stăpână, şi pentru Dinu atelierul era lucrul de căpetenie.

— Dau! grăi dar în cele din urmă, şi a dat.

Tot mai era însă un lucru cu care nu se-nvoia: ca Tănase să aibă din venituri parte egală cu ceilalţi copii.

— Asta - zise el - nu pot s-o iau pe sufletul meu: s-o hotărască judecătoria!

— Dar o să le faci moştenitorilor cheltuieli, întâmpină d-l Spirea.

— Le dau de la mine! grăi Dinu, călcându-şi iar pe inimă.

Nu putea, biet de el, să-şi dea seamă ce face şi unde-o să iasă lucrurile, şi era mulţumit că o să se mai liniştească deocamdată lucrurile.

VII

Luna mai... frumoasă lună: căldură dulce, adiere uşoară, iarbă verde, livezi înflorite, crâng înfrunzit, cântec de privighetoare, suflete-nveselite, toate subt un cer limpede şi primăvăratec, la Răstoacă întocmai ca pretutindeni. Ana lui Florea însă nu le vedea, ci alerga cu copiii după dânsa plângându-şi bărbatul, care zăcea-n fundul temniţei, ocărind pe popa, care-şi schimbase gândul după ce părăsise satul, şi blestemând pe Vlaicu, care făcea cămătărie la Bucureşti, în Dealul Spirii.

Iară casele boiereşti erau tăcute, ca pustii: nu mai răsunau bătăile vatalelor de la războaie; nu mai cântau fetele; nu mai venea droaia de copii la lingura de dulceaţă; Ghinea stetea posomorit într-un colţ; Luţa şi Anica umblau în vârful degetelor şi oprindu-şi răsuflarea; cocoana Mariţa plângea şi se ruga lui Dumnezeu, şi iar plângea şi iar se ruga lui Dumnezeu ca să-i ierte multele greşeli pe care le-a făcut în viaţa ei şi să nu certe pe cei ce-i amărâseră zilele de bătrâneţe.

Tănase luase iar drumul străinătăţii şi se plimba cu tânăra lui soţie şi cu naşa lui pe coastele de la Geneva, în vreme ce d-l Spirea purta grijă de treburile lui, dând înainte cu procesul, pe care-l pornise împrotiva lui Dinu.

Judecătorii, având în vedere faptele şi ţiind seamă de lege, hotărâseră că cele opt mii de lei au s ă fie sccotite ca împrumut, pentru care urmează să se plătească dobânzi legiuite, dar ia deopotrivă cu ceilalţi copii parte din câştig până-n ziua când a cerut desfacerea. Luând apoi în cercetare socotelile, a constatat grave abateri în ceea ce priveşte purtarea lor şi l-a descărcat, în interesul copiilor, pe Dinu de sarcina de tutor, urmând să plătească el toate sccotelile făcute fără de rânduială.

Dinu s-a supus şi-a sângerat, dar a ajuns în cele din urmă să nu aibă de unde să plătească, încât d-l Spirea, advocatul lui Tănase, fostul prieten al răposatului Costache şi binevoitorul casei, a fost nevoit să ceară sechestru. Ca să scape de ruşinea aceasta, Dinu alerga pe la Budini, pe la d-l inginer şi mai pe la unul, mai pe la altul dintre

aceia pe care îi ajutase şi el la nevoie.

Fira nu ştia nimic şi nici nu trebuia să afle asemenea lucruri.

Cu toată purtarea de grijă a Marghioalei, care nu se mai depărta de lângă dânsa, ea-şi petrecea viaţa într-un fel de lâncezire. Dinu nu numai o iertase de mult, dar îi cerea mereu iertare, învinovăţindu-se pe sine de a nu fi avut cuvenita purtare de grijă şi osândind pe Văleanu, care n-a avut în el destulă bărbăţie. Nu mai putea însă acum ea însăşi să se ierte pe sine. Trăia mai mult într-aiurea, dusă mereu cu toată fiinţa ei în trecut şi văzându-se pe sine însăşi puindu-l pe Văleanu la grea ispită, demon stăpânit de alţi demoni.

„Da! să taci - îşi zicea - dar să te opreşti, să nu mai faci, să nu mergi înainte, să cauţi ajutor la cei ce O te iubesc când vezi că nu te mai poţi stăpâni."

Aceasta nu şi-o putea ierta!

Ea şedea în jeţ răzămată pe spete şi cu privirea perdută-n vânt, în vreme ce Marghioala se plimba prin casă purtând în braţe copilul, fiinţă străină în lume, pe care numai bunica lui mai putea să-l iubească, şi-l şi iubea.

Era de două săptămâni, şi Fira abia de o zi, două începuse a se ridica câte puţin din pat, să se plimbe, mai mult iazmă decât om, câţiva paşi prin casă, să [se] odihnească şi iar să se plimbe, ca să-şi pună puţinul sânge în mişcare.

în cdaia de alături cocoana Lina stetea de vorbă cu d-l Spirea, care o sfătuia să facă cele de cuviinţă ca să apere avutul copiilor ei şi zestrea fiicei sale.

Dânsa ţinuse şi tot mai ţinea la Dinu fiindcă-l ştia om harnic, priceput în meseria lui şi cu multă credinţă către casă; acum însă, după ce judecătoria îl găsise chiar şi ea vinovat de mari nerânduieli în purtarea socotelilor, stetea cocoana Lina pe gânduri.

— O fi harnic şi priceput - îi zise d-l Spirea - dar nu prea mi se pare cinstit. Dacă n-a ştiut el să chivernisească avutul său, cum ar putea chivernisi pe al

altora?! Şi-a perdut prin lipsa lui de chibzuinţă nu numai avutul, ci şi creditul; nu îi mai trebuiesc, ca să scape de sechestru, decât vreo nouă sute de lei, şi el, care de curând se juca cu miile, nu e-n stare să găsească nici aceste câteva sute. Eşti mamă, şi acum şi bunică, şi trebuie să ceri asigurarea averii fiicei şi nepotului d-tale.

— Am s-o fac, grăi cocoana Lina.

Pentru ca s-o facă însă, trebuia să ieie înţelegere cu Fira şi nu putea să-i treacă prin minte gândul că în starea în care se află, Fira nu poate să înţeleagă asemenea lucruri.

Născuse Lina şi ea copii şi ştia că două, trei zile 35 după facere începea să-şi caute prin casă de treburi. Ce lucru mare era dacă-i vorbea despre nişte afaceri, care nu puteau s-o obosească?

I-a şi vorbit.

Fira stetea-n jeţ şi asculta parcă n-ar privi-o câtuşi - 10 de puţin cele ce i se spuneau şi iar asculta parcă numai prin vis le afla toate, iară Marghioala stetea cuprinsă de viuă îngrijare la o parte.

— Care va să zică el a perdut tot ceea ce a adunat până acum? întrebă Fira în cele din urmă. Marghioală, e adevărat lucrul acesta?

— N-a perdut - răspunse Marghioala - nimic, ci a trecut de la el la voi. Parcă nu e totuna?! iei dintr-un buzunar şi bagi în celălalt. A făcut-o din bunul lui îndemn, ca să fie pace.

10. —Nu e tocmai aşa, întâmpină Lina. Judecătoria l-a găsit şi ea cu socotelile rău încurcate.

Fira se ridică în picioare.

— Pe el? grăi. Pe Dinu l-a găsit cu socotelile încurcate?... om necinstit?—Aşa zice judecătoria, şi noi nu sărim toate?!

— Fii cuminte, fată, o linişti mama ei. Ce să mai faci aici? Vorba e să[-l] scăpăm de sechestru, căci mai are de plată vreo nouă Sute de lei şi nu e-n stare să-i găsească.

Fira se cutremură şi rămase ca perdută.

— Nu e-n stare să-i găsească după ce a trecut la noi

tot ceea ce avea?! grăi dânsa, puindu-şi amândouă mânile-n cap.

— E-n stare, îi zise Marghioala cu hotărâre. Are să-i deie chiar azi. Am adunat şi eu ceva de când muncesc.

Fira se uită la ea deschizându-şi ochii mari şi iar îi răsunau în urechi vorbele „curată ca picătura de roauă”.

— Şi asta?! grăi dânsa, apoi scoase un ţipăt şi căzu fără de simţire în braţele mamii ei, care-o născuse, o hrănise la sân şi o crescuse cu atâta dragoste.

Au sărit Lina şi Marghioala şi-au aşezat-o-n pat, i-au făcut tot ceea ce au putut, au chemat şi moaşă, şi medic, a venit şi Dinu şi i-a acoperit de sărutări faţa şi mânile din ce în ce mai răci. Ar fi fost gata să-i deie viaţă din viaţa lui, dar n-a mai fost nimeni în stare să-i oprească sângele şi penserate ea era trecută din lumea aceasta, în care după câteva clipe de mulţumiri tăinuite urmează atâte suferinţe.

Au trecut şi zilele de jale mare, şi cocoana Lina, ţiind să asigureze pentru nepotul ei partea răposatei sale fiice, a cerut ca ea însăşi să poarte grije de copil şi de averea rămasă de la mama lui.

Dinu stetea dus în gânduri.

îşi aducea aminte de vorbele pe care i le spusese Andrei când şedeau amândoi la „Pisica cu clopoţel” şi când şi când mai târziu, o vedea pe Marghioala supărată mai pentru că el o ia prea uşor cu purtarea socotelilor, mai pentru că prea o laşa pe Fira de capul ei.

Să mai rămână el slugă şi la casa unui copil care nu era al lui?!

— Ia - îi zise Linei - şi copil, şi casă, şi atelier.

Mai era însă şi geanta pe care o lăsase la Casa de depuneri pe numele său şi sub pecetea sa: el se duse la tribunal ca să predeie judecătorului adeverinţa luată de la Casa de depuneri, făcând declaraţiune că-n geantă se află averea pe care i-o dă copilului.

„S-o pornesc acum de la-nceput”, îşi zise apoi şi-şi luară el şi Marghioala ziua bună de la casa în care atât de mult au muncit şi-au suferit, el tot voinic şi vânjos, cu barosul pe umăr, iară Marghioala, acum slăbită, cu

legăturica-n mână.

CEL DIN URMÂ ARMAS

ROMAN

PARTEA ÎNTll

PORTRETUL ALINEI

„Miinchen, 4 noiemviie 1874

Verişoară dragă,

Am ajuns, în sfârşit, şi eu să mă pot întoarce în ţară. Sunt o viaţă-ntreagă cei noauă ani pe care i-am petrecut în străinătate, şi o bucurie nespusă mă cuprinde când mă gândesc că în curând o să văd iar Valea-Boului, cu 10 lunca cea înfloritoare, largă şi luminoasă, cu râuleţul ce şerpuieşte de-a lungul ei printre ţarini şi livezi, cu pădurile umbroase de pe coastele de la dreapta şi de la stânga ei, cu sătenii voioşi şi harnici şi cu vechea curte părintească, lumea plină de soare în care mi-am 15 trăit anii copilăriei şi-ai tinereţelor şi-n care am avut noi amândoauă atâte zile plăcute.

Visul meu a fost, precum ştii, şi e şi acum, ca Iorgu să chiverniseasc㠄 Valea-Boului, moşia de zestre, pe care am scăpat-o cu atâta greutate şi pe care arendaşii 20 o secătuiesc. El a şi terminat Academia agricolă de aici cu foarte frumos succes. A ţinut însă să mai facă şi studii de drept, lucru cuminte, căci e bine ca agronomul să fie dumirit asupra legilor, şi împregiurările pot să vie aşa ca el să ia parte şi la viaţa politică. Zilele 25 aceste şi-a luat doctoratul în drept şi nu ne mai reţine nimic aici. Arde şi el de dorinţa de a se stabili la Valea- Boului, pe care numai în treacăt a văzut-o de câteva ori. îl văd mereu studiind planul moşiei şi făcându-şi planuri de exploatare raţională. Deoarece însă contractul arendaşului expiră abia de Sf. Dumitru anul viitor, am luat hotărârea de a petrece câteva luni la Paris, ca să cunoască şi felul de exploatare agricolă al francezilor.

Te vei fi mirând, poate, că-l duc la Paris, unde nenorocitul lui tată a luat apucăturile pe urma cărora a risipit în destrăbălări marea avere moştenită de la părinţii lui. Ai însă-n vedere că el a avut parte de cu totul altă

educaţiune şi că-l însoţesc şi eu. Nu că-mi 10 e fiu, dar ai să fii încântată de dânsul. Seamănă, ce-i drept, şi la statură, şi la faţă cu tatăl său, deşi e mai bălan şi are ochii albaştri - ca ai mei - chiar mai frumos de cum îl ştii din timpul copilăriei. Se deosebeşte însă de tatăl său în cele sufleteşti. E om de o 15 fire potolită şi duioasă, totdeauna cumpenit, parcă prea bătrân pentru vârsta lui, şi nimic nu-i este mai presus de gândul de a duce cu mare cinste mai departe neamul Armaşilor, din care au ieşit atâţi fruntaşi ai ţării. Un om ca dânsul nu caută-n Paris decât ceea ce 20 e bun şi frumos.

Gândul meu e ca de Paştile viitoare să fim la Bucureşti şi să rămânem acolo până când nu ne vom fi putut muta la moşie.

Te rog acum, dragă verişoară, să umbli, când n-ai 25 altă treabă, pe ici, pe colo, ca să cauţi de Sf. Gheorghe o locuinţă pentru noi, cel puţin trei şi cel mult cinci încăperi mai largi şi luminoase, nu însă singuri în curte. Vorba e adecă să luăm locuinţa pentru mai mulţi ani, ca să mânem în ea când venim de la moşie 30 cu treburi la Bucureşti. Rău n-ar fi dacă am găsi în aceeaşi curte şi grajdi pentru patru cai. Grabă mare nu e deocamdată, şi cartierul mi-e indiferent.

Dac-ar fi să găseşti vreo locuinţă deşartă, o închiriem chiar de pe acum. 35 îţi voi mai scrie de la Paris, ca să-ţi dau adresa mea.

Deocamdată multe şi călduroase îmbrăţişări pentru tine şi pentru ai tăi.

Elena Văleanu”

„Bucureşti, *4* ianuarie 1875

Scumpa mea Lenuţă,

Cele doauă scrisori ale tale şi mai ales cea de la Mun-5 chen au trecut din mână în mână şi au stârnit o adevărată revoluţiune în familia noastră. Mare bucurie că ni-l aduci, în sfârşit, pe Iorgu, cu care toţi se fălesc, dar părerile sunt foarte împărţite în ceea ce priveşte planurile voastre pentru viitor. Sunt lucruri la care 10 eu, femeie, nu mă prea pricep; mă tem însă şi eu că n-o să puteţi suporta

viaţa de la ţară! E frumos şi bine la Valea-Boului, aşa, câteva săptămâni, mai ales toamna, în timpul culesului şi când se adună prunele şi poamele de tot felul. Să stai însă mereu acolo, asta 15 nu face pentru oameni ca noi!

Dar, mai-nainte de toate, afacerile.

Locuinţă vi-am găsit, nu tccmai cum mi-ai scris, dar, după părerea noastră, foarte potrivită pentru voi; un antreu larg şi luminos, în care dau patru uşi: 20 la dreapta un salon şi un biurou pentru Iorgu, amândouă aceste cu ferestrele spre stradă, iar la stânga o cdaie foarte potrivită pentru sufragerie şi un iatac pentru Iorgu, aceste cu ferestrele spre curte. Pentru tine se află un iatac frumuşel pe coridorul unde mai sunt, 25 lângă bucătărie, încă două cdăiţe pentru servitori. Casele sunt în stare bună. Pânâ-n decemvrie a stat în ele un englez de la fabrica de tutunuri, care a plecat în America. Pivniţă şi pcd sunt. Proprietara, văduva unui profesor de curând răposat, stă în aceleaşi case, 30 are însă intrarea despre altă stradă. Chiria, trei mii de lei - un bagatel pentru voi.

Te rog cu tot dinadinsul să le închiriaţi, căci sunt potrivite chiar şi pentru cazul că nu vă stabiliţi deocamdată la moşie. 35 Jean râde când vine vorba de Valea-Boului. Cine are moşie de opt mii de pogoane ca Valea-Boului, zice el, peste două mii de pogoane stejăriş copt şi sănătos, întinse livezi de pruni, fânaţe printre luminişuri, vie mare şi mii de pogoane arate-n pământ mănos - nu mai are nevoie să gospodărească el însuşi. De când cu căile ferate şi cu şoselele pietruite, arenzile au crescut, încât arenda e azi mai mare de cum era vreo douăzeci de ani în urmă preţul moşiei. Un om cu două diplome şi 5 cu legături întinse în cele mai bune cercuri, cum este Iorgu, comite o adevărată crimă dacă se surghiuneşte la ţară.

Regret, scumpa mea, că nu mă pricep, dar te încredinţez că în timp de nouă ani, de când ai plecat tu, l o toate s-au schimbat: altă lume, alte stări; alte obiceiuri, cu totul alt fel de a vedea lucrurile. Vei rămânea uimită după ce te vei fi întors şi te vei fi uitat împregiurul tău. Mult m-

aş mira dacă tot ai mai stărui ca Iorgu să rămâie la ţară. Multe sunt, scumpa mea, farmecele vieţii de la ţară, şi eu te-nţeleg, dar între numeroşii noştri cunoscuţi numai pe ici, pe colo a mai rămas câte un excentric care are gust pentru ele. Şi acesta se tânguieşte mereu mai că ploile sunt prea multe, mai că seceta e prea îndelungată, mai că vânturile sunt prea aspre, mai că gerul e cumplit ori că bruma e prea târzie, mai că s-au sporit prea tare şoarecii, gândacii ori viermii de tot felul. Nu e de mirat dacă cei mai mulţi lasă pe capul arendaşilor grijile aceste. Dealtminteri - iar mă amestec în lucruri la care nu mă pricep-o să le descurce bărbaţii ei între ei.

Răspunde-mi, te rog, cât mai curând, ca să ştim, ce avem să facem în ceea ce priveşte locuinţa. Păcat ar fi să pierdem ocaziunea. Te sărut şi-mbrăţişez pe Iorgu al nostru.

Ana"

în

„Iubita mea mătuşă,

Nu te vei supăra, sunt încredinţat, că'mama mi-a dat mie plăcuta însărcinare de a răspunde la sugestiva scrisoare ce i-ai adresat la 4 ale lunii curgătoare.

Vă suntem foarte recunoscători pentru că vi-aţi dat osteneala de a ne găsi locuinţă şi vă rugăm s-o închiriaţi fără de-ntârziere pentru noi. Aşa cum ni-aţi ales-o, ne vom simţi foarte bine în ea.

îmi iau acum voie să vă dau câteva desluşiri în ceea ce priveşte hotărârea mea de a mă stabili la Valea-Boului.

Vă rog, mai nainte de toate, să fiţi pe deplin încredinţată că nu în urma stăruinţelor mamii am luat hotărârea aceasta. Am luat-o din simţământ de pietate către părinţii, bunii şi străbunii mei, care toţi şi-au

?

etrecut viaţa trăgând brazde în ogorul strămoşesc, ncă-n timpul copilăriei mă ademenea gândul acesta, şi azi el e cu atât mai vârtos idealul vieţii mele, şim-aş simţi nemângâiat dacă multiubita mea mamă n-ar împărtăşi vederile mele.

Vorbiţi în scrisoarea d-voastre despre schimbările prin care a trecut ţara în timpul celor din urmă vreo zece ani. Tocmai în noaua stare de lucruri viaţa de la ţară va lua un avânt nemaipomenit în ţara noastră, ale 20 cărei izvoare de bogăţie sunt nesăcate.

Greutăţile cu care se luptă agricultorul pentru bărbat nu pot să fie decât un puternic îndemn la lucrare stăruitoare.

Se zice că omul e reprezentantul lui Dumnezeu pe 25 pământ. Eu o-nţeleg aşa, că omul e menit a desăvârşi prin purtarea lui de grijă ceea ce natura pervertită poceşte. Nu e bucurie mai omenească decât aceea pe care o simţi urmărind creşterea unei fiinţe puse sub purtarea ta de grijă, fie om, fie animal, fie pom, fie 30 copac, fie orice plantă. lai parte la necurmata creaţiune, care premeneşte mereu cele de pe faţa pământului. Aceasta e ceea ce mă încântă pe mine, şi visul meu e să fac din Valea-Boului o grădină de frumuseţe, în faţa căreia urmaşii să se oprească cuprinşi de mulţumire 35 şi să zică: Pe aici a trecut Iorgu Armaş, fiul lui Radu, nepotul lui Stroe, strănepotul lui Vintilă, odraslă din vechea viţă a Armaşilor.

Ştiu că voi avea dezamăgiri, dar prin dezamăgiri are să treacă omul orişicare i-ar fi cărările vieţii.

Pe mine nici dobânda nu mă adimeneşte, nici paguba nu mă înspăimântă: caut numai mulţumirea de a face tot ceea ce după convingerea mea trebuie să fac.

Nu mă îndoiesc că nenea Jean vede lucrurile potrivit 5 cu stărilede azi ale ţării şi numai binele meu îl voieşte, dară eu, aşa cum sunt, nu-mi pot închipui teren de activitate pentru mine mai potrivit decât plugăria. Trăind în oraş, m-aş perde eu însumi pe mine.

Vom mai discuta, dealtminteri, cu nenea Jean după ce ne vom fi întors şi sunt încredinţat că-mi va da dreptate. Tiu în tot cazul să nu nesocotesc sfaturile ce-mi va fi dând.

Noi avem să plecăm de aici pe la începutul lunei aprilie şi până la toamnă îmi rămâne destul timp de răzgândire.

Mama şi eu ne bucurăm de pe acum gândindu-ne că

în curând o să ne revedem şi vă rugăm să primiţi cele mai călduroase îmbrăţişări din partea noastră.

Al d-voastre devotat nepot.

Iorgu Armaş

P.S.

Plecăm zilele acestea în Champagne, unde am să fac un *tour* mai înainte de a fi părăsit Franţa."

IV

„Bucureşti, a treia zi după Paşti

Soră, *surioară*,

Vin târziu, chiar prea târziu, dar beau cafele ca un turc şi fumez tutun de contrabandă, puindu-mă la masă ca să-ţi ticluiesc o scrisoare lungă, din care te vei dumeri de ce adecă nu m-am ţinut de vorbă şi abia 30 acum le trimit micuţilor tăi ceea ce le făgăduisem de sfintele sărbători.

O să afli, multe lucruri dureroase, dar încă mai multe bune şi frumoase.

Ştii că dau lecţiuni de desemn într-un pensionat de 35 domnişoare. Mai dau câtorva domnişoare mai mari lecţiuni de pictură, adecă lucrăm în tovărăşie, eu trei părţi şi ele una, şi prezentăm părinţilor operele drept numai corectate de mine, ca să se bucure şi ei. Cei mai de căpetenie dintre clienţii mei sunt însă *Scrânciobul*, pentru care fac caricaturi, şi polcovnicul Papazoglu, 5 care publică tablouri istorice desemnate de mine.

Apropiindu-se Floriile, mă aşteptam să-mi curgă banii din toate părţile, încât să nu-i mai pot prididi. Am şi primit câte 40 lei de la doauă dintre domnişoarele măiestre-n ale picturii. Atât însă şi numai atât. Văzând 10 că timpul trece fără ca bunul exemplu să aibă imitatori, mi-am luat paltonul în spinare şi inima-n dinţi şi-am început să cer - nu să cerşesc, draga mea, ci să-mi caut cele ce mi se cuveneau. Doauă dintre domnişoare plecaseră la ţară cu familiile lor, ca să petreacă 15 Sfintele Paşti la aer şi pe iarbă verde. Altă domnişoară nu se afla, din întâmplare, acasă când m-am dus s-o văd. M-am dus de a doaua, ba chiar şi de a treia oară: aceeaşi întâmplare fatală. M-am dus la directoarea pensionatului, de la care aveam să cer

chiar o anticipaţiune. Cerul mi s-a-ntunecat însă mai-nainte de a-mi fi dat pe faţă gândul. Simţind, se vede, că am să mă reped la punga ei, a început să mi se plângă că cele mai multe dintre fete au plecat în familiile lor fără ca părinţii să fi achitat ceea ce datorau pentru trecut. Spune, te rog: mai puteam eu să stric sărbătorile respectabilei cocoane spuindu-i că tot cam la fel am păţit-o şi eu?

M-am dus la Ghedem Tecdorescu, redactorul *Scrânciobului*, un tânăr frumuşel, deştept şi foarte simpatic. De ce folos îmi era însă deşteptăciunea lui dacă n-avea niciodată gologani?!

«De! — mi-am zis - poate tocmai acum el mi-e scăparea.»

M-am dus. El a început să râdă.

«Tocmai acum te pune păcatele să vii?! mi-a zis. Nu-ţi dai seamă că tipograf, negustor de hârtie, proprietarul localului, toţi din toate părţile dau năvală asupra mea?»

Haid'!... la polcovnicul, de la care aveam să iau peste două sute de lei. —»o Polcovnicul acesta era cel mai bine cunoscut om în Bucureşti: un bătrân scurt şi cu pasul apăsat, cu mustaţa ţepoasă, iute la vorbă şi pripit la gesturi. Fusese polcovnic în timpul împăratului Nicolae şi purta uniformă de croi rusesc - şapcă lătăreaţă cu cozoroc mare şi tunică lungă cu bumbi de alamă. 'Ţi înşira toţi voivozii pe degete şi alerga pe la mănăstiri ca. să le găsească portretele şi să le reproducă în tablouri. Dacă sentâmpla să-i lipsească pe ici, pe colo câte unul, îl plăsmui a după cele mai ingenioase analogii. Făcea genealogii bătrânul acesta, şi nu era între contimporani niciunul care ştia deopotrivă cu dânsul să facă istorie naţională. Pe lângă toate aceste, mai era şi om darnic. Nu se putea să-i ceri fără ca să-ţi deie. Mi-a dat şi astă dată doi galbeni, galbeni adevăraţi, cu zimţii nepiliţi.

Patruzeci şi încă patruzeci de lei adăugaţi ia doi galbeni erau parale frumoase, dar lăptăreasa era neplătită, neplătită era şi spălătoreasă, îi mai eram dator şi chelnerului de la cafeneaua „Labes”, precum şi băiatului

din colţ: ce-mi mai rămânea?

Mă ştii că mai sunt şi scriitor. Am pană foarte as- ascuţită. Colaboram la *Reforma* lui Valentinianu, celebrul Valentinianu, ginerele polcovnicului, fost ofiţer în oastea română, iar acum publicist multlăudat în coloanele *Reformei*, bun prieten al meu şi om care trăieşte noaptea şi doarme ziua. Aveam să iau şi de 25 la el. Nu ştiu cât, căci nu ajunsesem nicicdată să ne răfuim.

M-am dus la el: m-a rugat să-l împrumut cu zece lei, că mi-i dă mâine, când are să încaseze subvenţiunea ce-i fusese asigurată. 30 Te-ntreb acum, draga mea surioară: ce-mi mai rămânea să fac?

Beam cafele şi fumam tutun de contrabandă, foarte bun tutun din Dobrodja, cu cincisprezece lei ocaua, beam şi fumam şi-mi prăpădeam hârtiafăcândcaricaturi: 3 5 ici domnişoare care pleacă la ţară, colo domnişoară care nu e niciodată acasă, redactor de foaie umoristică cu buzunările goale, directoară mofluză, ba polcovnic, ba giuvaer de ginere. Dă-le dracului griji, că de ele nu scapi nici de Sfintele Paşti! *40* Nu ştie însă omul de unde îi vine norocul.

Te rog să citeşti cu toată evlavia, căci tatăl tău şi-al meu a fost faţă bisericească, paracliser şi psalt, la nevoie ucenic al marelui Anton Pann, ba până chiar şi zugrav de icoane.

S Era marţi, înainte de Florii, şi mă aflam în toiul caricaturilor. Deodată se deschide uşa iatacului şi intră foarte ceremonios gazda mea, o boemoaică grasă, care vorbea prost româneşte, soţia unui tâmplar care lucra cu săptămâna în marele atelier al lui Olbrich. 10 Mă întreabă femeia cum îmi mai merge, cum stau cu sănătatea, ce ştiri mai am de acasă, cum e obiceiul persoanelor binecrescute. I-am răspuns: «Bine!» iar: «Bine!», tot: «Bine!» Văzând că toate sunt bine, ea a schimbat vorba şi-a început să mi se plângă de 15 greutăţile vremurilor, mai ales acum înainte de sărbători. I-am înţeles cântecul chiar din clipa intrării ei ceremonioase.

«Madam - i-am zis dar - vă sunt şi eu dator chiria pe doauă luni. S-a întâmplat să rămân în întârziere. Să 20 fiţi

însă liniştită. Am să iau din multe părţi mai mult decât destul şi, dacă nu chiar azi, mâne neapărat vă achit şi pe o lună-nainte.»

A plecat femeia foarte mulţumită şi încă mai ceremonios.

Am plecat şi eu în drumurile pe care le ştii şi am obţinut rezultatele pe care le cunoşti. A trecut deci şi marţea, şi miercurea, şi joia fără ca boemoaica să-şi fi văzut visul cu ochii.

Vineri beam alte cafele, fumam acelaşi tutun şi făceam caricaturile asupra cărora eşti luminată.

Iar intră madama, acum mai puţin ceremonios. N-avea nevoie să-mi spună de ce anume, nu mă mai întreabă de sănătate.

— Madam - i-am zis - sunt dezolat. Toată lumea a plecat chiar mai nainte de Florii la ţară, unde acum e bine şi frumos.

Nemulţumită cu lămurirea aceasta, ea s-a uitat de sus în jos la mine.

— D-ta - mi-a zis - bei prea multe cafele şi fumezi tutun prea scump.

— Nu, madam - am răspuns eu - cafelele mi le fac eu însuşi, nu le plătesc, iar tutunul e de contrabandă, cinci lei ocaua.

— Prea mult!—repetă dânsa - şi cine bea atâtea cafele şi fumează asemenea tutun trebuie să muncească.

— Dar muncesc şi eu! am întâmpinat. Ce să-mi fac, însă, dacă au plecat la ţară cei ce au să-mi deie?!

— Bărbatul meu munceşte - grăi dânsa - şi Olbrich îl plăteşte la sfârşitul fiecărei săptămâni până la cea din urmă para. Dacă e să plece la ţară, plăteşte mai nainte de a fi plecat. Acum de sărbători i-a dat şi un adaos.

— Meseria mea e cu totul altfel, am zis eu.

— Proastă meserie! a strigat dânsa.

Aceasta era o insultă grosolană. îmi venea s-o dau afară, şi aş fi făcut-o aceasta dacă n-ar fi fost la mijloc temerea că are să mă deie dânsa pe mine afară tocmai acum, de Sfintele Paşti.

Mi-am stăpânit deci firea şi m-am făcut că nu înţeleg. La urma urmelor, ea tot pleca şi fără s-o mai poftesc eu să iasă.

Ea venise însă cu un plan de mai nainte croit'.

— Domnule - îmi zise, schimbându-şi tonul în mai dulceag - d-ta eşti zugrav. Nu-i aşa?

— Da - i-am răspuns - aşa ceva, un fel de zugrav. - Bărbatul meu - urmă dânsa - are să instaleze nişte mobilă şi să facă oarecare reparaturi într-o locuinţă închiriată de un boier. Tot acolo lucrează un zugrav, prieten al lui. Lucrarea e zorită, căci boierul vrea să intre cel mai târziu de Vinerea Paştilor în casă. El plăteşte dar bine. Zugravul se teme, însă, că n-o să poată fi gata şi caută un ajutor. Plăteşte şi el bine. Du-te d-ta, că iei 20-25 lei pe zi. Aşa chilipir rar se găseşte.

îmi venea să râd. Ucenic, cel mult calfă de zugrav De ce nu?! Cânele boierului a mâncat şi el - la mare nevoie - pere pădureţe.

M-am dus, şi foarte bine am făcut: lasă că ţi-am trimis mai mult decât cele făgăduite, dar cu totul altfel îmi beau acum cafelele şi pot să mă întind până la tutunul „Bectemis”.

Era vorba de un iatac, un salonaş, o sufragerie, un biurou şi un mare antreu. Iatacul era gata: tavan şi pereţi o singură faţă, coloarea laptelui în ulei. Celelalte, în stil pompeian. Boierul, om subţire, care se-ntorcea 5 de la Paris, dăduse pentru ele mcdele alese de dânsul, toate simple, dar foarte frumoase, mai ales tavanele. Câmpurile erau gata, tavanurile de asemenea, şi Volcec, zugravul, lucra cu două calfe la decoraţiunile de pe margine. Marele antreu rămânea să fie zugrăvit după 10 ce vor fi fost gata celelalte.

— Acesta să-l laşi în seama mea! i-am zis lui Volcec.

El stetea pe gânduri. Nu mă cunoştea omul şi se temea ca nu cumva să fac o lucrare cu care boierul n-are să fie mulţumit. Am luat deci mcdelele alese 15 de boier, am ales din ele ceea ce mi se părea potrivit şi am făcut desemnuri pentru tavan şi pentru pereţii de la dreapta şi

de la stânga, în care se aflau câte doauă uşi.

Patronul era încântat, dar se temea că n-are să fie 20 gata la timp.

— Am să lucrez la nevoie şi noaptea, i-am zis.

— Dar cu fund[al]ul cum rămâne? întrebă dânsul.

— Am să-ţi aduc desemnul, i-am răspuns.

Era un perete lat de vreo patru metri şi până-n tavan 25 de aproape cinci. Păcat ar fi fost să nu-l utilizez.

Propietăreasa caselor, văduva unui profesor, venea de mai multe ori pe zi ca să vadă cum înaintează lucrările şi înota-n fericire. Venea cu dânsa şi fiica ei. Alina, o fată subţirică şi înaltă, bine dezvoltată pentru 30 vrâsta de vreo cincisprezece ani, nu atât frumoasă, cât plină de o dulce duioşie, încât mă sfiam să mă uit la ea.

— Domnişoară - i-am zis - am de gând să zugrăvesc aici în fund ceva: îmi stai mcdel?

Ea a-nceput să râdă.

— Eu, mcdel?! mi-a răspuns ea. Cum să stau?

Mama ei era-ncântată de gândul meu.

Mi-am închipuit o vale bătută de soare. La dreapta şi la stânga, dealuri acoperite de păduri, în fund munţii 4 o perduţi în zarea albăstrie, la un loc mai ridicat o curte boierească, sub ea sat cu case perdute printre grădini cu pomi, în luncă, pe ici, pe colo, vite ieşite la păşune, iar în primul plan o ţărăncuţă, care paşte noauă gâşte şi-un gânsac, care scutură din aripi.

De! ce să-mi fac?! Păcatul din născare lecuire n-are: 5 trebuia să-mi dau în petec şi ca zugrav.

După ce mi-am schiţat valea, dealurile, munţii din fund, curtea boierească şi lunca, am lucrat cu tot dinadinsul la păstoriţă şi la gâşte.

Miercuri pe la amiazăzi a venit boierul, un oarecare

Iorgu Armaş, să vadă cum înaintează lucrările. Eram în toiul lucrării şi cântam şi eu ca şi ceilalţi, când m-am pomenit cu el în dosul meu.

Un om aproape bălan, înalt şi spătos, tânăr de vreo doauăzeci şi patru de ani, cu obrajii plini şi rumeni, cu mustaţa scurtă şi cu barba mătăsoasă, mare frumuseţă de

om. Fiind neobişnuit de cald, erambrăcat în haină de pănură albă şi subţire, prin cutele căreia ieşea la iveală o muşculatură pentru care l-ar fi pizmuit şi măiestrul Moceanu.

— Ce vrea să fie aceasta? mă întrebă el.

— E o improvizaţiune, i-am răspuns.

— D-ta eşti zugrav? întrebă iar.

— Da - îi răspunsei iar - amator, zugrav de ocaziune.

— Ceea ce ai început însă aici - grăi dânsul zâmbind - nu seamănă a lucrare de zugrav.

— Sunt, d-le, şi amator de pictură, îl dumirii tot zâmbind.

El se mai depărtă, ca să-şi deie seama despre proporţiuni, despre grupare şi despre perspectivă.

— Diletant vrei să zici, mă corectă el.

— Nu - răspunsei-amator. îmi place mai mult ceea ce fac alţii decât ceea ce mă încerc însumi a face.

El râse cu poftă.

— Amator - urmă apoi - sunt şi eu. îmi place ceea ce faci d-ta şi te rog - adăugă cu seriozitate - să nu-mi strici peretele dând zor ca să termini de mântuială.

— Sunt angajat de Volcec până vineri - îl dumirii eu - şi pân-atunci am să fiu gata.

El dete din cap.

— Celelalte da; aceasta însă poate să mai aştepte, grăi dânsul. Te angajez eu mai departe să lucrezi liniştit, numai cât te trage inima. Cât îţi plăteşte Volcec ziua?

— Doauăzeci şi cinci de lei ziua! îi răspunsei.

El izbucni în râs cu hohote.

— Eu te plătesc cu bucata, îmi zice apoi şi băgă mâna în buzunar, scoase punga cu baiere şi numără în palmă doauăzeci de galbeni. Fiindcă suntem în ajunul sărbătorilor, nu te superi dacă-ti dau o anticipatiune. Iată!

înţelegi, draga mea, că nu l-am refuzat, ba i-am şi mulţumit.

El se apropie din nou şi se uită cu tot dinadinsul la păstoriţă şi la gâşte.

— Frumoasă concepţiune şi frumoasă copilă! zise

peste câtva timp. Ţi-a stat fără îndoială cineva model.

— Nu, i-am răspuns cam cu jumătate de gură. E o fantezie.

Spuneam un neadevăr, dar nu mă ierta slăbiciunea să dau de gol pe domnişoara Alina.

Iată cum se schimbă soarta omului în învălmăşeala vieţii.

Vă îmbrăţişez cu dragoste pe toţi.

Emil"

v

„Valea-Boului, 21 aprilie 1875

Buna mea,

N-am fost, de când mă ţiu minte, nicicdată atât de 3 O trist cum sunt acum, când iau pana ca să-ţi scriu. Mi-e parcă mă deştept dintr-un vis frumos, afară din cale frumos, şi mă pomenesc în mijlocul unei lumi urâte. îmi văd răsturnate planurile ce-am croit în timpul celor din urmă câţiva ani şi-mi vine să râd de mine 35 însumi când îmi aduc aminte de iluziunile ce-mi făceam.

M-am încântat atâta timp socotindu-mă om bogat, şi de trei zile, de când cutreier moşia în lung şi-n lat, mă-ncredinţez mereu că sunt sărac.

Nu trebuia să-mi petrec tinereţele în Germania, ba 5 să mai fac şi călătoria prin Franţa. Deprins cu cele de acolo, sunt înspăimântat de cele ce văd aici.

Ştiam că avem aici un arendaş. Am găsit un om care n-are nici vite, nici unelte agricole, nu se pricepe la plugărit şi petrece partea cea mare a anului la Bu- 10 cureşti, de unde nu vine decât acum, de Sf. Gheorghe, ca să facă învoielile agricole, de seceriş şi toamna, ca să-şi ieie partea din recolte. El nu exploatează în adevăr moşia, ci pe sătenii care o muncesc. Iar aceştia n-au vite, cu care ar putea să facă plugăria cu destul folos, nu se 15 pricep deloc şi sunt despuiaţi fără de milă.

Ani şi iar ani de-a rândul va trebuie să ostenesc cu stăruinţă încordată ca să-i îndrumez, şi capitaluri însemnate am să bag în moşie ca să prăsesc vite pentru mine şi pentru dânşii, să croiesc drumurile neapărat 20

trebuincioase şi să-nzestrez gospodăria cu grajdiuri, cu magazii, cu maşini şi cu unele agricole de tot felul.

Curtea noastră e cu desăvârşire ruinată. Grajdiuri, şoproane, grânare şi pătule au stat aproape totdeauna deşerte. Nu s-a gândit nimeni la întreţinerea lor. Azi 25 nu mai pot să fie reparate.

Din frumoasele noastre case boiereşti aşa-zisul arândaş şi-a oprit iatacul tău, biuroul şi odaia turcească, unde trage când vine pe la moşie. în celelalte-ncăperi păstrează grâu, porumb, orz, ovăz, rapiţă şi fasole de 30 sămânţă. Podelele sunt roase de şoareci şi de guzgani, tencuiala de pe tavane şi de pe pereţi e pe ici, pe colo căzută, căci acoperişul e în mare parte prost cârpit, scocurile sunt pline de buruieni şi burlane de scurgere nu mai sunt.

Jale mare m-a cuprins când am văzut odinioară frumosul nostru pomăt: uscături şi iar uscături, crăci rupte, uluci răsturnate de vânt. N-a mai intrat aici ferăstrău, nici foarfeci, nici topor, decum sapă, iar bălăriile şi mormanele de gunoi putred sunt la fel cu cele din curtea cea largă.

M-am coborât la balta de peşte, unde notau gâştele şi raţele cele albe la care ţineai atât de mult. A mai rămas o mlaştină plină de papură, de şovar şi de pipirig.

Via e cu desăvârşire sălbăticită, încât abia va mai fi 5 rămas a patra parte din ea, plină de costrei şi de pir şi cu viţele întinse pe jos. Nimeni nu s-a mai gândit să scoată butucii uscaţi şi să-i înlocuiască cu butaşi, nici s-o tundă la timp. Au cules rodul, pe care l-a dat Dumnezeu, şi de acolo-nainte nicio purtare de grijă. 10 Butoaie, zăcătoare, care stau necercuite şi cu doage scorogite, linul şi teascurile sunt lăsate-n bătaia soarelui şi a ploilor, iar în pivniţă toate sunt mucegăite.

M-am dus, mamă, să văd livezile noastre cele întinse. Pe drumurile dintre ţarini treci din hop în hop, din 15 groapă-n groapă, din baltă-n baltă, încât săteanul îşi omoară boii şi-şi sfâramă carul, iar în timp de ploaie nu mai e chip să cari ceva pe ele.

Din livezi n-a mai rămas decât pe ici, pe colo câte un prun părăginit, câte un păr bătrân ori câte un măr 20 cu ramurile îndesuite. Mâncaţi ani şi ani de-a rândul de omizi şi plini de muşchi, cei mai frumoşi pomi s-au uscat. Singuri nucii au mai crescut şi sunt tot frumoşi.

Rămâne pădurea, fala noastră şi cea mai mare din nădejdile mele, stejărişul, în care de cel puţin cincizeci 25 de ani n-a intrat securea.

N-a intrat, dar tocmai aceasta e nenorocirea.

Pădurea e bogăţia îngrămădită de părinţi pentru copii, dar numai fiind bine cultivată. Pădurea sălbatică, părăginită, lăsată-n voia naturii oarbe, e o adevărată 30 pacoste.

Mai ales ştejarul cere multă purtare de grijă.

Câtă vreme e tânăr, el are nevoie de adăpostul altor copaci, care cresc mai repede decât el, salcie, plop, răchită, arin, mai ales ulm şi frasin, mai rar carpen şi fag. După 35 ce s-a mai împuternicit, aceste esenţe au să”fie curăţite, ca să nu-i mai ieie aerul, lumina şi hrana din pământ. Dacă curăţirea nu se face la timp, el se opreşte-n creşterea lui, îmbătrâneşte fără de vreme, se cârceşte şi se usucă în cele din urmă. Stejărişul nostru n-a fost curăţit 4 O niciodată şi e înăbuşit de esenţe care nu sunt bune nici măcar ca lemn de foc, buruiană, gunoi. Sunt, ce-i drept, mulţi stejari frumoşi la vedere, dar mare parte din aceştia au început să se usuce de la vârf, iar uscătura pe care o vezi numai la vârf se coboară de-a lungul inimii până la rădăcini şi se-ntinde-ncetul cu încetul până la scoarţa 5 plină de muşchi.

Ici ştejărişul e apoi prea rar şi copacii au trunchiul gros, dar prea scurt şi plin de crăcărie. Colo pădurea e prea deasă şi copacii sunt bine crescuţi şi trunchiul drept şi înalt, dar mulţi dintre ei au început să se 10 usuce de la vârf, unii s-au uscat chiar până-n rădăcini. Numai rar am găsit câte un petec de lemn bine crescut şi pe deplin sănătos.

Fă-ţi, buna mea mamă, socoteala cât costă tăierea, aşezare-n stângeni, scoaterea din pădure şi cărarea până

15 la cea mai apropiată gară a unui stângen de lemn de foc. Mai adaugă transportul pe calea ferată, încărcarea şi descărcarea şi aşezarea în magazie. Puţin de tot mai rămâne pentru lemnul din pădure. Ar rămânea mai mult dacă drumurile ar fi bune şi săteanul ar avea vite cum 20 se cade; avem însă să ne facem socoteala după starea în care se află ţara.

Pădurea noastră ar fi bogăţie mare dacă am putea să scoatem din ea lemn fasonat, grinzi şi scânduri pentru construcţiuni şi pentru tâmplărie, doage, obezi şi traverse 25 încât numai rămăşiţele să le dăm pentru foc. La noi sunt aproape numai rămăşiţe, din care abia putem scoate cheltuielile făcute cu munca şi cu transportul.

Eu am să mai stau aici vreo zece zile, ca să-mi adun date pentru planul de exploatare şi să-mi fac socoteala 30 cheltuielilor neapărate pe care am să le fac în timpul verii cu reparaturi şi cu dregerea drumurilor. Să nu te sperii, dar teamă mi-e că cincizeci de mii de lei nu-mi vor fi destul.

Sunt adânc mâhnit, dar tocmai greutăţile pe care 35 am să le înfrunt sunt pentru mine un puternic îndemn să pornesc lucrarea cu toată râvna.

Doreai să vii şi tu. Mă bucur că n-ai venit. Sunt şi eu în gazdă la administratorul moşiei, un fost primar, acum om cu stare frumoasă, Stan al Saftei, de care-ţi *40* vei mai fi aducând, poate, aminte. Vei veni după ce voi fi curăţit prin curte şi prin grădină şi voi fi pus în stare bună cel puţin două odăi din casă.

Vom mai vorbi, dealtminteri, după ce mă voi fi întors; deocamdată te rog să ai răbdare şi-ţi sărut mânile.

Iorgu”

vi

„Bucureşti, 26 aprilie 1875

Iubite nepoate,

Zilele aceste mă-ta a trecut pe la noi şi mi-a arătat 10 scrisoarea ce i-ai trimis de la Valea-Boului. Sunt în ea multe lucruri care m-au pus pe gânduri, dar nu am căderea de a-ţi da îndrumări, mai ales fiind vorba de lucruri care te

privesc numai pe tine şi la care te pricepi fără îndoială mai bine decât mine, om din lumea veche. Ca om mai bătrân şi ca rudă apropiată, mă socotesc însă dator să-ţi spun părerea mea, şi treaba ta e dacă ai ori nu să ţii seama de ea.

Nu înţeleg, înainte de toate, graba cu care te avânţi în treburile tale. întors abia de câteva zile în ţară, îţi faci planuri şi eşti gata să te bagi în cheltuieli mari. E cestiune de cumpăneală să te uiţi mai nainte împregiurul tău, să te dumireşti asupra stării în care se află ţara şi să cunoşti oamenii, pentru ca nu cumva mai târziu să te căieşti de a fi făcut ceea ce acum ţi se pare po- trivit cu interesele şi cu înclinările tale.

Ca senator şi ca vechi membru al partidului, am legături cu toţi oamenii mai însemnaţi ai ţării şi am vorbit în ceea ce te priveşte cu mulţi dintre dânşii. Părerea generală e că un om cu averea ta, cu destoi- o niciile tale şi mai ales cu cultura ta nu are dreptul de a se îngropa 'ntr-un sat uitat de toată lumea. Unul singur e de altă părere, Petre Carp, care mi-a vorbit în pilde, spunându-mi că cel ce vrea să cunoască ţara se înfundă în vreun sat şi se uită de acolo la cele se petrece prin oraşe. Toderiţă Rosetti, care era de faţă, a râs de paradoxul acesta şi-a zis că cel ce cunoaşte astfel ţara nu mai iese viaţa lui toată din sat. Carp e însă ştiut de toţi ca om care le ia toate în zeflemea.

Cu totul altfel Titu Maiorescu, ministru de Culte şi Instrucţiune Publică. Deşi cel mai tânăr dintre noauăle elemente cu care s-a întărit partidul, e cel mai cumpenit, om cu cultură foarte întinsă, muncitor neobosit şi cu deosebire doritor de a lăsa urme însemnate ale trecerii lui prin ministeriu. El ţine foarte mult să te cunoască şi să te aibă colaborator. Un om cu studiile tale, mai având şi poziţiunea ta socială, e menit să joace un rol frumos în viaţa ţării, care are atâta trebuinţă de puteri bine pregătite. El ar fi mulţumit dac-ai primi vreo însărcinare în ministerul său ori dacă ai candida pentru un post de profesor la Universitate.

Iar alţii sunt de părerea că, pentru tinerii de seama ta cea mai potrivită carieră e cea de judecător, şi n-ai decât să voieşti pentru ca să fii numit procuror la tri- 20 bunalul de aici, chiar şi dacă n-ar fi loc, ţi se face.

încă o dată, tu faci ce vrei, te rog numai să nu te pripeşti. Sunt foarte frumoase planurile tale în ceea ce priveşte Valea-Boului, dar ele pot să fie puse-n lucrare şi mai târziu. Deocamdată ai să-ţi faci rost de 25 sumele destul de însemnate despre care vorbeşti în scrisoarea ta, ceea ce nu e lucru atât de uşor cum vrei fi crezând tu.

Avem acum, ce-i drept. Credit Fonciar, încât noi, proprietarii, găsim bani în condiţiuni priincioase; sunt 30 însă o mulţime de forme, care cer mult timp şi multă alergătură. Directorul, Mitică Sturdza, e om conştiincios, care stăruie asupra tuturor amănuntelor, şi mult m-aş mira dacă-n timp de un an ai ajunge să pui mâna pe bani. Teamă mi-e, îndeosebi, că n-o să fie 35 acceptat planul moşiei, care e învechit, şi-o să fii nevoit să faci o noauă măsurătoare, ceea ce cere nu numai cheltuieli mari, ci totodată şi timp îndelungat.

Eu, dac-aş fi în locul tău, aş mai prelungi contractul de arândă pe vreo doi ani şi aş pune o parte din pădure în tăiere. Despre aceasta vom mai vorbi însă. Deocamdată te rog să nu iei hotărâri în urma cărora ai fi nevoit să faci cheltuieli. La revedere cât mai curând.

Iancu Talpă"

..Bucureşti, 8 mai 1875

Scttmpă surioară,

M-am ars, soro dragă, rău de tot m-am ars. 10 A rămas precum ştii, să nu grăbesc, ci să lucrez pe-ndelete, numai când am dispoziţiune. Aşa am şi făcut. După Paşti, adecă, Armaş a plecat la moşie şi a stat acolo vreo doauă săptămâni, iar cocoana Elena, mama lui, a mai stat la verişoara ei, doamna Talpă. 15 Puteam deci să lucrez în toată tigna. Aş fi lucrat toată, ziua, dar modelul meu, domnişoara Alina, e elevă la Şcoala Centrală şi nu putea să-mi steie decât de la patru înainte, când scăpa de la şcoală. Lucram deci şi eu numai câte doauă cesuri pe zi,

căci după şase nu prea aveam lumină.

Chiar şi acele doauă ceasuri treceau însă foarte iute, deoarece domnişoara Alina e un fel de sticlete, care cântă mereu şi te-ncântă, şi tu ştii că nu sunt nici eu om care nu stă bucuros de vorbă când are cu cine. Am petrecut oare foarte plăcute, dar pictura n-a prea înaintat, şi o singură parte din ea a ieşit bine, de tot bine, gâştele, gânsacul şi păstoriţa, mai ales păstoriţa, tot atât de frumoasă ca-n aievea.

Gurile rele zic chiar mai frumoasă. Fiind femeie, domnişoara Alina era încântată şi n-a iertat-o firea să nu se laude la şcoală cu portretul ei. Ieşind deci într-una din zile dimpreună cu colegele ei de clasă sub conducerea domnişoarei Elisa Săvescu, profesoara lor, la plimbare, au trecut pe la casa în- chiriată, ca să admire portretul.

N-am nevoie să-ţi mai spun că efectul produs asupra gâscuţelor a fost în adevăr fenomenal. într-o clipă am fost declarat cel mai mare portretist al ţării. îndeosebi domnişoara Săvescu, invenţioasă mare minune, a pus chiar acolo la cale un portret al doamnei Băicoianu, directoara şcolii, pentru clasa pe care o conduce. Deoarecc domnişoara Alina stăruia şi dânsa să fac portretul acesta, m-am pus cu toată râvna pe lucru, şi greu nu mi-a fost să reuşesc, căci doamna Băicoianu, o elveţiană, pare- mi-se, are cap foarte caracteristic, încât cel mai prima mâzgălitor reuşeşte şi el să-i facă portretul. Ei bine, dragă, lucrarea nu e încă gata şi curg puhoi cotropitor comenzile, încât nu mai ştiu unde-mi stă capul şi mâne, poimâne o să fac drumul în clasa I până la voi. Bine - vei fi zicând tu - dar dacă e aşa, nu te-ai ars, frăţiorule.

Să vezi reversul medaliei.

într-una din zile, doamna Văleanu, adecă cucoana Elena, mama lui Armaş, care e, precum se vede, divorţată de tatăl acestuia, a venit să vadă cum înaintează lucrarea. Era cam pe la trei şi m-a găsit acolo. Venisem, ca de obicei, mai devreme, pentru ca nu cumva modelul să fie nevoit a mă aştepta.

A stat cucoana şi s-a uitat mult la vale, la dealuri,

la munţii din fund, la curtea boierească de pe deal, dar încă mai mult s-a uitat la gâşte, la gânsac şi la păstoriţă. Se vedea că vine şi ea tot de la München şi de la Paris.

— Foarte frumos, grăi dânsa în cele din urmă. Te felicit, tinere. Grupul din faţă e bine conceput şi lucrat cu adevărată măiestrie. Valea-Boului lasă însă mult de dorit.

Aflasem că Armaş se dusese la Valea-Bouluidar n-am văzut niciodată moşia aceea şi nici cu gândul n-am gândit vreodată să-mi pun păstoriţa în ea.

— Dar nu e, doamnă, Valea-Boului, i-am răspuns. E o vale ca toate văile, o închipuire a mea.

Ea se uită uimită la mine.

— Nu se poate, îmi zise. Cu câteva mici corecturi, e întocmai Valea-Boului. Uite - urmă arătând aspre perete - casa boierească vine ceva mai la deal, poieniţa e mai spre vârf, iar muntele din fund e mai prelungit. D-ta ai trecut pe la Valea-Boului şi nu-ţi mai aduci bine aminte. 'Reproduci din memorie fără ca să-ţi dai seamă.

— Nu, doamnă - am stăruit eu - niciodată pe la Valea-Boului n-am trecut.

— Atunci - răspunse ea - e un fel de minune la mijloc, o telepatie în pictură. Dar această păstoriţă atât de frumoasă, cu gâştele ei?

— Tot o fantezie a mea, răspunsei eu, cum mai răspunsesem o dată.

Ei bine, soro! omul nu poate să mintă nepedepsit, şi eu nici n-am să mai spun în viaţa mea cee ce ştiu că nu-i adevărat. Nu-mi rostisem bine vorbele, când domnişoara Alina a şi intrat şi i-a făcut cucoanei cumplimentulreverenţios pe care-l învăţase de la totdeauna ceremonioasa domnişoară Săvescu.

Cocoana Elena a dat cum se cuvenea din cap, apoi s-a-ntors cuprinsă de indignaţiune spre mine.

Ea n-a zis nimic, dar nici nu mai avea nevoie să zică, căci destul mi-a fost căutarea ei pentru ca să mă sâmt strivit, parcă s-ar fi năruit asupra mea vreun munte ca cel din fundul văii. Aş fi vrut să cad în genunchi la picioarele ei şi să-i cer de o mie de ori iertare, dar ea mi-a

întors spatele şi a plecat.

Domnişoara Alina, care nu-nţelegea nimic, a rămas câtva timp buimăcită, apoi, văzând starea în care mă aflam a-nceput să plângă.

— Ce-a fost acesta? Ce s-a întâmplat? De ce s-a supărat atât ce rău? întrebă dânsa.

Ce puteam să-i răspund?

Se zice că din rău tot mai rău purcede şi că omul care a minţit o dată tot minţind caută să scape de ruşine. Eu m-am ferit de aceasta. După ce m-am ars o dată minţind, m-a cuprins groaza de minciună şi i-am spus adevărul.

încă mai rău m-am ars. - Care va să zică eu sunt de vină, ticăloasa de mine! s-a tânguit ea. Eu ţi-am făcut-o! Nu vrea cocoana aceea să vadă portretul meu de câte ori intră şi iese pe uşă!

Era în stare să se repezească-n zidul acela ca să-l dărâme, pentru ca să nu mai rămâie nicio urmă din cele zugrăvite pe el.

Zadarnice au rămas silinţele mele de a o' îmbuna, încredinţând-o că vinovat sunt eu, care n-am spus adevărul, căci ea a plecat chiar mai supărată decât cocoana Elena. Am rămas singur.

Gândeşte acum ce face orişicare om cu minte când în asemenea împregiurări rămâne el singur.

Stă cât stă zbuciumându-se fără de rost, apoi zice: «*Ce-frni pasă*}!» îşi ia pălăria şi pleacă. Aşa am făcut şi eu.

Nici c-avea de ce să-mi pese. Chiar supărarea cocoanei era dovadă foarte viuă că lucru prost nu era ceea ce am zugrăvit pe peretele acela. Unde mai pui şi comenzile ce-mi curgeau puhoi cutropitor. Păţise, ce-i drept, omul o ruşine, dară artistul era mândru de succesele ce avuse, iar eu, ca să scap de ruşinea omului, mă sâmţeam mai mult artist. Tot minciună era însă şi aceasta. Adevărul ţipa mereu din mine şi nu mă lăsa nici să-mi caut de treburi în timpul zilei, nici să dorm în timpul nopţilor de mai, care-mi păreau foarte lungi. Nu

doară că-mi mai făceam mustrări pentru că-i spusesem cocoanei aceleia o minciună, la urma urmelor nevinovată, dar era la mijloc supărarea domnişoarei Alinei, fără îndoială cea mai nevinovată fiinţă. Minţeam 30 cu cea mai sfruntată neruşinare când ziceam că nu-mi pasă nici de aceasta. Ca om cinstit şi cu inima deschisă, trebuia deci să mă duc, şi m-am dus peste doauă zile ca să-i dau cuvenitele lămuriri. Ea m-a-nţeles şi mi-a dat dreptate. Era atât de-nvederat că cocoana aceea e o zăr- 35 natică înfumurată, care nici cu soţul ei n-a putut să se nărăvească. Se temea, se vede, ca [nu 'cumva fiul ei, admirând portretul, să prindă slăbiciuni de model.

«Proasta de ea!» zicea Alina.

«Afară din cale proastă, nu!» ziceam eu în gândul meu.

Vorbă e că ne-am împăcat şi a rămas să-i dau lecţiuni de pictură, iar de celelalte în adevăr prea puţin îmi pasă şi sunt mai vesel decât orişicând.

Vezi tu, draga mea, cum se-nvârte roata lumii şi unde 5 ajunge omul pe negândite când n-are în ajunul Sfintelor Paşti de unde să-i plătească gazdei chiria? Nu ştie nimeni de ce sunt bune nevoile vieţii.

Vă-mbrăţişez cu multă dragoste.

Emil"

VIII

„Ploieşti, 12 mai 1875

Scumpul meu Emil, îţi vei mai fi aducând şi tu aminte de zilele copilăriei noastre atât de fericite. Rar se-ntâmplă ca frate şi soră 15 să se iubească atât de mult cum ne iubeam noi şi cum fără îndoială ne iubim şi acum.

N-am să uit niciodată şi nu vei fi uitat nici tuântâmplarea cu vasul cel chinezesc, pe care mama-l primise între altele ca dar de nuntă de la cocoana mare, naşa ei 20 şi a noastră. Mama ţinea mult la el nu numai pentru că i se părea foarte frumos, ci şi pentru că era un deosebit semn de iubire din partea naşei. Tu, copil neastâmpărat, te-ai urcat pe un scaun, ca să iei ceva de pe dulapul din casa cea mare, unde stătea vasul, 25 şi l-ai

răsturnat pe acesta, încât el a căzut de pe dulap şi s-a spart. Eu am început să plâng amarnic, căci ştiam că mama are să fie foarte supărată şi te va certa.

Auzind plânsetul meu, mama a intrat în casă şi, văzând cioburile vasului risipite pe jos, a rămas îngrozită şi cu ochii plini de lacrămi.

— Iartă-mă, mamă! am strigat eu. L-am spart din nebăgare de seamă.

Tu te-ai uitat mânios la mine.

— Minţi! ticăloaso! ai strigat şi mi-ai tras o palmă. Minte, mamă: eu am spart vasul.

Mama şi-a şters lacrămile, a întins braţele spre noi, ne-a cuprins pe amândoi cu ele şi ne-a sărutat de multe ori.

— Nu plângeţi, copii, ni-a zis cu alte lacrămi în ochi. Vase cum a fost acesta mai sunt destule, dar mai rar copii ca voi.

Multe de acestea s-au mai petrecut în timpul copilăriei noastre, şi de toate mi-am adus aminte când am citit scrisoarea ta. «Nu ştie nimeni - zici tu la sfârşitul scrisorii tale - de ce sunt bune nevoile vieţii.»

«Nu ştie nimeni - zic eu - câte rele pot să purceadă din bucuriile neaşteptate.»

încă citind scrisoarea ce mi-ai trimis de Paşti am fost cuprinsă de temerea că te perd. Acum sunt chinuită de temerea că te perzi şi tu însuţi pe tine.

Să nu iei drept plângere această mărturisire făcută de sora ta mai mare. E în viaţă un timp când îşi perd mumele copiii şi surorile fraţii şi cu toate aceste se bucură atât unele, cât şi altele. M-aş bucura şi eu dacă din cele ce mi-ai spus în scrisorile tale nu aş fi primit simţământul că e pentru tine foarte primejdios jocul în care ai intrat. Tu zici aşa, mai în glumă, că te-ai ars; eu îţi spun în toată seriozitatea că o să te arzi dacă nu bagi bine de seamă.

Eu îl cunosc bine pe frăţiorul meu Emil. El nu e om care zboară uşuratec ca fluturele din floare-n floare, ci stă unde s-a oprit o dată şi se dă întreg, cu trup, cu suflet.

întrebarea e deci: cui se dă. Mie nu mi se pare deloc acea domnişoară Alina potrivită pentru tine. Ea poate să fie un nepreţuit model, dar după cele ce-mi scrii ea nu e pentru tine numai model.

Iar dacă sunt adevărate cele ce mi-ai scris, ea numai ca model face pentru tine.

Nu mă-ndoiesc că-ţi sunt plăcute lecţiunile ce-i dai. Plăcute vor fi şi pentru dânsa. Vă bucuraţi amândoi, şi bucuria vă este fără îndoială nevinovată. Te întreb însă: unde vă duce bucuria aceasta? Supărarea cocoanei e cel mai învederat semn că domnişoara Alina e una din fetele care îi scoate pe tineri din minţi, şi dau cu socoteală că dânsa se şi teme ca nu cumva să-şi piardă fiul, cum eu mă tem ca nu cumva să-mi perd fratele, bucuria şi mândria vieţii mele.

Adu-ţi aminte de zilele copilăriei noastre, scumpul meu Emil, adu-ţi aminte de mama noastră cea bună şi gândeşte-te bine la urmările plăcerilor de care ai parte astăzi.

Domnişoara aceea e fiica unui profesor, trăieşte la Bucureşti şi umblă la Şcoala Centrală, e frumoasă, deşteaptă şi răsfăţată, are toate apucăturile fetelor din Bucureşti, mai poate să aducă şi zestre cel puţin casele, în care stă azi cu mama ei, mai luând şi chirie frumoasă: cum rămâi tu dacă azi-mâne ea se mărită după altul, căci după tine n-are să se mărite? Tu nu eşti omul slăbiciunilor mici: ştii să-ţi calci pe inimă, dar nu eşti în stare să uiţi, ci rămâi, dacă te-ai dat o dată, legat pe toată viaţa.

Nu te da, iubitul meu! Calcă-ţi pe inimă acum, când e mai uşor. Dă-mi liniştea sufletească pe care am perdut-o!

Tu mă ştii cât de mult ţin eu la Ilie, omul harnic şi inimos, care trăieşte numai pentru familia sa, şi cât de mult iubesc pe cei trei copilaşi ai noştri. De când am primit scrisoarea ta, uit mereu că-i am şi nu mai port grija de dânşii. Gândul mi-e neîncetat la tine şi nu mai pot depărta de la mine credinţa că iubirea adevărată dă inimii puterea de a presimţi cele viitoare, iar presimţirile mele sunt

grozave şi n-o să pot scăpa de ele câtă vreme te ştiu la Bucureşti. Vino, te rog, de o 30 mie de ori te rog, aici la Ploieşti, cel puţin pentru un timp oarecare. Ai tu şi aici ce să faci. Vino, ca săte văd în fiecare zi.

Aurora"

ix

5 „*Iubita mea Auroră*,

Scrisoarea ta e o adevărată minune. Sunt pătruns acum şi eu de gândul că iubirea dă inimii puterea de a presimţi cele viitoare: mi s-a întâmplat în adevăr o mare nenorocire, deşi nu aceea de care te temeai tu.

Nici că se putea să mi se întâmple, căci e cu desăvârşire greşită ideea ce ţi-ai făcut despre domnişoara 5 Alina.

închipuieşte-ţi o fată trecută de cincisprezece ani, crescută-n timpul din urmă prea repede, deci subţirică, înaltă şi cam şubredă. E aproape blondă şi cu faţa prelungită, cu buzele subţiri, cu obrajii rumeni şi cu 10 ochii de un albastru de tot deschis. Ceea ce te atinge în întreaga ei fiinţă nu e nici frumuseţea, nici vioiciunea, ci duioşia vocii şi căutarea oarecum îndurerată. Chiar şi când râde, ochii ei plâng, parcă viaţa ei întreagă n-a fost şi n-are să fie decât un şir de suferinţe. 15 Cu totul altfel sunt fetele din Bucureşti despre care-mi vorbeşti tu, şi ar fi destul s-o vezi pentru ca să-ţi pară rău de a o fi pus în rând cu cele multe şi să-ţi fie dragă cum îmi este mie, în adevăr nu numai ca model.

Temerile tale sunt deci lipsite de temei, căci mie îmi 20 este dragă tot cum îmi eşti tu. Eu cred că nici nu sunt tn stare să iubesc altfel de cum m-ai îndrumat tu a iubi, fără ca să mă aştept la altăceva decât la dulceaţa ce-mi revarsă-n suflet iubirea.

Nu încape dar niciun dacă: orişice s-ar întâmpla, 25 mie iubirea aceasta nu poate să-mi amărască viaţa.

Tocmai de aceea sunt adânc mâhnit pe urma celor petrecute în timpul de când ţi-am scris.

întors adecă de la Valea-Boului, d-l Armaş a avut, precum se vede, greutăţi mari cu mama sa, căci doauă 30

zile în urmă a venit la mama Alinei să-i spună că, luând hotărâreade a rămânea deocamdată la Bucureşti, are să-şi închirieze o casă mai încăpătoare şi astfel e nevoit să renunţe la contractul de închiriere, rămâind păgubaş cu cheltuielile făcute pentru reparaturi şi cu chiria până 35 la Sf. Dumitru.

Văduva i-a răspuns că dânsa nu poate să renunţe la contract deoarece averea e şi a minorei.' Rămâne deci ca dânsul să închirieze casa pe riscul său.

— Aveţi toată dreptatea, doamnă, a zis el. O să mă 40 mai gândesc şi vă voi da cât mai curând răspuns.

Cu aceasta treaba ar fi fost pusă la cale. Din întâmplare însă, se afla de faţă şi Alina, care, închipuindu-şi că din vina ei s-a ivit greutatea aceasta, nu şi-a putut stăpâni plânsul.

D-l Armaş, om duios, precum se vede, şi el, s-a sâmţit atins şi, vroind s-o mângâie, a făcut un gest după părerea mea foarte greşit...

— Să nu fiţi mâhnită, domnişoară - i-a zis - căci lucrurile se vor aranja spre mulţumirea d-voastre. în pagubă n-o să rămâneţi.

Alina, aducându-şi aminte şi de felul în care cocoana răspunsese la complimentul ei reverenţios, l-a măsurat cu ochii ei plângăreţi de jos până sus.

— Să nu vă închipuiţi, domnule - i-a zis apoi - că ţinem atât de mult să vă avem chiriaş. Nicio pagubă nu-i!

El a râs şi s-a închinat cu plecăciune, dar plăcută nu era starea sufletească în care se afla când a venit la mine.

Mă aflam pe schelă şi luam cu pensula din paletă, ca să mut curtea boierească ceva mai la deal şi să mai prelungesc muntele din fundul văii. Mi-a fost destul să mă uit la el pentru ca să văd că-şi stăpâneşte firea: se ţinea drept, înainta cu paşi măsuraţi, şi m-a salutat foarte politicos, dar rece ca gheaţa, parcă s-ar fi aflat pe terenul de luptă-n doi.

Tu mă ştii că nu sunt om care să mă dau înapoi. Dacă aş fi ştiut cele petrecute dincolo, la proprietăreasa casei, m-aş fi stăpânit şi eu; le-am aflat însă numai în urmă, prea

târziu. Acum vedeam în urma lui pe cocoana cea supărată şi am răspuns la salutarea lui tot atât de politicos şi, dacă se poate, chiar mai rece.

El a scos punga, a dezlegat băierile ei şi a numărat pe masă cinci şâruri de câte zece galbeni.

— Pentru ostăneala d-voastre, a zis apoi fără ca să lege băierile pungii. E bine?

— Chiar mai mult decât mi se cuvin - am răspuns eu - dar lucrarea nu e încă gata.

— Nu e nevoie să o daţi gata! a zis el.

înţelegeam acum de ce e vorba şi sângele a-nceput să-mi fiarbă.

— Eu nu am obiceiul de a lăsa-n urma mea lucrări neisprăvite. Vă rog să vă luaţi banii! i-am răspuns.

Apoi am tras pensula de câteva ori peste paletă şi-am început să mânjesc gâştele şi faţa frumoasei păstoriţe.

îmi era parcă mi-e peste putinţă să nu sar la el, ca să-l omor.

El s-a săltat dintr-o singură săritură pe schelă, m-a cuprins în braţe şi m-a ridicat ca pe o păpuşă umplută cu paie, apoi s-a coborât cu mine jos. 10 - îmi faci-mi-a zis apoi-o mare nedreptate. Ştii prea bine ce s-a petrecut aici când a venit mama mea să-ţi vadă lucrarea. Cu drept ori fără drept, ea s-a simţit adânc jicnită. îmi era ori nu-mi era iertat să-i refuz satisfacţiunea pe care o cere? Ai şi d-ta ori ai 15 avut mamă: ce ai fi făcut aflându-te în starea în care mă aflu eu?! îţi cer iertare, dar iartă şi d-ta!

Am rămas strivit în faţa lui.

— D-ta să mă ierţi pe mine, i-am răspuns. A fost o clipă de năvălnicie. Ia, te rog, banii şi dă-i vreunei văduve ori vreunui orfan.

El a luat cei cincizeci de galbeni, i-a băgat iar în pungă, a legat foarte binişor băierile pungii, pe care a trecut-o în buzunar, apoi mi-a întins mâna.

— Noi avem să ne mai întâlnim în viaţa aceasta - *25* mi-a zis - şi nu mă îndoiesc că numai ca prieteni.

Ce mai rămânea să fac, iubita mea soră?

Am trecut dincolo ca să spun cele petrecute şi să cer

iertare, altă iertare.

Le-am găsit pe amândoauă plângând, mama pentru J0 că nu-şi mai cunoştea fata, pe care o ştiuse blândă şi sfiicioasă, încât nu-nţelegea cum s-a făcut deodată atât de-ndrăzneaţă, iar fata pentru că mama ei nu ştiuse să-l pună ea la locul lui pe-nfumuratul acela.

— Pentru că e bogat şi se mai crede şi frumos - 35 zicea dânsa - n-are să-i ieie pe alţii parcă n-ar fi şi ei oameni.

N-a mai rămas decât să le mai spun şi eu ce-am făcut şi ce-am păţit pentru ca toate să mi se prăbuşească-n cap.

— 40 Era-nvederat că vinovat de întreaga nenorocire sunt eu şi numai eu, care, intrat calfă de zugrav, nu am putut să mă lepăd de apucăturile mele de diletant în ale picturii şi-am închipuit pacostea aceea de vale cu gâştele ei, ba m-a pus Necuratul s-o mai iau şi pe nevinovata aceea de copilă model.

Am, soră, să plec, cum ai zis tu, la Ploieşti. Aici nu mai e chip să rămân. Mi-e greu să ies din casă, căci mi se pare că toţi oamenii pe care-i întâlnesc ştiu ruşinea ce am păţit şi mă arată cu degetul, şi greu mi-e pentru că mă tem ca nu cumva să mă pomenesc faţă-n faţă, 10 fie cu el, fie mai ales cu ea.

La revedere în Ploieşti.

[*Emil*]

P. S.

Ai avut mare dreptate când ai zis că a bine nu era. 15 că n-aveam de Sf. Paşti cu ce să-mi plătesc chiria.”

PARTEA A DOUA

VERIŞOARA ZOE

— Cum vine că anul acesta plecaţi atât de curând?

întrebă d-na Grădeanu. Avem cele mai frumoase zile de mai, şi după toate semnele, mai va până la căldurile cele mari, care fac la Bucureşti nesuferită viaţa.

— Grăbim, dragă, răspunse d-na Anica, venită să-şi facă vizita de adio. Sesiunea corpurilor legiuitoare s-a închis, şi Iancu nu mai are nicio treabă în ţară. Orişiunde ne vom fi ducând, lucrul de căpetenie e atât pentru mine,

cât şi pentru Iancu viaţa regulată şi raţională. Iancu ţine una şi strună: că medicii de aici nu i-au cunoscut boala; a rămas deci să ne oprim la

Viena. E acolo un tânăr medic român, Sterie Ciurcu, care a deschis un sanatoriu şi are legături cu toate celebrităţile medicale. O să ne instalăm pe un timp oarecare la el şi vom vedea cum ne vor îndruma celebrităţile din Viena.

— E fără îndoială cel mai cuminte lucru, grăi d-na Grădeanu. Aşa, numai după vorba medicilor noştri, nu te poţi avânta când e vorba de sănătate. Ca să nu uit, cum rămâne cu verişoara-ta Elena:? Aud că Iorgu tot şi-a schimbat gândul şi rămâne la Bucureşti.

— Soră dragă, e o poveste nu numai lungă, ci şi foarte încurcată, zise d-na Talpă, răsuflând din greu, ca omul care vrea să spună multe. O ştii pe Elena. Sănătoasă nu era nici când s-a divorţat de Râul, iar,de atunci şi până acum numai din rău în mai rău a dus-o.

— Ceea ce e şi mai rău - adăugă d-na Grădeanu - nu vrea nici să consulte vreun medic, nici să se supună la o cură potrivită.

— Zice că boala ei e incurabilă, urmă d-na Talpă. Ei, nu-i aşa. Cura, chiar şi dacă n-ar fi vindecând boala o mai calmează. Aşa, cum se lasă/e de nesuferit, toate-o supără, nimic nu-i este pe plac; chiar când n-are de ce să se mâhnească, îşi face fel de fel de gânduri negre.

— Aşa e omul când sufere de o boală ascunsă, stărui d-na Grădeanu; boală fără inimă rea nu se poate.

— Nu se poate! zise şi d-na Talpă. înţeleg că-şi temea bărbatul; înţeleg că-şi iubeşte fiul; nu s-a mai pomenit însă mamă care-şi teme fiul. închipuieşte-ţi: iau cu chirie o casă foarte potrivită pentru dânşii; mai fac o mulţime de cheltuieli ca s-o repareze şi s-o zugrăvească după gustul lor; când e apoi să se mute-n ea, nu-i rămâne lui Iorgu decât să ceară rezilierea contractului. Ştii de ce? Pentru că proprietăreasa are o fată, care mamei lui îi pare prea frumoasă.

D-na Grădeanu râse cu toată inima.

— Nu cumva crede c-o să şi-l poată ţinea fată mare la casă! grăi dânsa. Fete frumoase îi ies în Bucureşti la tot pasul în cale.

— Aşa i-am zis şi eu, urmă d-na Talpă. De asta nu scapă nimeni! Natura-şi are drepturile ei, şi tocmai când te fereşti dai în gropi. Dar să-ţi spun alta şi mai frumoasă. Ştii că Zoe, Gârleasca, ne este nepoată de

O verişoară. A crescut, aşa-zicând, în casa noastră. Bunacuviinţă cere ca, întoarsă din străinătate, să se ducă s-o vadă, că e femeie la casa ei. Ei, nu vrea şi nu vrea. Zice că n-are să intre în relaţiuni cu o femeie care la vârsta de douăzeci şi opt de ani e de a doua oară divorţaţă.

D-na Grădeanu iar râse cu toată inima.

— Dar - zise ea - ea e primită-n toate casele, şi orişiunde s-ar duce, poate s-o-ntâlnească. Fata, biata de ea, nu e vinovată dacă a avut nenorocirea de a

O da mereu peste bărbaţi cu care n-a putut să trăiască.

— Degeaba i-o spui, întâmpină d-na Talpă. Eu sunt cu câţiva ani mai în vârstă decât dânsa, şi asculta mai nainte de mine. Acum ea ar voi ca şi aici să fie toate ca-n Germania ei.

— Altă ţară, alţi oameni, alte obiceiuri! exclamă d-na Grădeanu. Lasă, că nici germanii n-o fi tocmai cum i se par ei. Le fac şi ei, dar mai cu perdea.

— îi spun şi eu! stărui d-na Talpă. Noi suntem oameni de o fire mai deschisă, ceea ce nu e dealtminteri un păcat. Nu unul pare mai şi mai de cum în adevăr este. Dar i-a mai găsit şi alta. îi fi auzit vorbindu-se despre Philippart, marele financiar belgian, pe care prinţul Nicolae Bibescu l-a adus în ţară ca să organizeze o societate pentru exploatarea zăcămintelor de la

Baia-de-Aramă. Eu nu mă pricep la asemenea lucruri, dar bărbaţii spun că e vorba de o întreprindere cu mare viitor. Dealtminteri, oameni ca Philippart nici nu se pun în fruntea unei întreprinderi riscate. Ei! bine! Philippart acesta a întâlnit-o pe Zoe chiar în saloanele

O prinţului, care nu e orişicine, şi se zice că-i face

curte.

Minune nu-i, căci Zoe nu e numai frumoasă, ci are şi toate calităţile unei dame din lumea mare. Elena nu vrea să ştie de aşa ceva. După părerea ei, purtarea Zoei e scandaloasă, o ruşine pentru familie. Prea se afişează! Adevărul e că-şi teme băiatul: nenorocitul acela nu poate să facă un singur pas în lume fără ca mama lui să cadă în pandalii.

D-na Grădeanu râse de a treia oară cu toată inima.

— De ce nu-l însoară, ca să scape odată de grijile

O acestea?! grăi dânsa.

— Ai nimerit-o! strigă d-na Talpă. Aceasta e cea mai nouă fază. De ani de zile aiurează mereu că sănătatea şi fericirea omenească numai la ţară se poate şi că Iorgu al ei la ţară are să-şi petreacă viaţa. Acum deodată a cuprins-o temerea ca nu cumva, trăind la ţară, Iorgu să se încurce cu cine ştie cine.

D-na Grădeanu râse de a patra oară cu încă mai multă poftă.

— Dar de aceasta niciun bărbat nu scapă! zise iar.

O -Ea crede că da - întâmpină d-na Talpă - dacă-l însoară mai nainte de a se fi stabilit la ţară. Iată-l pe Iorgu candidat în însurătoare, şi iată-ne pe noi puse pe drumuri ca peţitoare.

— Grea sarcină, o încredinţă d-na Grădeanu. Mult o să alergaţi până ce veţi fi găsit o fată de seama lui, care se-mpacă cu gândul că are să-şi petreacă toată viaţa la ţară.

— Să vezi acum, urmă d-na Talpă. După ce l-a făcut pe Iorgu să se ducă la proprietăreasa casei ce închiriaseră şi să ceară rezilierea contractului, aleargă prin tot oraşul să-şi găsească altă locuinţă mai încăpătoare, în care ar fi loc şi pentru însurăţei, dacă ar fi să fie.

— Acum, pe la sfârşitul lunei mai?! grăi d-na Grădeanu. Mare minune ar fi dacă nu în zadar ar alerga.

— Aşa zic şi eu, dar dânsa vrea, şi lui Iorgu nu-i rămâne decât să alerge.

— Lucru de toată frumuseţa ar fi - zise d-na Grădeanu - dacă în cele din urmă nu li-ar rămânea decât

ca tot la văduva cu fată frumoasă să se mute.

— Aşa crede şi Iorgu, răspunse d-na Talpă.

D-na Grădeanu stete puţin pe gânduri.

— Adecă tot ar fi cu putinţă, grăi dânsa. Cu schimbările aceste politice, acum, după închiderea sesiunii, unul pleacă prefect, altul preşedinte de tribunal, iar altul consilier la vreuna din curţile de apel. Rămân locuinţe; vorba e numai să le ştii. Uite, aici tot Zoe poate să le vie într-ajutor. Ea e cronica vieţuitoare a Bucureştilor: îi cunoaşte pe toţi şi le află toate. Am să i-o fac Elenei - urmă râzând iar - am s-o poftesc într-una din zile la ceai când o să fie şi Zoe aici, şi Zoe

O e destul de-ndemânatică pentru ca să-i răsucească şi ei capul.

— Ideea e minunată, exclamă d-na Talpă. Nici peţitoare mai bună decât ea nu poate găsi.

II

— Mama ta are, la urma urmelor, dreptate, grăi d-l senator Iancu Talpă: ce caută Valea-Boului pe pereţii din casele văduvei din Bucureşti, şi ce caută fata văduvei în Valea-Boului?

— îţi spusei că nu mai e nici Valea-Boului pe perete, nici fata cu gâştile în Valea-Boului, răspunse Iorgu. Păcat, mare păcat, dar nu mai e.

— Atunci nu mai umblaţi cu mofturi, întâmpină d-l Talpă. Samsarul pe care vi l-am recomandat e om vrednic de toată încrederea: dacă spune el că nu se află în Bucureşti de-nchiriat casă cum doriţi voi, zadarnic cutrieraţi oraşuL El ştie ce zice: aceasta îi este meseria şi are totdeauna lista caselor de închiriat.

Nu vă rămâne decât să daţi peretelui cu pricina o vopsea mai întunecată şi să vă mutaţi deocamdată acolo.

— Aceasta o vrea, pare-mi-se, şi mama, a zis Iorgu cam supărat. Mie îmi este însă nesuferit gândul acesta. Orişice vopsea i-am da peretelui aceluia, eu nu pot să văd, când mă uit acolo, decât ceea ce a fost pe el, valea cu gâştele şi cu păstoriţa, toate atât de bine lucrate, şi văzându-le-n gândul meu, îmi aduc aminte de ruşinea ce

am păţit - şi la proprietăreasă, şi în faţa tânărului aceluia.

— Vorbeşti alandala! strigă d-l Talpă. Aceasta se dă uitării. N-ai decât să te duci să-i spui văduvei că tot vă mutaţi, şi ai să vezi cât de mult se va bucura că scapă de o grijă. Iar tânărul acela cine este? Ce-ţi pasă de el?!

— Uite, mie-mi pasă, grăi Iorgu, în gândul căruia tânărul pictor era cineva.

— Dar - urmă d-l Talpă - pe mine capul n-are să mă doară orişice veţi fi făcând. Noi plecăm azi-mâne şi-o să ne pară bine dacă-n lipsa noastră staţi aici şi ne păziţi casa.

— Despre aceasta nu poate să fie vorba, întâmpină Iorgu. Mama ţine să iasă cât mai curând la moşie, ca să vadă iar secerători, să steie la arie şi să se uite la cei ce umplu sacii de grâu ca în timpul copilăriei sale.

Cele trei încăperi pe care le-am ales pentru dânsa sunt, aşa cred, acum gata. Iar eu trebuie neapărat să mă apuc cât mai curând de lucrările care-n timpul secerişului nu se mai pot face şi să fac pregătirile pentru cele de toamnă.

D-l Iancu Talpă, om scurt, prea bine hrănit şi cu obrajii îmbujoraţi, se uită cuprins de mirare la el.

— Care va să zică, tu tot te mai încăpăţinezi! îi zise. Te arde să te uiţi mereu la cer: ba că ploile nu mai încetează şi buruiana-ţi încalcă sămănăturile, ba că seceta e prea-ndelungată şi toate le usucă arşiţa, ba că se ivesc nori de grindină pe cer şi vântul îţi culcă lanurile, ba că bruma-ţi strică via şi livezile, ba că gerul aspru a găsit câmpul neacoperit de zăpadă. Băiete! aceste nu sunt pentru oameni ca noi, care putem să le avem toate de-a gata, lăsând pe alţii să-şi bată capul.

Dar o să te saturi şi tu, cum atâţi alţii s-au săturat. Vorba e, însă c-o iei prea repede, căci împrumutul n-o să-l poţi face nici la toamnă, nici anul viitor, iar câştiul din arendă, pe care l-ai luat de Sf. Gheorghe, ţi se duce ca suflat din palmă.

— Toate aceste le ştiu foarte bine, îi răspunse Iorgu. Mi le-a spus chiar Mitiţă Sturdza, la care am fost, precum ştii, zilele aceste. Mai ales după îndemnurile primite de la

dânsul stărui în hotărârea mea.

— Aşa sunteţi voi, cei ieşiţi din şcoala germană, când vă intră ceva-n cap, nu e chip să vă dezmeticiţi, îi zise d-l Talpă. Mi-l închipuiesc pe coconul Mitiţă: nu mai puteai să scapi de el.

— Aşa-i nene, stărui Iorgu. M-a primit parcă i-aş fi nepot, pe care l-a purtat în braţe, şi nu găsea cuvinte, ca să-mi laude hotărârea.

D-l Talpă dete râzând din cap.

— Dar el însuşi nu face ca tine - îi zise - ci-şi dă moşiile în arendă, ca să poată sta la Bucureşti.

— Tocmai aceasta e ceea ce-l face bun sfătuitor,

O stărui iar Iorgu. Nimeni mai bine decât el nu poate să ştie ce pierde proprietarul dacă-şi dă moşia pe mâna altuia şi cât ar câştiga ţara dacă proprietarii şi-ar gospodări ei înşişi avutul. Creditul Funciar a fost, zice el, anume înfiinţat pentru ca să li se dea proprietarilor putinţa de a-şi face cuvenitele instalaţiuni agricole.

— Vorbă şi asta! exclamă d-l Talpă. Cei mai mulţi se împrumută ca să-şi poată petrece iarna la Paris, la Nizza ori chiar la Monaco.

— Cu alte cuvinte - replică Iorgu - avea coconul

O Mitică dreptate când se bucura că eu nu tot aşa vreau să fac.

— Dar bani tot nu-ţi dă! grăi d-l Talpă râzând.

— Ba-mi dă, să vezi că-mi dă! urmă Iorgu. Ai, te rog, puţintică răbdare. Mai întâi şi mai întâi, mi-a dat chiar acolo un inginer, care-mi face hotărnicia cu preţurile stabilite de direcţiunea Creditului şi, cum se zice, pe aşteptare, ca să fie achitat după ce se va fi realizat împrumutul. Acesta e un lucru la care nu m-aş fi aşteptat, pe care îl credeam chiar peste putinţă. După ce i-am arătat apoi că vreau să dreg drumurile, să fac poduri, să întregesc plantaţiunile şi să zidesc grajduri, şoproane şi magazii, el a înţeles numaidecât graba pe care o pun să încep lucrările. A făcut socoteala pagubelor pe care le sufere moşia dacă un pom ori o viţă se plantează cu un an mai târziu. Şi-a dat seamă despre pierderile împreunate în

transportul pe drumuri proaste şi prin lipsa de instalaţiuni. M-a sfătuit deci să fac un împrumut provizoriu, cu procente mai mari, se înţelege, dar care se rentează prin foloasele lucrărilor ce am de gând să fac. Mai mult, nene! Ştii că Creditul

Fonciar e instalat deocamdată în casele bancherului Zerlendi. A intervenit deci ca Zerlendi să-mi deschidă un cont curent cu zece la sută, până la suma de o sută de mii de lei. Te-ntreb acum, nene Iancule: mi-a făcut ori nu mi-a făcut rost de bani?

D-l senator Iancu Talpă se uită sperios la el, apoi începu să se plimbe cu paşi mari prin casă.

îi era parcă şi-a pierdut nepotul, l-a pierdut pentru totdeauna.

— Uite, vezi, aşa - zise apoi ca vorbind cu sine însuşi - aşa prind ei oamenii şi-i trag în partea lor, ca să-i aibă legaţi-ferecaţi. Şi tu - urmă oprindu-se în faţa lui Iorgu - tu crezi că de dragul tău a făcut-o?!

— Ba n-o cred deloc aceasta, răspunse Iorgu. Ce-i sunt eu şi ce-mi este el mie?! A făcut-o pentru că aşa e bine. Valea-Boului e o părticică din ţara aceasta, şi ţării îi faci un bine ajutând pe cel ce vrea să dreagă cea mai mică parte din ea.

— Mofturi de ale lui Rosettache! strigă d-l Talpă, apoi se întoarse spre uşa de la dreapta, pe unde intră

O din întâmplare cocoana Elena.

— închipuieşte-ţi, cocoană - urmă el - omul acesta i s-a dat legat de mâni şi de picioare.

Cocoana Elena, femeie înaltă şi bine făcută, care, deşi cu faţa lipsită de sânge, nu părea deloc cum ţi-ai 5 fi închipuit-o după vorbele cocoanei Anichii, se uită nedumerită când la unul, când la altul.

— Cui adecă i s-a dat atât de rău legat? întrebă dânsa foarte liniştită.

— Cui? Lui Mitiţă Sturdza, pe care-l ştii că e om 10 zăcaş, răspunse d-l Talpă.

— Şi cum i s-a dat legat? întrebă iar cocoana Elena.

— Cum? răspunse iar d-l Talpă mai aprins. Aşa cum i

s-a dat. E uşor să te împrumuţi azi cu o mie, mâne cu două mii de galbeni şi te bucuri când pui mâna pe ei.

Vin însă termene de plată, şi iar te bucuri că nu-ţi vine şi somaţiunea. Dar peste câtva timp sunt alegeri ori roşii ţin o mare întrunire la circul din piaţa Sf. Constantin. Acum te pomeneşti cu somaţiunea şi nu-ţi rămâne decât să-ţi dai votul ori să mergi la întrunire, ca să te 20 păsuiască. Le ştim noi acestea, căci ne-am ars nu o dată.

— Bine, întâmpină Iorgu zâmbind. Boala aceasta are leac, nene Iancule: n-ai decât să plăteşti când îţi vine terminul şi nu-ţi mai vine nicio somaţie.

— Să plăteşti?! strigă coconul Iancu. Prostie! Plă- 25 teşti dacă poţi! Ce faci, însă, dacă nu-ţi dă mâna?

— Mă iartă, întâmpină Iorgu. Cel ce nu ştie dacă va putea ori nu să plătească nu se împrumută, sau cel ce se împrumută ştie foarte bine când are termen de plată şi face socoteala aşa ca să poată plăti.

— Toate acestea vor fi adevărate când e vorba de neguţător - grăi coconul Iancu - noi, ceilalţi, avem cheltuieli neprevăzute, care ne încurcă socotelile.

— Nu are nimeni să cheltuiască ceea ce nu are - îi replică Iorgu - şi nici cel mai mare boier nu are ceea

5 ce e dator a le da altora.

— Palavre nemţeşti! zise coconul Iancu cam scos din răbdare.

— Nici palavre, nici nemţeşti, răspunse Iorgu. Dacă e vorba...

— Lasă - interveni cocoana Elena - că la aceasta o să-i răspund eu, care cu boieria fără de măsură mi-am mistuit viaţa.

Ea şi luă un scaun şi se aşează.

— Cu de aceste vă prăpădiţi voi, urmă apoi întorcându-se spre d-l senator Iancu Talpă. Vă întreceţi în cheltuieli fără de rost, năzuind care de care să pară mai mult decât ceea ce în adevăr este. Azi mobilă de Paris ori cel puţin de Viena, mâne armăsari ruseşti

I o şi trăsuri scumpe, poimâne covoare persiene, goblenuri, tablouri, vase şi fel de fel de bibelouri, iar pe

deasupra slugi şi iar slugi îmbrăcate ca la Paris şi ţinute-n belşug. După ce vi le-aţi făcut toate, lume poftită la mese, la serate şi la baluri, ca să le vadă toate şi să le admire, joc de cărţi, cancanuri şi aventuri galante. Unde mai ajungeţi să faceţi socoteli? Dintre zece e unul care pune ceva la o parte, sunt doi care cheltuiesc cât au, iar ceilalţi şapte se-nglobează în datorii ori fac fel de fel de mişelii, ca să poată arunca nisip în ochii lumii.

Le ştiu toate, că le-am păţit şi-am suferit atât pe urma lor.

Coconul Iancu stătea în faţa ei şi se uita cu ochii lui cei mărunţi la ea, răsucindu-şi din când în când mustaţa cea groasă.

— Mai ai multe? întrebă el în cele din urmă.

— Eu cred că pot să-ţi fie destule şi acestea, răspunse ea.

— Mai ales fiind toate adevărate, adăugă Iorgu cam cu jumătate de gură.

— Multe, puţine, adevărate, neadevărate - grăi coconul Iancu - eu răspund cu o singură vorbă la ele: cine în lume trăieşte cu lumea se potriveşte. M-ai înţeles, cocoană? Băiatul tău, uite, Iorgu acesta, tot aşa o să facă dacă ţine să nu rămâie om răzleţ, pe care toţi îl arată cu degetul.

Iorgu clătină din cap.

— Dac-aş crede-o aceasta, m-aş căi că nu i-am răsucit gâtul când îl hrăneam la sân, îl încredinţă cocoana Elena. Arătaţi voi cu degetul pe Iorgu Cantacuzino,

O Nababul, şi ziceţi că e zgârcit şi mojic pentru că nu risipeşte cu două mâni ceea ce adună cu una, râdeţi de Gună Vernescu pentru că şade într-o casă modestă şi nu are trăsură cu fecior galant pe capră, vă uitaţi peste umăr la Iancu Marghiloman, care aleargă pe jos în treburile lui, vă bateţi joc de vodă Carol şi ziceţi că-şi întoarce chipiurile pe dos pentru că-şi ţine punga strânsă, dar anii trec unul după altul şi are să vie şi timpul când ei şi copiii lor se vor uita cuprinşi de milă la voi. Nu! Iorgu nu se sperie de gândul că oamenii fără de rost îl vor arăta cu degetul

pentru că el nu vrea să fie ca dânşii.

Grăindu-le aceste, ea se uită la Iprgu.

— Eu nu judec pe nimeni - grăi acesta - poate că au dreptate cei ce văd lucrurile ca nenea Iancu. Societatea cu exigenţele ei e în adevăr cea mai neîndurată stăpânire. Mie mi se pare însă nesuferită viaţa în mijlocul unor oameni care le fac toate-n goana mare. Tot mai plăcut e să stai răzleţ la o parte.

— Ha, ha, ha! râse coconul Iancu. Te va fi iertând firea, dar vorba e dacă te lasă şi lumea. Tu faci ca jucătorul de cărţi care pune miză mare fără ca să fi văzut cărţile. Voi aţi venit la Bucureşti oarecum pe sfârşitul târgului, când toată lumea se pregăteşte de plecare. O să vedeţi voi Bucureştii la toamnă, după ce se va fi început sesiunea parlamentară. Ici mese, colo serate, dincolo ceaiuri, din când în când câte un bal, apoi conferinţe, consfătuiri. E viaţă la Bucureşti în timpul iernii, încât nu ştii cum, unde şi când te perzi în ea.

— Viaţă?! oftă cocoana Elena cu un gest dispreţuitor. Cu adevărat viaţă în care te perzi! Mese, serate, ceaiuri, baluri, unde dai peste Zoe şi peste altele ca dânsa, împregiurul cărora se adună lumea. Mai bine lipsă!

D-l senator Iancu Talpă îşi răsuci iar mustaţa şi luă o poziţiune parc-ar fi voit să rostească un discurs de la tribună, ceea ce la Senat nu prea făcea.

— Vorbişi şi tu, ca fiul tău, pe nevăzute! grăi dânsul. Zoe este în adevăr o adevărată podoabă a saloanelor noastre. Ar fi şi dac-ar fi mai puţin frumoasă. Tocmai de aceea se pun atâte-n socoteala ei. Lasă că ştie să se-mbrace şi să poarte haina pe care a-mbrăcat-o, ori să expună giuvaericalele cu care se găteşte. Lasă că ţinuta, umbletul, gesturile, întreaga ei înfăţişare sunt de o rară distincţiune, dar e deşteaptă, dragă, încât e o mare plăcere să stai de vorbă cu ea. Nu cunoaşte nimeni Bucureştii ca dânsa; îl ia pe fiecare potrivit 5 cu felul lui, îţi simte slăbiciunile şi-ţi ghiceşte gândurile, şi nu e lucru asupra căruia nu e dumirită.

— O adevărată artistă, grăi Iorgu în ton ironic.

— Da! — stărui coconul Iancu - artistă, căci dacă artă e să reprezenţi în scenă pe alţii, încă mai mare artă e să te prezenţi tu însuţi pe tine aşa ca toţi să te admire.

Cocoana EJena îşi pierdu răbdarea.

— Auzi lume, care e încântată de o asemenea artistă I exclamă ea. Îmi spunea cineva mai deunăzi că n-are la Bucureşti pimeni saloane, iatac, biurou şi sufragerie ca dânsa. Mobila ei e o adevărată bogăţie. Nimeni nu se întreabă, însă de unde ies toate.

— Minciuni! protestă d-l senator. Nu e scumpetea lucrurilor, ci ¡dispoziţiunea făcută cu mult gust ceea ce-i pune pe toţi în mirare. E pizma şi răutatea celor ce-ar voi şi nu sunt în stare să facă tot ca dânsa, rivalitatea e ceea ce le scorneşte toate.

— Care va să zică şi aici tot pe-ntrecute se petrec toate, grăi Iorgu.

— Băiete! îl mustră d-l senator. O iai prea repede. Vrei să le ştii toate mai bine decât noi cei ce ni-am petrecut viaţa-n ţară şi cunoaştem toate lucrurile din obârşia lor. Fără de rivalitate nu e progres. Eu ştiu ce a fost în timpul tinereţelor mele şi văd ce e azi. Au trecut timpurile când boierul îşi poftea vecinii la masă mare şi le servea ciorbă de potroace, caracudă-n saramură, pui fript la frigare, tăiţei cu brânză şi sarailie. Altă lume e azi, şin-o să-ţi rămâie nici ţie decât să te potriveşti cu ea, îţi place ori nu-ţi place. Tu te duci la moşie, ca să dai cu capul de toate zidurile, iară eu plec să-mi caut de sănătate; o să vedem care-o să se simtă la toamnă mai bine în pelea lui.

— Sănătatea ta, grăi cocoana Elena cu răutate. N-ai avea decât să ieşi şi tu la moşie, să-ncaleci şi să o alergi de la secerători la arie şi de la arie la cei ce încarcă snopii cu spicul greu, să mănânci mai multă ciorba de potroace şi mai puţini stacoji, să bei mai puţină şampanie şi mai multă apă proaspătă să nu te culci, ci să te scoli în revărsatul zorilor de zi, şi-ai fi tot atât de sănătos tun cum erau părinţii noştri.

— Vorbă de babă ursuză! îi răspunse d-l senator Iancu Talpă.

— Mă mir, mult mă mir, grăi d-na Ionescu, care şedea la fereastra salonaşului şi cârpea la un ciorap întins pe ciupercă. Azi e ziua a cincea, şi tot n-a venit să ne dea răspuns.

Alina, care-şi prepara tema de matematică la masa din mijlocul salonaşului, întoarse faţa spre mama ei.

— Mă mir şi eu - îi zise - dar că nu că el n-a venit, 13 ci că d-ta-l mai aştepţi. Boierii mari ca dânsul nu-şi bat ei înşişi capul cu asemenea nimicuri. O să-ţi trimită răspuns prin vreun servitor ori, cel mult, prin advocatul lui.

Minţea fata mamii. Dac-ar fi crezut ceea ce spunea, n-ar fi venit să-şi prepare tema în salonaş, ci ar fi 20 făcut-o aceasta, ca alte dăţi, însufragerie, unde-şi avea şi raftul cu cărţi. Mai mult de trei zile acum ea punea mereu în salonaş lucrurile-n rânduială şi ştergea mereu pravul, ca toate să fie aşezate cu gust şi în cea mai desăvârşită curăţenie. Credea deci că are să vie, 23 şi-l aştepta cu oarecare nerăbdare, ca pe un om cu care vrea să reguleze socoteli chiar mai interesante decât cele din tema ce prepara.

Nu! Ele nu se aflau numai aşa, din întâmplare, în salon: mama şedea la fereastră ca să-l vadă când vine, 30 iar fata trăgea mereu cu urechea ca să audă „cioc-cioc” la uşă.

— Mie - răspunse dar mama - nu mi s-a părut deloc om care pune pe alţii să facă ceea ce are să facă el însuşi. Mi se pare că la mijloc e cu totul altceva: nu-i dă mâna să ieie o hotărâre mai nainte de a fi găsit altă locuinţă, şi mult m-aş mira dacă şi-ar găsi. Te pomeneşti că tot o să fie nevoit a rămânea.

Alina începu să tremure: gândul că el ar putea să rămâie o înspăimânta - ea singură nu ştia de ce.

— Şi d-ta te-ai bucura, se vede, dacă el ar rămânea?! grăi dânsa.

— Fără îndoială, răspunse mama. Lasă că un asemenea chiriaş păstrează-n stare bună casa, dar şi chiria se urcă de la sine când poţi zice: „Aici a stat mai nainte Iorgu Armaşu, cu mama sa”.

Alinei iar îi venea să plângă. Nu doar că ţinea şi l o dânsa la foloasele de care vorbea mama ei, dar se căia de a fi fost prea îndrăzneaţă faţă cu dânsul, care-n cele din urmă tot se putea să le fie chiriaş. Cum i se mai uita dânsa în ochi după ce-i zisese: „Nu-ţi închipui, că ţinem atât de mult să te avem chiriaş!?” Ce va fi zicând el despre dânsa?!

— O, Doamne! grăi cu toate aceste. Un om ca toţi oamenii! Nu ştiu ce vei fi găsind d-ta atât de deosebit în el. Eu, drept să-ţi spun, nu cred că m-aş bucura dacă ar trebui să dau în fiecare zi ochii cu el şi cu cocoana aceea.

— Iar începi! o mustră mama ei. El e om cu mult mai serios decât ca să ţie seamă de nişte toane copilăreşti, iar mama lui nici nu pe tine s-a supărat, ci pe zugravul acela, care credea că poate s-o prostească.

Alina sări în picioare, cu obrajii aprinşi.

— Nu, mamă, nu! strigă. Dacă mă iubeşti câtuşi de puţin, să nu o mai zici aceasta. Vinovată sunt eu, numai eu. El de dragul meu le-a făcut toate. Nu poţi tu să-ţi închipuieşti ce inimă bună şi curată are el.

O D-na Ionescu se uită supărată la fiica ei.

— Ştii că-mi placi?! îi zise. După abia câteva lecţiuni de desemn ai ajuns să fii gata de a sări-n foc pentru el.

Alina nu-i dete răspuns, căci intră Miţa, servitoarea, să spună c-a venit d-l acela şi întreabă dacă poate ori nu să vorbească cu cocoana.

D-na Ionescu sări-n picioare şi se răpezi spre uşă, ca să-i iasă-n cale şi să-l poftească în salonaş, iar Alina se uita împregiur, ca să vadă dacă toate sunt în bună ' rânduială, îşi mută scaunul la locul lui, apoi se uită-n

O oglindă şi-şi potrivi părul pe frunte.

Iorgu, intrat înainte de stăpâna casei, se opri în faţa copilei şi se plecă puţin şi cu oarecare sfială.

— E un semn bun norocoasa-ntâmplare de a vă fi găsit şi pe d-voastră acasă, grăi dânsul zâmbind. Am venit să ne-mpăcăm.

— N-avem de ce să ne împăcăm - răspunse ea adunându-şi toate puterile - căci nu ne-am certat.

— Sunteţi foarte amabilă, întâmpină el. Nu ne-am certat, dar m-am certat eu însumi cu mine.

l o El se-ntoarse apoi spre stăpâna casei, care intră şi ea.

— Eram tocmai să-i spun domnişoarei - urmă el - că dacă forma în care vi-am făcut împărtăşire despre hotărârea noastră de a renunţa la contract n-ar fi fost pripită şi lipsită de tact, d-sa n-ar fi fost nevoită să mă pună la locul meu.

— Vă rog să nu daţi lucrului nicio importanţă, grăi d-na Ionescu strâmtorată şi-i oferi un scaun, apoi se aşeză dânsa pe canapea. Copiii sunt copiii.

Alina, foarte supărată, se aşeză şi ea cu oarecare îndărătnicie.

— Eram contrariat - urmă dânsul, adresându-se mai mult copilei decât mamei - căci trebuia să fac un lucru pe care numai călcându-mi pe inimă puteam să-l fac.

— Mi se pare că vinovat de toate e numai zugravul acela, zise d-na Ionescu.

— Nu-i zice, mamă, zugrav, că nu e zugrav, stărui iar Alina.

— Aşa e domnişoară! Aveţi multă dreptate! grăi dânsul. E un pictor de mare talent şi pe deasupra un om cum numai puţini sunt.

Alina se uită cu ochi râzători la el. Ar fi voit să-i ieie mâna şi s-o strângă, dar nu-ndrăznea. îi era acum prieten bun omul acesta, nu pentru că vorbea bine despre Emil, ci pentru că era de aceeaşi părere cu dânsa.

— Puţini - repetă ea - foarte puţini, aşa i-am spus şi eu mamei, care nu-l cunoaşte mai de aproape.

Iorgu se uită cu coada ochiului la ea.

O -D-voastră - urmă el - care-l cunoaşteţi, veţi înţelege cât de greu îmi era să-l jignesc. Cu atât mai greu îmi era să vă jignesc pe d-voastră, urmă iar întorcându-se spre d-na Ionescu. Lucrurile au venit însă aşa, că trebuia neapărat s-o fac aceasta. Vorba era adecă să ne stabilim la moşia pe care n-o mai dăm în 5 arendă, şi locuinţa de aici să ne fie numai un fel de conac la care tragem când venim

pe câte o zi, doauă la Bucureşti. M-am încredinţat, însă, că nu ne putem stabili la moşie. Sunt acolo atâte de făcut şi de dres, încât abia vara viitoare ori poate chiar toamna vor fi toate gata. Am luat deci, cu multă părere de rău, hotărârea de a închiria o casă mai încăpătoare.

— Vă rog - îl întrerupse d-na Ionescu - atârnă de la buna d-voastre chibzuinţă dacă vă convine ori nu locuinţa. Explicaţiuni n-am căderea de a vă cere.

— Vi le-am dat, d-nă, ca să vă cer iertare şi să mă ierte şi domnişoara, întâmpină el zâmbind. Adecă iar mi-am schimbat hotărârea: deoarece silinţele noastre de a găsi altă locuinnţă au rămas zadarnice, vă rugăm să ne primiţi în bună prietenie.

D-na Ionescu era foarte mulţumită nu numai pentru că scăpa de o grijă, ci şi pentru că se-mplineau prevederile ei, iar Alina stetea zăpăcită şi fără ca să-şi poată da seama dacă e ori nu şi ea mulţumită.

Ei rămaseră toţi trei câteva clipe-n tăcere, cum rămâne orişicine când nu-i dă mâna să-şi mărturisească adevăratul gând.

— Dealtminteri - urmă el în glumă - noi puţină supărare o să vă facem.

— Nicio supărare! grăbi d-na Ionescu să-l încredinţeze.

— Din contra! o scăpă pe Alina gura.

— Voiam să zic - urmă el - că noi vom pleca cât mai curând la moşie, unde mama doreşte să-şi petreacă vara, şi nu ne vom întoarce decât toamna târziu.

— Care va să zică tot vă stabiliţi la moşie, grăi Alina, curioasă ca toate fetele.

— Nu, domnişoară, răspunse el. De Sf. Dumitru iau moşia în primire, dar deocamdată văd de ea mai mult din Bucureşti. Am acolo administrator pe un

O fost primar, om priceput, care a administrat moşia şi ca om de încredere al arândaşului, deci cunoaşte bine şi moşia, şi oamenii, şi obiceiurile locului. Rămân deocamdată bucureştean cu gândul dus mereu la ţară. Grăindu-le aceste, el se ridică, gata de plecare. — Ai,

mamă, dreptate, grăi Alina după ce se întoarse d-na Ionescu, care-l însoţise până la capul scării. E om în adevăr distins.

„Şi primejdios”, adăugă d-na Ionescu-n gândul ei.

IV

— Bine că te găsesc! Mi-ai ieşit ca chemat în cale! strigă dr. Teodor Nica, directorul Ministerului de Culte şi Instrucţiune, care-l zări pe Caragiali-n strada Colţii, la ieşirea din strada Doamnei, unde se zidea palatul Creditului Fonciar.

— Pe giovinele Ioan Luca Caragiali îl găseşti pretutindeni unde n-are ce să caute, răspunse tânărul totdeauna vesel. La dispoziţiunea d-tale, d-le doctor.

— Grăbeşti? întrebă dr. Nica.

— Eu nu grăbesc niciodată, căci n-am nicio treabă, întâmpină Caragiali. Sunt cel mai liber dintre oamenii din România liberă, alias Belgia orientului.

— Bun! grăi dr. Nica. Atunci să stăm puţin de vorbă.

— Să stăm, îi zise Caragiali. îmi creşte reputaţiunea, şi lumea crede că sunt şi eu cineva când mă vede umăr la umăr cu directorul ministerului din care se revarsă luminile asupra fericitei noastre ţări. Uite, la trei paşi de aci, în faţa Poştei Centrale, lângă casa Zerlendi, e cafeneaua „Labes”, locul de întrunire al tuturor celebrităţilor din Orient: intrăm, dacă nu-ţi derogă, ne aşezăm la o masă mai retrasă, ne comandăm câte un şvarţ şi punem lumea la cale. Te poftesc eu şi tot d-tale îţi las onoarea de a plăti, dacă vrei, şi câte un coniac.

— Caragiali tot Caragiali, grăi d-l director, şi executară planul improvizat de acesta. Iacă de ce e vorba, urmă acum. Te-am văzut mai demult acum, în mai multe rânduri, plimbându-te cu un tânăr, nu-mi aduc aminte numele lui. Făcea caricaturi pentru *Scrânciobul* şi le subscria „Emil”.

— îl ştiu grăbi, Caragiali. Bun băiat! mi-a fost coleg la liceul din Ploieşti. Un adevărat giuvaer. Ce-i cu el? Nu-l mai văd pe aici. Se vede c-a plecat.

— I-a fost recomandat lui Maiorescu de către un

oarecare Iorgu Armaş, urmă iar dr. Nica.

— Să am pardon! protestă Caragiali. Nu un oarecare. Bravo ţie, Iorgu Armaş! îi şade bine! Să ştii adecă un lucru: Emil a avut un conflict cu Iorgu Armaş. Mi-a spus-o el însuşi. De ce? Aceasta nu mi-a spus-o. E, paremi-se, o femeie la mijloc, şi despre femeia care te bagă-n încurcături nu se vorbeşte.

— Ei bine! grăi dr. Nica. Aceste sunt lucruri care nu mă privesc. Pe mine nicio femeie n-are niciodată să mă încurce. Am slăbiciune, ce-i drept, pentru cele cu păr roşu, dar nici de aceste nu mă sperii. Vorba e că ministrul meu se interesează de tânărul acela...

— Bravo ţie, Titule! strigă iar Caragiali. Uite, asemenea oameni au să fie încurajaţi! Maiorescu e om cu mare viitor!

— Fără îndoială! îl încredinţă d-l director. Are nu numai multă bunăvoinţă, ci şi o rară pricepere. E om în toate privinţele superior.

— Şi ştie să-şi aleagă oamenii, adause Caragiali ridicându-se puţin, ca să se închine în faţa d-lui director.

— Nu fi răutăcios, omule, îi zise acesta. Vorbim serios.

— Greu lucru când e unul ca mine la mijloc, replică giovinele.

— Ştii că Maiorescu vrea să restaureze biserica de la

Curtea-de-Argeş, urmă cellalt fără ca să ţie seamă de întrerupere.

— Şi foarte bine face.

— A şi venit aici Lecomte de Nouy, însărcinatul lui Viollet le Duc!

— încă o dovadă că ştie să-şi aleagă oamenii. Cine-o fi, dealtminteri, Lecomte acela, nu ştiu.

— Biserica are, se-nţelege, să fie restaurată în adevăratul înţeles, deci refăcută, pe cât se poate, aşa cum a fost dintru început. Zugrăveala are să fie făcută şi ea din nou, dar tot aşa cum a fost mai nainte. Au deci să se facă pe hârtie copii exacte de pe sfiinţii din biserică pentru ca în urma aceste copii să fie reproduse fiecare la locul ei pe

pereţi.

— Am înţeles! grăi Caragiali. Emil are să fie utilizat pentru facerea acestor copii. Bun! Dar de unde, dracul, să-l iau? Stai, că-i dau de urmă. Are o soră măritată la Ploieşti: ea va fi ştiind unde se află.

— Până ce-i scrii şi până ce-ţi vine, dacă-ţi vine, răspunsul, trece vreme, întâmpină dr. Nica. Mă gândeam să-l întreb pe Iorgu Armaş, poate că ştie dânsul, că i-antors vizita la Iancu Talpă, senatorul, care venise să i-l prezente. Am fost pe acolo, dar Iancu Talpă e plecat de vreo două luni şi slugile n-au putut să-mi spună unde s-a mutat nepotul lui.

Caragiali iar se ridică şi făcu un compliment. 15 - Mă recomand - zise - Iancu Caragiali, informator neautorizat de primărie, dar foarte conştiincios şi exact. Ce nu ştie Caragiali?! Chelner! Două coniacuri: aşa, d-l director plăteşte. Eu ştiu unde stă d-l Iorgu Armaş, dar - urmă aşezându-se iar - ce folos dacă e 20 dus la moşie?!

El plesni de câteva ori din degete, gustă puţin din coniacul adus de chelner, apoi făcu parcă-şi răsuceşte mustaţa abia mijită.

— Ne-am dumirit, urmă. Eu am un fel de mătuşă, 25 ţaţa Cleopatra Poenaru, soţia colonelului Poenaru, adecă în adevăr Cleopatra Leca, deoarece e divorţată, ori în divorţ, sora lui Costică Leca, dacă-l ştiţi, fiica pictorului Leca. Stăi, domnule! Ce vorbeşti! Prietena lui Maiorescu. Au copilărit la Craiova împreună. Pe 30 ea s-o-ntrebe, că e prietena d-nei Ionescu, în casele căreia stă Iorgu Armaş cu mama sa. Tot de la dânsa ştiu şi eu ceea ce ştiu. Vezi d-ta cum vin lucrurile. Mă întâlneşti pe mine într-un colţ de stradă, venim împreună la „Labes”, ne bem cafelele, şi tocmai când ajungem 35 la coniac ne pomenim că nu cu mine, ci cu ţaţa Cleopatra ar fi trebuit să te-ntâlneşti.

Dr. Nica se uita cu un fel de uimire la el. Era-n vervă Caragiali de i-ar fi plăcut şi celui mai ursuz om să-l asculte şi să-i urmărească gesturile vioaie. 40 El se mai apropie de dr. Nica pentru ca să-i poată vorbi mai pe şoptite.

— E un roman - începu - nu?! o idilă e! Cunoşti d-ta,

care eşti neamţ, trebuie să cunoşti jalnica întâmplare a lui Eduard cu Kunigunda. Eduard este el, Iorgu, urmaşul azi în viaţă al întru fericire pomeniţilor Armaşi, 5 iar Kunigunda este ea, fiica d-nei Ionescu, văduva încă tânără şi prietena ţaţei Celopatra, de la care am avut eu cântecul. Sunt poveşti pe care şi le spun vecinele când ie adună să-şi bea ceaiul fierbinte - mai rar cu lapte şi mai des cu rom şi cu lămâie; eu nu răspund o decât de floricelele pe care le pun pe ici, pe colo, din slăbiciune pentru artă. Ascultă dar. Eduard se află la moşie, nu ştiu cum îi zic, cu mama sa, una din cele mai vigilente matroane, un fel de Cornelie numărul doi. Kunigunda, elevă la Şcoala Centrală, se află la 15 Bucureşti, sub purtarea de grijă a mamei sale, şi se bucură de binefacerile vacanţei de vară. El, având oarecare treburi la Bucureşti, pleacă în revărsatul zorilor de zi de la moşie, pentru ca seara, fie cât de târziu, să se poată întoarce iar la muma lui, rămasă o singură. Pe drum însă unuia dintre cai î i cade o potcoavă.

Cai cu trei potcoave nu pot să fie înhămaţi. La potcovar o îndesuială mare. Trece dar ziua fără ca Eduard să poată pleca, iară seara e lună plină, răcoare şi adiere lină şi Kunigunda se bucură că Eduard n-a plecat, iar 25 Eduard e-ncântat că Kunigunda se bucură. Altă dată plesneşte cercul de fer de la una din cele patru roate ale trăsurii. Acum e îndesuială mare la rotar. Kunigunda se bucură din nou, şi Eduard e mai vârtos încântat. Iar altă dată el nu găseşte pe cutare ori cutare, 30 cu care trebuie neapărat să vorbească, şi astfel e nevoit să mai rămâie la Bucureşti chiar şi dacă nu mai e lună plină, nici răcoare, nici adiere lină. Ce va fi zicând Cornelia, aceasta nu se ştie, căci ea se află departe: aici, la Bucureşti, e cer senin chiar şi când tună şi ful- 35 geră şi plouă ca vărsat cu găleata. Vine omul pe care-] cauţi pe la Bucureşti, vine des, ba e chiar mai mult la Bucureşti decât la moşie. Nici n-are nevoie să stea mereu acolo, căci e destul să-şi ia dispoziţiunile, şi administratorul le face toate cum e mai bine. Nu rămâne 4 O dar decât să-i spunem cocoanei Cleopatra să-i spună d-nei Ionescu, ca aceasta să-i spună

d-lui Iorgu Armaş că d-l Maiorescu ţi-a spus să spui cuiva că doreşte să-l vadă şi-ţi spun eu că nu degeaba ţi-ai perdut timpul bând cu mine o cafeluţă şi un coniac. Iar povestea cu Eduard şi cu Kunigunda mai departe nu ne priveşte.

Să le iasă în bine!

— Bine, Tache, de ce ne-am adunat noi aici? grăi Ioan Manliu, profesor de limba română la gimnaziul din Giurgiu. Sunt zece ceasuri aproape, şi văd că e l O lume multă: pe cine mai aştepăm de nu se începe conferenţa?

Tache Laurian, profesor de filosofie în liceul „Sf. Sava" dete din umeri, apoi se uită împregiurul său. în adevăr, salonul destul de mare, biblioteca de lângă el şi sufra- 15 geria sunt pline. Primul etaj al caselor din faţa bisericii Pitar Moşu, unde stetea Titu Maiorescu, era prea strâmt pentru lumea adunată în el. Unii steteau, alţii se plimbau, iar alţii ocupaseră loc pe scaune şi pe canapele şi discutau grupuri-grupuri, încât era un fel 20 de bâjbâială ca-ntr-un stup, iar Maiorescu umbla de ici până colo şi intra-n vorbă mai cu unii, mai cu alţii.

— Mai ştiu şi eu?! răspunse Laurian. Se vede că mai aşteaptă în adevăr pe cineva, care te pomeneşti că n-are să vie.

în clipa aceea trecu, din întâmplare, prin apropiere Nicu Burghelea, directorul Bibliotecii Centrale şi unul dintre intimii ministrului.

— Domnule Burghelea - urmă el - ce are să fie aici?

— Ceea ce vezi, îi răspunse acesta. Maiorescu vrea, precum ştii, să facă multaşteptata reformă a învăţământului şi mai nainte de a fi ascultat consiliul permanent şi cel general ţine să intre în contact cu dăscălimea din Bucureşti, pentru ca, stând de vorbă mai 35 cu unul, mai cu altul, să se dumirească asupra vederilor împărtăşite de cei mai mulţi.

— Ideea e frumoasă, grăi Manliu.

— Numai dacă se poate realiza, adăugă Laurian.

— De ce să nu se poată realiza? întâmpină Burghelea. Nu e ministrul, ci profesorul Maiorescu cel ce face

invitaţiunile pentru o întâlnire colegială, la care vine cine se interesează şi pleacă fiecare când vrea.

— Văd însă că sunt aici şi persoane care nu fac parte din corpul didactic, replică Laurian.

— Sunt oameni care se interesează de cestiunile de învăţământ, îi răspunse Burghelea.

— Cine e, abunăoară, tânărul înalt cu care stă Maiorescu lângă bibliotecă de vorbă? întrebă Manliu.

Burghelea se întoarse şi-şi puse ochelarii.

— A! zise. Acolo e Iorgu Armaş, întors abia de câteva luni de la studii, răspunse el.

Pe când acestea se petreceau într-un colţ al salonului, Maiorescu îşi dedea silinţa să-l convingă pe Iorgu că cea mai frumoasă dintre toate carierele e în societatea modernă cea de profesor.

— Fără îndoială - îi zise Iorgu - numai însă pentru cel ce are pentru ea cuvenitele aptitudini şi în acelaşi timp şi destulă pregătire. Eu sunt, de exemplu, încântat când văd aici atâţia oameni distinşi adunaţi la un loc, dar ei mă intimidează, şi dacă ei ar tăcea deodată ca să mă asculte pe mine, m-aş intimida, încât n-aş mai fi în stare să rostesc o singură vorbă.

Maiorescu râse cu multă poftă şi se uită spre bunul său prieten Tecdor Rosetti, care asculta-n altă parte a bibliotecii glumele lui Iacob Negruzzi.

— Curat Toderiţa! grăi dânsul. Inaugurasem la Iaşi un şir de conferenţe publice. D-l Rosetti Teodor, azi ministrul nostru al Lucrărilor Publice, fost preşedinte la Curtea de Casaţiune, o inteligenţă în adevăr superioară şi om cu cultură întinsă, mai ales economist consumat, a anunţat şi el o conferenţă asupra unei cestiuni economice oarecare. Ne bucuram cu toţii de mai nainte prevăzând un mare succes. Când s-a văzut însă pe catedră în faţa publicului gata de a-l asculta cu încordată luare-aminte, n-a mai fost în stare să rostească o singură vorbă. Azi ţine cuvântări strălucite O în Parlament, cu toate că e ascultat cu aceeaşi încordare. Aceste sunt greutăţi trecătoare: cel ce are ce să spună găseşte totdeauna şi

forma pentru ca să-şi dea gândurile pe faţă.

Spuindu-le aceste, el se uita din când în când spre Tecdor Rosetti, ceea ce făcea şi Iorgu, care asculta 5 cu respectuoasă atenţiune. Simţind, deci, că despre dânsul vorbesc, Tecdor Rosetti veni la el.

— Tinere - îi zise lui Iorgu, care îi fusese prezentat şi lui şi pentru care avea simpatii - fii cu ochii în patru, căci sirena aceasta e ademenitoare. Mă rămăşesc că iar te ispiteşte că iei o profesură la Universitate.

Iorgu îşi făcu complimentul obligat şi strânse mâna ce-i fu întinsă.

— îmi spunea că n-ar fi în stare să rostească în faţa auditorului atent o singură vorbă - grăi Maiorescu - şi i-am povestit cum ai păţit-o tu când cu conferenţa ce aveai să ţii.

Teodor Rosetti râse cu voie bună.

— Mi s-au spus multe exagerări despre societatea noastră, adăugă Iorgu. Văd acum că, din contra, mă simt foarte bine în mijlocul ei şi-mi închipuiesc că încă mai bine m-aş simţi în mijlocul profesorilor universitari. Nu mă socotesc însă pe din destul pregătit ca să le fiu coleg.

— Spoieli! numai spoieli! răspunse Tecdor Rosetti.

Mai ales la Facultatea de drept, unde d-sa ar avea să te pună, nu avem un singur profesor: sunt numai advocaţi sau oameni politici, pentru care titlul de profesor e un decor, o recomandaţiune. Chiar şi cei mai buni dintre dânţii, cum sunt Bozianu ori Vasile Boierescu, fac cursuri interesante, dar improvizate, şi n-au timp să le facă regulat, şi una spun de pe catedră, alta la tribunal ori de pe tribuna Parlamentului. Facultatea noastră de drept e un aşezământ pentru pervertirea tinerimii.

— Tocmai de aceea - stărui Maiorescu - avem să ne dăm silinţa de a câştiga pentru Universitatea noastră şi oameni care lucrează cu toată inima şi-şi fac în deplin datoria ca să propage cultul ştiinţei.

— Li se fac, Titule, celorlalţi urgisiţi - întâmpină *O* Teodor Rosetti - şi nu le rămâne în cele din urmă decât ca ori să plece, ori să se deie pe brazdă şi să facă şi

ei ca ceilalţi, ceea ce e şi mai comcd, şi mai cu folos pentru dânşii. O singură carieră într-adevăr frumoasă există-n ţara noastră, cea de judecător, urmă el cu adâncă 5 convingere. Mai ales omul cu independenţă materială e chiar dator să-şi aleagă cariera aceasta.

— Fără îndoială! zise Iorgu încălzindu-se. îmi daţi voie?! Rostul firesc al statului e asigurarea dreptăţii, şi ceea ce noauă, stat de curând înfiinţat, mai nainte de toate, ne trebuie e dreptatea: dac-o avem pe aceasta, celelalte încetul cu încetul se fac şi ele, iar câtă vreme dreptatea nu e deplin asigurată, statul român nu există, ci e numai în formaţiune.

— Foarte bine zis - replică Maiorescu - dar tocmai pentru ca să putem asigura dreptatea avem nevoie de profesori ca d-ta, care cresc tinerimea în cultul dreptăţii.

— Altarele pentru cultul dreptăţii sunt tribunalele şi curţile de judecată de tot felul, grăi Teodor Rosetti.

Eu am fost judecător şi-mi paie rău că nu mai sunt. Nu era zi în care nu aveam mulţumirea de a fi făcut dreptate ori încă mai viua mulţumire de a fi făcut peste putinţă o nedreptate.

— Şi nu te făceai urgisit! îi zise Maiorescu-n glumă.

— Ba:nă făceam - răspunse Rosetti - dar şi respectat. Era destul să se ştie că sunt şi eu între cei trei, cei cinci, fie chiar şi cei şapte judecători, pentru ca atât împricinaţii, cât şi advocaţii lor să ţie seamă de sfinţenia forului şi să-şi pună frâu. Un judecător conştiincios îndrumează spre calea dreptăţii pe alţi zece mai slabi ori cu rele apucături. Ascultă, tinere - urmă el mai stăruitor - mai ales d-ta, care ţii să-ţi porţi grijă de moşie, numai ca judecător poţi s-o faci şi aceasta. Orişice altă carieră te consumă dacă ţii să-ţi faci în deplin datoria, încât nu-ţi rămâne timp să te mai ocupi şi de moşie.

— Aş! strigă Maiorescu. Profesorii noştri de filosofie au câte şase, numai şase lecţiuni pe săptămână, pe care şi le împart pe trei zile, câte doauă ore pe zi. Patru zile

O pe săptămână sunt cu desăvârşire liberi. Eu aş fi foarte mulţumit dacă profesorul universitar ar face şi el

şase lecţiuni pe săptămână.

— Titule! nu eşti de bună-credinţă, îi zise Teodor Rosetti tot mai în glumă. Vorba nu e câte, ci ce fel de lecţiuni fac profesorii. Profesorii tăi sunt [nu] numai profesori, [ci şi] oameni pentru care profesura e o ocupaţiune secundară şi care fac lecţiuni de mântuială. Eu am vorbit de oameni care-şi fac în deplin datoria. Judecătorul îşi face în deplin datoria în cele câteva ceasuri pe care le petrece în şedinţă şi în camera de chibzuire. Sunt rare de tot procesele pe care e nevoit să le studieze în toate amănuntele lor. Aceasta e treaba pe care o fac advocaţii dacă sunt conştiincioşi. Profesorul, dacă ţine să-şi facă în deplin datoria, are să studieze zi şi noapte pentru ca să se ţie în curent cu ştiinţa şi să-şi poată face cursul cu deplin folos pentru auditoriul său. Acesta e, tinere, adevărul! adăugă adresându-se iar la Iorgu.

— Nu mai încape nicio discuţiune, îi răspunse acesta. Dă fiecare ţării sale ceea ce e în stare să-i deie, ce nu trece peste puterile lui, şi e mai uşor să fii un bun judecător decât un slab profesor.

vi

— Cu lapte ori cu rom?! întrebă d-na Grădeanu, turnând ceaiul în ceşti.

— îl luăm de obicei cu lapte, răspunse cocoana Elena.

— Romul e de cea mai bună calitate, un adevărat „Jamaica”, stărui stăpâna casei, întorcându-se spre Iorgu.

— Nu mă-ndoiesc că şi laptele e de cea mai bună calitate, grăi Iorgu zâmbind. Bucşana noastră dă lapte mai puţin, dar mai bun decât vacile din Alpi.

— Eu n-am prea găsit aici lapte tot atât de bun ca cel din Bavaria, întâmpină cocoana Elena. Chiar şi la Paris laptele e foarte bun.

— Eu am făcut aceeaşi constatare, adăugă d-na Grădeanu. Nici la Bucureşti, nici la ţară laptele nu e atât de bun ca la Viena, de exemplu, unde cafeaua cu lapte e delicioasă.

— Foarte fireşte - zise Iorgu - pentru că în străinătate, şi mai ales la Viena, nu vi s-a servit niciodată

lapte adevărat. Lăptarii de acolo păstrează laptele de seară la răcoare, şi dimineaţa, mai nainte de a pleca cu el în oraş, îl împart în doauă, chiar şi în trei calităţi. D-voastre cunoaşteţi numai prima calitate, cel de deasupra. Cel de la fund, care se vinde mai ieftin, e de tot subţire. Vacile noastre, dacă ar fi bine îngrijite şi raţional hrănite, ar da lapte de prima calitate.

— Domnul procuror nu-şi uită gospedăria - grăi d-na Grădeanu - ci-şi dă mereu slăbiciunea pe faţă.

— Mai mult gospodar decât prccuror, întâmpină Iorgu.

— Stau şi eu pe gânduri - grăi cocoana Elena - şi mă-ntreb dacă bine a făcut de s-a încurcat pe la tribunal, unde are de lucru cu fel de fel de oameni.

— Greşeşti, iubita mea, zise d-na Grădeanu; ori- şicare om trebuie să poarte o sarcină.

— Mai sarcină decât administrarea unei moşii! replică cocoana Elena.

— Când moşia e a ta, nu e sarcină, răspunse d-na Grădeanu uitându-se spre uşă cum te uiţi când aştepţi pe cineva şi-ncepi a te teme că n-o să mai vie. Sarcină e când ştii că eşti dator că la o anumită oră să fii neapărat undeva şi să faci ceva, că porţi o răspundere de care nu poţi să scapi cu minciuna. Când e vorba de moşia pe care o stăpâneşti tu însuţi, şi mai faci, şi mai laşi. Aceasta le frânge boierilor noştri capul. Fiindcă ştiu că n-are nimeni să le ceară socoteală despre ceea ce fac ori nu fac, umblă de ici până colo şi se pomenesc în cele din urmă unde nici cu gândul nu s-au gândit. Daţi-mi voie să mă leg de vorba cu cele trei calităţi de lapte, urmă uitându-se iar spre uşă. La noi e o singură calitate de lapte, o amestecătură din toate trei felurile. Tot aşa e şi societatea noastră, cei de sus se află fie la fund, fie la mijloc, arareori deasupra, iar cei ce-ar trebui să rămâie la fund îi găseşti pretutindeni, încât nu poţi să ştii unde-ţi ies în cale, ca să te-ncurci cu ei. Pleacă moşierul dimineaţa, ca să se-ntoarcă seara, dă însă peste unul ori peste una, se-ncurcă - mai ştii cum - şi nu se-ntoarce nici mâne, nici poimâne, căci nimeni silă nu

poate să-i facă.

Cocoana Elena dete mulţumită din cap, iar Iorgu începu să schimbe feţe.

— Nu-i aşa omul care are o dregătorie, urmă d-na Grădeanu. El ştie că nu poate să lipsească fără ca să pată ruşine şi-şi păzeşte treaba. Iar când vorbesc de dregătorie, cea mai aleasă e cea de judecător.

io Uşa se deschise şi feciorul aduse pe tavă biletul multaşteptatei.

— Ah! Zoe.?! exclamă stăpâna casei. Credeam că nu s-a întors încă la Bucureşti.

Spunea un neadevăr, căci nu mai departe decât ieri vorbise cu ea.

— îmi daţi voie s-o poftesc? urmă.

— Mă bucur că am s-o văd, răspunse cocoana Elena, înfigându-s'e oarecum în scaunul pe care şedea.

Tot un neadevăr spunea şi dânsa.

Iorgu s-a mărginit să nu spună adevărul. El se bucura, căci, deşi cu vreo trei, aproape patru ani mai mic decât Zoe, în timpul copilăriei sale se jucase cu ea adeseori şi foarte bucuros, căci era mai născocitoare decât alţi copii.

Singură Zce spunea adevărul prezentându-se aşa cum era: femeie de statură mai mult decât mijlocie, dar nu prea înaltă, mlădioasă ca o şerpoaică, cu talia scurtă şi bustul nu prea dezvoltat, oacheşă, cu peliţa obrajilor întinsă, cu părul negru şi cu ochii mari, al

O cărora alb ieşea luminos la iveală, e a mai era ş i îmbrăcată în o rochie cenuşie, cum ca guşa porumbului, cu o simplitate măiestrită, încât, în ciuda ştiutelor doauă căsnicii prin care trecuse, părea mai mult fată mare de o rară mcdestie decât damă care adună cavalerii împregiurul ei.

Intrată, ea îmbrăţişă pe stăpâna casei, care o primi parcă de mult n-ar mai fi văzut-o, apoi înaintă cu paşi şovăitori şi cu mină sfiicioasă spre cocoana Elena şi se plecă cu discreţiune în faţa ei, fără ca să rostească

O vreun cuvânt.

Era treaba cocoanei Elenei, ca mai bătrână, să înceapă şi să dea tonul.

Ce putea cocoana Elena să facă aici, în casă străină?

Aici nu se puteau da, nici cere explicaţiuni cu „de 5 ce?" şi „pentru ce?" îi întinse deci vârful degetelor.

Zoe luă mâna întreagă şi i-o sărută.

Cocoana Elena se ridică puţin şi-o sărută pe obraz. Zoe îi întinse şi celălalt obraz.

— Ce mai faci, Zce? întrebă cocoana Elena după ce-l sărută şi pe acesta.

— Ce poate să facă o femeie trecută la vârsta mea prin câte am trecut eu! —răspunse ea - apoi se duse la Iorgu şi-i strânse mâna ca unui prieten din copilărie şi rudă ce îi era.

Ar fi trebuit să se şi mai sărute, dar n-au făcut-o, căci era prea penibilă situaţiunea.

— Mă bucur - grăi dânsa - că am ocaziunea să-l felicit pe d-l procuror.

— Să vedem mai nainte - răspunse el - dacă sunt de felicitat ori de plâns.

Doamna Grădeanu, femeie trăită în lume, profită de ocaziune ca să-i scoată din strâmtorarea în care se aflau.

— Tocmai vorbeam, Zoe - zise ea - despre aceasta.

D-l Armaş ne spusese că în străinătate nu ni se serveşte lapte, ci cremă, iar eu am râs, că-n societatea noastră crema e amestecat-n lapte şi numai pe la tribunale şi pe la curţi de adună ceva mai curat.

— Comparaţiunea se potriveşte, numai să fie adevărată, grăi Iorgu.

Zoe se aşeză.

— E adevărat, îl încredinţă dânsa zâmbind cu răutate. Vorba e numai că e cremă mai stătută şi acrită vărsată peste lapte proaspăt şi dulce.

— Cum s-o înţelegem aceasta?! întrebă Iorgu.

— Nici că se poate ceva mai lămurit, îi răspunse Zoe. Aşa-zisa cremă a societăţii noastre sunt mai ales oamenii care n-au ce să facă şi, neavând ce face, iau încetul cu încetul deprinderea de a face şi ceea ce nu trebuie să facă,

cremă acrită stând la căldură.

— Vorba mea! o întrerupse d-na Grădeanu. Tocmai spuneam că fiecare trebuie să poarte o sarcină, să ştie că la o anumită oră trebuie neapărat să fie undeva şi să facă ceva.

— Aş! întâmpină Zoe. Aceasta e pentru cei ce sunt nevoiţi să se ducă şi să facă. Cei ce nu sunt nevoiţi se duc şi fac numai când aceasta nu-i supără. Eu vorbesc din păţite! Alfons, al doilea soţ al meu - urmă ea apăsând asupra vorbelor - era om aşezat, în adevăr distins, trecut acum de treizeci şi şapte de ani şi consilier la Curtea de Apel. Mă măritasem după el tocmai 10 pentru că o păţisem cu Radu, cel dintâi, care era cu numai doi ani mai în vârstă decât mine şi se lega de toate guvernantele, de toate cusătoresele, ba până chiar şi de servitoarele din casa noastră. N-avea omul altă treabă.

— Biata de fată! suspină cocoana Elena, dându-şi slăbiciunea pe faţă.

— Mai bine n-am nimerit-o nici cu Alfons, urmă Zoe încurajată. Să mă credeţi că nu exagerez când vă spun că mi se-ntâmpla să uit că sunt măritată. îşi petrecea toată viaţa la club, de unde se întorcea de obicei prin revărsatul zorilor de zi. Juca omul cărţi şi nu perdea, ba de cele mai multe ori câştiga, dar era mereu buimac şi ursuz şi eu trăiam singură, singură mă duceam la teatru, singură la concerte, singură la serate, ba se-n- 25 tâmpla că eram invitaţi, îl aşteptam ceasuri întregi gătită şi-n cele din urmă tot singură plecam şi născoceam te miri ce minciună ca să-l scuz pe el. Bine! iubita mea - urmă întorându-se spre d-na Grădeanu - d-ta ştii că toate aceste sunt adevărate şi că omul acela 30 purta o sarcină, trebuia neapărat să fie la o anumită oră undeva şi să facă ceva. Când se scula însă pe la unsprezece, începea să se scarpine în cap şi să certe feciorul, caie nu-i făcea nimic pe plac. Ce treabă mai putea el să facă la curte dacă se ducea?! Foarte 35 adeseori însă nu se mai ducea, şi aud acum, că s-a şi retras, ori a fost nevoit să se retragă. Puţin îi pasă dealtminteri, căci arenzile îi curg şi taie şi cupoane

de la bonurile domeniale cu zece la sută. E ori nu înăcrită cremă?!

Cocoana Elena nu mai zicea nimic, dar era răpusă, înduioşată.

— Acestea sunt excepţiuni regretabile, grăi Iorgu.

— Regretabile cu atât mai vârtos cu cât excepţiunile sunt regulă, replică Zoe, ajunsă la largul ei. Cărţi nu joacă, ce-i drept, orişicare, dar - nu sunt între noi fete mari - încurcaţi cu femei găseşti la tot pasul, încât nu mai ştii care toacă şi care e tocat. Pretutindeni, prin biurouri ministeriale, pe la tribunale şi pe la curţi, pe la Cameră şi pe la Senat, pe la comandamentele militare, mai ales pe acolo, ele intră şi ies, şi ceea ce 10 ţi se pare peste putinţă se face de dragul unei perechi de ochi frumoşi, căci cel mai brutal cavaler e şi el galant faţă cu femeia care nu-i este soţie.

— Unul la zece, o întrerupse Iorgu.

— Chiar la doauăzeci, dacă vrei - continuă Zoe - 15 dar acela unu hotăreşte. Câte afaceri se rezolvă, câte procese se câştigă, câţi se căpătuiesc, câte înaintări se fac, câte muşamale se întind pe urma unor asemenea interveniri!

— Şi câţi oameni se ruinează! adăugă d-na Grădeanu. 20 -Câte case se sparg! adăugă şi cocoana Elena.

— Unu la douăzeci, am zis. Una la treizeci, zic, fiind vorba de ele. Aceea una dă nota societăţii: o vezi mereu şi pretutindeni şi-o auzi vorbind despre toţi şi despre toate-n felul ei, căci ea se ţine deasupra numai făcând să se creadă că toate sunt ca dânsa, dacă nu chiar mai şi mai, şi toţi sunt ca cei ce intră-n voile ei. Reputaţiunea e o ţesătură de minciuni: orişicât de cumsecade ai fi, simţi că lumea te socoteşte fie deopotrivă cu cei ce sunt, fie prost, fie prea făţarnic şi viclean, încât ştii 30 să-ţi ascunzi păcatele. E destul să te ridici câtuşi de puţin deasupra mulţimii pentru ca toţi şi toate să tăbărască asupra ta şi să te grăiască de rău şi să te coboare - dacă se poate - chiar mai jos decât dânşii.

Cocoana Elena dete din cap, iar d-na Grădeanu se 35

uită cu drag la favorita ei.

— Nu e - adăugă Zoe - nici cremă, nici lapte proaspăt, ci lapte bătut, în care toate sunt amestecate de-a valma.

Iorgu nu putea decât să zâmbească. Ascultase cu 4 O multă plăcere cele spuse de fără-ndoială deşteapta lui prietenă din copilărie, dar, judecind după puţinii oameni cu care venise în atingere după întoarcerea sa în ţară, cu totul altfel vedea el lucrurile.

— Atât de tânără şi atât de pesimistă! exclamă el. Prea le vezi toate negru-n mai negru.

— Nu, răspunse ea. Le văd numai fără de ochelari iar cât pentru tinereţă, o femeie care a avut doi bărbaţi unul după altul şi e băgată-n toate cronicile scandaloase fără ca să ştie cum a ajuns în ele nu mai poate să fie pusă în rândul celor prea tinere. Dealtminteri, urmă 10 ea după o pauză, eu nu vi le-am spus nici cu răutate, nici ca să mă plâng, ci numai fiindcă era vorba de cremă şi de lapte proaspăt.

— Pare-mi-se c-ai luat drept cremă ceea ce rămâne la fund, întâmpină Iorgu.

Zoe se uită pe furiş la cocoana Elena, care era învederat de altă părere.

— Nu mă zgândări, Iorgule, că ţip! grăi dânsa mai îndrăzneaţă. Coconul Fănică Belu, unul dintre ginerii lui Barbu-vcdă Ştirbei, e fără doar şi poate om din cea mai înaltă elită. Nu ştiu dacă îţi sunt ori nu cunoscute exemplele pe care le dă. Destul că domniţa s-a divorţat. Plagino, alt ginere al lui Barbu-vcdă Ştirbei, s-ancurcat cu o guvernantă, cu care trăieşte la Marsilia. Divorţ! Al treilea ginere, generalul Florescu, s-i di- 25 vorţat şi el, nu mai cerceta de ce. Domniţa Natalia, fiica lui Grigore-vcdă Ghica, a fugit cu ofiţerul austriac care a omorât în duel pe başboierul Balş, soţul ei. Elena-doamna a adoptat doi copii născuţi de Obrenovicioaia din adulter. Aceasta nu e cremă? Să-ţi mai 30 vorbesc de coconul Mihalache, marele Kogălniceanu, care e divorţat, de Vasile Bcerescu, celebrul profesor şi om politic, care e şi el divorţat, de Gună Vernescu, pcdoaba baroului, care a despărţit pe soţia unui

neguţător de bărbatul ei, de Grădişteanca cea frumoasă, 35 de Biseta, fiica marelui Rosettache. Mai vrei? Nu-ţi sunt destule exemple pentru începători, destule scuze pentru cei mai mărunţi?!

— E în adevăr urât! exclamă cocoana Elena, mirată de îndemânătăcia cu care Zoe ştia să le înşire.

Iorgu, care nu le ştiuse aceste, era cuprins de temerea că dânsa, urmând înainte, are să-i vorbească şi despre oameni pe care îi punea sus în gândul lui.

— Destul! zise dar. Mă dau învins. Sunt păcatele 5 epocei de tranziţiune.

— Nu ştiu dacă de la rău spre bine ori spre mai rău, grăi dânsa. Una tot am să vă mai spun. De câtva timp se vorbeşte cu multă stăruinţă că Vasilie Alecsandri, marele nostru poet, prietenul lui Cuza-vodă, al Elisabetei-doamnei, şi al tuturor oamenilor mari din ţara aceasta, acum flăcău de şasezeci de ani aproape, are de gând să se-nsoare ori poate că s-a şi însurat. Ştiţi cu cine? Cu o ţărancă, cu care a avut un copil, o fată acum trecută, precum se zice, de doisprezece ani.

— Foarte bine face, grăi Iorgu înviorat. Tot astfel marele poet german Goethe a luat în căsătorie pe servitoarea sa, care îi născuse un băiat.

Zoe îl luă cum pisica ia şoarecele, pe care-l ţine în ghearele ei cele ascuţite.

— Care e, mă rog, fapta bună? îl întrebă ea. A născut ea copilul acela fără ca să fi luat şi el parte la acest act firesc? Răspunde desluşit?

Iorgu stete câtva timp pe gânduri. Nu erau, ce-i drept, fete mari de faţă, dar se afla acolo mama lui,

5 pentru el îndeosebi mai mult decât fată mare, şi-i era greu să vorbească.

— Ştiu ce vrei să zici, grăi dânsul măsurându-şi vorbele. E foarte adevărat că nu-i este iertat bărbatului să aibă copii decât cu soţia sa, în cel mai rău caz cu o femeie pe care e gata s-o ia în căsătorie, iar aceasta are s-o facă mai nainte de a se fi născut copilul lui. Tot mai bine e însă mai târziu decât nicicdată!

- Mai bine, dar tot foarte rău, de tot rău! zise cocoana Elena apăsând asupra vorbelor. Gcethe al tău a fost un păcătos.

- Dacă nu i-a fost ruşine să se-ncurce cu servitoarea lui - adăugă Zoe - era om care nu se-njosea luând-o-n căsătorie. El însuşi a mărturisit-o aceasta De ce să nu facă ca dânsul şi alţii, asupra cărora nu sunt îndreptate

O privirile tuturora?!

- Eu ţi-am spus că mă dau învins, grăi Iorgu.

- Eu sunt atât de proastă - grăi Alina - şi nu pot să-mi dau seama ce aveaţi să faceţi timp atât de îndelungat la moşie.

- Sunt noauă zile, numai noauă zile decând am plecat, răspunse Iorgu. Am avut atâtea de făcut, încât mi-e parcă nici n-am stat acolo.

- Tocmai aceasta e, întâmpină dânsa. Acum, în noiemvrie, sămănăturile de toamnă sunt făcute. Ce mai era de făcut?

- Ce nu mai era, domnişoară! exclamă dânsul. Chiar şi dacă n-ar fi făcute toate sămănăturile, are să le facă administratorul, căci la aceasta se pricepe şi el destul de bine; sunt însă altele la care oamenii de aici nu se pricep şi care numai sub conducerea mea se pot face cumsecade. Toată vara am lucrat la împărţirea pământului după calităţile lui, la croirea drumurilor şi la construirea mulţumii de podişti de care e pe moşie neapărată nevoie. Acum e timpul pentru plantaţiuni şi pentru curăţirea pomilor de uscături şi de ramuri prisositoare, lucruri la care oamenii nu se pricep deloc.

Alina se uită cuprinsă de nedumerire în ochii lui cei frumoşi.

- Se cere şi pentru aceasta o pricepere deosebită?

întrebă dânsa.

- Domnişoară - grăi dânsul - cum vrei mai bucuros să te tai la deget: cu un cuţit bine ascuţit ori cu un ferestrău?

- Foarte fireşte cu cuţitul, căci rana se vindecă mai uşor, răspunse ea.

- Ei bine! urmă el. Pomul vrea şi el să-i tai răni care

se vindecă uşor. Unele crăci au să fie tăiate cu ferestrăul, altele cu toporul, iar altele cu foarfecile, şi toate trei aceste unelte au să fie bine ascuţite. Oamenii noştri rup crăcile uscate fiindcă le vine mai la-ndemână aşa, taie cu ferestrăul crăci unde tăierea se face mai bine cu un topor bine ascuţit ori chiar cu foarfecile, lasă crăci ori ramuri care se încalecă şi taie crăci ori ramuri care au destulă lumină ori nu sunt de prisos.

- Am înţeles! exclamă Alina înviorată. Toate atârnă de la poziţiunea crăcilor.. Ai să dai pomului o anumită formă, un fel de fizionomie potrivită cu felul lui de a creşte. Trebuie să fie foarte interesant. Mi-ar face şi mie plăcere să conduc asemenea lucrare. E ceva şi pentru femei!

El se uită cu drag la copilă.

- Desigur că e interesant. Desigur că e şi pentru femei! zise.

- E parcă pomul răsuflă mai uşor şi vântul îi scutură ramurile a recunoştinţă, adăogă dânsa.

- Foarte adevărat! şopti el. Sunt pe moşie sute, sunt mii de asemenea pomi părăginiţi, meri, peri, gutui nuci, pruni, care acum toţi răsuflă mai uşor şi, drept recunoştinţă, au să înflorească la primăvară mai frumos şi să dea toamna viitoare rod mai îmbelşugat.

- Ce mulţumire! ce fericire! exclamă Alina, care vedea în gândul ei florile primăverii.

- Sunt apoi mulţi pomi care s-au uscat şi sunt prea bătrâni, urmă dânsul. Aceştia au să fie înlocuiţi cu soiuri bune şi potrivite cu clima şi cu localitatea. Oamenii noştri nu ştiu nici să aleagă, nici să sape gropile, nici să planteze.

- îmi închipuiesc ce vrei să zici - grăbi dânsa - rădăcină bine dezvoltată, trunchi drept cu coaja groasă şi nevătămată, coroană bine începută...

- întocmai! o întrerupse el. Se vede c-ai învăţat botanică.

- Nu e cestiune de botanică, răspunse ea. Ce botanică mai învăţăm şi noi?! Bunul-simţ ţi-e destul ca să le ştii aceste.

- Ei bine! acest bun-sâmţ le lipseşte celor mai mulţi:

plantează pomi care nu se prind ori tânjesc numai şi nu-şi dau seamă că pierd recolta unui an ori chiar a unui şir de ani. Nu ţin apoi seamă de creşterea pomilor, şi ori îi plantează prea deşi, încât după câţiva ani se împedecă unii pe alţii în dezvoltare, lipsindu-se între dânşii de aer şi de lumină, ori îi pun prea rari şi nu numai pierd o mulţime de loc, dar mai sunt şi prea 4 o expuşi la vânturi. Gropile şi le sapă apoi de obicei prea mici şi mai ales prea puţin adinei, încât puietul nu rezistă la secetă, cum rezistă la groapa adâncă, în al căreia fund se adună o rezervă de umezeală.

- Iacă un lucru la care nu m-aş fi gândit nicicdată! exclamă dânsa. Aşa e: dacă groapa e adâncă, apa de ploaie adunată în ea nu se evaporează, căci e mult pământ deasupra ei.

- Ba mai e şi alt folos, adăugă dânsul. în timp de secetă rădăcinile însetate de umezeală cresc mai spre fund. De aceea are să fie făcută şi pentru grâu arătura mai adâncă decât ar cere-o rădăcinile grâului, care se întind mai la suprafaţă!

- Da! e foarte adevărat.

- Domnişoară - urmă el încălzindu-se - fiindcă nu-şi dau seamă despre aceasta, oamenii nu ştiu să tundă rădăcinile şi mai ales aşa-zisele mustăţi ale lor, şi plantează prea adânc. Neavând rădăcinile destul aer şi destulă lumină...

- 'Au ele nevoie de aer şi de lumină? îl întrerupse ea.

- Desigur că au! îi răspunse el. Fără de aer şi fără lumină nu e niciun fel de vegetaţiune cu putinţă. De aceea afânăm pământul, tundem rădăcinile şi plantăm la suprafaţă, ca de la vârfurile rădăcinilor tunse să se prcducă aşa-zise adventive, care se înfig spre fund. Plantând prea adânc, rădăcinile încetul cu încetul putrezesc şi pomul se usucă. în cel mai bun caz se ivesc rădăcini noauă mai la suprafaţă şi pomul rămâne oarecum ofticos. Pomul transplantat în mai multe rânduri în med raţional, din contra, se nobilează, creşte mai frumos şi dă fructe mai gustoase.

- Ce frumos! grăi dânsa. E atât de plăcut a sta de

vorbă cu d-ta! Eu învăţ atât de multe.

- Pentru că eşti d-ta cum eşti! răspunse el şi-i luă mâna în amândoauă mânile lui. Le vezi atât de frumoase toate.

- Nu! D-ta le spui frumos - replică dânsa - şi mi-e parcă văd cum te bucuri când le faci şi cum ai să te bucuri când le vei vedea crescând şi înflorind. Eu aş alerga toată ziua ca o smintită de ici până colo şi nu m-aş mai sătura să fac pe ici, pe colo câte ceva. D-ta

O eşti atât de fericit că poţi să le faci toate, urmă ea, cuprinsă de adâncă întristare.

întristarea trecu de la ea la el.

Da! Şi el s-ar fi bucurat, mult s-ar fi bucurat dacă ar fi putut s-o poarte de ici până colo, ca să i le arate toate, şi s-o vadă bucurându-se cum în gândul lui numai 5 dânsa se ştia bucura. Se vedea pe sine însuşi cutrierând cu dânsa ţarinile, livezile, dealurile cu vii şi pădure. Ar fi fost o mare nedreptate ca el să fie nevoit a se lipsi de mulţumirea aceasta.

El îşi ridică cu îndărătnicie capul.

- Ai să vii, domnişoară - îi zice cu toată hotărârea - la primăvară, când toate au să fie-n floare.

Ea dete din cap şi începu să râdă nervos, de nu mai ştiai dacă râde ori plânge.

- Nu se poate, îi răspunse.

- Ai să vezi că se poate! o-ncredinţă el.

- Da! grăi dânsa. Cu el m-aş duce şi m-ar lăsa şi mama, cu d-ta însă nu!

Iorgu se uită lung şi oarecum sperios la ea.

- Cu cine cu el? întrebă oprindu-şi răsuflarea, şi picături de sudori reci se iviră pe fruntea lui netedă şi lată.

- Asta-i! răspunse iar dânsa. Parcă nu ştii şi d-ta?! Nu doară că cine ştie ce, dar lumea ce-ar zice dac-ar afla că m-am plimbat cu d-ta pe la moşie? Cu el, asta e cu totul altăceva! El însă de atâta timp n-a mai dat pe la noi. Se vede că e supărat, adăugă cu oarecare nepăsare.

- Şi-ţi pare rău? întrebă el iar uitându-se cu ochi scrutători în faţa ei.

Alina se uită şi ea în faţa lui cu o îndrăzneală care pe dânsul îl punea în uimire.

- Şi dac-aş zice eu că nu, m-ai crede d-ta? grăi dânsa foarte serioasă. Ţi-ai face d-ta o bună părere despre mine? D-le Armaş - urmă schimbând tonul - eu nu ştiu ce-ţi vei fi închipuit d-ta. Vorba era să vă mutaţi de Sf. Dumitru. Nu v-aţi mutat. O să vă mutaţi, poate, de Sf. Gheorghe, ori de Sf. Dumitru viitor, odată neapărat, şi atunci o să ne vedem mai rar, dacă ne vom mai fi văzând. Mi-ar şedea mie bine să zic atunci

O că nu-mi aduc cu plăcere aminte de oarele pe care le-am petrecut împreună şi că nu-mi pasă, nu-mi pare rău că numai rar de tot ne mai vedem?! Fără îndoială că nu!

El iar luă mâna ei în amândouă mânile lui.

- O să ne vedem, domnişoară, căci oarele pe care 5 le petrecem împreună îmi sunt mie chiar mai plăcute decât d-tale, grăi dânsul.

Alina iar râse de nu mai ştiai dacă râde ori plânge.

- Aşa zicea şi el - grăi - şi, uite, nu-i aşa! Să nu te superi, urmă, după o mică pauză, iar serioasă. E

mare deosebire între d-ta şi el. Când el venea, îl aştepta şi mama şi stătea cu noi, râdea cu noi, se amesteca în certurile noastre şi li se părea tuturora lucru de sinenţeles dacă el venea ori pleca, ori mă vedea ieşind cu el. Când d-ta vii şi stai, toţi îşi fac fel de fel de-nchipuiri 15 şi d-ta ştii mai bine decât orişicine că n-au de ce. Ce-ar fi dacă s-ar afla că, fie chiar şi însoţită de mama, m-aş duce să văd cele făcute de d-ta la Valea-Boului?! Suntem - adăugă ea - din doauă lumi care se duşmănesc între ele! Eu, fată proastă cum sunt nu-mi 20 fac inimă rea şi mă bucur de ziua de astăzi, dar mă împac cu gândul că mâne o să fie altfel.

Iorgu Armaş se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin casă.

- Nu, domnişoară - zise - nu suntem din cele 25 doauă lumi care se duşmănesc între ele: suntem o lume pentru sine!

VIII

- Să-i iei pe toţi unul după altul şi să-i baţi la spete! strigă coconul Alecu, bineştiutul maior Catargiu.

De când au simţit că Austria se apropie de Germania lui Bismarck, toţi au intrat în slujba nemţilor.

Deoarece coconul Alecu vorbea totdeauna în gura mare, încât răsunau saloanele clubului, mai mulţi dintre cei de faţă porniră spre el.

- De cine e vorba? întrebă Costică Boerescu, fratele ministrului.

- De cine să fie?! îi zise Orăscu, profesorul universitar şi arhitectul Palatului Universităţii. De junimişti.

- Toţi - repetă coconul Alecu - începând de la Petrache Carp, „Excelenţa", cum îi zic ei, şi de la Teodor Rosetti, care s-a lepădat de cumnatul său, marele voievod Cuza, până la Maiorescu şi la cel din urmă Pogor.

- Cam aşa e, stărui Orăscu; mai mulţi nemţi decât români!

- Cosmopoliţi li se zice, adăugă Costică Boerescu.

Coconul Iancu Talpă era supărat. Lasă că „Maiorul", l o rudă apropiată a regelui Milan, era şi nepot al lui Lascar Catargiu şi al marelui Barbu Catargiu şi lumea ţinea seamă de spusele lui, dar mai erau şi ceilalţi doi, unul frate, iar altul om de-ncredere al unui ministru, semne că guvernul se clatină, ceea ce nu-i venea deloc la socoteală.

- Cocoane Alecule - grăi dânsul - dac-ar fi cum zici, coconul Lascar nu i-ar fi luat în ministeriul său.

- Coconul Lascar nu face politică, ci gospodărie, răspunse Maiorul. Ce vreţi adecă?! Bosniacii şi herţegovinenii s-au răsculat aşa, numai de capul lor? A pus Ignatieff fitilul. La primăvară se pune şi principele Milan în fruntea oştirii sârbeşti, iar Nichita din Muntenegru nu se lasă nici el mai prejos. La vară se răscoală bulgarii, iar grecii stau de mult gata. D-ta ştii cine e cel ce ţi le spune aceste! Se deschide, domnule, chestiunea orientală, şi n-o să rămânem noi singuri la o parte. M-ai înţeles? n-o să rămânem pentru că âşa vreau nemţii.

Ceilalţi deteră din cap, ca oameni de aceeaşi părere.

- Mă iartă, Maiorule, întâmpină coconul Iancu.

Eu nu mă prea pricep la politică mare. Judecind însă cu mintea mea de om cu rost, nu înţeleg de ce adecă am avea să ne amestecăm şi noi în gâlceava aceasta. Ne supără pe noi turcii? Se amestecă ei în treburile noastre? Mai pot ei să ne facă vreun rău? Cu totul altfel Rusia, care e puternică. Eu cred că tot au oarecare dreptate cei ce zic-ca junimiştii -că coadă de topor n-avem să ne facem. Dar nici n-avem noi armată ca să intrăm cu ea în război.

- Auzi om, auzi senator care zice că n-avem armată!

strigă Maiorul, şi ochii lui se opriră asupra generalului

Florescu, preşedintele Camerei, care stătea la o parte de vorbă cu câţiva dintre credincioşii săi. Generale! urmă dânsul. E aici cineva care zice că n-avem armată.

Generalul, spelcuit ca totdeauna, cu barba-n cioc, cu mustaţa acum căruntă-n spic, şi tacticos, se apropie 5 de dânşii.

- Armată? iubite amice, grăi dânsul îndreptându-se spre d-l Talpă. Armată e ţara întreagă. Eu sunt militar, şi ca militar îţi vorbesc. Amicul meu Vasilie Alecsandri, poetul, zice că românul e născut poet. Eu zic eă el e născut oştean. Dorobanţul nostru, domnule, e cel mai bun soldat: dă-i căciula în cap şi puşca-n mână şi ieşi la război cu el. Dacă n-am avea alte cuvinte de a intra în războiul care după toate semnele e apropiat, trebuie să intrăm pentru ca lumea să afle că are să ne res- 15 pecteze şi să ţie seamă de noi.

Cellalt general, bătrânul Christian Tell, fostul ministru de Culte mai nainte de Maiorescu, clătina, ca totdeauna, din cap, parc-ar fi voit să zică: „Nu şi nu!”

- Aşa este! grăi dar, ca lumea să-i ştie gândul.

Coconul Iancu Talpă, simţind c-a intrat fără de veste în tabăra celor ce vor să-i răstoarne pe junimişti, de care avea oarecare slăbiciune, se dete învins, ca să curme vorba şi să scape aşa mai pe nesimţite.

Zărind la capătul salonului de alături pe nepotul său 25 Iorgu stând de vorbă cu pictorul Verussi, o „caracudă” junimistă, care se pricepea la toate, o luă cu paşi rari spre

el.

Verussi îi vorbea lui Iorgu despre noua biserică, cu hramul Sf. Nicolae, de la Buzău, pe care o zugrăveşte 30 un tânăr cu foarte interesante apucături artistice.

- Se ţine strâns de tipicul oriental în ceea ce priveşte sfinţii, iconar adevărat - zise el - dar aşază culorile cu multă armonie şi are mult simţământ pentru natură.

Iorgu-şi aduse aminte de valea cea frumoasă, de gâşte, de gânsac şi de păstoriţa cea jertvită.

- Cum îl cheamă? întrebă dânsul.

Verussi stete puţin pe gânduri.

- Uite! Păcatele mele! - zise - nu-mi aduc în 4 O clipa aceasta aminte, dar ştiu.

- Ai auzit, Iorgule?-grăi d-l Talpă - aici se vorbeşte de război apropiat.

Iorgu se-ntoarse supărat spre el.

„Cine l-a mai pus să vie tocmai acum?!" îşi zise, 5 dar nu-i rămase decât să i-l prezente lui Verussi pe unchiul său.

- Manevre politice - grăi Verussi - pregătiri pentru răsturnarea junimiştilor, carele stau în gât. Teamă mi-e însă că fac jocul roşiilor, care stau la pândă. Dacă nici acum, în ajun de război, nu sunt uniţi conservatorii nu-i rămâne domnului decât să-i cheme pe roşii, care sunt mai îndrăzneţi şi buni pentru orişice.

- Care va să zică război are să fie? întrebă d-l Talpă.

- Aceasta e părerea generală, răspunse Verussi.

- Aici, cel puţin, pe cât am auzit seara aceasta, adăugă Iorgu.

- Noi, junimiştii - urmă Verussi dându-şi importanţă cuvenită - ne vom pune însă toată greutatea ca România să rămâie neutrală. Dacă Turcia iese învingătoare stăm bine cu ea, iar dacă ea iese învinsă, era de prisos intrarea noastră în război.

Iorgu, urmaşul vitejilor Armaşi, clătină ca generalul Tell din cap, dar fără ca să şi zică şi: „Aşa este!"

- rŞi independenţa?! întrebă el.

- O avem, răspunse Verussi. Primul act de

independenţă l-am săvârşit încheind convenţiunea comercială cu Austria. Turcia n-a putut că ne împedece. Vom încheia şi altele. Noi toate fără vărsare de sânge le-am câştigat pân-acum; tot fără vărsare de sânge avem să

O le câştigăm şi celelalte.

Iorgu, deşi avea multe simpatii pentru junimişti, venea din Germania, unde spiritul războinic era covârşitor.

- Demnitatea naţională cere ca independenţa să fie câştigată cu arma în mână! zise el.

- Palavre, grăi d-l Talpă. Uşile deschise n-au să fie sparte. Pe armă pui mâna când cineva-ţi stă în drum şi nu te lasă să mergi înainte ori când eşti jignit în orişice fel. D-l Verussi are toată dreptatea: pe noi nu ne supără nimeni, iar socoteala pe care sârbii, muntenegrenii şi bulgarii vor fi având-o cu turcii nu ne priveşte. Noi ne căutăm de treburile noastre. Dar aşa sunt coconaşii 5 aceştia, care n-au să meargă la război, războinici mare minune!

Verussi era şi el de părerea aceasta şi nu-şi putu stăpâni zâmbetul de satisfacţiune.

Iorgu se simţea jignit.

- De unde ai scos-o că n-am să merg şi eu la război?! întâmpină el.

- Poftim! răspunse d-l Talpă. Chiar şi dacă n-ai fi procuror eşti scutit ca singur fiu al unei văduve.

- Haid', să zicem că ai dreptate, că scutirea se întinde şi asupra celor de seama mea chiar şi pentru timpul de război, grăi Iorgu. Dreptul de a mă duce nu mi-l poate lua nimeni, şi viaţa mea toată mi-aş face mustrări şi mi-ar fi ruşine de mine însumi dacă m-aş uita cum se duc alţii şi eu aş rămânea acasă.

- Foarte adevărat, zise Verussi; dar tocmai de aceea e lucru neiertat să ne avântăm în război fără ca să fim nevoiţi.

- Ai tu - adăugă d-l Talpă - să laşi în părăsire lucrurile pe care le-ai început pe moşia ta şi să părăseşti pe mama ta cea plăpândă? De ce? Aşa, numai de dragul vitejiei?

- Dacă trebuie! strigă Iorgu.

- Dar vorba e tocmai că nu trebuie! strigă şi Verussi.

Nu avem noi românii nevoie să cerem unii de la alţii asemenea jertve.

- Auzi d-ta vorbă! strigă şi d-l Talpă. Am să-l văd eu pe nepotul meu iorgu Armaş plecând cu raniţa în spinare peste Dunăre...

- 'Asta nu! îl întrerupse Iorgu. Eu am calul meu la grajd, cal bun, nene, şi n-am decât să intru la călăraşi, pentru ca după câteva luni să ies ofiţer de rezervă. Şi am s-o şi fac aceasta, dacă nu chiar mâne ori poimâne, zilele aceste. Bărbatul adevărat trebuie să fie pe lângă toate celelalte şi oştean.

- Poftim! grăi Zoe intrind furtunatec în salon şi puse pe masă un teanc de fotografii, unele mai mari, altele mai mici. O colecţiune întreagă, multe şi frumoaşe, tot una şi una. Iar comentariile vi le dau - la cerere.

Cocoana Anica, stăpâna casei, şi d-na Grădeanu, geloasa ei prietenă, grăbiră la masă, doritoare de a vedea fotografiile şi de a cere comentarii.

- Zoe tot Zoe! exclamă d-na Grădeanu.

- Vorba aceea: una-i Zoe! îi răspunse Zoe în glumă.

Cocoana Anica se-ntoarse spre cocoana Elena, care rămăsese şezând în jeţ.

- Ţie iar nu ţi-e bine, îi zise îngrijată.

- Sunt obosită, grăi aceasta. Tu ştii că de câţiva ani mor mereu în fiecare iarnă, dar primăvara mă înfiripez iar. Vă fericesc pe voi, care luaţi lucrurile atât de uşor şi aveţi bucurii atât de ieftine. Nu-i Iorgu om pentru care poţi alege: îşi alege el însuşi.

- Nici că e vorba ca noi să-i alegem, răspunse iar Zoe ducându-se la ea. Lucrul e cu mult mai complicat. Oamenii ca dânsul aleg, de obicei, pe cea dintâi ce le iese-n cale.

- Se poate. Asta se poate! o-ntrerupse cocoana Elena gândindu-se la fata proprietăresei.

- Dacă vrei să-l scapi de aceasta, îi scoţi alta în cale, urmă Zoe.

Cocoana Elena zâmbi.

- Cel puţin de încercare e bine, zise ea.

- Dacă nu reuşeşte încercarea, faci alta şi iar alta,

O stărui Zoe. Noi alegem aici pe acelea pe care avem să i le scoatem în cale: alegerea şi-o face el însuşi.

Cocoana Elena se ridică să se ducă la masă, iar Zoe îi duse jeţul şi-i aşează şi un pufuleţ la picioare.

- Drumurile de felul acesta se fac cu mare încungiur, urmă apoi. Noi alegem aici după-nfăţişare, după vârstă.

- După educaţiune, adăugă cocoana Anica.

- Şi după zestre, adăugă şi d-na Grădeanu.

- Da, da! urmă Zoe. După poziţiunea părinţilor şi după legăturile familiale.

- Mai ales după legăturile familiale! stărui cocoana Elena.

- Urmează apoi manevrele pe câmpul de luptă, urmă iar Zoe, mai în glumă. Suntem în sezon. Eu pun pe nesimţite o întâlnire pe teren neutral, adecă rog pe d-na X să poftească la un ceai, la o serată, la un bal pe d-na Z, dimpreună cu fiica ei, iar între invitaţi e şi Iorgu. Altă dată mă aflu la teatru ori la concert. Iorgu, care se află şi el acolo, vine pe o clipă în loja mea. Eu 10 îl prezent în timpul pauzei unei alte doamne, care se află-n altă lojă cu fiica ei, cu o nepoată ori cu o prietenă. Lăsaţi-l pe mine, ca să-l port eu pe la toate icoanele,

Î

i am ochi buni ca să văd unde se opreşte mai bucuros.

Suna-cuviinţă cere să facă vizitele obligate, şi mi-e 15 destul să ştiu unde merge bucuros pentru ca să stărui şi să pun în cele din urmă la cale o întâlnire la un ceai dat de mine - la nevoie şi mai multe.

- Mult eşti măiestră în de-alde-aceste! exclamă d-na Grădeanu. Ştii de minune să le potriveşti!

- Nicio măiestrie, replică Zoe. Lucrurile se potrivesc ele de ele.

- Perzi însă din vedere că Iorgu a intrat la călăraşi, interveni cocoana Anica.

- închipuieşte-ţi! grăi cocoana Elena. Mi-o mai face 25 şi aceasta. N-am dealtminteri ce să-i fac. Aşa era şi nenorocitul de tatăl său. E o manie familială. Fiindcă se zic

Armaş, li s-a înfipt în minte gândul că trebuie să poarte armă.

- Dar îi şi şade bine uniforma, observă cocoana 3 O Anica.

- Lui îi şade bine orişice! adăugă d-na Grădeanu. N-ai ce să-i zici!

- Mie îmi vine lucrul acesta ca la comandă, grăi Zce. în manevrele pe care am să le fac eu, uniforma e o armă nepreţuită, căci ochii tuturora, şi mai ales ai fetelor, se opresc asupra ei. Orişiunde mă voi ivi alăturea cu dânsul, toţi o să se întrebe: „Cine e militarul care însoţeşte pe Zoe?”

Cocoana Elena clipi din ochi. O supăra gândul că 40 lumea o să-l cunoască pe Iorgu al ei ca însoţitor al

Zoei, deşi îşi mai schimbase părerile în ceea ce o priveşte pe aceasta.

- Uite! iacă şi nepoată-mea Dorica! exclamă d-na Grădeanu, care se uita la fotografiile de pe masă.

Frumoasă fată, şi bună.

Ea o trase pe Zoe la o parte, ca să-i spună ceva în toată taina despre frumoasa Dorică.

Cocoana Elena se uită dupe ele.

- Mie nu-mi place. Ce să-mi fac dacă nu-mi place?!

grăi dânsa încet.

- Ce nu-ţi place? întrebă cocoana Anica.

- Toată comedia aceasta, răspunse cocoana Elena. Să mi-l ia pe băiat şi să-l poarte de ici până colo cum îşi poartă ţiganii ursul. Mă supără gândul că lumea o să-l vadă cu dânsa.

- Boala te face mereu nerăbdătoare şi nemulţumită, întâmpină cocoana Anica. Tu vezi că, altfel nu se poate. Dacă ţii să-l vezi cât mai curând însurat, ca să-l scapi de păcatele tinerilor care se-ncurcă mai cu una, mai cu alta, n-ai altă cale. Mai ales acum, după ce i-a intrat milităria-n cap, îl iau ofiţerii, care sunt cei mai uşurateci oameni, şi-l duc pe la chefurile lor.

- închipuieşte-ţi - zise iar cocoana Elena - mi-o mai face şi aceasta!

- Ai multă dreptate, verişoară. Cât mai curând însurat. Bărbatul fără femeie e ca şi calul fără căpăstru. De ce să te supere gândul că lumea o să-l vadă mereu cu Zoe? îi este, la urma urmelor, verişoară, şi mai bună călăuză nu-i poţi găsi în babilonul acesta de Bucureşti.

- Prea e plină de toţi dracii! şopti cocoana Elena.

- Ei, şi?! răspunde cocoana Anica Talpă. Nu cumva te temi c-o să-l scoată din minţi? Lasă, că nu prea e cu putinţă, cu totul altele sunt gândurile ei, vreunul mai bătrâior şi bogat, care-i face toate chefurile şi o poartă prin toate capitalele, dară chiar dacă ar fi.... Ea se plecă şi-i şopti la ureche: La urma urmelor, tot mai bine cu ea decât cu cine ştie ce lipitoare din mahala.

Cocoana Elena se uită supărată la verişoara ei mai mare, dar stete puţin pe gânduri, se mai uită şi dete

O din umeri.

- De! zise rostind vorbele mai în sâlă. Dac-ar fi să alegi între doauă rele, pe cel mai mic îl alegi.

Zoe şi d-na Grădeanu, dumirite, se întoarseră cu fotografia Dorichii, ca să li-o arate şi celorlalte doauă 5 şi să le dumirească şi pe ele făcând cuvenitele comparaţiuni cu alta şi iar cu alta.

Căci prin comparaţiuni urma să se facă alegerea mai fericitelor dintre care rămânea să-şi aleagă Iorgu Armaş.

- Iar la cârciumă! grăi Şoric, băcanul din piaţă, pe jumătate în glumă, iar pe altă jumătate ca o mustrare. De câte ori vin să văd ce mai e cu biserica, tot aici vă găsesc.

- Dacă vii totdeauna când suntem aici, îi răspunse 15 Emil râzând. Lasă că e după-masă, dar aici e mai cald decât în biserică, unde a început să fie cam rece.

- Şi vinul ne mai încălzeşte, adăugă Volcec, zugravul, pe care Emil şi-l adusese de la Bucureşti, ca să-i fie de ajutor.

- Mai bun decât berea noastră din Boemia, adăugă şi Sikora, tâmplarul şi poleitorul, care venise şi el să facă după desemnurile lui Emil tâmpla şi străniile.

Luase de la Olbrich un fel de concediu pe câteva săptămâni şi trecuseră luni de zile de când îşi prelungea

mereu concediul.

- Ba nu e bun deloc, întâmpină Emil. îl beţi voi, care-l băgaţi în burtă de bere, dar pe mine nu mă vedeţi bându-l. Nene Anghele - urmă întorcându-se spre Şoric - mare păcat ţi-ai făcut îndulcindu-mă cu înfundatul d-tale. Am ajuns ca bărbatul legat cu farmece de nevastă-sa: nu se mai poate uita la altă femeie. Tot aşa sunt şi eu, cu gândul mereu la înfundatul d-tale.

Anghel Şoric, deşi băcan, neguţător cu socoteală şi cu punga strânsă, era om cu multe slăbiciuni, dar cea mai mare dintre slăbiciunile lui erau vinurile lui. Mai ales cu ele-şi făcuse averea, şi n-aveai decât să i le lauzi pentru ca să-l moi, n-aveai decât să-i spui că nu ştie nimeni să gospodărească cu vinurile ca dânsul pentru ca să ţi-l faci prieten. Acum însă el se ţinea tare. Se legase omul să zugrăvească biserica de Sf. Nicolae cu cheltuiala lui. Din vorbă în vorbă, Emil îl mai înduplecase să facă şi strănile, ca să se potrivească cu tâmpla şi cu zugrăveala. Preasfinţia-sa episcopul îi făgăduise că o să sfinţească el însuşi biserica. Ziua de Sf. Nicolae se apropia însă şi mai erau multe de făcut.

- Gluma la o parte, zise el. Pe mine mă trec răcorile când mă gândesc că n-o să fie biserica gata de Sf. Nicolae. Ruşine ca aceasta n-am mai păţit şi-o s-o văd pe fie-iertata mea Niculina toate nopţile-n vis.

Emil se ridică, se duse la el, îl luă frumuşel şi-l duse la unul din scaunele de la masă.

- Şezi, omule, ici, lângâ mine, îi zise. De ce adecă să nu fie gata? Mai avem unsprezece zile până în ajunul sărbătorii: ce nu poate să fie gata în unsprezece zile?

- Toate pot să nu fie gata dacă staţi mereu la cârciumă, îi răspunse băcanul.

Emil i se uită drept în faţă.

- Nu te uita că mă vezi cu părul vâlvoi, nepeptănat, nespălat, jerpelit, soios şi cu tocurile scâlcite, îi zise. Aceste au cântecul lor. Aşa cum mă vezi, sunt om care se ţine de vorbă. Eu i-am adus pe d-nii aceştia aici pentru că-i ştiu oameni care ştiu să facă lucru bun şi frumos. Dacă m-

aş teme că n-o să fie gata la timp, nu m-ai găsi aici şi nu i-aş lăsa nici pe dânşii să-şi piardă timpul. Fii liniştit: doauă-trei zile mai nainte de Sf. Nicolae ţi le dăm toate gata.

D-l Anghel Şoric dete din umeri ca omul care aude şi nu crede.

- Or fi, poate, celelalte - grăi cam cu jumătate de gură - dar icoana Maicii Domnului, icoana Sf. Nicolae şi Arhanghelul Mihail...

- Le face d-sa! strigă Volcec.

- Ştie d-sa când şi cum! adăugă Sikora.

- Ascultă, stărui Emil. D-ta nu te pricepi numai la vinuri, ci eşti om care înţelege şi lucruri mai subţiri. Cele trei icoane care te neliniştesc sunt, precum ai văzut, croite gata, după tipic, aşa cum scrie la carte.

Tata, Dumnezeu să-l ierte, era psalt, dar zugrăvea şi icoane, pe care le vindea prin bâlciuri. Ştiu doar încă din copilăria mea cum se face o Maică Preacurată, un Sf. Nicolae şi un Arhanghel. Nu e în lumea aceasta arhiereu care să-mi găsească vreun cusur.

Sikora şi Volcec deteră adânc convinşi din cap.

- în biserica aceasta însă aceste trei icoane au rostul lor deosebit, urmă Emil.

- Cum aşa? îl întrerupse băcanul cam îngrijat.

- D-ta zugrăveşti biserica întru vecinica pomenire şi odihna răposatei, grăi Emil.

- Da! aşa este! zise d-l Şoric. Pentru odihna ei sufltească.

- Ei bine! -urmă Emil - Sf. Nicolae e nu numai hramul bisericii, ci totdeodată şi patronul ei.

- Da! zise iar d-l Şoric. Aici venea toate duminicile să se închine, şi de Sf. Nicolae aveam totdeauna praznic la casă.

- Vei înţelege deci - stărui Emil - că Sf. Nicolae are să fie făcut aşa ca ochii celui ce intră în biserică să se oprească asupra lui.

- Se poate aşa ceva? întrebă d-l Şoric nedumerit.

- Fără îndoială că se poate, îl încredinţă Emil. De ce adecă e pictura pictură? Dacă la marginea pădurii e un

steag alb, ce vezi d-ta, înainte de toate, când te apropii de pădure? Nu steagul cel alb?

- Aşa este! strigă băcanul.

- îi dau icoanei mai multă lumină, mai multă strălucire, mai multă viaţă, ca să iasă dintre celelalte icoane, îl dumiri Emil. Tot aşa am să fac şi cu Arhanghelul, care e patronul d-tale, şi mai ales cu Maica

Preacurată, care-şi ţine copilul în braţe, căci răposata a fost muma copiilor d-tale.

- Da! grăi d-l Anghel Şoric de tot muiat. Nici nu fac numai eu singur lucrul acesta. Copiii iau şi ei parte. N-am cerut-o de la dânşii, dar au stăruit ei, fiecare după puterile lui, şi e şi mai frumos aşa, căci nu mi-a fost numai mie soţie, ci şi lor mamă tot atât de bună.

- Vezi d-ta?! urmă Emil. Pentru ca să le pot da acestor trei icoane cuvenita strălucire, trebuie să le am toate celelalte gata, să stau în uşa bisericii, să mă

O uit acolo şi să-mi dau seama unde am să mai pun roşu, unde albastru, unde verde, unde galben ori alb, ca să fur ochii celor ce intră. Senin trebuie să fie împregiurul Maicii Preacurate, încât să râdă inima celor ce o zăresc din depărtare.

- Dar o să fie toate acestea gata la timp? întrebă 5 d-l Şoric.

- E lucru de câteva ceasuri azi şi încă câteva mâne, răspunse Emil.

- îl face d-l Emil, grăi Volcec.

- Chiar şi mai curând dacă vrea, adăugă Sikora.

o - Băiete! strigă d-l Anghel Şoric întorcându-se spre băietul de serviciu.

îşi scoase carnetul, rupse o foaie din el şi scrise pe ea: „Daţi doauă sticle de-nfundat”.

- Uite! îi zise apoi băietului! Du-te cu aceasta la băcănie şi-o dă fiului meu. Dar iute! Te-ai dus şi te-ai întors.

Băiatul plecă.

- Stăi, băiete! Stăi! Adă biletul! strigă iar băcanul.

Luă apoi biletul de la băiat, mai scrise pe el: „NB.

Din cele mari”. Şi sublinie de doauă ori.

- Haide!

Când însă băiatul ajunse la uşă, iar îl chemă înapoi, luă biletul şi-l rupse, apoi scoase altă foaie şi scrise pe ea citeţ: „Daţi patru sticle înfundate din cele mari”.

- Dar să nu mai întârzii, băiete, că te dau în toţi dracii! strigă apoi. Aşa trebuie să vorbeşti cu aceştia dacă e vorba să faci treabă, adăugă întorcându-se spre Emil. Precum ziseşi d-ta, lucrul acesta nu-l fac numai eu, ci iau parte şi copiii mei, trei băieţi şi doauă fete, buni băieţi şi bune fete.

- N-am zis eu, replică Emil. D-ta ai spus-o aceasta.

- Ai zis-o d-ta, am spus-o eu, tot acolo vine: destul că s-a zis şi că-i adevărat. Să vezi d-ta: eu am început cu puţin, ca să nu zic cu nimic, şi am avut noroc.

- Vei mai fi fost şi d-ta om harnic, priceput şi chivernisitor, îi zise Emil.

- Bunătatea d-tale! îi răspunse băcanul uitându-se spre uşă. Toate sunt bune, dar nu preţuiesc nimic dacă n-ai noroc. Ce s-ar fi ales de mine dacă aş fi avut

O o nevastă cum sunt cele mai multe?! Uite, fiul meu,

Nae, în seama căruia am lăsat prăvălia, n-a împlinit încă doauăzeci şi trei de ani şi abia acum, după Crăciun, am să-l însor, dar e om care face ca şapte, încât ai putea să-l pui să-nvârtă treburi de milioane. Nu-i noroc?

El iar se uită spre uşă: Ticălosul acela de băiat tot nu se mai întoarce! urmă el supărat.

- Dar abia a plecat, zise Emil. E o bucată de loc de aici până la piaţă. Mai au apoi să se coboare în pivniţă, să caute sticlele...

- N-au ce să caute, îl întrerupse băcanul. Ştiu ei prea bine unde sunt sticlele şi le găsesc pe necăutate. Şi, cum zisei - urmă - cellalt băiet e preot la Focşani, dar pieot, nu popă, cum s-ar zice, şi are trei copii, tot floare adevărată. El sări în picioare: Păcatele mele!

strigă. Nu mai vine băietul acela! Zici d-ta de drum şi de pivniţă, dar graba e grabă şi stăm aici atâţi oameni fără nicio treabă.

- O să vie şi o să bem, şi treabă mai bună nici că putem să facem! strigă Emil.

- Iar cel mai mare dintre feciorii mei - urmă Şoric aşezându-se iar - Voicu, are chiar cinci copii şi poate să mai aibă, cu voia Celui-de-Sus. Poate şi să-i ţie, că e cherestegiu la Ploieşti şi are joagăie în valea Teleajenului.

- Aida-dee! strigă Emil. Şoric cherestegiul! îl ştiu! Bravo! poţi să te făleşti cu el. Are un băiet bun în liceu şi o fată măritată după lipscanul Cănilă.

- Ei! tocmai acela! se mândri Şoric. E om!

- E! răspunse. Dar atunci sora lui, soţia căpita-

3Q nului Vinteş, e şi ea fiica d-tale.

- Nu mai e căpitan, domnule, ci maior, replică Şoric. E fiica mea soţia maiorului, giuvaer de om şi el. Nu degeaba l-a făcut maior. Despre fata mai mică nu-ţi vorbesc. E nemăritată şi poartă casa în spinarea ei.

Dac-aş lăuda-o, ai zice, vorba românului, că vreau să scap de ea.

Uitându-se iar spre uşă. îl zări în depărtare pe băietul care venea cu cele patru sticle, se ridică să-i iasă în cale şi scoase din buzunar briceagul cu rac, ca să des-

10 funde cât mai curând una.

- Bravo! băiete, bravo! îi zise. M-am supărat eu, nu-i vorbă, că mă supăr uşor, dar îmi şi trece iute; ai grăbit însă cum se grăbeşte.

Desfundând apoi sticla, o puse pe masă.

- Să beţi acum, nemţilor - urmă - şi să ziceţi c-aţi băut şi voi o dată.

- Nu sunt nemţi, ci bcemi! îi zise Emil.

- Nemţi, boemi, ce-or fi, tot neam străin, răspunse. Câte o sticlă pentru fiecare, dar le bem în tovărăşie.

Băiete! Patru pahare curate! Iute ca piperul!

După ce băietul aduse păhărele şi le puse pe masă, Şoric mai desfundă o sticlă, turnă în pahare şi ridică păharul său, ca să închine, dar decdată să răzgândi, puse iar păharul pe masă, băgă mâna în buzunar, scoase un leu, se uită la el, apoi i-l dete băietului.

Băietul mulţumi şi se întoarse să se ducă.

- Stăi, să-ţi mai dau unul, ca să fie doi, îi zise. Iacă, îţi mai dau doi, ca să fie trei. Să zici şi tu că n-ai alergat degeaba.

Iar ridică apoi paharul, ceea ce făcură şi ceilalţi trei.

- în sănătatea familiei Şoric! închină Emil.

- Să-mi trăiască, mulţi ani cu bine, că e frumoasă şi bună, răspunse el şi deşertă paharul, apoi se uită la feţele celorlalţi, ca să vadă efectul.

- Ei, ce ziceţi, nemţilor? întrebă el.

- Bun vin! răspunse Sikora.

- Foarte bun! şi bună ţară care-l are! adăugă Volcec.

- Bună ţară şi buni oamenii din ea! îi încredinţă Şoric, turnând din nou în pahare.

Emil se uită cuprins de înduioşare la el.

- Sănătate şi voie bună, minte limpede, dare de mână, familie frumoasă, nume bun - zise el mai mult pentru sine - şi oamenii tot se mai plâng că nu e în lumea aceasta fericirea cu putinţă.

- Dacă nu e! întâmpină Şoric. Toate sunt bune şi frumoase, dar nu e şi dânsa, răposata, să se bucure dimpreună cu noi de ele.

- Taci, omule, că e mare păcatul în care cazi, îl O înfruntă Emil, gustând şi din al doilea păhar. Te gândeşti în fiecare zi la ea?

- Nu-n fiecare zi - răspunse Şoric - ci în fiecare ceas.

- Care va să zică trăieşti cu ea! Noi, românii, trăim cu morţii noştri. Şi ai să te bucuri de Sf. Nicolae, când va veni preasfinţia-sa să sfinţească biserica? stărui Emil.

Şoric desfundă şi sticla a patra.

- Dacă am să mă bucur?! zise. Dar eu ca mine: o să se bucure ceilalţi când o să ne vedem cu toţii împreună, încât n-o să ştiu de ce să mă bucur mai mult, de bucuria mea ori de a lor.

- Cum îţi închipuieşti atunci că n-o să se bucure şi ea acolo, în lumea cealaltă, unde-o fi? grăi Emil. Dacă vă gândiţi voi mereu la ea, este şi ea mereu cu gândul la voi şi se bucură cu voi!

D-l Anghel Şoric se uită lung la el.

- Să fie oare în adevăr aşa?! zise el. Eu aşa cred, căci dacă n-aş crede, n-aş fi făcut ceea ce fac, dar mi-e câteodată parcă-mi vine să stau la îndoială!

- Să nu stai deloc, că pierzi mulţumirea la care te aştepţi, urmă Emil. Ţine-te de gândul că împcdobeşti casa Domnului pentru că ea ţi-a cerut-o aceasta, şi-n ziua când va veni arhiereul ca să cădească-n faţa icoanelor, are să fie şi ea la picioarele Maicii Preacurate.

Şoric era răpus.

- Dar să-mi faci icoanele cum ai zis, ca să le vadă, vrea, nu vrea, cel ce intră în biserică! strigă dânsul. Am eu vin şi mai bun decât acesta, care e numai numărul trei. O să bem din el când om sta la masă cu preasfinţia-sa.

- Ei! Acum să ne deşertăm păhărele, şi. la treabă! grăi Emil adresându-se celor doi tovarăşi ai săi.

D-l Anghel Şoric iar se uită nedumirit la el.

- De ce atâtagrabă?! zise. Ziceai că puţin mai aveţi.

Tot o să fie toate la timp gata. Abia am început să stăm de vorbă.

El scoase iar carnetul, rupse o foaie din el şi scrise pe ea: „Daţi trei sticle din no. 2".

Se răzgândi însă, şterse pe „trei" şi scrise deasupra

O cu litere mari „*doauă*".

- Să-l gustăm şi pe acesta, urmă apoi. Băiete! Haid'! Te-ai întors? Dar Maica Precista să mi-o faci cum ai zis.

- Are să fie frumoasă! îl încredinţă Sikora.

Volcec rămase cu ochii ţintă la pământ ca omul, care se frământă şi nu reuşeşte să-şi aducă aminte ceva.

„Foarte frumoasă! îşi zise peste câtva timp. Şi seamănă cu cineva. Ochii aceia care plâng în vreme 10 ce gura râde a fericire, i-am mai văzut eu ochii aceia şi nu ştiu când şi unde!"

PARTEA A TREIA

JERTVA CREDINŢEI

Iorgu avea un adevărat cult pentru mama sa. Nu mai 5 era în gândul lui altă femeie ca dinsa. El ştia cât a suferit şi cât a răbdat ea ca soţie a unui om pornit spre năvălnicii, care a risipit o avere mare fără ca să-ţi poţi da seamă pe

ce, câte silinţe şi-a dat să-l stăpânească şi cum nu s-a despărţit de el decât pentru ca să scape cel puţin o parte din zestrea ei. încă mai bine o ştia ca mamă, care numai pentru el trăieşte şi în toate clipele vieţii ei la binele lui se gândeşte. Niciodată el n-a auzit din gura ei o vorbă jignitoare despre răposatul său tată. Pentru el tatăl său era numai un om nenorocit, care nu prin uşurinţă, nici mai ales prin destrăbălări, ci numai prin prea marea sa bunătate s-a ruinat. Auzind de la unul una, de la altul alta, el încetul cu încetul s-a-ncredinţat că lucrul acesta nu este adevărat, şi tocmai de aceea era uimit de prea marea ei bunătate. „O face şi aceasta tot numai din dragoste către mine: nu e nimic ce nu e-n stare să facă de dragul meu", îşi zicea dânsul. Urmarea firească era că nu se socotea nici el în stare să. facă ceea ce ar fi mâhnit-o pe dânsa.

Silinţele Zoei şi ale celorlalte doauă cocoane de a-l purta pe nesimţite pe la icoane - cum zisese Zoe - erau deci şi zadarnice, şi de prisos. El ştia că mama lui doreşte să-l vadă cât mai curând căsătorit, era pătruns de gândul că aşa e bine şi voia cu tot dinadinsul ca să şi facă ceea ce dorea mama lui.

- Nu mai umbla, Zoe, cu apucături piezişe, zise dar într-una din zile. Am să-ţi pun portretul la loc de frunte dacă reuşeşti să scapi pe mama de cea mai mare dintre grijile ei de astăzi ajutându-mă să găsesc una cu care ne-mpăcăm amândoi.

Zce se uită la el cu ochii scrutători ai cunoscătorului. Era peste putinţă ca ea să nu ştie ceea ce ştiau cocoanele care jucau maus cu ţaţa Cleopatra şi cu d-na Ionescu. Ştia chiar mai mult: că el şi Alina se-ntâlneau când cocoana Elena nu era, din întâmplare, acasă, iar d-na Ionescu era mereu dusă la maus, marea ei slăbiciune de văduvă fără casă grea.

- Amândoi? grăi dar. Lucru de tot greu. O să alergăm cam mult. Cât pentru dânsa, ea se împacă, dar... nu te superi dacă-ţi zic „tu"?

- Ai fi făţarnică dacă mi-ai zice altfel, răspunse el. Greşeşti! Dacă mama ar avea să aleagă, ar alege pe placul

meu, aleg dar şi eu pe placul ei. Cât pentru mine, mie-mi plac toate, urmă el zâmbind. Uite, Dorica, de care tu eşti atât de încântată, îmi place şi mie, dar niciodată n-o să-i placă ei.

- Te înşeli! întâmpină Zoe. Chiar ea ţi-a ales-o.

Iorgu rămase cât va timp nedumirit.

- Se poate - grăi apoi - după împregiurările familiale, după cele spuse de d-na Grădeanu, mătuşa ei, şi de cocoana Anica, mătuşa mea, după vreo fotografie, dar n-o cunoaşte, n-a auzit-o vorbind, nu i-a văzut mişcările, nu s-a uitat în ochii ei. Mama e femeie care le vede, le scrutează şi le cântăreşte toate. De aceea te rog să pui la cale o-ntâlnire fie la d-na Grădeanu, fie la tine, ca să văd ce zice mama.

- Nimic mai uşor, răspunse Zoe. Are să se facă, şi

- sunt încredinţată că ea va zice „da”.

- Nu mă-ndoiesc nici eu că de dragul meu o va face aceasta - grăi Iorgu - dară s-ar putea ca mai târziu să-i pară rău de a o fi făcut. Eu vreau să văd nu ce zice, ci ce gândeşte ea, cum zice „da” şi ce spun ochii ei,

O Zoe dragă, - urmă e 1 cu toată seriozitatea - soţia mea are să fie fiica mamei mele, şi eu ţin să nu-i dau acesteia o fiică pe care n-o voieşte cu toată inima.

Zoe nu prea era obicinuită să intre în asemenea discuţiuni subtile şi, aducându-şi aminte de copilul 5 poetului Goethe, îşi stăpâni râsul.

- Dac-o să le cântăreşti toate aşa, până-n cele mai mici amănunte - zise ea - o s-ajungi ca Vasilie Alecsandri, flăcău bătrân, şi-n cele din urmă tot o să-i dai mamei tale nu numai o fiică, ci totodată şi o nepoată pe care n-a voit-o.

- Eu nu! strigă Iorgu.

- Tocmai tu! îi răspunse ea. Degeaba te ţii drept. Eşti om de o fire impulsivă, care-şi ia hotărârile cu-ndărătnicie, ca să arate că-i dă mâna să le ia.

Iorgu se uită uimit la ea.

- Aşa zice şi mama - grăi dânsul - şi ca să mă dezvinovăţească, spune c-am moştenit-o aceasta de la tata, că e un păcat al neamului Armaşilor. N-are însă dreptate.

- Desigur că nu are! stărui Zoe. Păcatul nu e al neamului, ci al clasei sociale. Aşa sunt cei mai mulţi dintre voi, oamenii cu averi mari şi cu legături întinse. Deprinşi din copilărie cu gândul că vă dă mâna să faceţi tot ceea ce voiţi şi că voauă toate vi se iartă, voi faceţi 25 din îndărătnicie, ca să arătaţi că puteţi chiar şi ceea ce dealtminteri nu voiţi. Dac-ai şti că Dorica face nazuri, ai alerga după ea; dac-ai şti că părinţii ei stau pe gânduri, ai stărui pe lângă mama ta, pe lângă mătuşăta, pe lângă d-na Grădeanu pe lângă mine, pe lângă 30 toată lumea să-i înduplece. Deoarece nu dai însă de nicio greutate, născoceşti greutăţi - mai că mama ta zice cu gura „da”, dar cu ochii „nu”, mai că mai târziu ar putea să-i pară rău de a fi zis ceea ce a zis, mai că nu o poţi sili să aibă fiică pe cine nu vrea cu toată 35 inima. Te faci de râs, Iorgule, închipuindu-ţi că eu nu te-nţeleg. Sunt femeie trecută prin multe - urmă ea - şi vă cunosc firea şi cele mai ascunse gânduri. Ai vrea să mai prelungeşti idila cu vecinica şi...

Iorgu a ascultat-o când cu plăcere, când cu răbdare, 4 O ici dând din umeri, colo clătinând din cap, făcând acum un gest de nerăbdare şi pornit apoi să-i taie vorba, dar o asculta. Când a rostit însă - cu oarecare răutate - despre idilă, el se ridică în picioare.

- Ştiu ce vrei să zici, o-ntrerupse iarăşi foarte serios. Idila, dacă aşa doreşti să-i zicem, se prelungeşte şi aşa, şi aşa. Cred că e şi pentru tine, dar ştiu că pentru mine este o plăcere să stăm de vorbă, aşa, despre toate şi despre nimic. Prin contractul de căsătorie nu renunţ la dreptul de a-mi face din când în când parte de plăcerea aceasta.

Zoe zâmbi cu viclenie.

- Aceasta e cu totul altăceva, n zise ea tot serioasă. Pierzi din vedere cu cine vorbeşti. încă o dată: eu sunt femeie trecută prin multe. Una e să stai de vorbă cu mine ori cu Dorica şi alta să petreci ceasuri întregi închis în casă cu fiica proprietăresei, care e dusă - ea ştie unde.

- Te rog - replică Iorgu-tot serios şi liniştit zic şi eu: una e să stai de voibă - cum se zice - între patru ochi, şi alta să mai fie de faţă cineva de care eşti nevoit să ţii

seamă, încât nu poţi să spui tot ceea ce gândeşti. Nici noi, tu şi eu, n-am vorbi cum vorbim dac-ar mai fi de faţă cineva.

- Aceasta o ştiu mai bine decât tine - îi răspunse ea - şi de aceea nu stau de vorbă cu orişicine între patru ochi, cum zici tu. Lumea e un bălaur cu multe capete şi cu încă mai mulţi ochi, care le văd toate, iară oamenii, când nu pot să ştie adevărul, îşi fac închipuiri potrivit cu felul lor de a fi. Iorgule - urmă ea apăsând asupra vorbelor - ţie nu-ţi va fi păsând ce zice lumea, dar trebuie să te gândeşti că compromiţi fata. M-ai înţeles? Iată de ce ţine tant' Elen să-ţi iei cât mai curând hotărârea, ca să nu se mai prelungească idila.

Iorgu rămase buimăcit. Întâia oară în viaţa lui era cuprins de simţământul că omul e rob al societăţii în mijlocul căreia trăieşte. Avea verişoara lui dreptate: putea el să spună că puţin îi pasă de ceea ce zice lumea, dar era mişel dac-o zicea aceasta.

- Eu nu! grăi ridicându-şi cu-ndărătnicie capul. N-am s-o compromit, şi chiar dac-ar fi, sunt în stare s-o

O reabilitez.

- Iată omul impulsiunilor momentane! strigă Zoe, apoi se duse la el şi-l apucă de amândoi umerii, ca să-l zguduie. Bine, omule - urmă - dar tocmai de aceasta e vorba să scapi. Un Armaş are să se gândească în toate 5 clipele vieţii lui la neamul său. Da ori nu?!

Iorgu era atins unde îl durea mai rău.

El nu răspunse la întrebare.

Şi-o zisese şi el nu o dată aceasta, şi mereu îl bătea gândul de a se desface încetul cu încetul, oarecum pe 10 nesimţite, de Alina. Mai ales când se ducea la moşie, îşi făcea de lucru ca să steie cu câteva zile mai mult. Cutriera ţarinile ca să vadă cum răsar sămănăturile de toamnă, umbla pe la plantaţiuni, deşi n-avea încă ce să vadă la ele, umbla după inginerul care-ncepuse 15 lucrările de măsurătoare, deşi n-avea nicio treabă acolo. Vorba era să mai steie. Iar după ce era nevoit să se-ntoarcă, îi părea rău că a primit sarcina de procuror şi, drept un fel de

despăgubire, se punea să răsfoiască prin dosare pentru ca să-şi poată zice că 20 are mult de lucru şi nu-i rămâne timp pentru flecărirL În cele din urmă tot îşi găsea însă timp chiar şi pe nevrute.

La urma urmelor de ce să se canonească el lipsindu-se de o plăcere nevinovată?! 25 Acum însă, când Zoe îi puse-ntrebarea, el se simţea ca prins într-o cursă pusă de el însuşi.

- Da - îi zise deci - da! Tocmai de aceea însă are să reabiliteze pe femeia pe care a compromis-o.

Zoe îi râse în faţă şi-i atinse obrazul cu mâna ei cea 30 moale şi mică.

- Tot vorba cu Goethe al tău, îi zise. Bine a făcut el că şi-a legitimat copilul, dar încă mai bine ar fi făcut dacă n-avea copilul acela. Tot astfel şi d-l Iorgu Armaş face mai bine dacă nu compromite pe nimeni, ca să nu fie nevoit a reabilita pe nimeni. Ascultă, Iorgule - urmă - plăceri găseşti pe la teatre, pe la concerte, prin saloane, prin cluburi, chiar la tribunal, fără ca să te temi că vei fi nevoit a reabilita pe cineva, şi cea mai mare plăcere o găseşti acasă la tine dacă 4 O ştii să alegi bine.

Deşi grăite mai mult în glumă, vorbele aceste erau pentru Iorgu un semn învederat că verişoară-sa Zoe e femeie cuminte şi cumsecade, care ştie să dea îndrumări înţelepte.

Se poate că nu chiar în urma acestor îndrumări, dar fără-ndoială şi ajutat de ele, Iorgu s-a avântat în toiul vieţii bucureştene şi s-a-ncredinţat din ce în ce mai mult că au Bucureştii farmece dacă îi cuncşti bine. Ce mai vrei? Azi la teatru, printre acte, mai prin 10 fumător, de vorbă ici cu unul, colo cu altul, mai prin loje ori în dosul culiselor, ici cu una, colo cu alta, iar după reprezentaţiune doauă-trei sferturi de ceas la „Capşa”. Mâne la o serată, la un bal, la un concert ori chiar în faţa Prefecturii de poliţie, la I.D. Ionescu, 15 care-l făcea atât de bine pe Barbu Lăutarul şi mai era ajutat şi de către franţuzoaice ca vestita Fanelli, şi iar doauă sferturi la „Capşa” ori cel puţin la „Broft”. Nu era, ce-i drept, încântată cocoana Elena când îl auzea pe la

doauă ori pe la trei după miezul nopţii furişându-se-n iatacul lui, nici când îl vedea sculându-se pe la zece, unsprezece; cocoana Anica, Zoe şi alte cocoane mai cu experienţă o-ncredinţau însă că aşa e la Bucureşti în timpul sezonului, că altfel nu se poate să i se împlinească gândul, şi ea se-mpăca cu toate. Se bucura apoi când el pleca la tribunal şi nu se mai întorcea decât de timpul mesei. Adevărul era însă că dânsul stetea la tribunal până pe la trei-patru, apoi îşi comanda un muscal şi ieşea însoţit de vreunul dintre bunii lui prieteni la Şosele, ca să vadă şi să fie văzut, să salute şi să fie

O salutat.

Pe la moşie nu se mai ducea Iorgu. N-avea ce să caute 'acolo. Se gândea însă câteodată, aşa, mai din depărtare, la ea, îşi aducea aminte de vorba coconului Iancu Talpă şi rămânea cel puţin o dată la doauă săptă- mâni seara acasă pentru ca să-şi facă socotelile gospodăriei după regulele învăţate la înalta Academie de studii agronomice. Scria omul ici cât a luat cel din urmă câştiu din arendă, colo cât a luat din contul curent de la Zerlendi, punea apoi pe foaia cealaltă punct cu

O punct ceea ce a cheltuit cu moşia şi cât cu altele, multe şi mărunte. Nu-i ieşea deloc pe plac socoteala. în zadar, un om cu poziţiunea lui şi-n împregiurările în care se afla el avea cheltuieli neapărate, care nu se puteau prevedea. Nu-i rămânea decât să treacă ceva din ele şi asupra anului viitor. îşi făcea deci şi socoteala veni- turilor probabile ale anului viitor, scădea din acele venituri ceea ce trebuia să mai cheltuiască cu moşia, precum şi ceea ce urma să plătească la Zerlendi. Nu-i mai rămânea mult pentru celelalte. Fiindcă aceasta-l supăra, se mângâia cu gândul că veniturile vor fi fără o îndoială mai mari decât cele prevăzute de dânsul şi că, realizând împrumutul la Creditul Fonciar, va scăpa de Zerlendi şi va plăti anuităţi mai mici.

Apoi, apoi mai era şi un factor deocamdată necu^ noscut, pe care nu-l băgase-n socoteli: veniturile zestrei, pe care şi le închipuia din ce în ce mai potrivite cu

exigenţele sociale.

Nu! Nu era el, Iorgu Armaş, nevoit să se călicească. Ajuns ofiţer în escadronul de călăraşi, el şi-a mai cumpărat şi un al doilea cal, o frumuseţă de armăsar, rasă curată, pentru care n-a plătit, de ocaziune, decât cinci mii de lei. Toţi prietenii îi spuneau că-i şade foarte bine călare pe el. Mai fiind apoi în grajdi loc pentru încă doi cai, a-nceput să-şi caute, tot de ocaziune, mai pe la Wagner din strada Primăverii, mai pe la Jean Caretaşul din Podul-Mogoşoaiei, şi un docar. Era, la urma urmelor, un câştig, căci nu mai avea nevoie să mai cheltuiască cu muscalii. îi şi şedea apoi mai bine pe capră mânând caii săi decât tolănit ca orişice brutar în fundul birjii. Avea multă dreptate Zoe: e plină viaţa bucureşteană de plăceri mari, care te fac să uiţi micile plăceri idilice.

Se mai oprea el, ce-i drept, din când în când, oarecum printre picături, la vecinica, cum îi zisese Zoe, dar nu mai era ceea ce a fost mai nainte. Nu doară că s-ar fi schimbat dânsa, dar nu se mai mulţumea el cu cele ce odinioară îi erau atât de plăcute. I se părea câteodată lucru sarbăd să-şi petreacă timpul vorbind aşa, despre toate şi despre nimic, şi, văzându-se singur cu dânsa, voia parcă ceva mai mult.

Avea Zoe dreptate: nu poţi să ştii unde ajung lucrurile când un om tânăr şi o femeie tânără stau numai ei amândoi de vorbă.

Tocmai de aceea Zoe, care le ştia toate atât de bine, potrivea lucrurile totdeauna aşa ca să mai fie cineva de faţă când ea sta de vorbă cu vărul ei Iorgu. Mai ales acasă la ea îl lăsa să aştepte în vreme ce ea se gătea şi-n cel mai rău caz îi dedea femeii de casă de lucru, ca să nu se depărteze, în vreme ce el se afla cu dânsa. Aceasta-l supăra pe Iorgu, care avea să-i spună ori s-ontrebe şi câte ceva ce numai între patru ochi se putea.

Mai era apoi la mijloc şi-un lucru despre care el nu-şi dedea seamă.

Una din slăbiciunile omului e să-şi dea pe faţă gândurile şi simţămintele, şi drag îi este orişicui cel ce-l

ascultă cu luare-aminte, îl înţelege şi-i împărtăşeşte vederile. I se părea lui Iorgu lucru sarbăd să-şi petreacă timpul vorbind cu vecinica despre toate şi despre nimic, pentru că el nu-i mai vorbea, ca odinioară, despre lucruri de care ea se interesa şi pe care ea le-nţelegea. Ei nu se mai potriveau deci în gând şi în simţire, şi el îşi aducea cu durere aminte de oarele petrecute stând de vorbă cu dânsa. Cu atât mai doritor era să stea de vorbă cu Zoe, căreia avea să-i spună atât de multe despre lumea în care-şi petrecea acum viaţa şi pe care dânsa o cunoştea chiar mai bine decât el.

Nu trecea zi fără ca să afle ori să-nveţe ceva nou, fără ca să facă o cunoştinţă, fără ca să rămâie-n nedumirire în ceea ce priveşte pe d-l cutare, d-na cutare, mai ales domnişoara cutare. Şi nimeni nu-i era atât de apropiat ca Zoe, nimeni nu era-n stare să-i dea deslușiri mai lămurite decât dânsa.

Întâlnirea pe care o ceruse el cu Dorica s-a făcut încă înainte de Crăciun. Au trecut însă sfintele sărbători şi încă vreo doauă săptămâni fără casă fi pus cineva vreo întrebare în ceea ce priveşte hotărârile luate de dânsul. Cea mai de aproape chemată ca să o facă aceasta era Zoe, iară dânsa nu numai tăcea, dar şi fugea oarecum de dânsul.

'- Zoe - îi zise în cele din urmă - n-ai tu să-mi spui nimic?

- Eu?! răspunse ea ca mirată. Nu ştiu ce aş fi putând să am a-ţi spune fără ca să [nu]-ţi fi spus.

.”) - N-ai nimic să mă-ntrebi? întrebă iar dânsul?

Ea dete din umeri.

- Nimic! răspunse iar.

- Nu simţi nevoia de a vorbi cu mine despre lucruri despre care numai între patru ochi se poate vorbi?

io stărui dânsul mai deslușit.

Zoe se uită lung la el.

- De ce s-o simt? grăi. Mi-e destul să te văd pentru ca să ştiu ce doresc a şti. Dacă te-ar arde, ai fi alergat de mult după mine. Fiindcă n-ai alergat, ştiu că nu te i arde, şi

atât mi-e destul, şi nu ştiu ce am mai putea să vorbim între patru ochi. Dacă vei fi având tu ceva, n-ai decât să mi-o spui. Mie mi-ar şedea rău să ţi-o dau fără ca să o fi cerut tu.

El aruncă o căutătură spre femeia din casă, care ştergea cu o pele de căprioară nişte bibelouri şi le aşeza apoi pe fiecare la locul de unde îl luase.

- Prea eşti ceremonioasă, îi zise el.

- Sunt forme care vor să fie păstrate, îi răspunse ea. Linico - urmă apoi întorcându-se spre servitoare - du-te şi-mi adă din dulapul de la stânga broboada cea vişinie. E cam rece aici. Vă cunosc atât de bine, urmă după ce Linica se depărtă; sunteţi ca copilul pe care-l duci la Moşi şi-l pui să-şi aleagă o jucărea din magazie. Pune mâna pe una, apoi pe alta şi pe iar alta. îi este

O greu să se despartă de asta, apoi de cealaltă. Ar vrea, la urma urmelor, să le aibă pe toate şi nu e-n stare să aleagă.

- Comparaţiunea e interesantă, deşi nu tocmai potrivită, îi zise el.

- Ba foarte potrivită, îl încredinţă dânsa. îţi place azi una, mâne alta, toate-ţi plac dacă e vorba, dar de niciuna nu te legi. Aşa o să meargă aceasta până ce nu vei fi dat peste aceea care ştie să se lege ea de tine.

- Mai am timp! grăi dânsul când Linica se întoarse

O cu broboada.

Sezonul început în toamna anului 1875 s-a desfăşurat furtunatec, şi Iorgu, om nou în viaţă bucureşteană, era purtat ca frunza întrată-n vârtej, încât el adeseori se 5 oprea, se uita buimăcit împregiurul său şi nu mai era-n stare să-şi dea seamă cum a ajuns unde se află.

Luat la început de curentul junimist, el era cuprins de simţământul că se pregătesc lucruri mari în viaţa ţării şi se bucura că e băgat în seamă când se ducea la 10 club, la consfătuiri ori la aşa-zise ceaiuri parlamentare. Aşa cum vedea el lucrurile şi oamenii, viaţa politică îi părea adimenitoare. încetul cu încetul s-a-ncredinţat însă, că-n dosul aparenţelor frumoase se petrec pe ici, pe colo şi

lucruri urâte, ceea ce-l mâhnea, ce-i drept, dar 15 îl făcea cu atât mai doritor de a se uni cu cei ce, după părerea lui, îşi dedeau silinţa să pună capăt relelor apucături. Dorinţa aceasta n-a slăbit în el decât în faţa mişcării pornite-n partidul guvernamental contra junimiştilor. N-avea decât să ţină seamă de cele ce 20 i se spuneau pentru ca să fie-ncredinţat că ei nu vor putea să se susţină, şi era cuprins de un fel de frică: „Ce cauţi tu - îşi zicea - în viaţa politică, în care oamenii ca Teodor Rosseti, Petre Carp, Titu Maiorescu nu se pot susţine?!” 25 După câteva serate de-ntâlnire cu dăscălimea din Bucureşti, ministrul T. Maiorescu şi-a alcătuit proiectul de lege pentru reforma învăţământului.

El constatase că, din cele vreo doauă mii cinci sute de şcoli care se aflau trecute în registrele ministeriului, 30 o foarte însemnată parte, sute şi iar sute, nu exista în adevăr. Local pentru şcoală ori nu era deloc, ori era o casă-nchiriată de tot scump, în care nu se puteau aduna copiii, iar leafa de-nvăţător o lua vreo slugă, vreun protejat ori vreo femeie care n-a făcut nicicdată 35 şi nici nu era în stare să facă lecţiuni. Ministrul a declarat deci asemenea şcoli ca neexistente şi a trecut în budget numai învăţători care în adevăr funcţionează.

în urma acestei măsuri foarte fireşti, s-a stârnit o furtună îndreptată contra ministrului, care desfiinţează sute şi iar sute de şcoli, în care se răspândesc luminile-n popor.

Mai grea furtună s-a stârnit când vorba era de şcolile secundare.

La 1864, când a fost organizat învăţământul secundar, nu erau destui oameni care aveau cuvenita pregătire pentru sarcina de profesor secundar. Condiţiunile de admitere în corpul didactic au fost deci stabilite potrivit cu nevoile timpului de atunci, şi unii dintre profesori 10 n-aveau destulă pregătire, alţii aveau şi alte ocupaţiuni, încât considerau catedra ca lucru secundar, şi numai puţini îşi făceau cursurile regulat. Ministrul voia să pună capăt acestei stări de lucruri.

Profesorii secundari erau însă mulţi, aveau legături, îşi câştigaseră trecere, 15 şi o lume întreagă striga că el vrea se împedece propagarea culturii în ţară.

Cu desăvârşire grea era apoi poziţiunea ministrului faţă cu profesorii universitari, care erau unii deputaţi, alţii senatori, iar alţii foşti ori chiar actuali miniştri, 20 toţi oameni cu mare trecere.

Era o-ntreagă lume care avea cuvinte de a stărui ca lucrurile să rămâie cum sunt şi lupta se urma cu înteţire din ce în ce mai mare. Iorgu era însă nevoit să stea la o parte, căci lumea se mai frământa şi-n vederea din 25 ce în ce mai apropiatului război. Orişicât de mult ar fi ţinut adecă la fruntaşii „Junimii”, el nu se putea împăca cu politica lor neutralistă. Mai ales ajuns ofiţer de călăraşi, inima de Armaş adevărat îl trăgea spre generalul Florescu, iar în privinţa aceasta-l îmbăr- 30 băta şi mamă-sa, care, deşi la început supărată, se uita cu drag la el când îl vedea îmbrăcat în uniformă şi călare pe armăsarul lui sforăitor. Nici cu generalul nu putea însă Iorgu să meargă. Mai războinici decât acesta erau adecă roşii, care iar începuseră să se mişte. Mereu îşi aducea 35 Iorgu aminte de vorba lui Verussi, că vodă va fi nevoit să-i cheme la putere pe aceştia dacă albii se vor dezbina. La roşii însă Iorgu numai cuprins de spaimă se putea gândi. încă din timpul copilăriei sale i se înfipsese-n minte gândul că roşii lucrează din răsputeri să ruineze 4 O boierimea, s-o desfiinţeze şi să scoată din ciocoime o altă clasă stăpânitoare, alcătuită din oameni noi şi fără tradiţiuni familiale. Se porniseră agitaţiunile prin mahalale, se formaseră „căprăriile”, Rosettache cel cu ochii bulbucaţi, fraţii Bratianu şi alţii ca aceştia, întorşi din străinătate, se-ntâlneau în fiecare zi la „Frascatti”, în 5 faţa Teatrului Naţional, ca lumea să-i vadă, şi pe Iorgu-l treceau răcorile când se gândea că albii se ceartă între dânşii.

Şi aceasta, ba poate că mai ales aceasta l-a făcut pe Iorgu să se arunce-n toiul vieţii bucureştene. 10 La început, un timp oarecare, se simţise bine la tribunal, unde era foarte zelos. în curând s-a-ncredinţat, însă că silinţele

îi sunt în mare parte zadarnice. Unul dintre judecători nu ţinea deloc să se dumirească de ce adecă e vorba în procesul în care avea să judece. Altul îşi dedea părerea după îndemnurile primite de la advocat ori chiar şi de la împricinat. Iar altul era prea slab pentru ca să reziste în faţa stăruinţelor puse de cei îndrăzneţi. Femei, advocaţi, samsari şi-mpricinaţi intrau şi ieşeau mereu din camera de chibzuire, şi hatâruri, muşamalizări, părtiniri de tot felul erau lucruri oarecum de sine înţelese. Mulţumirea de care îi vorbise Tecdor Rosetti n-o găsea Ioi'gu-n mijlocul judecătorilor: tot mai bine trecea timpul la teatru şi la „Capşa”, la seratele de tot felul şi-n plimbări pe la Şosele, mai scump, dar şi mai bine.

Pe la sfârşitul sesiunii, Titu Maiorescu şi-a prezentat proiectul de lege şi l-a susţinut cu strălucitul lui talent oratoric, dar în faţa puternicei opoziţiuni a fost nevoit să se retragă.

Aceasta a fost o grea lovitură pentru Iorgu. Lascar Catargiu şi-a remaniat însă ministeriul şi-n locul lui T. Maiorescu a intrat Petre Carp, care a declarat că el e continuatorul prietenului său T. Maiorescu. Acum lupta, care mai nainte fusese îndreptată numai contra lui T. Maiorescu, s-a pornit contra tuturor junimiştilor.

întorsătura aceasta l-a făcut pe Iorgu să-şi aducă aminte de favoritul lui poet latin, care zice: „*Fericit cel ce departe de treburile publice ară cu boii săi ţarinile părinteşti*”. Se căia de a fi intrat în ceata judecătorilor O şi de a nu se fi stabilit la ţară, cum zisese P. Carp.

Mai adia apoi şi vânt de primăvară. Zăpada se topise chiar şi pe la locurile mai adăpostite. Mâţişorii de salcie şi cei de răchită, de arin ori de plopi se clătinau în bătaia vântului. Copacii erau înmuguriţi. Unii dintre pomi începuseră să-nflorească. Iarba încolţea, şi pe ici, pe colo ieşea din ea câte o floricică, mai o păpădie galbenă, mai un fir de viorea, mai câte o micşunea. Albinile se porniseră, şi pe ici, pe colo se ivea câte un fluture neastâmpărat. Chiar şi dacă n-ar mai fi fost şi l o celelalte, trebuia să iasă-n Iorgu iarăşi la iveală vechiul om cu slăbiciuni pentru

natura ce vecinic se premeneşte.

Deodată, pe nepregătite, ca la o poruncă de la care nicio abatere nu se iartă, el a pus caii la docarul cel frumos şi a plecat pe drumuri pline de hopuri şi de 15 băltoace la Valea-Boului.

Erau acolo atât de multe de făcut ori de pus la cale. Trebuia să-şi vadă semănăturile de toamnă şi plantaţiunile, să-i dea administratorului îndrumări pentru arăturile de primăvară, să zorească lucrările de măsură- 20 toare, să se dumirească în ceea ce priveşte reparaturile şi zidirile din nou la curtea boierească, să se încredinţeze dacă s-au făcut ori nu cele poruncite de dânsul pentru curtea de păsări. Era plin Iorgu de gânduri şi de îndemnuri care-l zoreau, încât nu mai ţinea seamă că 25 i se-nspumează caii nedeprinşi cu drumuri lungi şi grele şi i se umple de noroi docarul făcut pentru plimbări la Şosele.

Nici că i-a fost în deşert graba.

Nicăiri în tot drumul cel lung n-a trecut pe lângă 30 lanuri atât de frumoase ca cele de pe Valea-Boului. Grâul, care toamna răsărise perie, înfrăţise-n arătura adâncă de se făcuse lan încheiat, tot fire cu frunza lată şi de un verde-închis. Putea să-i zică administratorul: „Unde ai pus, coconaşule, mâna, a pus şi Dumnezeu 35 mila”. Nu mai puţin frumoase erau livezile curăţite toamna trecută şi mai ales plantaţiunile făcute sub ochii lui: tot coajă îmbibată de suc, muguri graşi, boboc peste boboc, semne de-mbelşugată rcdire. Şi abia aici se-ntindea-n faţa ochilor lui iarba verde şi 40 deasă, din care ieşeau la iveală flori peste flori, abia aici i se arătau toate în lumina plină a soarelui, abia aici bâzâiau albinele, zburau fluturi şi mai cântau şi păsărelele din crâng.

„Da! îşi zise. Cu adevărat fericit cel ce ară cu boii săi ţarinile părinteşti. Fericit!” zicea iar, cuprins de 5 întristare.

Se bucura de toate, dar se bucura singur. Neasemănat mai viuă şi mai deplină i-ar fi fost bucuria dacă împreună cu dânsul le-ar fi văzut şi mama lui, care avea atâta slăbiciune pentru amănuntele vieţii de la l o

ţară, mama lui cea dulce şi neasemănat de bună.

Dar mai era cineva care s-ar fi bucurat văzându-le.

Gândindu-se la aceasta, el o vedea, parcă, pe Alina-n faţa sa, o vedea ca-n aievea şi abia acum îşi dedea seamă că ea are ochi care plâng în vreme ce gura ei râde. 15 „Ar râde şi ochii aceia - îşi zise el - dacă s-ar desfăşura toate aceste-n faţa lor.”

I-o făgăduise aceasta într-o clipă de slăbiciune, de impulsiune, ar fi zis Zoe, iar acum îi părea rău nu c-a făgăduit-o, ci că nu e-n stare să-şi ţie cuvântul. 20 Da! Zoe vedea bine lucrurile: societatea e bălaur cu multe capete şi cu încă mai mulţi ochi. înţelegea acum toată nevinovăţia cuprinsă-n vorbele: „*Cu el da, dar cu d-ta nul*” Atunci se simţea jignit, iar acum, cu totul alt cm, era uimit de înţelepciunea copilei. Lumea 25 care l-a văzut mai prin lojele de la teatru, mai prin dosul culiselor, mai pe la „Broft” ori pe la „Capşa”, mai pe la serate şi baluri, mai plimbându-se pe la Şosele şi pe la grădina de la Herăstrău, ce-ar zice lumea aceea dac-ar afla că se plimbă cu dânsa pe la Valea-Boului? 30 Nu era cu putinţă! I se va fi părut atunci că ea şi el sunt o lume pentru sine; acum erau învederat din doauă lumi învrăjbite.

Şi totuşi...

îi era nesuferit afară din cale gândul că dânsa aş- 35 teaptă ca el să se ţie de vorbă şi are-n cele din urmă să-i aducă aminte cum c-a zis atunci că nu se poate.

întors iar la Bucureşti, el s-a frământat zile-ntregi de-a rândul ca să afle o ieşire din strâmtorarea în care intrase. N-ar fi fost nimic mai uşor decât să se facă c-a 4 O uitat, dar aceasta era împotriva firii lui. Trebuia neapărat să-i spună că n-a uitat, ba chiar s-o şi poftească, dar aşa ca ea să nu primească. Şi aceasta era-mprotiva firii lui. Dar dacă pleca pe un timp oarecare de la Bucureşti, abunăoară la Târgovişte, să facă exerciţii de călărie?! Ar fi fost o adevărată laşitate!

în zadar îi erau toate zvârcolirile: tot numai mama lui cea bună putea să-l scape.

- Mamă dragă - îi zise el în cele din urmă - am făcut o

prostie şi te rog să-mi vii într-ajutor ca să ies din încurcătură.

Ea se uită clătinând din cap la el.

- Iar vreuna din impulsiunile tale momentane, îi zise. Iorgule, Iorgule! Tu eşti dealtminteri atât de cuminte. De ce nu-ţi păstrezi bunul cumpăt? De ce e vorba?

- E un lucru de nimic - răspunse el - care mi-e însă foarte supărător. Am făgăduit domnişoarei Ionescu, fiica propietăresei, încă astă-toamnă, că am s-o poftesc la o plimbare pe Valea-Boului.

Cocoana Elena tresări. Superstiţioasă, ca toţi oamenii bolnăvicioşi, ea-şi înfăţişa făgăduinţa aceasta a piăzărea! Vedea parcă-n faţa ei zugrăvită Valea-Boului, cu gâştele, cu gânsacul şi cu păstoriţa frumoasă.

- ^ Rău ai făcut, foarte rău, îl mustră dânsa pe şoptite. Şi ce vrei acum?

- Te rog, mamă! Tu eşti atât de bună, stărui dânsul; invit-o tu pe doamna Ionescu.

- Se poate?! îi răspunse ea ridicându-se cu anevoia din jeţul ei şi începând să se plimbe prin casă. Eu o singură dată am vorbit cu doamna aceea.

- Dar ea nu va primi! întâmpină Iorgu.

Cocoana Elena se opri şi se-ntoarse spre el.

- Eu să învit pe cineva care nu primeşte ori poate chiar s-o invit aşa ca să nu primească?! îl înfruntă dânsa. Iorgule, nu te mai cunosc!

- Invit-o aşa ca să primească şi eu n-am să mă duc cu voi, replică dânsul. Am să fiu nevoit a pleca în ziua aceea undeva.

- Şi asta?! exclamă dânsa. Nu-nţelegi că nu se poate?! adăugă şi trecu-n altă cameră.

O Era foarte supărată, dar era mamă, şi ziua următoare s-a dus la d-na Ionescu nu ca s-o poftească la Valea-Boului, ci ca s-o-ntrebe ce mai face şi să-şi exprime dorinţa de a o vedea mai des. Doamna Ionescu, încântată de chiriaşa ei, i-a întors apoi vizita şi a fost poftită dimpreună cu fiică-sa la un ceai, fie cu, fie fără lapte. 5 Nu bucuros le făcea aceste, dar trebuia neapărat să le facă şi,

în cele din urmă, îi părea bine că le face.

Tocmai fiind superstiţioasă, ea era cuprinsă du simţământul că toate vin după rânduiala firească.

I se-ntâmplă orişicăruia dintre noi că pate câteodată io ceva, şi când pate, i se pare c-a mai păţit oarecum acelaşi lucru. A visat, se vede, şi abia-n clipa când cele visate se-mplinesc, îşi aduce aminte de visul său. Aşa i se părea şi ei, că trebuia să meargă Alina la Valea- Boului, unde-o văzuse zugrăvită păscând gâştele. Aceasta 15 era ceea ce se-mplinea.

Cu totul altfel i s-ar fi părut ei lucrurile mai nainte. Acum însă, după ce-l ştia pe Iorgu intrat în toiul vieţii bucureştene, ea numai aşa putea să vadă lucrurile.

Aceasta cu atât mai vârtos după ce a văzut-o pe Alina 20 mai de aproape.

Viind la ceai, Alina şi-a făcut complimentul croit de domnişoara Elisa Săvescu, care, deşi mititică, se bucura de mare autoritate, dar mai departe era de o stângăcie care pentru Zoe era „adorabilă”, dar pentru 25 cocoana Elena nu putea să fie decât jignitoare. Temându-se ca nu cumva să pară sfiicioasă, cum în adevăr era, ea-şi dedea silinţa să fie îndrăzneaţă şi nu reuşea decât să fie ţanţoşă în vorbe şi-n mişcări, parc-ar fi voit să zică: „Ce-mi pasă de voi?! Sunt şi eu eu dacă 30 voi sunteţi voi!” D-na Ionescu iar nu-şi mai cunoştea fata, iar cocoana Elena se uita din când în când cu un fel de mirare la Iorgu, care se simţea-n mare strâmtorare.

Lipsa de tact a copilei nu putea însă s-o scoată pe cocoana Elena din ale ei, ci o făcea cu atât mai stăruitoare 35 în formele de amabilitate convenţională.

- D-sa - grăi dânsa în cele din urmă arătând spre Iorgu - a poftit-o pe domnişoara, mai demult, la Valea-Boului, moşia noastră. Vă rog acum şi eu, doamna mea - urmă adresându-se la d-na Ionescu - şi te rog 4 O şi pe d-ta, drăguţă, îi zise Alinei, să ne faceţi plăcerea de a petrece acolo o ziuă împreună cu noi.

Alina tresări şi se uită speriată la Iorgu. Era pusă acum pe plâns şi gura cea mereu râzătoare. Se-mpăcase

fata cu gândul că el a uitat ceea ce făgăduise, ba chiar că nu mai vrea să ştie c-a făgăduit, şi stetea acum în faţa lui ruşinată şi gata de a-i cere iertare. Ea îşi ieşi deci ca prin farmec din rol, şi firea ei cea sfiicioasă şi plină de duioşie iar se dete pe faţă.

Doamna Ionescu nu se aşteptase deloc la aşa ceva.

- Sunteţi foarte amabilă, doamnă - grăi dânsa - şi-ar fi fără îndoială pentru noi amândoauă mare plăcerea, dar nu ştiu dacă va fi cu putinţă.

- Trebuie să fie! stărui cocoana Elena. Alegeţi d-voastre ziua care vă convine. N-avem să fim numai noi singuri. O să vie şi verişoara mea, d-na Anica

Talpă, dacă se poate, şi d-l senator Talpă, precum şi nepoata mea Zoe, poate şi alţii. Vom fi o-ntreagă societate. Nu aveţi decât să ne spuneţi cu doauă-trei zile mai nainte, ca să vestim şi pe ceilalţi şi să ne facem pregătirile. Ne faceiţi, doamnă, plăcerea? Să stărui, drăguţă - adăugă întorcându-se spre Alina - că pe d-ta te fac vinovată dacă ar fi, ceea ce nu cred, să nu reuşesc.

Alina se ridică şi-şi făcu iar bineştiutul compliment:

- Da, cocoană-mare! răspunse ea.

III

Trecuseră cinci zile de când se afla-n Bucureşti şi tot n-a ajuns să treacă pe la dânsa, deşi-n fiecare seară-şi zicea: „Mâne mă duc!” şi-n fiecare dimineaţă se spăla cu săpun pe mâni şi pe obraz, îşi pieptena părul lung şi barba şi-şi peria hainele, pentru ca nu cumva s-o jignească prin înfăţişarea sa.

Venise adecă-n treburi.

Când cu praznicul, la care d-l Anghel Şoric a turnat în păhare până chiar şi din buteliile nr. unu, preasfinţia-sa părintele episcop al Buzăului a-nchinat păharul binecuvântând frumoasa şi vrednica familie a ctitorului, apoi în urmă, mai pe la sfârşitul mesei, încântat de vin şi de icoane, i-a urat viaţă lungă şi toate cele bune şi iconarului care a dat bisericii atâta pcdoabă.

Atât era de plin arhiereul de Arhanghel, de Sf. Nicolae şi de Maica Domnului, încât, întâlnindu-l la Senat

5 pe ministru, i-a vorbit despre tânărul iconar, ba l-a invitat să se oprească o dată la Buzău, ca să vadă biserica Sf. Nicolae, căci o să aibă mare mulţumire.

- Acela trebuie să fie tânărul despre care mi s-a mai vorbit, îi zise ministrul. îţi mulţumesc, preasfinte, 10 de invitaţiune. Am să profit de cea mai apropiată ocaziune. Deocamdată, te rog să mi-l trimiţi.

A însărcinat apoi preasfinţia-sa pe diaconul Ilarie să-l caute pe iconar. Acesta era însă întors la Ploieşti. D-l Şoric a trimis deci vorbă fiului său, cherestegiul, 15 să-l caute şi să-i spună că ministrul vrea să-l vadă, vorba preasfinţiei-sale.

Era tocmai după Bobotează când vorba a ajuns la Emil.

învederat că ministrul voia să-i dea vreo lucrare. 20 Alt om, ba chiar şi el, în alte timpuri ar fi sărit de bucurie şi ar fi grăbit la Bucureşti. Acum nu!

Nu ştia, dar nici nu-şi bătea capul să afle de ce anume e vorba. Orişice ar fi fost, el trebuia să dea ascultare episcopului când acesta-i trimite vorbă în numele unui 25 ministru. îi era însă greu să meargă la Bucureşti, şi săptămâni de zile de-a rândul a trebuit să stăruie mereu soră-sa pentru ca să-l poată vedea în cele din urmă plecat.

Sosit la Bucureşti, a tras la Sikora, vechea sa gazdă. 30 Nu mai era acum ca un an în urmă, când nu era în stare să-şi plătească chiria, şi ar fi putut să tragă la „Dacia”; nu-l ierta însă firea să plătească la hotel când ştia că madama are să se bucure dacă-l va găzdui. S-a şi bucurat şi i-a făcut culcuş împărătesc pe divanul din salonaş. 35 Ziua-ntâi a petrecut-o apoi umblând de ici până colo, ca să-şi cumpere haine, căci aşa.cum venise, nu se putea prezenta nici la ministru, nici mai ales la ea. Pentru altul ar fi fost o treabă de câteva ceasuri. El era însă anevoios la alegere. Ici nu-i plăcea pănura. Colo nu 4 O îi plăcea croiala. Dincolo nu i se potriveau hainele pe trup: unele îi erau prea strimte, altele prea largi, iar altele prea scurte ori prea lungi. Pe-nserate a luat apoi pe nimerite, s-a-mbrăcat în ele, a lăsat pachetul cu cele vechi la magazie şi s-a dus

la „Iordache” să mănânce o fleică şi-un trandafir, căci alergând mereu de ici până colo, n-ajunsese să mănânce şi era rău de tot flămând.

După ce şi-a potolit apoi foamea, a trecut la „Labes”, ca să-şi ia cafeaua obicinuită, adecă în adevăr cafelele. Slăbiciunea lui era să examineze mutrele celor ce intră, ies ori stau pe la mese, şi cu o singură cafea n-o poţi duce târziu după miezul nopţii, când nu mai avea pe cine să examineze, şi s-a-ntors la gazda lui bucuroasă de oaspeţi, tocmai departe-n Podul-de-Pământ, mai jos de biserica Sf. Constantin.

Trecând din Podul Mogoşoaiei în Bulevard, a luat-o pe lângă biserica Sărindar la vale. La dreapta şi la stânga, prin maidanele pline de gunoi, era şi în timpul zilei o cânărie-nspăimântătoare, încât viteaz în putere trebuia să fii ca să treci spre Cişmegiu. Acum, în toiul nopţii, cânii se hârjoneau şi se-ncăierau lătrându-se între ei, încât el, care uitase să-şi cumpere şi ciomag la hainele cele noauă, a fost nevoit să se-ntoarcă şi să ocolească pe la librăria „Socec” spre Podul-de-Pământ. Aici se revărsase cu câteva zile-n urmă Dâmboviţa şi acum ici rămăseseră băltoace, colo era podmol de nu mai ştiai unde să calci, şi când credeai că scapi de una, cădeai în alta. Acum îşi dete el seamă că trebuie să-şi cumpere şi ghete, şi-i părea bine că nu şi le-a cumpărat, căci curată batjocură şi-ar fi făcut de ele.

Sosit la gazdă, el s-a furişat tiptil la culcuşul lui, şi-a mai făcut o ţigară, a stat pe gânduri şi-a-ncercat apoi să se desculţe. Greu de tot, căci erau uzi şi ciorapii.

„Da - îşi zise -mâne mă duc! îmi cumpăr ghetele, sfârşesc cu ministrul, apoi mă duc.”

Deocamdată l-a furat somnul, a căzut aşa-mbrăcat pe pat şinu s-a deşteptat decât ziua a doua pe la amează̆zi.

S-a dezbrăcat acum, ca să-şi cureţe hainele cele noauă şi ajunse în o stare de te cuprindea jalea când te uitai la ele.

Era după-prânz, după-prânz pentru alţii, când le-a O îmbrăcat din nou şi, flămând iar, a plecat pe cel mai

scurt drum la „Iordache”, în Covaci, ca să ia o pereche de mititei. Aşteptându-şi mititeii, a luat o ţuică de Văleni. Ce prostie! Doi mititei. Prea puţin! „Voicule, pune şi o vrăbioară, iar până ce se face vrăbioara, adă-mi o varză cu carne!” Varza cere vin. „Voicule, dă-mi 5 şi-o-nfundată. Dencheiere apoi, o cafeluţă cu caimac, tot aici!”

Era pe-nserate când a plecat să-şi cumpere ghetele. Le-a cumpărat în grabă. Erau cam strâmte, dar umblând pe Pcdul-de-Pământ, li se mai întindea pelea. 10 La magazia de-ncălţăminte a dat peste afişul Teatrului Naţional. Juca trupa lui Pascali *Cele doauă orfeline*, cu frumoasa Anicuţă. S-ar fi putut să nu profite de ocaziune? A alergat deci, pe cât îl iertau ghetele cele noauă, la teatru, să-şi ia bilet, pentru ca nu cumva să 15 rămâie pe dinafară.

Până la începerea reprezentaţiunii, a stat apoi la „Fialkovski”, unde a luat doauă prăjituri, iar mai târziu un ceai cu rom, cu lămâie şi cu „limbi de pisică”.

A urmat reprezentaţiunea, în timpul căreia s-a 20 întâlnit cu bunul său prieten Valentineanu, liberal înfocat, care, după îeprezentaţiune, l-adusla”Frascatti”.

Iar era târziu după miezul nopţii când s-a-ntors prin Cişmegiu şi de acolo de-a lungul străzii Sf. Constantin - mai puţine băltoace, dar destul noroi. 25 De astă dată s-a desculţat, căci îl aideau ghetele rău de tot, şi s-a şi dezbrăcat, tot zicându-şi: „Mâne neapărat am să mă duc!”

Ziua a treia s-a sculat mai devreme. La unsprezece era spălat, peptenat, cu hainele periate, încălţat în 30 ghete şterse cu cârpa, gata să plece. Haid' la ministeriu, ca să nu fie prea târziu.

Ministeriul de Culte şi Instrucţiune Publică se afla în strada Colţii, colţ cu strada Batişte, în care se aflau casele d-nei Ionescu. Şcoala Centrală se afla şi ea tot 35 cam pe acolo, în strada Pensionatului, încât Alina, întocându-se de la şcoală, trecea prin faţa ininisteriului. Era din întâmplare aşa, dar lui i se părea că aşa trebuie să fie, pentru ca el s-o poată vedea pe dânsa întorcându-se acasă. Nu ştiu dacă nu cumva s-a întors la unsprezece, 4 O dar era cu putinţă ca

ea să nu se fi întors, şi el s-a plimbat până pe la doauăsprezece, ba şi o bună bucată de timp şi după doauăsprezece, spre Palatul Universităţii şi înapoi. Deşi flămând acum iar rău de tot, s-a dus la portarul ministeriului ca să-i spună că vrea să-l vadă pe ministru. Acesta s-a uitat lung la el, l-a măsurat 5 de sus până jos şi i-a spus să vie după trei, pe la patru, fie chiar şi pe la cinci şi să-ntrebe de d-l Blehan.

- Cine-i Blehan? întrebă dânsul.

- Cine să fie?! i-a răspuns portarul. întreabă pe orişicare uşier, că te duce la el şi-o să vezi cine-i. El a mai rămas în ministeriu.

Iacă o vorbă pe care Emil nu era-n stare s-o înţeleagă. Cum a rămas numai Blehan acela în întregul ministeriu?

„Ei, o s-o văd şi pe aceasta pe la trei, pe la patru, îşi zise; deocamdată să-mbuc ceva."

La „Iordache" era prea departe. El o luă la dreapta, coti spre Palat, apoi se-ntoarse-n strada Academiei la stânga şi intră la „Ianache", care-şi avea grătarul în dosul Ministeriului de Lucrări Publice, tot mititei şi trandafiri, fleici, vrăbioare şi muşchi la frigare şi aici.

Timp avea destul până pe la trei-patru.

Era după patru când s-a-ntors la ministeriu şi din uşier în uşier a ajuns în biuroul lui Blehan.

Blehan acesta era un om înalt, slab, cam bătrân acum şi foarte blajin şi potolit, cum sunt cei mai mulţi dintre şefii de contabilitate.

- Pe care ministru vrei să-l vezi? întrebă el când Emil îi spuse că vrea să-l vadă pe ministru.

- Pe ministru de Culte, răspunse acesta mirat de asemenea întrebare.

O -Pe care dintre miniştrii de Culte? întrebă iar Blehan.

Mirarea lui Emil crescu. El un singur ministru ştia aici.

- Să ne-nţelegem, urmă Blehan; a fost T. Maiorescu, a urmat Petre Carp, iar acum, de când cu guvernul

Florescu, e Orăscu ministru.

- Mie îmi este totuna, grăi Emil. Pe mine m-a trimis preasfinţia-sa părintele episcop al Buzăului la ministeriu.

Blehan era unul dintre oamenii de încredere pe care ministrul Maiorescu-l însărcinase să caute pe pictorul recomandat de Iorgu şi-n urmă pe iconarul recomandat de preasfinţitul de la Buzău.

- Aha! zise-nviorat. D-ta eşti iconar?

- Şi iconar, dacă vreţi, îi răspunse Emil.

- Să vii cu mine, urmă Blehan şi-l duse la Ghidionescu, directorul ministeriului, căruia i-l prezentă drept iconar recomandat pentru copiarea icoanelor de la Curtea-de-Argeş.

Emil rămase zăpăcit. „Care va să zică de aceasta e vorba?! îşi zise el.

Ghidionescu, şi dealtminteri om posomorit, subscrisese toate decretele prin care ministrul său curăţise ministeriul de creaturile junimiste şi ştia că niciuna dintre lucrările începute de junimişti n-are să mai fie continuată.

- îmi pare rău - grăi deci - dar lucrările de la Curtea-de-Argeş nu se mai urmează.

„Ei, comedia dracului! îşi zise Emil. Pentru asta am venit de la Ploieşti şi mi-am cumpărat haine noauă, ca să le port prin băltoacele şi prin noroaiele Bucureştilor?!”

Era atât de scârbit, încât ar fi plecat cu cel mai apropiat tren la Ploieşti dac-ar fi fost adevărat că numai pentru asta şi-a cumpărat hainele cele noauă şi ghetele care-l strângeau şi acum, deşi le purtase prin noroi.

Nu doară că era mâhnit de a nu fi fost însărcinat să copieze icoane. Era republican de la Ploieşti, crescuse-n apele roşii la *Scrânciobul* şi la *Reforma* şi nu-i şedea deloc bine să se căciulească pe la miniştrii albilor, care se mănâncă între dânşii. Ceea ce-l cătrănea era că.luându-se după vorba popii, s-a căciulit şi a păţit o ruşine.

înţelegea acum de ce a zis portarul că numai Blehan a rămas în ministeriu.

„Eu nu sunt Blehan - îşi zise - şi dacă unul mă

cheamă, cellalt mă ia la goană. Tot mai bine-n slujba lui Anghel Şoric \”

Nu-i mai era nici foame, nici sete, nici frig, nici cald şi umbla în neştire fără ca să-şi dea seamă pe unde şi fumând ţigară după ţigară.

O în curând după noauă s-a pomenit, spre marea mirare a madamei, la culcuşul lui, s-a dezbrăcat ca orişice om cuminte şi s-a culcat, cu gândul că mâne se duce, apoi pleacă cu trenul de seară.

Deşi peste puţin l-a luat somnul şi a durmit toată noaptea bine, ziua a patra s-a sculat tot târziu. Nu mai avea nicio treabă, iar pe dânsa tot numai după-prânz putea s-o găsească acasă, fie până la doauă, fie pe la cinci, după ce se-ntoarce de la şcoală.

„Adecă de ce să mă şi duc?! se-ntrebă el deodată, oarecum spre marea lui surpindere. A trecut atâta timp de atunci. Mă vor fi şi uitat. Le făcusem o mare supărare: au uitat-o pe aceasta? O să mă întrebe ce caut la Bucureşti. Ce-o să le răspund? în starea sufletească în care mă aflu, n-am ce să caut la ele. Am păţit o ruşine, vreau să pat şi alta, mai mare?” Tot el era însă şi omul care ardea de dorul de a o vedea, de a se uita în ochii aceia care plâng, de a vorbi cu ea, de a se mai arde o dată. Nici nu cerea, nici nu se aştepta la nimic de la dâns a, dar ea nu perdea nimic şi el îşi îndulcea viaţa dacă se-ntâlneau, cel mai cuminte lucru, ca din întâmplare, cum voise el, când ea se duce la şcoală ori se-ntoarce acasă.

Stăpânit de gândul acesta, el începu să se-mbrace-n grabă mare, dar deodată se opri.

Cămaşa lui? îi era ruşine că s-a prezentat în asemenea cămaşă la ministeriu.

Haid'! Iute până-n Lipscănie să-şi mai cumpere şi o cămaşă noauă, şi iute înapoi, ca s-o-mbrace. Era pe la unu când a ajuns în strada Colţii şi a-nceput să se plimbe iar în sus şi în jos ca s-o vadă când vine pe la doauă de la şcoală. Fumat-a ţigări peste ţigări şi acum, dar fumul lor s-a pierdut în vânt, căci ea apucase prin Scaune şi intrase de acolo-n strada Pensionatului. Deşi mai flămând decât

orişicând, deşi-l supărau ghetele, el a mai stat, gata de a rămânea până la patru, când ea se-ntoarce acasă, 35 fie chiar până la cinci, ca să se sfârşească cdată.

În curând, după trei, însă, el îşi pierdu deodată răbdarea.

„Ce dracu! îşi zise. Umblu ca un prost, şi te pomeneşti că ea nici nu mai umblă la şcoală. Ori te duci 4 O ca orişice om cu rost acasă la ele, ori îţi cauţi de drum \"

Fie supărarea, fie foamea, fie ghetele, dacă nu toate trei împreună-l făcură să se ducă la cel mai apropiat birt, iar acesta se afla tot în strada Academiei, colţ cu strada Doamnei, lângă vestitul franzelar Gagel, unde 5 Duro avea, pe lângă celelalte, şi mastică de Chio şi un vin de Cipru, pe care chiar şi Anghel Şoric l-ar fi băut cu plăcere.

Făcându-şi datoria de consumator cu poftă bună, care ştie să aleagă, el se-ntreba mereu: „Plec ori nu 10 plec cu trenul de seară? Mă duc ori nu mă duc?"

După cum se desfăşurau lucrurile la cârciuma lui Duro, nu mai putea să fie vorba să plece chiar azi. După ce va fi mâncat în toată tigna, avea să-şi ia pachetul cu hainele vechi şi să se ducă la gazdă, să-şi 15 adune lucrurile şisă[-şi] ia ziua [bună] de la madama... Trenul era plecat când sosea el la gară.

Iară mâne?

El sosise la Bucureşti duminecă seara, se afla deci de patru zile aici. Ziua a cincea era vineri, zi fără 20 noroc, în care niciun om cuminte nu pleacă la drum. încă mai puţin se putea el gândi ca-n ziua aceasta să caute fie-ntr-un fel, fie-ntr-altul o-ntâlnire cu dânsa.

„Păcatele mele! izbucni în cele din urmă, îmbărbătat şi de cipriotul lui Duro. Nu cumva am venit eu la 25 Bucureşti numai ca să mănânc, ici la «Iordache», colo la «Ianachc» şi-n cele din urmă la «Duro»?! Altă treabă n-am făcut pân-acum! Am să mă duc! strigă. O să se-ntrebe doamna Ionescu, văduva de profesor şi proprietara de casă: «De ce vine omul acesta să ne 30 vadă? Ce vrea? ce caută? care îi sunt gândurile?» Puţin îmi pasă chiar şi dacă-mi va fi arătând uşa! Eu vreau, iar Alinei o să-i pară

bine.”

El stete puţin pe gânduri, mai umplu o dată păharul şi-l deşertă pe gustate. 35 „O să-i ori n-o să-i pară bine?” se-ntrebă apoi mai muiat.

Prin amurgul serii, când a plecat să-şi ia pachetul cu haine, era mereu ispitit să se ducă fără de întârziere în strada Batiştei şi se oprea din când în când ca omul 4 O care nu ştie dacă la dreapta ori la stânga are s-o apuce.

S-a dus să-şi ia pachetul şi, întorcându-se cu el la gazdă, a fost cuprins de adâncă întristare.

La urma urmelor, tot cel mai cuminte lucru era să sentoarcă acasă şi s-o ducă înainte cum a dus-o timp 5 de un an. Viaţa lui şi aşa nu mai avea niciun rost, şi singura parte bună a ei era aceea pe care putea s-o petreacă dormind.

Întâmplarea neaşteptată însă nu numai în romane şi-n drame, ci şi-n viaţa petrecută în aievea hotăreşte 10 faptele omeneşti - ce-i drept, nu totdeauna, dar câteodată.

Vineri era zi care nu numără [ceasuri bune] şi-n care n-ai să începi, nici să sfârşeşti nimic dacă e vorba să-ţi iasă toate-n bine. Emil, deşi deşteptat din somn mai 15 curând decât alte daţi, a mai stat în culcuşul lui împărătesc, dându-şi silinţa să adoarmă iar, ca să nu se mai gândească nici la cei trei miniştri, nici la celelalte supărări ale sale. Tot foamea l-a silit în cele din urmă să se scoale, să se spele, să-şi perie hainele, să-şi şteargă-n- 20 călţămintea şi să se îmbrace şi să plece, nu însă la „Iordache”, nici la „Ianache”, nici mai ales la „Duro”, ci aci mai aproape, la „Grădina-cu-Cai”, lângă Dâmboviţa care era acum intrată-n matca ei.

Era frumos acolo-n grădina aceea. Deasupra porţii 25 de intrare se afla firma, pe care era zugrăvit un cal legat la iesle, iar sub el stetea scris cu litere mari: „*Aici este antica şi renumita «Grădina-cu-Cai», unde paste calul banului Mărăcină, Dumitru Teodor*”.

înlăuntru se aflau mese la umbra sălciilor acum 30 umbroase, grătar nu mai prejos de cel de la „Iordache” şi de la „Ianache”, ţuică de Dâmboviţa şi un pelin sor' cu cipriotul lui Duro.

Tot să stai - să nu mai pleci.

A stat Emilpânăpela trei. Deşi hotărât ca ziua aceasta să nu facă nimic, cuprins de-nduioşare, a plecat să-şi omoare timpul plimbându-se prin Cişmegiu, unde era umbra chiar mai deasă decât la calul banului Mărăcină - Dumitru Teodor.

Mai era însă mult până seara, şi aţa-l trăgea spre partea de la deal a oraşului, unde Alina umbla cu mama ei din prăvălie în prăvălie, ca să-şi cumpere mai una, mai alta, o pălărie de paie, o panglicuţă, un văl de obraz, o pereche de mănuşi, o umbreluţă, lucruri de care are nevoie o domnişoară care pleacă pe o zi doauă la ţară.

După ce şi-au ales şi cumpărat cele mai de seamă, d-na Ionescu, femeie practică, a intrat la „Martinovici", în hanul „Şerban-vodă", colţ cu strada Germană, cea mai de frunte din băcăniile din Bucureşti. Tot trebuia io să ia birjă: de ce să nu-şi facă şi proviziuni de băcănie, ca să şi le ducă şi acelea acasă?

- Tu, fată - îi zise Alinei - du-te colea în hanul „Zlătari", la „Degetarul", şi-ţi cumpără mărunţişurile, în vreme ce eu îmi fac treaba aici, unde am să te aştept.

Aşa vin întâmplările.

Emil ieşise din Cişmegiu cu gândul de a se duce la cofetăria „Marinescu" din strada Franceză, unde se serveau cozonacii cei vestiţi, urcase printre cânii de pe Bulevard şi o luase pe Pcdul Mogoşoaiei spre circul din piaţa Sf. Constantin.

Când Alina era să intre la „Degetar", el trecea despre palatul societăţii de asigurare „Dacia" spre Zlătari.

„Vai de mine \" strigă dânsa, oprindu-se speriată la uşa prăvăliei.

Deşi cu barbă, cu părul în plete ajunse la umeri, cu o pălărie lată şi mult purtată-n cap şi îmbracat în haine prea lungi şi prea largi pentru dânsul, el păşea şi-şi ţinea trupul tot ca mai nainte.

„El e! E chiar el!" îşi zise şi ea o luă fuga-n urma lui, ca nu cumva să-l piardă în mijlocul trecătorilor acolo număroşi.

Ajungându-l la maidanul de lângă circ, ea-l prinse de mână şi-l ţinu, ca nu cumva să-l scape.

- Proasta de mine! grăi răsuflând din greu. Mă te- 35
meam că te pierd.

El rămase zăpăcit în faţa ei.

- Vezi d-ta comedie! exclamă peste puţin. Se poate una ca asta?! Cum ne pomenim aşa deodată aici?!

Ea nu mai era-n stare să dea vreun răspuns.

Se uita pierdută la el. Era tot el, dar nu tot ca mai nainte. îşi cumpărase haine noauă şi ghete noauă şi cămaşă noauă, dar nu se gândise să treacă şi pe la bărbier, şi pletele lui cele lungi, orişicât de mult le-ar fi peptenat 5
în timpul celor din urmă câteva zile, erau tot câlţoase şi-i dedeau înfăţişarea de om prăpădit.

- D-ta ce mai faci? grăi dânsa, cuprinsă de jale, şi tot ţiindu-l de mână.

- Ce să fac? răspunse el. Mă mir şi nu mă pot dezmetici. De patru zile umblu mereu şi nu ştiu cum să te găsesc, şi iată-ne acum, când nici cu gândul nu gândeam...

Cum vor fi vorbit ei şi cum se vor fi uitat unul la altul, destul că mai unul, mai altul dintre trecători se oprise-n apropierea lor, ca să vadă ce urmează mai departe. E apoi destul să se oprească trei, pentru ca din ce în ce mai mulţi să se-ntrebe: „Ce-i aici? Ce s-a-ntâmplat?”

Ea nici nu vedea, nici n-auzea cele dinpregiurul ei;

el însă se-ntoarse înapoi şi coti cu ea spre biserica Stavropoleos.

- Şi eu tot aşa, grăi dânsa. Mama a rămas la „Martinovici”, unde mă aşteaptă. Mă duceam la „Degetar”, ca să cumpăr unele mărunţişuri. O clipă dac-aş fi venit mai târziu ori mai curând, nu te mai zăream, şi dac-ai fi venit pe la noi, nu ne mai găseai, căci mâne plecăm la Valea-Boului.

Emil scoase pe nesimţite mâna sa din a ei, cum luntraşul îşi aruncă vâsla-n voia valurilor.

- La Valea-Boului? şopti el.

- Şi mie mi-e greu să mă duc! urmă ea.

- Atunci nu te duce! o sfătui dânsul.

- Nu se poate, întâmpină dânsa. Cocoana-mare ne-a poftit pe mama şi pe mine, şi trebuie neapărat să ne ducem.

Emil tresări, parcă-n mijlocul unei nopţi întunecate un fulger i le-ar fi luminat toate.

- Da! zise. Dacă ea v-a poftit, trebuie să vă duceţi.

- Dar ea e atât de-nţepată.

- Nu mai e dacă v-a poftit! stărui dânsul. E mama lui şi el e om, scumpa mea, om adevărat!

Le-a zis aceste, şi mai mult nu putea să zică. îşi aducea aminte cum atunci fusese luat ca o păpuşă umplută cu paie şi coborât de pe schelă şi se simţea om de tot slab în faţa unui om în toate privinţele tare.

Ea stetea nedumerită.

- Acum du-te, urmă el; n-o face pe mama ta să l o te aştepte.

Ea-l prinse iar de mână.

- Când ne mai vedem? întrebă.

- Când vrei, răspunse el. N-ai decât să-mi trimiţi trei vorbe la sora mea, Aurora Leapcă, la Ploieşti, biserica Maica Precesta. Ea ştie totdeauna unde mă aflu. Orişunde aş fi, las orişice treabă şi vin.

- Mai vino cu mine până la colţul Lipscanilor, îl rugă dânsa ducându-l de mână.

S-au şi dus pân-acolo, dar n-au mai grăit nici ea, nici el o singură vorbă, căci ceea ce ar fi avut să-şi spună nu se poate spune răzbind prin mulţimea trecătorilor care văd şi aud.

După ce s-au despărţit ca doi oameni care peste vreun ceas iar au să se-ntâlnească, el a rămas în chib- zuri. Nu-şi mai aducea aminte că plecase la cozonacii cei buni ai doamnei Dimitrie Marinescu şi nu ştia unde să se ducă şi ce să mai facă.

Deodată au dat năvală asupra lui trei prieteni, toţi trei fraţi de dincolo, unul Nerone Pop, pe care-l ştia de la *Trompeta Carpaţilor*, organul lui Cezar Bolliac, altul Scipione Bădescu, de la *Buciumul*, iar al treilea totdeauna galantul Bogdan, advocat la Căile Ferate şi administrator

al lui Anghel Şoric de la Buzău.

Mare bucurie. Plecaseră oamenii la „Zdrafcu”, tocmai 35 dincolo de „Grădina-cu-Cai”, în dreptul bisericii Sf. Elefterie.

- Nu! le zise Emil. Haid' în Dealul-Spirii, lângă cazarma „Cuza”, la Niţă Stere, care e Anghel Şoric de la Bucureşti. Veniţi, băieţi, voi alegeţi şi beţi, iară

O eu far. chf»f şi plătesc!

Zicea cocoana-mare că de câţiva ani moare-n fiecare iarnă, dar primăvara iar învie şi prinde puteri. Acum însă primăvara era-n toiul ei, rândunelele-şi făceau 5 iar cuiburile, pomii erau acoperiţi de flori şi pădurea înverzise fără ca dânsa să se mai înfiripeze.

Bolnavă n-ar fi putut zice că era, dar tângea sleită de puteri. Nopţile o treceau din când în când năduşelile, nu putea să doarmă şi, întorcându-se mereu de pe o 10 parte pe alta, se dezvălea, răcea şi o apuca tuşea. Ziua şi-o petrecea mai mult culcată, ca să cdihnească. Poftă de mâncare nu avea, deşi îi veneau mereu sfârşeli.

Era pentru dânsa grea de tot jertfa pe care o aducea ca băiatul ei să iasă cu faţa curată din încurcătura în 15 care se băgase în clipă de năvălnicie, dar tot se bucura că poate s-o aducă. Pentru ca d-na Ionescu şi fiica ei nu cumva să se simtă străine, a poftit şi oameni mai de seama lor, pe subprefectul Călin şi soţia sa, femeie măritată de abia vreo doi ani, pe revizorul Popescu- 20 Baltă cu soţia şi fiica sa, fată de vârsta Alinei, ba chiar şi pe soţia administratorului, fostul primar. Ştia prea bine că va trebui să stea ziua-ntreagă cu încordată luare-aminte pentru ca nimeni să nu se poată plânge c-a fost neglijat, dar tocmai aceasta o făcea să-şi adune 25 toate puterile şi să se simtă, după ce a sosit la Valea- Boului, mai înviorată şi mai mulţumită de sine însăşi.

O vor fi simţit ori nu alţii aceasta, a simţit-o Alina, care plecase de acasă cu inima grea şi cu ochi nu numai plângători, ci şi plânşi, căci întâia oară se simţea vinovată 30 de o faptă pe care n-o putea mărturisi mamei sale. îl vedea mereu în faţa sa pe omul cu părul câlţos, cu pălăria

soioasă, nedormit şi nemâncat, mai jerpelit de cum în adevăr era şi-i venea să alerge după el, ea singură nu ştia de ce. 35 îndată ce a ieşit însă din oraş în largile zări bătute de soarele primăverii, ea le-a uitat toate cele ce ar fi putut să-i întunece viaţa. Nu mai era aici nici cald, nici rece, ci numai adiere, aer şi lumină, pretutindeni lumină, în care toate ies în deplina lor frumuseţă la 4 o iveală.

Ici un cocostârc stetea-ntr-un picior la cuibul de pe un coşar de la marginea satului şi toca din ciocul lui puternic. Colo o cioară cârâia pe furca unui puţ cu cumpănă. Dincolo o gâscă-şi purta boboceii la iarbă 5 verde. Mai departe o ciocârlie se ridica-n văzduh cântând în zborul ei, o pupăză se oprea-n mijlocul drumului, îşi desfăşura creasta şi iar zbura mai departe. La fiecare pas ceva nou, la fiecare cotitură altă privelişte şi pretutindeni cer senin deasupra pământului acoperit 10 de verdeaţă fragedă. Mai era cu putinţă ca inima ei să nu se-nveselească?

Intrată însă-n valea plină de ţarini şi de livezi şi mărginită de dealuri acoperite de păduri, ea a căzut iar pe gânduri. Soarele n-ajunsese încă să risipească 15 ceaţa ce acoperea munţii din fundul văii şi era ceva posomorit în larga şi bogata privelişte ce se desfăşura în faţa ochilor ei. Toate erau acum oarecum potrivite cu cocoana-mare, care era şi ea posomorită şi neiertătoare, de-ţi era greu să te bucuri şi-n apropierea ei de viaţă, 20 şi inima copilei se strângea de gândul că o zi întreagă avea să stea sub ochii bătrânei.

Erau în trăsură numai ea şi mama ei, care se gândea la partidele de maus ce jertvea de dragul fiicei sale şi la prietenul care venea s-o însoţească pân' la d-na 25 Cleopatra. Mamă era şi ea şi aducea bucuros jertva aceasta, dar nici ochi pentru privelişti, nici chef de vorbă nu prea avea, şi ele-şi urmau mai mult pe tăcute drumul.

- Mi-e parcă mă trec răcorile când mă gândesc că 30 peste puţin o să ne aflăm în faţa cocoanei, grăi cu toate aceste Alina. E mai şi mai decât domnişoara Săvescu, care te examinează până-n cele mai mici amănunte - cum stai,

cum păşeşti, cum te aşezi, cum deschizi şi închizi uşa, cum rosteşti vorbele, cum ţi-ai peptenat 35 părul, cum eşti îmbrăcată, cum ţi-ai făcut funda de panglicuţă... Nu mai ştii ce să faci ca să-i fii pe plac.

- Asta-i, răspunse mama. N-ai decât să fii cum eşti, că eşti foarte bine. Ştiu şi eu cum are să fie o fată la vârsta ta şi la starea noastră.

O Cu atât numai nu putea Alina să scape.

A scăpat însă în clipa când s-a dat jos din trăsură şi a sărutat mâna cocoanei-mari, care a sărutat-o şi ea pe frunte.

Era cu totul alta: îmbătrânită, dar nu bătrână, 5 cocoană, adevărată cocoană, dar nu cocoană-mare.

Când se-ntâlnesc oameni care nu se cunosc, se produce de obicei oarecare zăpăceală.

Se aflau acolo, afară de Iorgu, d-l şi d-na Talpă, revizorul şcolar cu fiica şi cu soţia sa, soţia fostului 10 primar şi Zoe. Alina, şi dealminteri de o firească stângăcie, nu ştia care cine este, la cine să se uite mai nainte, de cine să se apropie, cum să se poarte şi ce să zică.

S-ar fi aşteptat ca Iorgu să vină la ea şi s-o primească, 15 cum se zice, cu braţele deschise. El însă, înalt, voinic şi îmbrăcat într-un frumos costum de catifea, stetea cu pălăria-n mână şi aştepta să-i vie rândul după ce mama lui îşi va fi făcut prezentarea oaspeţilor.

în vreme ce cocoana Elena prezenta d-nei Ionescu 20 pe ceilalţi, ochii Alinei se opriră cu uimire asupra Zoei. Frumuseţea, găteala, ţinuta, întreaga ei fiinţă i se păreau ca din poveşti şi se uita la ea, încât Zoe mişca din cap cu un încântător zâmbet de mulţumire, iar cocoana Elena se-ntoarse şi ea spre Zoe şi i-o prezentă 25 - mai nainte de cum s-ar fi cuvenit.

- Sunt încântată! grăi Zoe şi de astă dată ea spunea adevărul.

N-a şi rămas însă încântată, căci Alina îşi făcu în faţa ei bineştiutul compliment, pe care, în zăpăceala ei, 30 uitase a-l face cocoanei-mari, şi îl făcu atât de ceremonios, încât domnişoara Săvescu ar fi fost încântată de el, Zoe

însă stetea pe gânduri dacă nu cumva în zeflemea i-l face, iar cocoana Anicuţa zâmbi.

Simţind efectul acesta, Alina era-n stare să-şi repete 35 complimentul în faţa tuturora.

- Eu sunt atât de proastă! grăi dânsa după învăţul luat la şcoală. Dar e aici atâta lume şi atât de frumos şi de bine, încât nu mai ştiu cum să mă bucur de toate.

Acum era încântată cocoana-mare. Era în această 4 O mărturisire a copilei atât adevăr şi atâta inimă deschisă, încât femeia-nbătrânită înainte de vreme în mijlocul unei societăţi care le-mbracă toate-n forme convenţionale era pornită s-o-mbrăţişeze şi s-o sărute.

- Ne bucurăm şi noi văzându-vă bucuria tinereţelor, zise. Întorcându-se apoi spre d-na Ionescu, care făcea feţe, mai adăugă: Şi era p-aci-p-aci să mă lipseşti de mulţumirea aceasta.

Iar de aici înainte toate s-au desfăşurat după cum le rânduise stăpâna casei.

Masă în adevăratul înţeles n-avea să fie. Lasă că 10 n-aveau acolo la moşie ceea ce ar fi trebuit să aibă pentru ca să poată-ntinde o masă, dar nici nu veniseră oamenii ca să se ospăteze, ci ca să se plimbe. Cumpărase Iorgu de la băcănia lui Ovesa, concurentul lui Martinovici, şi de la „Capşa”, cum ştia el, fel de fel de bună- 15 tăţi, tartine peste tartine, salam, şuncă, pulpă de viţel, pateuri, sardele, „omar” pentru coconul Iancu, torte de mai multe feluri, băuturi după plac şi ceai de cea mai superioară calitate. La faţa locului n-aveau să se mai gătească decât ceaiul, cafeluţele şi puii la frigare, 20 ce-i drept, cam mici, dar trufanda, şi doi miei, tot trufanda.

Deocamdată, era pe la noauă, o mică gustare, în timpul căreia oamenii aveau să se cunoască mai de aproape şi să ia înţelegere unde au să se ducă înainte de toate. 25 Coconul Iancu ţinea să meargă la pădurea acum înverzită, ce-i drept, nu de dragul frumuseţei, ci ca să vadă dacă sunt ori nu adevărate cele scrise de Iorgu. Cocoana Anica şi Zoe s-ar fi coborât mai bucuros la livezile din vale, care erau în plină floare. D-na Ionescu, 30 soţia

subprefectului şi soţia revizorului se dedeau în partea coconului Iancu, ba parcă ar fi dorit ca tot la marginea unui luminiş din pădure, pe iarbă verde, să se ia şi prânzul. Foc mare cu mult jeratec viu, la care să se frigă puii şi mieii. Alinei îi era totuna, căci pe ea toate o adimeneau. Nu se mai săturau ochii ei, care râdeau acum şi ei.

Ceaţa din fundul văii se risipise, şi munţii cei înalţi se vedeau în zarea albăstrie a depărtării.

- Cocoană-mare, cocoană-mare! exclamă dânsa. Ce măreţi sunt munţii şi ce frumuseţă e poieniţa luminată de soare. Ce vedere se va fi deschizând de acolo la vale şi la deal!

Cui i le spunea aceste? Femeii care aici şi-a petrecut copilăria şi anii tinereţelor şi atât de adeseori a alergat prin poieniţa aceea?

- Se poate merge cu trăsură până acolo? îl întrebă pe Iorgu.

- Nu încă, răspunse acesta.

- Dar putem, dacă doriţi, cocoană, să vă ducem în jeţ, grăi administatorul, care-i înţelese gândul.

E lucru uşor pentru doi oameni, şi am făcut-o-n mai multe rânduri.

- Sunt şi acolo vreo cinzeci de peri pădureţi, din rodul cărora tata făcea pentru casă oţet, care îi plăcea foarte mult, grăi dânsa. Ei trebuie să fie acum în floare, dar e greu pentru ceilalţi, şi cum să ducem merindea?

- E drum de car, cocoană, stărui administratorul.

- Se fac toate! adăugă Iorgu.

- Dacă nu merge altfel, ne urcăm în car, zise cocoana Anica.

- Iată-ne şi la pădure, şi la livede, şi la luminiş! exclamă coconul Iancu.

Zoe iar era-ncântată: putea să vorbească, după întoarcerea ei la Bucureşti, despre plimbare făcută-n car cu boi.

Haid' la poieniţă!

în vreme ce se făceau pregătirile de plecare. Alina, fată harnică, se-nvârtea pe ici, pe colo, făcându-şi treabă,

ca să-i dea ajutor cocoanei-mari, care şedea 30 în jeţ şi dedea porunci cum au să fie luate toate-n bună rânduială şi aşezate-n coşuri.

Când veni rândul la pui, copila se-nduioşă.

- Sărăcuţii de ei! zise. Erau atât de mici! Cum au putut să le taie gâtul?! Bobocei nu sunt aici? Am văzut pe drum atâţia!

Cocoana Elena se-nduioşă şi ea. Avuse[se]-n tinereţele ei, ba avea chiar şi acum multă slăbiciune pentru puişori, pentru bobocei, pentru purceluşi, pentru tot ce-i mic şi drăguţ.

- Cum nu? răspunse ea. Avem de toate. A înfiinţat fiul meu curte de păsări sistematică, tot soiuri alese de el.

Alina începu să scapere din picioare.

- Am voie să mă duc să văd?! întrebă dânsa nerăbdătoare.

Cocoana Elena stete puţin pe gânduri, apoi se ridică. Era peste putinţă s-o lase singură. Grabă mare nu era, căci mai aveau să treacă doauă, fie chiar şi trei ceasuri 10 până la prânz. Se bucurase-n tinereţele ei atât de adeseori umblând de la cloşcă la cloşcă şi de la coteţ la coteţ şi voia să se bucure şi acum de bucuria copilei.

A şi avut parte de bucurie chiar mai multă decât se aşteptase.

Ceilalţi au plecat voioşi pe jos, în urma lor carul cu boi, în care Iorgu şi administratorul făcuseră loc de şăzut pentru cei obosiţi dacă ar fi fost să fie nevoie de aceasta. Din deal se auzeau glasurile şi râsetele lor de la depărtări din ce în ce mai mari, dar cocoana Elena 20 -grabă mare nu era!-îşi purta vecinica de la bobocei la puişori şi apoi la porumbei. Alina alerga pe săltate de ici până colo şi iar nu i se mai săturau ochii, iar nu mai găsea vorbe ca să-şi dea dragostea pe faţă.

- Să-i vezi ciugulindu-şi hrana, grăi cocoana Elena, 25 care cunoştea atât de bine mulţumirile vieţii de la ţară.

Ilie! urmă apoi întorcându-se spre argatul curţii. Adă-le păsat! Dacă nu mai ai, toacă în pripă ştir şi urzici, amestecă şi opăreşte.

Ilie alergă la bucătărie. Până una-alta, cocoana Elena o duse pe fată la purceluşi şi la viţeluşii pe care nu era chip să nu-i săruţi în botişorul curat.

Când ceilalţi au sosit în poieniţă, Alina şedea pe un buştean şi le presăra ici puişorilor sprinteni, colo boboceilor cu talpă lată păsatul şi ţipa de bucurie când ei, din ce în ce mai îndrăzneţi, luau hrana şi din palma ei cea mică.

Iar bătrâna-ntinerită ar fi stat până seara dac-ar mai fi putut zice că nu e mare graba.

Era sus de tot soarele când le-au aruncat în pripă una peste alta-n car; cocoana Elena s-a aşezat în jeţul înţepenit pe o targă, şi au plecat la deal. Alina mergea ici înaintea carului cu merinde, colo-n urma lui, când la dreapta târgii cu jeţul, când la stânga ei, oprindu-se mereu, ca să examineze mai o floare, mai un fluture, mai un gândăcel, şi luând-o iar la fugă, ca să nu rămâie-n *5* urmă, şi întrebând la tot pasul pe oamenii de la targă:

- Ce-i asta? Cum îi ziceţi?

Cocoana Elena, înţepenită-n jeţ, se simţea nemângăiată că nu poate să-i fie mereu aproape, îşi purta capul uitându-se mereu după dânsa. Carul cu merinde apucase departe înainte, iar nu mai era însă mare grabă, căci Alina era perdută-n admirarea naturii. Dacă găsea-n calea ei o floricică, nu se mulţumea s-o miroase, nici să-i vadă colorile, ci-i examina calicele şi corola, îi număra petalele, îi scruta staminele, îi căuta ovarul. Dacă prindea un fluture, îşi dedea seamă despre desemnul de pe aripile lui. Dacă dedea peste un gândăcel, îi examina mandibulele, tentaculele, toracele, aripile şi picioarele. Mereu era cuprinsă de uimire şi încântată. Puteau să mai aştepte cei din poieniţă.

- Cocoană-mare! Cocoană-mare! strigă ea deodată, alergând spre targă cu pumnul încleştat. Să vezi o minune, o adevărată minune! De trei ori câte trei şi cu toate aceste numai şapte! Ce e aceasta? adăugă deschizând pumnul şi arătând în palma ei un gândăcel rotund.

- Gârgăriţă e, răspunse cocoana Elena, pusă pe

gânduri.

- Da, gârgăriţă, zise unul dintre purtătorii tărgii. 30 - Gârgăriţă ca toate gârgăriţele, gânganie afurisită!

zise şi cellalt.

- Va să zică aşa e gârgăriţă care mănâncă rodul? grăi atunci Alina. Să vezi, cocoană-mare: uite, aripile sunt roşii. Sus la încheietura celor doauă aripi e un punct negru, jumătate pe una şi altă jumătate e pe cealaltă. La mijlocul aripii de la dreapta e alt punct de aceeaşi mărime. Iar alt punct negru tot atât de mare e la mijlocul aripii de la stânga. Fac trei puncte de aceeaşi mărime la egale depărtări. Aşa-i ori nu-i aşa?

- Aţa-i, răspunse cccoana Elena, caie văzuse-n viaţa ei mii de gârgăriţe fără ca să li nvirăiat viecdată punctele de pe aripile lor.

- Mai sunt acum câle un punct mai mic la fiecare 5 dintre capetele celor doauă aripi, uimă Alina. Uite:

punctul mare de la mijlcc şi cele dcauă n ai mici iar fac trei: trei pe aripa de la dreapta şi iar tiei pe cea de la stânga. De trei ori trei şi cu tcate aceste numai şapte. Mai mult: fiindcă negru pe rcşu nu iese bine la iveală, mai are pe botişor şi o pată albă.

Cocoana Elena se uită ciând la gânganie, când la fată.

- E în adevăr aşa şi mă mir c-ai băgat-o de seamă - grăi dânsa - dar eu cred că e o întâmplare.

Alina clătină din cap.

- Nu se poate, o-ncredinţă. Aşa e gârgăriţa, crişicare gârgăriţă. Sunt fel de fel de fluturi, dar fluturii de acelaşi fel sunt toţi unul ca altul, cum florile de acelaşi fel sunt una ca alta.

- Aş! strigă cocoana Elena. Dar găinile, raţele, porumbeii? dar trandafirii şi garoafele?

Alina rămase-ncurcată.

- Apoi da! zise ea. Sub purtarea de grijă a cmului multe se prefac, ori se dreg, ori se pccesc. Gârgăriţa însă...

Cccoana Elena se ridică din jeţ parc-ar fi fost fată mare.

- Să mai prindem o gârgăriţă, grăi dânsa. Niculae, Voicule, haid'! O gârgăriţă!

Gârgăriţele sunt însă gângănii afurisite, cum zisese

Voicu: ţara-i plină de ele, şi când cauţi, nu găseşti niciuna.

Sus în poieniţă merindea era descărcată, fccul ardea pe pâlpăite, jăratecul era grămadă maie, puii şi mieii steteau înţepeniţi în frigări, mişcarea şi aerul cel bun îşi cereau drepturile, iar stăpâna casei căuta pe aci, prin apropiere, o gârgăriţă, cel puţin una.

Cocoana Anica şi Zce, care o ştiau pe aceasta cu deosebire stăruitoare asupra formelor de bună-cuviinţă, erau puse-n cele din urmă pe gânduri. Una se temea

O ca nu cumva să-i fi venit rău verişoarei sale prea obosite, iar cealaltă dedea cu sccoteală că d-şoara din pension a făcut vreo prostie, în urma căreia mătuşa ei era nevoită să-ntârzie.

Iorgu, neliniştit atât de una, cât şi de alta, şi-a cerut voie să plece în cele din urmă la vale şi-a găsit pe mama 5 lui sprintenă cum de mult n-o mai văzuse.

Necăjită că nici până la vârsta ei n-a ajuns să ştie cum sunt petele de pe aripile gfrgăriţei, necăjită că nici cei doi săteni nu ştiau, necăjită că nu mai găsea nicio gârgăriţă, ea umbla de ici până colo plecată spre pajiştea de la marginea pădurii.

- Ce este?... ce aţi perdut?... ce căutaţi?... întrebă Iorgu.

- Lasă-mă-n pace! răspunse ea. Ia, căutăm şi nu găsim. Să spui tu: câte pete sunt pe aripile gârgăriţei?

Iorgu abia-şi mai putu stăpâni râsul.

- Ştiu eu?! răspunse el. Cine-şi mai bate capul cu asemenea amănunte?

- Uite, fata asta, grăi mama lui.

Alina se simţea în mare strâmtorare.

- Eu am găsit un gândăcel care avea pe aripi de trei ori câte trei pete, zise ea. Cocoana-mare zice că e gârgăriţă, dar crede că nu toate sunt aşa.

- N-aveţi să mai căutaţi - grăi dânsul - căci vă

încredinţez că toate sunt la fel. Dealtminteri, mă mir că ai găsit aici una, căci gârgăriţele n-au ce să caute aici. Locul lor e-n vale, unde sunt florile, în care-şi pun ouăle. Căutaţi zadarnic şi - adăugă - sus ne aşteaptă ceilalţi. Ia-ţi, mamă, locul în jeţ.

- Nu! răspunse cocoana Elena plecând la deal. Pot eu să merg şi aşa.

Degeaba-i spusese el că nu sunt pe acolo gârgăriţe, căci ea ardea de dorinţă de a se-ncredinţa cât mai curând dacă are ori nu are Alina dreptate.

Sosită deci în poieniţă, ea întrebă mai pe unul, mai pe altul dacă ştie ori nu câte pete are gârgăriţă pe aripi şi cum sunt ele aşezate. Era un amănunt fără de-nsemnătate, chiar lucru de râs, dar nici coconul Iancu, nici administratorul, nici revizorul şcolar, nici subprefectul nu erau în stare să-i dea răspuns.

- O, Doamne! Ce te miri, cocoană-mare?! îi şopti Alina. Sunt atâţi oameni care văd în fiecare zi găini şi mânâncă pui de găină şi tot nu sunt în stare să spună câte degete are găina. Ca să ştii, trebuie să te uiţi bine şi să-ţi dai seamă despre ceea ce vezi.

„Aşa e! zise cocoana Elena în gândul ei. Nu vede nimeni atât de bine ca fata aceasta”.

Aşa zicea şi Iorgu aducându-şi aminte de oarele plăcute pe care l-a petrecut vorbindu-i despre sămănături, despre plantaţiuni şi despre tunderea pomilor.

E lucru ştiut cum calul, scos din serviciul oştirii, auzind goarna, îşi ia zăbalele-n dinţi şi aleargă să intre-n front. Cam aşa era şi Iorgu când îl covârşeau slăbiciunile de gospodar. El nu se mai putea despărţi de copila care nu numai vedea atât de bine, dar şi asculta cu încordată luare-aminte, înţelegea bine şi avea inimă pentru toate.

Părul pădureţ, crescut în lărgime, are trunchi drept şi coroană bine rotunjită şi deasă, frunziş luciu şi floare multă ca numai puţini dintre pomi. Alina, ieşită-n poieniţă, o părăsi pe cocoana-mare, de care se ţinuse pân-acum, şi alergă la perii acoperiţi de flori.

Iorgu, fără ca să se gândească, se luă cu paşi larg

călcaţi după ea. Sosind-o apoi, el începu să spună cum e lemnul de păr, la ce poate să fie întrebuinţat, cum perele pădureţe sunt bune nu numai pentru oţet, ci şi poame uscate, ba, păstrate-n fân, [sunt] şi un fruct cu gust plăcut, cum perii altoiţi în puieţi de pădureţi sunt mai trainici decât alţii.

- Ce frumos zise dânsa şi acum supărată că o slugă îi pofti la mâncare.

în timpul prânzului Zoe [nu] era-n foarte bună dispoziţiune, căci era supărată. Nu era încă dumirită în ceea ce priveşte complimentul ce-i făcuse Alina, când a început să se simtă jignită de lipsa de sfială cu care aceasta se ţinea după stăpâna casei. încă mai jignită s-a simţit când cocoana Elena parcă numai de dragul Alinei a pus la cale servirea prânzului în poieniţă şi au rămas timp atât de îndelungat împreună. A râs apoi când a venit vorba despre petele de pe aripile gârgăriţei. Ce prostie! S-a pus însă pe gânduri când l-a văzut pe Iorgu luându-se cu paşi larg călcaţi după vecinica lui şi vorbindu-i cu multă vioiciune despre ceva, numai ei ştiau despre ce.

întorşi deci la mâncare, el şi ea nu mai erau pentru Zoe tot cea de mai nainte, şi dama de societate, care vedea şi ea bine când era vorba de cele ce-o interesau, a-nceput să examineze pe Alina ca aceasta petele de pe aripile gârgăriţei.

„Are ceva fleacul acesta de fată! îşi zicea. înaltă, subţirică, mlădioasă, încă nu pe deplin dezvoltată, plină de duioşie... şi ce ochi, ce guriţă!”

Femeie trăită în lume şi plină de vlagă, examinătoarea îşi ascundea supărarea într-un fel de răsfăţare, încât ochii tuturora erau îndreptaţi asupra ei, toţi erau înveseliţi de glumele ei bine potrivite. Sănătoasă poftă de mâncare, mâncări multe, felurite şi una mai gustoasă decât cealaltă, băuturi bine alese şi pe deasupra şi veselia aproape zburdalnică: prânzul se prelungea şi iar se prelungea.

„Ce păcat! îşi zise Alina în cele din urmă. Am venit noi aici numai ca să mâncăm?!”

Perzându-şi în cele din urmă răbdarea, ea se apropie de Iorgu şi arătă asupra unui arbore de la marginea pădurii.

- Ce pom e acela? întrebă dânsa.

- Nu e pom, domnişoară, ci copac, răspunse el tot pe glumite.

- Aşa e! întâmpină dânsa. Eu sunt atât de proastă! Pomi sunt numai aceia care rodesc poame. Se zice:,}*Nici salcia ficftn*, *nici mojicul om*". Ce fel de copac e?

- E stejar, domnişoară - răspunse el - copacul care dă cel mai preţios lemn, şi tare, şi trainic.

- Dar, uite, nu are frunzele ca alţii stejari, grăi dânsa.

Iorgu rămase cuprins de uimire oarecum respectuoasă. 35 El ştia foarte bine că stejarii sunt de mai multe feluri şi că fiecare fel are frunza lui particulară, dar deosebirile sunt atât de nensemnate, încât e foarte greu să-ţi dai seamă despre ele.

- A, domnişoară - zise - stejarii sunt de mai 40 multe feluri: e tuf an, e cer, e gârniţă...

Zoe zâmbi cu răutate: aceasta era culmea!

- Domnilor, doamnelor, domnişoarelor, sunt aici şi doauă domnişoare foarte gentile, strigă dânsa. După ce ne vom fi făcut datoria către stomacurile noastre înfometate, să ne facem datoria şi către creierii noştri însetaţi de ştiinţă şi să rugăm pe stăpânul acestei încântătoare poieniţe - nu pot să zic al casei - să ne ţie o conferenţă asupra arborilor, copacilor şi pomilor ce ne-ncungiură!

Strigăte, hohote, veselie. Râdea până chiar şi Alina, 10 care nu simţea înţepătura, ba râdea şi Iorgu, care o simţea.

Nu s-a mai vorbit apoi nici despre gârgăriţe, nici despre peri pădureţi, nici despre soiurile de stejar.

Abia pe-nserate, după ce s-au coborât cu toţii din 15 poieniţă şi se făceau pregătiri pentru cină, a venit iar vorba la slăbiciunile gospodăreşti.

Coconul Iancu dăduse o raită prin pădure şi se încredinţase că ea e foarte frumoasă. Pădure fără de uscături nu se poate. Era deci hotărât să plece, căci 20

avea treabă la Bucureşti şi era lună plină, deci cel mai plăcut drum. Cocoana Anica nu voia însă cu niciun preţ să plece. Doauă drumuri în aceeaşi zi erau pentru dânsa o prea mare oboseală. Voia femeia să-şi facă somnul în toată regula, şi ziua de luni era destul de 25 lungă pentru ca să se poată întoarce. Subprefectul şi revizorul şcolar, care n-aveau până acasă decât cale de vreun ceas şi jumătate, mai puteau să stea. Zoe, venită cu Iorgu, tot cu el era vorba să se şi-ntoarcă, dar nu-i trecuse încă supărarea şi era încântată de 30 ideea unei călătorii pe lună.

- Te iau eu! strigă coconul Iancu încântat şi elmai mult, se-nţelege, de tovărăşie decât de lună.

D-na Ionescu, în sfârşit, venise cu gândul de apleca luni dimineaţa, dar se bucura că toată lumea e pornită 35 să facă pe lună drumul pân-acasă şi nu ţinea să petreacă o noapte-n casa fostului primar, unde erau pregătite toate pentru ea şi pentru fiica ei.

Se dedea deci zor cu cina, ca oamenii nici să nu întârzie, nici să nu plece nemâncaţi.

- Iar mâncare! îi zise Alina lui Iorgu. Oamenii n-au aici altă treabă decât să mănânce. Se pierde tot timpul cu mâncarea, când sunt atâtea de văzut.

- Aşa e, domnişoară, răspunse el. Pleci fără ca să 5 fi văzut plantaţiunile. Sunt foarte frumoase.

- Dacă dumneata n-ai timp! întâmpină dânsa.

- Eu? timp? grăi dânsul atins. D-ta ai dorit să mergem în poieniţă.

- Nu! zise ea cuprinsă de mâhnire. Am zis numai că e frumos acolo, şi e frumos. Cocoana-mare a dorit.

- Ce e? ce s-a întâmplat? întrebă cocoana Elena, care îi văzuse uitându-se parcă supăraţi la ea.

- Nimic, mamă, îi răspunse el. îi vorbisem domnişoarei despre plantaţiunile noastre şi sunt mâhnit că pleacă fără ca să i le fi arătat.

Cocoana Elena îi aruncă o căutătură mustrătoare.

- Iar, Iorgule?! îi zise. Pare-mi-se că domnişoara e mâhnită, şi are toată dreptatea. Dac-ai zis, băiete, trebuia să şi faci. N-ai să pleci, drăguţă! adăugă întorcându-se

spre Alina.

Ea se duse apoi la d-na Ionescu, care stetea de vorbă cu cocoana Anica, şi-o rugă să mai rămâie, ca să plece împreună cu aceasta.

- N-o să ne laşi singure, nu-i aşa? încheie dânsa.

- Mamă dragă - stărui şi Alina - era vorba să plecăm încă sâmbătă, şi am pierdut jumătate de zi. Să câştigăm mâne, luni, jumătatea aceasta.

în gândul d-nei Ionescu jumătatea de sâmbătă era câştigată şi cea de luni avea să fie perdută. Ce nu face însă mama pentru fata ei? Nu-i rămânea decât să mai aducă şi jertva aceasta.

Grea cumpănă.

Seara, după ce a rămas singur, Iorgu se plimba 35 neliniştit prin casă.

Zoe, stăpână pe vorbele şi pe purtările ei, plecase veselă, amabilă, chiar afectuoasă, spuind mereu cât de mult îi este „coconului Iancu recunoscătoare pentru plăcerea de a face pe lună drumul până la Bucureşti. Mai nainte de a se fi urcat în trăsură, a-mbrăţişat cu multă căldură pe d-na Ionescu şi pe Alina, zicându-le cu toată stăruinţa: „*La revedere-n Bucureşti*!”

Faţă cu Iorgu ea a rămas rece, dinadins înţepată.

Aceasta era ceea ce-l neliniştea.

Ea era femeie în faţa căreia numai de tot puţini dintre bărbaţi ar fi putut să rămâie reci. Mai era apoi şi călăuza lui în societatea bucureşteană şi se deprin- 10 sese cu ea, încât adeseori se simţea jignit că dânsa-l ţine la oarecare depărtare. Ştiind-o acum supărată, era chiar mâhnit şi-şi făcea sie însuşi mărturisirea că are slăbiciune pentru ea.

Slăbiciune avea el şi pentru cealaltă, dar cu totul 15 alt fel de slăbiciune. Erau doauă slăbiciuni care puteau foarte bine să stea una lângă alta în acelaşi suflet.

De una se şi temea, iar de cealaltă nu.

Zoe nu era numai deşteaptă, vicleană şi îndemânatică, ci şi pătimaşă: supărarea ei era mânie, iar mânia ei nu 20 rămânea stearpă.

O vedea-n faţa lui vorbind acolo sus în poieniţă despre „stomacul înfometat” şi despre „creierul însetat” şi-i era învederat că nu pe el, ci pe cealaltă e în adevăr supărată.

„Eu sunt vinovat - îşi zise - dar, jignită-n amorul ei propriu, pe copila aceea nevinovată n-are s-o ierte. Rău, foarte rău a făcut mama că nu le-a lăsat să plece \”

îi mai vorbise Zoe despre vecinica, şi acum i se făcea 30 negru în faţa ochilor când îşi aducea aminte de ceea ce dânsa-i spusese fiind vorba de femeia pe care o compromiţi.

Temându-se de aceasta, îşi dedea el silinţa să se ducă din ce în ce mai rar la Alina. Zisese el, ce-i drept, 35 în o clipă de năvălnicie: „Noi suntem o lume pentru sine”, dar mai ales acum, după ce se perduse oarecum în viaţa bucureşteană, nu mai era în stare să zică tot aşa. îi sângera câtecdată inima gândindu-se că el şi ea sunt din doauă lumi care se duşmănesc, dar aşa era: unii l-ar 4 O fi urgisit, iar alţii ar fi râs de el dacă n-ar fi ţinut seamă de aceasta. Urâtă lume, dar în ea avea să-şi petreacă viaţa!

îi era frică de Zoe, se temea de gura ei cea rea, încât îl treceau din când în când năduşelile, şi toată noaptea 5 s-a zbătut în culcuşul lui gândindu-se cum are s-o îmbuneze.

Ce nu e-n stare să născocească o femeie ca dânsa când e stăpânită de mânie?!

Dimineaţa s-a sculat cu toate aceste cu noaptea-n 10 cap, căci cocoana Anica ţinea să ia o mică gustare şi să plece înainte de amiazăzi. Vorba era deci să-şi facă plimbarea prin livezi mai nainte de a se fi sculat dânsa. Cocoana Elena nu putea să-i lase singuri, şi era de sine înţeles că d-na Ionescu trebuia să-i însoţească şi ea. 15 Caii erau deci înhămaţi, şi trăsura aştepta la scară.

Alina, încă de mult în picioare, se plimba posomorită prin curte. Orişicât de frumos ar fi fost revărsatul zorilor de zi, ea era supărată că nu poate să facă plimbarea pe jos.

Iorgu, buget la faţă, cu ochii umflaţi şi cu gândul mereu la,Zoe, ar fi dorit să n-o facă nici pe jos, nici în trăsură şi nu era nici el în voie bună.

Cocoana Elena, care durmise neobicinuit de bine şi nu avuse de mult mulţumirile zorilor de zi, era 25 înviorată, dar peste puţin, văzând feţele posomorite ale tinerilor, îşi mai încreţi şi ea sprâncenele.

Singura voioasă era d-na Ionescu, care, pe lângă toate celelalte, se gândea şi la partidele de maus care-o aşteptau după-amiazăzi. S-a supărat însă şi ea când Alina, 30 care nu ştia încă să-şi ascundă gândurile, a spus oarecum pe miorlăite că ea ar face plimbarea mai bucuros pe jos.

- Grabă mare nu-i - zise iar cocoana Elena - ca să nu rămâie capra şi să rămâie varza, mergeţi voi tinerii pe jos, iar noi, babele, venim încetul cu încetul după voi. 35 Aşa a şi rămas, dar tocmai aceasta i-a băgat în rea încurcătură.

Ieşită abia între ţarini, Alina l-a rugat pe Iorgu să-i arate cum înfrăţeşte griul. El, tot posomorit, a început să caute la dreapta şi la stânga un fir de mai multe ori 4 O înfrăţit, iar după ce l-a găsit, l-a smuls cu rădăcină cu tot, i-a arătat rădăcinile, a numărat fraţii.

- Ştii că e bine! îl întrerupse ea. Eu credeam, că fiecare bob semănat dă câte un spic.

- Dă, domnişoară, şi câte zece, ba chiar şi câte doauăzeci, o-ncredinţă el.

- Se poate?! exclamă dânsa. Dar, uite, nu e tot grâul înfrăţit.

Obrajii lui Iorgu iar se rumeniră şi ochii lui îşi luară obicinuita strălucire.

- A! grăi dânsul. Aceasta atârnă de o mulţime dempregiurări. Mai întâi bobul de sămânţă trebuie să fie sănătos şi bine dezvoltat. Apoi pământul are să fie adânc arat şi fărâmiţat.

- Ştiu, îl întrerupse ea. Pentru ca apa de ploaie să rămâie sub rădăcini şi rădăcinile să se poată întinde mai uşor.

El se uită mirat la ea. îşi aducea aminte că i-a mai spus-o aceasta şi era uimit că dânsa n-a uitat-o.

- Da! urmă. Mai rămâne ca pământul să conţină sărurile de care grâul are nevoie, căci gunoiul nu numai

hrăneşte, ci îi şi dă pământului căldură. Grâul numai acolo înfrăţeşte unde sunt date aceste condiţiuni. Altfel lanul - sunt firicele rare, subţirele, cu spicul mic, ba atins adeseori de fel de fel de boli.

- E atât de frumoasă plugăria! exclamă iar Alina.

De ce nu le fac oamenii toate aceste?

- Pentru că sunt unii proşti, alţii nepăsători, iar alţii leneşi ori deprinşi a se lăsa-n voia lui Dumnezeu, îi răspunse el.

Trăsura apucase departe înainte. Cocoana Elena a oprit-o-n cele din urmă şi se uita înapoi. îi vedea vorbind cu viociune şi-ar fi dorit să ştie ce-şi spun.

- Iorgule! strigă dânsa. Ce faceţi acolo?

- Venim! Iată venim! răspunse Alina şi porni în săltate după trăsură.

După câţiva paşi, însă, ea intră iar în lan şi smulse o buruiană spinoasă care ieşea deasupra griului.

- Ce e aceasta? îl întrebă pe Iorgu.

- E pălămidă, domnişoară - răspunse el - una din cele mai rele buruieni. D-ta vezi că giur împregiur

O de pa grâul e rar şi slab. Vrea mizerabila să crească repede, să se facă mare şi ia toată hrana din pământ. Un adevărat hoţ în mijlocul lanului.

- Dare multă! strigă dânsa. Uite colo, şi colo, şi colo! De ce n-o stârpesc oamenii?!

- Nu se poate! grăi dânsul. O pliveşte cine-o pliveşte, nu-i vorba, dar stârpirea ei e lucru de tot greu. Are, pe lângă toate celelalte, şi seminţe înaripate, pe care vântul le ia şi le duce de ici până colo. În zadar plivesc eu, căci îmi vine sămânţa de la cei ce nu plivesc.

- E foarte rău! zise ea, cuprinsă de indignaţiune. Trebuie să plivească toţi.

- De trebuit ar trebui - răspunse el râzând din toată inima - dar numai puţini o şi fac.

- Iorgule, veniţi voi? strigă iar cocoana Elena.

- Venim! strigă şi Alina, pornind iar fuga spre trăsură.

Şi astă dată se opri însă şi se plecă să ridice.

- Bravo!... bravo! strigă alergând din nou. Iat-o. Am

găsit-o! Cocoană-mare! Gârgăriţă! Tot trei câte trei!

Sosită la trăsură, ea-i arătă cocoanei Elenei gângania cea minunată.

- Da, zise aceasta. Aşa este! Trei-trei-trei.. depărtările parcă măsurate pe fir.

- Dar aceasta nici nu e gârgăriţă, grăi Iorgu, sosit şi el la trăsură.

- Gârgăriţă ori nu - întâmpină cocoana Elena - fata are dreptate, a văzut bine, a numărat bine, uite! Trei mari, patru mici şi cu toate aceste de trei ori câte trei.

- Orişicum i-am zice - adăugă Alina - e o dovadă că el are dreptate când zice că natura nu stropeşte, nu mâzgăleşte, ci le aşează toate cu măsură potrivită, simetric şi armonios, ca să-ncânte vederea. Uite! Se poate artă mai desăvârşită decât în aceste şapte pete şi pata albă deasupra lor? Puţin îmi pasă dacă e ori nu gârgăriţă!

Iorgu se uită lung în ochii copilei. Vorbele „el are dreptate" îi zbârnâiau în ureche. înţelegea atât de multe din ele şi ştia acum de ce a zis ea că cu el ar fi făcut

O bucuros o plimbare la Valea-Boului. Era încă acolo şi muma sa, care n-a-ntrebat „cine «el»?"

- Adecă e un fel de gârgăriţă, grăi dânsul turburat. Gârgăriţele sunt de multe feluri. E gârgăriţă care mănâncă mazărea, gârgăriţă care mănâncă lintea, chiar grâul e mâncat de un fel de gârgăriţe.

- Atunci sunt mari stricăciunile făcute de ele! exclamă Alina.

- Foarte mari, o-ncredinţa el. Se-ntâmplă adeseori [că] dintr-o sută de kilograme de mazăre mâncate de gârgăriţe nu mai rămân decât doauăzeci. Optzeci la sută sunt pierdute.

- Să le stârpească! strigă dânsa mâniată.

- Nu-nţeleg nici eu de ce nu se iau măsuri, adăugă cocoana Elena.

- E foarte greu, mamă, ca să nu zic peste putinţă)

răspunse el. îi vorbeam tocmai, când steteam colo, domnişoarei despre stricăciunile făcute de pălămidă.

- Da! îl întrerupse Alina. E foarte frumos, adecă

foarte urât. Sunt atât de proastă eu! Foarte urât e. Are seminţe înaripate, pe care vântul le ia şi le duce unde nu trebuie!

- Ei bine, domnişoară - urmă el - mizerabila aceasta zboară primăvara din floare-n floare şi-şi aşează oauăle în ovarul florii.

- Ai spus-o aceasta ieri, colo sus, în apropierea poieniţei, îl întrerupse iar Alina.

- Da, domnişoară, urmă el iar. De acolo, din ovarul plantei putere omenească nu e-n stare să-l scoată.

- Iară gârgăriţă de la voi vine la noi ca pălămida, adăugă Alina.

- Care va să zică cu aceste vă petreceţi voi timpul şi ne ţineţi pe noi în loc! grăi cocoana Elena.

- Da, cocoană-mare! o-ncredinţă Alina. Nu poţi să-ţi închipuieşti ce frumoasă e plugăria. E ceva şi pentru femei. Eu, dac-aş avea pământ...

Cocoana Elena se coborî din trăsură.

- Să mergem, copii - zise - aşa, încet, că merg şi eu cu voi. Soarele se ridică, şi Anica o să se supere dacă nu mă găseşte-n-toarsă când se scoală.

Iorgu era însă intrat în râvna lui şi peste puţin intră

O în lan şi smulse iar o buruiană, apoi se-ntoarse cu ea la Alina.

- Uite - îi zise - ce floare frumoasă. Aceasta e una din cele mai spurcate buruieni, vestita neghină. Lasă că săcătuieşte şi ea pământul ca pălămida, dar sămânţa ei n-o mănâncă nici păsările, nici porcii, fiindcă e într-însa o otravă de tot rea. Mâncând pâne de grâu cu neghină, oamenii se-mbolnăvesc, au spasmuri, ba pot chiar să moară.

- Iar un lucru pe care nu-l ştiam! grăi cocoana Elena. De aceea se zice că omul rău e ca neghina-n grâu.

- Are şi ea seminţe înaripate? întrebă Alina.

- Nu, răspunse el. Vântul scoate însă buruiana din rădăcini şi-o poartă de ici până colo scuturându-i seminţele.

- Să mergem, copii, că d-na Ionescu se plictiseşte aşa

singură-n trăsură, stărui din nou cocoana Elena.

îşi mai iuţiră dar paşii.

- Care va să zică vântul e şi el duşman al omului, zise Alina peste puţin. Noi, oamenii, avem atât de mulţi duşmani. Ici pălămidă, colo fel de fel de gârgăriţe, dincolo neghină, câte şi mai câte altele, tot duşmani răi.

- Asta n-am putea s-o zicem, îi răspunse Iorgu oprindu-se iar. Ar trebui să zicem că duşman a toate este omul, care mănâncă tot ceea ce-i priieşte şi stârpeşte tot ceea ce nu poate să-ifie de niciun folos. Trăiesc toate fiecare potrivit cu firea sa şi-n felul său. Duşman când zici, la om te gândeşti, căci duşman omului numai alt om poate să-i fie, ba se-ntâmplă că cel mai aprig duşman să-şi fie omul el însuşi sie.

Alina se uită nedumirită la el. Era pentru dânsa prea adâncă filosof ia aceasta. Nu-nţelegea cum poate omul să-şi fie sie însuşi duşman.

- Aşa e, drăguţo, o-ncredinţă bătrâna, care o ştia chiar mai bine decât fiul său, aceasta. Slăbiciunile te fac pe tine însuţi duşman al tău. Dar să mergem, căci începe să fie cald.

Ei îşi iuţiră iar pasul. Alina tot nu era însă dumirită. Ea avea o mulţime de slăbiciuni şi toate aceste dedeau farmec vieţii sale.

Deodată se opri şi iar îi venea să zică: „Eu sunt

- 10 atât de proastă”.

- Domnule Armaş! strigă acum. Ştiu! Duşmani îşi sunt sieşi oamenii proşti, leneşi, nepăsători. Ei bine! Dacă eu aş fi stat, aş lua tot pământul în stăpânirea mea şi nu le-aş da din el decât acelora care ară adânc şi gunoiesc unde e nevoie, aleg numai sămânţă bună, stârpesc şi buruieni, şi gârgăriţe, şi să vezi c-ar fi bine şi foarte frumos. E păcat să li se lase pământ celor ce nu poartă grijă de el.

Iorgu se uită ca omul care-şi vede gândurile, iar 10 cocoana Elena era pornită s-o-mbrăţişeze şi să-i sărute ochii amândoi.

Acesta era gândul de care a fost stăpânită ea toată viaţa ei, dar n-a ştiut să şi-l dea atât de desluşit pe faţă!

Da! E atât de mare mulţumirea de a osteni ca să le vezi toate crescând şi dând rcd îmbelşugat. Nu e vrednic să stăpânească cel ce nu ţine să aibă mulţumirea aceasta.

- Să grăbim, copii, că iată livedea e aci - stărui dânsa iar - şi mult să nu stăm, căci Anica se va fi sculat.

Grăbea Iorgu, căci o vedea-n gândul lui pe cocoana Anica plimbându-se busumflată, şi ceea ce încă mai mult îl zorea, o vedea spuindu-i Zoei cum a trebuit să aştepte, în vreme ce el se plimba cu Alina pe cine şştie unde. Orişicât de mult ar fi grăbit însă, erau acolo multe de văzut, ea ardea de dorinţa de a fi dumirită despre toate, iară el era covârşit de slăbiciunea de a i le arăta şi a i le lămuri până-n cele mai mici amănunte.

Aici era un măr şi colo un păr. Ea se uita la frunze şi constata deosebirile dintre ele. El îi arăta coaja de pe trunchi şi de pe crăci, felul de a se desfăşura al coroanei, al rămurelelor, al mugurilor, ba se cobora-n pământ şi-o-ncredinţa că nici rădăcinile nu se-ntind la fel, nici nu aceleaşi săruri le priiesc şi de aceea se deosebesc şi-n ceea ce priveşte lemnul şi rcdul.

Ea constata că nici la peri nu sunt frunzele la fel. El se-nteţea şi-i vorbea despre soiurile de peri, despre nobilitatea prin transplantare, despre felurile de altoire, despre prepararea solului. Au urmat apoi prunii, cireşii, nucii, persecii, caişii de tot felul: putea soarele să se ridice, putea cocoana

Anica să se plimbe, căci ei erau perduţi amândoi, ca beţivul care zice mereu: „Plec, iată plec!” dar bea înainte.

Ceea ce era mai rău, ccccana Elena nu-i zorea nici ea, căci mare îi era plăcerea cu care-i vedea umblând de la pom la pom şi bucurându-se de toate.

- Mult e drăguţă fata dumitale, îi zise-n cele din urmă d-nei Icnescu. Aşa eram şi eu în ţinereţele mele: toate-mi furau cchii şi mă-neântau.

- E bună fată, răspunse d-na Ionescu. Seamănă cu răposatul ei tată. Aşa mă plictisea şi el cu toate nimicurile, dar altfel era suflet de om.

- Eu n-am avut parte, grăi cccoana Elena. Nu ne

potriveam delcc la slăbiciuni. El cu totul alte mulţumiri căuta. Copii! strigă apoi, călcându-şi pe inimă. O să fie destul pentru astăzi.

Alina se-ntearse la ea ca copilul mustrat.

- Ştiu că-ţi pare rău. îmi pare şi mie, dar, uite, soarele a trecut de meazăzi şi-ncepe să scapete, îi zise şi-o sărută pe amândoi ebrajii curaţi şi rumeni.

Iorgu, înalt, voinic şi-mbrăcat într-un frumos costum de catifea, stetea ca cioplit din piatră la o parte.

- Să ne ierţi, mamă - zise peste puţin - dar am uitat că mătuşa Anica aşteaptă.

- Şi e atât de frumos şi de bine aici, adăugă Alina.

- Frumoase le vezi tu în ochii tăi! zise cocoana Elena.

„Frumoase, frumoase! Dar ce zice cocoana Anica şi ce va fi zicând Zoe?!" îşi zise şi Iorgu, şi iar îi zbârnâiau în ureche vorbele „stomac înfometat" şi „creieri însetaţi".

Auzind vorba „*ochi*", Alina tresări.

- Ah! exclamă, cuprinsă de un fel de extaz. Ştiu acum! înţeleg! Nu e gârgăriţă: e ochiul-lui-Dumnezeu!

Ce minunat! Cele trei câte trei pete sunt triunghiul ce se află deasupra Sfintei Treimi, în mijlocul căruia stă ochiul care le vede toate.

Iorgu, cocoana Elena, până chiar şi d-na Ionescu se uitară cu un fel de spaimă la ea. Nu se puteau dezmetici cum a ajuns aşa ca din senin să se-ntoarcă la gârgăriţă.

- Aşa e, fată, grăi-n cele din urmă d-na Ionescu; poporul ochiul-lui-Dumnezeu îi zice.

- Da! grăi şi cocoana Elena. Acum îmi aduc aminte că aşa-i zic ţăranii, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte de ce anume îi zic aşa.

Nu-i mai zbârnâiau acum nici lui Iorgu-n ureche vorbele rostite de Zoe.

- în adevăr admirabilă numire! zise el pe şoptite.

- Draga mamii! şopti şi d-na Ionescu şi-şi sărută şi 10 ea fata.

vi

Zbuciumări şi iar zbuciumări.

Se zbuciuma Zoe, se zbuciuma Iorgu, chiar şi Alina

se zbuciuma.

Plecând la Bucureşti, cocoana Anica n-a voit cu niciun preţ să ia locul de la dreapta-n fundul trăsurii, căci era mai de casă, şi locul de la dreapta i se cuvenea d-nei Ionescu, oaspele familiei.

Alina ţinea şi ea cu orice preţ să se urce pe capră, de unde vedea mai bine - altă supărare pentru mama ei.

- Urcă-te, drăguţă, urcă-te! Aşa făceam şi eu la vârsta ta chiar şi când era şi pentru mine loc în fundul trăsurii.

Bine nu era însă s-o facă.

Ştie adecă orişicine care a călătorit în trăsură că nimic nu-l face pe om atât de gânditor ca mişcarea mereu legănată. Cu cât mai repede înaintează trăsura, cu atât mai viuă e desfăşurarea gândurilor. Dac-ar fi rămas pe scăuneş, ar fi fost nevoită să bage de seamă la tot ceea ce face, să asculte ceea ce vorbesc cele doauă cocoane, să dea câteodată răspuns ori să facă vreontrebare. Acolo sus, pe capră, lângă muscalul acela spân, era numai ea singură şi-o luau gândurile de nu mai putea să ştie unde au s-o ducă.

Era obosită. Luând ziua bună de la cocoana-mare şi de la Iorgu, s-a mai şi-nduioşat. După plecare, s-a uitat înapoi spre munţii din fundul văii, spre poieniţă, spre lanuri şi spre livezi şi s-a-ntristat gândindu-se că n-are, poate, să le mai vadă nicicdată, nicicdată. Acum, abia acum înţelegea că sunt în adevăr slăbiciuni care-l fac pe om duşman sieşi şi nu mai vedea nici ciocârliile ce se-nalţă cântând în văzduh, nici cocostârcii ce se plimbau cu paşi chibzuiţi prin lanuri vânând hrană pentru puişorii lor, nici mieluşeii drăgălaşi ce alergau zburdând după mumele lor. 'Ochii ei, care alte dăţi le vedeau toate atât de frumoase, acum erau, parcă, lipsiţi de o lumină. L umea era pentru ea numai ceea ce i se petrecea-n suflet. Ştiuse mai nainte, iar acum şi simţea, că sunt doauă lumi care se duşmănesc şi se căia de a fi făcut plimbarea la Valea-Boului, îşi făcea mustrări din ce în ce mai aspre pentru purtările ei uşuratece, în adevăr copilăreşti.

Era sfârşită copilăria ei!

O dezvinovăţire tot găsea: îi zisese şi el că nu poate să nu se ducă dacă cocoana-mare, chiar ea, le-a poftit pe dânsa şi pe mama ei. Săracul de el! Pus alături cu cellalt, îl vedea atât de orăpădit, încât îi venea să fugă când de el, când după el.

în zadar! Femeie era şi dânsa, şi poruncile firii sunt neînduplecate.

- Ce mai faci tu, fată? o-ntrebă d-na Ionescu într-un târziu.

- E aici bine şi frumos, mamă dragă! răspunse ea cu glas tânguios.

Tot aşa ar fi răspuns şi Iorgu dacă mumă-sa i-ar fi pus aceeaşi întrebare. Cocoana Elena însă nu-l întreba pe el, ci pe sine însăşi se scruta ce mai face.

Trăise doauă zile de-nviorare pe care nu le-ar fi crezut mai nainte cu putinţă şi se simţea acum, după toate ostănelile, atât de bine, încât ar fi vrut să-mbrăţi- şeze pe toată lumea.

- A fost bine şi frumos! zise ea după ce ei rămaseră amândoi.

- Bunătatea ta neasemănată le-a făcut aşa, răspunse Iorgu sărutându-i mâna.

- Ai fost cuminte tu, întâmpină dânsa sărutându-l pe frunte. Tot aşa să fii!

- Mă tem însă ca nu cumva să te fi obosit prea mult, grăi dânsul.

- Deloc! îl încredinţă ea. Asta e ceea ce mă miră şi mă bucură. De mult, foarte de mult nu m-am simţit atât de bine ca acum. Mi s-au dezmorţit toate, şi parcă lumea întreagă îmi râde-nveselită. Ei!... urmă peste puţin. Ai văzut-o pe Zoe?

- Da - răspunse Iorgu - parcă era cam supărată la plecare.

- Şi?! grăi bătrâna. Ea se supără şi tot ea se şi-mpacă! E alta. După felul în care i-a zis d-nei Ionescu *„La revedere-n Bucureşti!”* mi se pare că se aşteaptă ca aceasta să-i facă vizita de rigoare. Nu se poate, Iorgule! D-na Ionescu e mai în vârstă şi femeie cu rost. Vizita are

s-o facă Zoe. O să i-o spun aceasta d-nei Ionescu îndată ce mă întorc. Dacă-i face Zoe vizita, are s-o întoarcă, dar fata n-are să şi-o ia cu dânsa. N-are ce să caute aceasta acolo. Iar dacă Zoe aşteaptă - basta! - cu atât mai bine! Pe Iorgu îl trecură răcorile.

Aceasta nu putea decât s-o înteţească pe Zoe.

Trebuia neapărat să grăbească la Bucureşti ca s-o vadă mai nainte de a se fi întâlnit ea cu cocoana Anica.

A şi plecat apoi după vreun ceas, tot singur ca Alina, pe capră, mânându-şi caii, care mergeau de capul lor, căci capul lui, plin de altele, era pierdut pentru ei.

Un simţământ de răspundere grea îl apăsa. îi era parcă săvârşise o faptă nelegiuită, pentru care altul fusese osândit, şi alerga la judecători ca să-şi mărturi- sească vinovăţia şi să se dea legat mai nainte de a fi prea târziu.

Nu făcuse Zoe nimic, dar el ştia ce poate ea şi ce e-n stare a face când se îndârjeşte, şi dacă-n locul ei ar fi fost un bărbat, i-ar fi căutat pricină ca să-l provoace şi să-i zboare creierii. Ea era însă femeie, şi nu rămânea decât să facă tot ceea ce omeneşte e cu putinţă ca să-i potolească mânia.

Se umilea, dar îşi făcea datoria de apărător al nevinovăţiei.

Dacă de o rudă apropiată, de sora, de logodnica, dacă chiar de soţia sa ar fi fost vorba, el nu s-ar fi simţit mai mult îndemnat a-şi face datoria aceasta.

Sosit acasă, primul drum i-a fost la d-na Ionescu, să afle cum au făcut călătoria şi să-i spună că mama sa se va întoarce peste doauă-trei zile şi doreşte să-i vorbească.

A găsit pe Alina, ca de obicei, singură, dar cu totul schimbată.

- Mama a plecat de acasă. Sunt singură, îi zise ea într-un ton rece, parcă ar fi voit să mai adauge: „Şi te rog să pleci!”

Nu era nevoie de adausul acesta, căci el ştia chiar mai bine decât dânsa că aşa trebuie să facă.

- Vă rog să spuneţi d-nei Ionescu sărutări de mâni din partea mea şi multe complimente din partea mamei, care o

roagă s-o aştepte mercuri, cel mai târziu joi, căci doreşte să-i vorbească, grăi dânsul într-un ton ceremonios.

- Da, domnule Armaş, răspunse ea.

El stete puţin pe gânduri.

- Eu, domnişoară - zise apoi - am să vă mulţumesc pentru zilele bune pe care i le-aţi făcut mamei. De mult, foarte de mult acum n-am mai văzut-o atât de înviorată ca acuma.

- O, Doamne! răspunse ea. Dar ce-am făcut eu?!

- Nimic dinadins! - întâmpină el - nimic, şi tocmai de aceea i-ai deschis inima şi-ai înveselit-o. încă o dată mulţumirile mele! repetă, apoi se-nchină de plecare, îi întinse mâna, luă, ca alte dăţi, mâna ei în amândoauă ale sale, dar acum o şi ridică spre sine, ca să pună pe ea o sărutare.

Alina tresări şi-şi retrase mâna ca din apă ferbinte.

„Ce-am ajuns eu, Doamne!" se tângui apoi după ce rămase iar singură.

Iar el ieşi în stradă, îşi răsuci de câteva ori mustaţa şi o luă spre Zoe.

Sunând, a ieşit feciorul să-i spună că coconiţa nu-i acasă.

O Iorgu iar îşi răsuci mustaţa, îşi dete biletul de vizită şi se uită în faţa feciorului. Nu se mai îndoia că el nu spune adevărul, că dânsa nu vrea să-l primească şi-i venea să intre dând năvală. Se stăpâni însă. Mai era şi un alt fel de năvală.

- Să spui - zise - coconiţei că am să viu mâne 5 înainte de amiazăzi.

„Să mai aibă acum îndrăzneala de a-mi trimite vorba că nu se află acasă!" îşi zise plecând el singur nu ştia unde, aşa, ca să nu stea într-un loc.

Unde a fost ea după ce s-a întors acasă? cu cine s-a 10 întâlnit? ce a spus despre vizita petrecută la Valea-Boului? Aceste erau întrebările care-l frământau, încât se ferea ca nu cumva să-i iasă în cale vreunul dintre prietenii săi, care l-ar fi întrebat ce mai face, iar acasă îi era silă să se ducă şi astfel umbla prin străzile mai 15 dosnice fără de

niciun ţel.

Dar dacă ea nici nu se gândea să facă de ce el se temea atât de mult?

De câte ori era ispitit să-şi pună şi întrebarea aceasta, îi zbârnâiau vorbele ei în ureche şi-o vedea înţepată la 20 plecarea ei de la Valea-Boului. Nu mai rămânea decât să-i mai spună şi cocoana Anica cum a aşteptat şi-a tot aşteptat în vreme ce ei se plimbau - aşa singuri - pe cine ştie unde.

Trebuia neapărat s-o vadă pe Zoe mai nainte de a 2 5 se fi-ntâlnit eacu cocoana Anica, şi grea i-a fost noaptea, nu mai puţin grea dimineaţa zilei de marţi.

Pe la zece el a sunat la uşa Zoei.

Acum n-a mai ieşit feciorul, ci fata din casă şi i-a spus că coconiţa nu s-a sculat încă. 30 Pe Iorgu îl trecură iar răcorile.

- Am să aştept, zise răsucindu-şi mustaţa şi intră, îşi scoase pardesiul, trecu în salon şi se aşează ca înfipt pe cel mai apropiat dintre scaune.

Acolo a rămas apoi din ce în ce mai îndârjit şi utându-se 35 din ce în ce mai des la ceasornic. S-au făcut zece şi jumătate, unsprezece fără un sfert, unsprezece în cap. El răsufla câtecdată din greu, îşi răsucea mustaţa, rostea printre dinţi vorbele: *„Du mţin lieber Gott*!” dar şedea înfipt pe scaun. 4 O Pe la unsprezece şi jumătate, în sfârşit, Linica a venit să-i spună că coconiţa s-a sculat, dar se găteşte.

„Aoleu!” zise Iorgu în gândul lui. Mai aşteptase el ca ea să se gătească şi ştia cât o să aştepte.

- Dar-adăugă Linica - dacă sunteţi cumva grăbit, coconiţa m-a însărcinat să vă spun că vă aşteaptă în camera de toaletă.

Iorgu se săltă în picioare parc-ar fi fost aşezat pe arcuri.

Zoe era îmbrăcată, foarte bine îmbrăcată, s-ar putea zice chiar gătită, nu însă pentru salon, ci pentru 10 acolo unde se afla, şi-i şedea bine găteala, poate chiar mai bine decât cea de salon.

îndeosebi Iorgu aşa n-o mai văzuse şi, ajuns în faţa ei, nu mai ştia de ce a venit.

Ştia însă ea nu numai ce gândeşte, ci şi ce are să-i spună.

- Mă iartă - zise întinzându-i mâna ei bine îngrijită - că te-am făcut să aştepţi atât de mult.

- Nu însă în zadar; eşti prea bună, răspunse el şi-i sărută mâna.

Ea nici nu tresări, nici nu şi-o retrase. Era încă de mult obicinuită cu aşa ceva.

- M-am culcat aseară târziu - urmă dânsa - iar proasta asta de Linica n-a îndrăznit să-mi spună că aştepţi. Şezi, Iorgule, adăugă aşezându-se pe canapea şi poftindu-l pe scaunul din apropierea ei. Vei fi aflat, poate, de prin gazete că bunul nostru prieten Philippart pleacă peste câteva săptămâni ca să angajeze şi capitaluri franceze pentru marea întreprindere de la Baia-de-Aramă. Prinţul a dat o masă de adio în onoarea lui şi am fost poftită şi eu, ca acţionară. Era lume multă, animaţiune mare şi am stat până după miezul nopţii! Dar tu vei fi având ceva grabnic...

- Nu! răspunse el. Doream numai să văd cum te-ai întors şi cum te simţi după ziua de alaltăieri.

- îţi mulţumesc, întâmpină dânsa. Foarte bine. A fost o zi de tot plăcută. Păcat că n-a fost mai lungă. Tant' Elen o fi cam obosită. Teamă mi-e să nu fie prea multă osteneala ce şi-a dat cu noi.

- Deloc! grăi Iorgu înveselit că poate să spună ceea ce dorea. Ieri dimineaţă a mai făcut cu noi şi cu d-na Ionescu o plimbare pe la ţarini şi prin livezi şi-am lăsat-o la plecarea mea în foarte bună dispoziţiune.

- Ah! exclamă Zoe. E plimbarea pe care doream s-o fac eu. Noi, femeile, cele mai multe, ba aş putea să zic toate, avem o slăbiciune firească pentru toate cele ce se petrec în natură. îndeosebi la mine slăbiciunea aceasta e un fel de manie. Sunt în stare să alerg ziua întreagă pe câmp şi prin păduri şi nu-mi închipuiesc viaţă mai fericită decât cea petrecută la ţară. îndeosebi semănăturile şi plantaţiunile tale trebuie să fie foarte frumoase.

- N-ai decât să vrei, şi ne vei face mamei şi mie o mare bucurie venind să le vezi, o încredinţă Iorgu.

- Am să profit! răspunse ea. Chiar în curând. Să nu uiţi ce-ai zis acum.

- Pentru mine - grăi dânsul - nu poate să fie mulţumire mai mare decât să arăt ceea ce am făcut şi să spun ceea ce mai am de gând să fac.

- Aceasta am văzut-o şi-o înţeleg, zise ea. Stăruinţa cu care îi dedeai domnişoarei Ionescu eXplicaţiuni e dovadă că-ţi face plăcere orişicine care-ţi cere lămuriri.

Lui Iorgu îi trecu un fel de junghi prin inimă când ea aduse vorba de Alina, şi el se uită în faţa ei cu oarecare frică dacă nu cumva se oglindeşte în ea vreo trăsă- tură de ironie.

- Aşa e! zise apoi. Păcatul tuturor celor ce fac ori ştiu câte ceva.

- E gentilă domnişoara Ionescu, adăugă Zoe. Plină de viaţă şi de interes pentru toate, încă copil la vârsta ei. Mi-o închipuisem cu totul altfel.

- Nu uita că e elevă, încă elevă, stărui Iorgu.

- Aş! întâmpină Zoe. Nu toate elevele sunt ca ea. Cele mai multe sunt drăcoaice. Dânsa e fiica d-nei Ionescu, o damă foarte bine, aşezată, totdeauna la locul ei - societate cu deosebire plăcută.

Iorgu, zăpăcit, nu se putea dezmetici.

Erau numai ei amândoi şi ar fi voit să-i sărute iar mâna şi să-i ceară iertare pentru gândurile rele ce-şi făcuse despre dânsa. Ar fi făcut-o dacă nu şi-ar fi adus *4 O* aminte de cele spuse de mamă-sa în ceea ce priveşte vizitele.

Nu avea mama lui dreptate, dar ea era mama lui, şi nici cu gindul nu putea el să se abată de la cele voite de ea.

Atât era de pătruns de înţelepciunea Zoei şi de multa ei bunătate de inimă, încât era nemângâiat că nu poate să-i zică: „Şi mama e de părerea ta în ceea ce priveşte pe d-na Ionescu şi de aceea nu aşteapta să yie dânsa la tine, ci du-te tu la ea”.

„Da! - îşi zise - în acest trup cu forme atât de 10 desăvârşite numai asemenea suflet poate să sălăşluiască!”-

înţelegea acum şi admiraţiunea pe care o aveau atât de mulţi pentru dânsa.

Deşi toate acestea s-au desfăşurat în puţine clipe în sufletul lui, dintr-o singură căutătură şi, mulţumită 15 de sine însăşi, ea schimbă vorba.

- Tant' Elen când se-ntoarce? întrebă.

- Mâne mă duc s-o iau - răspunse el - şi dacă nu vine chiar mâne, o să ne întoarcem poimâne.

- Ce păcat! oftă dânsa. Ar fi fost atât de frumos 20 să mă duci iar cu tine.

- Vino! exclamă el înveselit.

- Nu se poate! răspunse ea. O zi, doauă, poate chiar trei trebuie neapărat să mai rămân la Bucureşti.

- De ce, mă rog?

Ea dete din umeri şi stete puţin pe gânduri.

- Tot pentru cuvântul pentru care am fost nevoită să plec de la Valea-Boului mai nainte de a fi dorit şi cam supărată, grăi dânsa.

Iorgu iar se turbură. 30 -Nu pot să-mi dau seama, zise.

Ea rămase iar gânditoare.

- Pot să mă razem pe discreţiunea ta, grăi apoi.

- Eşti femeie şi eu sunt bărbat: mă superi stând la îndoială.

- Şezi ici lângă mine, îi zise ea vorbind mai încet şi arătându-i loc pe canapea. îţi spusei - urmă apoi - că Philippart pleacă. Trebuie neapărat să am mai nainte de a fi plecat o-ntâlnire cu el.

Iorgu, foarte neplăcut atins, ar fi voit să se scoale 4 O şi să se aşeze iar pe scaun. Auzise prea adeseori vorbindu-se despre legăturile ei cu Philippart şi îi era oarecum silă să mai asculte şi ¿xplicaţiunile ei, fără îndoială mărturisiri indiscrete. Era însă osândit să le asculte.

- Philippart, străin, nu are legături în ţară, urmă ea rostind vorbele răspicat. Prinţul a trăit mai mult în străinătate şi are puţine legături. Având eu multe legături

în societatea bucureşteană, am luat înţelegere cu dânşii, şi cele mai multe din acţiunile întreprinderii au fost plasate de mine. Ţi-o spun aceasta ţie, vărul şi bunul meu prieten - urmă ea - pe deplin încredinţată că de la tine n-o să afle nimeni, chiar nici tant' Elen.

El se uită iar cuprins de admiraţiune la ea şi-i întinse mâna, gata de a i se lega cu jurământ.

Ea-i luă mâna şi i-o strânse cu toată căldura şi rămase ţiind-o.

- Dacă m-aş fiândoit câtuşi de puţin, nu ţi-aş fi spus-o, cum n-am mai spus-o nimănui, deşi aş fi avut multe şi puternice cuvinte de a o spune, urmă ea. Ţineam însă ca tu, mai ales tu să ştii de ce trebuie neapărat să-i vorbesc mai nainte de a fi plecat.

- îţi mulţumesc pentru încredere, grăi dânsul şi iar îi sărută mâna o dată şi încă o dată. Eşti un adevărat bărbat!

- Ba sunt femeie, femeie slabă - răspunse e a cuprinsă de înduioşare - o biată femeie care nu ştie ce să facă cu sine însăşi.

Iorgu era om în carne şi în oase, iar carnea străbătută-n lung şi-n lat de sânge cald e izvor de ispite şi de rele îndemnuri.

Nu! mama lui nu avea dreptate, dar el era fiul ei şi trebuia să ţină seamă de slăbiciunile ei şi era timpul să plece.

- Când mai vii, Iorgule? întrebă dânsa oftând.

- îndată după întoarcerea mea, răspunse el.

Peste puţin apoi, când feciorul ieşit iar la iveală îi ţinea pardesiul, dânsa îşi deschise iar uşa, scoase capul ei cel frumos prin crăpătura uşii şi strigă:

- Iorgule, spune d-nei Ionescu multe complimente

O din partea mea. Şi domnişoarei, Iorgule! adăugă peste puţin.

Omul nu cu ochii, ci cu mintea vede, şi orişicât de bine ar fi deschişi ochii, dacă mintea nu e limpede, toate pătrund alandala şi pocite-n suflet. Tot astfel nu numai 5 ea însăşi prin sine aude urechea. I s-a părut lui Iorgu că era oarecare ironie în vorbele rostite de Zoe cu căp= şorul

scos prin crăpătura uşii, dar i s-a părut numai, chiar şi aceasta pe o clipă. în clipa următoare el era pătruns de datoria de a face serviciul de poştalion, 10 ducându-i d-nei Ionescu multele complimente.

Deocamdată trebuia să treacă pe la tribunal, ca să vadă ce mai e pe acolo şi să-şi facă rosturile pentru ziua de mâne, când urmă să plece la moşie, ca s-o aducă pe mumă-sa, ba, poate, şi pentru cea de poimâne. 15 Scăpând de la tribunal, s-a dus la antreprenorul cu care luase înţelegere pentru reparaturile de la casele boiereşti şi pentru zidirile din nou, pentru care planurile erau gata şi rămânea să se aleagă locul bine potrivit. Iorgu ar fi dorit ca alegerea aceasta să se facă fie ziua 20 următoare, fie joi, iar antreprenorul nu putea să iasă la Valea-Boului decât duminecă.

Vorba era de grajduri pentru cai, pentru boi de jug, pentru vaci, pentru viţei şi de coteţe pentru porcii de îngrăşat şi pentru cei de prăsilă, de şoproane şi de un 25 grânar, toate cum un adevărat agronom ştie să şi le chibzuiască.

Gospodar cu rost, Iorgu luase hotărârea de a-şi arde cărămida chiar în apropierea curţii, şi-n timpul iernii lucraseră oamenii la curăţirea pădurii, tăind copacii 30 însemnaţi de el. Lemne pentru arderea cărămizii erau deci destule şi rămânea numai să se hotărască locul unde are să se facă cuptoarele de cărămidă, pentru ca să fie cărate lemnele acolo. Luase înţelegere cu nişte bulgari ca să-i facă ei cărămida. S-a dus şi pe la ei, 35 ca să vie deodată cu antreprenorul.

Mai avea apoi cea mai grea parte a treburilor, să treacă şi pe la Zerlendi.

Inginerul hotarnic lucrase cu multe întreruperi, dar zicea că e - chip - gata cu măsurătorile, mai 4 O rămânea numai să se facă adunarea la faţa locului a vecinilor pentru ca să se poată face autentificarea planului. Lucru foarte greu. O dată lipseau unii, altă dată - alţii. Se amâna deci realizarea împrumutului la Creditul Fonciar, iar până la seceriş mai era mult şi 5 contul curent la Zerlendi era pe

sfârşite.

Unde îi mai rămânea lui Iorgu cap şi pentru servicii de poştalion?!

Mai erau apoi şi altele.

Sârbii şi muntenegrenii porniseră, precum zisese maio- rul Catargiu, războiul, şi prin ţară treceau zi şi noapte ofiţeri şi voluntari din Rusia în haine civile, ca să le vie într-ajutor şi să le ducă arme şi muniţiuni. în ţară agitaţiunile erau din ce în ce mai înteţite, Petre Grădişteanu cutriera mahalalele, şi ciomăgaşii lui popa Tache steteau în toate colţurile la pândă, ca să sencaiere cu cetele roşiilor. Acesta e timpul când bineştiutul Orăşanu, la „Iordache în centrul acţiunii, a făcut din ţuică „*idee*", din vin „*pricină*", din mititei „*plebei*", din trandafiri „*patricieni*", din fleică „*inocentă*" şi tot aşa înainte, ca albii să nu mai ştie cum să-şi comandeze „*porţia*", nici cum să-şi încheie „*protocolul*".

Coconul Mitiţă de la Creditul Fonciar, fiind şi om politic, nu mai avea dar timp pentru mijlociri binevoitoare. L-a căutat Iorgu în trei rânduri şi n-a putut să-l prindă, iar Zerlendi stetea pe gânduri.

Lucrările începute trebuiau cu toate acestea să fie scoase la capăt, căci amânarea lor era împreunată cu perderi mari.

Iorgu s-a-ntors dar cam plouat la Valea-Boului, unde duminecă nu putea să se-ntoarcă cu mâna goală, îi era parcă toate i se pun înpotrivă, dar îşi făcea din când în când şi câte o mustrare, căci „sezonul", care acum era pe sfârşite, îi încurcase socotelile, încât mereu îşi aducea aminte de deosebirea pe care coconul Iancu Talpă o făcuse între socoteala negoţătorească şi cea boierească.

întors la Valea-Boului, el iar era-n voie bună. A găsit-o pe cocoana Elena tot veselă; ba, după ce i-a spus că el duminecă iar trebuie să vie, dânsa s-a răzgândit O şi-a zis că are să mai steie pân-atunci la moşie, unde se simţea atât de bine. Avea Iorgu cuvinte de a nu se bucura de aceasta, dar ea îi era mamă şi nu putea s-o mâhnească.

Cu atât mai grăbit era să se-ntoarcă la Bucureşti

pentru ca să-şi facă rost de bani pentru duminecă. 5 - Iorgule, îi zise cocoana Elena la plecare. Eu mai stau până duminecă. Luni mă-ntorc şi abia marţi o s-o pot vedea pe d-na Ionescu. Te pomeneşti că până atunci ea se duce la Zoe. Du-te chiar azi şi-i spune c-o rog să nu se ducă mai nainte de a ne fi văzut. 10 Pe Iorgu-l cuprinse un fel de ameţeală.

- Da! mamă, zise şi le dete bici cailor.

Nu era el acum numai plouat, ci şi uluit în puterea cuvântului.

Să se ducă să spună multe complimente din partea l 5 Zoei şi tot atunci să mai spună şi că n-are să-i facă vizită aceleiaşi Zoe.

Nu-i era lui destule celelalte: trebuia să mai cadă şi asta pe capul lui?!

Era peste putinţă ca el să le facă amândouă: ori una, 20 ori alta!

Nu! Alegere nu-i rămânea.

Mama lui iar n-avea dreptate. Vorba nu era numai de vârstă, ci şi de stare, de rang, de poziţiune socială. Cine era Zoe şi cine doamna Ionescu. Trebuia cu toate 25 aceste să facă ceea ce i-a zis muma sa.

Cum se uita atunci în ochii Zoei?!

Era un lucru de nimic, încât îţi venea să râzi, iar lui îi venea să plece de la Bucureşti pentru ca să scape din strâmtorarea în care era pus.

O Întâia oară în via ţa lui era ispitit să fie de rea-credinţă, să umble cu minciuna, să se făţărească, să se înjosească pe sine însuşi în gândul său.

„Ce prostie! îşi zise în cele din urmă. Eu mă zbucium ca vai de mine, şi te pomeneşti că-n timpul acesta fie 35 una, fie alta dintre ele a şi făcut vizita ori e hotărâtă s-o facă.”

Aceasta ar fi fost scăparea lui.

Sosit deci acasă, el nu s-a dus la d-na Ionescu. Zicea că e prea târziu.

o Joi dimineaţa iar nu s-a dus. Era prea de dimineaţă şi avea să alerge-n alte treburi, mai urgente.

Cu atât mai puţin putea să se ducă pe la Zoe, care-l

credea încă la Valea-Boului.

După-amiazăzi a umblat pe la Zerlendi, pe la Credit, iar pe la Credit a stat cu inginerul hotamic, şi iar era prea târziu ca să se ducă la d-na Ionescu.

în adâncimile sufletului său răzvrătit se pornea din ce în ce mai stăruitor un glas care-i zicea: „Omule, tu minţi, vrei să te-nşeli pe tine însuţi, eşti de reacredinţă faţă cu mama ta. Nu ţi-e ruşine?! Cum ai să te uiţi în ochii ei şi cei ai să-i răspunzi când ea te va întreba de ce nu te-ai dus nici ieri, nici azi unde te-a trimis ea?”

în zadar! Nu s-a dus joi seara şi nu era nici vineri dimineaţa în stare să se ducă. S-a dus însă pe la unsprezece la Zoe, ca să afle, oarecum pe nesimţite, dacă nu cumva vizita s-a făcut, şi-n cazul că nu s-a făcut, să stăruie ca s-o facă dânsa mai nainte de a se fi-ntors mama lui la Bucureşti.

îşi potrivise lucrurile foarte bine-n capul lui. „Am s-o-ntreb - îşi zicea - dacă nu cumva a văzut pe d-na Ionescu. Dacă-mi răspunde «da», am să-i spun mamei că era prea târziu când am ajuns să văd pe d-na Ionescu, pe care am căutat-o în mai multe rânduri. Iar dacă-mi răspunde « nu », găsesc cuvinte de a o îndupleca fără ca ea să simtă că e un capriciu al mamii la mijloc.”

„Tot minciuni! striga acel glas din adâncimi. Tot reacredinţă faţă cu mama ta! O porneşti, omule, pentru un lucru de nimic pe un povârniş primejdios şi cazi, cazi, nu poţi să ştii până unde.” S-a dus, cu toate aceste, şi, abia ajuns în faţa Zoei, a fost covârşit de simţământul că nu poate, că e prea slab, că nu-l iartă firea să facă acest prim pas, orişicât de mic ar fi el.

A dus-o cum a dus-o pân-aci, dar mai departe nu, şi atât era de muiat, încât Zoe a rămas cuprinsă de viuă îngrijorare-n faţa lui.

- Ce este, Iorgule?! îl întrebă. S-a-ntâmplat ceva? Nu cumva tant' Elen, în urma ostănelilor...

- Nu! o întrerupse el. E bine! Are să se-ntoarcă 4 O luni.

- De ce nu s-a-ntors ieri, cum era vorba? stărui dânsa.

Tot e ceva la mijloc.

- Nu! o întrerupse iar dânsul. Tocmai simţindu-se bine acolo a ţinut să mai rămâie câteva zile.

- Tu ai ceva, Iorgule, grăi dânsa. Mie, mai ales mie, n-ai să-mi ascunzi adevărul.

Tocmai aceasta era ceea ce el era nevoit a face, şi ca să scape, trebuia să-i spună ceva.

- Sunt cu totul altele - zise el - lucruri pentru care voi, femeile, nu prea aveţi interes... Mizeriile zilnice ale daraverilor.

Zoe râse cu hohote.

- Aida-dee! exclamă. Se vede că eşti începător şi neamţ, care le măsoară toate cu milimetrul şi le cintăreşte cu dramul, încât se sperie şi de cea mai neînsemnată încurcătură în sccoteli. Şezi ici lângă mine. Ia spune de ce e vorba. Tu cunoşti acum secretele mele: destăinuieşte-mi-le pe ale tale.

Iorgu se simţea fericit că poate să scape spuind ade-O vărul, numai adevărul, dar tot îl rodea cugetul că minte şi spuind adevărul, căci nu pentru aceasta venise la ea.

îi vorbi despre planurile sale, despre cărămidari şi antreprenori, despre inginerul hotarnic şi despre Creditul Fonciar, despre Zerlendi şi despre nepotrivirea

5 socotelilor sale, dar gândul lui se-ntorcea mereu la întrebarea dacă poate ori nu să-i spună şi de ce a venit.

Zoe asculta şi le-nţelegea toate, dar se uita-n faţa lui şi era cuprinsă de simţimântul că mai e ceva ce el nu spune.

- Şi pentru atâta lucru eşti tu atât de îngrijat?.' îi zise ea. O mică strâmtorare momentană.

- Nu e mică, o-ntrerupse el.

- Ţi se va fi părând ţie mare fiindcă nu eşti obicinuit cu asemenea greutăţi, urmă dânsa. Ori mai e şi ceva ce nu-ţi dă mâna să-mi spui? Vorbeşte deschis. Nu cumva ai avut vreo perdere-n cărţi?

- Nu, grăi dândul neplăcut atins. Cărţi n-am ajuns încă să joc.

Zoe iar râse cu hohote. Acel „încă" îi părea de tot

hazul.

'-Cărţi se joacă pretutindeni, şi e chestiune de tact social să nu zici că tu nu joci când toată lumea joacă, iar accidentele neplăcute sunt lucru de sine înţeles la jocul de cărţi, grăi dânsa.

Vorbea din experienţă. Nu doară c-a suferit şi ea vrecdată pe urma unor accidente, dar ştia pe alţii care au suferit.

- Dar dacă zici că nu - urmă - atunci nu măndoiesc că aşa şi este. Nu te superi însă dacă-ţi voi spune că eşti un copil. Greutăţile de care-mi vorbeşti pentru un. om cu averea ta sunt înlăturate în timp de câteva ceasuri.

El clătină din cap.

- Ştiu ce vrei să zici, urmă iar dânsa. Crezi c-ar fi un act de rea-credinţă şi ţi-ai perde creditul dacă te-ai împrumuta şi de la altcineva şi Zerlendi ar afla c-ai făcut-o aceasta.

- Fără-ndoială, zise el.

Ea ridică degetul.

- Eu sunt numai femeie - grăi dânsa - dar la de aceste mă pricep mai bine decât mulţi oameni de afaceri, în tot cazul mai bine, precum se vede, decât tine.

Era foarte adevărat ceea ce spunea.

Deşi cheltuitoare, ea nu era uşuratecă. Cheltuia numai când putea s-o facă aceasta fără de scădere pentru avutul ei. Juca şi cărţi, dar numai cu oameni care se bucurau cândeacâştiga. O adimenea risipa şi-mbuibarea, dar pentru ale ei era foarte cruţătoare. Trecuse prin doauă divorţuri, dar a ştiut să-şi aleagă advocaţi iscusiţi, care au reuşit să-i scape zestrea chiar cu oarecare spor.

Se pricepea la-nvârteli, încât avea cuvinte de a se bucura că-l găseşte pe Iorgu în o mică „strâmtorare momentană", din care nu-i era greu să-l scape.

- Care e suma de care ai avea nevoie până la seceriş ca să răsufli mai uşor? îl întrebă dânsa în tonul omului de afaceri.

- Vreo doauăzeci, treizeci de mii de lei, răspunse el cam în silă.

- Să zicem doauăzeci şi cinci de mii, urmă ea. Suma aceasta o ai încă azi, ca împrumut amical, discret,

O despre care nimeni afară de tine şi de mine nu are să ştie nimic.

El se uită mirat la ea.

- îl cunoşti pe bătrânul Cohen? întrebă dânsa.

- Nu i-am auzit niciodată numele, răspunse el.

- E un evreu spaniol - grăi dânsa - un om ori- 5 ginal, care umblă şi azi îmbrăcat în caftan, încins cu brâu verde, tradiţionala „burtă verde", şi poartă vechea şapcă cu cozorcc. Aie bani şi-i dă cu multă discreţiune.

- Nu mă-ncurc! strigă Iorgu.

- N-ai să te-ncurci, îl încredinţă Zoe. Am eu credit 10 la bătrânul acela şi mă-mprumut tot cu procentele pe care i le plăteşti lui Zerlendi. O facem şi-o ştim numai noi amândoi.

Iorgu rămase cuprins de zăpăceală. Nu. Aşa ceva nu i-ar fi trecut nicicdată prin gând. 15 -Nu, Zoe dragă, grăi dânsul. Nu se poate! Ar fi prea mult.

Cum?! El vine la ea cu rea-credinţă şi nu-ndrăzneşte să-i spună de ce a venit, iară ea îi sare-n felul acesta într-ajutor.

Şi ce-ar zice mama lui dac-ar afla că el a şi primit ajutorul acesta?!

- Să le lăsăm aceste, Zoe, urmă el. Am să mă descurc eu într-un fel oarecare.

Adevărul era că Zoe îşi avea micile economii depuse 25 la bătrânul Cohen şi ţinea să-l ajute pe vărul ei ca să-l aibă mai bine legat.

- Iorgule! zise ea ridicându-se. îţi dai seamă că mă jigneşti adânc prin purtarea ta? Te văd în strâmtorare, vreau să-ţi dau un mic ajutor, şi nu primeşti.

De ce nu?! Eu am încredere oarbă-n tine şi nu cer nimic de la mâna ta, nu-ţi dau, ci mijlocesc, iar tu zici „nu"! De ce nu?! Bagă de seamă că duminecă ai să pleci, iar mâne e sâmbătă şi evreul acela nu mai stă de vorbă cu nimeni. Dacă n-o facem azi înainte de şase, el aprinde 35 luminările şi s-a mântuit.

Iorgu tot numai „nu!” putea să zică, nu însă cu aceeaşi hotărâre ca mai nainte.

La urma urmelor ce era?! Un împrumut pe trei luni de zile, până la seceriş. Nu era oare totuna dacă-l 40 face la Cohen ori la Zerlendi? Greutatea era numai ce zice mama lui. Ea nu-i cerea, ce-i drept, niciodată socoteală, dar nici n-avea nevoie, căci îi spunea totdeauna, din propriul lui îndemn, ce-a făcut şi ce are de gând să mai facă. Aceasta nu putea să i-o spună şi, prin urmare, nici s-o facă.

El scoase ceasornicul şi se uită la el.

- Nu sunt încă doauăsprezece - zise - mai mult ca să scape. Mai avem şase ceasuri. Să vedem. Am să mai alerg, şi pe la patru, cel mai târziu pe la cinci iar sunt aici, ca să-ţi spun dac-am reuşit ori nu.

o Gândul lui era să-i vină prea târziu - tot o minciună.

- Foarte bine! răspunse ea. Ca să vezi că sunt sinceră, îndată ce mă voi fi-mbrăcat, am să mă duc la Cohen ca să iau banii. îi ai la dispoziţiunea ta până duminecă dimineaţa. Dacă reuşeşti fie azi, fie mâne să scapi altfel din încurcătură, îi dau evreului banii înapoi”.

Iorgu îi mulţumi iară şi iarăşi plecă uitându-se iar la ceasornic.

Era cel mai potrivit timp ca să se ducă la d-na Ionescu şi să facă ceea ce ar fi trebuit să-ndeplinească 20 îndată după-ntoarcerea sa de la moşie.

Întâia oară în viaţa lui se vedea intrat în conflict cu mama sa. Ea o năpăstuia pe Zoe, dar numai pentru că după spusele altora îşi făcuse o idee cu desăvârşire greşită despre dânsa. Datoria lui era să aibă, cum a 25 avut mai nainte, inima deschisă faţă cu dânsa şi s-o dumirească, s-o-ncredinţeze despre înţelepciunea Zoei şi despre bunătatea ei sufletească. îl strivea cugetul vinovăţiei de a nu o fi făcut aceasta când mama lui l-a însărcinat să se ducă la d-na Ionescu şi de a fi lăsat 30 să treacă atâta timp fără ca să se ducă.

Şi totuşi...

S-a dus, ce-i drept, la d-na Ionescu, i-a spus multe

complimente din partea mamei sale, i-a spus că aceasta abia luni se va întoarce, dar când era să-i spună şi celelalte, a lunecat pe căi piezişe.

- Aţi mai văzut pe verişoara mea Zoe de când v-aţi întors la Bucureşti? a-ntrebat dânsul.

Era un fel de minciună în dosul acestei întrebări, căci el venea de la verişoara Zoe şi aceasta n-ar fi *4* O lipsit să-i spună dacă ar mai fi văzut pe d-na Ionescu, care nu putea nici ea să deie alt răspuns decât că „nu”.

- Pare-mi-se că mama doreşte să mergeţi împreună ca s-o vedeţi, grăi dânsul. Nu mi-a spus-o aceasta, dar aşa mi s-a părut.

Zicând-o aceasta, el a împlinit dorinţa mamei sale, dar tot numai minţind a-mplinit-o!

Astfel, începând cu lucruri de puţină însemnătate, ia omul deprinderea de a umbla pe căi piezişe, de a spune una când gândeşte alta, de a se amăgi pe sine amăgind pe alţii şi de a nu-şi mai face mustrări când e de rea-credinţă.

Plecând de la d-na Ionescu, el răsuflă mai uşor ca orişice om care a scăpat de o sarcină neplăcută, şi se bucura că Alina nu se-ntorsese încă de la şcoală, căci ea, îndrăzneaţă cum ştie câteodată să fie, ar fi putut să zică, cum i-a zis şi lui odată: „Dar nu ţinem să ne vedem cu coconiţa aceea!”

Scăpat de grija aceasta, îi rămânea să mai scape şi de celelalte.

Ca să răzbeşti în asemenea împregiurări, se cere oarecare hotărâre, oarecare stăruinţă, chiar oarecare, îndrăzneală, iar aceste ţi le dau strâmtorările care tempintenează. E greu să baţi la uşa altora ca să ceri şi n-o faci aceasta decât fiind nevoit a o face. Mai avea să ieie de la Zerlendi peste doauăzeci şi trei de mii de lei. Bancherul era însă de părere că e cestiune de prudenţă să-şi rezerve suma aceasta pentru seceriş, când va avea nevoie neapărată de bani. El şi-ar fi schimbat, poate, părerea aceasta dacă coconul Mitiţă ar fi pus iar o vorbă bună. Se putea însă ca coconul Mitiţă să fie şi el de

aceeaşi părere.

Era greu să se mai ducă pe la Zerlendi, dar uşor nu era nici să-l caute pe coconul Mitiţă.

Şi de ce când Zoe era şi ea gata să-i pună banii pe masă?

Vineri seara era gata să pună caii şi să plece iar la Valea-Boului, ca să i le spună mamei sale toate din fir în păr şi s-o-nduplece.

S-a răzgândit însă.

Făcuse-n timpul iernii şi cheltuieli pe care ar fi 4 O putut să nu le facă. Acum era vorba de lucruri de mare folos, pe care nu mai putea, să le amâne. Aceasta o ştia şi mama lui. Era dorinţa ei fierbinte ca să fie restaurate casele boiereşti, în care-şi petrecuse copilăria şi tinereţele, şi faţa ei se lumina când îi vorbea despre grajduri, şoproane şi grânar sistematic.

„Ce mi-e dacă-i spun mai nainte ori în urmă?! îşi zise el. Tot una e. Vorba e că am să-i spun şi am să-i dau toate lămuririle îndată ce voi fi sosit iar la Valea- Boului."

Sâmbătă dimineaţa, când se-mbrăca să se ducă la Zoe, i s-a mai pus şi întrebarea dacă are ori nu să-i spună acesteia că are să-i facă mumei sale împărtăşire despre împrumutul de doauăzeci şi cinci de mii de lei.

„O facem şi-o ştim numai noi amândoi", zisese Zoe.

Ar fi fost de rea-credinţă dacă nu i-ar fi spus că mai are să fie şi a treia care ştie.

Iar o întâmplare neaşteptată însă.

Când ieşea ca să se ducă la Zoe, s-a pomenit faţă-n faţă cu Alina, care se-ntoarcea de la şcoală.

I-a zis frumos „bună dimineaţă" şi-a întrebat-o în franţuzeşte:

- *Comment ţa va-t-il*?

Dânsa i-a zis un „*Grand merţi J*"

- Şi mă bucur că, din întâmplare, te-ntâlnesc, ca să te rog să-i spui cocoanei-mari sărutări demână din partea mea. Mama şi eu îi mulţumim, dar n-am avut şi nu avem de gând să profităm de bunăvoinţa ei.

- De ce, domnişoară? întrebă dânsul.

- Pentru că noauă nune place doamna aceea, răspunse Alina cu inima deschisă.

Iorgu rămase parcă i-ar fi tras cineva în piaţa Teatrului o palmă.

Lccul unde se aflau nu era potrivit ca să-i deie cuvenitele lămuriri; s-a mărginit deci să-i zică:

- Vă-nşelaţi, domnişoară!

- Poate! i-a zis Alina şi şi-a căutat de drum.

El iar nu mai ştia ce să facă.

Mari picături de sudoare rece i se iveau pe frunte când se gândea ce-şi vor fi zicând mama lui, doamna Ionescu şi copila cea-ndrăzneaţă când se vor întâlni.

Dar el nu mai putea să se-ntoarcă.

„Ei bine! n-am să-i spun!” îşi zise plecând mai departe.

N-ar fi putut în clipa aceea să-şi deie seamă dacă Zoei, mamei sale, ori nici uneia din amândoauă n-are să-i spună: ştia numai că bărbatul trebuie să fie discret şi n-are să se amestece în gâlcevile femeieşti.

A găsit-o pe Zoe mai veselă şi mai plină de farmec decât orişicând, în adevăr fericită că poate să-i facă neînsemnatul serviciu amical. Dacă el ar fi dat şi ea 10 ar fi primit, mulţumirea ei n-ar fi atât de mare şi de sinceră.

Nu mai ştia - biata femeie - ce să-i facă, unde să-l aşeze şi cum să-l încânte.

El însă, bărbat în putere, a rămas statornic şi nu 15 i-a spus nici dacă-i face ori nu mamei sale împărtăşire despre cele ce a făcut, nici mai ales dacă i-a spus ori nu d-nei Ionescu şi Alinei multele complimente şi celelalte.

Nu doară că... dar un om ca dânsul trebuia să fie 20 discret.

După plecarea lui, Zoe, mai răsfăţată decât de obicei, iar a scos căpşorul prin crepătura uşii.

- Am uitat, Iorgule, să te-ntreb: ce mai face Gârgăriţa? strigă dânsa.

El se-ntoarse şi se uită cu ochi mari şi cam blejit înapoi. Nu putea să se dumirească cum a ajuns ea aşa deodată să-i vorbească despre gârgăriţă.

- Nu e gârgăriţă, Zoe - răspunse cu cea mai deplină seninătate - e ochiul-lui-Dumnezeu!

Zoe îşi muşcă buzele, îşi retrase căpşorul şi închise uşa.

viii

„Doi pepeni într-o mână nu poţi să ţii”, aşa zice românul.

Putea Iorgu să fie gospodar la Valea-Boului şi procuror la Bucureşti. Câtă vreme coconul Iancu Talpă îşi avea scaunul în Senat, nu-i prea cerea nimeni soco- ' teala dacă lipsea câte o zi, chiar şi câte doauă de la tribunal. Era însă el om deprins a le face toate cu toată inima, şi când se afla la Bucureşti, gândul îi era dus la Valea-Boului, iar când se afla la Valea-Boului, îşi făcea mustrări pentru că lipseşte de la tribunal.

Duminecă a umblat cu cărămidarii şi cu antreprenorul, n-a găsit dar timp să spună mamei sale ceea ce ar fi avut de spus. Luni a grăbit acasă pentru ca să nu lipsească de la tribunal. Pe drum nu putea să-i vorbească în toată tigna, cum se cuvine. Rămânea să-i vorbească 10 seara. El s-a-ntors însă cam supărat acasă.

Mai era adecă şi un al treilea pepene pe care avea să-l ia în mână.

Generalul Florescu, ajuns în fruntea guvernului, ţinea să arate că românul e în adevăr născut oştean 15 şi-a-nceput să-i adune pe ici, pe colo pe voinici, să le pună puşcâ-n mână, căciula cu pană de curcan în cap şi să-i deprindă cu „*dreapta-stânga*!”...”*una*, *doauă*, *trei*!” şi aşa mai departe, după cum cere „*reglementul*”.

Iorgu, ofiţer de călăraşi, trebuia să meargă şi el pe 20 câteva săptămâni tccmai acum, la cel mai nepotrivit timp.

- Ei vezi, Iorgule?! îi zise cocoana Elena, chiar mai mâhnită decât el. Tu însuţi ţi-ai făcut-o.

- Datoria faţă cu ţara sa trebuie să şi-o facă ori- 25 şicine! răspunse el.

Ea n-a zis „nu!”, dar împăcată cu gândul acesta nu era şi iar a petrecut noaptea în nedormire, ziua următoare iar s-a sculat târziu şi iar se ridica cu anevoia din jeţul ei,

iar îi venea din când în când un fel de sfâr- 30 şeală.

- Dacă tu pleci, şi trebuie să pleci - îi zise ea pe înserate - mă duci iar la moşie. Ce fac eu aici aşa singură în timpul cât lipseşti tu?

- Singură ai fi şi acolo, răspunse el. Aici tot ai pe 35 tant' Anica, ai pe Zoe, ai chiar aci aproape pe d-na

Ionescu şi pe fiica ei, care îţi este, dacă judec bine, foarte simpatică.

- N-am pe nimeni, întâmpină dânsa. Cocoanele acelea nu sunt de seama mea. Nu doar că m-aş fi uitând la stare ori la neam. Văd numai omul. Nu ne potrivim însă eu şi ele nici la fire, nici la gând. Iar fata aceea - adăugă peste puţin - e foarte drăguţă, dar şi ea, pare-mi-se tot numai acolo la ţară mai ales umblind cu tine de la una la alta. Aici, cu o bătrână neputincioasă ca mine, în curând i s-ar urî de mi-ar fi milă de ea. La ţară 5 e cu totul altfel, urmă iar. Acolo sunt inimi închise cu zăvorul, pe care le deschizi dacă ştii să găseşti cheia zăvorului.

Iorgu asculta cu gândul dus, încât abia îşi mai da seamă despre înţelesul vorbelor ce auzea, l o Acum era cea mai potrivită ocaziune ca s-o dumirească în ceea ce priveşte pe Zoe.

- Eu cred - zise - că pui prea mult temei pe cele ce ţi s-au spus despre Zoe, cunoscând-o mai de aproape...

Cocoana Elena îi aruncă o căutătură aspră.

- O cunosc îl întrerupse; e făţarnică, vicleană şi plină de răutate.

- Eu cred că...

- Nu crede nimic! îl întrerupse iar dânsa cu nervo- 20 zitatea omului bolnăvicios, care nu mai e-n stare să sufără nicio contrazicere.

El tăcu cuprins de simţământul că nu e potrivită nici ocaziunea aceasta.

- Acum, în timpul celor câteva zile pe care le-am 25 petrecut la moşie - urmă dânsa - m-am încredinţat că tot mai trăiesc oameni care mă ştiu din timpul copilăriei mele, şi e mare mângâierea de a-i vedea cum se bucură când văd că-mi aduc aminte de dânşii, vie e mulţumirea de a sta de

vorbă cu dânşii despre cele

O de mult trecute. Aici ce găsesc? încă o dată: n-am pe nimeni. Sarcină sunt pentru toţi, adăugă întristată.

Lui îi era cu toate aceste greu să şi-o gândească acolo departe, în vreme ce el îşi face rândul în oştire.

- Dar vorbim şi noi, grăi dânsul. Eu n-am primit încă ordinul de chemare, şi-o să mai treacă timp până ce-mi va veni rândul. Pân-atunci se pot întâmpla multe şi ni se vor fi schimbat, poate, şi părerile.

N-au mai stăruit nici el, nici ea, dar gândul lui era dus la cele grăite de dânsa, şi Alina îi era încă mai

O dragă.

îşi deduse, ce-i drept, de gol răutatea femeiască prin îndrăzneala cu care i-a spus că nu-i place cocoana aceea, dar mama lui era şi ea de aceeaşi părere.

„Da! îşi zise. E în adevăr oarecare făţărnicie în întregul fel de a fi al Zoei. Nici că e cu putinţă să nu fie. Prin mijlocul lumii pline de oameni făţarnici, nesăţioşi, pizmătareţi, plini de rele îndemnuri nu poţi răzbi dându-ţi pe faţă gândurile şi simţămintele. Mai ales pentru o femeie cu strălucitele ei însuşiri, făţărnicia e neapărată armă de apărare, iar făţărnicia şi vicleşugul sunt cam acelaşi lucru. Societatea în mijlocul căreia trăieşte a făcut-o cum i se pare mamii, dar fondul ei sufletesc e bun, în adevăr bun."

El, cu toate acestea, iar se temea de Zoc. Iar îi zbârnăiau în ureche vorbele rostite de dânsa acolo sus în poieniţa cea frumoasă, iar o vedea înţepată la plecarea ei de la Valea-Boului, iar era pornit să sară în apărarea nevinovăţiei. îi era parcă ochiul ei ager pătrunde în adâncimea sufletelor şi ea simte ce gândesc alţii despre dânsa, ştie ce-a zis Alina.

El avea dreptate.

Zoe era cu mult mai deşteaptă decât ca să nu fie izbită de apropierea sufletească dintre el şi Alina. Chiar şi dacă n-ar mai fi fost şi celelalte, ea a fost cuprinsă de o mânie nenfrânată când el a rostit vorbele „nu e gârgăriţă, ci ochiul-lui-Dumnezeu".

El a zis-o aceasta în toată nevinovăţia, crezând că e vorba de gângania despre care ea vorbise-n zeflemea. Nu putea să-i treacă prin gând că ea îi zice Alinei „Gâr- găriţă”. Ea însă nu putea să ia vorbele lui decât drept răspuns îndrăzneţ la-ntrebarea ei.

Mergând deci iar pe la dânsa, el a găsit-o cu totul schimbată.

Nu doară că l-a primit rece şi înţepată ca la plecarea ei de la Valea-Boului. Nu! Tot gătită, nu ca pentru salon, tot zicându-i: „Şezi ici lângă mine!”, tot desfăşurându-şi farmecele, mai afectuoasă decât orişicând, tot plină de cel mai viu interes pentru toate ccle ce el a făcut ori are să facă. „E făţarnică - zise el în gândul lui - dar făţărnicia ei e plăcută şi plină de bunătate.”

- Se poate?! exclamă dânsa când el îi vorbi despre greutăţile ivite în urma nevoii de a lua parte la concentrare. Atât ar mai trebui! De dragul unui fleac de concentrare n-ai tu s-o laşi pe tant' Elena singură.

La urma urmelor, tu, singurul fiu al unei văduve, chivernisitorul unei averi mari, ba chiar şi magistrat, nici nu trebuia să intri în oştire.

El se ridică-n picioare.

- Asemenea lucruri nu se discută! îi zise. Sunt o io dată soldat şi am să-mi fac datoria ca orişicare altul.

- Mofturi! răspunse ea. înţeleg să fii chemat la război. Da! atunci ai să te duci. Dar la o concentrare?! E destul o vorbă pusă de coconul Iancu pentru ca să nu-ţi vie ordinul de chemare, şi toată lumea o să găsească, să fii încredinţat, că lucrul e foarte firesc.

- Şi tu crezi, Zoe, că eu sunt în stare să fac aşa ceva?! o-nfruntă el.

- Ei bine! şopti dânsa. O să fac eu chiar şi fără de voia ta.

- Mă insulţi, Zoe! strigă el, cu obrajii aprinşi.

Simţind c-a ajuns la limita peste care nu poate să treacă, ea se ridică, îl cuprinse cu braţul şi-l trase iar lângă sine pe canapea.

- Potoleşte-te, îi zise cu multă dulceaţă. Ai drep-

tate. 'Aşa trebuie să vorbească un bărbat, şi mai ales un Armaş. Dacă zici tu „nu!” nu! Slăbiciunile femeieşti n-au să te scoată din sărite. Eu mă gândeam la neliniştea de care atât tu, cât şi tant' Elen aveţi să fiţi chinuiţi în timpul petrecut de tine la concentrări. 30 E o jertvă, Iorgule.

Carnea străbătută-n lung şi-n lat de sânge cald fiind în adevăr izvor de ispitiri, Iorgu se simţea sub braţul ei în mare strâmtorare şi făcu o mişcare parcă ar fi vrut să iasă de sub el. 35 Zoe iar râse cu hohote, apoi i se uită-n faţă.

- - E de tot hazul, şopti printre dinţi. Ce-ar zice ea dacă ne-ar vedea şezând aşa unul lângă altul, aici, pe canapea aceasta?!

El rămase-nţepenit, ca şi când un junghi ascuţit i-ar 4 O fi atins pieptul deasupra inimii. Prima pornire îi era să pună mâna pe junghi şi să-l înfingă-n pieptul ei. Se ştia însă legat la amândoauă mânile.

- Nu pot să-mi dau nici eu seamă, îi răspunse stăpânindu-şi firea şi dându-şi silinţa de a râde şi el.

Cred însă că n-ar zice nimic. Ar găsi că e un lucru foarte firesc ca un văr şi o verişoară să se lepede de făţărniciile convenţionale, să-şi spună unul altuia toate gândurile şi să şadă cum şedem noi aici.

- Ar fi prea cuminte dac-ar zice aşa, întâmpină Zoe.

o - Dacă nu e, cu atât mai rău pentru dânsa, grăi dânsul.

Mie - adăugă după o clipă de răzgândire - la urma urmelor, puţin îmi pasă!

Zoe nu mai stărui. Era mulţumită cu atât. Treaba ei era să vie şi celelalte.

Iorgu era mâhnit de a fi zis ceea ce a zis, dar mustrări nu putea să-şi facă. Iar sâmţea că e şi răutate în inima Zoei şi că mânia ei s-ar fi revărsat asupra nevinovatei dacă el şi-ar fi dat adevăratul gând pe faţă. în faţa vicleniei numai prin făţărnicie te poţi apăra.

După ce el a plecat, dânsa iar şi-a scos căpşorul prin crăpătura uşii, dar de astă dată ca să strige:

- La revedere, în curând, Iorgule. Ai auzit? în curând!

- Da! a răspuns el. în tot cazul, înainte de plecare.

Era timpul ca să se ducă la tribunal. Întârziase puţin şi altă dată ar fi oprit o bârjă şi s-ar fi aruncat în, ea! învăţul are şi dezvăţ şi, posomorit cum era, el şi-a urmat drumul a-ndelete.

„Adecă de ce să-mi fac eu inimă rea?! îşi zise urmând şirul gândurilor cu care plecase de la Zoe. E cu desăvârşire adevărat că n-o priveşte ceea ce fac ori nu fac fie la Zoe, fie orişiunde aiurea fără ca s-o ating pe ea, ba chiar ca s-o feresc de răutăţile aşa-zicând fireşti ale altora. Da! Nu-mi pasă şi n-are să-mi pese!”

împăcat astfel cu sine însuşi, el îşi iuţi pasul, peste puţin opri o birjă şi se aruncă-n ea.

Doauă zile-n urmă a primit ordinul de chemare, şi iar s-au schimbat toate.

Avea să meargă cu escadronul său la Târgovişte,

O unde se făceau exerciţiile regimentului, şi cocoana Elena stăruia şi acum s-oducă la moşie.

Nu-i rămânea decât s-o facă aceasta.

Seara, în ajunul plecării, cocoana Elena ţinea, o formă deşartă, să treacă pe la d-na Ionescu să-i spună că pleacă şi să ia ziua bună de la dânsa.

Iorgu a-nsoţit-o nu numai bucuros, ci chiar cu un gând ascuns.

Au găsit-o, se-nţelege, şi pe Alina acasă.

Aflând că Iorgu pleacă, iar cocoana-mare nu rămâne acasă, ci se-ntoarce la Valea-Boului, ea a rămas năucită. 10

-De ce, cocoană-mare? a-ntrebat.

- Ce să fac aici aşa singură? răspunse aceasta.

- Cum singură? Nu suntem aici şi noi, mama şi eu? stărui Alina.

- Da, doamnă, stărui şi d-na Ionescu. Suntem sub 15 acelaşi acoperiş. O singură uşă închisă ne desparte, şi n-avem decât s-o descuiem şi pe aceasta.

Iorgu se bucura.

- Aşa am zis şi eu, grăi dânsul. Aş fi mai liniştit ştiind-o aici. Ajutaţi-mă şi d-voastre adăugă uitându-se la Alina.

- Sunteţi foarte drăguţe - răspunse bătrâna - dar gândul meu e rupt. Eu sunt o sarcină grea şi câtecdată

urâtă, cer multe şi mă supăr uşor. Aici, între pereţii strimţi, mi se-ntunecă viaţa. Acolo am deasupra mea cerul şi-mpregiurul meu lumea cea largă şi plină de toate, iar oamenii de acolo sunt deprinşi cu greutăţile şi cu supărarea, încât li se pare puţin ceea ce eu cer de la dânşii.

- Eu nu-ndrăznesc să zic că nu aveţi dreptate, zise d-na Ionescu. Aici e în adevăr plicticoasă viaţa.

Nu îndrăznea nici Alina, dar se uita când la Iorgu, când la mama lui şi-n cele din urmă buza ei de dinjos se puse şi ea pe plâns, ca cei doi ochi.

- Cocoană-mare, ia-mă şi pe mine! grăi dânsa cu voce tânguioasă.

D-na Ionescu se uită mirată la dânsa. Iar nu-şi mai cunoştea fata, dar nu o ierta buna-cuviinţă să o şi spună aceasta.

Iar Iorgu se cutremură. O vedea parcă pe Zoe într-un colţ şi-i auzea hohotele. El trebuia cu orice preţ sămpedece lucrul acesta.

- La ce vă gândiţi, domnişoară?! exclamă dânsul. Nu se poate! Cum ai putea să lipseşti de la şcoală acum, la sfârşitul anului?

- Am trecut materia la toate obiectele - îl încredinţă ea - sunt bine preparată, mă prezent la examen şi ies, ca totdeauna, între cele dintâi.

- Da! - grăi d-na Ionescu cu mândrie părintească - totdeauna între cele dintâi, nicicdată mai mult decât a treia.

- Dar absenţa cum îi vei scuza-o? stărui dânsul.

- Lucru de puţină însemnătate! răspunse ea. Dacă mama îmi dă voie, va găsi şi o motivare oarecare.

- E prea mult, domnişoară! Dă-ţi seamă...

- Lasă, omule, fata-n pace! strigă cocoana Elena. Cine ce pierde când i se face plăcerea aceasta?! Te iau, drăguţă, dacă-ţi dă mama ta voie.

D-na Ionescu nu putea zice că nu-i dă voie, iar Iorgu, deşi uluit nu mai îndrăznea să stăruie.

- Aici e una, iar acolo alta, urmă bătrâna întor-

cându-se spre Iorgu. Să-ţi pară bine că-i fac fetei o plăcere, care şi pentru mine tot plăcere e.

- Dar bine îmi pare, răspunse el; zic că e chiar prea mult!

Au plecat apoi dimineaţa toţi trei la Valea-Boului, el pe capră, mânându-şi caii tăcut şi-ncruntat, iar ele în fundul trăsurii, voioase şi vorbind despre câte toate.

întors iar la Bucureşti, el trebuia să se ducă, precum a făgăduit, la Zoe, căci ziua următoare pleca la Târgovişte.

Cum avea să-i spună că mama lui a plecat la Valea-Boului însoţită de Alina? Trebuia să-i spună? Ce zicea dânsa dacă-i spunea?

Ce zicea dacă nu-i spunea şi afla mai târziu?

„Ei, nu mă duc!" zise el îndârjit.

Dar ce zicea dânsa dacă el nu se ducea?

„Puţin îmi pasă! îşi zise şi mai îndârjit. Nu mă duc!"

Nici nu s-a dus.

O La Târgovişte, tinereţe, sănătate, veselie, toate cele bune; gândul lui era însă mereu dus mai mult la Bucureşti decât la Valea-Boului. Multe putea să zică şi mai ales să facă Zoe şi presimţiri urâte îl făceau posomorit şi răzleţ.

După câteva zile, zarvă mare: a venit de la Bucureşti ştirea că generalul Florescu s-a retras şi vodă a-nsărcinat pe Ion C. Brătianu să formeze guvernul. Unii chiuiau, alţii erau plouaţi, iar alţii, porniţi spre răzvrătire, înjurau în gura mare.

Iorgu era deznădăjduit, l o în starea sufletească în care se afla, el le vedea toate în negru. După vederile cu care se-ntorsese din străinătate şi după cele ce aflase în cercurile politice cu care venise-n atingere de când se afla în ţară, el îi socotea pe roşii ajunşi la putere drept oameni care s-au lepădat şi de legea strămoşească şi de moravurile, părinţilor, şi de tradiţiunile naţionale, şi se folosesc de toate mijloacele, de minciună, de adimeniri, de sâluiri, ca să dărâme tot ceea ce a mai rămas din trecut şi să înfiinţeze o lume nouă, în care nu cei mai vrednici, ci

cei mai vicleni, mai stăruitori şi mai lipsiţi de scrupule au să stăpânească, prigonind fără de milă pe continuatori lucrării pornite de părinţii lor. Vinovaţi îi făcea însă nu pe aceştia, ci pe boierii care se ceartă între dânşii şi dintre care cei mai mulţi îşi petrec viaţa 25 alergând după plăceri uşuratice ori dându-se chiar la îmbuibări şi la desfrâu.

„Nu mai e mântuire. Zadarnice sunt toate silinţele! îşi zicea. Se destramă societatea noastră. Drojdia se face spumă, şi cei de jos se ridică deasupra: mergem 30 încetul cu încetul spre Comuna de la Paris!”

Aceasta îi era starea sufletească-n ziua când a primit o telegramă scurtă:

,',Vino fără de-ntârziere. Tant' Elen moartă. Plec acolo.

Zoe”

în urechile altuia vorbele acestea ar fi sunat parcă ar fi zis: *„Ura! S-a mântuit!”* El le-a cetit în mai multe rânduri. înţelegea, ştia, era încredinţat că mama lui a murit, dar nu o simţea moartă, nu era încă pătruns de gândul că de aici înainte a rămas singur în lume.

Mai aveau să treacă vreo şapte ceasuri până la plecarea de la Titu a trenului ce venea de la Craiova spre Bucu- 5 reşti. Fără ca să mai spună cuiva ceva, el se duse în grajd, îşi puse şaua pe armăsar, strânse chinga şi-ncălecă. Peste puţin însă îşi opri calul. Prea ar fi fost nevoit să aştepte la Titu.

„Nu! zise. La Valea-Boului!”- 10 Vedea-n gândul lui lungul drum pe care trebuia să-l facă pân-acolo, dar tot sosea mai curând decât ducându-se la Bucureşti, ca să plece de acolo. El şi armăsarul lui ştiau să scurteze drumurile.

Plecat o dată, el gonea năucit de-un singur gând: că 15 mama lui nu mai trăieşte. Chiar şi acum îi fulgera însă din când în când prin minte întrebarea: „Ce va zice Zoe când o va găsi pe ea plângând la picioarele moartei?!”

Tot n-o cunoştea încă pe Zoe, care în asemenea împrejurări nu putea decât să-mbrăţişeze, să sărute, 20 să acopere de laude.

La Valea-Boului se adunase lume multă, care-şi făcuse socoteala când poate să ajungă la Bucureşti, să plece de acolo şi să sosească, şi nu-l aştepta încă. Au alergat deci toţi când el a intrat în curte călare pe calul înspumat, plin de praf şi de noroi şi obosit frânt.

Alina îi alergă cea dântâi în cale şi se opri la capul scării cu ochii secătuiţi de multul plâns şi cu capul plecat în faţa lui.

- A fost bine, tot bine, grăi dânsa cu vocea limpede. Seara şedea în jeţ. Eu îi spuneam nimicuri şi ea râdea cu toată inima. Deodată i-a venit sfârşeala, a leşinat şi a murit. Eu ce mai puteam să fac când nu ştiam că aşa se moare?!

Abia acum era Iorgu răpus de sâmţământul că e moartă mama lui, şi lacrămile-l năpădiră.

- Făcut-ai prea mult! I-ai îndulcit cele din urmă zile ale vieţii! zise, şi, fără ca să mai ţie seamă de cei de dimpregiurul lui, o-mbrăţişă şi-i sărută ochii amândoi.

După-nmormântare, Zoe, nemângâiată, cu ochii plânşi, albă la faţă, în doliu mare, care-i şedea foarte bine, a ţinut s-o ducă ea pe Alina acasă şi să-i mulţumească, în numele familiei, atât ei, cât şi d-nei Ionescu.

A fost, aşa-i zisese şi lui Iorgu, o inspiraţiune în adevăr fericită ca răposata să se ducă la moşie însoţită de copila atât de-nţeleaptă şi dulce la fire.

Iară Iorgu iar a-ncălecat şi-a grăbit la Târgovişte pe acelaşi drum lung.

La Târgovişte a găsit inimi simţitoare. Oamenii suntem cu toţii, şi durerea orişicăruia e durerea tuturora. La „reglement” nu se prevede însă că oşteanul poate să plece la-nmormântarea mumei sale fără ca să fi cerut mai nainte voie de la mai-marii săi, şi el căzuse în vina grea de a o fi făcut aceasta, iar noul guvern era alcătuit din oameni care ţin ca de la legi şi de la reglemente nicio abatere să nu se facă.

Erau trecute timpurile când o vorbă pusă-n asemenea împregiurări de coconul Iancu le netezea toate. Noul guvern luase, precum se zicea, mătura cea mare şi

curăţa mai şi mai decât Orăscu la Ministerul de Culte şi Instrucţiune Publică după căderea „Junimii”. Se mai porniseră şi pregătirile electorale, şi fiecare 25 om era cântărit şi trecut după valoarea lui electorală la catastif, iară Iorgu era dintre nu tocmai numeroşii care-şi spun fără de-ncungiur părerile. Chiar şi dacă cei de la Târgovişte ar fi voit să tragă cu buretele, erau cei de la Bucureşti care ţineau să profite de ocaziune 30 spre a frânge cerbicia unui boier înfumurat.

în Iorgu se răzvrătea sâmţământul de om, dar se zbătea zadarnic, căci nu-i rămânea decât să se supună pedepsei în gândul lui umilitoare.

La un lucru nu se putea gândi: dacă vorba coconului 35 Iancu nu mai preţuia nimic, mai era la Bucureşti cineva care ştia să-şi deschidă şi acum toate uşile. Era Zoe, care le afla toate şi era încredinţată că oamenii politici, fie ei albi, roşii, chiar negri, toţi sunt cavaleri galanţi şi deschid când o femeie prezentabilă le bate la 4 O uşă, ascultă cu plăcere şi fac bucuros ceea ce li se cere, mai ales când e vorba, ca-n cazul acesta, de un lucru echitabil.

Când inima îi era deci mai grea, Iorgu a primit iar o telegramă scurtă: 5 „*Fii liniştit. Toate sunt în regulă*.

Zoe”-

Nu! El nu trebuia să se sâmtă rămas singur în lume. Mai era cineva care se gândea în toată clipa la el.

„O fi ea făţarnică, vicleană şi plină de răutate, dar 10 nu şi faţă cu mine!” îşi zise, cuprins de-nduioşare.

El nu se-nşela.

Ea în adevăr se gândea în toată clipa la dânsul şi multe, foarte multe era-n stare să facă de dragul lui. Tocmai pentru că el nu era ca cei mai mulţi, ea îl iubea 15 şi se simţea umilită că el n-o simte ori nu vrea s-o ştie aceasta. Mai ales după ce l-a văzut îmbrăţişând pe Alina, ea era strivită de simţământul că-i sunt zadarnice toate silinţele şi aştepta chinuită de-ndoieli un scurt răspuns de mulţumire de la dânsul. 20 Au trecut însă câteva zile fără ca să-l fi primit.

Venise adecă la Târgovişte vestea că noul guvern a

luat dispoziţiuni pentru trimiterea la vatră a celor concentraţi, ba, drept luare-n bătaie de joc, scosese-n vânzare căciulile ce găsise prin magazii pentru dorobanţi. 25 Iorgu se aştepta deci în toată clipa să se întoarcă la Bucureşti, ca să-i mulţumească prin grai viu.

La Bucureşti a găsit o lume noauă, pretutindeni, pe stradă, prin biurouri, la Şosele, prin localuri publice, la tribunal, mutre lui necunoscute. Noul ministru de 30 Justiţie, Eugen Stătescu, un om şubred şi poate că de aceea zăcaş, destituise ori mutase pe cei mai mulţi dintre judecători, ca să facă loc pentru oamenii săi ori pentru cei recomandaţi de alegătorii cu trecere. Până chiar nici uşierii nu mai erau cei de mai nainte, 35 încât Iorgu, un fel de Blehan, era scârbit şi a luat hotărârea de a-şi da demisiunea.

Chiar mai schimbat decât lumea era însă el însuşi.

Deprins a se răzema pe înţeleapta lui mamă şi a ţinea în toate împregiurările seamă de vederile şi de simţămintele ei, ca nici măcar în gând să n-o jignească, el, rămas de capul lui, se uita cuprins de temeri împregiurul său şi nu mai ştia ce să facă şi de ce să se ferească, în acelaşi timp, scârbit de cele ce se petreceau împre- 5 giurul lui, el nu mai stăruia în vederile sale de mai nainte, nu se mai încălzea pentru nimic, nu mai ţinea seamă de părerile altora şi era mereu pornit să zică: „*Ce-mi pasă*?!” Nu se mai socotea parte din societatea în mijlocul căreia trăia, şi dacă n-ar fi fost la mijloc 10 lucrările începute pe moşie, ar fi plecat departe, cât mai departe.

Primul drum pe care trebuia să-l facă după sosirea lui la Bucureşti era cel mai scurt, la d-na Ionescu.

Acesta însă era şi cel mai greu. 15 Nu doară că'se căia de a fi făcut ceea ce a făcut îmbrăţişând-o, ca pe o soră, pe Alina în faţa tuturora. Aşa trebuia să facă. Mama lui ar fi înviat ca să-l mustre cu toată asprimea, căci un laş nevrednic de a fi pus în rândul oamenilor ar fi fost dacă n-ar fi făcut-o. 20 Dragă i-a. fost copila chiar din clipa când a văzut-o. zugrăvită pe perete, dar nu îi era iertat s-o mărturisească aceasta. Orişicât de dureros ar fi fost atins

când ea a făcut mărturisirea că cu cellalt ar face bucuros plimbarea la Valea-Boului, el a înţeles-o şi s-a stăpânit. A scăpat, ce-i drept, vorba că el şi ea sunt o lume pentru sine, dar, intrat în toiul vieţii bucureştene, încurând a fost cuprins de sâmţământul că-n mijlocul societăţii din care el face şi trebuie neapărat să facă parte viaţa li-ar fi nesuferită. Un Armaş nu putea să se însoţească decâtcu o femeie de seama lui. El trebuia să se jertfească, şi grija lui cea mai mare era să se depărteze încetul cu încetul de dânsa, ca să n-o compromită.

Cu totul altfel vedea acum lucrurile.

Oarele petrecute cu dânsa-n poieniţă, printre ţarini şi printre livezi, îi erau neuitate. Neuitată îi era slăbiciunea pe care o prinsese mama lui pentru copilă. Neuitate îi, erau vorbele „nu mă mai uit la stare, nici la neam!” Pătrunsu-s-a cu desăvârşire de gândul că nu e-n viaţa omenească nimic mai frumos decât ca O soţ şi soţie să se potrivească la fire, să aibă aceleaşi slăbiciuni, să caute aceleaşi mulţumiri.

Tocmai de aceea însă Zoe, care-i pătrundea-n inimă şi-n gând, l-a-ncredinţat că orişicare femeie care iubeşte se potriveşte întru toate cu iubitul ei. N-avea decât să se uite bine împregiurul său pentru ca să găsească şi între cele de seama lui una care-i dă chiar mai mult decât ceea ce găsise la Alina.

Nu voia, dar se socotea dator să caute.

Acum era slăbită-n sufletul lui conştiinţa acestei datorii.

Covârşit de sâmţământul că boierime nu mai este, că numai pe ici, pe colo a mai rămas câte un boier adevărat, care însă nu mai însemnează nimic în viaţa ţării, el mai era şi adimenit de credinţa că mama lui a rânduit oarecum cu limbă de moarte să aibă sub ocrotirea sa pe copila care i-a-ndulcit cele din urmă zile ale vieţii şi i-a închis ochii.

Da! Era dezlegat de datoria cea grea, putea să asculte numai de pornirea inimii sale.

îi era însă iertat s-o mărturisească aceasta? Ştia el ce gândeşte şi ce simte dânsa? Se aflau în primele zile ale

anului de doliu: câte şi mai câte se mai puteau întâmpla în timpul acestui an?! Se cutremura gândindu-se că ar putea să se-ntoarcă cellalt. Ar fi vrut s-o poată lua ca s-o ducă undeva şi s-o ascundă, dar nimănui 25 în lumea aceasta şi mai ales ei nu-i era iertat să i-o spună aceasta.

„Să nu dai fata pe gura lumii!" îi striga mama lui din mormânt.

Iar el era singur şi nu ştia ce să facă. 30 O singură ieşire găsea: să-şi deie demisiunea şi să se stabilească la moşie.

Era cel mai apropiat gând şi totodată şi cel mai potrivit cu firea lui. Deprins cu toate acestea a nu face nimic de capul său, el nu era-n stare să ieie o hotărâre 35 fără ca să fi cerut şi sfatul altora.

Al cui?

Mai nainte de toate al Zoei, care era chiar mai bine decât el însuşi dumirită asupra celor ce se petrec în sufletul lui.

O La ea s-a dus mai nainte de a fi făcut drumul cel scurt.

Zoe nu numai îl aştepta, ci era totodată şi pregătită să-l primească.

Chiar în ziua când s-a făcut schimbarea de guvern, ea a fost neliniştită de temerea că mai ales acum, după 5 moartea mamei sale, el, fiind înlocuit ori nevoit a-şi da demisiunea, se va stabili la moşie, ceea ce l-ar fi depărtat pentru totdeauna de dânsa. A umblat deci pe căile ştiute de ea, şi când i-a telegrafiat că toate sunt în regulă, regulată era şi aceasta. 10 Greu nu i-a fost. Cunoscând slăbiciunea lui vcdă pentru oamenii cu tradiţiuni familiale, liberalii îşi dedeau silinţa să tragă-n partea lor asemenea oameni ca prin ei să deie partidului lor un fel de lustru. Ea nu avea deci, pe lângă toate celelalte, decât să mai pună-n perspec- 15 tivă şi trecerea la guvern a lui Iorgu, pentru ca toţi cei mari să-i între-n voie.

Când el i-a vorbit dar despre intenţiunea sa de a-şi da demisiunea, dânsa şi-a ridicat cu mândrie capul.

- Ce-ţi trece prin minte?! exclamă. E cestiune de 20

demnitate să stai neclintit la locul tău.

- Nu mă expun să fiu înlocuit, răspunse el.

- Nu vor îndrăzni s-o facă aceasta, îl încredinţă dânsa. Numele tău e chezăşie îndestulătoare că numai înainte poţi să mergi.

Iorgu se sâmţea măgulit.

- Şi dacă e vorba-urmă ea tărăgănând vorbele-ei şi ştiu să preţuiască pe oamenii ca tine mai bine decât conservatorii, cărora numai de slugi supuse le place să fie încungiuraţi.

- E şi aceasta una din greşelile partidului nostru, răi Iorgu, care nu-şi dedea seamă unde bat vorbele ei, ndată ce se iveşte-n mijlocul lui vreun om cu vederi mai largi, dau toţi din toate părţile năvală asupra lui, Rânduri strânse n-au boierii noştri. 35 -Boierii! exclamă dânsa zâmbind. Parcă prinţul Nicolae Bibescu nu e şi el boier? Fratele.său, Gheorghe, nu e boier? Boier de viţă e C.A. Rosetti. Boieri de frunte sunt fraţii Golescu. Boieri sunt Mihalache Kogălniceanu, Ioan Ghica, Dimitrie Sturdza. Toţi aceştia şi 40 mulţi alţii sunt liberali, ba sunt încredinţată că mânepoimâne o să-i vezi şi pe junimişti trecuţi la liberali.

Nu! Partidul vostru nu.e al boierilor: boieri de frunte sunt şi dincoace, şi dincolo. Dar - urmă - eu nu mă pricep la politică şi nici nu vreau să mă amestec în cele politice, ci numai să-ţi arăt că dându-ţi demisiunea, 5 ai face impresiunea unui om care fuge de frică, cu toate că nu are de cine să se teamă.

- Să vedem, zise el. Poate că ai dreptate. O să mă mai gândesc.

Zoe iar se mulţumi deocamdată cu atât şi trecu la altele, la timpul petrecut de dânsul în concentrare, la amănuntele înmoimântării, la durerea de care erau cuprinşi amândoi, la tot ceea ce-l privea de aprcape.

- Aşa-i! exclamă iar în cele din urir.ă. Eiam să uit. Cum rămâne cu locuinţa? Desigur că nu mai rămâi în locuinţa de acum.

El se uită mirat la ea.

- Nu-mi dau seamă de ce adecă aş fi având s-o părăsesc, giăi dânsul.

- Aşa, numai tu singur să stai în casele d-nei Ionescu? îi răspunse ea.

Iorgu se cutremura de câte ori dinsa începea să vorbească fie chiar şi numai pe departe despre Alina.

- Nu te superi dacă-ţi vorbesc cu inima deschisă, cum mi se cuvine, urmă dânsa cu dulceaţa unei surori mai mari. Eu ştiu mai bine decât tine ce sunt fetele dintr-un pension şi sunt încredinţată că fac glume proaste în socoteala Alinei. îţi închipuieşte ce-ar face ele dac-ar şti că stai aşa singur sub acelaşi acoperiş cu dânsa, când mai ştiu şi că mama ei e mereu dusă de o acasă.

Iorgu era-nduplecat. La strâmtorare, însă, chiar şi cel mai de bună-credinţă dintre oameni e-mpins spre viclenie.

- îţi mulţumesc! zise el. Atât de puţin mă interesează copila aceea, încât, preocupat de altele, nu m-am gândit la aceasta. Ai dreptate. Văd acum şi eu că tot cel mai potrivit lucru ar fi să mă stabilesc la moşie.

- Aş! întâmpină dânsa. Corect e să stai în oraş şi să n-o mai expui ducându-te pe la d-na Ionescu.

- O să mă mai gândesc, zise el.

Zoe iarăşi era mulţumită deocamdată şi cu atât.

Ea şi putea să fie mulţumită, căci, fiind la mijloc Alina, vorba ei era pentru Iorgu cea mai aspră poruncă. Toate era gata să le facă pentru ca ea sa creadă că el a spus adevărul când a zis că puţin îl interesează copila aceea.

Acum îi era însă încă mai greu să facă drumul cel scurt.

Da! Trebuia neapărat să se mute din locuinţa unde a stat cu mumă-sa. Chiar şi dacă n-ar fi fost adevărat ceea ce a zis Zoe, era destul că ea a zis, căci de gura ei se temea. Cum s-o facă însă? Cum s-o spună d-nei Ionescu fără ca s-o jignească? Cum s-o facă pe Alina să sâmtă că numai de dragul ei se siluieşte el însuşi pe sine?

Se plimba-n neştire pe Pcdul Mogoşoaiei, când decdată s-a oprit ca lovit de trăsnet în loc.

Hotărâse ministrul Orăscu că lucrările începute de junimişti £ă nu se mai urmeze, dar mai era în ţară şi Carol-vcdă, care ţinea ca biserica de la Curtea-de-Argeş să fie neapărat restaurată. Noul guvern a luat deci 20 măsuri pentru continuarea lucrărilor. Aflând-o aceasta, Emil a alergat deci la Bucureşti, unde acum *„ai noştri*"- erau la putere. Venise prea târzâu, ori poate chiar în zadar, căci se găsise altul mai apropiat, şi pleca posomorit de la minister când Iorgu trecea din strada 25 Colţii în strada Batiştei.

Acesta se uită lung în urma lui, apoi îşi urmă drumul iuţindu-şi paşii.

Ştia acum ce are să facă, adecă tocmai acum nu mai ştia.

Prea mândru, el se simţea jignit de gândul că omul acela ar putea să-i fie rival. Nu! Poziţiunea lui, averea lui, - întreaga lui personalitate o făceau aceasta peste putinţă, şi el ar fi dispreţuit-o pe Alina dacă dânsa ar fi stat fie măcar numai o clipă pe gânduri. 35 Dar dacă slăbiciunea ar fi fost mai mare decât dispreţul? b Nenorocire! N-ar fi iertat-o nicicdată! Viaţa lui întreagă i-ar fi stat ca un ghimpe otrăvit în inimă îndoiala.

:> Sosit acasă, el tot n-a făcut drumul cel scurt. *40 b* Mai nainte de a-l face, ar fi dorit să se-ncredinţeze dacă omul acela, venit iar la Bucureşti, a trecut ori nu pe la d-na Ionescu, dacă are ori nu să treacă, dacă nu cumva şi rămâne la Bucureşti.

Cum însă? Cum să se-ncredinţeze despre toate aces-i tea? El sări decdată-n picioare.

Deprins acum încetul cu încetul şi el a face una când alta gândeşte, s-a-nstrunat şi s-a dus, în sfârşit, la d-na Ionescu, ca să-i mulţumească pentru că i-a dat Alinei voie de a însoţi pe răposata la Valea-Boului şi s-o încredinţeze pe aceasta că nu va uita nicicdată mân- 10 gâierea de care i-a făcut mumei sale parte în cele din urmă zile ale vieţii ei.

Ele ce-ar fi putut să-i răspundă? Plângeau, încredinţându-l că iau cu toată inima parte la durerea lui.

- E greu, zise el profitând de aceasta. Mie nu mi-a 15 fost numai mamă, ci şi povăţuitoare neadormită, sufleteşte

cea mai apropiată fiinţă, încât nu mă mai pot găsi pe mine însumi lipsit de dânsa. Toate mi-o reamintesc - urmă după o mică pauză - şi mă veţi înţelege, doamnă şi domnişoară, dacă vă mărturisesc 20 că mă cutremur când trec pragul casei în care am trăit până acum împreună.

- Da, grăi d-na Ionescu. Aşa eiam şi eu după mcartea răposatului, care era mare bunătate de om. îmi venea să părăsesc casa.

- Şi mie mi-e foarte greu când trec prin faţa intrării, unde o vedeam adeseori când plecam la şcoală ori mă-ntorceam acasă, adăugă Alina ştergându-şi iar lacrămile,

- Veţi găsi deci că e firească hotărârea mea de a nu 30 mai sta în locuinţa în care ne simţeam atât de bine, urmă el.

- E făiă-ndoială bine să staţi un timp oarecare la moşie, întâmpină d-na Ionescu.

- Nu se poate, grăi dânsul. Datoriile mă ţin aici 35 la Bucureşti. Ar trebui să-mi ia un condediu, ceea ce nu-mi vine să cer de la noul guvern. M-am gândit deci să vă cer învoirea ca să dau în socoteala mea cu chirie locuinţa.

D-na Ionescu n-o făcea bucuros aceasta, dar în 4 O împregiurările în care se afla nu putea decât să-şi dea învoirea.

Alina ţinea însă să-şi deie şi de astă dată părerea.

Găsea şi dânsacă locuinţa în care stătuse cu mama lui era acum prea mare şi prea scumpă numai pentru el singur. Erau mai multe încăperi de prisos, nu mai 5 gătea în casă, putea să se lipsească de slugi. Toate acestea-l priveau însă numai pe el.

- Rămâind, se-nţelege - grăi dânsa - ca chiriaşul să ne convie şi nouă.

- Fără-ndoială, giăbi el s-o-nrcredinţeze. Nu puteţi 10 să primiţi pe orişicine sub acelaşi acoperiş cu d-voastre.

D-na Ionescu, obicinuită acum cu accesele de îndiăzneală ale fiicei sale, nu mai era mirată, ar fi vrut însă să-i facă un semn ca să tacă, dar Alina nu se uita la ea, ci-n faţa lui Iorgu, în care vedea, parcă, oglindită 15 un fel de falşitate.

- Dar cu mobila ce faceţi? urmă ea. Aveţi mobilă atât de frumcasă şi fără îndoială scumpă.

Iar un lucru la care el, în zăpăceala lui, nu se gândise.

- Dau, se-nţelege - răspunse el cam tulburat - 20 locuinţa mobilată.

- Nu se poate, grăi dânsa. Jeţul în care şedea de obicei cocoana-mare, patul în care dormea dânsa, cele mai apropiate lucruri ale ei nu puteţi să le puneţi orişicui la dispoziţie.

Iorgu era acum nu numai turburat, ci şi ruşinat.

- Acestea, da!... fără-ndoială, am să le duc la moşie şi să le păstrez acolo, zise el.

- Alino, dragă! - grăi d-na Ionescu pierzându-şi răbdarea - aceastea sunt lucruri care nu ne privesc.

- Mă iartă, mamă, îi răspunse Alina. Ne priveşte tot ceea ce-l priveşte pe d-sa, care a fost totdeauna atât de-ndatoritor faţă cu noi. Răposata ni-a fost apoi nu numai chiriaşă, ci ni-a mai şi-mbrăţişat cu atâta bunătate, încât mă gândesc în toată clipa la ea şi aş fi 35 foarte mâhnită dacă...

Iorgu nu mai era ruşinat, ci cuprins de-nduioşare.

- Da!... domnişoară... o-ntrerupse. Aveţi multă dreptate şi vă sunt recunoscător.

- D-ta ai apoi o bibliotecă atât de frumoasă - urmă 4 O ea din ce în ce mai zeloasă - cărţi multe, bine alese, legate-n piele, biurou sculptat, scrin, statuete, tablouri şi o mulţime de nimicuri preţioase. Aşa-i că nu te superi dacă-ţi spun că mi se pare peste putinţă să le laşi în seama orişicui?

Iorgu nu se supăra deloc. I se părea şi lui peste 5 putinţă să plece aşa deodată din casa în care se afla şi-ar fi rămas în ea dacă n-ar fi fost la mijloc Zoe, ba chiar şi omul acela, pe care l-a văzut ieşind de la ministeriu.

Răpus de simţământul acesta, el nu-şi mai dedea seamă despre înţelesul celor din urmă dintre vorbele grăite de dânsa, şi în loc de a-i da răspuns, el se-ntoarse la gândul cu care a plecat de acasă.

- Da, domnişoară - zise - adecă nu! Da, nu mă supăr! Mă iertaţi! Ca să nu uit: mi s-a părut că l-am văzut azi pe pictorul care...

- Pe Emil?! îl întrerupse Alina înviorată. Unde? Când?

Iorgu era acum încredinţat că ea nu l-a văzut şi c-ar vrea să-l vadă, şi iar nu răspunse la întrebările ei.

Un neadevăr grăise spuind că i s-a părut numai că l-a văzut. Urma acum alt neadevăr.

- îmi aduc acum aminte - zise iar - că m-a-nsărcinat ministrul Maiorescu să i-l trimit. L-am şi căutat, dar nu l-am găsit. El vine fără-ndoială pe la d-voastre.

Vă rog...

Alina iar îl întrerupse.

- Eu cred că nu vine, răspunse ea. Săracul. Nu, n-are să vie!

El nu se mai stăpâni.

- Mă mir de aceasta-grăi dânsul întorcându-se spre d-na Ionescu - căci domnişoara ţine mult la el.

- O, da! îl încredinţă Alina. Şi nu mă-ndoiesc c-ai ţinea şi d-ta dacă l-ai cunoaşte destul de bine.

D-na Ionescu era fcarte supărată.

- Aşa sunt fetele de pension, zise. Au un fel de cult pentru profesoarele şi pentru profesorii lor. I-a dat câteva lecţiuni de desemn, şi nu mai e acum om ca dânsul.

- Nu, mamă! protestă fata. Nu ca profesor, nici ca pictor, ci caom trebuie neapărat să le fie simpatic tuturor

O celor ce văd şi judecă bine, ca d-l Armaş.

Iorgu iar nu mai ştia ce să facă şi ce să-i spună.

„ Să văd... să mă mai gândesc”... îşi zise iar, ca în atâtea rânduri, apoi se ridică de plecare.

O, dac-ar fi trăit mama lui, ar fi întrebat-o pe dânsa.

Singur însă, de capul lui, nu îndrăznea să-şi ieie asupra sa răspunderea unei hotărâri.

După ce mulţumi din nou pentru toate câte, el plecă, dar peste puţin, mai nainte de a trece pragul, iar se opri.

- O să ţin seamă, domnişoară - zise el - de toate l o cele ce mi-aţi spus, şi dac-ar fi să plec, noi, aşa cred, vom rămânea tot atât de aproape cum am fost până acum,

poate chiar mai aproape.

„Să treacă anul de doliu\" îi mai venea să zică, dar nu îndrăznea, căci nu ştia câte şi mai câte se vor fi putând 15 întâmpla în curgerea acelui an.

„Ce vrea omul acesta cu mine?!" se-ntrebă dânsa după ce el ieşi însoţit de muma ei.

Emil a zărit şi el pe Iorgu şi era p-aci-p-aci să se 20 oprească din drum ca să-i zică „bună ziua!" S-a răzgândit însă.

încă de mult şi-n multe rânduri îşi pusese tare de gând că are să le dea uitării cele trecute şi în adevăr din ce în ce mai rar îşi aducea aminte de ele. Răpus de sâm- 25 lământul că nu este în stare să ţină piept cu un om ca Iorgu Armaş, el se socotea umilit şi s-ar fi făcut în gândul lui de râsul lumii dacă s-ar fi-ncumătat să între-n luptă cu el. De aceea şi-a şi pus de gând să n-o mai vadă pe Alina decât dacă ea îl va fi chemat, ceea ce dânsa n-a făcut, un 30 semn învederat că ţine şi ea să fie date uitării cele trecute; Acum însă, posomorit cum era, cu viaţa oarecum înăcrită, el simţi că-l junghie prin inimă, încât tremură-n tot timpul, şi iar fu cuprins de pornirea de a se arunca asupra lui - iasă cum o ieşi. „Să mă ferească Dumnezeu 35 ca nu cumva să-şi bată joc de ea!" îşi zicea şi i se făcea negru-n faţa ochilor.

în zadar. Sunt în viaţa omenască clipe în care slăbiciunile sunt mai tari decât pornirile cele mai bine chibzuite. El se făcu, ce-i drept, că nu-l cunoaşte pe Iorgu, că nu-şi aduce aminte că l-a mai văzut în viaţa lui, 5 dar nu mai era-n stare să plece de la Bucureşti fără ca să se fi dumirit asupra celor ce se petrec la casa d-nei Ionescu.

îi era ruşine să stea, dar stetea la pândă, şi a văzut cu ochii lui cum Iorgu Armaş s-a mutat din casele io d-nei Ionescu. Nu ştia de ce, dar nici nu ţinea să afle; lucrul de căpetenie era pentru dânsul să se încredinţeze dacă el mai vine ori nu pe la fosta lui locuinţă.

Mult mai trebuia să aştepte dacă era voiba să se dumirească şi despre aceasta. 15 Prin Vlaşca şi Teleorman adecă, prin Romanaţi şi Dolj, pretutindeni prin apropierea

Dunării se-ncepuse secerişul. Grâul era puţin şi nu de bună calitate, dar preţurile se urcau, căci Sârbia, Muntenegrul şi Turcia erau sleite de război, în Bulgaria fierberea era din ce în 20 ce mai mare, temerea ca nu cumva Rusia şi Austro- Ungaria să fie nevoite şi ele a intra-n război era din ce în ce mai generală, iar în România se sporeau cei ce stăruiau ca ţara să nu rămâie neutrală. Iorgu avea cuvinte de a se bucura de toate aceste, căci mai spre poala mun- 25 ţilor şi mai ales la ValeaJBoului, unde semănăturile se făcuseră bine, lanurile erau frumoase.

îmbărbătat de aceasta, el se-ntindea şi iar se-ntindea, păcatul celor mai mulţi dintre oamenii ce-au început să'zidească. Adaugi aici una, mai ca să-ntregeşti, mai ca 3 O să-mbunătăţeşti, mai de dragul frumuseţei, şi te miri unde ieşi.

El nu uita însă nici împrumutul „mijlocit" de Zoe şi nici nu trebuia să-l uite, căci nu-l uita nici dânsa. Dar pe când el era neliniştit, că i se sporesc cheltuielile, 35 ea-l îmbărbăta mereu, spuindu-i că ceea ce face durează pentru vecie şi astfel n-are să ţie seamă dacă-l costă ceva mai mult.

- împrumutul de la Cohen să nu te supere, a adăugat apoi. Acesta mă priveşte. Poţi, la nevoie, chiar şi să-l sporeşti. Păcat ar fi să-ţi vinzi recolta acum, când ştii că preţui ile vcr fi la toamnă mai urcate.

Ioigu se simţea uşurat şi-i era din nou recunoscător.

Prcfitn:d de aceasta, ea îi aduse aminte făgăduinţa 5 de a face împreună o plimbare la Yalea-Boului.

- Ce frumos ar fi acum, în timpul secerişului! exclamă dânsa.

- Minunat! răspunse el. Plecăm duminecă în zori de zi.

- Aş! întâmpină d'nsa. Plecăm luni, ca să-i găsesc pe secerătoii risipiţi prin lanuri. Aceasta e cea mai frumcasă dintie priveliştile de la ţaiă.

Iorgu era de aceeaşi părere, dar nu-i dedea mâna să lipsească de la tribunal. 15 -Tu-l ştii pe Eugen Stătescu, ministrul meu, îi zise. Nu mă expun.

Ea râse-n felul ei.

- E cel mai blajin cm când ştii să-i suni în strună, îl încicdinţă. Te iau pe răspunderea mea.

O -Să mă mai gândesc, zise el.

- Să nu te mai gândeşti deloc, răspunse ea. Astăseară vorbesc cu prinţul, iar mâne dimineaţă te aştept gata de plecare.

Au şi plecat luni - aşa, numai ei amândoi - drum 25 plăcut până la Valea Boului, iar acolo o zi scurtă, prea de tot scurtă pcntiu ea, dar nu şi pentru el.

Orişicât de vie ar fi mulţumirea de a călători timp de patru ceasuri aprcape cu o femeie înzestrată cu atât de multe mijlcace de-ncântare ca Zoe şi, pe ici, pe cl,lo 30 şi îndrăzneaţă, sosit la Valea-Boului, Iorgu segândea cu un fel de mâhnire la plăcerile ce gustase pe drum.

Din cele trei încăperi reparate dintru început el păstrase adecă dcauă pentru sine: într-una din aceste se aflau patul răposatei sale mame, jeţul ei, canapeaua din 35 iatacul ei, dulapul ei de haine şi încă câteva lucruri neînsemnate de care ea se folosise, iar în cealaltă el îşi instalase biurcul şi biblioteca. Tct aici şi dormea când sentâmpla să rămiie peste ncapte la mcşie.

Intrând acum aici dimpreună cu Zce, era peste putinţă 4 O să nu-şi aducă aminte cum au venit lucrurile de el şi-a adus biblioteca şi biurcul la Valea-Bcului şi-i era parcă Alina stetea-n pragul uşii şi zicea: „Frumos! Vă şed bine glumele fără perdea ce faceţi în răsfăţarea voastră pe drum! Dar aici ce veţi fi făcând?!”

Au plecat apoi să vadă secerătorii risipiţi prin lanurile 5 dese şi cu spicul plecat spre pământ. Cerul era senin, dar o răcoroasă adiere despre munte astâmpăra arşiţa soarelui. Pe ici, pe colo se ivea câte un nor răzleţ şi umbra lui trecea peste brazdele culcate de coase la pământ. Cântau fetele ce adunau mănunchi şi flăcăii l o ce legau snopii, cântau şi ciocârliile ridicate-n văzduh, pe ici, pe colo răsuna bătaia prepeliţei, iară Zoe avea şi ea ochi pentru toate şi vorbea, mereu vorbea, neistovită.

Ei nu erau însă numai amândoi. Una zicea Zoe, şi la

alta îi era lui gândul. Când ea zicea: „Uite!”, el se uita, ce-i drept, dar nu vedea. îşi aducea aminte ce-a zis şi ce-a făcut mai ici, mai colo cealaltă şi-şi închipuia ce-ar zice şi ce-ar face dac-ar fi acum aici.

Omul n-are însă numai suflet, ci şi trup, care-n viaţa petrecută în aievea nu arareori se ridică deasupra. Prin romane eroii trăiesc câtecdată, ce-i drept, numai cu sufletul, se-nalţă şi rămân mereu înălţaţi. Iorgu era însă - întocmai ca Zoe - om în toată firea şi astfel se zbătea mereu gonit de sine însuşi.

Greu canon de pocăinţă. I-ar fi fost milă şi lui Emil de el.

Zoe cea trăită-n lume, simţind că el e dus cu gândul, se-nteţea ca şi când ar fi avut să ţină treaz pe unul ce-i gata-n fiecare clipă să adoarmă şi era din ce în ce mai vie, câtecdată chiar năvalnică. Tocmai prin aceasta i se făcea însă şi mai supărătoare.

După ce soarele a trecut de meazăzi, el a început să se uite la ceasornic.

- Pare-mi-se că eu te plictisesc, îi zise ea.

- Vai de mine! exclamă dânsul. Cum îţi vine asemenea gând?! Mă gândeam însă, că ar fi timpul să ne-ntoarcem la curte, ca să luăm şi noi o mică gustare.

- Asta da! grăi dânsa, care în adevăr se simţea mai bine la umbră şi la răcoare, tolănită pe o canapea, decât umblând printre lanurile bătute de soare.

Mica gustare s-a lungit apoi, căci era mare coşul pe care-l umpluse Iorgu, după bunul lui obicei, cu fel de fel de bunătăţi, mai icre moi, mai ficat de gâscă împănat cu trufe, ici ceva dulce, colo ceva mai iute şi, pe deasupra, beuturi bine alese, cum se cuvine când ai drept oaspe pe cineva care ştie să preţuiască. Chiar şi-n *Sfânta Scriptură* ni se spune apoi că vinul înveseleşte inima omului, şi peste puţin ei iar erau numai amândoi.

- Ce zăduf! grăi dânsa ridicându-se. Nu te superi, adăugă,' îi întoarse spatele, îşi desfăcu bluza de mătase verde şi-şi scoase corsetul şi după ceea şi turnelul.

Lasă c-o supărau, dar nici sus, nici mai jos n-avea

nevoie de aşa ceva. La forme atât de bine rotunjite ca ale ei, asemenea adaosuri sunt cel puţin de prisos, şi Iorgu nu s-ar fi supărat nici dacă ea şi-ar mai fi scos şi bluza.

Dac-ar fi fost şi acum lună plină, ei n-ar fi plecat decât pe-nseratele. Luna era însă abia în primul pătrar, şi Iorgu iar începu să se uite la ceasornic.

- Aida-dee! grăi dânsa. Nu cumva te gândeşti de pe acum la plecare?! Nu te adimenesc farmecele drumului făcut în timp de noapte?!

Adimenit, Iorgu mai scoase ceva_ din coş şi mai desfundă o sticlă.

Când ziua se-nvelea în noapte, Zoe se uită lung la el.

- O idee minunată, Iorgule! exclamă dânsa. Eu vreau să petrec noaptea aici.

Iorgu rămase-ncremenit.

îi era parcă i-a turnat cineva în cap o găleată de apă rece, de tot rece, şi-i curg şiroaiele sloi de-a lungul spinării.

Nu doară că mai lipsea încă o zi de la tribunal: cu aceasta se deprinsese; o fi una, or fi doauă, o privea pe dânsa. Iar se ivi însă cealaltă în pragul uşii.

- E peste putinţă, Zoe! îi zise, cuprins de un fel de frică.

- Auzi vorbă! răspunse ea. Ia şezi ici lângă mine, casă ne-nţelegem ca doi oameni cuminte. De ce e peste putinţă? urmă după ce el se supuse. Ce-o să zică zidarii şi dulgherii care lucrează la binale? Ce-o să zică oamenii din curte? Ce-o să zică lumea-ntreagă care ne ştie

O veniţi aici şi ce-o să creadă când vor vedea că rămânem şi peste noapte împreună? Asta te neliniştеşte? Bine, dragul meu, la lucrul acesta trebuia să te gândeşti când ai plecat de la Bucureşti. Eu am fost pân-acum în doauă rânduri măritată, şi fată mare nu eşti nici tu. Oricât ai tăgădui tu, nu te crede nimeni că n-ai pe undeva, prin 5 mahalale, o femeie care te primeşte cu braţele deschise.

Iorgu se uită cuprins de groază spre pragul uşii.

- Aflând deci c-ai plecat cu mine la Valea-Boului - urmă dânsa - cei de la Bucureşti îşi vor face fel de fel de

închipuiri, întocmai ca cei de aici, ba se vor deda şi la glume proaste în socoteala noastră. Mie nu-mi pasă însă şi n-are să-ţi pese nici ţie. De aceasta o femeie ca mine şi un bărbat ca tine nu poate să scape. Noi ştim care este adevărul şi suntem amândoi, aşa cred, destul de cuminte pentru ca să nu facem ceea ce ei cred că vom fi făcând.

El ascultă şi-nţelegea tot ceea ce dânsa îi spunea, dar stăruia neclintit în hotărârea lui. După cele din urmă vorbe ale ei, însă, faţa lui se lumină.

- Ei bine! zise. Rămâi tu aici, iar eu trec peste noapte la fostul primar, unde am mai stat.

Zoe râse iar cu obişnuitele ei hohote.

- Şi-osă publici în toate gazetele din Bucureşti notiţe în care vesteşti lumea că n-am stat peste noapte împreună, îi zise ea. Te faci de râs, Iorgule. Eşti în stare să mă laşi singură în casa aceasta pustie?! Eu numă tem c-o să mă seduci tu; te temi tu c-o să te seduc eu?! Bine, Iorgule, eu sunt veselă, îmi place să fac glume, poate şi cam proaste, dar femeie uşuratică nu sunt şi-aş vrea să văd cine-ndrăzneşte să se apropie prea mult de mine. Ar păţi mare ruşine.

- Xu e vorba de aceasta - se scuză el - dar sunt anumite forme convenţionale care au să fie păstrate în toate împregiurările.

- Aş! Mofturi! strigă dânsa. Peste formele acestea am trecut demult, încă din clipa în care ai intrat în camera mea de toaletă. Nu mai pierdem vorba; tu dormi aici, iar eu trec în camera de alături, şi - adăugă - pentru mai mare siguranţă, încui uşa şi-ţi pui cheia sub căpătâi. O Iorgu se cutremură, şi faţa i se făcut albă ca varul.

Să se culce ea în patul mamei lui?!

Cealaltă stetea-n pragul uşii cu amândcauă braţele ridicate şi striga parcă: „Departe, pângăritorilor! Pe aici nu se trece!”

- Nu! giăi dânsul cu tcată hotărârea. Să nu te superi, Zoe, dar tu eşti femeie şi eu sunt bărbat, iar bărbatul e dator să apere pe femeia ce şi-a pus încrederea în el chiar şi de aparenţele lipsei de corectitate.

Zoe se simţea adine jignită. Ea se ridică, îşi luă corsetul, îşi desfăcu bluza făiă ca să-i mai întearcă lui Iorgu spatele, puse corsetul la lccul ce i se cuvine, îşi luă sânii cu amândcauă mânile şi-i vârî în el şi strânse şireturile, apoi ridică fusta şi-şi puse şi turnelul tot la locul ce i se cuvenca.

El stetea neînduplecat şi rece şi se uita la ea. -Ai multă dreptate! giăi d'nsa. Spune să pună caii. Pe la miezul nopţii suntem la Bucureşti.

Mai avea însă ea şi-o arn ă care nimerea fără de greş.

- Ce-ar zice vecinica dac-ar afla că-n asemenea împregiurări nu ţi-ai făcut datoria de apărător al bunelor meravuri?! adăugă restird voibele printre dinţi.

Iorgu eia strivit, nimicit, peidut.

Cea mai apropiată pornire îi era s-o ia-n palme.

Nu-i eia insă iertat s-o facă aceasta: s-ar fi dat de gol; ar fi fest nn adevărat trădător.

Nu în palme, ci-n braţe trebuia s-o ia, şi a şi luat-o acum el pe (a şi-a peftit-o lângă sine pe canapea şi i-a spus şi i-a făcut tet ceea ce mintea lui putea să născocească pentru ca s-c-n-crc dinţeze că lui nu-i pasă, în adevăr nu-i pasă ce crcde, ce gândeşte, ce zice ori nu zice fata aceea.

Acum în:ă Zoe era neînduplecată şi rece. Nu dedea, ce-i drept, cu cotul şi se lăsa să fie mângâiată, dar era neclintită-n hotărârea ei de-a pleca. Fiinţă şubredă şi neajutorată e omul!

Iorgu se căia acum de a nu fi intrat în voile ei şi nu mai înţelegea de ce adecă s-a pus în pizmă cu ea; o singură vorbă din partea ei ar fi fost acum destul pentru ca el să se dea învins, dar ea îşi schimbase decdată gândul, în adevăr şi-l schimbase, şi nu mai voia cu niciun preţ să rămâie.

- Voiam să rămân - îi zise ea - pentru că nu-mi închipuiam că tu poţi să ai gând rău. Văd acum că-l ai şi-ţi dau dreptate: cel mai cuminte lucru e să plecăm.

„Să mă mai gândesc”, ar fi voit Iorgu să zică, dar ea nu i-a dat răgaz.

Drumul nu era scurt, dar plăcut: răcoarea nopţii de vară, adierea din când în când cam aspră, la început un crâmpei de lună, apoi cer înstelat, undeva, departe, înaintea lor, fulgerări din ce în ce mai dese, pe ici, pe colo câte un liliac flutura ţâţâind prin văzduh, ori câte un gândac de noapte zbura bondărind mai la dreapta, mai la stânga. El mâna caii, ea şedea la stânga lui, iar vizitiul se clătina mereu, cucăind în dosul lor.

împăcaţi nu erau când au plecat, şi se zice că supărat la drum n-ai să pleci. Ei însă au plecat împreună şi puteau să se împace pe drum, iar la împăcare oamenii numai certându-se pot să ajungă. S-au certat deci tot drumul, se-nţelege, nu ca mitocanii, nu ca la Obor, ci boiereşte, ca prin saloane, spuindu-şi câte un adevăr mai crud. Ea îi spunea că bărbaţii sunt năvalnici şi slabi şi nu sunt în stare să-şi stăpânească firea, mereu la rele se gândesc, şi, când pot, le şi fac. El îi spunea ei că femeile sunt proclete şi-ncăpăţânate, tonatice şi schimbăcioase, încât niciodată nu ştiu ce vreau şi ce nu vreau. Ea, scoasă din răbdare, zicea că bărbatul trăieşte mai mult cu trupul, iar femeia mai mult cu sufletul. El zicea: „Mofturi! Filosof ie de şorţ!” Nu-i dedea mâna să spună că „nu”, iar dacă ar fi zis „da”, i-ar fi dat dreptate. Era pe la miezul nopţii când au sosit la Bucureşti, la „Grand Hotel de Boulevard”, unde se mutase el, ferestrele erau luminate, iar la „Raşca” muzica cânta un potpuri din Zampa. Grădina era încă plină, dar lumea începuse să plece, şi Hrştşca stetea la intrare,

făcea plecăciuni şi-şi zicea obişnuitul: „*S-avem norocire*!”

- O idee! zise Iorgu după ce vizitiul descărcă coşul acum aproape deşert şi-l duse la portar. Să ne oprim la „Raşca” şi să luăm un ceai.

- Aş! răspunse ea. Trimite trăsura la grajd, şi noi

O mergem pe jos până la mine, ca să-ţi dau revanşă.

N-o să fie ca la Valea-Boului, dar tot mai e câte o rămăşiţă în bufetul meu. Să nu te temi că te compromit - adăugă-n glumă - am cheia de la intrare, ca totdeauna, la

mine şi nu te vede nimeni nici când intri, nici când ieşi.

Ar fi fost o bădărănie neiertată dacă el ar mai fi stăruit pentru „Raşca”, iar bădăran nu era Iorgu.

Tot îi mai sunau în ureche vorbele: „Ce-ar zice ea dac-ar afla că nu ţi-ai făcut datoria de apărător al bunelor moravuri!”

El trebuia neapărat să primească „revanşa”, ca să fie, în sfârşit, deplină-mpăcarea.

în revărsatul zorilor de zi, când se-ntorcea la hotel, era cam rece, şi el îşi ridică gulerul hainei şi-l strânse l împregiurul gâtului.

„Comedia dracului! zise. Mi-am uitat cravata. Te pomeneşti c-o găseşte Linica!”

Dac-ai petrecut o zi, ba până chiar şi o noapte umblând pe drumuri, plimbându-te printre lanuri, luând mici gustări cu o damă din cea mai bună societate şi primind „revanşe” de la ea, e chestiune de bună-cuviinţă să te duci cât mai curând s-o vezi şi să te interesezi cum a suportat ostenelile de tot felul şi cum se simte după ce şi-a luat răgaz de cdihnă, iar Iorgu ţinea mult la buna-cuviinţă.

Bucurându-se că n-a perdut decât o singură zi de la tribunal, el, deşi se culcase de tot târziu, a fost între cei dântâi la postul lui şi a plecat cel din urmă, nu însă acasă, la hotel, ci drept la Zoe.

Aici le-a găsit toate claie peste grămadă. în salon mobila era adunată toată la mijloc şi acoperită cu un mare polog, ca să n-o umplă pravul. în sufragerie fel de fel de vase şi tacâmuri erau puse-n lăzi. în antreu lăzi, cufere, gente, în care Linica şi feciorul aşezau lucrurile după cum le poruncea Zoe, care, palidă, prăpădită şi îmbrăcată într-un capot plin de dantele, şedea la o parte pe un scaun.

Iorgu se uită zăpăcit împregiurul său.

- Ce-i?! Ce s-a-ntâmplat? întrebă el.

- Nimic! îi răspunse ea. Precum vezi, împachetăm. Plec! adăugă, făcându-le servitorilor semn să iasă.

- Pleci? întâmpină Iorgu. Unde? De ce aşa deodată?

Zoe se uită-n urma servitorilor şi, după ce se-

ncredinţă că e-nchisă uşa pe care au ieşit, se ridică obosită şi cuprinsă de adâncă mâhnire.

- Trebuie să plec! Nu-mi rămâne decât să plec!

io grăi dânsa. închipuieşte-ţi: Linica a găsit cravata pe care ai uitat-o în iatacul meu.

- Nu! zise el zăpăcit. Eu în sufragerie mi-am scos gulerul şi cravata. îşi aduci aminte că-mi era cald şi...

- Se vede c-am luat-o eu cu zdrenţele mele, îl întrerupse ea. îţi aduci aminte că iar îmi scosesem corsetul şi turnelul. Destul că-n iatac a găsit-o şi, prinzând bănuială, a zâmbit cu răutate, ba a avut şi neruşinarea de a face gluma că-n iatac miroase a bărbat.

- Şi nu i-ai tras o pereche de palme?! N-ai dat-o pe scară?! strigă el răzvrătit în întreaga lui fiinţă.

- Dar îmi mirosea şi mie, Iorgule! iăspunse ea. Atât mi-ar fi trebuit! într-un ceas ar fi aflat toată casa, iar în trei zile ar fi mers vestea în întregul oraş. Slugile sunt viclene: când sâmt aşa ceva, ţi se fac tirani nemiloşi şi li te supui orbeşte ca să le astupi gura. Nu-i las răgaz să vorbească cu ceilalţi, îi dau din când în când câte o bomboană, apoi plec şi-o iau cu mine, ca să uite şi mirosul, şi cravata.

Iorgu era încă mai răzvrătit.

- Se poate?! exclamă dânsul. Să pleci de frica unei slugi!

- A! nu de frica ei, ci de frica ta! grăi Zoe. Dacă plec, sunt o femeie fără noroc, dar dacă rămân, sunt o femeie pierdută. Să vorbim deschis, Iorgule, urmă ea cu-nduioşare. Dacă rămân, tu vii şi mâne, şi poimâne, iar eu nu mă mai simt în stare să zic „nu” când tu zici „da”. Plec fără de-ntârziere, chiar cu trenul de seară!

Iorgu nu mai era nici el în stare să zică fie „da”, fie „nu”.

E în adevăr prea şubredă fiinţa omenească: era prea slab ca să zică -”*pleacă*”, şi se speria de răspunderea pe care ar lua-o asupra sa dac-ar zice „*rămâi*”.

- De!... cum crezi tu, îi zise dând din umeri. Eu 5 silă nu pot să-ţi fac.

- Eu îţi spusei cum cred - replică dânsa - şi orice-ai

face, am să plec.

- Unde? întrebă el cu oarecare sfială.

- Nu ştiu, răspunse ea. Deocamdată la Braşov. l() Acolo voi vedea unde am să mă duc, la Elopatac, la

Zizin, la Tuşnad, undeva, nu ştiu nici eu unde.

Iorgu stetea umilit, ruşinat, strivit de simţâmântul că-n urma propriei sale fapte rămâne cu desăvârşire singur, în adevăr singur. Chiar şi dac-ar fi vrut s-o 15 oprească, acum, după ce ea făcuse pregătirile de plecare, era prea târziu.

- Dacă vrei şi vrei, eu nu te pot opri, grăi dânsul. Nu pot însă să-ţi dau vreun ajutor, să-ţi fac cu ocaziunea aceasta vreun serviciu?

Ea se uită lung la el.

- Unul singur - grăi dânsa - să pleci cât mai curând de aici şi să te apropii cât mai rar de mine. Servitorii au ochi ageri, şi Linica ar putea să dea cu socoteală că tu eşti acela care şi-a uitat cravata în iatacul meu, şi ai fi compromis şi tu.

El strânse pumnii şi-şi muşcă fălcile pe scrâşnite, dar se închină de plecare.

- Sunt vinovat, Zoe, dar tot eşti prea aspră faţă de mine, zise întinzându-i mâna.

Ea suspină.

- Nu! Iorgule, nu aspră, ci cuminte, răspunse strângându-i mâna. Aspră, nemiloasă sunt faţă cu mine însămi!

El plecă cu capul dinadins ridicat, parc-ar fi voit să 35 zică: „Eu tot eu rămân!” Adevărul era însă că voia să se mintă pe sine însuşi.

Nu e în viaţa aceasta stare sufletească mai urâtă decât aceea în care tu, om, te afli când îţi dai seamă despre propria ta nemernicie, despre marile şi multele 4 O neajunsuri ale firii tale. în starea aceasta cade orişicare dintre noi când se simte pornit a face şi cu atât mai vârtos după ce a şi făcut ceea ce foarte bine ştie că nu trebuie să facă.

îşi ridica Iorgu capul, nu însă pentru că era tot el

însuşi, ci pentru că voia să fie iar cum a fost mai nainte.

Scârbă îi era, scârbă de sine însuşi gândindu-se c-a făcut ceea ce nu trebuia să facă şi o admira pe Zoe, care avea şi-nţelepciunea şi hotărârea de a pleca pentru ca să scape, scăpându-l şi pe dânsul.

Cu toate acestea, iară şi iarăşi se ivea-n sufletul lui 10 năvalnica pornire de a alerga după ea, fie ca s-o cheme, fie ca s-o-nsoţească. încă de mult acum apucase pe povârniş, se dezbrăcase oarecum pe nesimţite de firea lui şi se potrivise din ce în ce mai mult cu lumea în mijlocul căreia trăia, încât nu mai avea în el însuşi 15 destul razăm ca să se oprească, dar decum să se urce iar de unde alunecase.

De acolo, din mormântul de la Valea-Boului, răsuna din când în când un glas, care îi zicea: „E făţarnică şi vicleană!" şi-l făcea să se-ntrebe dacă nu cumva ea 20 a plecat anume pentru ca să plece şi el după ea. în loc de a-l înspăimânta însă, aceasta-l făcea să creadă că ea îl doreşte cu nesaţiu şi-l adimenea.

„Nu! nu! nu!" zicea dânsul ridicându-şi cu-ndărătnicie capul. Hotărârea pe care a avut-o dânsa trebuia 25 s-o aibă şi el, bărbat.

Vin însă în desfăşurarea lucrurilor din lumea aceasta şi-mpregiurări care schimbă hotărârile omeneşti.

La Valea-Boului se urmau lucrările de zidărie, se urma şi secerişul şi în curând avea să se-nceapă şi 30 treieratul. El încă de mult îşi pusese de gând să profite de vacanţele de vară ca să petreacă câteva săptămâni acolo. Intrat însă de curând în magistratură, el nu era dintre aceia cărora li se cuveneau vacanţele. „Se face! - i-a zis Zoe - dar, se-nţelege, dacă eşti om cuminte 35 şi nu faci paradă de vederile tale conservatoare." El s-a ţinut de sfatul ei, ceea ce nu-i era deloc greu, căci bune nu mai erau deloc părerile lui despre conservatori şi despre boieri. A mers aşa de departe, încât la alegeri şi-a dat votul pentru prinţul Nicolae Bibescu. Cu ce se *4 O* alegea însă el dacă Zoe era dusă? Trei vorbe d e 1 a e a le puneau toate la cale. Cum să le aibă?

Dacă-ar fi ştiut unde se află dânsa, i-ar fi scris ori i-ar fi dat o telegramă. Nu ştia însă. Ce-i mai rămânea?

Nu doară că [ar fi] cine ştie ce, dar în adevăr nu-i rămânea decât să se ducă s-o caute, mai întâi la Braşov, iar acolo îi găsea urma.

Aşa pleacă la drum omul pe care-l trage aţa. Fiindcă una gândeşte şi alta spune, una caută şi peste alta dă.

La Braşov nu i-a fost greu să-i dea de urmă, căci ea îşi lăsase, pentru toate eventualităţile, la hotelul Nr. 1, 10 adresa: *Zizin*, *vila „Gherman*".

Acolo a şi găsit-o.

Zoe se bucura. Cum să nu se bucure?! Se bucura nu numai că-l vede atât de pe neaşteptate, dar şi că poate să-i facă un mic serviciu, era însă foarte supărată, căci 15 Linica ar fi putut să prindă bănuială şi să bată toba, urâtul obicei al slugilor. I-a dat deci lui Iorgu pentru prinţul Bibescu o scrisoare în care îi recomanda pe „bunul nostru amic, unul dintre alegătorii măriei-tale", dar a făcut-o aceasta fiind de faţă şi Linica, pentru ca 20 ea să vadă că nu e la mijloc decât un lucru cu desăvârşire nevinovat.

Iorgu mulţumi, luă scrisoarea şi-o trecu în cel mai ascuns dintre buzunările sale, apoi rămase cu ochii ţintă la pământ, ca omul care ar mai avea să zică ceva, dar 25 nu-i dă mâna să vorbească.

îl mai supărase pe el Linica. Se vede că Zoe avea obiceiul de a se pune sub epitropia slugii sale, un lucru în toate împregiurările jignitor. Acum însă nu era ca atunci, şi Iorgu ar fi fost în stare s-o ia pe Linica şi s-o 30 izbească de perete, ca terci să se facă.

- Când pleci? Desigur că ai grabă mare? îi zise Zoe.

- Da! Adecă nu! răspunse el. Trebuie să aştept până ce nu-şi odihneşte birjarul caii.

- îmi dai voie să te-nsoţesc pân-acolo, mergând 35 aşa, încetul cu încetul? zise iar Zoe.

Asta le-ntrecea toate: era parcă i-ar fi zis din nou: „Pleacă cât mai curând".

După ce-a făcut atâta drum, nu putea să schimbe nici trei vorbe-n toată tigna cu ea. 40 Nu-i rămânea însă decât

s-o-ncredinţeze că e-ncântat de gentileţa ei şi să-şi ia beţicaşul şi pălăria.

- Linico, dă-mi umbreluţa. Mă-ntorc în curând! îi zise ea servitoarei.

El răsuflă mai înviorat. Scăpa în sfârşit.

- Bine, Zoe - grăi după ce ieşiră din curtea vilei - 5 Linica aceasta e o adevărată pacoste.

- Ce să-mi fac? îi răspunse Zoe. O darr.ă de companie nu-mi dă mâna să-mi ţin - e prea scump şi are prea mari pretenţiuni - iar singuiă nu poate să trăiască o femeie ca mine. E curăţică, o îmbrac bine, lumea mă vede pretutindeni cu ea, şi-mi face aceeaşi treabă ca orişicare damă de companie.

Aceste le ştia Iorgu foarte bine.

- Da - zise - dar...

- E foarte bine aşa, uimă ea. Drept vorbind, ea îmi face reputaţiunea. Dacă n-ai grabă prea mare, să mergem puţin la deal.

Vila „Gherman" erau casele de zestre ale fiicei părintelui Gherman, acelaşi ieromonah Gherman pe care metropolitul Andrei îl rânduise să-i facă prohcdul.

- O, din contra, îmi face mare plăcere! o-ncredinţă dânsul. E foarte frumos aici.

- Frumos, liniştit şi plăcut, urmă dânsa. Izvcarele minerale, instalaţiunile, cele câteva vile sunt aici pe ţărmul stâng al râuleţului. Uite ce limpede e apa!

Satul cu gălăgia, cu uliţile pline de prav şi cu droaia de copii e dincolo, pe ţărmul cellalt. Muzica cântă de doauă ori pe zi mai la vale, unde sunt plantaţiunile de brad. Pe râu la deal sunt plimbări minunate. Vezi dealul de la dreapta: într-un ceas, un ceas şi jumătate, urci în culmile lui, la o poiană încungiurată debrădet, de unde se deschid vederi îneântătoare spre Ţara Bârsei, spre Munţii Cumpătului şi mai ales spre râpele prăpăstioase ale Bucegilor. Cum aş putea să fac eu plimbările acestea dacă n-aş avea-o pe Linica cu mine?

„Iar afurisita aceea de Linica!" îşi zise Iorgu.

- Tu ştii că eu n-am venit aici să mă folosesc de apele

minerale, nici să caut distracţiuni, urmă Zoe, care avea multă poftă de vorbă. Dac-am venit însă, profit şi de ape, şi de plimbări. Când am tras în Braşov,

O la Nr. 1, peste un ceas toată lumea ştia cine e doamna cea tineră şi multinteresantă, de unde vine, unde se duce, ce face la ea acasă şi cu cine are legături. Tot aşa când am sosit aici. Toată lumea mă ştie precum mă prezentă ea. Iată, acum ai venit tu, adăugă dânsa; mâne toată lumea ştie că a venit vărul meu la mine, 5 i-am dat o scrisoare, am făcut împreună o mică plimbare, şi el a plecat.

Iorgu îşi pierdu sărita.

- Tocmai aceasta e! izbucni el. îi dai prea mult nas, şi s-a făcut prea îndrăzneaţă. Se uită la mine parcă...

- Aşa trebuie să fie! îi zise ea. îmi este şi apărătoare. Dac-ar fi vreunul care ar voi să se apropie de mine, e destul s-o vadă pe ea pentru ca să nu mai îndrăznească. Ah!... suspină dânsa. Ce bine ar fi fost dac-aş fi luat-o cu mine la Valea-Boului! Nu s-ar fi întâmplat ceea ce nu trebuia să se-ntâmple, n-aş fi fost nevoită să vin aici şi azi mi-aş căuta de treburile mele.

Era nemângâiată ca orişicare femeie care se ştie fără noroc, iar Iorgu iar admira înţelepciunea şi hotărârea ei şi se despreţuia pe sine însuşi. Trebuia să plece cât mai curând.

- Cred că birjarul îşi va fi odihnit şi hrănit pân-acum caii, zise şi se-ntoarse la vale.

- îmi pare foarte rău! Aş mai fi stat atât de bucuros de vorbă cu tine, grăi dânsa şi-şi urmară câtva timp tăcuţi drumul la vale, spre podul pe care el urma să treacă dincolo, unde-şi lăsase birja. Eu văd cu mâhnire că pe tine te supără Linica, urmă ea, ca să rupă tăcerea. Uite, de dragul tău sunt în stare să mă lipsesc de ea. Ce nu fac eu de dragul tău?!

- Nu, asta nu! stărui dânsul.

- Lasă-mă, că ştiu eu ce să fac, stărui şi dânsa. Ştiind că te supără pe tine, îmi este şi mie din ce în ce mai nesuferită. Am s-o dau încolo, dar trebuie să-mi mai las

timp, ca să găsesc ocaziune bine potrivită, şi - adăugă - să-i mai iasă din nas mirosul acela.

Iorgu îşi mai iuţi pasul, scoase batista şi-şi şterse năduşelile reci de pe frunte.

La pod s-au despărţit foarte-nduioşaţi.

- Succes bun! La revedere-n Bucureşti! a strigat

O apoi dânsa întorcându-se iar la deal.

Succesul deplin a fost uşor, dar în ceea ce priveşte revederea, vorba nu se potrivea cu gândul ei. El era tare hotărât să se-nfunde la Valea-Boului şi să nu mai iasă de acolo.

S-a-ntâmplat, însă, că după opt zile s-a pomenit la hotel cu Linica. îi aducea o scrisoare de la Zoe. Multe salutări călduroase şi nimic mai departe. Răspuns tot se cuvenea să-i dea.

- Şi când te-ntorci, Linico? întrebă dânsul.

- Nu mă mai întorc, coconaşule, răspunse fata. Rămân aici să scutur, să şterg praful şi să aerisesc.

- Bine, Linico! îi zise el şi-i dete un bacşiş bun.

Aceasta aşa, cam pe la amează̆zi.

„Să mă mai gândesc”, îşi zise el. 15 De! Dacă Linica nu se mai întorcea, nu putea nici el să-şi dea răspunsul printr-însa. Nu era oare cel mai potrivit lucru ca, mai-nainte de a se duce la Valea- Boului, să se repeadă la Predeal şi de acolo la Zizin, ca să-i mulţumească-n grai viu pentru succesul uşor 20 şi deplin, precum şi pentru celelalte?

Timp de a se gândi mai avea, căci trenul pleca spre Ploieşti tocmai pe la cinci, iar de la Ploieşti îşi lua o trăsură cu patru cai.

Fiinţă şubredă, neajutorată şi plină de neajunsuri 2 5 fiind, omul nu o dată-şi zice: „Nemernic, ticălos, vrednic de cel mai adânc dispreţ eşti!”, şi tot trece toate punţile ca să facă ceea ce nu-i este iertat a face.

S-a dus, şi dus a fost. Secerişul, treieratul, reparaturile şi zidirile, ba până chiar şi daraverile cu Zerlendi, cu 30 bătrânul Cohen şi cu Creditul Fonciar, toate îi erau nimicuri care se fac fie şi fără de el, fie şi mai

târziu.

Adecă de ce nu?! Sunt atâţia şi atâţia care fac aşa şi tot oameni cumsecade rămân! Omul trăieşte ca să-şi facă parte de plăcerile vieţii. 35 Iar Emil?!

El a aşteptat cât a aşteptat fără ca să se poată dumiri, îşi strângea câteodată pumnii şi-i venea să scrâşnească din dinţi, dar peste puţin era cuprins de simţământul că e un caraghios care caută ceea ce nu poate găsi, şi-n 4 O cele din urmă s-a-ntors la ale lui.

Era-n ziua Sfinţilor Voivozi Mihail şi Gavril. Deputaţii şi senatorii, sosiţi de curând la Bucureşti, îşi căutau în lumea bucureşteană „orientarea”, fiecare potrivit 5 cu înclinările sale. Stâlpii cafenelelor, ai cluburilor şi ai saloanelor nu erau încă în număr. Unii erau aşteptaţi, iar alţii nici nu era vorba să se-ntoarcă deocamdată. Viaţa bucureşteană se pornea mai cu anevoia decât în timpul, celor din urmă câţiva ani, căci, de! 10 cu schimbarea guvernului, toate se schimbă.

Iorgu realizase la Creditul Fonciar împrumutul, patru sute de mii de lei, şi-şi regulase daraverile cu Zerlendi. Recolta îi ieşise destul de bine. Ar fi ieşit, poate, chiar bine dac-ar fi stat, cum avuse de gând, 15 în timpul treieratului la moşie. Dar, în sfârşit, preţurile erau frumoase şi el a vândut-o şi-a luat bani buni. Cu toate acestea, pe bătrânul Cohen l-a mai amânat, căcidin Rusiabătea vântul a războiu şi Zoe era de părerea că-n asemenea timpuri e cestiune de prevedere să-şi 20 ţie omul banii bine închişi. Zidirile de la Valea-Boului nu erau apoi terminate decât din roşu, maşini agricole, unelte de tot felul, vite şi cai abia de aici înainte avea să-şi cumpere, şi pentru toate acestea trebuia să-şi păstreze bani şi iar bani. 25 Era bine. Putea să vină şi iarna şi sezonul, că-l găseau pregătit.

Zoe însă iar şedea palidă, prăpădită şi-mbrăcată într-un capot plin de dantele, dar astă dată nu pe un scaun, ci pe canapea, şi nu-i mai zicea lui Iorgu, care 3 O şedea pe un scaun: „Şezi ici, lângă mine!”

Nu mai era acum femeie fără noroc, ci femeie perdută, perdută, perdută.

- Mult m-am temut, mult m-am păzit, mult m-am ferit! - se tângui dânsa-dar de soarta mea n-am 35 scăpat. Ursita e ursită! Chiar din clipa în care te-am revăzut am fost cuprinsă de simţământul că mă aflu în faţa unei mari primejdii şi mi-am pus de gând să nu rămân niciodată singură cu tine. Când am văzut; însă, că eşti mâhnit, am fost prea slabă şi te-am primit 40 în odaia de toaletă!

Iorgu voia să zică ceva, dar nu-ndrăzni şi ascultă mai departe cum omul tras la răspundere pentru vină grea ascultă înşirarea păcatelor sale.

- O! - urmă dânsa - dacă n-ar fi murit ea, femeia 5 cea înţeleaptă, n-aş fi ajuns unde mă aflu.

Iorgu iar voi să zică ceva şi se mişcă nerăbdător pe scaun, dar nici astă dată nu-ndrăzni.

- M-am gândit şi m-am răzgândit mai nainte de a pleca cu tine la Valea-Boului, urmă iar Zoe. M-am dus pentru că te ştiam om care nu e-n stare să compromită cu gând rău o femeie, om care se sâmte dator a feri pe femeia ce are încredere în el chiar şi de aparenţele incorectităţii.

Iorgu se mişcă încă mai nerăbdător, dar tot nu zise 15 nimic.

- Atâta încredere aveam în tine, încât eram să rămân peste noapte acolo - exclamă - dar mi-am schimbat gândul când am văzut, că te temi şi tu însuţi de tine şi stărui să plec. Celelalte le ştii, Iorgule, urmă ea vorbind repede. Am plecat de la Bucureşti; ai venit după mine. Ai cerut s-o dau încolo pe Linica; am făcut-o de dragul tău şi aceasta. Eu, numai eu sunt vinovată. Când iar ai venit la mine, nu trebuia să te mai primesc. Nu eşti tu de vină; al meu e păcatul, şi nu-mi rămâne decât să-l 25 spăşesc.

Iorgu nu se mai mişcă-n scaun, ci i se uita drept în ochi.

- Te-am ascultat, Zoe, cu toată răbdarea, îi zise. Dă-mi voie să-ţi răspund în toată liniştea. Vorbişi de răposata mea mamă, deşi pe morţi avem să-i lăsăm în pace. E adevărat că cele întâmplate ar fi fost peste putinţă dacă ea ar mai trăi. Ziseşi că numai tu eşti vinovată. Eu zic că vinovat sunt numai eu, căci ea mi-a zis:,;Zoe e fătarnică şi

vicleană”, şi n-am ţinut seamă de vorbele ei. Abia din cele ce-mi spuseşi am ajuns să mă-ncredinţez că în adevăr le-ai pus toate astfel la cale ca să mă seduci, putând zice că eu te-am sedus pe tine.

Zoe sări ca făcătorul-de-rele prins asupra faptei, O dar bunul cumpăt nu şi-l perdu.

- Te rog să-mi spui ce interes aveam să fac aşa, îi zise ea. Tu-ţi iei pălăria şi pleci, îţi schimbi pantalonii şi rămâi parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, ba mai eşti şi lustruit c-o aventură galantă de care te poţi făli;

eu rămân o femeie perdută, pe care unii n-o mai primesc în casa lor, iar alţii o privesc cu dispreţ ori cu un zâmbet ironic. Tu umbli mai departe-n treburile tale, iar eu sunt osândită a-mi lua lumea-n cap, ca să-mi trăiesc zilele vieţii undeva unde nimeni nu mă cunoaşte şi l o nu-mi ştie păcatul. Grozav de vicleană trebuie să fiu pentru ca să-mi fi făurit asemenea soartă!

Grăindu-le aceste, ea plecă, dar după ce făcu trei paşi se opri.

- Şi - adăugă apăsând asupra vorbelor - dacă mâne ori pomâne s-ar adeveri că sunt adevărate temerile de care sunt chinuită în timpul din urmă în ceea ce priveşte urmările fireşti ale faptei săvârşite de noi amândoi împreună, am;ă mă bucur, nu-i aşa, de rcdul vicleniei mele? Vă salut, domnule Ar mas, vrednică odraslă din nobila viţă a Armaşilor!

Iorgu, rămas singur, a stat puţin.

Să meargă după ea? Nu! Asta nu putea s-o facă.

A plecat, de astă dată însă nu cu capul ridicat, ci umilit de gândul că e mare nedreptatea pe care a făcut-o. „Da! - îşi zise - cel mai neîndoics adevăr l-a grăit ea când a zis că la tcate acestea el trebuia să se gândească în clipa când a întrat în iatacul ei.”

Temelia întregei lui vieţi sufleteşti era credinţa că omul are să răspundă pentru toate faptele sale şi are să primească făiă de şovăire urmările lor. Cu credinţa, aceasta s-a pomenit om în lume, în credinţa aceasta l-a crescut mama sa, în credinţa aceasta l-a întărit lumea în

care şi-a petrecut cea mai frumcasă parte a tinereţelor. Multe s-au schimbat în sufletul lui de când 35 s-a întors în tară, dar credinţa aceasta a rămas neclintită.

Pe ea se răzema acum slăbiciunea lui.

Se deprinsese cu Zoe, se alipise de ea, încât se-nspăimânta de gândul că ea s-a supărat şi-şi făcea amarnice 4 O mustrări pentru că întrro clipă de năvălnicie i-a grăit vorbe prea aspre şi-a nedreptăţit-o. La urma urmelor, ea nu era decât o femeie orbită de patima iubirii, şi vinovat de cele petrecute tot el însuşi era.

Nu, el nu mai putea să se lepede de ea, şi dacă ea pleca, precum a zis, nu mai putea nici el să rămâie.

în loc de a şi-o mărturisi aceasta, el stăruia asupra credinţei că orişicine are să răspundă de faptele sale şi să primească urmările lor.

Mai erau şi temerile de care dânsa era chinuită în ceea ce priveşte urmările fireşti ale faptei săvârşite de ei 10 amândoi împreună.

Nu doară din slăbiciune omenească, ci stăruind în credinţă, din simţământ de datorie, ca odraslă din viţa Armaşilor, s-a dus iar la Zoe ca să-i ceară iertare şi s-o încredinţeze despre toate cele bune. 15 N-a găsit-o, fireşte, acasă. Poate nu voia să-l primească. Avea cuvinte destule. Căinţa lui era cu atât mai deplină.

Ziua următoare s-a dus dar din nou.

Cele mai multe femei, voind să bage-n draci pe băr-20 batul care a prins slăbiciune de ele, se-neacă-n lacrămi, sunt înăbuşite de plâns, la nevoie chiar cad leşinate. Zoe nu se folosea de asemenea arme: ea se gătea de plecare şi era nenduplecată.

Iorgu iar le-a găsit dar toate claie peste grămadă. 25 De astă dată vorba era să plece pe timp îndelungat şi cu totul departe, cum zisese, undeva unde nimeni n-o cunoaşte şi nu-i ştie păcatul.

El ştia că zadarnice i-ar fi silinţele de a o face să rămâie.

- Eu nu pot să te opresc, îi zise deci. Cum rămâne, însă, dac-ar fi ca să se adeverească temerile de care îmi

spuneai că eşti chinuită?

Ea i se uită cu îndrăzneală-n faţă.

- Aceasta nu te priveşte, îi răspunse. Eu mă tem, şi temerile mele pot să fie întemeiate ori nu. Eu cred şi pot să mă înşel. Aceasta nu se ştie decât, de obicei, prea târziu. Ei şi?! urmă dând din umeri. Copil din flori a fost şi Petru Rareş, ba până chiar şi Mihai-vodă Viteazul; de ce să nu fie şi un Armaş copil din flori?! O Dac-ar fi să fie! O să faci, poate, şi tu ca Goethe al vostru ori ca Alecsandri al nostru. Nevoie mare nu-i, căci eu am din ce să-l cresc şi sunt destulă femeie ca să scot din el om, dac-ar fi să fie băiat. Grijă tu să n-ai, căci am destulă eu!

Iorgu se simţea parc-ar fi o otreapă pe care toţi o iau în picioare.

- Rău faci, Zoe, că vorbeşti în bătaie de joc despre lucruri foarte serioase, grăi dânsul.

Zoe se simţea-n largul ei. -Tu despre bătaie de joc să nu vorbeşti - îl înfruntă ea - căci eu vorbesc, iar tu le-ai luat toate-n bătaie de joc. Să nu-mi mai faci mie paradă de principii morale. Dacă om serios erai, nu te expuneai să fii părintele unui copil din flori. Eu, când am făcut ce-am făcut, am luat-o în gât, mi-am zis: „Ce-o veni să vie!” şi înc-atunci m-am hotărât să fac ceea ce mă vezi făcând acum. Tu nu te-ai gândit decât să profiţi de slăbiciunea mea. Ştiai foarte bine că mama ta murise de curând, ştiai că eşti la începutul anului de doliu; ştiai care pot să fie urmările fireşti ale faptei tale; nu ţi-a păsut de aceste şi ai mers orbiş înainte. Ce vrei să faci acum?! De ce nu mă laşi în pace?! Eu plec! urmă cu toată hotărârea. Nimic în lumea aceasta nu mă poate îndupleca să rămân aici, unde unii se uită cu dispreţ la mine, iar alţii râd de prostia mea. O! te cunosc prea bine şi ştiu ce fel de gânduri te ispitesc, adăugă. îţi este nesuferit gândul că cel mai apropiat Armaş ar putea să fie nelegitim şi ai vrea, poate, să-l legitimezi prin o căsătorie pe care o desfaci după ce te vei fi săturat. Nu se poate, Iorgule! strigă dânsa. Lasă că copilul nu e sigur decât în clipa când moaşa-l ia în braţe, dar n-am să mai primesc şi asemenea batjocură. Iată de ce plec!

Zadarnice au rămas toate stăruinţele lui Iorgu, toate rugăminţile, toate asigurările lui. Ea a rămas 35 nenduplecată. Tot femeia slabă însă s-a dat în cele din urmă învinsă şi s-a învoit să plece şi el cu dânsa după ce-şi vor fi regulat, se-nţelege - fără de zgomot - poziţiunea de bărbat şi femeie cărora li se cuvine să călătorească împreună. 4 O N-are hotar lepădarea de sine a femeii care iubeşte!

Iorgu era însă şi el vrednic de această dovadă de iubire.

Ieromonahul Gherman, cuviosul călugăr, era la îndemână. Atât Zoe, cât şi mai ales Iorgu stătuseră ade- 5 seori de vorbă cu dânsul. După cum veniseră acum lucrurile, el li se părea oarecum rânduit să binecuvinteze căsnicia lor.

Plecând deci în lunga lor călătorie, ei s-au oprit la Braşov, pentru ca de acolo să treacă la Zizin. Mai nainte 10 de a se duce la Zizin, au mers împreună la d-l advocat Godelius, care-n timpul sezonului stătuse-n casele din vecinătate. Femeie devotată şi corectă, Zoe ţinea adecă să-şi constituie zestrea şi-şi făcuse inventarul scumpelor ei mobile, al giuvaericalelor, al preţioaselor de tot 15 felul şi al hârtiilor de valoare, între care o sută zece mii bonuri rurale, şaptezeci de mii scrisuri fonciare şi doauă sute de mii de lei acţiuni ale marei întreprinderi de la Baia-de-Aramă. Zestre fără îndoială frumoasă chiar şi fără de moşia care era dată cu treizeci de mii în *20* arândă.

D-l Godelius, având să ticluiască foaia de zestre, era de părere că n-are să treacă-n ea şi specificările din inventar, ci numai moşia şi suma globală ce rezultă din inventar.

Iorgu, magistrat, ştia foarte bine care sunt deosebirile între una şi alta. Ar fi jignit-o însă pe Zoe, în care avea atâta încredere, dacă ar fi stăruit asupra unei înşirări amănunţite. S-a mărginit deci a cere nu sumă, ci sume globale: mobilier-atât, veselă-atât, giuvaericale - 30 atât, diferite alte preţioase - atât, deosebite hârtii de valoare - atât.

„Depozit la bancherul Cohen - atât!” era să mai adauge Zoe, ca să mai sporească suma totală, dar se răzgândi şi tăcu. A rămas cum a voit Iorgu şi, după ce foaia de zestre a fost făcută potrivit cu toate rânduielile locului, au plecat la Zizin, unde celelalte s-au urmat fără de zgomot, cum cereau împregiurările.

Apoi călătorie fericită!

Putea locuinţa din Batişte să rămâie-n seama orişicui, putea Valea-Boului să rămâie cu toate cele începute pe ea în grija orişicui, puteau şcarecii să rcadă cărţile bine alese din biblioteca cea frumcasă, puteau să mu- cezească lucrurile lămase de la scumpa răposată şi să crească buruiana pe mormântul ei, puteau cei îămaşi să zică orişice: socoteai n-avea nimtni cădere de a cere.

Cine a pornit o dată în drumul pe care apucase Iorgu merge şi mei tu meige dus fără ca să se mai întrebe unde are;ă ajungă şi dacă se va mai opri vrecdată.

E drumul umblat de atâţia şi atâţia care nu s-au mai întors niciodată din el!

PARTEA A PATRA

VALURILE TINEREŢELOR

La seratele de la Maiorescu luaseră parte numai unii dintre dascălii ce nu erau angajaţi în vreuna din partidele atunci în opoziţiune. în toamna anului următor s-a pornit deci o mişcare pentru punerea la cale a unor întruniri pe teren neutral, la care să ieie parte întreaga dăscălime din Bucureşti. în fruntea acestei mişcări se afla atunci binecunoscuta şi tuturora simpatica treime, prietenii nedespărţiţi: Tache Laurian, Ştefan Mihăilescu şi Anghel Dimitrescu, iar în dosul lor stăruiau bătrânul Nestor, fraţii Robescu, Străjanu şi Herescu, Ieremie Circa, Ananescu, Marescu, Borănescu, Barbu Con- stantinescu şi mai ales Ioan Manliu, acum revizor şcolar al capitalei.

întrunirile se ţineau la Universitate, unde-n timpul lungilor seri de iarnă nici cea mai mare dintre săli nu era destul de încăpătoare pentru mulţimea adunată. Unul dintre profesorii cu oarecare autoritate, urcat la catedră, punea o teză, o lămurea şi-o dezvolta. Urma apoi, sub

conducerea lui, discuţiunea.

Se discutau chestiuni de metod pentru toate materiile, însă mai ales în ceea ce priveşte studiul limbii 25 române.

Maiorescu introdusese adecă în programul şcolilor secundare şi studiul limbii române, pentru care nu existase mai nainte catedră. Mulţi erau de părerea că inovaţiunea aceasta era cel puţin de prisos, căci şcolarii ştiau româneşte şi-şi desăvârşeau românească învăţând alte limbi şi făcându-şi celelalte studii în româneşte. Astfel, Eliad Rădulescu şi Gheorghe Asachi, Costache 5 Negruzzi şi Nicolae Bălcescu, V. Alecsandri şi Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu şi Al. Odobescu scriau foarte bine fără ca să fi-nvăţat în tinereţele lor gramatică românească. Alţii erau însă de părerea că aceştia şi-au făcut ei înşişi gramatica, şi cestiunea era 10 discutată cu multă aprindere nu numai în cercurile dăscăleşti, ci şi prin cele literare.

Un cuibar de asemenea discuţiuni se afla în palatul „Dacia", la redacţiuneaziarului *Timpul*, unde colaborau M. Eminescu, I. Caragiale şi Haralamb Grandea, şi 15 discutau zi şi noapte atât între dânşii, cât şi cu dascăli ca M. Străjanu, Ieremie Circa şi I. Manliu.

în aceste discuţiuni s-a stabilit, mai nainte de toate, că scrietorii îşi fac ei înşişi gramatica, şi şi-o fac bine dacă cunosc atât limba poporului, cât şi scrierile croni- 20 carilor, ale autorilor bisericeşti şi, în genere, ale celor ce au scris mai nainte de dânşii. Şcoala însă nu scrietori are să ne dea, ci cititori, care sunt în stare să judece dacă scrietorul pe care-l citesc a ales, a întrebuinţat şi-a aşezat ori nu bine vorbele, iar aceasta nu e cu 25 putinţă dacă nu au fost deprins în şcoală să analizeze tot ceea ce citesc. Primind acest fel de a vedea al lui Eminescu, I. Manliu, care atunci îşi terminase primul manual de gramatică după model german, a pus în discuţiune la întrunirea de la Universitate tema 30 „*Puţină grâfinatică şi multă analiză*", care a fost discutată mai multe seri de-a rândul.

Luau parte la întruniri şi femei, fie profesoare la

atunci singura şcoală secundară de fete, fie institutoare la vreuna dintre însă puţinele şcoli primare. Nelipsită 35 era zeloasa Elisa Săvescu, pe care firea n-o ierta să vie decât însoţită de foste eleve ale ei, acum căpătuite pe la şcoli de prin mahalale. Cea mai stăruitoare dintre aceste era Alina, care, acum femeie cu rost şi cu poziţiune asigurată, şedea totdeauna moţ în frunte, chiar 4 O în prima bancă, precum fusese obicinuită la şcoală.

Ochii tuturora erau îndreptaţi asupra ei, nu însă pentru că se afla moţ în frunte, nici pentru că era boboc, tânără şi frumuşică, ci pentru că ochii ei se îndreptau asupra unuia singur, cel ce-şi spunea părerea, iar acesta, 5 orişicine ar fi fost el, era parcă mai ales ei îi vorbeşte.

Dascălul adecă, adevăratul dascăl, spuind ceea ce are de spus, se uită la feţele celor ce-l ascultă şi-n ochii lor vede dac-a fost ori nu bine-nţeles şi-şi potriveşte gândurile şi vorbele cu cei ce vor cu tot dinadinsul să-l l o înţeleagă. Iar Alina, venind la întruniri tare încredinţată că are să-nveţe lucruri bune şi frumoase, asculta cu încordată luare-aminte. Când vreunul spunea un adevăr, faţa ei posomorită se lumina şi zâmbetul ei de mulţumire îl vestea pe vorbitor că se află pe calea cea bună. Când 15 el se-ncurca de nu mai puteai să-ţi dai seamă ce vrea să zică, ea dedea din umeri, deschidea ochii mari şi-şi ridica sprâncenele, tot semne că el are să-şi dea silinţa de a fi mai desluşit. Când se-ntâmpla ca el să scape câte o prostie mai mică, ea se strâmba într-un fel, iar 20 când prostia era mare, ea se strâmba rău de tot şi pleca fruntea ruşinată, pentru ca nu cumva să-l jignească pe cel ce-a spus-o. Era deci peste putinţă să spui acolo câteva vorbe şi să nu ţi se oprească ochii asupra ei, iar ceilalţi şi celelalte se-ntrebau mereu ce vei fi având 25 cu ea şi se uitau unde te uiţi tu.

Atât şi numai atât: după ce toţi au spus ceea ce aveau de spus, lumea se risipea, şi dânsa, posomorită iar şi de cele mai multe ori cuprinsă de simţământul că puţin s-a folosit, nu se mai uita nici la dreapta, nici la stânga, 30 ci se-ntorcea acasă.

Vor fi fost fără îndoială între atât de mulţi şi câţiva

care foarte bucuros ar fi însoţit-o, ba pe ici, pe colo şi câte unul care era ispitit să i se plimbe pe sub fereastră, dar dânsa era nu numai posomorită, ci şi neapropiată. Era timpul când Eminescu scrisese versurile: Pe lângă plopii fără soţ Adesea am trecut. Mă cunoşteau vecinii toţi, Tu nu m-ai cunoscut.

Cu alte cuvinte:

Degeaba vii, degeaba te duci, Degeaba rupi nişte papuci.

Ea nu vedea nici pe cei ce trec pe lângă dânsa, nici pe cei ce se opresc în faţa ei. Doi oameni erau asupra cărora i se opriseră ochii, despre care-şi făcuse cele mai frumoase-nchipuiri, pe care-i pusese de tot sus în gândul ei şi de care prinsese slăbiciune, şi amândoi s-au pocit, cum şi cele mai frumoase figuri de ceaiă se pocesc în bătaia soarelui.

Avuse-ntr-unul o încredere nemărginită, de-ar fi fost în stare să plece cu el fără de nicio grijă-n lume, şi în curând l-a văzut prăpădit, de-i venea să-i plângă de milă. Îl socotise pe cellalt împodobit cu cele mai frumoase daruri trupeşti şi sufleteşti, încât numai cu sfială se apropia de dânsul, iar acum era cuprinsă de jale când şi-l reamintea.

Xu ştia dânsa şi nici nu-şi dădea silinţa să afle unde s-a dus Emil şi ce s-a ales de el. I se revărsa un fel de dulceaţă în suflet când îşi aducea aminte de puţinele ceasuri petrecute cu dânsul, dar lucrurile s-au desfăşurat aşa, că în adevăr era mai bine ca ei să rămâie departe unul de altul. Ce-ar mai fi putut să fie dânsa pentru el şi dânsul pentru ea?! Xu tot aşa se gândea la Ioigu.

„Ce va fi vrândomul acesta cu mine?!” se-ntrebase odată.

Ea se cutremura în întreaga ei fiinţă când îşi dedea seamă că orişice ar fi voind poate să facă cu dânsa. De aceea era cuprinsă de jale: era pe deplin încredinţată că el o iubeşte, şi nu înţelegea de ce nu mai trece el pe la dânsa şi nu se-ndoia că azi-mâne o să vie. Era deci posomorită, dar nu mâhnită, şi nu plângea, nici nu se plângea, ci

aştepta. S-a cutremurat deci, cuprinsă de 35 spaimă, când a aflat, în cele din urmă, că el nu mai e la Valea-Boului, ci a plecat din ţară fără ca să fi luat ziua bună de la dânsa. S-a ascuns apoi, ca să plângă nevăzută de nimeni, când i s-a mai spus şi că verişoara lui, Zoe, a plecat şi ea. Acum era chiar mai mult decât *4 O* mâhnită, dar tot nu se plângea, ci era, din contra, cuprinsă de simţământul c-a scăpat de o mare primejdie şi-i era ruşine de gândurile ce-şi făcuse.

„Săracul! îşi zise. Ce bine e că nu mai trăieşte cocoana-mare!”- 5 „Săracii!” zise iar.

Dacă până chiar nici aceia doi n-au rămas cum îi ştia dânsa, ce trebuia să fie de capul celorlalţi?! Bărbatul, prin chiar prisosul lui de puteri şi prin firea lui năvalnică, e sortit să cadă din păcat în păcat şi să se 10 schimbe de azi pe mâne, încât n-ai să te razemi pe el şi numai cu mare grijă ai să-l laşi să se apropie de tine. Ea nu se uita nici la dreapta, nici la stânga şi se ferea de toţi.

Ispita i se iveşte însă muritorului la tot pasul în cale. 15 Mai era la Bucureşti o şcoală de fete, ale căreia absolvente ieşeau institutoare, ba unele chiar profesoare, azilul „Elena-doamna”. înfiinţată de Elena-doamna în urma stăruinţelor lui Vasilie Alecsandri şi ale doctorului Carol Davila, şcoala aceasta s-a bucurat şi de 20 purtarea de grijă a Elisabetei-doamnei şi a ajuns sub direcţiunea cu adevărat nobilei Elena Davila în curând la înflorire. Neobositul dr. Davila angajase profesori ca Ieremie Circa, Nae Popescu, Barbu Constantinescu, dr. Grecescu, C. Istrati, M. Minovici, Licherdopolu, 25 pictorul Henţia, caligraful V. Ştefănescu şi alţii, care se puteau făli cu absolventele pregătite de dânşii. Pentru ca să asigure în deplin viitorul acestora, dr. Davila obţinuse, mulţumită stăruinţelor Elisabetei-doamnei, pentru ofiţeri dreptul de a lua în căsătorie institutoare ori 30 profesoare şi dacă aceste n-aveau zestrea reglementară. Era apoi de sine-nţeles că ofiţerii astfelcăsătoriţi se bucurau şi de favorul de a nu fi despărţiţi de soţiile lor prin obişnuitele mutări dintr-o garnizoană într-alta. Venea deci pe la întrunirile dăscălimii, ca un fel de oaspe 35 nepoftit, şi câte un

ofiţeraş fercheş, care ţinea să nu fie mutat din Bucureşti, şi Alina, orişicât de posomorită ar fi fost, era şi ea candidată de ofiţereasă.

Nu-i vedea, ce-i drept, nici pe aceştia, dar o vedeau ei pe ea.

Era mai ales unul, d-l locotenent de roşiori Voicu Strună, care făcea tot ceea ce în asemenea împregiurări se iartă ca şi ea să-l vadă pe el.

Om de vreo treizeci de ani, scurt şi bine legat, cu sprâncenele dese şi îmbinate, cu căutarea sperioasă, cam buzat şi cu mustaţa scurtă şi groasă, el mai şi vorbea răstit şi cu o voce cam răguşită, avea mişcările iuţi, călca ţeapăn de-i zângăneau pintenii şi umbla de ici până colo parcă el ar fi fost stăpânul palatului univer- sitar, iar la Alina se uita din ce în ce mai stăruitor.

Dânsa la început să făcea că nu-l vede, dar îi era frică de el, în urmă-şi zicea că el e obraznic şi, în sfârşit, îl lua drept un caraghios, ceea ce el în adevăr nu era.

Când cu discuţiunea urmată asupra tezei puse de Manliu, unii erau de părerea că nu numai gramtica, ci şi analiza e de prisos. E destul - ziceau ei-ca şcolarii să citească-n timpul liber ca să-şi formeze gustul. Ieremie Circa, un om mărunt, iute la fire, foarte pedant şi autor al uneia din cele mai bune gramatici, sări în picioare ca şi când ar fi fost atins de pleasna biciului.

- O crimă! strigă. Cea mai monstruoasă crimă! N-are să citească şcolarul decât după ce i s-a dat cuvenita îndrumare cum are să-şi dea seamă despre cele citite.

El începu să vorbească despre analiza etimologică şi despre cea sintactică, despre cea logică şi cea literară, despre cea stilistică şi cea lexicală, tot lucruri asupra cărora Alina nu era dumirită. Ea se strâmba deci în fel de fel de chipuri, deschidea din când în când ochii mari, ridica sprâncenele şi, ameţită de cele ce auzea, nu mai ţinea seamă că e de faţă şi cineva care se uită mereu la ea, şi s-a ridicat în picioare spre vorbitorul care din întâmplare nu se afla pe catedră, ci într-o bancă din fund.

Unul dintre ceilalţi se ridică şi-ncepu să-l ia de sus

pe pedantul susţiitor al nesfârşitului şir de analize.

- Ai pornit-o, domnule, razna! îi zise. Şcolarii n-au să citească decât scrieri alese de profesorul lor: acesta face analizele de tot felul asupra cărora d-ta stărui cu atâta străşnicie.

Alina se strâmbă rău de tot.

- Auzi vorbă! grăi dânsa aşa pentru sine, parcă n-ar mai fi fost şi alţii în sală. Dar cum, păcatele mele, s-o fac dacă nu ştiu s-o fac, căci n-am fost deprinsă a o face când mă aflam pe băncile şcolii?!

Un hohot zgomotos însoţi aceste' vcibe. Nu însă de ceea ce a zis ea râdea lumea, ci de prostia celuilalt, şi nu i-a mai dat nirrănuia mina să spună că gramatică şi analiză sunt de prisos în şcoală.

Alina se căia cu toate acestea de a se fi expus scăpând 10 acele vorbe şi aştepta cu neiăbdare sfârşitul întrunirii, ca să pcată pleca nebăgată-n searră şi cât mai iute.

Iute da, dar nebăgală-n searr.ă nu.

Când era să se stiăcoare prin mulţimea pornită spre ieşire, se pomeni dec dată faţă-n faţă cu d-l locotenent, 15 care-şi luă pcziţiune bătând din pinteni şi i se prezentă după toate regulele.

- Să-mi daţi, domnişcaiă, voie să vă felicit, îi zise. E în adevăr peste putinţă să fac exerciţiile cu îăcanii dacă nu cunosc regulamentul şi nu-l ştiu aplica.

Ea-l măsuiă din creştet până-n călcâie. Nu i se mai părea acum nici caraghics, nici cbraznic, ci prea-nchipuit.

- Vă felicit şi eu pentiu comparaţiune, dar adresa aţi greşit-o, îi zise, apoi îi întcarse spatele şi-şi căută de drum.

Cu aceasta incidentul s-ar fi sfârşit dacă n-ar fi fcst la mijlcc şi altele.

D-na Ionescu deşi avea fată cu rost şi cu poziţiune asigurată, se măritase chiar mai tânără de cum îi era 30 fata şi se socotea destul de tânără pentru ca să nu fie-mpăcată cu gândul de a-şi petrece restul vieţii tot în văduvie. A adus jertva văduviei câtă vreme fata îi era încă tânără, acum însă dedea zor s-o mărite, pentru ca să se

mărite şi ea însa=i. 35 Abia acum s-a dumirit Alina că, deşi zidite de răposatul ei tată, casele cele frumoase se aflau pe locul caselor de zestre ale mamei sale, care, măritându-se, îi aducea în ele un tată maşter.

E urât gândul ce-n mintea orişicui se leagă de vorba 4 O „maşter". Alinei îi era însă mult mai urât gândul de măritiş. Lasă că nu vrea şi n-avea nevoie să se mărite, dar nu se speria de gândul c-o să aibă tată maşter şi nu-nţelegea de ce adecă mama ei n-ar fi putut să se mărite şi fără ca s-o fi măritat mai nainte pe ea. Nu-i spusese, ce-i drept, nimeni că mama ei vrea să se mărite, acesta 5 e însă un lucru care se sâmte.

încă de vreun an şi mai bine venea din ce în ce mai des în casa lor advocatul Cezar Lică, însoţitor la maus al d-nei Ionescu, un om „foarte bine" şi cu deosebire binevoitor, care dedea-n toate împregiurările cele mai bune sfaturi, alerga-n treburile familiei şi se amesteca-n toate parc-ar fi la el acasă, încât Alina încetul cu încetul se deprinsese a-l socoti mai mult decât o simplă cunoştinţă făcută la partidele de maus, ceea ce, în cele din urmă, n-o supăra.

Nu s-a supărat nici când mama ei, ba chiar nici când d-l Lică au început să-i vorbească despre „partide" bune acoperind de multe laude mai pe unul, mai pe altul. Acum în, starea sufletească în care se afla, nu s-ar fi putut apropia de dânsa nici Emil, ba chiar nici

Iorgu; ea ştia însă că soarta fetelor mari e să fie neliniştite de peţitori, ceea ce n-are s-o scoată din răbdări.

Sângele i s-a ridicat însă-n obraji când s-a pomenit că d-l Cezar Lică vine însoţit de d-l locotent Yoicu Strună.

Asta le-ntrecea toate.

Prezentat d-nei Ionescu, d-l locotent luă poziţiune cu obişnuita bătaie din pinteni, apoi sărută mâna.

- Vă mulţumesc, doamnă - grăi dânsul - de o mie de ori vă mulţumesc pentru bunăvoinţa de a-i fi dat d-lui Lică voie să mă prezente.

D-na Ionescu îşi prezentă fiica.

- Domnişoara mă cunoaşte - zise el rostind vorbele respicat, ca-ntr-o cuvântare de mai nainte pregătită - dar

teamă mi-e că nu prea e bună părerea ce şi-a făcut despre mine.

Alina tresări. Dându-şi seamă că vorba e de o urzeală pusă la cale de d-l Lică, viitorul ei „maşter”, ea-şi adună toate puterile, ca şi când ministrul el însuşi ar fi venit să-i asiste la lecţiune.

- Nici bună, d-le locotenent, nici rea, răspunse ea; despre oameni cari nu ne privesc n-avem nicio părere.

- Sunteţi foarte gentilă, d-şoară, întâmpină dânsul. Eu însă aş dori să aveţi o bună părere şi de aceea am rugat pe d-l Lică, iar d-sa a avut bunăvoinţa să mă prezente, pentru ca - cu voia doamnei - să vă-ncredinţez că n-aveţi să mă puneţi în rând cu papugiii de Bucureşti, cum sunt vestitul Izvoranu ori camaradul meu Florescu, care stau în faţa Teatrului şi se leagă de trecătoare.

D-l Lică, cunoscându-şi omul, îşi stăpânea râsul, iar d-na Ionescu, cunoscându-şi fata, stetea ca pe spini şi jăratec. Ea se aşează şi-l pofti şi pe el să şadă.

- Da, d-şoară, stărui dânsul şi se aşeză.

- Eu nu mă plimb prin faţa Teatrului şi nu m-am gândit niciodată la aşa ceva, îl încredinţă dânsa, aşezându-se şi ea.

- Sunteţi foarte gentilă, domnişoară, zise el iar. Eu doresc însă să vă gândiţi, şi de aceea ţiu să vă spun că sunt, ce-i drept, bucureştean, dar nu pui de boier, nici ciocoi săltat, ci fecior de măcelar şi militar adevărat, adecă om care nu umblă cu mofturi, ci spune verde româneşte ceea ce vrea.

- Aceasta e o frumoasă însuşire! grăi d-na Ionescu, pentru ca să-i taie vorba fiicei sale, care-ncepuse a zâmbi.

- Da, doamnă! stărui dânsul. Nu că mă laud, dar aşa este. Camarazii mei îmi zic „Zurbagiul”. Să nu credeţi că cine ştie de ce. Sunt cel mai bun om: nu supăr pe nimeni, dau fiecăruia ce i se cuvine, dar nici mie să nu-mi calce nimeni pe bătături, c-o pate, chiar şi dacă general ar fi, o pate. Tot respectul, dar pân-aci şi mai departe nu! Sunt la noi mulţi oameni csre au obiceiul de a minţi, de a se făţări, de a linguşi. Eu le zic: „Nu ţi-e ruşine?!” Am, domnişoară,

ori nu am dreptate?

- Ai - răspunse ea zâmbind - dar dă-mi voie să-ţi spun că au şi ei dreptate când îţi zic „Zurbagiul”.

- Da, domnişoară, de aceea! urmă dânsul. Dacă vreunul se leagă de vreuna, eu îi zic: „Nu ţi-e ruşine să fii obraznic?!”

Alina râse cu hohote.

- Ştiu de ce râzi, domnişoară, urmă el iar. Vrei să zici că ţi-am făcut-o şi eu. Asta e altceva! O face omul şi are s-o facă fără de sfială când intenţiunile îi sunt serioase, bune, curate. M-ai înţeles, domnişoară? Serioase, bune, curate!

Alinei îi venea să se ridice şi să-i întoarcă spatele, dar aceasta ar fi fost cochetărie.

- Mi-ai zis atunci c-am greşit adresa, stărui dânsul. Foarte desluşit, dar...

- O zic aceasta şi acum, îl întrerupse ea, serios şi hotărât.

- Nu, domnişoară, n-am greşit-o! o-ncredinţă el. Te rog să ai răbdare să mă asculţi şi vei vedea că n-am greşit-o.

- Eu răbdare am - întâmpină ea - dar o să-ţi fie zadarnică osteneala.

- O zici pentru că nu ştii încă ce voiesc să-ţi spun, stărui dânsul. El se întoarse spre d-na Ionescu: îmi daţi voie, doamnă - zise - să vorbesc aci în faţa d-voastre cu inima deschisă, cum se cuvine unui militar?

- Vă face onoare şi ne onoraţi şi pe noi, răspunse muma.

- Eu - începu el - am la Bucureşti trei perechi de case, una-n mahalaua Oborului, unde au stat părinţii mei şi unde stau acum numai eu singur, şi doauă-n piaţă, cu prăvălii şi cu apartamente de închiriat. Mai am şi doauă măcelării, una la Obor şi alta-n Piaţa Mare. Am şi uscătoare de pastramă. Iarna, vara lucrează-n socoteala mea cincisprezece până la doauăzeci de oameni de-ncredere, cu care am multă bătaie de cap, căci mai sunt şi ofiţer, doamnă şi domnişoară, şi ţiu la rangul meu, să vă spuie d-l Lică dacă ţiu şi cât ţiu. Ce fac eu dacă mâne ori poimâne

mă înaintează căpitan şi mă mută fie chiar şi numai la Ploieşti ori la Târgovişte?!

Cum rămâne gospodăria mea?! Afurisita de deprindere, doamnă şi domnişoară. M-am pomenit de copil în mijlocul ei şi nu mă mai pot lipsi de ea. Mă-mbată mirosul de sânge-nchegat şi-mi râde inima când văd un muşchi frumos ori o pastramă bine uscată. Nu mi-ar

O rămânea decât să ies din oştire, lucru foarte greu, căci îmi plac caii, mă simt bine-n uniformă şi am slăbiciune de răcanii mei.

Alina începu să se mişte, cuprinsă de nerăbdare.

- Ai răbdare, domnişoară, că nu e cum vei fi crezând 5 d-ta, urmă el. Am săltat de bucurie când am aflat de treaba pe care a făcut-o doctorul Davila. Ai, băiete, să tensori cu o profesoară din Bucureşti - mi-am zis - şi nu te mai mută nimeni de la gospodăria ta.

Alina se mişcă cu şi mai învederată nerăbdare, ba se 10 şi strâmbă puţin.

- Nu te supăra, domnişoară - stărui dânsul - că am zis-o aceasta când nu te ştiam încă pe d-ta. După ce te-am văzut, s-au răsturnat toate-n sufletul meu: nu mai ţiu nici la militărie, nici la măcelărie. „Nu faci tu pentru ea!” mi-am zis, cuprins de întristare. Aveam ori nu dreptate?! Iară parcă-mi zici: „Lasă-mă, omule, în pace şi caută-ţi de drum”. Aşa e ori nu?!

Alina, viu mişcată, i se uită cu seriozitate şi stăruitor în ochi, apoi, dând din umeri, aruncă o căutătură spre 20 mama ei.

- Eu ce să zic?! răspunse ea plecându-şi capul. Inimă deschisă pentru inimă deschisă: aş fi de reacredinţă dac-aş zice că nu m-ai înţeles bine. Aşa este.

D-l Cezar Lică îşi muşcă buzele, iar d-na Ionescu, 25 adânc mâhnită, se-ntoarse spre locotenent.

- Să nu te jignească răspunsul acesta, îi zise. Fiica mea e încă prea tinăiă pentru ca să poată da altul.

- Nu, mamă! întâmpină Alina. Chiar fată bătrână dac-aş fi, tot aşa ar trebui să-i răspund. Propunerea ce d-sa îmi face mă măguleşte şi ne onorează, dar d-sa a venit să se

încredinţeze despre adevăr şi nu-mi este iertat să-l port cu minciuna. Mai sunt în Bucureşti şi altele, care...

- Vor fi fost, domnişoară, dar nu mai sunt, o între- -35 rupse el. Azi nu mai e în lumea aceasta decât una şi singură. îţi spun încă o dată: s-au răsturnat în mine toate, şi nu mai ţin la nimic decât la aceasta. Mi-e silă de tot ceea ce mai nainte mă ademenea: gospodăria mă plictiseşte, milităria mi-e sarcină grea; îmi plăcea 4 O mai-nainte să beau câte un păhărel, iar acum nu mai pot gusta băutura; îmi petreceam din când în când timpul jucând cărţi, iar azi nu mai înţeleg pe cei ce joacă înainte. Am venit, domnişoară -adăugă el - ca să ţi le spun acestea nu şoptindu-ţi-le la ureche, ci aici, în faţa mamei d-tale, şi te rog să nu le dai uitării 5 şi să mă ierţi dacă mai viu din când în când.

- O, Doamne! răspunse ea, cuprinsă de mâhnire. Eu sunt nevinovată. Societatea d-tale are să-mi fie totdeauna plăcută, dar ai să mă ierţi şi d-ta dacă o să mă găseşti tot ca acum!

El dete cu un fel de-ndărătnicie din cap.

- Eu nu-mi pierd nădejdea câtă vreme nu voi vedea că altul e mai norocos decât mine.

Cu aceste erau împăcaţi amândoi.

Nu erau însă împăcaţi şi ceilalţi doi, şi după plecarea locotenentului, mama şi fata rămaseră faţă-n faţă.

- Alino! grăi mama. Nu eşti în toată firea. Asemenea partidă nu mai găseşti. Ori nu cumva-ţi închipuieşti...

- Nu-mi închipuiesc nimic! o întrerupse Alina. Văd, însă, că vreţi să mă scoateţi cu orice preţ din casa aceasta. Sunt gata să ies: dacă e vorba, găsesc la Ploieşti orişicând una care-şi schimbă bucuros catedra cu a mea.

„Frumoasă pereche!" zicea la Braşov lumea când îl 25 vedea pe Iorgu braţ la braţ cu Zoe. Tot aşa ziceau şi cei ce călătoreau cu dânşii spre Viena. Cu atât mai vârtos ziceau aşa cei din Viena, unde însurăţeii s-au oprit pe câteva zile şi au rămas câteva săptămâni.

Era-n adevăr greu să spui dacă e mai frumos el ca 30 bărbat ori mai frumoasă ea ca femeie tânără, cu mult mai

tânără de cum în adevăr era. Ochii tuturora, chiar şi ai femeilor, se opreau mai mult asupra ei decât asupra lui, pe care mulţi îl fericeau, şi care se simţea şi el nu numai măgulit, ci şi-n adevăr fericit. Dacă e vorba, el abia acum cunoştea farmecele mai ascunse ale tinereţelor. Trăind mereu sub privegherea mamei sale, el nu şi le-ar fi închipuit niciodată atât de-mbătătoare cum i le desfăşura Zoe, marea măiestră în ale vieţuirii plăcute, care ca numai puţine dintre femei ştia să-ndulcească viaţa bărbatului iubit de dânsa cu patimă nesăţioasă.

Adevăr nendoios e însă că fericirea senină nu e-n lumea aceasta cu putinţă.

Ea se simţea chiar mai fericită decât el, dar când faţa îi era luminată de cea mai zburdalnică veselie, un gând urât întuneca sufletul ei. „Până când?" se-ntreba, şi inima îi era cuprinsă de temerea ca nu cumva el să se dezmeticească şi ea să-l peardă. Ştiind cum l-a amăgit şi prin câte apucături viclene a ajuns să-lânduplece, ea îi ghicea gândurile, umbla-n voile lui şi era nesecată-n născocirea mijloacelor de a şi-l ţinea legat, în fiecare zi îl ameţea prin câte o noauă şi neaşteptată plăcere, pentru ca să nu-i rămâie timp de a se gândi la cele trecute, de a se căi, de a-şi face mustrări şi de a se răzvrăti.

Silinţele ei erau deocamdată de prisos, căci din drumul în care pornise el, omul mimai cu anevoia se-ntoarce.

Mustrări el nu-şi făcea. Nu! De fapte pe urma cărora are parte de plăceri azi mai vii decât ieri, omul însetat de viaţă nu se căieşte. Chiar şi fiind ispitit a se mustra, el găseşte totdeauna cuvinte de a se-ncredinţa pe sine însuşi că se află pe calea cea bună, că e chiar dator să facă ceea ce face.

Era fără-ndoială neobicinuit felul în care s-a căsătorit, dar în împregiurările date un om cumsecade nu putea să facă decât ceea ce a făcut el. Zoe, tot din neamul Armaşilor şi ea, nu-i era în adevăr verişoară, ci nepoată de văr, căci răposatul lui tată şi bunicul ei erau veri din doi fraţi. De aceea îi şi era oarecum nesuferită

răposatei sale mame. Chiar şi dacă n-ar fi fost la mijloc datoria de a-şi legitima copilul, 35 nu se putea pentru dânsul o mai potrivită însoţire, şi el s-a căsătorit în grabă mare şi prin ascuns numai ca să scape de gura lumii, căreia nu putea să-i spună de ce nu îi era iertat să aştepte sfârşitul anului de doliu.

Mai era apoi şi nenorocita lui slăbiciune pentru 4 O Alina. îi era şi acum scumpă fata aceea, şi s-ar fi ascuns cuprins de ruşine dacă i s-ar fi întâmplat s-o vadă din depărtare, dar nu putea să depărteze de la sine gândul că avea faţă cu familia sa datoria de a-şi călca pe inimă, îi era Zoei recunoscător că l-a ajutat să-şi facă datoria aceasta şi nu numai că nu se căia, ci era mulţu- 5 mit de sine însuşi, mândru de fapta ce săvârşise.

Umbla deci şi el în voile Zoei, şi gândul urât care întuneca sufletul ei îi amăra şi lui din când în când viaţa. Femeie de o fire năvalnică, dânsa era pornită spre desfrâu şi-l ispitea şi pe el. Nefiind niciodată pe 10 deplin mulţumită cu cele de azi, râvnea la mai mult pe ziua de mâne şi-l ducea mai departe şi tot mai departe, şi cu cât mai mult se depărtau, cu atât mai vie era în el temerea că dânsa se va sătura în cele din urmă.

Aceasta cu atât mai vârtos cu cât mai era la mijloc 15 şi-o altă supărare.

Nu erau adecă dânşii singurii români care-n drumul lor spre Paris se opreau la Viena. Orişiunde s-ar fi dus, ei dedeau peste oameni care-i cunoşteau şi se uitau cu un fel de mirare la dânşii, ceea ce-i făcea lui Iorgu acră 20 plăcere.

- Ce-ţi pasă?! îi zicea Zoe. Nu ţi-e destul că ştii tu însuţi cum stau lucrurile, şi peste câteva luni, după ce se va fi împlinit anul de doliu, o să afle şi ei adevărul?

Nici că se gândea Iorgu la sine însuşi; ceea ce-l supăra 25 era nedreptatea ce i se făcea Zoei, şi de aceea el îşi dedea mereu silinţa s-o mângâie.

Subscriind la Braşov foaia de zestre, el spusese un neadevăr. N-a primit nimic. Până chiar şi sculele cele scumpe ale Zoei se aflau la Casa de depuneri. Un ade- 30

vărat Armaş nici nu putea stărui să i se predea cele cuprinse în foaia de zestre, iar o femeie ca dânsa nu se putea găti fără de inele, broşe, brăţare, lanţuri. Văzând deci că ea se căieşte de a nu fi adus cu dânsa măcar o parte din giuvaericalele ei, el se bucura că poate s-o mângâie cumpărându-i azi una, mâne alta, se-nţelege, tot lucruri potrivite cu rangul lui şi cu gustul Zoei, care-i dedea dovezi că ştie să aleagă. Puţin adăugat la puţin face apoi mult. Cu atât mai mult se adună adăugind mult la mult, şi Iorgu a ajuns în curând să se mire cât poate să cheltuiască omul în timp scurt dacă-i dă mâna, iară lui îi dedea mâna, căci abia de curând realizase împrumutul la Creditul Fonciar şi, pe deasupra, mai vânduse şi recolta. Mai avea, ce-i drept oarecare cheltuieli şi la Valea-Boului, dar Valea-Boului rămăsese departe, la poalele Carpaţilor: cine să se mai gândească şi la ea călătorind prin văile răcoroase ale Alpilor?

Operă, teatre, concerte, galerii, plimbări, mese nu mai aveau în cele din urmă destul farmec pentru Zoe, dar nici pentru Iorgu. Râvneau la ceva mai picant şi s-au pomenit pe la „Orfeu”, pe la „Diana Säle”, pe la „Coloseul” din Fünfhaus şi prin alte locuri, unde femei uşuratice îşi petrec nopţile în felul lor. Era o lume pe care n-o cunoşteau nici el, nici ea şi-n care te cobori pe nesimţite şi mereu te cobori, de te pierzi în cele din urmă pe tine însuţi. Se-ntorceau în zori de zi la hotel, petreceau câteva ceasuri zbătându-se în culcuş, se sculau asupra prânzului mahmuri, de nu le mai priia nimic, şi curând au ajuns să fie cu totul alţi oameni, sătui amândoi de cele de pân-acum şi doritori de altele. Zoe era dus-ă cu gândul la tainele nesecate ale vieţii pariziene, iară Iorgu fugea tocmai de Parisul unde erau chiar mai mulţi decât la Viena oamenii care se uitau cu un fel de mirare la el şi la Zoe. Această deosebire de vederi nu putea să-i înstrăineze însă unul de altul. - Cum vrei tu, zicea Zoe. Lângă tine orişiunde mă simt fericită, şi-n familie dorinţa soţului e hotărâtoare.

Frumoasă vorbă, dar nu pentru toate-mpregiurările

potrivită.

Mai ţinea adecă Iorgu ca drumul spre Italia să şi-l 30 facă cu oarecare încungiur, pe la München, unde iar s-a oprit pe câteva zile.

Nici că s-ar fi putut ceva mai firesc decât dorinţa de a-i arăta Zoei unde şi-a petrecut cei mai frumoşi ani ai tinereţelor, ba şi câţiva din anii copilăriei. 35 în curând s-a încredinţat însă că erau şi acolo multe colţişoare pe care abia acum ajunge să le cunoască.

Şi aici era adecă nevoit să umble tiptil, ca să nu întâlnească oameni care-l cunosc.

El avea la München prieteni şi cunoştinţe pe care 4 O trebuia să-i vadă, şi Zoe era din ce în ce mai mâhnită pentru că el amâna mereu de azi pe mâne împlinirea acestei datorii de bună-cuviinţă. îi era foarte greu s-o facă aceasta. Cum adecă să se ducă? Singur, ori împreună cu Zoe, cum ar fi voit dânsa? Singur nu se cuvenea şi ar fi jignit-o şi pe dânsa, iar împreună cu 5 dânsa nu-i dedea mâna. Vorba era de unii dintre foştii lui colegi şi dintre foştii lui profesori, precum şi despre prieteni ai răposatei sale mame, tot oameni din cea mai bună societate, pe care îi vestise despre moartea mamei sale şi care s-ar fi simţit jigniţi aflând că el 10 s-a căsătorit fără ca să-j fi vestit şi despre aceasta şi s-ar fi scandalizat că el n-a aşteptat sfârşitul anului de doliu.

Mai era apoi vorba şi de oameni care-l întrebau cum îi merg treburile gospcdăriei, şi erau foarte deza- 15 măgiţi văzând că el şi-a părăsit moşia tccmai într-un timp când trebuia neapărat să fie acolo.

Nu mai era Iorgu mulţumit cu sine însuşi, şi nemulţumirea lui era cu atât mai adâncă cu cât Zoe, jignită-n amorul ei propriu, nu zicea, ce-i drept, nimic, dar nici 20 nu era în voia ei cea bună. El îşi dedea deci mereu silinţa de a o împăca.

Münchenül e oraşul artelor, în care omul cu dare de mână nu poate să stea o zi, doauă fără casă-şi cumpere cel puţin un tablou. încă mai puţin poate să stea 25 acolo o femeie frumoasă fără ca să fie ispitită a-şi lua portretul. Şi-

a ales deci şi Iorgu un tablou, nu lucru mare, o vale împădurită la poalele munţilor, iar în pădure un luminiş, în care o căprioară se coborâse cu iedul ei la părâu, ca să beie apă limpede. în vreme ce 30 iedul bea, căprioara stetea de pază cu capul ridicat şi ciulind din urechi, iar dintr-un tufiş ieşea la iveală capul vânătorului, gata de a descărca arma. Ceea ce lui Iorgu îi plăcea nu era nici iedul, nici căprioara, nici vânătorul, ci lumina zorilor de zi, un amurg senin. 35 Zoei nu-i plăcea nici amurgul, şi ea-şi dete pe faţă mirarea că el poate să-şi deie banii pentru un asemenea fleac.

Se zice că cei ce se iubesc se ceartă pentru te miri ce lucru de nimic. Dacă e adevărat aceasta, Iorgu şi Zoe 4 O abia acum începeau să se iubească, deoarece nici la Braşov, nici pe drum, nici la Viena nu se certaseră.

Abia acum el s-a simţit jignit de vorba „fleac”, şi a scăpat vorba că dânsa e lipsită de gust, ceea ce pe dânsa a jignit-o şi mai adânc, căci ea deduse în viaţa ei destule dovezi că are gust. A scăpat dar şi ea vorba că el 5 e brutal, şi-a urmat o supărare care a mers până la lacrămi de amărâciune la dânsa şi l-a făcut pe el să-şi mărturisească în tăinicia inimii lui că n-ar fi mâhnit dacă ar fi nentemeiate temerile în urma cărora ea se socotise femeie perdută. 10 După asemenea supărări urmează apoi dulceaţa împăcării, care-i moaie pe oameni şi-i împinge spre jertfe de spăşire drept dovezi de-mprospătată iubire. El a stăruit deci ca ea să-şi comande portretul. Drept dovadă că nu mai e supărată ea a intrat în voile lui. 15 Altă supărare.

Adevăratul artist ştie ce este şi ce nu este frumos, şi dacă face un portret, ţine să scoată la iveală şi sufletul persoanei ce-i stă model, precum şi tot ceea ce ea are frumos. Iar sufletul Zoei nu putea să fie oglindit 20 fără ca să fie înfăţişate braţele ei frumoase, gâtul ei frumos, umerii şi bustul, care-l scoteau din minţi şi pe cel mai potolit om. Era atât de încântător portretul acela, încât lui Iorgu îi era greu să se uite la el şi-i venea să-l ascundă, ca să nu-l mai vadă şi alţii, foarte 25 frumos portret, dar

numai pentru cel mai secret cabinet. Era în faţa aceea atâta patimă nesăţioasă, încât mereu îşi aducea aminte de vorbele: „Făţarnică, vicleană şi plină de răutate”.

El nu putea să-i zică nimic, căci iară s-ar fi certat 30 amândoi.

Intraţi însă în legătură cu artiştii, trebuia neapărat să-şi aducă aminte de cele citite prin romane senzaţionale despre nopţile albe pe care artişti şi artiste le petrec cu modelele lor din când în când împreună, iar 35 din gând purcede dorinţa, şi dorinţa e ispită. S-au dus deci la o serată costumată şi-au petrecut de minune, dar el n-o mai vedea pe Zoe cum o ştiuse, ci ca în portretul ei cel frumos, şi-n cele din urmă nu s-a mai putut stăpâni.

O -Nu ţi se pare ţie că eşti prea decoltată? îi zise. 422

Ea se uită cu-ndrăzneală la el.

- Vrei să zici... ca-n portret? răspunse.

- Nu! - întâmpină dânsul - în costum şi în purtările tale faţă cu nişte oameni cu totul străini, care nu sunt, la urma urmelor, de seama noastră.

Aceasta n-o supăra.

Ţinea să-l facă gelos, căci gelozia e lanţ.

- Ei şi?! răspunse dar. Tocmai pentru că ne sunt străini, cu care azi petrecem un ceas şi pe care de mâne înainte nu-i mai vedem. Puţin are să-ti pese de ei!

- Nu e tocmai aşa, grăi dânsul. Sunt unele lucruri care pe soţ îl jignesc, ba câtecdată chiar îl umilesc.

- Aş! exclamă dânsa. Nu cumva te simţi umilit când ţi se pare că le plac şi altora?! Parcă tu-mi placi numai mie?! Eu mă sâmt măgulită când văd că altele mă pizmuiesc pentru că te am soţ.

- Nu de aceasta e vorba, Zoe replică el. Ceea ce mă jigneşte nu e că placi, ci că prea îţi dai silinţa de a plăcea, încât îi faci pe alţii să creadă că-ţi plac ei.

- Aida-dee! strigă dânsa. La aceasta trebuia să te aştepţi. Tu nu eşti singurul om care poate să-i placă unei femei, nici singurul care poate să-mi placă mie, şi ar trebui să fiu făţarnică şi vicleană pentru ca să-mi ascund adevărata stare sufletească dacă se-ntâmplă să-mi iasă în

cale un om care-mi place.

Iorgu clătină cu hotărâre din cap.

- Nu, Zoe! - stărui dânsul - nu făţarnică, nici vicleană, ci cruţătoare. E chiar o datorie conjugală...

- Să mă prefac, să te mint, să te-nşel! strigă dânsa.

Nu, dragul meu. Datorie conjugală e să fiu cu inima deschisă, să mă arăt cum în adevăr sunt, ca să ştii ce ai să faci. Eu, dacă sâmt că-ţi place vreo altă femeie, îmi dau toată silinţa să te încânt, ca să te depărtezi de ea şi să te simţi mai vârtos legat de mine. La acelaşi lucru mă aştept din partea ta: dacă în adevăr crezi că am prins oarecare slăbiciune pentru vreun altul, n-ai să-mi faci mustrări, ci să-ţi dai mai vârtos silinţa de a mi te face plăcut. Căsătoria - urmă ea cu glas stăruitor - nu e robie, ci însoţire făcută de bunăvoie.

- 10 Nu e, dragul meu, destul să ştii că mă ai, ci trebuie să-ţi dai în fiecare clipă silinţa de a mă păstra.

- Straniu fel de a vedea! exclamă Iorgu, cuprins de amărâciune.

- Straniu, nestraniu, dar potrivit cu adevărul, întâmpină dânsa. Cel mai tăios brici se toceşte dacă nu-l ascuţim mereu, şi cea mai fierbinte dragoste se trezeşte şi ea dacă nu purtăm grijă de ea. Oamenii se satură unul de altul dacă rămân mereu la fel.

- Mai curând se satură dacă-şi fac nesuferită unul altuia viaţa, îi răspunse el cu oarecare asprime. Eu, în tot cazul, te rog şi am şi dreptul de a cere de la tine să ţii seamă că eşti soţia unui om cu smţământ de demnitate şi să îţi stăpâneşti pornirile uşuratice.

Zoe sări în picioare. Prea îi era mult. Nu putea suferi dânsa ca el să-i vorbească de sus în jos; ca domn şi stăpân, şi avea o de mai multe ori încercată armă ca să-l facă umilit.

- Aşa - îi zise-nţepată - puteai să-i vorbeşti scumpei d-tale vecine, nu însă şi soţiei d-tale!

De astă dată însă ea a dat greş: arma aceasta prindea la Bucureşti, atunci când el se temea de gura ei cea rea; aici şi acum el era cu totul altfel atins de ea.

- Comparaţiunea e cu desăvârşire nepotrivită, îi răspunse el stăpânindu-şi firea. în faţa ei mă-nchinam, iar de tine mă speriu; ea mă-nălţa, iar tu mă cobori.

Schopenhauer zice undeva că omul e fiinţă bătăioasă, care dă cu palma ca măgarul cu copita. Această parte a firii omeneşti ieşi-n Zoe la iveală în auzul vorbelor grăite de dânsul: era gata să sară la el şi să-l pălmuiască.

- Mie-mi vorbeşti aşa?! strigă ca scoasă din fire.

Pe mine vrei să mă prosteşti?! Nu te-am văzut oare eu cum, într-o clipă de zăpăceală, ţi-ai dat în petec şi te-ai dat de gol sărutând-o în faţa tuturora, cum erai obişnuit să faci când vă aflaţi numai singuri?! Eu sunt femeie şi înţeleg asemenea lucruri.

Acum se dete-n Iorgu firea bătăioasă pe faţă. Ceea ce-l scotea din sărite nu era că dânsa o zice, ci că o şi crede aceasta.

- Nu! grăi dânsul. Dacă femeie eşti tu, ea e înger, dar tu nu femeie eşti, ci monstru.

Zoe rămase într-un fel de aiurire. N-ar fi crezut niciodată că poate să fie cineva în lumea aceasta atât de aspru faţă cu dânsa. O-năbuşi deci plânsul şi, nefiindu-i îndestulător plânsul, ca orişicare femeie slabă-, 5 căzu leşinată-n scaun.

Urmarea firească, foarte fireasca urmare a fost sticluţa cu apă de Colonia, paharul cu apă rece, o noauă dulceaţă de-mpăcare şi încă mai învederate dovezi de neistovită iubire. 10 S-a-nvoit Iorgu ca să-şi facă drumul în Italia pe la Nizza şi să se oprească o zi, doauă aici.

îi era, ce-i drept, din ce în ce mai rea părerea despre Zoe, dar o bună părere nu-şi mai făcea nici despre sine însuşi. Mereu era supărat de gândul că nu pot oamenii 15 să fie cum el şi-i închipuise mai nainte, căci prin chiar firea lor sunt cum o ştia pe Zoe şi cum se simţea şi el însuşi, lipsiţi de statornicie-n cele bune şi slabi în faţa relelor îndemnuri. Tocmai de aceea însă mustrări tot nu-şi făcea încă, dar îi era nesuferit gândul că şi 20 alţii-l judecă tot cum se judecă el însuşi, iar nu ca mai nainte, când îl credeau mai vrednic decât cei mulţi.

în zadar! Orişicât ar fugi şi orişicum s-ar ascunde, omul de propriile sale gânduri nu poate să scape. Mereu şi din ce în ce măi des, chiar şi-n mijlocul celor 25 mai zgomotoase petreceri, vedea-n faţa sa Valea- Boului, ogoarele tot atât de rău ca-n trecut arate, livezile, pometul şi viile lăsate-n părăginire, pădurea rămasă-n voia întâmplării, zidirile pe care le-a-nceput după plan atât de bine chibzuit şi care acum nu mai 30 ştia în ce stare se află. Pretutindeni lipsă de priceperej risipă şi jaf, iară el, care atât de frumos le rânduise toate-n capul lui, se plimba pe unde mai nainte nici cu gândul nu zburase.

Nu-i era de paguba pe care o suferea, căci în gândul 35 lui tot îi mai rămânea destul; îi era însă ruşine când se gândea ce vor fi zicând despre dânsul alţii, care-l socor tiseră om cu rost, unii bucurându-se că-l văd întrat în rând cu cei mulţi, alţii bătându-şi joc de el, iar alţii cuprinşi de adâncă mâhnire. 40 Cu atât mai vârtos îi era ruşine când se gândea ce va fi zicând despre el Alina, cea atât de cuminte.

Sârbii şi muntenegrenii nu în ceas bun s-au avântat în război. Deşi s-au luptat cu multă bărbăţie şi-au mai şi primit fel de fel de ajutoare din Rusia, ei n-au fost 5 în stare să ţină piept cu oştirile turceşti. în vreme ce Abdul Kerim-paşa îl gonea pe principele Milan spre Belgrad, Suleiman-paşa a răzbit prin strâmtorile Muntenegrului, şi numai mulţumită ocrotirii marilor puteri europene au scăpat cei doi vasali de urgia musulmană. 10 Se credea că prin aceasta s-a pus capăt vărsărilor de sânge din Peninsula Balcanică. Ignatieff ţinea însă să-şi urmeze cu orice preţ lucrarea şi, după câtva timp, s-au pornit în Bulgaria, mai ici, mai colo, răscoale menite a dovedi că Poarta otomană nu mai e-n stare să asigure 15 liniştea şi buna-rânduială în ţările creştineşti de sub stăpânirea sultanului. Simţământul de conservare i-a împins deci pe turci să-şi încordeze toate puterile spre a-năbuşi mişcările din Bulgaria, şi au rămas proverbiale grozăviile săvârşite de aşa-zişii başibuzuci în 20 Bulgaria. Europa-ntreagă era cuprinsă de fiori în faţa acestor grozăvii, iar marele popor

rusesc a sărit în picioare, gata de a scăpa de jugul turcesc pe fraţii creştini.

Toate aceste-i ţineau în frământare necurmată pe 25 români.

Erau din ce în ce mai număroşi cei ce socoteau sosit timpul ca România să se declare neatârnată şi să intre în război alături cu fraţii creştini.

Cu atât mai hotărâţi erau deci aceia care, temându-se 30 de covârşirea puterii ruseşti, stăruiau ca România să rămâie neutrală, ba la nevoie să intre în luptă chiar alături cu Turcia, care nu mai putea să fie primejdioasă pentru români.

Din ce în ce mai puţini erau deci oamenii de o fire 35 mai potolită, care nu se depărtau de gândul că orişice războire e darea pe faţă a însălbăticirii omului, un lucru care nu se iartă decât fiind vorba de apărarea existenţei.

Aceştia le aşteptau toate de la desfăşurarea firească 40 a evenimentelor. Chiar şi ei stăruiau însă ca pregătiri - pentru toate eventualităţile - să se facă cu grăbirea cuvenită. Guvernul liberal deci, deşi la început luase în zeflemea pregătirile puse la cale de generalul Florescu şi nu era nici acum hotărât pentru război, a-nceput să 5 lucreze cu toată râvna pentru sporirea oştirii româneşti şi pentru înarmarea ei.

Emil a fost chemat dar şi el să-şi facă rândul la oaste şi, om cu gusturi subţiri, a făcut ce-a făcut să fie trecut la roşiori, nu numai pentru că îi mai plăcea uniforma, 10 ci şi pentru că-ţi vine mai bine să ieşi la război călare decât pe jos. Băiat subţirel şi mlădios, îi şedea bine-n uniformă şi încă mai bine călare. Pentru ca să călăreşti, însă, trebuie, mai nainte de toate, să te ţii pe cal, un lucru pentru dânsul anevoios. Lasă că el toată viaţa lui 15 umblase pe jos, dar îl mai şi puneau să călărească pe nenşelate, şi când nici cu gândul nu se gândea, se pomenea căzut de pe cal.

Mai bine n-o ducea nici cu sabia, care era prea de tot grea pentru el şi afară din cale lungă, încât mereu 20 se-mpedeca în ea.

- Din ăsta n-o să iasă niciodată roşior! zicea d-l

sublocotenent Blându, care luase asupra sa sarcina de a-l muştrului pe tânărul aspirant la arma cavaleriei.

Nici c-ar fi ieşit roşior dacă n-ar fi avut parte de cel mai straşnic dintre toţi instructorii.

S-a întâmplat adecă şi că d-l locotenent Voicu Strună n-a scăpat de ceea ce se temuse: a fost înaintat căpitan.

Nu mai ţinea, ce-i drept, tot atât de mult ca-n trecut la rangul lui, dar nici nu-i era tot atât de greu ca mai nainte să se despartă de măcelăriile şi de pastramageriile sale şi-ar fi fost în stare să se lipsească de toate dacă Alina ar fi cerut-o aceasta. AÂina era însă foarte drăguţă şi nu cerea nici acum decât ca el să-şi caute de drum.

Când se uita şi se vedea pe sine în oglindă şi când îşi dedea seama despre starea sa şi despre multele sale vrednicii, el era cu desăvârşire încredinţat că ea se va da mai curând ori mai târziu învinsă. O fată. deşteaptă ca dânsa n-avea decât să-l compare cu. sute şi mii de alţii pentru ca să-şi deie s&amă cât de mare noroc e pentru dânsa să aibă un soţ ca dânsul, Vorba era numai ca nu cumva vreun altul să se apropie de dânsa şi s-o scoată din minţi. Văzând deci că silinţele-i sunt deocamdată zadarnice şi că la Bucureşti nu mai poate să rămâie, el li-a lăsat oamenilor săi de-ncredere măce- lăriile şi pastramageriile ca tovarăşi la parte şi-a-nvârtit, cum ştia dânsul, toate şuruburile ca să fie mutat la Ploieşti, de unde putea să vie des la Bucureşti şi să se ţie de capul ei.

Ar fi brcdit-o foarte bine aşa dacă n-ar mai fi fost la mijloc şi vorba pe care o scăpase Alina despre gândul ei de a face schimb cu vreuna dintre colegele sale de la Ploieşti. D-l Cezar Lică, om deprins a le face toate după calcule bine chibzuite, era pe deplin încredinţat că locotenentul a aflat ce-a aflat şi umblă să-şi pună la cale mutarea la Ploieşti pentru ca să fie în aproppierea Alinei, dar nu mai puţin era încredinţat că n-are Alina să facă schimbul dacă află că locotenentul se mută şi el la Ploieşti, ceea ce-n gândul lui de viitor tată maşter ar fi fost o mare calamitate, mare, zicea şi viitoarea lui. în zadar! aşteptaseră şi răbdaseră ei amândoi, iar acum erau cu

gândul mereu la plăcerile apropiatei lor căsnicii, şi atât pentru dânsul, cât şi pentru dânâa era nesuferită paza fiicei, care era în stare să le-nţeleagă toate şi să se uite prin gura cheii, ca să 25 le şi vadă.

- N-o nimereşti bine, îi zise dar prietenului său Strună. E, ce-i drept, şi la Ploieşti unul, dar pe acela - după toate semnele-l-a dat de mult uitării. Primejdios e cellalt. 30 Strună rămase ca şi căzut din cer.

Cum adecă?! El se temea ca un cumva să-i apuce vreun altul înainte, şi, când colo, află că-i apucaseră chiar doi.

„Auzi d-ta?! îşi zise. Doi decdată! Dar lucru de 35 mirat nu-i: la boboc de fată ca ea derbedeii dau năvală ca muştele la miere.” Te pomeneşti că mai sunt şi alţii, pe care el nu-i ştie!

îi venea să-şi scoată din teacă sabia cea lungă şi grea şi să dea cu ea năvală asupra obraznicilor ce i 4 O se pun în cale.

Abia acum ţinea cu tot dinadinsul să se mute la Ploieşti, anume la Ploieşti, iar nu la Giurgiu ori la Piteşti, cum stăruia d-l Cezar Lică.

Iar la Ploieşti el era comandantul escadronului în 5 care sublocotenentul Blându îşi dedea silinţa să scoată roşior din Emil.

- N-o să iasă roşior?! exclamă noul comandant. Nu-i pe lumea aceasta idiot din care nu scot eu cel mai adevărat roşior. 10 Aşa îi ia soarta-n zeflemea pe oameni.

Dac-ar fi ştiut căpitanul Strună că idiotul acesta e unul din cei doi, l-ar fi apucat de piept şi l-ar fi scuturat de i s-ar fi făcut terci creierii din cap. Tânărul aspirant la rangul de roşior i se părea însă atât de 15 tembel şi de neajutorat, încât nu putea să-i treacă prin minte gândul că până chiar şi-un asemenea netot poate să scoată din minţi pe o fată ca Alina. Cu totul altfel şi-l închipuia dânsul pe cel din Ploieşti şi se uita cbiorâş la tinerii mai spelcuiţi ce-i ieşeau din ce în ce mai 20 des în cale. „Nu cumva acesta e?!” îşi zicea puind, mâna pe sabie.

Emil, ştiindu-se însuşi pe sine motolog şi văzându-l pe

căpitan cum calcă, cum îşi poartă sabia şi cât de răstit vorbeşte, era sfiicios şi se uita la el ca la Iorgu 25 când l-a ridicat de pe schelă ca pe o păpuşă umplută cu paie. „Tinere - îi zicea căpitanul mustrându-l cu ochi de cunoscător - nu-mi calci deloc a roşior. Mai nainte de-a începe să călăreşti, ai să-ţi ştii purta voiniceşte picioarele. „- 30 Săptămâni de zile de-a rândul Emil a fost nevoit să alerge câte doauă-trei ceasuri pe zi, să sară peste gropi şi peste coardă, să urce scara, funia şi prăjina şi să facă fel de fel de alte deprinderi gimnastice. Aşa a ajuns de sabia nu-i era nici prea lungă, nici grea, iar pe cal se

5 ţinea parcă de mic copil ar fi crescut în spinarea lui.

Era mândru căpitanul de succesul pe care l-a obţinut; nu mai era însă nici Emil tot omul sfiicios de mai nainte, ci călca şi el ţeapăn, îşi purta capul sus şi se uita drept în ochii orişicui. S-a făcut chiar om

O îndrăzneţ mai ales după ce s-a deprins a-şi purta sabia scoasă din teacă pentru ca să se apere cu ea şi să dea năvală asupra celui ce se pune-n calea lui. Abia acum s-a dat pe faţă ochiul ager, căruia nu-i scăpa nici cea mai mică mişcare şi care le prinde toate cu o fulgerătoare iuţeală. Sta căpitanul, se uita cuprins de mirare 5 şi nu era în stare să înţeleagă cum motologul de mainainte a ajuns deodată om atât de îndemânatic, încât nu mai era-n escadron nimeni care ar fi fost în stare să se măsoare în sabie cu el. Iar dac-o ştiau aceasta alţii, o simţea cu atât mai vârtos Emil el însuşi şi cu 10 totul altfel ar fi vorbit el cu Iorgu acum dacă acesta ar mai fi îndrăznit să-l ia în braţe de pe schelă.

Altfel ar fi vorbit el şi cu căpitanul dac-ar fi bănuit că acesta, când poate să scape, se repede la Bucureşti, ca să se ţie de capul Alinei, ce-i drept, tot în zadar, 15 deşi nu atât de-n zadar ca mai nainte.

„Nu faci tu pentru ea şi nu face ea pentru tine!” îşi zisese el odinioară şi-şi zicea şi acum. O zisese însă aceasta puindu-se alături cu Iorgu şi o zicea acum neştiind că acesta e dus nu ştia unde. Prea era mare 20

răspunderea pe care ar fi luat-o asupra sa dacă s-ar fi ţinut de capul Alinei. Tot aşa trebuia să-şi zică şi căpitanul. Prea multă femeie era dânsa pentru el, şi prea puţin om era dânsul pentru ea.

Cam de aceeaşi părere era şi Alina, care se preţuia 25 pe sine după cum era oglindită în ochii celor doi oameni de care prinsese slăbiciune.

îl punea pe Emil sus în gândul ei, dar îl socotea om slab, cu care poate să facă tot ceea ce vrea. Iorgu îi era, din contra, omul tare, care poate să facă cu dânsa 30 tot ceea ce vrea el. Acum, după cel el plecase fără ca să-i spună unde şi fără ca să ia ziua bună de la ea, ea-l socotea om mai slab, dar încă mai slabă se simţea ea însăşi şi mereu îşi zicea: „în zadar, totuşi poate să facă tot ceea ce vrea cu mine! Nu e nimic ce lui nu i se cuvine, 35 nimic ce lui i se poate refuza!" Orişice s-ar fi întâmplat şi orişice ar fi făcut el, ea nu se-ndoia de iubirea lui, şi aceasta o făcea să se socotească mai presus de alte femei de seama ei.

Aşa era câtă vreme ea nu-nţelegea de ce adecă mama 4 O ei n-ar putea să se mărite şi mai nainte de a-şi fi măritat fata. Lucrurile s-au desfăşurat însă aşa că ea a ajuns încetul cu încetul s-o înţeleagă şi aceasta.

Perzându-şi răbdarea, d:l Lică şi viitoarea sa au luat-o în cele din urmă în gât şi s-au căsătorit şi fără ca să fi 5 plecat fiica lor din casă, ceea ce nu era lucru plăcut pentru dânşii şi o supăra din ce în ce mai mult pe dânsa.

D-l Cezar Lică era om foarte manierat, care ştia ce se cuvine şi ce nu se cuvine. El se afla însă acasă la el şi se purta cum orişicare om cumsecade se poartă la 10 căminul lui, iar aceasta o jignea adeseori pe Alina şi încă mai adeseori pe mama ei. Era, între altele, d-l Cezar Lică obicinuit să-şi facă în casă treburile-n papuci şi îmbrăcat în cămaşa de noapte. Erau papucii frumos brcdaţi şi încă mai frumoasă era cămaşa lucrată-n fir, 15 dar Alina nu era obicinuită cu aşa ceva şi găsea că bunul ei tată maşter e lipsit de tactul cuvenit, iar mama ei, soţia d-lui Cezar, nu era nici ea încântată.

D-l Cezar Lică mai era apoi şi soţ foarte afectuos,

care ţinea să-şi dea pe faţă iubirea conjugală nu numai prin vorbe, ci şi prin mângâieri de tot felul. Aceasta n-o supăra pe soţia lui, care era însetată de aşa ceva; ea ar fi dorit însă ca lucrurile să se petreacă mai cu perdea,- între patru ochi, dacă nu chiar pe-ntunerec. Iar fiica ei se simţea jignită şi zicea că tatăl ei maşter e lipsit de sfiala cuvenită.

D-l Cezar Lică era şi om deştept, care ştia multe, şi astfel stetea de vorbă mai bucuros cu fiică-sa, care era şi ea deşteaptă şi multştiutoare, decât cu soţia sa, care chiar şi la maus vorbea puţin şi se gândea numai la câştig. Chiar şi numai atât ar fi fost destul pentru ca d-na Lică să se simtă jignită-n amorul ei propriu. D-l Lică, soţul ei, mai era însă şi părinte afectuos şi ţinea ca şi dragostea părintească s-o dea pe faţă nu numai prin vorbe, ci şi prin mângâieri, pe care Alina le socotea îndrăzneţe, iar mama ei chiar neruşinate.

N-aveau dreptate, căci mângâierile acestea erau cele mai nevinovate, dar mama Alinei îşi luase bărbat ca s-o mângâie pe ea şi numai pe ea. E lucru neplăcut să-ţi temi bărbatul şi mai urât când aceea de care-l temi e *4 O* chiar fiica ta. Se-ntâmplă însă câtecdată că omul slab de înger, având să aleagă între mamă şi fată, nu pe mamă, ci pe fiica ei o alege, şi temerea d-nei Lică era cu atât mai întemeiată cu cât ea trebuia să scadă trei, iar d-l Lică avea să mai adauge doi ani la vârsta sa pentru ca să poată'zice că s-au născut în acelaşi an, şi el, dac-ar fi avut să aleagă, în adevăr nu pe mamă ar fi ales-o, încât d-l căpitan ar fi avut oarecare dreptate dacă l-ar fi pus în rând cu ceilalţi doi.

Toate acestea erau lucruri despre care nu se vorbea; cel ce are însă pe inimă ceva ce nu-i dă mâna să spuie e posomorit şi cicălitor, încât nu se putea zice că e liniştită şi senină viaţa însurăţeilor. S-ar fi-nseninat, poate, dacă n-ar fi fost la mijloc fata nemăritată, care râdea pe înfundate şi zicea că e caraghioasă mama ei când aceasta scotocea prin blid ca să aleagă cele mai bune bucăţele pentru scumpul ei soţ şi-şi dedea în fel de fel de chipuri silinţa de a-şi îndulci viaţa îndulcind-o pe a lui.

Cât pentru aceste şi pentru altele de acelaşi fel nu-i zicea mama nimic, dar o cicălea mereu pentru iar altele, 20 de-i venea câteodată să-şi ia lumea-n cap. Ţiind seamă de gura lumii, ea zâmbea şi zicea că-i merg toate bine, dar în fundul inimii ei era multă amărâciune, despre care nimănuia-n lumea aceasta nu putea să-i vorbească.

Azi aşa, mâne la fel, zi cu zi strivită de simţământul că e nesuferită-n casa părinţilor săi, ea a ajuns încetul cu încetul să se bucure când căpitanul Voicu Strună venea s-o vadă şi s-o întrebe ce mai face şi cum se simte. Era omul pe care nu-l supăra, care în adevăr ţinea la ea, în care 30 putea să aibă toată încrederea, nu ca ceilalţi doi, pe care nu-i mai ştia unde sunt. Se-nşela d-l avocat Cezar Lică dacă credea că Alina fuge de căpitanul Voicu Strună şi nu se va muta la Ploieşti dacă va afla că şi acesta s-a mutat acolo. Din contra. Ea s-a gândit la 35 Ploieşti, anume la Ploieşti, pentru că avea pe cineva acolo. Cu atât mai vârtos era îndemnată să se mute acolo după ce-l mai avea şi pe căpitan, omul pe care-n toate împregiurările se putea răzema.

Nu mai erau acum doi, ci trei, şi dac-ar fi atârnat 4 O de bunul-plac al ei, ea şi l-ar fi făcut pe unul soţ, pe altul prieten, iar pe al treilea epitrop, care priveghează neadormit, ca nu cumva dânsa să dea-n gropi. Acesta şi priveghea cu mâna mereu pe sabia lui cea lungă şi grea, dar stăruia cu-ncăpăţinare în gândul că, dacă e vorba ca ea să nu dea-n gropi, el are să fie nu numai 5 epitrop, ci totodată şi prieten, precum şi soţ, mai ales soţ, ceea ce în gândul ei era peste putinţă.

Avea, ce-i drept, şi clipe în care toate cele trecute i se păreau visuri deşerte şi-i venea să-şi zică: „Viaţa petrecută în aievea e prozaică”.

io iv

Doi oameni în toată firea, soţ şi soţie, începând o dată să se certe, mereu se ceartă, până ce n-ajung, în cele din urmă, ca ori să se apropie sufleteşte atât de mult încât să nu se mai poată certa, ori să se despartă pe 15 toată viaţa.

Iorgu şi Zoe nu mai erau departe de alternativa

aceasta.

El îşi dedea, ce-i drept, seamă c-a fost prea aspru faţă cu Zoe, dar nu pentru aceasta-şi făcea mustrări, ci pentru că s-a dat de gol şi i-a făcut o mare nedreptate Alinei, de care nu se mai socotea vrednic. Nu-i dedea deci mâna să-i facă Zoei vreo mărturisire, ci se mărginea la silinţa de a o îmbuna.

Zoe era adânc mâhnită, nu însă de cele zise de către Iorgu, ci de propria ei slăbiciune. Nu se putea ierta pe sine însăşi pentru că a plâns ca orişicare femeie jignită-n amorul ei propriu, ba era p-aci-p-aci să leşine. Cu atât mai puţin putea să-l ierte pe el c-a scos-o din sărite, dar nici ei nu-i mai dedea mâna s-o mărturisească aceasta. Ei vorbeau deci puţin, pacea nu era pace adevărată, şi pe când el umbla mereu în voia ei, ea se folosea de toate împregiurările ca să-l umilească, ceea ce nu era greu, căci el şi altminteri era dispreţuit de sine însuşi, în vreme ce ea era mândră ştiindu-şi-l supus, cu toată slăbiciunea lui pentru ceealaltă.

Gândurile se cheamă apoi unul pe altul, cele bune pe cele plăcute, iar cele negre pe cele la fel cu ele.

Ei aveau - în drum spre Nizza - să se oprească la Zürich, unde era vorba să găsească scrisori din ţară.

El de la cine şi ce fel de ştiri putea să primească?! Sângele îi năvălea-n obraji când se gândea cum le-a lăsat toate baltă şi era cuprins de un fel de uimire când îşi dedea seamă cât poate să cheltuiască omul în timp scurt şi fără ca să poată spune pe ce. Vorba coconului Iancu Talpă: una e socoteala neguţătorească şi alta cheltuiala boierească. Ce s-a ales de planurile cele frumoase pe care şi le făcuse, ca să lase el, om bogat, urme frumoase pretutindeni pe unde trece. Răsturnatu-s-au toate-n sufletul lui, încât se mira el însuşi de sine. De ce?! Temutu-s-a ca nu cumva cel mai apropiat Armaş să fie copil din flori? Aceasta nu-l silea să facă o călătorie fără rost şi cheltuielile nebuneşti împreunate cu ea. Le-a făcut şi le face toate numai din slăbiciune pentru ea, o slăbiciune care-l înjosea, puindu-l în rând cu animalele, şi erau clipe,

ba chiar şi ceasuri întregi de-a rândul, în care îi era urgisită femeia cea făţarnică, vicleană şi plină de răutate. Era însă destul ca ea să-l mângâie, să-i puie mâna pe umăr, ba fie chiar numai să-i arunce o căutătură adimenitoare pentru ca el să pornească iar cu ochii-nchişi pe drumul în care-l purta dânsa.

Trecuseră câteva zile de când e a nu mai făcuse aşa ceva, şi el era posomorit când au sosit la Zürich, iar ştirile primite aici nu erau deloc aşa ca el să se mai fi-nviorat.

Se-ntâmplase, mai nainte de toate, că-n urma ploilor îndelungate arăturile de toamnă n-au putut să fie făcute la timp şi puţin s-a semănat, iară zidarii, dulgherii şi salahorii au fost nevoiţi să-şi peaidă timpul degeaba. Pornindu-se apoi pregătirile de război, mulţi dintre lucrători au fost concentraţi şi astfel lucrările au fost amânate până la primăvară, dacă nu va izbucni războiul.

Steteau deci la Valea-Boului toate în părăsire, parc-ar fi murit stăpânul, şi pentru gospcdăria plănuită de Iorgu era perdut un an, iar carnetele banilor luaţi cu-mprumut curgeau înainte.

Curgeau şi cheltuielile de tot felul şi mai ales cele

O de călătorie.

Iar îşi făcea Iorgu socoteli de gospodar cu rosturi bine cumpenite şi se sâmţea din ce în ce mai strâmtorat. Umblase cu capul ridicat şi călcând ţeapăn pentru că se ştia om bogat, care are mai mult decât ceea ce îi este de neapărată trebuinţă. Acum cheltuise-n timp de câteva săptămâni ceea ce i se cuvenea pe tot atâte luni. Ar fi trebuit să stea timp îndelungat la moşie pentru ca, cheltuind puţin, să ajungă-ncetul cu-ncetul la cumpăna dreaptă. La moşie?! Cu cine?! Cu Zoe? Da! dac-ar avea acolo castel cu mare lărgime, slugi multe, grajduri pline de cai frumoşi, cămări pline, ca să dea mese şi să pună la cale petreceri pentru oaspeţi aleşi pe placul ei.

Era peste putinţă ca el să nu se gândească şi la zestrea Zoei, de ale căreia venituri i se cuvenea să dispună ca soţ. Subscrisese de primire fără ca să fi primit. Aşa trebuia să facă el ca om galant, şi nici nu se gândea atunci

că va avea vreodată nevoie de veniturile Zoei. Acum i se părea că e cestiune de bună-credinţă ca Zoe să i le dea. Lui îi era greu, iară ei nu-i trecea prin minte să 20 vorbească despre aceasta, şi astfel se-ngrămădeau supărările ce-i puneau în vrajbă.

S-a mai nimerit însă că după sosirea lor la Ziirich au primit şi doauă ştiri asupra cărora erau nevoiţi să ieie înţelegere: una, că Iorgu a fost chemat la concentrare, 25 iar alta, că marele financiar Philippart s-a dat la fund, şi întreprinderea de la Baia-de-Aramă a căzut în baltă, încât era foarte apropiat gândul că ccle dcauă sute de mii ale Zoei nu mai preţuiesc nimic.

- Dedeam eu cu socoteală că Philippart, multlău- 30 datul financiar, era un mare şarlatan, grăi Iorgu fără ca să ţie seamă că şarlatanul acela mai era şi bun prieten al Zoei.

Zoe era gata de luptă.

Nu doară că ţinea să-l scoată pe Philippart om cu 35 mânile curate, dar avea cuvinte de a se da-n partea celor ce ziceau că orişice războire e darea pe faţă a însălbăticirii omeneşti, şi profita de ocaziune ca să-şi verse focul.

- Aceasta e părerea d-tale, economistul iscusit, care se avântă-n întreprinderi mari când alţii se pre-O gătesc de război, grăi dânsa. Tocmai şarlatan fiind, n-ar fi pornit întreprinderea de la Baia-de-Aramă dac-ar fi prevăzut că mâne oamenii-şi vor perde minţile şi vor fi cuprinşi de pornirea sălbatică de a se ucide între dânşii.

- Vorbe de femeie lipsită de vlagă! întâmpină Iorgu. Bărbatul e chiar prin firea lui războinic.

Vorbele „femeie lipsită de vlagă”- îi reaminteau Zoei lacrămile ce vărsase pornită spre leşin.

- Da! Aşa sunt femeile, lipsite de vlagă, zise ea. D-ta, bărbat plin de vlagă, ai fi pornit lucrările de la Valea-Boului şi dac-ai fi ştiut că mâne se vor face concentrări, iar poimâne va izbucni războiul?

- Ceea ce-am pus eu acolo la cale se face-n vederea viitorului, întâmpină dânsul.

Zoe râse cu hohot.

- Oameni încântaţi de trecut, care-n însufleţirea lor pentru viitor dau uitării prezentul, grăi dânsa. Când să-i plâng îmi vine, când să-i iau în bătaie de joc pe cei ce-n vederea viitorului se lipsesc de mulţumirile pe care ar putea să le aibă azi ori se mistuie-n griji pentru cele ce n-au, poate, niciodată să vie, niciodată. Pleci azi- dimineaţa, casă te-ntorci până seara, şi te miri adeseori când ajungi să fii iar acasă şi ce găseşti la întoarcerea ta. De unde ai mai putea să prevezi ce are să fie peste ani şi iar ani de zile şi ce ai să vrei în împregiurările de atunci?! Ia spune drept - urmă dânsa stăruitor - *25* cu trei luni mai nainte de aceasta îţi închipuiai că acum o să fii cu mine aici la Ziirich?

Iorgu, strivit de sâmţământul propriei sale nimicnicii, clătină din cap.

- Ei bine! - adăugă dânsa - tot aşa nu puteam eu, când am luat acţiunile, să ştiu că azi ele nu mai preţuiesc atât cât le socoteam eu. Cu totul altfel ar fi ieşit lucrurile dacă oamenii nu şi-ar fi perdut minţile. Dar ce-ţi pasă?! Nu te priveşte!

Iorgu îşi perdu bunul-cumpăt. 3 5 -Cum, păcatele mele! să nu-mi pese, cum să nu mă privească?! răspunse el. N-am subscris declaraţiunea de a le fi primit?

în Zoe izbucni firea ei cea adevărată.

- Ai vrea adecă să spui că dac-ai subscris de primire, - trebuia să şi primeşti?! întâmpină dânsa. Nu, stimabile domnule. Iată că eşti chemat la concentrare, şi, bărbat războinic cum eşti, ai să şi te duci. Cum aş rămânea eu dacă ai fi şi primit când ai subscris?!

- Ei bine! îi răspunse el. Ar fi oare cu putinţă să nu mă duc când sunt chemat?

- Toate sunt cu putinţă dacă le vrei cu tot dinadinsul şi ştii cum să le pui la cale, grăi dânsa. N-am decât să stărui cum şi unde se cuvine pentru ca să nu fii nevoit a te duce. în cel mai rău caz au să te numească secretar la vreuna dintre legaţiunile României şi să-ţi dea deo- camdată un concediu. Vorba e însă că ţii tu să te duci: te-ai săturat şi profiţi de ocaziune ca să scapi. Pleacă, domnule,

pleacă! Te cheamă patria, pleacă! Puţin îţi pasă ce-ţi rămâne-n urmă!

Ea ştia foarte bine că el nu s-a săturat şi că-i este afară din cale greu să se-ntoarcă-n ţară mai nainte de a se fi sfârşit anul de doliu; ţinea însă să-l moaie şi să şi-l facă supus.

- Eu am să-mi urmez înainte drumul - urmă deci - şi aşa singură. N-am nevoie nici de epitrop, nici de ajutor. O să mi le fac toate dintr-ale mele şi eu însămi prin mine. Sunt gata să-ţi dau înscris că n-ai primit nimic din cele cuprinse-n foaia de zestre!

Grăindu-le aceste, ea se depărtă şi se coborî la salonul de coafură, ca să fie gătită pentru masa comună. Ar fi putut, ce-i drept, să cheme la dânsa pe una dintre coafeze, dar ţinea să-l lase pe el singur, ca să fiarbă oarecum în zama lui.

A şi fiert, de ar fi putut să-i fie şi ei milă de dânsul.

Mai întâi şi mai întâi era pornit să plece după ea, ca s-o oprească pentru ca să deie răspuns la cele zise de dânsa. Ţinea însă să nu se deie de gol, să arate că în adevăr puţin îi pasă, că nu pune niciun temei pe vorbele ei.

în adevăr însă el era uimit de agerimea ei. „De! îşi zicea. O fi fătarnică, o fi vicleană, plină o fi de răutate, dar are dreptate. De unde-am plecat şi unde-am ajuns?!”

Se sâmţea strâmtorat ca vânatul luat la goană din toate părţile de vânători şi de cânii acestora, încât nu mai ştie cum şi încotro să scape.

„Fără-ndoială! îşi zise. Dacă mi-aş fi dat moşia în arendă şi pădurea-n tăiere, mi-aş trăi azi zilele fără de temeri, fără de griji, fără bătaie de cap. Cine ştie ce are să ne aducă ziua de mâne şi dacă n-o să-mi fie silă de ceea ce azi mă-ncântă?!'-

Un lucru era mai presus de orişice-ndoială: că nu era supărat pentru că Zoe, fie dinadins, fie fără de voie, îl înşelase spuindu-i că se crede-n stare binecuvântată. Se sâmţea chiar uşurat când se gândea că nu-i adevărat lucrul acesta.

„O minţeam pe dânsa şi mă amăgeam pe mine

însumi, îşi zise iar dânsul; o făceam eu şi fără de aceasta!”

Era la mijloc slăbiciunea omenească ce-ţi ia mintea şi-ţi întunecă vederile, şi orişicât de-nvederată ar fi 15 fost lipsa de cruţare a Zoei, el se sâmţea vinovat de a o fi scos prin purtările sale din răbdare şi era gata să-i ceară iertare pentru ca să-i zâmbească iar şi să-l mângâie cum ştia dânsa.

Tot mai ţinea însă şi acum să nu-şi deie de gol slă- 2 O biciunea şi stetea posomorit şi-nţepat când ea s-a-ntors să-şi desăvârşească găteala pentru ca să-l ducă apoi cu dânsa la masă.

Lume nu multă, dar aleasă se afla în hotelul de lângă 25 lac, unde Iorgu şi Zoe erau traşi, tot oameni bănoşi, mai ales englezi şi americani, care ştiu să trăiască bine şi n-au nevoie să se scumpească. în sala cea mare, unde era întinsă masa, erau vreo şasezeci de inşi, bărbaţii-n frac şi cu cravată albă, iar femeile, fie ele chiar şi mai 30 bătrâioare, în găteală decoltată, lume nu numai interesantă, ci - pe ici, pe colo - şi frumoasă.

Frumoasă era-ndeosebi şi perechea de-nsurăţei tineri, Zoe şi Iorgu, care, nevoiţi să vie aici mai nainte de a se fi-mpăcat, călcau pe-nţepate şi zâmbeau a-n silă, încât 35 îţi reaminteau soarele ce după o furtună iese la iveală din dosul unui nor negru şi-şi revarsă razele asupra frunzişului stropit cu picături limpezi. Şi aici erau aţintite asupra lor privirile tuturora, şi unul îi lua mai mult drept frate şi soră cu câţiva ani mai mică decât drept soţ şi soţie.

Peste puţin privirile s-au îndreptat spre intrarea din fund, unde s-a ivit o întreagă ceată tot frumoasă, 5 dar în acelaşi timp şi cu deosebire interesantă: d-l Aristid Zonas, armator de la Alexandria, cu secretarul său William Glocd, d-na Margot, soţia d-lui Zonas, cu dama ei de companie, domnişoara Clio, nepoata de fiică a d-lui şi a d-nei Zonas, cu guvernanta ei, şi negrul Aii 10 Buduc, umbra d-lui Zonas.

D-l Zonas, deşi foarte bine ras şi tot atât de bine cănit, semăna a om mai apropiat de optzeci decât de şasezeci, cum ar fi dorit el să pară, dar se ţinea bine, un

bătrân de statură mijlocie, slab, dar vânjos şi cu ochii vioi. El îşi ţinea trupul drept, călca apăsat, îşi purta capul ridicat şi, înşirând nelipsitele mătănii de chihlibar, se uita împregiurul lui parcă cei de faţă numai de dragul lui şi pentru plăcerea lui îndeosebi şi-ar fi dat osteneala să vie aici. Şi ai lui ochi s-au îndreptat spre perechea de-nsurăţei şi s-au oprit cu deosebită plăcere, însă mai mult asupra ei decât asupra lui.

D-na Margot, o creolă înaltă, cu ochii mari şi cam buzată, a fost în tinereţele ei vestită dansatoare, iar acu, femeie matură şi ea, se ţinea chiar mai bine decât scumpul ei soţ, avea obrajii plini şi-şi păstrase talie, bust şi mlădiere, încât ochii ţi se opreau asupra ei. N-a trecut nici ea cu vederea tânăra pereche, îl vedea însă mai mult pe el. D-şoara Clio, fetişcană de vreo cincisprezece ani, lungă, subţirică, mlădioasă ca un pui de şarpe şi, prin atavism, se vede, chiar mai buzată decât bunica ei, se uita cu ochii ei mari tot unde se uita aceasta şi-ntreba ce va fi văzând de se uită atât de stăruitor. Ştiindu-se fiică a părinţilor săi şi moştenitoare a unor mari bogăţii, ea era răsfăţată, încât nu ştia ce e sfiala, se uita cu-ndrăzneală în ochii tuturora şi-ar fi fost în stare să sară pe masă numai şi numai pentru ca să arate că e-n stare s-o facă şi aceasta. Dac-ar fi făcut-o, bunica ei ar fi râs, iar bunicul ei ar fi fost încântat, căci în gândul lui ceilalţi oameni erau mai prejos de dânsul şi de ai săi şi oarecum anume rânduiţi ca el să-şi facă printr-înşii voia totdeauna, pretutindeni şi până-n cele mai mici amănunte.

Aceasta mai întâi şi mai întâi pentru că el era elin, deci om pătruns de convingerea că toate celelalte popoare s-ar zbate-n sălbăticie dacă nu i-ar fi luminat elinii. El mai era apoi şi om nu numai bogat, ci totodată şi binevoitor şi darnic ca - dealtminteri - toţi elinii.

Acum el se duse la stăpânul casei, ceru informaţiuni asupra tinerei perechi şi-şi dete pe faţă dorinţa de a le fi prezentat şi de a i se da la masă loc lângă dânşii, pe care îi socotea progenitură elină, ce-i drept, mai mult ori mai puţin degenerată.

Au şi fost apoi aşezaţi Zoe la dreapta d-lui Zonas, Iorgu la stânga d-nei Margot, iar d-ra Clio lângă Iorgu, avându-şi lângă ea multîncercata guvernantă. Iară ceilalţi şi celelalte care se mai aflau la masă erau parcă nici n-ar fi fost.

- Noi, elinii - îi zise el Zoei într-o franţuzească destul de curgătoare - avem o deosebită slăbiciune pentru frumuseţea femeiască. Am moştenit-o aceasta de la străbunii noştri, ca Phidias, Praxiteles, chiar ca Socrates, care tot sculptor a fost şi el. Pentru mine-ndeosebi e o zi de mare sărbătoare aceea în care-ntâlnesc în calea mea o femeie atât de frumoasă ca d-ta.

Nu era Zoe nedeprinsă ca mai ales oameni mai bătrâiori să-i vorbească în felul acesta şi n-ar fi spus adevărul dac-ar fi zis că aceasta o supără. De astă dată însă mărturisirile îi veneau pe neaşteptate şi erau făcute prea de tot fără de-ncungiur. Ea se uită deci în faţa lui zâmbind a nencredere.

- E fără-ndoială la mijloc o neaşteptată bunăvoinţă şi multă închipuire din partea d-tale, îi răspunse ea.

- Nu, doamnă, stărui dânsul. Bunăvoinţă, da, dar închipuire nu. Se zice, ce-i drept, că noi, elinii, suntem făţarnici şi linguşitori, oameni de rea-credinţă. Aceasta e o născocire a duşmanilor noştri, mai întâi romanii, şi pe urma lor şi ceilalţi. Adevărul e că suntem prea mândri pentru ca să ne-njosim spuind ceea ce nu gân- 4 O dim. Da, doamnă, adevărată sărbătoare mare. îmi daţi voie apoi să vă mai mărturisesc că nu e destul să ai frumuseţea, ci se mai cere şi s-o ştii prezenta - prin ţinută şi prin găteală. O ai şi aceasta: eşti o adevărată artistă. Un singur lucru-ţi mai lipseşte - adăugă el mai pe şoptite şi apăsând asupra vorbelor - o salbă de mărgăritare cum ştiu eu să le aleg.

Născută, crescută şi trăită-n ţara mofturilor, Zoe îl luă pe bătrân tot cum mai luase şi pe alţii de seama lui; vorba despre salba de mărgăritare îi suna însă mereu în urechi şi-n tot timpul mesei ei petrecură încântându-se unul pe altul.

în vremea aceasta, Iorgu, aşezat între d-na Margot şi

d-şoara Clio, îşi dedea silinţa să se dumirească asupra lumii în mijlocul căreia se afla şi ştiricea cu discreţiunea cuvenită, ca să afle cine, care, cu ce rost, de unde şi până unde. Cea mai apropiată-ntrebare era de când se află d-na Margot cu ai săi la Zürich şi cât are să mai stea acolo.

- Asta nu se poate şti, grăi d-ra Clio, luând-o înainte. Noi ştim numai unde plecăm, dar nu şi unde avem să ajungem şi cu atât mai puţin unde şi când avem să ne oprim. Toate atârnă de la Aii Buduc, şi nu ştie nici el azi ce are să voiască mâne.

Lămurirea aceasta i se părea d-nei Margot atât de hăzoasă, încât ea râse cu hohote zgomotoase, ceea ce pentru unii dintre meseni era un adevărat scandal. D-l Zonas râse şi el, deşi nu auzise vorbele scumpei sale nepoate, dar era încredinţat că aceasta a spus o vorbă plină de nemaipomenit haz. Iorgu se simţea deci foarte strâmtorat că nu putea să râdă şi el, căci nu izbutea să-şi dea seamă de ce are să râdă.

- Să vezi - îi zise d-na Margot-ca să-l dumirească. D-ta nu ştii cine e Aii Buduc, negrul care ne-nsoţeşte. Când m-am căsătorit, soţul meu era cu optsprezece ani mai în vârstă decât mine, iar azi el e trecut de şaptezeci şi doi de ani şi vom fi părând amândoi cam de aceeaşi vârstă.

- Nu, doamnă! stărui Iorgu. Nu pare el de vârstă pe care i-o daţi, dar nu pari nici d-ta cu numai optsprezece ani mai tânără.

O - Te pomeneşti că sunt de o vârstă cu d-ta, dacă nu chiar ceva mai tânără, îi răspunse ea. Mă bucur de aceasta. Voiam însă să-ţi spun că soţul meu nu mai era om tânăr când s-a căsătorit; cu toate aceste, în timpul îndelungatei noastre căsnicii, n-a fost bolnav decât o singură dată, când călătoream pe coastele Mării Roşii.

Atunci l-a scăpat, aşa crede el, Aii Buduc, pe care l-a şi luat apoi cu dânsul la Alexandria şi de care nu se mai desparte. îi face Aii în fiecare zi masagiu după cum ştie el. Şi aceasta îi dă bătrânului sănătate şi viaţă-ndelungată. De aceea Aii hotăreşte ce avem şi ce n-avem să mâncăm ori să bem, când avem să ne culcăm şi să ne sculăm, cum

avem să ne petrecem viaţa, şi soţul meu n-ar pleca cu niciun preţ la drum şi nu s-ar opri în călătoriile lui fără ca să fi cerut mai nainte sfatul lui Aii Buduc.

Ea spunea adevărul, dar nu-l spunea întreg. Când dedea adecă peste o femeie de care prindc-a slăbiciune, d-l Zonas alerga după ea şi nu mai ţinea seamă de sfaturile lui Aii Buduc, care era dealtminteri şi el de părerea că-i face bine omului mai bătrân să cadă iar 20 în păcatele tinereţelor. I se mai premeneşte sângele şi i se-nveseleşte inima, aşa zicea el.

Şi data aceasta d-l Zonas a luat de capul său hotărârea de a se duce şi el, fie chiar şi fără de ai săi, la Nizza, iară Zoe l-a încredinţat că va-ndupleca pe soţul ei ca-n 25 drum spre Nizza să se oprească la Geneva, unde d-l Zonas avea de gând să-i lase - la nevoie - pe ai săi şi unde se găseau şi perle frumoase.

Nici n-a avut Zce decât să mângâie din nou pe Iorgu pentru ca toate să urmeze după placul ei. 30 După-masă, d-l Zonas a poftit pe tânăra pereche la o cafea făcută de Aii Buduc el însuşi, Mocca veritabilă, prăjită cu priceperea cuvenită şi fiartă cu caimac gros.

încă-n timpul mesei, trăgând cu ochii la sculele preţioase cu care erau gătite nu numai d-na Margot, ci şi 35 altele dintre mesene, Iorgu a-nceput să simtă că el se amăgeşte pe sine însuşi sccotindu-se om bogat. Luându-şi acum cafeaua, el a fost răpus de sâmţământul că-n lumea în care intrase era chiar sărac. îşi dedea seamă de ce zicea Zoe că e lucru nu numai plăcut, ci totodată 40 şi cuminte să te bucuri de clipa prin care treci, ca să-ţi trăieşti după plac zilele, în lărgime cât se poate de mare.

De aceea se bucura, acum chiar se bucura că Zoe s-a-nşelat crezându-se-n stare binecuvântată ori îl înşela pe el spuind c-o crede aceasta. Nu! copilul e o mare belea! Nu mai mică belea i se părea pacostea 5 de uniformă, şi Zoe, încredinţându-l că poate să-l scape de nevoia de a se duce la concentrare, i se părea un adevărat înger al mântuirii.

Se zice că sunt femei care-l leagă de sine prin farmece băbeşti pe bărbat aşa că nu se mai poate depărta

de 10 ele. L-o fi legat ori nu-n felul acesta Zoe pe Iorgu, destul că el cu ochii ei le vedea toate şi din voile ei nu mai era-n stare să iasă. Deprins a nu face nimic fără de voia mamei sale, el a ajuns să nu mai poată face decât ceea ce voia Zoe, femeia făţarnică, vicleană şi 15 plină de răutate faţă cu toată lumea - afară de dânsul.

vi

Frumos era şi bine la Zürich, unde Zoe şi Iorgu se opriseră dimineaţa, ca să plece seara, şi au stat noauă zile. în vreme ce ea-l purta pe d-l Zonas în toate părţile, 20 ca să nu rămâie nimic nevăzut de dânsa, el îi ţinea de urât d-nei Margot, femeie foarte deşteaptă, care, pe lângă toate celelalte, mai avea şi o foarte plăcută voce, oarecum în doauă coarde.

Era însă la mijloc şi-o mică supărare: orişicum o sucea 25 şi-o-nvârtea d-na Margot, nu putea să scape de iubita ei nepoată, care avea o încă mai plăcută voce, se ţinea scai după dânşii, ca bunicul ei după Zoe, şi se amesteca sfătoasă-n toate. Abia a treia zi după sosirea lor la Geneva au scăpat de ea, ca să poată vorbi nesupăraţi. 30 -Da, da! - grăi dânsa - soţul meu devine om incalculabil când dă peste o femeie tânără care ştie să-i placă. Nici cel mai bine potrivit cronometru nu are-n mişcarea lui regularitatea cu care-şi petrece el de obicei viaţa: se culcă şi se scoală, se îmbăiază şi-şi face masa- 35 giul, e tuns, ras şi îmbrăcat la timpuri hotărî te; la timpuri hotărâte îşi face rugăciunea şi mănâncă - pe ales, numai ceea ce-i priieşte, niciodată nu prea mult - tot la timpuri hotărâte stă cu noi, iese la plimbare ori îşi caută de afaceri. în acelaşi timp e zgârcit, se uită de trei ori la ban mai nainte de a şi-l fi dat din mână şi nu cheltuieşte nici a patra parte din veniturile sale. Deodată-l vezi cu desăvârşire schimbat, prefăcut în 5 cel mai dezordonat om, care nu ştie-n clipa aceasta ce are să facă în cea mai apropiată clipă, uşuratec, risipitor, câtecdată chiar desfrânat.

- Iată un lucru pe care l-aş înţelege dac-ar fi vorba de un om tânăr. El însă?... om atât de bătrân ca dânsul!

D-na Margot se uită stăruitor în ochii lui.

- Ceea ce spuseşi - îi zise - e dovadă că n-ai trăit încă şi nu cunoşti viaţa. E la mijloc o slăbiciune omenească pe care anii n-o scad, ci o cresc.

- înţeleg ce voiţi să ziceţi - întâmpină el - eu 15 sunt însă de părere c-o scad anii şi-n cele din urmă o sting.

- Peste doauăzeci, treizeci de ani vei fi de altă părere, îl încredinţă ea. Se-ntâmplă câtecdată că o fată tânără prinde slăbiciune pentru un moşneag. E totdeauna înduioşătoare nevinovăţia unei asemenea slăbiciuni pornite din cel mai curat gând. Suflet năzuieşte spre suflet. Tot aşa ar putea să fie, dar numai rareori şi este slăbiciunea moşneagului pentru o femeie tânără. Adeseori, poate chiar de cele mai multe ori, ea e un fel 25 de beţie care-ndulceşte cele din urmă zile ale vieţii!

- Dar tot nevinovată, stărui dânsul.

D-na Margot se uită râzând la el.

- Nu ştiu, zise. Poate da, pcate nu! Acestea sunt lucruri care se petrec în taină. Mare nu e în niciun caz primejdia. Când îţi spun, însă, că anii nu scad slăbiciunea, ci o cresc, vorbesc şi din cele trăite de mine însămi. Mai ales pentru noi cei mai bogaţi vieţuirea-şi perde tot farmecul când ne dăm seamă că cu cât mai multe-ţi sunt trebuinţele, cu atât mai multe sunt şi mulţumirile, 35 de care-ţi faci parte satisfăcându-le. Noi avem prea puţine trebuinţe-n asemănare cu mijloacele noastre de a le satisface. Vorba ştiută: e rău să fii flămând când n-ai ce să mânânci, dar încă mai rău e să stai la masă-ncărcată de tot felul de bunătăţi şi să n-ai poftă de 40 mâncare. Sunt puţini cei ce-şi pot închipui câtă grijă avem noi ca să nu ne perdem pofta de mâncare, somnul şi, peste tot, trebuinţele. Pe când mulţi dintre ceilalţi beau păharul de vin dându-l dintr-o dată pe gât, noi îl gustăm niţel câte niţel, ca să prelungim plăcerea de 5 a bea şi să fim cuprinşi de o ameţeală-nviorătoare, dar să nu ne-mbătăm. Aşa e şi cu slăbiciunea omenească, pe care anii, după părerea d-tale, o slăbesc: tinerii deşertează paharul dintr-o dată, iară noi, cei mai în vârstă, facem tot ceea ce omeneşte se poate născoci ca să ne 10 putem bucura mai îndelung de ea.

Unde mai pui că la mijloc e o trebuinţă în faţa căreia bogăţiile noastre de cele mai multe ori nu ne sunt de niciun folos!

- Eu cred că nicicdată nu pot să fie de folos, grăi dânsul.

- Te-nşeli, îl încredinţă dânsa. Bătrâneţa nu zice niciodată: *„Iiibeşte-mă*!”, ci numai: *„Lasă-mă să te iubesc*!” înc-o dată: vorbesc din cele trăite de mine însămi. împlinisem abia doauăzeci de ani când Zonas mi-a cerut mâna. El era atunci de aproape patruzeci 20 de ani şi mi se părea de tot bătrân, dar era bogat şi-mi făgăduia cerul cu stelele, l-am lăsat deci să mă iubească. N-a trecut apoi mult timp şi am prins slăbiciune de el, căci ştia să mă atingă unde eram simţitoare. în zadar! - urmă ea cuprinsă de-nduioşare - deprin- 2 5 derile din tinereţe se-ntipăresc adânc în firea omenească. Eu fusesem încă din vârsta de zece ani silită să dansez şi dansam mai târziu cu plăcere, în cele din urmă cu patimă din ce în ce mai oarbă. Ştiind-o aceasta, el mă punea din când în când serile să dansez pentru el şi 30 numai pentru el. Dimineaţa, după ce ne-mbăiam, făceam, aşa, pe răcoare, o plimbare la aer curat. Pe la zece plecam apoi în societate nu prea numeroasă, dar plăcută, fie pe mare, fie-n trăsuri pe uscat, să facem o excursiune mai lungă, în timpul căreia luam o gustare 35 frugală, încât seara ne întorceam flămânzi acasă. Sala din belşug era-mpodobită cu flori, în mijlocul ei era aşternută masa numai pentru noi amândoi, iar în odaia de alături, în dosul unei perdele, cânta muzica-n surdină. După ce gustam câte puţin din mâncările alese de 4 O Aii Buduc, treceam în iatacul meu, ca să mă dezbrac şi să mă gătesc de dans. Dansam apoi după cum îmi veneau toanele şi după cum dorea el să mă vadă. Lucrul de căpetenie însă, pe care d-ta nu eşti încă-n stare să-l înţelegi, mai nainte de a începe eu să dansez, luam amândoi în ceaşca de cafea haşiş, doze mici, măsurate 5 de Aii Buduc, ca să nu ne perdem conştiinţa.

Iorgu asculta ca trecut pe alt tărâm, în lumea celor *mie şi una de nopţi*.

- Cine n-a luat niciodată haşiş - urmă dânsa - nu poate să-şi închipuiască deliciile vieţii omeneşti. Toate se prezentă-n dimensiuni mari, colosale, sunetele muzit cei sunt nu numai auzite, ci şi văzute ca colori încântătoare, iar colorile curcubeului nu numai se văd, ci sunt şi auzite ca muzică a sferelor. Era-n toiul nopţii când treceam, în sfârşit, în iatacul de dormit. Vei înţelege 15 că mi s-a făcut din ce în ce mai drag omul acela, care atât de bine ştia să-mi îndulcească viaţa. Cu toate acestea... urmă vorbind mai încet. Ce să zic?! E foarte adevărat că omul e fireşte pornit a face şi ceea ce se spune că n-are să facă; după trecerea mai multor 20 ani, am ajuns să fiu stăpânită de dorinţa de a dansa

- tot între patru ochi - şi pentru alţii. O şi făceam apoi când puteam să scap de Zonas şi de fiica mea, care se ţinea după mine cum acum se ţine fiica ei.

Iorgu tresări şi se uită la ea cuprins de un fel de strâm- 25 torare.

- Te miri - zise ea - că, după ce am făcut-o, mai am şi îndrăzneala de a ţi-o spune. O fac dinadins şi cu deosebită plăcere. Nu m-am căit atunci, ci m-am bucurat că am ştiut să adaug la mulţumirile vieţii mele şi una care-n gândul multora nu mi se cuvine. Cu atât mai vârtos mă bucur acum, când pot să-i vorbesc despre asemenea lucruri omului pe care vreau să-l îndrumez spre o vieţuire cuminte. N-a trecut mult, şi am început să prind slăbiciune pentru oameni cu 35 mult mai tineri decât mine. Cel dântâi pentru care am dansat a fost ginerele meu, soţul fiicei mele, adăugă ea.

Iorgu iar tresări.

- Şi aceasta te pune-n mirare! strigă ea. Ţi se pare 4 O lucru neiertat. Nu cumva-mi era rudă de sânge tânărul acela?! Ce-a pierdut soţul meu? Fiică-mea ce-a pierdut?

Ori nu cumva era la mijloc temerea de un copil născut din adulter? E-n deosebirea de vârstă un farmec ameţitor, şi nu numai bătrâneţele aleargă după tinereţe, ci şi tinereţele aleargă după ce au cunoscut o dată far- 5 mecul acesta. Aceasta ţi-o spun eu, şi ţi-e destul să faci o

singură încercare pentru ca să te-ncredinţezi că ţi-am spus adevărul. Se-nţelege - mai adăugă - nu un ceas, ci o zi, cel puţin o noapte întreagă să petreci nesupărat de nimeni cum petreceam eu şi soţul meu. Iorgu era cuprins de un fel de aiurire. Nu mai putea parcă să-şi dea seamă dacă lucrurile se petrec în aievea ori şi le-nchipuieşte numai, şi se răzvrătea-n el omul de odinioară, nu însă şi cel de acum.

- Aveţi, la urma urmelor, dreptate, grăi dânsul. Viaţă nu sunt zilele ce vin şi trec, ci ceea ce sâmţim, gândim şi facem în trecerea lor. Poate omul să trăiască într-o zi mai mult decât într-un an dacă ştie să-şi umplă toate clipele. Vorba e numai s-o facă aşa ca-n urmă să nu se căiască.

O -Să se căiască?! strigă d-na Margot. Niciodată omul nu se căieşte de a fi gustat o plăcere fără ca să fi jignit pe altul şi mai ales fără ca să suferă el însuşi pe urma ei.

„Aşa e! Aşa trebuie să fie!" îşi zicea Iorgu, dar încre- dinţa nu se putea decât făcând singura încercare despre care îi vorbise ea, şi era din ce în ce mai înteţitoare ispita de a vedea cum ştia dânsa să danseze pentru soţul ei.

Ar fi şi făcut încercarea aceasta fără ca să mai stea mult pe gânduri, dar îi era foarte greu să găsească pentru aceasta ziua ori cel puţin noaptea, căci nu puteau să scape de d-şoara Clio, care se ţinea scai - mai mult după el decât după bunica ei - şi era din ce în ce mai străruitoare şi mai îndrăzneaţă, încât Iorgu, cu desă- vârşire zăpăcit, nu mai ştia în cele din urmă încotro să apuce, şi când căuta să scape de nepoată ca să rămâie cu bunica, când o momea pe bunică pentru ca s-o-mpace pe nepoată.

Cu timpul se potrivesc însă toate, iar timp aveau. Au stat adecă la Geneva vreo doauă săptămâni. Deoarece apoi nici d-na Margot, nici d-şoara Clio nu voiau să rămâie acolo, au trecut cu toţii la Nizza, unde au petrecut mai multe săptămâni, până ce nu i-a venit Zoei pentru Iorgu numirea ca secretar la reprezentanţa din Paris a ţării. Au

plecat deci cu toţii la Paris, unde era chiar mai frumos şi mai bine decât la Zürich. Iorgu se simţea târât ca o păpuşă umplută cu paie, pe care un hâtru a legat-o-n bătaie de joc de coada unui cal luat cu biciul la goană. Purtat ca-ntr-un vârtej de ici până colo, el nu-şi mai dedea seamă unde se află şi nu mai cerceta unde are să ajungă. îi era şi lui, ca odinioară d-nei Margot, destul că-şi face parte de plăceri, care, după părerea multora, nu i s-ar fi cuvenit, şi nu are să-şi facă mustrări, căci, vorba d-nei Margot, rudă nu-i era niciuna, nici alta şi de perdut nu perdea nimeni nimic.

S-ar fi putut însă-ntâmpla, tot vorba d-nei Margot, că cel mai apropiat Armaş să fie născut din adulter. Ei şi?! Asemenea nimicuri nu-l mai turburau acum pe el, cum nu-l tulburau nici scrisorile ce-i veneau de la Bucureşti în ceea ce priveşte lucrările de la Valea- Boului.

Un simţământ supărător îl cuprindea numai când îşi mai aducea aminte de oarele petrecute cu Alina. Şi atunci îi era însă parcă a scăpat de primejdia unei robii. Ajunseseră el şi Zoe, Zonas, soţia sa şi nepoata lui, Clio, parcă o singură familie şi, căutând fiecare dintre dânşii să-şi umplă după pofta inimii toate clipele, trăiau într-o zi ca-ntr-un an şi se simţeau cu toţii bine.

VII

Nu erau puţini cei ce se temeau de creşterea puterii ruseşti şi astfel stăruiau ca, la nevoie, România să intre în război alături cu turcii. în adevăr, dacă izbucnea războiul între turci şi ruşi, luptele nu puteau să-nceapă decât la hotarele despre Rusia ale României, care făcea, ca ţară vasală, parte din împărăţia otomană. Românii erau deci nevoiţi să lupte alături cu turcii spre a-i opri pe ruşi la Prut, pentru ca ţara să nu mai fie, ca-n trecut, câmp de război. Iar alţii socoteau că e mai cuminte ca ţara să se declare neatârnată, deci ca nemaifăcând parte din împărăţia otomană, ceea ce i-ar fi lipsit pe ruşi de dreptul de a trece Prutul. Rămânea ca românii să li se pună-n cale dacă cu toate acestea-l treceau şi să se lupte nu ca aliaţi ai turcilor, ci spre a-şi apăra ţara. Se credea că puterile

europene, şi mai ales Austro-Ungaria şi Germania, îi vor sări ţării într-ajutor. Guvernul s-a-ncredinţat însă că într-un asemenea caz românii vor rămâneasinguri în faţa ruşilor. S-a-nchel o iat deci între România şi Rusia o-nvoială, în vârtutea căreia urma ca oştirile ruseşti să treacă prin ţară ca nişte călători, care plătesc taxele cuvenite pe căile ferate şi tot ceea ce consumă-n trecerea lor şi dau despăgubiri pentru stricăciunile ce fac. Oştirea română avea 15 să fie înşirată de-a lungul Dunării, ca să-i oprească pe turci de a trece pe ţărmul stâng, iar după sosirea la Dunăre a ruşilor, se retrăgea peste Olt. O alianţă între ruşi şi români nu s-a încheiat, căci ruşii ziceau că nu au nevoie de ajutorul românilor. 20 D-l căpitan Strună a fost deci nevoit să plece cu escadronul său la Bărboşi, unde se făcea o concentrare, ceea ce nu-l încânta deloc.

Tot mai era, ce-i drept, oştean în puterea cuvântului, dar se schimbaseră-mpregiurările şi el nu mai ţinea 25 la rangul lui tot atât de mult ca odinioară. După ce se lipsise de mulţumirile măcelăriei, nu-i mai era dragă nici milităria, căci prea era lung drumul de la Bărboşi la Bucureşti, unde trebuia neapărat să se ducă, dacă nu chiar ca de la Ploieşti, de doauă oari pe săptămână, 30 cel puţin la doauă săptămâni o dată.

Erau multe semnele din care se putea încredinţa că Alinei îi era nesuferită viaţa în casa părinţilor ei şi că dânsa se bucură când el vine s-o vadă. Cu toată bucuria însă ea-l ţinea departe, încât el, omul mai nainte îndrăz- 35 neţ, se sfia să-i mai vorbească deschis şi se temea că după plecarea lui la Bărboşi va pleca dânsa la Ploieşti. Mai era apoi şi temerea ca nu cumva, lipsind el timp mai îndelungat, să se ivească vreunul dintre ceilalţi şi s-o scoată din minţi. -10 De! oamenii sunt tcdeauna şi pretutindeni aceiaşi, şi slăbiciunea omenească pe urma căreia Iorgu dăduse uitării cele de curând trecute şi umbla razna prin ţările europene îl făcea şi pe căpitanul Strună să alerge de la Bărboşi la Bucureşti şi să dea utitării datoriile ostăşeşti.

Mult n-a ţinut însă nici aceasta, căci oştirile ruseşti

au trecut pe la Reni spre Dunăre, şi escadronul căpitanului Strună a pornit şi el pe Dunăre la deal, de la Bărboşi la Brăila, de aici la gura Ialomiţei, de acolo la Călăraşi, la Olteniţa, apoi la Giurgiu, la Zimnicea, la Turnu-Măgurele şi-n cele din urmă peste Olt. Abia acum, după săptămâni de zile, a ajuns căpitanul să se poată duce iar la Bucureşti.

Era pornit acum războiul: bubuiau tunurile pe ici, pe colo de-a lungul Dunării şi morţii erau azi mai mulţi decât ieri.

- De! îi zise căpitanului Alina. Ce să-mi fac?! în mintea mea cea strimtă nu poate să intre gândul cum oameni în toată firea, care nu s-au văzut niciodată şi n-au nimic de-mpărţit, pot să se bată, să se schilodească-ntre dânşii, ba chiar să se şi omoare unii pe alţii.

- Se bat, coconiţă - o-ncredinţă dânsul - se schilodesc, se omoară.

- Şi ceea ce e mai urât - urmă dânsa - se mai şi fălesc a fi săvârşit asemenea fapte rele, ba sunt şi lăudaţi de toată lumea.

- Da, coconiţă - zise el iar - se fălesc şi sunt lăudaţi. E patria pe care o apără! E binele obştesc pentru care se luptă!

- O fi! întâmpină dânsa. Nu ştiu. Fără-ndoială nu totdeauna. Sunt şi războaie din care pentru patrie nu purcede niciun bine. Chiar şi când da, jertvele sunt pentru obştie prea mari. Uite! mă gândesc la mamele, la soţiile şi la orfanii care plâng, la mizeriile de tot felul ale războiului şi la sărăcia ce rămâne pe urma războiului. Judec după mine însămi. Stau câteodată aşa singură şi mă cutremur când mă gândesc că s-ar putea întâmpla să te-ntorci din război fie orb, fie ciung, fie şchiop, ba chiar, Doamne fereşte, să nu te mai întorci.

O D-l căpitan Strună nu mai ştia acum ce să zică.

Era cuprins de un fel de ameţeală în auzul acestei mărturisiri neaşteptate şi se simţea răpus şi trecut în partea celor ce socoteau orişice războire drept darea pe faţă a-nsălbăticirii omului şi ar fi fost în stare să se

lepede şi de rang şi să dezbrace uniforma, la care ţinea atât de mult mai nainte. Era însă la mijloc pacostea că-n ajun de război aşa ceva nu se iartă. De aceea războiul nici în gândul lui nu mai era acum decât pentru cei ce n-au altă treabă şi nu perd nimic. El mai avea 10 şi altă treabă şi - după mărturisirea ce-i făcuse ea - putea să peardă foarte mult: un păcătos ar fi fost dacă n-ar fi ştiut să-şi învârtească trebuinţele aşa ca să se-ntoarcă din război întreg şi nevătămat.

Ani de zile de-a rândul el fusese neobosit purtător 15 de grijă ca superiorii şi cei buni dintre tovarăşii săi să aibă totdeauna parte de o bucăţică bună, fie fleică; fie vrăbioară, fie muşchiuleţ. A dat deci destule dovezi despre destoinicia sa de a hrăni pe cei flămânzi. Dacă dar Zoe a reuşit să-l scape pe Iorgu, socotindu-l cum 20 zicea dânsa, secretar de legaţie în concediu, nu avea nici el, cogeamite căpitan, să alerge prea mult pentru ca să-i încredinţeze pe cei în drept că nu numai luptân^ du-se cu sabia şi omorând oameni îşi poate servi patria, ci şi ostenind pentru ca să nu moară de foame cei ce 25 se luptă. Se putea învedera chiar şi că serviciile aduse-n felul acesta sunt mai preţioase şi că altul n-ar fi-n stare să le aducă tot atât de bine ca dânsul.

Ceea ce-l adimenea pe el acum era nădejdea că va reuşi să fie detaşat la vreuna din bucătăriile din dosul 30 frontului.

- Orb, ciung, şchiop, coconiţă? grăi iar. La lucruri atât de urâte să nu te gândeşti. Când laşi ce las acasă eu, nu pleci la război fără ca să fi făcut pe dracu în patru pentru ca să te-ntorci după război zdravăn unde te trage inima.

- Dacă mai e cu putinţă şi aşa ceva, întâmpină dânsa.

- Cu putinţă e aici la noi orişice dacă ştii să-ţi alegi oamenii şi să potriveşti lucrurile cum se cuvine,

O o încredinţă dânsul.

Ea se uită cuprinsă de nedumirire la el, care mai nainte vorbise cu totul altfel. îi făcuse mărturisirea fără ca să se gândească la cele viitoare şi nu-nţelegea cum a ajuns el - aşa deodată - să se schimbe.

- Da - stărui dânsul - cu cât mai tare bubuie tunurile şi cu cât mai des şuieră gloanţele, cu atât mai departe-n dosul frontului te afli! Vorba e numai ca nici d-ta să nu-ţi schimbi gândul, ca după ce va fi trecut războiul să te găsesc tot cum te las. io Alina, nedumirită şi acum, stete puţin pe gânduri. Îi era parcă aude pe cellalt vorbind despre cele ce au să fie după ce va fi trecut anul de doliu.

- Xu ştie nimeni azi ce are să gândească mâne, îi zise. Gândurile ţi le aduc oamenii şi-mpregiurările şi 15 nu o dată rămâi cuprins de mirare dându-ţi seamă ce eşti nevoit a gândi.

VIII

Sângele apă nu se face. Aşa se zice când vorba e de cele vrednice de laudă, dar se poate zice şi fiind la 20 mijloc păcate omeneşti, căci nu numai daruri, ci şi neajunsuri fireşti pot să treacă prin moştenire de la părinţi şi buni la fii, nepoţi şi strănepoţi.

Erau fără-ndoială îndemnurile lumii în mijlocul căreia trăia ceea ce-l făcea pe Iorgu să stăruie-n gândul 25 că în adevăr omul se naşte pentru ca să se bucure de viaţă şi că e lipsit de bunul-simţ firesc cel ce nu profită de orişice împregiurare spre a-şi satisface poftele, îndemnurile acestea ar fi rămas însă zadarnice dacă n-ar mai fi fost la mijloc şi anumite înclinări moştenite 30 de la părinţi, buni şi străbuni, şi-o-nduioşare miloasă-l cuprindea când îşi aducea aminte de mulţumirile, după părerea lui de acum copilăreşti, de care-şi făcea parte stând de vorbă cu Alina ori plimbându-se cu ea pe la Valea-Boului. 35 Cu totul altfel erau mulţumirile pe care le avuse la Xizza şi la Paris.

Răzbeau, ce-i drept, din când în când şi-ndrumările primite-n timpul tinereţelor, şi mâhnirea i se furişa în suflet când se gândea că la Valea-Boului toate au rămas în părăsire, dar se dezvinovăţea pe sine dându-şi silinţa de a se-ncredinţa că numai în urma nenorocitului de război a fost şi este nevoit să se lipsească de 5 mulţumirea de a duce mai departe lucrarea începută.

Nu! N-avea el niciun cuvânt de a se căi şi de a-şi face mustrări: mai vârtos decât orişicând în trecut era pătruns

de simţământul că aşa ca dânsul are orişicare om cuminte să-şi petreacă viaţa, şi-i părea rău că n-a 10 făcut în trecut ceea ce în aceleaşi împregiurări ar fi făcut acum.

Se speriase cdată de gândul că cel mai apropiat Armaş ar putea să fie copil din flori, iar acum era nepăsător când se gândea că ar putea să-i fie tată unui 15 copil născut din adulter. Lucru firesc ar fi fost şi acesta, iar cele fireşti toate i se păreau de sine înţeles şi bune şi-i era parcă mai nainte fusese legat nu numai la mâni şi la picioare, ci şi la ochi, încât nu vedea cele ce se aflau împregiurul lui şi mereu i se-ntâmpla că nu-ndrăznea 20 să facă ceea ce voia, căci ţinea seamă fie de-ndrumări primite de la mamă-sa, fie de dorinţele Alinei, fie de părerile lumii. Acum se simţea om liber, care face tot ceea ce voieşte. Până chiar nici de voinţa Zoei nu mai ţinea seamă totdeauna. Se sfârşise anul de doliu, iară el 25 nu grăbea să-şi publice căsătoria. Ar fi putut, la nevoie, să trăiască şi fără de dânsa, dar se temea de răutatea ei şi tot mai avea nevoie de mijlocirile ei şi de aceea intra în voile ei. Simţind-o aceasta, ea-l ţinea de scurt îndeosebi şi-n ceea ce priveşte legăturile cu *madame* 30 Margot şi cu nepoata ei.

Obosiţi şi de viaţa parisiană, şi unii de alţii, ei plecaseră iar în Elveţia, unde umblau pe căi deosebite de ici până colo, ca să găsească un colţişor unde nu li se ureşte.

în vremea aceasta ruşii înaintaseră până la Dunăre, şi oştirea română se retrăsese peste Olt, unde cea mai însemnată parte a ei era concentrată sub comanda generalului Cerchez la Calafat, în faţa Vidinului, comandat de Osman-paşa. 4 O Coloanele ziarelor erau pline de ştiri despre încercările făcute de ruşi ca să treacă Dunărea pe la Turtucaia şi despre bombardările dintre Vidin şi Calafat, încât nu mai rămânea îndoială că războiul se-nteţeşte, când ei iar s-au.întâlnit, ca din întâmplare, la Geneva.

Zoe nu se-ndoia că-ntâlnirea e pusă la cale de bătrânul, 5 iară Iorgu era-ncredinţat că îndemnul e pornit de la bunică şi de la nepoată, mai ales de la aceasta.

Adevărul era, că, după o despărţire de vreo doauă săptămâni, toţi erau cuprinşi de bucuria revederii.

Zoe avea însă şi-un gând ascuns. 10 -După toate semnele, lucrurile se-nteţesc, îi zise. Teamă mi-e că-n cele din urmă tot n-o să-ţi rămâie decât să te-ntorci în ţară.

-.Vorbă să fie! răspunse el ca plictisit.

Deşi împăcat cu felul său de a fi, el era mereu cuprins 15 de neastâmpăr: se simţea copleşit de neajunsurile firii omeneşti.

- Nu cumva crezi c-o să mă sperii făcându-mă să iau drept război ceea ce se petrece pe cei doi ţărmuri ai Dunării?! urmă el. E lată Dunărea şi, descărcând

O tunurile, şi unii, şi alţii stau ascunşi şi bine adăpostiţi. Bine fac, dealtminteri - adăugă peste puţin - căci mai ales ai noştri n-au nici arme, nici muniţiuni, nici proviziuni, nici cuvenita pregătire pentru război, şi cea mai mare dintre mişeliile ce se pot închipui e să-i 25 arunci pe oameni în foc fără ca să le fi dat cuvenita pregătire pentru luptă. Chiar şi dacă ar fi tot atât de viteji ca strămunii lor, au trecut timpurile când vitejia era hotărâtoare. Eu, unul, chiar dac-aş fi acolo, le-aş pune toate în mişcare pentru ca să nu fiu nevoit a 30 intra în luptă alături cu oameni care se zic, dar în adevăr nu sunt oşteni. Smintit ar trebui să fiu ca să mă-ntorc.

- Acestea n-ai să mi le spui mie, care sunt de părerea că om cuminte n-ai fi nici ducându-te dacă ei ar fi adevăraţi oşteni. Războiul e o prostie mişelească, de care se ţine departe orişice om cu mintea-ntreagă. Eu însă nu la aceasta mă gândesc, ci la creditorii ce dau din toate părţile năvală. Acum te somează Creditul Fonciar, peste puţin se prezintă bătrânul Cohen, vin apoi unul 4 O câte unul antreprenorii, iar pe deasupra mai sunt şi cheltuielile de la moşie, precum şi cele de aici, care sunt nenumărate.

- Ţii, precum se vede, să scapi de mine, o întrerupse el supărat,

Adevărul era că dânsa nu mai avea neapărată nevoie de el, dar aceasta nu-i dedea mâna s-o mărturisească.

- Ba ţin să te scap pe tine, răspunse ea. Trebuie să-ţi

spun, în cele din urmă, că mă cuprinde un fel de groază când văd cum te arunci în cheltuieli pe care n-ai avea nevoie să le faci. Vreau să nu zici tu ori să creadă alţii că eu te bag în cheltuieli prea mari pentru tine. Te-ncăpăţânezi să te iei la întrecere cu grecul, pentru care mia e mai puţin decât pentru tine suta. Are creola fără-ndoială dreptate când zice că el e zgârcit, dar e dintre zgârciţii care ţin să pară oameni cu mâna largă-, dacă nu chiar risipitori. Dă o mie când ar putea să dea peste zece mii, dar mai dă pe deasupa o sută pentru ca să aibă mulţumirea de a se socoti însuşi pe sine darnic. Spre a nu-i lăsa mulţumirea aceasta, tu te ruinezi...

- Ştiu ce vrei să zici, o întrerupse el iar. Ai fi mai mulţumită dacă l-aş lăsa, ca tine, să cheltuiască şi pentru noi.

- Dacă aceasta îi face plăcere - stărui dânsa - şi poate s-o facă fără ca să sâmtă?

- Nu! grăi dânsul cu hotărâre. Eu nu sunt om care poate să fie întrăţinutul cuiva.

- Cum sunt eu, vrei să zici, femeie care se lasă să fie întreţinută, întâmpină dânsa. Foarte frumos zis, dar atunci ai să te-nsoţeşti numai cu oameni de seama ta. Puindu-te-n rând cu unii ca dânsul, eşti boier, ce-i drept, dar ori rămâi de ruşine, ori te ruinezi în curând. Te mai şi pui să joci cărţi cu el, şi pe când el nu sâmte dac-a câştigat câteva zeci de mii, tu sângeri pierzându-le.

„El râde, iar tu gâfăi şi gemi", ar fi voit să mai adauge.

Ea n-a făcut-o aceasta, dar o simţea el, deşi îşi dedea silinţa să pară nepăsător.

- De mine capul să nu te doară, zise cam cu jumătate de gură. Am să mă descurc eu într-un fel ori într-O altul.

Aşa zicea şi aşa şi gândea el; când se afla însă singur şi mai ales nopţile, când, deşteptat din somn, nu mai putea să adoarmă iar, el era scârbit de sine însuşi şi se zbătea din ce în ce mai copleşit de gânduri urâte.

Orişicum îşi făcea socoteala, se scotea rău de tot împovărat, încât nu îşi găsea scăparea decât în zestrea

Zoei. Fără de ea nu-i rămânea decât să-şi vândă pădurea, ba poate chiar şi o parte din Valea-Boului.

„Ah! - îşi zicea - ce nemernică şi vrednică de dispreţ e fiinţa omenească!”

Prigonit de sâmtământul că nu mai poate s-o ducă tot ca pân-acum, el căuta mereu un nou fel de a-şi petrece viaţa şi-i era din ce în ce mai nesuferit gândul de a sentoarce iar în ţară, unde atâţi oameni îl cunoşteau, îl urmăreau şi-l judecau fără ca să ţie seamă că faptele lui toate sunt potrivite cu neajunsurile firii omeneşti.

Viaţă tignită nu mai era pentru dânsul cu putinţă decât în mijlocul unor oameni care nu-l ştiu, fie la Paris, fie-n Elveţia, fie la München, ceea ce-l făcea să se gândească iar la zestrea Zoei.

„Aş! a zis însă ea când i-a vorbit despre aceasta. Ca să mi-o toci cum azi-mâne vei fi tocat averea moştenită de la mama ta \”

Nu-i rămânea deci decât să chibzuiască cum are să dea-n arendă ori poate chiar să vândă moşia pentru ca să-şi asigure neatârnarea.

Aceasta era starea sufletească în care se afla Iorgu când a fost publicată prin coloanele ziarelor ştirea că ruşii, strâmtoraţi de oştirea de la Plevna, unde trecuse Osman-paşa de la Vidin, au cerut ajutor de la România, şi oştirea română a-nceput să treacă Dunărea.

O puternică-nfiorare i-a zguduit întreaga fiinţă şi o luptă-ndârjită s-a stârnit între pornirile lui sufleteşti şi felul lui de a gândi. Era el şi acum de părerea că n-are ce să caute unde oamenii se schilodesc şi se ucid între dânşii, dar acum se pornea războiul în puterea cuvântului, îi vedea pe români trecând Dunărea ca să pornească lupta contra turcilor, cu care se războiseră străbunii săi veacuri O lungi de-a rândul, şi i se părea cu desăvârşire peste putinţă ca să nu fie şi el acolo. Nu, el nu se putea gândi pe sine stând la o parte când românii sângeră în crâncenă luptă cu turcii.

Dac-ar fi întrebat-o pe Zoe, ea ar fi stăruit să rămâie, dar l-ar fi dispreţuit dac-ar fi rămas.

Tot aşa grecul, tot aşa creola şi mai ales nepoata ei. L-ar fi dispreţuit toţi cei ce-l ştiau şi s-ar fi dispreţuit, mai vârtos decât toţi, el însuşi pe sine şi viaţa sa toată nu s-ar fi iertat.

Cu toate acestea, om slab, i-ar fi fost destul ca fie Zoe, fie *madame* Margot, fie Clio să-i zică: „Rămâi!- pentru ca să nu plece. De aceea nu-i zicea nimănuia nimic, ci se zbătea el însuşi în sine şi-n cele din urmă a plecat oarecum hoţeşte, fără ca să spuie unde şi de ce pleacă.

PARTEA A CINCEA

CALEA-NTOARSĂ

- Se poate una ca aceasta?! exclamă coconul Iancu Talpă plimbându-se prin casă chiar mai mult decât supărat. Auzi d-ta om! Niciodată n-aş fi putut să cred că Iorgu, chiar Iorgu Armaş, e-n stare să plece-n străinătate cu o femeie şi-ntr-o bună dimineaţă s-o părăsească, întorcându-se fără de veste, ca să nu zic hoţeşte, în ţară. Chiar şi dacă nu i-ar fi soţie legitimă, e lucru neiertat, ruşinos, un adevărat scandal!

- Da, scandal! strigă cocoana Anica ridicându-se încă mai supărată de pe scaun. Scandalul nu e însă c-a părăsit-o, ci că îi este soţie şi că a plecat prin ascuns cu ea, hoţeşte, cum ziseşi. Auzi d-ta femeie! Nu i-a fost destul c-a sucit atâtea capete, ci s-a mai legat şi de vărul ei, cea mai apropiată rudă, ca să-l momească. Orişicât de mult aş fi ţinut la ea, asta mi-a dat-o gata! Frumuseţă de om stricat. Săraca de mama lui! Norocul ei c-a murit, căci dac-ar mai fi trăit, din asta i s-ar fi tras moartea. Nu, Iancule dragă - urmă apăsând asupra vorbelor - voi, bărbaţii, aveţi slăbiciune pentru ea fiindcă e vicleană şi ştie să vă ameţească. Noi, femeile, avem ochii mai limpezi şi judecăm mai drept.

Nu el a plecat cu ea, ci dânsa l-a dus pe el, şi mult m-aş mira dacă nu s-ar adeveri că nici acum nu el a părăsit-o, ci ea s-a săturat de el după ce l-a stors cum storci lămâia şi s-a-ncurcat cu altul.

Intra aşa ceva şi-n vederile coconului Iancu, care nu-şi putea închipui că un om în toată firea e-n stare să

părăsească de capul lui pe o femeie ca Zoe. Nu-i dedea însă mâna să-şi mărturisească gândul acesta.

- De! zise dar. Ai putea să ai dreptate dacă n-ar fi la mijloc şi altele. Perzi, aşa se vede, din vedere slăbiciunea lui pentru Alina. E prea apropiat gândul că el s-antors la aceasta. Cu atât mai urât ar fi, Anico dragă. E lucru nemaipomenit ca o femeie, chiar mai nainte de a se fi publicat căsătoria, să ceară divorţul pentru că soţul ei a părăsit domiciliul conjugal.

- Ce domiciliu?! întâmpină dânsa. Domiciliul conjugal e acolo unde se află soţul. Dacă femeie cumsecade era, se ducea după soţul ei, care n-a plecat în cine ştie ce aventuri, ci a venit să-şi facă datoria luând parte la război.

Coconul Iancu sări ca-nţepat de un vespe.

- Mare scofală! zise. De războiul roşiilor să nu-mi mai vorbeşti acum, după ce am văzut cum au răsplătit muscalii jertvele ce-am adus ca să-i scăpăm. îţi spun eu: are să râdă toată lumea de Iorgu când va afla că dânsa a pornit procesul de divorţ.

- Cine să râdă? Cum să râdă? De ce să râdă? răspunse cocoana Anica. Toţi cei ce-o ştiu pe ea şi-l cunosc pe el au să-l fericească, găsând c-a avut mare noroc de-a scăpat atât de uşor.

Coconul Iancu dete cu multă-ndărătnicie din cap.

- Nu, Anico, nu şi iar nu! stărui. Una e să pornească el procesul şi alta să-l pornească ea. O sâmte şi el însuşi aceasta: luni de zile au trecut de când s-a întors din Bulgaria şi-n tot timpul a stat înfundat la moşie. De ce? Pentru că îi este greu să se uite-n ochii oamenilor.

- Când se gândeşte la prostia ce-a făcut luându-şi-o soţie, adăugă dânsa.

- Nu, Anico, nu! urină el plin de zel. Mă-năbuş, îmi perd răsuflarea, mă-nec când văd cum lumea face glume proaste pe socoteala lor. Ne sunt, dragă, rude, rude apropiate, cea mai apropiată rudă ne este el şi tot rudă ne este şi ea, şi avem datorii de rude mai în vârstă:

trebuie să facem tot ceea ce suntem în stare ca să-i împăcăm.

Cocoana Anica se uită la el lung şi clătinând mereu din cap.

- Iancule, Iancule!... Iar vrei s-o porneşti?! îl mustră. Pe cine auzi făcând glume proaste pe socoteala lor?! Am venit aici la moşie pentru ca să facem economii după ce la Bucureşti şi-n străinătate am cheltuit peste puterile noastre; Stăm aici şi nimeni nu vine pe la noi, noi nu mergem pe la nimeni. Pe cine auzi făcând glume proaste, ca să te-năbuşe cu ele?! Te dai de gol. Se vede cât de colo că umbli să cauţi un pretext ca să pleci iar. Ce vrei adecă să faci?

- Mai ştiu şi eu? răspunse el. Să vorbesc mai nainte de toate cu el şi-o să văd apoi.

Cocoana Anica se plimbă câtva timp neastâmpărată prin casă. îşi cunoştea bărbatul şi ştia că zădarnice i-ar fi silinţele de a-l opri după ce el s-a pornit o dată. îi şi dedea dreptate, căci i se ura şi ei la moşie, unde n-aveau nicio treabă. Mai era apoi - mare uşurare - că n-aveau copii şi astfel puteau să se-ntindă la cheltuieli fără ca să fie nevoiţi a-şi face mustrări de nu le păstrează urmaşilor ceea ce au primit de la părinţi.

Nu! Prea mare păcat nu era că pleacă. Vorba era numai ca nici ea să nu rămâie singură-singurică în pustietatea aceea de moşie. Aceasta o ştia şi dânsul.

- Atât e deocamdată, adăugă dar; mă duc la Valea-Boului şi-l înduplec pe Iorgu să se întoarcă iar la ea şi s-o împace, apoi iar viu la tine.

II

nStimabile domnule Armaş, în urma-nsărcinării cu care aţi binevoit a mă onora, am cerut ca d-l Calopolu, advocatul doamnei Zoe, soţia d-voastre, să-mi acorde o-ntâlnire, pentru ca, discutând împreună, să găsim o formulă pentru rezolvarea prin bună-învoială a cestiunii.

Întâlnirea a avut loc ieri seară şi grăbesc a vă face cuvenitele împărtăşiri despre rezultatele discuţiunilor noastre.

După înţelegerea luată între d-voastre şi mine, i-am

declarat că nu faceţi nicio greutate în ceea ce priveşte dezlegarea căsătoriei şi că din zestre nu aţi luat nimic în primire.

D-sa, lucru prevăzut de mine, mi-a prezentat foaia de zestre subscrisă de d-voastră în faţa notarului public din Braşov.

D-voastră, om de legi, chiar judecător, ştiaţi prea bine că legiuitorul a ţinut să asigureze zestrea. în practi- 10 ca judecătorească toate sunt interpretate în favorul femeii înzestrate. Nu mai puteam deci să stărui în punctul acesta. Soţul are-n ceea ce priveşte zestrea purtarea de grijă a bunului părinte şi astfel şi răspunderea chiar şi-n cazul că, fie din negligenţă, fie-n urma 15 vreunui accident, se prcduc pagube. Din strâmtorarea în care vă aflaţi, o singură ieşire ar fi cu putinţă: ca d-na Zoe să deie o declaraţiune autentică de a fi primit zestrea şi că astfel nu mai are nicio pretenţiune, ceea ce nu poate să facă decât după ce se va fi pronunţat 20 divorţul. Cred de cuviinţă a vă reproduce aici din cuvânt în cuvânt răspunsul ce mi-a dat d-l Calopolu în privinţa aceasta.

«O asemenea declaraţiune - a zis d-sa - neapărat va da d-na Zoe Armaş după ce va fi luat în primire atât 25 mobila ce face parte din zestre, cât şi sumele cuprinse-n foaia de zestre, fie-n numerar, fie-n efecte publice, socotite după cursul zilei.»

Cu alte cuvinte, perderile rezultate din depreciarea hârtiilor de orişice fel rămân în sarcina d-voastre dacă 30 desfacerea căsătoriei va urma acum.

Aceste pierderi sunt acum, după război, foarte însemnate, şi de aceea aş fi de părerea ca să se caute deocamdată o-mpăcare. Atârnă, se-nţelege, numai de d-voastră să hotărâţi cele cuvenite pentru aceasta. 35 Cel mai apropiat gând ar fi să plecaţi înşivă în căutarea doamnei Zoe.

Aceasta cu atât mai vârtos cu cât în urma împregiurărilor create de război cestiunea financiară foarte cu anevoia se va limpezi.

La Creditul Fonciar sunteţi în întârziere cu trei

semestre, şi au rămas zadarnice silinţele mele de a obţinea o păsuire.

Atât banca «Zerlendi», cât şi bătrânul Cohen stăruie să li se facă cât mai curând achitarea.

Antreprenorul lucrărilor de la Valea-Boului declară că nu e-n stare să scoată la capăt cele începute dacă nu va fi achitat pentru trecut. Mai aveţi, precum mi-aţi spus, şi-n străinătate oare- care datorii.

în faţa acestor greutăţi regularea situaţiunii în ceea ce priveşte zestrea doamnei e peste putinţă. Chiar vânzând, precum aveţi de gând, o parte din moşie, dimpreună cu pădurea, luaţi în împregiurările de astăzi prea puţin, căci, după toate alergătura, n-am găsit pe nimeni care să dea pentru pogon - în mijlocie - mai mult decât lei. Cel mai potrivit cumpărător ar fi vecinul d-voastre, d-l Aristotel Hariclidi, arendaşul moşiei Gropile. După combinaţiunile făcute cu d-sa, aţi rămânea cu vreo noauă sute de pogoane după ce vi-aţi fi achitat toate datoriile. El însă deocamdată nu poate cumpăra, căci au trecut vreo patru ani de când şi-a cerut împământenirea şi aceasta tot nu i-a fost încă votată nici de Cameră, nici de Senat. Vorba ar fi să se facă interveniri bine susţinute pentru votare. Primiţi etc.

I. Neacşu advocat”

III

„Anicuţă, scumpa mea multdorită,

Am stat aici la Bucureşti peste aşteptările mele şi-mi pare rău că n-ai venit şi tu cu mine.

M-am gândit adecă să nu mă pripesc mergând la Valea-Boului fără ca să mă fi dumirit mai nainte în ceea ce priveşte pe Alina, lucru cu mult mai greu de cum mi-l închipuisem.

N-avem, precum ştii, între rudele şi cunoscuţii noştri, pe nimeni care stă-n legătură cu familia aceea, şi tu, femeie, găseai mai uşor pe cineva care putea să ne dea cu toată discreţiunea lămuriri.

Nefiind tu aici, am fost nevoit să alerg mult la dreapta şi la stânga şi abia târziu am dat peste vărul tău

Alfons, a căruia nepoată, Elisa, se află-n institutul d-nei Manliu, fosta d-şoară Săvescu. El dedea cu socoteală că aceasta va fi putând să-i dea informaţiuni sigure, căci Alina 10 i-a fost elevă la Şcoala Centrală. S-a dus apoi să-şi vadă nepoata şi a vorbit - ca din întâmplare - cu d-na Manliu. Puţine a putut însă să afle de la dânsa. Fie că nu voia să spună, fie că-n adevăr nu ştia; destul că din spusele lui Alfons n-am putut să combin 15 decât atât, că i s-a prezentat o partidă pentru ea foarte bună, dar ea a refuzat, fără-ndoială fiindcă era încurcată cu altul. E-nvederat că acest «altul» nu poate să fie decât Iorgu, ceea ce presupuneam eu şi mai nainte.

Atât îmi era destul pentru ca să nu-mi mai amân 20 plecarea la Valeau-Boului.

Pe drum m-a prins o ploaie de vară, care m-a udat leoarcă, încât mă temeam ca nu cumva să mă-nbolnăvesc. Am scăpat însă teafăr şi mă simt bine.

Pe Iorgu l-am găsit tot cum îl ştii, dar cu desăvârşire 25 schimbat.

Nu-i vorba, tot mai umblă mereu cu foarfecile de grădinărie şi cu buzunarul plin de rafie şi tot mai pune mâna la toate câte nu se potrivesc cu starea lui, s-a-ntins însă prea tare cu aşa-zisele îmbunătăţiri acolo la moşie 30 şi se vede că nici în timpul petrecut în străinătate n-a prea făcut socoteală neguţătorească, cum zice el, căci pare a se afla-n mare strâmtorare. După cele ce-am înţeles din spusele lui, tot mai ţine să gospodărească, dar nu-i rămâne decât să-şi vândă pădurea, ba până chiar 35 şi o parte din pogoanele de muncă. Cred deci că el e-n adevăr gata să se-mpace cu Zoe, căci în strâmtorarea la care a ajuns, are nevoie de zestrea Zoei.

Nu vrea, ce-i drept, să se ducă la ea, cum l-am îndemnat eu, dar s-ar bucura, pare-mi-se, dacă voi reuşi 4 O eu să-i împac.

N-am zis deocamdată nici «da!», nici «ba!» am să mă mai gândesc şi-n tot cazul o să-i scriu Zoei.

în ceea ce priveşte pe Alina, n-am reuşit să storc nimic din el. Zice că nu ştie nimic, că nu-l priveşte.

Sunt însă cu atât mai vârtos încredinţat că mai ales de dorul ei s-a-ntors în ţară şi nu m-aş mira deloc dacă s-ar adeveri că ea se află pe acolo prin apropiere.

Să nu zici că n-ar stărui pentru împăcare dac-ar fi adevărat aceasta. Eu îi cunosc pe oameni şi-l înţeleg 1 o foarte bine: gândul lui e s-o aibă pe una soţie şi podoabă la casă, iar pe cealaltă prietenă scumpă.

Tu iar mă vei fi bănuind că eu caut un pretext ca să mă plimb prin străinătate.

Nu, scumpa mea. 15 Ca rudă mai în vârstă, sunt dator a-mi da silinţa să-i împac. Deocamdată am să-l caut pe bătrânul Cohen, care trebuie neapărat să ştie adresa Zoei, ca să-i scriu acesteia cât mai curând. Chiar şi dac-ar fi ca-n urmă să plec, vorba ar fi numai de câteva zile, cel mult o 20 săptămână, căci o mai lungă călătorie n-aş fi-n stare să fac fără de tine.

Toate cele bune şi multe îmbrăţişări etc., etc.

Iancu”

IV

Orişicât de bun cunoscător de oameni ar fi fost, coconul Iancu se-nşela: nu era nici Iorgu, nici Alina întocmai cum şi-i închipuia dânsul.

Iorgu îndeosebi, dac-ar fi zărit-o pe Alina din depărtare, ar fi luat-o la fugă şi-ar fi alergat din răsputeri 30 nu însă spre ea, ci fie la dreapta ori la stânga, fie înapoi, pentru ca nu cumva s-ajungă faţă-n faţă cu dânsa.

Odată, când se afla pe sub redutele de la Plevna, mai prin amurgul serii, i s-a-ntâmplat să-ntâlnească fără de veste o patrulă de roşiori care trecea-n goană 35 mare la vale, în vreme ce el călărea cu vreo alţi zece călăraşi la deal. Unul dintre roşiori s-a oprit pe o clipă şi i-a aruncat o căutătură sub care l-au trecut fiorii.

Peste puţin, turcii, ascunşi după o dâlmă, au început să descarce şi s-a-ntors şi el dimpreună cu ai săi tot 5 în goană mare. Abia târziu, după ce gloanţele nu-i mai şuierau pe la urechi, a ajuns să se dezmeticească şi să-şi dea seamă că cel ce-i aruncase căutarea era tânărul care zugrăvise giştele cu păstoriţa.

Nu l-a mai întâlnit apoi, dar îndată ce se-nsera, îl vedea iară şi iarăşi călărind în goană mare, se reiveau în sufletul lui mai ruşinea, mai căinţa şi, când bubuiau tunurile şi şuierau gloanţele, îi erau totdeauna parcă gloanţele erau descărcate de acela, care striga mereu: „Ce-ai făcut cu ea? \” Umblând în treburile sale, mereu se uita împregiurul său, pentru ca nu cumva să se pomenească fără de veste faţă-n faţă cu omul acela, şi-n cele din urmă se ferea de orişice cunoscut, căci nu erau puţini cei ce ar fi putut să-ntrebe şi ei: „Dar cu dânsa ce-ai făcut?!”- Aceasta era ceea ce îl silea să se-nfunde la moşie după ce a scăpat din oştire. îi era peste putinţă să rămâie la Bucureşti, unde-n toată clipa putea să-i iasă-n cale vreunul care-l întreabă: „Ce mai faci? Pe unde-ai fost şi ce-ai făcut de când nu te-am mai văzut? Care-ţi sunt gândurile în ceea ce priveşte viitorul?”

Nu e-n viaţa omenească nimic mai presus de sâmţământul că tu însuţi eşti cum trebuie să fii, mai cuminte, mai plin de-ndemnuri bune, mai vrednic, mai stăpân pe tine însuţi decât cei mai mulţi dintre oameni, cărora viaţa li-e nesuferită tocmai pentru că n-au parte de sâmţământul acesta. Iorgu era nu numai născut, ci totodată şi crescut aşa ca-n toate clipele vieţii lui să fie şi timp îndelungat a şi fost pătruns de el. Tocmai de aceea se sâmţea cu desăvârşire strivit când îşi dedea seamă ce-a fost el însuşi şi ce-a ajuns să fie: se dispreţuia pe sine, îşi era sie nesuferit, îi era scârbă de sine însuşi.

Căzuţi în asemenea stare sufletească, cei mai mulţi dintre oameni ori îşi curmă firul vieţii pentru dânşii nemaisuferite, ori se aruncă orbiş în vâltorile vieţii şi, ca O să se ameţească şi să se uite pe sine înşişi, beau, joacă la noroc, cad în desfrâu ori săvârşesc fapte din ce în ce mai îndrăzneţe, se ţin în fel de fel de chipuri pe sine în neîncetată-ncordare.

Iorgu era şi el împins când spre una, când spre alta, dar pentru el viaţa tot mai preţuia ceva. Lasă că-n lumea din care el făcea parte toate se trec cu vederea, dar un om ca dânsul se sâmţea destul de tare pentru ca să se

oprească pe povârniş şi să se-ntoarcă iar în calea cea bună, din care într-o clipă de slăbiciune s-a lăsat să fie împins.

Chiar şi dacă nimic nu i-ar mai fi rămas după ce îşi va fi plătit datoriile, el era destul om ca să-şi croiască drum larg prin mijlocul unor oameni pe care îi socotea mai prejos de sine, şi erau din ce în ce mai dese clipele în care-l clopeşea simţământul că n-a făcut, la urma urmelor, decât ceea ce în aceleaşi împregiurări ar fi făcut cei mai mulţi dintre oamenii în mijlocul cărora îşi petrece zilele vieţii. Nu se speria chiar nici de gândul unei împăcări cu Zoe.

Un singur lucru i se părea peste putinţă: ca el şi Alina să mai stea faţă-n faţă, uitându-se ea-n ochii lui şi el în ochii ei. Prea jos se coborâse el, prea sus rămăsese ea, şi perdută era fericirea ce odinioară ar fi fost cu putinţă.

Vorba era însă dacă nu cumva dânsa era de altă părere.

Atunci, în amurgul serii, când roşiorii aceia au trecut în goană mare pe lângă dânsul, cerul era înspre asfinţit ici roşu ca flacăra, colo portocaliu, mai departe galben, apoi verde ca frunza de curând desfăşurată din mugur, iar zăpada scârţâia sub paşi orişicât de uşor ai fi călcat. Lui, în orişicare amurg, cerul i se părea tot aşa ca atunci şi scârţâitul zăpezii îi răsuna în ureche şi după ce codrul înverzise, şi din ce în ce mai adânc, i se înfigea-n minte gândul că unul dintre gloanţele ce-i şuierau atunci pe 3 5 la ureche nu de către turci a fost descărcat. Nu era adevărat lucrul acesta, dar el şi-l închipuia, şi nici acum nu ieşea serile din casă, iară nopţile, când visuri urâte-l deşteptau din somn, el se uita sperios la ferestrile iatacului.

Nu mai era Valea-Boului tot ceea ce a fost odinioară, şi-i era lui Iorgu greu să-şi trăiască zilele numai el singur cu sine când îşi aducea mereu aminte cum alerga după plăcerile lumii răsfăţate purtat de femei ca Zoe, ca Margot şi ca nepoţica acesteia. Era parcă-n clipa când s-a apropiat de Zoe i-a pătruns în trup o picătură de 5 otravă care i-a răscolit tot sângele, îl ţine mereu cuprins de neastâmpăr

şi-l porneşte spre cele în adevăr nevoite de dânsul.

„Ei! zicea el. O să treacă şi aceasta cum au trecut multe altele!”

io v

Ceea ce coconul Iancu Talpă aflase de la Alfons era adevărat: avusese Alina chiar mai multe partide pentru dânsa măgulitoare, dar a refuzat. Greşea însă coconul Iancu când dedea cu socoteală că de dragul lui Iorgu a 15 refuzat.

Stările sufleteşti ale omului şi mai ales ale femeii atârnă şi de la împregiurări, ba chiar şi de la stările trupeşti. într-un fel vedea Alina lucrurile după o noapte petrecută-n somn liniştit, după o plimbare plăcută 20 ori după o masă bine mistuită, şi-ntr-altul când o durea capul, după o noapte petrecută zbătându-se-n culcuşul ei ori după ce fetele o supăraseră la şcoală.

Orişicât de multă silinţă şi-ar fi dat să nu se dea de gol şi să se amăgească pe sine însăşi, în cel mai ascuns 25 fund al inimii ei era încredinţată că Iorgu se va întoarce, stăpânit de gândul că fericirea vieţii sale numai trăind împreună cu dânsa va putea s-o găsească.

Avea clipe, ceasuri, avea chiar zile de-ndoială, şi atunci îi venea să se ascundă pentru ca nu cumva să se dea 30 de gol, dar în cele mai multe dintre clipele vieţii sale nu se-ndoia că el a plecat ca să petreacă anul de doliu departe de locurile unde mama lui şi-a trăit cele din urmă zile, dar se va-ntoarce tot cum era în clipa când a plecat.

Nu ştia şi nici nu avea de unde să afle că Iorgu şi Zoe au plecat împreună, dar o bănuia câteodată aceasta şi atunci era cuprinsă de un fel de scârbă.

„De!... îşi zicea iar. Poezia e vis, iar viaţa petrecută-n aievea e proză.”

Era covârşită de sâmţământul că nu e nici el, cum nu poate să fie Emil, pentru dânsa decât un trecător, cu 5 care stai bucuros de vorbă şi după care te uiţi cu viuă părere de rău, dar pe care-l dai uitării după ce ţi-a ieşit altul în cale.

Ea nu s-a mai mutat la Ploieşti. Se-nşela însă şi maşterul ei când credea că dânsa a rămas la Bucureşti 10

pentru că d-l căpitan a fost mutat la Ploieşti, după cererea sa. Adevărul era că nu mai avea dânsa nevoie să se mute, căci nu i se mai părea-n casa părintească viaţa tot atât de nesuferită ca mai nainte.

Mai ales după trecerea peste Dunăre a oştirii române, 15 căpitanul venea rar pe la Bucureşti. Era însă destul să se ştie că mai curând ori mai târziu el are să vie pentru ca maşterul să-şi pună pază gurii şi pornirilor.

„Zăvodul meu!" zicea dânsa gândindu-se la credinţa nestrămutată a căpitanului. 20 Ar fi putut să zică şi „cocoşul meu", căci el nu era numai credincios, ci totodată şi doritor de a-i fi pe plac şi totdeauna de a se lipsi pe sine însuşi de tot ceea ce-şi dorea dânsa.

Mai era apoi şi că la Bucureşti găsea pe toate cărările, 25 mai ales între colegii ei trecători, oameni deştepţi, cu care stetea bucuros de vorbă.

Văzând-o mai ici, mai colo, azi cu unul, mâne cu altul, ea era ştiută de mulţi drept femeie mai mult ori mai puţin uşuratică, ce aleargă de la unul la altul şi-i ia 30 pe toţi în zeflemea.

Se-ntâmpla deci ca ea să fie din când în când nevoită a refuza pe câte unul, dar aceasta o făcea numai ca să nu-l jignească pe d-l căpitan, care, după ce a fost refuzat o dată, se ferea ca de foc să nu mai fie şi el 3 5 refuzat.

Simţind-o aceasta, ea-l socotea drept cel mai apropiat prieten al ei şi se bucura din toată inima când el venea s-o vadă.

„Eşti, coconiţă, bună şi dulce la fire", îi zicea el, 40 tare-ncredinţat că n-are decât să fie răbdător şi să nu se pripească pentru ca-n cele din urmă să nu mai fie refuzat.

Erau însă şi zile în care Alina nu era şi ea de părerea aceasta.

Vorba fusese ca locuinţa să fie dată cu chirie în socoteala lui Iorgu. Acesta a plecat însă fără ca închirierea să fi fost făcută.

- Treaba lui! zicea stăpâna casei. Mie are să-mi plătească chiria, şi dac-ar fi să rămâie prea mult în întârziere, îi scot mobila-n vânzare.

De aceeaşi părere era şi soţul ei, care cunoştea bine legile, nu însă şi Alina.

- Iorgu Armaş - zicea dânsa - nu e om să-i scoţi mobila-n vânzare. Orişice s-ar întâmpla, ai să porţi grijă de ea ca să n-o mănânce moliile.

Lua deci din când în când o femeie cu ziua ca să măture, să scuture pravul, să bată covoarele, să perie ce era de periat şi să aerisească, ba punea şi dânsa mâna mai la una, mai la alta.

- Curat ca şi când n-ai mai fi în toate minţile, îi zicea mama ei. Nu vezi că nu-ţi şade bine?! Ce te priveşte pe tine mobila uitată de chiriaşul care de atâta timp nici chiria nu şi-a plătit-o, nici trei vorbe nu ni-a scris?!

5 D-l advocat Cezar Lică nu zicea nimic, ci zâmbea numai pe sub mustaţă cu învederată răutate, iar Alina îşi căuta cu un fel de-ncăpăţânare de treabă, necăjită, nu însă pentru că maşterul zâmbea, nici pentru că mama ei rostise acele vorbe, ci pentru că i se părea şi ei lucru urât că Iorgu nici după atâta timp nu se mai gândea la cele rămase la Bucureşti.

într-una din zile d-l Cezar Lică s-a-ntors de la tribunal zâmbind cu încă mai învederată răutate.

- Am - i-a zis Alinei - să-ţi spun doauă lucruri care, ce-i drept, nu te privesc, dar o să te surprindă.

- Şi adecă? grăi dânsa uitându-se lung la el.

- D-nul Iorgu Armaş, chiriaşul nostru, s-a căsătorit.

Alina rămase cu răsuflarea oprită: îi era parcă i-a turnat cineva o găleată de apă rece-n cap şi se-năbuşe, se-neacă. La aşa ceva în adevăr nu s-a aşteptat. Aceasta nu-i era însă iertat s-o mărturisească şi, drept răspuns, -ea se strâmbă parcă ar fi voit să zică: „Ei şi?!”-

- A fost - urmă d-l Lică tot zâmbind - aşa se vede, în lungă călătorie de nuntă, şi de aceea ne-a uitat pe noi, dimpreună cu mobila sa.

- Tot ceea ce se poate, grăi Alina, nu însă drept un fel de răspuns la cele spuse de dânsul, ci oarecum vorbind cu sine însăşi. Unui om ca dânsul toate i se iartă, toate i se trec cu vederea, toate i se cuvin. El n-are să-i dea nimănui

socoteală despre ceea ce face ori nu face.

- Dai cu socoteală cine e fericita, ca să zic aşa?! urmă dânsul.

- Orişicine ar fi, tot acolo vine, stărui Alina. Eu şi d-ta şi alţii de seama noastră nu avem căderea şi nici nu suntem în stare să-l judecăm.

Cu toate aceste, încă mai vârtos i se opri răsuflarea, cele mai ascunse adâncimi ale sufletului ei se zguduiră şi-un junghi îi trecu prin inimă când el numi pe Zoe.

- Te pomeneşti că mâne ori poimâne se-ntoarce cu ea aici, grăi dânsa stăpânind-şi firea.

îi era ruşine de-nchipuirile ce-şi făcuse şi-i venea să se ascundă pentru ca nu cumva cei dinpregiurul ei să bănuiască cele ce i se petrec în suflet.

- Despre aceasta mă cam îndoiesc, răspunse el. AI doilea dintre lucrurile ce am să-ţi spun e tocmai că li-am citit numele în lista proceselor de la tribunal: sunt în divorţ.

- în divorţ?! exclamă Alina, cuprinsă de zăpăceală.

O Se răscoliră deodată toate-n sufletul ei, încât dânsa nu mai era tot ceea ce fusese cu o clipă mai nainte. Era parcă focul ce atâta timp a ars înăbuşit-a izbucnit deodată prin o spărtură şi flăcări mari şi vii şi mistuitoare cuprind tot văzduhul.

Nu se mai îndoia acum că în adevăr mâne ori poimâne, fără-ndoială-n curând, el va veni. Aşa trebuiau să urmeze lucrurile pentru ca el să se pătrundă cu desăvârşire de simţământul că nimeni în lumea aceasta nu poate să-i dea ceea ce-i dă dânsa, şi se cutremura în toată fiinţa când se-nchipuia pe sine însăşi stând faţă-n faţă cu el şi uitându-se în ochii lui.

Cu putere din ce în ce mai covârşitoare se iveau şi iar se iveau în sufletul ei reamintirile celor de mult trecute.

Se vedea pe sine zugrăvită pe peretele din fund, 5 luând lecţiuni de desemn de la Emil şi alergând după acesta prin faţa bisericii Zlătari. Se vedea apoi stând de vorbă cu Iorgu şi plimbându-se când cu el, când cu cocoana-mare pe la Valea-Boului, unde el a sărutat-o-n.

faţa tuturora, şi cele simţite atunci le resimţea mărite până la extaz.

Furtunile sufleteşti de felul acesta nu sunt şi nici nu pot să fie dăinuitoare. Se ivesc ca din senin şi se potolesc fără ca să te poţi dumiri de ce. Un lucru a rămas pe urma lor: cele ce mai nainte îi fuseseră plăcute încetul cu încetul i s-au făcut nesuferite.

îi era silă să se ducă la şcoală, unde lecţiunile îi păreau o sarcină pentru dânsa grea, iar cele mai bune dintre elevele ei i se păreau tâmpit.e şi semnele lor de dragoste o supărau. Cu atât mai vârtos îi erau supărători mama şi maşterul ei, precum şi aceia cu care mai nainte bucuros se plimba ori stetea de vorbă. „Lăsaţi-mă-n pace!" îi venea să le zică tuturora.

Nu însă şi d-lui căpitan.

De acesta se temea mai ales după ce el i-a spus că e hotărât să iasă din oştire şi să se-ntoarcă acasă.

vi

„SciMipa şi multdorita mea Anicuţă,

Te vei fi mirând că primeşti această scrisoare tocmai de la Geneva şi vei înţelege că mi se va fi urât şi mie viaţa alergând prin lume singur ca vai de mine.

Precum ţi-am scris în ajunul plecării mele de la Bucureşti, bătrânul Cohen, în timpul celor din urmă doi ani, nici nu i-a trimis Zoei, nici nu a primit de la ea nimic, n-a putut dar să-mi dea nicio lămurire în 3 5 ceea ce priveşte adresa ei. Alergând pe la alţii, am aflat în cele din urmă că advocatul ei este un oarecare Calopolu.'Nici acesta n-a putut însă să-mi spună decât că cea din urmă scrisoare a primit-o de la Zürich, unde dânsa era trasă la «Hotel du Lac». Temându-mă ca nu cumva dânsa să plece de acolo şi să-i pierd iar urma, am făcut la bătrânul Cohen un mic împrumut şi am plecat fără de întârziere.

«Trei zile dusul, trei zile-ntorsul, mi-am zis; într-o săptămână, în cel mult zece zile, iar sunt acasă.»

Am răcit însă, aşa se vede, pe drum, încât eram foarte îngrijat şi am fost nevoit să mă opresc la Viena şi-n urmă la München. La Zürich n-am mai găsit-o pe Zoe,

dar am aflat că dânsa a plecat la Geneva şi că nu era singură, ci însoţită de un oarecare Pablo Berenos, un brazilian bogat, ceea ce-mi era peste putinţă să cred. Am plecat deci în grabă mare aici, unde mă aflu de doauă zile.

Pe Zoe n-am mai găsit-o aici, dar am întâlnit din întâmplare pe văru-meu Raoul, care, încurcat cu o franţuscă, s-a stabilit de vreun an aici. El a văzut-o pe Zoe şi a vorbit în mai multe rânduri cu ea. Mi-e greu să-ţi spun: e-n adevăr încurcată cu un brazilian, un 20 om tânăr, care o toacă mai rău de cum a tocat ea pe alţii. Mi-am pierdut, dragă, toate iluziunile, încât îmi vine să cred că e adevărat ceea ce se zicea despre mama ei, răposata mea mătuşă, pe care mulţi o socoteau încurcată azi cu unul, mâne cu altul dintre ţiganii 25 boiereşti. Mi se opreşte mintea-n loc când mă gândesc că un om ca Iorgu a putut să fie amăgit de asemenea femeie.

Obosit de lunga mea călătorie, o să mai stau aici, dar azi, mâne plec, mânat de dorinţa de a te îmbrăţişa 30 cu ţie binecunoscuta mea dragoste.

Iancu"

VII

Zilele treceau una după alta fără ca Iorgu să vie, şi Alinei îi era din ce în ce mai nesuferită viaţa. 3 5 Serile, când î i zicea mamei sale „noapte bună", aceasta parcă-i zicea: „Vezi că n-a venit nici azi", maşterul parcă adăuga: „Da, n-a venit şi mira-m-aş dac-ar mai veni!'1

Dimineţile, când pleca la şcoală, toţi trecătorii se uitau la ea parc-ar fi voit s-o-ntrebe: „N-a venit nici 5 ieri?" iar colegele, ba chiar şi fetele din şcoală îşi ziceau: „Nu e-n voile ei cele bune; se vede că el tot n-a venit!"

„Nu! - zicea dânsa-n gândul ei - n-a venit, dar va veni, nu se poate să nu vie."

El nici nu zisese, nici nu făcuse vreodată nimic spre o a o-ntări pe dânsa în gândul că are neapărat să vie; ea nu era însă în stare să creadă că nu va veni în cele din urmă.

Dac-ar fi venit cineva să-i spună cum s-au petrecut lucrurile nu numai cu Zoe, ci şi cu *madame* Margot, precum şi cu nepoţica acesteia, Alina ar fi zis că aşa aveau

să se petreacă lucrurile pentru ca el să vie, şi dacă n-a venit încă, e că are să se mai petreacă ceva.

într-una din zile a venit însă d-l Neacşu, advocatul lui Iorgu, colegul d-lui Cezar Lică.

- Sunt trimis de d-l Iorgu Armaş, clientul meu - a zis el - ca să regulăm chestiunea chiriei.

- îmi pare bine - i-a răspuns stăpâna casei - căci cam de mult stă daravera aceasta încurcată.

Alinei iar i s-a oprit răsuflarea.

5 -Dar d-l Iorgu unde se află? întrebă dânsa cu glas înăbuşit de năvala sângelui.

- Când cu sfârşitul războiului s-a-ntors în ţară - îi răspunse d-l Neacşu - şi de atunci stă la moşie.

Alina rămase parcă i s-ar fi surpat în cap nu numai casa, ci şi tăriile cerului: nu putea să-i intre-n cap gândul că el se află de atâta timp prin apropiere fără ca să fi venit.

- Mă mir - zise - că de atunci şi pân-acum n-a găsit timp să vie el însuşi pân-aici.

D-na Lică tresări ca alte daţi când fiica ei îşi pierdea sărita, iar d-l Neacşu se uita zâmbind la aceasta ca la un copil sfătos, care se amesteca-n treburile ce nu-l privesc. Buna-cuviinţă cerea însă să-i dea mamei răspuns la întrebarea pusă de fiică.

- Domnişoara are dreptate - grăi dânsul - chiar şi atunci era în mare întârziere cu chiria. Avea însă să se lupte cu multe alte greutăţi cu mult mai mari şi abia zilele aceste a ajuns să-şi vândă pădurea şi o parte din pogoanele de arătură şi să scape, în sfârşit.

Alina se uită ruşinată la mama ei.

Avea aceasta dreptate când îi spunea că nu e-n toate minţile.

Din cele spuse de Neacşu se-nvedera că Iorgu s-a ruinat în timpul îndelungatei sale călătorii şi nu mai e tot boierul de mai nainte. Aceasta însă pe dânsa 10 n-o privea. Ei îi era învederat numai că el ar fi putut să vie, dar n-a venit nici mai nainte, nici acum, fără îndoială pentru că n-a vrut şi nu voieşte să vie.

îşi aducea aminte cum atunci, în faţa bisericii Zlătari,

l-a întrebat pe Emil: „Când ne mai vedem?” iară el 15 a răspuns: „N-ai decât să-mi scrii, şi viu fără de-ntârziere orişiunde aş fi”. Ea nu i-a scris. De ce să-i scrie dacă le erau căile vieţii despărţite şi nu se mai puteau împreuna?

Tot aşa Iorgu n-a mai venit. De ce să vie dacă îi erau 2o despărţite căile de ale e i ş i n u se mai puteau împreuna?!

Se prefăcuseră deodată toate-n sufletul ei.

A avut ea zile în care ar fi fost gata să alerge la el şi să i se facă roabă pentru ca să-şi îndulcească viaţa îndulcind-o pe a lui. Acum el nu mai era tot cel ştiut 25 de dânsa.

Nu! Orişice s-ar fi-ntâmplat, dac-a fost el odată-n stare nu numai să plece fără ca să-i fi spus ei „rămas bun”, ci totodată să nu vie nici mai-nainte, nici acum, în zadar ar mai fi venit de aici înainte. Dacă, adus de 30 orice gând, el ar mai fi venit, ea ar fi trebuit să fie nemernică fără de seamăn pentru ca să stea de vorbă cu el.

întocmai cum pe Emil nu putea să şi-l închipuiască decât jerpelit, soios, nepieptenat, nu mai era-n stare 35 să şi-l închipuiască pe Iorgu decât istovit de-mbuibări şi de desfrâu în nopţi nedormite.

Abia acum îi erau toate urgisite: şi casă părintească, şi şcoală, şi prietene, tot ceea ce-l leagă pe om de viaţă, şi mereu era ispitită de gândul de a-şi lua lumea-n 40 cap.

Nu se mai temea acum de d-l căpitan, care ieşise din oştire, se-ntoarsese la Bucureşti şi tot mai călca ţeapăn, dar n-avea nici pinteni care zurgăiesc, nici sabie care zângăneşte.

Om el şi tot oameni şi ceilalţi doi, dar pe când unul vine numai dacă-l chemi, altul nu vine nici chemat, el nu pleacă nici alungat fiind.

- Mă iartă, coconiţă, că-ţi spun un lucru care ar putea, deşi nu trebuie, să te supere, îi zise acesta Alinei într-una din zile. îmi pari de la un timp încoace mereu îngândurată şi mă-ntreb ce ţi se va fi întâmplat de ai pierdut voia bună de mai nainte. Nu întreb, ci-ţi spun, şi nu cumva să zici că nu mă priveşte, căci ai spune ceea ce în

adevăr nu gândeşti. 15 Alina rămase câtva timp cu ochii ţintă la pământ.

Nu putea să-şi dea pe faţă gândurile şi simţămintele, dar n-o ierta firea să-l amăgească ascunzându-şi starea sufletească.

- Mi s-au făcut, aşa deodată, toate nesuferite - 20 grăi dânsa - încât îmi vine să-mi iau lumea-n cap, şi ţi s-ar putea întâmpla într-o zi să nu mă mai găseşti când vii să mă vezi.

- Oho! exclamă dânsul înviorat. D-ta eşti prea înzestrată cu daruri fireşti şi-ndeosebi prea-nţeleaptă pentru ca să poţi lua asemenea hotărâri.

- Mă socoteşti d-ta aşa, întâmpină dânsa dând din umeri. Adevărul e că sunt slabă şi neajutorată, ca toate femeile.

Căpitanul stete câtva timp pe gânduri, apoi se îmbăr-30 bătă.

- Aşa - zise - nu vorbesc femeile decât fiind căzute-n slăbiciunea pe care o am eu pentru d-ta, ceea ce e peste putinţă când e vorba de d-ta.

Alina nu zise nimic, dar se uită mirată la el. 3 5 -Da, peste putinţă, stărui dânsul. D-ta ştii foarte bine că nu e nimic ce eu nu sunt gata să fac pentru ca să-ţi fiu pe plac, iar în schimb nu cer decât ceea ce-ţi face plăcere să-mi dai. Chiar şi dac-ar fi să prinzi slăbiciune fie pentru unul, fie pentru altul dintre cei 40 ce mai ici, mai colo îţi ies în cale, mai curând ori mai târziu o să te-ncredinţezi că nu e-n lumea aceasta nimeni care-ţi dă atât de mult şi-ţi cere atât de puţin ca mine. Orişicât de mare ar fi dar slăbiciunea, ea e trecătoare, iar nu neistovită ca a mea. Ziseşi că ţi s-au făcut toate nesuferite. Prea bine, urmă dânsul. Dacă 5 e cineva care-ţi face nesuferită casa aceasta, ştii prea bine că n-ai decât să vrei pentru ca să te muţi în alta, unde toţi îţi cad la picioare. Dac-ar fi să ţi se fi făcut urgisită şcoala, cu toate supărările ei, ştii prea bine că n-ai decât să vrei pentru ca să scapi de ea. Dacă 10 urgisită îţi este lumea în care-ţi petreci aici viaţa, n-ai decât să vrei pentru ca să pleci pe un timp oarecare în altă lume, în care nimeni nu te ştie cine eşti şi astfel nu are cuvinte de a te supăra.

- Am înţeles ce vrei să-mi spui şi nu mă-ndoiesc 15 de bunătatea nemărginită a d-tale - grăi dânsa - dar tocmai de aceea mă tem, că n-aş putea să-ţi dau în schimb ceea ce ţi se cuvine.

- N-ai să-mi dai nimic, coconiţă, o-ncredinţă dânsul. Mi-e destul că-mi ceri şi primeşti. Nu, coconiţă, inimă rea n-ai să-ţi faci, căci supărările vin şi trec şi voia bună e statornică pentru cel ce are răbdare şi ştie să se mulţumească cu ceea ce i se cuvine, ba fie chiar şi cu mai puţin.

VIII

Nu mai era Valea-Boului tot ceea ce a fost odinioară, dar i-a mai rămas lui Iorgu destul pentru ca cu priceperea pe care o avea şi cu hărnicia cuvenită să-şi înfiinţeze încetul cu încetul acolo un rai pământesc, dacă nu o moşie în înţelesul obicinuit al cuvântului, o fermă-n- 3 O cântătoare, prin care dovedeşte că cultura făcută cu priceperea cuvenită pe o întindere mai mică preţuieşte mai mult decât plugăria fără de rost pe o mare întindere.

îşi păstrase împregiurul conacului, ce-i drept, acum prea larg, vreo şase sute de pogoane pământ de arătură, 35 dimpreună cu moara şi cu iazul ei, o baltă de vreo zece pogoane pentru gâşte şi raţe, precum şi pentru prăsilă de porci şi de peşte.

Din pădure i-au rămas vreo sută de pogoane, mai ales stejăriş, iar sub pădure i se aflau via, livezile şi - tocmai pe ţărmurii râuleţului - vreo patruzeci de pogoane fânaţ, pe care în timp de secetă, lăsând stă- 5 vilarele, să-l pună sub apă, ca să aibă păşune grasă şi fânaţ îmbelşugat.

încă mai nainte de a fi vândut partea cea mare a moşiei îşi croise planurile de cultură până-n cele mai mici amănunte, iar după ce s-a făcut vânzarea, şi-a l o cumpărat cele mai raţionale unelte de plugărie, precum şi zece perechi de boi, doi cai de ham şi unul de călărie, şase vaci de prăsilă şi un taur de Moldova, o sută de oi, şase scroafe şi un vier, precum şi păsări de tot felul, în pădure erau însemnaţi cu var copacii fie strâmbi, fie 15 de calitate proastă, pe care urma să-i taie-n timpul iernii, pentru ca

ceilalţi să poată creşte-n toată lărgimea.

De priceput se pricepea la toate ca numai puţini, şi rămânea numai să aibă şi tragere de inimă. Aceasta o cam pierduse-n timpul îndelungatei sale călătorii prin ţări străine.

Pentru ca să poţi fi plugar bun, ai să te scoli în zori de zi şi să te culci mainainte de a fi apus luceafărul de seară. Iorgu s-a deprins însă să se culce când răsare luceafărul de dimineaţă şi să se scoale la prânzul mare. La moşie nu-i rămânea, ce-i drept, decât să se culce devreme, dar i se subţia somnul şi se scula tot ca mai nainte. Cu toate aceste, după-masă iar se culca şi adeseori i se întâmpla ca tocmai înspre seară să se deştepte. Acum nu mai putea să doarmă noaptea, şi mai ales pentru un om care are pe sufletul lui ceea ce avea dânsul, nu e canon mai greu decât să fie lipsit de dulceaţa somnului.

Dimineţile, când, deşteptat din somn, îşi deschidea ochii, el vedea-n faţa lui, mai nainte de toate, uşa iatacului, în care, după îndrumările primite de la Alina, păstra cele mai apropiate lucruri ale răposatei sale mame, şi fata stetea-n prag, cu mânile amândoauă ridicate.

Când ieşea din casă, trecea pe la capul scării, unde o sărutase.

Când el trecea printre lanuri, dânsa i se ivea când ici, când colo-n cale, fie cu o buruiană ori cu o floare, fie cu câte un fluture ori cu câte o gânganie. Ea nu-ntreba: „Ce e aceasta?” El îi dedea însă-n gândul lui desluşirile pe care dânsa fără-ndoială le-ar fi cerut dac-ar fi fost în aievea de faţă.

Noi, oamenii, nu gândim ceea ce voim, ci gândurile ni se-nşiră-n minte ele de ele potrivit cu îndemnurile pornite fie din lumea ce ne-ncungiură, fie din sâmţă- mintele noastre.

Orişice ar fi făcut, Iorgu, trecând printre ţarini, prin livezi, prin pometul acum rcditor, prin pădure, ori şi pe unde se plimbase cdată cu ea, o vedea alergând de ici până colo, oprindu-se din când în când, ca să examineze ceva mai de aproape, puindu-şi întrebările şi ascultând cu ochii

mari lămuririle date de dânsul. El ştia prea bine că toate aceste sunt numai aiurări de ale sale; cu toate aceste, nu era-n stare să nu gândească ceea ce i-ar fi spus dac-ar fi fost de faţă, încât era să stea la-n- 20 doială dacă nu cumva aiurează, dacă mai e ori nu în toată firea el însuşi.

Valea-Boului şi Alina erau în sufletul lui nedespărţite. El nu putea să vadă Valea-Boului fără ca să se ivească-n gândul lui şi Alina şi n-ar fi putut s-o vadă 25 pe Alina fără ca să şi-o gândească la Valea-Boului, şi nopţile, când nu putea să doarmă, gândindu-se la cele trecute, îl cuprindea o jale nespus de adâncă, încât gemea pe-năbuşite în culcuşul lui.

De unde ar mai fi putut să ia tragerea de inimă pentru 30 o lucrare care pentru dânsul numai săvârşită împreună cu dânsa putea să aibă farmec?

Dac-ar fi avut haşiş, ar fi luat o doză pentru ca să iasă pe un timp oarecare în altă lume. Neavând haşiş, lua morfină şi-şi petrecea partea cea mare a zilei pierdut 35 în somn zbuciumat.

Timpul trece însă şi, dacă mai dă Dumnezeu şi ploaie, toate se părăginesc când lipseşte cuvenita purtare de grijă.

Iorgu amâna când una, când alta de azi pe mâne, iar 4 O când se punea pe lucru, era de obicei prea târziu. Alte dăţi o pornea cu o râvnă care te punea în mirare, apoi în curând le lăsa toate baltă.

Nu mergeau lucrurile cum după priceperea lui ar fi trebuit să meargă, şi de aceea îi era de multe ori silă 5 să treacă prin ţarini, prin livezi ori prin pădure, pe la grajduri şi pe la coteţe, unde toate îl supărau.

„Cu totul altfel ar merge toate dac-ar fi şi ea aici” îşi zicea dânsul oarecum ca să se dezvinovăţească.

Da! Dânsa fără-ndoială şi-ar fi dat silinţa să-l îndru- 10 meze a-şi petrece viaţa ca mai nainte; el însă fugea de dânsa tocmai pentru că nu se mai simţea-n stare să-i fie ei pe plac.

După ce trăise într-o lume în care femeile erau ca Zoe, ca *madame* Margot şi ca nepoţica acesteia, din ce 15 în ce mai rar i se-ntâmpla să se simtă prea j os căzut spre a

se mai putea ridica până la Alina. Tot femeie era şi dânsa şi n-avea decât s-o coboare la sine pentru ca să fie amândoi deopotrivă.

Gândul acesta l-a cuprins cu putere covârşitoare când 2 O a aflat că Alina s-a măritat.

Nu ştia şi nici nu cerceta cine e soţul ei.

„Orişicine ar fi - îşi zicea dânsul - om care se poate măsura cu mine nu este şi n-am decât să-mi dau silinţa pentru ca dânsa să se plece-n faţa stăruinţelor mele.- 2 5 Acum, după ce era măritată, ea era căzută-n gândul lui cum căzute sunt toate femeile cu bărbat.

Adevărul era că picătura de otravă iar a-nceput să-i pună sângele în ferbere clocotitoare, şi mai ales în timpul nopţilor petrecute-n neadormire el nu mai putea să 30 scape de dânsa.

IX

D-l Strună avea-n Calea Moşilor, atunci pentru cei mai mulţi încă tot Podul Târgului-de-Afară, case cu multă lărgime, jos băcănie cu grătar şi o măcelărie, 3 5 iar în etagiu locuinţa proprietarului de curând căsătorit.

Tânăra stăpână a casei, îmbrăcată mai mult ca jupânească decât ca cocoană, şedea oarecum înţepată la una din mescioarele din salonul încăpător şi-nşira nişte mărgele, iar Smaranda, fata din casă, deretica-n biroul boierului, care se afla lângă salon.

- Cine o mai fi şi ăsta?! grăi Smaranda. De câteva zile trece mereu la aceeaşi oră pe aici şi totdeauna îşi 5 zgâieşte ochii uitându-se încoa.

Alina ridică capul şi-l întoarse uitându-se în stradă, apoi rămase-ncremenită şi pornită spre leşin.

Afară-n strada cea largă trecea călărind spre gura Oborului, Iorgu - tot cum îl ştia dânsa, deşi ceva mai 10 gras. Trecuse, după spusa Smarandei, şi ieri, şi alaltăieri, deci nu din întâmplare, ci dinadins.

„Nu cumva-l va fi văzut şi el?” îşi zise ea cu inima-n-

muse ea câtecdată de căpitanul cel ce vorbea răstit, bătea din pinteni şi zângănea din sabie; abia acum ştia însă ce va să zică frica cea adevărată.

O-năbuşea plânsul, şi ar fi şi plâns dacă n-ar fi fost de faţă fata din casă. Cel mai apropiat gând al ei era să se ridice şi să plece fără de-ntârziere-n urma lui.

Se zice că dihorul se uită cu atâta nesaţiu la pasărea ce-şi alege drept pradă, încât aceasta e cuprinsă de ameţeală şi-i cade la picioare. Tot aşa era şi Alina pornită spre Iorgu.

îşi zicea, ce-i drept, că are să-i cadă în genunchi,

rugându-l s-o lase-n pace şi să nu-i mai treacă pe sub fereastră, aceasta însă pentru că se temea nu numai de soţul ei, ci şi de sine însăşi.

Fără ca să mai ţie deci seamă că Smaranda ar putea să prindă bănuială, ea trecu-n iatac, îşi puse pălăria ce-i căzu la-ndemână, îşi luă o pelerină şi plecă în grabă mare.

Sub şopronul din fundul curţii se afla şi trăsura, şi cupeul, iar în grajdul de alături erau trei perechi de cai. Las' însă c-ar fi trecut prea mult timp până să fie

puşi caii, dar nici nu se putea da pe gura vizitiului.

Prin apropiere era mahalaua Muscalilor. Ieşită deci în stradă, ea o luă spre gura Oborului, apoi peste puţin opri una dintre birjile ce ieşeau în piaţă şi-şi urmă drumul.

Mai era o bucată bună până la Obor când ea, trecând pe lângă călăreţ, s-a uitat înapoi. Când ochii lor s-au întâlnit, el a salutat zâmbind, ca omul care se simte învingător, iară ea a-nceput să tremure ca turturica ce deodată se vede-n faţa ţevii îndreptate de vânător spre ea.

îşi dădea bine seamă că prin fapta pe care o săvârşeşte îşi pune-n joc viaţa, dar nu era în stare să se oprească.

Ar fi putut s-o vadă cineva care o cunoaşte. Chiar şi birjarul s-ar fi putut s-o cunoască. Se uita deci sperioasă-n toate părţile şi-i părea rău c-a plecat de 10 acasă.

Dintru-nceput gândul ei era s-apuce la stânga, pe şoseaua Ştefan cel Mare, apoi să cotească la dreapta şi să iasă spre grădina de la lacul Tei, unde puteau să vorbească nesupăraţi de nimeni. 15 El călărea însă-n urma trăsurii din ce în ce mai îndrăzneţ, mai fără de cruţare, mai aproape, încât ea trebuia să simtă că s-a dat de gol şi-n

cele din urmă s-a speriat de gândul de a fi singură cu el în pustietatea de la Tei.

„Nu! - îşi zise - am să ies la capul Podului, unde îi dau birjei drumul şi intru apoi pe jos în aleea Kisseleff. Acum, înainte de amează̆zi, e acolo puţină lume, dar singuri tot nu avem să fim.”

Ea perdea din vedere că pe când dânsa era pe jos, el călărea.

N-ar fi avut decât să descalece şi să meargă şi el pe pe jos alăturĭea cu dânsa, ducându-şi calul de căpăstru. El ţinea însă să vorbească cu dânsa în toată lărgimea, fiind numai ei amândoi, şi nu se-ndoia că dânsa o va face şi aceasta după ce a fost în stare să vină până-aici.

După ce dar dânsa i-a dat birjei drumul, el n-a mai aşteptat ca birjarul să se depărteze, ci s-a apropiat călare, gata, aşa-zicând, să facă atacul din front.

- Eu am venit să te iau la Valea-Boului! grăi dânsul fără de-ncungiur.

Alina se uită cu ochi mari şi plini de mânie la el, apoi se-ntoarse şi intră-n Pcdu Mogoşoaiei.

El se luă şi aici după dânsa.

- N-ai decât să stai jumătate de ceas în toată tigna O de vorbă cu mine - urmă dânsul stăruitor - pentru ca să-nţelegi că trebuie neapărat să vii. Te aştept dupăamează̆zi atât azi, cât şi mâne şi poimâne la Herăstrău. Dacă nu vii, am să te caut.

Alina auzea vorbele, dar îi era parcă ele nu sunt rostite-n aievea, ci îi răsună-ntr-aiurea.

Era sfărâmată viaţa ei: dacă rămânea, gândul îi era mereu dus la nenorocitul care o cheamă; iar dacă se ducea, se făcea pe sine însăşi sie urgisită.

Doi oameni se izbeau cuprinşi de mânie oarbă unul într-altul şi orişicare dintre dânşii ar fi rămas strivit; viaţa ei întreagă rămânea întunecată, numai chin şi zbucium.

îi era frică să se-ntoarcă acasă, căci soţul ei ar fi putut să fie cuprins de starea în care o vedea şi s-o întrebe ce i s-a-ntâmplat, şi nu mai puţin frică îi era că

Iorgu iar o va urmări, dacă nu azi, mâne ori poimâne, nu va fi-n stare să-l înduplece a o lăsa-n pace, cu atât mai vârtos îi era frică şi se cutremura când se gândea că se va duce, tot se va duce unde a chemat-o el. „O singură scăpare ar mai putea să-mi rămâie, îşi zise-n cele din urmă. Am să-l chem pe Emil. El e-n stare să-l înduplece pe Iorgu, încredinţându-l că soţul meu e om în puterea cuvântului, bărbat care nu sufere să fie atins în cele mai sfinte ale lui.”

x

„Azi după-amează, mâne, cel mai târziu poimâne!” îşi zicea Âlina-n toată clipa.

Ploieştii sunt fără-ndoială numai aci: pleci dimineaţa, îţi faci acolo treburile şi eşti seara încă devreme întors acasă.

S-ar fi putut însă-ntâmpla ca Emil să fie dus undeva, ca el să primească scrisoarea prea târziu ori ca plecarea lui nici mâne, nici poimâne să nu fie cu putinţă. La aceste ea numai cu groază se putea gândi, căci nu putea să scape de gândul că poimâne neapărat se va duce la-ntâlnire dacă pân-atunci nu va fi venit Emil s-o scape.

Scrisoarea a fost însă în ceas bun dată la postă, căci încă a doua zi a venit un comisionar s-o vestească pe Alina că Emil o aşteaptă - după îndrumările primite în scrisoare - în faţa bisericii Zlătari.

Celelalte au urmat precum fuseseră puse la cale.

Cel mai de căpetenie lucru era ca el, adecă soţul ei, nu cumva să bănuiască ceva.

- Din gura mea nicio vorbă nu iese! a zis Emil fără ca să ştie că vorba e de fostul lui căpitan.

îi era destul să ştie că la mijloc e omul pe care odată pe-nsărate, l-a-ntâlnit sub redutele de la Plevna, unde bubuiau tunuri şi şuierau gloanţe, şi care acum o aştepta pe ea la Herăstrău.

Acolo l-a căutat tot pe-nserate.

Iorgu şedea la o masă din grădină, din ce în ce mai supărat de gândul că pate o mare ruşine. El tresări când îl văzu intrând pe „zugravul”- păstoriţei cu gâştele.

- Cred că n-am nevoie să-ţi spun ce caut aici, grăi Emil, oprindu-se-n faţa lui.

- Dau cu socoteală, răspunse Iorgu ridicându-se în picioare.

Fiecare din puţinele vorbe rostite de Emil era pentru dânsul o palmă primită-n faţă.

N-ar fi crezut niciodată că Alina e-n stare s-o pună aceasta la cale, şi Emil n-ar fi-ndrăznit nici el să facă ceea ce făcea dacă n-ar fi trecut prin „mustruluiala” 25 căpitanului său.

- Viu - urmă dânsul - să te rog în numele ei să n-o mai urmăreşti, căci soţul ei e om pătimaş, iar din partea mea - adăugă - am să-ţi spun că eşti un nemernic.

Iorgu ar fi fost şi acum în stare să-l ia pe sus şi să-l arunce cât colo, încât să-i pârâie toate oasele, dar el era încă tot omul care nu perde din vedere ce-i şade şi ce nu-i şade bine, stetea deci drept, liniştit şi nemişcat.

- Am înţeles - grăi - şi te rog să-mi spui unde 35 am să-ţi trimit martorii mei.

Emil era-n stare să-i crape capul cu un topor, să-i descarce un glonte-n pept ori să-i înfigă cuţitul în inimă, dar dacă-l omora, era ucigaş de rând şi nu s-ar fi iertat nicicdată pe sine însuşi. înţelegea deci că are 4 O să-şi pună viaţa-n joc intrând în luptă dreaptă, în care unul dintre amândoi avea să rămâie mort. Nu voia însă cu niciun preţ să aibă martori, care află de ce adecă cei doi intră-n luptă.

- Ce fel de martori?! întâmpină dar. între noi amândoi nu poate să fie vorba de o cestiune de onoare, pe care o regulează martorii. Vorba e de liniştea unei case şi de numele cel bun al unei femei pe care numai noi amândoi o ştim şi n-au s-o mai ştie şi alţii, vorba e de viaţa perdută a unui om: aici martorii n-au ce să caute.

- Şi cam ce-ai fi voind d-ta, domnule? întrebă Iorgu zâmbind şi tot liniştit.

- Ceea ce e firesc, răspunse Emil stăpânindu-şi firea. După ceea ce d-ta ai făcut şi vrei să mai faci, noi amândoi suntem oameni care nu mai pot să trăiască alături pe

faţa pământului. A fost un timp când îmi păreai în toate privinţele atât de sus, încât aş fi rămas dezamăgit dacă dânsa, având să aleagă între noi amândoi, m-ar fi ales pe mine. Mi-am călcat deci pe inimă. Ce-ai făcut şi ce vrei să faci acum cu ea?! De ce m-am jertvit eu?!

Ce s-a ales de omul pe care-l puneam cdinoară atât de sus?!

Iorgu stetea cu ochii-n pământ. Atins unde era mai sâmţitor el era viu mişcat şi umilit în sine însuşi.

- La-ntrebări ca aceste nu se poate răspunde printr-o luptă, fie orişicât de dreaptă, în care ai putea să-ţi găseşti moartea grăi dânsul aşezat. Uite, mă căiesc şi te rog să mă ierţi şi să stărui ca şi dânsa să mă ierte, căci n-am să-i mai turbur liniştea. Ce mai vrei?!

Emil se uită lung şi dispreţuitor la el.

O - Aşa vorbeşti şi aşa vei fi şi sâmţind în clipa aceasta - îi zise -dar mâne, poimâne... Pe vorba unui nemernic, pe hotărârile lui, pe jurămintele lui nu se pune niciun temei.

împăcare între oamenii aceştia nu era cu putinţă.

- Prea bine! grăi Iorgu, Să luăm fiecare câte un ciomag şi să ne tot lovim unul pe altul în cap până ce nu va fi rămas mort unul din amândoi. Vorba c numai cum poate - fără de martori - cel rămas în viaţă să-i dovedească orişicui că n-a ucis mişeleşte, ci a scăpat cu viaţă dintr-o luptă dreaptă?

Emil rămase câtva timp pe gânduri: trebuia să recunoască şi el că nu-i rămânea decât să-şi fixeze la vreunul dintre hoteluri locuinţa şi să-şi aleagă martorii.

- Bine - grăi dânsul - dar de o mie de ori mişel 5 cine dă pe faţă numele femeii.

- Cel mai interesat de a nu o face sunt eu, care am păţit ruşinea, îi răspunse Iorgu.

Se simţea istovit sufleteşte. Se făcuse, parcă, iar omul care fusese, înţelegea mânia lui Emil, şi lupta în io care era nevoit să intre era-mpotriva firii lui. îi venea să plece iar de aici, unde atâţi oameni cumsecade-l cunoşteau şi-l arătau cu degetul, şi să se ducă departe, fie chiar şi-n

America, şi să-nceapă o viaţă nouă.

Emil era, din contra, nerăbdător. Se temea ca nu cumva alte nenorociri şi mai mari să urmeze dacă nu-şi va îndeplini cât mai curând gândul. După ce şi-a dat dar adresa la „Hotel Union” şi a luat pe a lui Iorgu, care era tras şi acum tot la „Bulevard”, el a plecat să-şi caute martori. Unde ar fi putut să-i găsească aici la Bucureşti, unde de atâta timp nu mai fusese?

Numai la cazarma de roşiori, unde trebuia să fie vreunul dintre camarazii cu care încheiase legături în timpul războiului. Aici a aflat că fostul său căpitan, ieşit din oştire, s-a-ntors la Bucureşti şi stă-n Calea Moşilor, undeva prin apropierea Oborului.

Mai bun martor nu putea să-şi găsească el, care nicicdată-n viaţa lui n-ar fi crezut că e-n stare să se

O bată şi cu altcineva afară de turci.

Nu mult a avut să umble, nici pe mulţi n-a fost nevoit să-ntrebe pentru ca să-l găsească pe tuturora binecunoscutul domn Strună, şi s-a adeverit şi astă dată că-n adevăr soarta omului şi de la-ntâmplări de dânsul neprevăzute atârnă. Dacă d-na Strună ar fi fost acasă, lucrurile ar fi putut să se-ndrumeze altfel de cum au fost plănuite la Herăstrău. Domnul Strună se afla singur acasă şi era-ncântat că poate să-i fie uceniculuiu său de ajutor într-o afacere după părerea lui de

O mare însemnătate.

- Poţi să dormi liniştit - i-a zis lui Emil - că grija mea e să-l găsesc pe al doilea martor şi să le pun şi celelalte la cale.

Le-a şi pus, încât seara târziu era hotărât că nicio publicaţiune nu se face, că proces-verbal se-ncheie, dar numai spre a fi prezentat autorităţilor publice, dacă acestea-l vor cere, şi că întâlnirea va fi chiar în dimineaţa zilei următoare într-una din sălile cazarmei de roşiori. Arma aleasă era sabia.

Mai ales pentru oameni ca fostul căpitan Strună e o mare plăcere să vadă cum se bat în săbii doi oameni îndemânatici în purtarea armei. El trecea cu vederea că

luptătorii-şi pun în joc viaţa şi asista ca la un fel de examen.

Chiar dintru-nceput era pentru dânsul învederat că Iorgu e şi mai puternic, şi mai îndemânatic. El se mărginea însă la apărare, şi era de toată frumuseţa cum ştia să-l ţie pe Emil departe de sine, parând toate loviturile acestuia.

Simţindu-şi superioritatea, gândul lui era să-l obosească pe Emil şi să-i dea apoi o lovitură care nu-l omoară, ci-l face numai incapabil de a se lupta.

Emil era, din contra, din ce în ce mai înverşunat şi astfel mai puţin stăpân pe sine şi pe arma sa. îi era parcă teamă ca nu cumva să fie răpus dacă nu va sfârşi cât mai curând.

Deşi însă el era mai slab, cel ce mai întâi obosi n-a fost el, ci Iorgu cel trupeş, care peste câtva timp a-n- ceput să şovăie.

Văzând-o aceasta, Emil se avântă, făcu un pas hotărât înainte şi-l lovi pe Iorgu-n umărul stâng, făcându-i o rană, ce-i drept, nu grea, dar dureroasă.

- Nu te pripi! Mai ai răbdare îi zise fostul lui măiestru perzându-şi sărita.

Atins de durerea din umăr şi de vorbele aceste, Iorgu îi aruncă o căutătură plină de mânie, apoi se plecă înainte şi întinse braţul ca să-l depărteze pe Emil cu vârful săbiii de la sine.

Deoarece braţul lui era mai lung decât al lui Emil, acesta, ca să-i poată atinge umărul, s-a apropiat prea mult şi acum virful săbiii i s-a înfipt în pept.

El se cutremură, scăpă sabia, căzu întins la pământ şi se zbătu puţin, apoi rămase mort.

Iorgu stete câtva timp mut şi nemişcat, cu sabia lăsată-n jos şi cu ochii ţintă la jertva sa.

„Da - îşi zise apoi - sunt nu numai nemernic, ci şi mizerabil.”

El nu mai avea ce să caute la Bucureşti, ba, după toate semnele, nici aiurea nu mai avea ce să caute, căci, după vreo zece zile, i-au găsit în pădurea de la Valea-

Boului trupul intrat în putreziciune.

15

Luase, aşa se vede, o prea mare doză de morfină.

S F î R Ş I T

CORBEI

NARAŢIUNE ISTORICĂ

FATA POPII

- Vorbă să fie! grăi lelea Veta sugându-şi buzele.

Nu zilele ai să i le numeri omului din faţă. N-o să-mi zici că sunt babă bătrână şi mi-o aduc aminte pe preoteasa, mama lui, de care a rămas în leagăn, eram copilă răsărită când ungurii l-au omorât pe tatăl lui colo, la Plopiş, unde le ieşise cu oamenii în cale. Nu te uita la părul lui, care a încărunţit înainte de vreme, nici la faţa lui veştedă, pe care a zbârcit-o gândurile, nici la firea lui, pe care a întunecat-o amarul singurătăţii. Nu-i, soro, atât de bătrân cum ţi se pare ţie, care eşti tinără.

- N-am oare ochi să-l văd?! întâmpină Ana, ridicându-şi ulcioarele cu care venea de la izvor.

- îl vezi cu ochii tăi - urmă Veta - care erai copilă când s-a întors de la Câmpeni, unde fusese judecător. Cum însă, Doamne, să nu înbătrâneşti când de mama ta nu-ţi aduci aminte, pe tatăl tău l-aiperdut când erai mic, fraţi şi surori n-ai avut, de rude te-ai înstrăinat umblând la şcoli, iar nevastă şi copii n-ai, ci trăieşti cuc în lume!?

Ana iar îşi lăsă ulcioarele jos.

Se-ncălzise apa-n ele de când stătea de vorbă, dar n-o ierta firea să plece, căci ţinea la Aurica, fata răposatului preot, pe care o ştia [de] copilă mică.

- Tot păcatele lui! strigă ridicând glasul. N-avea decât să se însoare când îi era timpul. E însă om neapropiat şi veninos, care n-are alt gând decât să-şi adune avere şi să-şi arete puterea. Ştie toată lumea - urmă ea pe şoptite - că cei de la Metropolie ţin la el fiindcă e om bogat şi cu multă învăţătură: o singură vorbă din partea lui ar fi destul ca Andrei al lui Ciobanu să se facă popă în locul răposatului şi să şi-o ieie pe Aurica preotească. Nu, însă, nu vrea! 10 -De! răspunse Yeta. Cam cu anevoie o să uite că răposatul l-a

afurisit în faţa poporenilor ca pe un om lăpădat de lege şi întrat în legătură cu Necuratul.

- Nu-i asta, lele Veto! strigă iar Ana. Lui de afurisenia popii nu-i pasă. Dar se înşală, căci unul, orişicât de mare şi de tare s-ar socoti, tot numai unul singur rămâne, iară mulţi multe pot, şi nu ştii cum se întorc vremurile. Lasă, că-i aci secerişul - adăugă ea - şi o să vedem cine-i pune secerea-n grâu.

- Parcă nu-şi aduce el secerători din altă parte, 2 O întâmpină Yeta. Flămânzi sunt destui, numai codru de pâne să fie!

- Să vedem... grăi Ana, şi ea ştia ce zice.

Ferbea tot satul, căci aveau şi Ciobăneştii, şi preuteasa văduvă oamenii lor, care, fiind ziua de Sân- 25 Petru, steteau ca Ana cu Veta pe la răspântii de vorbă şi-l judecau pe domnul Vasilie Corbei.

Mai erau, ce-i drept, şi alţii, care credeau că Ciobăneştii prea şi-au ridicat nasul, şi aceştia aduseseră de ziua aceasta la biserică pe unul curăţel şi chipeş, d-l 30 Moină, care cânta de tot frumos, iar după biserică se plimbase de braţ cu Ghiurca, vărul lui Corbei, care le şoptea tuturora la ureche că pe acesta o să-l ceară Corbei de la Blaj.

- Da! o să fie nevoit să-l ceară! zicea el.

Ei bine, e în lumea aceasta o dreptate, iar dreptatea aceasta cere ca în locul preotului răposat să urmeze fie feciorul, fie ginerele lui: de unde-şi lua d-l Corbei dreptul de a aduce cm străin în sat?!

„De unde şi-l ia?!" strigau mai ales cei ce aveau şi 4 O alte cuvinte de a fi supăraţi pe Corbei, omul neapropiat şi veninos.

Erau, cu toate aceste, şi unii care se-ndoiau că Corbei va cere de la Blaj pe Moină, care se plimba la braţ cu Ghiurca.

Nu doară c-ar fi putut Moină să-şi găsească prin 5 partea locului om mai cu trecere decât Ghiurca cel vestit, dar le era tuturora greu să-şi închipuiască pe Corbei şi pe Ghiurca mergând pe acelaşi drum.

Umblase şi Ghiurca câţiva ani la şcolile de la Aiud, dar în urmă s-a întors acasă şi s-a apucat de gospodărie. Putea din averea ce-i rămăsese de la părinţi şi din zestrea nevestei sale să umble-n cabrioletă cu doi cai; ţinea însă să umble-n călească cu patru cai şi să petreacă pe la Bălgrad cu domnii, care îi şi puseseră numele Ghiurca. Mai ales la alegeri nu era nimeni deopotrivă cu el, căci ştia să-i ţină pe oameni de scurt şi să-i ducă la vot.

Atât ar fi fost destul pentru ca să se strice cu Corbei, căruia îi erau urgisiţi ungurii, omorâtorii tatălui său. Nici la Blaj, unde-şi făcuse studiile gimnaziale, nici la Viena, unde a făcut pe cele universitare, n-a putut să-şi uite mâhnirile copilăriei, şi, ales după întoarcerea sa ca judecător, se avântase cu tot focul tinereţelor în luptă. După vreo doi ani a fost însă scos din slujbă fiindcă ţinea să se folosească, cum cerea legea, de limba românească la judecătorie.

De aici înainte îi erau încă mai urgisiţi ungurii şi cei ce se învoiau cu dânşii mai ales cei de la Viena, care îi lăsa să calce legea, şi preoţimea, care le suferea toate în loc de a ridica poporul în picioare. Urgisit trebuia să-i fie dar şi Ghiurca, deşi îi era văr, ba tocmai pentru că văr îi era.

Mai era însă la mijloc şi altăceva.

Umblând în călească cu patru cai şi petrecând cu domnii, Ghiurca trebuia, de voie, de nevoie, să facă cunoştinţă cu ovreii de la Bălgrad, care ştiu să-i scoată pe oameni din strâmtorări neaşteptate. Pornind apoi odată pe calea aceasta, el umbla pe ea şi pentru alţii, ceea ce-i prindea bine la alegeri, căci datornicii ovreilor nu puteau să voteze decât cum le zicea el. După alegeri O urmau apoi licitaţiunile, şi multe averi frumoase au trecut pe preţuri de nimic în stăpânirea binefăcătorilor de la Bălgrad.

Asta, mai ales asta nu putea să i-o ierte Corbei.

Ca să scape ce mai era de scăpat, Corbei se prezentă şi el la licitaţiuni şi cumpăra averile puse în vânzare fie pentru sine, fie pentru oameni mai harnici, luând hipotecă

pentru preţ.

Aceasta nu puteau să i-o ierte Ghiurca şi prietenii săi.

Ca apa şi focul erau Ghiurca şi Corbei: cum ar fi putut Moină să-i împreune pe amândoi?!

- Da! - zicea cu toate aceste Ghiurca - are Corbei să-l ceară, vrea, nu vrea, n-are-ncotro!

Aflase de la Moină ceva ce nu-l mai lăsa să steie la îndoială.

Fierbea dar satul, şi fierbeau mai ales cei ce aveau şi alte socoteli cu Corbei.

ii căsoaia

Ana avea dreptate; puţin i-a păsat lui Corbei de afurisania popii: el la biserică nu umbla şi cu popimea nu voia să-şi facă de lucru.

Supărarea venise tocmai pentru că vreo zece ani în urmă, când şi-a zidit casa, a intrat în ea fără ca să o fi sfinţit. I s-ar fi trecut, poate, şi asta, dar, când preotul a stăruit să-i facă cuvenita sfeştanie, el a scăpat multe vorbe, care din gura unui creştin n-au să iasă, ba a zis în cele din urmă: „Slăbiţi-mă cu boscoanele voastre popeşti, care numai la prostime pot să aibă trecere \" Peste aceasta popa nu putea să treacă cu duhul blândeţei.

Chiar dintru început, dar, le întrase multora în minte gândul că nu e păzită de Dumnezeu „Căsoaia", cum îi ziceau ei, fiindcă se afla, ca pădurăriile, la marginea pădurii, şi că cei adăpostiţi într-însa n-au să fie puşi în rând cu ceilalţi oameni, care se-nchină toate serile şi afumă din când în când cu tămâie ori stropesc cu apă sfinţită, ca să alunge duhurile re.e.

N-ar fi trecut, Doamne fereşte, în timp de noapte nimeni prin apropierea ei, dar decum să fi stat sub acoperişul ei.

Nici că era însă făcută Căsoaia ci să poată sta orişicine între zidurile ei.

Chiar şi locul unde-o aşezase eia dosnic, depărtat de sat, o înfundătură de sub pădurei de stejari bătrâni, de unde numai spre lunca Murăşului se deschidea peste grădinile din vale vedere mai largă.

Din jos de case, până la sat, se întindeau pe ambii ţărmuri ai părâiaşului pomenit şi viile pe care şi le împrejmuise cu înalţi stobori de stejar, iar curtea, în care-şi avea grajdul pentru cai, şopronul pentru trăsuri, hambarul pentru grăunţe şi pivniţa pentru vinuri, era închisă din toate părţile cu ziduri de peatră necioplită şi păzită de patru zăvozi ţinuţi peste zi în lanţ.

Casele ele însele numai din depărtare se puteau vedea şi sămănau a un fel de cuibar de stafii şi de făcători-derele, multă zidărie tencuită cu var negru, nevăruită şi acum cam negrită de ploi, ferestre puţine, mici şi toate cu zăbrele groase, un turn pătrat şi neacoperit la dreapta, o terasă cu vederea spre Murăş în faţă, iar înlăuntru ganguri întunecoase, scări înguste şi sucite, încăperi mici şi lipsite de lumină.

Trăind în asemenea case, Corbei nu putea să-şi găsească sluji dintre oamenii cu frica lui Dumnezeu, şi cu toate că-i erau urgisiţi ungurii, în casa lui numai vorbă ungurească putea să audă, căci găzdăriţa lui, Borbala, era o unguroaică grasă şi rea de gură, şi unguri îi erau feciorul de casă, vizitiul şi rândaşul, care îi ziceau „*kutya-májú*”, „ăl cu ficat de câne”, când vorbeau despre dânsul, şi pe care nu-i cruţa nici el când se supăra. Nemulţumit şi cu cele ce se petreceau în casa lui, el era mereu hotărât să facă altă rânduială în ea, dar totdeauna gânduri mai mari îl frământau şi se amâna de azi pe mâne.

Gospodăria şi-o avea în vale, pe ţărmurul Murăşului, unde îi erau aria, şurile, grajdurile pentru boii de muncă, prăsila de cai, de vite şi de porci, odăile de gospodărie, precum şi grădina de legume, o mare întindere împrejmuită cu gard de nuiele acoperit cu o largă streaşină de spini, iar de-a lungul gardului sădise plopi, care acum erau mari şi plini de cuiburi de ciori ce mai ales dimi- neţile şi serile cărăiau întruna.

înfiinţase aici un fel de şcoală de gospodărie.

Lua în simbrie băieţi de prin satele de dinprejur, pe care îi ţinea timp de doi ori trei ani şi-i îndruma în ale gospodăriei, ca să lucreze apoi mai cu rost la casele lor.

Mai ales aici îşi petrecea viaţa; la Căsoaie era oarecum în gazdă.

Nici în vale nu era însă mai ferit de supărări.

Lasă că băieţii erau unii leneşi şi mincinoşi, alţii neascultători şi certăreţi, iar alţii târzii la minte ori 15 cu apucături rele, dar el mai şi voia să facă-n doi ani ceea ce în cinci ani n-ar fi fost cu putinţă. Era dar mereu nemulţumit şi cu lumea, şi cu sine, ursuz, migălos şi aspru şi tot mai mult i se-nfigea în minte gândul că au dreptate cei ce zic că omul e fiinţă neisprăvită 20 şi pornită spre răutăţi.

„Umbli - îşi zicea dar când vorba era să facă altă rânduială - să scapi de dracul şi te pomeneşti că dai de mumă-sa.”

Mergeau dar toate cum se îndrumaseră ele de ele, 25 şi liniştită era viaţa numai serile, după ce, rămas singur, se punea să citească în biblioteca lui, stetea pe terasă de vorbă cu sine însuşi ori se urca în turn, unde instalase un mic observator.

Serile senine, liniştite şi luminate de lună stetea 30 adeseori până în noaptea târzie perdut în reamintiri din zile de mult trecute, când fusese şi el om ca toţi oamenii.

Copilăria i-a fost tristă şi lipsită de soare, dar în timpul tinereţelor a avut şi la Blaj, şi la Viena, şi la 35 Câmpeni multe zile frumoase, ici veselindu-se cu prietenii lui, colo plăzmuindu-şi planuri pentru viaţa lor viitoare. Neasemănat mai frumoase erau însă şi mai vii în amintirea lui serile petrecute cu Elvira la lumina lunei.

O Trecuseră de atunci ani şi iar ani de zile, şi, pornind în vălmăşagul vieţii fiecare în calea sa, el şi pretenii lui s-au despărţit unii de alţii, iar Elvira şi-a dat mâna altuia mai cuminte, pe care ungurii nu l-au scos din slujbă: inima i se umplea de amărăciune când îşi dedea seamă despre aceste.

Serile luminate de lună însă el nu judeca cu mintea, ci [cu] inima, nu-şi mai dedea seamă, ci le simţea toate cum le simţise atunci.

în zadar, tot numai cu dânşii şi cu dânsa îşi petrecuse

partea plăcută a vieţii, şi în pustiul vieţii lui de acum tot numai printr-înşii şi printr-însa se mai mângăia; îl întrista deci gândul că toate au fost numai, dar nu se mai plângea de nimeni.

„Aşa e - îşi zicea - în lumea aceasta, aşa a fost şi are să fie totdeauna, şi păcatul e numai al celui ce să amăgeşte cu gândul c-ar putea să fie şi altfel. Nevoile-l frâng şi-l biruiesc pe om: ne naştem nu ca să gustăm mulţumirile vieţii, ci ca să îndurăm suferinţele ei."

Aspru era el şi neapropiat numai ziua, câtă vreme se zolea cu oamenii; pe înserate, când rămânea singur, O inima i se deschidea şi firea i se muia, şi dacă l-ar fi ştiut cum era sările, în tăinicia vieţii lui, oamenii n-ar mai fi zis că petrece nopţile cu duhurile necurate şi face „boscoane" cu ochianul când se urcă în turn. Aşa însă, cum el în adevăr era, îl ştiau numai cei ce steteau sub acelaşi acoperemânt cu dânsul, mai ales Berti, feciorul de casă, şi Borbala cea groasă, care-i prinsese toate slăbiciunile şi se socotea stăpână nu numai pe casă, ci şi pe el.

Iii

O-NCERCARE

Dimineaţa barometrul era căzut, higrometrul se pornise spre umăd, munţii Haţegului păreau de tot apropiaţi, ciorile cârăiau mai mult decât de obicei şi zburau pe jos, iar d-l Corbei cosise în luncă trei zile de-a rândul cu câte opt oameni.

- „Mare pacoste! îşi zicea el neliniştit. Să-ţi laşi fânul în bătaia ploii fiindcă se zice că e sărbătoare."

S-a şi înnorat după-amează şi s-a pornit vântul, dar pe-nserate norii s-au risipit, şi d-nul Corbei, ieşind după cină pe terasă, unde-şi lua de obicei cafeaua, una din slăbiciunile lui, era voios şi se plimba oarecum uşurel.

Om de statură mai mult decât mijlocie, cu umerii laţi şi cu capul mare, el călca rar şi cu un fel de sfială, se legăna din când în când în mersul lui şi părea încă în toată puterea. Numai văzut din faţă era cum îl socotea Ana.

Având fruntea înaltă şi mult scoasă, faţa lată şi fălcile ieşite, peliţa obrajilor veştedă şi întinsă, iar ochii mari, deşi

nu bulbucaţi, capul îi părea încă mai mare şi de tot greu. îl şi purta plecat puţin înainte şi clătinându-l când se legăna în mersul lui. Mai avea 15 apoi şi sprâncene stufoase şi încă negre, deşi părul îi era mai ales pe la tâmple de tot cărunt, barba rară şi mustaţa aspră şi căzută peste buzele cam cărnoase, printre care ieşeau din când în când la iveală nişte dinţi rari şi pe ici, pe colo negriţi, tot amănunte care îi de- 2 o deau o-nfăţişare oarecum sperioasă şi n u s e potriveau cu vocea lui limpede şi blândă, câteodată chiar duioasă.

Borbala îi aduse cafeaua şi o puse cu băgare de seamă pe mescioara de fier ce se află într-un colţ al terasei.

El se uită cu coada ochiului la dânsa. 25 Se cunoşteau amândoi, şi dacă ştia dânsa când are să-i vorbească, ştia şi dânsul că ea îi aduce cafeaua numai când are ceva pe inimă.

- Ce e, Barbură? o-ntrebă el în româneşte, ceea ce era un semn că e-n voia lui cea bună. 30 - Iacă, ţi-am adus, măria-ta, cafeaua, răspunse ea tot româneşte, ceea ce de asemenea era un semn că vrea ceva. Am fost - urmă apoi peste puţin, cam cu jumătate de gură - azi după-prânz, aşa, ca-n zi de sărbătoare, prin sat. Grozavi oameni! Zău că ţi-e frică 35 să trăieşti între dânşii!

D-l Corbei se duse la mescioară, puse două bucăţele de zahar în cafea şi se uită câtva timp la băşicuţele ce ieşau la suprafaţă.

Nu ştia şi nici nu ţinea să ştie ce se petrece-n sat. 4 o Nu se-ndoia că sunt grozavi oamenii, dar nu dânsa avea să i-o spună aceasta.

- Eşti proastă, îi zise în ungureasca lui cam pocită. Oamenii sunt toţi la fel, ai noştri ca ai voştri, iar ai voştri ca orişicare alţii. Nu ne-am apăra cu ziduri de piatră şi n-am ţinea câni de pază dacă nu i-am şti cum sunt.

Borbala dete râzând din cap.

- Ăstora - grăi dânsa - nu le pasă, când se îndrăcesc, nici de ziduri, nici de câni. Dau, ca să-l scoată pe Andrei al lor popă, năvală şi-n apă şi-n foc.

l o Corbei îşi pierdu răbdarea.

El se temea de câni şi de pisici şi ocolea pe departe când i se iveau în cale, n-ar fi întrat odată cu capul în ocolul vitelor când taurul lui nu era bine legat, ba se ferea chiar şi de boii lui de jug, căci, de! nu poţi să şti cum i se năzăreşte dobitocului lipsit de judecată. Se temea dar cu atât mai vârtos de oameni, pe care îi socotea nu numai răi, ci totodată şi plini de vicleşug. Tocmai de aceea însă ţinea ca lumea să ştie că nu se teme de nimeni şi de nimic şi nu putea suferi ca slugile lui să facă încercarea de a-l speria.

- Să-l aibă - zise el cam aspru - dacă vor, dar pe mine să mă lase-n pace. Eu de dragul lor n-am să mă căciulesc pe la popimea din Blaj.

Borbala era foarte mulţămită.

în gândul ei era celălalt, care vorbea ungureşte ca cel mai gureş predicator calvinesc, avea maniere ca un adevărat nemeş, îi zisese ei *Nagysăgad*, ca unei cocoane, o-ntrebase fel şi chip despre stăpânul ei, ba o rugase să-i facă rost să-l poată vedea pe acesta.

- Aşa le-am spus şi eu, grăi dânsa. Cinee, la urma urmelor, Andrei al lui Ciobanu?! Mai ales când celălalt e om atât de cumsecade, adăogă cu oarecare sfială.

- Care celălalt? întrebă Corbei.

Borbala se uită cam mirată la el.

Nu-nţelegea cum i s-a putut spune că stăpânul ei are să-l ceară, când nici nu-l ştia măcar.

- A fost - grăi dânsa - azi la biserică unul care a cântat, cum spun, foarte frumos. Pe acesta îl vreau unii, mulţi îl vreau, aproape toţi, căci numai puţini ţin cu Ciobăneştii.

- Prea bine! întâmpină d-l Corbei. O să se descurce ei cum vor şti. Fără de popă n-au să rămâie.

- Zicea - urmă Borbala tot cam cu sfială - că ar dori foarte mult să vie la măria-ta să-l vedeţi.

- Cine? o-ntrebă Corbei, zâmbind pe sub mustaţă.

- D-l Moina, tinerul pe care-l vor ceilalţi răspunse Borbala.

- Dar eu nu ştiu cine e!

- Tocmai pentru ca să-l cunoşti.

D-l Corbei se uită lung la ea.

Ştia că dânsa ţine să fie socotită stăpână în casă, şi nu o dată simţise că ea şi ştie să învârtă lucrurile aşa, că el să-i facă pe voie. Cu atât mai vârtos ţinea şi el să o pună la locul ei.

- Borbala - îi zise dar apăsând asupra vorbelor - în lucruri care nu te privesc să nu te amesteci. M-ai înţeles?! Mie nu-mi trebuie popă şi nu vreau să ştiu nici de unul, nici de altul.

IV

o zi BUNĂ

- Mă iartă că-ţi întru fără de veste şi atât de dimineaţă în casă, dar mi s-a spus că peste zi eşti dus şi nu te pot găsi, iar sările stai mai bucuros singur.

Cel ce a grăit aceste vorbe era un domn mărunţăl, care se oprise cu faţa zâmbitoare în pragul bibliotecei unde Corbei cetea, ca de obicei, mai nainte de a pleca la Plopiş, corespondenţa sosită cu posta de dimineaţa.

- Aa!... Huţanu!... strigă acesta înviorat şi porni spre el. Dar dimineaţa fie, ziua fie ori seara, mă bucur că pot vedea şi om iubit la casa mea, căci numai rar se întâmplă să se mai abată câte cineva pe la mine.

Huţanu, acum profesor gimnazial, era unul dintre cei ce se despărţiseră în vălmăşagul vieţii, preten şi din copilărie, şi din tinereţe, cu care mâncase din acelaşi blid şi durmise la nevoie în acelaşi pat; era deci viuă şi adevărată bucuria revederii, şi ei îşi strânseră mâna7

apoi, după o clipă de şovăire, se îmbrăţişară şi se sărutară.

- Ei, cum se întâmplă să am bucuria aceasta? urmă Corbei, cuprinzându-l cu braţul ca să-l ducă spre masă.

Dar ce să-ţi fac?... unde să te pun?... Eşti în trecere, ori poţi să stai?

Huţanu venise cu gând hotărât şi nu era în stare să o ascundă aceasta.

- Nu - răspunse el aşezându-se - nu în trecere.

o Am plecat anume la tine, dar mult n-o să pot sta.

- O zi, două?

- Cam aşa ceva, dacă mă ţii.

- Bun, grăi Corbei grăbit. Să iei o mică gustare, apoi, dacă n-ai altă treabă, mergem împreună, ca să-mi vezi gospodăria, o să vezi multe lucruri bune şi frumoase, iar pe-nsărate ne întoarcem şi stăm, ca odinoară, în toată tigna de vorbă.

- Cum îţi vine mai la îndemână întâmpină Huţanu.

- Deocamdată să chem feciorul - urmă Corbei - şi să iau dispoziţiuni să-ţi aducă bagajul şi să deie drumul trăsurii cu care ai venit de la gară.

- Asta nu! strigă Huţanu râzând. Mă ştii că-mi place să umblu pe jos: uite, cum mă ¡vezi, aşa am venit.

Corbei se uită mai cu dinadins la gherocul lui purtat şi prăfuit, mai ales în părţile lui pătate, şi, fără de veste, se ivi în gândul lui întrebarea: „Ce va fi voind să ceară de la mine?!”

în vreme ce el sună să vie feciorul şi-şi luă dispozitiunile pentru gustare, pentru prânz şi pentru seară, tiuţanu îl măsură de sus până jos, se uită cu luareaminte împrejurul său şi cuprinse într-un singur gând cele văzute de când întrase în preajma casei lui.

- Tu ai ajuns, precum văd, chiar mai bine de cum ştiam, grăi dânsul cu învederată mulţumire după ce servitorul se depărta.

- Da - răspunse Corbei cu inima deschisă - am viaţă liniştită şi spor în toate. Am adunat fără de veste şi cam şi fără de voia mea frumoasă avere şi adeseori îmi dau seamă că aş fi nedrept dacă m-aş plânge de

O cei ce nu m-au lăsat să fiu judecător. Nu poţi să-ţi închipuieşti cât de uşor e să agoniseşti urmă el cu vioşie;

n-am avut decât să mă mulţămesc cu puţinul cu care eram deprins pentru ca avutul sa-mi crească din ce în ce mai iute, Dar tu cum o duci?

- Bine, răspunse Huţanu voios. Sunt sănătos, muK 5 cesc cu plăcere, am o soţie care-şi poartă cu voie bună jugul, şi Dumnezeu mi-a dăruit copii voinici şi buni, buni copii.

- Eşti om fericit, îl întrerupse Corbei înduioşat. E mare lucru să ai copii, chiar şi dacă n-ar fi dintre cei mai buni. O fi greu, nu-i vorbă, dar e mare lucru.

- Vorbeşti şi tu ca orbul despre frumuseţa perelor pe care le miroase, întâmpină Huţanu râzând. Nici închipuire nu poţi să-ţi faci ce grădină e o casă plină de copii.

- Câti ai?

- Opt.

Pe Corbei îl trecu un fel de fior rece. Acum cam dedea cu socoteală ce va fi cerând prietenul său.

- Opt - repetă acesta râzând - cinci băieţi şi trei 20 fete, tot unul mai mic decât cellalt.

- Mulţi! zise Corbei.

- Aşa vi se pare vouă, care n-aveţi niciunul, întâmpină Huţanu. Noi, care-i avem, nu-i mai numărăm. Purtarea de grijă pentru copii e şi ea un eroism, urmă el avântat. Mi-ar plânge şi cel mai înrăit duşman de milă dac-ar şti cât de mari sunt greutăţile cu care mă lupt, dar nu mă plâng, nu mă dau şi răzbesc cu capul ridicat înainte. [-?...]

O - Bine, omule - grăi Huţanu în cele din urmă - dar tu umbli cu mânjii, cu mieii şi cu purceii parc-ar fi copiii tăi. îi cunoşti pe fiecare - individual, le ştii însuşirile bune şi pe cele rele.

- Fără îndoială, îl întrerupse Corbei. Altfel n-aş fi 35 în stare să te înţeleg pe tine. Purtarea de grijă pentru fiinţele neajutorate e la om o trebuinţă firească, şi dacă tu cauţi mulţumirea acestei trebuinţe purtând grijă de copii tăi, eu, care n-am avut parte de copii, mă mângăi aşa cum vezi. 40 -Dar nu simt toţi oamenii trebuinţa aceasta, întâmpină Huţanu.

- Toţi o simt - răspunse Corbei - dar unii, stăpâniţi de alte porniri, îşi năbuşesc simţământul firesc. Natura - urmă el înviorat - le face toate mai mult ori mai puţin pocite, şi nu e om care nu se simte mulţumit când poate desăvârşi făpturile.

Huţanu îi dedea dreptate, şi umblând, prin întinsa şi complicata gospodărie, el era din ce în ce mai uimit de priceperea prietenului său, de multele şi variatele lui

cunoştinţe, de atenţiunea lui pentru cele mai mici amănunte şi de claritatea cu care le împreuna toate în o singură privire.

- Eu - zise el - m-aş zăpăci, dacă le-aş avea toate aceste pe capul meu şi n-aş putea s-o duc nici trei zile fără ca să mă încurc.

- Aşa ţi se pare, îi răspunse Corbei, măgulit de vorbele lui. Sunt încredinţat c-ai face-o şi aceasta tot atât de bine ca celelalte, căci acela care e bun părinte nu poate să nu fie bun gospodar, bun diregător, bun orişice ar fi el.

Se-nţelegeau amândoi, şi chiar dacă n-ar fi fost prieteni vechi, s-ar fi făcut prieteni acum, când vedeau lucrurile cu ochii limpezi şi se potriveau în gânduri şi în simţeminte.

Se umple de farmec vieţuirea când oamenii cari s-au iubit în copilărie ori şi-au făcut în timpul tinereţelor plăcută unul altuia viaţa se întâlnesc după o îndelungată despărţire şi se simt apropiaţi ca odinioară sufleteşte.

Frumoasă a fost şi plină ziua pe care au petrecut-o împreună, şi pe-nsărate, când se-ntorceau la Căsoaie, amândoi erau întristaţi că ea e pe sfârşite.

Corbei era, cu toate aceste, neliniştit. îi era parcă a săvârşit o faptă lui neiertată, de care va avea să se căiască.

„Ce deosebire între ziua de ieri şi cea de astăzi?!" îşi zicea şi se gândea cu un fel de jale la ziua de mâne.

Să nu te pună păcatele să-i vorbeşti părintelui despre copii, că nu mai scapi de el şi ţi-l faci duşman dacă nu-l asculţi cu destulă bunăvoinţă.

Cât au stat în deal, cât au coborât la vale şi încă mult timp după ce au sosit la Plopiş, Huţanu a vorbit numai despre copiii lui, şi prietenul său îi era din ce în ce mai scump, căci îl asculta cu învederată plăcere şi-i înţelegea şi grijile, şi bucuriile.

Plimbându-se însă prin gospodăria de la Plopiş, 5 dânşii au ajuns încetul cu încetul să uite copiii.

GURA LUMII

„Ce-o fi vrând?!" se-ntrebase Corbei, şi ceea ce el nu ştia, ştia tot satul, căci aveau şi Ciobăneştii şi Ghiurca 10

la Blaj oamenii lor, care îi vestiseră că Huţanu are să vie şi că el multe poate.

Vorba în adevăr nu mai era cine are şi cine nu are să fie popă-n sat, ci care pe care, şi pe când unii umblau cu capul ridicat, călcau ţanţoşi şi se lăudăreau, ceilalţi fierbeau în ei şi îşi strângeau pumnii.

Nu putea, ce-i drept, nimeni să afle ce-au vorbit cei doi prieteni şi ce fel de înţelegere au luat între dânşii; lumea ştie însă şi ceea ce nu se poate afla, şi pe-nsărate, când ei se-ntorceau la Căsoaie, toţi erau încredinţaţi că lucrul e hotărât.

Ciobăneştii erau încredinţaţi fiindcă îi vedeau pe ceialalţi voioşi, iar aceştia erau voioşi fiindcă era voioasă Borbala, care le spunea că nici chiar serile nu l-a văzut pe stăpânul ei atât de voios ca ziua aceea şi că nu mai puţin voios era şi prietenul lui, ceea ce n-ar fi fost cu putinţă dacă nu s-ar fi ajuns la vorbă.

„Ăsta îi frânge gâtul!” îşi zicea Ghiurca cel neastâmpărat, care ştia mai multe decât ceialalţi.

Puţin îi păsa lui dacă va fi ori nu Andrei popă-n sat; era însă peste putinţă să se stârnească vrajbă între oameni fără ca să se amestece şi el în ea. Mulţumirea vieţii lui era să îmbărbăteze pe cei slabi de înger ' şi să-mpinteneze pe cei îndârjiţi. Se deduse-n partea lui Moină pentru că Ciobăneştii n-aveau nevoie de el; acum însă, când lucrurile erau, cum ştia el, hotărâte, nu mai putea să stăruie în partea lui Moină, care era omul lui Corbei, şi umbla să-i îndârjească pe Ciobăneşti.

Nu era beţiv Ghiurca, dar îi plăcea să se cinstească şi petrecea mult la cârcimă.

- Ei! îi zise el lui Cârcioc, care trecea prin faţa cârcimei. Şi voi ce mai ziceţi, ce mai faceţi? Cum vă simţiţi în pielea voastră?!

Cârcioc, un om şchiop de piciorul stâng, care se mai şi uita-n cruci, se opri râzându-i cu cătran în faţă.

- Te bucuri, hai, şi râzi?! întâmpină el.

- Ba-mi pare rău că n-aţi ţinut seamă de vorbele mele, grăi Ghiurca dulceag. Ce am eu cu Moina acela?!

Vi-am spus însă să nu vă puneţi în pizmă cu Corbei, c-o să rămâneţi de ruşine. N-o fi având el trecere la domnii de la Bălgrad şi la cei mai mari decât dânşii, dar popii de la Blaj se uită-n gura lui. Cârcioc se simţea strâmtorat.

- Să vedem, răspunse el. Mai va încă! O să se găsească undeva, cumva, la nevoie, ac şi pentru cojocul lui.

Ghiurca dete a milă din cap, apoi îi făcu semn să se o mai apropie, ca să-i poată vorbi în taină.

- Bine, măi - îi zise - eu te ştiu pe tine om deştept, şi tu ştii că eu sunt om cu socoteală, care nu butică prin întunerec, şi trebuia să ştiu ce zic când vi-am spus să-l lăsaţi pe Andrei în pace şi să nu-l mai faceţi de ruşine, că e băiat bun. Moină acela e logodit şi el - adăugă pe şoptite - chiar cu o fată la care Corbei ţine foarte mult. Nu vreau să zic că e chiar fata lui, dar e fata femeii pe care era s-o ieie el de nevastă. M-ai înţeles?! Asta e ceea ce l-a făcut pe Moina să vie tocmai din părţile Clujului aici.

Cârcioc se uita cu ochi mari la el şi sta cu inima îndoită.

- Chiar aşa să fie?! grăi dânsul.

- O ştiu de la Moină el însuşi - îl încredinţă Ghiurca -şi de aceea vi-am zis să nu mai umblaţi degeaba.

Măi - urmă cu oarecare patimă - cu Corbei bieţi de oameni ca noi n-au să [se] spună-n pizmă. Şi-a făcut avere, el ştie cum şi-a făcut-o, dar o are şi, având-o, are şi putere, şi trecere, şi face tot ceea ce vrea. - Dar el zice că nu-i trebuie popă, întâmpină Cârcioc; să ne lase să luăm pe cine vrem!

- Vorbă şi asta! îi zise Ghiurca; popă nu i-o fi trebuind, dar vrea să aibă omul lui, sluga lui, care să-i facă treburile.

Au mai stat Ghiurca şi Cârcioc încă mult timp de vorbă, Cârcioc cătrănindu-se din ce în ce mai rău, iară Ghiurcă dându-şi silinţa să-l molcomească, făcându-l să înţeleagă că celor mari şi tari li se cuvine să-şi facă voile.

în vremea aceasta, cei doi prieteni şedeau la masă şi discutau cu multă aprindere asupra adevăratelor temelii

ale moralei.

Borbala, doritoare de a-şi arăta destoiniciile, le gătise un papricaş de berbec, nişte minunaţi tăieţei cu brânză de vacă şi cu j umere de slănină şi o friptură 15 de purcel, iară Corbei scosese din pivniţă câteva sticle de vin vechi, probe din deosebiţi ani, şi alb, şi negru, şi vişiniu. Dacă stăpânul casei pişcă numai şi de ici, şi de colo câte ceva şi gusta câte niţel din vinuri, oaspele lăuda mâncările şi bea spuind mereu că asemenea 20 vinuri nu poate orişicine să beie, şi iar bea tot mai voios şi mai vorbăreţ şi mai plin de duioşie.

El scăpase vorba că izvorul a toată răutatea e egoismul, care-l face pe om să le tragă toate la sine, iară Corbei ridicase degetul, dând din cap ca preotul în faţa 25 ereticului.

- Ce?!... nu cumva vrei să zici că n-am dreptate?! strigă Huţanu.

- Ceea ce e firesc nu poate să fie rău - îi răspunse Corbei - şi nu e nimic mai firesc decât purtarea de grije pentru sine însuşi.

- Haida-de! strigă iar Huţanu, care ştie o mulţime de lucruri fireşti ce nu sunt deloc bune.

Porniţi apoi pe calea aceasta, vorba s-a întins şi masa s-a lungit până târziu, când satul bâjbâia pe la toate

5 răspântiile.

Era destul să ştie Cârcioc cel şchiop un lucru pentru ca vestea să meargă cum se-ntinde flacăra prin iarbă uscată, şi seara, când luna a-nceput să bată în terasa Căsoaiei, toţi ştiau chiar mai mult decât ceea ce Cârcioc

O aflase de la Ghiurca.

Lucru ciudat însă! Oamenii nu mai fier beau în ei tot ca mai nainte, ci parcă se potoleau.

„De!... dacă-i aşa, n-ai ce să-i faci”, zisese unul, şi încetul cu încetul să mai dăduseră şi alţii-n partea lui.

Cum ar fi putut Corbei să pună vorbă pentru altul când el avea omul lui, la care ţinea şi la care şi trebuia să ţină?!

„Da! dacă-i aşa, trebuie să-i dai dreptate!” ziceau

mulţi, dar nu şi Cârcioc, care-şi mâncase averea purtând 1 o procese fiindcă nu era în stare să le deie altora dreptate.

O DATORIE VECHE

Era prin amurg când Corbei şi Huţanu au ieşit, în sfârşit, pe terasă, ca să ieie cafeaua.

- Cât mai stai şi când mai vii? întrebă Corbei, dus cu gândul.

Huţanu, acum cam sentimental, luă pipa de spumă, pe care feciorul i-o adusese plină, o aprinse, sorbi o dată din cafea şi iar mai trase câteva fumuri.

- Deodată două întrebări la care nu pot să dau răspuns, grăi apoi voios. Dac-ar fi după mine, eu aş tot sta şi-aş veni mereu. Să vedem însă dacă mă ţii şi dacă mă mai primeşti.

- Vorbeşti în pilde, întâmpină Corbei.

- Ba foarte desluşit, grăi Huţanu. Ţi-am spus că am plecat de acasă anume la tine în misiune şi - urmă el râzând - mă pomenesc că mă dai afară când afli care-mi este misiunea.

Corbei cam dedea cu socoteală ce va fi voind prie-O tenul său, care avea opt copii, nu mai puţin.

- Da!-răspunse el în glumă - tot ceea ce se poate. Să vedem de ce e vorba.

- Să-ţi spun fără multă introducere, grăi Huţanu şi iar trase câteva fumuri. Aici la voi e vacantă parohia

5 şi eu am stăruit la Blaj pentru un tânăr la care ţin. Mi s-a spus că totul atârnă de la voinţa ta.

Corbei se dete un pas înapoi. Se perduse deodată tot farmecul zilei petrecute cu prietenul său.

- Care va să zică asta e! strigă el, adânc jignit.

- Stai, nu te pripi - stărui Huţanu - că nu ţi 5 le-am spus încă toate.

- Nu mi le mai spune, că eu ştiu, întâmpină Corbei, stăpânindu-se. Bonţii de la Blaj îşi închipuiesc că sunt supărat fiindcă am avut ceartă cu popa şi vor să profite de ocaziune spre a mă momi să întru iar ca oaie rătăcită în singur mântuitoarea lor biserică; iară tu - adause cu amărăciune - ai primit sarcina de mijlocitor al lor. Ţi-o iert

aceasta, căci multe au să i se ierte în această lume mizerabilă unui biet muritor cu casa plină de copii, de ale căruia strâmtorări toţi 15 vor să abuzeze, ţi-o iert, dar zic „nu!” Ţin prea mult la tine pentru ca de dragul tău să pot face un lucru de care mi-ar fi ruşine. Mie nu-mi trebuie popă!

Huţanu se uită lung în faţa lui.

- Moţul dracului! grăi el tot râzând. Pătimaş ai 20 fost şi încăpăţânat totdeauna, pătimaş eşti şi acum şi bănuitor şi nedrept. Chiar acum ziseşi că nu faci ceea ce voiam să te rog fiindcă ţii la mine; dar eu nu ţin la copiii mei?! De unde-ai scos tu convingerea că mizerabilii nu numai vor, ci şi pot să abuzeze de strâmtorările 25 omului cu casa plină de copii?! Nu, Vasilie, părintele care în adevăr îşi iubeşte copiii nu săvârşeşte nici el de dragul lor fapte de care ar trebui să se ruşineze. Scurmă pământul, îşi taie în carne, se sângeră, dar nu se dă, nu se înjoseşte. Iubirea adevărată nu-l coboară, 30 ci-l înalţă pe om! Nu, nu e ceea ce zici tu, şi te vei încredinţa că prietenia adevărată e ceea ce m-a dus la tine. îţi mai aduci câtecdată aminte de Elvira?

Corbei tresări.

- Cum vine întrebarea aceasta aşa, din senin? 35 întrebă el cu glas înăbuşit.

- Nu e din senin - răspunse Huţanu - ştii că ea a rămas văduvă, c-a murit în urmă şi c-a lăsat o fată, pe care o ţine o soră a fostului ei soţ; fata aceasta e logodnica tinărului de care-ţi vorbii.

Corbei stătea ca-ncremenit.

- Credeam - adause Huţanu - că trebuie să le ştii şi tu acestea.

- Asta e - grăi Corbei - cea mai mişelească din toate urzelile pe care le-a născocit vreodată răutatea omenească. Ce crezi tu că trebuie să fac eu?!

Huţanu dete din umeri.

- Asta atârnă de la firea omului - răspunse el - şi nimeni mai bine decât tine însuţi nu poate să ştie ce-ţi este şi ce nu-ţi este cu putinţă. Eu, aşa cum mă ştiu însumi pe

mine - urmă el după o clipă de răzgândire - nu m-aş împăca cu gândul că am să trăiesc aşa-zicând sub acelaşi acoperemânt cu fiica omului care a avut de soţie pe femeia ce am iubit...

- Asta nu! strigă Corbei. Eu văd în ea pe fiica 15 femeiei căreia într-o clipă de amărăciune i-am făcut o mare nedreptate şi faţă de care am o veche datorie. Tocmai aici e mişelia: mi-e greu afară din cale să zic „nu!" şi mi-aş face toată viaţa mustrări dacă aş zice „da!" Chiar şi dacă n-ar fi celelalte, sătenii au omul lor, 20 şi aş fi nedrept dacă le-aş aduce altul, şi nesocotit dacă aş vârî pe tinerii de care vorbeşti într-un vespar.

- Tu faci cum te mână firea, grăi Huţanu, dând iar din umeri. Un singur lucru aş dori: să nu se poată zice că n-am stăruit. Am să-ţi mai spun că voia să vie doamna Fireanu, mătuşa fetei, şi eu am venit mai ales ca să te scap de ea.

- Dacă venea - îl întrerupse Corbei - îi spuneam tot aceea ce-ţi spun şi ţie.

- Nu ştiu, întâmpină Huţanu râzând. E o someşeancă 30 prăpăstioasă, cu care oamenii ca tine cu anevoie senţeleg. Mă cuprind răcorile când mă gândesc ce o să am cu dânsa.

- Trimite-o la mine - stărui Corbei - căci ţin şi eu să o încredinţez că nu e la mijloc lipsă de bunăvoinţă.

Voi face-o să ceară altăceva.

- De! - răspunse Huţanu - acum, după ce le ştii toate, ar fi cu putinţă şi asta. Par' însă că tot aî fi mai cuminte să vie tinărul.

- Bine, să vie el! zise Corbei.

Atât le fusese de-ncordată convorbirea, încât pipa lui Huţanu se stinsese de mult şi cafeaua lui Corbei se răcise şi sta neatinsă când feciorul veni să ieie ceştile. Ei îşi luară cafelele acum reci, Huţanu îşi aprinse 5 pipa şi mai steteră de vorbă până spre miezul nopţii.

VII

SUPĂRAREA DOAMNEI FIREANU

„Auzi d-ta?! strigă doamna Fireanu, răzvrătită-n toată fiinţa ei. Mai se şi laudă că sunt bărbaţi! Nişte motologi

sunt, nişte molfăite!”

Nu putea dânsa să înţeleagă cum s-a-ntors Huţanu cu treaba nefăcută, când lucrul era nici că se poate mai uşor.

„Te pomeneşti - îşi zicea câteodată - că nici n-a fost, ci-a zis numai, ca să scape de gura mea, că se duce, iar acum, ca să mă alinte, zice că n-a putut să facă nimic. De rea-credinţă cum sunt, bărbaţii sunt în stare să facă şi una ca asta.”

Iar se răsgândea însă. „Nu - zicea atunci - de fost, tot o fi fost, dar e mămăligă nefrecată, un lasă-mă-să-te-las. Ah! de ce nu m-a făcut Dumnezeu pe mine bărbat?!

Ea şi avea cuvinte să vorbească aşa.

Rămasă la vârstă de vreo treizeci şi doi de ani văduvă cu trei copii, ea a pus pe toate rudele ei şi pe toţi prietenii răposatului în picioare ca să-i scoată cumva o penzioară. Au şi alergat care cum a ştiut, dar toţi o-ncredinţau că e peste putinţă, fiindcă răposatul n-avea anii ceruţi de lege. „Ce ani?!... ce lege?!” a strigat ea şi s-a dus la groful Pişta, care era om milos şi ştia să facă şi fără de ani, şi fără de lege. Acum avea o penzioară de patru sute de florini pe an şi putea să se laude că şi-o făcuse ea însăşi cu lacrămile ei de văduvă nevoiaşă. Tot aşa făcuse ea pentru băiatul ei mare rost în colegiul de la Cluj, iar pentru una din fete, la călugăriţele de la Dej.

„Mie - zice dar - să nu-mi spună nimeni că nu se poate ceea ce e cu putinţă: toate uşile se deschid dacă ştii să stărui.”

Mica ei zestre, o casă la Cluj, patrusprezece jugăre de pământ pe Someş şi o viişoară de vreo zece sepe, nu numai i-a fost destulă ca să-şi ţină copiii, dar i-a mai dat şi vreo mie cinci sute de florini puşi la bancă pentru fata ei, care azi-mâne era de măritat.

Multe îi sunt cu putinţă celui ce dă năvală cu toată] o virtutea.

„Cum, nu vrea Corbei?! zice dânsa. Trebuie să voiască! Nu e oare destul că eu, văduvă amărâtă, ţin de unsprezece ani acum, pe lângă copiii mei, şi pe Lucia, şi-am scos-o fată mare?! S-o mai ajute şi alţii. Mie să-mi

spuie că nu poate?”

Nu! Nu se mai putea s-o ţină pe fata Elvirei. îi era dragă fiindc-o crescuse şi era bună şi-o ajuta mult la casă, dar avea şi ea fata ei, şi nu e bine să fie două fete mari la aceeaşi casă. 20 Ea nu spunea lucrul acesta, şi de aceea nici Huţanu, nici Moină şi Lucia, care nu-l ştiau, nu puteau să înţeleagă zorul ei.

îndeosebi Lucia, căreia îi vorbise multe despre Corbei, se simţea cuprinsă de strâmto[ra]re când se gân-25 dea că vorba e să-şi petreacă viaţa pe la Plopiş.

„O, Doamne! - zise dar Moină - se vor mai fi găsind parohii şi aiurea. De ce să mai stăruim, când d-l Huţanu ne spune că nu e cu putinţă?!”

Asemenea vorbe o scoteau pe doamna Fireanu din 30 sărite. Ele erau în gândul ei semne neîndoioase că Moină era cu inima îndoită şi umblă să scape.

Nu era adevărat lucrul acesta. Moină ţinea mult la Lucia, dar simţea că dânsa nu are destulă slăbiciune pentru el şi-şi dedea silinţa să între-n voile ei. Asemenea 35 fineţe nu înţelegea însă doamna Fireanu şi de aceea dedea zor ca să nu fie prea târziu.

„Am să mă duc eu însămi - grăi dânsa în cele din urmă -ba am s-o iau şi pe Lucia cu mine!”

Avea dânsa armele ei, în faţa cărora nu-i rămânea 4 O d-lui Vasilie Corbei decât să se supună.

Nu degeaba scotocise ea, când murise cumnată-sa, prin toate dulapurile şi prin toate cutiile rămase de la dânsa: avea câteva scrisori care puteau să-i fie acum de mare ajutor, şi mai ales una, pe care o păstra 5 cu multă grijă. Iată una:

„*Iubită amică*,

Lucrul de care nu m-am temut şi pe care-l credeam peste putinţă s-a întâmplat: ieri am primit deciziunea ministerială prin care sunt destituit fără de cercetare l o şi fără de nicio discuţiune, ceea ce numai în ţara aceasta e cu putinţă. M-am gândit şi m-am răzgândit, dar n-am ajuns încă să mă dumiresc ce am să fac şi de ce am să mă apuc. Deocamdată o să mă duc acasă şi un singur lucru e lămurit

deja în capul meu: că e stricată întreaga mea viaţă, că frumosul vis, pe care l-am făcut împreună, nu se mai poate realiza. Pentru mine nu mai e loc în ţara aceasta, şi chiar dac-am putea trăi, cu chiu, cu vai, din mica avere ce mi-a rămas de la părinţi, te iubesc prea mult ca să te pot osândi la viaţa ce-ai avea, fiind legată de un om scârbit de lumea în care i-a fost dat să trăiască.

îmi dau seamă că ţi-am făcut o mare nedreptate şi-mi voi face viaţa mea toată mustrări pentru uşurinţa mea; mi-ai face însă şi tu nedreptate dac-ai zice că, după toate cele petrecute, trebuia să fiu mai puţin îndărătnic şi să mă dau după păr, ca alţii. Mi-a fost peste putinţă, şi mi te-aş fi făcut urgisită dacă de dragul tău m-aş fi înjosit însumi pe mine. Nu, Elviro, mai bine o fericire perdută decât o viaţă terfelită. Curată ai să rămâi şi curată vei şi rărnânea în gândul meu cât mai trăiesc în mijlocul acestei lumi spurcate şi singură tu vei mângăia zilele vieţii mele amărâte.

Să ai, Elviro, parte de toate fericirile cari sunt în lumea aceasta cu putinţă, dar să nu uiţi niciodată că trăieşte departe de tine un om nenorocit care segândeşte în toate clipele vieţii lui la tine şi care-şi va uita nenorocirea de câte ori îi vei da ocaziune de a-şi dovedi iubirea şi de-a-şi împlini nestinsele datorii faţă cu tine.

Dacă nu mi-a fost dat, Elviro, să fim soţ şi soţie, ia-mă prieten, ia-mă frate mai mare şi adu-ţi aminte de mine când vei avea nevoie de un om care e gata să se jertfească pentru tine.

Vasilie”

„Să-i citesc eu scrisoarea aceasta - grăi d-na Fireanu - şi să mai spună că nu poate!”

LA SECERIŞ

„Lasă, că-i aci secerişul!” strigă Ana.

Spicul se pârguise-n bătaia soarelui de vară, lanurile din luncă începuseră a bate-n roşu, şi numai pe la locurile mai revene şi mai reci mai rămăsese pe ici, pe colo câte un fir încă verde; pe când însă pe Murăş la vale se-ncepuse secerişul, mai spre izvoarele râurilor unde paiul e subţire

şi spicul scurt, abia se scuturase floarea şi oamenii se porniseră cete-cete spre lărgimile mănoase, ca să-şi facă secerând parte din roadele lor.

Corbei avea de secerat la nouă locuri deosebite, cu totul vreo două sute şasezeci de jugăre. El căra de obicei snopii sub şurile lui mari, iar treieratul îl făcea în toată tigna iarna, când n-avea altă treabă. Nici aşa nu putea însă să-şi facă secerişul numai cu oamenii lui. Om care le face toate pentru mulţumirea sa şi pentru buna-îndrumare a altora, el ţinea să-şi facă secerişul deodată şi la timp potrivit, ca bobul nici să nu se zbârcească, nici să nu se scuture. Ştiind apoi că sătenii fac nazuri, învoise din vreme vreo şasezeci de munteni.

- Auzi d-ta?! strigă Cârcioc. Noi n-avem cu ce să ne hrănim copiii, şi el aduce oameni din altă parte.

- Face-n avutul lui - îi răspundeau alţii, care aveau şi ei nevoie de secerători - fiecare ce vrea.

Vor fi avut aceştia dreptate, dar în lumea cea adevărată dreptatea o are cel ce e-n stare să şi-o facă, şi prin sate sunt de obicei mai mulţi cei ce caută decât cei ce dau de lucru; Cârcioc găsea dar destui ascultători.

O singură dată pe an, în timpul secerişului, poate şi nevoiaşul să-l strâmtoreze pe bogat şi să-l stoarcă;

celor de un gând cu Cârcioc nu le era greu să-i facă pe ceilalţi s-o înţeleagă aceasta. Era învederat că secerătorii veniţi de la munte luau partea ce li se cuvine nevoieşilor din sat şi că partea aceasta era cu atât mai mare cu cât mai puţini erau secerătorii. - Da! - strigau deci din ce în ce mai mulţi - n-are s-aducă secerători din altă parte când sunt destui flămânzi şi între noi.

- Ba chiar şi flămânzi ale căror averi el le stăpânejtc, el ori ai lui! strigau alţii.

- Ai lui?! strigau iar alţii. Vai de sufletele lor! I s-au dat robi ca să muncească spre a-i putea plăti dobânzile.

Nu mai steteau acum câte doi, trei de vorbă pe la răspântii, ci se adunaseră mulţi în bătătura largă, şi când se văd mulţi la un loc, oamenii se pătrund de dreptatea lor şi se simt destul de tari ca să şi-o şi facă.

Mai era apoi la mijloc şi gândul de a-l face pe d-l Corbei să simtă că orişicât de învăţat şi de bogat ar fi el, n-are să se ieie în coarne cu lumea în mijlocul 25 căreia trăieşte.

- Avem să-i luăm la goană pe scerătorii învoiţi de dânsul! strigau cei mai îndârjiţi.

- Ba să vă păziţi treaba - ziceau alţii mai potoliţi - că puteţi s-ajungeţi la-ncăierare, şi jandarmii sunt pe aci prin apropiere. De!... e dreptul lui să se-nvoiască cu orişicine şi după placul lui, şi bieţii ăia de oameni n-o să facă nici ei drumul degeaba.

Ghiurca stetea la o parte şi zâmbea pe sub mustaţă.

- Grozav sunteţi - zise - de cuminte! Jandarmii 35 o să sară ca să apere pe Corbei şi pe muntenii lui?!

Parcă Corbei e vreun baron ori vreun nemeş şi muntenii sunt săcui?! De asta să nu vă doară capul când e vorba de pielea lui Corbei, stăpânirea n-aude, nu vede.

- Şi chiar dacă n-ar fi aşa?! strigau muierile, tot- 40 deaunamai iuţi la fire şi mai rele de gură. Voi ce sunteţi?

De ce v-a făcut Dumnezeu bărbaţi? Nu! batjocura asta n-aveţi s-o suferiţi chiar acasă la voi!

Şi multe sunt, ca să scape de gura muierilor, oamenii în stare să facă.

D-l Vasilie Corbei îşi făcea fără de grije pregătirile pentru seceriş când i s-a adus vestea că sătenii sunt turburaţi şi porniţi a nu-i lăsa pe seceretorii învoiţi de dânsul să se apuce de lucru.

„Toate sunt cu putinţă - grăi dânsul - dar eu tot 10 n-o să fac decât ceea ce însumi voiesc."

îl covârşise deodată îndărătnicia firii lui.

„Da, am viaţa liniştită", îi zisese el lui Huţanu, şi spusese adevărul. De când însă Huţanu plecase, n-o mai avea viaţa liniştită. 15 I se răscolise întreaga fiinţă, şi nu mai era mulţumit de nimic, nu era în stare să-şi dea seamă ce vrea şi ce nu vrea. La Căsoaie i se ura; cele ce se petreceau la Plopiş nu-l mai interesau; umbla de ici până colo ca omul ce caută ceva şi uită mereu ce caută; ar fi voit 20 să poată adormi şi să tot doarmă până ce nu vor fi

trecut cele ce-i turburau liniştea.

Nu se întrebase niciodată: „De ce folos îmi este averea?” Din ziua în care fusese cuprins de simţământul că viaţa îi este perdută, nu mai simţise şi nici 25 că avusese nevoie de avere. O agonisise căutându-şi mângăiere în mulţumirea de a fi muncit cu rost şi cu spor. A stat timp de peste douăzeci de ani ca robit de sine însuşi aici, ca să nu mai rămâie îndoială că-i este în adevăr perdută viaţa, şi niciodată nu s-a plâns că 30 dânsa nu mai voia să ştie de dânsul şi la niciuna din scrisorile lui n-a răspuns. Acum se simţea adânc jignit, şi-n fiecare zi de mai multe ori se aşeza la masă ca să-i scrie lui Huţan că nu e nevoie să mai vie acel tinăr, nici mai ales doamna Fireanu, care, pe lângă toate 3 5 celelalte, mai era şi femeie. Iar se scula însă...

„Am să plec! strigă elân cele din urmă. Am să pornesc în lungă călătorie.”

Simţea acum trebuinţa de a se folosi de averea lui, ca să scape de supărările pe care i le făceau alţii. 4 O Tocmai acum trebuia să-i mai vie şi pacostea cu secerătorii.

„Nu - zise iar - tot n-am să fac decât ceea ce voiesc eu”!

Ştia prea bine că, fiind la mijloc şi Ghiurca, stăpânirea n-are să-i deie niciun ajutor, ba chiar şi°dacă 5 ea ar fi voit s-audă şi să vadă, n-ar fi voit el să ştie de dânsa.

„Ba mă pomenesc - îşi zise - că mă scot pe mine vinovat şi c-o pat bieţii ăia de munteni pe care i-am adus aici.”

Era duminecă dimineaţa, iar săcerătorilor le trimisese vorba să vie marţi seara, pentru ca miercuri să înceapă: avea două zile de pregătire.

El se plimbă câtva timp în sus şi în jos.

„jE dat, vândut, robit, legat de mâni şi de picioare”, îşi zise-n cele din urmă, gândindu-se la Ghiurca.

De nenumărate ori în viaţa lui îşi zisese-n gândul lui că ceea ce-l face pe om rău sunt nevoile şi strâmtorările; niciodată n-a simţit-o însă aceasta atât de adânc ca acum, când îl vedea în faţa sa pe Ghiurca.

El sună să vie feciorul, apoi se duse la casa de fier şi luă un teanc de hârtii de bancă.

„Să-i spui lui Şandor să pună caii, îi zise apoi feciorului. Plecăm la Bălgrad.”

IX

TIHAMER

Domnul Tihamer Erdei, agent al unei societăţi de asigurare din America şi corespondent al mai multor ziare, unele din Pesta, altele din Viena, era nu numai la Bălgrad, ci şi la Cluj, la Sibiu şi pe mai departe om 3 O cunoscut şi persoană importantă. El purta totdeauna nădragi cu găitane şi cizme cu pinteni, îşi răsucea mustaţa, mânca slănină pipărată, deşi era secretar al comunităţii israelite, se făcuse prieten cu toţi proton popii din Valea Murăşului, juca cărţi cu baronii şi cu 35 grofii, se bătea în duel, era de zile mari poftit la masa fişpanului şi avea, când se ducea la Pesta, întrare pe la toate ministerele. Toate aceste-l ajutau apoi să pună la cale treburi pentru alţii grele şi să mijlocească cu izbândă în afaceri încurcate, ceea ce îi da putinţa de a trăi bine, un lucru la care un om ca dânsul trebuia să ţină.

Deşi obicinuit a întră în fel de fel de daraveri şi a-şi face de lucru cu fel de fel de oameni, el a fost foarte surprins când s-a pomenit în biuroul lui cu d-l Vasilie Corbei, pe care-l cunoştea foarte bine, dar îl ştia om ce n-are nevoie de mijlocitori. 10 - Te miri?! îi zise Corbei în nemţeşte. Uite, am ajuns şi eu să-ţi fac o rugăminte.

Tihamer avea obiceiul de a vorbi cu fiecare în limba lui.

- Mă cam mir - răspunse dar în româneşte - dar 15 cu atât mai mult am să mă bucur dacă voi putea să-ţi fiu folositor.

- Multe poate, când vrea, cel ce le ştie toate, ca d-ta - grăi Corbei - iar ceea ce am să te rog e lucru puţin. Aş vrea - adăugă schimbând tonul - să cumpăr

O cambii de ale vărului meu Ghiurca; ai, ori poţi să-mi procuri?

Tihamer rămase câtva timp cu ochii ţintă-n pământ.

„De ce vrei să cumperi”? ar fi voit să-l întrebe, dar degeaba l-ar fi întrebat când n-avea nicio asigurare că-i v a spune adevărul. îi şi era destul s ă ştie că Ghiurca are o sesiune şi jumătate de pământ, iar Corbei e dintre cei ce cumpără ceea ce cade prin apropiere. Lucrul de căpetenie îi era ce iese pentru dânsul.

- N-am, răspunse el zâmbind. Cu oameni ca dânsul eu nu mă pot încurca. Aş putea însă să aflu la cine ai putea să găseşti.

- Nu, întâmpină Corbei. Eu le cumpăr de la d-ta, şi puţin îmi pasă de la cine le iei.

Asta-i mai convenea lui Tihamer.

- Să fie şi aşa, zise el. Cât vrei să cumperi?

- Toate câte se pot aduna până mâne pe la douăsprezece, răspunse Corbei.

- Şi dac-ar fi să fie scumpe? întrebă Tihamer.

- Scumpe, ieftine, le cumpăr, răspunse Corbei hotărât. Nu mă-ndoiesc însă că orişicine umblă să scape de ele, căci el are şi opt mii de florini hipotecă şi puţin o să rămâie pentru ceilalţi creditori. Eu îţi dau nouăzeci la sută, şi treaba d-tale e cu cât le iei.

- Mă tem că n-o să pot găsi cu preţul acesta, întâmpână Tihamer, voind să stoarcă mai mult.

- Câte se vor putea, întâmpina Corbei, care-şi dedea seamă că va câştiga destul adunându-le toate cu preţul acesta.

Lucrul era pus la cale atât de bine, mcât Corbei n-a mai avut nevoie să mai aştepte până „mâne”, şi încă luni seara a putut, întors acasă, să-i scrie lui Ghiurca:

„*Vere Gheorghe*,

Chiar acum mă-ntorsei de la Bălgrad, unde am reuşit să cumpăr cele unsprezece cambii ale tale cu o scădere de zece la sută. Treci, te rog, mâne dimineaţă pe la mine, ca să vedem ce facem cu ele. Eu cred că cel mai cuminte lucru e să-mi dai pentru toate un singur cambiu, ca să-l girez şi să plec chiar mâne la Sibiu şi să-mi iau de la bancă banii.

Te aştept mâne dimineaţă.

Vasilie”

Primind scrisorica aceasta scurtă şi lămurită, Ghiurca o citi şi iar o citi, făcându-se din ce în ce mai galbăn la faţă.

Nu mai încăpea îndoială că văru-său i-a făcut un bine cumpărând cambiile cu scădere de zece la sută şi că iar alt bine vrea să-i facă dându-i girul; nu însă ca să-i facă bine, ci ca să-l ţie legat i le făcea aceste, şi e greu să te ştii legat.

Nu era însă chip să scape de umilire. îi era ruşine, strângea pumnii, scrâşnea din dinţi, înjura în gândul lui, dar şi-a-nghiţit năcazul, s-a dus, a subscris, ba i-a mai şi mulţumit vărului său pentru că l-a scăpat, aşa zicea el, din strâmtorare.

- Să ştii că asta am şi voit-o, răspunse Corbei. Să te văd acum de aci-nainte! Dar - urmă apoi schimbând vorba - eu trebuie, precum vezi, să plec şi am să-ţi fac o rugăminte. Mâne o să sosească la Plopiş oamenii pe care i-am învoit la seceriş. Le-am lăsat vătavilor vorbă cum au să-i împartă, unde au să-nceapă şi ce au să facă până la întoarcerea mea. Ca să nu fie vreo neorânduială, te rog să le dai şi tu mână de ajutor.

- Cum nu?! foarte bucuros! răspunse Ghiurca *5* turburat. Să fii liniştit: o să meargă toate ca şi când ai fi însuţi de faţă.

SOCOTEALA DIN TÂRG

E mai uşor să aprinzi un foc decât să-l stingi: aceasta Ghiurca o ştiuse de mult, dar numai acum o simţea.

Gândul lui, al lui Cârcioc şi al celorlalţi câţiva mai sfătoşi era să pună la cale alungarea secerătorilor, apoi să facă ce vor fi făcând ca sătenii să nu între nici ei la seceriş, pentru ca Corbei, rămas numai cu oamenii lui, să simtă că el sufere paguba dacă se ia-n coarne cu satul.

Alungarea secerătorilor le părea lucru uşor, căci mai aveau şi alţii nevoie de braţe şi, ademeniţi de aceştia, muntenii uşor se hotărau să-l părăsească pe Corbei. Ce-ar fi putut adecă să-i îndemne a se încăiera cu sătenii când găseau şi aiurea de lucru?!

Mai greu nu putea să le vină a-i face pe săteni să nu între la seceriş, căci încă de mult luaseră un fel de înţelegere ca nimeni să nu lucreze la Corbei. însă „*Lex ulterior derogat priori*" ziceau romanii: după ce se
5 schimbase hotărârea luată mai nainte, oamenii se gândeau numai la folosul pe care-l pot trage lucrând la Corbei, şi mai ales muierile ţineau strună ca folosul acesta să nu se peardă.

Dar Corbei voia să aducă om străin popă-n sat.

O „De!... ce să-i faci?! se zicea. Vrea fiecare să ajute pe oamenii lui. Dacă poate?! De ce folos i-ar fi averea şi trecerea dacă nu şi-ar face voile?!"

Aşa e românul! Trecut prin multe nevoi, el se pleacă în faţa celui puternic şi-i recunoaşte dreptul de a se 35 folosi, câtă vreme îi este dat, de puterea lui. Până chiar şi unii dintre Ciobăneşti se plângeau nu de ceea ce face Corbei, ci de prostia lui Andrei, care n-a ştiut să câştige din vreme bunăvoinţa lui.

Se-nşelau Cârcioc şi ceilalţi: era greu lucrul a-i face pe săteni să nu secere griul lui Corbei.

Tocmai de aceea însă încă mai greu era să-i faci pe săteni să-i lase-n pace pe secerătorii învoiţi de Corbei.

Nu mai ştia nimeni ce să creadă şi ce să zică, cum să-nţeleagă lucrurile, când s-au pomenit că mişelul a prins de veste şi s-a dus ieri la Bălgrad, ca să ceară ajutor.

- Nu-i e ruşine să ne aducă jandarmi pe cap?!

- Dar tu ziceai că asta n-o să se întâmple, întâmpină Cârcioc.

- Uite, am zis, răspunse Ghiurca strâmtorat. Cine ştie ce mişelii o fi făcut ca i să se intre-n voie...

Şi ca să fie crezut, el şi trimisese vorbă la Bandi, 15 sergentul şi prietenul, să vie cu vreo doi-trei jandarmi în sat.

- Mişelul! ziceau oamenii dup-amează zi, când jandarmii se plimbau prin sat.

- De! ziceau muierile. Nu i-e văr?! Degeaba, sângele 20 apă nu se face!

Ziceau unii aşa, alţii altfel, dar, porniţi o dată,

oamenii nu se potoleau, şi cu cât mai mult se apropia seara, cu atât mai vârtos se înfigeau în gândul că fie cu, fie fără jandarmi, secerătorii n-au să culce la pământ 25 lanurile lui Corbei.

Iară Corbei el însuşi era dus, parcă puţin i-ar fi păsat de cele ce se vor întâmpla, şi nimeni nu ştia unde e dus şi în ce treburi umblă afară de Ghiurca, căruia nu-i dedea mâna să spuie adevărul. 30 Adevărul era că s-a dus fiindcă-l cuprindea un fel de tremur când vedea mulţi oameni la un loc şi i se opreau bătăile inimii când vedea gălăgie şi gâlceavă. „Voi aţi încurcat-o; voi s-o şi descurcaţi!” îşi zisese şi în adevăr nu-şi mai bătea capul ce o să iasă din toate. „Fie cum 35 o fi - îşi zicea - numai eu să fiu departe!”

Prin amurgul serii, puţin după ce soarele asfinţise, au sosit secerătorii şi-a trecut prin sat spre Plopişdupă obiceiul rămas din bătrâni - împărţiţi în cete, fiecare ceată cu muzicantul ei, cea din frunte cu ce- *40* teraş, alte două cu cimpoieşi, iar cea din coadă cu fluieraş, ducându-şi fiecare desagii cu merinde-n spinare şi voioşi cu toţii ca-n zi de sărbătoare.

Lătrau câniii stârniţi în lungul drumului, dar oamenii cloceau pe-nfundate şi tăceau şi femeile ieşite cu copiii 5 pe la portiţe, ca să vadă şi s-audă mai de aproape.

Sosiţi la Plopiş, ei şi-au aprins focurile, ca să-şi frigă peştele sărat, şi până una-alta fetele şi flăcăii s-au prins în joc.

în sat era rău de tot şi oamenii n-aveau nici popă ca să-i mai potolească.

O singură scăpare ar mai fi fost: să-i facă pe munteni să plece de bunăvoie, şi ca să-i mai ţină pe săteni în loc, Cârcioc s-a dus cu încă doi dintre ai săi ca să facă o-ncercare.

Ghiurca, simţind că nici cu prietenul său Bandi nu poate războ, se făcea că nu ştie nimic. Nici că se legase, la urma urmelor, decât să fie de ajutor la împărţirea secerătorilor; după silinţele ce-şi deduse, nimeni nu putea să fie de vină dacă alţii îi ademeneau să plece unde li se

plătea mai bine.

Nu e lucru neobicinuit nici în Valea Murăşului ca lucrătorii să se-ncaiere pentru că unii dintre dânşii strică preţurile. Ca să scape de aceasta, muntenii senţeleg între dânşii mai nainte de a pleca şi rup preţurile, mai ales pentru câmpia ţării ungureşti, unde-i mult de lucru şi mare îngrămădire de oameni. Fiind însă mare şi lipsa de braţe, şi zorul seceratului, adeseori se urcă preţurile o dată rupte, şi mai ales atunci au geandarmii de furcă.

O „Da! -îşi zicea Ghiurca - e ca la alegeri: e fiecare stăpân pe votul lui şi-l dă cui vrea. Ce să-i fac lui Corbei dacă alţii dau mai mult?”

Vorba era numai dacă muntenii se dau ori nu.

Intrând c-o „bună seara!” în vorbă cu dânşii, Cârcioc şi

5 cei doi dintre ai săi îi luară pe de-o parte, îi întrebară de unde şi până unde, cum şi cât, şi aşa, din vorbă-n vorbă, ajunseră în cele din urmă să le spună că aiurea, pe aci prin apropiere, unde secerătorii sunt foarte căutaţi, pot să ieie preţuri mai bune.

O -Ferit-a Sfântul! strigă Hoancă, un moţ cam cră cănat şi spân şi cu părul roşu. Noi nu suntem dintre aceia. Vorba noastră e vorbă, şi nici cu ferdele de galbeni n-o să ne scoată nimeni din ea!

- O fi cum ziceţi - întâmpină Cârcioc - dar oamenii se plâilg că stricaţi preţurile, şi tare mă tem că n-o să vă lase să intraţi în lucru.

Bodălău, un lungan deşirat, să ridică deodată în picioare.

- Aş vrea s-o văd şi asta, grăi dânsul aşezat. Ruptă-i o dată, ruptă să fie!

XI

UNDE CRAPĂ

Neavându-şi griul într-un singur lan şi ţiind ca secerătorii să nu-şi peardă timpul umblând de ici până colo, Corbei făcuse rânduiala ca cele patru cete să-nceapă 15 secerişul în patru deosebite părţi. La împărţirea aceasta avea Ghiurca să le fie celor de la Plopiş de ajutor, şi

mercuri în crepatul zorilor el s-a şi dus la Plopiş.

- Ferit-a Sfântul! strigă iar Hoancă. Noi nu ne despărţim.

- Atât de proşti n u suntem c a să nu dăm cu socoteală unde-ţi bate gândul, adăugă Bodălău. Noi stăm cu toţii la un loc chiar şi dac-ai trage cu tunurile-n noi!

Ei luaseră peste noapte hotărârea că încep cu lanul de la Plopiş, unde puteau să găsească la nevoie adăpost, 25 iar pe moţ nu-l scoţi din ale lui după ce şi-a luat o dată hotărârea.

Nici Ghiurca nu era însă omul care se lasă să fie scos din calea pe care a pornit. El avea să fie de ajutor la împărţirea secerătorilor, şi a luat-o mai pe aspru tând 3 O a văzut că cu binele nu merge.

Cu cât era el mai stăruitor, cu atât mai vârtos se întărea Hoancă şi Bodălău în gândul că e şi el una cu cei ce veniseră la dânşii seara trecută şi vrea să-i despartă pentru ca cu atât mai uşor să poată fi luaţi la goană. 35 - Aida-de! zicea Hoancă printre dinţi. Una ca asta nu s-a pomenit şi nici că se poate!

- Caută-ţi, omule, de drum - adăugă Bodălău - că te trezeşti tocmai colea-n apa Murăşului. Lasă-ne să ne facem treaba, că nu lucrăm doar cu ziua, ci cu ruptul, şi pe noi ne priveşte dacă ne plimbăm de ici până colo.

Au şi intrat apoi în lan şi au început seceratul, fetele şi nevestele înainte tăind firele şi făcându-le mănunchi, flăcăii după ele, unii răsucind legăturile, alţii adunând mănunchii şi legându-i snopi şi iar alţii cărând snopii la un loc şi punându-i în picioare, ca să-i mai bată soarele, 10 pas cu pas adunaţi la un loc, înaintând cu rânduială ca oastea ce nu ştie din care parte ar putea s-o apuce duşmanul.

Băieţii lui Corbei şi cei doi vătavi ai lor, văzând că n-au ce să le facă, au întrat şi ei în rând; pe Ghiurca însă 15 nu-l ierta firea lui ţanţoşă să-nghită ruşinea pe care-o păţise în faţa băieţilor voind să li se facă poruncitor şi nu-i mai slăbea pe secerători.

O vorbă apoi unul, alta altul, una mai slabă, alta mai

grea, mai că Hoancă e pocitanie, mai că Bodălău e 20 prăjină, Ghiurca, om cu rost în satul lui şi vestit prin împrejurime, şi-a perdut în cele din urmă răbdarea, s-a repezit la crăcănatul de Hoancă şi i-a tras o palmă.

- Vai de mine, maica mea! Las' că te răcoresc eu! strigă Bodălău şi, făcând câţiva paşi de cocor spre el, îl luă pe sus şi-l duse spre Murăş.

Hoancă se repezi şi el, ca să-i întoarcă palma cu vârv şi îndesat, băieţii şi câţiva dintre oameni săriră iă-l oprească pe Bodălău, şi cât dai în palme se stârni o gălăjie care ridică tot satul în picioare. 30 Nu se poate şti ce s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost asta; acum însă sătenii încă de mai nainte turburaţi alergară dezmetici din toate părţile spre Plopiş.

„Ce e?... ce s-a întâmplat?... ce se petrece?" se întrebau unii pe alţii, şi fiindcă nimeni nu ştia să deie răspuns şi 3 5 vedeau încăierarea şi auzeau gălăgia, ziceau pe ghicite - unii, că secerătorii l-au luat la bătaie pe Ghiurca, alţii, că băieţii s-au luat la ceartă cu secerătorii, iar alţii, că geandarmii au dat cu patul puştii, au pus baioneta, ba chiar au tras focuri şi s-a făcut moarte de om.

Adevărul era că Bandi jucase până-n zori de zi cărţi cu Ghiurca, iar acum durmea dus, şi cât pentru geandarmi, putea lumea să-şi facă de cap.

„Pe ei!" strigară câţiva dintre cei mai inimoşi, şi când 5 soarele răsărea, săcerătorii, adunaţi la un loc, erau încunjuraţi din toate părţile şi, hotărâţi să nu se urnească, ţineau pept cu ceilalţi, care dedeau navală ca să-i depărteze de la lan.

- Aici n-o să seceraţi! strigau unii.

- O să vedem cine ne-mpedică! strigau ceilalţi.

„Ba da!" unii, „ba nu!" alţii, din ce în ce mai înfierbântaţi şi mai pept la pept.

Decdată din partea cealaltă a lanului se ivi fum, apoi flacără din ce în ce mai viuă şi mai întinsă.

Pusese cineva foc, şi toţi rămaseră încremeniţi şi cu privirile îndreptate într-acolo.

- Seceraţi acum dac-aveţi ce! răsună un glas care nu

se ştie al cui o fi fost.

- Da! secerăm! răspunse Hoancă şi, repezindu-se înainte, le făcu secerătorilor drum. Aceştia o luară-n fuga mare peste lan, ca să stângă focul, iar ceilalţi după ei, şi într-o clipă toată lumea se risipi strigând în gura mare şi călcând în picioare ceea ce nu ardea încă.

Abia acum ieşi la iveală şi Bandi, cu însoţitorii lui.

Vedea şi el cum se-ntinde focul, cum aleargă lumea şi auzea strigătele.

- Ştii că e frumos?! grăi dânsul. Se bat românii ca orbeţii între dânşii şi au mai şi pus foc, că să nu le fie întunerec în ziua mare.

O El porni apoi încet înainte, ca să vadă dacă nu mai rămâne cumva şi pentru el ceva de făcut acolo.

Era o mişelie, mare mişelie! Aceasta o ziceau nu numai secerătorii ci şi sătenii, care se ruşinau de fapta săvârşită de unul dintre dânşii, căci păcat neiertat e să

5 dai pradă focului ori să calci î n picioare hrana omenească, şi nu cel bogat, ci tot nevoieşul e cel ce sufere pe urma unei asemenea fapte.

N-au ars, cei drept, decât vreo şase jugăre, dar alte zece-douăzeci au fost călcate-n picioare de cei ce săriseră

O să stingă focul.

Mare mişelie! încă mai mare era însă mişelia lui Ghiurca cel ieşit din sărite, care striga ca un smintit că focul a fost pus de Hoancă şi de Bodălău.

Deşi era învederat că lucrul acesta n-a fost cu putinţă, 5 şi sătenii o şi spuneau aceasta toţi într-un glas, Bandi li-au dat soţilor săi poruncă să încarce, a luat pe Hoancă şi pe Bodălău între baionete şi i-a dus, în vreme ce sătenii se-ntorceau cu ochii-n pământ acasă, iar secerătorii se rânduiră iar să-şi urmeze lucrul, parcă nu s-ar 10 fi întâmplat nimic.

- Ei, şi ce o să le poată face?! grăi o fetişcană. Au păţit-o alţii şi mai rău, şi tot oameni de dai Doamne au rămas.

XII

MAI ŞI MAI

„Urât lucru e să trăieşti în lumea aceasta!” îşi zisese Corbei adeseori, dar şi-o zisese aceasta numai aşa fiindcă îi erau „multe durerile” şi „puţine plăcerile”, cum a zis un poet oarecare. Acum n-o mai zicea: i se 20 părea c-ar fi prea puţin ceea ce-ar zice dac-ar zice-o. Da! mai mult decât urât e să trăieşti în asemenea lume.

Sta, după ce le-a aflat pe toate, şi se gândea şi-i era parcă visează. Nu putea să-şi deie seamă cum aşa, dintr-un lucru de nimic, s-a putut stârni o turburare 25 atât de proastă şi cum câţiva oameni stricaţi au putut să scoată din minţi o întreagă lume de oameni altfel cumsecade.

JAuzi, eu, om în toată firea, să-mi închipuiesc că pot să strâmtorez pe un mişel ca Ghiurca, să-l strâng 3 O în chingi şi să-l fac să meargă după voile mele, îşi zise el. Dar el ştie foarte bine că am să-i trag o ocară de care nu-i pasă, dar n-o să-i fac nimic ticălosului, nici averea n-o să i-o scot în vânzare nici girul n-o să i-l refuz la termin, ba am să-i plătesc şi carnetele la nevoie, 3 5 ca să rămân cu obrazul curat. A putut să-mi între mie în minte gândul că, scoţându-l din nevoi şi scăpându-l din robia altor mişei, o să-i dau putinţa de a fi om de treabă: dar omul dracului mai al dracului se face când se simte-n largul lui. El merge la sigur cu mine, şi nu l-am prins, ci m-am dat prins!” Nici că i-a zis nimic lui Ghiurca. Ce să-i zică! De ce 5 folos ar fi fost orişice i-ar fi zis?!

C-au ars câteva jugăre de grâu şi-au fost călcate-n picioare alte câteva, asta nu-l mâhnea pe Cor bei; îl durea, însă, că oamenii cărora le voia tot binele şi li-a şi făcut, aşa simţea el, mult bine au fost în stare 10 să facă asemenea mişelie, îl durea că românii s-au făcut unii pe alţii de ruşine încăierându-se între dânşii, îl durea mai ales că moţii lui, care ţineau la el de când le fusese judecător, au fost atât de rău năpăstuiţi. Mult ţinea să nu-şi facă de lucru cu oamenii stăpânirii, 15 dar nu-i rămânea decât să plece cât mai curând la Bălgrad şi să le pună toate-n mişcare, ca să scape din închisoare pe Hoancă şi pe Bodălău.

Ştia însă toate şurubăriile diregătoriilor şi simţea că

o să mai treacă mult până ce va fi reuşit să-i scape. „Vrei, nu vrei - îşi zicea - trebuie să iei de ajutor pe vreunul dintr-ai lor. Pe plată bună-ţi face orişicare treaba... Nu însă, nu!” i se răzvrătea întreaga fiinţă, şi tot mai stăruitor se ivea în faţa lui Tihamer. La urma urmelor, deşi nu era advocat, putea multe şi era tot cel mai cumsecade între dânşii.

Se pregătea de plecare, când i-a sosit posta. Ca de obicei se aşează la masă şi începu să treacă-n fugă peste gazete.

Citeşte însă ici, citeşte colo şi, cetind, se-ncruntă şi se face din ce în ce mai galben la faţă. „Bine, e cu putinţă? \” ebcclamă în cele din urmă.

în toate gazetele, şi-n cele din Cluj, şi-n cele din Pesta, şi-n cele din Viena, ba, reprodusă din aceste, chiar şi-n cele româneşti, era notiţa: *„Cât merge ulciorul la izvor*. într-un sat din Valea Murăşului, nu departe de Alba-Iulia, trăieşte un oarecare V. C., cămătar vestit, care, folosindu-se de strâmtorările unora şi de prostia altora, a ştiut să despoaie pe o mulţime de oameni de avutul lor şi să-şi facă în 4 O timp scurt o avere de câteva sute de jugăre de pământ. Mai fiind şi alţii care îi erau datornici ori ale cărora poliţe le cumpărase, aceştia, ca să nu aibă soarta celorlalţi, s-au înţeles între dânşii mercurea trecută, când măria-sa voia să-şi înceapă secerişul, au dat foc lanurilor lui de grâu, iar pe el l-au luat pe sus, ca 5 să-l arunce-n Murăş, ceea ce ar fi şi făcut dacă nu l-ar fi scăpat jandarmii, pe care şi-i chemase-ntr-ajutor. O să avem la Alba-Iulia un proces monstru, în care o să iasă la iveală multe lucruri interesante.”

„Ha-ha-ha! strigă Corbei. Sunt smintiţi! Hotărât că 10 sunt smintiţi!”

Se vedea cât de colo că notiţa era dată de Tihamer, omul de treabă, cel mai cumsecade dintre toţi.

Ce-ar fi putut însă să facă în faţa unei asemenea mişelii?! Mii şi mii, multe mii de oameni citiseră notiţa 15 aceasta cu bună-credinţă şi, neştiind nimic, nu sendoiau că acesta e adevărul. Orişicât ar fi alergat el şi orişice silinţă

şi-ar fi dat, cei mai mulţi rămâneau încredinţaţi că aşa e cum au citit ei negru pe alb.

„Şi ce-mi pasă, la urma urmelor?! strigă el ca toţi oamenii care-şi simt neputinţa. Ce-am câştigat dacă lumea n-o mai crede, şi ce-am perdut dac-o cred şi puţini, care mă cunosc?!”

O fi fost în adevăr aşa, căci el nu atârna de părerile altora; când era însă gata de plecare, i-a venit de la primărie şi citaţiunea, ca să se prezente fără de-ntârziere la tribunal, căci altfel se va aplica paragraful x, care zice că are să fie dus între baionete cel ce nu merge de bunăvoie.

Mai aveau să treacă multe până ce se va fi descurcat din daravera aceasta.

PARTEA A DOUA

DE-A JUDECATA

N-a năpăstuit, cât a fost judecător, domnul Vasilie Corbei pe nimeni; el însă nu era omul care poate să scape pe un om năpăstuit din temniţă.

Nu mai călcase de când nu mai era judecător pragul vreunei judecătorii şi nu ştia rânduiala de acum a judecăţilor. Se ferea ca de foc de-ncurcături, iar când avea vreo dara vere, îşi lua advocat, îl plătea şi scăpa. Tot aşa avusese de gând să facă şi acum; fiind însă citat, nu-i rămânea decât să se-nfăţişeze. Asta-l cătrănea şi-l scotea din sărite.

Bine nu e însă să-ţi perzi sărita când ai a face cu stăpânirea.

Era un singur lucru care-l mângăia; judecătorul de instrucţiune, domnul Hausner Vili, un şvab din Banat, era om cu cultură europeană, cu care făcuse, aşa, din întâmplare, cunoştinţă şi vorbise în mai multe rânduri. Cu el o sfârşea repede. N-avea decât să-i spună că n-a fost acasă şi nu ştie nimic.

Vorba era numai că d-l Hausner] mai era şi judecător reg[ional] ung[uresc].

El îl primi foarte politicos, răspunse tot în nemţeşte, cum erau obicinuiţi să vorbească, la salutarea lui şi îl

pofti să şadă, dar după ce se aşează şi el şi-şi luă actele, începu să-i spună în ungureşte de ce l-a chemat şi ce voieşte să afle de la dânsul.

Corbei îşi adună toate puterile ca să se stăpânească.

„Las', că te joc eu pe tine!” îşi zise în gândul lui.

- Domnule judector, îi zise în româneşte. Nu înţeleg limba în care-mi vorbiţi. Sunt român, şi nu am, aşa cred, nevoie să vă citez legea în virtutea căreia am dreptul de a fi ascultat în limba mea.

E fără îndoială frumos să stărui asupra drepturilor neamului tău; atunci însă când numai tu singur stărui, foarte uşor ajungi să fii făcut de râs, şi d-l Hausner, 10 care nu mai stăruia asupra drepturilor neamului său, începu să zâmbească, zicând în gândul său: „Las”, că te joc eu pe tine!”

El se întoarse spre d-l Valaşec, secretarul, care sta gata să scrie procesul-verbal, şi-l întrebă: 15 - Ce zice domnul?

Valaşec dete din umeri şi-i răspunse că nu-l înţelege nici el.

Liniştit, serios şi plin de dignitate, judecătorul sună să între pandurul de serviciu, un român fost honved, 20 apoi, după ce acesta întră, îi ordonă să întrebe „pe domnul” în limba lui ce vrea şi să-i tălmăcească spusele.

Lui Corbei îi venea să apuce crucifixul de pe masă şi să i-l azvârlă-n cap; întrat însă o dată în luptă, nu-i 25 rămânea decât să se stăpânească şi a primit mijlocirea servitorului orişicât de monstruoasă i-ar fi părut lui, ca fost judecător.

- Să-i spui domnului că nu înţeleg nici eu limba în care vorbeşte d-sa, grăi d-l Hausner după ce i se făcu tălmăcirea.

- Eu am însă dreptul meu - grăi Corbei fără ca să mai aştepte - şi nu poate să-mi fie judecător decât cel ce ştiindu-mi limba e în stare să-mi respecteze dreptul.

D-l Hausner iar zâmbi.

- Care va să zică tot mă-nţelegi, zise el.

- Dar nu am datoria de a te-nţelege - îi răspunse

Corbei - pe când d-ta eşti dator să mă înţelegi pe mine.

O -O pun aceasta la îndoială, răspunse d-l Hausner. Dreptul de a te folosi de o limbă oarecare nu e civil, ci public; el n-a fost dar asigurat pentru persoane singuratice, ci pentru colectivităţi.

- Fără îndoială - întâmpină Corbei - şi eu fac parte din o colectivitate care are dreptul de a se folosi de limba română.

- Nu ştiu, răspunse iar Hausner. Nu e destul să fii român pentru ca să te poţi folosi de dreptul acesta. Legea prescrie că românul care face parte din o comună care a decretat limba românească drept limbă protocolară a s a are dreptul de a fi interogat, de a se apăra şi de a cere sentinţa în limba sa numai însă la judecătoria sa naturală, nu la orişicare judecătorie din ţară.

Pe Corbei îl trecură răcorile.

încă demult în satul lui fusese decretată limba maghiară drept limbă protocolară.

- îţi dau deci termin de opt zile - urmă d-l Hausner - să-mi aduci dovezi legale că eşti în adevăr român şi că în comuna din care faci parte limba română e cea protocolară. Dacă-mi vei fi adus aceste dovezi, ai dreptul şi el va fi respectat, mă voi recuza şi voi stărui ca tribunalul să delege pentru d-ta pe vreun alt judecător care ştie româneşte.

- Dar - grăi Corbei acum în nemţeşte - pot să-ţi spun chiar acum că-n comuna din care fac parte limba protocolară e cea maghiară.

De asta dată d-l Hausner nu mai ceru să i se facă tălmăcirea, dar răspunse tot în limba maghiară:

- Atunci nu ai dreptul şi n-am să mă recuz. Deşi mi-e însă destulă această mărturisire făcută de d-ta, ca judecător trebuie să am dovezile la acte casă pot justifica refuzul de a-ţi face interogatorul în limba d-tale, cum ai cerut.

Corbei nu mai ştia încotro să apuce.

- Dacă te supără lucrul acesta - urmă d-l Hausner acum în nemţeşte - am să iau dovezile pe cale

administrativă şi te voi cita din nou. Zor mare nu e.

- Ba e zor, răspunse Corbei. Aşa o să intrăm în iarnă, şi bieţii aceia de oameni mucezesc în temniţă. Dă-mi voie să iau de la comitat copia procesuluiverbal şi să ţi-o aduc chiar mâne.

- Fie şi aşa, răspunse d-l Hausner.

O vorbă ar fi avut să zică Corbei: „Renunţ”. Vorba aceasta nu putea însă să treacă peste buzele lui.: chiar şi dac-ar fi voit s-o rostească, i s-ar fi oprit în gât. Dacă ţinea Hausner să poată dovedi c-a refuzat, ţinea şi 5 Corbei să poată dovedi c-a fost despuiat.

El refuză deci să subscrie procesul-verbal făcut în limba maghiară.

- Nu pot să te silesc, grăi d-l Hausner. Rău faci însă, căci nu mai poţi stărui asupra unui drept de care conaţionalii d-tale nu ţin să se folosească.

- Ba ţin!

- Dar îmi spuseşi că au între dus la dânşii limba maghiară.

- Au fost amăgiţi, sâluiţi.

- Atunci nu mai sunt oameni cari merită să li se respecteze drepturile, întâmpină d-l Hausner. D-ta trebuia să-i luminezi şi să-i îmbărbătezi, şi nu poţi cere ca să le susţinem drepturile noi, care avem interes de a nu o face.

Ccrbei nu mai lungi vorba, ci ieşi ca scos din puşcă pentru ca să meargă la Văleanu, advocatul lui, şi de acolo la comitat.

Nu făcuse, ce-i drept, nicio treabă, dar toate erau puse la cale, şi mâne... mâne scăpa.

- Vorbă să fie! îi zise Văleanu. Nefiind acasă când s-au petrecut lucrurile, nu pot să-ţi facă nimic dacă vor să te frământe ca pe aluatul vârtos, amânându-te de azi pe mâne. Cu judecătorii nu poţi să te pui în pizmă, că te freacă. Dacă vrei să scapi, mai dă-te şi tu după

O păr şi învoieşte-te cu vreunul dintre ai lor.

- Nu, nu, nu! strigă Corbei.

S-a mai muiat, nu-i vorbă, ziua următoare, ba a subscris şi procesul-verbal, deşi era scris în limba

maghiară, treaba însă tot nu şi-a putut-o face.

A spus că nu era acasă şi că nu ştie nimic, dar judecătorul, om conştiincios, a stăruit şi de astă dată să aibă dovezi la acte, i-a cerut martori şi i-a pus un termin pentru ascultarea acestora.

A făcut şi declaraţiunea că nu reclamă şi nu are
10 nicio pretensiune în ceea ce priveşte pagubele suferite.

- Prea bine - i-a zis însă judecătorul - s-a pus însă foc şi s-a făcut tentativa de omor, iar aceste sunt fapte ce au să fie urmărite din oficiu. Tribunalele reg[ionale] ung[ureşti] îşi fac datoria în toate împregiurările, şi procesul trebuie să-şi urmeze cursul.

Lucrurile erau abia la început, pornite abia, şi degeaba alerga Corbei să grăbească mersul lor, căci toate trebuiau să fie făcute conştiincios şi cu bună-rânduială, ca-n orişicare ţară cu rost bun. 10 Nici vorbă nu putea dar să fie ca să-i ieie pe garanţie pe Hoancă şi pe Bodălău, care erau veniţi din altă parte, un fel de oameni fără de căpătâi. Justiţia trebuia să se asigureze.

Apoi unii dintre cei ascultaţi făcuseră depoziţiunea
15 că sătenii erau amărâţi fiindcă fuseseră despuiaţi de averile lor ori înglodaţi în datorii şi fiindcă Corbei voia cu orice preţ să aducă-n sat popă pe un om străin, viitorul soţ al unei fete la care el ţinea. Trebuiau dar să fie ascultaţi mulţi martori, foarte mulţi, ca să se 2 O constate dacă e adevărat că cei vinovaţi au săvârşit faptele cuprinşi de legitimă amărâciune, orbiţi de o firească indignaţiune. Judecătorii trebuiau să ştie câte averi a cumpărat Corbei, în ce condiţiuni s-a făcut stăpân pe ele, care îi sunt datornicii şi câtă camătă le 25 ia, cine e fata aceea pentru care s-a făcut atâta turburare-n sat. Numai bine dumiriţi puteau să judece drept.

Corbei schimba feţe, dar nu se da.

- Nu fi, măi, om al dracului - stărui Văleanu - 30 nu te-ncăpăţina, că te-ncurci din ce în ce mai rău.

Aşa numai, un om, doi oameni ori trei în harţă c-o stăpânire, nu poate să ducă la bine. Ascultă-mă: calcă-ţi pe

inimă!

- Eu să mă căciulesc pe la dânşii?! îi răspunse Corbei. Nu cumva ai voi să mă mai duc la Tihamer?!

- Du-te, dar, la Tihamer, tocmai la el, grăi Văleanu. Nu-i advocat, dar ştie să învârtă treburile, şi într-o zi după-amiazăzi, la o ceaşcă de cafea ori la o partidă de taroc, te scoate mai bine decât toţi advocaţii din

O orişicare încurcătură. El nu e nici al lor, nici al nostru, ci al său şi numai al său. Ţi-a făcut-o fiindcă te ştie om cu pungă plină şi vrea să mai stoarcă ceva. Dă-i, că scapi mai ieftin. Fă-te că nu ştii nimic, că mă duc eu la el: mai cumperi câteva poliţe, mai iei o rochie de mătasă pentru cine-ţi va fi spunând el, şi te întorci liniştit acasă.

Corbei dete din cap.

- Dacă nu vrei aşa, să vorbim cu Vidu, stărui Văleanu.

Corbei se cutremură.

Vidu era feciorul lui Ghiurca, după cum îl ştia el, chiar mai rău decât tatăl său.

Făcuse patru clase gimnaziale în Sibiu, la saşi, apoi îl dăduse tatăl său la preparandia din Deva, unde a stat numai doi ani. Luat în urmă la oaste, a ajuns sergent-major, iar acum, ieşit din serviciu, era contabil la ferestraiele unui ovreu, om care se amesteca-n multe şi le ştia toate.

- Degeaba te zburleşti, îi zise Văleanu. Să mă crezi pe mine: Vidu e om stăruitor, cu care se poate face treabă.

- Măi, comedia naibii! exclamă Corbei. Atâta încurcătură pentru o fată de popă!

- Nu e fata de popă! întâmpină Văleanu. Ea a căzut, biata de ea, ca musca-n păsat. Fierbe de mult lucrul ^cesta, de mult te pândesc, se bucură că ţi-au găsit un clenci, şi om să fii casă scapi. Mă duc laTihamer?

- Nu, nu, nu! strigă iar Corbei.

Puteau mătuşa şi nepoata să tot aştepte şi să le-ntoarcă la Căsoaie toate cu susul în jos, căci stăpânul casei umbla-n treburi care nu sufăr amânare, ba se mai şi cutremura când se gândea că le are şi pe ele pe cap.

„Nu!” însă azi, -”nu!” mâne, în cele din urmă tot a

trebuit să se moaie şi Corbei, şi nu s-a supărat când Văleanu i-a spus c-a vorbit şi cu Vidu şi cu Tihamer, ba după oarecare împotrivire i-a zis:

- Dă-le, acolo, ce vor fi cerând şi lăsaţi-mă în pace.

- Bun răspunse Yăleanu. Du-te acasă şi lasă-le toate pe noi. Dar să nu te pună păcatele să mai vii pe aici până ce nu te voi fi chemat.

Nici c-o ţinea Corbei să mai umble pe la Bălgrad.

II

O NOAPTE FIOROASĂ

Una era doamna Fireanu, femeia inimoasă, căreia nu i se ura niciodată, nu-i era urât nicăiri şi care nu se temea de nimic. Ea nu era însă singură şi, întorcându-se spre Căsoaie; îi părea rău că n-a cerut de la preuteasa o fărâmă de tămâie şi câteva picături de agheasmă.

Ce putea, la urma urmelor, să fie?! închipuiri deşarte! Credinţa însă îi dă omului tărie, şi pentru o copilă slabă la fire, cum era Lucia, fumul de tămâie şi stropiturile cu agheasmă fac ceva.

înaintea ei omul preutesei ducea legătura în care se aflau perinile şi plapomele.

„Am - îşi zise ea - să-i spun lui să ceară de la preuteasa şi să-mi aducă tămâie şi agheasmă."

Sosită însă la Căsoaie, îi era ruşine să mai vorbească de tămâie şi de agheasmă. Ce-ar fi zis preuteasa?! Nu! ea nu putea să se deie de gol.

Nici că era nevoie. Corbei trebuia să sosească şi el până seara, şi nu mai erau singure.

Orişice s-ar zice, o plăcere nu e să petreci noaptea aşa singură într-o casă în care n-ai mai dormit.

Pe-nsărate s-a întors însă vizitiul şi-a adus vorba că stăpânul nu se-ntoarce nici mâne. - Săraca fată! grăi doamna Fireanu gândindu-se la neliniştea în care Lucia avea să-şi petreacă noaptea.

Lucia, care nu ştia nimic, n-avea nicio grijă. Scuturase, aşa, mai în pripă, în bibliotecă, unde aveau să doarmă, aşezase iar hârtii, gazete şi cărţi întocmai cum le găsise, mutase canapeaua din iatac, mai aşternuse, după

întoarcerea mătuşei, şi cele două culcuşuri şi se simţea foarte bine când au fost poftite la masă.

Zicea, ce-i drept, şi ea că e ceva sinistru în gangurile strimte şi întunecoase şi-n scările sucite şi învârtite, şi-i era urât să între în cele trei odăi despre pădure, care erau încă tot goale. Tocmai din ferestrele acestor 5 odăi se deschidea însă o minunată vedere spre pădurea deasă, umbroasă şi de tot apropiată, care răsuna de cântecul paserilor.

- Să vezi ceva frumos, grăi dânsa după cină şi-o duse pe mătuşa ei la fereastra uneia din odăile goale.

E în adevăr ceva fioros în odăile goale. Lasă că paşii, glasul, ba chiar şi răsuflarea sună a pustiu, dar e atât de apropiat gândul că-n case în care nu stau oameni se-ncuibă fiinţe nevăzute, şi doamna Fireanu numai puţin a stat la fereastră. 15 Era fără îndoială frumoasă pădurea, şi cântarea paserilor îi plăcea şi doamnei Fireanu, dar aici nu era nici frumos, nici plăcut.

Mai era până-n amurg un ceas şi mai bine. Ce-ar fi fost adică dacă ar fi făcut o plimbare pe acolo?! 20 Răcoarea amurgului, aerul proaspăt, mirosul ierburilor, bâjbăitul gângăniilor şi ciripitul paserilor ce-şi căutau zburând de ici până colo după adăpost pentru noapte, toate le ademeneau.

Gândul, vorba şi fapta au urmat şi astă dată repede 25 una după alta.

O greutate însă.

Borbala, care petrecuse ziua toată în viuă nerăbdare, grăbise cu cina tocmai pentru ca să dea cât mai curând fuga-n sat, ca să spună ce ştia şi să mai afle câte ceva. 30 Ea se şi dusese.

Cum să lase casa aşa singură?

Casele lui Corbei, omul chibzuit, aveau două întrări, una-n faţă, cealaltă spre bucătăriei: după ce se-ncuiau cele două uşi, stăpânul rămânea singur, căci slugile 35 toate dormeau dincolo de bucătărie.

Ele încuiară pe dinlăuntru uşa din dos, apoi ieşiră prin faţă şi, încuind şi aici, luară cheia cu ele.

Abia întrate-n pădure, Lucia se opri înviorată.

- Uite fragi!... ce frumuseţe de fragi! strigă ea 40 şi se plecă să culeagă.

Era tocmai timpul fragilor, şi pretutindeni, şi ici, şi colo, şi mai departe se iveau fragii, în adevăr mare frumuseţă, şi mulţi, şi mari, şi bine copţi, cum numai în pădurile de stejar se pot găsi, să tot iai pe ales.

- Ah!... ce aromă!... ce dulceaţă!... strigă doamna Fireanu culegând şi ea. O adevărată bogăţie. Uite, şi ici, şi colo! Să nu mai sfârşeşti. Păcat că e cam târziu!

- O să venim mâne! întâmpină Lucia veselă.

Aşa, culegând mereu, ele se depărtară apoi şi întrară pe nesimţite tot mai adânc în pădure, şi e lucru neplăcut să te pomeneşti aşa deodată pe-ntunerec în pădurea deasă.

- Bine, dragă - grăi mătuşa cam îngrijată - ştii că eu nu-mi mai pot da seamă pe unde am întrat?

- Nici eu, zise Lucia, încă mai îngrijată.

Mare nu era primejdia, căci n-aveau, la urma urmelor, decât s-o ieie la vale, ca să iasă fie la Căsoaie, fie-n sat, dar spaima e spaimă şi ele umblară câtva timp zăpăcite. Nu doară că i-ar fi fost frică doamnei Fireanu, nu, ea fricoasă nu era, dar se gândea că nu e singură, ci cu Lucia, care era slabă la fire, şi-şi aducea aminte de vorbele grăite de preuteasa. De! să nu fi fost în ceas rău! în pădure tot n-ar fi voit să petreacă noaptea.

îi era deci viuă bucuria când au ieşit, în sfârşit, la marginea pădurii, dar n-a ţinut mult bucuria ei.

Nu se poate ceva mai posomorit decât Căsoaia văzută aşa prin amurg de la marginea pădurii, jos, în fundul văii, oarecum neapropiată. Mai era apoi şi departe, încât s-a-ntunecat de tot până ce au sosit la ea.

Nici atât nu era însă destul.

Abia acum îşi deteră seamă că la toate s-au gândit, dar nu-şi aduceau aminte să fi văzut undeva vreo lampă ori vreo luminare.

Era învederat că feciorul luase lămpile să le curăţe 5 şi nu le adusese napoi. Borbala nu se întorsese încă, iar vizitiul şi rândaşul nu ştiau nimic.

- Bine, dar fără de lampă nu putem să întrăm, nu putem să stăm, grăi doamna Fireanu şi, fără multă discuţiune, luă de la rândaş lampa de perete şi o cutie

O de chibrituri şi descuie ca să între.

Grozav îi părea de urâtă casa luminată sărăcăcios de lampa cea proastă.

- întră, Lucio, mergi înainte, grăi dinsa codindu-se.

Lucia se uită cam mirată la ea.

Nu poate să-şi deie seamă ce-o fi având mătuşa ei de-i dă ei întâietatea.

întrate amândouă, trebuiau să-ncuie uşa.

Doamna Fireanu suspină o dată din greu.

Ce-ar fi fost adecă dacă n-ar fi încuiat uşa şi i-ar 10 fi spus rândaşului să doarmă peste noapte în tinda de la întrare?

Nu! o femeie inimoasă nu putea să se deie astfel de gol: ea încuie.

- Şi dacă în lipsa noastră ar fi întrat cineva în casă 15 şi-ar sta ascuns în vreun colţ? grăi dânsa după ce sosiră-n bibliotecă.

Lucia începu să râdă.

- Peste putinţă! zise ea. Uşile erau încuiate, iar ferestrele au zăbrele.

Era învederat că fata are dreptate; doamna Fireanu însă tot ar fi vrut să facă o reviziune în toată casa, căci mai bine e mai bine. Nu, însă, ea nu putea să se deie de gol.

Peste zi şi seara fusese senin şi linişte, în vreme ce 25 ele se dezbrăcau se porni vântul, care ici şuiera, colo vuia izbind în coşuri ori în burlane.

„Poftim! acum şi asta!" îşi zise mătuşa.

O bufniţă începu să ţipe deasupra turnului, lucru firesc la o casă aşezată la marginea pădurii. 30 „Urâtă noapte o să am eu! îşi zise mătuşa uitându-se cu milă la biata ei de nepoată. A, cât pentru mine, îşi zicea, eu sunt plămădită din aluat vârtos, dar ea, sărmana, ce-o să pată ea la noapte!"

Lucia însă, obosită şi de drum, şi de munca zilei, 35 una-două-trei, aşi adormit, fără ca să mai zică „noapte

bună!”

- Ce-i?... Tu dormi, Lucio? întrebă mătuşa, cam speriată.

Niciun răspuns. „Ce ţi-e neştiinţa şi nevinovăţia! îşi zise mătuşa. Fericită natură! Doarme parc-ar fi acasă.”

Nu e lucru plăcut să stai trează în vreme ce alţii dorm, iar afară şuieră vântul şi ţipă bufniţele; dar tot e bine să ştii că [nu] eşti singur, şi doamna Fireanu odată cu capul n-ar fi stins lampa.

Obosită şi ea, îşi închidea ochii ca să adoarmă, dar somnul nu-i venea şi ea-şi deschidea mereu ochii şi-i îndrepta spre Lucia, ca să se încredinţeze dacă mai e ori nu acolo, pe canapea, unde o ştia.

Deodată - sfântă Maică Preacurată! - lampa, în care feciorul nu turnase nainte de plecare petroleu, începe să deie muc şi să afume şi în cele din urmă se stânge, lăsându-le toate în o beznă nepătrunsă de ochiul omenesc.

Nu mai putea acum s-o vadă pe Lucia şi-şi încorda auzul ca să-i asculte răsuflarea. Mai auzea însă prin întunerec şi altăceva.

Un pocnet în uşa despre întrare, altul spre iatacul lui Corbei, iar altul spre terasă.

Nu mai încăpea îndoială că scândurile, nefiind bine uscate, crăpau, dar ea tresărea la fiecare pocnet şi-şi ridica capul, ca să asculte cu inima încleştată şi cu răsuflarea oprită.

Umbla parcă cineva la cărţile din bibliotecă.

Doamna Fireanu se ridică repede şi rămase cât.va timp răzâmată pe cot.

„Vreun şoarece!” zise şi iar se culcă.

Dincolo, în cdăile goale, umbla parcă ceva, cineva.

Ea întinse repede mâna, luă cutia cu chibrituri şi aprinse un chibrit. -Lucio - strigă cu glasul înăbuşit - Lucio!

Lucia, nenorocita de ea, durmea buştean, şi e lucru de neiertat să dormi când binefăcătorii tăi se zbat în culcuş.

Tot nu putea însă să se deie de gol deşteptând-o.

îndată însă ce chibritul se stinse, iar începu să audă zgomot din toate părţile.

„Şi ce-ar putea să fie?! îşi zise femeia inimoasă. E vântul care hâţină ferestrile şi uşile, e golul care răsună, sunt şoareci şi gânganii, sunt închipuirile mele proaste.”

îi părea, cu toate aceste, rău că n-a luat tămâie şi O agheasmă, cel puţin o luminare de ceară, că nu l-a pus pe rândaş în tindă, că n-a făcut, cum voia, o revizuire în casa întreagă.

„N-o să pot adormi toată noaptea! Trebuie să mă încredinţez!” îşi zise ea şi se sculă.

Aprinzând apoi un chibrit, aşa, în cămaşă, desculţă, cu părul despletit, începu să examineze toate colţurile, mai întâi în bibliotecă, apoi în tindă, prin ganguri, pe sub scări, în iatacul lui Corbei, aprinzând mereu chibrituri şi zicându-şi mereu: „Nu-i, nu e, nu-i nimic!” Nu mai avea decât patru chibrituri când a sosit la cdăile goale, iar fără de chibrituri nu putea să rămâie.

Ea aprinse unul şi trecu cu el prin prima odaie, şi prin a doua, dar apoi se întoarse repede, aprinzând al doilea chibrit. Grozav ar fi fost să rămâie chiar aici fără de chibrituri.

„Dacă m-ar vedea cineva - îşi zise ea - ar zice că sunt smintită ori lunatică.”

Nu putea nimeni s-o vadă; îi era cu toate aceste ruşine cum se ştia şi, întoarsă la culcuşul ei, se acoperi bine cu plapoma preutesei.

Afară cocoşii începură să cânte, şi o nespusă bucurie cuprinse sufletul doamnei Fireanu. Acum nu se mai temea de nimic, căci e lucru ştiut că alungă cântecul cocoşilor toate duhurile rele. Nenorocitele ei de gânduri n-o lăsau însă nici acum să doarmă.

Hotărât că călcase rău când a plecat de acasă.

Lasă că s-a nimerit să vie tocmai când s-au petrecut lucrurile la Plopiş, ca să-l găsească pe Corbei supărat şi-n clipa plecării lui de acasă, dar a mai dus-o păcatele ei şi pe la preuteasa, şi prin pădure, unde a trecut prin o spaimă pe care n-o s-o uite, apoi nenorocita asta de casă!

O vedea-n toate amănuntele ei şi ştia că nu e nimic, nimic. Odăile goale însă?! Erau trei? erau patru ori 35 mai multe? Nu mai putea să-şi deie seamă. Tot ar fi trebuit să le vadă...

Acolo tot mai putea să fie ceva.

Ea se ridică iar, luă lampa şi-o clătări. Mai era încă petroleu într-însa; dar fitilul, fiind prea scurt, nu 4 O putea să tragă.

Dac-o clătărea bine, tot mai putea să ardă. Ce-ar fi fost dac-o aprindea şi se ducea?!

Ba nu!... ba da!... şi iar nu, şi iar da.

Parc-o apasă somnul, şi ea, femeie inimoasă, nu mai 5 avea destulă virtute ca să se ridice.

„Spurcate fiinţe, bărbaţii! îşi zise. E-n stare omul acela să-şi petreacă aşa singur viaţa în casa aceasta numai ca să-şi adune avere!”-

Se iviră primele semne ale somnului ce se lasă încetul 10 cu încetul peste fiinţa obosită: vedea parcă în faţa ei pădurea prin care rătăcise, apoi o babă bătrână, gârbovă, ştirbă şi zbârcită, şi cu gândul că mai are un chibrit şi că tot mai poate să ardă lampa, ea aţipi.

De sine însuşi nu scapă însă omul nici în somn, şi 15 deodată se porni în odăile deşerte o gălăgie parcă roţi peste roţi se-nvârteau acolo.

Ea luă lampa şi-o aprinse, apoi porni cu hotărâre bărbătească înainte.

Aş! Nu erau odăile nici trei, nici patru, ci multe, un 20 şir lung, de tot lung, şi te coborai pe trepte dintr-una-n alta, tot mai jos şi mai jos, mai în adânc şi mai în adânc, iar în fund?!... ea rămase-ncremenită.

Aici erau maşinile şi tiparele pentru bani, care stăteau grămezi prin colţuri - şi aur, şi argint, şi teancuri-25 teancuri hârtiile.

„Aaa!” exclamă ea şi, stăpânită de un singur gând, aşează lampa jos şi se plecă spre grămada de galbeni ca să ieie cu pumnii şi să-ncarce cât poate să ducă.

Da! să-ncarce şi să ducă, dar cum şi-n ce? 3 O E urât simţământul care te cuprinde când visezi că vrei să strigi

şi nu-ţi răsună glasul, vrei să fugi şi nu te duc picioarele ori bei şi nu-ţi stâmperi setea: acelaşi simţământ o chinuia pe dânsa când tot lua şi i se străcura aurul ca argintul-viu printre degete. Deodată - spaima spaimelor! - se ivi în faţa ei un bătrân mititel, cu barba lungă şi albă şi cu o chelepuşă roşie-n cap.

„Bine, doamnă-îi zise - dar d-ta de unde ai răsărit?. de ce treburi te-ai apucat?... unde te trezeşti?... Nu ţi-e ruşine de ceea ce faci?!”

Dacă-i era ruşine?! Prăpădită era, în pământ îi venea să între, dar - groază mare! - luându-o la fugă, ea răsturnă lampa şi, vărsând petrolul, se pomeni cuprinsă din toate părţile de flăcări.

Nici cu atât nu s-a sfârşit încă. Se porniră ţipetele şi vaitele şi începură să alerge din toate părţile oameni ca să stingă focul, iară dânsa fugea printre dânşii aşa-n cămaşă, cu capul gol şi desculţă, căuta mereu ascunzătoare şi nu găsea.

Degeaba i-ar fi zis cineva: „Cocoană, nu fi proastă, nu-ţi face inimă rea, că visezi numai!”, căci ea nu putea să-l creadă şi le simţea toate ca în aievea, ba chiar mai şi mai. Abia dimineaţa, când s-a deşteptat, a răsuflat o dată uşurată, şi-a făcut cruce şi-a zis: „Ferească Dumnezeu pe tot creştinul să nu plece noaptea la drum fără tămâie şi să nu doarmă în casă nesfinţită”. Era soare şi bine şi frumos, iar Lucia se sculase demult şi aştepta să se scoale şi mătuşa ei, ca să-i deie voie să se ducă, cum fusese vorba, după fragi.

„Bine că nu mai vede şi ea!” grăi doamna Fireanu examinându-şi cearceaful, care era mototolit mai rău de cum fusese al lui Corbei, şi leorcă, de tot leorcă. De! se zbuciumase rău femeia şi o trecuseră mii de năduşeli.

- Du-te, fata mea, du-te şi adună cât de multe, îi zise apoi Luciei. „Iară eu - urmă în gândul ei - mă duc chiar acum să caut popă şi să-l aduc să-mi facă sfeştanie. în casa nesfinţită nu mai dorm câte zile mai am!”

Nu erau însă prin apropiere decât popi neuniţi.

„Ei şi?! grăi dânsa. Tot popă e! Darul e dar şi sfin-

ţenia tot sfinţenie e la uniţi ca şi la neuniţi. Aceeaşi e şi sfeştania, şi tămâia, şi apa sfinţită.”

Aşa era, dar până la prânz ştia tot satul, iar până seara s-a dus şi la Blaj vestea că Corbei a trecut la neuniţi şi-a chemat popă şizmatic să-i sfinţească casa.

ALTĂ LUME

Dac-ar fi fost om mai de viaţă, Corbei le-ar fi luat toate din partea lor hazlie, căci era oarecare haz şi-n cele ce 5 făcuse, şi-n cele ce păţise; el însă le lua toate din partea lor serioasă şi era foarte mâhnit mai ales de cele petrecute la judecătorie şi de concesiunea pe care fusese nevoit a i-o face lui Tihamer.

Nu se-ndoia că el are să descurce lucrurile, dar îi era nesuferit gândul că numai cu ajutorul unui asemenea om se pot descurca.

„Nu e, nu-i de trăit aici! îşi zicea mereu. De ce să mă canonesc însumi pe mine când nu am nevoie s-o fac aceasta?”.

Vizitiul care venise să-l ieie îi spuse că acasă toate sunt bine, că-n timpul celor cinci zile, cât a lipsit de acasă, secerişul s-a mântuit şi secerătorii au şi plecat şi că doamna şi domnişoara tot îl aşteaptă şi sunt bine şi voioase, c-au întors casa cu fundul în sus şi umblă

O mereu după fragi prin pădure.

Corbei suspină o dată din greu.

în curând se uşură însă, căci, vorbăreţ cum era, vizitiul îi mai spuse că-n sat merge vorba că tot Andrei al lui Ciobanu are să fie popă-n sat şi că el a şi plecat chiar în ziua aceea la Blaj.

Corbei nu putea să-şi deie seamă cum au venit aşa decdată lucrurile, dar răsuflă uşurat parcă i-ar fi căzut de pe pept o peatră de moară.

„Biata fată! îşi zise el. Ei, o să-i găsim vreo mâno găiere! „

Despre popa cel şizmatic nu i-a spus vizitiul nimic fiindcă nu ştia nimic. Chiar şi dacă i-ar fi spus însă, nu l-ar fi putut scoate din ale lui. Ar fi râs de doamna Fireanu cum îi venea să râdă de câte ori îşi aducea aminte de

îndărătnicia cu care întrase în casa lui.

„'Avea Huţanu dreptate, îşi zicea. Prăpăstioasă femeie! O să am şi eu de furcă cu ea.”

A şi avut.

Cele două femei îl aşteptau la capul scării şi se bucurau, dar în adevăr se bucurau când l-au văzut, în sfârşit, întrând pe poartă.

Asta era ceva ce el nu mai văzuse, şi casa i se părea cu totul alta, mai luminoasă şi mai plină de viaţă.

Lucia, fată tinără şi îndatoritoare, se aruncă din trei sărituri la scara trăsurii, ca să-i fie de ajutor şi să ieie pachetele ce va fi având.

El îi întinse mâna, iară dânsa, fată deprinsă cu buna-cuviinţă, i-o sărută, ceea ce îi şedea bine.

El se uită cam strâmtorat la ea, apoi - ce să-i faci unei fete tinere care-ţi sărută mâna? - el îi luă capul cu amândouă mânile şi-o sărută pe obrazul fraged şi rumen.

Doamna Fireanu era foarte mulţumită şi ar fi voit s-o sărute şi ea pe Lucia; Borbala însă înţelegea o mulţime de lucruri şi se cam strâmba.

- Vi se va fi urât aşteptând, grăi dânsul întinzând mâna doamnei Fireanu.

- Dar deloc, răspunse ea. Am petrecut foarte bine, foarte bine, repeta înghiţind un nod. Singurul lucru care ne-a mai tulburat a fost gândul că veţi fi având multe supărări pe la Bălgrad.

- Supărările vin şi trec, ca să vie şi iar să treacă altele, grăi dânsul şi întră.

Abia făcu însă câţiva paşi, şi se opri, ca să se uite împrejurul său. îi era parcă nu întră în casa lui.

Deschizând uşa bibliotecei, unde-şi petrecea partea mare a vieţei, el iar se opri. - Dar - zise cam muiat - d-voastră aţi făcut aici adevărate minuni.

- Fiindcă n-aveam altă treabă, grăi Lucia şi alergă să-i deschidă uşa de la iatac şi cea de la salon.

Pretutindeni o curăţenie şi-o rânduială plăcută şi un aer proaspăt, încât îi era parcă greu să umble şi să respire. Mirosea parcă nu numai a curăţenie, ci chiar şi a

tămâie.

El nici în copilăria, nici în tinereţele lui nu prea avusese a face cu femei şi nu ştia cum să se poarte cu ele. Ar fi voit să zică deci ceva, dar nu ştia cum să-şi potrivească vorbele şi n-a zis nimic. Se oglindea însă în faţa lui mulţumirea pe care n-o dedea în vorbe pe faţă, şi Lucia, deşi sfiicioasă, i se uită cu oarecare îndrăzneală în ochi.

- Temându-mă - îi zise - ca nu cumva să stric rânduiala ce vi-aţi făcut, am lăsat hârtii, gazete şi cărţi cum le-am găsit; dacă-mi daţi însă voie, am să strâng.

- Aş! răspunse el zâmbind. Nicio rânduială nu mi-am făcut: le-am aruncat toate aşa, cum s-a nimerit.

- Nu tocmai, întâmpină ea zâmbind. Unele dintre cărţi erau deschise şi se vedea că aţi citit în ele şi le-aţi pus aşa deschise una peste alta, ca să urmaţi înainte. El se uită cu oarecare mirare la dânsa. Făcuse în adevăr o comparaţiune între Darwin, Haeckel şi Schopenhauer, şi mirarea lui era că o fată tinără ca dânsa a putut să-şi deie seamă despre aceasta. Deodată el tresări şi ochii lui se-ndreptară spre masă, unde lăsase gazetele cu notiţa atât de supărătoare pentru dânsul. Ele se aflau tot unde le lăsase, împăturate frumos şi aşezate una peste alta, dar tot acolo. Nu cumva femeile aceste au scotocit prin ele?!

Deşi zisese că puţin îi pasă, îi era nesuferit gândul că ele ar fi putut să citească notiţa. Dar ce putea să facă? Cum să se încredinţeze?

- Dar - zise el tulburat - aşa este! în adevăr dinadins le-am pus una peste alta. Aşa suntem noi, bărbaţii - urmă apoi întorcându-se spre doamna Fireanu - le aruncăm, dacă nu e cine să ne ţie de scurt, toate claie peste grămadă.

- Nu, domnule - întâmpină aceasta - dar slugile 3 O îşi fac de cap când nu-i stăpână la casă.

- Aşa se vede! răspunse el şi trecu în iatac, ca să-şi schimbe hainele.

Doamna Fireanu era foarte mulţămită.

- I-o spusei verde-n faţă, grăi dânsa. Cum se poate ca un om ca dânsul să trăiască până la vârsta asta aşa

singur ca şi cucul?! O, am să-i mai spun multe.

- Dar de ce, mătuşă? zise Lucia. Nu e oare destul de mâhnit? N-a avut destule supărări? Cine ştie ce va mai fi păţit pe la Bălgrad!

Erau asupra prânzului, şi Corbei ţinea să scape cât mai curând de grija aceasta şi să se ducă apoi să vadă ce mai e pe la Plopiş. Ele grăbiră deci să pună masa, căci ţineau ca el să simtă că şi la masă merg lucrurile cu totul altfel când e femeie la casă.

A şi simţit-o.

Altă lume, altă viaţă.

Gătise, ce-i drept, tot Borbala şi astă dată, dar după îndrumările primite de la doamna Fireanu, care hotărâse lista de bucate; servea tot feciorul, dar la dreapta stăpânului şedea doamna Fireanu, care alegea bucăţelele 10 mai bune şi i le punea în farfurie, dându-i şi cuvenitele cxplicaţiuni, iar la stânga lui şedea Lucia, care-i schimba farfuriile şi tacâmul şi-i turna-n păhar.

Ochiuri pe spănac.

- Mâncare uşoară şi în acelaşi timp hrănitoare, 15 se porni doamna Fireanu. Ştiu că obicinuiţi în fiecare zi supă şi rasol cu sos. Aşa e rânduiala veche a meselor. Supa însă nu numai că nu e hrănitoare, dar mai şi îngreuie mistuirea, diluând sucurile gastrice, rasolul e seu, iar sosurile sunt o sarcină pentru stomah. 20 -Dar sărurile care trec din carne-n supă sunt folositoare, întâmpină Corbei. Organismul are nevoie de ele.

- Nu se digeră, nu întră în circulaţiune, răspunse ea. Sunt un simplu aperitiv bun pentru copii şi pentru oamenii bătrâni. D-voastră, care nu sunteţi încă bătrân şi umblaţi toată ziua, nu aveţi nevoie de aperitive. V-ar face, ce-i drept, să mâncaţi cu mai multă poftă, dar tocmai de aceea prea mult, ceea ce nu e bine.

Corbei se dete învins. Dânsa avea multă dreptate: 30 el nu era bătrân, n-avea nevoie de aperitive, şi spanacul era atât de bun, încât ar fi fost în stare să mai ieie o dată din el.

Uitându-i-se-n ochi, Lucia îi înţelese gândul.

- Poate mai doriţi, zise ea, prezentându-i blidul. 35 - Lucio! o mustră doamna Fireanu. Nu fi prea stăruitoare. Domnul Corbei se află acasă la sine. Mai avem - urmă ea - peşte cu sos de maioneză, costiţe de berbec, plăcintă cu mere făcută de Lucia şi fragi culese de noi în pădure. Vă recomand mai ales costi- 4 O ţele. S-a nimerit o bucată de tot frumoasă.

Servitorul aduse peştele.

- Mreană de Murăş - urmă ea - carne macră, cu deosebire gustoasă şi de tot uşoară, bună chiar şi pentru reconvalescenţi. Are, ce-i drept, multe oase, dar puteţi să luaţi fără de grije, căci oasele au fost curăţite. Luaţi, vă rog, şi maioneză.

- Ziseraţi însă că sosurile sunt o sarcină, întâmpină el zâmbind.

- Fără îndoială - răspunse ea - dar d-voastră sunteţi om sănătos, şi omul sănătos mănâncă nu numai

¿O ca să se hrănească, ci şi pentru ca să-şi ţie stomahul în continuă activitate, şi sosul acesta răsplăteşte osteneala. Lucie, toarnă vin... După peşte e bine să se beie un păhar de vin.

Corbei iar se dete învins. Dânsa avea multă dreptate: i5 el era om sănătos şi putea să mănânce ceva mai mult din sosul acesta, care era foarte bun.

Iară doamna Fireanu spunea şi mereu spunea, parcă le-nvăţase pe de rost; îi umbla gura ca o morişcă, de te mirai de unde le mai scoate; nu mai obosea glasul 20 ei cam piţigăiat şi scos din când în când cam pe nas. Nu obosea însă nici domnul Corbei ascultând-o, ba adeseori se mira de unde le ştie toate. Stând aşa ca un copil neajutorat între două dădăci, care-şi dedeau silinţa să-i facă viaţa plăcută, el se simţea din ce în 25 ce mai puţin strâmtorat, din ce în ce mai bine, tocmai de aceea însă tot mai mult îl supăra gândul că ele au cetit notiţa din gazete. Era peste putinţă să nu-şi deie silinţa de a le încredinţa că sunt minciuni neruşinate toate.

- Aţi aflat fără-ndoială despre cele petrecute aici, zise dânsul. S-a vorbit, pare-mi-se, şi prin gazete.

- M-aş mira, întâmpină doamna Fireanu. Am aflat unele de la săteni, dar prin foi n-am cetit nimic.

Lucia-şi plecă ochii. 3 5 -: Şi chiar dac-ar fi - zise ea cu jumătate de gură - prin gazete numai născociri se spun.

Corbei se uită lung la fată. Nu se mai îndoia că dânsa a cetit şi că nu i-a spus nimic mătuşei sale. Era, aşa i se părea lui, în această discreţiune atâta gingăşie 40 femeiască, încât el ar fi voit s-o poată săruta pe frunte.

- Da, domnişoară - grăi dânsul mişcat - numai născociri, numai minciuni. Ţi se opreşte minte-n loc când vezi cât de departe poate să ajungă mişelia omenească. Eu - urmă el amărât - nu supăr pe nimeni, ba le fac, când pot, multora bine, şi totuşi câte nu sunt oamenii în stare să vorbească!

Lucia nu răspunse nimic, dar ochii ei se umeziră. Doamna Fireanu nu-nţelegea nimic şi nici c-ar fi crezut că poate Lucia să ştie ceva ce nu-i spune şi ei. 10 -Vă înşelaţi, domnule Corbei, grăi dânsa sfătoasă.. Sunt foarte mulţi oamenii pe care îi supăraţi. Dacă. eşti om cumsecade, superi pe toţi netrebnicii; dacă. eşti deştept, superi pe toţi proştii; dacă ştii carte, superi pe toţi neştiutorii; dacă ai nume, superi pe toţi 15 cei nebăgaţi în seamă; dacă aduni avere, superi pe toţi neajutoraţii; sunt mulţi cei ce ar voi să nu vă puteţi bucura în linişte de aceea ce aveţi.

- Dar de ce să vă mâhniţi? adăugă Lucia. Nu sunt ei vrednici să le daţi mulţumirea de a vă fi amărât viaţa.

Corbei se uita când la femeia care vorbea atât de cuminte, când la fata care lua parte la durerile lui.

- Nu e - zise el răspunzându-i fetei - atât de maremâhnirea mea ca să poată fi ei mulţumiţi cu ea. întorcându-se apoi spre doamna Fireanu: Aşa e, zise. Trebuie să fii într-un fel oarecare nenorocit pentru ca lumea, să te socotească vrednic de bunăvoinţa ei.

Dar el grăbea. Deşi ar fi dorit să mai steie de vorbă, ca să cunoască mai de aproape pe Lucia, care îi plăcea, şi pe doamna Fireanu, care nu-i părea atât de prăpăstioasă cum i-o înfăţişase Huţanu, trebuia să plece la Plopiş, unde de atâta timp nu mai fusese.

Grăbea însă şi doamna Fireanu. Ea nu în zadar venise, nu în zadar aşteptase, nu în zadar ostenise- 35 casă şi-l facă binevoitor. A tot aşteptat ca el să întrebe de ce au venit ele, ori să aducă altfel vorba la rugămintea ce-i făcuse Huţanu. Văzând însă că el se dă. la o parte, ea profită de vorbele rostite de dânsul.

- Fără îndoială - grăi dânsa - nenorocirea" îl face 40 pe om vrednic de bunăvoinţa semenilor săi, şi nu este nenorocire mai mare decât să fii fată şi orfană atât de tată, cât şi de mamă, fiinţă rămasă fără de rost în lume.

Corbei rămase zăpăcit.

„Unde dai - îşi zise el - şi unde crapă!"

O-nţelegea şi-i dedea dreptate, multă dreptate.

El era om care putea să zică şi da şi ba, câtă vreme nu zisese nici da, nici ba; n-ar fi putut însă nimeni să-şi aducă aminte ca el să-şi fi schimbat vreodată vorba. Astă dată însă ar fi fost în stare să-şi schimbe 10 gândul dacă nu era prea târziu.

- Mi s-a spus, doamnă - grăi dânsul cu viuă părere de rău - că lucrul e hotărât: parohia i-a fost dată tinerului Cioban, care e din sat şi are legături cu poporenii.

- Minciună! strigă doamna Fireanu. Nu se poate! E peste putinţă! Chiar şi dac-ar fi, e destul să voiţi d-voastră pentru ca să nu mai fie.

Corbei o credea şi el aceasta.

Orişicâtă silinţă şi-ar fi dat Huţanu să-l încredinţeze 20 că nu de la Blaj a fost trimis, el nu se-ndoia că măritişul Luciei a fost pus la cale anume spre a-l pune-n strâmto[ra]are şi că, da, ar fi destul ca el să stăruie pentru ca să i se facă pe voie. Mai putea însă el să stăruie?!

- Vă înşălaţi, doamnă, grăi dânsul". Nu mă îndoiesc 25 că amicul meu Huţanu vi-a spus că eu i-am declarat că nu pot să fac ceea ce el a cerut de la mine.

- Puteţi, domnule - îl întrerupe ea - şi fiindcă puteţi, şi trebuie să faceţi...

Lucia, care-şi cunoştea mătuşa şi simţea ce are să 3 O vie, nu mai putea să aziste la convorbirea lor şi se retrase încetul cu încetul spre ieşire, ca să se depărteze

oarecum pe nesâmţite.

El făcu un pas spre ea şi-o apucă de mână, parcă i-ar fi fost frică să rămâie singur. 35 -Nu, domnişoară, stărui el; te rog să rămâi şi să-mi dai ajutor, căci ai şi d-ta cuvânt în afacerea aceasta.

- Eu - grăi fata turburată - m-aş simţi foarte nenorocită dac-aş ştii că vă fac vreo supărare.

- Niciuna, o-ncredinţă el. Dar - urmă întoreân- 40 du-se spre doamna Fireanu - pot ori nu, am zis că nu pot, şi se vede că Huţanu a spus-o aceasta la Blaj.

Cum aş mai putea eu să-mi mai schimb vorba?... cum aş putea să-l fac de ruşine...

- Nu! strigă mătuşa. El n-a spus-o, n-a putut s-o spună! îndată ce am luat înţelegerea ca să venim noi aici, el nu mai putea nici să creadă, nici să spună că hotărârea d-voastră e luată.

- Eu cred c-a spus-o - întâmpină el zâmbind - dacă e adevărat că parohia i s-a dat tinărului Ciobanu.

- Şi chiar dac-ar fi aşa - grăi dânsa - sunt împă- 10 raţi care-şi schimbă vorba, şi lucrul acesta li se iartă dacă prin aceasta săvârşesc o faptă bună. Nu perdeţi nimic dacă spuneţi că una aţi zis atunci şi alta ziceţi acum, după ce cunoaşteţi bine împrejurările.

Cuprins de simţemântul că cu dânsa nu poate s-o 15 scoată la capăt, Corbei iar se dete învins.

- Nu zic ba, doamnă, grăi dânsul. Precum vedeţi, însă, eram să plec şi trebuie să plec, căci am lipsit cinci zile de acasă. Mai sunt şi alte multe griji care nu mă lasă să mă gândesc cu tot dinadinsul la aceasta.

Vă rog dar să-mi lăsaţi răgaz ca să iau informaţiuni, să aflu care e adevărul şi să mă hotăresc în toată liniştea.

„Aşa! - îşi zise doamna Fireanu - pe mine nu mă prosteşti amânându-mă de azi pe mâne.” 2 5 Acum trebuiau să se hotărască lucrurile, acum, după ce-l prelucrase şi-l vedea muiat. Avea ea armele ei, şi plângeri, şisuspinuri, şi lacrămi, şi scrisori păstrate cu multă sfinţenie.

- Şi noi lipsim de cinci zile de-acasă, întâmpină ea, 30

şi-i făcu Luciei semn să se depărteze, căci în faţa ei nu putea să se folosească de armele ei.

Lucia văzu semnul şi-l înţelese, dar rămase ca parul înfipt în pământ: nu putea dânsa să se depărteze după ce el îi zisese să rămâie. 35 Doamna Fireanu se uită o dată la ea parc-ar fi voit s-o strivească cu privirea şi să-i zică: „Las', că rămânem noi şi singure!”

- O zi mai mult ori mai puţin e puţin lucru dacă domnul Corbei îl cere, mătuşă, grăi fata, tremurând de frică. Dacă ne dă d-sa voie, îl însoţim, ca să vedem gospcdăria.

Se înţelege că le dădea voie.

Ar fi ţinut, ce-i drept, ca mătuşa să facă nazuri, 5 ca s-o ieie cu dânsul numai pe Lucia, cu care dorea să vorbească între patru ochi mai nainte de a fi intrat iar în vorbă cu mătuşa ei.

- Mi-aţi face o mare plăcere, zise el cu toate aceste, adresându-se îndeosebi doamnei Fireanu. 10 - Sunteţi prea binevoitor, îi răspunse aceasta înghiţind trei neduri unul după altul.

N-ar fi lăsat-o pe Lucia odată cu capul singură cu dânsul.

Nu! N-ar fi crezut că ea, aşa cum se ştia însăşi pe 15 sine, poate să pată asemenea ruşine, nici că poate o fată crescută de dânsa să fie atât de îndrăzneaţă, atât de neruşinată.

Avea însă şi dânsa armele ei.

IV

O JERTFĂ

„Uite!” îşi ziceau, alergând la portiţă, femeile din sat când l-au văzut pe Corbei însoţit de două dintr-ale lor.

Li se părea cu totul alt om, şi nu-i şedea deloc rău.

Cu totul alţii i se păreau şi lui sătenii, cu feţele mai deschise, mai bucuroşi, parcă, de a-l vedea. îi era, parcă, de când se ştie pe lume cerul a fost nourat şi acum începea deodată să se lumineze, şi s-ar fi şi luminat dacă n-ar fi trebuit să simtă în fiecare clipă că doamna Fireanu e rău cătrănită, iară Lucia, ştiind ce-o aşteaptă, caută adăpost la

el, ca să nu rămâie nici măcar o clipă singură cu mătuşa ei. El se uita din când în când în ochii ei ca şi când ar fi voit să-i zică: „Nu te teme, că n-am să te las.”

35 înţelegea acum de ce îi spusese Huţanu că e femeie prăpăstioasă mătuşa Luciei, îşi dedea seama cât trebuie să fi suferit fata de la dinsa, se temea şi el de gura ei şi era din ce în ce mai mult stăpânit de simţământul că tot n-o să-i rămâie în cele din urmă decât să-i facă pe voie.

Numai aşa putea s-o scape pe Lucia. Chiar şi acum îşi dedea deci silinţa s-o îmbuneze pe doamna Fireanu, lucru cam anevoios mai ales pentru un om ca dânsul, care nu ştia să se deie după păr.

Au venit însă lucrurile de l-au ajutat.

La Plopiş toate steteau baltă.

Secerişul era, ce-i drept, făcut, dar numai puţini dintre snopi erau căraţi sub şură, căci şase dintre băieţi şi amândoi vătavii plecaseră încă de ieri la Bălgrad, ca să fie ascultaţi ca martori.

Mai fuseseră chemaţi mulţi dintre săteni, mai ales dintre aceia de la care cumpărase pământuri ori care îi erau datornici, precum şi câţiva dintre secerători, iar Cârcioc dimpreună cu alţi doi fuseseră duşi între baionete.

Se vedea cât de colo că abia acum se pornesc lucrurile.

- Bieţii oameni! zise el mâhnit. Acum ar putea să-şi adune şi ei ceva pentru iarnă şi-şi pierd timpul pentru un lucru din care n-o să iasă în cele din urmă nimic.

- Asta e mişelie nemaipomenită! strigă doamna

Fireanu. Să steie o lume întreagă în loc pentru că judecătorii sunt oameni fără judecată.

Lucrurile îi păreau atât de desluşite, încât ea, cum a lăsat-o Dumnezeu, se simţea destoinică a le descurca în câteva ceasuri.

O Corbei se simţea ca omul pe care unu-l apucă de o pulpană, altul de alta, unu-l trage la dreapta, altu-l împinge la stânga, unul îi dă brânci înainte, altul i se pune de-a curmezişa în cale, şi toţi se îndesuie şi fac gură.

5 - Eu ce să fac, doamnă?! grăi dânsul.

- Dac-aş fi eu în locul d-voastră, aş şti ce să fac, răspunse ea stăpânită de o nouă supărare, care înecă pe cea veche.

Unul dintre băieţii duşi la Bălgrad se-ntorse călare

O şi-i aduse lui Corbei un plic cu biletul.

„Toate de la înţelepciunea ta atârnă. Dacă nu poţi chiar azi, vino neapărat mâne-n zori de zi, ca să fii înainte de opt aici.

Văleanu"

înţelepciune?! înţelepciunea nu e lucru omenesc. Gândul bun nu întâmplarea-l aduce: el îţi vine răzămându-te pe Dumnezeu.

- Poftim! grăi dânsul arătând biletul. Abia sosii, şi iar să mă duc.

„Ce este? De ce mă cheamă?" se-ntreba el, simţindu-se mai singur decât orişicând şi nemaiştiind încotro să apuce. îşi aducea din zilele copilăriei lui aminte cum sta. când s-a dat întâia oară-n căluşei, cuprins de un fel de ameţeală, în vreme ce-mprejurul lui se-nvârtea

.15 lumea cu toate cele dintr-însa.

- Ascultă-mă pe mine, stărui doamna Fireanu. Să nu vă duceţi astăzi. Mă duc eu! Am mijloacele şi apucăturile mele şi vi le pregătesc toate până mâne.

Corbei se uită lung la ea.

O O fi fost, poate, la mijloc şi gândul că rămâne singur cu Lucia, destul că el o socotea destoinică de a zăpăci şi pe cel mai proclet judecător, şi-i venea să râdă când şi-l închipuia pe d-l Hausner faţă-n faţă cu dânsa.

- Cum ai putea însă d-ta să te amesteci în treaba

5 aceasta?! întâmpină el.

- îmi este fie Hoancă, fie Bodălău văr or fiu, răspunse ea. Găsesc eu vreun clenci de care mă acăţ.

- Puteţi însă s-o lăsaţi pe domnişoara singură?!

- La asta n-aveţi să vă gândiţi, răspunse Lucia,

O care nu se îndoia nici ea că e mătuşa ei în stare să facă minuni. Ar fi însă greu pentru d-voastră să aşteptaţi, cred c-ar fi mai nimerit să mergeţi împreună, ca să ştiţi ce se face şi să fiţi mâne pregătit.

Doamna Fireanu ar fi voit s-o sărute. O-ncânta gândul, c-o să fie tot drumul singură cu el.

„Acum e timpul să-i arăt cine sunt eu - îşi zicea - să-l prelucrez şi să mă fac stăpână pe el.”

A rămas dar aşa, şi nici că putea să fie altfel: întorşi în grabă la Căsoaie, Corbei şi d-na Fireanu au plecat peste vreo jumătate de ceas, ea inimoasă şi-n voie bună ca totdeauna, iară el strâmtorat că pleacă cu dânsa şi mâhnit că se desparte de Lucia, care-l însoţise până la scara trăsurii, dorindu-i ca toate să-i iasă în 5 bine.

- Uite! îi zise el. Chiar acum, trecând prin sat, îi dau o depeşă lui Huţanu ca să vie şi el la Bălgrad.

I-o spunea ei aceasta, dar mai mult pentru ca s-o audă doamna Fireanu şi să fie cu atât mai inimoasă.

Pe drum apoi ea-l avea. ca legat şi putea să-l întrebe şi iar să-l întrebe despre toate, ca să se dumirească asupra celor petrecute şi să-i spună şi iar să-i spună, ca să-l îndrumeze pe calea cea mai bună.

- Ai pornit-o rău, îi zise ea în cele din urmă. Niciodată omul să nu plece de jos în sus, ci de sus în jos.

Eu am să mă duc la preşedintele tribunalului, ba chiar şi la el cu o recomandaţiune de la vreunul dintre cei mai mari decât el, şi să vezi cum o să vorbesc apoi cu d-l Hausner.

O -Bine - întâmpină Corbei zâmbind - dar cine e cel ce-o să vă deie recomandaţiunea?

- Să vedem, răspunse ea. Om se leagă de om, şi e destul să cunoşti pe unul pentru ca să te apropii, dacă vrei, de orişicare. Am vreo două-trei cunoştinţe la

5 Bălgrad. Nu sunt, ce-i drept, dintre cei de frunte, dar adeseori sluga poate să-ţi fie de mai mare ajutor decât stăpânul. Mai ales uşile domnilor mari slugile le deschid.

Sosiţi la Bălgrad, ea se despărţi de Corbei şi se

O porni ca prisnelul bine învârtit, iar Corbei se duse drept la Văleanu.

- Ce e? întrebă dânsul.

- Rău nu e - îi răspunse advocatul - dar nici bine n-aş putea să zic că este. După cele ce s-au adeverit

5 până acum, vinovat e Bodălău, care l-a luat pe Ghiurca să-l arunce în Murăş, Hoancă, pe care oamenii l-au văzut lovind pe Ghiurca, şi Cârcioc, care le-a spus peste noapte secerătorilor că au să fie luaţi la goană, şi e tare bănuit că a pus focul.

- Asta se poate, tot ce se poate, grăi Corbei.

- Vorba e însă că Ghiurca e acela care a venit dimineaţa la secerători - urmă Văleanu - şi secerătorii spun că el a voit să-i ieie la goană, i-a ocărât şi l-a pălmuit pe Hoancă, iar Cârcioc se descarcă asupra lui şi zice că de el a fost pus la cale.

- Şi asta se poate, grăi Corbei. Nu e mişelie pe care nu e-n stare s-o facă omul după ce şi-a pierdut o dată ruşinea.

- Vorba e însă că Ghiurca e omul lor - întâmpină 10 Văleanu - şi cu orice preţ trebuie să fie scos nevinovat.

- Să-l scoată cât le place, răspunse Corbei. Eu am declarat o dată că nu fac nicio reclamaţiune şi nu ridic nicio pretensiune.

- Tocmai acesta e lucrul pe care nu trebuia să-l 15 faci, îi zise advocatul. El nu tăgăduieşte c-a voit să-i ieie la goană pe secerători, dar se descarcă asupra ta zicând că tu l-ai trimis şi faci acum declaraţiunea fiindcă te ştii vinovat.

Corbei rămase ca trăsnit din senin. 20 -Fără îndoială că l-am trimis - zise el - dar nu ca să-i ieie la goană.

- El zice că da, răspunse Văleanu. Când i-ai învoit pe secerători, erai, aşa zice el, în harţă cu sătenii, în urmă însă, voind să aduci preot în sat pe viitorul soţ al unei fete la care ţii, umblai să te pui bine cu dânşii. Fiindu-ţi însă greu să nu-i primeşti pe secerători după ce i-ai învoit, ai plecat de acasă şi te-ai înţeles cu dânsul să-i alunge. Văzându-se astfel înşelaţi, ei s-au răzbunat puindu-ţi foc.

Corbei iar se simţea ca odinioară, în copilăria lui, când se dedea-n căluşei.

- Care va să zică asta e treaba pe care ţi-a făcut-o Tihamer?! exclamă dânsul.

- Stai să vezi, grăi advocatul. Dânşii mai pot dovedi

35 că ai cumpărat cambii de ale lui Ghiurca ca să faci presiune asupra lui. Orişicât ai tăgădui tu, probabilitatea formală e contra ta, şi Hoancă şi Bodălău nu scapă. Dacă însă tu nu tăgăduieşti, nu mai stăruie nici ei, îl dovedesc pe Cârcioc vinovat de a fi pus focul, Hoancă 40 şi Bodălău scapă şi întregul proces se sfârşeşte iute.

Corbei înţelegea de ce e vorba şi dete din cap.

- Niciodată! strigă el. Mişel aş fi dac-aş fi făcut-o, şi încă mai mişel dac-aş zice c-am făcut-o fără ca să o fi făcut!

- Dar în zadar o tăgăduieşti, stărui Văleanu. îţi 5 vor scruta întreaga viaţă până în cele mai intime amănunte ale ei.

- Să mi-o scruteze - îl întrerupse Corbei - şi va ieşi la iveală că e curată.

- Te înşeli amarnic, întâmpină advocatul. Ei n-o 10 scrutează ca să afle cum e, ci ca s-o scoată plină de mişelii. Fii om cuminte şi nu scăpa din vedere că ai în faţa ta oameni care te socotesc primejdios şi cred că săvârşesc o faptă bună dacă se folosesc de încurcătura în care te afli ca să te înstrăineze şi de ai tăi, prezentân- 15 du-te drept un mişel, de care toţi au să se depărteze cu un fel de oroare. Ia lumea cum e şi crede-mă că vor sta la îndoială chiar şi cei ce te cunosc destul de bine.

- Nu mă-ndoiesc de aceasta, grăi Corbei cu amărăciune. Teafăr n-o să mai pot ieşi eu din încurcătura aceasta. Aşa ori aşa, lumea tot se va depărta de mine: tot mai bine e însă ca lumea să te creadă decât ca tu însuţi să te declari mişel. Lasă-i - urmă el îndârjit - să-i osândească pe Hoancă şi pe Bodălău. Cu cât mai multe sunt nedreptăţile pe care le fac, cu atât mai curând le 25 va veni răsplata. Au mai suferit şi alţii, şi iar alţii vor mai suferi. Lasă-i să-mi facă şi mie tot ceea ce vor: n-am nevoie nici de încrederea, nici de iubirea nimărui. O să-mi trăiesc traiul în vizunia mea, şi dacă ar fi să mi se urască e mare lumea lui Dumnezeu şi puţin 30 îmi pasă unde-mi vor ajunge oasele.

Un singur mijloc de-nduplecare mai avea Văleanu.

- Nu ţi-e însă milă de biata acea de fată, care n-a greşit nimic şi are să fie dată pe gura lumii?! grăi dânsul.

Corbei se cutremură şi-i aruncă o căutătură plină de mânie.

- Eu ce să-i fac?! răspunse. îşi are fiecare soarta, şi dacă o nenorocire a fost pentru dânsa să deie peste mine, nu de mine are să se plângă, ci de cei ce mi-au scos-o-n cale. Nu, ea nu poate să-mi fie demon ispititor:

de dragul ei n-am să fac nicio mişelie.

- Omule! stărui Văleanu. O jertfă trebuie neapărat să cadă: ei îţi cer pe Cârcioc, iar tu o dai pe ea?!

- Nu - răspunse Corbei - pe mine însumi mă dau!

CINE POATE

La Bălgrad cel mai mare era ilustritatea-sa domnul comite suprem, un baron încă tinăr, fost căpitan de husari, care da mese şi serate, patrona dimpreună cu baronesa baluri filantropice, punea la cale vânători, avea cai frumoşi şi câni vestiţi şi se tutuia, când mergea la Budapesta, cu toţi miniştrii.

De la el trebuia să plece doamna Fireanu.

Ştia, ce-i drept, că asemenea domni mari nu prea ştiu multe, dar ei pot multe, şi câteva vorbe scrise de vreunul dintre dânşii îi moaie pe ceilalţi.

Cum să răzbească însă până la el?

Ea, femeie în toată puterea cuvântului, numai prin femei putea să-şi croiască drumul, şi cel mai apropiat gând al ei a fost să afle ce fel de femeie e baronesa, care îi sunt apucăturile, care slăbiciunile, de unde-ar putea s-o apuce.

Doamna Gondor, o cunoştinţă din Cluj, acum cea mai scumpă prietenă a ei, deşi se afla de vreo 5 ani la Bălgrad, nu prea ştia să-i spună multe, dar peste drum locuia *Frau* Clara, soţia unui haiduc, care fusese spălătoreasă la baronesa, şi Iuţi, fetica doamnei Gondor, alergă peste drum, ca s-o cheme pe *Frau* Clara.

E mare lucru să ai legături cu persoane sus-puse, şi *Frau* Clara, foarte măgulită că i se cer lămuriri, le spuse chiar mai multe decât ce putea să ştie.

Din toate însă una singură putu s-o-nvioreze pe doamna Fireanu.

Baronesa ţinea mult - aşa zicea Clara - la soţul ei şi-l cam temea, mai ales de când cu Mili. 35 - Cine e Mili?... ce e cu Mili?... unde e Mili?... stărui doamna Fireanu într-o răsuflare.

- Iacă, una de alea - răspunse *Frau* Clara - o sârboaică din Bacica, pe care au adus-o actorii la Cluj, de unde a venit aici. Ţine casă mare şi frumoasă, şi umblă la ea baronul ca să-şi petreacă serile.

Doamna Fireanu sări-n picioare şi iar se porni ca prisnelul bine-nvârtit.

Nu putea să fie între Mili şi baronesa vorba de alegere. Lasă că e mai uşor să te apropii de o Mili decât de o baronesă, dar la un adevărat cavaler orişicare 10 Mili trebuia să aibă mai multă trecere decât o simplă baronesă, care îi mai era şi soţie.

Cum şi ce fel s-ajungă la Mili şi cum şi ce fel s-o apuce, aceste erau lucruri uşoare pentru o femeie ca dânsa: peste o jumătate de ceas ea se afla în salonul domnişoarei 15 Mili, umilită, zăpăcită, sfiindu-se să primească scaunul ce i se oferise, o biată văduvă nevoiaşă, căreia o singură scăpare i-a mai rămas, inima cea bună a celei mai generoase fiinţe pe care o ştie.

- Toată lumea ştie cât de mult ţine baronul la d-ta - 20 îi zise - şi câteva vorbe din partea d-tale mă scapă.

D-ta-mi eşti singura mântuire.

Domnişoara Mili nu se-ndoia că aşa este şi ţinea ca nici alţii să nu se-ndoiască, şi peste altă jumătate de ceas doamna Fireanu urca scările cu capul ridicat şi 25 uşurică.

Ea sună, cu toată hotărârea celui ce se ştie bine proptit.

- Ce poftiţi, mă rog? o-ntrebă husarul împintenat care îi deschise.

- Doresc să vorbesc cu d-l baron, răspunse ea.

Husarul dete din umeri şi bătu din pinteni.

- Ilustritatea-sa a ieşit, îi răspunse, gata de a-i trânti uşa-n nas.

De doamna Fireanu nu scapă însă nimeni atât de uşor.

- în adevăr - întâmpină ea - dar mi s-a spus că iar a întrat.

Husarul rămase cam turburat.

- Se poate, zise el. Să cercetez. Numele d-voastră, *o* doamnă?

în loc de a-şi da numele, care în asemenea împrejurări nu preţuia nimic, ea scoase scrisorica domnişoarei Mili, dar iute-iute o şi ascunse.

Ce va să zică omul care ştie să-şi potrivească faptele după împregiurări.

Auzind maiântâi clopoţelul sunat cu deosebită hotărâre, apoi un glas piţigăiat, dar foarte îndrăzneţ, baronesa, femeie şi ea, se ivise în pragul uneia dintre uşile ce dedeau spre întrare. „Ea este! da, este ea!" îşi zise doamna Fireanu, apoi îl dete pe husar la o parte, înaintă ca o Mărie Magdalenă spre baronesă şi făcu un compliment, mare frumuseţe de compliment, cum numai ea ştia să facă.

- Cu cine am, mă rog, onoarea? întrebă baronesa cam îngrijată.

- Graţioasă doamnă! grăi doamna Fireanu, care era prăpăstioasă, dar nu ştia să mintă. O văduvă nenorocită, care a venit că ceară mila soţului d-voastre, şi laudă numele Domnului că întâmplarea fericită a ajutat-o să vă întâlnească pe neaşteptate, c a să vă ceară ocrotirea. Deşi ştie toată lumea bunătatea domnului baron, veneam cu inima cuprinsă de vii temeri, căci ce poate o femeie neajutorată ca mine?! Iată însă, mi-aţi ieşit înger ajutător în cale: puneţi, vă rog, o vorbă pentru mine!

- Dară eu nu mă amestec în treburile lui - răspunse baronesa cu blândeţă - şi nu ar ţine nici el seamă de rugămintele mele!

- O, nu!... aceasta să n-o ziceţi, graţioasa mea

O doamnă! întâmpină doamna Fireanu. Lumea toată ştie cât de mult ţine să vi se facă plăcut, şi eu mă simt scăpată dacă voi izbuti să am cel mai mic semn despre bunăvoinţa d-voastră.

Baronesa zâmbi cu oarecare mulţumire.

- Şi nici nu e, pare-mi-se, acasă, grăi dânsa.

- Mi s-a spus că s-a-ntors acum, de curând, stărui doamna Fireanu. Se vede c-am fost indusă-n eroare. Nici nu stărui însă să am parte de norocul de a-l vedea după ce am avut parte să vă adresez d-voastre, gra-O ţioasă doamnă, rugămintea mea. E un lucru de nimic, urmă ea, dar pentru mine cel mai mare, căci e vorba de soarta unei copile a fratelui meu, pe care vreau să o mărit, o biată de orfană, orfană de nouă ani.

- De nouă ani, şi voiţi s-o măritaţi?! exclamă baronesa mirată.

- Nu, graţioasa mea doamnă, răspunse doamna Fireanu. Iertaţi zăpăceala unei biete femei, care, nefiind deprinsă a vorbi cu persoane atât de sus-puse, nu mai e în stare să-şi deie seamă despre ceea ce zice. Fratele meu, fost conţipist la Direcţiunea financiară, 10 s-a căsătorit, sunt acum douăzeci şi unu de ani, iar nepoată-mea, s-a născut în al treilea an al fericitei lui căsnicii, e deci în al optsprezecelea an, dar e de nouă ani orfană, căci cumnată-mea a murit, sunt acum nouă ani, după o văduvie de patru ani. Sunt nouă ani de când a 15 rămas în sarcina mea, văduvă, săracă, cu trei copii orfani.

- Şi ce-ar putea soţul meu să facă pentru ca să vă ajute? întrebă baronesa muiată.

- Puţin lucru, aş putea să zic nimic, răspunse 20 doamna Fireanu. Trei vorbe pentru domnul preşedinte al tribunalului, ca să ştie că sunt femeie vrednică de ocrotire şi să nu suferă să mi se facă nedreptate. Nu la corniţele suprem, ci la omul nobil am venit.

- Să văd, grăi baronesa şi mai muiată. Poate că 25 tct e adevărat că s-a-ntors. Să-ncerc.

- O! sunteţi prea bună, doamnă, prea miloasă, prea generoasă; dar nu osteniţi, vă rog, stărui doamna Fireanu. Câteva vorbe scrise de d-voastră vor produce acelaşi efect, ba chiar unul mai mare. Scrieţi, generoasă doamnă, trei vorbe, nu mai multe. „Recomandaţiuni călduroase”, numai atât.

Baronesa nu se îndoia nici ea despre efectul vorbelor scrise de dânsa.

- Dar n-am mai făcut niciodată asemenea lucruri,

5 întâmpină ea.

- încercaţi, începeţi ca să simţiţi dulceaţa mulţumirii de a vă fi folosit de poziţiunea d-voastre spre a face bine, stărui doamna Fireanu. De ce sunteţi bogată şi tinără şi frumoasă şi plină de graţii, de ce sunteţi

O baronesă şi soţia unui om puternic dacă nu gustaţi mulţumirea aceasta?!

Baronesa era învinsă şi gata să scrie chiar şi mai mult decât trei vorbe. Ea trecu în iatacul ei, ca să o şi facă aceasta.

- Dar - zise ea apoi scriind - tot e mai bine să 5 facem o-ncercare şi cu baronul. Două ar face mai mult decât unul.

- Sunt cea mai umilită servitoare a d-voastră, graţioasă doamnă, răspunse doamna Fireanu, făcându-şi iar complimentul. Eu cred că e de prisos, dar dacă-mi ordonaţi, vă sunt recunoscătoare.

Luând apoi biletul, aşteptă întoarcerea baronesei, care se duse la soţul ei.

Ţiind seamă de stăruinţele călduroase ale soţiei sale, baronul, om înalt şi bine făcut, o primi stând în picioare şi-o pofti foarte politicos să şadă, dar, neştiind încă cu cine are a face, o întrebă în ton cam rece:

- Cu ce pot, doamnă, să vă servesc?

Ea făcu un compliment ceva mai scurt, apoi scoase biletul primit de la domnişoara Mili şi i-l dete.

El se. uită la bilet şi trăsări.

- *Zum Teu fel*! îşi zise printre dinţi şi-i aruncă o căutătură în care era şi nelinişte, şi-nvederată neîncredere.

Bilete de la Mili mai primise el, şi asta nu-l tulbura;

cum se făcea însă că baronesa stăruise şi ea?!

Doamna Fireanu se uită la cele două uşi.

- Vai de mine, domnule baron! îi zise apoi în ton cu totul intim. Nu cumva credeţi c-am fost în stare să fac abuz de bunăvoinţa domnişoarei Mili şi să arăt baronesei biletul

ori să-i vorbesc de el?! Dar eu pe baronesă numai din întâmplare am întâlnit-o. Cauza mea e însă atât de bună şi de dreaptă, încât baronesa, inimă nobilă, s-a muiat şi ea.

- Foarte bine, foarte bine! întâmpină baronul mai liniştit. Nu e, la urma urmelor, nimic. Un simplu capriciu.

- Dar - îl întrerupse ea - noi, oamenii nevoiaşi, n-avem să vedem, nici s-auzim, nici mai ales să judecăm: ne folosim de-mprej urări ca să ne ajutăm.

- Foarte cuminte! grăi d-l baron mulţumit.

- Generozitatea domnişoarei Mili e scăparea mea, căci fără de ea n-aş fi îndrăznit să mă apropiu de ilustritatea-voastră, urmă doamna Fireanu făcându-şi acum complimentul cel mare.

Dă-i apoi şi dă-i, cum ştia dânsa să le-nşire toate din fir în păr şi să le ticluiască cu meşteşug, ca să-l încred dinţeze că toţi sunt vinovaţi, dar că procesul trebuie să se sfârşească cât mai curând, că ea nu mai poate să aştepte cu nepoata ei, biata de orfană. 10 Deşi ea sta-n picioare ca să-şi poată desfăşura mai bine toate mijloacele, baronul se aşează şi-o ascultă curăţindu-şi unghiile şi zâmbind din când în când.

Pe el nu putea să-l prostească nimeni, căci el ştia tot ceea ce se petrece-n comitatul lui. 15 Se vede însă că şi alţii îi spuneau lucrurile tot ca doamna Fireanu, căci el ştia foarte bine că Corbei e un om foarte primejdios, care adună mereu fonduri secrete, şi, profitând de mişcările ce se fac în timpul secerişului, a coborât o mulţime de moţi în Valea Mu- 20 răşului şi era să facă o mare răscoală dacă vicişpanul, om vigilent, nu s-ar fi folosit de un oarecare Ghiurca pentru ca să înăbuşe mişcarea de la început, ba Tihamer, om deştept, a ştiut chiar să deie în notiţele lui întregei afaceri o notă hazlie. 2 5 Aşa steteau lucrurile, şi de aceea baronul asculta cu oarecare luare-aminte când doamna Fireanu îi spunea prăpăstii, dar zâmbea când ea scăpa, în pripa vorbirii, şi câte-un adevăr.

- Şi ce credeţi, doamnă, că pot eu să fac pentru 30 d-voastră? întrebă el în cele din urmă. Trebuie să ştii că acel Corbei e un om foarte primejdios, care i-ar fi răzvrătit pe

moţi dacă nu am fi privegheat noi. Câtă vreme sunt însă eu în fruntea comitatului, n-are să se-ntâmple nimic. Să fie foarte mulţumit că nu-l urmărim 35 cu toată asprimea cuvenită. El însă mai face reclamaţiuni, mai ridică pretensiuni, ba cere ca judecătorii să-i vorbească-n limba lui şi refuză subscrierea proceselorverbale făcute în limba statului. Asemenea lucruri nu se pot tolera. S-au făcut vărsări de sânge, i s-a pus 4 O foc şi-a avut pagube mari, dar el e de vină; să fie mulţumit cu atât!

Doamna Fireanu îşi făcu de-a patra oară complimentul cel mare.

- Dacă aşa ziceţi d-voastră, preagraţiosul meu domn, nu poate să fie altfel, grăi dânsa; eu însă nici nu am venit să cer dreptate, pe care n-o am, precum se vede, ci milă caut, ocrotire, mâna de ajutor al celui puternic, care ştie să ierte când e vorba să ridice pe cei slabi.

Aceste erau vorbe pe care le înţelegea baronul.

Da! aşa se mai putea.

Ceva tot trebuia să facă pentru dânsa.

- Altfel n-ar fi îndrăznit nici domnişoara Mili să vă supere, adăogă ea.

El iar îi aruncă acea căutătură de nelinişte.

- Două vorbe de recomandaţiune pentru magnificenţa-sa, domnul preşedinte al tribunalului, stărui dânsa. Nimic mai mult. E destul atât pentru ca să grăbească procesul.

Da! atât putea baronul să facă fără ca să mai steie pe gânduri. Dacă putea să scape cu numai atât de gura ei, era lucru minunat.

El luă un bilet de vizită, ca să scrie pe el cele câteva vorbe.

- Numele d-voastră, doamnă? o întrebă.

Ea se apropie fără de sfială de masă.

- Irina Fireanu, văduvă de conţipist, îi răspunse. O, cât de mulţumită are să fie domnişoara Mili! Dar dacă Corbei n-ar mai face reclamaţiune, n-ar mai ridica pretensiuni şi ar subscrie procesele-verbale, tot ar fi mai bine să se suprime procesul.

- *Zum Teu fel*! răspunse baronul. Asta el n-are s-o facă! E om încăpăţânat!

- Voi stărui eu, voi stărui cu tot dinadinsul, urmă doamna Fireanu. Scrieţi, vă rog, încă câteva vorbe, stărui dânsa în ton cu totul intim. Dacă... şi dacă, şi dacă... tot ar fi bine să se suprime procesul. Ar fi deplină mulţumirea domnişoarei Mili.

- Ei bine! - zise el ca să scape - am s-o scriu şi asta, dar apoi s-a sfârşit.

Doamna Fireanu îşi luă biletul, făcu al cincelea compliment şi se depărtă cu capul ridicat.

„Acum să stăm noi amândoi de vorbă, domnule preşedinte!" îşi zise ea coborând cu săltături uşurele scările. Smirna are să steie în faţa mea, întrebându-se-n gândul lui: «Cine oare?... cine poate să fie femeia 5 aceasta, pentru care stăruie şi baronul, şi baronesa? », şi am să-i zic... şi am să-i zic..." îşi zicea dânsa mergând spre tribunal cu capul mereu ridicat.

Tocmai aşa nu s-au petrecut însă lucrurile.

Preşedintele, un calvin cu ceafa groasă de pe la

Solnoc, om scurt şi cam gros, cu barba tunsă şi cu mustaţa lungă, dar nerăsucită, citind cele două bilete, îşi dete numaidecât seamă de ce e vorba şi zise-n gândul lui că baronesa e o gâscă, iar boierul ei un pui de urs, care se lasă să fie purtat de nas, dar nu se supără şi o pofti pe d-na Fireanu să între, primind-o cum ar fi primit şi pe baronesa ea însăşi, foarte politicos, dar fără ca să se ridice de pe scaun.

- Vă rog, doamnă, să fiţi cu răbdare, îi zise arătându-i un scaun de la colţul de lângă uşă, apoi însărcină pe un cancelist să poftească pe d-l Hausner şi îşi căută mai departe de treabă.

Doamna Fireanu simţea că aici tot n-o să meargă lucrurile cum îşi închipuia dânsa şi stetea ca pe spini în colţul ei. Trecea timpul, trecea, şi d-l Hausnernu mai venea, iar preşedintele, deşi cetise cele două bilete, n-auzea, nu vedea, parcă ea nici n-ar fi de faţă.

A venit, în sfârşit, d-l Hausner, dar nu la dânsa.

- Cum stăm cu afacerea de la Plopiş? îl întrebă preşedintele.

- Instrucţiunea se urmează, răspunse judecătorul.

- Mie mi se pare însă că înaintează prea încet - grăi preşedintele - şi că amestecaţi în ea prea multe lucruri, care nu stau în legătură cu afacerea.

- Da, e un lucru complicat, întâmpină judecătorul.

Preşedintele îi arată biletul baronului.

D-l Hausner înţelese numaidecât că baronului i se făcuse raport numai după prima înfăţişare a lui Corbei.

- Baronul greşeşte - grăi dânsul - Corbei nu face nicio reclamaţiune, nu ridică nicio pretensiune şi subscrie procesele-verbale.

- Dacă e aşa - răspunse preşedintele - baronul nu greşeşte, ci are dreptate: procesul nu mai are niciun interes.

Cu aşa ceva nu se putea împăca d-l Hausner, care 5 ţinea să-şi câştige merite, spriginitori şi titluri pentru înaintare.

- Dar sunt, domnule preşedinte - întâmpină el - fapte ce au să fie urmărite din oficiu.

- Aş! răspunse preşedintele. Totul e o simplă intrigă 10 de circiumă. Când o să înceteze acest veşnic amestec al autorităţilor politice în afacerile justiţiei?!

- Dar - întâmpină iar Hausner arătând biletul - tocmai acesta e un asemenea amestec.

- Nu, domnule - grăi preşedintele râzând - acesta 15 e un amestec de fuste, pe care-l laşi nebăgat în seamă dacă n-are raţiune. Avem să mântuim o dată nu pentru că baronul cere, ci pentru că el are dreptate. Sunt alţii care vor să facă dintr-un lucru de nimic o afacere senzaţională. Justiţia n-are însă să-i clasifice pe oameni. 2 O Aceste feţe bisericeşti, cari cred că vor rămâne nici după serviciile, nici după greutăţile pe care le fac admiministraţiunii politice. D-ta vezi biletul: şeful administraţiunii zice că nu are procesul nicio importanţă politică, încetează orişice discuţiune. Nu are şi nu poate avea. 25 -Dar s-a pus foc, stărui Hausner.

- Ei bine, răspunse iar preşedintele, cam enervat. Eu nu sunt influinţat de acest bilet şi nu voiesc să influinţez instrucţiunea. Dacă s-a pus foc, urmaţi-l pe vinovat, dovediţi-l şi-şi va primi pedeapsa, dar mărginiţi-vă la atât, terminaţi odată instrucţiunea, nu amestecaţi în ea lucruri străine de ea, nu întindeţi mereu o pele de guzgan ca să faceţi zece perechi de mănuşi din ea.

Toate aceste se vorbiseră, ce-i drept, ceva mai încet, dar aşa că putea să le audă şi doamna Fireanu, care 35 era osândită să tacă-n colţul ei.

Bine pregătită cum era, ea se mişca-ntruna ca cloşca-n ciubăr, gata în fiecare clipă să salte şi să izbucnească.

- Da, domnule preşedinte! strigă ea în cele din urmă. Aveţi toată dreptatea: să-l osândească pe Cârcioc, dar

O să se sfârşească odată.

Preşedintele se-ntoarse spre ea.

- Vă rog, doamnă - îi zise - să aveţi răbdare. Părerile d-voastre, orişicât de juste ar fi ele, sunt indiferente. Dorinţa noastră e să puteţi simţi cât mai curând efectele bunăvoinţei de care v-au învrednicit 5 domnul baron şi doamna baronesă, dar justiţia trebuie să-şi urmeze cursul ei regulat. Puteţi să fiţi liniştită: se va face dreptate, numai dreptate, şi aceasta cât mai curând.

Grăind aceste, el se plecă puţin, drept semn învederat 10 că dânsa poate să iasă pe unde-a întrat.

Cum?... să plece ea?... aşa, fără ca să fi spus ce are pe inimă? Aşa ceva nu i se mai întâmplase.

A plecat cu toate aceste, ba, ieşind, s-a mai şi uitat înapoi, parc-ar fi voit să zică: „Ce om... ce un!”

vi răfuieli

- Ai fost? întrebă Văleanu.

- Fără îndoială, răspunse doamna Fireanu.

- Unde?... la cine?

- La cine? La preşedintele!

- Ei, şi?

Doamna Fireanu ţinea mult să nu rămâie de ruşine.

- Să vedem, răspunse ea dând din umeri.

- Bine-stărui Văleanu - ce-aţi vorbit? Ce ţi-a 25 spus?

- Eu - răspunse ea fără de încunjur - n-am vorbit nimic cu el, dar a luat el informaţiuni şi mi-a spus că pot să fiu liniştită, căci se va face cât mai curând dreptate. Să vedem... mâne, poimâne, peste o săptămână.

Corbei şedea înfundat într-un jeţ.

- Peste două, peste trei, peste-o lună, urmă el zâmbind cu amărâciune. O să mai ţie, doamnă, mult comedia aceasta.

- Nu ştiu... să vedem... - răspunse ea - dar eu 35 cred că nu.

Mai mult nu putea nimeni să stoarcă din ea.

Despre Mili, despre baron şi despre baronesă n-ar fi zis odată cu capul o vorbă măcar. Aceste erau tainele ei, despre care nu putea să vorbească decât după ce toate îi vor fi ieşit în bine, ba chiar şi atunci numai pe 5 şoptite şi numai alegându-şi bine oamenii.

Nici că aveau însă nevoie Corbei şi advocatul lui să ştie mai mult.

Ziua următoare ei aveau să se întâlnească cu Tihamer, ca să ieie înţelegere, apoi să se ducă la judecătorul de 10 instrucţiune, care ţinea să ştie dacă e ori nu adevărat că Corbei l-a însărcinat pe Ghiurca să-i ieie la goană pe secerători.

Nemaiavând ce să caute la Tihamer, ei s-au dus de-a dreptul la tribunal, unde au găsit pe Hoancă şi pe 15 Bodălău, pe Cârcioc şi pe Ghiurca dimpreună cu Ion al Fetei şi cu Vânculeţ, doi săteni care-l văzuseră pe Cârcioc în partea din care se pornise focul.

După ce într-o românească destul de bună luă mărturisirile acestor doi, judecătorul întrebă pe Ghiurca 20 în ungureşte dacă tot mai stăruie în bănuiala că Hoancă şi Bodălău au pus focul.

- Mie aşa mi s-a părut, răspunse Ghiurca. Fusesem trântit la pământ şi se stârnise o-ncăierare împrejurul meu. Când mi-am venit în fire, toţi alergau şi i-am văzut pe Hoancă şi pe Bodălău acolo unde ardea lanul.

- Ai vreo pretensiune în ceea ce priveşte loviturile ce ţi s-au dat?

- Nu, răspunse Ghiurca scurt şi hotărât. Nici c-aş putea să spun de la cine le-am primit. Ţin însă să se

O ştie că Bodălău voia să mă arunce-n Murăş.

- Ai auzit? urmă judecătorul iar în româneşte, întorcându-se spre Bodălău. Voi eraţi la foc.

- Vom fi fost, răspunse Bodălău.

- Cum să nu fim?! adăugă Hoancă. Omul aleargă, 35 când vede foc, la el.

- Pe Cârcioc l-aţi văzut acolo?

- Nu ştiu dacă-l vor fi văzut ori nu alţii - răspunse Hoancă - eu am văzut numai focul! Ştiu însă că seara ne-a spus că o să fim luaţi la goană, şi dimineaţa a venit d-lui - urmă el arătând spre Ghiurca - să ne alunge.

- Stăpânul lanului, el însuşi, mă-nsărcinase s-o fac aceasta, întâmpină Ghiurca.

- Niciodată! strigă Corbei. Vorba era numai să nu secere toţi în acelaşi lan.

D-l Hausner se uită cam mirat la el.

- Aici nu se discută, zise el iar în ungureşte... Aveţi să aşteptaţi să vă vie rândul şi să răspundeţi numai la întrebările ce vi se pun. Tot mai stărui - urmă apoi adresându-se iar la Hoancă - în plângerea că d-sa a sărit la tine, ca să te pălmuiască? Zice c-a voit numai să te scoată din lan.

- De asta nu m-am plâns şi nu mă plâng - răspunse Hoancă - şi nu pot să ştiu de ce-o fi sărit şi ce-o fi vrut; îmi aduc însă aminte că am primit palme, şi nu ştiu ce s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi sărit Bodălău să-l scape.

Judecătorul se-ntoarse spre Bodălău.

- Ce ai să răspunzi? întrebă. Ai sărit să-l arunci în Murăş ori să-l scapi?

- Da! răspunse lunganul. Ce să zic?! Cam aşa au venit lucrurile: am sărit şi eu, au mai sărit şi alţii şi nu ştiu ce s-ar fi-ntâmplat, căci Hoancă e om iute la fire.

Abia acum îi veni rândul lui Corbei.

- Deoarece s-a constatat că în adevăr nu eraţi de faţă - îi zise el tot în ungureşte - mărturisirile pe care aţi putea să le faceţi nu mai au nicio importanţă, şi nu am decât să

vă întreb dacă tot mai stăruiţi în declaraţiunea că nu faceţi nicio reclamaţiune şi nu ridicaţi nicio pretensiune.

- Niciuna! răspunse Corbei în româneşte. Ţin însă să fie constatat că n-am însărcinat pe nimeni să-i ieie la goană pe secerători.

- Aceasta e o afacere de onoare, care pe noi nu ne priveşte, întâmpină Hausner în nemţeşte. O veţi regula între d-voastră cum veţi crede de cuviinţă. Vă rog să mai aveţi puţină răbdare ca să subscrieţi procesulverbal.

Corbei nu mai avea nimic de zis, deşi multe avea pe inimă.

- Tu rămâi aici! îi zise judecătorul lui Cârcioc după ce procesul-verbal fu subscris. Ceilalţi pot să plece.

- Şi noi?! întrebă Hoancă înviorat.

- Fără-ndoială!

- Atunci de ce ne-a mai ţinut aici?! adăugă Bodălău nedumirit.

- O s-o ţin minte! zise Cârcioc încă mai nedumirit.

Cel mai nedumerit era însă d-l Văleanu, omul de legi, care la una se aşteptase şi alta vedea.

El rămase cel din urmă şi se apropie cu oarecare temere de masa judecătorului.

- Dacă înţeleg bine - zise el - instrucţiunea e terminată.

- Fără îndoială, răspunse d-l Hausner. îndată ce nimeni nu mai face nicio reclamaţiune, rămâne numai cestiunea cine a pus focul, iar aceasta o lămuresc acum.

D-l Văleanu zbură zicându-şi: „Iară eu, prostul de mine, era să i-l dau legat lui Tihamer”.

- Ei, văzuşi?! îi zise apoi lui Corbei.

O -Văzui! răspunse acesta posomorit.

- Aşa deodată şi pe neaşteptate se sfârşiră toate.

- Ba nu s-a sfârşit deloc, ci abia acum se pornesc, răspunse iar Corbei, care nu putea să-l ierte pe Ghiurca şi nu putea să uite vorbele rostite de Cârcioc.

Erau însă scăpaţi Hoancă şi Bodălău, nu i se mai scruta viaţa, biata aceea de fată n-avea să mai fie dată pe gura lumii, şi el se simţea mai uşurat. îl ardea fără îndoială

gândul că lumea tot o să vorbească, dar el şi de mai rău se temuse, şi faţa îi era mai senină de cum

O fusese când s-a despărţit de doamna Fireanu.

Acum era dânsa cum se ştia însăşi pe sine, şi om trebuia să fii ca să-i stai în faţă.

Una-i mai trebuia: să vie şi Huţanu, care trebuia, dac-a primit depeşa, să fie pe drum.

A şi sosit încă înainte de amează̆zi.

- Bine - îi zise el lui Corbei - eu nu mai înţeleg nimic. Ce e cu tine?! Te-ai lăpădat?... în adevăr te-ai lăpădat, ori sunt numai născociri?

- De ce să mă fi lăpădat? întrebă Corbei nedumerit.

- De biserică, îi răspunse Huţanu.

- Mă mir că mă mai întrebi, grăi Corbei. Asta tu poţi s-o ştii mai bine decât orişicine, căci, sunt abia câteva zile [de când] ţi-am spus că mie popă nu-mi trebuie.

Corbei se uită ca speriat din somn la el.

- Eu?!... ăsta care stau înaintea ta?! grăi dânsul. Eu sfeştanie-n casa mea?!

- Staţi! strigă doamna Fireanu. Staţi, că le descurc eu toate. Eu am adus pe popa, eu l-am pus să facă sfeştanie, eu pentru mine şi pentru sufletul meu.

Pornită o dată, ea le spuse apoi cum s-a dus la preuteasa, ca să ceară plapome şi perini, cum i-a spus preuteasa că nu e sfinţită casa şi cum ea, femeie cu frica lui Dumnezeu şi nedeprinsă a dormi în casă nesfinţită, s-a zbătut toată noaptea în culcuşul ei. Nu li-a mai spus, fără îndoială, şi prin câte-a trecut, ce-a visat şi cum se simţea dimineaţa, căci acestea o priveau numai pe ea.

- Şi popa e popă - urmă ea-fie unit, fie neunit, tămâia e tămâie, darul e dar, sfeştania e sfeştanie; am luat pe cine-am găsit, şi-a fost bine, că de atunci dorm bine.

Corbei nu prea avea de ce să râdă nici acasă la el, nici la Plopiş, şi n-ar fi putut să-şi aducă aminte când a mai râs: acum râdea din toată inima.

- Uite - grăi dânsul - aşa zic şi eu: popa-i popă, fie el de orişice lege, şi puţin îmi pasă dacă-mi face ori nu-mi face sfeştanie, că eu rămân tot cel ce-am fost.

- Bine, doamnă, zise Huţanu. Eu te cred că totuna ţi-e: ştii, însă, că-ndată ce vestea a fost dusă la Blaj, parohia i-a fost dată lui Ciobanu?

- Asta nu se poate! strigă doamna Fireanu. Aşa, fără nicio cercetare?

- S-a făcut cercetare - o-ntrerupse Huţanu - şi s-a adeverit că popă neunit a făcut sfeştanie în casa lui Corbei.

- Se vede că tot bărbaţi sunt şi popii, grăi doamna Fireanu plină de amărâciune. Degeaba poartă haină lungă! Am să mă duc eu să vorbesc cu dânşii, adăugă luându-şi avânt.

- Ba lucrul acesta te rog să nu mi-l mai faci, stărui Corbei.

- Dar nu d-tale ţi-l fac, răspunse ea. Eu am încurcat lucrurile şi tot eu am să le şi descurc. Uite - urmă ea - Dumnezeu îţi arată calea-n care ai să porneşti. Dacă nu se întâmpla aceasta, nu-mi venea, poate, gândul cel 5 bun. Ce mă tot milogesc eu când la unul, când la altul, ca să mă tot amâne de azi pe mâne?! Dacă mă duceam de la început eu însămi la Blaj, azi pânea-mi era şi dospită, şi coaptă. Am să mă duc, şi să nu-mi mai ziceţi pe nume dacă nu iau parohie, [fie aici], fie aiurea. O 10 iau, că fără de ea nu plec.

Aceasta, după cele ce păţiseră, o credeau amândoi; pe când însă Huţanu se bucura că scapă el dacă se duce ea însăşi, Corbei nu se putea şi nu se putea împăca cu gândul că ea să plece chiar acum. 15 După toate cele petrecute, ţinea la Lucia, nu pentru că era fiica Elvirei, ci pentru că era nepoata doamnei Fireanu, pentru că era orfană, pentru că era cum o ştia el. Nu, acum nu se mai puteau face lucrurile în pripă. Avea şi el drepturile lui, şi cine are drepturi are şi 20 datorii: el trebuia să se-ncredinţeze mai nainte dacă Lucia în adevăr voieşte, dacă ea ţine la tinărul acela, dacă el e, ori nu vrednic de dânsa. Lucrurile trebuiau neapărat să se amâne.

- Da, doamnă - grăi dânsul cu glas limpede, aproa- 25 pe duios - aveţi1 toată dreptatea; cel mai cuminte lucru e să mergi d-ta însăţi. Eu te rog însă să n-o faci aceasta

acum, ci peste câteva zile, după ce vă veţi fi întors cu Lucia la Cluj.

- Nu cumva ţi-e greu s-o ţii la d-ta până ce mă-ntorc eu? întâmpină e a înţepată. A m s-o iau ş i p e ea cu mine!

- Asta chiar mai puţin, doamnă, stărui dânsul. Nu-i şade bine unei fete tinere să fie purtată de ici până colo în asemenea împrejurări, şi, pe cât o cunosc eu, ea s-ar simţi jignită dacă lumea ar afla de ce s-a dus la Blaj. Ai, te rog, încă puţină răbdare.

- Am răbdat destul, răspunse ea scurt, hotărât, neînduplecat. Prea stau toate-n loc: să le mişc!

Corbei iar era cuprins de simţământul că-i sunt zadarnice silinţele.

- Atunci tot e mai bine să rămâie la mine, iar eu am să te aştept aici, grăi dânsul.

- D-voastre faceţi ce vreţi! îi zise ea.

vil dor şi jale

Urâtă boală e dragostea. Vine nu mai ştii din ce şi te-apucă, dacă te-ajunge, când cu frig, când cu călduri, şi ici te-aruncă-n toropeală, ici te face să te tot duci fie ger şi viscol, fie arşiţă şi zăduf. Urâtă şi grea boală şi-n tinăreţe, şi la bătrâneţe, şi unul singur îi este leacul: timpul, care trece.

De boala asta rea era muncit Moină.

Ajunsese şi el fără ca să-şi poată da seamă când şi cum om cu gânduri ce-l duc departe. îl prinsese doamna Fireanu prea adeseori cu ochii duşi şi-i tot spusese că i-a scos nepoata din minţi. Nu prea îndrăznea el să creadă una ca asta şi nu o dată-şi zicea că nu este el om să poată stăpâni asemenea comoară, dar e slabă mintea omului, şi-n cele din urmă tot s-a dus tocmai în Valea Murăşului, ca să-şi caute parohie. Dacă n-ar fi fost asta, ar mai fi stat mult cancelist la Direcţiunea financiară, unde era mulţumit. A şi făcut-o cu inima îndoită, dar a făcut-o, şi făcându-o, i s-a înfipt în minte gândul că-i este hotărâtă soarta şi a întrat în foc. Abia după întoarcerea lui Huţanu a început însă să simtă că-l arde şi focul.

Păcat ar fi, îi zicea doamna Fireanu, ca un om cu glasul lui şi cu barba lui, trupeş, şi chipeş, să-şi petreacă tinereţele copiind acte şi făcând socoteli, când poate să 3 O fie preot, nu popă ca toţi popii, ci fruntea preotimii.

Zicea şi el ca dânsa, deşi adeseori îi era parcă Lucia nu prea ţinea să fie preuteasă.

Ca fierul roşu îi trecuse ceva prin inimă când doamna Fireanu a spus că se duce ea însăşi la Corbei. 35 Nu mai rămânea-n gândul lui nicio îndoială că acum lucrul e hotărât, pus la cale, făcut, şi-i venea să zică că toate vin prea curând, prea pe neaşteptate.

Au trecut însă cele două zile de care doamna Fireanu avea nevoie ca să se ducă şi să se întoarcă, au trecut şi trei, şi patru, şi el a-nceput să tremure şi tremura din ce în ce mai tare.

Ce-au făcut? Ce fac? De ce [au] stat atât? De ce nu se mai întorc? Nu cumva toate s-au schimbat aşa deodată?!

Şi-l închipuia mereu pe Corbei cel posomorit şi aspru, care nu putea, cum îi spusese Ghiurca, să-i sufere pe 10 preoţi, şi-o vedea pe Lucia cam mândră, cum o ştia, şi mereu strica hârtia copiind, mereu greşea socotelile, răspundea de-a-ndoaselea la întrebările ce i se puneau, nu-i mai priia mâncarea când se ducea la masă, iar sările umbla ca un lunatic fără de rost pe uliţele Clujului. 15 în cele din urmă a plecat aşa-n neştire, fără ca să fi luat hotărârea de a pleca şi fără ca să-şi poată da seamă până unde se duce şi ce are să facă.

E ori nu? Asta trebuia s-o ştie cât mai curând.

Un om era la care putea să se ducă, Ghiurca, iar pe 20 acesta nu l-a găsit acasă, căci era dus la Bălgard.

Aflând şi-n ce treburi era dus, Moină rămase ca trăsnit din senin.

Dacă erau adevărate toate cele ce i se spuneau, el era perdut.

Lucia, rămasă singură cu Borbala, îşi pusese de gând să urmeze înainte cu facerea curăţeniei în bibliotecă, unde n-ajunsese încă să scuture cărţile de prav.

Lua cărţile rânduri-rânduri şi le ducea la fereastra

deschisă cu mare băgare de seamă, ca nu cumva să le 30 încurce, apoi le bătea bine una câte una, le ştergea cu cârpa şi le aşeza iar de unde le luase şi-n rândul în care le găsise.

Urmându-şi lucrarea, se-ntreba din când în când dacă va fi cetind ori nu el în toate acele cărţi şi dacă ştie ori 35 nu ceea ce stă-n ele.

„De ce adecă le-ar fi cumpărat dacă nu ca să le citească şi de ce să le ţie dacă nu citeşte-n ele?!" îşi zicea şi o admiraţiune sfiicioasă o cuprindea faţă cu omul care, petrecându-şi viaţa adâncit în studii, ştie atât 4 O de multe.

De unde-ar mai fi putut să-i treacă prin minte şi gândul că Moină vine din ce în ce mai înteţit?

Borbala, când dete cu ochii de el, rămase, cum se zice, cu gura căscată şi cu ochii-nholbaţi.

„Care va să zică, ăsta e\" îşi zise dânsa.

I se luminează deodată toate: era omul ei acela, de dragul căruia făcea Lucia curăţenie în bibliotecă.

Ea alergă într-o răsuflare să-i ducă fetei vestea îmbucurătoare.

- Domnişoară, a venit! grăi dânsa gâfăind.
- Cine a venit?
- El!
- Cine el?
- Tinărul.
- Care tinăr?
- Ei! grăi Borbala cam năcăjită. Care? Viitorul d-tale!
- Cum?! strigă Lucia speriată, Moină? Nu se poate.
- Ba foarte bine se poate, răspunse Borbala. Îl văzui chiar acum întrând pe poartă.

Lucia-l ştia pe Moină om neajutorat şi lipsit de hotărâre, aproape fricos, şi o adevărată spaimă o cuprinse aflând că el a fost în stare să plece şi să vie, ba chiar să îndrăznească a intra nepoftit în casa lui Corbei. Trebuia să i se fi întâmplat ceva neobişnuit ca să ajungă aşa departe.

- Să-i spui, te rog, că nu e nimeni acasă, stărui dânsa. Domnul Corbei şi mătuşa au plecat, iară eu nu pot să-l

primesc aşa singură.

O -Iacă o vorbă care nu are niciun rost, răspunse Borbala.

Tocmai fiind singură avea Lucia să-l primească.

Nici că li-a mai rămas însă timp ca să se dumirească dacă poate ori nu poate Lucia să-l primească.

D-l Moină nu era omul formelor deşerte, şi, venit o dată de la atâta depărtare şi cu atâta hotărâre, el ştia ce vrea şi n-ar fi fost nimeni în stare să-l facă să-nţeleagă că nu e destul ca numai el să voiască. Ar fi trebuit să găsească uşile încuiate pentru ca să se oprească-n faţa

O lor; găsindu-le însă deschise, el a întrat fără ca să mai steie pe gânduri şi s-a oprit în faţa Luciei şi s-a uitat la dânsa cu ochi mari şi ştergându-şi cu cârpa lui albastră sudorile de pe frunte.

- Domnule Moină - îi zise ea tremurând ca varga - mătuşa a plecat cu d-l Corbei la Bălgrad.

- Ştiu-răspunse el - ştiu. Am aflat. Mi s-a spus că au plecat. Le ştiu toate. Vorba e cum rămâne cu mine... cum rămâne cu noi. Am tot aşteptat şi-am aşteptat, şi când am văzut că nu vă mai întoarceţi, am venit şi eu. Ştiu c-au plecat, dar... ce zici d-ta, domnişoară? Ce să fac eu?

- S-aştepţi, răspunse ea zăpăcită. Să te întorci, acasă şi s-aştepţi.

- Da, aştept, mă-ntorc şi aştept, grăi dânsul. Pe mine nu mă arde de parohie, şi puţin îmi pasă dac-o fi acum ori peste un an ori peste doi. Aştept, dar... ce zici d-ta, domnişoară, n-o s-aştept eu degeaba? Aştept cât o fi, aştept, dar n-o s-aştept ca un prost?

Lucia ar fi voit să fugă şi să încuie uşa-n urma sa.

- Vorbeşte cu mătuşa, întâmpină ea.

- D-na Fireanu zice multe, răspunse el; vorba e însă ce zici d-ta. Uite, eu am slujbă şi nu pot să lucrez, nici să mănânc, nici să dorm, şi am venit aici ca să văd ce zici d-ta.

- Orişice-aş zice eu - grăi dânsa luându-şi inimă - tot n-o să fac decât ceea ce vrea mătuşa, şi d-ta ştii chiar mai bine decât mine ce vrea dânsa.

- Şi dacă dânsa şi-ar schimba mâne gândul?

- Ce-aş putea să-i fac?

- Care va să zică nu-i, nu-i tragere de inimă! grăi dânsul, cuprins de adâncă amărăciune.

- E ori nu e, tot acolo vine, răspunse ea ridicând capul. Ea n-are să mă întrebe niciodată, iar d-ta mă întrebi abia acum, când nu sunt în stare să-ţi dau răspuns. Lasă-mă să mă dezmeticesc şi întreabă-mă când e

şi ea de faţă, adăugă ea, apoi îi întoarse spatele şi trecu-n iatacul lui Corbei.

Moină rămase nemişcat, dar ispitit de gândul de a se duce după dânsa, căci numai pentru atât nu putea să facă o cale atât de lungă.

O Borbala se uită râzând la el.

- Aşa sunt fetele, îi zise ea. Numai foarte cu anevoieşi dau slăbiciunea pe faţă. Mi-a zis să-ţi spun că nu e nimeni acasă; vedeam însă că-i ticăie inima. S-o tai, însă, şi n-are să ţi-o mărturisească aceasta. Las-o, fă-te că nu-ţi pasă şi o să vezi cum vine...

Moină era de felul lui om care n-ar f i putut s-o creadă aceasta nici chiar dacă Lucia ea însăşi i-ar fi spus-o. Atât de mult se temea să nu fie amăgit, încât se-ndoia şi despre ceea ce vedea cu ochii lui. Un singur lucru era despre care nu se-ndoia: că are să fie cum vrea d-na Fireanu.

Tot de dânsa avea să se ţie.

Era cu toate [acestea] ceva ce-l făcea să se-ndoiască chiar şi de aceasta. O ştia pe Lucia fată blajină, tăcută şi cu ochii mereu în ochii mătuşei sale şi nu şi-ar fi închipuit că poate dânsa să-şi ridice capul cum şi-l ridicase acum, să vorbească despre mătuşa ei atât de deşgheţat şi să fie atât de hotărâtă.

„E cineva care-o îmbărbătează, şi acela nu poate să fie decât Corbei", îşi zise el înrăit şi se hotărî să plece la Bălgrad, ca să vorbească cu d-na Fireanu.

Degeaba nu putea să-i fie călătoria.

Căutând la Bălgrad urma doamnei Fireanu, el a dat peste Corbei, care ţinea, ce-i drept, să-l cunoască, dar

după supărările prin care trecuse, era chiar mai neapropiat decât de obicei.

Deşi râsesecând doamna Fireanu îşi povestea isprăvile, acum, după plecarea ei, se simţea jignit că ea i se făcuse stăpână-n casă. îi era nesuferit gândul că dânsa împrumutase tocmai de la preoteasa perini şi plapome şi ţinuse seamă de prostiile pe cari i le spusese preuteasa. Orişicum ar fi sucit-o, trebuia să-şi facă în cele din urmă mărturisirea că e o ruşine pentru el, om cu stare, să n-aibă în casa lui un colţişor unde se poate adăposti cineva dacă se întâmplă să fie nevoit a rămânea peste noapte la dânsul. Fără ca să mai steie dar mult pe gânduri, el ieşi-n oraş ca să vadă dacă nu poate găsi paturi şi ce mai era de nevoie ca să mobileze una din odăile io care steteau deşerte.

Nefiind făcut pentru asemenea treburi, el foarte în curând s-a-ncurcat şi nu i-a rămas decât să se deie pe mâna ovreiului la care găsise mobila.

- Pentru ca să fii bine aranjat -îi zicea acesta, care ţinea să-l servească - îţi mai trebuie cutare, şi cutare, şi cutare... Lasă pe mine, că asta e specialitatea mea, şi ţi le procur eu toate, fără ca să mai ai d-ta bătaie de cap, şi ţi le trimit acasă.

Fără îndoială că aşa era mai comod şi aşa au şi rămas lucrurile, dar Corbei se gândea şi la socoteala pe care i-o va face ovreul, şi nu era deloc în voile lui cele bune când, întors la hotel, i s-a prezentat Moină.

El îl măsură de sus până jos.

Un om cam deşirat, cu barbă deasă şi nepeptenată, cu nişte mâni mari şi nespălate, pe care nu ştia unde să le pună, şi cu căutătura de caporal neangajat, care vorbea o românească pocită şi tropăia cu cizmele lui acum pline de prav, nu, un asemenea om nu poate să-i placă lui Corbei. Nici că lui avea însă să-i placă şi putea să fie om foarte de treabă, ba chiar trebuia să fie dacă doamna Fireanu o zicea aceasta. în asemenea lucruri femeile şi mai ales cele ca doamna Fireanu cu anevoia se-nşală.

- Care va să zică d-ta eşti domnul Moină, îi zise el.

- Da, magnifice domnule - răspunse Moină frecându-şi mânile - eu sunt, teolog absolut de la Gherla şi de patru ani acum cancelist la Direcţiunea financiară din Cluj. Doresc să vorbesc, dacă se poate, cu doamna Fireanu.

- Doamna Fireanu nu e aici, grăi Corbei. A plecat la Blaj.

- La Blaj? exclamă Moină. Ea însăşi la Blaj?! Atunci toate sunt hotărâte. Păcat! Voiam să vorbesc şi cu dânsa, ca să văd cum rămâne cu mine.

- Şi cu dânsa - zise Corbei - şi cu încă cine?

- Cu domnişoara, magnifice domnule - răspunse Moină - cu ea am vorbit, dar nu m-am ales cu nimic.

Corbei tresări.

- Când? unde? cum ai vorbi cu dânsa? întrebă el, 40 cuprins de viuă nelinişte.

- Azi-dimineaţă, răspunse Moină foarte blajin. Neştiind că vă aflaţi aici, m-am dus acolo şi-am găsit-o, dar sunt mai rău de cum am fost.

Lui Corbei îi era parcă o mare nenorocire s-ar fi 5 întâmplaf şi vinovat era el, care a lăsat-o pe fată singură.

- Bine, domnule - îi zise el stăpânindu-se - dar nu ştii d-ta că nu se întră în o casă când stăpânul nu e acasă?! Mă mir, mult mă mir că dânsa a voit să te o primească.

Moină se simţea strâmtorat, dar se socotea în dreptul lui.

- N-a voit, magnifice domnule, răspunse el. Trebuia însă să ştiu cum stau, şi după ce făcusem o călătorie aşa de lungă, ce adecă aş fi putut să fac?!

- Să fii cu răbdare, domnule, şi să aştepţi! grăi Corbei şi, întorcându-i spatele, se depărtă, hotărât să se întoarcă fără de-ntârziere acasă.

Moină rămase şi astă dată nemişcat, dar tot ispitit de gândul de-a pleca după el.

- S-aştept?! zise el. Aşa zicea şi dânsa.

Ştia acum că-n adevăr de la dânsul vine îndrăzneala Luciei, şi tare-ar fi voit să-l apuce de piept, să i se uite drept în ochi şi să-i zică: „Cu mine să nu te prinzi!”

Se scurg clipele de vieţuiri pe nesimţite şi se desfăşoară gândurile în şir plin de farmec când, călător prin lume, priveliştile ţi se schimbă la fiecare pas, şi săracă e viaţa omului care n-a avut parte să se măsoare pe sine însuşi călătorind numai el singur fie pe jos, fie în trăsură. Gândurile sunt mai luminoase, simţămintele mai vii, pornirile mai puternice, întreaga viaţă sufletească-şi ia avânt când treci şi te duci de ici până colo şi iar te duci, şi multe plăsmuiri uimitoare s-au zămislit, multe hotărâri mari au fost luate în asemenea clipe de avântată trecere prin lume.

Nu era lungă călătoria pe care Corbei avea s-o facă de la Bălgrad pân-acasă, dar era călătorie pe care-o făcea singur şi nesupărat de nimeni, iar în mintea omenească se poate desfăşura în timp scurt chiar şi cea mai bogată viaţă, cu atât mai vârtos una săracă cum fusese a lui.

Trăise şi el aşa fiindcă era încă în viaţă, fără de rost lămurit şi fără vreun scop hotărât, retras şi liniştit, fără de bucurii, dar şi fără de dureri. Cu toate aceste, abia acum, după ce i se perduse deodată liniştea îşi dedea seamă că prea e şi prea a fost viaţa lui toată singur în lume.

O simţise aceasta întâia oară şi numai în treacăt când a fost Huţanu pe la dânsul, şi o simţea întruna de când avea sub coperişul casei lui pe cele două femei străine.

Nici că s-ar fi putut altfel.

Dureri şi bucurii pornesc de la omul singuratic, dar nu pot să rămâie mărginite la un singur suflet, şi cel ce-şi simte durerea e stăpânit de pornirea de a-şi căuta uşurare împărtăşindu-li-o altora, cel ce se bucură se simte nenorocit dacă nu e în preajma lui nimeni care ia parte la bucuria lui.

De ce s-ar fi simţit el singur câtă vreme nici dureri grele, nici bucurii mai vii n-avuse; se simţea acum când se vedea năpădit deodată de supărări, pe care le mărea în gândul lui.

Vieţuirea lui întreagă pornea de mult acum din gândul de a se strecura nebăgat de nimeni în seamă,

ferindu-se 3 O de tot ceea ce ar putea să jignească pe alţii, şi un fel de groază-l cuprindea când vedea că ochii tuturora stau îndreptaţi asupra lui, că i se scrutează viaţa până-n cele [mai] intime amănunte ale ei. Tocmai voind să se străcoare nebăgat în seamă, el se deosebea de ceilalţi, 3 5 jignea pe mulţi şi trăgea luarea-aminte a tuturora asupra sa.

Aveia, nu-i vorbă, şi clipe în care-şi zicea că toate sunt hiinciuni care n-au să-l scoată din ale lui; dar cel ce nu are supărări mari le măreşte pe cele mici şi caută-n 40 viitor cuvinte de a fi îngrijat.

„Ce va mai face Ghiurca? Ce va mai face Cârcicc? Ce vor mai face alţii, care vor fi stând la pândă? Cum se vor descurca lucrurile cu Moină, a căruia căutătură nu putea să liniştească un suflet turburat?...” aşa se-n- 5 treba el când scăpa de cele ce-au fost ori sunt.

Pe deasupra tuturora îl mai striveau apoi şi cărţile pe care Lucia le ştergea de prav.

Avea popa, răposatul, dreptate când l-a scos om lăpădat de lege, şi oarecare dreptate aveau, şi sătenii când ziceau că-şi petrece viaţa cu duhurile.

Citind mereu prin cărţile lui, el se depărtase încetul cu încetul de lumea în care trăia şi-şi petrecea viaţa cu cei de mult răposaţi, care-i spuneau lucruri nepotrivite cu ceea ce altă lume zice.

Pătruns cu desăvârşire de gândul că sufletul omenesc e vecinic dăinuitor, el nu se-ndoia că moartea e deşteptare dintr-un vis prost şi că abia după moarte iese la iveală fiinţa cea adevărată a sufletului.

Aşa o ştia el aceasta de la egiptienii lui, de la preoţii lui Brahma, de la Platon şi de la Ciceron, de la Schopenhauer şi de la alţii, pe care îi socotea mai presus de toţi sfinţii la care se-nchină altă lume. Pline erau pentru dânsul văzduhurile de suflete, care-şi au fiecare rostul.

5 N-aveau, cu toate aceste, deplină dreptate sătenii.

El citise că marele înţelept al Chinei, Confuciu, a dat ucenicilor săi sfatul ca să cinstească mai presus de toate sufletele ce nu sunt în viaţă şi să nu le neliniştească. Citea

dar cu multă sete cărţile spiritiştilor, care fac fel de fel de opintiri ca să se pună în legătură cu sufletele răposaţilor, dar nu s-ar fi încumetat niciodată să facă şi el ca dânşii. Nu se putea în gândul lui neruşinare mai mare decât ca nişte pocitanii ca omul vieţuitor să se potrivească cu sufletele curăţite prin moarte

5 şi după moarte.

Era prin amurg când s-a ivit în preajma vederii lui turnul de la Căsoaie şi-a-nceput s-audă cârăitul ciorilor de la Plopiş.

„N-are popa -îşi zise el -n-are odihnă şi, tot nu

O mă iartă \”

Puţini şi neputincioşi erau Ghiurca, Cârcioc şi ceilalţi care vor mai fi fost, şi pe dânşii nu i-ar fi băgat în seamă; mereu îl ispitea însă gândul că dânşii sunt numai unelte oarbe ale unui suflet muncit, care, 5 drept spăşire, aleargă fără de astâmpăr din om în om şi caută pe cei păcătoşi şi slabi de fire ca să-i momească şi să-i împingă la rele.

Şi - cine ştiq?! - poate că nici ea nu-l ierta!

întâmplare oarbă nu putea să fie că tocmai acum 10 îi fusese scoasă-n cale fata ei, şi doamna Fireanu, după toate apucăturile ei, nu pornită din ea însăşi, ci mânată dintr-ăiurea era atât de neînduplecată în stăruirile ei. Da! nu o dată fusese el cuprins de simţământul că dânsa o ia razna înainte fără ca să-şi poată da seamă 15 unde are să ajungă.

Nu însă! Ea ştia cât de mult a suferit dânsul, cum i s-a-ntunecat întreagă viaţă, cât de adevărată-i era acum dragostea către sărmana ei fiică şi cât de nestrămutată îi era hotărârea de a-i fi sprijin şi ocrotitor. 20 Dar... cine ştie?! îndemnurile celor scăpaţi din robia vieţii sunt nepătrunse, şi numai cu frică putem să ne gândim la ele!

„Inimă curată să ai şi cuget curat, şi stai nebiruit în faţa celor din altă lume!” îşi zicea el luând îmbărbă- 25 tare din gândul lui că răul nimănuia nu-l vrea, nu-l doreşte, de cum să-ncerce vreodată a-l face.

Perdut astfel în lumea celor ce nu mai sunt, el nu mai era în stare să se potrivească cu nevoile vieţii în aievea petrecute şi se sperie când se pomeni deodată 3 O în faţa

tristelor ziduri ale casei sale.

Se rupseseră parcă firile gândirii lui, abia se mai putea dezmetici cum a ajuns el să ieie hotărârea de a se-ntoarce singur acasă.

Fiecare dintre noi ajunge adeseori să-şi zică: „Cine 3 5 m-a pus s-o fac aceasta?! Cum, păcatele mele, am ajuns aici?!”

O zicem aceasta aşa, numai din deprindere, fără ca să şi gândim ceva, el şi-o zise acum ştiind ce vrea să zică.

I se părea lucru cu desăvârşire nepotrivit ca el să între în casa lui când ştie că biata aceea de fată se află singură-n ea. De ce a venit, cu toate aceste? Ce voia? Cum făcea el ca dânsa să nu se simtă jignită de nepotrivirea aceasta?

Lucia, auzind clopoţeii, tresări şi alergă cuprinsă de 5 bucurie la scară, dar rămase zăpăcită când văzu că el se-ntoarce singur.

Unde era mătuşa ei? de ce nu venea şi ea? cum a putut să-l lase pe el singur?!

îi fusese greu să vie aici, dar a venit fiindcă o adusese mătuşa ei, şi acum nu-i părea rău c-a venit; greu i-a fost să rămâie şi se simţise ca copilul părăsit de ai săi în mijlocul codrului pustiu, dar se obişnuise şi nu se simţea rău în casa aceasta. Ce s-a întâmplat însă de mătuşa ei nu s-a întors?! El părea supărat, strâmtorat.

Nu cumva îl va fi supărat prin stăruinţele ei?

Ea alergă la trăsură, ca să-i fie într-ajutor, şi-i sărută şi de astă dată mâna; el însă făcu ceva parc-ar fi voit s-o mângăie, dar n-o sărută ca la-ntâia lui sosire, ci urcă scările.

Sosit apoi la întrare, el se-ntoarse spre dânsa.

- Vei fi, poate, îngrijată că mătuşa n-a venit şi ea, grăi dânsul. A plecat la Blaj.

- La Blaj?! grăi Lucia şi începu să tremure. Aşa, singură? Ea însăşi la Blaj?

- Aşa e doamna Fireanu: dacă vrea un lucru, îl vrea şi-l şi face, răspunse el.

- Dar de ce atâta grabă?! exclamă Lucia fără ca să

voiască.

Corbei se uită în ochii ei.

Din vorbele acestea înţelegea, aşa credea el, mai mult decât ceea ce voia să ştie, iar ochii aceia îi spuneau că se-nşeală crezând că dânsa o să se simtă jignită văzându-se singură cu el.

- De asta să nu te prea sperii - grăi dânsul în

5 glasul lui limpede, acum chiar duios - nu se fac toate atât de-n pripă cum ar fi voind doamna Fireanu.

Lucia răsufla mai uşor.

- Dar - urmă el - o să-ţi fie greu să stai o zi, două fără de dânsa.

- De ce?! răspunse fata cu inima deschisă. M-am obişnuit aici şi d-voastră nu mai plecaţi, aşa cred.

Dar - urmă ea schimbând vorba - d-voastră poate că n-aţi cinat?

- Cam aşa ceva, răspunse el făcând o mişcare ca-n adevăr s-o mângăie, dar ea se depărtă repede, ca să-i facă-n pripă rost de cină.

El se uită lung după dânsa.

Nu-nţelegea, nu putea să înţeleagă cum se face că ea nu se simte deloc strâmtorată ştiindu-se singură cu dânsul în toată casa. 10 Cât a umblat dânsa prin cămară şi cât a stat prin bucătărie cu Borbala, el a avut timp să-şi pună-n rânduială lucrurile şi să se tot gândească, dar n-a ajuns să se dumirească, iar după ce a fost poftit în sufragerie, la masa curat aşternută, i se părea lucru de sine înţeles 15 că nu Berţi, ci Lucia îl servea la masă, căci dânsa cinase şi nu putea să-l lase singur.

- Da - zise el mâncând cu pofta omului sosit din drum - doamna Fireanu e femeie singură-n felul ei.

- E foarte bună, întâmpină Lucia.

- Bună o fi-grăi dânsul - dar e foarte pornită, nemaipomenit de stăruitoare, şi-mi închipuiesc că nu e lucru uşor să trăieşti cu dânsa.

Lucia ridică din umeri ca şi când ar fi voit să se ferească de o lovitură. 25 - Aşa cum o ştiţi d-voastregrăi dânsa - e numai când vrea să facă vreun bine. Merge

atunci cu toată hotărârea înainte şi nu se dă cu niciun preţ Ia o parte.

Corbei se uită zâmbind la ea.

- Să zicem când crede că e bine ceea ce vrea-întâm- 30 până el - căci s-ar putea ca să greşască, să se înşele, să facă rău crezând că face bine.

Lucia iar ridică din umeri. îi era greu să vorbească despre aceasta.

- Nu ştiu zise ea. Nu pot să judec. Mie mi-a făcut 35 numai bine; eu o ştiu numai voind binele şi nu pot să-mi închipuiesc c-ar putea să-i facă cuiva şi vreun rău. Dar dacă d-voastră o vedeţi altfel, nu-mi rămâne decât să-mi recunosc greşala, urmă ea şi se depărtă ca să aducă alt fel, omleta pe care i-o făcuse-n pripă. 40 El iar se uită lung după dânsa.

- Da - zise apoi după ce ea se întoarse - poate mătuşa d-tale să şi greşască, şi eu îmi închipuiesc că-ţi va fi făcând adeseori grea viaţa.

- Adecă i-o fac eu grea pe a ei, răspunse Lucia 5 râzând. Mai sunt dusă cu gândul, mai pripită, mai neîndemânatică, mai neînţelegătoare ori îndărătnică, şi e adevărat că ea nu trece nimic cu vederea. Tot un binemi face, însă, dacă mă ţine de scurt.

El iar se uită-n ochii ei. 10 - D-ta eşti o fată bună şi cuminte! îi zise el înduioşat.

- Sunteţi d-voastră prea bun, îi răspunse ea plecându-se puţin în faţa lui şi începu să adune de pe masă, ca să se depărteze din nou.

- Eşti fata mea! stărui dânsul. Şi să ştii că aceasta 15 ţi-o spune un om care numai rar poate să aibă mulţumirea de a spune aşa ceva.

- Tot ei am să-i mulţumesc şi pentru bucuria de a o fi auzit aceasta de la d-voastră, răspunse Lucia şi se depărtă iar.

El rămase perdut în gânduri.

„Minunat copil! îşi zise. S-o tai şi nu scapă o vorbă pripită despre mătuşa ei. Da, are multă dreptate: e om în putere femeia acea, ştie să se facă stăpână.”-

Poftit peste câtva timp pe terasă, unde i se dusese cafeaua, el trecu prin bibliotecă şi ochii lui se opriră asupra canapelei unde Lucia-şi pregătise încă înainte de sosirea lui culcuşul.

Era întuneric, dar sta deschisă uşa de la iatacul lui, în care Lucia aprinsese lampa, ca să ducă cu Berţi la locul ei ceealaltă canapea, şi acum, rămasă singură, aşternea patul.

Atins de această în viaţa lui-nemaipomenită intimitate casnică, el se opri câtva timp în loc, apoi înaintă cu un fel de sfială spre uşa iatacului. -Careva să zică aici, pe canapeaua aceasta, ţi-ai chinuit nopţile, grăi dânsul.

- O - răspunse ea - eu dorm totdeauna şi pretutindenea bine.

- îmi închipui, însă, că ţi-e urât aici, urmă el.

O - Nu mi-a fost urât singură - întâmpină ea - dar acum, când vă ştiu pe d-voastră aproape...

- Mâne - grăi dânsul schimbând vorba - cel mai târziu poimâne o să ne sosească mobila pe care am comandat-o pentru odaia ce dă cu ferestrele spre pădure.

- Minunat! strigă Lucia înveselită. Numai dac-ar sosi mai nainte de a se fi întors mătuşa, ca să le găsească toate gata. O să se bucure.!

- Cred şi eu - zise el depărtându-se, şi mai mult pentru sine - căci mai ales de gura ei o fac.

Era o seară de vară nu tocmai liniştită, dar răcoroasă şi plăcută. Luna, acum în scădere, nu răsărise încă, dar nu era întunerec, căci zarea soarelui apus se mai resfrângea din norii răzleţi, pe care-i mâna un vânt uşor ce părea mai înteţit în freamătul apropiatei păduri.

Jur împrejur cântau greierii, şi pe ici, pe colo flutura prin aer câte un liliac, iar din depărtare se auzea ţipătul bufniţei care o supărase pe d-na Fireanu.

Corbei sorbi de câte va ori din cafea, şi ochii lui se opriră la fereastra ce dedea spre terasa iatacului în care Lucia tot îşi mai făcea de lucru.

„Da - zise el-e om femeia aceea: nu orişicine poate să-

mpodobească lumea cu fiinţe ca fata aceasta.”

Se ivi-n faţa lui, Moină, aşa cum îl ştia de la Bălgrad. 25 „Peste putinţă!” îşi zise el.

Nu putea să-şi închipuiască cum o fată ca Lucia ar putea să prindă slăbiciune pentru asemenea om ori să se-mpace măcar cu gândul că are să-şi petreacă viaţa cu el.

Mai ştii?! Aşa cum era. Moină era om, şi femeile sunt incalculabile-n pornirile lor.

Chiar însă dacă s-ar fi împăcat ea, îi era greu lui să se împace, şi orişice ar fi zis dânsa, el stăruia în gândul că ea e siluită şi se supune numai ca să scape 35 de mătuşa ei.

Lucia veni să ieie ceaşca.

- Să mai rămâi - îi zise el - că e seară şi plăcut a sta de vorbă.

- Plăcut e totdeauna dac-aveţi d-voastră bună- 4 O voinţa, dar îmi daţi voie să duc ceaşca să o spele, răspunse ea şi iar se depărtă.

Sările şi pe-ntunerec, omul foarte adeseori stă de vorbă mai bucuros decât ziua şi la lumină. O fi, poate, pentru că, ştiindu-se oarecum acoperit de întunecime, nu se teme că ochii, zâmbetul ori mişcările feţei îl vor 5 da de gol. Fie asta, fie alta, Lucia se bucura că el voieşte să steie de vorbă cu dânsa, dar ţinea să aibă timp, ca să-şi adune puterile. Simţise prea bine că dânsul voieşte să afle adevărul asupra simţămintelor ei, dar se temea să i-l mărturisească şi ar fi voit ca dânsul să-l afle fără 10 de vina ei.

Ţinea însă şi el ca dânsa să fie cu inima deschisă şi să-i vorbească din propriul ei îndemn.

- Vezi - îi zise, dar, după ce se-ntoarse - aici îmi petrec eu sările aşa, singur.

Ea-l încredinţă că e foarte plăcut aici, că viaţa petrecută în singurătate e şi ea plăcută şi vorbiră despre greierii cari cântă, despre liliecii ce flutură prin aer, despre freamătul pădurii, despre frumuseţea răsăritului de lună, despre multe şi felurite, dar silinţele 20 lui Corbei de a o face să vorbească şi despre sine însăşi erau zadarnice.

- Ştii c-am văzut pe d-l Moină? zise el în cele din

urmă, pierzându-şi răbdarea.

- Da - răspunse ea - îmi închipuiam c-o să-l ve- 25 deţi. A fost pe aici şi l-am rugat să se ducă la mătuşa.

- El îmi spunea că nu ai voit să-l primeşti, urmă Corbei.

Lucia simţea cum sângele-i năvăleşte-n obraji. Dar aceasta acum nu se vedea. 3 O -A, nu! răspunse ea stăpânindu-şi glasul. El ştia că mătuşa niciodată nu mi-a permis să stau singură cu dânsul, n-a putut dar să o zică aceasta decât temându-se ca nu cumva mătuşa să se supere. Nu puteam însă să nu-l primesc după ce făcuse un drum atât de 3 5 lung. Trebuia să-i spun că mătuşa e la Bălgrad.

Corbei rămase câtva timp nedumirit.

Moină îi părea altfel de cum şi-l închipuise.

Nu mai încăpea îndoială că unul din amândoi nu spune adevărul: se temeau amândoi de d-na Fireanu, 40 şi ori el voia s-o dezvinovăţească pe ea, ori ea voia să scape de el. Aşa ori aşa, era între dânşii oarecare înţelegere, oarecare intimitate, ţineau unul la altul, şi Lucia nu era tocmai cum şi-o gândise, ceea ce-l mâhnea.

- Ca să ştii că ţin în adevăr la d-ta - zise el cu-n- 5 dărătnicie - îţi mărturisesc că mie nu mi-a făcut omul acela cea mai bună impresiune.

Obrajii Luciei iar se umplură de sânge.

Era-n vorbele lui şi-n felul cum le rostise ei ceva până atunci necunoscut, un fel de căldură care nu arde, ci potoleşte şi deschide inimile. Inima ei însă nu putea să se deschidă.

- L-aţi văzut în treacăt, numai în pripă - grăi dânsa - şi e om oarecum neisprăvit, care nu ştie să se arate cum în adevăr este, dar are multe însuşiri bune, inimă bună, stăruinţă mare în toate...

Orişicât de întunerec ar fi fost, glasul ei o dedea de gol, şi Corbei nu era obicinuit cu asemenea lucruri.

- Şi ţine mult la mine, adăugă ea.

- Asta o cred! zise el. Despre asta nu mă îndoiesc!

Acesta e lucru firesc şi - urmă el muiat - eu am zis

numai că mi s-a părut. Se poate că mă înşel, se poate că-mi voi schimba părerea după ce-l voi fi văzut de mai multe ori. Doamna Fireanu poate să-l cunoască mai bine, şi dacă d-ta ai slăbiciune pentru el...

Lucia tresări. Peste asta nu putea să treacă.

- Nu! - îl întrerupse ea, perzându-şi sărita - asta nu! slăbiciune nu am, s-ar putea însă să mă obicinuiesc cu el şi să prind cu timpul şi slăbiciune.

- S-ar putea?! Nu se poate! răspunse el în felul

O lui, scurt. Auzi?! om ca dânsul, ba pe deasupra şi popă, care vrea să-nveţe pe alţii ceea ce el însuşi nu ştie, să ţie-n alţii viuă credinţa pe care el însuşi n-o are, să ferească pe alţii de păcatele în care el însuşi se-nfundă... Nu! nu se poate; dacă însă d-ta crezi că s-ar putea, mai aşteaptă, ca să te-ncredinţezi. Dorinţa mea - urmă el stăruitor - ţi-o spun, ca s-o ştii, dorinţa mea e numai să nu te pripeşti, să nu te laşi să fii momită ori poate chiar siluită, să nu faci pasul acesta cu inima îndoită, poate chiar cu repulsiune...

O Lucia era biruită.

- Dar ce pot eu să fac?! se tângui dânsa, cuprinsă de deznădăjduire. Cine ţine seamă de dorinţele mele?! Cine mă-ntreabă ce vreau şi ce nu vreau?!

- Uite eu! îi zise el luând mâna ei şi uitându-i-se 5 la lumina lunei, acum răsărite, în ochi.

- Da - răspunse ea - o ştiu, o cred aceasta, am simţit-o din clipa în care v-am văzut, dar mă cuprinde groaza când mă gândesc că dânsa a simţit-o şi ea, [că] ar putea să afle că-n o clipă de slăbiciune vi-am mărturisit adevărul. Cum rămân eu, sărmana de mine?!

- Care va să zică aşa e, cum ziceam eu! grăi dânsul. Aibi, fata mea, inimă deschisă faţă cu mine, şi n-are să-ţi fie frică de nimeni - urmă el - căci numai pe tine te am în lume şi voi şti s-o înduplec şi pe dânsa.

IX

CU ORICE PREŢ

Corbei era om chibzuit, care nu se avântă, nu se pripeşte, dar, deşi crescut la Blaj, nu ştia să se mlădie, nu

era în stare să spună vreun neadevăr, nici să-şi ascundă gândurile. O voia adeseori aceasta, dar îşi da în petec şi în cele din urmă se da de gol.

Nici că putea însă să-i fie Luciei de vreun folos făţărnicia lui, căci pe doamna Fireanu un om ca dânsul nu putea s-o înşele. Ea simţise chiar dintru început că i se slăbeşte stăpânirea asupra Luciei şi-şi pusese de gând să se facă stăpân pe Corbei, la care fata căuta scăpare.

Nemaigăsindu-l pe Corbei la Bălgrad şi aflând că trecuseră două zile de când el se întorsese acasă, ea nu se mai îndoia că fata, vicleană cum o ştia, s-a folosit de timp ca să-l tragă în partea ei pe Corbei.

„Aş! zise. O gâscă motoloagă! Cu mine nu se măsoară ea!”

Nu! mai ales acum, când se întorcea din nou biruitoare.

Sosită la Căsoaie, i-a fost destul să se uite o dată împrejur, pentru ca să le înţeleagă toate. Chiar şi dacă Corbei şi Lucia şi-ar fi dat silinţa, nu ar fi putut s-o-nşele, iar Corbei nu ştia să-şi deie asemenea silinţe şi Lucia ţinea s-o facă să simtă că nu mai e cum a fost.

- Minunat! grăi şi dânsa văzând odaia despre pădure acum frumos mobilată. Putem acum să stăm cât ne place şi să venim de câte ori vrem să ieşim la aer curat.

- Vorba e că noi tot am făcut ceva în lipsa d-tale, îi zise Corbei. Dar d-ta ce ne aduci?

- De ce m-am dus?! răspunse dânsa. N-aş fi plecat odată cu capul dacă nu-mi făceam treaba. Dar - urmă mai încet, întorcându-se spre el - despre aceasta mai avem timp să vorbim, aşa, numai noi amândoi. A fost greu. Toate ar fi mers, dar pacostea cu popa cel şizmatic nu voiau cu niciun chip să mi-o ierte.

- Foarte fireşte! întâmpină Corbei, zâmbind cu răutate. Una e să te lepezi de toţi popii şi alta mai mare să treci de la un popă la altul.

Atât numai de astă dată, şi abia ziua următoare, după ce s-a orientat prin casă, a căutat doamna Fireanu să rămâie singură cu Corbei, ca să-i spună că are Moină

parohie, dintre două una, fie pe cea din sat, fie alta.

- Cum vei alege d-ta, încheie dânsa uitându-se în ochii lui.

- Prea bine, răspunse el. Putem să fim liniştiţi. Dacă de la alegerea mea atârnă, o să mă mai gândesc.

Mai uşor decât aşa nu putea să scape.

- De ce să te mai gândeşti? întâmpină însă d-na Fireanu, care grăbea.

- Nu ştiu - răspunse el - dacă nu le-am face tinerilor o nedreptate, aducându-i după toate cele petrecute aici, unde mulţi le-ar fi răuvoitori.

- Aşa mi s-a zis şi la Blaj, unde nu bucuros voiau să schimbe hotărârea, răspunse ea. Să lăsăm pe fata preutesei aici şi să luăm cealaltă parohie.

- Dar dacă Lucia şi tinărul ar voi mai bucuros 35 aici? întâmpină el. Tot trebuie să-i întrebăm şi pe dânşii mai nainte de a lua o hotărâre.

Aşa ceva nu putea să-i treacă d-nei Fireanu prin minte.

- Atât mai lipseşte! strigă dânsa. S-o mai întrebăm 4 O pe ea, să-l mai întrebăm şi pe el, ba să mai întrebăm şi pe preuteasa, şi pe fata ei, şi pe viitorul ei ginere cu toate neamurile lui.

- Fără îndoială, o-ntrerupse Corbei. Nu poţi să hotăreşti soartea cuiva fără ca să-l întrebi şi pe el.

- Ba da! întâmpină ea. Lucia are să fie viaţa ei toată recunoscătoare c-a fost cineva care a purtat grijă de ea şi i-a găsit şi-un soţ cum nu se poate mai bun; Moină are să fie recunoscător că s-a găsit cineva care l-a scos din îmbâcseala cancelariei, i-a găsit parohia şi i-a dat o soţie ca Lucia, iar preuteasa-şi toţi ai ei au să fie mulţumiţi că nu li se ia parohia fără să li se deie în schimb alta.

Corbei o ascultă cu oarecare plăcere, dar zâmbind şi dând din când [în când] din cap.

- Când vrei să-i faci cuiva vreun bine - urmă ea plină de zel - şi ştii că e bine ceea ce faci, nu mai ai nevoie să-l întrebi şi pe el.

- E foarte adevărat ceea ce zici d-ta - răspunse el - şi

tocmai fiindcă nu ştiu dacă e bine ori nu ceea ce e vorba să fac, am nevoie de timp ca să mă pot dumiri. Pe lângă toate celelalte, nu pot să le dau sătenilor popă fără ca să ştiu dacă-l primesc ori nu bucuros...

- Aşa am ajunge până la Crăciun! strigă dânsa.

- Ba până după Crăciun, stărui el. Cam aşa ceva îmi închipuiesc eu. Aşa de-n pripă cum aţi voi d-voastre nu se pot pune la cale asemenea lucruri.

Doamna Fireanu îşi ridică capul.

- E peste putinţă, grăi dânsa. Acum s-a ivit ocaziunea, acum are să se facă; norocul îl prinzi când îţi iese-n cale.

- Noroc?! Eu zic că nu e noroc! grăi Corbei. Doamnă! Am văzut din întâmplare pe tinărul acela, şi nu-mi place, deloc nu-mi place. Poate să-i placă fetei, poate să-ţi placă şi d-tale, dar mie nu-mi place.

- Te-ncredinţez c-o să-ţi placă după ce-l vei fi cunoscut mai bine!

- Ei bine, când o să-mi placă, o să-mi iau hotărârea - grăi dânsul - dar cu repulsiune n-am să fac nimic: poate să-mi plângă fata, poţi să stărui d-ta, eu tot nu fac decât ceea ce eu însumi voiesc.

Asemenea vorbe nu putea doamna Fireanu să asculte fără ca să-şi piardă răbdarea. Dacă aşa o lua, mai avea dânsa şi alte mijloace, alte arme.

- Bine, d-le - grăi dânsa luându-şi vânt - sunt 5 nouă ani, nouă, nu mai puţin, de când am sub purtarea mea de grijă pe această copilă săracă, şi nu m-a întrebat nimeni de unde iau mijloacele ca să o cresc: nu mi-am câştigat oare dreptul de a-i hotărî soarta?!

- Nu -pun la îndoială bunătatea d-tale, îi răspunse el liniştit. Eşti o bună mătuşă şi femeie generoasă, şi n-aş avea nimic de zis dacă d-ta ai voi să-i hotăreşti soarta; ceri însă ca să i-o hotărăsc eu aşa cum vrei d-ta, iar aceasta nu se poate. Eu nu sunt nici mitropolit, nici canonic, şi poţi să stărui cât vrei, că tot nu fac ceea ce-mi ceri! Doamnă - urmă el muiat - sunt şi mă simt singur în lumea aceasta. Dac-ai fi venit, sunt acum nouă ani, la mine şi mi-ai fi zis: „Domnule, iată o biată orfană, pe care eu, văduvă cu casă

grea, nu pot să o ţin; fie-ţi milă de ea!...” dac-ai fi venit atunci

O şi mi-ai fi vorbit aşa, eu ţi-aş fi fost recunoscător şi, mulţumit că pot să am pe cineva, om ca mine, în lumea aceasta, aş fi luat-o sub purtarea mea de grije şi m-aş bucura azi, cum te bucuri d-ta, văzând-o mare, plină de viaţă, frumoasă, bună şi cuminte, vrednică

5 de iubirea tuturora. D-ta însă vii abia acum şi-mi ceri nu s-o iau sub purtarea mea de grije, ci să te ajut a i-o da altuia. Dă-mi, doamnă, voie şi lasă-mi timp să mă dumiresc cine e acel altul.

Doamna Fireanu se simţea învinsă, dar tocmai

O aceasta o scotea din sărite.

- Mi se cuvine ajutorul - răspunse ea ridicând glasulcăci am jertfit destul pentru dânsa.

- Da, destul, chiar prea mult - întâmpină el - şi ar fi nedrept să ţi se mai ceară şi alte jertfe. D-ta

5 vezi însă că eu am destul, chiar prea mult, şi dacă e capriciul meu de om cu stare să mai amânăm lucrurile câteva luni de zile, se cuvine ca aceasta în sarcina mea să se facă. Nu ai, doamnă, dreptul de a te simţi jignită dacă te rog să primeşti din partea mea un mic ajutor

O pentru nepoata d-tale, să zicem o sută, fie chiar două sute de florini pe lună, căci e fată mare şi are multe trebuinţe.

Nu se simţea jignită doamna Fireanu, ba era mâhnită că n-a venit mai demult, dar acum nu se mai 5 putea ceea ce voia dânsul şi ea dete năcăjită din cap.

- Dărnicia d-tale - răspunse ea - n-ar putea decât s-o scoată din minţi. Ar fi destul să ştie că te interesezi atât de mult de dânsa pentru ca să nu mai voiască a-şi da mâna lui Moina.

- Ei vezi, doamnă - strigă el înviorat - vezi că aveam multă dreptate când presupuneam că dânsa nu din chiar al ei îndemn, ci de nevoie se-mpacă cu gândul de a-i fi soţie?

- Mare lucru! exclamă doamna Fireanu. Dar în 15 lumea cea adevărată aşa se petrec lucrurile: mai de voie, mai de nevoie, fetele se mărită, se obişnuiesc cu încetul şi

în cele din urmă se simt fericite fiecare la casa ei. Numai prin romanuri se cern lucrurile ca prin sită deasă.

- Eu sunt de altă părere - grăi dânsul - şi ţin să am acele câteva luni.

- Câteva luni sunt totdeauna, stărui dânsa. Repet că nu se mai face dacă nu se face acum.

- Atunci n-are să se facă niciodată - întâmpină 25 el - şi cu atât mai bine.

- Dar trebuie neapărat să se facă, domnule Corbei, - stărui iar dânsa - căci n-are fata unde să-şi pună capul. Sunt mumă şi eu, am datorii către copiii mei şi nu mai pot să o ţin la casa mea; peste câteva săptă-O mâni mi se întoarce fata, şi nu pot să ţin două fete mari la casă.

Corbei se dete un pas înapoi şi se uită lung la dânsa.

Le-nţelegea acum toate, şi dacă n-ar fi fost la mijloc Lucia, i-ar fi întors spatele şi s-ar fi depărtat. El nu 3 5 putea însă s-o pună pe fată în duşmănie cu mătuşa ei, poate singura ei rudă mai apropiată, care a crescut-o şi căreia îi datora recunoştinţă.

- îţi mulţumesc, doamnă, pentru mărturisirea aceasta, grăi dânsul. Trebuia să mi-o spuneţi aceasta chiar de la început, căci nu mai stăruiam. Aşa este. Lucia nu poate să rămâie în casa d-tale: ar fi greu şi pentru d-ta, şi pentru dânsa. Să ne-nţelegem cu toată dragostea ce facem cu ea.

- O măritǎm, domnule Corbei, zise doamna Fireanu hotărât. Altă scăpare nu e.

- Asta nu! tot nu! Despre asta să nu mai vorbim, răspunse el şi începu să se plimbe neliniştit. Tot mai bine e să rămâie fată bătrână decât să fie astfel jertfită.

- Dar - stărui din nou doamna Fireanu - eu m-am canonit nouă ani de zile cu dânsa şi vreau să-mi am sufletul împăcat ştiind-o aşezată. N-ar avea nici cumnată-mea, răposata, odihnă-n mormântul ei dac-aş lăsa-o fără de rost.

Corbei se opri în faţa ei.

- Nu-mi vorbi de dânsa, doamnă, îi zise emoţionat. De ce nu mi-ai adus-o pe fata ei atunci?! Mi s-a schimbat

întreaga viaţă de când mi-a întrat în casă: am şi eu pe cineva la care ţin şi mă gândesc, de care port grije, căruia vreau să-i fac viaţa plăcută, de a cărui iubire ţin să mă bucur, sunt om ca toţi oameni. Aşa şi chiar mai bine mi-ar fi fost încă de atunci dacă mi-ai fi adus-o, şi nu d-ta ai să te plângi c-ai ţinut-o, ci mă plâng eu că m-ai lipsit de ea. Dacă ţi-e acum o sarcină, lasămi-o mie, c-o primesc bucuros, o iau cu multă dragoste.

Doamna Fireanu se uită la el zâmbind cu răutate.

- Te cred, zise ea. Nu în zădar au fost ostenelele mele. Acum, după ce am format-o eu, aşa, de-a gata,

O o primeşte orişicine, căci e plăcut şi preţios ajutor la orice casă. Cam în ce fel aş avea însă să ţi-o las?

- Ai toată dreptatea, răspunse el liniştit. Trebuie să-ţi fie viaţa ei toată recunoscătoare, şi iubirea d-tale, ostenelele ce ţi-ai dat şi jertfele ce ai adus nu pot să fie pe din destul răsplătite. Aşa e! Eşti văduvă,doamnă ai tras de la gura copiilor d-tale şi ai fată de măritat, şi săvârşesc un act de dreptate dacă din pietate către răposata, drept recunoştinţă din partea mea şi pentru ca să iubiţi cu atât mai vârtos pe Lucia, voi adăuga

O cinci mii de florini la zestrea fiicei d-tale. O fac aceasta cu toată inima, mă bucur că pot s-o fac, şi din datorie către fiica d-tale trebuie să primeşti.

- Dărnicia d-tale e prea mare - răspunse doamna Fireanu făcându-şi bineştiutul compliment - şi mă simt umilită în faţa ei! îţi mulţumesc şi în numele fiicei mele. Dar - adăugă cam strimtorată - dacă atât de mare ţi-e dărnicia, toată lumea va şti că Lucia o să aibă şi mai mult, şi e mai bine chiar şi pentru dânsa să nu rămâie la casa mea, alăturea cu fiica mea...

„care - adăugă ea în gândul ei - nu e nici atâta de frumoasă, nici atât de deşteaptă, nici atât de îndemânatică”.

- Bine - răspunse Corbei supărat - asta n-o să tulbure dragostea ce trebuie să ne lege. O s-o trimitem undeva, o să găsim fie la Sibiu, fie la Braşov, fie aiurea pe cineva care o va ţine până ce-şi va găsi norocul, dar n-o jertfim,

doamnă, nu, cu niciun preţ!

Doamna Fireanu nu mai avea nimic de zis, şi peste puţin Lucia nu putea să se mire îndestul de unde deodată atâta dragoste din partea mătuşei sale, care o ţine totdeauna la oarecare depărtare, ca să nu se facă, cum zicea dânsa, prea îndrăzneaţă.

Nu ştia fata ce s-a petrecut, dar vedea că despre Moină nu se mai vorbeşte, şi inima îi sălta de bucurie când află că vorba e să se ducă fie la Sibiu, fie la Braşov.

Era, la urma urmelor, fată încă tinără şi mai putea să aştepte, să înveţe, să se bucure de tinereţele ei. De când umblase cu cărţile lui Corbei, care aproape toate erau în nemţeşte, se simţea nenorocită că nu poate să le citească; o cuprindeau acum ameţelile când se gândea că va putea să înveţe şi nemţeşte la Braşov ori la Sibiu.

- Şi de ce şi nu mai departe?! zicea d-na Fireanu, pe care o adimenea gândul unei călătorii frumoase.

Ce mi-e Braşovul, şi ce mi-e Viena?!

- Viena?! zicea Corbei. Da, Viena, unde şi-a petrecut el tinereţele.

Era în casa atâta timp pustie şi dosnică o lumină şi-o veselie şi-o viaţă plină de bucurii neaşteptate,

O încât Borbala nu-şi mai cunoştea stăpânul, care ştia acum să râdă şi să glumească chiar şi cu dânsa, parcă toată ziua ar fi fost seară.

Iar doamna Fireanu nu mai avea grabă. De ce să se grăbească, de ce să-şi deie zor când era atât de bine la Căsoaie şi toate îi mergeau în plin?

Da, la Viena, şi fireşte, Corbei nu putea s-o ducă el însuşi pe Lucia. Putea însă să le însoţească... Şi astfel îi venise dorul de călătorie.

„Mi-e parcă s-a cam zăpăcit Corbei, îşi zicea peste vro două săptămâni Ghiurca. A plecat aşa, haid', în lume! cu cele două femei.”-

PARTEA A TREIA

CEI DE ACASĂ

- Cum ai zis?!... a plecat cu el?! întrebă Moină dând din cap.

- Da! răspunse Ghiurca. Ea şi mătuşa ei, sunt acum cinci zile.

- Unde?

- Asta o vor fi ştiind el şi ele. La Plopiş a făcut rânduiala pentru câteva săptămâni.

- Nu se poate! grăi Moină. Mie domnul Huţanu mi-a spus că toate sunt puse la cale şi rămâne numai ca el să facă alegerea. M-a trimis aici tocmai pentru că cei de la Blaj sunt supăraţi că-i ţine în loc.

Ghiurca se uită cu un fel de milă la dânsul.

- Şi d-ta crezi că el n-are altă grijă decât să nu-i mai supere? întâmpină el. I-a ţinut, îi ţine şi o să-i mai ţie dacă n-or avea destulă minte ca s-o facă şi fără de dânsul. Pe cât îl ştiu eu, o fi şi uitat că are s-o facă

O şi asta.

- Nu se poate, repetă Moină. Nu mi s-a prea părut, ce-i drept, a bine când am aflat că-l pun şi pe el la mijloc, am cam stat pe gânduri când am plecat de aici, mi-a fost greu când am dat faţă cu el şi n-o să uit niciodată cum m-a luat când l-am întâlnit la Bălgrad,-dar d-na Fireanu e femeie care nu umblă degeaba, n-o să mă poarte cu vorba şi nu-i dă răgaz.

- Pe ea n-o cunosc şi nu pot să-i zic nimic, grăi Ghiurca. Omul trage, cât poate, nădejde, şi nu vreau să te dezmint, dar îţi spun că pe el n-ai să te razimi.

Moină rămase câtva timp cu ochii ţintă la pământ, 5 ca omul care nu mai ştie ce să facă.

- Să mă ferească Dumnezeu să nu se-ntâmple cumva ceva, c-o să cad în mare păcat, grăi apoi. Mi-am stricat tot rostul şi cu viaţa mea să nu se joace nimeni!

Nu rostise bine vorbele aceste, când dete peste ei l0 Vidu, care să întorsese de la Seghedin, unde fusese cu câteva plute de scânduri, şi se oprise pe un ceas, două, ca să-şi vadă părinţii.

îl ştia pe Moină încă din ziua de Sân-Petru, dar fiind prietin cu Andrei, nu-l prea vedea bucuros. 15 - Ei, cum stai? îl întrebă el dându-i mâna.

Moină dete din umeri.

- întreabă-l să te întrebe, răspunse Ghiurca. Cum poate să steie cineva care-şi pune nădejdea în Corbei?

Vidu nu era de aceeaşi părere. Anii petrecuţi la 20 Sibiu şi mai ales cei petrecuţi laoaste-l cam depărtaseră de tatăl său.

- Dar cu încurcătura de la Plopiş cum a rămas? întrebă el, ca să schimbe vorba. Eu a trebuit să plec chiar [în] ziua aceea.

- Cum să rămâie? grăi Ghiurca. L-au osândit pe Cârcioc la un an de zile şi s-au sfârşit toate.

- Era însă el în adevăr vinovat?

- El zice că nu, dar l-au văzut chiar puind focul, deşi, fiindu-le milă de el, n-au mai spus-o şi asta!

- Atunci a scăpat uşor.

- El zice că nu, şi e rău cătrănit pe Corbei.

- Asta-i bună! Parcă Corbei l-a făcut să pună foc. Ghiurca se uită cam pe sub geană la fiul său.

- Dar tu cum ai ajuns să te amesteci în treaba 35 aceea? întrebă el.

Sunt oameni [care] vecinic râd. Aşa le sunt făcuţi ochii şi aşa li-e croiul gurii că nu pot să vorbească, nici să se uite la cineva fără ca să râdă, parcă ar fi cei mai fericiţi în lume. Dintre aceştia era Vidu. Ar 40 f i râs şi când i-ai fi tras o palmă. Acum el râse mai tare decât de obicei.

- Asta-i! zise. Parcă nu tot satul era amestecat, şi nu sunt şi eu de aci din sat?! Ştii prea bine că vicişpanul învârte şuruburile, iar ovreul îi are pădurea în tăiere. Apoi - urmă, schimbând vorba mai în glumă

- o să vezi d-ta ce treabă frumoasă o să fac eu cu Corbei. Uite, pădurea de colo e tocmai bună de tăiere, lemn sănătos, aproape de Murăş.

- Ei - întâmpină Ghiurca - şi crezi că li-o dă ovreilor? Mai bine o lasă să se usuce-n picioare!

- Dă-i dracului de ovrei, răspunse Vidu tot râzând. Eu umblu să le prind meşteşugul, şi de acolo înainte grija mea.

- Să-ţi ieie şapte piei.

- Ia câte îi dai - răspunse Vidu - şi-ţi dă câte 15 ştii să-

i iei. Dacă e vorba, el nici nu ştie ce are.

Vidu o zicea aceasta aşa, numai fiindcă era neguţător, fără ca să-şi deie seamă că are multă dreptate.

N-a fost Corbei niciodată om care face socoteli şi nu era-n stare să-şi deie seamă ce are şi ce nu are. Muncea ca 20 să-şi petreacă viaţa, cheltuia puţin fiindcă de mai mult nu simţea nevoia, şi lumea îi zicea că e zgârcit fiindcă vedea că adună mereu. Adevărul era însă că nu el aduna, ci se aduna de sine cam fără de ştirea lui.

Acum însă se schimbaseră deodată lucrurile, şi dacar 25 fi ştiut ce încă nu ştia, Vidu l-ar fi luat pe Corbei chiar drept risipitor.

E mare mulţumirea să iei mereu şi să aduni, dar neasemănat mai mare e să fi adunat şi să dai, şi deprins o dată cu mulţumirea aceasta, Corbei trebuia în curând 30 să se facă nesăţios.

Atunci când Huţanu îi vorbea despre copiii săi, îl încânta gândul că poate să-l ajute şi era mâhnit văzând că amicul său s-ar simţi jignit. De ce folos îi era averea dacă nu putea să-şi facă nici plăcerea aceasta?!

5 De averea lui s-a folosit când s-a dus la Tihamer ca să scape pe Ghiurca din strâmtorările în care se afla, şi încă mai mâhnit era când s-a încredinţat că Ghiurca se simţea şi el jignit.

După ce a cetit apoi notiţa de prin gazete, a fost

O cuprins de simţământul că averea nu numai că nu-i este de folos, dar e chiar o pacoste pentru dânsul.

Toată ura ea i-o aducea pe cap, căci altă vină decât de a se fi îmbogăţit el n-avea, şi chiar şi-n gândul lui aceasta era o adevărată vină.

De ce adecă unul să aibă mai mult decât ceea ce în 5 adevăr îi trebuie, în vreme ce alţii se luptă cu nevoi mari?! E firească mânia acestora şi legitimă. El se simţea vinovat, recunoştea că are prea mult şi-i era nesuferit gândul că lumea are cuvinte de a-l socoti însetat de câştig, chiar zgârcit. 10 Vorbea deci cu iniina curată când zicea că nu ţine seamă de paguba ce suferise, şi tot cu inima curată a vorbit când i-a zis lui Yăleanu: „Dă-le acolo ce vor fi

cerând...”

Dedea ori lăsa să treacă de la dânsul pentru ca lumea 15 să nu-l mai socotească zgârcit, şi viuă i-a fost mulţumirea când a văzut că doamna Fireanu nu se simte jignită de ajutorul pe care îl dă pentru fiica ei.

El avea multă dreptate: ea l-a-nţeles mai bine decât orişicine şi, simţindu-i o dată slăbiciunea, s-a folosit 20 în toată întinderea şi cu inima deschisă de ea.

„De ce nu, dacă-ţi face plăcere?!” era totdeauna vorba ei.

Ştia dar Corbei unde pleacă, dar nu putea să ştie şi unde o să ajungă cu dânsa. 25 Trecând spre Viena, e păcat să nu te opreşti la Pesta şi să nu vezi şi Buda, vechea cetate cu multele ei frumuseţi, şi insula Margareta şi celelalte. Abia pe la sfârşitul săptămânii au sosit dar la Viena, lui multdoritul oraş. Aici apoi tot să stai şi să te plimbi şi să vezi, mai 30 ales având cu tine un suflet atât de expansiv ca doamna Fireanu, care nu se mai sătura şi mereu zicea: „N-o să uit niciodată!” şi mereu săruta pe Lucia, de dragul căreia făcea călătoria.

Ce minunate sunt apoi împrejurimile Vienei, unde 3 5 el petrecuse zile atât de frumoase, iar Alpii sunt aproape, şi Veneţia cu întinsul albastru al mării nu e departe... şi: „De ce nu, dacă şi asta-ţi face plăcere?!”

Tot e bine să ai, că te poţi bucura de multe, şi nu-şi închipuise Corbei niciodată că poate viaţa omenească 40 să fie atât de plăcută cum era a lui în timpul celor câteva săptămâni pe care le-a petrecut plimbându-se de ici până colo cu cele două femei, care-l purtau oarecum în braţe şi-l dădăceau.

Era însă şi-n fericirea aceasta o notă dureroasă, şi el tot îşi zicea din când în când: „Cine m-a pus să plec 5 în lume cu femeile aceste?!”

Orişiunde se ducea, doamna Fireanu era luată drept soţia, iar Lucia drept fiica lui, ceea ce nu era adevărat.

Lucrul acesta nu-l supăra. Lasă că se obicinuise cu gândul că una crede lumea şi altule adevărul, dar doamna

Fireanu mai ales acum, aşa călătorind din de-a gata,

avea mult haz, iară Lucia era fată cu care s-ar fi putut făli orişicare părinte.

Nici pe doamna Fireanu n-o supăra aceasta, ba n-ar fi supărat-o poate nici dac-ar fi fost adevărat.

O supăra însă pe Lucia, care nu era fata doamnei Fireanu şi ţinea ca lumea să nu creadă ceea ce nu este şi nici nu poate să fie adevărat.

N-ar fi lăsat-o dar odată cu capul pe mătuşa ei singură cu dânsul, şi cu cât mai mult se apropia timpul ca să se despartă de dânşii, cu atât mai des i se umpleau ochii de lacrămi.

- Ce e, fata mea?! o întrebă el în cele din urmă. D-ta însăţi ai dorit să te aducem aici. Nu cumva-ţi pare rău?

- Nu ştiu, răspunse ea. Mi-e adeseori parcă sunt smintită şi mă tem că mă lăsaţi şi mă părăsiţi aici. Ce-i sunt eu ei şi ce-ţi sunt eu d-tale?! urmă ea stăpânindu-şi plânsul. înţeleg să ţineţi la mine câtă vreme pot să răsplătesc bunăvoinţa d-voastră prin faptele mele, dar o să mă uitaţi după ce nu mai puteţi să vedeţi din ochii mei dorinţa de a vă fi folositoare.

- Vai de mine! răspunse el cu ochii plini de lacrămi. Dar am fost şi eu orfan în copilăria mea şi orfan mi-am petrecut toată viaţa; îmi faci destul dacă mă laşi să te iubesc şi să te ajut a te bucura de viaţă. Iubirea mea către tine e neistovită, fata mea!

- Ştiu, o văd în fiecare clipă - răspunse ea deznădăjduitădar nu pot să cred: vecinic mă îndoiesc şi mă tem, căci - izbucni ea - dânsa are copiii ei şi e

O atât de vicleană!

El o cuprinse-n braţe şi-o sărută pe frunte şi pe obraz.

- Să nu mai aud din gura ta vorba aceasta - îi zise - căci ea e o ruşine pentru tine şi mă jigneşte adânc. Eu numai pe tine te am şi numai pe tine te mai pot avea în lumea aceasta.

Aşa li-a fost despărţirea, şi de aceea, întorcându-se spre casă, el era cuprins de simţământul că nu are destul, că e puţin, de tot puţin ceea ce are, şi grăbea ca să

sosească acasă cât mai curând şi să-şi facă socotelile.

„Da! - îşi zicea - e mare mulţumirea de a da, 10 însă mulţumirea aceasta nu poate s-o aibă decât cel ce ştie să adune, să păstreze, să chivernisească. Fără de muncă nu e răsplată; fără stăpânire de sine nu e mulţumire."

Asta era ceea ce nu ştiau nici Vidu, nici ceilalţi, care 15 rămăseseră acasă.

Ştiau numai că Corbei a adunat şi-a tot adunat, ji-a tras de la gură ca să adune, c-a despuiat pe alţii ca să adune, iar acum, când are, a plecat cu cele două femei, nimeni nu ştia unde şi în ce treburi. Nu ştiau fiindcă 20 nimeni nu spusese şi nu spusese fiindcă ştia că, orişice-ar spune, lumea va crede tot numai ce-i vine ei la socoteală.

Nu credea şi lumea aceasta că-i este soţie d-na Fireanu, dar credea altăceva ce era mai supărător şi pentru dânsul, şi pentru dânsa, şi erau mulţi care nu credeau, dar 25 ziceau că-i este în adevăr fată Lucia. Erau temeiuri neîndoioase pe care se răzâmau, căci Borbala, care le ştia toate cum le auzise cu urechile ei şi le văzuse cu ochii ei, nu vorbea alandala.

E lucrul de tot prost să trăieşti în lumea aceasta, 3 O unde oamenii nu-şi văd şi sufletele unii altora şi se mint unii pe alţii, şi se judecă după semne, pe care fiecare le-nţelege în felul lui.

Se vorbea şi pe aci prin apropiere, unde toată lumea-l ştia pe Corbei, şi pe la Cluj, unde toată lumea o ştia 35 pe doamna Fireanu, şi pe la Blaj, unde lumea era rău supărată pe amândoi, şi toţi erau scandalizaţi, mulţi, mulţi se bucurau, puţini steteau la îndoială, iar Ghiurca putea să zică: „Simţeam eu că asta îi frânge gâtul!"

După-ntoarcerea lor s-au mai potolit lucrurile. 40 Era nedumerită lumea, până chiar şi Borbala.

Cum adecă? El aici, ea acolo, iar fata nu-i?!

în curând s-a pornit însă vestea că doamna Fireanu se laudă cu zestrea fetei.

De unde putea s-o sporească aşa deodată? Se vedea cât de colo c-a vândut-o pe biata de orfană.

O, asemenea lucruri se-ntâmplă. Mai ales la Cluj, ele

nu sunt deloc rare.

- Nu se poate! zicea Moină. Peste putinţă! Pe aceea poţi s-o tai, poţi s-o strângi de gât, poţi s-o sfarămi în petri de moară, dar nu poţi s-o vinzi!

II

socotelile lui vidu

Vidu întrase - cum zicea el - slugă la ovrei fiindcă nimeni n-ar fi putut să-l plătească atât de bine ca ovreii, cari aveau mare trebuinţă de dânsul. 15 Era om umblat prin lume, vorbea şi româneşte, şi săseşte, şi ungureşte, ştia să se vâre şi să-şi facă cunoştinţe, nu obosea niciodată şi, ca să-l împinteneze, i-au făcut şi parte din câştig.

în curând se-ncredinţase că e rău plătit şi că şi partea 20 din câştig e mică, dar stetea fiindcă învăţa multe.

învăţase, înainte de toate, să facă socoteala dobândaşilor.

Se zicea contabil, dar altele erau treburile pe care le făcea.

Căuta pădurile bune de pus în tăiere, ceea ce ovreii nu prea puteau să facă, fiindcă lumea e prepuielnică şi-i lua la ochi îndată ce se iveau undeva. îl învăţaseră să aleagă copacii, să-i măsoare şi să-i împartă după calităţi, să facă socoteala tăierii după preţul zilelor de 30 lucru în partea locului şi a transportului până la Murăş după greutăţile drumurilor.

După ce se dumirea apoi, întră în vorbă cu proprietarul pădurii, şi ştia el de ce zicea că nu ştie Corbei ce are. Rar se nimerea câte un proprietar care putea să-şi deie 35 seamă cam ce-i preţuia pădurea. El îi da deci un preţ de nimic. Dacă se-nvoiau, era bine: lua pădurea în tăiere pentru ovrei. Dacă nu se puteau învoi, venea ovreul şi dedea mai mult.

Un lucru nu-nţelegea el la început: de unde ştiu ovreii până unde pot să urce preţul.

Acesta l-a aflat după ce-a început să meargă cu plutele la Seghedin.

Grija cea mare a evreilor era ca lemnele să nu zacă, fiindcă, zăcând, ele se scumpeau. De cele mai multe ori,

dar, ei amânau încheierea învoielii până ce nu găseau cumpărător şi astfel tăiau lemne vândute, pe care aveau să le predeie la termin hotărât, şi el pleca cu plutele nu ca să vândă lemnele, ci ca să ieie banii în primire.

„Dacă e aşa - îşi zise Vidu - cu bani puţini poţi să faci neguţătorie mare.” Ştiind acum unde e nevoie de lemne şi cum se plăteşte fiecare calitate, el mergea la sigur şi putea să-şi facă socoteala cât se perde în fiecare zi dacă lemnele zac în magazie şi cât se câştigă vânzându-le mai ieftin, dar mai curând.

I-o făcea şi tatălui său socoteala aceasta. Ştiind câte datorii are şi cât poate să câştige, foarte uşor se-ncredinţa că e nevoit să se împrumute ca să-şi poată plăti carnetele şi că în curând n-o să-i rămâie decât să-nceapă a vinde câte ceva, dacă nu-i vor fi scoţând alţii averea-n vânzare. De aceasta, mai ales de aceasta se temea Vidu de când ştia că au fost cumpărate poliţele tatălui său şi că cumpărătorul e Corbei, care cumpăra mereu averi.

Aşa a venit planul cu pădurea. Aflase că la Arad, unde se lucra la o cale ferată, e mare nevoie de lemn de stejar, şi traverse, şi lemnărie pentru poduri, şi câştiga mult dacă putea să ieie pădurea lui Corbei în tăiere.

„Şi mi-o dă - îşi zicea - că-l arde să-şi scoată banii, care de la tata nu-i mai vede.”-

Aici îi era greşită socoteala, căci aşa de tare cum credea el, nu-l ardea pe Corbei.

Se făcuse, ce-i drept, mai cum îl socotea lumea şi nici nu mai da, nici nu mai lăsa să treacă de la dânsul, dar trăsese o dungă groasă peste socotelile din trecut şi, nefiind neguţător, nu făcea socoteala dobânzilor, pe care nu el avea să le deie ori să le primească. Se adunau adeseori bani în lada lui şi n-a simţit niciodată că perde ceva lăsându-i să zacă. Apropiindu-se dar timpul când Ghiurca avea să plătească la bancă fie 5 capete, fie carnete, Corbei nu se neliniştea deloc.

Ghiurca era cel ce trebuia să se neliniştească: era însă şi el foarte liniştit şi nici că se gândea să facă ceva.

- Lasă, că mă duc eu la dânsul, grăi Vidu.

- Umbli degeaba! îi zise tatăl său, dar el tot se duse.

Corbei îl măsură din ochi cum se măsoară copacii din pădure. îl ştia de când era copil, dar de când se zburătorise, aflase despre el numai lucruri care îi păreau urâte.

- Să plătească - zise el scurt - dacă poate.

- Nu poate.

- Aşa dau şi eu cu socoteală. El poate numai să ieie, dar tocmai de aceea n-o să-l mai ajut să se înece în carnete. Nu-i dau girul, nu i-l mai dau!

- Dar de aiurea numai cu carnete mari ar putea să se împrumute şi o să i se facă protest.

- N-are să se împrumute, răspunse Corbei, apoi se duse la casa de fier, o deschise şi scoase din ea un plic cu hârtii. Uite - urmă apoi - aceştia sunt banii pe care i-am luat de la bancă: îi ţin la îndemână ca să-i duc înapoi, dar şi îi scot averea cât mai curând în vânzare.

- E păcat - grăi Vidu - căci suntem cinci copii.

- Tocmai pentru că sunteţi, şi el nu se gândeşte la aceasta, întâmpină Corbei. Cumpără-o tu, ca să nu treacă-n mâini străine.

O -Ba să mă ferească Sfântul! răspunse Vidu. Ce om aş fi dac-aş face aşa ceva?!

- Ei bine! se-ndărătnici Corbei. O s-o cumpere alţii, Acum tot vă mai rămâne ceva. Cu cât mai curând o perde, cu atât mai multă vă rămâne.

5 Vidu nu era om care se dă cu una, cu două învins.

- Unchiule - zise el - eu am adunat ceva: ajută-mă să mai adun, ca să-l scap.

Corbei se uită oarecum speriat la el.

Da, era văr cu Ghiurca şi omul acesta îi era în adevăr

O nepot; niciodată însă el n-a simţit că are şi nepoţi, niciodată nu-i mai zisese nimeni „unchiule”.

- Aşa este - grăi dânsul - bunica ta şi mama mea au fost surori, tu-mi eşti nepot şi eu îţi sunt unchi; voi însă vă aduceţi aminte de aceasta numai acum, când sunteţi ajunşi în mare strâmtoare.

- Am ştiut-o totdeauna - răspunse Vidu liniştit - dar n-

am îndrăznit s-o spunem: prea erai sus d-ta, şi prea ne ştiam jos noi înşine.

Corbei îi râse-n faţă.

- Se vede că te-ai spurcat cu ovreii - îi zise cu asprime - că te-ai făcut neruşinat ca dânşii. Care va să zică, acum m-am mai coborât eu şi v-aţi mai ridicat voi? Nu-i aşa?!

- Nu - stărui Vidu tot liniştit - nu că ne-am ridicat, dar am căzut atât de rău, încât deznădăjduirea m-a făcut pe mine îndrăzneţ, şi dac-ar fi să mă dai azi afară, mă-ntorc mâne iar: nu poţi să ne laşi; trebuie să ne ajuţi, că nu cer să-mi dai, ci să-mi lesneşti putinţa de a agonisi. Orişicâte mâhniri ai fi avut pe urma lui, nu de el e vorba, ci de noi, care te cinstim şi niciodată nu ţi-am greşit nimic.

Corbei nu putea să audă asemenea vorbe, care îi răscoleau întreaga fiinţă.

- E un mişel - strigă el adânc mişcat - un ticălos, care-şi necinsteşte neamul şi a nenorocit pe ai săi!

Pe el nu mai poate nimeni să-l scape.

La aşa ceva nu se aşteptase Vidu.

El se cutremură, şi ochii i se umplură de văpaie.

- Mişel şi ticălos?! grăi dându-se un pas înapoi şi puindu-şi amândouă mânile-n cap. Se vede că nu ştii

O că eu am stat trei ani în oaste şi mă ştiu pân-acum om cumsecade, care nu poate să treacă peste asemenea vorbe. Poţi să gândeşti cum te taie capul, poţi să-l judeci cum vrei, poţi să-i zici lui ori să-mi spui mie-n faţă că sunt mişel, dar însuţi te arăţi mişel când nu te sfieşti a ocărî pe tata în faţa fiului. Orişicum îl vei fi socotind, mi-e tată - strigă - şi un nemernic am fost umilindu-mă în faţa unui om fără de inimă, căruia nici legăturile dintre tată şi fiu nu-i sunt sfinte. Dacă aşa e, pot să-ţi urle vânturile-n casă, că nimeni n-o să mai între-n ea! adăugă şi se depărtă cu capul ridicat.

Corbei rămase ca într-un fel de aiurire, umilit, căit, cu lacrămile-n ochi.

Strivit de simţemântul că în adevăr mare mişelie a făcut, ar fi voit să alerge după Vidu, să-l cheme înapoi şi

să-i ceară iertare, dar ruşinea îl covârşea, nu mai era stăpân pe sine însuşi, nu putea să se mişte din loc şi sta, parcă, la îndoială dacă lucrurile se petrec în aievea ori e la mijloc numai o înscenare a vreunui duh necurat.

„O, nenorocită e fiinţa omului şi vrednică de plâns! 10 îşi zise el. Osândit a le vedea şi a le judeca toate numai după părerile ce-şi face în neputinţa lui de a cunoaşte adevărul, el se amăgeşte în fiecare clipă însuşi pe sine. Mă plâng eu că mi se face nedreptate răstălmăcindu-mi faptele, şi nu e nimeni mai bănuitor, mai aspru şi mai 15 nedrept decât mine."

Rău a făcut Vidu de a plecat atât de pripit; dac-ar fi avut răbdare, şi-ar mai fi stat puţin, el şi-ar fi făcut treburile.

- Ai avut toată dreptatea, i-a zis el însă tatălui său 20 după ce s-a-ntors. Cu omul acela nimeni nu poate s-o scoată la capăt: are să-ţi pună averea-n vânzare şi-o cumpără cu preţ de nimic.

Ghiurca zâmbi pe sub mustaţă.

- Asta n-are s-o facă niciodată, îi zise foarte li- 25 niştit.

- Neapărat că nu - se-ndărătnici Vidu - căci o să-i stric socotelile; chiar şi dacă m-aş da rob, i le stric.

El greşea.

Multe ar fi fost Corbei în stare să facă pentru ca să 30 fie date uitării vorbele aspre pe care [le] rostise; una îi era însă peste putinţă: să nu facă ceea ce nu din pripire, ci în urma unei chibzuiri liniştite a zis că va face. El îşi perduse sărita tocmai pentru că nu voia şi era nevoit să scoată la vânzare averea lui Ghiurca. 35 Mereu îi venea să trimită după Vidu, nu însă ca să-i spună că-şi schimba gândul, ci ca să-l încredinţeze că nu şi-l poate schimba şi să-l întrebe cum ar putea să-i lesnească putinţa de a agonisi, cum zisese el, dar a sosit seara fără ca să se fi putut îmbărbăta s-o facă aceasta. 4 O Iar serile nu-i mai erau acum, ca odinioară, cea mai plăcută parte a zilei.

De când să întorsese din călătorie, i se schimbase cu desăvârşire întregul fel de a fi.

Casa îi părea din zi în zi mai pustie, lucrările din gospodărie îl oboseau din ce în ce mai mult, cărţile lui 5 îi rămăseseră seci, mâncarea nu-i mai priia, tigna somnului n-o mai avea, iar dimineţile, când i se aducea corespondenţa, el tremra în toate încheieturile, căci în fiecare zi aproape îi venea scrisoare de la Lucia, care-l ruga să n-o uite, îi spunea că n-are în lume pe 10 nimeni afară de dânsul şi i se plângea că amarul străinătăţii îi seacă viaţa.

Ce putea el să facă cu dânsa?!

O, poate în draga lui voie să zică cel ce stă singur în lume că puţin îi pasă de părerile ce-şi vor fi făcând alţii 15 despre dânsul! Când ai însă pe cineva, ţii la bunele păreri şi la bunăvoinţa tuturora şi-ţi calci pe inimă, îţi stăpâneşti firea şi-ţi dai silinţa să-ţi îmblânzeşti duşmanii. Iară el îşi făcea duşmani.

„Cine? îşi zicea. Cine mi l-a adus? Cine m-a pus să 20 rostesc acele vorbe?!”

îndată dar ce se-ntuneca îi era urât aşa singur în casa lui şi auzea şi el, ca odinioară doamna Fireanu, ici pocnete, colo fâşiituri şi-n iar altă parte zgomote nelămurite, se-nfiora când ţipa cucuvaia, şi şuierul vântului

5 îi părea sinistru. Vor fi fost toate aceste şi mai nainte, dar fiindu-i atunci împăcat cugetul, nulebăga-n seamă. Nu s-a socotit el niciodată singur în casa lui, căci pline erau pentru dânsul văzduhurile, dar se simţea bine fiindcă era linişte şi pace în sufletul lui; acum mereu

O stetea la îndoială dacă bine e ori nu ceea ce a făcut ori vrea să facă, şi-i era parcă fiinţe nevăzute-l împresoară şi-l trag şi-l împing îndesuindu-se-n fel de fel de chipuri, o jucărea neputincioasă a unor puteri neapropiate.

„'Asta ni-e soarta câtă vreme trăim în lumea aceasta 35 -îşi zicea el - şi nu ştie nimeni ce-l duce şi cum îl trage aţa!”

El avuse mamă, o mamă pe care n-a cunoscut-o, care i-a fost însă adevărată mamă şi care era sora adevărată a mamei lui Ghiurca. El a avut tată, de care

O numai ca din vis îşi mai aducea aminte, dar care i-a

fost tată adevărat şi care a fost preot, popă ca toţi popii, slugă a lui Dumnezeu, pe care el nu mai voia să-l ştie.

Ce-nfiorătoare deosebire între el şi Vidu, care se răzvrăteşte în toată fiinţa lui când tatăl său e atins cu vorbe de ocară!

De unde ar mai fi putiit el să steie liniştit în casa lui?!

Despre eroism îi vorbise Huţanu. Preoţie este a fi părinte, preoţie - care te sfinţeşte, şi orişicât de nemernic ai fi, e destul să fii părinte ca să ţi se cuvină cruţare, căci cea mai mare mişelie este, cum a zis Vidu, să atingi simţământul de pietate către părinţi, care e temelia a toată rânduiala omenească.

„Iar în sufletul meu - se tânguia el - stâns, cu desăvârşire stâns simţemântul acesta, n-a fost niciodată!” Cum putea el să alunge de la dânsul [pe] cei ce erau sânge din sângele lui, pe nepotul mumei sale şi pe chiar ai săi nepoţi şi să-şi deie tot sufletul unei fiinţe care nu îi era nimic?!

„Om fără de inimă!” îi răsuna în urechi. „Om fără de inimă!”

Şi totuşi altfel nu putea! Era legat şi se legase el însuşi atât de tare, încât numai moartea ea singură mai putea să-l dezlege, şi nu tatăl său, de care abia-şi mai aducea aminte, nici mumă-sa, pe care n-a cunoscut-o niciodată, ci El vira, care îi luminase pe o clipă viaţa, îl stăpânea pe el, dacă e adevărat că cei Căzuţi în robia lumii văzute se supun stăpânirii celor din cea nevăzută.

Frământat de asemenea gânduri l-a cuprins somnul, şi visurile numai zbuciumate puteau să-i fie. Târziu după mezul nopţii însă pe la cântatul cocoşilor, când s-a deşteptat, el se ridică răzămat pe cot în culcuşul lui şi se uită înprejurul său, oarecum mirat că numai visase.

O văzuse în vis pe Elvira, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată pe cât îşi aducea aminte.

Nu mai putea să-şi deie seamă cum o visase, dar îi fusese lung visul şi-i rămăsese în suflet o dulceaţă nespusă o linişte care în viaţa petrecută în aievea nu e cu putinţă.

O Deşteptat apoi o dată, iar se porniră valurile vieţii

şi el înnădi firul de unde-l rupsese somnul.

„Mişelul! îşi zise. Vrea să mă înşele. E în stare să se împrumute cu carnete mari de la ovrei numai ca să nu-mi fie mie dator.”

Nu i-a spus-o nimeni aceasta, dar în clipele de linişte 5 deplină omul ştie şi ce se petrece în sufletul altora: după toate cele petrecute, aşa trebuia să voiască Vidu, alta nu-i rămânea.

„A, nu!” strigă el şi sări din pat, gata de a pleca la Sibiu, ca nu cumva să sosească prea târziu acolo.

iii cine nu se-ncurca

- Moina *barătom* - grăi într-una din zile d-l Madi, şeful de biurou - eu nu mai ştiu de o bucată de timp cum rămâne cu noi. Mai vii, nu mai vii, mai stai, mai nu stai, mai te duci, [mai] te-ntorci, eşti mereu nedormit, şi treaba rămâne baltă. Azi te doare apoi capul, mâne te chinuie o măsea ori te scutură frigurile, poimâne ai să-ngropi o mătuşă; cât o să mai ţie asta? Am auzit că umbli să te faci popă: e ori nu e?! Să se aleagă odată într-un fel!

Moină-l ascultă cu umilinţa cuvenită celor mai mici, care se simt vinovaţi, şi dete din umeri.

- Să vedem, răspunse apoi.

- Dar în adevăr să vedem! îi zise mai-marele şi-şi căută mai departe de treabă.

Aceasta se întâmplase încă mai nainte de a se fi întors doamna Fireanu din călătorie, şi Moină, nevoit să aştepte până la întoarcerea ei, îşi pusese de gând să fie om cuminte şi să nu mai umble fără de rost.

După ce doamna Fireanu s-a întors fără de nepoată, el iar a început să umble, dar la ea nu s-a dus. Aşteaptă să-l cheme, căci nu-i şedea bine să meargă aşa buzna-n casa femeii; dar doamna Fireanu se aştepta ca el să vie şi nechemat şi nu se supăra deloc că el nu vine.

5 Când era să se ducă şi nechemat, ea a plecat să-şi aducă fata cu atâta dor aşteptată, şi iar trebuia să-i lase femeii răgaz.

S-au copt apoi strugurii, şi doamna Fireanu s-a dus, ca-n toţi anii, să-şi culeagă via. Cum ar fi putut el să

meargă după dânsa?!

Era abătut, bietul de el, şi adeseori era parcă şi-a 5 rupt gâtul când a aflat că Andrei al lui Cioban îşi făcuse nunta şi fusese sfinţit: asta îl puse iar în picioare.

Frunzele începuseră să-ngălbinească, ba se şi scuturau pe ici, pe colo, şi doamna Fireanu îl şi cam uitase când s-a pomenit cu el.

- Cum rămâne cu mine? întrebă dânsul şi astă dată.

Asta era, dacă e vorba, întrebarea cea mare a vieţii lui.

Orişicine ar fi rămas cam încurcat în faţa unei asemenea întrebări, dar doamna Fireanu niciodată nu se-ncurca.

- Cum rămâne? răspunse ea. Bine rămâne! Te-am tot aşteptat să vii, căci am să-ţi spun multe, şi m-am mirat că nu vii, dar am avut multe pe cap şi n-am ajuns să te caut. Da, bine rămâne, dar e greu, de tot greu. Mă ştii cât ţin la d-ta şi cât de dragă mi-e nepoata, şi-am alergat şi-am stăruit mult, dar îl vei fi ştiind pe d-l Corbei. Eu nu ştiu să mint, n-am minţit niciodată în viaţa mea, şi-ţi spun şi acum adevărul, deşi îmi este greu să-l spun: el nu poate să-i sufere pe popi.

5 -Da, am auzit-o şi aceasta - întâmpină Moină - dar o vorbă tot poate să pună pentru cealaltă parohie.

- Nu zic că n-are s-o facă - urmă doamna Fireanu - dar mai bucuros ar voi ca fata să [nu] ajungă preuteasă...

- Dar nu ţin nici eu, o întrerupse Moină.

- Vezi aşa! îl îmbărbătă dânsa. Fiindcă nepoa,tă-mea care ţine la d-ta, deşi n-o mărturiseşte aceasta, aşa cred eu, nu zicea nici „da”, nici „ba” - aşa sunt fetele - a rămas ca să nu mai vie la Cluj şi am lăsat-o la Viena,

5 căci la dânsul nu putea să rămâie.

„Da! - îşi zise Moină-n gândul lui - tocmai ceea ce mi-a spus şi Borbala.”

- Silă, însă, silă n-are să i se facă, urmă doamna Fireanu.

O -Cum rămâne dar cu mine? întrebă el din nou tot nedumerit încă.

- S-o întrebi pe dânsa, răspunse doamna Fireanu.

- Ea zice să te-ntreb pe d-ta, iar d-ta zici s-o întreb pe ea, întâmpină Moină; cum s-o întreb, când nu-i aici?

- Aşteaptă-o şi ţine-te de capul ei, ori întreabă-l pe Corbei.

- Dar dacă el nu vrea să mă primească? Mi-a zis odată că fără de rost nu se întră în casa nimănui.

Doamna Fireanu îşi perdu răbdarea. -Asemenea vorbe nu s-aud din gura unui bărbat, grăi dânsa. Ce dracu?! Ori vrei, ori nu vrei, ori ţii, ori nu ţii, ori te arde, ori nu te arde: când e vorba de aşa ceva, omul nu se dă îndărăt. Te duci şi azi, şi mâne, şi poimâne, şi-o să-l găseşti odată-n toanele lui. E fată şi ea, nu oaie, nici capră, nici gâscă ori canar, şi-o să vrea să scape odată de dânsa. Dacă-l prinzi atunci, nu numai te primeşte, dar şi te ajută. Ştiu eu să mă descurc, şi o să ştie şi el.

- Atunci o să mă duc la Ghiurca zise Moină hotărât. - Da, la el să te duci - îl îmbărbătă dânsa - ăsta-i cel mai bun lucru.

O zicea aceasta numai să se cotorosească de el, dar avea multă dreptate.

Mult ar fi putut Moină să se gudure pe lângă Borbala şi să-i deie Căsoaiei târcoale, dacă n-ar fi fost la mijloc Ghiurca şi feciorul său.

Corbei înţelegea acum şi durerile altora şi ştia să ţină seamă de ele, nu mai judeca pe nimeni după păreri, şi nu mai osândea fără judecată. îi mai venea apoi lui Moină şi alta într-ajutor.

Vidu zisese că e în stare să se deie rob ca să-i strice lui Corbei socotelile şi o şi pornise aşa, dar a sosit prea târziu la Sibiu şi s-a întors amărât acasă, la mama lui, pe care de câtva timp n-o mai înţelegea. într-un plâns o ducea mai nainte când se iveau - şi cam des se iveau - asemenea greutăţi: acum era şi ea tot atât de liniştită ca soţul ei care era şi el om ce nu se-ncurcă niciodată.

Văzându-l pe fiul său atât de amărât, ea se muie în cele din urmă şi-l trase într-un colţ

- Ce-ţi mai faci inimă rea?! îi zise. Nu mai poate să-i

facă nimic: le-a trecut toate pe numele meu.

- Cum? - exclamă Vidu. Ce-a trecut pe numele tău?

- Casă, pământuri, vie, fânaţe, prunişte - toate: 5 de la el n-are ce să mai ieie.

Vidu ştia că se fac asemenea lucruri şi că mai ales un om cu legăturile tatălui său şi poate să le facă fără greutate: mintea i se oprise cu toate aceste-n loc când a aflat că el a fost în stare să le facă.

Nu o dată.în viaţa lui îşi zisese: „Fereşte-mă, Doamne, să n-ajung om ca tata!” Niciodată însă nu l-a socotit om rău, ci om slab, prea bun, care se-încrede-n toţi mişeii şi se lasă în voia lui cea bună să fie încântat, amăgit şi înşelat. Acum întâia oară vedea că e în stare să facă în strâmto[ra]re şi mişelii, că avea Corbei dreptate şi-i venea să fugă în lume.

Găsea şi acum cuvinte în inima lui, ca să-l dezvinovăţească, şi nu zicea că o mişelie a făcut, ci că a săvârşit o faptă pe care lumea o va lua drept mişelie;

i se făcuse dar negru înaintea ochilor când se gândea că azi-mâne se va şti ce a făcut.

Orişicât de greu i-ar fi fost, dar el îşi luă inima în dinţi şi se duse iar la Corbei.

Corbei fu cuprins de un simţământ de uşurare când află că tot se întoarce nepotu-său, iar se îndârji însă când acesta îi spuse că vrea să achite datoria.

- Ce-am zis e zis şi astfel nu fac, răspunse el. Dacar fi venit tatăl tău el însuşi, n-aş putea să nu primesc banii, de la tine însă nu-i primesc.

- Dar i-am luat cu carnete grele - întâmpină Vidu - şi e păcat să-i ţin la mine.

- Cine te-a pus să-i iei? îl mustră Corbei. Bagă-i acuma în negustorie, ca să-ţi scoţi carnetele. Ziceai să te ajut să agoniseşti:, cum să te ajut?

5 Vidu răsuflă o dată uşurat şi se uită cu inima deschisă în ochii lui.

- Uite - grăi dânsul rostind vorbele cam cu anevoia - eu aş. vrea să scap de ovrei, dă-mi pădurea în tăiere.

A o Corbei tresări:

- Pădurea mea?! răspunse el. Câtă vreme trăiesc eu nu are să între săcurea în ea. Atâta plăcere am şi eu!

- Dar n-o tai, n-o stârpesc, ci o răresc numai întâmpână Vidu. Are să se facă mai frumoasă de cum e. Sunt o mulţime de stejari care au început să se usuce de la vârf, şi, pe ici, pe colo e prea deasă pădurea. Tai numai ceea ce vrea să fie tăiat. Nu degeaba am fost slugă la ovrei. Şi - urmă el cu stăruinţă - acum e timpul, căci am şi găsit cumpărători cu preţ bun.

Corbei se plimba în sus şi în jos. Ţinea să-şi arăte bunăvoinţa, îl durea însă de pădurea lui. Dar, la urma urmelor, ce-i era mai aproape: nepotul sau pădurea.

- Băiete - îi zise în sfârşit - ca să vezi că vreau, însemnează-mi copacii pe care voieşti să-i tai, şi dacă nu-mi strici pădurea şi iese câştig pentru tine, ţi-i dau cu preţul cu care i-ar lua ovreii.

Vidu rămase cu ochii-n pământ, ruşinat şi nemaştiind ce să-i răspundă. îi era greu afară din cale să spună adevărul, dar acum trebuia să-l mărturisească.

- Plata datoriei tot o primeşti însă, fie chiar mai târziu, se rugă el.

- Da, de la tatăl tău! răspunse Corbei.

- Nu de la el - grăi Vidu - el nu mai are nimic: şi-a trecut toată averea pe numele mamei.

Corbei se uită aspru la dânsul:

- Vrei să mă înşeli, îi zise. Ceea ce zici tu nu e cu putinţă: el nu e în stare să se lipsească de averea lui, din dragoste către ai săi.

- S-a lipsit, ca să nu fie nevoit a te plăti - răspunse

Vidu adânc mâhnit - şi ne-a făcut mult rău.

- Nu! grăi Corbei. Are, n-are, are mult, are puţin, el acelaşi rămâne. Tu caută-ţi de treabă!

Aceste se petrecuseră două zile mai nainte de a fi sosit Moină la casa lui Ghiurca, pe care-l rodea gândul

5 că feciorul său s-a dat în partea lui Corbei şi se simţea jignit.

„Nu cumva o să-mi ridice feciorul în cap?!” îşi zicea din ce în ce mai îndârjit.

- Da!-îi zise dar lui Moină - să te duci să te ţii de el şi să-i ceri socoteală. Dac-ar fi să nu te primească, nu-l slăbi, ci ieşi-i în drum, aţine-te-n calea lui.

N-are, cum ai zis, nimeni să se joace cu viaţa ta. Ori ţi-o face, ori i-o faci!

Corbei l-a primit însă chiar cu multă [bună]voinţă şi l-a ascultat în toată liniştea.

- Da - i-a zis apoi - aşa este cum ţi-a spus doamna Fireanu. Nimeni n-are să-i facă sâlă: va fi cum doreşte dânsa. Să fii liniştit şi să aştepţi.

- Eu nici nu ţin cu orice preţ să mă fac preot, grăi Moină, care ţinea seamă de slăbiciunile oamenilor.

- Vei fi ţiind ori nu vei fi ţiind - îi răspunse Corbei - dacă va dori dânsa, i se va face şi asta.

Ce mai putea Moină să dorească? Ce mai putea să zică?

El se plecă să sărute mâna binevoitorului său.

Corbei se dete la o parte.

- Caută-ţi -îi zise - de treabă şi nu te mai îndoi.

Ghiurca era cam turburat când Moină s-a întors cu faţa radioasă, ca să-i spună că toate stau bine, căci şi Borbala-l încredinţase că despre Lucia n-are să se mai îndoiască.

Nici acum nu s-a-ncurcat însă Ghiurca.

- Să vedem, zise el. Viclean e omul acela şi ştie să alinte pe cei încă nepăţiţi. Tot aşa l-a alintat şi pe Vidu.

Să vedem, însă, dacă-i dă şi pădurea şi cum i-o dă şi câte piei îi ia. Să vedem ce-o să-ţi spună-n urmă şi cum o s-o alinte pe dânsa. Urma alege!

iv la răspântii

O Pe cât de încântător e gândul că poţi să îndulceşti viaţa cuiva, pe atât de dureros e simţământul că eşti o sarcină pentru alţii, şi apăsată de simţământul acesta şi-a petrecut Lucia zilele copilăriei şi ale tinereţelor.

„Tu eşti mângăierea vieţii mele!” îi zisese adeseori 3 5 muma ei, şi ea nu-nţelegea ce-i spune. Abia după ce a dus-o la groapă s-a întreabat: „Cui mai pot eu să-i mai fac vreo bucurie în lumea aceasta?!” S-a întrebat şi mereu se

întreba. Adeseori i se spunea, şi-n fiecaie clipă trebuia să simtă că ea e o sarcină mai mult ori mai puţin grea şi tot mai mult era stăpânită de simţământul că are să răsplătească prin bunele ei silinţe bunăvoinţa mătuşei sale şi că n-are să fie suferită decât dacă va fi totdeauna supusă şi îndatoritoare. A şi. fost, şi, cu toate aceste, mătuşa ei voia s-o mărite câ să scape de dânsa.

Cum putea dânsa să creadă că Corbei, care nu îi era, la urma urmelor, nimic, nu va voi şi el să scape de dânsa?! Tot o sarcină era ea şi pentru el, o sarcină pe care o primise în o clipă de slăbiciune, ameţit de stăruinţele doamnei Fireanu, dar o sarcină chiar mai grea decât pentru dânsa. Cu ce ar fi putut ca să răsplătească bunăvoinţa lui? O, dacă rămânea la Căsoaie, era cu totul altăceva. Acolo putea să facă multe, multe pentru ca el să se bucure ori cel puţin să fie mulţumit de a o fi primit în ¿asa lui, căci avea, bietul de el, multă nevoie de *io* cineva ca dânsa.

Aşa însă, ea era sarcină şi numai sarcină, şi mereu o năpădea simţământul că are să fie părăsită.

Unul singur ştia dânsa că e pentru care ea nu era şi nici că putea să devie' sarcină, sărmanul Moină. Dacă el ar fi fost ori dacă ea ar fi putut să-l vadă altfel de om, s-ar fi avântat cu toată căldura să-i îndulcească viaţa, căci mult o ardea să mai audă vorba: „Tu eşti mângăierea vieţii mele”.

O adâncă înduioşare a cuprins-o dar citind scrisoarea în care Corbei i-a făcut împărtăşirea că a fost Moină pe la dânsul.

Moină, sărmanul.

A stat mult şi s-a gândit, s-a întrebat şi iar s-a întrebat de ce să mai umble răzleaţă prin lume când e cineva care^o'caută cu atâta statornicie, de ce să se tot teamă ca: va fi părăsită când e cineva care nu poate s-o părăsească? Hotărâtă apoi într-un fel, nu i-a mai scris lui Corbei despre amarul străinătăţii, ci l-a rugat să mai aducă o jertfă: să-i facă rost de a se întoarce acasă, Unde se va-fi întâmplând să fie şi dânsa acasă.

Corbei nu putea să-şi dea seamă dacă se bucură ori nu: era o bucurie ce se perdea în viua îngrijare a omului care nu ştie dacă bine ori nu e ceea ce vrea să facă.

Un singur lucru era lămurit în sufletul lui: că numai singură nu poate s-o aducă, nici s-o ţie la casa lui, căci nu e destul să nu faci, ci ai să nici nu pari a face ceea ce îi pune pe oameni pe gânduri.

A plecat dar de sărbători, a stat câteva zile la Viena, 10 şi-a căutat o nemţoaică bătrână şi cam grasă, păreche pentru Borbala, şi în ajunul zilei de Sf. Vasilie a sosit cu Lucia la Căsoaie.

Ziua de Sf. Vasilie!

O zi ca toate zilele. 15 A fost totdeauna, dar nu şi astă dată.

Nu se putea să fie cum a fost: acum era mare ziua aceasta şi luminoasă. Luni de zile de-a rândul lucrase Lucia şi se pregătise pentru ea cu multă grijă, iar acum se simţea fericită că poate s-o petreacă aici şi să-şi 2 O mărturisească în grai viu dragostea, recunoştinţa şi viua dorinţă de a răsplăti bunătatea lui.

Dimineaţa, când a întrat în bibliotecă, unde-şi petrecea partea cea mai plăcută a vieţii, ea-l aştepta îmbrăcată de sărbătoare şi gata de a-i ura mulţi şi fericiţi 2 5 ani.

Pe biuroul lui aşezase un buchet de flori şi-şi întinsese lucrurile făcute anume pentru ziua aceasta: o perină pentru canapea, o tabletă pentru mescioara de la patul lui, o pereche de papuci şi, copilă fără minte, 30 o icoană a Maicii Domnului, copia *Madonnei della sedia*, cusută cu multă răbdare de dânsa.

El se uită mirat şi la masă, şi la fată, şi la *Frau* Lincke, care stetea în dosul ei, şi numai cu anevoiase dezmetici că e şi prima zi a anului, şi ziua patronului său. 35 Lucia era pregătită şi ştia ce are să zică, dar glasul i se-necă şi ochii i se umplură de lacrămi când văzu înduioşarea în faţa lui.

- *O, du patschtes Kind*! strigă nemţoaica.

Lucia nu-şi mai stăpâni plânsul. *40* -Eşti atât de bun...

grăi dânsa înecată şi-i acoperi mâna de sărutări.

El o îmbrăţişa cu toată dragostea şi-o sărută.

- Mi-ai spus mai mult decât ceea ce aveai de gând să-mi spui, îi zise el.

Ea-şi împreună mânile ca pentru rugăciune şi, uitân-
5 du-se cu ochii scăldaţi în lacrimi în ochii lui, şopti încet, ca prin vis:

- O, nu mă părăsi.

- Iar vorba aceasta?! o mustră el. Dar tu eşti mângâierea vieţii mele!

Lucia se cutremură în toată fiinţa ei, se uită cu ochi mari la el, apoi, scoţând un ţipet înăbuşit, se dete şovăind spre masă, ca să se razeme de ea.

- *Ja... was ist denn das*?! strigă *Frau* Lincke, care nu mai înţelegea nimic, şi grăbi la ea s-o ducă şi să-i deie un păhar de apă.

Corbei nu înţelegea nici el şi se simţea foarte strâmtorat.

- De! zise nemţoaica. Aşa sunt copiii prea mult iubiţi: ai să le faci toate voile dacă e vorba să nu-ţi facă viaţa nesuferită.

„Dar i le fac bucuros numai să le ştiu!" zise Corbei în gândul lui.

Peste puţin Lucia era mai voioasă de cum fusese orişicând şi se gătea să meargă cu *Frau* Lincke la bise-
25 rică.

La biserică era, ca totdeauna-n partea locului, multă lume şi mulţi ochi se-ndreptară asupra ei, în multe capete se puse întrebarea: „Cine e aqeasta?" „Cine să fie?" „Aia de la Corbei." „Dar umblă la bise-
30 rică?" „Cum să nu umble dacă e vorba să se facă preuteasă!" „Ce preuteasă?"

Toţi o vedeau, dar ea în mulţimea îndesuită nu vedea pe nimeni, căci îi era greu să-şi ridice ochii şi stetea smerită cum se deprinsese mergând cu mătuşa ei la
35 biserică.

Era acolo şi Vidu, care începuse demult tăierea-n pădure şi aştepta zile mai călduroase şi mai liniştite ca să cioplească lemnul. Râdea şi acum ca totdeauna, căci de

acolo din strana de la dreapta, unde şedea el, 4 O n-o prea vedea bine tocmai în fundul bisericii, unde e locul muierilor.

Când însă la miruit a venit rândul femeilor, toate, şi cele mai tinere, şi cele mai bătrâne, şi-au îndreptat ochii spre ea şi s-au oprit în loc, făcându-i drum să apuce înainte, iar preuteasa, mama soacră a părintelui 5 Andrei, văzând sfiala ei, s-a apropiat de dânsa, a luat-o şi-a dus-o, ca ea cea dintâi să fie miruită.

Acum Vidu nu mai râdea.

Când ea s-a plecat în faţa preotului şi-a sărutat crucea, obrajii i s-au umplut de sânge, iar din ai lui 10 Vidu obraji a perit tot sângele.

- La mulţi ani cu fericire! îi zise părintele Andrei, iar ea îi sărută mâna tot cum se deprinsese mergând cu mătuşa ei la biserică, şi biserica se umplu de o lumină care se resfrângea în toate feţele.

- Doamna Fireanu ce mai face? o întrebă preuteasa după ce se întoarseră iar la locul lor.

- N-am văzut-o de mult, dar e bine pe cât ştiu, răspunse Lucia.

- Şi d-nul Corbei?

- E bine, răspunse iar Lucia.

- îi este astăzi şi ziua, grăi preuteasa. îi urăm cu toţi s-o ajungă la mulţi ani!

- Vă mulţumesc şi-o să i-o spun!

I-a şi spus-o, toate i le-a spus după ce s-a întors 25 fericită la Căsoaie, acum acasă la ea.

Corbei se bucura, mai mult, se mira, cum aşa deodată a întrat pacea-n suflete, căci n-a simţit el niciodată că biserica.e adăpostul păcii şi al dragostei.

O bucurie închipuită şi deşartă, dar nevinovată, 30 era în gândul lui ceea ce umplea sufletul ei, dar era adevărată bucuria lui de a o vedea bucurându-se, şi biserica îi părea folositoare dacă putea să-i aducă această bucurie.

Nu! el îi despreţuia, ce-i drept, pe preoţi, numai 35 însă pentru că i se păreau prea mult oameni, dar duşman

al bisericii nu era, nu credea, dar nu-i plângea pe cei ce credeau. Pe Lucia era în stare chiar s-o fericească.

în ajunul zilei de Bobotează, dar, când părintele Andrei, luând îndemn din cele petrecute în ziua de 4 O Sfântul Vasilie, a îndrăznit să vie cu „Iordanul” şi la Căsoaie, Corbei s-a retras sfiicios într-un colţ, ba.

ca să n-o jignească pe dânsa, a atins cu buzele crucea din mâna preotului şi şi-a plecat capul ca să fie stropit cu apă sfinţită, o formă - pentru dânsul - deşartă, din care niciun bine, dar şi niciun rău nu putea să 5 urmeze.

- La mulţi ani ziua de astăzi! - grăi preotul viu mişcat - şi Dumnezeu să aibă-n paza lui casa aceasta.

Corbei se plecă şi-i mulţumi, însoţindu-l până la uşă, şi era în casa lui atâta sărbătoare când vedea bucu- 10 ria Luciei, care în viaţa ei atât de puţine bucurii avuse.

Tot sunt şi între preoţi oameni cumsecade, ba greu nu i-ar fi fost, dac-ar fi voit, să se încredinţeze că sunt chiair mulţi.

Tocmai de aceea însă o mâhnire pe cari nici chiar 15 sie însuşi nu şi-o mărturisea îi cuprindea din ce în ce mai mult sufletul.

Prea era fata deprinsă cu cele bisericeşti, prea mult îi plăcea să se închine, să tămâieze şi să stropească cu apă sfinţită, prea sus îi punea pe slujitorii altarului 20 în gândul ei.

Doamna Fireanu avea dreptate: orişicât de nefiresc lucru i s-ar fi părut lui, fata ţinea să fie preuteasă. Aşa fusese crescută de mătuşa ei, femeia cu mult simţ practic. în zădar rostise atunci vorbele: „De ce 25 atâta grabă?!”, căci în clipa hotărâtoare ea se dădea fără ca să se simtă jertfită.

Chinuit de gândul acesta, el trebuia neapărat să caute uşurare dându-l pe faţă.

- Şi cu Moină cum rămâne? o-ntrebă el după- 30 amează̆zi, când se aflau numai amândoi.

Lucia se-mpăcase cu gândul că-i este hotărâtă soarta; sângele i se răci cu toate aceste în vine.

- Cum vei voi d-ta, răspunse ea.

- Nu-i cum vrei tu?! Ai să-mi vorbeşti cu inima 35 deschisă.

Cu inima deschisă?! Dar cine şi-a dat vreodată silinţa de a deschide inima ei? Cine a-ntrebat-o şi cine a voit să ţie seamă care îi sunt gândurile şi dorinţele?

- 4 O -El ţine la mine, răspunse ea. 620

- Asta mi-ai mai spus-o! grăi dânsul supărat. Despre aceasta nu mă îndoiesc! Eu te-ntreb dacă ţii şi tu la el?

Lucia se uită jignită în faţa lui.

- Şi asta aţi putea s-o ştiţi, fără ca să vi-o spun, 5 răspunse ea cam înţepată. Nu ţin, căci numai în treacăt l-am văzut şi niciodată n-am stat singură cu dânsul. Mă mângăie însă gândul că pentru dânsul n-am să fiu niciodată o sarcină, că el n-are niciodată să voiască a scăpa de mine, şi atât e destul. 10 Pe Corbei îl răneau adânc vorbele ei şi puteau să-l rănească. El trebuia însă să-i deie dreptate.

„Cam în ce fel să ţi-o dau?!" îi zise[se] d-na Fireanu. îi era dragă afară din cale fata şi ar fi ţinut-o viaţa lui toată; dar ce rost avea ea în casa lui? Odată, mai 15 curând ori mai târziu, cu cât mai curând, cu atât mai bine, trebuia să-i facă rost.

- Nu vor nici alţii să scape de tine, îi zise el; sarcină nu eşti pentru nimeni; eu doresc însă să te văd fericită şi, fără de voia sa, nimeni nu se poate ferici.

- Eu sunt fericită - răspunse ea - şi faceţi, când veţi crede că nu mai sunt, ce veţi voi cu mine. D-voastră ştiţi mai bine decât mine ce e şi ce nu e bine pentru mine.

Vorbele aceste erau rostite cu atâta încredere, încât 25 Corbei se simţea biruit de ele, şi, strivit de simţământul marei răspunderi pe care o luase primind-o pe dânsa în casa sa, rămase timp îndelungat cu ochii ţintă la pământ,

- Să vedem, grăi dânsul într-un târziu.

Da! nu însă totdeauna te lasă lumea să vezi.

Jos, în vale, era un om care nu voia să-i deie răgaz, Ghiurca cel neastâmpărat, care din ziua de Sf. Vasilie nu-şi mai cunoştea feciorul, şi a doua zi Moină a şi primit scrisoarea în care era vestit că s-a întors fata 35 şi a dorit

să vie acum, când sărbătorile îi dau răgaz.

A şi venit Moină, ca să mai întrebe o dată:”Cum rămâne cu mine?”

Lucia când a aflat că vine, că e aci şi mai ales când l-a văzut cu ochii ei, a alergat tremurând la Corbei şi 4 O i-a şoptit vorbele:

- Da, da!... numai nu acum!

Moină tremura şi el când a văzut-o. Nu mai era fata pe care o ştia dânsul. îi era frică să ridice ochii asupra ei şi se întreba: „Cum o să rămâie cu mine apoi?!”

Era deci fericit şi el că „da, dar nu acum”.

v dezgheţ

Nu e gheaţă atât de groasă ca să nu se topească la căldura stăruitoare: soarele toate le moaie şi le înviază. După asprul ger al Bobotezei, au urmat - mai rare la început şi apoi din ce în ce mai dese - zilele de moină pe care le aştepta Vidu. Zăpezile se topeau încetul şi păraiele se porneau; pe coastele bătute de soare se ivea azi ici, mâne colo pajiştea verde.

Corbei nu prea avea ce să caute la Plopiş şi-şi petrecea zilele la Căsoaie, unde era cald şi bine.

Şi cum oare s-ar fi şi putut să nu fie bine când Lucia era stăpânită de un singur gând: să i se facă atât de neapărată, încât el să nu se mai poată lipsi de dânsa.

N-avea nevoie să-şi deie multă silinţă, căci îi veneau toate ele de ele. Uimită de înţelepciunea, de ştiinţa, de cumpenirea şi de inima cea bună a lui, ea nu numai din recunoştinţă, şi din cea mai curată iubire era mereu doritoare de a-i face plăcută viaţa, şi nesăcate sunt mijloacele femeii când vrea cu tot dinadinsul.

El nu îi mai zicea: „Tu eşti mângăierea vieţii mele!”, dar ea simţea adeseori că e mângăierea vieţii lui, şi un simţământ de mulţumire nespusă îi cuprindea sufletul.

Era tinără încă, copilă aproape, şi e lucru firesc ca femeia tinără să se simtă înălţată în gândul ei când vede că un om ajuns la deplină maturitate are slăbiciune pentru dânsa, c-ar putea chiar să-l stăpânească, şi nu sunt puţine femeile tinere cari, ameţite de această mândrie, nu-şi dau

seamă că e uşor să stăpâneşti pe cei slabi şi se aruncă orbiş în braţele unor bărbaţi prea bătrâni pentru ele, sărmanii de ei.

Va mai fi fost şi asta, destul că Lucia era nedezlipită de binevoitorul ei, fericită de a-i fi roabă pe toată viaţa, şi *Frau* Lincke iar nu mai înţelegea nimic.

Fusese învoită ca un fel de guvernantă pentru o domnişoară după părerea ei foarte distinsă, care voia să se perfecţioneze citind şi conversându-n limba germană, iar acum vedea că doamnişoara aceasta fuge şi de lectură şi de conversaţiune şi-şi petrece timpul purtând grija de gospodărie ori fiindu-i totdeauna stăpânului casei la îndemână.

Dar, în sfârşit, leafa şi-o lua şi cald şi bine era şi pentru dânsa la Căsoaie, deşi adeseori i se ura, căci pe Lucia numai rar putea s-o prindă, iară cu Borbala, care i se părea persoană respectabilă, nu putea să se ' înţeleagă decât pe ici, pe colo, prin semne.

Privitoare mai mult ori mai puţin mută însă, ea nu putea să treacă cu vederea că Lucia e câteodată tristă şi atunci nu mai fugea de dânsa.

Ceea ce-o întrista era durerea celui ce vecinic [se] îndoieşte şi nu poate să creadă că este în adevăr iubit.

Zadarnice i se păreau toate silinţele, căci în fiecare zi trebuie să simtă că dânsul nu se gândeşte [decât] la ziua când ea [va] trebui să plece din casa lui, se fereşte de dânsa, ba parcă ar voi adeseori s-o depărteze de la sine.

Nu era, sărmana copilă, lipsită de pricepere, în stare să-şi deie seamă cum, îndulcindu-i viaţa, îi răscoleşte întreaga fiinţă; nu, de ce se gândeşte el la ziua aceea, de ce se fereşte de dânsa, de ce ar voi s-o poată depărta de la sine?

Pcate tinărul uşurel să se arunce fără de grije în valurile vieţii şi să răzbească prin foc fără ca să se ardă; omul matur nu e însă surprins de pornirile sale şi simte din vreme unde au să-l ducă ele. încurcat fiind în dara veri supărătoare, îi veniseră toate ca un fel de vârtej în care nu te poţi dezmeteci, dar în curând şi-a dat seamă că fata îi

este din ce în ce mai dragă, nu numai pentru că e orfană şi bună şi cuminte, ci pentru că şi e femeie plină de căldură, 4 O care dezgheaţă şi cele mai învârtoşate inimi. Se desprimăvărase în sufletul lui, şi nu e nimeni care nu se bucură de aşa ceva.

Bucuria aceasta însă numai de o clipă putea să fie: în clipa următoare ori te sperii, ori îţi perzi minţile şi te faci de râsul lumii.

El se speriase, dar cu atât mai stăruitoare era dânsa, care nu-i înţelegea spaima.

Numai în apropierea ei se simţea bine; o căuta cu ochii şi o aştepta cu nerăbdare când rămânea singur; se supăra când ea se perdea prin gospodărie; îi era nesuferită *Frari* Lincke, de care adeseori nu putea să scape; cu toate aceste, când rămânea singură cu dânsul, el se simţea strâmtorat şi căuta pretext ca să se depărteze, când ea se apropia de dânsul, el tremura şi-o alunga cu privirea, când ea îi da semne de iubire, el se-ncrunta şi ar fi voit să-i facă mustrări.

Foarte rău făcea dânsul, căci nevinovăţia e oarbă, şi nu vede, ori proastă, şi le înţelege toate de-a-ndoaselea. Cu cât mai mult se ferea dânsul, cu atât mai vârtos îi da navală dânsa, care, neştiindu-se ce are, nu ştia ce poate să-i deie, nici până unde poate să meargă, şi nu mai avea-n cele din urmă nicio sfială.

- Mi-e greu afară din cale-grăi dânsa - când mă cuprinde câteodată simţământul că vă sunt supărătoare.

Grea vorbă!

- Dar cine ţi-a spus că-mi eşti supărătoare? o întrebă el strâmtorat.

- Văd eu - răspunse ea mâhnită - simt că sunt prea îndrăzneaţă, dar nu-mi pot stăpâni firea.

Ce-i faci unei fete tinere când îţi grăieşte asemenea vorbe?

- Mult eşti lipsită de pricepere, îi zise, apoi o cuprinse cu braţele la piept şi-i sărută cu toată dragostea obrazul. Asemenea vorbe să nu mai grăieşti, adăugă dupaceea şi-o depărtă de la sine cu gingăşie, dar şi cu un fel de groază.

Ea însă nu se lăsă să fie depărtată, ci se alipi de dânsul, lăsându-şi ca copilul certat capul pe umărul lui.

Abia-şi mai aducea aminte de când nimeni n-o mai mângăiase, nimeni n-o mai sărutase cu dragoste şi-i era greu să se uite în ochii lui.

- D-voastră m-aţi făcut - îi zise - să vă iubesc 5 şi să ţin atât de mult a-mi da pe faţă iubirea!

El o cuprinse iar cu braţul şi iar o strânse.

- Nu poţi tu să mă iubeşti - îi zise - cum te iubesc eu şi ţi-am zis odată că mi-e destul să mă laşi să te iubesc.

Iar o sărută apoi de astă dată pe amândoi ochii, cum sărută credinciosul icoana sfântă.

O sărutare? Ce e, la urma urmelor, o sărutare? Un semn al iubirii, cel mai nevinovat lucru câtă vreme iubirea e curată, şi curată îşi ştia el iubirea. 15 Iară ea se lăsa ca ameţită în voile lui.

Şi de ce nu s-ar fi lăsat, când atât de sus îl punea în gândul ei?!

- Să nu mai vorbim despre aceasta - grăi dânsul dându-se înapoi - şi să-ţi scoţi asemenea gânduri din minte.

Aşa a fost astă dată, dar câteva zile în urmă, umblând pe la Plopiş, el a răcit şi, apucat de ferbinţeli, a trebuit să se aşeze în pat.

Lucia, nenorocită, a grăbit să-i prepare un ceai şi 25 era lucru de sine înţeles că are să steie toată noaptea la căpătâiul lui.

A stat cu doamna Lincke până târziu, când aceasta, biruită de somn, a început să sforăie în jeţul ei.

- Lucio - grăi dânsul încet - duceţi-vă să vă cul- 30 caţi, că e târziu.

- Nu se poate, stărui dânsa. Cum să vă las aşa, singur?... Ar fi o mişelie să vă lăsăm aşa bolnav toată noaptea, fără de ajutor.

- Dar nu sunt bolnav, întâmpină el. Am puţină 35 ferbinţală, o să dorm şi eu şi mâne dimineaţă o să mă deştept sănătos.

Lucia rămase ca înfiptă pe scaunul ei.

- Voiesc eu, stărui dânsul.

Ea se ridică, se duse la el şi-i sărută mâna, dorindu-i 40 „noapte bună!”, apoi o deşteptă pe d-na Lincke şi se depărtă cu dânsa ţiindu-şi capul sus.

Corbei vedea că dânsa se simte jignită şi[-i] era greu s-o vadă plecând astfel, dar încă mai greu i-ar fi fost s-o ţie toată noaptea la căpătâiul său când nii se simţea greu bolnav.

Lucia crescuse însă sub purtarea de grijă a prăpăstioasei sale mătuşi, care din cel mai mic lucru făcea o cestiune mare.

Plăcut nu e, fără îndoială, să fii bolnav şi să rămâi sângur cu ferbinţelile cari te istovesc şi cu gândurile cari te frâmântă. El însă aşa era obicinuit şi nu simţea, ca dânsa, că e o mişelie ca din atâţi oameni cari trăiesc din bunătatea lui niciunul să nu se învrednicească a priveghea la căpătâiul lui, iar doamna Lincke aşa, somnoroasă cum era, îi dădea fetei dreptate, dar îl învinovăţea tot pe el, care nu da nimănuia voie să steie cu dânsul, şi o îndemna să se liniştească.

Să se liniştească, ea? Să doarmă? O nemernică ar fi fost dac-ar fi putut! Se zvârcolea în culcuşul ei, stăpânindu-şi plânsul, şi iar îşi ridica încet capul şi asculta

O cu toată încordarea.

Era la mijloc atât biblioteca, cât şi unul din gangurile strâmte, şi nu era cu putinţă ca din iatacul lui să străbată până la dânsa vreun zgomot; dânsa auzea însă suspinele lui, ba-l vedea chiar plângând, aşa singur cum rămăsese, părăsit de toţi.

„Dar eu nu îi sunt slugă! pe mine nu poate să mă alunge!” grăi dânsa în cele din urmă şi, sărind din pat, îşi vârî picioarele-n papuci, îşi luă repede fusta de flanel, îmbrăcă jacheta, se înfăşură într-o broboadă, apoi

O ieşi fără de zgomot, trecu prin bibliotecă şi se duse la uşa iatacului, unde ascultă cu răsuflarea oprită.

Frau Lincke nu dormea încă, dar îşi şopti vorbele: „Ce copil bun!” şi se întoarse pe ceialaltă parte.

în iatac, nicio mişcare, niciun zgomot.

Lucia luă un scaun, îl duse la uşă şi se aşează pe el,

hotărâtă să steie până dimineaţa acolo şi să între numai la nevoie. Tresărea de câte ori el se mişca ori suspina, dar sta liniştită şi se stăpânea când îi venea să tuşească.

Orişicât de mult s-ar fi stăpânit însă, el nu dormea încă şi trebuia în cele din urmă s-o simtă.

Deodată el tresări şi se ridică cu capul limpezit.

„Nu cumva fata acea stă la uşă?! îşi zise. E în stare”!

- Lucia strigă. Eşti tu la uşă?

- Da! răspunse ea fără de a se mişca.

- Ce faci acolo?

[-?!...]

- De ce?

- Dacă d-voastră m-aţi dat afară... întâmpină ea.

Afară era moină şi ţurloii căzeau unul câte unul din streşini, iar în depărtare trosneau gheţurile Murăşului şi se izbeau unii de alţii sloii porniţi la vale.

- Nu sta acolo, că răceşti, grăi Corbei de tot muiat.

Vino fată, întră!

Lucia îşi lăsă broboada pe scaun, îşi încheie jacheta şi întră.

- Dacă vă supăr - grăi dânsa încet-iar mă duc.

Nu are-n lumea aceasta atâta farmec ca îndrăzneala femeii orbite de încrederea nevinovăţiei, şi el, văzându-se singur cu dânsa, îşi simţea soarta hotărâtă.

- Iar îmi zici vorba aceasta! o mustră el ridicându-se în culcuşul lui. Vino aici - urmă apoi arătând spre scaunul de la căpătâiul său - să şezi. Suntem numai noi şi putem să vorbim în toată liniştea.

Ea se aşează şi se plecă puţin spre el, în semn că e gata să-l asculte.

- îţi înţeleg neliniştea - grăi dânsul - şi sunt atins de ea, dar te-ncredinţez că nu sunt atât de bolnav ca să ai cuvinte de a te nelinişti. îmi promiţicănutesuperi dacă te rog să te duci şi să te culci? adăugă el luându-i mâna.

- Dar de ce?! se tângui dânsa.

El rămase câtva timp cu privirea perdută.

- De ce?! grăi apoi. Dar rămân eu, sărman bătrân de mine, după ce tu vei fi plecat din casa aceasta!

- Nu eşti bătrân - stărui dânsa plecându-se încă mai mult spre el - şi eu rămân toată viaţa mea aici dacă mă ţii.

- Nu fata mea, răspunse el. Asta nu se poate! Cum să te ţin?!

- Orişicum vei fi voind, îi zise ea fără sfială.

El dete din cap.

O ştia şi el aceasta, dar nu voia s-o ştie. - Se-ntrebase în nenumărate rânduri dacă se cuvine ori nu ca un om ajuns la vârsta lui să ieie în căsătorie o fată tineră ca dânsa, şi a stat totdeauna la îndoială căci lucrul i se părea nefiresc, deci o faptă rea, pe care omul numai răpus de slăbiciunile sale o săvârşeşte. Nu se-ndoia că dânsa ar voi-o şi aceasta, căci nu ştia încă ce face, dar el se-mpotrivea.

- Nu, îi zise iar. Ai zis o dată „da", şi cu viaţa unui om n-ai să te joci.

Ea rămase câtva timp tăcută şi nemişcată.

- Am zis... mai ştiu şi eu ce?! grăi apoi. Chiar şi dacă nu s-ar putea însă astfel, să rămâie şi el aici. Eu m-aş simţi foarte nefericită dacă te-aş şti tot singur, ca mai nainte.

Corbei se cutremură şi, răpus de slăbiciune, îi strânse mâna.

- Nici asta! îi zise. Du-te, draga mea, du--te şi te odihneşte. Doresc eu şi te rog, stărui cu toată hotărârea.

Ea se ridică să plece şi-i sărută iar mâna, de astă dată el o îmbrăţişă şi-o sărută pe buze, o sărutare lungă şi nesăţioasă, care-l răzvrătea, iară dânsa se lăsă, alipindu-se de el mlădioasă ca o şerpoaică.

Nu, el în adevăr nu era încă prea bătrân, şi aici trebuiau să ajungă lucrurile, asta o prevăzuse d-na

O Fireanu, care cunoştea firea năvalnică a nepoatei sale, care stetea cu ochii închişi şi-l săruta şi ea.

- Ah! câtă dulceaţă! şopti ea în cele din urmă şi-l cuprinse cu braţele şi iar îşi lipi buzele de buzele lui cu năvălnicia celei mai stricate femei.

5 Acum erau toate hotărâte.

- Haid', scumpa mea - îi zise el adunându-şi toate puterile - du-te şi te odihneşte. Haid', repetă şi iar o sărută. Lasă-mă să mă liniştesc şi să-mi vin în fire.

Ea se depărtă, speriată oarecum de fapta ei.

PRIMĂVARĂ DULCE

Frumos e, Doamne, şi mult plăcut să rătăceşti prin pădurea înmugurită, căutând viorele ce răzbat prin 5 frunze uscate şi brebenei şi viorele şi câte un ghiocel întârziat. Razele soarelui sunt blânde; adierea vântului e dulce; cântecul păsărilor e vesel; de ici, de colo, mai de la deal, mai de la vale, răsuna barda harnică a câte unui meşter dulgher, care ciopleşte lemnul tăiat o încă din toamnă. Nu mai e acum pustie pădurea; nu te mai temi c-o să te perzi prin ea; de pretutindeni se vede valea cea largă a Murăşului; la tot pasul dai de câte un om.

Lucia se făcuse neastâmpărată şi tonatică, plină *5* oarecum de prea multă încredere în sine, ca orişicare femeie în faţa căreia ţi-ai dat slăbiciunea de gol. Din când în când ea stetea însă îngândurată. Nu doar că-i părea rău de ceea ce făcuse, dar îşi dedea seamă că a fost prea îndrăzneaţă şi-o supăra gândul că el va o fi luându-o drept fată uşuratică. Se ţinea dar. departe de dânsul şi aştepta ca el să fie mai stăruitor şi să-i facă oarecum silă.

Aceasta era însă împotriva firii lui Corbei, care sendoia despre toate şi-şi făcea mustrări pentru prea *5* marea lui slăbiciune. Nu-i părea lui rău, dar se temea, o temea chiar şi de umbra ei şi nu se putea hotărî, ci aştepta şi el ca să i se deie brânci. Hotărârile nici că se iau însă în asemenea împrejurări, ci se dau ele de ele, şi era destul ca ea să fugă, pentru ca el să-n- O ceapă în cele din urmă a alerga după dânsa, căci nu se mai poate opri cine a ajuns o dată unde ajunsese el.

Aşa, după-prânz dar, când ziua era frumoasă, Lucia ieşea-n pădure mai cu *Frau* Lincke, mai şi singură, ca să n-o mai obosească pe biata de femeie cam greoaie, *5* şi-o făcea aceasta şi pentru că simţea că dânsul o aşteaptă la întoarcerea ei.

Vidu se ducea şi el, ba era totdeauna pe acolo, căci avea omul treabă şi nu-l ierta firea să-i lase pe muncitori de capul lor.

El o vedea pe dânsa totdeauna, căci o căuta cu ochii

şi-o aştepta, dar nu prea îndrăznea să se uite la ea; dânsa nu-l vedea niciodată, ba, chiar şi dacă l-ar fi văzut, mai l-ar fi băgat, mai nu l-ar fi băgat în seamă.

El o cunoştea, căci o văzuse adeseori la biserică, şi se uitase bine, ba, biet de sufletul lui, chiar prea de tot bine la ea; îl văzuse şi ea pe el, şi-l ştia cine e, dar nu-l cunoştea fiindcă nu se prea uitase la el.

într-una din zilele aşa fără de veste pentru ea, dar nu şi pentru el, drumurile lor s-au încrucişat, şi ea, pomenindu-se în faţa lui, se uită speriată în ochii lui cei râzători.

îi ieşise copilei omul cel adevărat în cale.

- Frumoasă zi! îi zise el foarte-ndrăzneţ.

- Frumoasă! îi răspunse ea, plecând ochii spre florile din mâna ei.

- Eu sunt mereu pe-aici - urmă el şi mai îndrăzneţ - şi te văd aşa din când în când cum umbli, floare după flori.

- Vin câteodată, şopti ea cu obrajii rumeniţi.

- Să vii mai des - stărui dânsul - că se-nviorează toate când te iveşti din depărtare şi primăvara e mai dulce când eşti pe-aici.

Ea-şi ridică ochii şi-i deschise mari, îndreptându-i spre ai lui.

- Eşti prea îndrăzneţ! îi zise.

- încep abia să fiu, răspunse el.

- Mult mă mir ce te face să fii! grăi dânsa, apoi se întoarse şi se depărtă cu pas uşor, dar, femeie cum

O era, peste câtva timp tot se mai uită înapoi, ca să vadă dacă a plecat şi el ori a rămas unde-l lăsase. Vidu se uita după ea zicându-şi: „Da, să vii, să vii mai des, că dacă nu, vin eu!”

„Da! - îşi zicea - o să viu, dar nu pentru că zici tu, ci pentru că voiesc eu!”.

Era un farmec nebiruit în îndrăzneala acelui om cu ochii vecinic râzători, şi într-o clipă mintea ei se deschise şi înţelese multe din cele ce taine îi fuseseră mai nainte.

Aşa vine aceasta, deodată, ca din senin, şi acum îi era ruşine şi-i părea rău de ceea ce făcuse, acum înţelegea ce

va să zică să nu te joci cu viaţa unui om.

în vorbele lui, în ochii lui, în zâmbetul lui, în firea lui cea îndrăzneaţă era parcă o pară nestinsă, care arde chiar şi din depărtare: în zădar zisese că se mai duce, căci nu mai îndrăznea să se apropie de dânsul.

Se zbătea, sărmana, în luptă cu gândurile şi pornirile ei, şi ici i se părea că mare nenorocire i s-a întâm- plat şi sta perdută, ici un simţământ de fericire până atunci neînchipuită o cuprindea şi-o arunca în veselie zburdalnică.

Acum îi era în adevăr roabă lui Corbei, căci se simţea în sufletul ei greu vinovată şi nu mai îndrăznea să se uite în ochii lui, nu mai avea inima deschisă şi uşoară a copilului nevinovat, şi se temea de dânsul.

„Ce i-am făcut?! se întreba el. Cum a venit aşa deodată schimbarea aceasta?!”

După multe şi lungi zile posomorite, soarele cald risipeşte deodată negurile dese şi se iveşte luminos pe cerul senin, dar peste puţin altă ceaţă încă mai deasă se ridică şi iar se întunecă toate.

Aşa era şi în viaţa lui.

îl cuprindea jelea când îşi aducea aminte de liniştea tristă a vieţii lui de mai nainte, dar acum, după ce să luminase pe o clipă, se înspăimântă de gândul că iar o să fie cum a fost. Nu! aşa nu mai putea să fie! Acum, după ce se dezmorţise o dată, el trebuia neapărat să aibă pe cineva care-i ţine cald şi-i luminează sufletul.

Obosit trupeşte şi istovit sufleteşte, călătorul ce trece prin pustiu vede invindu-se în faţa lui oaza cu iarba verde, cu arbori umbroşi şi cu izvoare limpezi şi grăbeşte înviorat înainte, dar, sosit aproape, se pomeneşte că vedenia i se perde din ochi, că o părere a fost numai, şi rămâne încă mai însătat de răcoreală şi de repaos întăritor.

Aşa îşi făcuse şi el, bătrân fără de minte, închipuiri ispititoare, ca să se amăgească însuşi pe sine cu ele, O iar acum stetea nemângăiat de a fi perdut ceea ce niciodată nu avuse.

„De ce?!” se întrebă iar şi iar, şi unul singur era

răspunsul pe care putea să şi-l deie.

I se iartă unui om tinăr păcatul de a se fi dus în o clipă de slăbiciune prea departe faţă cu o fată nevinovată; el, omul acum bătrân, nu putea însă să se ierte pe sine însuşi, şi nu putea să-l ierte nici dânsa.

„Am abuzat -îşi zicea - de nevinovăţia ei, de lipsa ei de pricepere! Am făcut-o să-i fie frică de mine, un fel de groază să-i fie!” Mai era însă şi altăceva.

îl rodea şi gândul că azi-mâne iar o să vie Moină. Orişicât de neisprăvit i-ar fi părut el, era om tiner şi avea în privirea lui de caporal reangagiat o putere în faţa căreia femeia se pleacă. El n-avea decât să îndrăznească pentru ca s-o înduplece.

A şi venit Moină. Chiar şi dacă el n-ar fi ţinut să vie, îl zorea Ghiurca, pe care nu-l mai lăsa feciorul său în pace.

Nu trecuse averea pe numele soţiei sale pentru ca să n-o mai aibă şi ţinea să facă şi acum ce vrea cu ea. Ar fi şi făcut dacă n-ar fi fost şi Vidu la mijloc.

Nemaiputând să se-mprumute fără de subscrierea soţiei sale, aceasta, ţinând seamă de stăruinţele fiului său, nu voia să subscrie nimic câtă vreme nu se va fi plătit datoria către Corbei.

O voise Vidu aceasta şi mai nainte, o voia însă cu atât mai vârtos acum, când nu mai ştia ce să facă.

Văzând că zilele trec fără ca Lucia să mai vie prin pădure, el îşi reamintea mereu vorbele: „Eşti prea-ndrăzneţ, şi nu ştiu ce te face să fii!” Era în vorbele aceste atâta mândrie, încât el se simţea umilit; îşi făcea însă mărturisirea că a fost în adevăr prea îndrăzneţ, se căia şi-ar fi fost în stare să se deie pe toată viaţa rob ca să nu rămâie umilit în faţa ei. -Dacă mama ţine şi ţine-îi zise el în cele din urmă tatălui său - fă-i pe voie, ca să scapi de ea.

Ghiurca se uită mânios în ochii lui.

- Ce ţine?! îi răspunse el. O prosteşti tu. De ce am mai trecut averea pe numele ei dac-ar fi s-o mai o fac şi asta?!

- Uite - îi zise Vidu - ca să rămânem cu obrazul curat

în faţa lui şi să i ne putem uita fără de ruşine-n ochi.

Ghiurca ar fi fost în stare să-i deie cu toporul în cap.

- Copil fără de ruşine! strigă el. Slugă nemernică a unui mişel, care te-a făcut să te ridici în capul tatălui tău şi să-ţi prosteşti şi mama. Dar nu-l fur, nu-l înşel, ci-mi iau dreptul. După lege, după dreptate şi după porunca firii, a noastră e averea lui după ce 10 va fi murit el. Să-i dau banii ca să mi-i cheltuiască-n ticăloşii!? O spurcăciune de om e, un bătrân smintit, care pleacă cu femei fără de rost în lume, ca să-şi petreacă cu ele, şi-şi adună femei în casă pentru ca să-şi îndulcească zilele de bătrâneţe. 15 Se întâmplă adeseori că, într-o clipă de mânie oarbă, fiul îşi loveşte părintele şi-l omoară: Vidu ar fi fost acum în stare s-o facă şi el aceasta.

Ghiurca nu putea să-şi deie seamă cât de grea era lovitura pe care i-o dăduse şi nu înţelegea de ce fiul 20 său stătea încremenit, cu răsuflarea oprită, rece ca gheaţa şi galben ca ceara.

- E păcat, tată, să grăieşti asemenea vorbe, îi zise el, stăpânindu-şi firea. Chiar şi dac-ai crede că aşa este, n-o zice, c-ar putea să fie în lumea aceasta

5 oameni pe care îi omori zicând-o. Fă ce-i faci lui, dar nu te atinge de biata aceea de fată, care nu ţi-a greşit nimic.

- Dar ţie ce-ţi pasă?!

- Uite-mi pasă, mult îmi pasă!

- Nu cumva ţi-e milă de Moină?... o să i-o deie după ce se va fi săturat de ea!

- Dă-l dracului! N-ar mai fi fost pe lume! strigă Vidu şi se depărtă ca ieşit din minţi.

Aşa e-n lumea aceasta, în care om nu poate să ştie 35 ce se petrece-n sufletul altui om.

„Ba să fie!” îşi zise Ghiurca, pentru care Moină era un nepreţuit mijloc de a-i face lui Corbei viaţa nesuferită.

îi şi scrise din nou că fata e, precum spune Borbala, 10 mereu mâhnită fiindcă se apropie Paştile şi-l aşteaptă cu nerăbdare.

Se-nţelege că Moină a venit ca dus pe sus de Florii,

când a putut să scape.

Corbei sări ca fulgerat de-un junghi în picioare când Borbala, fericită, veni să-i spună că a sosit ei multscumpul Moină.

- Iară?! strigă el. Nu se mai sfârşeşte odată lucrul acesta?! Faceţi ce voiţi, descurcaţi-vă cum ştiţi şi lăsaţi-mă-n pace!

Lucia se uită mirată la el, apoi îşi adună toate puterile şi ceru voie să vorbească ea singură cu dânsul. Ştia acum ce are să-i spună.

- Pofteşte, domnişoară! îi răspunse Corbei şi ieşi pe terasă.

Borbala se uită dând din cap după el. Ştia acum şi dânsa cum stau lucrurile.

„Biata fată!" îşi zise ieşind să-l poftească pe Moină, care intră apoi şi rămase mirat văzându-se singur în faţa Luciei.

- Mă bucur - îi zise ea stăpânindu-şi emoţiunea - că putem să vorbim între patru ochi mai nainte de a ne fi dus împreună la d-l Corbei.

- Eşti foarte bună, domnişoară, răspunse el, învârtindu-şi pălăria în mâni.

- D-ta ţii la mine? îl întrebă ea.

- Da! o încredinţă el cu vioşie. Ţin, chiar foarte mult,_şi mă bucur că pot să ţi-o spun aceasta.

- îţi mulţumesc, urmă dânsa. Şi doreşti fericirea mea?

- Da, mult o doresc.

- Crezi însă că şi poţi s-o faci?

El se uită strâmtorat în ochii ei.

- Vreau, domnişoară, cu toată inima, îi răspunse. Dar d-ta poţi să ştii mai bine dacă un biet om ca mine poate ori nu să-ţi deie ceea ce doreşti ca să te simţi fericită.

Lucia rămase cuprinsă de-nduioşare.

Ce deosebire între omul acesta şi îndrăzneţul cu ochii râzători.

- Mătuşa crede că da; domnul Corbei o crede şi el O aceasta, răspunse ea; chiar şi eu am crezut-o; acum n-o mai cred, şi eşti om prea bun ca să nu mărturisesc aceasta

fără de încungiur.

- Dar de ce, domnişoară?! întrebă el deznădăjduit. Sunt eu atât de părăsit de toţi dumnezeii, încât...

- Nu asta e, îl întrerupse ea. Nu pentru că d-ta eşti cum eşti, ci pentru că sunt eu cum sunt, o femeie nenorocită, care nu poate decât să te nenorocească şi pe d-ta.

- Dar o să râdă toată lumea de mine! strigă el.

Lumea toată o să râdă!

- Ca să nu râdă - întâmpină ea - spune-i că d-ta nu mai voieşti, spune-i că ţi-ai schimbat gândul, spune-i, spune-i c-ai aflat ceva ce te face să nu mai ţii la mine.

Moină se uită lung şi cu mirare la ea.

Asta o făcea el şi fără ca să i-o spună ea, căci o face orişicine în asemenea împrejurări; prea îi veniseră însă lucrurile deodată şi nu se putea dumiri dacă ea vorbeşte cu inima deschisă ori vrea să-l ieie-n bătaie de joc.

- Şi domnul Corbei ce-o să zică? întrebă el. Lui ce să-i spun?

- Spune-i-o tot asta, răspunse ea hotărâtă şi ieşi pe terasă ca să-l întrebe pe Corbei dacă poate ori nu Moină să-i vorbească.

5 Corbei, cuprins iar de simţământul c ă doamna Fireanu avea mare dreptate, ar fi voit să moară, ca să nu mai vadă şi cele ce urmează mai departe.

- Faceţi cum vă povăţuieşte firea voastră; eu nu primesc nicio răspundere! îi zise el.

O Dar, după o clipă de şovăire, firea lui cea bună îl covârşi şi el întră în bibliotecă pentru ca Lucia să nu se socotească părăsită în această grea clipă a vieţii ei.

- Ce este, domnule? îl întrebă el pe Moină, care îi părea acum mai îndrăzneţ.

- Magnifice domnule - răspunse Moină - vă mulţumesc pentru bunăvoinţa ce-aţi avut faţă cu mine şi vă rog să mă iertaţi dacă vi-am făcut vreo supărare, dar vă mărturisesc că mi-am schimbat gândul şi nu mai stărui în hotărârea mea.

- 10 La aceasta nu se aşteptase Corbei, şi el rămase

uitându-se nedumerit când la Lucia, când la Moină.

- De ce?! întrebă. Aşa, deodată?! Cum a venit aceasta?!

- D-sa - grăi Lucia - nu mai crede c-am putea să [fim] fericiţi.

- Da - adăugă Moină - după cele ce am aflat, nu mai ţin s-o iau pe domnişoara în căsătorie.

Corbei se cutremură şi-şi încreţi sprâncenele.

- Ce-ai aflat, domnule?! întrebă el cu asprime. Nu-ţi dai seamă că vorba pe care ai grăit-o e afară din cale grea?! Spune, te rog, ce-ai aflat?!

- Asta mă priveşte, răspunse Moină. Să-ţi spună domnişoara ce ştie ea!

- Ieşi afară, neruşinatule! strigă Corbei indignat.

- De mine n-o să vă bateţi joc! răspunse Moină 15 depărtându-se.

Luciei îi venea să între-n pământ.

- O, Doamne! se tângui dânsa. De ce a trebuit să ţi-l fac duşman?!

VII

LA POARTA IADULUI

Cel mai urât lucru e aici pe pământ lumea, spuza de fiinţe cu vederea împăingenită, care se îndesuie dibuind prin întunerec, se izbesc la tot pasul unele de altele, le sunt toate pe pipăite, le ştiu toate pe ghicite, se împiedică de ceea ce nu-i, nu iau aminte ceea ce este şi se împing ici şoptind între ele, colo răcnind de mânie spre poarta iadului, care le stă totdeauna deschisă.

Erau la Căsoaie două femei, una care nu înţelegea

O nimic, iar cealaltă care le înţelegea toate, una care nu ştia niciodată, iar cealaltă care ştia totdeauna ce zice: atât era destul pentru ca lumea toată să ştie până-n cele mai mici amănunte şi ce se petrece, şi ce nu [se] petrece la Căsoaie.

5 La început femeile din sat care puneau temei pe ceea ce zicea Borbala şi Ghiurca se uitau cu coada ochiului la Lucia şi se mirau că nu seamănă deloc cu

Corbei. Le era dragă tuturora, fiindcă Dumnezeu o

lăsase aşa ca să le fie tuturora dragă, şi ştiind-o şi pe ea la Căsoaie, nu le mai era oamenilor urât să treacă-n cap de noapte pe sub zidurile posomorite.

Aşa ar fi şi rămas lucrurile dacă n-ar mai fi fost şi gura celor două femei.

O iubeau şi ele pe Lucia, una pentru ceea ce era, iar alta pentru ceea ce avea să fie, dar gura le era slobodă, şi femeile au început să vorbească pe şoptite 10 şi să deie cu socoteală că tot va fi având Ghiurca dreptate când zice că nu fată, ci altăceva îi este Lucia lui Corbei. Prea îi era mare slăbiciunea pentru ea, prea mult steteau împreună, prea se închideau în casă, aşa aflaseră ele de la Ghiurca, iar acesta le ştia de la 15 Borbala, care le vedea toate cu ochii ei.

De câtva timp Ghiurca umbla apoi mult pe la Bălgrad. Voia să-i arate bietului de Cârcioc că are oamenii lui, prin care multe poate, şi a şi reuşit să-i pună la cale graţiarea şi să-l scape din temniţă, ca să petreacă 20 Sfintele Paşti acasă. Umblând în treaba aceasta, orişiunde ajungea şi cu orişicine se-ntâlnea, el spunea ce mai e şi ce se mai zice „pe la noi”.

A mers dar şi la Bălgrad, iar de acolo la Blaj, la Cluj şi pe aiurea vestea că Corbei, om stricat la bă- 25 trâneţe, şi-a cumpărat cu bani frumoşi un giuvaer de fată, s-a plimbat prin lume cu ea şi-o ţine acum la dânsul.

De ce nu, dacă poate?! Cum să n-o crezi despre orişicine, dacă atâţi o fac fără ca să-i doară capul, ba 30 sunt chiar pizmuiţi de cei ce nu pot s-o facă?!

De bine te grăiesc mai cu anevoia oamenii, dar vestea rea se-ntinde ca focul în lanul cel copt al lui Corbei.

Tot mai era însă pe ici, pe colo câte un om cu inima curată, care stetea la îndoială; după ce a mers însă 35 vestea că Moină nu mai vrea, nu-i mai da nimănui mâna să se facă de râsul lumii dându-şi îndoielile pe faţă.

Ghiurca era acum în lărgimea lui.

Borbala, care ştia foarte bine cât de mult ţine 4 O Lucia la Moină, a alergat c-o falcă-n cer şi cu una-n pământ la bunul ei prieten, ca să i le spună toate şi să-l

încredinţeze că nu spune Moină adevărul când zice că el e acela care nu vrea.

- Pe mine n-ai să mă prosteşti, îi zise dar Ghiurca lui Moină. Nu ţi-o dă el fiindcă vrea să o ţie pentru sine.

Moină era om în toată firea, o văzuse pe Lucia cu ochii lui şi nu era în stare să creadă aşa ceva.

- Nu! zise el dând din cap. Pentru asta bag mâna-n foc! E fata lui, chiar a lui...

- Tocmai asta e, îl întrerupse Ghiurca. Ce-i pasă lui dacă îi este ori nu fată?! Un om care s-a lăpădat şi de lege, şi de Dumnezeu, le face toate fără ca să-i pese. Măi! - urmă stăruitor - eu ştiu ce vorbesc, şi întreab-o pe Borbala, care le vede şi le ştie toate:

nopţile aşteaptă ca să adoarmă nemţoaica, apoi se furişează la dânsul.

Moină rămase câtva timp cu pumnii strânşi şi cuprins de o mânie sălbatică, nu asupra Luciei, nici asupra lui Corbei, ci asupra omului care i-o spunea aceasta.

- Minciună! grăi dânsul. Şi chiar dac-ar fi adevărat, de ce mi-o spui? Ce vrei cu mine!?

- Vreau să nu te las să fii prostit, îi răspunse Ghiurca. Eşti om cu sufletul curat şi nu te iartă firea să crezi că poate să fie cineva atât de dezbrăcat de firea omenească; mai stăi însă pe aici, mai vorbeşte cu Borbala şi o să vezi lucrurile altfel.

A mai şi stat Moină, căci nu putea să plece.

Mai era însă şi un alt om care ar fi voit să strige tare, ca întreaga lume să-l audă: „Minciuni! minciuni sunt toate!” Iar acesta se răzvrătea în toată fiinţa lui când îl vedea pe Moină, mişelul, care a umplut lumea de minciuni.

O văzuse şi el cu ochii lui, şi era şi el gata să-şi bage mâna-n foc, dar ce poţi să faci când o lume întreagă s-a pornit spre bârfeli?!

Deasupra patului său stetea atârnată în cui carabina ghintuită pe care o căpătase, când era la Viena, în dar de la căpitanul său, un adevărat giuvaer de armă, care ducea cât vezi cu ochii şi nu da niciodată greş.

O îi venea să puie mâna pe ea şi să tragă în Moină,

pe care nu putea să-l ierte c-a dat-o pe gura lumii ca să-şi acopere el ruşinea.

Nu-l ierta nici Corbei, dar el nici pe sine nu putea să se ierte.

Nu ştia, ce-i drept, ce zice lumea, dar îl ardeau vorbele,/*iupă cele ce am aflat*", şi dedea cu socoteală cam ce va fi putând lumea să zică.

O! că n-a fost în stare să înţeleagă pe doamna Fireanu, femeia cu bun-simţ, care a trăit în lume şi-i ştia pe 10 oameni cum ei în adevăr sunt?!

Cum rămânea fata în casa lui?! Cum a ţinut-o şi cum o mai ţinea în mijlocul unei lumi stricate, care numai la mişelii se gândeşte?!

Chin îi erau numai şi zbucium zilele şi cu atât mai 15 vârtos nopţile, pe care le petrecea singur, cu neliniştea din sufletul lui sfâşiat de vii păreri de rău.

O vedea pe Lucia frântă şi-ar fi voit adeseori să-i zică: „Ce ţi-am făcut, copilă, de ţi s-a-nchis deodată inima în faţa mea?!" dar se simţea vinovat şi nu 20 îndrăznea să-i zică nimic. Nici c-ar fi fost însă ea în stare să spună cuiva în lumea aceasta taina cea mare a durerii ei. Şi ea se simţea vinovată şi se cutremura când şi-l aducea aminte pe Moină rostind vorbele: „De mine n-o să vă bateţi joc!" 25 „De ce?! de ce a trebuit să şi-l facă duşman?!" îşi zicea şi iar îşi zicea dânsa, îngrozită de gândul că numai ea o să poarte vina dacă el ar fi să se răzbune, ea cu slăbiciunea ei pentru acel om cu ochii râzători, care poate că nici nu se gândeşte la dânsa. 30 Mort îl vedea în gândul ei pe binefăcătorul ei, mort din vina ei, care nu se gândise că asupra lui o să se descarce toată mânia stârnită de fapta ei.

N-ajunsese încă sărmana copilă să înţeleagă că moartea e scăpare, mai ales pentru binefăcătorul ei 35 acum singura scăpare. Datori suntem cu toţii a stărui cu îndelungată răbdare şi a deşerta până la cea din urmă picătură păharul amar al vieţuirii dacă e Vorba să trecem clipa morţii cu vrednicia cuvenită; aceasta era numai ceea ce-l mai ţinea în mijlocul unei lumi de 40 oameni care mereu se zbuciumă spre a-şi face unii altora viaţa

nesuferită.

„Moarte curată, îşi zicea el adeseori. Câtă vreme trăieşti, oamenii caută cu nesaţiu ceea ce e rău în fiinţa ta şi nu vor să vadă şi ceea ce e bun; după ce moartea i-a ajutat să scape de tine, văd numai ceea 5 ce bun a fost şi te laudă."

Cu totul alta şi mult mai urâtă era răzbunarea de care se temea el, şi în curând a ajuns s-o simtă şi dânsa aceasta.

Frau Lincke abia acum a ajuns să le înţeleagă toate, şi un simţământ de uşurare a cuprins-o când a aflat că vorba era ca Lucia să se mărite după un om, pe care nu şi-l voia soţ, şi acum Corbei l-a gonit din casa lui pe omul acela.

Borbala însă se învârtea prin bucătărie de era în

, 15 fiecare clipă să răstoarne tot ce-i cădea în cale. Un lucru voise şi ea să pună o dată la cale, şi nici pe acesta n^a putut să-l scoată la capăt. Vorba „*kutyamâjti*" mereu îi trecea prin cap.

- Ce să-i faci dacă nu vrea?! îi zise *Frau* Lincke.

- Nu vrea?! izbucni Borbala. Ea voieşte, săraca, dar n-o lasă el, fiindcă o ţine pentru sine.

Frau Lincke, femeie trăită în altă lume, nu înţelegea ce vrea să zică Borbala.

Aceasta o dumiri prin gesturi potrivite.

- Cum?!... Ce vrei să zici?! strigă nemţoaica, cuprinsă de indignaţiune.

- Ei -întâmpină Borbala - parcă nu ştie tot satul că nopţile se furişează la dânsul?!

Frau Lincke rămase ca-nmărmurită. îi era parcă-i venea să-nnebunească. Ştia toată lumea? Dar de la cine putea s-o ştie? Ea însăşi i-o spusese unguroaicii, însă în cu totul alt înţeles, în chip de laudă...

- *Gemeine unverschämte Frâul* strigă ea ca ieşită din minţi, apoi puse mâna pe o cratiţă şi i-o aruncă-n

5 cap.

Asta îi mai trebuia Borbalei: într-o clipă au început să zboare cratiţe şi oale şi blide şi să ţipe amândouă cât le

duce gura, de s-au adunat la bucătărie toată casa, de la rândaş până la stăpân.

O -Ce e aici?!... ce s-a întâmplat? Ce fel de scandal e acesta!? strigă Corbei în nemţeşte.

- Mă iartă, domnule - îi răspunse *Frau* Lincke, răsuflând din greu - un om cu inimă de creştin nu poate să nu facă scandal. Mi-ar fi fost viaţa mea toată ruşine de mine însămi şi părinţii mei s-ar fi cutremurat în mormintele lor dac-aş fi putut să rămân liniştită în faţa acestei femei ordinare şi neruşinate, care a dus în sat vorba că nopţile d-şoara Lucia trece în iatacul d-voastră... Dar iat-o, vine... Mai mult nu pot să vă spun în faţa ei.

- Lasă, că spun eu! strigă Borbala făcând spume la gură. De ce să-mi fie greu să spun ceea ce altora nu li-e ruşine să facă?!

- Să taci, femeie stăpânită de duhuri necurate! strigă Corbei şi, verde la faţă, o luă pe Lucia şi-o duse în casă.

- Ce e? întrebă ea viu mişcată. Să nu ţi-o mai faci duşmană şi pe ea.

- Cel mai aprig duşman îşi este fiecare el însuşi, grăi dânsul, răpus de cugetul vinovăţiei sale. Lucio - urmă apoi-mătuşa ta are dreptate: în mijlocul lumii sălbăticite în care trăim, nu-ţi rămâne decât să te măriţi după Moină.

Ea se uită liniştită-n ochii lui. Şi-o zisese şi ea aceasta. Nu putea însă, şi-i era peste putinţă să-i spună de ce nu poate.

- Nu, îi răspunse dar. Le sufermai bucuroasă toate decât să fac mişelia aceasta.

El rămase câtva timp pierdut în el însuşi.

O singură scăpare îi mai rămânea, dacă mai era şi pentru dânsul vreo scăpare.

- Lucio - grăi dânsul oarecum sărbătoreşte - după inima mea şi după gândul meu tu eşti copilul meu. Vreau să-mi fac o datorie sfântă declarându-te copil al meu şi după legea omenească, şi în faţa lumii. Găteşte-te de drum, ca să vii cu mine la Bălgrad.

Lucia tresări. Ruşinată de gândul că de atâta timp îl minte, ea nu îndrăznea să i se uite-n ochi.

- Nu sunt vrednică să mi-o faci aceasta, îi răspunse ea, văzând în faţa ei pe omul cu ochii veşnic râzători,

O care era fiul celui mai mare duşman al lui Corbei.

Să aleagă ea între amândoi?! Nu se putea! Să-i împreune? I se părea peste putinţă.

- Lasă-mă, mai lasă-mă cu soarta mea, îl rugă ea. Lucrul acesta, dacă trebuie neapărat să se facă, se poate face şi mai târziu, după ce ne vom mai fi liniştit.

- Haid', fata mea - stărui dânsul, care nu putea să-şi deie seamă despre lupta ce se petrecea-n sufletul ei - găteşte-te. Eu nu pot să mă liniştesc decât după ce mă voi fi împăcat cu mine însumi făcându-l. Dacă nu întârziem, le pregătim azi toate şi mâne mergem împreună să fac declaraţiunea. în vreme ce tu te găteşti, îi dau doamnei Fireanu o depeşă să vie şi ea la Bălgrad. Dac-o dau acum, o primeşte la timp şi-ar putea să sosească chiar azi acolo.

El se duse apoi şi-i spuse vizitiului să fie gata, se-ntoarse, scrise depeşa şi i-o dete rândaşului, ca să se ducă cu ea şi s-o expedieze fără de întârziere.

„Ce va fi voind la Bălgrad?" se-ntrebă Borbala.

- Să treci - îi şopti apoi rândaşului - pe la Ghiurca şi să-i arăţi depeşa.

URZEALA

„Sunt hotărât să înfiez pe Lucia şi plec acum la 5 Bălgrad, ca să o fac aceasta. Te rog să pleci şi d-ta fără de întârziere, ca să ne întâlnim acolo."

Aşa scrisese Corbei pe hârtia pe care i-o dăduse rândaşului.

- Citeşte şi tu! îi zise Ghiurca lui Vidu, dându-i 10 hârtia. Aşa voieşte să ne despoaie de moştenirea ce ni se cuvine ca sânge din sângele lui.

Vidu citi şi iar citi şi se făcu din nou rece ca gheaţa şi galben ca ceara.

Lui nu de moştenire îi era, ci de fericirea vieţii lui. 15 Sunt oameni foarte cumsecade care, orbiţi de o patimă nebiruită, se lapădă şi de părinţi, şi de fraţi, şi de rude şi se însoţesc cu vreo femeie în ochii tuturora nevrednică, fiindcă altfel nu pot. El era pătruns cu desăvârşire de

gândul că Lucia e vrednică şi curată 20 în întreaga ei fiinţă şi cu toate aceste, mereu îşi zicea: „Şi chiar şi dacă adevărate ar fi toate, eu tot nu mă lapăd de ea!” O singură piedică era în calea lui: Corbei, omul neapropiat, care stetea între ei amândoi. Ce-i rămânea dacă ea era legată astfel de acel om?! 25 îi venea să rupă hârtia: de ce folos i-ar fi fost însă?!

Nu e destul să crezi în lumea nevăzută, cum credea Corbei, ci trebuie să i te şi închini, să te razimi cu toată încrederea pe ea şi s-o regi cu toată stăruinţa să te îndrumeze şi să-ţi deie tărie în ceasul greu.

„Luminează-mă, Doamne - zise el în gândul lui - că tu nu mă părăseşti şi ştii numai singur ce-mi este 5 mie bine.”

Întorcându-se apoi liniştit spre rândaş, îi dete hârtia ca s-o ducă unde fusese trimis cu ea.

- Fiecare cu partea sa, îi zise dup-aceea tatălui său. îi este, precum spui, fată, deci mai mult decât orişicine sânge din sângele lui.

- Nu e! râcni Ghiurca. Prăpăstii de ale smintitului de Moină! Nu e şi nu poate fi! E născută trei ani după ce el a venit aici, de unde nu s-a mişcat niciodată.

Vidu stete câtva timp ruşinat în faţa tatălui său, care în atâtea rânduri spusese ceea ce ştia că nu-i adevărat, apoi se depărtă pentru ca nu cumva să scape vreo vorbă aspră faţă cu tatăl său, pe care nu-l mai văzuse, pe cât îşi aducea aminte, niciodată atât de turburat ca acum.

O Aşa şi era, dar tocmai această plecare a fiului său îl făcu pe Ghiurca şi mai îndârjit.

- N-are să se facă lucrul acesta! zise el cu ochii îndreptaţi spre carabina din cui.

O descărcătură bine făcută acum le limpezea toate.

Nu era el omul făcut pentru asemenea treburi, dar putea să le pună la cale, şi peste puţin el se cinsteantr-un colţ al crâşmei de la marginea satului cu Cârcioc şi cu Moină, pe care vestea despre hotărârea lui Corbei îl muiase.

- Dacă-i aşa, le înţeleg toate, grăi dânsul. M-au minţit şi doamna Fireanu, şi Borbala: ea voia, câtă vreme se ştia

fără de niciun rost în lume, iar acum şi-a ridicat nasul. Tot aveam eu dreptate când ziceam că el o face îndrăzneaţă.

- Te-nşeli, îi zise Ghiurca. Ea ar voi şi acum, dar n-o lasă el. Să-ţi spună şi Cârcioc, bietul de el, ce fel de om e Corbei. Era om cu stare odată şi nu numai l-a adus la sapă de lemn, dar l-a mai şi scos din minţi de a căzut în păcat şi-ar sta şi acum în temniţă dacă

O n-aş fi avut eu oameni prin care i-ara făcut rând să iasă. Ce-i pasă lui de viaţa altui om?! într-un plâns o duce biata fată.

- într-un plâns, zise şi Cârcioc.

Moină o credea aceasta, căci îi spusese şi ea că e 5 femeie nenorocită.

- O-nfiază - urmă Ghiurca - fiindcă numai aşa poate să aibă după lege putere asupra ei. Mâne ori poimâne ar fugi de la el la tine şi n-ar putea să-i facă nimic.

- Cam aşa vin lucrurile, îşi dete şi Cârcioc părerea. Simte c-o să-i zboare pasărea, şi-o prinde-n laţ.

Moină mai goli un pahar, apoi sări în picioare.

- Să-i dai în cap ori să-i tragi un glonte! strigă el. Xu-i păcat, căci scapi lumea de un mişel!

- Uite acum-adăugă Cârcioc - când merge la Bălgrad, să-i ieşi în drum, să te piteşti într-un desiş şi e făcută.

- Ba să vă ferească Sfântul de asemenea gânduri! întâmpină Ghiurca. Ai scăpa-o, ce-i drept, pe ea şi ţi-ai vedea visul cu ochii. Nici c-ar fi prea mare primejdia, căci nimănuia n-ar putea să-i treacă prin gând că tu ai făcut-o, şi am, precum vezi, şi eu oameni ca să le acoper toate când e vorba de un om ca Corbei. Oameni ca noi însă nu umblă cu asemenea gânduri:

aveţi amândoi dreptate, căci multe rele vi-a făcut, dar lăsaţi-l în plata lui Dumnezeu, c-o să-l pedepsească el după vinovăţiile lui.

- Dumnezeu prin oameni lucrează, grăi Moină.

- Şi Dumnezeu, şi Ucigă-l-toaca, stărui Cârcioc.

Uite, să ne punem acum călare şi să apucăm înainte, iar celelalte se fac.

n ix AMURG

Ave Marial răsuna în depărtare din turnul cate- 3 5 dralei de la Bălgrad, şi pe ici, pe colo, câte un credincios întârziat pe drum ori în câmp deschis se oprise cu capul plecat şi-şi făcea rugăciunea de seară, când Moină, care de mult acum sta la pândă într-un aluniş de la marginea pădurii, zărind trăsura, ridică cocoşul gata de a descărca.

Vizitiul încetini mersul cailor, lăsă frânele din mână, 5 se descoperi şi-şi făcu semnul crucii. Lucia plecă şi ea capul şi se închină. Până chiar şi Corbei se trase, atins de liniştea sărbătorească a înserării, în fundul trăsurii şi rămase nemişcat.

Simte, când se apropie noaptea, orişicare muncitor 10 trebuinţa de a se da în paza celui ce veşnic veghează, şi când Lucia se plecă, Moină se plecă şi el, începu să tremure şi lăsă trăsura să treacă prin faţa lui.

Mai era încă mult până la oraşul în care una câte una se iveau luminele, dar vizitiul lăsă caii în voia 15 lor, ca să nu între cu ei obosiţi în oraş.

Lucia fusese tot drumul tăcută şi dusă pe gânduri, iară Corbei, simţind-se ca singur, era îngândurat şi el.

Un simţământ de viuă mulţumire îi cuprinsese sufletul 20 după ce şi-a luat hotărârea; văzând-o însă pe ea tăcută, iar a început să steie cu inima îndoită. Se simţea vinovat, îi înţelegea mâhnirea, şi firea lui cea bună îl îndemna să deie tot ceea ce poate ca s-o mângăie. Se întreba însă şi iar se întreba dacă nu cumva 2!5 îi face un mare rău voind să-i facă un bine.

Din săraca lui viaţă trăsese o învăţătură: că ferit de suferinţe e numai cel ce trăieşte retras şi nebăgat de nimeni în seamă şi că deşteptăciunea, învăţătura, cinstea, bogăţia, tot ceea ce te ridică deasupra celor 30 mulţi te face urgisit şi-ţi amăreşte zilele. Nu era oare mai bine pentru ea să rămâie aşa, cum a fost şi cum se ştia din copilăria ei?!

„Ce fac eu?!” se-ntreba în nedumerirea lui.

Credinciosul cade, când îşi pune întrebarea aceasta,

5 în genunchi, se pleacă cu umilinţă, îşi mărturiseşte nimicnicia şi găseşte în rugăciunea fierbinte mângăiere,

nădejde, încredere-n sine şi puterea de a răzbi înainte şi de a suferi durerile ce-i curăţă sufletul: Corbei se zbătea pierzându-se-n gândul că singura scăpare îi este

O moartea.

- Lucio, tu eşti mâhnită, îl zise el. De ce eşti?

- Nu sunt mâhnită - răspunse ea întorcându-se spre el - dar mă simt nenorocită.

- De ce? stărui dânsul. Spune-mi-o. Poate că te simţi numai fără ca în adevăr să fii. Ai inima deschisă faţă cu mine.

- Aici şi aşa cum suntem nu se poate vorbi despre asemenea lucruri, îi răspunse ea.

în clipa aceasta, din crângul de la stânga drumului se descărca o puşcă, şi glontele trecu şuierând prin faţa ei spre Corbei.

- Ah, Moină! strigă ea şi se aruncă spre Corbei, ca să-l acopere cu trupul ei.

- Ce ticăloşie! strigă în acelaşi timp Corbei şi sări în picioare ca să oprească trăsura şi să se ducă la nemernicul care umblă cu atâta uşurinţă cu arma.

- Nu!... nu!... strigă ea. Dă bici! mână-n goana mare. E Moină! strigă iar ca ieşită din minţi. Ştiu eu că el e. Am visat aceasta, mi-a spus-o cineva, mi-e parc-o ştiam de mai nainte. Mână! mână!

- Eşti smintită?! îi zise el. Cum poate să ajungă Moină pe aici?!

- Şezi, culcă-te, ascunde-te, urmă ea, în vreme ce caii duceau trăsura-n goană mare. Mă tem, mi-e frică... Scumpul meu, bunul meu, mântuitorul meu... Mai bine să pier sfâşiată de fiare decât să-mi chinui zilele sfâşiată de gândul că din vina mea ţi-a venit moartea.

- Liniştеşte-te, copilă! îi zise el alintând-o. A fost din întâmplare. Aici nu putea să tragă nimeni dinadins asupra noastră.

Nu se mai îndoia despre aceasta, dar dânsa se temea şi-l vedea pretutindeni pe Moină. Ar fi fost apoi cu putinţă ca şi aşa, numai din întâmplare, el să fie nimerit: cum rămâne atunci dânsa, pe care el o despărţise şi de mătuşa

ei şi de logodnicul pe care i-l alesese a-
ceasta?!
- Mână! strigă şi el.
Nu mai era acum cu gândul îndoit, nu se mai zbătea, moartea nu-i mai părea scăpare. S-a dus dar cu grăbire, a umblat cu Văleanu şi-n urmă şi cu doamna Fireanu
O şi nu s-a liniştit până ce nu şi-a împlinit gândul, iar ziua următoare a plecat acasă devreme şi a grăbit ca noaptea să nu-l apuce pe drum.
Lucia s-a ţinut pretutindeni după el, ca să-l păzească şi:să-l acopere cu trupul ei, mereu tremurând şi cu inima mereu încleştată, făcându-l să simtă că dânsa ar fi nenorocită pe toată viaţa ei dacă din vina ei i s-ar întâmpla ceva.
Abia sosită acasă putea dânsa să se liniştească.
Când, trecuţi de Plopiş, au cotit, ca să apuce la deal, spre Căsoaie, Ghiurca venea despre sat şi-i salută zâmbind cu bunăvoinţă, ca rudă bună ce le era.
- Da! grăi dânsa când întrară pe poartă. Sunt fricoasă eu şi bănuitoare: descărcătura n-a fost dinadins.
Era frumos acum la Căsoaie şi bine, dar mâhnirea Luciei ieşea cu atât mai învederat la iveală.
- Ce e, fata mea? o întrebă el iar mai spre seară, după ce se liniştiră.
Ea rămase câtva timp cu ochii plecaţi în faţa lui, apoi, voind oarecum să se ascundă, se apropie de dânsul O şi-şi răzimă capul pe umărul lui.
- Nu mai pot să-ţi spun şi nu ştiu ce să-ţi spun, grăi dânsa.
- Vorbeşte, că mărturisirea e uşurare, stărui dânsul plecându-se spre ea.
- Nu ştiu, nu pot să-mi dau seamă ce vreau, răspunse ea. Mă roade, mă arde, mă mistuie şi mi-e greu afară din cale să mărturisesc adevărul. Adeseori nu cred nici eu ceea ce simt şi-mi zic c-o să-mi treacă şi că închipuire de suflet bolnav e numai. Nu-mi pasă - ur- mă ea hotărât - în adevăr nu-mi pasă ce va fi zicând şi ce va fi crezând lumea, dar mie parcă un fier roşu îmi trece prin inimă când

mă întreb, şi mereu mă întreb, ce va fi zicând şi ce va fi simţind el.

Corbei se dete greu jignit la o parte. în gândul lui - aşa se amăgesc oamenii - acest el, unul singur putea să fie. Dacă ţii atât de mult la dânsul - îi zise - n-ai să te nelinişteşti. Moină e, aşa-l ştiu, om care se întoarce.

- A, nu! strigă ea indignată. Nu el. De dânsul mi-e milă şi mi-e frică!

- Cine dar?! întrebă Corbei, căruia îi era peste putinţă să-şi deie seamă cine anume altul ar putea să turbure liniştea ei sufletească.

- Acum, primăvara, deşi mie mi se pare demult - începu ea - ieşeam, precum ştii, câteodată în pădure, ca să caut flori. într-una din zile Vidu, care se afla şi el acolo, mi-a ieşit îndrăzneţ în cale şi mi-a zis să mai viu, căci toate se înviorează. M-am depărtat şi nu m-am mai dus. Nu l-am mai văzut de atunci, dar mereu mă gândesc la el. Vreau să nu mă gândesc, dar cu cât mai mult vreau, cu atât mai mult nu pot să nu mă gândesc.

Corbei rămase uimit ca-n faţa unei minuni.

- Ştiu că e nebunească slăbiciunea mea şi departe avem să stăm totdeauna unul de altul, urmă dânsa. El poate că şi-a făcut o glumă, a uitat acea clipă trecătoare şi ar râde de mine dac-ar şti cum mă zbat, dar mă cutremur când mă gândesc c-ar putea să creadă şi el. în gândul lui şi numai în al lui voiesc să fiu cum însămi mă ştiu pe mine.

Corbei îşi ridică deodată capul.

Parcă o lumină răvărsată din altă lume i le lămurea 25 deodată toate şi-i arăta calea pe care trebuia să plece.

De nenumărate ori fusese în viaţa lui cuprins de simţământul că omul face ceea ce face nu pentru că a fost ceea ce-a fost, ci pentru ca să urmeze ceea ce trebuie să fie şi că merge fiecare orbiş spre sfârşitul 30 lui. Niciodată n-a simţit-o aceasta ca acum. în gândul lui muma lui şi Elvira s-au îmbrăţişat în clipa când căile celor doi tineri s-au încrucişat şi inimile lor s-au împreunat ca să aducă pacea în casa lui. El s-a supus şi trebuia să se supună şi acum la porunca lor şi să,35 aducă cea.mai mare jertfă a

vieţii lui.

- Chiar acum, în clipa aceasta - zise el - acum, fără de întârziere şi fără de şovăire, mă duc la tatăl lui, ca să-i cer iertare şi să mă împac cu el.

- O, nu, nu te duce! stărui dânsa. Nu ieşi din casă! E prea mult ceea ce voieşti să-mi faci. Cheamă-l pe Vidu aici.

- Nu! întâmpină Corbei hotărât. La tatăl lui trebuie 5 să mă duc, în casa lor trebuie să întru ca să le spun că prin tine întră dragostea şi pacea în inimile noastre.

iii drum de seară

Era pe la asfinţit, şi la Căsoaia posomorită nu se aprinseseră încă luminile, iar jos la Plopiş cârăiau ciorile adunate de prin lărgimile văii în stol mare şi neastâmpărat.

în sat fete şi băieţi se-ntorceau ici cu oi, colo cu capre, cu viţei ori cu câte o văcuţă de la păşune, femei veneau de la izvorul de sub coaste cu ulcioarele pline, flăcăi duceau cai ori minau boi, ca să-i ţină peste noapte la iarbă, iar bărdaşii lui Vidu se coborau obosiţi şi ei unul câte unul din pădure.

Ghiurca se plimba, ca toată lumea să-l vadă, prin faţa casei sale şi le răspundea cu multă bunăvoinţă celor ce trecând prin faţa lui îi ziceau: „Bună seara!”

Din când în când el se oprea, muşcându-şi mustaţa, şi asculta ca omul care aşteaptă ceva, şi cu cât mai mult se apropia seara, cu atât mai mare îi era nerăbdarea.

îl văzuse pe Corbei întorcându-se şi ştia că nu se oprise, ca de obicei, la Plopiş, ca să vadă ce mai e pe acolo. îi părea lucru peste putinţă ca să nu meargă mai târziu, şi seara se apropia fără ca să-l vadă trecând pe la cotitură.

O Nici că îi era lui Corbei de Plopiş: cu totul altul era, precum ştim, drumul pe care avea să-l facă.

Ieşind pe poartă, el zări mai la vale, la depărtare de câteva sute de paşi, pe Vidu, care se întorcea de la pădure.

5 „E parcă o făcătură”, îşi zise hotărât să-l strige, să-l cheme, să facă cum îi zise Lucia.

Nu, însă! Drumul lui era hotărât; el nu putea să-şi schimbe gândul.

îi era greu să între în casa lui Ghiurca, să se uite-n

ochii lui, să-i ceară iertare, să se împace cu dânsul; o atât de mare silă nu-şi făcuse niciodată în viaţa lui şi nu putea să depărteze de la sine gândul că în zadar 5 sunt toate, că Ghiurca rămâne în toate împrejurările acelaşi, că pace n-are să fie în lumea aceasta; trebuie însă neapărat să se frângă, să se-nvingă pe sine însuşi, căci numai de la părinţi se poate trece la copil, numai cu binecuvântarea părinţilor poate omul să între în vorbă asupra celui mai mare lucru din viaţa lui.

La fiecare pas îi venea să se oprească şi să-l cheme pe Vidu, dar glasul i se-neca, şi el îşi urma drumul din ce în ce mai mult dus decât mergând.

Dacă Vidu s-ar fi uitat, din întâmplare, înapoi şi l-ar fi văzut, toate s-ar fi schimbat, dar el îşi urma drumul a-ndelete şi abia sosit aproape de cotitură se opri în loc.

Mai la vale se ivi Moină, care trecu de la stânga spre dreapta şi întră în sat.

O „Nu mai piere o dată omul acesta de pe aici?!”

îşi zise Vidu, hotărât să meargă mai încet, ca să nu-l întâlnească.

în clipa aceea se descărcă în dosul lui, din viile de pe deal, o puşcă de răsună toată valea.

- Asta e carabina mea! Cine oare să fii pus mâna pe ea!? zise el mirat şi se uită repede înapoi. Ce e?! strigă apoi, cuprins de fiori.

Mai la deal, Corbei făcu şovăind câţiva paşi înainte.

- Moină! Moină!... Nenorocita de copilă! zise apoi

O şi căzu cu faţa la pământ.

- O, tată, tată, ce mi-ai făcut?! grăi Vidu, apoi mut, ameţit şi tremurând, să răpezi spre cel căzut, îl cuprinse cu braţele şi-l ridică.

- Unde ai fost nimerit?! îl întrebă căutând cu ochii

5 şi pipăindu-l, ca să deie de urma sângelui şi să oprească scurgerea lui.

. - Lasă-l să curgă, şopti Corbei. Lasă-l, că e bine aşa! Alta e nenorocirea! Spune tatălui tău că-l iert şi-l rog să mă ierte... mai adăugă, şi năvala sângelui

O îi înecă glasul.

în clipa aceasta se ivi Lucia, care, auzind descărcătura, ieşise şi alerga acum la vale.

- Ah! Moină, Moină! strigă şi ea. De ce nu m-am jertfit?!

- Nu e Moină, îi zise Vidu, îl văzui chiar acum cu ochii mei în vale.

Corbei răsuflă uşurat, îşi adună toate puterile şi-şi ridică ochii spre cer:

- Nu e! - grăi dânsul - tot este D-zeu!

Apoi ochii i se închiseră şi răsuflarea i se opri.

DIN PĂCAT ÎN PĂCAT

ROMAN

i ce caută palea la iaşi

Vremurile erau ajunse la cumpănă cu deosebire grea, şi Filimon Palea se zbătea şi azi, şi mâine fără ca să ajungă a se hotărî într-un fel.

Congresul de la Paris chibzuise că li se cuvine Ţărilor Române să se organizeze potrivit cu nevoile şi cu dorinţele lor, şi Poarta otomană, luând cuvenitele măsuri pentru alegerea divanurilor ad-hoc, rânduise caimacam domnesc pe Vogoridi, un grec îndărătnic, care, fiind frate al soţiei lui Mihai-vodă Sturdza, se căsătorise, ce-i drept, cu o moldoveancă şi fusese împământenit, dar tot mai purta cu multă-ngâmfare fesul turcesc şi arăta în toate împrejurările că ţine să nu fie pus înrând cu moldovenii de baştină. E-nvederat că el era pe faţă şi fără de-ncungiur protivnic al unirii celor două ţări, ceea ce nu se potrivea deloc cu vederile celor mai mulţi dintre boierii de baştină.

Aceasta nu-l privea, dacă e vorba, pe Palea; el era însă din ce în ce mai îndeplin pătruns de simţământul că soarta omului atârnă de la starea lumii în mijlocul căreia-şi petrece viaţa.

Venise din Bucovina la Iaşi când cu ocupaţiunea austriacă şi chiar dintru-nceput a pornit-o peste aş- teptările lui, căci în timpul lui Grigore-vodă Ghica era nevoie de oameni ca dânsul, care nu avea, ce-i drept, deprinderea de a umbla pe covoare şi se înpiedeca de toate scaunele, dar învăţase carte prin şcolile nemţeşti, era

deprins cu munca şi ştia să păstreze-n toate privinţele buna-rânduială, ba, ucenic zelos al vestitului Aron Pumnul, mai era şi om cu vârtute neînfrântă, *5* care merge totdeauna drept înainte, sparge zidurile ce-i stau în cale şi durează pod peste şanţul ce-i taie drumul.

Acasă la el nu i-ar fi rămas decât să se căsătorească cu fiica vreunuei preutese văduve şi să intre-n parohia 10 răposatului său socru. Slăbiciunea pe care o avea pentru Aglaia, care nu era fată de popă, nu l-a iertat însă s-o facă aceasta. A venit dar la Iaşi cu gândul de a-şi găsi aici un rost potrivit şi s-o aducă apoi şi pe ea de la Cernăuţi, unde trăia la casa unei mătuşi. 15 Era p aci-p-aci să şi răuşească.

Fiind şi om chipeş şi cu deosebire simpatic, el în curând s-a căpătuit la Postelnicie, unde a înaintat repede ca om care-n gândul tuturora avea s-ajungă departe. După retragerea lui Grigore-vodă Ghica însă 20 iar a rămas fără de căpătâi, de nu mai ştia încotro s-apuce.

Xu doară că n-ar mai fi putut să-şi păstreze postul. Era şi acum nevoie de oameni ca dânsul, dar boierul Costache Guleş, care abia de curând i se făcuse şef *25* şi pentru care prinsese slăbiciune, l-a sfătuit cu tot dinadinsul să se retragă şi el.

„Eşti ispitit să rămâi - îi zicea - dar omul are să fie cu gândul îndreptat spre viitor. Te pomeneşti că-n curând se ridică deasupra oameni care nu te iartă c-ai 3 O stat în slujba slugilor turceşti şi te prigonesc de nu mai ajungi niciodată să-ţi croieşti drum în viaţa ţării.”

De aceasta Palea se temea şi el.

„Păcat ar fi - mai zicea coconul Costache - ca un om ca d-ta să umble răzleţ şi buimac. Dacă e vorba să nu

5 ţi se clatină mereu pământul sub picioare, ai să te razămi cu toată credinţa pe vreunul dintre oamenii cu trecere, care e-n stare să-ţi fie-n toate împrejurările proptea neclintită.”

Ţiind seamă de această povaţă, pe cât de înţeleaptă,

O pe atât de binevoitoare, Palea s-a retras, rezemându-se pe coconul Costache, om cu multă trecere şi

încă tânăr, care putea să-i fie timp îndelungat proptea neclintită.

N-ar fi avut cuvinte de a se plânge dacă gândul nu i-ar fi fost dus mereu la cele de acasă.

Curtea boierului Costache era, după obiceiul încă păstrat al pământului, un fél de colonie de slujbaşi maziliţi, pe care stăpânul casei îi ţinea pe mâncat şi pe băut, iar Palea era dintre puţinii pe care boierul îi poftise la masa lui, în vreme ce alţii aveau masa lor 10 deosebită. Iar alţii se aflau pe la moşii ori aveau parte de tain, mai saci de grăunţe şi de făină, mai putini de brânză, coşuri de fel de fel de merinde, butoiaşe de băutură, porci îngrăşaţi, valuri de pânză, multe de toate de prin hambarele, cămările şi pivniţele boie- 15 reşti. Cu cât mai mulţi avea împregiurul său, cu atât de frunte era socotit boierul. Toate însă, senţelege, până ce nu se vor fi schimbat vremurile, şi o lumentreagă aştepta, mângâindu-se cu nădejdea că boierul, ajuns iară mare şi tare, va pricopsi pe ai săi, pe fiecare 20 după vredniciile lui şi după bunătatea inimii sale.

Coconul Costache, om nu prea lipsit de deşertăciune, se sâmţea măgulit de gândul că era atâta lume sub purtarea sa de grijă şi ţinea că atât prietenii, cât şi duşmanii să-l ştie înconjurat de mulţime de oameni 25 destoinici fiecare-n felul lui. Cu adevărat boier se sâmţea numai când la masa lui erau adunaţi mulţi dintre cei ce se rezemau cu toată credinţa pe el. De aceea slăbiciunea lui era să mai poftească şi prieteni, pentru ca aceştia să vadă, să-nţeleagă şi să spună mai 30 departe ceea ce gândesc.

Ceva mai greu i-ar fi fost cocoanei Clotildei, care purta sarcinile gospodăriei celei mari şi era adeseori pe neaşteptate nevoită a primi şi oaspeţi mai subţiri. Femeie de o fire cu deosebire duioasă însă, ea le făcea 35 toate de dragul soţului său, la care se uita ca la un fel de minune, şi astfel nu numai că nu se plângea niciodată, ci se simţea mângâiată de gândul că Costache al ei e mulţumit. Era apoi lucru de sine înţeles că starea aceasta e trecătoare, numai de azi pe mâne, şi va în- 4 O ceta-n ziua când soţul ei va fi ajuns iarăşi în slujbă. Iar când se-ntâmpla ca acesta

să nu mănânce acasă.

dânsa lua masa deosebit cu Lucia, fetiţa ei de vreo doisprezece ani, cu cei doi băieţei, fraţii mai mici ai Luciei, şi cu franţuzoaica.

Mai era apoi, pe lângă toate aceste, cocoana Clotilda 5 şi fată de oameni bogaţi, crescută-n casă cu mare lărgime, cu slugi multe şi cu legături întinse, şi dacă era coconul Costache-nconjurat de oameni vrednici, ţinea şi soţia lui să aibă împrejurul ei femei harnice şi pricepute, care îi dădeau ajutor într-ale gospodăriei, mai 10 câte o văduvă, mai câte o fată bătrână, care puneau mâna când se făceau previziunile de dulceţuri şi de vişinată, de murături şi de fel de fel de alte conserve ori când se aşeza urzeala pentru pânză ori pentru velinţele la care lucrau ţigăncile sprintene şi ţărancele 15 harnice şi isteţe.

Nu în rândul acestora avea să fie pusă duduia Smaranda, o fată de boier scăpătat şi cumnata unuia dintre prietenii coconului Costache. Pentru dânsa cocoana Clotilda avea oarecare slăbiciune, mai ales pentru că era 20 franţuzită, sfătoasă şi bună de gură, de-i plăcea coconului Costache să stea de vorbă cu ea. Ea mai făcea faţă şi la mesele mari, precum şi la sindrofii, ca să le ţie oaspeţilor de urât, alt lucru la care coconul Costache ţinea mult.

Cu vreo doi ani mai în vârstă decât Palea, duduia Smaranda nu mai putea să fie pusă în rândul fetelor tinere. Slabă scândură, cam năsoasă, oacheşă ca o ţigancă-n postul cel mare şi cu nişte ochi de şopârlă speriată, ea părea chiar fată bătrână, aceasta cu atât 30 mai vârtos cu cât avea în întregul ei fel de a fi oarecare acreală, ştia multe, cunoştea slăbiciunile oamenilor şi le dedea pe faţă cu un fel de mulţumire diavolească. Două surori mai mari ale ei erau bine măritate, fratele ei, Ioniţă, cartofor vestit, se vâra pretutindeni unde se 3 5 adunau trei oameni la un loc. Mai avea dânsa şi o mulţime de rude, şi astfel nu se putea petrece la Iaşi nimic fără de ştirea ei, nu ţi se ura să stai de vorbă cu ea, şi Palea se bucura când o întâlnea, căci prin ea ajungea să cunoască mai din amănunte lumea în

mijlocul că- reia-l aruncase soarta. Simţind-o aceasta, coconul Costache şi cocoana Clotilda îi lăsau bucuros să stea numai ei amândoi la o parte şi-i aşezau la masă unul lângă altul, încât ai fi crezut că e la mijloc o legătură mai strânsă.

Păcat numai că duduia nu era numai bună, ci câte- odată şi rea de gură şi scăpa pe ici, pe colo câte o vorbă despre golanii fără de căpătâi, care cad belea în spinarea altora. Era lucru de sine înţeles că ea nu se gândea şi la Palea; se gândea însă Palea el însuşi la sine, ba mai ales la sine. l o Treceau adecă zilele şi săptămânile fără ca să fi urmat schimbarea de mulţi aşteptată, iară el nu era deprins să nu facă nimic şi-i era mai nesuferit şi gândul că trăieşte de azi pe mâne numai şi numai din bunăvoinţa altora. Dintru-nceput se sâmţise onorat că coconul Cos- tache şi cocoana Clotilda-l găzduiesc şi-l poftesc la masa lor. încetul cu încetul însă a ajuns să se socotească umilit când îşi dedea seama ce vor fi zicând alţii despre el, şi inima i se strângea când îi dedea brânci întrebarea: „Cum şi când ai tu să răsplăteşti bunătă- ţile de care ţi se face parte?”

Se simţea apoi şi din ce în ce mai străin în mijlocul lumii străine, înconjurat de oameni cu vederi şi cu apucături cu totul deosebite de ale lui, pe care nu-i înţelegea şi care nu-l înţelegeau nici ei pe el. Singurul de care se simţea mai apropiat sufleteşte era coconul Costache, care-şi făcuse studiile în Italia, la Turin, şi şi le complectase la Paris. Şi acesta se depărta însă adeseori de el. Lasă că atât în vorbe şi gesturi, cât şi-n felul de a gândi luase nişte apucături teatrale, dar mai era şi boier şi, poate fără că să vrea, te făcea, ca duduia, adeseaori s-o simţi aceasta.

Cu desăvârşire altul era felul de a fi al cocoanei Clotildei, de care Palea numai cu multă sfială era în stare să se apropie. Era în purtările ei atâta dulceaţă, încât el începea oarecum să tremure în faţa ei şi nu mai ştia ce să facă şi ce să zică. Una din apucăturile ei era să-i pună întrebări în ceea ce privea pe părinţii şi pe rudele lui,

amănuntele copilăriei lui, gândurile ce-şi face pentru viitor, tot lucruri care pe dânsa n-o priveau şi de care nici nu se interesa nimeni afară de dânsa.

Din când în când, la început mai rar, apoi din ce în ce mai des, i se întuneca oarecum întreaga viaţă. Stând aşa singur în iatacul lui, îşi aducea aminte nu numai de Aglaia, ci şi de tatăl său şi de mamă-sa, care-şi trăseseră atâta de la gura lor ca să-l ţină pe el la şcoli, apoi muriseră amândoi fără ca să fi avut mulţumirea de a-l vedea om cu rost.

„De ce?! De ce?! îşi zicea începând să plângă, parcă abia acum s-ar fi întors de la înmormântarea lor. Nu era oare şi pentru ei, şi pentru mine mai bine să stărui în căile în care au umblat ei, şi să nu mă leapăd de ai mei? \ „

Mult se simţea singur şi părăsit, mereu îşi făcea mustrări pentru vina de a fi plecat de acasă şi-i era, parcă, urgisită Aglaia, de dragul căreia s-a lepădat de gândul preoţiei, pentru care se pregătise.

„Păcătoasă slăbiciune!” îşi zicea şi pornea la deal spre Copou şi de acolo înainte, dus de gânduri grele şi de mâhnirea din sufletul lui. Simţindu-se bine-n mijlocul naturii mute, sub cerul înstelat şi-n bătaia vântului răcoros, el nu se mai întorcea decât noaptea târziu, când toţi dormeau şi nu mai era nimeni care să i se uite-n ochi şi să-l întrebe pe unde-a umblat şi ce gânduri îl frământă. „Păcat!-îşi zicea - greu păcat! Cum ai putut tu să părăseşti lumea în care te-ai pomenit şi care a scos om din tine?! Cum te-a iertat firea să te desparţi de rudele tale, de prietenii tăi din copilărie, de toţi cei ţie sufleteşte apropiaţi, şi să vii aici, unde nimeni nu te ştie cine eşti, nimeni n-are nevoie de tine, nimeni nu-ţi zice «*tu* » şi nimeni nu ia parte nici la durerile, nici la bucuriile tale?!”

Păcat o fi fost, dar încă mai mare păcat era nedreptatea ce le făcea celor doritori de a se apropia de dânsul, cum erau, înainte de toate, Lucia şi frăţiorii ei, care văzându-l mereu posomorât, se depărtau cu sfială de dânsul.

Nu tot aşa duduia Smaranda, care nu era deloc sfiicioasă, nici mai ales cocoana Clotilda, care avea şi ea

slăbiciune pentru el şi înţelegea mâhnirea dată pe faţă în ochii şi-n trăsăturile feţei lui, în vocea cu care rostea vorbele, până chiar şi[-n] ţinuta şi-n gesturile lui.

- Ai început, aşa mi se pare, să-ţi perzi răbdarea, îi zise ea într-una din zile. Ai multă dreptate: prea de tot încet se desfăşură lucrurile de când cu căimăcămia lui Vogoridi. Să ştii însă că numai de la Costache atârnă să se întoarcă iar la Postelnicie. Vornicul Costache Catargiu stăruie mereu, căci Vogoridi ţine să-l aibă-n partea sa, dar ai noştri sunt toţi unionişti şi 10 nu-l lasă să treacă-n partea cealată. Lucrurile au însă mai curând ori mai târziu să se lămurească, şi temerile ce vei fi având sunt lipsite de temei.

- Nu aceasta e, cocoană Clotildă, nu numai aceasta e, ba nu e deloc aceasta, întâmpină Palea zăpăcit.

Xu sunt, ce-i drept, deprins să-mi petrec viaţa umblând de ici până colo fără de nicio treabă, dar sunt încredinţat nu numai despre bunele îndemnuri, ci şi despre priceperea politică a coconului Costache şi nu mă îndoiesc nici eu că au să se lămurească lucrurile. Mi-e 20 însă adeseori parcă trebuie să mă căiesc că am plecat de acasă şi am venit aici, unde mă simt străin, şi teamă mi-e că tot străin am să rămân toată viaţa.

El nu-şi dedea seama despre asprimea vorbelor ce rostea, dar cocoana Clotilda, înţelegându-l, nu se su- 25 păra, ci-i zâmbea cu bunăvoinţă. Nu o dată a fost în copilăria ei certată pentru că se juca cu copiii slugilor, şi adeseori îi făcea şi soţul ei mustrări pentru că nu ştia să-şi păstreze demnitatea rangului şi se coboară-n rând cu cei ce nu sunt de seama ei. 30 -Mi-am petrecut copilăria şi tinereţele-n intimitate familială - urmă el îmbărbătat de zâmbetul ei - între oameni care, deopotrivă fiind, deopotrivă se şi socotesc între dânşii: aici e multă bunăvoinţă la cei de sus şi alipire cu adevărat credincioasă la cei de jos, dar inima 35 deschisă şi legăturile sufleteşti mi se par peste putinţă.

Fără ca să-şi dea seama despre ceea ce face, cocoana Clotilda-şi mai apropie scaunul de al lui.

- Vorbele ce rostişi ar trebui să mă supere - grăi dânsa - şi m-ar şi supăra dacă n-aş şti că vina e şi a

O d-tale, ba mai ales a d-tale. Prea eşti posac, prea te tragi la o parte, prea stai într-un colţ şi nu vrei să ţii seamă că au şi alţii tragere de inimă către cei sufleteşte înrudiţi cu ei. Ziceai - urmă ea - că nu eşti deprins a-ţi petrece viaţa umblând de ici până colo fără de nicio treabă, şi pleci, cu toate aceste, aşa singur cuc, la deal spre Copou şi de acolo mai departe. Ia gândeşte-te că e pe ici, pe colo câte cineva care s-ar bucura dacă ar putea să te-nsoţească. Nu mai vorbesc de duduia Smaranda, care ţine atât de mult la d-ta, dar avem noi trei copii, care ar sălta de bucurie dacă i-ai lua-n plimbările ce faci. Sunt încredinţată că ţi s-ar mai înveseli şi d-tale inima, ba, pe deasupra, ne-ai îndatora şi pe noi, părinţii copiilor, care ar câştiga mult petrecând un ceas, două cu d-ta. Despre în- timitate familială vorbeşti! Familie am şi eu, şi-ar fi mare nedreptatea ce mi-ai face dac-ai zice c-ai voit şi nu ţi s-a îngăduit să intri în intimitatea ei. Inima nu e privilegiul unor anumite clase sociale.

Grăindu-le aceste, ea-i întinse mâna, iar el, roşind ca o fată, se plecă oarecum ruşinat şi o sărută uitându-i-se-n ochi parcă i-ar fi fost dacă nu chiar soră mai mare, o mătuşă pe care o ştia de copil mic, dar de mult n-a mai văzut-o.

Din clipa aceasta i s-a prefăcut întreaga viaţă su- fletească. Ţinuse pân-atunci la cocoana Clotilda, fiindcă era soţia coconului Costache, iar de aci înainte ţinea la coconul Costache şi pentru că el - pe lângă toate celelalte - mai era şi soţul cocoanei Clotildei.

Era lucru firesc să-i fie dragi şi copiii lor. Pe când umbla stingher prin lume, era adeseori ispitit de gândul că singura lui scăpare e să se căsătorească, nu cu Aglaia, nici cu fata preutesei, ci orişicum şi cu orişicine, numai să aibă şi el cuibul lui şi un suflet de care se ştie legat. Nu mai umbla acum singur şi-i era ruşine de gândul pe care-l avuse mai nainte, căci inima i se-nveselea când vedea cum aleargă copiii la el, care ştia să le spună atât de multe, ba

îi mai era plăcut şi timpul petrecut cu duduia Smaranda, care-i însoţea şi ea din când în -40 când pe copii.

Când se-ntâmpla apoi ca coconul Costache să nu vie la masă, cocoana Clotilda îl poftea şi pe Palea, precum şi pe duduia Smaranda, dacă se nimerea şi ea pe-aci. Erau frumoase zilele acelea chiar şi fiind cerul înnourat 5 şi bătând vântul a furtună ori a vişcol.

ii

CÂTE NU MAI ŞTIA DUDUIA

Toamna d-l Costache Guleş a plecat la Geneva, ca să-şi ducă fata şi băieţii în pensioane. 10 După plecarea lor casa era oarecum întunecată şi pustie, iar după întoarcerea boierului, viaţa nu mai era tot cea de mai nainte. Coconul Costache lipsea mult de acasă, iar când se afla acasă, era dus cu gândul.

Ţi-ar fi venit să crezi că mai nainte era sub stăpânirea 15 copiilor săi, iar acum, scăpat de sub stăpânirea aceasta, îşi făcea de cap.

După-masă, coconul Costache, cocoana Clotilda, duduia Smaranda şi Palea treceau de obicei din sufragerie în odaia de alături, ca să-şi ieie cafelele.

- Vorba e, dac-o fi adevărat - grăi duduia rostind vorbele cam pe nas - ca Costache Catargiu să se retragă, şi-n locul lui să vie Vasilache Ghica.

- De-ar da bunul Dumnezeu! suspină cocoana Clotilda, care s-ar fi bucurat dacă soţul ei ar fi scăpat de stăruinţele ispititoare ale lui Catargiu. Nu se temea şi de Ghica, fiindcă despre acesta soţul ei vorbea totdeauna rău.

- Lucru de mirat n-ar fi, scumpa mea Clotildă, întâmpină coconul Costache, scoţând din ciubuc roto-O goale de fum. Prea e pe faţă Catargiu, prea de tot bădărăneşte se dă de gol, prea fără de cruţare îi jigneşte pe oameni. Orişicum ai suci lucrurile şi le-ai învârti, nu mai încape-ndoială că mulţimea cea mare până chiar şi-n rândurile boierilor e pentru unire. De aici nu urmează, ce-i drept, că n-ai să fii de altă părere; nu ţi-e însă de niciun folos s-o spui aceasta-n gura mare şi cu un fel de-ndârjire. Ghica e om cu măsură şi cumpenit şi nu se dă fără de

nevoie de gol, ci tace şi face.

De el tot mai poţi să te apropii fără ca să te faci urgisit în ochii celor mulţi.

Palea se mişcă neastâmpărat în scaun. în gândul lui omul trebuia să aibă inima deschisă, iar Ghica era făţarnic. Nu-i dedea însă mâna s-o spună aceasta şi după ce coconul Costache-l socotise om cu măsură şi cumpenit.

Ochii coconului Costache se opriră asupra lui.

- Eşti, scumpe amice, pare-mi-se, de altă părere, îi zise. Dă-mi voie să te dumiresc. Lăsăm la o parte gândul că mulţimea, alcătuită mai ales din oameni mai mult ori mai puţin mărginiţi şi lipsiţi de pricepere, foarte adeseori judecă greşit. Admiţi însă, fără-ndoială, că nu de noi, numai de noi atârnă dacă au ori nu să fie unite cele doauă ţări. în zadar am stărui dacă partea covârşitoare a puterilor garante nu ne sprigi-O neşte. Lucru cuminte e deci s-o voim, dacă e cu putinţă s-o şi facem, iar dacă nu e cu putinţă, s-o dorim, ce-i drept, dar să nu ne risipim puterile stăruind în zadar. Deocamdată dar, câtă vreme nu ştim dacă e ori nu e cu putinţă, oamenii cu măsură şi cumpeniţi nu-şi dau gândul pe faţă, ci-şi potrivesc purtările şi vorbele astfel ca la timpul cuvenit să se poată rosti pentru ceea ce e cu putinţă.

- Dar Costache Negri, Mihail Kogâlniceanu, Anastasie Panu, Vasilie Alecsandri şi mulţi alţi oameni de frunte stăruie pe faţă şi fără de-ncungiur pentru unire, grăi Palea.

- Eu nu zic că fac rău, răspunse coconul Costache; ei lucrează însă în vederea viitorului, ca să-i prelucreze pe oameni. Unirea însă nu vor putea nici ei s-o facă decât atunci când va fi cu putinţă. Deocamdată sunt numai nişte propagatori puşi în faţa celor ce fac politică practică.

- Nu zic nici da, nici nu - grăi Palea - ci mă mărginesc a mărturisi că nu mă simt destoinic a face

O politică practică. Iar cât pentru Vasilie Ghica, mi-e destul ceea ce aţi zis d-voastră pentru ca să-l socotesc om cu măsură şi cumpenit.

Duduia Smaranda zâmbea cu obişnuita ei răutate, îl auzise adesea pe coconul Costache vorbind despre

destrăbălările lui Ghica şi ţinea să-i vorbească lui Palea pe plac.

- Şi mai e - adăugă dar, trăgănând vorbele - şi om foarte cumsecade.

- Ba e un rău şi-un stricat - strigă cocoana Clo- 10 tilda - un om de care n-ai să te apropii dacă ţii să nu te murdăreşti.

Domnul Guleş sorbi o dată din cafea şi se întoarse spre duduia scoţând iar câteva rotogoale de fum.

- Gura lumii, simpatică duduie - întâmpină el - 15 e o moară care macină şi bob curat, dar şi multă pleavă seacă. Cine ar îndrăzni să deie jurământ care dintre cele ce se spun sunt şi care nu sunt adevărate?!

Palea dete din cap. El îi socotea cumsecade pe oameni câtă vreme nu i se dedeau dovezi neîndoioase că sunt 20 într-un fel ori într-altul stricaţi ori nemernici.

- Orişicum ar fi însă - urmă Guleş - una e viaţa casnică şi alta cea publică: cel mai desfrânat om poate să-i fie ţării sale de mare folos prin ştiinţa sa şi prin destoiniciile sale.

Cu totul altele erau vederile lumii în care crescuse Palea. El iar se mişcă deci, cuprins de neastâmpăr, în scaunul lui.

- Iar nu eşti, precum se vede, de aceeaşi părere urmă Guleş.

- Aş fi, respectabile domnule, făţarnic dac-aş zice că da,-răspunse Palea cu oarecare sfială. După puţina mea pricepere, cei mai mulţi dintre oameni sunt făcuţi aşa că se uită totdeauna în sus şi-şi potrivesc faptele cu ale celor din frunte. Acesta e rostul zicătorii: „De 35 la cap se strică peştele”. Orişicât demari ar fi deci foloasele aduse de un om stricat prin ştiinţa sa şi prin destoiniciile sale, neasemănat mai mare e răul pe care-l face dând pildă de rea vieţuire. Dacă oamenii stricaţi ajung în frunte, încetul cu încetul se strică toată lumea, 40 căci ceea ce nu e ruşine pentru cei din frunte nu poate să fie nici pentru cei din coadă. De aceea omul ridicat o dată sus n-are să piardă nicio clipă din vedere că ochii tuturora sunt îndreptaţi

asupra lui, că el e pildă de vieţuire şi pentru dânsul şi cel mai mic păcat e mare.

în urechea d-lui Guleş vorbele aceste răsunau a mustrare făcută lui însuşi.

- Aşa ar fi să fie în teorie - întâmpină dar - în practica vieţii se aplică însă zicătoarea: *„Quod licet Iovi non licet bovi*!" Trăim în lumea aceasta ca să ne bucurăm de viaţă gustând plăcerile de tot felul ale ei, şi e-n firea lucrurilor că cu cât mai sus e ajuns omul, cu atât mai mare răsplată i se cuvine, cu atât mai deplină îi este libertatea de a-şi face parte din plăcerile vieţii. Nebuni ar trebui să fie cei mulţi şi nevoiaşi pentru ca 15 să râvnească la libertatea ce numai celor de sus li se cuvine.

Tot aşa fusese şi cocoana Clotilda deprinsă a vedea lucrurile. Ea, femeia umilită, era roaba familiei sale şi-şi petrecea viaţa jertfindu-se pentru soţ şi pentru 20 copii; soţul ei însă, om înzestrat cu mari destoinicii era ridicat de tot sus în gândul ei, şi lui toate i se cuveneau, toate i se iertau. Acum însă ochii ei deodată se opriră cu un fel de uimire asupra lui Palea, căruia îi dedea dreptate, căci simţea că încă mai sus şi l-ar 25 pune în gând pe Costache al ei dacă el s-ar potrivi cu cele zise de Palea. Acesta însă era mâhnit că nu poate să-mpărtăşească vederile ocrotitorului său, pe care se deprinsese a-l socoti om care are totdeauna dreptate.

- Mă iertaţi-grăi dânsul strâmtorat - dar dacă 30 nebuni ziceţi, nebuni sunt, şi fiecare dintre dânşii, se crede mai vrednic dacă face şi el ceea ce fac cei ajunşi în frunte. Eu nu pot să mă depărtez de gândul că-n adevăr sus e numai omul care e stăpân pe sine însuşi, şi cu cât mai sus te ridici, cu atât mai vârtos ai să-ţi 35 înfrânezi poftele şi să-ţi răpui slăbiciunile. Dacă e vorba, cea mai curată şi mai dulce dintre mulţumirile vieţii e să trăieşti din dragoste către alţii şi să te ştii tu însuţi pe tine om plin de vrednicii, care nu are să se ruşineze de niciuna dintre faptele sale şi le face plăcută viaţa 40 celor ce vin în atingere cu el. Dacă fiecare dintre noi şi-ar pune friu şi s-ar mulţumi cu ceea ce îi este neapărat de trebuinţă, ar fi de tot puţină mizeria-n

lume.

Cocoana Clotilda ar fi fost în stare să sară la el şi să-l îmbrăţişeze: aşa gândea şi dânsa, fără ca să fie-n stare 5 a o spune.

- Nu-i aşa, Costache?! strigă, deci, cuprinsă de avânt.

Coconul Costache-şi muşcă buzele. Ar fi trebuit să-şi schimbe întregul rost al vieţii pentru ca să se 10 poată potrivi cu gândul dat pe faţă de Palea. El îi aruncă deci soţiei sale o căutătură mustrătoare.

- Frumos vis! grăi apoi. Vorba e numai că noi, oamenii, imităm pe cei ce ne sunt mai mult ori mai puţin simpatici şi cu care putem să ne potrivim. Faptele celor străini ori poate chiar urgisiţi nu ne ademenesc deloc. Dar se vede că preascumpul nostru prieten s-a pregătit pentru preoţie. Numai aşa poate să vorbească creştinul adevărat, pentru care toţi oamenii sunt deopotrivă legaţi prin frăţească iubire. 20 Palea se-nvioră.

- Nu sunt - răspunse el într-un ton mai ridicat - aceste lucruri, cum se zice, popeşti, ci adevăruri nestrămutate, asupra cărora oamenii înţelepţi ai tuturor popoarelor au stăruit mult mai înainte de-ntemeierea bisericii creştineşti. Tocmai ceea ce aţi binevoit a spune e dovada că aşa e cum zisei. Ajunşi în frunte, oamenii stricaţi li se fac celor cumsecade încă mai urgisiţi, şi astfel se porneşte o luptă între cei buni şi cei răi, iar lupta aceasta nu poate să ducă la prăbuşirea socie- 30 tăţii dacă prin ea ajung deasupra cei răi, cari de obicei se solidarizează mai în deplin decât cei buni.

Coconul Costache era plictisit. El nu era, ce-i drept, dintre boierii ruginiţi, care nu stau de vorbă cu orişicine. Se socotea european adevărat, ba chiar liberal, 35 împăcat cu gândul că i se cuvine orişicui să aibă părerile sale, ba şi să le dea pe faţă - în o formă potrivită. Toate au însă o margine. Erau de faţă soţia sa şi duduia Smaranda, şi el se simţea atins în demnitatea lui prin hotărârea cu care vorbea tânărul ocrotit 4 O de dânsul.

- E în tot cazul chestiune de bun-simţ - grăi dar - să nu ne avântăm cu pripire şi să cumpănim vorbele când ne

dăm părerea asupra oamenilor ridicaţi în fruntea ţării, căci nu putem să ştim dacă nu cumva mâne ori poimâne vom fi nevoiţi să ne plecăm în faţa lor.

- Lucrul acesta - răspunse Palea - e foarte adevărat când vorba e de oameni care ţin să ieie parte la viaţa politică.

„Eu însă - adăugă-n gândul lui - eu nu! Mă lipsesc 10 dacă numai cu preţul acesta se poate."

Tonul în care patronul său rostise vorbele îi era destul ca să-nţeleagă că nu mai are să stăruie în părerile sale. îi era parcă deodată se învrăjbiseră el şi coconul Costache şi-şi făcea mustrări pentru că nu poate să fie de 15 aceeaşi părere cu ocrotitorul său.

Cu atât mai mulţumit era că cocoana Clotilda împărtăşea vederile ce dedea pe faţă. în fundul inimii lui era dezamăgit. Nu îndrăznea să spună că nu are coconul Costache dreptate, şi-l închipuise însă şi ar fi dorit 20 să-l şi ştie om mai avântat, şi era cuprins de durere dându-şi seamă că e cu totul altfel.

Duduia Smaranda o simţea aceasta şi, orişicare i-ar fi fost părerile, ţinea să-i dea dreptate lui Palea şi să-l depărteze de coconul Costache. 25 - Ai auzit?! îi zise dar după ce rămaseră numai ei amândoi.

Palea era neplăcut atins de tonul în care fuseseră rostite vorbele acestea.

- Nu sunt în adevăr vederile lui - răspunse el - 30 ci vorbe pe care omul cu tact politic trebuie să le grăiască dându-şi părerea asupra vreunuia dintre mai-marii zilei.

- Dar mai-nainte vorbea despre acelaşi om cu totul altfel, întâmpină ea.

- Atunci Ghica nu era ceea ce e azi, stărui Palea. A fost foarte înţeleaptă vorba că mâne ori poimâne desfăşurarea lucrurilor poate să ieie o-ntorsătură ca să fie nevoit a se pleca în faţa lui Ghica. I-ar fi greu să i se uite-n ochi dacă azi l-ar grăi de rău. 40 Duduia Smaranda iar zâmbi cu răutate.

- D-ta însă, după cum te-auzii vorbind, nu ai face tot aşa, îi zise.

- Ceea ce nu dovedeşte că el face rău - întâmpină dânsul - ci că mie-mi lipsesc cuvenitele destoinicii spre a lua parte la viaţa politică a acestei ţări şi că n-aş fi om cuminte dacă m-aş avânta aici în luptele politice. Aş rămânea, duduie, de batjocură.

- Eşti copil şi tot copil ai, pare-mi-se, să şi rămâi toată viaţa! izbucni ea. Pe acolo, prin Bucovina d-voastre, sub stăpânirea nemţilor, oamenii nu îmbătrânesc, se vede, niciodată. Ar trebui să-ţi icauţi o guvernantă, care cunoaşte ţara şi oamenii, ca să te ţie de scurt şi să-ţi fie-n toate împrejurările povaţă. Omul care tace şi face - urmă ea după o mică pauză - este coconul 15 Costache el însuşi. Tot el e şi omul care trăieşte pentru ca să se bucure de viaţă, făcându-şi parte largă din plăcerile ei.

Palea rămase zăpăcit şi se uita cu ochi mari la ea.

Nu era-n stare să-şi dea seamă despre scopul în 20 vederea căruia i le spunea aceste.

- Dac-ar fi să fie adevărat ceea ce spuneţi - zise - eu nu mă încumăt să zic că n-are dreptate şi că nu aşa se cuvine să facă. Iar dacă d-voastră sunteţi de părerea că rău face, nu pot să mă dumiresc de ce anume mi-o spuneţi mie când vorba e de un om la masa căruia mă satur în fiecare zi, dimpreună cu alţii.

Duduia Smaranda râse cu hohote.

- Eu nu la a lui masă mă satur! strigă dânsa. Pe mine cocoana Clotilda mă ospătează, dealtminteri

O tot ca pe dânsul, dimpreună cu ceilalţi. N-ai ajuns, se vede, să afli că tot ceea ce vezi aici şi toate bunătăţile de care ţi se face parte sunt zestrea cocoanei Clotilda. El?! Ce şi cine-i?! Băietul unui om de casă al răposatului boier, care l-a trimis în străinătate, l-a procopsit 3 5 şi-mai de voie, mai de nevoie - şi l-a luat ginere dându-i averea fiicei sale, ca să intre-n rândul boierilor.

Palea-şi stăpâni firea.

Nu era-n gândul lui cu putinţă ca ea să le spună aceste dacă nu le ştia ca fiind adevărate. Era, la urma 40 urmelor, lucru firesc ca un tânăr înzestrat cu destoiniciile de tot felul ale lui Guleş să fie-mbrăţişat de un boier

generos şi să i se facă plăcut unei femei cum va fi fost cocoana Clotilda ca fată. Tocmai de aceea insă i se părea de tot urât felul în care duduia Smaranda le spunea acestea.

- Acesta e coconul Costache - urmă ea - omul care de dimineaţă, când îşi deschide ochii, până noaptea târziu, când îl răpune somnul, n-are alt gând decât să chivernisească averea soţiei sale cu dibăcia cuvenită, ca încetul cu încetul să agonisească şi pentru sine o şi mai frumoasă avere.

Palea avea un fel de slăbiciune pentru duduia Smaranda, care intra totdeauna în vederile lui. Acum era însă supărat de spusele ei. -Nu pot-răspunse el - şi nici nu se cuvine să cercetez dacă sunt ori nu adevărate cele ce-mi spuseşi. Dacă sunt însă adevărate, nu ocară, ci laudă i se cuvine. Zestrea i se dă femeii pentru ca, din veniturile ei, dânsa să trăiască dimpreună cu familia sa potrivit cu rangul şi cu starea ei. Soţul are deci dreptul de a cheltui toate veniturile zestrei şi e vrednic de toată lauda dacă pune câte ceva la o parte pentru copii ori pentru bătrâneţe. Netrebnic e numai cel ce nu se mulţumeşte numai cu veniturile. Bucata de pâne de care n-am neapărată nevoie are să fie păstrată pentru gura celor flămânzi.

Duduia ar fi ţinut să nu-l supere, dar firea îi dedea brânci.

- Aş! Mofturi! strigă. Numai oamenii ca d-ta sunt în stare să creadă că, răbdând ei de foame, satură pe cei flămânzi şi, zgriburind ei de frig, le dă celor goi putinţa de a se încălzi. Orb ar trebui însă să fii pentru ca să nu vezi că el tace şi face, vânează plăceri şi aleargă după fuste, în vreme ce cocoana Clotilda îşi înăbuşe suspinurile şi se canoneşte-n fel de fel de chipuri, răbdând multe de toate, de dragul lui.

Grăindu-le aceste, ea se-ntoarse să plece.

- De! - mai adăugă - noi, femeile, aflăm şi înţelegem multe lucruri care bărbaţilor nici prin minte nu le trec.

Nu spunea Palea adevărul când se plângea că se află singur în mijlocul unei lumi străine. îşi petrecea 5 la Iaşi viaţa şi un om pe care-l ştia din timpul copilăriei sale, un oarecare Timotei Ciuntuleac, chiar rudă mai depărtată a lui, om căsătorit şi cu rosturi bine aşezate.

Acest Ciuntuleac era însă un fel de intendent la 10 Consulatul austriac, ştia să vorbească nu numai cu nemţii nemţeşte şi cu moldovenii moldoveneşte, ci şi cu rutenii ruteneşte, cu leşii leşeşte şi cu ruşii ruseşte, era om care le vede şi le aude toate, cunoaşte pe toţi oamenii mai însemnaţi, înţelege multe, e dumirit 15 asupra împrejurărilor, se vârâ-n toate daraverile, şi-a agonisit o avere mai însemnată, are pretutindeni trecere, şi de aceea mulţi dedeau cu socoteală că mai e şi spion nemţesc. Coconul Costache îi deduse deci şi el lui Palea sfatul prietenesc să nu se prea-ncurce 20 cu Ciuntuleac, mai ales cu soţia acestuia, madam Olga, o femeie odinioară foarte frumoasă, despre care gurile rele vorbeau multe. Se cam ferea deci Palea de Ciuntuleac şi se făcea că nu-l vede când i se-ntâmpla să-l întâlnească-n calea lui. 25 Acum deodată l-a prins dorul de iubita sa rudă.

„Da! îşi zisese după ce duduia Smaranda a plecat. Haid' să zicem că toate sunt adevărate: ce mă priveşte pe mine?! Oamenii păcătoşi sunt fireşte porniţi a vorbi despre păcatele altora. Se dezvinovăţesc pe sine înşişi 30 mărind vina celor slabi de înger. Hoţul se simte mai bine-n pelea lui grăind de rău pe oamenii cumsecade, iar femeia desfrânată se laudă pe sine spuind în gura mare că altele sunt mai stricate decât ea. Eu, însă, eu ce fac?!”

Nu voia să ştie! Nu i se cuvenea lui să scruteze lucruri care nu-l privesc, nici mai ales să se facă judecător al unor oameni care sunt mai presus de dânsul şi de la care numai de bine s-a-mpărtăşit.

Simţea, cu toate aceste, că s-a-nstrăinat de coconul Costache. îl punea şi acum foarte sus în gândul său, dar îşi dedea seamă că e foarte mare deosebire între felul de a vedea şi de a vieţui al său şi al coconului 5 Costache, era-ncredinţat că coconul Costache are să stăruie în ale sale şi

nu se socotea pe sine în stare să se potrivească cu ocrotitorul său.

„Nu, nu! îşi zicea. Sunt osândit să rămân viaţa meantreagă ceea ce sunt”. 1 o Iar se căia de a fi părăsit pe ai săi ca să vie aici, unde oamenii atât de mult de deosebeau de dânsul.

„Sărmanul de mine”! îşi zicea şi iar pleca numai el singur spre Copoii, iar se; socotea din ce în ce mai păcătos.”

Păcat era că gândeşte ceea ce gândea când vorba era de oameni la care ţinea şi care îi erau binevoitori, şi încă mai mare păcat c-a ascultat cele ce i s-au spus fără ca să se răzvrătească.

Nu o dată îi năvălise sângele-n obraji văzând lipsa 20 de” sfială cu care „duduia Smaranda'se apropia de coconul Costache şi umbla prin fel de fel de făţărnicii să-l momească. Om cumsecade fiind, el trebuia acum sâ-i spună coconului Costache că trebuie să se ferească de vicleana aceea, care-l grăieşte de rău şi umblă să-l 25 muşte prin ascuns.

Nefiind în stare s-o facă aceasta, îi era greu' să se uite-n ochii coconului Costache, nu se mai socotea vrednic de bunăvoinţa acestuia şi-i era nesuferit gândul că stă sub acoperişul lui. 30 încă mai greu îi era să se uite-n ochii cocoanei Clotildei, care l-ar fi osândit cu toată asprimea dac-ar fi aflat câte ştie şi câte gândeşte, pe care nu-i dă mâna să i le spună. Mai era, în sfârşit, şi duduia Smaranda, care i se făcuse deodată urgisită: urât lucru e să trăieşti 3 5 în mijlocul unei lumi. în care nu poţi să fii cu inima deschisă, ci eşti nevoit să taci când inima-ţi dă brânci să vorbeşti.

Se desprimăvărase. Trecuse timpul ghioceilor. Arborii erau înmuguriţi. Unii dintre ei - ca salcia, răchita, *40* socul, plopii, liliacul - îşi desfăşuraseră frunza fragedă. Pomii erau pe ici, pe colo încărcaţi de flori, deasupra cărora bâzâiau albinile. Albastrul cerului era de o seninătate limpede, în faţa căreia ochiul se umezea. Adierea dulce a vântului te-nviora. Palea, cu toate acestea, cuprins de

înduioşare, se făcuse mai poso- 5 morât decât orişicând, căci era nemulţumit cu întregul său fel de a fi şi se simţea acum şi pentru totdeauna grozav de singur şi de părăsit, nevrednic de a trăi în mijlocul lumii în care pribegise, ba câteodată se socotea chiar mărginit, lipsit de judecată, neajutorat.

Întâlnindu-l deci, din întâmplare, pe Ciuntuleac, nu numai că nu s-a mai ferit de el, ci i-a şi alergat, oarecum jinduit în cale, ba i s-a mai şi plâns că stă de atâta timp fără de rost, nevoit a se răzema pe bunătatea altora.

- De! îl mustră Ciuntuleac. Eu ce să-ţi fac dacă nu mai dai pe la mine şi abia ai ajuns să mă învredniceşti a mi-o spune aceasta?! Nu sunt, ce-i drept, om puternic, dar trăiesc de atâta timp aici, cunosc oamenii şi apucăturile lor, şi pentru unul ca tine sunt totdeauna în stare să găsesc o căpătuire potrivită. Rămâne numai să vedem - adăugă - ce zice boierul tău.

Palea se simţea jignit de vorbele acestea.

- Cum ce zice?!... întâmpină el. Voi fi putând şi eu să mă ajut după împrejurări şi după cum mă iartă

5 puterile.

- Nu e tocmai aşa, stărui Ciuntuleac. Aici, în ţara aceasta, oamenii de seama noastră, orişicare li-ar fi destoiniciile, sunt ca zero în aritmetică: au numai valoarea pe care li-o dă cifra în dosul căreia stau. Pe

O mine - urmă el - toată lumea mă ştie slujbaş al

Consultatului austriac, şi cei ce stau de vorbă cu mine îmi spun ceea ce doresc să se ştie ori să se creadă la consulatul meu; treaba mea e cum vorbesc cu fiecare şi ce le spun celor ce mă ispitesc. Pe tine puţinii

5 ce te cunosc te ştiu numai ca om de casă al lui Costache Guleş. Celelalte au să-ţi fie de sine înţelese. Duşmanii lui Guleş se feresc de tine, iar prietenii lui te ispitesc, ca să vadă dacă eşti ori nu vrednic de încredere.

Palea răma.se cu ochii pierduţi în vânt.

„Nu cumva duduia Smaranda - îşi zise - tot spre a mă ispiti a vorbit şi ea precum a vorbit?!”

ii era parcă se ştie înconjurat din toate părţile de câni

care stau în toată clipa gata să se arunce pe furiş asupra lui. Nenchipuit de mari şi nenumărat de multe i se păreau primejdiile ce-l împresurau, şi, trecând 5 printre oameni, el se uita sperios împrejurul său, ca şi când ar fi avut cuvinte de a se teme la tot pasul că vreunul dintre cei plini de vicleşug va sări să-l înhaţe.

îşi perduse toată vlaga.

Toate i se înfăţişau, la urma urmelor, numai ca închipuiri de-ale sale. Putea el să trăiască şi aici tot atât de retras ca în satul înfundat în valea munţilor, el numai singur cu ai săi, iar de primejdii n-avea să se teamă când putea să se răzeme pe oameni ca coconul

Costache şi să-şi caute mângâierea la fiinţe ca cocoana Clotilda.

îl cuprinsese ruşinea gândindu-se că era p-aci-p-aci să se abată de la sfaturile coconului Costache stând de vorbă cu un om ca Ciuntuleac.

în vremea aceasta însă Ciuntuleac cel cu bun-simţ, umblând de ici până colo în treburile sale, trăgea cu ochiul şi cu urechea, ispitea ici pe unul, colo pe altul şi ştiricea pretutindeni dacă nu cumva poate să dea peste vreun rost potrivit pentru neajutorata sa rudă.

Câteva zile în urmă Palea se pomeni cu el.

- Am găsit - îi zise-nici că s-ar fi putut chibzui ceva mai bun. A sosit, după cum vei fi ştiind, zilele acestea, comisarul Prusiei, baronul de Richthofen, un bun cunoscător al ţării, căci a fost mai înainte consul aci la Iaşi. Are, aşa mi s-a spus, nevoie de un om care ştie bine atât nemţeşte, cât şi româneşte, dacă se poate chiar ruseşte, ca să-i traducă ori să-i copieze mai una, mai alta.

Palea strâmbă din nas: el căuta un rost statornic

5 şi nu-l încânta deloc gândul unei asemenea însărcinări luate de azi pe mâne asupra sa, care mai şi mirosea a spionaj.

- Şi tu-ţi închipuieşti - întrebă el trăgănând vorbelecă eu fac pentru aşa ceva?

- Fără-ndoială, răspunse Ciuntuleac. Lasă că întri-n legătură cu cea mai bună societate şi n-o să prea ai mult

de lucru... dar o să se bucure şi coconul Costache.

Palea se uită nedumirit în faţa lui.

- Cam de ce adecă ar fi având să se bucure?!

întrebă iar.

- Pe baronul de Richthofen îl ştie toată lumea cel mai zelos stăruitor pentru unirea ţărilor - grăi Ciuntuleac - şi i-ar veni la socoteală să fie ştiut în legătură cu asemenea om.

o Palea dete din cap.

- îl socoteşti, se vede, şi pe el unionist.

- Asta nu! grăi Ciuntuleac. După purtările lui de până acum, câtă vreme nu e încă încredinţat că unirea ţărilor e în împrejurările de azi cu putinţă, îi vine la socoteală ca oamenii lui Vogoridi să-l creadă partizan al lor, iar unioniştii să dea cu socoteală că are prin tine legături cu Richthofen. Aşa e politica şi diplomaţia cea subţire.

Palea se simţea jignit de gândul că el nu e decât o unealtă, un fel de adaus al altuia, ba mai era supărat şi de părerea nu tocmai măgulitoare ce şi-o făcea Ciuntuleac despre coconul Costache. El însă nu putea să pună la îndoială bunăvoinţa lui Ciuntuleac şi e greu să-ţi dai pe faţă supărarea când ţi-e binevoitor cel ce te supără.

- De! - grăi dar cam strâmtorat - teamă mi-e că n-o să pot purta cu bine sarcina de tălmăcitor al baronului prusian. O să-mi dau în petec.

Aducându-şi aminte de cele ce-i spusese coconul

O Costache despre Ciuntuleac, îi părea rău că tot a mai stat de vorbă cu acesta.

- Să mă mai gândesc! adăugă peste puţin, cuprins de simţământul că nu-l iartă firea să intre-n slujba unui prusian.

Ciuntuleac se uită zâmbind la el.

- Vorbeşti - îi zise - parcă lumea aleargă după tine. Adevărul e că mulţi râvnesc să intre-n slujba prusianului, şi eu trebuie să ştiu dacă mai am ori nu s-alerg pentru tine. Mult timp de răzgândire n-o să ai. Mă tem

- 10 ca nu cumva să-ţi iei prea târziu hotărârea.

- Atâta pagubă! răspunse Palea.

Cu totul altfel îşi înfăţişa lucrurile după ce a vorbit cu cocoana Clotilda, care era parcă se bucură că-l vede pornit să plece de la casa ei.

- Se poate oare să mai stai pe gânduri?! grăi dânsa, 5 bucurându-se fără ca să-şi deie bine seama de ce. Te vei simţi mai bine şi o să scapi de gândurile posomorite ce-ţi faci dacă vei şti că eşti cineva, că ai rost potrivit cu vredniciile d-tale..

încă mai desluşit îi vorbea coconul Costache.

- Nu pierde, omule, ocaziunea, i-a zis el. Vorba e să arăţi că n-ai să fii pus în rând cu cei mulţi, care înşişi prin sine nu însemnează nimic, ci atârnâân toate împrejurările de alţii. Ţi-aş înţelege îndoielile dacă vorba ar fi de austriacii cari-şi dau silinţa să facă peste putinţă unirea ţărilor; în slujba Prusiei însă cei mai mulţi te văd cu ochi buni şi poţi să-i fii ţării de mare folos! Stai, ce-i drept, puţin timp, dar totdeauna ţi se va ţinea seamă c-ai fost vrednic să fii luat secretar de către baronul de Richthofen.

La mai multă bunăvoinţă n-ar fi putut să se aştepte Palea din partea coconului Costache. El stetea, cu toate acestea, şi acum la îndoială, ba pe ici, pe colo se temea ca nu cumva să i se pună cursă.

Nu mai lipsea decât s-o simtă aceasta duduia Smaranda, care se folosea de orişice împrejurare ca să-l depărteze pe Palea de Guleş.

- Se-nţelege, îi zise. Pe el îl încântă gândul de a te şti pe de-o parte prieten cu unul dintre oamenii de încredere ai austriacilor, iar pe de alta om de încredere al prusianului. îţi stoarce aşa, pe nesimţite, azi o vorbă de ici, mâne alta de colo şi e totdeauna dumirit mai bine decât alţii asupra celor ce se pun la cale.

- Mă iartă, duduie - răspunse Palea - dar trebuie să-ţi spun că greşeşti. Tocmai coconul Costache e

5 acela care mereu mă sfătuieşte să mă feresc de Ciuntuleac.

Duduia Smaranda râse cu hohote.

- De aceasta nu mă-ndoiesc deloc, îl încredinţă ea. Lucrul are însă cântecul lui, pe care oamenii ca d-ta nu

sunt în stare să-l înţeleagă. E la mijloc şi madam Olga, care ar putea să-ţi spună şi câte ceva ce coconul Costache ţine să nu afli.

- Dealtminteri, duduie - o-ntrerupse Palea-nu e nici coconul Costache omul viclean care cere asemenea servicii şi nu sunt nici eu omul de rea-credinţă care e în stare a le face. Nu, duduie, nici să mă tai, nu!

Duduia Smaranda tocmai aceasta o voia! O supăra încrederea pe care coconul Costache şi mai ales cocoana Clotilda o aveau în Palea şi era încredinţată că el e în 10 stare să păstreze cu-ncăpăţânare discreţiunea, ceea ce l-ar fi jignit pe coconul Costache, omul plin de deşertăciune.

- O s-o faci, domnule, chiar şi fără ca să-ţi dai seamă, stărui dânsa. Dar o să mai vorbim după ce vârtutea îţi va fi fost pusă la încercare.

Palea nu mai stărui. Cu cât mai dinadins se gândea, cu atât mai vârtos se temea ca nu cumva ea să aibă dreptate. E peste putinţă să păstrezi legăturile sufleteşti cu oamenii cărora nu-ţi dă mâna să le spui ceea ce ai 20 pe inimă.

Iar i se răscolise întreaga fiinţă, iar se zbătea frământat de gânduri, iar nu mai ştia încotro s-apuce. Plimbându-se singur spre Copou şi de acolo la deal, se uita sperios când la dreapta, când la stânga, când 25 înapoi, urmărit ici de demonul Ciuntuleac, care-l ispitea, colo de demonul duduia Smaranda, care-l chema, mereu îl chema.

IV

CE VOIA MADAM OLGA

Madam Olga, femeie de vreo treizeci de ani, era venită de la Paris ca franţuzoaică şi profesoară de pian. îşi petrecuse cei mai frumoşi ani pe la case boiereşti, cunoştea bine oamenii şi scandalurile din lumea cea aleasă şi se măritase după Ciuntuleac ca să-l aibă 35 pe acesta paravan şi unealtă.

Paravan îi era pentru că în casa lui se-ntâlneau cei mai îndârjiţi dintre compatrioţii ei, emigranţi polonezi, şi puteau să-şi urzească planurile fără ca să se teamă că vor fi spionaţi, iar unealtă şi-l făcea trimiţându-l mai ici, mai

colo şi puind prin el fel de fel de treburi la cale. Trăia, dacă e vorba, numai pentru patria ei, 5 nenorocita Polonie.

Era copilă de vreo opt ani când tatăl ei, după revoluţiunea de la 1830, fusese nevoit să-şi părăsească ţara. Stabilindu-se la Paris, Olga şi-a petrecut acolo anii copilăriei şi ai primei tinereţe în luptă cu multe şi 10 mari nevoi.

Soarta i s-a mai schimbat după vreo zece ani, când tatăl ei a murit şi a lăsat-o sub ocrotirea compatrioţilor săi. Fată cu deosebire frumoasă, mai ales în ceea ce priveşte formele trupeşti, ea era bine plătită mai 15 întâi ca model pentru pictori şi sculptori, iar în urmă şi ca figură încântătoare în tablourile vivante, care erau la modă. O prezentau compatrioţii ei mai ales la seratele lor şi la cluburi mai intime.

Aşa a ajuns să facă cunoştinţa unui boier bătrân, 20 care a luat-o sub protecţiunea sa şi a adus-o la Iaşi, unde nu se prezenta decât în cercuri de tot intime.

în timpul revoluţiunii de la 1848 polonezii erau gata de răscoală şi nu aşteptau decât ca răsculaţii din Ungaria şi cei din Ţările Române să iasă învingători. 25 Mulţi dintre revoluţionarii polonezi intraseră în oştirea maghiară, şi doi dintre cei mai vestiţi generali ai lor. Henri Dembinsky şi Iosef Bem, conduceau oştiri de ale răzvrătiţilor din Ungaria cu gândul de a răzbi-n Galiţia şi de acolo la Varşovia, unde toate erau puse 30 pentru revoluţiune la cale.

Ruşii au înăbuşit însă mişcarea în Ţările Române şi au trecut apoi pe la Predeal şi pe la Rodna Carpaţii.

După ce Artur Gorgei a capitulat la Şiria, în faţa generalului Paschievici, emigranţii din Moldova erau 3 5 cuprinşi de cele mai vii temeri. Generalii Dembinsky şi Bem căutaseră scăpare în Turcia, iar ceilalţi emigranţi apucau fiecare-ncotro putea, ca să scape de zbirii Rusiei.

în mijlocul acestei zăpăceli a luat Olga hotărârea de a 40 se mărita după omul de încredere al consulului austriac.

Era aceasta pentru dânsa cea mai mare jertfă.

Admirată mereu fie ca model, fie-n tablouri vivante, ea ajunsese încetul cu încetul să fie încântată de sine însăşi. Ceea ce-i stăpânea întreaga fiinţă era cultul trupului său, care i se părea o adevărată minune, şi cea mai de căpetenie preocupare a ei era să nu facă nimic ce ar putea să-i schimbe formele trupeşti. îşi păzea cu toată râvna sănătatea, alegea mâncările aşa ca nici să nu slăbească, nici să nu se-ngraşe, se ferea de orişice abuz, şi cea mai mare mulţumire a ei era să se admire pe sine însăşi în oglindă ori să-şi pipăie prin întunerec pe mângâiate braţele, umerii, bustul, şoldurile şi pulpile. Era deci cuprinsă de simţământul că prin căsătorire le jertfeşte toate aceste, le dă pradă soţului, le pângăreşte. Un fel de scăpare era pentru dânsa gândul că Ciuntuleac, cu vreo doi ani mai tânăr decât ea, îi era cu desăvârşire supus şi nu se mâhnea dacă-l lua drept un fel de slugă, care le face toate bucuros şi se mulţumeşte cu ceea ce i se dă, iar în casa lui n-o mai urmărea nimeni şi compatrioţii ei puteau să se adune fără temere.

Adevărul era că Ciuntuleac le făcea toate după îndrumările primite de la stăpânul său, consulul, care nu era deloc prieten al Rusiei şi ţinea ca omul său de-ncredere să aibă drept soţie o femeie care ştie multe şi prin care li se pot da, la nevoie, emigranţilor polonezi cuvenitele îndemnuri.

Mai ales după ce s-a pornit războiul Crimeei, în care polonezii puneau multă nădejde, casa lui Ciuntuleac era cuibarul tuturor urzelilor poloneze, căci Olga avea legături cu cei mai mulţi dintre fruntaşii din Moldova şi prin aceştia se dumirea asupra celor ce se petrec.

A trecut însă şi războiul acesta fără ca visul Poloniei să se fi-ntrupat, şi acum madam Olga era o năvalnică stăruitoare pentru unirea Ţărilor Române, căci în gândul ei aceasta scădea puterea Rusiei. De la ea a pornit deci gândul de a-l pune pe Palea-n legătură cu baronul prusian, care putea să ştie bine dacă e ori nu să se facă unirea Ţărilor Române.

E-nvederat că ţinea Olga să şi-l aibă-n apropiere şi

pe Palea, iar aceasta cu atât mai vârtos cu cât ea avea gânduri bine lămurite şi-n ceea ce priveşte pe d-l Costache Guleş, tot unul care ştia să guste frumuseţele desăvârşitelor forme trupeşti.

Pe când dar Palea se zbătea schimbându-şi dintr-o clipă-ntr-alta gândul, Ciuntuleac alerga, ca să scape 5 de gura soţiei sale, şi l-a luat în cele din urmă pe prietenul său de guler, ca să-l ducă la baronul prusian.

Nu atât' din propriul său îndemn, cât dus, mai de unul, mai de altul, luat ca frunza de vântoase, a ajuns Palea-n cancelaria baronului de Richthofen. i o Cu totul altele îi fuseseră gândurile când a luat hotărârea de a trece din Bucovina la Iaşi, şi de aceea nu mai ştia ce să facă cu sine însuşi.

Mai întâi şi-ntâi nu mai putea să rămâie la casa boierului Costache Guleş. Când şi-a găsit locuinţă şi s-a 15 mutat, era cuprins de-nduioşare. Abia acum îşi dedea seamă cât de mult ţine nu numai la coconul Costache, ci şi la cocoana Clotilda, la Lucia şi la frăţiorii ei, ba chiar şi la duduia Smaranda cea rea de gură. Plecând, era cuprins de simţământul că rupte îi sunt pentru 20 totdeauna legăturile cu casa în care trăise zile plăcute.

Temându-se ca nu cumva să fie luat şi el drept un fel de spion, ca Ciuntuleac, el era hotărât să-şi petreacă viaţa în retragere.

Aşa a şi făcut. Când se-ntâmpla să-ntâlnească pe vre-25 unul dintre puţinii săi cunoscuţi, el era scurt la vorbă şi cu desăvârşire discret. Tot aşa în cancelarie. Din el nu putea nimeni să scoată nimic. Vorbea numai ca să ceară vreo lămurire ori vreo îndrumare.

îşi dedea foarte bine seamă că se cuvine să se ducă 30 pe la Ciuntuleac, ca să-i mulţumească pentru osteneală. Era şi hotărât s-o facă aceasta, deşi nu uitase cele ce coconul Costache îi spusese despre Ciuntuleac şi despre madam Olga. Se amâna însă de azi pe mâne, căci îi era greu să dea ochi cu madam Olga, pe care o ştia

5- femeie vorbăreaţă şi pornită a-i descoase pe alţii.

încă mai greu îi era să se ducă la cocoana Clotilda,

deşi aceasta la despărţire îi spusese că e aşteptat la casa ei totdeauna ca şi când ar fi membru al familiei. Era hotărât să se ducă, şi toate serile, înainte de

O culcare, îşi punea de gând că ziua următoare neapărat se va duce. N-o făcea însă, căci era strâmtorat în urma legăturilor sale cu prusianul, cu Ciuntuleac şi cu madam Olga şi nu ştia ce să zică şi cum să se poarte.

Viaţa i se mărginea deci la slujba lui, în care era zelcs şi le făcea toate la ţanc, cum se deprinsese prin şcolile 5 nemţeşti.

Intra şi ieşea la timpul hotărât, nici mai curând, nici mai târziu. Se-ntâmpla câteodată să sosească prea devreme. Atunci el se plimba-n sus şi-n jos, dar nu intra decât la oara regulată. Tot aşa la masa lui, în io saltarul lui, în dulapul lui, în rafturile lui, fiecare lucru se afla unde îi era locul, încât noaptea dacă l-ai fi sculat din somn, ar fi fost în stare să ieie pe-ntuneric orişice lucru de unde-l ştia pus.

Lucrările de orice fel şi le făcea liniştit şi fără pripire 15 şi niciodată nu uita ceea ce i s-a spus o dată, ori ce trebuia să ştie, încât te puteai răzema în toate privinţele pe el. Pe lângă toate aceste mai avea şi slova curată, frumoasă şi citeaţă, ba mai ştia şi ruseşte, lucru de mare-nsemnătate în împrejurările de atunci. în curând 20 deci baronul a ajuns să aibă slăbiciune de el şi să-i deie toată încrederea, încât îl punea până chiar şi să copieze rapoartele adresate regelui său.

Aceasta-l făcea pe Palea cu atât mai stăruitor în gândul de a se feri de cei ce-ar putea să-l ispitească, 25 mai ales de Ciuntuleac, omul Austriei, despre care baronul vorbea totdeauna rău.

Dar de coconul Costache să nu se ferească?

Se simţea Palea dator să aibă inima deschisă faţă cu binevoitorul său. Da, dar în faţa acestei datorii 3 O se afla datoria către baronul, care-i arăta cea mai deplină încredere.

Trăia deci singur în mijlocul lumii pline de oameni porniţi a-l ispiti, cu gândul numai la treburile ce avea să

facă şi la cei de acasă, mai ales la Aglaia, care îi
5 scria mai des decât în trecut.
Lucrul acesta nu putea să rămâie aşa.
D-l Costache Guleş se simţea jignit şi i-o spunea aceasta din ce în ce mai stăruitor soţiei sale. Cocoana Clotilda, ştiindu-l pe Palea om sfiicos, care în toată
O clipa se teme ca nu cumva să supere pe alţii, îl dezvinovăţea, dar era şi ea mâhnită că-l vede pe soţul ei supărat. în acelaşi timp era mereu neliniştită de temerea ca nu cumva el, om lipsit de experienţe, să cadă în vreo ispită şi să apuce drumuri pentru el primejdioase.
„Trebuie - îşi zicea dar-neapărat trebuie să găsească vreun mijloc spre a-l aduce."
Şi gândul îi era să ceară mijlocirea duduiei, care era, pe lângă toate celelalte, şi un fel de sfredeluş.
Cu totul altfel [era] madam Olga, care era cu „gândul l o mereu la cauza sfântă, în vederea căreia voia să se folosească de Palea. Mai avea însă, pe lângă aceasta, şi socotelile ei cu coconul Costache, care de la un timp încoace părea a fi perdut gustul pentru frumuseţa desăvârşitelor forme trupeşti. îi făcea deci amarnice mustrări J 5 soţului său, care alergase ca un smintit de dragul nerecunoscătoarei sale rude. Nu i-a rămas deci în cele din urmă lui Ciuntuleac decât să-şi ieie inima-n dinţi şi să meargă la Palea, ca să-l ieie pe sus şi să-l ducă la soţia sa.
Madam Olga-l întâlnise-n mai multe rânduri pe Palea şi-l ştia om tăcut şi neapropiat, care cântăreşte fiecare vorbă mai nainte de a fi rostit-o şi foarte cu anevoia se dă pe brazdă. Ea era însă femeie cu multe mijloace, care învârtise în viaţa ei multe capete şi ştia cum să-i 25 ieie pe oameni ca să şi-i facă pe plac. Ştia, mai presus de toate, că inimile se deschid şi limbile se dezleagă în faţa celor ce ni se prezintă-n cămaşă. L-a primit deci pe Palea pe neaşteptate, ca bun prieten şi scumpă rudă, ce-i drept, nu-n cămaşă, dar într-un camizol 3 O foarte curat, nu însă tocmai bine-ncheiat pe trupul cel frumos.
O femeie blondă, de statură mai mult decât mijlocie,

cu trupul mlădios şi acum pornit spre grăsime, cu faţa de păpuşă zâmbitoare şi cu un cap parcă prea 35 mic şi acoperit de un păr scurt şi-ncreţit cu multă îngrijire, nu trecută, încş. tot frumoasă în toate amănuntele. La anumite gesturi mânecile cele largi ale camizolului cădeau spre umeri, încât ieşeau la iveală braţele rotunde, pline şi albe. La alte mişcări se des- -10 făcea camizolul încât se zăreau gâtul şi încă mai frumoşii umeri, dimpreună cu o părticică din sân - toate ca din întâmplare şi fără de sfială supărătoare.

Făcând întrebare în ceea ce priveşte pe coconul Costache şi pe cocoana Clotilda, ea a aflat că Palea, 5 de când cu plecarea sa din casa lor, n-a mai trecut să-i vadă.

- Aceasta mă miră, a grăit dânsa. După cele ce mi-a spus soţul meu, te credeam intrat mai adânc în intimitatea familiei. Sunteţi prieteni buni d-ta şi d-l Guleş.

- Despre o prietenie în înţelesul adevărat nu prea poate să fie vorba, răspunse Palea. Ne despart starea, rangul şi vârsta.

Madam Olga era mulţumită de răspunsul acesta.

- Ai multă dreptate, întâmpină ea, strângându-şi camizolul pe pept. Coconul Costache e om cu multe mijloace şi ţine să fie pus în rândul boierilor mari, ceea ce i se şi cuvine, dealtminteri, iar cocoana Clotilda e mândră de soţul ei. Cu totul altfel suntem noi, Ciuntuleac şi eu, care ni te socotim în toate privinţele deopotrivă ca rudă bună şi prieten adevărat. Da-, urmă peste puţin - niciodată cocoana Clotilda nu te-ar fi socotit vrednic să te primească, precum mă vezi pe mine, dezbrăcată aproape.

Palea se simţea şi el cu totul apropiat de ea şi scos
5 din obicinuita lui sfială.

- Vă-ncredinţez, doamnă, că nu vă-nşelaţi socotindumă precum ziceţi, grăi dânsul dezgheţat. Nu am, în adevăr, aici la Iaşi, pe nimeni atât de apropiat ca d-voastre.

Se miră şi el însuşi cum a ajuns să facă mărturisirea aceasta după gândurile ce-şi făcuse mai nainte despre Ciuntuleac şi despre frumoasa lui soţie.

Madam Olga i se uită zâmbind în ochi.

- După câte am aflat eu - zise-tot e cineva cu
5 care n-avem să ne credem în privinţa aceasta deopo trivă.
El rămase zăpăcit.
- Nu pot - grăi - să-mi dau seamă cine anume.
- Vezi - stărui dânsa - tot n-ai inima deschisă.
O Mă bate gândul că duduia Smaranda nu din senin petrece atât de adeseori pe la casa boierului Costache Guleş.
Palea sări ca-nţepat de vespe-n picioare.
- Sunteţi, doamnă, pornită pe o cale greşită, foarte 5 greşită, o-ncredinţă el. Duduia Smaranda e prietena cocoanei Clotildei: atât şi nimic mai mult.
Madam Olga izbucni într-un râs neivos.
- Pentru că cocoana Clotilda e, din păcate, soţia coconului Costache, zise ea apăsând asupra vorbelor.
Palea era indignat.
Xu-l ierta pe el firea să audă asemenea vorbe fără ca să se răzvrătească. Prea-l socotea pe Guleş om cumsecade pentru ca să sufere bănuiala ascunsă-n dosul celor grăite-n faţa lui.
- Vi s-au spus, doamnă, minciuni infame, zise el. D-l Guleş e, ce-i drept, binevoitor faţă cu duduia nu numai pentru că ea e prietena soţiei sale, ci şi pentru că e rudă apropiată a unor buni prieteni ai săi şi femeie cultă şi plăcută-n societate. Dar - nu ar trebui poate să vă spun - nu o dată am auzit-o vorbind foarte rău despre Guleş.
Madam Olga iar izbucni în râs nervos.
- Tocmai aceasta dovedeşte că am dreptate, stărui dânsa. Are cuvinte de a-l grăi de rău, multe şi puternice cuvinte. O fată mare, şi mai ales una cam bătrâioară, nu poate decât să-l grăiască de rău pe bărbatul căsătorit care a ştiut s-o scoată din minţi.
Palea clătina îndârjit din cap.
Madam Olga, care şedea pe canapea, se dete puţin
O la o parte, ca să-i facă şi lui lcc.
- Şezi - stărui - ici lângă mine, ca să vorbim ca prieteni, fără de-nconjur. Nu-ţi şade rău să ţii la bunul

nume al binevoitorului d-tale. Nu te supăra, însă, dacă-ţi voi spune că eşti un copil lipsit de price-

pere. Ai intrat în o lume pe care n-o cunoşti şi trăieşti între oameni ale cărora apucături nu se potrivesc cu felul de a fi al d-tale. Te miri deci când ţi se spun adevăruri ca acestea. Eu îl cunosc pe Guleş foarte bine, foarte de aproape, îi ştiu toate-ndemnurile şi cunosc

O şi lumea în care trăieşte. Mă simt datoare să-ţi deschid ochii. Bagă de seamă că el vrea să te-ncurce cu duduia, ca să te aibă paravan, iar ea-l ajută, ca să scape de temerile pe care le are. Duduia nu se dă la o parte pentru că om cu mijloacele d-tale, intrat o dată în familia ei, care are multe legături, poate să ajungă departe.

Palea iar sări în picioare.

Ea-l cuprinse cu braţul şi-l opri lângă dânsa.

- Stăi binişor şi păstrează-ţi bunul-cumpăt, grăi dânsa. Eu ţi-am spus-o aceasta ca s-o ştii. Dacă n-o crezi, du-te cât mai des pe la cocoana Clotilda şi fii cu ochii-n patru, ca să te-ncredinţezi. Vom mai vorbi apoi după ce te vei fi dumirit, şi nu mă-ndoiesc c-o să-mi dai dreptate când vei afla ce fel sunt socotelile pe care le am cu coconul Costache al d-tale.

Palea stetea ca pe spini şi jăratec.

- Iar acum - urmă ea schimbând vorba - să îmi spui cum stai cu prusianul.

„A, vrei să mă ispiteşti?! Nici să mă tai nu scoţi din mine nimic!” zise el în gândul lui.

- Nu cer să-mi faci destăinuiri, urmă ea. Nu! Nici că ai fi-n stare. Nu-ţi spune şi nu-ţi arată baronul decât ceea ce voieşte să afle aceia cu care te ştie-n legătură. Ţin dar să te povăţuiesc ce ai şi ce nu ai să le spui altora. M-ai înţeles?!

Palea era zăpăcit şi zăpăcit a şi rămas.

v

VINOVAŢII MICI

„Nu! îşi zicea Palea. Să mă duc eu să stau la pândă, să tălmăcesc, ba poate chiar să răstălmăcesc fapte, vorbe şi mişcări pentru ca să mă încredinţez că e adevărat

ceea ce mi se pare peste putinţă? Aceasta n-am nevoie s-o fac, căci nu mă îndoiesc că născociri sunt toate.”

Avea, cu toate aceste, şi clipe în care stetea la îndoială, şi atunci îl cuprindea o adâncă dezamăgire şi-i era cu atât mai greu să se ducă, precum a stăruit madam Olga, ca ispititor pe la casa lui Guleş.

„N-am - îşi zicea - ce să caut acolo.”

Nu se îndoia că şi-ar da-n petec, şi din faţa, din purtările, ba chiar şi din vorbele lui, cucoana Clotilda, duduia Smaranda şi coconul Costache, mai ales el, s-ar dumiri asupra gândurilor lui ascunse.

„Nu sunt în stare să mă prefac - îşi mai zicea - şi tocmai dându-mi silinţa să mă făţărnicesc m-aş da de gol.”

Zilele treceau deci una după alta fără ca el să poată lua hotărârea de a se duce pe la Guleş. Nu se mai ducea însă nici pe la madam Olga, îi era nesuferită starea în care ajungea puindu-se-n legătură cu oamenii ce se grăiau de rău unii pe alţii şi mereu era pornit a se-ntoarce iar acasă, la viaţa cea curată, unde fie- care e în adevăr cum pare.

Coconul Costache era din ce în ce mai supărat. Dacă madam Olga-l cunoştea foarte bine pe el, tot atâta de bine o cunoştea şi el pe ea şi nu se-ndoia că dânsa i-a spus lui Palea lucruri în urma cărora acesta s-a-nstrăinat. Aceasta-l jignea, căci, după părerea lui, tânărului pe care l-a-mbrăţişat şi l-a copleşit de bunătăţi nu i se cuvenea să i se facă judecător. Mai era apoi şi ca prin Palea să afle cele ce se petrec la Consulatul prusian. Zadarnice erau deci silinţele cocoanei Clotilda de a-l îmbuna.

Nu era, cu toate aceste, în stare să ceară, cum adeseori se gândea, mijlocirea duduiei, căci se temea ca nu cumva aceasta s-o dea pe faţă. Nu i-a rămas deci decât să ia în cele din urmă o hotărâre foarte grea pentru o femeie cu vederile şi cu poziţiunea ei, şi Palea s-a pomenit cu dânsa la el acasă.

- Te-am găsit, în sfârşit, îi zicea ea. Dacă nu ne mai socoteşti d-ta vrednici să vii pe la noi, iată-mă venită eu pe la d-ta, ca să te rog cu toată stăruinţa să iei, ca mai nainte, sâmbetele masa cu noi.

Pealea rămase-n faţa ei uluit şi plin de căinţă.

- Sunt ruşinat, cocoană - îi răspunse - şi mulţumirea cea mai mare îmi va fi să intru-n voile d-voastre. Mi-a fost greu să viu, dar cu atâta mai mare mi-e bucuria gândindumă la sâmbetele ce le vom petrece împreună.

Ce deosebire între femeia cealaltă, care-l ameţea, şi aceasta, prin bunăvoinţa căreia se sâmţea înălţat.

- Nu pot să-mi dau seama ce vei fi gândind d-ta - grăi dânsa - dar soţului meu îi este dor de societatea d-tale, iar eu simt o viuă trebuinţă de atmosfera, după sâmţământul meu curată, pe care o răspândeşti prin vederile d-tale.

Era femeia ce la zile pentru el grele îl chemase să intre în intimitatea familiei sale, şi el [se] simţea oare- cum robit de ea pentru totdeauna.

- Mă socoţi, cocoană, mai presus de ceea ce mă sâmt eu însumi, îi răspunse.

Ea îi întinse mâna şi i se uită stăruitor în ochi.

- D-ta ştii - întâmpină - cât de scump îmi este mie soţul meu şi nu te îndoieşti că el e în toate privinţele vrednic să ne dăm silinţa de a-i face cât de plăcută viaţa. Ei bine, el e mâhnit pentru că de atâta timp n-ai venit pe la noi şi încă mai mâhnit ar fi dac-ar afla că nici acum nu vii din propriul d-tale îndemn, ci-n urma stăruinţelor mele. Sunt deci încredinţată că ceea ce am făcut eu acum rămâne între noi doi şi niciodată n-o să afle nimeni că eu am venit la d-ta.

- Nu, cocoană, nu! Niciodată! Nimeni! o încredinţă dânsul şi-i sărută mâna, pătruns cu desăvârşire de sâmţământul că numai cea mai neagră răutate a făcut pe madam Olga să născocească cele ce-i spusese.

Era clipa în care suflet se apropie de suflet şi se leagă cu jurământ.

De unde ar mai fi putut el să stea la pândă şi să răstălmăcească vorbe şi fapte spre a se încredinţa de vinovăţii pe care totdeauna le-a socotit născocite?!

Se ducea la cocoana Clotilda nu numai sâmbetele, ci şi în alte zile, şi nu numai când era, ci şi când nu era coconul Costache acasă. Plăcute îi erau ceasurile

petrecute nu numai cu dânsa, ci şi cu coconul Costache, ba chiar şi cu duduia Smaranda, care acum venea mai rar pe la buna ei prietenă.

Se-ntâmpla, ce-i drept, că părerile lor se deosebeau, dar el în fiecare zi se încredinţa că nu numai cocoana Clotilda e ideal de soţie şi de mumă, ci şi coconul Costache e soţ şi părinte plin de duioşie.

Chiar şi duduia îi părea prietenă vrednică de toată încrederea, şi nu mai era de părerea că rău ar face coconul Costache dacă s-ar însoţi cu Ghica. Era, din contră, din ce în ce mai ademenit de gândul că întor- cându-se iar la Postelnicie, coconul Costache îl va căpătui, ca s-o poată aduce pe Aglaia la Iaşi.

Cu toate acestea, ori poate că tocmai de aceea, îi scria Aglaiei mai rar decât în trecut.

Iar pe la madam Olga nici că s-ar mai fi dus dacă n-ar fi fost ea femeia care ştie să-şi ţie de scurt pe oamenii de care are într-un fel ori altul trebuinţă.

- Ei, ce zici?! îl întrebă dânsa. Tot mai stărui în gândul că Guleş al d-tale nu e cum îl ştiu eu?!

- Fără doar şi poate! răspunse el dezgheţat. Când e cineva Costache Guleş şi mai are şi soţie ca cocoana Clotilda, e ridicolă bănuiala încurcăturii cu o sfregită ca duduia Smaranda.

Madam Olga iar îl cuprinse cu braţul şi-l luă lângă dânsa pe canapea, încât obrajii lui se făcură roşii ca bujorul.

- Băiete! îi zise. Eşti ca şi când ai fi căzut din cer în mijlocul unei lumi hârşite-n frământări pornite din fel de fel de slăbiciuni mici şi mari. Dă-mi voie să-ţi zic „tu”, cum se cuvine unei rude, care e totodată şi prieten bun. Puţine ai păţit şi prin multe ai să mai treci pentru ca să nu mai dai în gropi umblând printre oameni. De unde şi până unde te-ai pomenit să-i zici duduiei „sfregită”? Nu cumva ai văzut-o-n cămaşă, ori, poate, şi după ce şi-a scos cămaşa?! Dar s-o lăsăm aceasta: dacă nu te-ai dumerit încă, ai să te dumireşti. Aflu însă - mi-a spus Timotei - că umbli cu gândul de a-l părăsi pe consulul prusian, ca să intri iar în

slujba lui Guleş.

Palea rămase cu ochii pierduţi în vânt. Hotărârea îi 35 era ca luată şi în tot cazul nu o femeie ca dânsa avea să-l dumirească dacă bine ori rău ar face. El dete decât din umeri, ca omul care nu ştie ce să zică.

- Despre aşa ceva nu poate să fie vorba câtă vreme boierul nu e postelnic - răspunse el - şi deocam-O dată nici nu se poate şti dacă şi când are să fie.

- Aşa poţi să vorbeşti cu oricine, nu însă şi cu mine, care ştiu multe, întâmpină dânsa. Lucrurile sunt puse la cale, şi puţin mai lipseşte pentru ca Guleş să fie iar postelnic. Bagă de seamă ca nu cumva s-o păţi, încât să-ţi muşti degetele. Cum te-ai simţi-n pielea ta dacă mâne ori poimâne s-ar porni vorba că nu coconul Costache, ci cucoana Clotilda te-a căpătuit?

Palea se cutremură, fulgerat de gândul c-a văzut-o cineva pe cocoana Clotilda când a fost pe la dânsul, şi sângele îi pieri din obraji.

- Nu numai afară din cale mişel, ci totodată şi smintit ar trebui să fie cineva pentru ca s-o poată zice aceasta, îi zise el. Cocoana Clotilda e cu cel puţin zece ani mai în vârstă decât mine.

Madam Olga izbucni în hohote de râs.

- Una sfregită, iar alta cu zece ani mai în vârstă? strigă dânsa. Omule! Eu ştiu nu numai moşnegi care risipesc bogăţii mari alergând după fuste, ci şi babe tocate de tineri cărora abia le mijeşte mustaţa. E la mijloc cea mai covârşitoare dintre toate patimile omeneşti, şi nu se poate închipui nimic ce nu e în stare să facă cel stăpânit de ea; orice ai spune, lumea te crede. Are s-o spună duduia Smaranda, chiar şi coconul Costache, când va avea cuvinte de a-i căuta soţiei sale pricina.

Palea era pornit să sară la ea şi s-o strângă de gât, dar frica de această fiinţă demonică îi era mai mare decât mânia.

- Iar dacă n-o zic nici ea, nici el, nici alţii, o zici d-ta, grăi dânsul rostind vorbele cu glas înăbuşit.

Ea îi mângâiă obrazul cu mâna ei cea mică şi moale.

- Răbdarea să nu ţi-o pierzi, stărui. Nu e în oraşul acesta, în ţara aceasta nu e nimeni care-ţi este atât de binevoitor ca mine. Nu din răutate, ci din cel mai bun îndemn îmi dau silinţa de a te face să înţelegi că femeia pentru care ai prins slăbiciune te dezbracă de bărbăţie şi te face unealtă nemernică. Fereşte-te de ispită şi rămâi unde te afli. Nu te avânta, nu umbla de capul tău, nu mai face nimic fără să-mi fi spus mai-nainte mie, care cunosc oamenii, cu virtuţile şi cu

O toate neajunsurile firii lor!

Acestea erau spuse cu atâta căldură ademenitoare şi cu atâta stăruinţă, încât Palea stetea buimac şi cu desăvârşire muiat în faţa ei.

Bună în adevăratul înţeles nu era nici acum părerea 5 ce-şi făcea despre dânsa... dar era strivit de sâmţământul că umblă ca orbecăind prin întunerec şi era coprins de o adevărată admiraţiune pentru dânsa, care atâte ştia şi-n toate ale ei avea un farmec particular.

io îi era plăcută intimitatea oarecum senină în care intrase cu cocoana Clotilda de când cu vizita ce-i făcuse aceasta. Se sâmţea măgulit că ea îi împărtăşeşte vederile şi se interesează ca cea mai apropiată rudă de tot ceea ce-l privea. Cu totul altfel se sâmţea însă stând 15 de vorbă cu madam Olga, care era mai vioaie, mai lipsită de sfială, mai plină de căldură şi-i dezvelea părţi lui cu desăvârşire necunoscute ale vieţii omeneşti.

„Unde am să ajung?!" se întreba el adeseori, dar, fără ca să voiască, se ducea din ce în ce mai des pe la 20 Ciuntuleac, mai ales când acesta era dus în treburi, şi madam Olga totdeauna ştia să stoarcă din el ceea ce dorea să afle fie din casa coconului Costache, fie mai ales din cancelaria baronului prusian, care ţinea-n mâna lui toate firele uneltirilor diplomatice. 25 Mai avea apoi la-ndemână şi pe soţul ei, care trecea pe la consulul rusesc, precum şi pe la comisarul turcesc, şi astfel era totdeauna bine dumirită asupra celor ce se petrec ori se pun la cale.

Tot ea stăruia, însă, ca Palea să fie discret şi mereu 3 O îi zicea: „Nu cumva să te pună păcatul s-o spui aceasta şi

coconului Costache!”

Nu prea era nevoie să mai stăruie dânsa, căci Palea din capul locului luase hotărârea de a fi discret, iar coconul Costache era prea mândru pentru ca să-şi 35 dea silinţa de a-l descoase. După felul lui de a vedea, Palea era dator să-i spună din propriul lui îndemn ceea ce putea să-l intereseze. Deoarece Palea n-o făcea aceasta, coconul Costache iar era supărat.

pAcatemari

„Tot are coconul Costache dreptate! El vede bine şi judecă drept: n-ai să te avânţi voind ceea ce-n împre- 5 jurările date nu e cu putinţă. Fericită ţara ce are asemenea oameni!”

Aşa zicea Palea răsfoind prin dosarul scrisorilor adresate de către baronul de Richthofen regelui Frederic Wilhelm, hârţoage aruncate una peste alta, pe l O care era însărcinat să le aşeze-n şir cronologic.

Erau în aceste scrisori o mulţime de destăinuiri de tot interesante asupra uneltirilor diplomatice, şi el se sâmţea măgulit că baronul i le-a dat să le citească.

- Tu tot tu rămâi! îl mustră madam Olga. O iei 15 drept dovadă de particulară încredere, când vorba e de lucruri pe care lui nu îi dă mâna să le spună. Te face să le afli tu, pentru ca să le spui mai departe.

- Se poate, îi răspunse el. Sunt în adevăr şi multe pe care ar fi bine să le ştie şi Guleş, ca să le spună altora.

- Tu mereu cu Guleş al tău! întâmpină dânsa. Vei fi având dreptate, dar ia-ţi notiţe şi împărtăşiri să nu îi faci decât după ce vom fi chibzuit împreună ce ai şi ce nu ai să-i spui.

Palea era cu inima-ndoită. Dacă era vorba, nu dânsa avea să hotărască ce avea şi ce nu avea el să-i spună lui Guleş, ci el n-avea să-i spună ei ceea ce Guleş ţinea ca dânsa să nu afle. Ştiind-o însă femeie umblată în lume, cu deosebire deşteaptă şi foarte îndemânatică, 3 O Palea încetul cu încetul a ajuns să nu mai îndrăznească a zice „ba” când ea zice „da” şi câteva zile-n urmă, ei citeau împreună notiţele luate de dânsul.

Numit în iunie 1856 comisar, baronul pleacă la Viena, de unde la 16 iulie îi trimite regelui său un 3 5 raport asupra convorbirilor sale cu cei de acolo. Toţi sunt foarte rezervaţi şi se mărginesc a-l încredinţa că au cea mai deplină bunăvoinţă şi vor stărui ca divanurile ad-hoc să se rostească în toată libertatea, îndeosebi Austria stăruise ca Prusia să nu fie admisă a-şi trimite şi ea comisarul la faţa locului. Acum îi da acestuia să-nţeleagă că ţine ca trupele ei să mai ocupe cele două ţări tocmai pentru ca să asigureze libertatea alegerilor. 5 -Auzi d-ta dragoste! strigă madam Olga. Aceasta poate, ba chiar trebuie s-o afle, pentru ca să ştie şi să le spună şi altora cine e Austria. Fă-i semn cu roşu!

La 10 august comisarul prusian se afla la Constantinopol, de unde trimite o foarte amănunţită dare de o seamă despre convorbirile sale de acolo. Aceeaşi bună voinţă, dar şi aceleaşi rezerve. îndeosebi Turcia îşi dă însă pe faţă hotărârea de a nu suferi să i se ştirbească puterea, iar reprezentantul Rusiei e pornit a o sprijini. Astfel baronul dă cu socoteală că Austria, Turcia şi 15 Rusia merg împreună, iar Franţa, Anglia şi Sardinia stau în faţa lor.

- Da! grăi Madam Olga cam cu jumătate de gură. Poţi s-o însemnezi şi aceasta cu roşu. Să ştie că au unioniştii pe cine să se razăme.

O într-o scrisoare de la 8 septembrie, baronul spune că, stând de vorbă cu reprezentantul Austriei, acesta stăruia să fie păstrată chivernisirea boierească de până acum.

„Căci - zicea el - orişice guvern consolidat tre-

5 buie neapărat să tindă spre neatârnare, iar principiul de naţionalitate pune în mişcare elementele româneşti învecinate din Ardeal şi din Bucovina şi împinge Basarabia spre răscoală, ba contagionează şi alte naţionalităţi, cum sunt polonezii şi italienii.” 30 Madam Olga începu să răsufle din greu.

- Nu! zise ridicându-se-n picioare. La aceasta să nu pui deocamdată niciun semn.

- La 17 septemvrie - urmă Palea - baronul îi face apoi regelui împărtăşirea că Bulwer, reprezentantul

5 Angliei, i-a spus că guvernul său l-a-nsărcinat să sprigineascâ cu tot dinadinsul pe Austria... Madam Olga răsuflă şi mai greu.

- Care va să zică - strigă dânsa - nu mai rămân decât Franţa şi Sardinia, generoasa Franţă şi nobila

- 10 Sardinie? Pune semn cu albastru. Prea e frumoasă mişcarea pornită pentru unirea ţărilor: ar fi un păcat de tot greu să le spunem moldovenilor lucruri care-i întristează, îi descurageză şi le slăbesc avântul.

- Ai răbdare! întâmpină Palea. Să vezi ce urmează. E, înainte de toate, răspunsul regelui Frederic Wilhelm: „O noauă rasă din rândul boierilor - zice el - ar fi, la urma urmelor, tot o rasă de boieri şi nu le dă nenorocitelor ţări decât perpetuarea nenorocirilor. De aceea eu nu pot să stărui decât pentru alegerea dintr-una din rasele noastre princiare europene, mai potrivit io dintr-una germană, ceea ce ar avea consecinţe de mai puţină însemnătate. Dacă nu se face asemenea alegere, toate sunt nenorocite şi stricăciune. Despre suzeranitatea Porţii să nu i se vorbească: ea e o dată stabilită şi poate să fie menţinută cum în timpul evului mediu şi-a 15 menţinut-o împăratul asupra marilor principi din imperiu. Deci: un saxon, un principe de Hessa, unul de Baden, fie chiar unul de Lippe ori de Liechtenstein, ai căror copii urmează să fie crescuţi în biserica orientală. Raţionamentul meu e acesta: dacă vreun boier e ridicat 20 în scaunul ereditar ori în scaunele ereditare, sistemul de corumpere se menţine... şi chiar dacă n-ar lipsi voinţa de bine, privirea clară şi priceperea situaţiunii nu rămân mijloace pentru adevăratele îmbunătăţiri ale ţării, pentru cucerirea pacinică a unui viitor.” 25 Madam Olga a ascultat cu un fel de încordare religioasă.

- Da!... nu rămâne! strigă dânsa acum. Aceasta' au s-o ştie moldovenii, toţi românii au s-o ştie.

Aici părerile lui se deosebeau foarte mult de ale ei- 3 O îndrumată încă din timpul copilăriei de către răposatul

ei părinte să privească toate lucrurile din punctul de vedere al patriei sale, ea ţinea să li se spună moldovenilor numai ceea ce-i îmbărbătează să ducă lupta, înainte.

5 Palea însă îşi aducea aminte vorba lui Guleş despre omul chibzuit, care nu-şi risipeşte puterile dându-şi silinţa să facă ceea ce-n împrejurările date nu e cu putinţă. Fiind dus cu gândul la Aglaia, care-n scrisorile ei se plângea de greutăţile cu care se lupta mătuşa ei, el dorea ca Guleş să intre cât mai curând în voile lui

Ghica, şi astfel era firește pornit să-i spună numai ceea ce-l încredinţa că unirea ţărilor nu e deocamdată cu putinţă.

- Ai răbdare! - îi zise dar - căci mai sunt multe pe care am să ţi le citesc. La 6 octombrie baronul de

Richthofen îi trimite regelui, tot din Constantinopol, o lungă dare de seamă: „Că un regim puternic, monarhic, pe cât se poate de asigurat, deci ereditar, e pentru Principate forma de guvernământ care mai bine se potriveşte cu interesele lor, despre aceasta nu mai 10 încape, dacă ne dăm bine seamă, nicio deosebire de vederi. De adevărul acesta, din contră, toate Puterile sunt atât de bine pătrunse, încât tocmai pentru că învederat aşa este, o parte dintre con-contrahenţii majestăţii-voastre la pacea de la Paris tocmai pentru 15 cuvântul acesta şi din cauza urmărilor ei nu vor asemenea organizare. Căci interesul, folosul, raţionalitatea pentru Principate ele însele sunt pentru majoritatea puterilor numai motive de tot secundare, de care nu ţin seamă în actualele negoţieri. Motivul de căpetenie 2 O rămâne pentru ele politica proprie, folosul lor propriu: ele vor admite numai ceea ce pentru Principate ar putea să se facă fără de nicio jignire pentru această consideraţiune, ba chiar şi aceasta numai cu mare neîncredere.” *25* Obrajii polonezei se aprinseră.

- Da!-zise - nu e pentru Puteri Moldova decât obiect de compensaţiune. Coconul Costache al tău nu interesele ţării, ci ale sale şi ale prietenilor săi le are-n vedere dacă se-nsoţeşte cu Ghica şi cu oamenii acestuia.

Palea se simţea adânc jignit de asprimea ei.

- Ascultă şi vei vedea că eşti nedreaptă, îi zise, luând altă foaie: „Cât pentru Poartă - citi elea respinge uniunea deoarece ştie că aceasta ar avea drept urmare principele ereditar. Interesul de căpetenie al ei nu e binele acestor ţări, ci ca ele să-i rămâie vasale, iar ele îi rămân cu atât mai sigur cu cât mai mult dăinuieşte chivernisirea boierească de până acum.”

- Iată rostul lui Vogoridi, al lui Catargiu şi al lui *40* Ghica! exclamă iar poloneza. Aceasta e slujba în care intră cei ce se fac unelte ale lor.

Bucovineanul dete cu-ndărătnicie din cap.

- „Rezonamentul austriacilor în cestiunea aceasta - citi el mai departe - se dă pe faţă în câteva puncte, dintre care primul e că Turcia are să-şi păstreze integritatea. Austria a stipulat-o aceasta anume cu Franţa şi cu Anglia.”

Madam Olga rămase uluită.

- Cum?!... şi Franţa?! grăi dânsa.

- Da! şi Franţa! o-ncredinţă Palea. Nu e însă 10 numai atât. La 15 ianuarie 1857 baronul îi spune regelui că, după înţelegerea luată cu reprezentanţii Puterilor, Poarta a emis firmanul adresat caimacamilor pentru alegerea divanurilor ad-hoc. După ce au caimacamii aleşi pe sprinceană şi guverne alcătuite din slugile acestora, procedura electorală e chibzuită şi ea aşa ca divanurile să iasă pe placul Porţii. Spune-mi, te rog - adăugă el - pe cine şi pe ce s-ar mai putea răzema moldovenii ca să ţie pept nu numai cu Poarta, ci şi cu Europa, care o sprijineşte? 20 Madam Olga nu mai ştia ce să gândească şi ce să zică.

îi era parcă stau în faţa ei revoluţionarii polonezi, care, îndemnaţi de vecini, au pornit lupta şi în curând au rămas singuri în faţa puternicei Rusii. Nu mai 25 putea îndrăzni să-i îndemne şi pe moldoveni a face şi ei ca polonezii. în tot cazul, trebuia să ia înţelegere cu compatrioţii ei mai nainte de a fi pornit-o într-un fel ori într-altul.

- Guleş - urmă Palea - nu e, ce-i drept, boier 30 de baştină, dar e om cumpenit şi nu poate să se însoţească decât cu oameni care cunosc împrejurările şi ţin seamă de

ele. Eu cred că mare păcat ar fi să nu-i spun lucruri din care se încredinţează că bine face.

Poloneza se uită lung la el. 35 -Bine, omule - îi zise - de unde te-ai pomenit să-mi spui că nu e Guleş boier de baştină?! E boier de viţă veche, dar cam scăpătat, şi de aceea a luat în căsătorie pe fiica unui armean din Galiţia, care s-a îmbogăţit aici în ţară. 4 O - Cred că te înşeli, îi zise Palea. Duduia Smaranda...

- A!... Tot duduia! întâmpină madam Olga, ridicând mâna. Guleş îşi duce copiii în străinătate, şi ţie nici prin gând nu-ţi trece c-o face aceasta fiindcă îi stau în cale şi vrea să scape de ei. Duduia-ţi spune că îi este cocoanei cea mai bună prietenă şi-l grăieşte de rău pe boier pentru ca nu cumva să dai cu socoteală că lui îi este chiar mai mult decât prietenă. Nu!... dragă, nu eşti deloc omul care poate să se amestece în asemenea daraveri, nu eşti în stare să te dumireşti, l o ce anume să-i spui şi când şi cum şi cui. Pornind-o razna, te pomeneşti că din ceea ce zici iese tocn ai ceea ce nu vrei. Dacă e vorba să nu dai în gropi, mulţumeşte-te că mi-ai spus mie ceea ce ai aflat. Eu cunosc lume multă, tot oameni unu şi unu, dintre care mi-i aleg pe aceia 15 cărora le spun fiecăruia ceea ce i se cuvine.

N-avea dânsa nevoie să le spună aceste, căci Palea şi fără de ele se simţea strâmtorat şi lipsit de pricepere.

Nu era, înainte de toate, în stare să-şi dea seama care dintre amândouă, Olga ori Smaranda, îl prosteşte. 20 Poate şi una şi alta. Ce să creadă? Chiar şi dacă baronul i-a dat scrisorile pentru ca să le spună altora cele cuprinse-n ele, el nu trebuie să facă ceea ce a făcut, dându-i madamei Olga amănunte. Deşi în adevăr nu era, le părea tuturora un fel de iscoadă. Se putea însă că 25 baronul i le-a dat fiindcă are încredere în el ori pentru că puţin îi pasă dacă va spune ori nu ceea ce află. Pe dânsa nu mai putea s-o împedece de a spune altora ceea ce aflase, şi de aceea el se căia şi-şi făcea mustrări pentru păcatul de a i le fi spus. 30 Văzând cum aşa-zisele Mari Puteri sunt preocupate fiecare de interesele sale proprii când la mijloc era viaţa

unui popor asuprit, el era cuprins de un fel de scârbă şi în fundul inimii lui dorea ca moldovenii şi muntenii să-şi adune toate puterile şi să stăruie răze- J5 mându-se pe dreptul lor. Cu toate aceste, ademenit de gândul că va putea s-o aducă pe Aglaia la Iaşi, dorea şi el ca coconul Costache să intre-n rândul celor ce nu stăruie pentru unirea ţărilor.

- Nu! strigă-n cele din urmă. Nu mă bag, nu mă 40 amestec! Facă fiecare cum îl mână firea lui. Cine sunt eu pentru ca să-mi închipui că pot să împedec desfăşurarea firească a lucrurilor?!

Madam Olga i se părea un demon ispititor, de care trebuia să se ferească.

Mai vârtos s-a pătruns de sâmţământul acesta ziua următoare, când a citit raportul trimis de la Iaşi regelui în ziua de 4 mai 1857.

Citind, obrajii i se umpleau din când în când de sânge şi mereu o vedea în faţa sa pe cocoana Clotilda, mereu 10 îi răsunau în urechi vorbele rostite de dânsa asupra lui Ghica, mereu îşi reamintea discuţiunea avută cu coconul Costache.

Vorba era despre cele ce se petrecuseră la Iaşi, despre partidele din Moldova, despre guvernul Moldo- 15 vei şi despre starea morală a ţării, multe lucruri pe care Palea nu le credea ori nu era în stare să le înţeleagă, nici măcar să le spună decât, poate, lui Ciuntuleac, despre care era încredinţat că nu le spune nici el nimănuia.

Nu se îndoia că comisarul prusian spune regelui său adevărul. Se sâmţea însă adânc jignit gândindu-se că raportul acela are să fie păstrat în arhiva Curţii din Berlin, unde îl vor citi toţi cei ce-şi vor da silinţa să se dumirească asupra celor petrecute în Moldova când 25 cu divanul ad-hoc.

„Nu! îşi zise el. De la mine nimeni n-are să afle că comisarul Prusiei le-a spus acestea regelui său.”

VII

DATORII ŞI DATORII

Sâmbăta următoare, în timpul mesei, atât coconul

Costache, cât şi cocoana Clotilda erau puşi pe gânduri şi scurţi la vorbă. Se vedea din toate purtările lor că e o supărare-n familie şi erau zadarnice toate silinţele duduii de a mai înviora masa.

Palea se simţea din ce în ce mai strâmtorat. Pornit ca orişicare om a le pune toate în legătură cu sine însuşi, el era ispitit să creadă că pe urma purtării lui s-a ivit supărarea. Ştiindu-se vinovat, el se întreba dacă nu cumva bănuiesc ori chiar au aflat ceva despre intimităţile lui cu madam Olga, şi-i era ruşine, îşi punea de gând să rumpă încetul cu încetul legăturile cu Ciuntuleac şi cu soţia lui, mai ales cu ea.

Era lucru nepotrivit să aibă asemenea legături cel ce şade la masa unor oameni ca Guleş.

Adevărul era însă că lucrul de care se temuse cocoana Clotilda era pe cale de a se întâmpla. în urma stăruinţelor lui Ioniţă şi ale cumnaţilor lui, coconul Costache era l o gata să intre-n guvernul lui Ghica, şi nu mai rămânea decât să se-nţeleagă asupra câtorva amănunte pentru ca s-o facă aceasta fie chiar şi învrăjbindu-se cu mulţi dintre prietenii săi unionişti, între care şi câteva rude ale soţiei sale.

N-o ştia Palea aceasta, dar dac-ar fi aflat-o, i-ar fi dat coconului Costache dreptate. După cele ce ştia din dosarul baronului, unionştii puteau să fie oameni ai unui viitor mai mult ori mai puţin apropiat: Guleş însă care făcea politică, nu putea decât să intre în vederile Marilor Puteri, de bunăvoinţa cărora atârnă toate. Cocoana Clotilda însă femeie în cel mai adevărat înţeles al cuvântului, privea lucrurile din punctul de vedere al solidarităţii familiale, şi unul din cele mai grele păcate era pentru dânsa să te desparţi de cei ce fac parte din familia ta.

Şi de astă dată dar ea aduse vorba, ca din întâmplare, la datoriile omului faţă cu cei mai de-aproape ai săi. Coconul Costache, care ştia prea bine unde bate gândul ei, se uită zâmbind la ea. - Da! - zise - sunt mari datoriile către cei mai de aproape. Sunt însă datorii şi datorii, şi vorba e cine-ţi este mai apropiat. Una e datoria

prescrisă de lege şi alta datoria de inimă, pe care din propriul tău îndemn ai luat-o asupra ta. Apropiaţi îmi sunt părinţii, 35 fraţii, rudele, dar sufleteşte mai apropiaţi îmi sunt cei ce au aceleaşi vederi şi aceleaşi simţăminte ca mine, sunt stăpâniţi de aceleaşi îndemnuri.

Duduia Smaranda era încântată, iar Palea, încredinţat că despre datoria lui de a spune ceea ce ştie e *4 O* vorba, schimba feţe-feţe.

Cocoana Clotilda îşi ridică fruntea.

- Cu alte cuvinte - zise ea - dacă eu aş avea, din întâmplare, un prieten, tu te-ai împăca cu gândul că am să ţiu seamă mai mult de el decât de tine, soţul meu legitim?

- Poate că da, poate că nu, îi răspunse coconul Costache. în tot cazul, te-ai împăca tu însăţi şi ai face tot ceea ce doreşte el, fără ca să mai ţii seamă de mine.

- Fără îndoială! strigă duduia cu obrajii aprinşi. 10 Vedem în fiecare zi atâtea femei şi tot atâţi bărbaţi care îşi nesocotesc datoriile familiale.

Palea, schimbându-şi gândul, îşi aduse aminte de cele ce-i spusese madam Olga.

- Se-ntâmplă, duduie, - grăi dânsul - dară orişi- 15 cât de des s-ar întâmpla, aceasta nu e dovadă că şi trebuie să se-ntâmple. Datoriile toate sunt convenţionale, dar cele stabilite prin legi au fost stabilite tocmai pentru ca să se ştie că abaterea de la ele e păcat mai mult ori mai puţin greu. 20 Cocoana Clotilda îi aruncă o căutătură plină de recunoştiinţă şi iar ar fi voit să-l îmbrăţişeze, iar coconul Costache clipi din ochi, supărat de întorsătura pe care o luase schimbul de păreri.

- Nu ştii, se vede, de ce e vorba, îi zise el lui Palea, 25 ca să schimbe vorba. E la mijloc supărarea unioniştilor din familia noastră pentru că e vorba să intru în guvernul lui Ghica.

Palea se dezmetici. Orişicât de mult ar fi ţinut să n-o mâhnească pe cocoana Clotilda, nu-l ierta firea 3 O să-şi ascundă gândurile.

- Eu - zise dar - vă mărturisesc că mă aşteptam la aşa ceva. După cum stau lucrurile, nici nu puteaţi să faceţi

altfel.

Cocoana Clotilda se uită mirată la dânsul, nu numai

5 mirată însă, ci şi greu jignită.

Mult ar fi dat Palea s-o poată dumiri, citindu-i ceea ce i-a citit polonezei, îi era însă parcă aceasta îi stă la spate şi-i şopteşte la ureche: „Să nu te pună păcatele”.

- Vei fi având dreptate - grăi cocoana Clotilda - O eu nu cred, însă, că niciun bine nu se face lucrând împreună cu oameni ca cei adunaţi împregiurul lui

Ghica, şi Costache îşi pierde numele cel bun stând alăturea cu adunătura aceea.

Coconul Costache râse cu un fel de acrime, iar duduia Smaranda îşi pierdu bunul-cumpăt.

- Minciuni! Toate sunt minciuni! strigă dânsa. Născociri ale celor străinaţi, pe care îi crezi fiindcă ei strigă în gura mare şi tu stai închisă în casă.

Palea-şi pierdu şi el bunul-cumpăt.

- Nu tocmai! răspunse el. Cocoana Clotilda ştie o lucruri pe care le mai ştiu şi alţii.

„Datorie şi datorie! îşi zise în gândul lui. Chiar şi dacă n-ar fi adevărat că baronul mi-a dat dosarul pentru ca să le spun altora ceea ce am citit în el, datoria mea faţă cu cocoana Clotilda e mai presus de datoria de discreţiune oficială.”

- Boierule - urmă întorcându-se spre Guleş - pentru ca să vezi că cocoana Clotilda are dreptate, să-mi dai voie să-ţi aduc şi să citim împreună o scrisoare pe care baronul de Richthofen a adresat-o zilele

O acestea regelui Frederic Wilhelm.

Coconul Costache era încântat, şi încă mai încântată era cocoana Clotilda, care în atâte rânduri îşi dăduse silinţa să încredinţeze pe soţul ei că se înşală dacă pune la îndoială bunele îndemnuri ale lui Palea.

5 Seara, deci, luându-şi cafeaua în salonaş, ei - de astă dată fără duduia - citeau împreună scrisoarea comisarului:

- „De când cu sosirea mea aici-scria baronul-am primit vizita caimacamului, a miniştrilor săi, a înaltului

cler, a boierilor şi a deosebite numeroase deputaţiuni şi am întors aceste vizite. Cu aceste ocaziuni s-a dat pretutindeni pe faţă crasul contrast dintre guvernul ţării şi toate straturile poporaţiunii.”

Cocoana Clotilda, care şedea la stânga lui Palea, se uită-n ochii soţului său, ca voind să zică: „Ce zici, boierule?”

- Cel mai firesc lucru, grăi dânsul. Mulţimea!... Sunt pretutindeni oameni care nu cunosc nici trecutul, nici prezentul şi nu judecă cu mintea, ci cu inima şi

O astfel se lasă să fie duşi nu ştiu nici ei unde. Ţara e plină de fel de fel de visători neastâmpăraţi, care aleargă mereu de ici până colo ca să amăgească lumea, şi teamă mi-e că o să ne pună, în cele din urmă, în vrajbă cu toată lumea.

- Se poate, Costache - răspunse ea-dar noi în mijlocul acestei lumi trăim şi tot în mijlocul ei au să-şi petreacă viaţa şi copiii noştri, şi nu e lucru cuminte să ne punem în harţă cu ea.

- îşi face fiecare datoria potrivit cu convingerile sale - întâmpină el - şi lumea se va dezmetici şi ea după ce se va fi luminat. Citeşte, scumpe amice, mai departe.

- Vorbind despre cele ce i-a spus Vogoridi - urmă Palea - baronul s-a încredinţat că guvernul se va folosi de întreaga sa putere ca să înăbuşe mişcarea unionistă. El urmează apoi: „Cu mult mai departe a mers în mărturisirile sale preşedintele ministerului, Costache Catargiu, ministrul de Interne, care a zis de-a dreptul că prezenţa în Moldova a comisarilor a şi avut drept urmare turburarea ordinei şi a liniştei publice, încât ţara a devenit revoluţionară şi comisarii au încurajat-o, stăruind ca poporul să-şi dea pe faţă dorinţele.”

- Catargiu e un bătrân zănatic, care nu ştie să-şi cumpănească vorbele, grăi coconul Costache.

- „Unul dintre înalţii dregători - urmă Palea citindşeful afacerilor de învăţământ, care din întâmplare se afla de faţă, i-a tăiat vorba cu observaţiunea că ministrul denaturează faptele, că nu s-a produs nicio dezordine, că

chiar dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, vinovat ar fi fost ministrul el însuşi. Amândoi diregătorii au început apoi să se certe, încât am fost nevoit să-i concediez, mărturisindule că pentru mine e lucru foarte neplăcut că asemenea scene se petrec în prezenţa mea, şi nu vreau să ţiu seamă nici de insinuarea ministrului că comisarii, colegii mei, sunt nişte instigatori ai poporului.”

- Auzi miniştri! Auzi guvern! strigă cocoana Clodilda. Viitorii tăi colegi, Costache!

Guleş era foarte neplăcut atins.

- Oamenii lipsiţi de pricepere şi de bun-simţ! zise el.

- Mai e încă ceva! - strigă Palea - frumos de tot! „Ministrul acesta - citi el mai departe - după toată probabilitatea, în urma nesocotinţii lui şi a felului bădărănesc în care executa sistemul caimacamului, a şi fost destituit şi înlocuit cu un boier mai cumpănit, Vasilie Ghica, un om faimos în urma imoralităţii sale.”

- Ha-ha-ha! Vasilie Ghica al tău, Costache! izbucni cocoana Clotilda. îl ştie toată lumea. Nu degeaba stau consulii aici: vă ştiu pe toţi, pe fiecare cum e!

o Coconul Costache încreţi sprâncenele.

- Acest amestec al vieţii private în afacerile de stat mi se pare lucru nepotrivit zise el. Sunt încredinţat că prusianul nu l-ar face dacă Ghica ar împărtăşi vederile regelui Prusiei.

- Tot l-ar judeca după cum îl ştie şi tot ca dânsul îl judecă şi alţii, răspunse Palea. De aceea tari sunt în viaţa publică numai cei ce n-au asemenea cusururi. Aceasta nu e, dealtminteri, decât o mică introducere. Ascultaţi, vă rog: „Postelnicul, adecă ministrul Afa-O cerilor Externe, Paul Balş, pe care-l cunosc de când cu activitatea pe care am avut-o mai nainte aici, m-a rugat să-i spun dacă cred ori nu că unirea sub un principe străin e cu putinţă. Nu puteam să-i răspund decât că, în privinţa aceasta, totul atârnă de divanuri, mai nainte de întrunirea cărora nimic nu se poate şti în privinţa aceasta. «Darmă întrebă clar - ce crezi d-ta dacă divanurile se vor rosti pentru ea? * Nu puteam să-i dau decât un răspuns evaziv. El a întâmpinat că câţiva

dintre comisari i-au spus cu toată hotărârea

O că unirea sub un principe străin e o himeră...”

- Himeră! îl întrerupse coconul Costache.

- „Deoarece alţii - urmă Palea - au dat răspunsuri evazive, el dă cu socoteală că unirea nu are şanse şi de aceea consideră nu numai ca justificată, ci chiar

5 şi ca impusă ţinuta guvernului faţă cu zadarnica silinţă de a face unirea.”

- Acesta e adevărul! strigă coconul Costache; n-avem noi să ne punem în luptă cu întreaga Europă'

- Nici că e vorba ca moldovenii să intre în luptă,

O ci ca ei să-şi dea fără dă sfială pe faţă adevăratele simţăminte. Ascultaţi, vă rog: „Cât, dealtminteri, pentru fiinţa morală a ministeriului instituit de caimacam, am să citez numai un mic exemplu. Când i-am făcut vizită doamnei Balş, soţia mai sus-pomenitului postelnic, de asemenea o veche cunoştinţă, ea m-a întâm- 5 pinat cu vorbele: «Mi-e cu adevărat ruşine că sunt aici nevoită a vă primi ca soţie a unui ministru dintr-un guvern alcătuit din tâlhari, hoţi, falşificatori şi notoriei trădători de patrie, de care soţul meu de mult s-ar fi lepădat dacă n-ar crede că, rămâind în guvern, va 10 putea să pună întrucâtva stavilă netrebniciei acestor

Coconul Costache sări în picioare.

- Asta le-ntrece pe toate! strigă el. Femeia aceea e turbată! Se poate să rosteşti asemenea vorbe în faţa unui străin?

Cocoana Clotilda era îneântată.

- Aveţi, cocoane Costache, răbdare, că mai e aici ceva, stărui Palea. Apoi citi: „Când eu am zâmbit şi i-am spus că iau vorbele ei drept o glumă, ea a-nceput să-şi întemeieze afirmaţiunile, arătându-mi cu preciziune unde anume unul ori altul dintre miniştri a jăfuit, a prădat ori a furat, iar câţiva dintre ofiţerii moldoveni mai superiori în uniformă, între care şi adiotanţi ai principelui, le-au confirmat toate şi au 25 sporit cronica scandaloasă pe care o expunea doamna aceasta despre colegii soţului său.”

Coconul Costache îşi freca fruntea cu palma şi-şi

scormolea părul din cap, ca omul care nu mai ştie ce să zică şi încotro să apuce. 30 Cocoana Clotilda se uită nemângâiată la el.

- Şi tu, Costache-şopti ea - e vorba să intri postelnic în locul lui Balş, ca să fiu şi eu nevoită a vorbi ca femeia aceea!

- Mai am puţin, grăi Palea. Fiind vorba de partidele 35 din ţară, baronul de Richthofen îi scrie regelui Frederic

Wilhelm următoarele: „Din atitudinea mai sus-arătată a guvernului rezultă că el şi-a dat silinţa de a înjgheba în ţară un partid care se luptă pentru dăinuirea părăginitelor stări de lucruri de acum. în vederea io acestui scop, deşi caimacamul nu are căderea de a o face, au fost schimbaţi toţi diregătorii care nu sunt necondiţionat gata să lucreze contra uniunii şi a consecinţelor ei. Deoarece capabili de aşa ceva numai oamenii cei mai lipsiţi de demnitate pot să fie, guvernul caimacamului e în toate treptele hierarhiei lui alcătuit din gunoaiele societăţii corupte de aici, şi gunoaiele aceste alcătuiesc deci şi partea esenţială a partidului antiunionist.”

- Gunoaiele societăţii corupte, Costache! strigă cocoana Clotilda.

- Destul! grăi acesta, apoi se ridică şi începu să se plimbe prin casă cu capul ridicat şi cu ochii plini de văpaie. E îngrozitor, şi întreaga fiinţă mi-e răzvrătită şi pătrunsă de ruşine! grăi dânsul peste puţin. Oamenii aceştia ne-au făcut de batjocura lumii. Mă cutremur când mă gândesc că scrisorile baronului sunt păstrate în arhivele Curţii regale din Berlin, unde ele sunt consultate de diplomaţi şi de istoriografi, ba teamă mi-e că, mai curând ori mai târziu, vor fi publicate, ca toată lumea să ne plângă de milă.[1]

- Aşa mi-am zis şi eu, îl încredinţă Palea.

Guleş se opri în faţa lui Palea, îi luă mâna, i-o strânse şi o scutură de mai multe ori.

- îţi mulţumesc! grăi viu mişcat. Ai săvârşit o faptă bună şi-ai dovedit că eşti om cu inima curată şi prieten bun

1 Au fost publicate-n coloanele revistei „Die Gramboten", anul 1871, nr. 18, 28, 31 şi 48, şi anul 1872, nr. 8 şi 17. (Autorul.)

al nostru.

Cocoana Clotilda nu mai era în stare să se stăpânească.

- Dă-mi voie să te sărut! zise ea ridicându-se, apoi îl sărută cu toată căldura pe frunte.

Ochii lui Palea se umplură de lacrămi.

- Am făcut numai ceea ce nu eram în stare să nu fac, ceea ce ar fi făcut în aceleaşi împrejurări orişicare român cu durere de neam, îi încredinţă el. Sunt cuprins de deznădăjduire când se iveşte în sufletul meu temerea că nu vom fi în stare să ne îmbărbătăm şi să ieşim din mocirla în care ne-au târât străinii şi-nstrăinaţii.

- Vom ieşi! stiigă Guleş. N-avem decât să voim cu tot dinadinsul ca să ieşim.

- Numai dacă nu ni-ar lipsi tăria cuvenită! întâmpină Palea.

VIII

LL'ME SCHIMBATĂ

Încântat de sine însuşi, Palea le vedea toate bune şi frumoase. Era pe la sfârşitul lunei octomvrie. Frunzele arborilor se scuturaseră, încât numai pe ici, pe 1 o colo mai rămăsese câte una, şi aceea galbenă, dimineaţa pajiştile erau acoperite de brumă, serile era frig şi numai pe la amează mai fluturau pe ici, pe colo lungi fire de paianjeniş, prin văzduh; lui i se păreau însă toate ca-n revărsatul zorilor de zi în luna mai. 15 O vedea mereu în faţa sa pe cucoana Clotilda cea mulţumită că soţul ei nu sentovărăşeşte cu uneltele lui Vogoridi; îl vedea şi pe dânsul mulţumit de a nu se fi aventurat orbeşte; o vedea mulţumită pe madam Olga, care atât de mult ţinea ca moldovenii să stăruie-n 20 lupta lor; o vedea, mai ales, pe duduia Smaranda cătrănită pentru că n-a reuşit în silinţele ei de a-l ademeni pe Guleş.

Orişicât de viuă, însă, bucuria lui nu putea să fie dăinuitoare, căci în curând trebuia să-şi aducă aminte 25 de vorbele madamei Olga. „Te pomeneşti că din ceea ce zici iese tocmai ceea ce nu vrei!” Grăbindu-se să arate că cocoana Clotilda are dreptate, el a perdut din vedere că pe

urma faptei lui cel puţin pentru un timp oarecare e peste putinţă împlinirea visului său de a aduce pe 3 O Aglaia la Iaşi. îi părea deci rău şi-şi făcea mustrări, deocamdată pentru că s-a pripit spuindu-i Aglaiei într-una din scrisorile sale că în curând le va fi dat să se unească.

„Ce să-mi fac! îşi zicea. O să mai aştepte şi ea.” 3 5 îi era afară din cale greu să i-o spună aceasta şi se amână de azi pe mâne.

A grăbit însă să-i spună madamei Olga că Guleş n-are să intre în guvernul lui Ghica, deşi era hotărât ca despre raportul de la 4 mai să nu-i vorbească.

Când s-a dus, Ciuntuleac se afla şi el acasă.

- Eu cred că te-nşeli, grăi dânsul. Despre aşa ceva nicăiri nu se vorbeşte.

- Nu se va fi vorbind - stărui Palea - dar vă spun eu că aşa este!

Madam Olga se uită stăruitor în faţa lui. îl cunoştea 10 din destul pentru ca să ştie că el n-o spunea aceasta fără ca s-o fi aflat de la altcineva.

- O adevărată minune ar trebui să fie la mijloc, îl încredinţă dânsa. Chiar însăşi dacă aşa ar fi astăzi, mâne are să fie tot ca ieri. Prea e-ncurcat Guleş cu dânşii pentru ca să se mai poată descurca.

- Se descurcă! stărui din nou Palea, cu toată hotărârea.

Madam Olga nu se mai îndoia că el ştie ceva ce nu vrea să spună şi se simţea jignită-n amorul ei propriu 20 pentru că n-a reuşit încă să şi-l apropie din destul.

Pe Palea-l luă gura pe dinainte.

- Eu un singur lucru pot să vă spun, urmă el; prea se vorbesc multe despre imoralitatea lui Ghica.

I-o spunea aceasta femeii care petrecuse cea mai 25 mare parte a vieţii sale stându-le model pictorilor şi sculptorilor ori prezentându-şi trupul frumos în tablouri vivante.

- Ce prostii! exclamă dânsa. Cum vorbesc oamenii despre lucruri pe care nu sunt în stare să le înţeleagă!

O Vasilie Ghica e, îţi spun eu, un prostănac cu

desăvârşire nevinovat.

Hotărârea ei de a-l dumiri pe Palea era definitiv luată.

Se măritase cu inima îndoită după Ciuntuleac, care 3 5 nu prea ţinuse nici el s-o aibă soţie, şi trăiau mai mult unul lângă altul decât împreună. încetul cu încetul, însă, ea a prins slăbiciune de dânsul, căci îi făcea toate voile şi nu cerea de la dânsa decât ceea ce i se dedea cu toată inima. Om deştept, vioi şi cu deosebire harnic, 40 el se folosea de legăturile sale cu armenii şi cu evreii întraţi sub sudiţia austriacă şi, luând parte la întreprinderile lor de tot felul, îşi agonisise avere frumoasă, încât ea putea nu numai să trăiască în lărgime, ci şi să aducă jertfe în interesul cauzei naţionale. Pe deasupra, îi mai şi lăsa toată libertatea în ceea ce priveşte 5 legăturile cu compatrioţii săi şi nu-i cerea socoteala despre cele ce face împreună cu dânşii.

- Eu am azi o consfătuire, îi zise ea acum. Tu ce ai de gând să faci astă-seară?

- Vorba e să mă întâlnesc la „Pester" cu Herseu şi cu Baruch, răspunse el. De unde să te iau?

- De! ştiu şi eu?! răspunse ea. Mă duc la Galitzky şi, după toate semnele, venim, ca de obicei, aici. Dacă nu, o să mă-nsoţească vreunul dintre dânşii până acasă.

- Cum vrei tu, zise el răsfoind printre hârtiile din saltarul mesei.

Madam Olga se plecă spre Palea.

- Să mă aştepţi astă-seară la tine acasă, îi şopti. Iar acum pleci deodată cu el.

Palea rămase oarecum aiurit, dar nu putea să zică nimic.

I-ar fi rămas să n-o aştepte; el nu era însă omul destoinic de a o face aceasta.

Dar, la urma urmelor, ce-ar fi putut ea să-i facă?

De ce ar fi avut el să se teamă?

Seara o aştepta-n toată liniştea, ba îi era parcă se temea ca nu cumva dânsa să-şi fi schimbat gândul şi să nu vie.

El avea-n Tătăraşi o odaie simplu mobilată-n nişte

O case din fundul unei curţi mari, prin dosul căreia tre cea o hudiţă, din care era prin o portiţă altă intrare.

Madam Olga n-a intrat prin faţă.

Era pe-nserate, afară amurg şi rece, iar în casă întunerec şi cald. Palea nu se aşteptase ca ea să vie atât de în curând şi abia acum voi să aprindă lumânarea.

- N-o aprinde!... stărui dânsa. E cald şi bine aici la tine. Acolo, la noi, putea-n toată clipa să vie cineva. Dă-mi voie să mă fac comodă, ca la mine acasă. Stând de vorbă, nu avem nevoie să ne şi vedem unul

O pe altul. Şezi ici lângă mine, urmă aşezându-se la marginea patului. Suntem acum numai noi amândoi: să-mi spui ce-ai aflat.

- Ceea ce vi-am spus, răspunse dânsul.

- Nu mi-ai spus nimic! întâmpină dânsa. Ceva extra- ordinar trebuie să se fi-ntâmplat pentru ca el să ia hotărârea de a se desface de Ghica.

- Şi asta vi-am spus-o, stărui Palea.

- Aş! fleacuri! exclamă dânsa. Dac-ar fi vorba numai de moralitate, Guleş e chiar mai prejos de Ghica.

Trebuie să mai fie ceva.

- Eu atâta ştiu, atâta-ţi spun, o-ncredinţă dânsul.

- Atunci nu ştii nimic, grăi dânsa. Ai auzit vreodată vorbindu-se despre „iniţiaţi”?

- Nu, răspunse el.

- Nu ştii nici ce va să zică „adamiţi”?

- Nu! Nici aceasta n-o ştiu.

- Tablouri vivante ai văzut vreodată?

- Nu, niciodată!

- Atunci e foarte greu să te dumiresc, grăi dânsa. Tot vei fi ştiind însă ce va să zică „model” pentru un pictor ori pentru un sculptor.

- I-am stat odată unui pictor de la Cernăuţi, îi răspunse el oarecum uşurat.

- Ei bine - îi zise ea - atunci o să mă-nţelegi dacă-ţi spun că una din cele mai mari şi mai curate mulţumiri ale omului e să se peardă-n privirea a tot ceea ce e frumos şi că nimic nu e în ceea ce priveşte frumuseţea mai presus de

trupul omenesc. Nu e plantă, nici floare, nici fruct, nu e animal atât de frumos ca omul. E, ori

O nu e aşa?

Palea dete din umeri.

- Ar trebui să mă gândesc mult mai înainte de a-ţi da răspuns, grăi dânsul.

- Eu nu spun cum omul este - urmă dânsa - ci 35 cum poate să fie. Cei mai mulţi dintre oameni sunt într-un fel ori într-altul pociţi, şi nu e, poate, niciunul în toate în amănuntele fiinţei lui aşa cum trebuie să fie. Sunt însă oameni în care unele dintre părţile trupeşti sunt atât de desăvârşite-n forma lor, încât rămânem

O uimiţi, încântaţi, extaziaţi în faţa lor. Ai văzut şi tu capete frumoase, umeri frumoşi, braţe frumoase, pepturi, şolduri, pulpi, mâni frumoase. Aşa e, ori nu e aşa?

- Da, răspunse Palea. Se poate.

- Asemenea oameni, fie bărbaţi, fie femei, le stau *5* model pictorilor şi sculptorilor, care iau de la unul una, de la altul alta şi creează opere în toate amănuntele lor desăvârşite. N-a trăit însă şi nici că va putea vreodată să trăiască măiestru care-ntrece natura în ceea ce priveşte desăvârşirea formelor, frumuseţea trupului 10 vieţuitor. De aici purcede cultul trupului, neadormita purtare de grijă ca-n desfăşurarea vieţii să nu se pocească formele trupeşti, căci încântaţi suntem în faţa operei create de vreunul dintre marii măieştri, dar neasemănat mai mult ne încântă originalul, adevăratul trup 15 omenesc.

Obrajii lui Palea se umplură de sânge.

- Mă iartă - zise - dar aici mai e la mijloc şi ceea ce voiai să-mi spui vorbindu-mi odată despre cea mai covârşitoare dintre patimile omeneşti.

- Tocmai aceasta e ceea ce m-a făcut să viu acum la tine, îl încredinţă dânsa. Pentru Guleş moralitatea lui Ghica e lucru fără de nicio însemnătate, iar cei ce vorbesc despre imoralitatea lui Ghica de obicei nu ştiu ce vorbesc. Ascultă, te rog, urmă schimbând tonul. *25* Eu am stat de multe ori model atât în timpul copilăriei mele, cât şi mai târziu, şi nu o dată am fost nevoită să gândesc ceea ce

ziseşi acum. Văzând adecă cu ochii, omul deosebeşte lumina de-ntunerec şi colorile una de alta, dară formele de orişice fel le pipăie. Dacă deci 30 o plăcere este să vezi un trup frumos, încă mai mare e plăcerea de a-l pipăi, şi nu o dată am fost nevoită să le dau brânci celor ce nu se mulţumeau nici cu această mai mare plăcere, ci voiau mai mult. Niciodată nu mi s-a întâmplat însă ca vreunul dintre adevăraţii 3 5 măiestri să fi căzut în păcatul acesta. Ei aveau pentru frumuseţea trupească un adevărat cult, se apropiau de model cu un fel de religiozitate şi erau cuprinşi denduioşare gândindu-se că e trecătoare frumuseţea trupească, că abuzurile de orişice fel pocesc trupul vieţuitor. 40 N-am să uit niciodată pe unul dintre dânşii, care-mi spunea că le plânge de milă celor ce nu-şi dau seama că frumuseţele fără de seamăn ale vietăţilor intrate-n fiinţă ar fi peste putinţă dacă obârşia a toate n-ar fi o inteligenţă covârşitoare, care toate le chibzuieşte şi le măsoară. Rostul tablourilor vivante e să ţină viu sâmţă- 5 mântul acesta şi să-i îndrumeze pe oameni spre cultul formelor vieţuitoare.

Palea o asculta cu încordată luare-aminte. Acum el se-nvioră.

- Am înţeles acum! strigă. Ştiu ce vrei să zici.

„Adamiţi” sunt cei ce petrec dezbrăcaţi împreună şi-mi închipuiesc că „iniţiaţii” sunt cei ce iau parte la asemenea petreceri. E culmea neruşinării şi a desfrâului.

Madam Olga era-n stare să-l pălmuiască.

5 - N-ai înţeles şi nu ştii nimic, îi zise. Adam şi Eva n-aveau nevoie să-şi ascundă trupul câtâ vreme trăiau în toată nevinovăţia. S-au ruşinat şi şi-au acoperit golăciunile numai după ce au păcătuit şi abia acum au început să se mintă, să se amăgească ori să se-nşele unul pe altul.

O „Adamiţi” adevăraţi sunt cei ce vreau să fie cum Adam şi Eva erau mai-nainte de a fi căzut în păcat. Asemenea om nu e Ghica, pe care-l vezi alergând şi făcând cheltuieli nebuneşti ca să adune „iniţiaţi” pentru serate pariziene şi dă mereu peste pocitanii care nu se mulţumesc să vadă şi să pipăie, ci râvnesc la mai mult. Unul dintre

aceştia e şi Guleş al tău. Mie să nu-mi spui că la mijloc e numai reaua părere pe care o are despre Ghica; trebuie să mai fie şi ceva ce nu poţi ori nu vrei, dar trebuie neapărat să-mi spui.

Palea rămase tăcut: nu-ndrăznea să-i zică „nu!”.

Dacă n-ar fi fost întunerec, ea ar fi văzut oglindită-n faţa lui strâmtorarea omului pornit să facă ceea ce nu vrea. îi era parcă a băut o otravă care îi răscoleşte întreaga fiinţă şi nu mai era-n stare să nu-i spună şi

O ei din ce în ce mai în amănunte cele citite-n raportul de la 4 mai al baronului.

Nu era-ntâia oară că spune ce nu voieşte să spună şi-i era ruşine de sine însuşi, dar ea-l stăpânea şi-l ducea după placul ei.

- Vezi - îi zise-n cele din urmă - aşa te mai înţeleg. Vorba nu e de Ghica, nici chiar de pocitaniile intrate-n slujba lui Vogoridi, ci de părerea ce-şi fac nu numai comisarul Prusiei, ci toţi comisarii, ba chiar toţi oamenii cumsecade despre uneltele lui Vogoridi. Guleş, om plin de deşertăciune, va mai fi ţiind şi la 5 copiii lui şi nu se poate împăca cu gândul c-ar fi socotit deopotrivă cu cei ce-şi fac de ruşine ţara şi neamul. Eu îl ştiu însă atât de plin de slăbiciuni, încât nu pot să cred că va stărui în hotărârea lui.

- îi faci mare nedreptate! întâmpină Palea.

Madam Olga-l cuprinse cu braţul şi-i mângâie obrajii cu mâna ei cea mică şi moale.

- Băiete, băiete, copil nevinovat, îi zise. Nu e-n lumea aceasta plăcere la care nu râvneşte, nici jertvă pe care nu e gata s-o aducă pentru ca să guste până-n cele mai mici amănunte plăcerile vieţii. Ce crezi? Ar fi luat el hotărârea de a se desface de Ghica dac-ar fi fost de faţă şi duduia Smaranda când citeaţi raportul de la 4 mai al baronului? Ce va face el când dânsa va stărui să nu se despartă? Când îl arde de ceva, puţin îi pasă lui de ţară şi de familia sa.

Palea dedea mereu din umeri. Zdruncinat în credinţa lui, el era ademenit de gândul că Guleş nu va stărui în hotărârea de a se desface de Ghica! Da! îl ardea şi pe el

însuşi de ceva şi în adevăr că puţin îi păsa de ţară şi de toate celelalte.

Mult au mai stat amândoi aşa pe-ntuneric. Ea în mai multe rânduri a voit să se îmbrace, el însă mereu o ruga să mai rămâie, şi nu mai era mult până la miezul nopţii când au plecat amândoi.

întors acasă, el a mai stat timp îndelungat tot aşa pe-ntunerec... înţelegea şi o mulţime de lucruri pe care nu i le spusese madam Olga şi se simţea cu totul alt om.

După ce s-a culcat, nu putea să doarmă. O vedea

5 dezbrăcată nu numai pe ea, ci şi pe Aglaia, pe duduia

Smaranda, ba până chiar şi pe cocoana Clotilda iar, coconul Costache i se părea din ce în ce mai potrivit cu cele spuse de madam Olga.

Aşa l-a răpus somnul, iar dimineaţa, când s-a deştep-
O tat, cel dintâi gând i-a fost că nu poate să-i scrie Aglaiei.

„Nu mă mai simt străin aici, îi scrisese. Am găsit oameni care mă-nţeleg, de care mă pot apropia fără de sfială, cu care pot să mă potrivesc în gânduri şi care te vor îmbrăţişa cu toată dragostea."

Ce putea să-i scrie acum, câtă vreme nu ştie nici ce va aduce ziua de mâne, nici în cine să aibă şi-n cine să nu aibă încredere, pe vorbele cui să pună temei, de cine are şi de cine nu are să se apropie.

Orişicât de mult ar fi ţinut la Guleş, la cocoana Clo-
10 tilda şi la copiii acestora, îi era din ce în ce mai adimenitor gândul că poloneza vede bine lucrurile când zice că n-o să stăruie Guleş în hotărârea lui.

Soarta lui atârna de la lupta dintre două femei, şi el din ce în ce mai mult dorea ca nu cea mai apropiată 15 de sufletul lui să izbândească.

Aşa se zbătea el când a primit de la Aglaia răspuns la cea din urmă scrisoare a lui.

Un junghi fulgerător i-a trecut prin inimă când a deschis-o şi ameţit a rămas după ce a citit-o.

O Ce spunea dânsa în scrisoarea ei?

„*Iubitul meu*,

Nu poţi tu să-ţi închipuieşti, şi nu sunt eu în stare să-ţi spun cum şi cât de mult ne-am bucurat nu numai eu şi mama, ci noi toţi când am citit cele ce ne spui 25 în scrisoarea ta. E la mijloc o intervenire a Providenţei. Am fost adecă nevoită să plec din casa mătuşii, care voia cu orice preţ să mă-nduplece a primi nişte propuneri, care nu puteau - se-nţelege - să fie potrivite cu simţămintele mele. Nu mi-a rămas deci decât să

O mă-ntorc la casa mamei, care mai are, precum ştii, şi alţi patru copii mai mici decât mine. îţi vei fi dând seamă despre greutăţile cu care ne luptăm şi vei înţelege de ce zic eu că e în adevăr providenţială întorsătura în urma căreia cele de atâta timp visate de noi vor pu- 3 5 tea, în sfârşit, să fie realizate. Vor vedea mătuşa şi mama că ţi-au făcut o mare nedreptate când stăruiau să nu mă răzăm pe tine, după părerea lor om lipsit de statornicie.

Aşteptăm cu cea mai viuă nerăbdare ştiri nouă. Scrie-ne, iubitule, cât mai curând. *40* [*Aglaia*]"

CE SPUXE COCOANA CLOTILDA

Vede orişicare lucrurile cu ochii săi, judecă potrivit cu firea sa şi cu pornirile inimii sale, şi le-nfăţişează 5 toate după chipul şi asemănarea sa, cum i se par, iară nu cum în adevăr sunt.

Palea apucase o dată să-l socotească pe coconul Costache om înzestrat cu mari destoinicii, stăpânit de cele mai bune îndemnuri, menit să săvârşească-n viaţa 10 lui fapte mari şi aşa voia cu orice preţ să-l ştie. Orişice ar fi zis şi făcut el era-n cele din urmă bine zis şi bine făcut, şi Palea era nemângâiat când era de altă părere şi nu se putea potrivi cu el. Grăindu-l dar de rău, nu numai duduia Smaranda, ci şi madam Olga i se făcea 15 nesuferită.

Acum însă, strivit de cele cuprinse-n scrisoarea Aglaiei, el voia să-l ştie pe coconul Costache cum îl dorea şi umbla hăbăuc de ici până colo.

Trecuse atâta timp de când n-o mai văzuse pe Aglaia 20 şi nu mai avea pentru ea slăbiciunea pe care a avut-o odinioară, dar tot i se părea taina inimii lui prea sfântă pentru ca s-o pângărească vorbind despre ea.

„M-ai purtat cu vorba - îi suna-n ureche - m-ai amăgit cu făgăduinţe, m-ai ţinut legată, m-ai pus în 25 conflict cu mama şi cu mătuşa: fă ca să nu le dau dreptate celor ce te socotesc lipsit de statornicie bărbătească, om făr' de caracter.”

Nu le-a zâs dânsa în scrisoarea ei acestea, dar şi le zicea el însuşi citind scrisoarea şi toată lumea avea să 3 O le zică dacă Guleş nu intra cât mai curând în guvern alăturea de Ghica.

Abia acum îşi dădea Palea seama cât de mare era păcatul de care s-a făcut vinovat când a plecat dimpreună cu Guleş de la Postelnicie. 3 5 Aşteptând cu nerăbdare sâmbăta, ca să se ducă pe la cocoana Clotilda şi să vadă ce s-a mai întâmplat, el a trecut pe la madam Olga, pe care o ştia totdeauna bine informată asupra celor ce se petrec în lume.

- Iar ai pe suflet ceva ce nu vrei să-mi spui! îl mustră ea.

- Aşa sunt eu! răspunse el. Mă fierb în grăsimile mele. M-apucă din când în când un fel de dor de ducă.

Făcându-mi-se oamenii nesuferiţi, aş vrea să scap pe nesimţite din lumea aceasta şi-i fericesc pe călugării adăpostiţi prin mânăstiri de toţi uitate şi pe sihaştrii retraşi prin codri ori prin pustiuri.

- Aceasta-ţi vine din senin, nu-i aşa?... fără ca să 10 fi păţit ceva, îi zise ea. Spune: ce-ai mai aflat despre coconul Costache?

- Nimic, răspunse el. Am venit tocmai pentru ca să-mi spui ce-ai aflat tu.

- Tot nimic! După toate semnele, nu-i vine la 15 socoteală să-şi dea pe faţă hotărârea. Prea sunt multe cele ştiute de oamenii lui Ghica despre dânsul şi se teme de scandale.

- Se poate, întâmpină Palea. Drept să-ţi spun, mare prostie am făcut arătându-i raportul de la 4 mai al

O baronului; eu îl socotesc însă prea cuminte pentru ca să nu facă cum ai zis tu.

Madam Olga se uită mirată la el. I se părea peste

putinţă ca din gura lui să iasă vorbele pe care le auzise.

- Nu ştiu cum am să-nţeleg vorbele tale, grăi dânsa. 25 Eu am zis, ce-i drept, căelnuseva despărţi de Ghica, nu însă pentru că e prea cuminte, ci pentru că e prea slab.

- Prea slab zici tu, prea cuminte zic eu, întâmpină dânsul; tot acolo vine. Vorba e că azi ori mâne o

O să-l avem iar postelnic.

Madam Olga nu era femeia cu care se poate vorbi aşa.

- Bine, omule - îl mustră - ce-ai păţit de te-ai schimbat aşa deodată? Până acum îţi erau cu totul

5 altele părerile.

- Da! grăi dânsul. Peştele miroase a balta din care l-ai scos. Se potriveşte şi omul cu nevoile sale şi cu aceia în mijlocul cărora trăieşte.

- Vorbeşti în pilde, îi zise ea. Se vede că iar am

O nevoie să mă duc la tine şi să stăm pe-ntunerec de vorbă pentru ca să-ţi deschizi inima.

- Să vii - răspunse el - mâne seară, că te aştept după ce mă întorc de la Guleş.

Ziua următoare el a găsit-o pe cocoana Clotilda singură, căutându-şi de treburi, perdută într-ale ei, 5 încât el era strâmtorat şi covârşit de sâmţământul că astă dată e de prisos şi că cel mai cuminte lucru e pentru dânsul să plece, sub cuvânt că are o treabă urgentă.

- Nu se poate, stărui dânsa. Tocmai acum, când mă vezi singură, nu poate nimic să-ţi fie atât de urgent ca să mă părăseşti. Costache e plecat la moşie. Intrăm în iarnă şi are să pună la cale o mulţime de treburi.

- Când e vorba să se-ntoarcă? întrebă dânsul, dumirit acum de ce n-a răsuflat încă nimic asupra hotărârii luate de coconul Costache.

- Aceasta - răspunse ea - n-o ştie, aşa mi se pare, nici el însuşi. Mi-a spus numai că o să aibă multe pe capul lui. Ieri şi alaltăieri l-a căutat mai unul, mai altul, între care şi Ioniţă, care mi-a spus că o să se ducă şi la moşie. Când se va-ntoarce acesta, vom afla 20 cam pe când putem să-l aşteptăm şi pe Costache.

Palea stete câtva timp pe gânduri.

îi părea-nvederat că coconul Costache nu şi-a dat încă pe faţă hotărârea. Numai aşa putea să-nţeleagă graba lui Ioniţă, care alerga şi pe la moşie. Luându-l 25 deci gura pe dinainte, el întrebă care mai sunt gândurile coconului Costache.

Cocoana Clotilda dete strâmtorată din umeri: îi era greu, chiar neiertat îi era ca să mărturisească adevărul.

O Trecuseră adecă atâtea zile una după alta fără ca el să fi scăpat o vorbă măcar despre ceea ce avea de gând să facă. Nu era, ce-i drept, de felul lui om comunicativ, dar acum se făcuse de tot scurt la vorbă, câteodată chiar posac, încât s-ar fi supărat dacă soţia sa ar 3 5 fi cerut răspuns la întrebări ca cea pusă de Palea.

- Te vei fi mirând dacă-ţi mărturisesc că nu ştiu, răspunse dar. Rar se-ntâmplă să mai iasă, când iese, lipseşte puţin de acasă, dar stăm câteodată ceasuri întregi fără ca să schimbăm vreo vorbă.

Chiar şi-n starea sufletească în care se afla, Palea numai cuprins de adâncă întristare putea să asculte mărturisirea aceasta.

- Dar duduia Smaranda ce zice? întrebă dânsul 5 cu oarecare sfială.

Cocoana Clotilda îi aruncă o căutătură scrutătoare. Despre aceasta, mai ales despre aceasta n-avea să vorbească cu dânsul. Dorea însă să ştie dacă nu cumva el a simţit ceva.

- Smaranda? îi zise dar. Dânsa n-a mai venit pe la noi. E supărată pentru că n-am poftit-o şi pe ea când cu citirea celor cuprinse-n raportul de la 4 mai al baronului.

Palea nu se-ndoia că madam Olga exagerează vorbind despre legăturile dintre Guleş şi duduia Smaranda.

- Fire-ar fi să nici nu mai vie! exclamă el.

Cocoana Clotilda tresări, ca făcătorul-de-rele prins asupra faptei, şi rămase cu ochii împăingeniţi.

îi venea să plângă, făcându-şi mustrări pentru că e-n stare să vorbească despre această grea taină a familiei cu un om care îi este, la urma urmelor, cu desăvârşire străin.

Pornită însă o dată pe panta mărturisirilor neiertate, ea nu mai era destul de tare spre a se opri.

- De ce?! zise. De ce o zici aceasta?

Palea rămase cu ochii ţintă la pământ. îi părea rău c-a rostit acele vorbe.

- Iertaţi-mă, cucoană! îi zise. Mă amestec în lucruri care nu mă privesc şi spun ceea ce nu se cuvine. Lumea

O vorbeşte însă, spuind o mulţime de născociri, pe care nu mă iartă firea să le cred, şi dac-am scăpat acele vorbe, e pentru că doresc ca lumea să nu mai aibă cuvinte de a născoci.

Cocoana Clotilda era zguduită.

5 -Nu! grăi dânsa rostind vorbele cu glasul înecat de năvala sângelui. Lumea nu minte, nu născoceşte.

Palea se cutremură; nu mai încăpea îndoială că madam Olga spunea adevărul.

- E adevărat că mi-a fost şi mie ursit să am soarta

O atâtor femei căzute sub greaua osândă de a-şi şti soţul căzut în robia alteia. Ce să fac însă?! Te-ntreb: ce să fac? D-tale îţi va fi părând urâtă starea în care mă aflu şi te vei fi mirând că pot să mă împac cu ea. Nici că m-aş împăca dac-ar fi vorba numai de mine: m-aş închide în mânăstirea de la Liov, în care am fost 5 crescută, şi n-aş mai cere nimic de la lume.

Palea asculta oarecum aiurit, parcă glas din altă lume îi răsuna-n ureche. Cu câteva zile mai-nainte ar fi fost în stare să strângă de gât pe duduia Smaranda, acum însă el se gândea numai că aceasta nu-l va lăsa pe Guleş să se despartă de Ghica.

- Avem copii - se tângui cocoana Clotilda - şi mă îngrozesc întrebându-mă ce s-ar alege sufleteşte de ei. îi sunt recunoscătoare pentru că e om generos, încât mă iartă să stau lângă dânsul şi să-mi dau silinţa de a-i îndulci şi eu viaţa, şi a trimis copiii noştri departe de aici pentru ca să nu fie striviţi de fireasca durere a celor nevoiţi a se face judecători ai părinţilor săi şi a alege între tată şi mamă.

Aceasta le-ntrecea toate, şi Palea-ncepu să umble în

sus şi în jos, ca omul ce nu mai ştie ce să facă.

- Dar dacă mâne ori poimâne... grăi dânsul.

- Da! - îl întrerupse ea, cuprinsă de deznădăjduire - dacă mâne ori poimâne el n-ar mai vrea ori n-ar mai putea să fie generos? Ce rost mai are pentru mine viaţa? Copiii mei cum rămân?

- Aici - exclamă dânsul - trebuie să moară cineva.

Dacă l-ar fi luat însă cineva de scurt, l-ar fi băgat într-un colţ şi i-ar fi pus pistolul în piept, el n-ar fi fost în stare să spună cine anume are să moară.

O îi răsunau în ureche vorbele madamei Olga despre frica de scandal a lui Guleş şi-i era parcă a stat în întunerec şi deodată i se face lumină.

Ce caută adecă Ioniţă la moşie?!

- Aceste sunt lucruri pe care nu le credeam iar

5 acum nu le mai pot pune la-ndoială - grăi dânsul - şi dau cu socoteală că coconul Costache s-a dus la moşie pentru ca să scape de stăruinţele oamenilor ca Ioniţă.

Cocoana Clotilda iar era ispitită să spună ceea ce

O nu îi era iertat.

- Nu ştiu, zise rostind vorbele în silă. Se poate. Dacă l-am înţeles bine, umblă cu gândul de a pleca în străinătate. E - urmă încă mai în silă - bolnav unul dintre copii.

Palea rămase ca trăsnit din senin.

Dac-o făcea coconul Costache aceasta, era hotărât să se desfacă nu numai de Ghica, ci şi de duduia Smaranda, şi cocoana Clotilda scăpa, dimpreună cu copiii ei, dar multă vreme mai avea să treacă până ce Guleş va fi iar postelnic.

- Peste putinţă! grăi Palea. Tocmai acum n-are coconul Costache să plece din ţară. Prea îl ştiu om cuminte pentru ca să pot crede că nu va primi propunerile ce i-a făcut Ghica.

Cocoana Clotilda rămase-ncremenită. Se uita la el cu ochi mari, ca şi când s-ar fi pomenit deodată în faţa unui om pe care-l ştia mort. îl vedea şi-l auzea vorbind, dar nu-i venea să creadă că e în aievea el cel ce îi stă-n faţă şi-i vorbeşte.

- Nu pot să uit - urmă Palea - cu câtă căldură vorbea despre Ghica cel cumpenit, şi cele ce se spun despre imoralitatea lui Ghica sunt născociri ale unor oameni care nu ştiu ce zic, iar de neghiobia unora dintre slugile lui Vogoridi oamenii ca coconul Costache nu ţin seamă când vorba e să-şi pună puterile-n slujba ţării.

- Nu ştiu, zise cocoana Clotilda. De unde să ştiu? Nu ştiu nimic! Toate sunt cu putinţă-n lumea aceasta, unde oamenii se schimbă de azi pe mâne, dintr-un ceas într-altul.

Nu tot aşa vorbea madam Olga, care şi-l ţinea aproape pentru ca să se folosească de el şi pentru care avea mult farmec sfiala cu care el se apropie.

- Omule - îi zise - suntem aici numai noi amândoi,

5 şi e-ntuneric, încât nu ne dă de gol obrazul când spunem ceea ce în adevăr nu gândim. Adu-ţi aminte că Adam şi Eva abia după ce au păcătuit au început să mintă. Te-ntorci de la cocoana Clotilda: ce-ai păcătuit cu ea încât atât de mult te-ncăpăţânezi în silinţa de a mă face să cred că n-ai pe sufletul tău decât ceea ce nu mi-ai spus mie?

Lui Palea îi venea să-i dea brânci.

- Nu mai face nicio încercare de a mă amăgi, urmă dânsa. Eşti schimbat la fire, la faţă, la glas, la purtări: aceasta numai aşa, din senin, nu poate să vie!

- Nu e la mijloc nimic din cele ce am aflat de la cocoana Clotilda. Sunt lucruri care mă privesc pe mine, numai pe mine, o-ncredinţă dânsul.

- Aa! întâmpină dânsa. Care va să zică, am dreptate: e în adevăr ceva! Dă-mi voie să te-ncredinţez că nu e nimic ce te priveşte numai pe tine: tot ceea ce te interesează pe tine, mă interesează şi pe mine. Haid' spune!

Erau de două feluri lucrurile despre care Palea nu voia să-i vorbească. Pentru ca să nu fie nevoit a-i vorbi 15 despre unul, i-a vorbit despre cellalt, şi multe de tot a aflat madam Olga despre aleasa inimii lui.

Noaptea târziu, când nu li-a rămas decât să se despartă, el şi ea se sâmţeau ca frate şi soră apropiaţi sufleteşte şi el nu-şi mai făcea deloc mustrări pentru că a

vorbit 20 fără de sfială despre taina lui cea sfântă.

- Ce-ntorsătură au să ieie lucrurile aceste?! suspină dânsul. Cum au să se sfârşească toate?

Madam Olga i se uită râzând în faţă.

- Vorbiţi voi, cei căzuţi în păcat, parcă bărbatul 25 n-are-n lumea aceasta alt rost decât să alerge după femeie, îi zise ea. Dac-ar fi adevărat că ţii la ea atât de mult cum îmi spui, ori n-ai fi părăsit-o viind aici, ori ai fi rămas la Postelnicie şi după plecarea lui Guleş. Parcă de la tine atârna dacă are ori nu are să se facă 30 unirea ţărilor!

- Aş! Ce-mi pasă mie acum?! întâmpină dânsul.

- Atunci ce te mai zbaţi! Spune-i fără de-ncunjur adevărul. Dacă te iubeşte, are să mai aştepte, cum atâta timp a aşteptat, iar dacă nu mai aşteaptă, inimă rea să nu-ţi faci, căci lumea e plină de femei mai şi mai decât dânsa.

Palea nu-i mai răspundea nimic. Dânsa nici c-ar fi putut să vorbească altfel. Femeia adevărată era cocoana Clotilda, care nu trăia pentru sine, ci pentru copiii şi 40 pentru soţul ei, cu toate că acesta nu era vrednic de iubirea ei. Să i te-nchini, dar să nu te razăm pe ea, căci în sufletul ei numai pentru ai săi e loc. Madam Olga i se părea însă un fel de bărbat adăpostit întrun frumos trup de femeie, sufleteşte deopotrivă cu coconul Costache, care numai pentru sine trăieşte şi 5 pe care nici cei mai de aproape ai săi nu se pot răzăma.

Rămas după plecarea ei singur cu sine, el a stat timp îndelungat aşa pe-ntunerec, dus pe gândurile lui în depărtări nemărginite.

Îi era parcă Bahluiul revărsat îl luase şi-l ducea în 10 puhoi la vale; trecând pe sub o salcie de pe ţermure, el s-a agăţat de ramurile ei, ca să se ridice deasupra valurilor şi să scape. Deodată însă craca sălciei s-a rupt şi puhoiul l-a luat iar şi l-a dus la vale.

„Unde mă duce şi unde mă scoate?!” se-ntreba dânsul.

X

Cl'M SE-MPACĂ PALEA

Cocoana Clotilda ştia foarte bine ceea ce lui Palea i-a

spus că numai presupune: Guleş a plecat în străinătate, ba, după puţină răzgândire, a luat-o cu dânsul 20 şi pe cocoana Clotilda, şi au călătorit amândoi împreună ca soţ şi soţie, ca tată şi mumă a celor trei copii.

Cu aceasta s-a încheiat un capitol din viaţa lui Palea, care nu putea să-l ierte pe coconul Costache pentru că l-a îndemnat să nu rămâie la Postelnicie şi după aceea 25 a plecat din ţară, şi n-o ierta nici pe cocoana Clotilda, care a-nduplecat pe soţul ei să se desfacă de Ghica.

„Iară eu, neghiobul de mine - îşi zicea - i-am dat mâna de ajutor făcându-i împărtăşire despre cele cuprinse-n raportul de la 4 mai.” 30 Pentru madam Olga era cestiune de amor propriu să-l încredinţeze pe Palea că nu s-a desfăcut Guleş nici de Ghica, nici mai ales de duduia Smaranda.

- Chiar şi dac-ar fi voind azi - zicea dânsa - mâne iar nu va mai voi. Pe hotărârile oamenilor cu tre- 3 5 buinţe multe şi mari nimeni nu se poate răzema. A plecat pentru ca să scape de stăruinţele celor ce voiau să-l tragă-n partea lor, dar după ce lucrurile se vor fi ales într-un fel, el se va întoarce tot cel de mai-nainte. Puţin îi pasă lui dacă se face ori nu unirea ţărilor!

- Dacă e vorba - întâmpină Palea amărât până-n fundul inimii - are toată dreptatea: nici mie nu-mi 5 pasă dacă se dau ori nu peste cap fie unioniştii, fie ceilalţi. N-o să mă plâng de capul altora când atât de greu mă doare al meu gândindu-mă că nu-mi rămâne decât să-i scriu Aglaiei că are să mai aştepte.

După ce i-a scris apoi, a petrecut zile grele aşteptând 10 răspunsul.

Deoarece acesta numai prin Consulatul austriac putea să-i vie, el trecea des pe la prietenul său Ciuntuleac şi de la el pe la madam Olga, care nu-i mai era tot cea de mai înainte. 15 Era de tot mare deosebirea dintre el şi ea în ceea ce priveşte felul de a vedea lucrurile. Ei erau deci fireşte porniţi mai mult spre harţă necurmată decât spre bunăânţelegere prietenească. Dânsa nu avuse[se] însă-n viaţa ei a face cu oameni ca dânsul şi în curând a ajuns să

prindă slăbiciune pentru felul lui de a fi, iară el o ştia femeie trăită-n lume, o socotea foarte deşteaptă şi cu deosebire îndemânatică, cum se zice, bună tovarăşă de drum, şi stetea bucuros de vorbă cu ea.

Slăbiciune cum avuse pentru cocoana Clotilda, n-avea însă Palea pentru poloneză, ba când începea să-i vorbească despre Adam şi Eva, despre cultul frumuseţei vii ori despre seratele pariziene, el îl plângea pe Ciuntuleac.

Asculta, nu-i vorbă, cu plăcere şi stetea chiar pe întunerec bucuros cu ea, dar o bună părere nu avea despre dânsa, şi soţ al unei femei ca dânsa n-ar fi voit să fie.

Lucrurile s-au schimbat după ce el i-a vorbit despre taina cea sfântă a inimii sale şi mai ales după ce coconul Costache şi cocoana Clotilda nu mai erau pentru dânsul tot ceea ce fuseseră mai nainte de a fi plecat din ţară.

Acum madam Olga era singurul suflet de care-n zile atât de grele pentru dânsul putea să se apropie.

Ea nu era, ce-i drept, în stare să-nţeleagă tânguirile lui, dar le asculta ca ceva pentru dânsa cu totul neobicinuit şi nu lipsit de farmec.

Nemângâiată ar fi fost dac-ar fi văzut că braţele, pulpile ori umerii încep să-i slăbească ori să i se-ngraşe, că şoldurile ori sânii prea îi ies la iveală, că i se iveşte pe ici, pe colo câte o zbârcitură-n obraji ori câte un fir de păr cărunt în tâmple. Atât de stăruitoare îi era purtarea de grijă pentru frumuseţa ei trupească şi atât de bine a ştiut să-şi păstreze formele trupeşti, comoara ei cea viuă, încât nu era chip să-ţi dai seamă de vârsta ei. Nu era nici acum femeie-n floare, ci tot fată ajunsă la dezvoltare deplină. Aşa ar fi şi voit să rămâie, şi durerea ei cea mare era că aceasta nu e cu putinţă. Dureri ca ale lui însă în gândul ei erau închipuite şi numai închipuite puteau să fie.

După felul ei de a vedea, pentru el era mai bine să nu primească niciun răspuns. Pe deplin încredinţată că în curând o va simţi şi el aceasta, ea-lmângâia - deocamdată - cum mângâi pe copilul speriat de zgârietura ce mâne ori poimâne va fi vindecată.

Fiind astfel ea singura fiinţă care îi ştia durerea,

lua parte la ea, singura care-şi dedea'silinţa de a i-o alina, el a prins încetul cu încetul slăbiciune de ea, simţea din ce în ce mai mult trebuinţa de a-i fi în apropiere, şi amândoi ţineau să se potrivească-n gând şi în sâmţire.

Orişicât de mult ar ii fost Ciuntuleac perdut în încur căturile daraverilor sale, trebuia să sâmtă-n cele din urmă şi el că soţia sa şi Palea clocesc împreună fără de ştirea lui ceva.

Madam Olga rămase cam mirată când soţul ei îi făcu-ntrebare, căci întâia oară i se-ntâmplase ca el să se intereseze de lucruri care, după părerea ei, nu-l privesc.

Ea n-avea însă cuvinte de a nu-i spune adevărul.

El se strâmbă.

Palea nu-i păruse deloc om căruia i se pot întâmpla şi unele ca aceasta!

- Auzi d-ta! zise. Aşteaptă răspuns? Dacă e vorba şi niciun răspuns e răspuns foarte desluşit. Vrea mai mult, n-am decât să vorbesc cu curierul ce ne vine de la Cernăuţi, ca să ieie informaţiuni şi să ne spună ce-i cu fata aceea. Gândul meu e însă ca să-i căutăm aici altă fată. Sunt de tot mulţi oamenii cu dare de mână care s-ar bucura dac-ar putea să-şi găsească drept ginere un om ca dânsul.

- Fără-ndoială - răspunse madam Olga - dar mai nainte avem să-l vindecăm.

Aşa au rămas lucrurile.

în vreme ce Ciuntuleac iar trăgea cu ochiul şi cu urechea, ispitea ici pe unul, colo pe altul, acum pentru ca să îi găsească lui Palea o viitoare, soţia lui îşi dedea silinţa să-l vindece pe Palea.

Silinţa ei n-a rămas zadarnică.

Cel mai apropiat semn a fost că el şi-a schimbat părerea în ceea ce priveşte cultul frumuseţei trupeşti.

Aducându-şi oarecum ca prin vis aminte cele citite despre fel de fel de sărbători la elini, la fenicieni şi la romani precum şi cele ce aflase despre baiaderele din Indii, el nu se mai îndoia că-n adevăr cultul frumuseţei trupeşti e de tot vechi şi potrivit cu firea omenească.

- Fără-ndoială! îl încredinţă madam Olga. îndeosebi baiaderele sunt femei închinate unor anumiţi zei şi iau parte dănţuind la ceremoniile religioase şi la fel de fel de serbări. Ele sunt adăpostite-n mănăstiri şi se bucură de sfinţenie. în rândul baiaderelor nu pot 25 să fie primite decât femei în toate amănuntele frumoase, şi cea dintâi datorie a baiaderei este să-şi păstreze prin vieţuire cumpătată mlădioşia şi frumuseţa. Dansul, dealtminteri, a fost în toate timpurile şi e şi astăzi pretutindeni o artă mult preţuită, iar fondul acestei 30 arte nu poate să fie decât uimirea religioasă de care e cuprins omul în faţa frumuseţii vii. Numai cei pervertiţi pot să ieie baletul drept destrăbălare.

Pe când dânsa le spunea aceste, el se uita din ce în ce mai uimit la trupul ei cel frumos în toate amănuntele 35 lui.

Iar serile, când stetea pe-ntunerec el singur în odaia lui din Tătăraşi, se gândea la Aglaia şi-o vedea în faţa sa pe madam Olga când în cămaşă albă, ca să i se vadă braţele, umerii, gâtul şi partea din sân, când ridicându-şi 40 fusta ca să-şi dezvelească pulpile până la genunchi şi puţin mai sus. Şi le-nchipuia toate, deşi nu le văzuse niciodată, şi era din ce în ce mai mâhnit că ea nu mai vine să petreacă cu dânsul.

De ce ar mai fi şi avut să vie!?

Venea când voia să-l ispitească, pentru ca să afle şi 5 ceea ce el nu voia să spună. De ce să-l mai ispitească şi acum, după ce dânsul spusese tot ceea ce avea pe suflet şi după ce Guleş şi cocoana Clotilda plecaseră, iar cu duduia Smaranda el nu se mai întâlnea?

Nu mai era el tot omul de mai nainte. 10 Mai era însă şi ceva ce dânsa nu putea să mărturisească.

Una din marile plăceri ale vieţii ei era să steie-n faţa oglinzii şi să se vadă pe sine însăşi aşa cum era. Decât aceasta mai mare nu era decât plăcerea de a li se arăta 15 celor doritori de a o vedea. Se simţise nu o dată jignită pentru că Palea nu dedea semne despre asemenea dorinţă.

A fost deci destul ca ea să simtă mâhnirea lui pentru

ca iar să-i şoptească: „Să mă aştepţi astă-seară la *20* tine acasă”.

Cu totul altfel îşi petreceau însă acum serile, căci ea nu mai venea ca să-l ispitească, şi nu mult a trecut până ce Palea a ajuns să nu i se mai tânguiască pentru că nu mai primeşte răspuns de la Aglaia. *25* Nu mai înţelegea cum şi-a putut el închipui c-o iubeşte pe fata aceea. Stetea, se gândea şi-o despica-n părticelele din care era alcătuită, şi nu găsea-n ea nici trupeşte, nici sufleteşte nimic vrednic de iubire. Pusă alături ea cu madam Olga, ea era-n toate privinţele o 30 adevărată pocitanie.

„Nici nu m-a iubit măcar, îşi zicea. Dacă m-ar fi iubit, ar fi alergat după mine, iar dacă m-ar iubi, ar fi grăbit să-mi spună că aşteaptă.”

Abia acum a ajuns el să se lumineze şi să ştie ce va 3 5 să zică iubire, abia acum îl înţelegea pe Guleş, care căuta-n lume numai ceea ce poate să-i îndulcească viaţa.

Madam Olga ar fi greşit, cu toate aceste, dac-ar fi zis că silinţele ei de a-l vindeca n-au rămas zadarnice. -4o Ba era parc-o vindecă el pe ea într-un fel oarecare.

- Mă-ntreb adeseori - îi zise el într-una din serile petrecute împreună cu dânsa - ce-ar zice Ciuntuleac dacă ne-ar vedea stând aşa numai noi amândoi.

Grăindu-le aceste, el rostea vorba Ciuntuleac parc-ar 5 fi voit să zică „prostul ăla de Ciuntuleac”.

Madam Olga-l măsura lung cu ochii.

- De ce adecă mi-o spui mie aceasta? îi zise. Dacă l-ai cunoaşte pe omul acela, nu numai că nu mi-ai spune-o mie, dar nici n-ai gândi-o. Nu cumva vrei să zici că cele ce se petrec între noi sunt lucruri neiertate?

- Să zicem că nu sunt, răspunse el. Dar nimic în lumea aceasta nu dăinuieşte neschimbat: mâne ori poimâne pot să fie.

- Aceasta e greşala în care ai căzut, îi zise ea. Poate că nu e în lumea aceasta nimeni care ştie ce are să facă mâne: omul de caracter ştie însă foarte hotărât ce nu are niciodată să facă. Am făcut şi fac numai ceea ce după propria mea convingere îmi este iertat, şi nu e în lumea

aceasta om care ar putea să mă-nduplece a merge mai departe şi a face şi ceea ce nu-mi este iertat.

Palea se sâmţea jignit de aceste mărturisiri.

- Aş! Vorbe! întâmpină dânsul. Nu ştie omul nici ce nu are să facă în anumite-mpregiurări. Abia trece zi fără ca să te surprinzi pe tine însuţi făcând ceea ce ţi se părea peste putinţă.

- Eu nu! stărui dânsa. Fiind convins despre aceasta, soţul meu e foarte liniştit şi nici că-şi mai pune-ntrebarea ce voi fi făcând eu când mă aflu departe de dânsul.

Palea începu să râdă.

- Ceea ce nu te-mpedecă a face şi multe care pe el l-ar umplea de adâncă durere dacă le-ar afla. Vorbişi despre ceea ce după propria ta convingere îţi este iertat. N-ai decât să-ţi schimbi convingerea pentru ca mâne să faci ceea ce azi ţi se pare neiertat. Vorbesc pe urma celor păţite de mine însumi. Nici că e însă vorba de ceea ce numai după a ta convingere îţi este iertat. Om ca ceilalţi, deci şi ca mine, Ciuntuleac nu are nevoie să se-ntrebe ce vei fi făcând tu. Mi-e destul să ştiu cum ne petrecem noi timpul şi să-mi dau seamă ce-aş simţi dacă soţia mea şi-ar petrece tot aşa timpul cu vreunul dintre prietenii mei, pentru ca să fiu încredinţat că sunt neiertate faptele săvârşite de noi şi să-mi zic: „Paleo, eşti un nemernic, care-şi înşală prietenul abuzând de-o firească slăbiciune a soţiei lui, un 5 om de rea-credinţă te-ai făcut săvârşind fapte neiertate spre a-ţi face parte de mulţumiri ce nu ţi se cuvin. Ştii prea bine că sunt rele faptele tale, dar le săvârşeşti fiindcă eşti lipsit de demnitate şi nu poţi să te stăpâneşti. Ruşine să-ţi fie, scârbă să-ţi fie de tine însuţi!”

Madam Olga era răzvrătită-n întreaga ei fiinţă.

- Bine! îl mustră dânsa. E cu putinţă să le spui acestea-n faţa mea?! Nu-ţi dai seamă că încă mai nemernică, mai de rea-credinţă, mai lipsită de demnitate ar trebui să fiu eu, care-mi înşel soţul?

- Asta nu! răspunse el foarte hotărât. E mare de tot deosebirea dintre noi amândoi. Ca să scap de sâmţământul afară din cale urât că m-am înjosit şi mă înjosesc prin

faptele ce-am săvârşit ori săvârşesc, eu mă deprind încetul cu încetul cu gândul că acele fapte sunt iertate; tu ai fost din capul locului îndrumată a te amăgi cu gândul că-ţi sunt iertate şi cele neiertate.

- Nu!... nu!... nu! strigă dânsa scoasă din răbdare. Nu toate!

- Ştiu ce vrei să zici! întâmpină dânsul. Nu însă de la tine atârnă care da şi care nu. Aici e marea deosebire dintre capul de bărbat şi cel de femeie. Cocoana Clotilda mi s-a plâns că soţul ei are legături cu duduia Smaranda, ţinea însă atât de mult la soţul său şi la copiii săi, încât s-a-mpăcat cu gândul acesta atât de nesuferit. Devotamentul femeii le-ntrece toate. Sunt multe de tot femeile ca cocoana Clotilda şi, când întâlnim în căile vieţii pe vreuna dintre ele, zicem: „Săraca de ea!" Dac-am întâlni însă-n drumul nostru vreun bărbat care se-mpacă cu gândul că soţia sa mai are legături şi cu altul, am zice: „Nemernicul d£ el!" Bărbatul care se împacă cu gândul că soţia sa are legături şi cu altul e dezbrăcat de bărbăţie, om despreţuit de toată lumea.

O Madam Olga se uită sperioasă la el.

Se deprinsese cu gândul că-l stăpâneşte şi nu-şi putea închipui împregiurări în care nu-l poate conduce după bunul ei plac, iar acum începuse să-i fie frică de el, încât îi era parcă nu ştie cum să scape din faţa lui.

- Vorbeşti - îi zise - ca-ntr-aiurea!

- Ba-mi dau foarte bine seamă de ceea ce spun şi de ceea ce fac, răspunse el. Toate sunt potrivite cu firea cea adevărată a lucrurilor şi-mpotriva firii nu e niciunul din îndemnurile mele.

Madam Olga era deprinsă cu oameni care nu erau mulţumiţi numai cu ceea ce, după părerea ei, li se putea ierta.

- Cam aşa vorbeau şi cei de felul lui Guleş, îi zise ea.

- Pe Guleş să-l lăsăm în pace, întâmpină dânsul.

Orişicât de adevărat ar fi că nu e nimic mai presus de frumuseţa întrupată-n oase,-n carne şi-n sânge pentru lumea-n care trăim noi, ceea ce spui despre cultul

frumuseţei vieţuitoare sunt parodii, în care fel de fel de caricaturi se prezintă pentru stimularea celor slabi de înger. E o ispitire neiertată!

- Iată şi iarăşi perzi din vedere că le spui aceste-n faţa mea! grăi dânsa fără ca să-şi peardă răbdarea.

- Nu perd nimic din vedere! stărui dânsul. Spun dinadins adevărul pentru ca să-ţi dai seamă despre

5 cele ce se petrec. Uite: ştiu că în curând ai să pleci ca să te întorci acasă la tine, unde te aşteaptă soţul tău. Nu se poate să mai rămâi! Chiar eu am să te-nsoţesc. E, cu toate aceste, foarte firesc îndemnul meu de a nu te opri, de a nu te lăsa să te duci. Tot atât de firească e şi mânia de care sunt cuprins când mă gândesc că acolo unde te duci te aşteaptă alt bărbat, căruia i se cuvin asupra ta drepturi mai mult decât mie. Te întreb: nu e firească şi pornirea de a pune mâna pe o armă, ca să scot din lumea aceasta pe bărbatul acela?

5 Madam Olga începu să tremure. Intâia oară-n viaţa ei îşi dedea seamă că îi este scump soţul ei şi că multe din purtările ei sunt neiertate.

- Nu tăgăduiesc că nu mi se cuvine s-o fac aceasta, urmă Palea. Mâna pe armă s-o pună cel mişeleşte înşelat: aici nu e vorba de drept şi de dreptate, ci de fireasca stăpânire a unei patimi nemiloase.

- N-ai decât să-ţi înfrânezi patima! stărui dânsa.

El se uită cu ochii plini de mânie-n faţa ei.

- Să mi-o-nfrânez?! întâmpină dânsul. Aceasta mi-o spui acum? Dar ce fac când plec să te-nsoţesc pân-acasă la el? Nu e aceasta destulă-nfrânare?! Vorba e însă că apoi, după ce mă voi fi întors şi mă voi afla iar aci singur, mă zbat ticăloşit ca vai de mine, întrebându-mă-n toată clipa: „Până când?! Până unde?” Înfrânez patima cum am înfrânat-o până acum: ce are să urmeze 10 însă după ce nu voi mai fi-n stare s-o-nfrânez?!

Madam Olga rămase câtva timp cu capul plecat.

- O, Doamne! zise ea cam cu jumătate de gură, ca vorbind mai mult pentru sine. Au trecut altele; o să treacă şi asta!

Palea se cutremură.

- Ce-a trecut?! strigă. N-a trecut nimic. Nu scapă cel ce fugind de o slăbiciune mică dă-n o patimă oarbă care-l duce departe şi tot mai departe.

XI

CEEA CE NU SE POATE IERTA

Stând el singur cu sine în iatacul lui din Tătăraşi şi umblând răzleţ prin împrejurimile Iaşilor, Palea îşi dedea mereu seamă despre marile schimbări ce s-au petrecut în viaţa lui sufletească; erau însă de tot 25 rare clipele în care îi părea rău că n-a rămas tot cum era înainte de a fi plecat de acasă; de cele mai multe ori se sâmţea înălţat gândindu-se că s-a potrivit cu lumea în mijlocul căreia-şi petrecea viaţa.

Deşi era pătruns de gândul că omul e cea mai desă- 30 vârşită dintre fiinţele de pe faţa pământului, el se- ncredinţa din fiecare clipă că sunt multe, mari şi felurite neajunsurile firii omeneşti încât aproape fiecare om are locul lui deosebit în scara desăvârşirii fireşti. Cei mulţi se zbat mereu în luptă cu slăbiciunile lor, şi 3 5 numai pe ici, pe colo se iveşte câte unul care se ridică sus şi, impunându-şi voinţa, se face stăpân pe cele de dimprejurul lui.

în rândul acestor de tot puţini îl socotea el dintru început pe coconul Costache, care totdeauna şi-n toate împrejurările căuta ceea ce poate să-i facă plăcută viaţa. Mai târziu s-a încredinţat apoi că şi alţii dintre 5 fruntaşii Moldovei, ba până chiar şi Marile Puteri au în vedere fiecare mai presus de toate propriile sale interese.

Se foloseşte fiecare de oameni, de împej urări şi de puterile sale spre a-şi îndulci viaţa. 10 „Numai fiecare bărbat, zicea cocoana Clotilda. Bărbatul, da, are să voiască şi să-şi încordeze toate puterile, să se folosească de toate împrejurările ca să-şi impună voinţa. Noi, femeile, avem să fim răbdătoare, umilite şi gata-n fiecare clipă de a ne lepăda fiecare de sine 15 însăşi. Rostul nostru e să trăim mai mult pentru alţii şi prin alţii decât fiecare pentru sine. Noi nu putem să ne sâmţim fericite decât ostenind şi

dându-nejertfă pentru ca să le îndulcim altora viaţa. Femeia e roaba casei sale; stăpân e numai bărbatul, care, neobosit 20 purtător de grijă, aleargă şi-nfruntă primejdii de dragul celor luaţi sub ocrotirea sa.”

Orişicât ar fi fost copleşită de dureri, o seninătate înviorătoare i se revărsa în suflet când îşi aducea aminte de nopţile petrecute priveghind la căpătâiul mai unuia, 25 mai altuia dintre copiii ei, şi inima îi zvâcnea cuprinsă de o năvalnică veselie când îşi vedea copiii bucurându-se de viaţă, lacrămi de-nduioşare îi năpădeau în ochi când vedea şi pe soţul ei luând parte la bucuria copiilor săi. Cu ochii lor vedea cele ce se petrec în lume; cu 30 inimile lor simţea atât amarul, cât şi dulceaţa vieţii; prin ei şi numai prin el îşi trăia zilele: ea însăşi prin sine nu mai era nimic în faţa lor.

S-a lipsit cu toate acestea de acest nesecat izvor de mulţumiri sufleteşti când a prins de veste că Luciei îi 35 este din ce în ce mai nesuferită duduia Smaranda. Una din amândouă trebuia să fie depărtată, iar aceasta nu putea să fie decât copila, care-ncepuse să înţeleagă ceea ce nu trebuia să ştie.

Pustie, ba câteodată chiar mai rău decât pustie a 40 rămas casa după plecarea copiilor; niciodată însă ea nu s-a plâns, ba nici prin semne nu şi-a dat pe faţă părerea de rău, căci pentru copii era mai bine să trăiască departe de părinţii lor.

E afară din cale nesuferită starea sufletească în care se află, când rămân numai ei singuri, doi oameni, 5 soţ şi soţie, care ţin să nu se jicnească unul pe altul mărturisindu-şi gândurile şi simţămintele.

Câtă vreme le erau acasă copiii, n-aveau decât să şi-i ţină în apropiere pentru ca să nu fie singuri. După ce au plecat, însă copiii, li se făcea - mai ales în timpul 10 mesei - urâtă viaţă şi le era mare binefăcător cel ce venea să-i vadă şi să petreacă cu dânşii un ceas, două. Iar după ce duduia Smaranda a încetat a mai veni să-i vadă, le venea, când lui, când ei, să-şi ia lumea-n cap.

Nu doară că dânsa ar fi voit să se plângă ori să-i facă

mustrări. Nu cerea nimic şi-ar fi fost mulţumită ca el să nu se supere când ea-şi dedea silinţa de a i le face - ca mai-nainte - toate pe plac. Iar pe el tocmai aceasta îl jignea. Din toate purtările lui se-nve- 20 dera că-i vine să zică: „Ce dai năvală?! Lasă-mă-n pace! N-am nevoie de bunele silinţe ale tale!”

După felul lui de-a vedea lucrurile, nu i se cuvenea femeii să-i ceară bărbatului socoteală despre ceea ce el face, şi se-njosea bărbatul care primeşte de la soţia 25 sa şi ceea ce el însuşi n-a cerut de la dânsa.

Nu-i rămânea, cu toate acestea, decât să rabde şi să tacă. Om cu trebuinţe multe şi mari, el ţinea la zestrea ei cea mare, deşi adeseori se sâmţea oarecum rob în casa sub acoperişul căreia îşi petrecea viaţa. 30 Nu îndrăzneau, cu toate acestea, nici el, nici ea să răsufle mai uşor când au plecat la copiii lor.

Aveau să facă o călătorie de tot lungă, în timpul căreia rar se nimerea să nu fie numai ei singuri, şi astfel mereu aveau să fie ispitiţi a vorbi şi despre 35 lucruri mai mult ori mai puţin supărătoare fie pentru el, fie pentru ea.

în călătorie, oamenii nu sunt ceea ce sunt acasă la ei, şi s-au şi întâmplat în adevăr lucruri la care ei nu s-au aşteptat.

Avea cocoana Clotilda pentru copiii săi şi poate încă mai vârtos, pentru soţul său mare slăbiciune. O avea însă slăbiciunea fiindcă aşa era dânsa făcută şi aşa fusese îndrumată din timpul copilăriei. Avea deci slăbiciune şi pentru părinţii, fraţii, rudele, precum şi pentru prietenele ei.

Sosiţi din călătorie la Cernăuţi, unde dânsa avea o mătuşă şi două prietene din timpul petrecut la călugăriţele din Lemberg, coconul Costache a fost nevoit să-i facă pe plac şi s-au oprit pe o zi, din care s-au făcut trei.

l o Au fost primiţi cu multă dragoste, şi-n timpul acestor trei zile s-a petrecut o schimbare, dealtminteri foarte firească, pe care coconul Costache n-ar fi crezut-o cu putinţă.

Pe când adecă la Iaşi dânsa era socotită de toţi drept

un fel de codiţă a soţului său, aici atât pentru mătuşa şi pentru prietenele ei, cât şi pentru toţi cernăuţenii cu care se-ntâlneau, era el însoţitorul cocoanei Clotildei, un fel de codiţă a ei. Chiar şi ea însăşi se sâmţea mai presus de ceea ce a fost la Iaşi, şi fără ca să-şi dea seamă îşi purta altfel capul şi altfel vorbea.

Spre marea lui mirare, ea nici nu l-a mai întrebat, ci i-a spus ca lucru definitiv hotărât că se vor opri la Lemberg, unde dânsa avea alte rude şi alte prietene.

- Nu găseşti - îi zise el - că oprindu-ne azi ici, mâne colo, nu numai pierdem mult timp, dar şi facem mari cheltuieli?

Ea se uită lung la el.

Se ştia destul de bogată pentru ca să-şi poată permite şi asemenea lux.

O Apoi, mai-nainte de a fi plecat de acasă, când umbla pe la moşie, el a-mprumutat bani de drum. Orişicât de firească ar fi fost dorinţa ei de a şti cu cât s-a-mprumutat şi câte carnete avea să plătească, ea nu se încumăta să pună asemenea întrebări.

- O, Doamne! - îi zise acum - ard şi eu de dorinţa de a-mi îmbrăţişa copiii. Nu pot însă să trec pe lângă oameni inimii mele scumpi, pe care poate că nu voi mai avea-n viaţa mea ocaziunea de a-i vedea. Cred c-ai împrumutat destul pentru ca să ne rămâie şi pentru

O aceasta.

Coconul Costache era foarte supărat, dar n-a mai zis nimic.

împrumutase mult, destul pentru ca să-i mai şi rămâie, dar tocmai de aceea nu-i dedea mâna să lungească 5 vorba. Se mai temea apoi şi ca nu cumva dânsa să-l întrebe ce-a căutat Ioniţă pe la moşie.

S-au oprit dar la Lemberg, unde au stat cinci zile întregi, în timpul cărora el nu era boierul de baştină, ci soţul pretutindeni multiubitei Clotilde, şi astfel încă 10 mai vârtos se sâmţea numai însoţitor al cucoanei, un fel de adaos al ei.

De sâmţământul acesta n-a scăpat tot drumul. Mereu

îi da brânci gândul că ea li se plânge tuturora de purtările lui.

La Cracovia, la Viena, la Münich, pretutindeni pe unde s-au mai oprit în lungul lor drum, în faţa lumii femeia era stăpână şi ochii tuturora asupra ei se îndreptau, de ale ei dorinţe ţinea fiecare seamă. El le vedea însă toate cu ochii omului ce-n fiecare clipă se temea ca nu cumva să i se pună-ntrebări la care nu-i dă mâna să răspundă.

Din clipa în care cucoana Clotilda a scăpat în toată nevinovăţia vorba despre banii-mprumutaţi drept cheltuieli de drum el nu mai scăpa de temerea aceasta. Nu ştia ce i-a spus duduia Smaranda lui Palea despre chivernisirea zestrei, dar era stăpânit de sâmţământul că mulţi bănuiesc că el îşi adună din veniturile zestrei avere mare şi că mult are să-i rămâie şi din ceea ce a-mprumutat în ajunul călătoriei. Deoarece apoi sâmţământul acesta-l apăsa din ce în ce mai greu, cucoana Clotilda îi era din ce în ce mai nesuferită, parcă ea ar fi fost vinovată de gândurile urâte ce-şi făcea dânsul.

Cu desăvârşire nesuferită i s-a făcut ea după ce au sosit, în sfârşit, la Geneva, unde şi-au îmbrăţişat copiii.

Chiar şi dacă n-ar fi adevărat că e-n natura lucrurilor ca copiii să iubească mai mult pe muma decât pe tatăl lor, era peste putinţă ca Lucia şi frăţiorii ei să nu-şi iubească muma mai presus de tatăl lor. 4 O Cuconul Costache avea mare slăbiciune pentru Lucia, care era trecută acum de treisprezece ani şi sufleteşte dezvoltată mai presus de vârsta ei. Mai ştiindu-se şi răsfăţată, ea era totodată şi-ndrăzneaţă, încât nu se sfia deloc să-i arate tatălui său că nu-l socoteşte deopotrivă cu muma ei.

„Mi-a-nstrăinat copiii!” îşi zicea dânsul.

Adevărul era că şi i-a-nstrăinat el însuşi.

Prea ar fi trebuit să fie tâmpiţi copiii pentru ca să nu-şi dea seamă că el e cel ce i-a depărtat de muma lor şi să nu sâmtă că şi acum bucuria lui de a-i revedea l o e înăbuşită de alte simţăminte. Numai cu sfială, câteodată chiar cu frică, se apropiau dar de dânsul.

Scurtă şi duioasă a fost însă bucuria mumei lor.

Lasă că ea nu se bucura decât văzându-l şi pe el bucurându-se, dar mumele ca dânsa numai acasă la ele, 15 în cuibul căsniciei lor, pot să fie mulţumite, şi ochii ei se umpleau de lacrămi când se gândea cum a ajuns să se despartă de copiii ei, iară seara, când nu i-a rămas decât să-i ducă pe copii la pensionate, aceştia au început şi ei să plângă. Ardeau de dorinţa de a adormi 20 - ca odinioară - sub ochii mumei lor şi sub privigherea ei şi de a lua masa cu părinţii lor.

„O, Doamne - îşi zicea ea iar - de unde pot să ştiu dacă voi mai avea ori nu în viaţa mea ocaziunea de a sta sub acelaşi acoperiş cu ei?!” 25 Ea nu-ndrăznea să i-o spună aceasta şi lui, dar i-o spunea Lucia, care avea firea năvalnică a tatălui său, şi nu i-a rămas în cele din urmă cuconului Costache decât să-şi caute o locuinţă în care poate să-şi adăpostească şi copiii în timpul petrecerii sale la Geneva. 3 O Senină nu le era însă nici acum viaţa şi nici nu putea să le fie câtă vreme el era purtat de gânduri care-l despărţeau de ai săi.

Nu mai erau nici acum o familie în adevăratul înţeles, ci o mumă cu copiii ei şi un om răzlăţit, care, 3 5 temându-se ca nu cumva să se dea prea în curând de gol, se ferea de ai săi şi numai de nevoie le grăia pe ici, pe colo câte o vorbă.

Pe Lucia mai ales în timpul mesei tăcerea părinţilor săi o-năbuşea şi-o făcea cu atât mai guralivă.

- Dar - întrebă dânsa într-una din zile - simpatica duduie Smaranda ce mai face?

Era o-ntrebare făcută din răsfăţare, poate chiar în toată nevinovăţia.

Cucoana Clotilda tresări însă şi rămase cu ochii-n pământ, iar cuconului Costache îi venea să se ridice şi să plece de la masă: răspuns nu-i dădură fetei nici el, nici ea.

Dânsa era pornită să-i arunce o căutătură, dar nici i o aceasta n-o ierta firea s-o facă.

Dânsul, ştiind ce-a căutat Ioniţă pe la moşie şi ce înţelegere au luat amândoi, găsea că întrebarea e fără de seamăn îndrăzneaţă, dar îşi stăpânea firea în faţa celor doi

băieţi.

Nu era el omul care e-n stare s-o mai ducă aşa, ba îi părea chiar bine că i s-a dat ocaziune de a se explica, dar hotărârea şi-a mărturi[şi]t-o abia după ce au plecat copiii la şcoală şi-a rămas singur cu dânsa.

- Avem, doamnă, să sfârşim odată, îi zise el; aşa ca pân-acum nu mai putem s-o ducem înainte. Am răbdat şi am tăcut câtă vreme mă grăiai de rău rudelor şi prietenelor d-tale; nu pot însă suferi să asmuţi copiii mei asupra mea. Cea mai urâtă din toate faptele e să-l desparţi pe copil de părintele lui.

Cucoana Clotilda răsuflă o dată din greu.

Se bucura şi ea că i se dă ocaziune de a se explica.

De când cu schimbarea pentru ea uimitoare prin care l-a văzut trecut pe Palea, ea era pătrunsă cu desăvârşire de convingerea că pe bărbat nu are nimeni să se răzeme,

O şi tăcerea soţului său era pentru dânsa un semn neîndo ios că el e stăpânit de un gând rău.

- Milă mi-e-îi răspunse ea - şi jale grea mă cuprinde văzând zădărnicia silinţelor mele de a nu te jigni prin niciuna dintre faptele, prin niciuna dintre vorbele mele. Mi se opreşte mintea-n loc când văd că şi după destul de-ndelungata noastră căsnicie tot mai eşti în stare să spui că-mi asmut copiii asupra părintelui lor. Ascultă, omule: ceea ce te turbură nu sunt vorbele rostite de copila ta, ci ceea ce ştii, ceea ce ai de gând

O să faci, ceea ce ai făcut şi ţi-e greu să mărturiseşti!

Costache Guleş era prea mândru pentru ca s-o poată admite aceasta.

- Nu, doamnă! grăi dânsul ridicându-şi capul. Eu gânduri pe care mi-e greu să le mărturisesc nu pot să am, şi faptele mele sunt săvârşite sub ochii tuturora. Nu fac şi nu cer de la alţii decât ceea ce mi se cuvine şi de aceea nu am nimic de ascuns. D-ta - urmă el stăruitor - ştii tot ceea ce vrei să ştii şi eşti încredinţată că n-ai decât să te duci la arhiereul care ne-a legat pentru ca tot el să ne şi dezlege.

- Niciodată! strigă dânsa. Eu?! Niciodată! Pe mine numai moartea poate să mă despartă de tatăl copiilor mei!

Chiar acum ziseşi că cea mai urâtă dintre toate faptele e să desparţi pe copil de părintele său. Nu, nu, nu!

Mi se răzvrăteşte întreaga fiinţă când mă gândesc ce s-ar alege de viaţa sufletească a copiilor mei dacă, despărţiţi fie de muma, fie de tatăl lor, ar fi în toată clipa porniţi să-şi osândească părinţii, care nu i-au iubit îndeajuns pentru ca de dragul lor să trăiască împreună.

O Duşmani i s-ar face societăţii în mijlocul căreia-şi petrec viaţa. Nu! Aceasta nu e cu putinţă!

- Toate îi sunt, doamnă, cu putinţă celui ce ştie să voiascăcu tot dinadinsul, întâmpină cuconulCostache. Cu fiecare zi ce trece mi se scurtează viaţa, şi n-au copiii mei dreptul de a cere să mă lipsesc de mulţumiri ce fireşte mi se cuvin. Am aşteptat destul, şi e pentru mine cestiune de demnitate să-ţi spun fără de-nconjur că mi-e nestrămutată hotărârea de a pune capăt nesuferitei stări în care ne aflăm, şi i-am dat lui Ioniţă procură să cearǎ-n numele meu desfacerea căsătoriei noastre.

Cucoana Clotilda rămase cu capul plecat, în vreme ce-n ureche îi răsunau vorbele „cestiune de demnitate”, „i-am dat lui Ioniţă procură...”

- Nu! - zise iar - aceasta nu se poate! E o mare nenorocire pentru copii să rămâie orfani, dară chiar mai mult decât nenorocire ar fi soarta ce li s-ar pregăti dacă ar fi despărţiţi trăindu-le părinţii. Nu se poate.

CE ŞTIA CIUNTULEAC

Madam Olga se simţea zguduită din temelii şi umbla fără de astâmpăr de ici până colo. Nu mai era în stare să 5 vadă lucrurile şi oamenii tot ca mai nainte şi-i era parcă i se pierde de sub picioare pământul, nu mai călca tot atât de ţeapăn cum se deprinsese, ba câteodată îi şovăia trupul la fiecare pas.

mai păţise dânsa cu mulţi alţii şi nu se speria de 10 năvălnicia dealtminteri blajinului Palea.

Oameni ca dânsul nu mai întâlnise nici la Paris, nici între cunoştinţele ei de la Iaşi. încetul cu încetul, însă, oarecum pe nesimţite, el s-a potrivit cu lumea în mijlocul căreia trăia, s-a lepădat de felul său de a fi şi s-a 15 făcut

ca ceilalţi, care şi-au căutat fiecare de drum când au văzut că le sunt zadarnice silinţele. Nu mai încăpea-ndoială că mai curând ori mai târziu tot aşa va face şi Palea. Slăbiciunea prinsă pentru frumuseţea trupească, şi numai pentru ea, e ca negurile zilelor de 2 O primăvară, care se risipesc în bătaia razelor de soare.

Tot mai era o deosebire între Palea şi ceilalţi.

Palea nu numai îşi dedea seamă că aceea ce el cere atât pentru dânsul, cât şi pentru dânsa e lucru neiertat, dar o şi mărturisea aceasta cu toată stăruinţa, cu un 2 5 fel de brutalitate.

în urma acestei mărturisiri ea-ntâia-oară-n viaţa ei a ajuns să se dumirească însăşi prin sine că păcătuieşte săvârşind fapte care pe soţul ei l-ar jigni adânc dacă el ar afla că dânsa le-a săvârşit. 30 Cu cât mai mult se gândea, cu atât mai vârtos se pătrundea de sâmţământul că n-are soţia să facă ceea ce nu-i dă mâna să mărturisească. Săvârşind - fie chiar şi-n toată nevinovăţia - fapte nemărturisite, ea a minţit pe soţul ei, l-a amăgit, l-a înşelat, a abuzat de- 35 ncrederea lui. Se sâmţea deci vinovată, îşi făcea mustrări, nu mai îndrăznea să i se uite ca mai-nainte-n ochi, nu se mai socotea vrednică de bunătatea lui şi sângele îi năvălea-n obraji când îşi aducea aminte cum suferea ca Palea să-i vorbească cu dispreţ despre soţul ei, care alerga şi ostenea din tragere de inimă către alţii şi se bucura mai mult când dedea de la sine decât când primea dovezi de iubire.

Ea nu mai trecea deci pe la Palea, dar îl aştepta 5 cu atât mai nerăbdătoare să vină la ea, ca să-şi uşureze sufletul dându-şi pe faţă starea sufletească.

- Auzi lume sucită! îi zise dar. Mint unii într-un fel, alţii într-altul, născoceşte unul una, altul alta, îşi dau toţi silinţa de a se înşela unii pe alţii, iar Ciuntuleac, care se străcoară printre dânşii şi ştiriceşte ca să afle adevărul şi să li-l spună celor interesaţi a-l şti, e iscoadă primejdioasă, spion vrednic de dispreţ.

Palea se uită cu ochi mari la ea.

Se deprinsese şi el cu gândul că prietenul său Ciun-

tuleac e un fel de spion, tocmai bună nu-i era părerea despre el şi nu se sfiise a o şi mărturisi aceasta. Acum nu-i dedea mâna să spună că nu adevărul îl caută Ciuntuleac şi că nu e om cumsecade cel ce adevărul îl caută şi rămase ca vânătorul, care deodată se pomeneşte cu puşca descărcată-n faţa vânatului.

- Atât de-nrădăcinată e-n oameni urâta patimă de a minţi, încât li se face tuturora nesuferit cel ce caută adevărul - urmă dânsa - cum nesuferit le este făcătorilor-de-rele cel ce a luat asupra sa sarcina de a-i urmări.

Palea ar fi voit să poată pleca: se sâmţea atins nu numai fiindcă-şi apăra dânsa soţul, ci şi pentru că se vedea pus în rândul făcătorilor-de-rele.

- Ei bine! grăi. Stau, mă gândesc şi nu mă pot dezmetici de ce adecă mi le spui aceste tocmai acum şi tocmai aflându-ne aici, în casa lui.

Madam Olga se plecă spre el şi i se uită râzând în faţă.

- De ce mă întrebi? îi răspunse. Pentru ca să ştii că aceasta mi-e părerea.

- Şi să afli - adăugă dânsul - dacă sunt ori nu şi eu de aceeaşi părere.

- Aceasta nu! întâmpină dânsa. Orişicare ţi-ar fi părerea, mie-mi spui ceea ce vrei să cred, pentru ca să te socotesc în rândul celor ce-mi sunt deopotrivă cu făcătorii-de-rele.

Era-nvederat că ea dinadins caută pricină, şi el se simţea strâmtorat într-un colţ, încât nu putea să scape nici la dreapta, nici la stânga. Nu i-ar fi rămas decât să dea piept înainte, iar aceasta tocmai acum nu voia *5* s-o facă.

- Spune-mi ce crezi - grăi dânsul - ca să ştiu ce am să-ţi spun.

- Nu cred nimic! îl încredinţă dânsa. Una era să cred după cele ce mi-ai spus ieri, dar nu ştiu dacă şi gândeai ceea ce mi-ai spus. Alta ar fi să cred azi, dar nu ştiu dacă nu cumva de ieri până astăzi ţi-ai schimbat părerile. Ţiu mult la Ciuntuleac, urmă dânsa. Cu cât mai mult mă gândesc, cu atât mai vârtos îmi dau seamă că sunt de tot

puţine femeile care au parte de un soţ ca dânsul, şi că aveai multă dreptate când îmi spuneai că nu sunt vrednică să-i fiu soţie.

Palea sări-n picioare.

- Aceasta n-am spus-o niciodată! strigă dânsul.

- Ai spus chiar mai mult! stărui dânsa. Mărturisind că au fost neiertate purtările tale faţă cu prietenul tău, ai spus că sunt încă mai neiertate purtările mele faţă cu soţul meu. Ţi-o spun aceasta pentru ca să ştii c-o ştiu şi zadarnic ţi-ai da silinţa de a mă face să cred că eşti de bună-credinţă când îmi vorbeşti astfel.

5 Palea se sâmţea strivit şi rămase cu capul plecat.

- Nu-i adevărat că Ciuntuleac e mai mult femeie decât bărbat! urmă dânsa ridicând capul. Aşa ca dânsul sunt toţi bărbaţii cumsecade. Nu numai femeile, ci şi bărbaţii au să trăiască fiecare atât pentru sine şi prin sine, cât şi purtând grijă de cei mai apropiaţi ai săi, şi mult ar scădea suferinţele omeneşti, dacă mulţi dintre bărbaţi ar fi ca Ciuntuleac al meu.

Palea iar era copleşit de sâmţământul că trebuie să moară cineva, dar nici acum n-ar fi fost în stare să spună

5 cine anume are să moară.

Aceasta cu atât mai vârtos, cu cât în clipa aceea se pomeniră faţă-n faţă cu Ciuntuleac, care, grăbit ca totdeauna, intră lăsând uşa deschisă-n urma sa şi strânse mâna lui Palea, apoi se-ntoarse, închise uşa şi

10 numai apoi sărută, ca de obicei, mâna cea mică, moale şi frumoasă a soţiei sale.

- S-a nimerit de minune să vă găsesc pe amândoi aci, grăi dânsul. Vin cu sacul plin şi o să vă spun lucruri mai mult decât interesante.

Madam Olga ştia cam ce fel sunt lucrurile interesan-
5 te ale lui Ciuntuleac şi ţinea ca ea însăşi şi mai-nainte de toţi ea să le afle.

- Să vezi, îi zise ea schimbând vorba, ca să-l abată de la sacul plin. Vorbeam despre Guleş şi ziceam că adevăratul bărbat ca el are să fie. Tu de ce părere eşti?

Ciuntuleac rămase pe o clipă zăpăcit: se miră că-l

mai întreabă ea, care-i ştia prea bine părerea.

- Guleş? răspunse apoi. Tocmai voiam să vă spun: lucru trist, chiar de tot urât! Părerea mea o ştiţi. Se vede că n-aţi citit cartea hatmanului Tudoriţă Balş despre *îndatoririle femeilor*. Dacă e vorba, femeia-şi trăieşte zilele purtând grijă de buna stare trupească şi sufletească a bărbatului şi a copiilor, dacă-i are, iar cu cele petrecute-n lumea mare capul nu şi-l bate. N-are să măture-n faţa portiţei în vreme ce-n curte 20 gunoiul stă mormane şi-n casă colcăie vermii şi mişună gângăniile de tot felul. Lumea cea mare e a bărbaţilor, dintre care mulţi, poate chiar cei mai mulţi, sunt, ce-i drept ca Guleş, dar oameni cumsecade aceştia nici ei înşişi nu se socotesc unul pe altul. Când vorba e 25 de aceasta, chiar şi Palea e de părerea mea, adăugă el întorcându-se spre Palea.

Palea se sâmţea parcă i se răceşte sângele-n vine.

Lasă că dânsa n-a spus adevărul când a zis că vorbeau despre Guleş, dar nici n-avea nevoie să-l întrebe pe 30 soţul ei, căci îi ştia foarte bine părerea. Era deci învederat c-a schimbat vorba numai ca să-l deie-n primire. Ciuntuleac de asemenea nu spunea adevărul, căci ştia şi el că alta e părerea prietenului său.

Palea dar mai bucuros ar fi tăcut, dar aceasta nu era 35 cu putinţă.

- Da! grăi, dar ca să scape c-o vorbă-n doi peri. Ce să-i faci vânătorului când se pomeneşte cu potârnichea-n faţa lui?!

Ciuntuleac dete cu-ndărătnicie din cap. 40 - Nu-i aşa! zise. Ceea ce tu vrei să spui nu se potriveşte deloc. Nicio păturniche nu-i iese dinadins vânătorului în cale. E deci cu desăvârşire nevinovată păturnichea, dacă vânătorul dă peste ea. Omul necăsătorit care se leagă de soţia altuia e un păcătos pe care ai să-l scoţi în faţa lumii ca să-i tragi palme şi 5 să-l scuipi în obraz.

Madam Olga rămase cu ochii-n pământ, iar Palea răsuflă din greu, parcă ar fi primit palmele.

- Ai - urmă Ciuntuleac - cu atât mai vârtos să-i tragi palme şi să-i scuipi în obraz omului căsătorit care-şi înşală

soţia, abuzând de slăbiciunea altei femei.

- Dar dacă aceasta se foloseşte de fel de fel de apucături ca să-l momească?! strigă madam Olga.

- Ca duduia Smaranda! adăugă Palea.

- încă mai vârtos! stărui Ciuntuleac. Cel tare e ocrotitorul firesc al celui slab, şi zicând că femeia e sexul slab, spunem că e vrednic de cea mai aspră osândă bărbatul care nu-i sare într-ajutor femeii răpuse de slăbiciunea ei, ci dinadins o-mpinge spre păcătuire.

Madam Olga-şi pierdu răbdarea.

- Care va să zică - strigă iar - până chiar şi femeile ca duduia Smaranda sunt tot atât de nevinovate ca cele ce n-au nevoie ca alţii să le sară într-ajutor.

- Să le plângem de milă - răspunse Ciuntuleac - căci şi ele nevinovate ar rămânea dacă n-ar fi bărbaţi care profită de slăbiciunea lor. Va fi având Guleş multe bune şi frumoase, dară bărbat în înţelesul cel bun şi adevărat nu e, şi binecuvântat nu poate să fie răsadul pe care-l seamănă pe unde trece.

Palea-şi aducea aminte de timpul, când tot cam aşa vedea şi el lucrurile şi se sâmţea umilit, călcat în picioare, stătea ruşinat în faţa madamei Olga, nu-ndrăznea nici să i se uite lui Ciuntuleac în ochi.

- O fi! - grăi ca vorbind pentru sine, ca să se dezvinovăţească - dar lumea merge înainte, cei însetaţi de plăcerile vieţii se sporesc de azi pe mâne, şi aceştia sunt de altă părere.

Ciuntuleac se uită cuprins de jale la el.

- Se poate - îi zise - dar eu n-aveam să spun ce zice lumea, ci care e părerea mea, iar părerea mea e că cei de altă părere nu înainte merg. Nu alergând după plăceri, ci ostănind ca să scădem durerile altora mergem spre desăvârşirea fiinţei omeneşti.

- Ca cocoana Clotilda, adăugă madam Olga. Mult m-aş fi mirat dacă n-ai fi ajuns şi de astă dată tot la ea.

Ciuntuleac rămase cuprins de durere şi cu capul plecat.

- Pe ea - zise - s-o lăsăm în pace, că nu-i mai stă

nimenea-n cale. Eram tocmai să vă spun că coconul Costache nu mai are nevoie să divorţeze. A rămas văduv.

Palea se cutrămură ca şi când i s-ar fi aruncat în faţă vorbele: „Tu ai omorât-o! Puteai s-o scapi şi n-ai scăpat-o.”

- A făcut Guleş ce-a făcut ca să scape de ea! zise madam Olga.

- Nu! Aceasta nu! stărui Palea. Aşa ceva Guleş nu e-n stare să facă! Nenorocirea lui e că mulţi o să-i facă nedreptatea de a zice ca tine. Adevărul e însă că ea s-a sinucis ca să-şi scape copiii de urâta soartă ce le pregătea tatăl lor. Ea s-a dat jertvă din iubire.

- Nu! aceasta să n-o zicem! stărui Ciuntuleac. O nenorocire e la mijloc. Fiind dus el cu copiii într-o excursiune, dânsa, singură acasă, a mâncat nişte peşte stătut şi s-a intoxicat, încât au rămas zadarnice silinţele de a o scăpa ale medicilor, chemaţi de dânsul prea târziu. Acesta e adevărul, atât pentru copiii ei, cât şi pentru toţi cei ce o ştiu de bine. Să-i fie ţărâna uşoară, iar noi să ne căutăm de ale noastre. Mai am - adăugă întorcându-se spre Palea - să-ţi spun şi altele, care ne privesc mai de aproape!

Palea iar se cutremură şi sângele i se răci-n vine.

Prea îi spuseră multe, aşa, deodată, prietenul său şi soţia lui. Ce-ar mai fi putut să-i spună, lucru care-i priveşte pe toţi trei de-aproape?! N-ar mai fi rămas decât să-l apuce de guler, să-i deschidă uşa-n nas şi să-l dea ca pe un nemernic peste prag.

- Veneai mereu să vezi dacă ţi-a sosit ori nu răspuns de la Cernăuţi, urmă Ciuntuleac. Am ştiricit dar prin curierul Consulatului şi pot acum să-ţi spun că Aglaia în adevăr s-a măritat.

Madam Olga se mai apropie, iar Palea rămase cu capul plecat.

încă de mult nu mai aştepta răspuns de la Aglaia şi nu o dată şi-a zis: „îţi mulţumesc ţie. Doamne, că am scăpat!” Acum, însă, când îi vorbea Ciuntuleac în faţa soţiei sale, el se sâmţea ruşinat, înjosit, ajuns 5 de batjocura lumii, încât îi venea să-şi ia lumea-n cap.

- îmi pare rău, zise. N-aveai nevoie s-o mai faci şi

aceasta. Era învederat că aşa este.

- Aceasta nu era destul şi pentru mine, care mai aveam şi alte gânduri, întâmpină Ciuntuleac. Acum, după ce-o ştiu aceasta, pot să-ţi vorbesc fără de-nconjur, ca prieten adevărat: sunt de tot multe neajunsurile vieţii, de care numai în căsnicie găsim scăpare. Cel mai sigur razăm în lumea aceasta e o soţie cumsecade.

Palea se uită sperios mai întâi la el, apoi la madam

Olga, şi se dete încetul cu încetul înapoi.

- Vă rog să mă lăsaţi în pace! grăi. Prea am trecut prin multe!

- Tocmai de aceea! stărui Ciuntuleac. Tu o ştii pePolixenia, nepoata egumenului Gherontie: fată tânără şi frumoasă, zestre tot frumoasă, socru om cu multă trecere...

Palea se ridică-n picioare.

- încă o dată, vă rog, să mă lăsaţi în pace! grăi dânsul. Puteţi, dacă e vorba, să scăpaţi de mine şi fără ca să-ncurcaţi pe una ca dânsa cu unul ca mine!

Vorbele aceste erau rostite cu atâta hotărâre, încât Ciuntuleac n-a mai stăruit deocamdată.

N-a mai stăruit apoi nici în urmă. L-a aşteptat şi azi, şi mâne să vie. Văzând că nu mai vine, l-a căutat, dar nu l-a găsit. S-a dus de i s-a perdut urma.

XIII

PĂRINTELE PANTELEMON

în vara anului 1904, când cu serbarea celor patru sute de ani de la moartea lui Ştefan-vodă cel Mare, trecând 35 pe la mânăstirea Putna, m-am dus să văd „Săhăstria". Trecând râul Putna, am intrat într-o vale-ncântătoare, nu largă, dar jos luminiş aşternut cu proaspătă pajişte de munte, iar la dreapta, la stânga şi-n fund, întunecată verdeaţă de brădet nerărit încă de secure.

Mai la o parte se aflau sub coastă nişte ziduri în mare parte surpate; săhăstrie nu vedeam însă nicăiri.

La marginea brădetului, doi munteni adunau cetină cu miros plăcut.

îl întrebai pe aceştia unde se află „Săhăstria".

- Apoi de! răspunse unul dintre dânşii. Aici ar fi să fie, dar nu mai e. Aici a stat ani de zile de-a rândul părintele Pantelemon, sihastru, dar îl supăra, precum se vede prea mult lumea, care, urcând la deal ori coborând la vale, cu rost şi fără rost, se oprea la el să ceară mai îndrumări, mai mângâiere. S-a mutat dar tocmai hăt la marginea poienilor, pe unde numai din când în când se abate câte un suflet răzleţ şi-n adevăr amărât.

- E omul lui Dumnezeu, ştie multe, şi vorba ieşită din gura lui e alinare şi pentru cea mai grea durere.

Adimenit de vorbele acestea, am luat hotărârea de a mă duce să văd pe pustnicul acela şi am apucat poteca ce trece peste râpe şi prin hârtoape spre poienile senine ale munţilor.

După vreo trei ceasuri am ieşit din amurgul brădetului în lumina-nveselitoare a unei poieniţe, un tăpşan cu iarbă verde presărată pe ici, pe colo cu fel de fel de flori prin rariştea de molifţi.

într-o dolie răcoroasă şi plină de rovine se vărsa de sub o stâncă acoperită de muşchi un şipot, apă limpede şi rece, iar ceva mai la deal, în umbra molifţilor, se afla adăpostul săhastrului. îmi închipuisem o colibă strâmtă şi scundă, cum după gândul meu se potrivea cu firea unui om care, sătul de viaţă, îşi aştepta, retras din mijlocul oamenilor, clipa multdoritei morţi, scăparea tuturora.

Nu însă!

Era o casă-ncăpătoare, înaltă, cu fereştri mari, clădită din bârne groase, cioplite cu multă îngrijire şi încheiate de-ţi păreau ca dintr-o bucată, iar proporţiunile desăvârşite ale întregului încântau vederea. Un adevărat giuvaer erau stâlpii cerdacului şi uşa de intrare cea cioplită cu adevărată măiestrie.

Mă aşteptasem să dau de un moşneag ursuz, care se uită chiorâş la mine şi-mi face mustrări pentru vina de a mă fi-ncumetat să-i turbur liniştea.

La o masă din faţa casei, care era plină de. fel de fel de jucărele pentru copii, cioplea însă un om, ce-i drept slab, dar sprinten şi vânjos, cu barba scurtă, deasă, creaţă

şi abia atinsă de bruma încărunţirii. Zărindu-mă-n clipa ieşirii mele din desişul molifţilor, el puse pe masă uneltele cu care lucrase şi rămase cu ochii îndreptaţi io spre mine.

Văzând apoi c-o iau spre casă, el plecă zâmbind spre întâmpinarea mea.

- Rar de tot mi-e dată mulţumirea să văd în pustietatea aceasta şi oameni care-mi aduc aminte de lumea cea mare, îmi zise întânzându-mi mâna, pe care mă lăsă s-o sărut.

îmi pierdusem oarecum măsura şi nu ştiam cum să mă port şi ce răspuns să-i dau.

- Sunt - îi zisei - încântat de adăpostul cuvioşieitale, care mângâie ca o adevărată podoabă ochii omeneşti.

- Da - răspunse el - e frumos aici, în mijlocul acestei rarişti. Am şi umblat mult până ce mi-am găsit acest colţ de rai.

- Eu rnă gândeam, părinte, la casa de colo, îi zisei.

- La coliba mea, grăi dânsul, îndreptându-şi privirea la deal. Da, lungi ani de zile de-a rândul am lucrat la ea nu numai pentru ca s-o am adăpost şi să-mi pun în ea căpătâiul bătrâneţelor mele, ci şi-n vederea mulţumirii de a le face toate cumsecade. îţi sunt recu-O noscător pentru mărturisirea ce-mi făcuşi, căci mare şi curată e bucuria ce ne cuprinde aflând că sunt şi alţii mulţumiţi de faptele noastre. Dar să le vezi toate mai de aproape, adăugă plecând la deal.

Urcând, el m-a ispitit despre împrejurările venirii mele şi despre stările de lucruri din ţară. Toate păreau a-l privi de-aproape ca şi când abia ieri, alaltăieri s-ar fi retras în fărmecătoarea lui singurătate.

- De! - zise - toate se urmează potrivit cu rostul lor. Desfăşurarea firească a evenimentelor nu poate

O nimeni s-o oprească. Am trăit şi eu o parte din zilele vieţii mele la Iaşi.

- Când, părinte? întrebai.

- Cam demult acum, răspunse el. Când cu divanurile ad-hoc eram slujbaş la Postelnicie.

Rămăsei cuprins de adânc respect, dar şi de viuă

uimire.

- Sunt de atunci cincizeci de ani aproape, îi zisei.

- Da! grăi dânsul. Azi, mâne o să-ncep şi eu a fi om bătrân. îţi voi fi părând, poate, mai tânăr, dar aceasta nu e vina mea, nici a d-tale, ci a celorlalţi l o oameni de vârsta mea, care, neştiind să trăiască, sunt moşnegi cu viaţă chinuită, dacă vor mai fi trăind.

Deşi era multă dulceaţă în felul lui de a le spune acestea, mie-mi ieşea din vorbele lui la iveală întreaga amărâciune a unei vieţi zbuciumate. 15 -Da, părinte - îi zisei - e multă stricăciune-n societatea noastră.

- Nu ştiu, dacă mai e ori nu, întâmpină dânsul. Lucru firesc ar fi să fie mai puţină decât atunci.

- Teamă mi-e că nu e mai puţină, stăruii eu. Când 20 oamenii cu apucături rele nu sunt daţi la o parte, ei încetul cu încetul se ridică deasupra şi cei rămaşi întregi se satură de viaţă, adăugai gândindu-mă la dânsul. Părintele Pantelemon ridică plin de avânt capul.

- Omul întreg niciodată nu se satură de viaţă, 25 grăi dânsul. Sunt mari şi nesecate farmecele vieţii omeneşti! N-ai decât să fii neadormit purtător de grijă pentru păstrarea sănătăţii tale pentru ca să fii mereu vesel, să binecuvântezi clipa în care te-ai născut şi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu, care te-a pus în mijlocul 3 O acestei lumi, pe care o vezi cum ea se oglindeşte-n ochii plăsmuiţi de el. Sănătos fiind, te bucuri respirând aerul curat, bând apă rece şi limpede, răsfăţându-te-n lumina înviorătoare a zilei, mâncând codrul de pâne uscată, perzându-te-n munca zilei, odihnind după munca să-

5 vârşită, premenindu-ţi puterile prin somn, dând trupului tău ceea ce i se cuvine.

Ascultam ca într-un fel de aiurire.

- Şi cu toate acestea se zice cu atâta stăruinţă că obârşia suferinţelor omeneşti e trupul, întâmpinai eu.

O -Nu! grăi dânsul. Vieţuirea trupească e în toate amănuntele ei izvor de mulţumiri câtă vreme ştii să-ţi pui frâu, casă nu treci peste măsura cuvenită, bucurându-te de viaţă. Suferinţele numai din nesaţiu se nasc, şi bogatul

îmbuibat nu poate să-şi facă-nchipuire despre dulceaţa cojii de pâne cu care-şi stâmpără foamea 5 săracul cumpătat. Cu atât mai plină de farmec e viaţa sufletească, urmă el luându-şi avânt. Deschizând ochii după ce s-a deşteptat din somn, omul e-ncântat de lumina amurgului, de seninul tăriilor cereşti, de căldura a toate zămislitoare, de verdeaţa pajiştei, de frumuseţea florilor şi de mirosul lor îmbătător, de freamătul 10 codrului, de cântecele păsărilor, de bâzâitul gângăniilor de tot felul, de zburdarea turmelor ce-şi caută păscând hrana, după toate şi mai presus de toate de nesecata bogăţie a gândirilor din sufletul său.

Spuindu-le acestea, el vorbea cu patimă, încât era 15 învederat că le-a mai spus de multe ori şi are mania de a le repeta.

- Şi, cu toate acestea - îi zisei dar - tocmai viaţa sufletească le este multora dintre oameni nesuferită.

- Mă aşteptam să mi-o spui şi d-ta aceasta, grăi 20 dânsul. Aşa zic cei mai mulţi. Grea însă şi nesuferită nu poate să-i fie viaţa sufletească decât omului care, căzut în robia vreunei patimi, se dezbracă încetul cu încetul de firea omenească şi se mistuie încetul cu încetul el însuşi pe sine. 25 - Mă iartă - îi zisei - dar mă sâmt îndemnat să-ţi fac mărturisirea că, după toate cele ce-mi spuseşi, nu mai înţeleg de ce te-ai retras să-ţi petreci viaţa în pustietatea aceasta. Se vede că ţi s-au făcut nesuferiţi oamenii în mijlocul cărora ţi-ai petrecut viaţa. 30 El îmi aruncă o căutătură plină de mânie, ca şi când l-aş fi învinovăţit că l-a omorât pe unul din fraţii săi. Era cu totul alt om. îţi venea să zici că nu mai e-n toată firea.

- Nu! se răsti el. Acesta e cel mai urât dintre 35 gândurile ce pot să-i intre omului în cap. Eu îmi dau şi mi-am dat totdeauna seama că oamenii trăiesc împreună pentru ca, iubindu-se între dânşii, să-şi facă unii altora plăcută viaţa. Cea mai mare, cea mai curată şi mai senină dintre mulţumirile vieţii e să iai parte la 4 O intrarea în fiinţă şi la trecerea prin fiinţă a vieţuitoarelor, urmă el ca vorbind într-aiurea. Ai aruncat sământa-n pământ şi aştepţi

cu viuă nerăbdare s-o vezi încolţită, eşti cuprins de bucurie când o vezi răsărită şi bucuria-ţi creşte făcând tot ceea ce-ţi este cu putinţă 5 ca planta, fie iarbă, fie buruiană, fie arbore să se dezvolte să înflorească şi să dea rod, să treacă prin fiinţă potrivită cu rostul ei. Şi mai viuă îţi este bucuria când porţi grijă de dezvoltarea puiului de orişice fel şi-l vezi desăvârşindu-se în toate amănuntele fiinţei lui. E prin chiar firea lui pornit omul să iubească tot ceea ce are viaţă şi să ieie parte atât la plăceri, cât şi la dureri, orişiunde i se vor fi ivind ele. Mă iartă, zic şi eu - urmă dânsul cuprins de mâhnire - dar îmi faci cea mai mare nedreptate spuindu-mi că mi s-au făcut nesuferiţi oamenii. Ar trebui să fiu dezbrăcat de firea omenească pentru ca să ai dreptate.

El mă duse la masa cea-ncărcată cu fel de fel de jucărele, cărucioare, case, păpuşi, fel de fel de animale cioplite din lemn de tei.

- Iată - urmă el - acestea le-am făcut pentru ca să mă bucur închipuindu-mi cum se vor bucura copiii jucându-se cu ele şi cum se vor bucura părinţii de bucuria copiilor.

în cerdac, parte aşezate pe nişte poliţi, parte atârnate pe sfori întinse, se aflau o mulţime de buruieni, ca să se usuce-n bătaia vântului.

- Aceste sunt buruienile de leac - urmă dânsul - rădăcini, cotoare, frunze, flori, seminţe, pe care le-am adunat tot pentru ca să mă bucur gândindu-mă cum

O azi unul, mâne altul dintre cei bolnavi se vor vindeca folosindu-se de ele după îndrumările date de mine. Pentru osteneala de a le fi făcut sunt cu prisos răsplătit dându-le celor ce vin să le ceară şi poveţe pentru bunavieţuire. Nu - stărui dânsul - nesuferiţi nu pot să le

5 fie oamenii decât celor ce au încetat a mai fi oameni.

- Iar te rog să mă ierţi, părinte, îi zisei. Din cele ce-mi spuseşi am înţeles că-ţi este plăcută viaţa pe care o petreci singur în pustietatea aceasta, dar tot nu mă pot dumiri de ce n-ai rămas unde te aflai mai înainte

O de a fi venit aici dacă zici că nu ţi s-au făcut nesuferiţi oamenii.

El iar îmi aruncă o căutătură plină de mânie, dar peste puţin se linişti.

- Nu poţi să te dumireşti, îmi zise. în cartea cea mare a vieţii stă scris cu litere de aur că binefăcători ne sunt nu cei ce ne iubesc, ci cei ce ne fac să-i iubim, căci nimic nu-ndulceşte viaţa deopotrivă ca iubirea, cel mai bogat izvor de mulţumiri sufleteşti. De aceea, fireşte pornit a-şi apăra iubirea, omul e îngăduitor faţă cu cei iubiţi de dânsul, cu inima totdeauna deschisă 10 pentru milă şi pentru iertare şi caută mereu cuvinte spre a-i dezvinovăţi, orişicât de vrednici de osândă ar fi ei. Ceea ce te face să te depărtezi de ceilalţi şi să-ţi petreci viaţa-n singurătate nu e că-ţi fac ei, ci că te temi ca nu cumva să le faci tu lor nesuferită viaţa. 15 - N-ai - stăruii eu - decât să-ţi dai silinţa de-a nu li-o face nesuferită.

El începu să clatine din cap, uitându-se cu un fel de milă la mine.

- Se vede că n-ai ajuns încă să cunoşti viaţa, îmi 20 zise el. Ceea ce spuseşi ar fi cu putinţă numai dacă oamenii ar fi îndrumaţi să simţă şi să gândească la fel. Are însă fiecare felul său de a vedea, încât nu numai om şi om, ci chiar şi frate şi frate, soţ şi soţie, fiu şi părinte sunt în toată clipa porniţi spre harţă-nverşu- 25 nată. Zadarnică îţi este silinţa de a te potrivi cu aceia în mijlocul cărora-ţi petreci viaţa, căci oamenii sunt atât de schimbăcioşi, încât mereu eşti în primejdie să fii luat drept duşman şi de către aceia cărora numai binefăcător vrei să le fii. Dacă ţii să trăieşti în pace cu 30 oamenii, nu-ţi rămâne decât să te depărtezi de ei.

Grăindu-le acestea, el deschise saltarul mesei şi scoase din el un teanc de hârtii, pe care mi le întinse cu mâna tremurătoare.

- Iată, îmi zise. Dacă tot nu te-ai dumirit, citeşte-le 35 acestea. Nu sunt plăsmuiri ale vreunui suflet cuprins de neastâmpăr, ci viaţa în aievea trăită, din care orişicine se poate dumiri cum ajunge omul să cadă din păcat în păcat.

Erau zile din viaţa trăită de dânsul.

REVOLUŢIA DIN PÂRLEŞTI

ROMAN TRAGODIC ÎN CINCI PĂRŢI

REVOLUŢIA DIN PÂRLEŞTI

Roman tragodic în cinci părţi[2]

Scos din nişte manuscripte de la Ispania şi alcătuit după cel mai nou sistem, dat fiind întru cinstea şi mărirea 5 *celor întru toate deopotrivă între sine.*

Vi închipuiţi, iubiţilor mei cetitori, o căldare de leşie, pe fundul acestei căldări o vrâstă albă, trasă de la o margine până la ceealaltă, iară în dreapta şi stânga acestei vrâste o mulţime de puncte, înfăţoşate după 10 plac, chiar şi în formă de rugină.

Să nu creadă nime cum că, condus de o intenţie diavolească, aş voi să-l bag într-astă căldare.

Voiesc numai să vi dau un tablou zugrăvit cu colori pe cât se poate de vii. Este tabloul oraşului Pârleşti, cu 15 împregiurimea sa.

Laturile căldării sunt munţii pleşugi ce încungiură Pârleştii din toate părţile; fundul căldării este valea Pârleştilor; vrâsta cea albă este râuleţul Pârlita, ce curge peste vale, iară punctele cele ruginite sunt 2 O casele liberilor cetăţeni ai liberei cetăţi Pârleşti.

Şi este de asemănat această vale cu o căldare de leşie pentru că aici, într-astă vale, au fost o mulţime de oameni opăriţi - deşi nu cu leşie - cu apă rece.

O SERENADA

Nu este pământ românesc fără câtu.ji de puţână sare. Pământul Pârleştilor era pământ românesc. El nu putea 5 să fie nesărat.

Sarea pământului pârleştean era *Spulberu*, vulgo *Guşti*, pe cartea de vizită „*Iun iu Iuliu Mar cu Brutu C atone Augustu Spulberu, advocat în dreptul comun şi cambial*”. El era „sarea pământului” din Pâr- 10 Ieşti. Nime nu poate zâce că viaţa] arleştenilor ar fi fost sarbedă. Urmând din nume, zdrobul de sare aruncat în ea era destul de mare... Dar nu numai numele lui, Spulber, însuşi omul,

---

2 Recomandăm on. public în deosebită atenţie acest picant roman, ce are să apară în mai mulţi n-ri. cu ilustraţiuni (nota redacţiei Gura Satului).

luat pentru sine, era lung, de o arătare marţială; înalt - ca un par de fasole; cu 15 nişte umeri laţi - ca şi crăcii unei vârtelniţe; cu ochi mari - ca nişte cepe ungureşti; cu un nas cârlig şi cu plete lungi - ca şi coama unui cal ardelenesc. Om adecă din creştet până-n călcâi.

Nu mai puţânputernic era sufletullui Spulber. Om abia 2 O de 27 ani, un june demccrat şi republican, un spirit adânc, un advocat cu vaste ştiinţi, cu o limbă frumoasă... şi un cilindru de două pălmi... Când Spulber rostea o cuvântare în faţa ciobotărimei pârleştene, gurile se căscau, minţile erau cuprinse şi toate vrăbiile din ţara

5 Pârleştilor încetau cu ciripirea lor lipsită de înţeles.

Căci vorbea Spulber, Guşti, fiul lui „*Maistoru Pinte*", fost vătav al ciobotarilor pârleşteni, lumina ochilor ciobotăreşti, speranţa naţiei pârleştene, Spulber, anteluptătoriul, junele erou naţional... Şi când el vorbea,

O vrăbiile puteau să tacă!

Spulber era un om popular, un om mare în miniatură. Pentru ca să poată sta lângă omonimii său Iuliu, Marcu, Brutu, Catone şi Augustu, lui nu îi lipsea decât una: ca să fie ce au fost aceia. Dar, cu toate aceste, comun 3 5 om nu era Spulber. Pentru el, Pârleştii erau o Romă în miniatură: ciobotarii erau plebeii; satele dimpregiur erau aliaţii romani; casa comitatului era Capitoliul; cele trei fiice ale comitelui suprem erau gâştele, cari mântuiesc Capitoliul; maghiarii erau patricii încarnaţi, iară el însuşi era precum se numea. Cu un cuvânt, pentru Spulber, Pârleştii erau Roma din toate timpurile, iară el însuşi era o cristalizaţiune a eroilor romani din deosebitele timpuri.

Nu este dar minune dacă pentru maghiari, puternicii domni ai zâlei, Spulber era un punct negru în faţa soarelui ce luminează fericita Ungarie.

Şi nu fără temei era privit Spulber ca un om pentru ţară, dinastie şi popor deopotrivă periculos.

El era născut român.

El vorbea şi scria câteodată şi româneşte.

Se ştie ca sigur cum că, într-o seară, el a mâncat mămăligă cu lapte.

Mai adeseori Spulber a declarat în public cum că îi plac fasolele.

Într-o ziuă el s-a lăudat că, petrecând în Pesta, a fumat o sugare făcută din tutun din România.

Este notorie cum că el nicicând nu a purtat pinteni şi nu şi-a pus catran pe musteţe, chiar nici în cea mai

O gingaşă copilărie a sa.

El poartă plete lungi.

Din toate aceste şi alte împregiurări se vădeşte că Spulber este un agitator „*daco-romehi*”... Din precauţiune, el trebue pus sub pază poliţiaiă. Toţi paşii lui, toate faptele, chiar şi visurile sale trebuiesc să fie controlate! Astfel cere interesul obştei.

Csehfy, credinciosul supus, în spionare agerul maghiar din viţa străveche de la *Czaslau*, fu însărcinat ca să privegheze asupra lui Spulber.

O Căci Spulber era om periculos!

Cu toate aceste, Spulber este omul sentimentelor delicate. Anima lui este moale - ca laptele primăveriu şi fraged, ca şi curcubeta verde...

El iubeşte, iubeşte cu înfocare, iubeşte până la nebu-

5 nie. Adeseori nopţâle lui sunt pline de visuri ce anină sufletul prin dulcile lor legănări... El visează etern, deştept, ori dormind, el visează fără-ncetare. Viaţa lui este un lung şâr de amăgitoare visuri... Dar, ah! cine este chipul îndumnezeit? cine este înălţatul ideal ce

O cuprinde bogatul său suflet?!... O fiinţă la care el doară nici nu va putea să străbată! „Giza”, fiica mijlocie a ilustrului comite, un înger în trup şi suflet, o neminţâtă copie a Venerei eline.

„Acum, ori niciodată!” îşi declamă Spulber patetic 5 într-o seară de toamnă. Şi-aruncă dup-aceea mantaua pe umeri, îşi îndesă cilindrul pe cap, luă o ghitară sub manta, luă bastonul în mână şi porni spre stradă cu paşii unui „Don Juan”... Figura lui înaltă curgea prin aer asemenea unei columne purtată de tainice puteri;

iară paşii repezi şi lungi, măsuraţi cu un tact dramatic, formele învelite în larga mantauă, întreaga lui

arătare era impozantă. Părea că vezi un bandit italian!

„El este!” îşi grăi un om scurt şi îmbotit, ce se afla în apropiarea lucuinţei lui Spulber, când îl văzu pre acesta ieşând pe stradă.

Era neadormitul Csehfy.

„Dar duce ceva sub manta!... Ce poate să fie acea?!”

Spionul grăi, apoi porni în urma lui Spulber, fiind cu băgare de seamă la toate gestele lui.

Seara era una dintre cele monumentale. Nici chiar cei mai bătrâni oameni nu-şi aduceau aminte ca ei, cândva în viaţa lor, să fi petrecut seri asemenea de frumoase ca şi acelea din zâlele trecute... Astfel de seri se ivesc numai în toamna târzie şi numai între

5 Carpaţii români, ce, în culmele lor stâncoase, frâng razele căzute din lună, aruncând o îndoită lumină asupra văilor aburite de molcome vânturi... Deşi era târziu, deşi vremea se apropia spre miazănoapte, noaptea era palidă, părea a fi jumătate ziuă, uliţele erau pline de viaţă şi zgomotoase... De pe culmile munţâlor străbăteau razele obosite ale câtorva focuri ce păstorii şi-au făcut numai pentru că este datina a şedea seara la foc; de la marginile oraşului s-auzea cântecul trăgănat al unui cor de feciori, apoi, purtate şi rupte de vânt,

5 tremurau sunetele bandii de la crâşma din margine;

însutit prin ecou, pocniră câteva focuri descărcate de cătră voinicii de la munte numai din petrecere; iară tot la marginile oraşului, în apropiarea crâşmei, urlau câţiva câni în semn de ecou disonant al armoniei universale.

într-astfel de seri nime nu putea să stea în casă... Oameni bătrâni, aşezaţi pe laviţele dinaintea casâlor, femei îngrupate pe la marginile uliţei şi cuprinse în viuă flecăţire, copii ce se gonesc unii pre alţii de-a lungul 5 uliţei, grupe de oameni, mai mici ori mai mari, în agitata discuţiune asupra chestiunilor zâlnice, părechi de tineri amoroşi, oameni ce atât de mult iubesc serile lunoase, în izolată preamblare, câni ce se mânca unii cu alţii pe la crepăturile gardurilor, toată lumea era 10 la uliţă şi, în

special, la „Uliţa cea mare”, de-a lungul căreia avea Spulber să treacă.

Seara era frumoasă; oamenii voiau să gusteze şi o gratuită plăcere. Oamenii înşişi îşi dau toate numai pentru bani; pentru-aceea ei se bucură dacă pot prinde 15 câte un prost care li dă şi gratuit.

Din motive necunoscute, Spulber străbătea prin această mulţâme cu o deosebită repeziune... La tot pasul făcea trei... Oamenii ce-l întâmpinau îl salutau; unii dintre dânşii voiau chiar să-l companieze, prinzând 20 vorba cu el; dar eroul nopţii primea cu mulţămită şi-şi purta mantaua mai departe... Pesemne astăzi <.1 n-avea vreme d-a sta de vorbă.

Sămarnul Csehfy, care era numai ca un par de crastaveţi, începu a sânţi cu desperare cum că, în tot 25 momentul, distanţa între el şi clientul său creşte cu câte cel puţân un pătrariu de pas.

Spulber ajunse la piaţă, centrul Pârleştilor. Astă piaţă, pe care s-au petrecut atât de mari întâmplări, nu este atât de mare ca şi acele întâmplări. Ea este mărginită 30 de patru clădiri. în faţă cu Spulber se rădică beserica ungurească; în dreapta lui este palatul unui boieriu, în faţă cu acest palat, şcoala ungurească, iară în faţă cu beserica, memorabila clădire, casa comitatului. Patru clădiri şi patru uliţe: atâta e totul. 35 Acuma piaţa era năbuşită de oameni, ca îndeobşte locurile centrale, când uliţele sunt pline...

Spulber coti pe lângă casa comitatului şi intră pe o uliţioară strimtă, ce se deschide între şcoală şi casa pe lângă care trecu... 40 Când Csehfy ajunse la piaţă, dedu cum că a perdut urma lui Spulber... Desperarea lui era mai mare decât acea a unui motan care află că i s-au aruncat urmaşii în balta de lângă gard.

Intrând în ulicioara anumită, Spulber merse câţiva paşi, privi îndărăpt, ca să vadă dacă nu-l obsearvă ci- 5 neva, apoi, cu o voinicească bravură, se aruncă peste gardul din stânga în grădina ce se ţinea de casa comitatului.

Astă grădină era alcătuită într-un stil singur în felul său. Nici francez, nici anglez, ci cu totul original, curat o maghiar.

în fund se rădica o casă cu doauă caturi, şi din dos, cu un şâr de fereşti cu gratie de fer, pesemne temniţele comitatense. în legătură cu această clădire, în dreapta, este o altă casă, de care se anina un ce, 15 asemenea unui pavilion, lucru făcut din lemn într-un stil, pare-mi-se, tătăresc. Acest pavilon are un balcon de scânduri, rădicat ca de doi stângeni de la pământ. Sub balcon este o uşă ce se deschide din pavilion spre grădină, lângă uşă cotrovul unui câne, care numai 20 lanţul de care â fost legat l-a lăsat aici; iară dincolo de cotrovul cânelui stau îngrămădite: o şauă veche, nişte frâne rupte, o păreche de cizme cu pinteni ruginiţi şi o bucată dintr-un camiş de pipă. în faţă cu balconul, în depărtare cam de 15-20 paşi, este un coteţ

5 de hoare. Din coteţ s-aude strigătul gâştelor şi sisetul unui gânscan comandant... Trei pomi, doi duzi, un soc, şi doauă straturi de legume, unul de ceapă, altul de piparcă, înseamnă firea de faţă a grădinei, în mijlocul căreia se afla o fontană cu cârlig, ce are numai trei doage. 30 Lângă fontană, o baltă, giur înpregiur, piparca broaştelor. în baltă cântă trei broaşte un vers de înţeles tainic, fiind acompaniate de un broscoi bătrân, pesemne autocrat al bălteştei împărăţii... O aţă de frunze de tutun, acăiată de stâlpii balconului, da fizionomiei 35 locale îndeplinirea caracteristică.

Noaptea e liniştită; luna cochetează cu oglinda bălţii printre crengile arborilor; stelele strălucesc vesele pe orizonul lins; iară pe acoperişul casii apare un motan şi, oprindu-se la una dintre borţâle podului, *40* acordă instrumentele sale muzicale.

„Aici sum!” grăieşte Spulber, necutremuratul erou, când se sânte peste gard. „Acum ori niciodată!”... El îşi scoate ghitara de sub manta şi atinge coardele ei cu degetele sale lungi. Erau şepte corzi pe astă ghitară, 5 dar doauă lipseau, una era ruptă şi una răguşită. Lui Spulber

însă îi lipsea numai o coastă. Deci el simţea impresiunile poziţiei sale în întreaga sa fiinţă... Anima lui bătea viforos şi tare ca ciocnirea uriaşelor scule vulcanice; răsuflarea lui era năduşâtă şi grea ca 10 şi acea a unor foi ţigăneşti... El se sânţea însă [în] apropiarea ei, faţă în faţă cu fereasta la care ea putea să [se] arate, în apropiarea temniţelor ungureşti, în grădina comitatului... Era o faptă eroică acea în care el se afla acuma! 15 August iubea pre Giza şi Giza iubea pre August. Ei deopotrivă se iubeau unul pre altul. Iubirea lor nu cunoştea margini. Când August trecea pe la fereasta, Giza arunca spre el privirile sale amoroase, iară August cotea pe ulicioara cea strimtă. Atunci Giza fugea în 20 grădină şi înamoraţii se întâmpinau la gard, lângă coteţul cel de pui, nu departe de balta încungiurată de piparca broaştelor... Şi ei petreceau în preschimbare de dulci vorbe, şi fericirea lor nu cunoştea culme şi margini.

5 Acuma o hotărâre statornică domnea fără margini peste sufletul lui August: să facă un pas bărbătesc, o serenadă nocturnă, să declare Gizei amorul, şi să şi-o peţească de soţie... Eroii nu se înspăimântă de nimic!

După ce Spulber sondă împregiurimea şi află cum că

O nu este nimic de absolută periculozitate în apropiare, el intona un cântec de amor.

Poezia cântată era improvizată de junele amorez în trei nopţi de vară; iară aria era o viuă reflectare a sentimentelor spulberate. 35 August cânta într-un ton pătrunzătoriu şi sonor - ca şi acela dat de un ferestău îndesat în anima unui trunchi uscat şi cuprins în viuă mişcare.

Motanul de pe acoperiş, în duet cu o altă fiinţă, cânta un vers nepriceput; iară acela al lui Spulber, 40 precum l-am cules de pe undele bălţii, era următoriul:

(*Andante*. *Pianissimo*.) Ah, Giza, Gizulică!

(*Piano*.) Fiinţă serafică!

(*Forte*.) Ah, Giza, Gizuleancă!

(*Rabiatto*.) Fiinţă îngereancă.

Bim - bam, didiram;

Bim - bam, didiram!

(*Piano finale*.) Bim, bam, di-di-ram; dam-dam!

(*Aria solo*. *Religioso*.) Tu, înger seralistic! în nopţi eu te ador,

Şi-ţi cint o serenadă, Oh! plină de amor! Din ochii tăi se varsă O mare de lumină, Şi buzele-ţi se scaldă în raza serafină. Iubeşte-mă pre mine dar; Nu lasă-mă să per amar!...

Se rupe o coardă de la ghitară. August răguşeşte, începând a tuşi. Uşa de sub balcon se deschide, şi formele unei femei se arată în faţă cu Spulber... Este Giza! în nopţi toate vacile sunt negre; astfel, din arătarea Gizei nu străbătea în ochi decât focul ochilor ei şi figura sa îngerească. Ea nu era înaltă, dar mlădiită, ca şi coada unei curcurbete domneşti.

Pe un moment cavalerul nopţii stete pătruns de fericirea momentului.

- Ah! domnul meu! şopti Giza într-un ton moale ca ceara topită. O - Giza! înger, ori demon, ce eşti! exclamă Spulber prinzând mâna iubitei sale. Mă iubeşti tu pre mine?! ori mă dau pradă celei mai scârnave periri!

Ochii se întâlniră; anímele înţeleseră tăinuita lor ardere. Drept răspuns, Giza se aruncă în braţele cava- Ierului său... August strânse pre gingaşa fiinţă cu-nfocare la sânul arzătoriu... Buze pe buze, pept pe pept, animă lângă animă... Momentul nu se poate descrie!... Dar, ah! el fu scurt!

O idee înspăimântătoare străbătu fiinţa Gizei... Ea tresări din dulcea visătorie şi, asemenea unei cloşte înspăimântate, împinse pre August de la sine.

- Fugi! scapă! grăi ea în ton tremurător. Ce va *5* zâce taica?... ce va zâce ilustritatea-sa? Ce vor zâce ei dacă te vor afla aici?!

Spulber însă, într-acest moment, se sânţea mai puternic decât un leu şi mai viteaz decât un curcan.

- Giza! îngerul vieţii mele! grăi el, transportat într- o lume ideală. Nu tremura. Tu eşti a mea pe veci!... Cu armele-n mână te voi câştiga... mă voi lupta pentru tine...

într-acest moment un câne, mare cât un viţel, apăru

în uşa pre care Giza a fost lăsat-o deschisă. Cânească lui voce deşteptă pre părechea înamorată din visarea sa fericitoare.

Cânele se repezi spre Spulber. Spulber îşi luă ghitara şi, fără să aibă vreme a zâce un „adio!" iubitei sale, se repezi spre gard. Giza, fără să aibă vreme a atinge mâna iubitului său, se repezi spre uşă... Voinicul sări gardul; dar bastonul lui rămâne în grădină şi o bucată din manta în gura flocatului câne.

într-acest moment se deschise o altă uşă şi, chemat de lătrătoroasa declamaţiune, Csehfy intră în grădină... El nu putu să afle decât: un bărbat ce sări gardul, un baston lângă fontană şi o bucată de manta în gura lui „Tisza".

Ah! ce grozave presânţâri cuprinseră sufletul său într-acest moment!... „Suntem perduţi!" grăi el... Iară pălăria rădicată de peri îi căzu din cap.

II

DUPĂ OARA UNSPREZECE

Contele *Frikosy de Frica* era un om renumit. El avea cei mai frumoşi cai în împregiur; cânii lui erau vestiţi în întreaga ţară. La vânat nobilul conte pretutindenea era în frunte. El era un călăreţ bun şi mulţi zâc că ar fi în stare să poarte frânile unei trăsuri de patru cai cu mai multă măiestrie decât chiar şi contele Andrâsy. De la fire, contele Frikosy de Frica era un adevărat aristocrat maghiar, un strănepot al eroilor din vremile arpadiane, viteaz, cavaler, generos şi mândru, un membru demn al familiei Frikoşeştilor de Frica. La „*Fărbl*", el nicicând nu se lăsa înspăimântat; la „*Ein und zwanzig*", el nicicând nu retira cu banca, şi actriţele deopotrivă lăuda rara generozitate cavaleresc a contelui Frikosy de Frica... Contele Frikosy de Frica era un om minunat, un om admirabil, un om într-adevăr mare, astfel comitatul Pârliţâlor se putea făli cu dânsul, având în fruntea sa un om ca şi acesta... Căci contele Frikosy de Frica, el însuşi, era ilustritatea-sa, supremul comite!

Şi corniţele suprem, nobilul conte Frikosy de Frica,

era un patriot mare!... Pus în fruntea unei pârlite de autonomii, el adeseori subscria cu propria sa mână actele oficioase... 20... Câtă nobleţe!... cât sacrificiu pentru ţară, dinastie, popor şi obştie!... cât de adânc patriotism I

Contele Frikosy de Frica era un om nemuritoriu, un adevărat decor pentru orice muzeu de rarităţi!...

Dar acuma, de câteva luni de zâle, comitatul era orfan; 25 îngrigitoriul său părinte petrecea în depărtare, parte în Pesta, parte la moşiile sale, deoarece era tocmai vremea păturnicelor, asupra cărora nobilul conte vâna cu o deosebită predilecţie. în acest răstimp credinciosul său şi cu adânc suflet înzestratul vicecomite *Rabiatosy*, 30 nobil de *Spaima*, purta frânele administraţiunei comitatense.

Nobilul Rabiatosy de Spaima nu era atât de mare ca şi poruncitoriul său conte... înainte de toate el nu avea niciun cal. Călărea însă câteodată pre unii 35 oameni din comitat... De asemenea el nu avea câni... El de câni nu avea trebuinţă. Nu mai puţân era inferior nobilul Rabiatosy de Spaima în celelalte privinţe... Dar, totuşi, şi el era un om minunat, un om admirabil şi în special în foarte multe privinţe io un om „mare”. De când trebile autonomiei zăceau pe umerii lui, el purta frâul cu mână de oţel...

Sărmanul Csehfy adeseori era gonit zî şi noapte. Căci nobilul vicecomite avea să administreze un comitat în care numărul *daco-românilor* era mare...

Astăzi nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima a 5 fost la ţară. Sosind după zece oare acasă, deşi vremea era înaintată, deşi el era obosit de cale, nu se culcă, ci, dezbrăcându-se, luă la mână obicinuita sa lectură. Era un op istoric, intitulat *Hora-Kloska lázadás*, pe românie *Răscoala Horea-Cloşca*. 10 Un fior rece trecu prin fiinţa nobilului vicecomite Rabiatosy de Spaima când prinsă această carte în mână. El era însă un strănepot al lui Arpad; anima lui era de oţel şi nu se înspăimânta de orice.

îndată se deschide uşa, şi acuma, în vreme de noapte, 15 intră de-a pururea deştept Csehfy. Nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima scăpă cartea din mână când văzu intrând pre încredinţatul său.

Astă întârziată apărere nu putea să fie decât urmarea unei grozave descoperiri. Şi-ntr-adevăr, arătarea lui Csehfy era una dintre cele mai înspăimântătoare.... Perii lui erau rădicaţi spre ceriu; ochii îi ieşiseră de trei degete din cap, şi tot trupul lui era cuprins de o tremurare convolsivă.

- Domnul meu!.... Toţi suntem perduţi! Planul olahilor este gata!

Tresărind la aceste cuvinte, nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima sări în picioare, încât se lovi cu capul de plafon... Căci nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima era un om lung, mai lung decât un par

O de fasole; el era cât un stâlp de la telegraf.

- Ce e? Ce s-a întâmplat?... Este patria în pericol? întrebă el aspru, privind de sus în jos spre Csehfy, care era un om scurt şi gros, iară nu atâta de lung.

- Este patria, este naţiunea, suntem noi, totul este în pericol!

- Ce e? cum? Grăieşte!

- Ah! domnul meu, ascultă!... Şi mânia ta să nu se verse asupra mea, grăi sărmanul Csehfy. Şi apoi, după o grea răsuflare, continuă în ton tremurătoriu: De

O câteva seri uliţile sunt pline de olahi. Până în nopţile târzie ei stau, cuprinşi de tainice şoptiri, adunaţi în uliţi... Cu câteva zâle înainte de asta am văzut o mulţime de cai în apropiarea Pârleştilor, cai ce nesmintit au să fie destinaţi pentru cavaleria daco-română... Ieri am văzut vro 300 de oi adunate la marginea Pârleştilor, 5 vro 80 de gâşte şi vro 30 de vaci, toate destinate ca să fie provizie pentru daco-români. Presimţeam dară apropiarea unui pericol şi privegheam cu îndoită îngrigire. Astăzi, seara, încă din vreme m-am postat în apropiarea locuinţei lui Spulber.

o Atenţiunea nobilului vicecomite Rabiatosy de Spai ma se întrei, însuti la auzârea numelui Spulber.

- într-un târziu - continuă Csehfy, neobositul privighitoriu - Spulber apăru pe stradă. El era învelit într-o manta mare şi largă; paşii lui erau lungi şi grei;

întreaga sa arătare era acea a unui *Decebal* ori *Horia*.

La auzârea numelor Decebal şi Horia, nobilul Rabiatosy de Spaima tresări convulsiv.

- Sub manta Spulber ducea un pachet... Ce a fost în acel pachet?... Vom vedea mai târziu!... Eu îl urmai

O cu paşi repezi.... Dar el era lung, şi eu scurt. Am rămas puţintel îndărăpt. Pe strade oamenii îl întâmpinau cu ovaţiuni: unii îi şopteau chiar vorbe tainice... Spulber mergea însă repede şi, când ajunse pe piaţă, unde roiau oamenii, eu îi perdui urma...

- Ai perdut urma?! Nefericitule! exclamă nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima.

- O, vina nu este a mea! Spulber este un par; iară eu sum numai un butuc! Ce să fac dar?! M-am postat la colţul pieţei, ca să aştept rentoarcerea daco-românului.

O El nu veni! îndată pătrunsă lătratul cânelui Tisza în de-a pururea deschisa mea ureche... O presânţire mă trasă cătră grădină, de unde se auzea lătratul.... Ah, ce a trebuit să văz?!

- Ce?... pentru D-zeu?!

5 - Spulber a fost în grădină!

- Spulber?!

- Da!... La fontană era bastonul lui, iară o bucată din mantaua în gura lui Tisza!

Nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima căzu pe un scaun din apropiare.

- Suntem perduţi!... mai mult nu putu să zâcă.

încuragiat de această desperare, în veci priveghetoriul Csehfy cuteză cea din urmă şi cea mai grea lovitură:

- Da - grăi el - Spulber a fost şi a subminat casa 5 comitatului, căci în pachetul ce el ducea sub manta nu putea să fie alta decât prav de puşcă.

- Subminat?!... Prav de puşcă!... exclamă nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima în ton năduşât. Suntem perduţi! şi, grăind, el aşa cum era, în negligea, se repezi spre uşă, sânţind, cum că pământul tremură deja sub el.

- Staţi! îi grăi în veci priveghetoriul Csehfy, reţinându-l. Am pus doisprezece feciori să steie pază la grădină. Minele sunt puse, dar ele nu pot fi aprinse.

Nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima se opri pe un moment.

- D-apoi dacă iasca aprinsă este deja pusă de Spulber?! grăi el pornind din nou.

Şi, pornind, nime nu putu să-l mai oprească... O!

pericolul şi iubirea către viaţă ce nu sunt în stare?!...

Csehfy stete câteva momente uimit de spaima ce-l cuprinsese şi pre dânsul. Se repezi dup-acea în urma domnului său şi-i peri şi urma.

Sărmanele de familii ce rămaseră dormind pe cuibul perzării!...

Peste câteva minute nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima, dimpreună cu credinciosul şi etern priveghetoriul Csehfy se aflau în casa domnului *Punguleanu*, om român, dar, şi el, mare domn la comitat şi în mo-O mentele de desperare razămul domnilor încă mai mari decât dânsul.

Domnul Punguleanu era un om mic, dar îndesat şi tocmai pentru acea mai înţelept decât toţi domnii din comitat, deoarece el nicicând nu purta pantaloni albi

5 şi *nu mânca nici mămăligă*, *nici fasole*, *ci ţinea doi câni* cari contelui Frikosy de Frica îi foarte plăceau. Afară de asta, domnul Punguleanu era cel mai bun calabrist şi avea cincicopii, dintre cari doauă fete... Oamenii îl numeau şi *Pungulânyi*, şi el nu se supăra, din ce se

O vădeşte cum că el nu numai ca calabrist, ci şi ca patriot era bun.

Calabristul patriot Pungulânyi era un om nu numai înţelept, dar şi cu vaste ştiinţi. De înţelepciunea şi ştiinţile multe nu numai ceafa lui era pleşugă, dar şi de pe coate i s-au fost ros toţi perii. Aceasta anume 5 astfel cum că el, încă de când era student, când învăţa, se punea cu coatele pe masă, ş-anina capul de pălmi şi astfel, stroflocând din când în când perii capului său, pătrundea şi cele mai adânci materii. Sunt unii cari zâc că ar fi văzut masa la care el studiază... Sunt în 10 ea doauă borţi, urma coatelor.

Astfel nime, afară de el, nu a putut să fie consiliarul intim al nobilului comite suprem, contele Frikosy de Frica.

Acuma, într-acest moment de desperare, el fu trezit 15 din somn.

Când înţelese cauza acestei nocturne vizite, el surâse liniştit, dar se feri de a răspândi acea linişte... O! el era înţelept.

- Fraţâlor! grăi el în ton înţelepţâtoriu. Pericolul 2 O este mare, dar noi tocmai pentru acea trebe să ni păstrăm cumpătul. Să nu ni perdem capetele tocmai atunci când suntem în pericol de a le perde... Românii voiesc revoluţia; ei voiesc să facă o Daco-România. Deci, noi trebe să luptăm cu bărbăţie, iară să nu ne 2 5 înspăimântăm, căci atunci suntem perduţi!

- La luptă! exclamă nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima, prinzând în mână o cizmă împintenată a lui Pungulânyi... Cu aceasta ucid o întreagă armată de *olahi* sălbateci!

- Mai liniştit! îi răspunse înţeleptul sfetnic Pungulânyi. Luptele vor urma. Acuma însă, înainte de toate, să ne organizăm. Aţi pus pază la grădină?

- Pus, 12 feciori!

- Bine! acuma să trămitem un curier cu depeşă 35 la ilustritatea-sa!

- Bravo! bravo!

Depeşa fu pusă:

„Ilustrităţii-sale nobilului conte suprem comite *Frikosy de Frica* în Paturna. Ţara este în pericol. 4 O Românii fac revoluţie. Daco-România în faşe. Veniţi la faţa locului. Ordonaţi ca de loc să ni vină cel puţân trei regimente de honvezi cu artileria în marş grăbit. Porniţi la moment!”

- Poftim depeşa! Subscrieţi! grăi înţeleptul sfetnic 5 Pungulânyi cătră nobilul vice-comite Rabiatosy de

Spaima.

- Subscrieţi d-voastre! îi răspunse acesta.

- D-ta eşti vicecomite!

Argumentul fu destul; depeşa fu subscrisă; un călăraş

10 o duse la cea mai de aproape staţie telegrafică, poruncindu-i-se ca să aştepte răspunsul şi să vină cu el în ruptul sufletului, chiar şi dacă ar fi să crepe calul.

După aceea se aduseră următoarele hotărâri:

încă acuma, în noaptea asta, să se concheme o 15 adunare a bunilor patrioţi.

Tot într-astă noapte să se vadă dacă cumva minele puse nu afumă.

Dacă minele ar afuma, de loc să se curăţească casele comitatului de locuitori primejduiţi. 20 Tot planul să se ţină în secret, pentru ca dacoromâniştii să poată fi surprinşi.

Să se adune toate armele la un loc sigur.

Peste un pătrariu de oară toţi bunii patrioţi ai Pârleştilor se aflau adunaţi la un loc, într-o casă sigură, 25 ce cădea la o îndepărtare de o milă patrată de la subminata casă comitatensă, fiind totodată despărţită de asta printr-un munte stâncos.

Nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima, ca să nu rămână în negligea, a îmbrăcat din vestmintele înţe- 30 leptului sfetnic Pungulânyi... Erau cam scurte, dar erau!

Se constitui nobila adunătură, constatoare din 47 fii ai lui Arpad, un strănepot al lui Traian şi un maghiar din viţa străveche de la Czaslau, toţi oameni mari şi 3 5 minunaţi şi până la unul Pungulânyi, viteji şi fără frică. Adunarea abia-şi începu lucrarea, când intră *Marczi*, curierul trămis cu depeşa aducând în spate pelea calului pe care a călărit, iară în mină o depeşă, răspunsul primit de la nobilul conte suprem comite, ilustritatea-sa Frikosy de Frica.

Adâncă linişte, mai adâncă decât gândirea înţeleptului sfetnic Pungulânyi.

Depeşa, scrisă cu sânge din venele nobile ale nobilului conte suprem comite Frikosy de Frica, fu cetită:

„Domnului vicecomite Rabiatosy nobil de Spaima, în Pârleşti. Am ordonat ca să vi meargă trei regimente de honvezi. Fiţi aspri! Eu nu pot să vin, deoarece am 10 mâne dimineaţă să vizitez grajdiurile hergheliei de la

Măgăreşti.”

Patruzeci şi opt de guri steteră căscate după ce această depeşă fu cetită.

Una, a lui Marczi, rămase închisă, deoarece el era cu mult mai prost decât să poată afla sensul depeşei; alta, a lui Pungulânyi, se deschisă spre vorbă, deoarece depeşa nu era după placul lui.

„El trebe să vină; Rabiatosy trebe să fie blamat, căci altfel eu nu pot să devin vicecomite în locul său... Şi este în interesul meu >şi al românilor ca eu să fiu vicispan”, se gândi Punguleanu. Dar nu spuse nimănui ce gândea.

- El nu poate veni?! grăi el către adunătură. Trebe să vină. Altfel suntem perduţi! Adunarea fu convinsă că fără de nobilul conte toţi sunt perduţi.

înţeleptul sfetnic Pungulânyi compuse o noauă depeşă. El, care mai bine cunoaşte pre nobilul conte şi ilustru comite, ştia mai bine unde să-l atingă. Depeşa suna:

„Ilustrului conte suprem comite Frikosy de Frica în Măgăreşti... Daco-românii au prins pre cânele «Hector » şi voiesc să-l tragă în frigare. Veniţi!”

Nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima, subscrisă şi această depeşă, deşi ea cuprindea în sine o minciună; dar pentru ţară, popor şi dinastie el era orice în stare.

Depeşa fu trămisă cu un alt cal.

Peste o oară stâlpii ţării se aflau în grădina comitatensă.

în toamna târzie, înspre zori, este frig. Din pivniţele comitatense ieşeau aburi grei pe ferestile de către grădină.

La motivarea înţeleptului sfetnic Pungulânyi, se constată cum că minele afumă şi se hotărî cum că de loc să se ordoneze transportarea familiilor în alte locuinţe.

Cei de faţă se depărtară. Csehfy cu Pungulânyi îşi expuseră viaţa intrând în casa primejduită, pentru ca să deştepte familiele din somn.

Transportarea familielor se făcu în secret, ca nu

cumva daco-românii să observe ceva.

Se transportă numai ce vieţuieşte, afară de robi şi servitori, căci aceştia erau români.

Peste o oară totul fu în ordine... Adunătura se constitui din nou. Marczi sosi cu a doaua pele de cal în spate şi cu a doaua depeşă în mână.

Depeşa suna:

„Domnului spectabil vicecomite Rabiatosy, nobil de Spaima, în Pârleşti. Am pornit. 1 000 de galbeni aceluia care mântuieşte pre cânele meu!

de Frica”

Patria fu mântuită... înţeleptul sfetnic fu înălţat la ceriuri; iară bunii patrioţi aşteptară sosirea nobilului conte în fruntea honvezilor.

iii organizarea oştirilor

Zâua următoare era vineri. Aşadară, o zi de post. Spulber, ca român înfocat şi creştin bun, des-de-dimineaţă se sculă, se spălă pe faţă şi porunci ca să i se dea ceapă cu pâne... Tocmai era cuprins într-acest delicat dejun, când uşa se deschise şi, pe faţă cu ex- 35 presia unei adânci tăinuiri, intră o babă bătrână...

După ce ea privi în giur, pentru ca să vadă dacă Spulber este singur ori ba, scoase o scrisoare din sân şi o prededu tânărului cavaler de ceapă mâncătoriu.

Scrisoarea era de la Giza, scrisă cu propria ei mână.

Spulber deschise scrisoarea...

Mâna lui tremura; anima lui bătea viforos; ochii lui se împăingeniră... El începu a sânţi cum că i se topesc potcoavele de pe călcâi.

Scrisă de mâna delicată, scrisoarea suna astfel: *10*

„*Iubitul meu*!

Sum cuprinsă de desperaţie. Astă-noapte furăm trezite din somn şi transportate în casa domnului G a v alerosy. Se vorbea de tine şi despre dispoziţiuni şi planuri secrete, de care tu nu ai să ştii nemic... Mi s-a 15 poruncit ca să ţin toate cele întâmplate secret. Se vorbeşte ca voi să fiţi suprinşi.

Te sileşte dar... Grăbiţi!... Ilustritatea-sa va veni mâne

ori poimâne.

Eu sum a ta pe veci! Tu eşti speranţa mea! Tu eşti 20 mântuirea mea!

Te sărut! *Giza*”

După cetirea acestei scrisori, Spulber stete câteva momente încremenit. El nu pricepea cele scrise. Dar spiritele mari în toate împregiurările se ştiu orienta. 25 El se aşează la masă şi scrise următoriul răspuns:

„înger!

Te iubesc! te ador! am nebunit!... Viaţa mea este a ta!... Pentru tine sum gata a mă lupta cu zmei!

Nu despera. *August*”

Scrisă, sigilată, predată, trămisă...

După ce baba se depărtă, junele cavaler ceti scrisoarea Gizei încă o dată.

„Nu pricep! îşi zâse el după cetirea scrisorii. Nu pricep!... Pentru ce au fost ele transportate?!... Ce are 35 asta a face cu mine?... Ce planuri secrete?... pre care eu nu pot să le pricep!... Ilustritatea-sa, tatăl Gizei, soseşte mâne ori poimâne?... Ce va să zâcă asta?!”

Fruntea lui Spulber se încreţi, genele lui se zburliră, ochii lui se ridicară spre ceriu: o idee grandioasă pătrunsă sufletul lui, „ înger! Te pricep! exclamă el transportat. Mâne ori poimâne are să sosească ilustritatea-sa...

Ei făuresc planuri despre cari eu să nu ştiu nimica?! Pricep! pricep mârşava voastră uneltire! La luptă dar... Moarte ori viaţă! Pentru Giza toate sum în stare!”

El se aşează din nou la masă şi începu să scrie. în răstimp de doauă ore 17 scrisori fură scrise... 10 Planul era gata; acum se lucra pentru executarea lui. Spulber era rezolut!

- *Fulger*! chemă August când fu gata cu sigilarea celor 17 scrisori.

Uşa se deschise, şi un tânăr înalt şi subţire, ca un fir 15 de cucută, intră în casă. Era Fulger, scrietoriul, încredinţatul, posta, curieriul, fulgerul lui Spulber.

- Porunciţi! zâse el intrând cu sfială.

Spulber se sculă în picioare, luă o poziţie impozantă.

- Aici sunt 17 scrisori! grăi el rezolut. îţi vei lua 20 o căruţă cu doi cai buni şi vei duce aceste scrisori la adresă. M-ai priceput?!

- Da! răspunse Fulger, culegând scrisorile de pe masă.

- Avem să facem un pas rezolut. Misiunea d-tale 25 este secretă. Soarta naţiunei depinde de la pasul nostru.

Pre Fulger îl cuprinsă un fior tremurător, dar el era adjutantul marelui strateg Spulber... El porni!

Peste câteva ore, 48 de români rezoluţi, prezidaţi de Spulber, discutau asupra unei grave chestiuni, adunaţi 30 fiind într-o casă părăsită, ce se afla în pădure.

Era vorba ca să fie suprinşi, şi ei, conduşi de marele lor strateg, voiau să prevină, să suprindă înşâşi.

- Fraţi! români şi concetăţeni! grăi Spulber înainte de despărţire. Ni-am jurat credinţă! Acuma fiecare la lucru!

Răspunsul: un viforos murmur.

Peste câteva oare Spulber călărea cu repeziunea unui fulger de-a lungul drumului de ţară înspre satele *Ciocăneşti*, *Vezura*, *Zburliţi* şi *Viforoasa*.

Pe orizon se ridicau nuori grei; un vânt aspru, viforând de la miazănoapte, sufla frunzele îngălbenite de pe copaci, însemnând trecătoria serilor frumoase.

Seara acelei zâle era un contrast al serii de ieri. Plo-
5 ua în stropi grei şi deşi din toţi nuorii ceriului; iară vântul aspru bătea stropii reci în feţele călătorilor... în adâncul nopţii întunecate, acum, când oamenii nici cânii nu şi-i lăsau afară, ca o fantomă prevestitoare de grele cercări străbătea un călăreţ prin şâroaie... Era August, 10 junele cavaler, Spulber, neobositul strateg... El călărea spre Pârleşti... Copitele calului aruncau schintei din petrile ude; iară Spulber era flămând.

Ciocanul purtat de roatele orologiului dete de unsprezece ori în clopotul din turnul bisericei ungureşti 15 când neobositul Spulber descălecă de pe murgul său.

Întrând în casă, el află pre credinciosul său Fulger dormind la masă cu capul în pumni. Oboseala zâlei a slăbit puterile curierului aprig.

Trezât fiind, Fulger, după o scurtă introducere som- 2
O nuroasă îşi dete raportul.

Rezumatul acestui raport important este următoriul:

Patrusprezece scrisori au fost înmânate. Mâne se va ţine o adunare secretă în pădure la *Ciomăgeşti*. Oamenii sunt gata... Domnii *Cârligu* şi *Corompanu* n-au 25 fost acasă... Domnul *Zburlan* a trămis următoarea scrisoare:

„Spectavere domnule!

Primind înştiinţarea şi apelul d-voastre, cu toţii am fost însufleţiţi. Maghiarii voiesc să ne suprindă: să 30 fim precauţi!... Din satul nostru vin 70 de oameni cu 24 de puşcaşi din *C io tor ani* 45, cu 22 de puşcaşi... Celelalte sate nu ştiu. Mâne la 7 oare dimineaţa vor fi la d-voastră!

D-voastră sunteţi speranţa noastră! 35 Umilit serv al dv. *Pintea Zburlan*"

Spulber surâsă cu satisfacţie după cetirea acestei scrisori.

- Poţi merge! grăi el către somnorosul Fulger. Sum îndestulii. Mâne la şepte oare să fii aici.

Fulger părăsi scena, zâcând o somnoroasă „noapte bună!", şi August rămase singur.

„Am învins! exclamă el când se sânţi singur. Giza va fi a mea. Maghiarii nu ne vor suprinde!... Dar când va veni el?"

Spulber se asedie, acum d-a treia oară, la masă. Scrisoarea fu adresată către Giza:

o *„înger*!

Suntem gata... Cel puţin o mie de voinici îmi stau la dispoziţie... Ce au făcut contrarii în decursul vinerei? Când va veni ilustritatea-sa?

Te iubesc!... cer răspuns grabnic!

Al tău pe veci! *August*"

După ce astă scrisoare fu scrisă, cuvertată şi sigilată, August o pusă pe masă, pentru ca mâne des-de-dimineaţă să fie expedată.

într-astă noapte Spulber visă dulce. Ah! după muncă,

O odihna este dulce.

Până ce Spulber îşi organiză oştirile, nici contrarii nu

odihneau.

Des-de-dimineaţă se opri intrarea pe ulicioara cea strimtă, pentru ca trecătorii să nu poată privi la celea ce se petrec în grădină.

Porţile fură închise şi intrarea oprită oamenilor neîncredinţaţi.

După aceste pregătiri, toţi robii din temniţe fură scoşi şi prevăzuţi cu scule săpătornice. Sub conducerea

O neînfricoşatului şi înţeleptului sfetnic Punguleanu, se săpă până la fundamentul clădirei, şi după acea se constată, precum zâce el, Punguleanu, cum că fiind pravul de o calitate ordinară şi fiind minele rău făcute, ele au ars în decursul nopţii.

După această constatare, toate femeile îşi cuprinseră locuinţele, dar bărbaţii, de la fire mai precauţi, nu cutezară a se expune. Astfel cerea şi interesul patriei, ai cărei razăm ei sunt!

Se exmisă o comisiune constatatorie din cinci membri: nobilul vicecomite, ca preşedinte, un medic, un ingenier, un advocat şi un judecătoriu. Numai după ce aceştia, din culmea unui munte înalt, ce se afla în dosul clădirii 5 ccmitatense, prin mijlocirea unui ochian, constatară ciim că minele într-adevăr nu afumă mai mult, se hotărî cum că şi bărbaţii să intre în clădirea subminată. Dar totuşi, considerând cum că este cu putinţă ca să fi rămas încă câteva sfarmuri de prav şi o scântâulică de foc, s-a privit ca precaut a se amâna intrarea până mâne-zi, sâmbătă, la opt oare dimineaţa.

Hotărându-se toate aceste, se trămiseră doi curieri: unul în calea honvezilor, altul în calea nobilului conte, ilustru supracomite Frikosy de Frica.

Se adunară toate armele şi muniţiunea ce stau la dispoziţia patrioţilor.

Altfel speranţa lor erau honvezii.

La trei oare după-amează̆zi se ţinu o adunare grandioasă, la care luase parte 480 de patrioţi din loc şi

O împregiur, fiind ei prezidaţi de nobilul vicecomite

Rabiatosy, nobil de Spaima.

La patru oare şi un pătrariu adunarea priimi următoarea depeşă secretă, pusă în cifre, pre care numai nobilul vicecomite le pricepea:

„Spectatului domn vicecomite Rabiatosy, nobil de Spaima. Am sosit. Mă aflu ascuns în pădurea de la Fricoşi. Satele din împregiur sunt în mişcare. Un spion al nostru a aflat cum că ei nu aşteaptă decât sosirea mea. M-aş ducendărăpt, dar nu cutez. Am ordonat ca să

O mi se trimită aici în pădure cele trei regimente de hon vezi şi să ni să trămită încă alte trei... Vă ţineţi. Duminecă desigur am să fiu cu honvezii în mijlocul vostru.

contele de Frica”

Efectul produs de această depeşă, nu se poate descrie.

480 de oameni erau cuprinşi de spaimă, dar nu de spaima „de Spaima”, ci de spaima daco-românilor... Ei porniră spre uşă.

- Staţi! domnilor! li grăi necutremuratul Punguldnyi, surâzând pentru sine. Dacă ne despărţim, suntem perduţi. în unire este puterea. Mâne dimineaţă vom merge cu toţii în casa comitatului. Arme avem. Aici ne vom apăra până la sosirea honvezilor!

în zădar vorbea... Eroii părăsiră localul. 5 - Ei bine!... mergeţi în ghearele românilor! li strigă înţeleptul şi' necutremuratul Pungulânyi.

într-un moment, cei 480 fură laolaltă. Argumentul a fost puternic.

Astfel petrecură, în viuă privegheare, cu armele în 10 mână, cu degetele pe oţele şi cu vitejia în vene, până în ziorile sâmbetei, aşteptând sosirea honvezilor şi pornirea luptei daco-române.

Dimineaţa înspre şapte oare, Csehfy, dimpreună cu Punguleanu, singurii cari au dormit în noaptea trecută, 15 merseră la casa comitatului, pentru ca să pregătească terenul şi să facă cu putinţă ca cei 480 să poată veni furişat şi fără a fi văzuţi, prinşi şi ucişi de olahi.

Peste o oară Csehfy coborî treptele cu faţă veselă... Cineva trebe să-i fi zâs ceva îmbucurătoriu.

La noauă oare Spulber priimi următoarea scrisoare:

„Iubitul meu!

Te iubesc! Sum a ta pe veci!

îţi fac cunoscut cum că trei regimente de honvezi sunt în pădure la Fricoşi... Contrarii sunt adunaţi în 25 căsoaia «din pădure», 480 la număr. Ilustritatea-sa duminecă va fi aici!

Te sărut! Luptă!

A ta pe veci!

Gizella"

Pre Spulber îl trecu un fior rece când ceti această ştire.

- Trei regimente de honvezi! exclamă el tremurând în toată fiinţa. Lupta este pentru moarte ori viaţă. Fie!... Eu nu voi fi blamat! Ei fac paradă cu trei re- 35 gimente; noi vom face cu trei mii de români verzi!

Spulber se puse de a patra oară la masă:

„Domnul meu!

Mâne, la trei oare după-amează̆zi, să fim toţi adu naţi în pădurea de la Ciuma. Trei regimente de hon vezi sunt în pădurea de la Fricoşi. Ei sunt mai departe 5 Ilustritatea-sa va fi mâne acasă.

Fiţi rezoluţi!

Spulber'

Astă scrisoare se trămisă în 17 exemplare prin curie rul Fulger.

Spulber însuşi încăleca la moment.

Pe ceriu norii începură a se resfira, iară un câne în cepu să latre pre călăreţul june de-a lungul uliţei mari iv pornirea luptei daco-române

Joi noaptea, înspre ziorile vinerei, camerieriul excelenţiei-sale înaltului ministru de Interne, contele *Alarich de Bau-Bau*, când dormea mai dulce, fu trezit, din somn printr-un curier al oficiului telegrafic. El aducea o depeşă grabnică de la nobilul conte suprem comite Frikosy de Frica.

înaltul ministru fu trezât din excelentul său somn, pentru ca să i se înmâneze depeşa. Scrisă în cifre, depeşa

suna:

„Excelenţei-sale înaltului ministru de Interne al

5 maiestăţii-sale regale, nobilului Alarich, conte de Bau-Bau. Olahii din comitatul Pârliţilor au pornit spre o revoluţiune daco-română. Cer ca trei regimente de honvezi să ordoneze a veni în marş grăbit la faţa locului.”

contele de Frica”

O înaltul ministru scăpă depeşa din mână.

După ce se reculese, excelentul ministru de Bau-Bau trămise înştiinţare grabnică la ceilalţi miniştri, tot atât de excelenţi, conchemându-i la o sfătuire pentru mântuirea ţării, a naţiunei şi a dinastiei.

Peste o oară, miniştrii, şepte la număr, se aflau adunaţi la un loc... Şi erau aceştia după rangul şi însemnătatea lor:

Excelenţa-sa înaltul ministru preşedinte, nobilul 5 conte *Armin de Wrbcky*;

Excelenţa-sa înaltul ministru al Internelor, nobilul conte *Alarich de Bau-Bau*;

Excelenţa sa înaltul ministru de Răzbel, generalul cavaler *Paul de Bum-Bum*; 10 Excelenţa-sa înaltul^ ministru de Comerţ, *Moriţ Rosenbluh*, nobil de *JJj-Pest*;

Excelenţa-sa înaltul ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, *Jean Paul de Lionier*.

Excelenţa-sa înaltul minstru de Comunicaţiune, 15 baronul *Wenczel de Ruskow*;

Excelenţa-sa înaltul ministru de Poliţie, nobilul *Taksony*, nobil de *Coada şi Potlogeşti*.

Toţi oameni mari, diplomaţi de rangul întâi şi maghiari din viţe bătrâne, dar venind acuma grăbit, n-au putut 2 O să-şi pună în pripă decoraţiunile pe pepturile purtătoare de merite neşterse.

Făcându-li-se cauza cunoscută, înalţii miniştri căzură într-o nemaiauzită confuziune. Unii dintre dânşii făcură propunerea ca să pornească numaidecât cu toţii înspre 25 Viena, deoarece interesul comun cere ca ei să nu se expună.

Numai doi miniştri fură contra acestei propuneri:

ministrul de *Coada*, pentru că, vorbindu-se nemţeşte în consiliu, el nu pricepea nimic din cele ce se vorbeau, şi ministrul *de Lionier*, pentru că el nu iubea pre nemţii din Viena şi afla de nepotrivit ca să fugă de frica românilor în braţele nemţilor. Acest din urmă făcu dară propunerea ca numaidecât să se cerce în arhivul statului actele privitoare la răscoala *Horia-Cloşca* şi să se ieie tot acele măsuri cari s-au luat atunci.

Această propunere fu priimită numai sub rezervă, încât în răstimp de 24 oare românii nu ar încungiura Buda-Pesta. Astfel se aduseră, pe baza actelor aflate şi studiate, următoarele hotărâri:

MSă se consigneze prin ordinaţiuni secrete toate garnizoanele din ţară, precum şi batalioanele de honvezi ce tocmai se aflau în bivuac la manevrele de toamnă.

Să se ordoneze ca trei regimente de honvezi de loc 5 să pornească la faţa locului.

Generalul *de Concini* să se denumească comandant al acestei trupe.

Toată treaba să se ţină secret, organizându-se o corespondenţă secretă între ministeriu şi comanda trupelor. 10 Să se trămită o depeşă la ministrul de Războel şi la comanda trupelor comune.

Să se ceară raporturi telegrafice de la toţi comiţii supremi, cu deosebi din părţile române, sârbe şi slovace, precum şi despre mişcările din Croaţia.”

Vineri des-de-dimineaţă în lagărul de la *Cerepari* zeci de trâmbiţe chemau ostaşii la concentrare grabnică.

în jumătate de oară trupele erau concentrate.

Generalul de Concini, un italian aspru în manierele sale, ostaş de la fire, chemă pre comandanţii batalioa- 20 nelor înpregiurul său şi, prin câteva cuvinte, li comunică misiunea în care au să pornească.

Subcomandanţii începură să tremure caii. Dar ei aveau să aleagă între doauă: fusilada sau lupta cu românii... Ei aleseră cea din urmă, deoarece era mai 25 problematică.

Ostaşilor li se comunică cum că au să pornească la o

manevră mai mare.

înspre şase oare trei regimente de honvezi mergeau în marş repede pe drumul către Pârleşti. 30 Un escadron de husari mergea înainte, o baterie de tunuri forma coada.

Era vorba ca trupa să sosească neobservată la faţa locului, pentru ca să poată surprinde pre revoluţionari. Deci ea-şi făcu marşul în cea mai mare linişte, 3 5 pe căi ascunse, prin păduri şi hârtoape.

Seara la şapte oare trupa îşi permise un scurt repaus în pădurea de la Ciobăneşti. Generalul de Concini tocmai mânca cele din urmă fire de macaroni, când sosi un curier cu o depeşă.

Generalul îşi găti mâncarea, se linse pe degete, apoi ceti depeşa:

„Viteazului general imperial Giovanni de Concini,în pădure.

Am sosit. Mă aflu ascuns în pădurea de la Fricoşi. Nu cutez să merg mai departe. Olahii se mişcă. Te rog să vii cu regimentele aici la mine!

de Frica”

Cetind această depeşă, generalul de Concini nu putu ascunde un surâs mai mult vesel decât sarcastic.

„Egli tuti sono «di frica» /” îşi zise el, apoi ordonă pornirea către pădurea de la Fricoşi.

în noaptea de vineri înspre sâmbătă către 12 oare, trupele începură a bivuaca în pădurea de la Fricoşi.

După îndelungată cercare, aflară şi pre nobilul conte suprem comite, ilustritatea-sa Béla Frikosy de Frica. El era ascuns în gauna unui stejar uscat, iară suita sa, constatatoare din 15 persoane, se afla prin tufişele din împregiur.

O Bucuria contelui de Frica nu cunoştea culme şi margini.

Se împărţâră muniţiunile între ostaşi. Fiecare priimi câte 15 încărcături.

Tunurile fură încărcate.

Armata se postă la un loc potrivit, construindu-şi baricade provizorie din câţiva copaci culcaţi în pripă.

Escadronul de husari se împărţi în patrule, mai mari ori mai mici, cari fură exmise pentru a recognoaşte terenul.

Câteva patrule de pedestraşi, sub comandă sigură, fură trămise pentru a se informa despre mişcările din satele împregiurimei.

Trei feciori din suita contelui, români din Pârleşti, fură trămişi pentru ca să spioneze.

Sâmbătă dimineaţa la cinci oare *Mitru Florii Pascului*,

5 unul dintre spioni, sosi cu următoarele informaţiuni:

„Astăzi românii se vor aduna la un loc anumit în pădure, pentru ca să ţină sfat.

Toate satele din împregiur se află în mişcare.

Foc şi omor nu s-au întâmplat până acuma.

Românii se vor aduna duminecă la trei oare, pentru ca să vină cu toţii spre Pârleşti.

De loc după priimirea acestor informaţiuni se ţinu un consiliu de războel şi se hotărî: 5 1. Să se încerce o împăcăciune cu românii revoltanţi.

2. Spre acest scop un exmis din partea armatei să meargă ca parlamentar la Pârleşti, fiind acompaniat de ilustritatea-sa, contele de Frica.

o 3. Deocamdată, până la priimirea unor noauă infor maţiuni despre mişcări mai serioase, totul să rămână în *status quo*.

Contra punctului 2 se rădică protest solemn. Nobilul conte de Frica declară solemn cum că el nu se va 15 expune.

- Domnul meu! îi grăi generalul de Concini în ton aspru. D-ta trebe să mergi! Voieşti ori ba. Ca plenipotenţiat al guvernului, numai d-ta poţi încheia pace! Altfel dorinţa mea este... a fuzila.

O Contele de Frica tremura până-n călcâi.

Dintre doauă morţi, el alesă cea mai problematică. „Ei! - se gândi el - mai bine decât să mor, li-oi da drept la *Daco-România*.” Dar îşi rezervă dreptul ca până la Pârleşti

să poată merge travestat.

5 Veni să se aleagă parlamentarul. Toţi ofiţirii se tăiau de la astă misiune, afară de unul, puternicul cavaler *de Amorinschi*, căpitan de călăraşi, polon de origine şi adjutant al generalului Concini, un om în trup şi suflet deopotrivă mare, cu un nas mare, roşu

O şi cu neşte musteţe sucite şi lungi de o palmă... Iară printenii lui erau - *horrendu dictu* - ascuţiţi... El fu trimis ca parlamentar.

Deşi nobilul cavaler şi căpitan de călăraşi, adjutant al generalului comandant, de Amorinschi călărea 35 foarte bucuros, la dorinţa nobilului conte suprem comite, ilustritatea-sa Frikosy de Frica, astă dată el porni cu căruţa... Anume: Nobilul conte şi ilustru suprem comite Frikosy de Frica se travestă ca cărăuş român, făcând pre vizitiul nobilului cavaler şi adjutant

O al generalului comandant, căpitan de călăraşi Amo rinschi, care se puse într-un prost căruşor românesc, şezând el pe un snop de comuni tulei şi purtat fiind de cătră doi cai suri, sub conducerea marelui vizitiu, înspre Pârleşti.

Erau aproape noauă oare când modesta trăsură sosi 5 în satul Ciomăgeşti... în mijlocul satului, la casa oraşului, erau adunaţi vro 50 de oameni, dintre carii vro treizeci înarmaţi... Când aceşti oameni observară trăsura, în care şedea un căpitan, ei îndată porniră în calea ei.

Nobilul conte de Frica scăpă frânele din mână.

Nobilul cavaler Amorinschi puse mâna pe oţelele revolverului său... El avea la sine 13 revolvere încărcate.

- Bună ziua să deie Dumnezeu! grăi unul dintre oameni cătră nobilul conte de Frica, care, la arătare, părea a fi român. De unde veniţi, măi frate?

Nobilul conte de Frica avu atâta prezenţă încât nu răspunse nemic. Cea dântâi vorbă a sa ar fi arătat că el nu este român... Făcu geste prin care arăta cum că el este mut.

Nobilul cavaler Amorinschi, mai curagios, cu pistoa-O lele în mână, răspunse în ton tremurător că ei vin de la

cutare şi cutare sat.

Oamenii, văzând expresia spaimei pe feţele agrăiţilor, căzură în hohote vii.

- N-aţi văzut pe ilustritatea-sa, corniţele suprem?

întrebă notariul satului.

La aceste cuvinte nobilul conte şi suprem comite Frikosy de Frica dete rabiat cu biciul în cai.

Nobilul conte şi ilustru suprem comite Frikosy de Frica, împreună cu nobilul cavaler şi adjutant al generalului comandant, parlamentar al trupei războinice, căpitan de călăraşi Amorinschi sosiră pe jos la Pârleşti, deoarece în îndepărtare de o jumătate de oară de la Pârleşti li-au crepat amândoi caii de la căruţă.

5 Bucuria baricadaţilor era nespusă.

Patria era mântuită.

Se ţinură adunări; se aduseră hotărâri.

Nobilul cavaler Amorinschi, care, dinpreună cu pintenii săi şi cu musteţele sale ascuţite, nu vorbea ungu-O reşte, nu lua parte la aceste adunări... El studia terenul într-alte părţi.

Giza, îngerească fiinţă, putut-a ea să scape din ochii cavalerului Amorinschi?

O! căci Giza era frumoasă şi Amorinschi era un polon cavaler.

Tânără încă, abia de 27 ani, Giza întrunea, pe lângă graţiile frumuseţei, şi farmecul unui spirit adânc, bogat în gândiri şi vast prin cunoştinţele frumoase. Perii ei mucezi, ochii verzi, nasul turtit, buzele groase, faţa ei plină de roşaţa juniei, talia ei rotundă ca o perină 1 o împlutâ cu cele mai fine pene deopotrivă îmbătau ochii; iară când ea vorbea, auzâtoriul se sânţea legănat spre dulci visuri.

Şi nu mai puţân amabil, nu mai puţân şarmant era cavalerul, nobilul cavaler Amorinschi... Ah! şi inimele 15 înrudite se înfrăţesc...

Ziua de sâmbătă este neuitată; neuitată pentru ea, şi neuitată pentru el.

Ei, tânărul cavaler Amorinschi şi bela copilă Giza, petrecură întreaga ziuă împreună în dulci şoptiri şi 20 plini

de fericire tăinuită. Când soarele înclina spre apunere, amândoauă sufletele înrudite se coborâră în grădină primblându-se printre cei patru arburi, printre a căror crengi cădeau razele lunei asupra lui Spulber serenadul.

Şi apoi... şi apoi... Petrecerea lor nu mai cunoştea culme şi margini!

Duminecă des-de-dimineaţă, Spulber, încins cu sabie, îmbrăcat în costum naţional, pe cap cu un clabăţ â la Mihai Viteazul, zbura pe drumul de ţară înspre pădurea de la Ciuma.

în urma lui săltau alţi 24 călăraşi, tot voinici din Pârleşti.

La unsprezece oare înainte de prânz, Spulber, dinpreună cu suita sa, sosiră în pădurea de la Ciuma.

Pe o poiană deschisă erau adunaţi vreo 1 000-1 500 oameni, dintre cari o mare parte înarmaţi. Spulber fu priimit cu ovaţiuni.

După o scurtă prevorbire cu oamenii săi, Spulber ordonă ca trupa numaidecât să pornească, după ce el a priimit ştiri din izvor foarte sigur cum că ilustritatea-sa se afla deja în Pârleşti.

Trupa porni spre mişcare.

în acest moment se auzi pocnitura unei puşte descărcate... Câţiva honvezi, pesemne o patrulă, apărură pe locul deschis...

Peste câteva momente, vro 1 500 honvezi năvăliră 10 cu „hurrah!” asupra plaiului acoperit cu flori.

EXPLOZIUNEA

Sâmbătă, generalul Concini aşteptă până seara ca să priimească ştiri din Pârleşti... Nu sosi nimic... El 15 exmise dar patrule îndoite şi câţiva spioni cu însărcinarea ca să străbată până la Pârleşti şi să aducă ştiri de acolo.

Patrulile şi spionii porniră... dar nu mai rentornară... Pesemne ei au fost prinşi. 20 Duminecă dimineaţa paza marginală prinse un ţăran român. El fu dus la generalul comandant.

Fiind românul ascultat, el fasionă cum că nu ştie nimic despre revoluţie. Dar a văzut cete de oameni, parte

înarmaţi, mergând spre Pârleşti, a văzut nu 25 departe de birtul de la *Ciorani* un honvez rănit până la moarte şi a văzut când ieri sătenii din Ciomăgeşti au oprit căruţa în care şedea un ofiţir.

Nu rămase nicio îndoială cum că contele de Frica, dimpreună cu cavalerul de Amorinschi au fost prinşi 3 O de către români.

Generalul comandă dară ca trupele să se pregătească spre pornire.

Peste un pătrariu de oară o lungă coloană de osteni se mişca în marş repede înspre Pârleşti. 3 5 Generalul, cu statul-major, mergea călărind în frunte.

Cătră 11 oare înainte de amează̆zi, în pădurea de la *Tulburi* era un foc viu... Peste câteva minute încetă focul plotoanelor... încă câteva focuri izolate... trei focuri date din tunuri... şi apoi doauă trupe de honvezi 5 se vedeau fugind una în dreapta, alta în stânga...

La locul luptei rămaseră vro 75 de morţi ori răniţi. Toţi erau honvezi.

Până ce prin păduri se petrecură aceste întâmplări îngrozitoare, bunii patrioţi, adunaţi în sala comio tatensă, aşteptau cu nerăbdare şi cuprinşi de spaimă sosirea honvezilor.

Hotărât fiind ca demnul Pungulányi, dimpreună cu nobilul cavaler de Amorinschi să fie exmişi ca să încerce împăcăciuni cu daco-românii, duminecă dimi- 15 neaţa, când Pungulányi, pregătit cu toate, voi să pornească în importanta-şi misiune, se constată cum că nobilul cavaler şi parlamentar nu se afla mai mult la casa comitatului. Toate încercările făcute pentru aflarea lui rămaseră zadarnice. Câţiva dintre viteji

O scoaseră capul pe fereastră, pentru ca să-l vadă în apropiare. Era însă consult ca nime să nu iasă din locul sigur prin baricade.

După perderea şi acestui singur oştean pre care-l avură în mijlocul lor, patrioţii perdură şi cea din urmă 25 rază de speranţă. Ei stau palizi, tăcând şi privind unii la alţii, siguri fiind cum că moartea lor este o chestiune

numai de timp.

La 11 oare, o babă bătrână, ce venea de la un sat învecinat, li adusă vestea cum că astăzi în ziori o 30 trupă cam de 150 săteni înarmaţi ar fi pornit spre pădure.

Patrioţii scăpară armele din mâni.

După 12 oare, un slovac, negoţiatoriu de sticlă, li aduse vestea cum că în pădurea de la Tulbure a fost o 55 luptă crâncenă, rămâind vro 500 de răniţi şi morţi pe câmpul de bătălie.

Patrioţii se coborâră în pivniţă, rămâind numai aceia în clădirile de sus cari n-au încăput în pivniţă.

înspre 2 oare, o trupă de 10-15 călăraşi honvezi trecu în săltate pe lângă casa comitatului, fulgerând în jos pe uliţa cea mare.

Nu rămase nicio îndoială cum ci daco-românii 5 sunt în apropiare.

Patrioţii, încuragiaţi de sfetnicul Punguleanu şi sânţind apropiarea primejdiei, îşi culeseră armele, gata fiind spre luptă.

La 2- oare ferestile casii comitatense tremurară 2

de trei ori, zgâţâite de trei salve date în apropiare... Căzură câteva bucăţi de var de pe păreţi; căzură câteva arme din mânile patriotice; în semn de ecou la salvele date din afară, se descărcară câteva pistoale în cădere... Dupacea sala se împlu de fum, oamenii 15 începură a fi loviţi de o putoare grea... şi totul se linişti...

Peste câteva momente sosiră câteva sute de călăraşi, voinici români, îmbrăcaţi în vestmintele lor de sărbătoare... în frunte călărea el însuşi, Spulber, „*quem impavidum ferient ruinae*”, încungiurat fiind de câţiva 20 tineri din clasa inteligentă. Spulber era mândru, arătarea lui mai estetică, privirea lui eroică... Ah! pentru ce nu privea Giza pe fereastă?!...

Călăraşii se postară pe piaţă, formând un cerc pe lângă casa comitatensă. 25 Casa tremura pe pământul mişcat de copitele cailor, în casă tremurară patrioţii, iară din muntele din faţa casii bubuiră una după alta treisprezece descărcări grele... Ferestile tremurară de

treisprezece ori; se sparseră câteva sticle, iară piaţa începu a se împlea de 30 osteni... Honvezi, ţărani înarmaţi şi alţii nearmaţi intrară în marş repede, împlând nu numai piaţa, dar şi intrările uliţelor laterale.

Spulber, comandantul, pe faţă cu expresia unei nespuse fericiri, se opri în faţa clădirii comitatense şi 35 rădică sabia sa în sus.

Urmarea acestui semn fu un vuiet adânc... Câteva mii de oameni erupseră în strigăte, al căror înţeles nu se putea destălmăci.

Sus, în sală, şi jos, în pivniţă, stările nu se lasă să 40 fie descrise... Ei, câteva sute, în faţa atâtor mii?!

- O cârpă albă, o cârpă albă! strigă sfetnicul Punguleanu.

Nimeni nu cuteză să-şi bage mâna în buzunariu.

Punguleanu însuşi, ca român, nu avea cârpă albă. 5 El se dezbumbă, rupse o bucată din cămeşa sa şi o scoasă pe ochiul unei fereşti sparte.

Ca răspuns la această capitulare sunară trei salve grele, date din apropiare.

- Ei vin! ei vin! strigă un servitor ce intră desperat 10 în sală. Au spart poarta şi vin cu Spulber în frunte.

Patrioţii îşi gătiră armele.

Uşa se deschise... Căzură vro treizeci de focuri descărcate în frică de către patrioţi... Ferestile se sparseră... Varul tot căzu de pe păreţi... Spulber, 15 urmat de alţi treisprezece voinici, intră în sală cu capul în sus... în fumul cel mare nu vedea nimic.

...în sfârşit i se păru că zăreşte ceva negru. Se opri într-o distanţă cuviincioasă înaintea acestei zărenie şi cuvântă astfel:

„Ilustrissime! *Nobile conte*!

Graţioase domnule!

Sunt şepte luni de zâle de când comitatul nostru nu a avut fericirea a te vedea în mijlocul său; de când îngrigitoriul părinte este departe de credincioasa sa *25* turmă. Momentul în care iarăşi te vedem în mijlocul nostru este un moment de înaltă fericire. Este un moment de

înaltă fericire în special pentru noi românii, *pârliţi*... Contrarii noştri au voit a ne opri ca să manifestăm bucuria sânţită la sosirea ilustrităţii-tale, 3 O tăinuindu-ni această fericitoare ştire. Dar, ah! iubirea adevărată le află toate... Masele, ce stau aci cuprinse de bucurie, mii de voinici, sunt o vie dovadă despre iubirea ce românii pârliţi au către ţară, tron şi ilustritatea-ta...

(*Bunii patrioţi începură să iasă de sub mese şi* 3 5 *scaune, pe unde s-au fost ascuns*.)

Primiţi darcuvântă elocintele Spulber mai departe - expresia iubirei noastre, primiţi...”

într-acest moment, ieşind fumul succesiv pe fereastră, Spulber observă cum că zărenia către care el şi-a -io adresat frumoasa cuvântare a fost *cuptoriul cel de fer*.

Peste câteva momente sunară câteva salve şi câteva „să trăiască!” de voci miite...

Duminecă seara Pârleştii erau plini de oameni beţi şi honvezi capitulaţi.

în sala comitatensă, cea cu ferestile sparte şi cu păreţii lipsiţi de var, era un banchet grandios.

Spulber, eroul zâlei, şedea la mâna dreaptă a ilustrităţii-sale nobilului conte Frikosy de Frica... La mâna stângă a ilustrităţii-sale şedea el însuşi, înţeleptul 10 sfetnic Pungulânyi.

Pe faţa lui Spulber se răspândea o fericire titanică; iară Pungulânyi era vesel până la nebunatecie. Singur nobilul vicecomite Rabiatosy de Spaima părea a fi atins de bruma tomnatică. 15 Către sfârşitul cinei, de a spiritului înălţare grele sânţindu-se capetele, oamenii făceau larmă patriotică; iară tânărul cavaler Spulber se afla, răstras într-un coteţ, în discurs cu înţeleptul Punguleanu.

- Ei bine! - grăi Punguleanu zâmbind - dar d-ta 2 O te afli în rătăcire. Ai făcut ovaţiuni pentru ca să intri în graţia ilustrităţii-sale; Giza însă nu este fiica contelui, ci a lui Csehfy, care ştia de amorul d-voastre, şi apoi încă ieri mi s-a lăudat că-i vei fi ginere...

Spulber scăpă sugara din gură. 25 - Dealtmintrelea - urmă înţeleptul Punguleanu în ton sarcastic - trebe să-ţi

spun şi acea, cum că, luând preţioasele cu sine, Giza a fugit astă-noapte cu un anumit cavaler de Amorinschi, căpitan de călăraşi şi...

Mai mult nu avu cui să zâcă, căci Spulber părăsi 30 salonul cu paşi rabiaţi...

în ziua următoare treisprezece medici umblau pe la domnii îmbolnăviţi de spaimă şi veselie. Iară Spulber se hotărî că şi de aici înainte are să rămână tot *anteluptătoriu naţional*. (!)

5 încheierea acestei întâmplări revoluţionare se face prin un act oficios: este raportul dat de cătră generalul Concini cătră înaltul ministru de Războiu, raport asupra expediţiei sale contra revoluţionarilor *daco-români* din Pârleşti.

Raportul, tradus din cuvânt în cuvânt din nemţeşte pe româneşte, sună astfel:

„*Excelenţă*!

Vin a vi da raport asupra expediţiei ce mi s-a ordonat să fac în contra daco-românilor din comitatul Pârliţilor.

Potrivit cu înaltul ordin ce mi-aţi dat, la moment am pornit cu trupele consignate.]O Vineri, în 13, în noaptea înspre 14, la 11 oare, sosind în pădurea de la Fricoşi, am aflat pre nobilul conte, ilustritatea-sa suprem-comite Frikosy de Frica, în gauna unui stejar bătrân. L-am scos din gaună şi apoi, împreună, am ţinut consiliu de războiu. 15 Hotărând ca să facem o încercare de împăcăciune cu românii revoltanţi, nobilul conte, dimpreună cu adjutantul meu, căpitanul de călăraşi, cavalerul de Amorinschi, fură exmişi la Pârleşti.

Porniră, se duseră şi nu mai renturnară. *20* Atât patrulele, cât şi spionii mi-aduceau ştiri serioase. Unele dintre patrule nici nu mai rentornară.

Mi s-a adus ştirea cum că contele, dimpreună cu căpitanul Amorinschi au fost prinşi.

Din toate aceste a trebuit să urmez că revoluţiunea *25* s-a început. Duminecă, la 9 oare, am dat dar ordin de pornire.

Pornind trupele în coloană deschisă, eu, dimpreună

cu statul-major, am călărit în frunte.

După un marş de o oară, observai că atât dobele, 30 cât şi trâmbiţele au încetat a suna.

Privind îndărăpt, aflai că în urma mea călăreşte un singur om: servitorul meu. Toate celelalte trupe erau, ca prin o putere tainică, răspândite peste valea ce pasam. Unele dintre trupe fugeau în gloate, iară altele 3 5 mergeau în mase compacte şi paşi regulaţi într-o direcţie opusă.

N-avui să fac alta decât să dau pinteni la cal şi să călăresc către trupa compactă.

Sosind la aceştia, ei îmi făcură cunoscut cum că i O sunt români şi, nevoind a se bate cu fraţii lor pârleşteni, au hotărât să meargă de-a dreptul la ei în pădure, pentru ca să-i îndemne la linişte. Înţelegând neromânii, şi mai ales maghiarii, de astă hotărâre, ei, cuprinşi de spaimă, o încărcară la fugă înspre ţara lor.

Priimind acest raport, aflai de bine a organiza pre ostenii ce se aflau aici şi a porni însumi în fruntea lor la Pârleşti. Se aflau de faţă 1 623 de feciori, despre a căror purtare disciplinară numai cu laudă pot să vorbesc. De mirare însă, într-aceşti 1 623 de osteni se afla un singur ofiţir care vorbea româneşte şi patru sergenţi români. Această împregiurare a pus oareşcari pedeci în calea organizării; cu toate aceste, peste o oară am pornit în cea mai mare ordine.

Sosind la 11 oare în pădurea de la Ciuma, unde se aflau românii, furăm priimiţi cu cele mai frenetice ovaţiuni, ce mă puse în mirare, deoarece aşteptam să mă aflu în faţă cu o trupă vrăjmaşă, în scurt fusei în clar. Nici nu era vorba de revoluţiune.

Auzând de sosirea ilustrităţii-sale în comitat, un anumit Spulber, advocat tânăr, om ce înaintea maghiarilor trece de popular, iar naintea românilor de ridicol, dealtmintrelea un suflet inocent, şi-a propus să arangeze în numele românilor o priimire cu ovaţiuni de

5 bineventare. Grosul românilor a hotărât însă ca să facă o contraovaţiune, nefiind satisfăcuţi prin petrecerea

afară de comitat a comitelui suprem, cu care ei nici altfel nu simpatizau. Toate aceste pregătiri se făceau în secret, pentru ca efectul produs să fie cu atât mai

O mare: deci maghiarii, ce par a avea în sânge frica de daco-românism, au scornit ştirea cum că românii voiesc revoluţiune şi anume pentru înfiinţarea *Daco- României*, un ideal, de care, cel puţân deocamdată, românii se ocupă foarte puţân.

5 Românii adunaţi în pădure erau aceia cari voiau a face ovaţiunea. Pentru o ovaţiune bineventatoare erau abia vro 50-60 oameni, şi aceştia în mare parte îmbătaţi. Restul, la vro mie şi cinci sute, erau pentru contraovaţiune.

o împreună cu aceşti oameni, mai ales pentru susţinerea ordinei, au pornit la Pârleşti, într-altă ziuă, luni, pornind spre lagăr, pe drum mi s-a adus ştirea că în pădurea din apropiare s-ar fi aflând vro 100 de honvezi răniţi şi morţi.

Mergând la faţa locului, am aflat 73 morţi şi 16 răniţi. Am dispus înmormântarea şi am transportat pre cei bolnavi la lagăr.

Despre conflictul în care au căzut aceşti 89 voinici mi s-a raportat cum că bucnind honvezii fugiţi asupra celor trei regimente ce aţi ordonat să vie mai târziu, cei dintâi, crezând că au a face cu honvezii români, cuprinşi de spaimă, au dat foc, iar cei din urmă au răspuns de asemenea la atac.

Lupta s-a finit cu fugirea amânduror părţi. Dintre răniţi numai unul poartă rană în piept; ceilalţi sunt răniţi în dos.

Generalul Concini, m. p.”

VÂNTURĂ-ŢARĂ

NARAŢIUNE ISTORICĂ

PARTEA î NT T î I

COPIL SĂRAC

Vorba e de fratele mai mare al lui Mihai-vodă Viteazul, 5 Petru Cercel, adică de lucruri petrecute cu vreo trei sute şi mai bine de ani mai nainte de aceasta.

împărăţia otomană o stăpânea Suleiman II

Magnificul, cel mai falnic dintre sultanii turcilor, care a purtat un întreg şir de războaie cu vecinii săi despre apus, a 10 înaintat într-un rând până sub zidurile Vienei şi şi-a întins stăpânirea până la poalele răsăritene ale Alpilor. Regele Ungariei, Ferdinand I de Habsburg, numai ca vasal al Porţii mai stăpânea o mică parte din regatul ce moştenise. Tot tributar al Porţii era şi voivodul 15 Ardealului, Ioan Sigismund Zapolya, căruia Petru-vodă Rareş din Moldova şi Radu-vodă Paisie din Muntenia în mai multe rânduri au fost nevoiţi să-i dea ajutor în luptă cu Ferdinand I, deşi amândoi aveau tainice legături de prietenie cu acesta. 20 între dânşii însă cei doi domni români nu erau prieteni buni, căci una dintre fiicele lui Rareş, Chiajna, era măritată după Mircea Ciobanul, care râvnea şi el la scaunul domnesc al Munteniei, şi Chiajna era neadormită uneltitoare spre a-l răsturna pe Radu-vodă Paisie. 25 Pentru ca să răuşească, n-ar fi avut decât să-i dumirească pe mai-marii de la Poartă asupra legăturilor lui Radu cu Ferdinand. Se temea însă ca nu cumva, făcând-o aceasta, să-l dea de gol şi pe tatăl său. La 1546 a murit însă Petru-vodă Rareş, şi acum, nemaiavând temerea aceasta, ea s-a folosit de toate mijloacele şi a reuşit să-l răstoarne pe Radu-vodă Paisie şi să-nduplece pe sultan a-l ridica în scaun pe Mircea-vodă, soţul ei. 5 Cu această schimbare de domni se-ncepe un lung şir de zguduiri, care a dus ţara la marginea prăpăstiei.

Mai întâi şi mai întâi domnul mazilit a adunat o ceată de vreo mie de călăreţi şi a trecut în fruntea ei spre apus, unde, alături cu Ferdinand I, a luat parte la 10 războiul purtat de Carol V, fratele lui Ferdinand, contra luteranilor. Anul următor apoi, după ce Carol V a ieşit învingător, Radu-vodă s-a întors, cu ajutor primit de la Ferdinand, ca să-şi ia scaunul. A fost însă învins şi a căzut în mâinile turcilor. 1 *5* Deoarece el, mai înainte de a fi fost ridicat în scaun, fusese călugăr şi egumen al mănăstirii de la Curtea-de- Argeş, sultanul a rânduit să îmbrace iar rasa călugărească şi să fie trimis la una din mănăstirile din Muntele Sinai, unde a murit câtva timp în urmă. 20 Tot

atunci s-a mai petrecut şi o altă faptă pe care n-avem s-o pierdem din vedere dacă e vorba să înţelegem vitregia acelor timpuri.

Văzând cele păţite de Radu-vodă şi temându-se de uneltiri ca ale Chiajnei, boierul Socol şi-a adunat comorile, le-a încărcat şi a plecat în pribegie, împreună cu soţia sa şi cu copiii săi. Sosit însă în Ardeal, un nobil din partea locului, un oarecare Francisc Kendy, a dat, în fruntea slugitorilor săi, năvală asupra lui, l-a prins şi l-a trimis legat la Poartă, iar comorile i le-a făcut pierdute. Văduva şi copiii lui Socol au stăruit apoi ani de zile de-a rândul să li se înapoieze avutul, dar stăruinţele lor au rămas zadarnice.

Asemenea fapte se petreceau atunci în fiecare zi aproape. Nu era nimeni la adăpost în ceea ce priveşte viaţa şi avutul lui. Credeai că ţi-ai găsit scăparea, şi tocmai atunci cădeai în vreo cursă, şi încă mai rău te încurcai.

Se clătina deci şi scaunul lui Mircea-vodă şi scârţâia mereu, încât Chiajna-doamna şi azi, şi mâine era nevoită O să trimită la Poartă oameni de încredere ca să-mpartă pungi de galbeni între cei ce puteau să-i sprijinească într-un fel oarecare soţul.

Cel mai cu trecere dintre cei ce râvneau la scaunul domnesc era fratele surghiunitului, Pătraşcu, pe care-l cereau mulţi dintre boieri şi-l sprijineau şi unele dintre paşalele de la Poartă.

în ciuda tuturor jertfelor aduse de Chiajna-doamna, la 1554, după opt ani de domnie, Mircea-vodă Ciobanul a fost dat mazilit şi în scaunul domnesc al Munteniei s-a ridicat Pătraşcu-vodă, căruia îi zic cel Bun, căci era iubitor de dreptate, lucru rar în acele vremuri de urgie.

Sultanul Suleiman II, om trecut atunci de cincizeci de ani, răzbise prin multe în timpul stăpânirii lui de treizeci şi trei de ani şi era prepuielnic. Mai fiind la mijloc şi Chiajna cea vicleană, Pătraşcu-vodă, ca nu cumva s-o pată cum a păţit-o Mircea-vodă, a trimis la Poartă pe fiul său Petru, atunci băiat de zece ani, ca să fie drept un fel de chezăşie că-i va rămânea sultanului

O în toate împrejurările credincios.

Jertfit nu era copilul acela, căci Pătraşcu-vodă nu putea să-şi calce credinţa într-un timp când creştinii se sfâşiau între dânşii, iar sultanul era ajuns la mărire nemaipomenită.

Pus sub ocrotirea acestui stăpânitor puternic, care n-avea cuvinte de a nu fi binevoitor, Domnişorul muntean putea să primească o mai bună creştere la Constantinopol decât la curtea tatălui său.

învăţa, mai nainte de toate, mai multe limbi, nu

O numai turceşte şi greceşte, ci şi limba arabă, precum şi cea italiană, care pe timpul acela era întrebuinţată-n diplomaţie, ba şi cea franţuzească, deoarece francezii erau atunci aliaţii turcilor. Băiat cu deosebire vioi, frumuşel şi simpatic, el se mai şi ţinea în curent cu ştiinţele de atunci şi îşi câştiga în lumea cea mare prieteni şi sprijinitori.

îi mai dăduse Pătraşcu-vodă cel Bun fiului său şi-o slugă credincioasă, candiotul Andrea Deomongiani, un oştean neînfricat, care săvârşise multe fapte război-O nice în oştirea veneţiană şi-i era Domnişorului nu numai dascăl în ale armelor, ci totodată şi neadormită strajă.

După toate semnele, îndemnat de acesta, purta Petru un cercel în urechea stângă, pe acele timpuri la modă atât în Italia, cât şi în Franţa.

împotriva urgiei vremurilor nimic nu putea însă 5 să-i fie pavăză; patru ani după urcarea sa în scaun, Pătraşcu-vodă cel Bun a fost ucis de către alt Socol, şi Chiajna-doamna iar răuşeşte să-şi ridice soţul în scaun.

II

De aici înainte Petru Domnişorul, care nu împlinise vârsta de treisprezece ani, rămâne în voia soartei.

Vara, în zile de zăduf, sub cer senin, când apa morţilor se iveşte pretutindeni în zările depărtării, se stârneşte mai ici, mai colo câte o volbură de vântoase, care 15 ia frunzele scuturate de prin arbori, le ridică în înălţimile văzduhului, le duce la mari depărtări şi le spulberă-n cele din urmă pe-ntinderi nemăsurate. Aşa era

purtat omul în vremurile acelea. Purtat a fost mai ales Petru Domnişorul rămas copil sărac. Fel de fel de îm- prejurări l-au silit să-şi ia lumea-n cap, şi abia a mai rămas ţară prin care nu s-a abătut în timpul mult zbuciumatelor sale tinereţe.

Anul în care a murit Pătraşcu-vodă cel Bun e de mare însemnătate şi pentru ţările de la apus, în care s-au pornit atunci fapte pe care avem să le ştim dacă e vorba să înţelegem soarta Domnişorului Petru.

Timp de cincizeci de ani cel mai de frunte dintre monarhii din Europa apuseană a fost Carol V, fratele mai mare al lui Ferdinand I. El era aşa-zis împărat roman şi stăpânea, pe lângă Ţările Germane, Belgia şi Olanda, ducatul de Milan, Neapolul şi Sicilia, Spania, în urmă Portugalia şi-ntinderi nemăsurate din America. Afară de războaiele ce-a purtat cu vecinii, el a făcut mari vărsări de sânge în Germania pentru ca să asigureze stăpânirea covârşitoare a bisericii romane. Şi el tot în anul 1558 a murit.

încă la 1556 el abdicase şi tronul împărătesc l-a ocupat Ferdinand I, care până atunci era numai rege al Ungariei, iar celelalte ţări le-a moştenit fiul său, cu deosebire mândrul Filip I, care în timpul îndelungatei lui domnii a ars pe rug o mulţime de oameni ce nu i se păruseră destul de zeloşi catolici.

El se căsătorise cu mătuşa sa Maria Tudor, numită şi cea Sângeroasă, regina Angliei, care făcuse tot de dragul bisericii catolice mari vărsări de sânge în Anglia.

Tot în 1558 a murit şi ea, lăsându-i surorii sale Elisabeta tronul. Aceasta, de asemenea, prin lupte înverşunate a asigurat stăpânirea în Anglia a bisericii anglicane.

Un an în urmă, la 1559, a murit pe neaşteptate regele Franţei, Henric II, după care s-a urcat în scaun Francisc II, cel mai în vârstă dintre cei patru fii ai săi, soţul Măriei Stuart, regina Scoţiei. Domnia acestuia a fost însă scurtă, căci el a murit anul următor, şi în scaunul Franţei s-a urcat tânărul Carol IX, în timpul căruia s-au desfăşurat

luptele dintre hughenoţi şi catolici, care culminează în noaptea Sfântului Bartolomei, în care au fost ucişi mişeleşte vreo patru mii de hughenoţi.

Aşa se petreceau lucrurile la creştinii din ţările apusene, şi mai blajini nu erau nici cei de la răsărit, darmite închinătorii proorocului Mahomed.

Pretutindeni viaţa omului atârna într-un subţirel fir de păr.

Pentru Petru Domnişorul, îndeosebi, firul era chiar şi mai subţire decât pentru alţii, care erau muritori de rând.

Mircea-vodă n-avuse, ce-i drept, parte de domnie îndelungată, căci a murit anul următor, la 1559. Mulţi dintre boieri îl cereau de la Poartă drept urmaş pe Petru, care avea sprijinitori şi printre paşale; el era însă prea tânăr şi Chiajna-doamna a reuşit să ridice în scaun pe alt Petru, fiul ei, cunoscut sub numele de Petru cel Şchiop. Nu mai rămânea însă îndoială că mai curând ori mai târziu boierii tot vor izbuti şi-l vor răsturna pe acesta, ca să ridice în scaun pe omul lor, fiul lui Pătraşcu cel Bun. Chiajna mişcă dar, cum se zice, toate petrile ca să scape de acest rival primejdios, aduce mari jertfe şi, mulţumită dibăciei lui Bartolomeu Brutti, un italian pripăşit în Moldova, reuşeşte în cele din urmă să obţie surghiunirea la Rodos a Domnişorului nenorocit.

El era, nu-i vorbă, şi acolo sub ocrotirea sultanului Suleiman, dar gândul Chiajnei nu era numai să-l depăr- 5 teze, ci să şi pună la cale răpunerea lui, ceea ce la Rodos era lucru mai uşor decât la Constantinopol.

Zbiri fără de frică şi cu sufletul hain, care pentru o plată bună înfig junghiul, taie cu sabia ori dau cu toporul, se găseau atunci pretutindeni. Bartolomeu 10 Brutti, care-l ştia pe candiotul Andrea, a trimis la Rodos trei dintre oamenii bine încercaţi, Beppo, Gigiu şi grecul Iani, care scoseseră în viaţa lor fiecare multe la capăt şi le aveau toate pe suflet.

Sosiţi la faţa locului, aceştia luară între dânşii înţe- 15 legere ca Gigiu să stea fie la colţul unei uliţe, fie în vreun tufiş la pândă şi să dea în clipa cea potrivită lovitura,

iar ceilalţi doi, aflându-se, ca din întâmplare, prin apropiere, să sară şi să-l scape daca-ar fi cineva să puie mâna pe el. 20 Da, dacă n-ar fi fost la mijloc şi Andrea, care stătea în toată clipa cu ochii deschişi şi băga de seamă ca nimeni să nu se poată apropia de scumpul său stăpân.

Cei trei prea în curând s-au încredinţat dar că nu vor putea să puie mâna pe preţul ce li se făgăduise decât 25 scăpând mai nainte de Andrea, zăvodul neadormit.

Nici acesta nu era lucru atât de uşor cum şi-l închipuiseră dânşii.

Mai nainte de a fi plecat de la Constantinopol, el se căptuşise bine cu pungi de galbeni. Erau adică împre- 30 giurul Porţii otomane şi turci, şi greci, şi evrei goniţi din Spania, care foarte bucuros împrumutau pe tinerii ca Petru, căci, urcaţi o dată în scaun, aceştia îi răsplăteau cu vârf şi îndesat.

Petru nu umbla deci pe jos, ci călare, cum i se cuvine 35 orişicărui pui de domn, şi însoţit de arnăuţi bine înarmaţi şi vrednici de toată încrederea, oameni aleşi de Andrea pe sprinceană, cu care nu e de glumit.

Candiotul mai era apoi şi om hârşit prin multe hărţuieli, avea ochi pătrunzători şi te mirosea din depăr- 4 O tare. El a dat în curând cu socoteală că cei trei perdevară, care mereu le ies când ici, când colo în cale, gând bun nu au.

„Cu oameni de seama acestora nu e de glumit, şi-a zis dar; cel mai cuminte lucru e să li te fereşti din 5 cale căutând să ţi-[i] faci prieteni.”

El a potrivit deci lucrurile aşa, că într-o zi l-a prins pe Gigiu într-un colţ.

- Teamă mi-e, *signore*, că dau cu socoteală ce vă face să ne ieşiţi când ici, când colo în cale, i-a zis. Sunt, dacă e vorba, şi eu dintre cei ca voi. Nu te mai întreb cât aveţi să luaţi dacă răuşiţi. Vi-i dau îndoit dacă ne lăsaţi în pace şi plecaţi.

Gigiu i se uită lung şi chiorâş în faţă.

- Mare mişel mă socoteşti pentru ca să te încumeţi a-

mi grăi asemenea vorbe, îi răspunse. Vorba noastră e vorbă, şi nişte mişei am fi dacă nu ne-am ţinea de ea.

- Prea bine! grăi Andrea. O să vedem care pe care. Tu vezi că om sunt şi eu; v-am simţit şi voi şti cum am să vă stau în cale.

- Sănătos să fii! răspunse iar Gigiu.

Ceilalţi doi nu erau însă de aceeaşi părere.

- Proşti am fi şi vrednici de a fi puşi în rândul oamenilor cinstiţi dacă n-am întră la învoială cu dânsul, stărui kir Iani. Luăm banii şi plecăm, iar lui Brutti îi spunem că aici şi acum nu se poate, ceea ce e adevărat. Cine ne opreşte de a ne-ntoarce mâne ori de a scoate lucrul aiurea la capăt?

Aşa au rămas lucrurile.

O iii

Toate câte au fost în stare să le plăsmuiască le-au şi-ncercat Brutti şi Chiajna ca să-l mute pe Petru de ia Rodos, unde le era neapropiat. Silinţele li-au rămas însă zadarnice, căci sultanul Suleiman, om trecut acum 35 de şasezeci de ani şi stăpânitor al marei sale împărăţii de patruzeci şi mai bine de ani, era neînduplecat. Aşa zisese o dată şi aşa trebuia să fie şi să rămâie.

Soarta omului însă de soarta altui om e legată.

în anul 1564 a murit adecă Ferdinand I şi s-a urcat în scaun fiul său, Maximilian II. Răposatul avuse mai multe războaie cu turcii, dar pace n-a-ncheiat 5 niciodată cu dânşii, ci s-au mărginit la un armistiţiu. Noul rege al Ungariei a trimis iar la Poartă o solie, prin care l-a vestit pe sultanul despre moartea tatălui său şi l-a rugat să stăruie mai departe în armistiţiul încheiat cu răposatul, io Drept răspuns Suleiman II a pornit un nou război contra Ungariei, acesta al cincilea.

Înaintând spre Viena, oştirile otomane au făcut fără de voie popas la cetatea Sriget, care se afla pe o insulă din mijlocul Dunării şi era apărată de Zriny. Deşi 15 acesta avea cu dânsul numai câţiva oameni, oştirile sultanului au fost ţinute timp mai îndelungat în loc. Aceasta l-a supărat pe bătrânul monarh atât de rău, încât l-a lovit damblaua şi

a murit, după domnie de patruzeci şi cinci de ani. De aici înainte Chiajna şi cei de un gând cu dânsa se aflau în largul lor, căci Selim II, noul sultan, era om pornit spre desfrâu şi uşuratic, atârna deci nu numai [de] Socoli-paşa, marele vizir, şi de alţi sfetnici hapsâni ai săi, ci şi de sultanele favorite, cari atârnau şi ele de fel de fel de femei, care, având intrare în serai, le momeau cu fel de fel de daruri. Cele mai faimoase dintre aceste erau veneţianca Safigi şi evreica Nurbanu.

Folosindu-se de slăbiciunile sultanului, Chiajna le punea toate-n mişcare că Petru să fie mutat de la Rodos, unde îl ştia neapropiat.

S-au pus însă pe lucru şi prietenii acestuia, precum şi duşmanii Chiajnei. Au şi reuşit să-l răstoarne pe Petru cel Şchiop, dar Chiajna s-a-nteţit, a aruncat în cumpănă alte pungi de galbeni şi iar altele şi nu numai Petru cel Şchiop a fost mutat în Moldova, ci totodată-n scaunul Munteniei a fost ridicat alt fiu al ei, Alexandru II.

Petru Domnişorul surghiunit la Rodos, a fost acum nevoit să plece-n pustietăţile Caramaniei din Asia Mică, departe, spre ţinuturile Iconiului, unde mai uşor i se perdea urma.

A scăpat dar la Rodos Petru de cei trei zbiri, dar aceştia stăteau la pândă-n lungul şi, pe ici, pe colo, pustiul drum spre Caramania.

Andrea nu era, cu toate aceste, mâhnit. Acelaşi sul- tan uşuratec care le făcuse toate putea în gândul lui să le şi desfacă dacă se găsea cine să-l pună la cale. Iar de aceştia erau destui, şi pentru bani buni lucrau în folosul orişicui nu numai Nurbanu şi Safigi, ci şi paşalele ori agalele de tot felul, care avea trecere [fie] la sultanul, fie la marele vizir. Bani se găseau apoi pentru odrasla domnească, acum tânăr de douăzeci de ani, asupra căruia se opreau ochii tuturora şi spre care se plecau multe inimi.

Deocamdată cei ce se răzămau pe steaua lui i-au trimis bani de călătorie, căci din tainul primit de la Poartă numai ca vai de el ar fi putut să-şi trăiască zilele.

Nu se mai gândea candiotul la Gigiu şi la cei doi soţi

ai lui în cele rele. Dacă putut-a însă Francisc Kendy să-l despoaie pe Socol de avutul lui în Ardeal, erau 20 prea învederate primejdiile drumului spre Caramania, în care la toată cotitura putea să-ţi iasă-n cale vreo ceată de îndrăzneţi făcători-de-rele. Sosit deci la Brussa, el nu s-a mulţumit cu cele trei slugi credincioase cu care plecase de la Rodos şi cu cei doi conducători ai cămi- 25 lelor ce-i duceau bagagiul, ci a hotărât să-şi mai ia şase tovarăşi de călătorie, tot unul şi unul, oameni de nădejde, bine înarmaţi, care cântăreau fiecare cât alţi trei împreună.

Gigiu şi ceilalţi doi sosiseră însă chiar mai nainte 30 decât dânsul la Brussa şi erau pretutindeni în călcâiele lui, ca să afle ce vrea şi să-i încurce treburile.

- Am să-l plătesc cu banii ce-a cheltuit ca să ne cumpere pe noi! a zis Gigiu când i-a aflat gândul.

A alergat deci zi şi noapte şi-a-nvârtit toate şuruburile 35 spre a potrivi lucrurile aşa ca să nu poată găsi candiotul tovarăşi de călătorie decât oameni gata de a intra-n sâmbria Chiajnei.

Lucrurile erau plănuite aşa ca după [o] călătorie de două, trei zile, când vor fi sosit la un loc pustiu, Gigiu 10 să le iasă cu soţii săi în cale, iară cei şase să se unească cu dânşii, încât Andrea şi Domnişorul să rămâie numai cu slugile nedeprinse la luptă.

Orişiunde se ducea dar Andrea, dedea peste oameni năimiţi de Gigiu şi nici n-a putut să intre decât cu 5 de aceştia la-nvoială.

Când a plecat din Brussa caravana, unsprezece călăraşi ţanţoşi şi înarmaţi până-n dinţi şi două cămile încărcate, lumea se uita după dânşii deplin încredinţată că nu se poate ivi prin pustiuri ceată de tâlhari care 10 nu le fuge din cale.

Andrea, însă, abia ieşit din oraş, a căzut pe gânduri. A-nceput adecă să numere: „Eu şi Domnişorul facem doi, mai luăm trei slugi, fac cinci, dimpreună cu cei doi conducători ai cămilelor sunt şapte, mai pune şi 15 şase soţi de călătorie, fac treisprezece, tocmai treisprezece. Urât număr! Unul are să moară. Care e acela?!”

Ar fi fost în stare să se-ntoarcă-n oraş, ca să mai ieie un om, dar ştia că nu-i a bine să te întorci din drum.

Nu i-ar fi rămas decât să trimită pe unul înapoi; nu ştia însă care e acela!

„Aş închipuiri proaste!” îşi zâse-n cele din urmă, dar tot numai cu inima-ndoită putu să-şi urmeze drumul.

IV

Asia Mică e un fel de rai pământesc: ici munţi acoperiţi de păduri dese, colo văi înflorite şi răcoroase şi printre aceste, câmpii pline de rod îmbelşugat. Pe alocurea sunt, ce-i drept, ploile cam rare şi pământul e mai mult ori mai puţin sărat şi de aceea vegetaţiunea 30 e fie rară, fie sărăcăcioasă. Chiar şi-n drumul spre Caramania, pe care-l făcea Petru cu însoţitorii săi, lipsesc însă deşerturile întinse ca mai departe în Mesopotamia, în Siria şi mai ales în Arabia. Sate sunt azi şi erau şi atunci puţine, şi acelea risipite, drumuri bătute rar 35 găseau, încât îşi urmau calea oarecum pe nimerite, peste dâra lăsată de caravane, pe care o ştia Mehemet Balâc, unul dintre conducătorii celor două cămile, călăuza cetei, un om blajin şi scurt la vorbă.

Nu se poate zice că tot aşa era şi Salem Hamet, călăuza pe care şi-o luaseră Gigiu şi soţii lui. Acesta era un curd, om mărunt şi iute atât la vorbă, cât şi la mişcări, din neam în neam tâlhar.

Cei trei tovarăşi pentru rele făptuiri ţineau ca Hamet să nu ştie cine sunt ei şi cine sunt cei urmăriţi de dânşii. Nici că era însă Hamet doritor s-o afle aceasta.

Tot aşa cei şase însoţitori ai lui Petru erau încredinţaţi că tânărul pe care-l însoţeau se ducea la Damasc să ieie-n primire o moştenire.

Puţin le păsa dealtminteri dacă e ori nu acesta adevărul.

- Lucrurile trebuie să se petreacă aşa ca nimeni să nu ne bănuiască - zise Gigiu - ci toată lumea să creadă că el şi-a luat lumea-n cap şi s-a dus de i s-a perdut urma.

- Dacă e aşa, ştiu eu un loc larg unde-fnimeni nu poate să se apropie de noi, grăi curdul. La lărgime te

ascunzi mai bine decât prin păduri ori prin văile strimte, unde-n toată clipa poţi să te pomeneşti faţă-n faţă cu vreunul care stă la pândă. în câmp deschis te uiţi în toate părţile, o faci când nu vezi nicăiri vreun om şi te perzi la mari depărtări...

- Dacă e aşa - întâmpină Gigiu - nu putem nici noi să ne apropiem fără ca să ne vadă dânşii.

- Dacă am fi proşti, îi zise curdul. Plecăm însă mai nainte de dânşii, ne ascundem caii la marginea câmpiei, mergem pe jos până la locul potrivit, unde-i aşteptăm culcaţi la pământ.

- Dar dacă ei nu trec pe unde-i aşteptăm? întâmpină iar Gigiu.

- Nu se poate, îl încredinţă cellalt. Unul singur e drumul, şi chiar şi dac-ar fi, ei nu ne văd pe noi, iară noi îi vedem pe dânşii ca să le ieşim în cale.

Gigiu stete puţin pe gânduri.

„Apoi de! îşi zise. Chiar dac-ar fi să ne vadă ieşindu-le în cale, nu se sperie, căci sunt treisprezece, pe când noi suntem numai patru."

Când dar cei treisprezece ieşeau din Brussa, Gigiu

O cu ai săi era plecat de mult înainte, şi candiotul, chiar şi fără că să ştie, avea cuvinte de a fi îngândurat.

Petru, tânăr şi plin de încredere în steaua sa, era încântat de cele ce îi vedeau ochii şi-şi urma drumul în voie bună. Andrea îi vorbea mereu despre primejdiile călătoriei lor, în care la tot pasul puteau să le iasă-n 5 cale oameni fără de frică. Aceasta-l înteţea însă pe Petru. Tânăr inimos, mai şi avusese îndrumător într-ale armelor pe un oştean de frunte, şi ardea de dorinţa de a-şi pune la-ncercare virtutea şi destoiniciile. Amândoi dar, fiecare în felul lui, chibzuiau în gândul lor cum 10 ar trebui să se lupte, dac-ar fi să le iasă vreo ceată de tâlhari în cale.

Li s-a şi ivit mai ici, mai colo câte o ceată de pârliţi, văzându-i însă nu numai mulţi, ci şi bine înarmaţi, spre marele necaz al lui Petru, au trecut oarecum 15 târâş fie la dreapta, fie la stânga, ba unii nici nu s-au mai apropiat, ci s-au pierdut prin depărtări.

Ziua a treia, puţin timp după plecarea lor de la izvorul de apă limpede şi rece unde au mas, au sosit la marginea unei câmpii largi. Înaintând pe câmpia 20 aceasta, au ajuns la un loc de unde ochiul pătrundea în toate părţile la mari depărtări.

Candiotul rămase ca şi căzut din cer când, fără de veste, se pomeni cu cei patru ridicaţi în picioare.

Pentru ca să nu se îndoiască câtuşi de puţin că la

5 mijloc e o mare mişelie, îi era destul să vadă că cei patru se-ncumătă a da piept cu treisprezece.

Nu erau Gigiu şi soţii lui oameni ce cad în cursă şi trebuiau să se ştie-n largul lor pentru ca să facă ceea ce fac.

O - Iată-ne! grăi Gigiu. Oameni cinstiţi fiind, ne-am ţinut de vorbă şi la Rodos niciun fir de păr nu ţi-am atins. Tot ca oameni cinstiţi ne vezi şi aici, ca să-mplinim şi ceea ce li-am făgăduit celorlalţi.

Candiotul îşi dete seamă că e mare primejdie atât 35 pentru sine, cât şi pentru Petru, ba mai ales pentru acesta, şi făcu încercarea de a-l atinge unde-l socotea slab.

- Dacă om în adevăr cinstit eşti - îi zise - îi laşi pe ceilalţi în pace şi intri-n luptă dreaptă numai

O cu mine, om cu om, numai noi amândoi.

Gigiu se rânji la el.

- Cinstit, dar prost aş fi dacă aş face una ca aceasta - întâmpină el - când nu mă îndoiesc oaş fi răpus.

- Ei bine! - strigă Andrea - o iau şi singur cu voi toţi, dar lupta să fie dreaptă.

- De ce să-ţi pui capul în primejdie?! ^strigă kir Iani. Tu călare, cu alţi doisprezece-n dosul tău, iară noi pe jos şi numai patru.

- Dacă e vorba - adaogă Beppo - noi una singură vrem: să le ducem celor ce ni-o cer urechea cu cercel.

în aceeaşi clipă năvalnicul kir Iani se năpusti asupra lui Petru, pe care cei şase-l încongiurară, ca să puie mâna pe el.

- Nu vă rămâne decât să vă predaţi! râcni Gigiu, 15 şi în vreme ce unii se-ntoarseră spre cele trei slugi, ca să le

dezarmeze şi să le lege, ceilalţi porniră lupta cu Andrea.

- Aida-dee! strigă acesta. Cu mine vă luaţi la trântă voi, care vreţi să săvârşiţi o faptă mişelească, în vreme ce eu îmi fac cea mai sfântă datorie apărându-mi stăpânul?!

Primejdia cea măi mare era ca nu cumva să fie-ncongiurat, încât să-l lovească unii din faţă, iar alţii din dos. Dac-ar fi fost prin apropiere vreun copac, ar fi alergat 25 la el, ca să se razăme, acoperindu-şi spatele, aici, în câmp deschis, nu-i rămânea decât să se razăme el şi Petru unul de altul.

El sări deci de pe cal şi strigă îndreptându-se spre Petru:

- Haid'! Spate la spate!

Petru, sărind şi el de pe cal, maestru şi ucenic se răzămară spate la spate unul de altul şi porniră lupta, apărându-se fiecare din faţă şi acoperind dosul celuilalt, Petru plin de avânt, iar Andrea, văzându-se încun- 35 giurat de atâţi duşmani, cuprins de simţământul că a pierdut.

În adevăr însă nu era o singură luptă.

Trei dintre cei şase îşi făceau de lucru cu slugile, al patrulea a alergat la bagagiul din spatele cămilelor, 10 şi în faţa lui Andrea au rămas numai doi şi cu trei şi cu Salam Hamet, tot erau încă şase faţă de doi.

Nicăieri însă lupta nu era aprigă.

Slugile nu intraseră-n simbrie pe moarte şi pe viaţă, încă mai puţin erau cei doi conducători de cămile porniţi să-şi pună capul în primejdie. Cei şase nu se 5 învoiseră nici ei să-şi pună viaţa-n joc; Gigiu şi soţii lui erau gata să-l răpună pe Andrea, dar nu cu preţul vieţii lor, iar Salam Hamet era cu gândul dus la bunătăţile din spinarea cămilelor. Afară din cale greu nu le era maestrului şi ucenicului să se apere în faţa celor 10 şase, dintre care trei se codeau, împingând înainte pe cei doi, iar al şaselea trăgea cu ochiul în altă parte.

Lovitura hotărâtoare a dat-o unul dintre cei de la cămile, călăuza, care, văzând cum stau lucrurile, a plecat cu cămila, ca să se aleagă cu cele din spinarea ei. 15

Salam Hamet, după el.

Beppo, după acesta.

Rămas astfel cu patru-n faţa sa, Andrea a trecut de la. apărare la atac şi i-a dat unuia dintre cei doi în umăr o lovitură încât sângele a ţâşnit cât colo şi arma 20 i-acăzut din mână.

Cellalt, ca să n-o paţă şi mai rău, a rupt-o la fugă, iară Gigiu şi kir Iani, văzându-se numai ei amândoi, au întors spatele, cuprinşi de spaimă, şi nu le era destul de largă câmpia cea-ntinsă. 25 Petru şi Andrea, după ei, pentru ca nu cumva lupta să se sfârşească cu numai atâta.

Mult au avut apoi să alerge căci cel cuprins de spaimă e mai bun de picioare decât cel ce-ţi bagă spaima-n oase.

Uitându-se peste câtva timp pe o clipă înapoi, Andrea 3 O iar a rămas ca căzut din cer: cămilele încărcate se depărtau repede una încoace, alta-ncolo, iară caii lor erau duşi pe risipite.

- Uliu! strigă el. Am păţit-o!

Au ieşit maestrul şi ucenicul pe câmpia cea largă învingători, dar au rămas despuiaţi ca vai de ei de tot avutul lor, încât nu mai ştiau ce să facă şi încotro să apuce.

Avea, ce-i drept, la dânsul Andrea teşchereaua Porţii pentru paşa de Caramania şi mai păstrase la dânsul câteva pungi de galbeni, dar cele multe şi preţioase erau pierdute, şi drumul până la Caramania 5 era încă lung şi lor necunoscut, deci şi plin de fel de fel de primejdii.

Drumul pe care cu caravana l-ar fi trecut în vreo şase zile numai în şasesprezece zile au putut să-l străbată oarecum pitiş, strecurându-se pe pârtia din baligă de cămilă, de cai şi de măgari.

în cel mai apropiat sat şi-au dat hainele scumpe pentru nişte zdrenţe, pe care le-au îmbrăcat pentru ca cei ce le vor fi ieşind în cale să-i socotească drept nişte oameni fără de căpătâi, ceea ce în adevăr şi erau.

Prin toate răzbeşte însă omul câtă vreme nu îi este împlinit timpul ce are să petreacă în luptă cu nevoile vieţii. Au sosit în cele din urmă în Caramania (ţară) şi peste puţin

şi la Caramania (orăşel), unde era scaunul paşalei.

Caramania e azi un orăşel cu vreo 7 000 de locuitori, iar atunci nu va fi fost nici atât, fără îndoială nepotrivit cu deprinderile unui tânăr ca Petru, care şi la Rodos găsea afară de dascălii săi şi alţi oameni de seama lui.

Mai era apoi şi că războiul pornit de Suleiman II

se urma, ba mai intrase-n el şi atunci puternicul Filip II al Spaniei, care îi era lui Maximilian II nu numai văr primar, ci totodată şi socru, căci îi dăduse soţie pe una din fiicele sale. Petru şi însoţitorul său aveau deci să suferă mult pe urma urei cu care turcii îi prigoneau

O pe creştinii cu care erau în război.

Era un surghiun nemilos şi cu atât mai greu cu cât era peste putinţă să le trimită vreo veste celor de acasă ori să primească vreun ajutor ori vreo mângâiere de la dânşii.

35. Nu era în Caramania decât un singur om cu care mai stăteau din când în când de vorbă, *fra* Felicio, un italian, dar călugăr francez şi admirator însufleţit al regelui Filip II din Spania, care prigonea fără de milă pe duşmanii papei. Om scurt şi gros, călugărul

O acesta era plin de zel şi atât italieneşte cât şi franţuzeşte vorbea'piţigăiat.

- Precum ştii, prealuminate principe - îi zicea el lui Petru - bunicul majestăţii-sale gloriosului meu stăpân Carol IX, Francisc I, a fost în mai multe războaie aliat al sultanului, şi Franţa are şi azi cele mai strânse legături de prietenie cu Turcia şi e ocrotitoarea creştinilor din împărăţia otomană. Nu mai încape dar nicio îndoială c-ar fi destul o vorbă din partea regelui Franţei pentru ca să te poţi întoarce la Constantinopol, ba chiar să fii ridicat în scaunul părintesc.

Nu are însă regele Franţei - după slaba mea pricepere - niciun interes de a rosti vorba aceasta şi nu cred că l-ar putea îndupleca cineva s-o rostească. Adevăratul ocrotitor al creştinilor din toată lumea e Filip II, regele Spaniei şi stăpânul multor alte ţări întinse şi binecuvântate, trimisul lui Dumnezeu, care se războieşte şi acum cu turcii, cât şi cu Elisabeta, regina Angliei,

prigonitoarea dreptei credinţe, precum şi cu ereticii din Belgia, din Olanda şi din alte ţări. Fiind rudă de tot apropiată a lui Maximilian II, care

O e şi el în război cu turcii, e interesat să aibă în ţările învecinate cu Ungaria oameni luminaţi şi vrednici de toată încrederea, cum eşti luminăţia-ta. După totdeauna slaba mea pricepere, dar, cel mai potrivit lucru ar fi să cauţi a câştiga bunăvoinţa împăratului şi a regelui Maximilian II, şi prin acesta şi a lui Filip II, cel atât de puternic.

- ' Cum însă aceasta! cum?! strigă Andrea.

- Sunt chipuri şi mijloace, răspunse călugărul. Eu nu am deprinderea de a da sfaturi lipsite de rost.

O Isabela, muma serenissimului principe de Transilvania, o femeie zeloasă, creştină, a avut între sfetnicii săi pe părintele Martinuzzi, care a jucat rol foarte hotărâtor în Transilvania. Unul dintre secretarii acestui om providenţial, părintele Hildebrand, se află astăzi

5 la Damasc, e priorul casei noastre, superiorul şi stă pânul meu.

Petru sări voios în picioare.

- Iată omul prin care ne putem pune în legătură cu cei de acasă! strigă el.

O - Fără îndoială! grăiră Andrea şi *fra* Felicio deodată.

De aici înainte Petru şi Andrea zi şi noapte îşi băteau,: capul cum ar putea să meargă la Damasc pentru ca să ieie înţelegere cu părintele Hildebrand.

Drumul de la Caramania până la Damasc nu e, 5 ce-i drept, atât de lung ca cel de la Brussa la Caramania dar nici mult mai scurt nu e. De unde luai mijloacele ca să-l faci şi să mai şi star o zi, două» la Damasc?

Despre plecarea lui Petru nu prea putea apoi să fie vorba. Câtă vreme stătea la Caramania, el se afla sub 10 vestirea Porţii, care îi-dedea şi tain, ca să aibă din ce să trăiască el şi însoţitorul lui. în drum spre Damasc şi la Damasc el n-ar fi avut parte de tain decât dacă ar fi plecat cu voia Porţii. Nici vorbă nu putea însă fi ca acum, în timp

de război, să i se dea voie ca să se 15 depărteze. N-ar fi rămas decât să se lepede şi de ocrotirea Porţii, şi de tain, şi să fugă prin ascuns de la Caramania. Aceasta nu-i dedea mâna s-o facă, ba nici nu îndrăznea s-o încerce, căci rău ar fi păţit-o dacă paşa ar fi prins de veste, l-ar fi urmărit şi l-ar fi adus 2 O înapoi.

Ar fi rămas să plece Andrea. Acesta ar fi şi înfruntat primejdiile călătoriei, dar nu se putea împăca cu gândul că Petru, rămas singur, ar putea să pată cine ştie ce.

Mai rămânea *fra* Felicio.

Acesta se codea.

Vorba era ca el să mijlocească, prin bunăvoinţa părintelui Hildebrand, care, ca om trăit în Ardeal, îl ştia pe răposatul Pătraşcu cel Bun, un împrumut 30 de câteva pungi de galbeni pentru ca Petru să scape din strâmtorările în care se afla deocamdată, până ce nu-i vor fi sosit ajutoarele din ţară.

- Fără îndoială! zicea *fra* Felicio, dar aştepta să i se spună care o să-i fie partea. 35 După multe şi îndelungate trăgăniri, i s-a spus, în sfârşit, şi aceasta şi el a plecat.

După câteva săptămâni de tot lungi, el s-a întors şi-a adus bani de călătorie numai însă până la Damasc. Mai mult n-a putut să obţie decât cu două condiţiuni: 1. Drept dovadă de încredere deplină, Petru să se lepede de ocrotirea Porţii şi să plece prin ascuns la Damasc, unde are să fie adăpostit la călugări până ce va putea să plece mai departe.

2. Drept dovadă de sinceritate, Petru trece la biserica romano-catolică şi se leagă să-şi treacă şi ţara după ce va fi ales domru,

Petru se uită lung la candiot. - Ce zici, Andreo?! întrebă dânsul 10 - Tu ce zici?! răspunse Andrea.

partea a d o ua

PE DRUMURI COTITE

Damascul e un vechi oraş la marginea deşertului 5 Arabiei. El a fost prima capitală a califatului şi timp foarte îndelungat cel mai însemnat centru al culturei arabe. Erau odinioară vestite şi sunt şi azi preţuite ţesăturile şi

îndeosebi mătăsurile de Damasc, vasele de Damasc şi armele de Damasc, atât puşti şi pistoale, 10 cât şi săbii şi cuţite de tot felul.

Pe timpul când Petru a stat la Damasc oraşul era tot centrul cultural, unde se adunase multă lume aleasă şi viaţa era chiar mai plăcută decât la Constantinopol.

Deşi plecase prin ascuns din Caramania, nimeni nu-i căuta urma. Altele erau grijile oamenilor. Erau chiar şi la Poartă unii care se bucurau că au scăpat de el, încât dânsul putea să trăiască la călugări nesupărat de nimeni. 20 Deocamdată un singur lucru era hotărât în ceea ce-l privea.

Andrea, cunoscând bine felul de a gândi al muntenilor, stăruise să nu treacă Petru la biserica romano-catolică.

- Dac-o faci aceasta - zicea el - chiar şi cei mai 25 credincioşi dintre boieri se vor lepăda de tine şi te vor părăsi.

Aflând aceasta, călugării au stăruit ca Petru să se lipsească de serviciile candiotului.

Nu mai avea - după părerea lor - nevoie de ele când alţi oameni, mai vrednici de încredere şi mai pricepuţi, purtau grije de dânsul.

Andrea era şi el ispitit de gândul de a se întoarce 5 în ţară, ca să vadă cum stau lucrurile şi să facă ce-i stă prin putinţă în interesul său.

Era învederat ca soarta acestuia nu la Damasc, ci la Curţile din Europa se hotărăşte şi trebuia să treacă luni şi iar luni de zile până ce se vor fi întors 10 cei însărcinaţi a pune la cale lucrurile.

Petru rămas de capul lui întâia oară în viaţa sa, a petrecut timpul acesta fără ca să i se urască. Multe-a putut la Damasc să vadă şi să înveţe, şi ziua plecării nu îi părea prea depărtată. 15 înţelegerea era luată aşa, ca el să plece, înainte de toate în Ardeal, la voievodul Ioan Sigismund Zapolya, cel mai apropiat vecin al ţării sale. Avea să treacă prin Antiohia la Ierusalim, de acolo la Acca, la Alexandria, apoi prin Veneţia în Ungaria. Drumul nu era 20 numai

lung, ci totodată şi cu deosebire primejdios, căci partea cea mare a lui el o trecea prin ţări stăpânite de sultanul, care era în război nu numai cu Spania, ci şi cu Veneţia, de data aceasta aliata Spaniei. Ce-i drept, ea pierde insulele Cipru, Zante şi Chefalonia, 25 dar războiul se urmează şi era lucru îndrăzneţ să treci prin ţările sultanului şi pe Mediterana plină de corăbiile lui. Petru călătorea deci îmbrăcat în haine de călugăr francez; ar fi păţit-o însă rău de tot, dacă s-ar fi intâmplat să întâlnească pe cineva care-l cunoştea. 30 Omul trecut prin multe înfruntă însă cu voie bună orişice primejdie, şi Petru a făcut lunga călătorie ca şi când pretutindeni ar fi întâlnit numai prieteni, care-l primesc cu braţele deschise.

S-a şi bucurat de o călduroasă primire pe la 3 5 toate mănăstirile unde a poposit, precum şi la Neapoli, la Roma şi la Veneţia, unde a petrecut timp de vreo zece zile, găzduit ca principe cu mare viitor.

Era în al patrulea an de la plecarea lui în Caramania şi în al cincilea după ce Suleiman II pornise războiul, 10 adică la 1571, când fratele neligitim al lui Filip II, Don Juan de Austria, a înfrânt oştirea otomană în marea bătălie navală de la Lepanto. La Veneţia lumea îşi dădea pe faţă bucuria în serbări zgomotoase, încât Petru nu se mai îndoia că a apus steaua Turciei şi viitorul e al celor ajutaţi de Filip II, de Maximilian II 5 ji de Veneţia. El a plecat deci cu inima plină de nădejde în Ardeal.

Tot în anul 1571 a murit însă şi Ioan Sigismund şi în locul lui a ocupat scaunul domnesc Ştefan Bathory, care, fiind calvin, nu punea deci temei pe vorbele 10 călugărilor de tot felul.

în acelaşi timp Bathory era vasal al sultanului, care, după înfrângerea suferită la Lepanto iar a încheiat armistiţiu cu regele Ungariei.

Nu-i dădea deci lui Bathory mâna să dea adăpost 15 şi sprijinire unui om fugărit de sub ocrotirea sultanului; Petru a primit aci sfatul prietenesc să plece cât mai curând unde-o şti, căci altfel are să fie prins şi trimis la Poartă.

în acelaşi timp Andrea candiotul umblase prin 20

Muntenia unde boierii erau foarte nemulţumiţi cu stăpânirea Chiajnei şi o deputaţiune dintre fruntaşii ţării a venit la Petru şi a stăruit să adune oaste, ca să intre cu ea în ţară, unde toată lumea îl aşteaptă cu braţele deschise. 25 în asemenea împrejurări Petru a plecat la curtea lui Maximilian II. El a fost primit cu multă bunăvoinţă: „*accarezzato e onorato*", zice un scriitor din timpul acela. Maximilian II abia încheiase însă armistiţiul cu Poarta şi nu-i dedea nici lui mâna să facă 3 O ceea ce n-a făcut nici Ştefan Bathory.

Scârbit de aceasta, Petru se gândea să plece în Franţa, la ocrotitorul creştinilor de sub stăpânirea sultanului şi bunul prieten al turcilor.

în Franţa stăpânea însă - în numele fiului său - 35 Ecaterina de Medicis, văduva lui Henric II, şi luptele dintre catolici şi hughenoţi erau în toi. în anul acesta, la 1572, a fost îngrozitoarea noapte a Sfântului Bartolomeu, în care au pierit vreo 4000 de hughenoţi.

Nu i-a rămas deci lui Petru decât să caute scăpare 40 în Polonia, care nu lua parte la încurcăturile europene.

Şi aici s-a schimbat însă deodată faţa lucrurilor.

Murind regele Poloniei, s-a stins familia Iagellonilor, care timp de peste două sute de ani a stăpânit în Polonia şi în Ungaria şi vorba era să se hotărască cine era să ia coroana regală a Poloniei.

După dreptul de moştenire, coroana aceasta i se cuvenea lui Maximilian de Habsburg, fiul lui Ferdinand I, care era căsătorit cu Ana, sora lui Ludovic II Iagellonul, regele Ungariei, mort la 1526, în bătălia de la Mohaci. Nu era altă rudă mai apropiată a răpo- 10 satului rege al Poloniei.

Maximilian avea din căsătoria cu nepoata sa nu mai puţin decât cincisprezece copii, şase fete şi nouă băieţi. Unul din aceştia, tot Maximilian, era rostit să ocupe scaunul Poloniei, şi el era susţinut în drepturile lui 15 atât de tatăl său, cât şi de bunicul său din partea mamei sale.

O foarte însemnată parte din nobilimea Poloniei nu voia cu niciun preţ să primească pe tronul regatului un

Habsburg, iar în fruntea acestei părţi din nobilime 20 se afla Ian Zamoj'schi, cancelarul, care avea mare trecere şi era înzestrat cu mari destoinicii.

Polonia era deci frământată de mari zbuciumări, când Petru şi-a căutat adăpost la Cracovia.

„Unde să scap? Unde să-mi pun căpătâiul?" se 2 5 tângui deci pribeagul mai scârbit de cum fusese.

n

Lucrurile se desfăşură în lumea aceasta purcedând unul din cellalt, şi soarta omului atârnă de la ce se petrece împrejurul lui.

Dacă Ferdinand I n-ar fi murit la 1564, Suleiman II n-ar fi pornit la 1566 războiul contra lui Maximilian II, nu s-ar fi oprit în faţa castelului Sriget, n-ar fi murit acolo şi n-ar fi urmat în scaun Selim II, care l-a surghiunit pe Petru în Caramania, nu s-ar fi întâmplat deci nici cele petrecute pe câmpia cea largă şi Petru n-ar fi fost nevoit să ceară ajutor de la *fra* Felicio, n-ar fi plecat la Damasc, nici de acolo în Europa, ca să ajungă în cele din urmă în Polonia. Lucrurile nu s-ar fi petrecut apoi întocmai cum s-au petrecut dacă n-ar fi fost la 1572 bătălia de la Lepanto şi n-ar fi murit tot atunci Ioan Sigismund Zapolya şi dacă-n anul viitor n-ar fi fost noaptea Sfântului Bartolomeu 5 şi n-ar fi murit cel din urmă rege din casa Iagellonilor, care era înrudit cu Maximilian II.

Habsburgii, sau Casa de Austria, cum li se zicea atunci, au câştigat adecă pe urma unei căsătorii aşazisul regat de Burgund, Belgia şi Olanda, pe urma altei 10 căsătorii, Spania, Neapolul, Sicilia şi ducatul de Milan, precum şi întinse ţări în America, pe urma iar altei căsătorii Boemia, Ungaria, Croaţia şi Slavonia şi, în cele din urmă, tot prin o căsătorie, Portugalia. în timp scurt deci habsburgii, şi-au întins puterea fără nicio 15 vărsare de sânge. De aceea se zicea că, pe când alţii se războiesc, Austria se căsătoreşte (*Alii certantur*; *tu*, *felix Austria*, *nubes*).

Vorba era acum ca tot pe urma unei căsătorii Casa de Austria să mai câştige şi Polonia, care se întindea 20 din

Marea Baltică până-n Marea Neagră.

Nu erau deci puţini aceia pe care îi punea pe gânduri prea repedea creştere-a puterii habsburgice, şi Europa era cuprinsă de vii frământări, care erau şi ele hotărâtoare pentru soarta lui Petru. 25 Mai era şi alta.

în luptele cumplite pe care creştinii le purtaseră pentru credinţă, biserica papală a perdut mare parte din Germania, Anglia şi Scoţia, Olanda, Danemarca şi Suedia cu Norvegia, mare parte din Boemia şi din 3 O Ungaria. încă la Damasc îi sunase lui Petru în ureche vorba că papa ţine să câştige la nord şi în orient ceea ce a perdut în ţările occidentului. De aceea i s-a cerut să treacă în biserica romano-catolică, dimpreună cu ţara lui.

Era deci lucru firesc că papa, dimpreună cu ai săi susţineau drepturile Casei Austria asupra tronului din Polonia. Maximilian de Habsburg era în Germania cavaler al bisericii apusene, în Ungaria rege apostolic, care lui Filip II i se zicea „II Recatolicissimo". îndată 40 ce s-a văzut însă că glasul lui Ian Zamoyski e hotărâtor, papa s-a întors şi el spre a-l trage catolic, [la fel] Casa de

Valois din Franţa care se lupta şi ea pentru catolicism şi mai era bine văzută şi de Poartă.

Rege al Poloniei a fost dar ales cel susţinut de Ian Zamoyski şi de Poartă, Henric, fratele regelui Carol IX, 5. al treilea dintre fiii Ecaterinei de Medicis.

Henric de Valois era băiat levent, cam şubred, ce-i drept, ca toţi copiii Ecaterinei, dar iubitor de petreceri şi mai ales multadmirat dănţuitor. Petru se afla la Cracovia când noul rege a venit să-şi ocupe scaunul şi, om înzestrat cu multe daruri, i s-a făcut în curârid cel mai bun prieten.

„Acum! acum s-a făcut!" zicea Andrea-n gândul lui, aducându-şi aminte de ceea ce le spusese *fra* Felicio la Caramania.

Henric de Valois era adecă la Poartă om binevăzut nu numai ca frate al regelui din Franţa şi ca rege al Poloniei, ci şi ca stăpân al lui Ian Zamoyski, care fiind duşman al Habsburgilor, era prieten firesc al turcilor.

Nu rămânea deci decât să treacă sărbătorile din ce

O în ce mai zgomotoase şi mai plăcute ale aşezării în scaun a noului rege, pentru ca să fie trimisă la Constantinopol o solie strălucită, care vesteşte Poarta despre schimbările petrecute în Polonia, dă cele mai călduroase încredinţări despre prietenia polonezilor

5 şi cere, drept dovadă de încredere, ridicarea în scaunul părintesc al lui Petru, fiul lui Pătraşcu cel Bun, care a fost mişeleşte omorât de către duşmanii împărăţiei otomane.

Azi-mâne trebuia să se întâmple şi aceasta, şi Petru se vedea-n gândul lui unde încă de mult ar fi trebuit să se ştie.

Iar a urmat însă o întâmplare care schimba desfăşurarea lucrurilor: Carol IX, tânăr chiar mai şubred decât fratele său mai mic, a murit pe neaşteptate, iar

5 Henric, găsind că la Paris valsul are mai mult farmec decât la Cracovia, s-a-ntors acasă şi s-a urcat ca Henric III în scaunul regal al Franţei.

Petru, cu desăvârşire uluit, era mult ispitit să plece cu dânsul, dar Ian Zamoyski l-a oprit, încredinţându-l

O că solia tot va pleca la Poartă, se înţelege, cu oarecare amânare.

Deocamdată iar s-au pornit luptele pentru alegerea unui nou rege.

După multe frământări, Ian Zamoyski ajunge să pună la cale alegerea lui Ştefan Bathory, voievodul 5 Ardealului şi omul de încredere al Porţii. Acesta fiind calvinist, e nevoit a se lepăda de lege şi a trece în biserica catolică, ceea ce în noaptea Sfântului Bartolomeu a făcut, spre a scăpa de moarte, şi Henric III de Bourbon, regele de Navara şi căpetenia hughenoţilor. 1 o în acelaşi timp, Ştefan Bathory a trebuit să se lege că nu va suferi în Polonia dizidenţi: adecă creştini care nu fac parte din biserica romano-catolică, şi va purta războiul pentru ca să răspândească în Rusia catolicismul.

Atât el, cât şi Zamoyski aveau deci pe capul lor multe altele care nu puteau să aştepte cum de atâta timp aştepta Petru. Ei ar fi făcut-o, cu toate aceste, dacă n-ar fi urmat

iar altă întâmplare care a schimbat din nou mersul în desfăşurarea lucrurilor. 20 La 1574 a murit Selim II şi a urmat în scaun Murad III, căruia îi trebuia timp, căci a omorât nu mai puţin de cinci fraţi spre a-şi asigura îndeajuns stăpânirea.

Doi ani în urmă, la 1576, când el era scăpat de grija aceasta, s-a petrecut alta: a murit Maximilian II. *25* Avea, ce-i drept, nouă moştenitori, dar toţi erau nişte stârpituri atât trupeşte cât şi sufleteşte.

în scaun a urmat cel. mai mare dintre aceştia, Rudolf II, care a fost şi el nevoit, ca tatăl său, să trimită solie la Poartă ca să ceară prelungirea armis- 3 O tiţiului, un prilej pentru pornirea din nou a războiului.

împrejurările păreau acum priincioase: anul următor a murit însă şi Alexandru II, şi sultanul a ridicat în scaun pe un favorit al marelui vizir, Mihnea.

„Dă-i încolo!" şi-a zis Petru şi, obosit de aşteptare 35 îndelungată şi de făgăduinţele seci, iară şi-a luat lumea-n cap.

Gândul lui era să se ducă la curtea prietenului său Henric III.

„Dacă n-ar fi cumva să nu-şi mai aducă aminte de 40 mine!" adăugă el.

Când Petru plecă de la Cracovia, popoarele din Europa, obosite de luptele crâncene şi îndelungate, se mai potoliseră, dar oamenii tot se mai mâncau între dânşii 5 ca câinii flămânzi când cade câte un ciolan în mijlocul lor şi se pregăteau pentru alte lupte. E timpul când în Franţa au fost asasinaţi nu numai unii dintre cei mai de frunte oameni, ci şi doi regi, în Belgia şi în Olanda au perit mulţi oameni de treabă sub barda călăului; 10 iar în Anglia regina Elisabeta a subscris sentinţa de moarte a verişoarei sale Maria Stuart, care, după moartea soţului său, Francisc II, se-ntorsese-n Scoţia şi se căsătorise din nou.

Petru, trecut acum de treizeci de ani, umblat mult 15 prin lume şi de multe ştiutor, era deprins atât cu cele ce se petreceau, cât şi cu gândul că altfel nu se poate.

După felul de a gândi al oamenilor de atunci, trăia

fieştecare cât i se îngăduia şi cum îl iertau puterile. Cuminte era deci numai acela care ştia să-şi poarte 20 treburile aşa ca să aibă parte de multe plăceri.

Plecând dar în Franţa, unde se aştepta la o viaţă plină de plăceri, el a făcut ocol prin Italia, căci nicăieri oamenii nu ştiau atunci ca în Italia să se bucure de viaţă.

Trecuse, ce-i drept, timpul de mare înflorire. Michelangelo, Raffaello, Bramante, Niccolo Machiavelli, Leonardo da Vinci şi alţii de seama acestora trăiseră în timpul tinereţelor lui Petru-vodă Rareş, tatăl Chiajnei, şi-n al bătrâneţelor lui Ştefan-vodă cel Mare, 3 O bunicul ei. Nici acum nu era nicăiri cultura atât de înaintată ca la Veneţia, la Milano, la Genova, la Roma şi la Florenţa Medicilor, şi Petru era contimporan cu neistovitul Ariosto, scria şi el însuşi versuri frumoase în italieneşte, mai era şi om de o rară distincţiune şi 3 5 astfel lumea-l primea pretutindeni, ca la curtea lui Maximilian, unde fusese „*onorato e accarezzato*".

Cât timp a cutreierat Italia, el s-a bucurat de viaţă sorbind din plin şi din belşug plăcerile ei. Mult n-a ţinut însă aceasta, căci în vara anului 1579 el se află la Paris, unde stă timp de vreo doi ani, tot „*onorato e accarezzato*".

în vreme ce el îşi îndulcea viaţa luând parte la baluri, la vânători şi la fel de fel de alte petreceri, boierii 5 strâmtoraţi de Mihnea, creditorii de pretutindeni şi duşmanii Chiajnei stăruiau la Poartă, ajutaţi de nurbaniile şi de safigiile ce forfoteau printre sultanele din serai, de reprezentantul de la Constantinopol al Franţei'şi soli trimişi la Poartă de către Ian Zamoyski. 10 Nemaiîntâmplându-se nicio moarte, care-ncurcă desfăşurarea lucrurilor, Petru a primit în cele din urmă vestea bună că sultanul Murad II a făgăduit că-l va ridica în scaunul Munteniei, şi n-are decât să vie la Poartă, ca să sărute poala sultanului, după obiceiul 15 rămas din vechime.

în timpul acela Veneţia tot mai stăpânea comerţul din partea despre răsărit a Mediteranei. îndeosebi din Muntenia treceau peste Sârbia mărfuri mai uşoare la

Ragusa, de unde ele erau duse în corăbii la Veneţia. 20 Cele mai însemnate din aceste erau pieile, pe care veneţienii le lucrau, mierea, din care-şi îndulceau bucatele, şi ceara, precum şi seul, cu care-şi luminau balurile şi canalurile. Tot de la Ragusa plecau şi corăbiile pornite spre Constantinopol. 25 Petru avea şi el să meargă înainte de toate la Ragusa. în primele zile ale anului 1581, dar, Ecaterina de- Medici, regina-mumă, îi scria fiului său Henric III, stăruind să-l ieie pe tânărul călător sub ocrotirea sa şi să-l recomande cu toată căldura. Vorbind despre 30 Petru, ea îi zice „vărul şi bunul tău prieten” („*ton cousin et bon ami*”).

La 6 ianuarie, Henric III adresează dogelui o scrisoare, în care-i face acestuia împărtăşire că Petru pleacă la Constantinopol, însoţit de secretarul Berthier, 35 căci sultanul l-a chemat ca să-l ridice în scaunul Munteniei. Recomandându-l cu toată căldura, îi zice „preascumpul nostru văr şi bun prieten” („*notre tres cher cousin et bon ami*”).

La 14 ianuarie, Petru, sosit la Roma, primeşte şi 4 O de la papa Grigorie o scrisoare, în care de asemenea îi este dogelui recomandat.

Un alt papă, Sixt V, vorbind (în anul 1586) despre Petru, îi zice „bărbat catolic şi prea strâns legat cu acest sfânt scaun” („*vir catholicus cimque haec Sancta Seda conjunctissimus*”).

Mai bune recomandaţiuni nu putea călătorul să aibă. El a şi fost primit la 8 martie cu mare cinste în faţa aşa-zisului „excelent colegiu”, căruia secretarul Berthier îi face dare de seamă despre toate prin care a trecut Petru şi cere, în numele acestuia, un salv-conduct 10 pentru călătoria sa la Poartă şi un ajutor în bani.

Ziua următoare mai intervine şi nunţiul papal de la Veneţia, şi colegiul îi pune lui Petru la dispoziţiune o galeră până la Ragusa şi-i încuviinţează un ajutor de 1 000 taleri. Mai mult nu putea să dea, căci chel- 15 tuise în războiul ei cu turcii peste 14 milioane de ţechini.

La 8 aprilie, mai înainte de a fi plecat de la Ragusa,

Petru îi mulţumeşte dogelui într-o scrisoare pentru toată dragostea de care a avut parte la Veneţia şi-l 20 încredinţează că le va fi veneţienilor totdeauna recunoscător.

Cu toate aceste, el a plecat cuprins de adâncă durere. N-avea adică mamă, nici tată, nici fraţi, nici surori nu avea, rude bune şi prieteni din copilărie nu avea, 25 şi nu e durere mai mare decât să te bucuri şi să stai singur în lume, încât să n-ai cu cine să-ţi împărţi bucuria.

Abia sosit la Constantinopol, s-a încredinţat că în anumite împrejurări e bine şi aşa.

O IV

N-avea Petru dreptate când zicea că n-are cu cine să-şi împartă bucuria ori durerea: Andrea, sluga lui cea credincioasă, aflase cum stau lucrurile şi-l aştepta la Constantinopol. El nu se bucura însă, ci era îngân- 3 5 durat.

Văzându-l pe Petru sprijinit din atâtea părţi, cei de la Poartă-l luau drept stup plin de galbeni, ceea ce-n gândul candiotului el nu prea putea să fie.

Chiajna-mpărţise-n viaţa ei foarte multe pungi şi era gata să mai împartă şi acum ca să scape din surghiun.

Mihnea a-mpărţit şi el ca să fie urcat, a mai împărţit 5 „ şi „pentru ca să fie ţinut în scaun şi împărţea cu atât mai vârtos pentru ca să nu fie răsturnat. Pentru ca nu cumva să o pată şi mai rău, el era chiar să se lepede de legea creştinească şi să se turcească.

Dacă era deci vorba ca sultanul să se ţie de făgă-] O duinta ce dăduse, nu-i rămânea lui Petru decât să deie şi el.'

Aşa judecau marele vizir, aga ianicerilor, aga eunucilor, sultana cutare şi cutare, oarecare Nurban şi oarecare Safigi, precum şi toţi cei dinprejurul acestora.] 5 Mult avea să deie Petru.

El însă nu numai nu avea, ci nici nu voia să deie.

În rândul trecut, când boierii stăruiseră să intre cu oaste-n ţară, el a zis că nu vrea să facă vărsări de sânge, iar acum, când Andrea îi spunea că nu-i rămâne

O decât să se-mprumute pentru ca să le poată da acelora de la care atârnă urcarea lui în scaun, el zicea că prea ar trebui să fie mişel pentru ca să facă aşa ceva.

- De ce mişel?! întrebă Andreai

- De ce mă întrebi? răspundea dânsul. Pentru *25* că mişel aş fi dacă nu mi-aş plăti datoriile şi încă mai mişel dac-aş despuia ţara pentru ca să le pot plăti. Om cu inima curată pentru nimic în lumea aceasta nu despoaie pe alţii, iar sânge nu varsă nici pentru ca să-şi păstreze avutul, nici pentru ca să-şi

O apere cinstea, nici din orişice fel de ambiţiune. Văr sarea de sânge ţi se iartă numai când numai prin ea îţi poţi scăpa viaţa.

Andrea se uită lung la el.

- Vorbeşti parc-ai fi rătăcit de pe alt tărâm în mijlo-
35 cui nostru, îi zise. Aşa n-o să ajungi niciodată domn.

- Ei, şi?! răspunse Petru.

Urmarea firească a fost că cei ce aşteptau în curând şi-au perdut răbdarea.

După un timp oarecare a ieşit la iveală că, fiind h O trimis în surghiun, el s-a lepădat de ocrotirea sultanului şi a fugit ca un mişel din Caramania. Drept pedeapsă dar acum, după atâta timp, a fost pus la închisoare.

în gândul celor ce-au pus aceasta la cale vorba era numai să-l moaie. Erau adecă destui creditori. Chiar şi *5* cei ce aşteptau să le deie erau gata să-i zică: „Ca să-mi poţi da douăzeci de pungi de galbeni, ţi le împrumut eu; mi le dai acum şi-mi rămâi dator cu ele, ca să mi le plăteşti după ce te vei fi urcat în scaun”.

Petru dedea cu-ndărătnicie din cap. Se mai muia 10 însă când îşi dedea seamă c-a făcut multe datorii pe care nu va fi-n stare să le plătească fără ca să se fi urcat în scaun.

Tot mişel era în propriul său gând, căci omul cumsecade nu se-mprumută când nu e sigur că va fi în stare 13 să-şi plătească la timp datoria.

Nu e însă totuna dacă eşti mişel mai mic ori mai mare, şi el nădăjduia că vor stărui Veneţia, papa, Franţa şi

Ian Zamoyski, dimpreună cu toţi ceilalţi, şi el se va urca în scaun fără ca să-şi mai sporească 20 datoriile.

Iar s-au petrecut însă întâmplări care au schimbat desfăşurarea lucrurilor.

în Franţa, Henric III de Navara, care luase în căsătorie pe sora lui Henric III de Valois şi trecuse în 25 noaptea Sfântului Bartolomeu în biserica romanocatolică, iar s-a lepădat de lege, a trecut la hughenoţi, s-a pus în fruntea acestora, şi războiul s-a înteţit din nou, încât Henric III, vărul şi bunul prieten, avea multe griji pe capul lui.

O Iară Ian Zamoyski era rău încurcat într-un război cu Rusia, unde se stingea casa lui Ruric, întemeietorul statului rusesc.

Ţarul Feodor, căsătorit cu sora lui Boris Godunov, odraslă din mongolii ce stăpâniseră atâta timp Rusia, 33 nu avea moştenitor decât pe fratele său mai mic, Dimitrie. Râvnind la tronul Rusiei, Boris Godunov, a trimis pe Dimitrie la o mânăstire şi a-nduplecat pe Feodor să facă testament prin care lasă tronul soţiei sale, rămâind ca aceasta să renunţe în favorul fratelui

O său.

De încurcăturile aceste era vorba să se folosească regele Poloniei pentru ca să deschidă în Rusia drum larg pentru catolicism.

În asemenea împrejurări nu putea să-şi mai bată capul cu Petru nici Ian Zamoyski, nici papa, care era dus cu gândul la Kiev şi la Moscova.

Putea Petru să fie sănătos şi să şadă la răcoare, căci binevoitorii lui socoteau că au făcut destul pentru el.

Vorba era de bani mulţi, încât pe Petru îl treceau ferbinţelile când mai venea pe la el candiotul, ca să-i prezinte lista. Numai sporul pentru haraciul sultanului se urca la 600 000 de ţechini.

Mai urma un dar pentru beglerbeiul Greciei, 100 000, altul pentru marele vizir, iar altul şi iar altul, multe şi mari, de-i venea să leşine.

„Nu pot! nu vreau!” striga Petru, şi lunile treceau

una după alta fără ca el să scape din temniţă.

N-aveau grabă cei ce-l ţineau acolo, căci atât Chiajna, cât şi Mihnea se speteau plătind pungi şi iar pungi pentru ca nu cumva să-i deie drumul.

Aşa a trecut anul 1581 şi a venit anul 1582, care a trecut şi el, încât anul 1583 tot în temniţă l-a găsit pe Petru.

Va fi avut ori nu va fi avut Petru dreptate, e mai presus de toată-ndoiala că Andrea, candiotul, vorbea ca om cuminte când zicea şi azi, şi mâne că cel ce nici vărsări de sânge, nici despuieri nu vrea să facă are să se lepede de gândul de a se face domn în ţară atârnătoare de sultan şi să îmbrace rasa călugărească în vreo mânăstire oarecare.

Andrea nu era apoi singurul om care vorbea aşa. De aceeaşi părere erau boierii care veneau din ce în ce mai numeroşi la Constantinopol ca să-l ceară de la Poartă, precum şi creditorii lui, şi ei din ce în ce mai numeroşi, toţi cei ce-l iubeau şi doreau să-l vadă cât mai curând mare şi tare, ca să-şi poată plăti datoriile şi să răsplătească dragostea credincioşilor săi.

Lucru plăcut nu e apoi să stai timp de doi ani şi mai bine în temniţă turcească, şi Petru, încetul cu încetul, s-a muiat şi s-a împăcat cu gândul că el e un mişel, mai mic, ce-i drept, dar adevărat mişel, 5 şi că în mijlocul lumii prin care trecea nici că s-ar fi putut să rămâie om cumsecade, care nici vărsări de sânge nu face, nici pe alţii nu asupreşte, nu despoaie, nu nedreptăţeşte.

Mai era, în sfârşit, din ce în ce mai tare încredinţat 10 că la Constantinopol vorbele bune ale papei, ale dogelui de Veneţia, ale regelui Franţei ori ale lui Ian Zamoyski sunt flori frumoase, care nici miros nu au, nici rod nu dau.

El a-nceput dar să vorbească mai prieteneşte cu 15 cei ce, drept dovezi de cea mai curată dragoste, erau gata să-l împrumute, ba i-a dat lui Andrea voie să-nceapă împărţeala - deocamdată pentru ca să-l scoată din închisoare.

Simţind-o însă aceasta, ceilalţi se-nteţeau şi dedeau 20 din ce în ce mai mult pentru ca el să fie ţinut şi mai

departe-n temniţă. La 6 iunie 1583 el i se plânge deci unuia dintre cei ce veneau să-l vadă că nu mai are nicio nădejde.

Cu atât mai stăruitori sunt însă cei ce ţineau să-l 25 vadă cu orice preţ ridicat în scaun, şi încă-n luna aceea Mihnea e mazilit, în iulie Petru e ridicat în scaun, iar în august pleacă cu multă cinste şi cu mare alai în ţară.

Mersese vestea-n toate părţile că el, în sfârşit, are 30 să se urce-n scaunul părinţilor săi, şi din ţările pe care le cutrierase s-au adunat la Constantinopol fel de fel de oameni, mai ales artişti, care aveau să-l însoţească în ţară şi să-l ajute a-i da acesteia lustrul culturii din timpul acela. 35 Mai veniseră la Constantinopol şi o mulţime de boieri, care de asemenea ţineau să-i facă curte şi să-i dea ajutor la stăpânirea ţării.

Candiotul mai adunase de prin Constantinopol şi de prin ţinuturile levantine o.mulţime de oşteni aleşi 4 O pe sprinceană, care urmau să-l însoţească pe drum şi să-i fie gardă domnească după ce va fi sosit în ţară, acum acasă la el.

Toate aceste mistuiau bani, bani şi iar bani, şi cereau multă bătaie de cap.

Cei mai de căpetenie dintre însoţitorii lui erau însă creditorii şi oamenii lor de încredere, care le chiverniseau toate şi purtau de grijă ca să se cheltuiască cu bună-rânduială, încât să rămâie şi ceea ce li se cuvenea lor.

După obiceiul timpurilor de atunci, cel ridicat în scaunul domnesc se ducea într-o zi de mai nainte: hotărâtă la Poartă ca să sărute poala sultanului, care îl căftănea şi-[i] dedea tuiul cu cozi de cal, adecă steagul domnesc.

Atât la ducere, cât şi la întoarcere, credincioşii săi îl însoţeau şi lumea li se aduna-n cale, ca să vadă alaiul şi să afle ce fel de daruri a-mpărţit noul domn de ziua aceea.

Alaiul cel mare era însă când cu plecarea în ţară a noului domn.

El de obicei ieşea din Constantinopol făcând încongiur prin uliţele cele mai însemnate, în care sendesuia lumea ca să-i ureze călătorie fericită şi domnie

îndelungată şi mănoasă. Domnul arunca cu mâria plină bani în mijlocul poporului.

După o dare de seamă făcută de unul dintre cei ce au văzut ieşirea din Constantinopol a lui Petru-vodă Cercel, alai ca al acestui domn nu se mai văzuse.

Pe lângă cei adunaţi de prin Italia şi Franţa, între

O care şi secretarul Berthier, făceau parte din alai peste 100 de capigii, peste patru sute de boieri îmbrăcaţi de paradă, multe slugi de tot felul şi mai multe sute de oşteni adunaţi de Andrea cel acum afară din cale fericit.

5 Noul domn el însuşi era însă îngândurat şi răspundea cu un zâmbet de-nduioşare la urările mulţimii adunate-n calea lui.

Era copleşit de simţământul răspunderii şi nu se simţea destul de tare pentru purtarea sarcinii ce luase

O asupra sa.

El abia-şi mai aducea aminte de ţara pe care o părăsise copil de zece ani, şi acum, după treizeci de ani aproape, avea s-o stăpânească şi s-o îndrumeze spre înflorire.

I se spusese de nenumărate ori că ţara aceea e binecuvântată de Dumnezeu, mănoasă şi plină de bogăţii nesecate, dar rău chivernisită şi astfel plină şi de oameni săraci, care-şi târăsc zilele ca vai de ei de azi pe mâne.

Săcătuită timp atât de îndelungat de Chiajna şi de 10 cei doi fii ai ei, ea a fost despuiată şi timp de şase ani de către Mihnea-vodă, care nu se putea susţinea-n scaun decât umplând mereu pungile paşalelor şi ale agalelor de la Poartă. Iar acum el însuşi pleca încărcat de datorii şi însoţit de oameni care cereau mereu să 15 le dea ceea ce numai de la ţară putea lua.

Ce avea şi ce era el în stare să facă pentru ca să iasă cu bine din greutăţile pe care urma să le înfrunte?!

Multe-nvăţase, multe ştia, la multe se pricepea, 20 dar când era vorba de chivernisirea unei ţări, se simţea, şi în adevăr şi era, neajutorat.

Uitându-se apoi împrejurul săuA. nu găsea nici între cei ce-l însoţeau vreun om pe care îndrăznea să se razăme.

„Cine are să mă-ndrumeze cum am să-mi plătesc datoriile şi să potrivesc lucrurile aşa ca să nu mă mai încarc cu altele? \”

Punându-şi întrebarea aceasta, el se ducea cu gândul în Italia, în Franţa şi-n Polonia, unde găsise atâţi 30 binevoitori: între aceştia trebuiau să se găsească şi oameni care să-i vină într-ajutor acum, când e vorba să purceadă la fapte.

„Da, da! îşi zicea el îngândurat. Dar şi aiurea e, aşa mi se pare, tot ca-n ţara mea. Căutând fiecare 3 5 ceea ce-i este lui însuşi de folos, asupreşte fără mustrare de cuget pe cine poate.”

Nu-i era noului domn cerul senin în ziua când a călcat pe pământul, de atâta timp părăsit, al ţării sale.

PARTEA A TREIA

ZILE GRELE

în ţară fiul lui Pătraşcu cel Bun a fost primit cu 5 mare însufleţire. îi mersese de mult vestea că seamănă cu tatăl său şi vărsare de sânge nu face, strâmbătate nu sufere, şi toţi îl doreau şi aşteptau.

îndeosebi la Târgovişte, unde-n timpul acela era scaunul domnesc, însufleţirea era atât de mare, încât 10 Petru-vodă s-a-nviorat şi el, cuprins de simţământul că, ajutat de oameni ca cei ce îi ieşiseră în cale, în curând va putea să facă tot binele ce dorea.

Pe lângă domn mai era apoi într-însul şi omul tânăr pornit spre voie bună. Prea erau potrivite cu firea lui 15 serbările pe care boierii ţării le-au pus la cale de primirea lui, iar cei ce-l însoţiseră le prelungeau mereu. Foarte în curând a fost stăpânit şi el de gândul că în adevăr ţara e binecuvântată şi plină de toate bunătăţile, încât poate să plătească pe nesimţite şi datorii 20 cu mult mai mari decât cele făcute de dânsul.

Vara a fost deci petrecută în fel de fel de serbări şi-n plimbări făcute pentru ca el şi cei veniţi cu dânsul să le fi cunoscut toate şi să facă planuri cum au să le dreagă, să le sporească şi să le înfrumuseţeze. 25 Foarte lungă şi cu deosebire liniştită domnie ar fi trebuit să aibă pentru ca să

poată face tot ceea ce avea de gând.

Abia toamna, la 13 octombrie, a sosit la Veneţia solia trimisă de dânsul ca să-i ducă dogelui vestea cea bună şi să-i mulţumească pentru toate cele bune de care avuse parte.

Nu mai încape îndoială că aceeaşi solie a trecut şi pe la papa, şi de acolo în Franţa, la „vărul şi bunul prieten”.

Altă solie a plecat la Cracovia; nu e însă probabil că aceasta a trecut de acolo la Praga, unde-şi pusese scaunul Rudolf II, deşi acesta, fiind în război cu turcii, avea multe şi puternice cuvinte de a şi-l face bun vecin pe domnul Munteniei.

Drept răspuns, Petru-vodă a primit de pretutindeni cele mai neîndoioase încredinţări de prietenie nestrămutată.

Sfaturile şi îndrumările la care se gândise odinioară nici nu le mai aştepta dânsul când le primise de la unii dintre boieri, acum sfetnicii lui.

După părerea acestora, pe trei temelii se răzema

O întreaga înţelepciune în ceea ce priveşte chivernisirea treburilor obşteşti: obiceiul pământului, nevoile vremii şi porunca sultanului.

De acestea se şi ţinea Petru-vodă, căci de aiurea la mai bune nu se putea aştepta.

îndeosebi despre miazănoapte bătea vânt rece.

Cei cu desăvârşire mulţi dintre munteni erau şi ei de părerea că vărsarea de sânge nu li se iartă decât celor ce sunt nevoiţi a-şi apăra viaţa. îndată ce dar dintr-o parte ori dintr-alta se iveau năvăliri, fie turci,

O fie tătari, saşi, cazaci ori unguri, muntenii luau ce puteau să ducă cu dânşii şi-şi căutau scăparea prin păduri şi prin văile munţilor.

Unii dintre boieri stăruiau să nu li se mai ierte asemenea părăsire a vetrelor.

5 Nobilimea ungară încă de la începutul veacului, la 1515, crease aşa-zisul „Tripartit” sau „Codicile lui Werboczi”, în virtutea căruia iobagii erau legaţi de pământ, adecă n-aveau voie să părăsească moşia pe care s-au

pomenit.

O Vorba era deci ca şi în Muntenia să se facă acelaşi lucru în ceea ce-i priveşte pe clăcaşi.

Nu s-a făcut însă.

Acum în Rusia cumnatul ţarului, Boris Godunov, voind să câştige boierimea în partea sa, a introdus aceeaşi lege.

„De ce adică să n-o introducem şi noi?!" zis-au boierii munteni, nemulţumiţi din cauză că muncitorii plecau mereu de pe moşiile lor.

în adevăr, de ce folos le era pământul mănos dacă nu era cine să-l muncească? 10 Nu-i cine să-l apere de prădători?!

Petru-vodă nu era însă om căruia puteau să-i vorbească despre aşa ceva.

Iar s-au pornit deci uneltirile, şi mereu se sporeau boierii cari urzeau planuri ca să-l răstoarne pe domn 15 şi să-l ridice din nou în scaun pe Mihnea, care era în stare să facă şi altele mai şi mai.

Era însă la Curtea din Târgovişte un copoi neadormit, care le mirosea toate la timpul cuvenit, şi Petru-vodă a prins de veste mai-nainte de a se fi întins mişcarea. 20 „Cum?! i-a zis el lui Andrea, care-l dumirise asupra celor ce se pregătesc. Nu s-au săturat de rele? Nici nu m-am aşezat bine-n scaun, şi lor li s-a urât de bine?! Iar să deie unul pungi de galbeni ca să fiu scos din scaun. Eu să dau alte pungi ca să pot rămânea 25 în scaun, şi cine mai ştie cine să dea iar alte pungi pentru ca să fiu băgat iar în temniţă. Această goană nebunească trebuie să înceteze cât mai curând dacă e vorba să nu fie istovite izvoarele de bogăţie ale ţării şi să nu ajungem în cele din urmă peritori de foame, 3 O în vreme ce alţii se răsfaţă şi se-mbuibă făcându-şi parte din cele ce nouă şi numai nouă ni se cuvin. Asta nu se poate, căci nu noi, cei ce dăm, am agonisit."

Scos din răbdare, şi-a pierdut sărita, şi-a dat în petec şi-a făcut vărsare de sânge, tăind la Târgovişte 3 5 câţiva dintre boierii ce porniseră mişcarea.

Tot atunci şi-a dat în petec şi-n ceea ce priveşte despuierea supuşilor săi.

El îşi pusese în gând că mai-nainte de toate îşi va plăti datoriile. I-a fost însă destul să vadă frumoasa 10 biserică de la Curtea-de-Argeş, care era dărăpănată, pentru ca să pornească lucrările pentru restaurarea ei.

în acelaşi timp a zidit bisericuţa de la bolniţa mănăstirii Cozia, mănăstirea Mislea, ba a pus la cale ridicarea catedralei metropolitane de la Târgovişte. Toate aceste mistuiau comori întregi, pe care nu putea să le adune decât 5 asuprind azi pe unul, mâne pe altul, poimâne pe toţi.

Ar fi putut, ce-i drept, să spună că nu pentru sine însuşi, ci-n cinstea ţării şi întru mărirea lui Dumnezeu le face aceste. El mai aduna însă şi bani albi pentru zile negre.

o „După ce voi fi scăpat de acestea, s-a mântuit pentru totdeauna.” Aşa zicea dânsul, şi cu aceasta îşi împăca cugetul.

Deocamdată însă mulţi gâfăiau şi toţi erau nemulţumiţi, lăudau pe domn pentru gândurile lui cele bune 15 şi frumoase, dar se plângeau că prea mult lua şi prea puţin le lăsa celorlalţi.

Nu mai lipsea decât ca vestea despre acestea să se ducă la Poartă, unde schimbările de domni le aduceau multora mari foloase.

O Deocamdată, după ce căzuse capul celor câţiva boieri, nu îndrăznea, ce-i drept, nimeni nici măcar să şoptească, decum să umble cu veşti rele pe la Poartă. Mintea omenească e însă nesecat izvor de născociri, şi mai curând ori mai târziu trebuia să se găsească şi 25 cineva care ştie să găsească drumul ce duce bine ascuns de la Târgovişte la Constantinopol, unde erau totdeauna bine primiţi cei ce aduceau câte o veste rea de peste Dunăre.

O Rudolf II, urmaşul în scaun al lui Maximilian II şi de a doua oară nepot al înfumuratului Filip II, era om mărginit, care se socotea pe sine însuşi cel mai destoinic monarh. Chivernisirea împărăţiei şi a deosebitelor sale

regate i se părea lucru de tot uşor 3 5 şi astfel şi plictisitor, a lăsat-o deci în seama sfetnicilor, pe care nu ştia să şi-i aleagă. El însuşi le dedea grădinarilor săi îndrumări cum au să planteze cele mai frumoase grădini şi cum să poarte grijă de ele. în acelaşi timp făcea observaţiuni astronomice, pe temeiul cărora se avânta la prorociri astrologice.

Sunt şi azi oameni cu desâvârşire serioşi care nu sendoiesc că din poziţiunea pe cer a unor anumite 5 stele la un timp hotărât să poate cunoaşte soarta unui om. Atunci însă toată lumea era încredinţată despre aceasta, şi Rudolf II, împărat fiind, se socotea şi-n ale astrologiei mai presus de toţi ceilalţi muritori. Profitând de asemenea slăbiciuni ale tânărului monarh, 10 doi dintre marii astronomi, Tiho Brache şi Vappler, făceau studii la observatoarele împărăteşti şi, ca să-i facă patronului lor o bucurie, potriveau ocheanele aşa încât Rudolf II credea că el însuşi a făcut descoperirile, pe care ei le admirau. 15 Pe când împăratul se perdea în asemenea petreceri nevinovate, sfetnicii lui, oameni de rând, purtau grijă de nevoile zilnice ale împărăţiei, care era în război cu Turcia, un război deocamdată potolit, care însă în toată clipa se putea întări. 20 Ştiau deci cei de la Praga că departe, la hotarele despre răsărit ale Ungariei, s-a făcut o schimbare de domni, ba ţineau să afle şi ce fel de om e noul domn şi cam ce fel îi sunt gândurile.

în curând după tăierea celor câţiva boieri, Petru-vodă 25 s-a pomenit dar la Târgovişte cu superiorul vechei bărăţii de la Curtea-de-Argeş, *pater* Ambrosius, un om înalt şi foarte costeliv, care călca cu mare băgare de seamă, ca paianjenul pe pânza ţesută de el, ca să se prindă în ea muştele, şi vorbea rar şi trăgănat 3 O pentru ca nu cumva să-i scape vreo vorba în care-şi dă pe faţă gândul cel adevărat.

Pater Ambrosius aducea domnului o scrisoare, în care *fra* Hildebrand îi ura stăpânire îndelungată şi plină de fapte vrednice de lauda obştească. 3 5 Atât zicea călugărul de la Damasc, numai atât; celelalte urma să şi le

gândească adversarul, care se simţea deopotrivă cu cel ce şi-a vândut sufletul şi acum a venit trimisul ispititorului ca să i-l ceară, în dosul costelivului *pater* Ambrosius îl vedea, parcă, 10 pe *fra* Felicio cel scurt şi durduliu, care îi zicea: „îţi mai aduci aminte de cele ce ţi-am spus eu când ne aflam la Caramania?!”

Şi le aducea Petru aminte şi-şi dedea bine seamă că dragostea papei, a dogelui, a lui Ian Zamoyski, ba chiar şi a lui Henric III, din Franţa, i-au fost, poate, măgulitoare, dar n-au putut să-l scape nici de cei doi ani de temniţă, nici de înspăimântătoarele cheltuieli ce a trebuit să facă spre a se urca în scaun.

„Şi de mai mare folos nu-ţi vor fi nici dacă mâine, poimâine boierii vor porni mişcarea ca să te răstoarne”; i-ar fi zis *fra* Felicio dac-ar fi fost de faţă.

Stând de vorbă cu trimisul celor ce-l ispiteau, el se pătrundea din ce în ce mai mult de convingerea că avea dreptate călugărul de la Caramania când îi spunea că nu cu prietenii turcilor, ci cu duşmanii lor are să se unească dacă e vorba ca Poarta să respecteze învoiala făcută cu Mircea-vodă cel Bătrân.

Cu atât mai vârtos era convins despre aceasta după ce *pater* Ambrosius i-a spus, aşa, din întâmplare, că cellalt Petru-vodă, cel Şchiop, din Moldova, are legături cu Rudolf II, şi prin acesta cu Filip II, cel mai mare dintre monarhii creştinătăţii.

- Şi mult m-aş mira - adăugă vicleanul călugăr - dacă măria-ta n-ai fi primit de asemenea cele mai binevoitoare asigurări drept răspuns la solia trimisă la Praga cu vestea despre urcarea în scaun a măriei-tale.

Petru-vodă era foarte strâmtorat.

- Asemenea solie nu am putut să trimit eu la Praga, grăi dânsul. Cea trimisă la Cracovia n-a îndrăznit să urmeze călătoria înainte, căci cancelarul Ian Zamoyski e duşman al lui Rudolf II, şi oamenii de încredere ai Poloniei ar fi oprit solia plecată la acesta. Tot atât de puţin puteam să trimit solia prin Banatul Timişorii, care e stăpânit de turci.

- Putea solia să treacă prin Ardeal, îndrăzni călugărul să întâmpine.

Petru-vodă dete din cap.

- Mă îndoiesc, grăi dânsul. Precum ştii, părinte, Habsburgii stăpânesc cu drept de moştenire nu numai regatul ungar, ci şi Ardealul. Aceasta a recunoscut-o şi Ioan Zapolya el însuşi în tractatul de pace încheiat la Oradea-Mare în anul 1538. Atât Ioan Sigismund Zapolya, cât şi Ştefan Bathory şi Cristofor Bathory au fost deci ca voievozi ai Ardealului uzurpatori, şi Sigismund Bathory e şi el un uzurpator, care nu se poate susţine decât sprijinit de duşmanii lui Rudolf II, turcii şi unchiul său, Ştefan Bathory din Polonia.

- Scapi din vedere un lucru - stărui călugărul - că Sigismund Bathory, ca fiu al bisericii drept-credincioase, stă sub ascultarea Sfântului Scaun şi nu va jigni prin nimic pe un principe care stă şi el sub ocrotirea sfântului părinte. Dealtminteri - mai adăugă călugărul binechibzuit - noi avem chipuri şi mijloace de a trece pe trimişii noştri nebăgaţi în seamă chiar şi prin ţările stăpânite de turci. Acesta era rostul adevărat al soliei cu care venise *pater* Ambrosius la Târgovişte: vorba e ca el să ştie că la Viena şi la Praga are prieteni buni, care ştiu să-i deschidă drum dacă vrea să le trimită vreo veste şi că de Sigismund Bathory, cel mai apropiat vecin al său, nu are să se teamă.

O şi-nţelegea Petru-vodă aceasta şi era hotărât să profite de îndrumările părintelui Ambrosie, dar zorit nu era.

El nu putea să-şi dea seamă care sunt adevăratele cuvinte pentru care au pornit boierii uneltirile de răsturnare, dar era mulţumit de a fi înăbuşit mişcarea cu toată asprimea şi se mângăia cu gândul că după moartea căpeteniilor mişcarea se va-nfunda.

Aceasta s-ar fi-ntâmplat, poate, dacă n-ar mai fi fost la mijloc şi creditorii, cheltuielile făcute cu fel de fel de lucrări şi graba cu care vodă aduna şi pentru sine însuşi.

Clocoteau toate pe-nfundate şi nimeni nu-ndrăznea să-şi dea pe faţă mânia ori să vorbească despre vreo 35 plângere la Poartă. Chiar şi mereu neadormitul Andrea credea că toate s-au sfârşit cu bine pentru stăpânul său.

Orişiunde se ivea acesta, toţi se opreau la mari depărtări în faţa lui şi se plecau umiliţi până la pământ, dovadă neîndoioasă că au dreptate cei ce spun că pe 4 O om numai frica-l pune-n frâu, îl supune bunei rânduieli şi-l face să-şi stăpânească relele îndemnuri.

Până chiar şi Petru-vodă el însuşi era ispitit a-şi zice că adevăratul binefăcător al omenirii e cel ce-şi-nstrunează şi-şi calcă pe inimă, lovind fără de milă pe cei ce nu i se supun.

Numai filosofii depărtaţi cu gândul din lumea cea adevărată şi poeţii uşurateci puteau să creadă că şi fără vărsări de sânge şi fără siluiri pot oamenii să fie îndrumaţi spre ceea ce e bine pentru dânşii.

iii

O După obiceiul pământului, în Moldova, străinul care lua în căsătorie o moldoveancă era socotit în rândul pământenilor de baştină. Asemenea moldovean de dragul soţiei sale era marele clucer Bartolomeu Brutti, om acum cărunt, cu barba-n cioc şi cu sprâncenele stufoase, dar încă vânjos, cu umerii laţi şi cu ochii vioi şi scrutători.

în timpul tinereţelor sale fusese slugă de rând la Curtea lui Petru-vodă Rareş, iar în urmă a ajuns om de încredere şi unealtă multpreţuită a fiilor lui Petru

O Rareş, a Chiajnei şi în cele din urmă a lui Petru-vodă cel Şchiop.

Italian vioi, neobosit, îndrăzneţ, înzestrat cu multe daruri fireşti şi cunoscător al ţărilor de la răsărit, el avea legături cu mulţi dintre cei cu trecere la Poartă şi mai era şi tainic purtător de ştiri al propagandei romano-catolice, mai ales al legatului papal din Polonia, deci şi al lui Ian Zamoyski.

în câteva rânduri îi dăduse şi Chiajnei ajutor în uneltirile ei împotriva lui Petru Cercel, dar primise îndru-O marea de a fi cruţător faţă cu acesta, care se bucura de

bunăvoinţa sfântului părinte.

El îl socotea dealtminteri pe Petru drept un fel de visător lipsit de bun-simţ a căruia domnie nu putea să fie decât scurtă şi neînsemnată.

5 Acum marele clucer Bartolomeu se afla în palatul său de la Suceava, într-un iatac strâmt şi cam întunecos; şi era tolănit într-un jeţ, iar în faţa lui stătea armaşul Iani, care venise de peste Milcov ca, în numele boierilor nemulţumiţi, să ceară de la dânsul sfat şi ajutor^ şi firea lui cea neastâmpărată nu-l ierta să rămâie pe scaunul pe care stăpânul casei îl poftise să şadă.

- Da! grăi acesta după ce tânărul armaş i le spuse 5 toate din fir în păr. Sfaturi aş putea să vă dau, dar ajutor nu. Credeam şi eu că o veţi duce uşor cu el, dar acum, după ce l-am văzut tăind capete, mi-am schimbat părerea. E om întreg, care ştie să stăpânească, îşi cunoaşte ţara şi o s-o duceţi greu cu el. Lasă că este 10 el cine este, dar mai are şi pe cine să se răzăme..

Armaşul, grec ţâfnos, rămase uluit, parcă i-ar fi dat cineva o palmă.

- Cam pe cine se va fi răzămând? întrebă el.

- Proptele puternice, îi răspunse italianul. E regele 15 Franţei, e dogele Veneţiei, pe care Poarta îl cruţă pentru ca nu cumva să treacă iar în partea împăratului, e chiar sfântul părinte el însuşi.

Grecul se strâmba parcă ar fi muşcat într-un măr pădureţ.

- Nu cumva, umblând razna prin lume, s-a lepădat de legea ţării şi a trecut la papa? grăi dânsul.

Clucerul dete din umeri.

- Aceasta nu pot s-o ştiu, zise. Cu putinţă ar fi, dar eu n-am de unde s-o fi aflat.

„Chiar şi dacă n-ar fi - grăi armaşul în gândul lui - e un bun mijloc spre a-l face urgisit.”

La aşa ceva se gândea şi clucerul.

Nu-i dădea mâna să lucreze alături cu cei ce voiau să-l răstoarne pe Petru-vodă Cercel, dar nu se supăra 30 gândindu-se că o să-i fie ţării urgisit.

Puţin timp în urmă s-au schimbat însă împrejurările.

Pater Ambrosius nu grăise adevărul când a spus că Petru-vodă cel Şchiop a intrat în legături cu Rudolf II.

Adevărul era numai că şi pe la el trecea azi unul, 35 mâne altul ca să-l înduplece a intra în legături cu duşmanii turcilor. Se făceau adică pregătiri pentru înteţirea războiului cu turcii, ceea ce mai curând ori mai târziu trebuia să urmeze.

Petru-vodă cel Şchiop era nepot al lui Mihnea cel 4 O Rău, care, surghiunit, a găsit adăpost la regele Ungariei. El a fost, ce-i drept, omorât la Sibiu de către unul din duşmanii săi din ţară, şi fiul său, Mircea Ciobanul, tatăl lui Petru cel Şchiop,'şi-a petrecut tinereţea sub ocrotirea regelui Ungariei.

Mai era Petru-vodă cel Şchiop şi nepot al lui Petru-vodă 5 Rareş, care, fiind nevoit să părăsească ţara, tot în Ardeal a căutat adăpost. Acum însă nu mai stăpânea în Ardeal regele Ungariei, ci omul de încredere al turcilor, Zapolya, care l-a prins şi l-a trimis legat cot la cot la Poartă.

O Se găseau deci printre sfetnicii lui Petru-vodă cel Şchiop şi azi, şi mâne oameni care-l îndemnau să intre în legături cu duşmanii turcilor.

îl treceau pe fiul Chiajnei năduşelile când îşi făcea socoteală cât a dat şi iar a dat în timpul domniei sale 15 din Muntenii, cât a mai dat ca să fie mutat în Moldova şi cât a mai trebuit să dea de când era domn al Moldovei. Azi-mâne se apropia ziua că nu mai era în stare să dea, şi atunci, dacă nu-i cădea capul sub barda călăului, ori pleca-n surghiun, ca mumă-sa şi Mihnea- 20 vodă, ori intra în temniţa celor Şapte Turnuri.

„Intrând în legături cu duşmanii turcilor, ai în cel mai rău caz unde să-ţi pui căpătâiul după ce vei fi scos din scaun şi unde să ţi se adăposteacă copiii, ca să nu umbli ca vărul tău din Muntenia, cerşind prin toate 25 ţările."

Marele clucer Bartolomeu Brutti, omul lui Ian Zamoyski, nu era şi el dintre sfetnicii care-i vorbeau lui Petru-vodă în felul acesta. El stetea la pândă pentru ca nu

cumva stăpânul său să nu cadă în asemenea păcat. 30 întocmai cum apoi *pater* Ambrosius îi spunea celuilalt, Petru-vodă, că vecinul său din Moldova a intrat în legătură cu Rudolf II, pentru ca să-l înduplece a face şi el tot aşa, se găsea şi câte un *pater* care îi spunea lui Petru-vodă din Moldova că vecinul său din Munte- 35 nia a trecut la duşmanii turcilor.

în faţa unei asemenea mişelii, clucerul Bartolomeu nu se mai socotea legat să ţie seamă de îndrumările ce primise în ceea ce-l priveşte pe Petru-vodă Cercel, ci ţinea ca acesta s-o pată rău de tot, pentru ca Petru- 40 vodă cel Şchiop să se lepede cu gândul de a se uni cu duşmanii turcilor. Iară când vorba era de aşa ceva, nu numai pentru Bartolomeu Brutti, ci şi pentru Ian Zamoyski, ba până chiar şi pentru nunţiul papal erau bune şi iertate toate mijloacele ce puteau să ducă la 5 scop. Pe la începutul anului 1585, armaşul Iani a primit dar de la marele clucer din Moldova îndrumare să fie cu toţii gata, căci în curând se va petrece ceva ce-i va ajuta să pornească cu nădejde de izbândă lupta la Poartă. N-a mai trecut apoi mult timp şi, la hotarele 10 despre apus ale Poloniei, a fost prins un călugăr care, trimis cu solie tainică la Praga, voia să treacă în Moravia. Hârtii nu s-au găsit, ce-i drept, la dânsul, căci mai-nainte de a fi fost prins, el le-a aruncat în foc, dar era destulă mărturisirea lui că a fost trimis de 15 către domnul Munteniei la Praga cu hârtii şi cu însărcinarea de a-i mai spune împăratului şi ceva ce-n urma jurământului dat nu putea să mărturisească.

Celelalte urmau să se desfăşure la Poartă.

Cei doi domni români aveau, se-nţelege, fiecare reprezentantul său la Poartă, om vrednic de toată încrederea, care primea poruncile Porţii pentru domnul său şi prin care acesta lua înţelegere cu mai-marii de la Poartă.

Pe la-nceputul anului 1585, spre sfârşitul lunei martie, Petru-vodă Cercel a primit de la acest om de încredere al său un curier venit în grabă mare cu ştirea că a fost adus la Poartă un călugăr care spune că a fost trimis

de domnul Munteniei cu solie tainică la împăratul 3 O Rudolf II.

Lui Petru-vodă îi venea să râdă. Prea i se părea proastă născocirea. El n-avea adecă decât să spună că minte călugărul acela, pe care nu l-a văzut niciodată în viaţa sa, şi că pe nimeni n-a însărcinat să meargă fie la Viena, 3 5 fie la Praga.

Peste puţin s-a pomenit însă că-n curtea domnească alergau unii la dreapta, alţii la stânga, parcă se iviseră cele dintâi zguduituri ale unui cutremur de pământ.

Pe uliţile oraşului, până chiar şi pe sub ferestrile curţii domneşti se adunau cete de oameni care cereau ca vodă să oprească lucrările costisitoare şi să nu mai ia pânea de la gura celor flămânzi ca să-şi plătească 5 datoriile şi să adune comori, ba unii scăpau şi vorba că el e lepădat de lege şi stăruiau să se închine la icoane după obiceiul rămas din buni şi străbuni.

De pretutindeni răsunau vuiete ameninţătoare, şi domnului nu-i mai venea să râdă. îi era învederat că 10 şi alţii au mai primit veste despre cele ce se petrec la Poartă şi dedea cu socoteală că celor de acolo puţin le pasă dacă e ori nu adevărat ceea ce spune călugărul acela.

„Lucrul de căpetenie e. pentru dânşii - îşi zicea el - 15 să mă bage-n răcori pentru ca să-mi poată stoarce şi măduva din oase. Dacă le dau destul, cred ceea ce le spun, iar dacă alţii le dau mai mult, ei cred ceea ce spune călugărul.”

Cu toate aceste, el s-a-ncruntat când unii dintre 20 curtenii lui, oameni bătrâni şi păţiţi, îl îndemnau să trimită fără-ntârziere la Poartă pe cineva cu destui saci de galbeni.

îi era ca şi când i s-ar fi cerut să-şi taie din carne.

Avea, ce-i drept, de unde să dea, dar adunase pentru 25 ca să aibă de unde să le dea ca domn milos celor ajunşi în strâmtorare şi să ajungă cât mai curând a nu mai fi nevoit să stoarcă.

„Nu dau, îi venea să strige. Dacă papa, dogele şi regele Franţei nu m-au putut scăpa de temniţă şi nu

O m-au ajutat să mă urc în scaun, au să mă ajute

acum, ei şi Ian Zamoyski, sub a cărui stăpânire se află călugărul acela.”

„Pe dânşii să nu te razămi - îi şoptea mai ici, mai colo câte unul - căci tocmai ei au pus, precum se 35 vede, mişelia la cale, ca să-ţi încerce credinţa.”

O simţea domnul câteodată şi el aceasta şi neliniştea îi era din ce în ce mai mare.

Cu deosebire neliniştit a ajuns să fie două zile-n urmă, când Andrea a venit să-i spună că câţiva dintre boierii

O mai gureşi au plecat la Constantinopol şi să-i ceară voie de a pleca-n urma lor, ca să-i prindă şi să-i aducă înapoi.

Aceasta Petru-vodă nu mai era-n stare s-o facă. Lasă că era şi prea târziu, dar începuse a se căi că a 5 făcut vărsare de sânge. Nu i se părea viaţa vrednică să-ţi încarci de dragul ei sufletul cu asemenea păcate.

„Să vedem ce mai vine, cum se desfăşură lucrurile”, îşi zicea el, hotărât să nu ia deocamdată nicio hotărâre.

Pe alţii nu-i mai răbda însă firea să aştepte. Italienii, io francezii şi ceilalţi cari mai veniseră cu dânsul erau din ce în ce mai stăruitori.

„Ce facem noi?! ziceau. De ce ne-ai amăgit cu vorbe frumoase şi ne-ai adus aici dacă nu eşti în stare să te ţii de vorbă?!” 15 Adevărul era că cei mai mulţi dintre dânşii nu au fost aduşi, ci intraseră dând cu coatele în alaiul noului domn. Cu toate acestea, tocmai între aceştia erau şi unii care erau în stare să împlânte junghiul în peptul domnului pentru ca prin asemenea faptă să se pună 2 O bine cu turcii şi cu ceilalţi duşmani ai domnului.

N-o bănuia Petru-vodă aceasta. Chiar şi daca-ar fi ştiut-o, însă, el îşi făcea mustrări pentru că i-a adus pe oamenii aceia în ţară şi se simţea dator să-i pună la adăpost.

5 Avea clipe în care nu se-ndoia că nu trece cu bine prin furtuna aceasta.

Numai faţă cu nişte nemernici vrednici de cel mai adânc dispreţ puteau turcii să aibă purtările înjositoare pe

care le aveau faţă cu domnii Ţării r Româneşti şi 30 faţă cu boierimea acestora. Altele sunt purtările lor faţă cu cei ce li se uită cu hotărâre bărbătească-n ochi şi ţin pept cu dânşii.

De aceeaşi părere erau şi mulţi dintre boieri, şi aceştia-l îndemnau să-nfrunte mânia Porţii.

5 Erau, ce-i drept, puţini cei 500-600 de lefegii pe care îi adunase Andrea, dar boierii îl încredinţau că ei sunt în stare să adune mii de oameni când e vorba să scape ţara de despuierile nemaisfârşite ale paşalelor de la Poartă.

O Petru-vodă tot se mai cutremura însă când se gândea la vărsări de sânge.

Aşa ori aşa, el ţinea să pună la adăpost pe cei veniţi cu dânsul, ca să săvârşească muncă paşnică. Trebuia să le facă drum spre ţările împărăteşti, prin care putea fiecare să se-ntoarcă nesupărat acasă la el.

Aducându-şi aminte de vorbele părintelui Ambrosie, el se gândea să-i scrie lui Sigismund Bathory, să-l încredinţeze că cei ce vor să treacă prin ţara lui sunt oameni pacinici şi să-l roage să le fie bun ocrotitor. Vorba părintelui Ambrosie: creştin era, la urma urmelor, şi el.

- Dau cu socoteala că n-au nevoie să treacă prin Ardeal, grăi căpitanul Bodor, care timp mai îndelungat făcuse parte din oastea împărătească şi cunoştea bine locurile.

- Pe unde ar mai putea să-şi găsească drum?

întrebă Domnul cam mirat.

- Ce-i drept - grăi căpitanul - Banatul Timişoarei şi de acolo înainte şesul Ţării Ungureşti până departe de Buda sunt sub stăpânire turcească. între Ardeal şi partea stăpânită de turci e însă un fel de brâu de castele care sunt stăpânite de imperiali. Tocmai sus sunt Caşovia, Sătmarul şi Hustul. Mai spre amează zi sunt Şimleul, Tăşnadul şi Oradea-Mare. Urmează apoi Beiuşul, Incul, Şiria şi Lipova de lângă Mureş. Cele mai apropiate de noi sunt Făgetul, Lugojul şi Şebişul, pe care turcii le ocupă numai când voiesc să intre în Ardeal. De la Mehadia, pe Cerna, unde sunt hotarele noastre, nu e drum de o zi până la Şebiş.

- Dar dacă dau la Şebiş de turci? întâmpină domnul.

O - De! - răspunse căpitanul - singuri n-au să ple ce. Vreo cincizeci până la o sută de oameni bine înarmaţi trebuie să-i însoţească, or atâţia nu ţin niciodată turcii la Şebiş, şi deşi Lugojul e în mâinele turcilor, ai noştri trec în Ardeal, la Haţeg, de unde nu e lung drumul până la Beiuş, unde totdeauna sunt imperiali.

- Tot e bine deci să-i scriu lui Bathory, stărui domnul.

Căpitanul dete din umeri şi strâmbă din nas.

- Rău nu e - grăi dânsul - dar teamă mi-e că

O nici de vreun folos nu are să fie, căci Bathory se teme de turci şi e legat cu Zamoyski din Polonia.

în vreme ce Petru-vodă Cercel croia asemenea planuri, marele vizir, beilerbeiul Greciei, agaua ienicerilor, agaua eunucilor şi ceilalţi mai mărunţi ai Porţii aşteptau ca domnul Munteniei să facă cele cuvenite spre a 5 fi ajutat să iasă din încurcătura în care-l băgaseră marele clucer Bartolomeu Brutti şi boierii veniţi la Poartă, ca să ceară ridicarea în scaun a lui Mihnea.

în ziua de 9 aprilie, Petru-vodă Cercel a primit, prin 10 alt curier venit în graba mare, înştiinţarea că înalta Poartă a-nsărcinat pe Gurli-paşa să vină-n ţară, să-l ridice pe domn şi să-l ducă făr' de-nt:rziere la Constantinopol, ca să se dezvinovăţească în faţa sultanului.

- N-am de ce să mă dezvinovăţesc! strigă domnul 15 năpăstuit. Minte călugărul acela.

Adevărul era însă că el se simţea vinovat. Nu-i trimisese, ce-i drept, împăratului solie, dar umbla cu gândul de a-i trimite, era-n stare să îi trimită şi nu se mai îndoia că-i va trimite dacă va mai rămânea-n scaun. 20 Deocamdată trebuia să treacă la fapte. Amânarea de azi pe mâne nu mai era cu putinţă, căci Gurli-paşa putea să sosească-n toată clipa.

Cele câteva sute de lefegii îşi ascuţeau deci armele şi se-mbărbătau unii pe alţii. 25 Vorba era ca boierii şi poporul adunat împrejurul lor să spună cu toată hotărârea că nu-l lasă pe domnul lor să plece şi să părăsească ţara, şi pe câmpiile şi pe sub dealurile dimprejurul Târgovişte se

aduna din toate părţile lume, nu prea însufleţită, dar hotărâtă 3 O să dea pept cu orişicine, mii de oameni, nu multe mii, dar mii, şi numai încăpea îndoială că se va face vărsare de sânge dacă Gurli-paşa nu-şi va face el singur calea-ntoarsă.

Mai-nainte de toate aveau să plece însă cei ce nu 3 5 veniseră-n ţară ca să facă vărsări de sânge.

Petru-vodă îi trimisese vecinului său Sigismund Bathory scrisoarea şi amânase plecarea lor numai pentru că tot mai trăgea nădejde.

Ceasurile, ba chiar şi zilele treceau fără ca să sosească Gurli-paşa, care nu avea mare grabă.

Obiceiul cel bun şi frumos al timpului era că paşalele ori agalele trimise de sultanul cu orişice treabă în ţară 5 erau bine ospătate orişiunde poposeau, ba la plecarea lor mai primeau şi fel de fel de daruri, adeseori foarte preţioase, ca să-şi aducă aminte de cei ce îi găzduiseră.

Era mare cinste şi putea să fie de mare folos să fi dat în casa ta adăpost şi ospătare celor cu oarecare trecere 1 o la Poartă.

Plecând deci în ţară, oamenii de încredere ai sultanului nu alegeau pe cel mai scurt, ci cel mai lung drum şi făceau popasuri nu numai dese, ci şi lungi. Dealtminteri, tot aşa era şi-n Ungaria, unde a rămas până-n ziua 15 de azi zicătoarea: „*Török basa, nagy a hasa*”, adică: „Paşă turcesc, mare îi este burta”.

Având deci să meargă la Iaşi, paşa trecea Dunărea la Vidin, iară Gurli-paşa a trecut pe la Isaccea, ca să ajungă încetul cu încetul la Târgovişte. 20 Pentru aşteptare atât de-ndelungată nu era însă pregătit Petru-vodă. Mulţimea aceea de oameni n-avea nici ce să facă, nici ce să mănânce şi era din ce în ce mai morocănoasă.

„Şi-apoi - zise-n cele din urmă domnul, strâmtorat - 25 cu ce mă aleg dacă izbândesc acum?! Mâine, poimâine, peste o lună, peste un an, mai curând cri mai târziu, odată fără-ndoială iar se porneşte turburarea, şi ori dau pungi peste pungi, ori fac vărsare de sânge, vai de capul meu. Aş înţelege-o dacă domnul Moldovii şi voi- 30 vodul Ardealului

ar face şi ei ca mine: singur însă nu pot izbândi.”

El ia hotărârea de a însoţi pe cei veniţi cu dânsul în ţară, îşi adună comorile şi le-ncarcă-n 46 de care, îşi trimite cei vreo şase sute de lefegii înainte şi la 16

5 aprilie pleacă din Târgovişte, ca să apuce drumul des pre care îi vorbise căpitanul Bodor.

Drumul îi este din ce în ce mai întunecat. îşi face mustări pentru că n-a rămas cum voise, înfipt cu hotărâre bărbătească în faţa turcilor. O jale adâncă l-a

O cuprins aducându-şi aminte de toate prin câte a trecut din ziua în care tatăl său l-a trimis la Constantinopol şi câte jertfe a adus, cât şi-a călcat pe inimă ca să se urce-n scaunul pe care acum îl părăsea de frică.

„Da! îşi. zicea. Chiar de la-nceputul domniei mele trebuia să caut a mă pune în legătură cu vecinul meu 5 din Moldova şi cu cel din Ardeal, pentru ca, luptând împreună, să îi silim pe turci a se supune învoielilor pe care le-au încheiat cu părinţii noştri.”

îi venea să se-ntoarcă pentru ca să facă de aci înainte ceea ce n-a făcut în trecut, io Aceasta era starea sufletească în ziua când Andrea, credinciosul candiot, care plecase înainte, s-a întors să-i spună, că Şebişul, Lugojul şi Făgetul sunt sub stăpânirea paşalei de Timişoara.

- Ei şi?! - grăi dânsul înviorat - cu atât mai bine: 15 e soarta care ne arată drumul ce trebuie să apucăm. Nu se-ndoia, că fiind astfel nevoit a se pune În legătură cu Sigismund Bathory, va ajunge să se înţeleagă cu dânsul şi să se-ntoarcă înapoi cu ajutor primit de la dânsul.

PARTEA A PATRA

PĂCATE PESTE PĂCATE

Afară de bineştiutele Porţi-de-Fer de pe Dunăre, 5 mai e şi Poarta-de-Fer prin care împăratul Traian a răzbit la Sarmiseghetuza, capitala Daciei, o trecătoare din munţii ce despart Ardealul de Banatul Timişorii.

Pe drumul acesta a apucat Petru-vodă după ce s-au retras spre Lugoj puţinii turci pe care i-au găsit la 10 Şebiş.

Urcând valea Bârzavei, ei au trecut la Grădişte, sub

Rătezat, şi au înaintat încet şi posomoriţi, dar nesupăraţi de nimeni, până la Haţeg, unde au tăbărât fără de grijă, ca şi când ar fi fost acasă la dânşii, şi au stat o 15 noapte, o zi şi încă o noapte.

Mai-nainte de a fi plecat de la Târgovişte, Petru-vodă le-a spus lefegiilor că-ndată ce va sosi pe pământ împărătesc, le va plăti lefurile şi le va da drumul. Bani pentru aceasta avea cu prisos în cele 46 de care. 2 O Acum s-a zvonit în tabără că domnul va lua înţelegere cu voivodul Ardealului şi se va întoarce iar la Târgovişte cu ajutor primit de la dânsul. Oamenii s-au mai înviorat şi ziua a treia au plecat sprinteni pe Strei la vale.

Se apropiau de Mureş când le-a ieşit în cale Gaşpar 2 5 Corniş, în fruntea unei cete de vreo mie de oameni.

Cele două cete s-au oprit faţă-n faţă deocamdată nu ca duşmani, ci ca oameni gata de a se învoi.

Peste puţin apoi unul dintre căpitanii cetei ardelene a venit să-i facă lui Petru-vodă împărtăşirea că Gaşpar Corniş, căpetenia cetei, e însărcinat să-i spună că măria-sa voivodul nu-i poate da voie să treacă prin 5 ţară şi-l pofteşte să se-ntoarcă pe unde a venit.

Petru-vodă la astfel de primire nici că s-ar fi putut aştepta, dar nu credea că aceasta e vorba cea din urmă a vecinului său. L-a întrebat dar pe căpitan dacă n-ar putea s-o afle aceasta vorbind de [la] rost la rost cu 10 Gaşpar Corniş.

Drept răspuns, Corniş, care era şi om mai tânăr, a venit el însuşi în tabăra lui vodă, ca să-l încredinţeze, că stăpânul său, fiind vasal al sultanului, s-ar săvârşi o faptă neiertată şi primejdioasă atât pentru sine însuşi, 15 cât şi pentru ţară dacă nu ar opri-n cale pe alt vasal al sultanului care, chemat fiind la Poartă, îşi părăseşte ţara.

- O-nţeleg aceasta, îi răspunse Petru-vodă, ceea ce însă mi se-ntâmplă azi mie, i se poate întâmpla domnului 20 din Moldova, ba chiar şi scumpului d-tale stăpân. Socotesc dar că e în interesul nu numai al nostru, ci şi-n al ţărilor stăpinite de noi, ca în asemenea împrejurări să ne ajutăm unul pe altul. Cu totul altfel ar vorbi paşalele de la

Poartă cu noi dacă ne-ar şti uniţi, şi mai bună ar fi şi soarta ţărilor noastre.

Lucrul acesta era atât de învederat, încât tânărul Corniş n-a mai putut să stăruie asupra însărcinării primite de la domnul său şi a rămas ca dânsul să ss-ntoarcă la Bălgrad spre a cere hotărârea voivodului Sigismund Bathory în ceea ce priveşte propunerea făcută de Petru-vodă, iar cele două cete au rămas până la-ntoarcerea lui faţă-n faţă.

Patru zile au trecut fără ca Corniş să se fi întors.

Pentru ca să poată da adecă un răspuns hotărât, Sigis- mund Bathory a chemat la sfat pe fruntaşii nobilimii, iar aceştia numai după îndelungate frământări au putut să se înţeleagă între dânşii.

Era la mijloc ţâfna nobilimii ungare.

Cu vreo sută de ani mai-nainte, Ştefan-vodă cel Mare, voind să apere cetatea Chiliei, a trimis solie la Veneţia şi la papa ca să ceară ajutor, căci era şi în interesul creştinilor de la Apus, ca turcii să nu se facă stăpâni pe ambele ţărmuri ale Dunării. Invitat de către papa să ieie şi el parte la lupte, regele Ungariei, atunci Matei Corvin, a fost silit de către nobilime să dea răspunsul că nu poate s-o facă aceasta decât dacă domnul Moldovii şi domnul Munteniei vor primi ajutoarele printr-însul, ca fiind atârnători de scaunul regal al Ungariei.

Unii dintre sfetnicii lui Sigismund Bathory stăruia deci ca şi Sigismund Bathory să-i dea acum lui Petru-vodă răspunsul că nu poate să intre în legătură cu domnii Ţărilor Române decât dacă aceştia i se vor declara vasali.

Alţii erau însă de părere că aceasta n-ar putea s-o ceară decât regele Ungariei, deci Rudolf II, ca urmaş legitim al lui Ludovic II. Aceştia au rămas în minoritate.

Ziua a cincea dară, Gaşpar Corniş s-a întors aducându-i lui Petru răspunsul că ajutorul spre a se întoarce în ţară îl va primi numai după ce va fi subscris un tractat prin care se declară vasal al lui Sigismund Bathory şi se leagă a-ndupleca pe domnul Moldovii să facă şi el aşa.

Zece ani în urmă, în ajunul luptei de la Călugăreni, atât Ştefan-vodă Răzvan, domnul Moldovei, cât şi Mihai-vodă Viteazul, fratele mai mic al lui Petru-vodă Cercel, au subscris asemenea tractate, prin care s-au declarat vasali ai lui Sigismund Bathory.

Petru-vodă Cercel a stat însă mult pe gânduri mai nainte de a fi dat răspunsul cerut de Gaşpar Corniş.

- Şi dac-ar fi să-ţi dau răspunsul că eu asemenea tractat nu sunt în stare să subscriu - grăi în cele din urmă - ce eşti însărcinat a face?

- Am primit poruncă să te duc la Bălgrad - răspunse Corniş - ca să fii legat şi trimis la Poartă.

Petru-vodă iar rămase dus pe gânduri. I se punea şi acum întrebarea dacă vrea ori nu să facă vărsare de sânge.

- Şi cu toate aceste-grăi dânsulân cele din urmă - nu-mi rămâne decât să-i dau stăpânului d-tale răspunsul că asemenea tractat eu numai cu învoirea ţării aş putea io să subscriu. Dându-mi-o numai de capul meu, subscrierea mea nu preţuieşte nimic, e o curată minciună, de care nimeni n-are să ţie seamă, chiar şi eu însumi pot mâine ori poimâine să fiu silit a mă lepăda de ea. Dacă învoială cinstită, învoială de bunăvoie vrea - adăogă după o mică pauză - stăpânul d-tale are să-mi dea ajutor pentru ca să mă-ntorc acasă şi să văd care e gândul sfaturilor mari şi al ţării peste tot.

Pentru ca să-nţelegi cele păţite de Petru-vodă Cercel de aci înainte trebuie să cunoşti timpul, în care s-au petrecut întâmplările, iar timpul sunt oamenii, cu faptele şi cu felul lor de a vedea lucrurile.

Mai-nainte dar de a merge mai departe, avem să ni-i închipuim adunaţi într-un fel de mare portic pe cei mai de căpetenie dintre oamenii ce hotărau atunci mersul lucrurilor şi-au avut într-un fel oarecare înrâurire asupra soartei lui Petru-vodă.

în frunte avem să-l punem pe Filip II, care-şi stăpânea de treizeci de ani acum multele şi-ntinsele ţări şi trăia în a patra căsnicie cu fiica regelui din Franţa. în

faţa lui e locul reginei Elisabeta din Anglia, care îi era cumnată, căci e sora mai mică a Măriei celei sângeroase, fosta lui soţie.

Ea a rămas viaţa ei toată fată bătrână, şi nici el nu-i făcea curte, nici ea nu-i trăgea cu ochiul. 25 Deoarece el îi prigonea, iară ea îi ocrotea pe reformaţii din Olanda, nu li-a rămas decât să se războiască. El, aducând mereu aur din America, îşi construise „armata neînvinsă", o flotă nemaipomenită pe apele întinselor mări, iară ea a sfărâmat această „armată 3 O neînvinsă" şi prin aceasta Anglia a ajuns să fie stăpâna mărilor.

Elisabeta stăpânea şi dânsa de aproape treizeci de ani şi, fără de sfărâmarea „armatei", mai avea şi multe alte crestături pe răbojul ei de fapte. 35 La dreapta lui Filip II stă bine, dar nu prea de bineştiutul său nepot Rudolf II, flăcău încă tânăr şi cam pornit spre desfrâu, care dealtminteri s-a potrivit cu Elisabeta şi nu s-a căsătorit niciodată. Se zicea atunci că vorba e să se-ncuscrească cu Petru-vodă Cercel, luând în căsătorie pe Florica, nepoata de frate a acestuia. El s-a răzgândit însă şi a rămas toată viaţa burlac.

Alăturea cu Elisabeta stă altă femeie, una dintre 5 soacrele lui Filip II, Ecaterina de Medici, un fel de cloşcă cu pui, sfregită, cu un zâmbet acru pe buze, muiere rea, în capul căreia a fost plăsmuită noaptea Sfântului Bartolomei, în care au perit de moarte năprasnică peste 4 000 de oameni cumsecade, io Henric II avuse, precum ştim, cu Carol V războiul în care Franţa a câştigat cetăţile Metz, Tour şi Verdun. Filip II a urmat războiul acelaşi după abdicarea tatălui său. La-ncheirea păcii s-a hotărât ca Don Carlos, fiul, din prima căsătorie, al lui Filip II, să se căsătorească 15 cu fiica lui Henric II. Murind însă Maria Tudor, Filip II a rămas iar văduv şi a luat el în căsătorie pe aceea care era să-ifie noră. La nunta aceasta a murit Henric II, şi acesta e Don Carlos despre care Schiller a scris bineştiuta lui dramă.

O Lângă Ecaterina de Medici sta fosta ei noră, Maria Stuart, care, după moartea soţului său, Francisc II, s-

a-ntors în Scoţia, unde s-a căsătorit din nou, dar în urma purtărilor ei uşuratice a fost nevoită să-şi părăsească ţara şi a căutat adăpost în Anglia, la buna ei verişoară Elisabeta, care a ţinut-o sub pază bună întrunui din castelele ei.

La stânga lui Filip II stau cumnaţii săi, Henric III de Valois, regele Franţei, şi Henric III de Bour bon, regele Navarei, care, când cu noaptea Sfântului Barto-O lomeu, s-a căsătorit cu sora lui Henric III de Valois şi a fost nevoie să treacă de la hughenoţi la catolici.

Fiind rude mai mult ori mai puţin apropiate, aceştia alcătuise împreună o familie. Erau cu toate aceste despărţiţi în două tabere, care se luptau cu multă-ndâr- jire între ele.

Rudele franceze erau pornite să-i desfiinţeze pe Habsburgii de care se simţeau strâmtoraţi atât despre Pirinei, cât şi despre Rin, erau deci gata să se unească cu orişicare duşman al lor şi-şi dedeau silinţa de a le face

O duşmani şi unde nu aveau.

Tot aşa polonezii, care odată cu capul nu voiau să cadă, cum căzuseră cei din Boemia şi cei din Ungaria, sub stăpânirea Habsburgilor. Atât pe Ştefan Bathory, cât şi pe Ian Zamoyski avem deci să-i punem lângă cei doi Henrici.

Tot alăturea cu aceştia e locul papei, care se simte strâmtorat de Habsburgi atât despre meazăzi din Neapoli, cât şi despre meazănoapte din ducatul de Milan. El şovăie însă şi se pleacă ici spre unii, colo spre ceilalţi, căci toţi fac parte din turma păstorită de dânsul.

Tot aşa Veneţia, care s-a aliat, ce-i drept, cu Habsburgii contra turcilor când cu bătălia de la Lepanto, dar a fost şi un papă care, împreună cu regele Franţei, s-a unit cu turcii contra lui Carol V. Elisabeta, care era în duşmănie cu Filip II, ar fi fost să treacă în partea celor din Franţa, dar Maria Stuart era născută de o franceză, crescuse la Curtea din Paris, ba fusese chiar soţia unui rege al Franţei şi se bucura de multe simpatii în Franţa. Elisebata stetea deci bosumflată la o parte.

Ceilalţi, oameni mai mărunţi, se ascund fiecare în dosul acelora de la care atârnă, cum Sigismund Bathory se ascundea-n dosul unchiului său Ştefan, care stătea şi el mai mult în dosul lui Zamoyski. 25 Sultanul Murad III şedea cu picioarele încrucişate pe perina de pe divanul lui şi bea nu numai cafea şi ciubuc, ci totodată şi vin bun. Prorocul Muhamed a oprit, ce-i drept, beutura spirtoasă. Murad III nu ţinea însă seamă de aceasta şi-şi trăia zilele mai mult ameţit 30 decât treaz.

Putea să fie, căci erau destui cei ce se hărţuiau pentru apărarea puterii lui.

Cu ruşinea păţită în faţa castelului Sriget se-ncepe, fără-ndoială, scăderea puterii otomane, dar nu erau 35 oamenii de atunci în stare să se folosească de aceasta şi-şi căuta fiecare de treburi.

Orişicât de deosebite ar fi fost scopurile urmărite de cei învrăjbiţi între dânşii, toţi se potriveau în ceea ce priveşte felul de a gândi, toţi erau dezbrăcaţi de firea 4 O omenească, nemiloşi, haini, pătrunşi de convingerea că săvârşesc o faptă bună când varsă sângele celor ce nu intră-n voia lor, toţi se socoteau în drept să pună zbiri ca să omoare pe-aceia pe care nu-i puteau răpune-n luptă dreaptă.

Filip II a ars pe rug o mulţime de oameni pentru 5 că nu numai el, ci şi lumea în mijlocul căreia trăia era stăpânită de gândul că aşa-şi face datoria, că aşa vrea Dumnezeu, că acesta îi este rostul în lumea aceasta. Alţii, ca Egmont şi Horn, au căzut sub barda călăului, iar alţii ca Wilhelm de Orania, au fost ucişi de 10 zbiri.

Tot aşa Elisabeta, ţinând să-şi facă datoria, a dat pe mâna călăului pe mulţi, până chiar şi pe verişoara ei, Maria Stuart.

Ţinând să-şi facă datoria se omorau cei din Franţa J5 în fel de fel de chipuri între dânşii. Hughenoţii au pus zbiri să omoare pe căpetenia catolicilor, Henric de Guise. Catolicii, drept răsplată, au pus la cale omorârea lui Carol de Bourbon, căpetenia hughenoţilor. Tot aşa au murit unul după altul doi regi ai Franţei, Henric III 2 O şi Henric IV.

Pretutindeni, printre cei mici şi mai ales printre cei mari, fel de fel de zbiri îşi făceau şi azi şi mâne datoria.

Acesta era timpul în care Petru-vodă Cercel a făcut încercarea de a se învoi cu Sigismund Bathory. *25* Europa era împărţită în două tabere mari, dintre care una era pornită asupra turcilor, iar cealaltă se răzâma pe turci. Petru-vodă se afla ca-ntre două mari pietre de moară, şi era destul ca una dintre ele să fie pusă-n mişcare pentru ca el să fie strivit, ţo Mai erau, ce-i drept, şi oameni care stăruiau pentru pace şi bună-înţelegere.

Când Petru-vodă umbla prin Italia şi pe la vărul şi bunul său prieten din Franţa, trăia, tot cutreierând ţările, şi Giordano Bruno, care la 1 600 a fost ars pe 35 rug, poetul Ronsard, care a murit în 1585, şi nenorocitul Torquato Tasso, care a avut în viaţa lui atâtea zile grele. Tot în timpul vieţii lui Petru-vodă Cercel a tipărit diaconul Coresi cele dintâi cărţi româneşti în tipografia de la Braşov a lui Honterus. HO De oameni ca aceştia nu ţineau însă seamă rudele învrăjbite între ele.

Potrivindu-se cu cei de un gând cu dânsul, Sigismund Bathory i-a făcut lui Petru-vodâ Cercel ceea ce cu atâţi şi atâţi ani mai nainte nobilul Francisc Kendi îi făcuse boierului Socol şi ceea ce au mai păţit apoi şi alţii: l-a prins şi l-a despuiat de tot ceea ce a găsit la el. Deosebirea e numai că nu l-a trimis la Poartă, ci l-a oprit la el şi l-a ţinut închis într-unul din castelele sale sub pază bună, ca să se moaie şi să intre-n voile lui. Vărsare de sânge s-a făcut, senţelege, şi fără de voia lui Petru-vodă, căci lefegiii s-au năpustit asupra celor 46 de care ca să-şi ieie lefurile ce li se cuveneau, iar Andrea ţinea cu orice preţ să scape avutul stăpânului său. Zadarnice au rămas însă luptele şi cei ce au scăpat întregi şi nevătămaţi din încăierare s-au risipit despuiaţi ca vai de ei de tot ce le mai rămăsese.

Aşa se petreceau atunci lucrurile.

Câtva timp în urmă, Poarta l-a mazilit pe Petru-vodă şi a ridicat în scaunul Munteniei pe Mihnea. Lui Petru-vodă i se pierde deocamdată urma, căci el nu poate să vestească pe nimeni despre cele petrecute, iar Andrea, credinciosul

candiot, nu e-n stare să-i dea vreun ajutor. îi adresează, ce-i drept, lui Sigismund Bathory o scrisoare, dar nu primeşte niciun răspuns, şi abia după un an reuşeşte să vestească pe papa despresoarta stăpânului său.

în vara anului 1586, papa Sixt V îi scrie lui Ştefan. Bathory, stăruind să intervie pe lângă nepotul său, Sigismund, în interesul lui Petru. în scrisoarea aceasta îi zice lui Petru: „*Petrus Valahiae Princeps, vir catholicus cumque haec Sanda Seda conjunctissimus*".

Era trecut atunci anul de când Petru suferea mizeriileântemniţării, dar el a rămas şi mai departe în închisoare, căci după toate semnele, Ian Zamoyski, adevă-
35 râtul stăpân al Poloniei, deci şi al lui Ştefan Bathory, nu voia să ţină seamă de stăruinţele papei.

Abia în anul al treilea a reuşit Andrea să-i strecoarestăpânului sau câteva cearşafuri. Legându-le pe acestea unul de altul, a scăpat, în sfârşit, din temniţă. La 8-septembrie 1587 el îi adresează lui Sigismund Bathory, din Caşovia, o scrisoare plină de duioşie, în care îl mustră pentru cele ce pe urma lui a avut să mai sufere după ce timp de treizeci de ani a cutreierat lumea ca pribeag 5 fără de căpătâi, se plânge că n-a primit răspuns la scrisoarea ce-i adresase din temniţă şi îşi cere avutul răpit. „Dumnezeu - zice el - mi-a dat, în sfârşit, libertatea, dar am rămas gol ca-n clipa ieşirii din pântecele mamii mele" („*tamen nudus sicut de ventre matris 10 natus*").

De la Caşovia el a trecut prin ţările împărăteşti la Veneţia, la Roma şi în cele din urmă în Franţa, la vărul şi bunul său prieten.

La 14 ianuarie 1588, senatul Veneţiei ia hotărârea că, 15 neavând nicio legătură cu Sigismund Bathory, nu poate să intervină pe lângă acesta pentru Petru-vodă, pe care în acelaşi timp îl vesteşte că nu i se poate da voie să petreacă în ţările atârnătoare de Veneţia.

Puţin în urmă, la 12 mai, Scaunul papal îi scrie

O lui Sigismund Bathory să-i resituie lui Petru-vodă avutul.

După împărtăşirile făcute legatului papal, vorba era

de 600 000 galbeni, bani sunători, şi fel fel de de lucruri, preţuite la peste 300 000 de galbeni. 25 Zadarnice au rămas şi stăruinţele Scaunului papal. O singură nădejde îi mai rămânea multîncercatului Petru-vodă: vărul şi bunul prieten din Franţa.

Acesta i-a şi dat ajutor.

în urma stăruinţelor lui Henric III şi ale creditorilor

O păgubiţi, sultanul Murad III s-a muiat şi iar a făgăduit că-l va ridica pe Petru-vodă-n scaun, şi acesta a plecat din nou la Poartă.

Şi de astă dată stăteau însă la pândă vechii lui duşmani şi la 31 octombrie 1589, vreo trei ani mai nainte de 35 urcarea în scaun a lui Mihai-vodă Viteazul, Petru-vodă Cercel se află în închisoarea celor Şapte Turnuri, unde rămâne îngropat.

Marele clucer Bartolomeu Brutti îi scria lui Hanibal de Capua, legatul papal din Polonia: -*4 O „Lo procurato, che sia castigato quel Pietro fugitivo di Valachia, quel gia con inganni a favor del Re di*

Franc ia havea ocupato il Principaio de Valachia e dopo la fuga per molti anni e stat o vagando în diverşi loghi della Christianita."

Ceea ce pe româneşte va să zică: „Am purtat de grijă ca să fie pedepsit Petru cel fugit din Muntenia, care odinioară cu înşelăciuni şi cu favoarea regelui din Franţa a ocupat principatul Munteniei şi, după ce a fugit de acolo, a stat vagabondând în deosebite locuri ale creştinătăţii."

De la foştii lui prieteni din Polonia i-au venit deci zilele negre de la sfârşitul vieţii.

CUPRINS

DIN DOUĂ LUMI NARAŢIUNE
Partea întâi. Fierarul 9
Partea a doua. Stăpânirealui Vlaicu.... 65
Partea a treia. Valuri de patimi 121
Partea a patra. Pe povârniş 176
CEL DIN URMĂ ARMAŞ
Partea întâi. Portretul Alinei 215
Partea a doua. Verişoara Zoe 244

Partea a treia. Jertva credinţei 295
Partea a patra. Valurile tinereţelor.... 406
Partea a cincea. Calea-ntoarsă 458
DIN PERIODICE CORBEI
NARAŢIUNE ISTORICĂ Partea întâi
I Fata popii 493
II Căsoaia 496
O-ncercare 499
O zi bună 502
V Gura lumii 506
VI O datorie veche 509
VIII La seccris 515
IX Tihamer 518
X Socoteala din târK 521
XI Unde crapii 524
XII Mai şi mai 527
Partea a doua
I Dc-a judecata 530
Altă 'lume 544
O jertfă 552
VI Răfuieli 567
Vil Dor şi jale 573
IX Cu orice preţ 589
Partea a treia
I Cei de acasă 597
IU Cine nu se-ncurcă 61°
IV La răspântii 615
V Dezgheţ 622
VI Primăvară dulce 629
I Urzeala „643
în amurg 645
III Drum de seară 650
DIN PĂCAT ÎN PĂCAT ROMAN
I Ce caută I'alca la Iaşi 655
II Câte nu mai ştia Duduia 663
Isprăvile lui Timotei Ciuntuleac 671
Ce voia inadam Olga 677
V Vinovăţii mici 685

Păcate mari 691
Datorii şi datorii 697
VIII Lume schimbată 705
IX Ce spune cocoana Clotilda 711
X Cum se-mpacă Palea 720
XI Ceea ce nu se poate ierta 728
Ce ştia Ciuntuleac 736
Părintele Pantelemón 742
ADDENDA REVOLUŢIA DIN PÂRLEŞTI roman tragodic în cinci părţi
I O serenadă 754
II După oara unsprezece 761
Organizarea oştirilor 769
Pornirea luptei daco-romfme 776
V Exploziunea 783
VÂNTURĂ-ŢARĂ NARAŢIUNE ISTORICĂ
Partea î n t î i. Copil sărac 793
Partea a d o u a. Pe drumuri cotite 811
Partea a treia. Zile grele 827
Partea a patra. Păcate peste păcate.... 844
NOTE ŞI VARIANTE
Din două lumi. Naraţiune 857
Cel din urmă armaş. Roman 888
Corbei. Naraţiune istorică 894
Din păcat în păcat. Roman 897
Revoluţia din Pârleşti. Roman tragodic în cinci părţi 904
Vântură-Ţară. Naraţiune istorică 908
Tabla ilustraţiilor 911
Lector: DACIANA VLĂDOIU Tehnoredactor: AURELIA ANTON
Tiparul executat sub comanda întreprinderea Poligrafică str. Grigore Alexandrescu nr. 09 - Republica Socialistă România